
37
5 F
10

FRIDERICI
HOFFMANNI

CONSILIARII REGIS BORUSSIÆ INTIMI,
ET ARCHIATRI,
PROFESSORIS MEDICINÆ PRIMARII IN ACADEMIA HALENSI,

OPERA OMNIA
PHYSICO-MEDICA

Denuò revisa, correcta & aucta,

IN SEX TOMOS DISTRIBUTA;

QUIBUS CONTINENTUR

DOCTRINÆ SOLIDIS PRINCIPIIS PHYSICO-MECHANICIS,
& anatomicis, atque etiam observationibus clinico-practicis superstructæ.

METHODO FACILI AC DEMONSTRATIVA DEDUCTÆ,
& per experientiam LVII. annorum stabilitæ.

CUM VITA AUCTORIS.

Et ejus PRÆFATIONE de differente medicinæ & medicorum statu atque conditione,
& criteriis boni ac periti medici.

TOMUS TERTIUS.

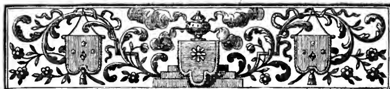

GENEVÆ,
Apud FRATRES DE TOURNES,

M. DCCXL.

CONSPECTUS

TOMI TERTII.

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ,

TOMI QUARTI,

QUO

SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA,
& huic ſuperſtructa ſolida Therapia cum
medendi methodo,

CAUTELIS CLINICIS, ET MORBORUM
ENARRATIONIBUS ADJUNCTA EPICRISI, EXHIBENTUR.

PARS TERTIA,

DOCTRINAM SPASMODICORUM ET CONVULSIVORUM
morborum perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

PRÆFATIO.

EXHIBEO nunc candido & erudito Lectori tertium therapeutices tomum, qui ad medicinam systematicam rationalem pertinet. In hoc præcipue atroces convulsivi generis morbos, qui vel universum corpus occupant, vel certis tantum partibus graviter infesti sunt, explicandos & pertractandos sumsi. Videtur quidem horum affectuum ætiologia & rationalis evolutio non adeo facilis, sed valde ardua; eo, quod non ex caussis mechanicis, ut febres, hæmorrhagiæ, & spasticæ affectiones, explicari posse videantur, sed altius & eminentius quoddam principium ex parte pro causa agnoscere: nempe animæ voluntatem, utpote in epilepsia, & universalibus istis motibus convulsivis partes voluntati, & animæ imperio subjectas graviter exerceri, atque in cerebro, quod & medicorum, & philosophorum consensu pro sede & domicilio animæ habetur, originem suam petere, constans & rata ab omni ævo medicorum est sententia. At vero quam obscura, abdita, & multis difficultatibus, atque dissensionibus natura animæ humanæ, ejusque potentia, & operandi ratio in corpus sit innexa & implicita; nemo facile inficiabitur: neque doctiores medicorum usque eo inter se conveniunt, an anima immediato & incorporeo actu, membra moveat, & percipiat, an medio quodam materiali, fluido nimirum nerveo mobilissimo, quod veteres spirituum animalium nomine indigitarunt, ad hos actus opus habeat. Ut itaque ego in re difficili & non exigui momenti & considerationis meam, quatenus ad praxin medicam spectat sententiam proferam; dico primum corpus humanum neutiquam esse puram machinam, ex diversi generis partibus & organis, summa & divina sapientia inter se connexis, ad motus, qui potissimum conservationi ejus vitali inserviunt, constructam; sed cum altioris originis & naturæ, spirituali nempe principio, quod & percipiendi, & intelligendi, & res invicem discernendi, & certos quosdam motus dirigendi potentiam habet, mutua & intimiori unione esse conjunctam. Num vero exquisitior hujus principii incorporei & spiritualis cognitio Medico ut medico summe & absolute scitu sit necessaria, id est, de quo valde dubitam. Neque aliud Hippocratem voluisse mihi persuadeo, dum in principio libr. *de nat. hum.* qui genuinus ejus fœtus unanimi Criticorum consensu habetur, ita scribit: *Quicunque de natura humana amplius disserentes audire consuevit, quam quod ad medicinam pertinet, huic non est commodum hunc meum sermonem audire.* Jam vero in his, quæ sequuntur, prolixe demonstrat, corpus humanum ex certa & temperata elementorum & humorum proportione, qui pro differentia ætatum, temporum anni, regionum, victus, & aëris differunt, constare, & ad hanc medicum in morborum caussis investigandis, & adpositis ad eas expugnandas inveniendis remediis unice respicere & attendere debere. Quibus certe clare innuit, verum medicinæ objectum esse corporis humani mechanismum, (neutiquam vero moralismum, ut nonnulli nostri temporis medici opinantur) illum autem à caussis maxime externis & corporeis sustineri, & mutari; & hinc sanitatis, mortis, vitæ, morborum, & sanationis originem & fontem esse. Equidem non negandum, animam ad movenda certa membra, imperium & directorium quoddam habere, uti in voluntariis id clare adparet motibus; neque negandum est, animam humanam motus & animales, & vitales, & naturales turbandi, & invertendi magnam possidere potentiam, ut in gravioribus animi adfectibus, & viribus corruptæ phantasiæ adparet luculentissime. Quod autem anima

ma motuum vitalium, & animalium quoque proxima & efficiens caussa sit, in quam medicina vim quandam sanantem exserere possit; ab hac sententia utique me prorsus alienum esse profiteor. Nam rebus paullo altius perpensis, clare intelligimus, animam sine mediis & caussis physicis ac mechanicis nihil plane posse in humano corpore, nec intelligere, nec cogitare, nec sentire, nec motus certos dirigere, vel etiam ordinatos immutare, aut inordinatos in ordinem revocare; multo minus motus vitales, cum quibus maxime medico negotium est, ut sunt cordis, arteriarum, & omnium vasorum fibrarumque efficere. Quod assertum, tanquam longe in medicina utilissimum, ut paullo firmioribus argumentis corroboretur; operæ fore pretium arbitror. Ecquis doctiorum medicorum ignorat, læso & non integro organo sensorio, ut oculo, aure, vel etiam motorio, ut musculo, animam nec movere, nec sentire, nec videre, nec audire posse; eoque vitio per artem medicam restituto, integros rursus evadere sensus. Videmus quoque organis & sensoriis & motoriis recte, & secundum naturam constitutis, beneque conformatis, animam nihil efficere posse; licet efficacissime velit, nisi affluxu sanguinis arteriosi, vel liquidi nervosi bene constituti illa robur & vigorem accipiant. Neque amplius obscurum esse potest, tota cerebri structura salva, salvis nervis & membranis, salvis etiam sensuum organis, cessante vero vel deficiente sanguinis, ob cordis languidiorem systolen motu ad caput, omnem sensum, omnem memoriam, omnem cogitationem, & intellectum simul & semel perire. Simul ac vero hic motus per congrua remedia restituitur, ut videmus in syncopticis, illico animæ operationes rursus observantur. Sanæ rationis in homine usum à placido & temperato sanguinis per cerebri vasa progressu dependere, Divus Senex passim in scriptis suis docuit; adeo, ut L. de flat. asserat, sapientiam homini per bonam diætam præstari posse. In omni delirio, sive aberratione mentis, vitium & caussam vel in ipsius cerebri substantia, aut ejus membranis, præsertim dura matre, vel in minus temperato vitiosi sanguinis motu constare, ex eo satis recte colligitur, quod sublato hoc, per remedia convenientia, vitio menti restituatur sanitas. Surrexerunt nostro tempore medici quidam, qui affirmare ausi sunt, animam sine ope & sine medio fluidi cerebri & nervorum omnes motus & sensus in corpore efficere posse, hoc fundamento maxime innixi: quod tubuli & eorum cavitates in nervis non conspici possint. Sed qualis hujus argumentationis sit infirmitas, vel ex eo intelligi potest: quod testiculi & hominis & animantium nil nisi congeries sint minimorum, subtilissimum succum vehentium & secernentium vasculorum; licet eorum cavitates oculos visumque plane effugiant. Plantarum folia & flores, & fructus quoque tenuissimo succo per minutissimos canales nutriri, tam certum est, quam quod certissimum. Qualis vero sit usus & cerebri & nervorum, ipsi hujus sententiæ auctores ignorant. Quum autem in doctrina medica potissimum à posteriori, & per effectus, in rerum & caussarum cognitionem pervenire liceat; & quotidiana doceat experientia, à tenuissimo fluido, quin à solis effluviis & exhalationibus, animales actiones plane interturbari, perverti & sisti posse, uti patet in ebriosis, in iis, qui narcotica medicamina majori copia sumserunt, vel copiosum carbonum accensorum fumum inspiratione hauserunt, dissipatis hinc cunctis & animalibus, & vitalibus viribus, quæ tamen solo sæpius analepticorum remediorum usu, vel naturæ amico & suaveolenti odore protinus resuscitantur: ecquis igitur negare ausit, fluida summæ activitatis & virtutis motricis ad motus & sensus præstandos concurrere debere. Hisce satis solidis argumentis aliud majoris fere ponderis subjungendum esse puto, animam in corpore humano plane nihil posse efficere sine motu vitali: cujus essentia & formalis ratio in alterna & reciproca cordis, arteriarum, ac vasorum & fibrarum systole & diastole, & inde fluidorum sanguinisque pendente progressu & circuitu consistit. Nunc vero celebris oritur quæstio: unde hic vitalis motus caussam & originem suam trahat? Recentiores quidam animam, & quidem rationalem, hanc esse, omni modo & labore contendunt. Sed nullo unquam argumento id demonstrarunt. Verum ego cum aliis solertioribus rerum naturalium scrutatoribus primam & veram virtutis motricis & systalticæ activæ vitalis, quæ in fibris, & tunicis musculosis, corde, arteriis, canalibusque viget, caussam in parte subtiliori expansiva, elastica spirituosa atmosphærici aëris, cum fluidis corporis nostri intime permixta, rectissime quærendam esse duco. Nec hominem, nec ullum animal sine respiratione, sine aeris in pulmones vel sanguinem ingressu vivere posse, nullus amplius dubitandi locus est; adeo, ut subtracto aere, vel

vel eo non renovato, vita animantis mox pereat. Atque ſicut flamma candelæ incluſa vaſi aëre pleno mox extinguitur; ita etiam id accidit cum omnis generis animantibus: quoniam uti inteſtinus partium ſulphurearum, quæ flammam conſtituunt, motus eodem modo, inteſtinus partium ſulphurearum ſanguinis, ab aeris fluido ſuſtinetur. Ad flammam itaque pariter ac vitam conſervandam renovato ſemper opus eſt aere, quo vaporibus qui refertus eſt, expellatur, atque recens & novus in ejus locum ſuccedat. Cauſſam vero reſpirationis, ad vitam neceſſariæ, ſi quis inde repetere velit, quod aeris ingreſſus in thoracem ad expanſionem vaſorum pulmonalium, & conſequenter ad liberiorem ſanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum progreſſum, tantummodo ſummæ ſit neceſſitatis; eum valde errare exiſtimo: quia animantium, vel à ſubtracto aere, vel ab eo vaporibus nimium referto mortuorum pulmones, aperto corpore valde inflati adparent. Ego multos homines, qui ſuffocatione mortui fuerunt, novi, in quibus poſt diſſectionem tota thoracis cavitas pulmonibus inflatis diſtenta fuit. In aere itaque, catholico illo ſummæ activitatis fluido, elaſtico, vitam ſeu potius ejus pabulum, imo cauſſam quærendam eſſe, non ſine ratione & fundamento, veteres æque ac recentiores Philoſophi affirmarunt. Divus Senex paſſim in ſcriptis ſuis, L. de flat. de morb. ſacr. de diæta &c. aerem ſenſum & motum præſtare membris, & maximum in omnibus, quæ corpori accidunt, auctorem, dominum, & morborum quoque cauſſam eſſe, diſerte & expreſſis verbis aſſeverat: & hanc ob cauſſam etiam in libris ſuis Phyſicis de aëre, aquis, natura humana, de locis in homine &c. à natura regionum, locorum, à diverſa temporum anni & tempeſtatum conſtitutione, prout aere plus vel minus ſalubri fruuntur, tantas mutationes in corpore humano ratione roboris, ſanitatis, morborum, viriumque derivat, & ut ad hæc attendant, medicos monet ſummopere: quin imo ob eandem cauſſam ſapientiſſimus ille & antiquiſſimus medicorum ad ſanandos longos morbos aëris & locorum mutationem commendat, quod aſſertum ipſa etiam experientia confirmavit. Vero itaque ſimillimum eſt, medicum in doctrina, quæ agit de vita, morbis, eorum cauſſis, iiſque ſanandis, ad cauſſas maxime phyſico-mechanicas, evidentes, & rationi ſenſibuſque obvias, ſine quibus etiam id, quod præeſt noſtræ machinæ, ſpirituale principium nihil agere vel operari poteſt, reſpicere, & inde demonſtrationes & explicationes ſuorum dogmatum mutuari debere: ſiquidem is recte ſuo fungitur munere, qui cauſſis morborum continentibus & proximis recte occurrere, & ſeſe opponere didicit, non ad valde remotas, multo minus obſcuras, abditas, & incomprehenſibiles, quas inter principem anima ſibi vindicat locum, attendendo. Et ut hæc exemplo illuſtremus: omnibus obvium eſt, à graviori quodam animi adfectu, v. g. ira, terrore &c. graviſſimas corpori noſtro induci adſtrictiones, cujus generis ſunt epilepſia, motuſque convulſivi ſpaſmodici, qui totam naturalem motuum evertunt œconomiam. Nihilo minus in cura, non ad ipſam hancce cauſſam remotam, ſed ad proximam, quæ effectus eſt perturbatæ animæ, ut videlicet motus irregulares & inordinati convenienti diæta & medicina in ordinem redigantur, humorum intemperies corrigatur, & quod vitiatum corruptumque inde fuit, ex ſphæra corporis convenienti modo, & per congruas vias eliminetur, reſpicere oportet rationalem medicum. Hac doctrina, quæ antiquiſſima & HIPPOCRATICA eſt, & quæ pure phyſicis mechaniciſque nititur principiis & rationibus, medicinam dogmaticam noſtram & ſyſtematicam tam docendo, quam ſcribendo, uſque eo pertractavimus, & ea etiam in conſcribendo ſicuti univerſo noſtro ſyſtemate, ita quoque hoc tertio Therapeutices Tomo uſi ſumus; in quo potiſſimum de morbis, qui actiones animales lædunt, & convulſivi dicuntur, egimus, eorumque cauſſas & modum, quo functiones ſecundum naturam pervertunt & turbant, clare & perſpicue demonſtravimus. Quos inter morbos principem fere epilepſia tuetur locum, cujus origo & geneſis, & mali ſedes ac cauſſa, ejuſque effectus in corpus uſque eo valde obſcura & perplexa latuit; & quidem ut puto, eam ob cauſſam, quod duræ matris mechanica ſtructura, & uſus ad functiones animales, & quæ fiunt in cerebro, & nervorum ſyſtemate, nec anatomice nec phyſice recte cognita perſpectaque fuit. Quod videlicet illa, ut VIEUSSENS *in Nevrol. L. I. cap. II.* & PACCHIONIUS *tr. de dura matre, & in epiſt. ad Doctorem Veſti*, Venetum medicum, probe annotarunt ex duplici ſerie fibrarum muſculoſo tendinoſarum, obliquo modo ſeſe interſecantium, & decuſſatim ſibi invicem intertextarum compoſita, muſculum ſui generis membranaceum conſtituat; qui dilatatione

tione sua sanguinis introitum in arterias cerebri adjuvat, & qui alternativa sui constrictione, cerebrum ejusque vasa comprimendo, subtilissimum fluidum, è sanguine secretum, in corticalem ejus substantiam, & ab hac in tubulos nervorum medullares exprimit & propellit, adeo, ut dura sic dicta mater cerebrum & nervos involvens sit primarium illud motus progressivi fluidi, quod in nervis est, instrumentum; sicut cor ipsius sanguinis, dum nimirum motu gaudens systaltico & diastaltico sanguinem per totum corpus circumagit. In morbis itaque gravioribus capitis, cerebri & nervorum, hanc partem quam maxime præter naturam & quidem, vel à sanguinis nimia ibidem congesti mole, stagnatione, vel ejus intemperie stimulante salina, acri, caustica affici, certissimum est; unde illius actio & functio naturalis variis modis, sive ab intensione motuum, nimirum spasmo, sive ab atonia, aut remissiori & languescente motu læsa, gravissimos universi corporis spasmodicos ac convulsivos parit morbos. Neque ibimus inficias, graves illas animi perturbationes, ut est vehemens ira vel terror, immediate & proxime in principem hanc actionum animalium partem, duram nempe matrem, hostilem suum effectum & potentiam exserere; unde graves generis nervosi capitisque morbi suam trahunt originem & sicut per hos affectus systole ejus nimis augetur, seu spasmus inducitur; ita diuturna animi tristitia & angor hanc virtutem systalticam nimium imminuendo, & relaxando fibras, morbis producendis aptissima sunt. Et hoc maxime obtinet in iis morbis cerebri gravioribus, nec non convulsivis, qui universam motuum œconomiam perturbant. Aliter se res habet in motibus convulsivis certarum partium v. g. cordis palpitatione, singultu, vomitu, asthmate convulsivo, tussi &c. ubi ipsæ partes motu systoles & diastoles instructæ immediate à caussis materialibus præter naturam læduntur & afficiuntur; motus vero voluntarii salvi manent ac integri. Horum singulorum morborum & symptomatum genesin & rationalem explicationem, summa facilitate & perspicuitate, quantum in nobis fuit, in hoc Tomo persequuti sumus, & secundum caussarum & naturarum differentiam ex indicantibus, & contraindicantibus, genuinum medendi ordinem, ac convenientem remediorum adplicationem cum necessariis observationibus, & cautelis specialissimis adjunximus: & denique clinicis morborum historiis, candide & ingenue adductis, doctrinam nostram illustrare laboravimus. Quisque hinc diligens & peritus Lector facile perspiciet, quanta observatione, quanta attentione, quantoque judicio opus sit, pro circumstantiarum ratione salubre & appositum remedium invenire & recte adplicare, ne contra nostram voluntatem, quod proh! dolor persæpe evenit, plus noceamus, quam prosimus. Quemadmodum vero in doctrina medica, ita quoque in medendi methodo, antiquissimum medicinæ parentem sequuti sumus; quæ, ut rem in compendio proferam, in eo consistit, ut caussis evidentibus atque proximis, quæ vel numero, sive quantitate, vel mensura sive qualitate, vel pondere sive motu peccant, probe cognitis circumspectisque, juxta definitionem ab Hippocrate *L. de Flat.* traditam, ratione quantitatis, temperiei atque motus, quæ superflua sunt, auferamus, & quæ in his deficiunt, per congrua adjiciamus medicamina. Recte enim dixit gravis ille auctor, medicinam nihil esse, nisi adpositionem & ablationem, adpositionem quidem eorum, quæ deficiunt, ablationem, quæ excedunt; & addidit, illum, qui hoc optime facere potest, optimum censeri medicum; quantumque quispiam in eo deficiat, tantum ab ipsa arte deficere. Sicut igitur sanitatem, sive integritatem ac vigorem actionum humanarum, in eo potissimum sitam esse observamus, ut novo semper aëre, novisque reficiamur alimentis, atque ut excreta ingestis nunquam non respondeant: ita è contrario ab ingestis vitiosis, & eorum, quæ excerni debebant, retentione, materiales morborum caussas progigni tam certum est, quam quod certissimum. Quoties enim cunque sagax medicus primam morborum originem investigare gestit; nullum eorum, nisi à retentis per alvum, per urinam, per transpirationem sordibus excrementitiis, & suppressis inutilium atque superfluorum, quin etiam sanguinis excretionibus v. g. per vasa uterina, hæmorrhoidalia, & in juvenili ætate per nares, aut sordibus, quæ per cutim effloruerunt, improvide repressis, oriri animadvertet. Præcipuum itaque sicut naturæ, optimæ morborum medicatricis, ita & sequacis artis opus est, ut debito modo, ordine, tempore, congruoque loco excrementitiæ morbosæque materiæ è corporis sphæra per convenientes removeantur medicinas; cujus generis sunt sanguinis detractio per venas & cucurbitulas, aliarumque sordium evacuatio per alvum, per vomitum, per urinas, per sudorem, & transpirationem, per abstinentiam,

per motum, per veficatoria, fonticulos, fetacea, & id genus plura: de quibus, eorumque ufu, antiquiffimi medicorum, & in iis HIPPOCRATES atque CELSUS *Lib. II.* fufius egerunt. Ad hanc falutarem materiæ perniciofæ excretionem juvandam, permultum profecto fic dicta alterantia, quæ mobilem & ad evacuationem opportunam reddunt materiam, viafque fimul refpiciunt, & has obftructas referant, contribuere deprehenduntur. Et cum motus denique folidarum pariter ac fluidarum partium, qui formale morborum conftituunt, vel nimis aucti, vel nimium depreffi funt, eoque ipfo curationis fucceffum mirum quantum fæpius remorantur: præbuit quoque ea benigniffimum Numen nobis remedia, quæ non modo vires motufque languentes erigendi ac refufcitandi, verum etiam excedentes placide confopiendi, reprimendique egregia pollent efficacia. Hac itaque fimplici, facillima, antiquiffima, naturali, & humanæ rationi ac experientiæ convenientiffima phyfico-mechanica methodo, nos ufque eo, ut in omnibus morbis, ita quoque atrocibus illis & terribilibus generis nervofi, de quibus præfens agit tomus, affectibus fanandis, non fine profpero fub divina gratia fucceffu ufos fuiffe, attentus, ab omnibus præjudiciis vacuus, & qui veritatem fine ambitione fectatur, lector perfpiciet clariffime. Vale, Lector benevole hifque feliciter fruere; fi Deus fuppeditabit vitam, virefque; hunc Tomum mox fequetur quartus & ultimus.

CONSPECTUS

CAPITUM,

Quæ hoc Tomo continentur.

CAPUT I.

CAPUT PRIMUM.

De Epilepsia.

§. I.

Ratio denominationis variæ epilepsiæ.

INTER tot calamitates & afflictiones, quibus genus humanum post tristem & miserum lapsum subinde infestatur, nulla mihi ferocior, nulla tristior, nulla terribilior videtur, quam universalis illa externarum partium præter voluntatem concussio, & vehemens agitatio, cum sensuum tam internorum, quam externorum interceptione stipata, quam vocant epilepsiam. Non enim solum sub hoc diro malo corpus variis, iisque indignis plane deformatur modis; sed etiam ipsa mens ac animus è sede sua quasi dimovetur. Hic quoque horribilis ægrotantium aspectus, & insignis symptomatum vehementia caussam quærentibus offert, cur veteres hunc morbum κατ' ἐξοχὴν dixerint magnum, Herculeum, Divinum atque sacrum. Dicitur enim magnus atque Herculeus ob suam vehementiam, & quoniam vix superari arte humana pote'.; Divinus, quasi à Diis in vindictam missus, & opem humanam eludens; & denique sacer, quod sacram corporis partem, mentisque, quæ sanctissima est, sedem occupat.

§. II.

Definitio epilepsiæ.

Sed ne in nominibus subsistamus, aggrediamur rem; & epilepsiam describimus, quod sit invita, præternaturalis ac summe violenta partium nerveo-membranosarum, hinc musculosarum & totius corporis concussio convulsiva, cum sensuum abolitione stipata, à membranarum cerebrum, spinalem medullam, ac nervos cingentium spasmodica strictura, & hinc fluidi mobilissimi impetuosiori in organa motoria, parciori in sensoria influxu, natales suos mutuans.

§. III.

Morbi historia.

Progressus hujus morbi una cum symptomatibus ita se habet:, interdum subito & præter omnium opinionem invadere solet; unde Græcis epilepsia dicitur; sæpius vero illius accessionem præcedunt, atque significant quædam symptomata. Horum potissima sunt: totius corporis lassitudo, capitis gravativus dolor cum quadam sensuum perturbatione, inquietus somnus, insolitus pavor, visus obtenebratio, aurium tinnitus: in quibusdam cor incipit valde palpitare, præcordia inflantur, respiratio intercipitur, murmura sentiuntur in ventre, alvus emittit fœtida; urina mingitur larga, artus refrigescunt: in quibusdam à partibus extremis auræ frigidæ adscensus ad superiora versus cor & cerebrum percipitur. Tum quidam subito in terram concidunt (unde morbus caduci etiam nomine venit) pollices arctissime intra volas manuum includuntur, ut vix magna vi extrahi possint, oculi contorquentur, invertuntur, ut non nisi album conspiciatur, perit omnis sensatio, ut nullo clamore, nullo odore, utut fortiori, nullo tactu acutiori excitari possint; spuma cum sibilo ex ore provenit, lingua dentibus laceratur, artus vehementer tremunt, & succutiuntur. Variantur vero & convulsiones, & sensuum læsiones tam gradu, quam specie: nam interdum loco motuum convulsivorum spasmus valde rigidus membra corporis totius prehendit, ut hæc distenta nec per vim explicare liceat, ac totum corpus subinde tam rigidum fit, haud secus, ac si ligneam statuam quis movere velit. Erigitur quoque penis in infantibus; in adolescentibus semen ejicitur, & sæpius urina ad magnam distantiam prorumpit. Tandem horum symptomatum sequitur remissio; ut longiori vel breviori intervallo ad se redeant; tum vero adhuc de dolore, torpore & gravedine capitis, omniumque artuum lassitudine conquerantur. Qui ulteriorem symptomatum recensionem cognoscere cupit; adeat inter veteres COELIUM AURELIANUM *lib. I. Cap. IV.* & ARETÆUM *lib. I. Cap. V.*

§. IV.

Paroxysmorum ratio.

Ipsi hujus mali paroxysmi, qui pro caussarum ac corporum diversitate vel crebriores aut rariores, vel longiores aut breviores sunt, plerumque certa temporis periodo, certis diebus aut horis, vel etiam mensibus, circa lunæ mutationes & quadras, præsertim novilunium & plenilunium, maxime in sequiori sexu circa mensium tempus revertuntur; & quod maximum est, à levi sæpe caussa & occasione, e. g. à quavis subita animi perturbatione, terrore, iracundia, repentina lætitia, à seria animi contentione & meditatione, à potu inebriante, a nimio calore vel frigore, vel veneris exercitio, protinus recrudescunt.

§. V.

Subjecta epilepsiæ.

Neque vero ignorari oportet, nullam esse ætatem, in quam frequentius epilepticum malum tyrannidem suam exerceat, quam infantilem, adeo, ut à nonnullis eandem ob rationem voce-

tur

rur morbus infantilis ac puerilis. Hinc crebrior attestatur experientia, maximum numerum, & dimidiam ferme infantum partem singulis annis in quavis urbe convulsionibus vel à dentitione difficili, vel a gravibus intestinorum torminibus, quæ meconium retentum aut lac corruptum produxerunt, subortis interire. Et omnes ferme infantum morbos, sive fuerint chronici, sive acuti, præsertim vermibus complicatos, plerumque cum epilepticis ac convulsivis stipari moribus, in propatulo est; sicuti vel solo morbillorum aut variolarum exemplo luculenter patet. Præterea nec fugiet eos, qui in frequenti artis versantur exercitio, feralem huncce morbum subjectis spongiosioris, mollioris ac succulentioris corporis habitus, texturæque tenerioris, & tam animi quam corporis ratione sensibilioris longe esse frequentiorem, quam iis, quæ robustiorem obtinent naturam. Testantur id rusticorum liberi, qui sub variolarum exclusione, a lacte per cibos animique pathemata corrupto, & sub dentium eruptione non tam facile epilepsia corripiuntur, quam infantes sensibiliores, teneriores, in urbibus delicatius enutriti.

§. VI.

Quæ sæpius est hereditaria.

Neque est ullus morbus magis gentilitius, & qui tam facile a parentibus in liberos devolvitur, quam epilepsia: cujus fundamentum in partium nervosarum & membranacearum textura nimis sensibili & ad motus anomalos suscipiendos admodum apta, hæreditario jure ad infantes propagata collocandum est. Neque porro minus ii, qui caput à natura vel errore in diæta commisso à primis annis valde debile & imbecille habent, atque coryza, oculorum ac aurium defluxionibus, glandularum colli tumoribus, achoribus & capitis tinea crebrius divexantur, vel in puerili ætate frequentes patiuntur narium hæmorrhagias, præ aliis insignem ad epilepticas passiones obtinent proclivitatem.

§. VII.

Auctorum opiniones de caussa epilepsiæ.

His prælibatis, ad caussam atque sedem mali epileptici transgrediendum est. Hanc in cerebri læsione sitam esse, nemo est, qui in dubium vocabit: in quo vero consistat hæc læsio, & quomodo producatur, id hactenus minus distincte explicitum deprehendi. Quibus religionis semper placuit prætextus, illi τὸ θεῖον appellare haud verentur, quasi satis esset in Deum rejicere, quæ intellectui claro ac distincto, vulgatisque principiis haud adeo respondent: alii vero ad venenum inebrians, & narcoticum sive stupefactivum; alii ad fermentum specificum; alii ad materiam acrem nervos irritantem; alii ad violentam spirituum animalium vim explosivam in fibris muscularibus & nerveis existentem confugiunt: quidam in furorem archei; alii in turbulentum & confusum principii vitalis seu animæ rationalis motum caussam rejiciunt. Sed hi medici fere sunt, qui non res, sed nomina pro caussis habere fueverunt, quorum in adplicatione & demonstratione nullus omnino est usus. Qui vero caussas sensibus manifestas præ commentitiis allegare amant; illi CAROLI PISONIS doctrinam sequentes, colluviem serì vitiosi poros cerebri vel obstruentem, vel æqualem fluidi nervei in partes influxum remorantem pro vera epilepsiæ agnoscunt caussa.

§. VIII.

Vera mali epileptici caussa.

Nos vero ex physico-mechanicis caussis gravissimum hunc capitis affectum à fluidorum motu atque circulo per vasa cerebri minus recte se habente derivamus. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati per cerebri vasa liber & æquabilis progressus fuerit, & hinc debita lymphæ spirituosæ secretio, & per nervos distributio, omnes utique functiones, quæ animæ imperio subjectæ, & animales vocantur, recto succedunt ordine: ita è contrario in omni, eoque gravi capitis morbo, ubi sensationum & motuum voluntariorum ingens observatur læsio, sicuti quam maxime fit in malo epileptico, sanguinem per caput haud expedite progredi, rectissime colligitur. Atque hoc est, quod jam olim antiquissimus artis nostræ auctor HIPPOCRATES notavit, dum *libro de flatibus* §. 21. ita scribit: *Sacer morbus fit, cum obstructiones multis modis circa venas contingunt, & sanguinis motus prohibetur, atque alio quidem loco consistit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius: qua sane inæqualitate transitus sanguinis per corpus factæ, omnigenæ inæqualitates per omne contingunt corpus.* Quæ sane gravissimi senis sententia ita est comparata, ut nostro tempore, detecto sanguinis circulo, tanquam scientifico totius medicinæ principio, ex eo non aptius epilepticus morbus, quoad ortum & caussam evolvi & explicari possit.

§. IX.

De circulo humorum per caput.

Quum vero circulus humorum per caput atque cerebrum peculiarem præ reliquis partibus obtineat indolem: haud alienum erit, pauca de illo commemorare, ut ipsi innixa epilepsiæ ætiologia eo melius innotescat. Primum enim haud ignorari oportet, quod arteriæ, quando caput ingrediuntur, tunicam suam robustiorem deponant; & membrana duntaxat tenui, sensu & motu carente dotatæ, in intimam corticalem cerebri & cerebelli substantiam distribuantur, ut scilicet spirituosam lympham ad motum edendum aptam & necessariam, quæ ad nervos & membranas nervosas defertur, separent; sanguis vero relictus per sinus venosos in dura matre, mediantibus venis jugularibus, ad cor ceu motus circularis fontem revehatur. Deinde vero, notatu digna est singularis plane duræ sic dictæ matris structura; quæ ex peculiari fibrarum nervearum & muscularium apparatu composita est: quarum hæ tam linea recta quam obliqua feruntur, & circa sinus duos laterales magis arcuatæ & circulares deprehenduntur; illæ vero-nerveo carneæ instar columnarum ab uno pariete in tribus sinubus majoribus dissectis ad alterum abeunt, ubi cellulæ quoque ovales secundum venarum seriem, quæ illos ingrediuntur, dispositæ conspiciuntur: quæ fibræ non modo impediunt, quo minus ab irruente sanguine sinus plus justo dilatentur; sed & id efficiunt, ut, cum successive sese contrahant, sanguinis progressus ad venas jugulares & cor promtior fiat, & expeditior. Columnarum autem officium est, ut sanguis rediens paullo crassior, & subtili lympha destitutus melius conquassetur: & cellulæ denique sunt instar valvularum, quæ impediunt, quo minus elapsus cruor regredi, atque eadem vasa rursus intrare possit. Hæc plane peculiaris & artificiosissima sinuum venosorum fabrica clare satis demonstrat, hos ipsos ad promovendum sanguinis versus cor circu-

circulum, eodem ferme systoles ac diastoles motu, haud secus ac arterias vel cordis auriculas omnino gaudere.

§. X.

Dura mater gaudet motu systolico ac diastolico.

Præter hunc singularem sinuum venosorum motum; insignis quoque duræ matri motus tonicus, seu potius elasticus adscribendus est; qui in omnibus reliquis corporis nostri nerveo-musscularibus tunicis & membranis, quæ influxu liquidi nervei & arteriosi animantur, viget. Hujus etenim membranæ, quæ non solum cerebrum atque cerebellum, verum etiam medullam spinalem, & omnes machinæ nostræ nervos tegit, ambit & cingit, motus dilatatorius & constrictorius haud tantum ad sanguinis per caput circuitum, sed quoque meliorem fluidi spirituosi, in nervis undulantis secretionem promovendam, egregium sane confert momentum. Nam quandocunque pulsu arteriarum cerebri hæc membrana elastica elevatur & expanditur; tubuli nervorum ad recipiendum subtilius fluidum magis redduntur idonei: quando vero post expansionem, dum proprio suo elatere, qui per appulsum sanguinis arteriosi, ex tribus insignibus ramis, carotide nimirum interna, externa, atque vertebrali advecti non minus, ac influxu fluidi nervosi adaugetur, rursus sese constringit, corticem cerebri quodammodo comprimit; tum fluidum tenuissimum ex eo in substantiam medullarem, & nervorum principia eo melius propellitur. Hi ergo tam duræ matris, quam sinuum ejus majorum motus, systaltici & diastaltici reciproci, ubi sunt æquales & convenienti fiunt modo, recte se habet circulus sanguinis per caput, atque ab eo dependentes functiones optime peraguntur: cum contra ab hisce motibus læsis graves capitis morbi propullulent. Quæ omnia apud BAGLIVUM, qui primus solidorum naturam & motum in pathologia introduxit, *Lib. I. de fibra motrice pag. 295.* fusius declarantur.

§. XI.

Caussa proxima mali epileptici.

Quodsi ergo sanguis crassus vel etiam copiosus intra duræ matris sinus stagnaverit; motus illius systalticus, & ab eo pendens regressus ad cor facile impeditur; & hinc major, quam par est, sanguinis per arterias advecti copia ibidem congeritur, ut nunc non amplius subtilissimæ ætheræ particulæ, sed rudiores, aqueæ & aëreo-elasticæ magis expansivæ indolis, sensus & motus omnino turbantes, in cerebri ac nervorum tubulos transeant. Ab hoc autem porro sanguine in sinubus duræ matris & venis jugularibus stagnante, vasa nimium dilatantur, hinc nervosæ fibræ comprimuntur, & inde strictura spastica nervosæ huic membranæ infertur, quæ proxima ac principalis mali epileptici caussa est. Nam hæc ipsa ejus est indolis, ut tenuissima piæ matris arteriosa vascula, & corticalem cerebri substantiam nimis comprimat: unde præter voluntatis imperium fluidum illud subtilissimum copiosius & majori impetu in cerebrum & nervorum tubulos influit. Quoniam autem dura mater, omnium fere Anatomicorum consensu, radix & principium est omnium membranarum: aliter fieri nequit, quin arctum cum ipsis foveat consensum, qui in mutua inordinatarum motionum communicatione consistit. Quum autem ex hoc auctiore duræ matris spasmo, nervi potissimum, qui ad sensoria abeunt, fortiter con-

Ratio symptomatum epilepticorum.

stringantur, ut omnis fere liquidi tenuissimi influxus intercipiatur: fit inde, ut in perfecta ac completa epilepsia omnes tam interni, quam externi sensus cessent. Contra vero, ad organa motoria major atque vehementior fluidi hujus mobilissimi fit impulsio atque influxus: & hinc terribilis illa artuum & musculorum distensio, contractio, succussio & agitatio erit deducenda. Præterea certo constat, par nervorum octavum, quod & vagum dicunt, ex cerebro ad præcipua interna viscera, partesque nerveas; ad motum & sensum præstandum aptas, ramos suos dispergere: in quos dum fluidum nerveum majori nisu ac vehementiori impetu influit; partes quoque istæ sub paroxysmo in motuum præternaturalium ac violentorum consensum rapiuntur: hinc cor incipit palpitare, arteriæ celeri & inæquali cientur motu; respiratio fit suspiriosa cum sibilo, salivæ fluunt ex ore, vox perit, murmuraque & borborygmi in intestinis sentiuntur.

§. XII.

Differentia epilepsiæ idiopathica & symptomatica.

Ex his adparebit, in omni epilepsia præsto esse membranæ cerebrum, medullam spinalem, ac nervos investientis stricturam, ceu caussam illius proximam. Prout vero caussæ remotiores, quæ hanc stricturam inducunt, ac circulum humorum per cerebrum & caput inæqualem reddunt, admodum sunt variæ: ita quoque diversæ species ac denominationes motuum epilepticorum exsurgunt. Hinc innotescit differentia epilepsiæ in idiopathicam & symptomaticam: quando enim caussæ intra ipsum cerebrum existunt, nec aliorsum proveniunt, dum dicitur idiopathica epilepsia; contra cujus caussæ ex aliarum partium vitio demum ad caput transferuntur, ea audit symptomatica.

§. XIII.

Epilepsia idiopathica à caussa violenta externa.

Idiopathica nascitur sæpius ab externa violentia. Res enim apud medicos æque ac chirurgos notissima est, quod a gravioribus capitis & cranii per vulnerationem, fracturam, percussionem, depressionem, inductis læsionibus, frequentius graves, quin nonnunquam lethales proveniant epilepsiæ. Præcedunt tum plerumque capitis dolor, atque sensuum torpor: & post mortem vel sanguis, vel serum corruptum stagnans inter duram & piam matrem, vel inter cranium & duram matrem, vel festucæ duræ matri inflictæ inveniuntur. Sæpius etiam fit, ut epilepsia chronica certa temporis periodo recurrens, à spiuis acutis osseis interne in basi cranii, interdum etiam in sinu falciformi vel lateralibus enatis, quæ curari nequit, excitetur: interea tamen ars impedire potest, ne ex nimio motu sanguinis, cerebrum ita disponatur, ut pressio ejus contra spinam fit tam magna, ut inde oriatur insultus epilepticus.

Chronica idiopathica.

§. XIV.

Ab obstructionibus vasorum, ac polypis.

Ad caussas epilepsiæ idiopathicæ atque lethalis referri quoque meretur obstructio venarum jugularium, vel etiam sinuum duræ matris, præsertim falciformis, à sanguine viscido, aut polyposis concrementis enata. Ejusmodi tria mihi innotuerunt exempla, & plura apud BONETUM *in sepulchreto anatomico* passim occurrunt. Huc etiam spectat observatio à SPONIO *in aphor. Lib. II. aph. 19.* allegata, qua quidam primum somnolentus, post epilepticus factus,

& hinc mortuus; aperto cranio monstravit in variis venarum jugularium ramis obstructiones à muco viscido & tartareo tantas, ut gypso infarcti viderentur; & præterea cruor in ventriculos cerebri fuit extravasatus. Non minus, si capitis morbis vel acutis, ut phrenitidi, vel chronicis, veluti maniæ & melancholiæ jungitur epilepsia, tales vasorum infarctus à sanguine subsistente crasso post mortem reperiuntur: qualis epilepsia, mea quidem sententia, rectius refertur ad idiopathicam.

§. XV.

Ab animi affectibus. Porro inter caussas idiopathicæ epilepsiæ, animi affectus, maxime ira atque terror, haud ultimum sibi vindicant locum. Hi enim proxime & immediate in nervosas corporis partes & membranas, eas vel fortius constringendo, vel plus justo dilatando agunt; & in universa machina vitalem motuum œconomiam invertunt. Sed id sane mirabile est, quod à gravi animi affectu vitium in fluidas etiam transeat partes: quod nutrices suo attestantur exemplo, quæ ira vel terrore graviter commotæ, si statim ubera præbuerint infantibus; hi sæpius haud ita multo post epilepsia corripi observantur. Quin imo haud rarum est, quod infantes, si matres gravidæ sævioribus indulserint animi commotionibus, primis ætatis annis facillime fiant epileptici. Porro complures hinc inde apud auctores consignatæ reperiuntur observationes, quosdam ex solo aspectu epilepticorum, qui graves passi fuerunt insultus, tanto correptos fuisse terrore, ut mox in eundem inciderint morbum. Vehemens quoque rei venereæ desiderium à femine copioso obortum, ob castitatem tamen suppressum, gravem hunc epilepticum affectum provocandi potentiam habere, plurimis notatu dignis confirmari potest exemplis. Fœminas pariter, alias castissimas ab insano amore in hoc malum incidisse, cujus optimum tam præservatorium, quam curativum remedium conjugium fuit, res identidem per observationes certa atque confirmata est.

§. XVI.

Epilepsia symptomatica, serosa, hypochondriaca atque cachectica. Sæpissime ortus mali epileptici est sanguinis serosi impurioris nimia & impetuosa translatio ad caput in corporibus cachecticis, hypochondriacis, & ubi ventriculus & intestina spasmis ac flatibus sunt repleta, eorumque peristalsis naturalis cum debitis se- & excretionibus valde læsa ac perversa est. Quando enim cunque in antecedentes & epilepticæ, & aliarum cerebri graviorum ac inveteratarum passionum caussas inquirimus: plerumque ejusmodi ægrotantes vel hypochondriacos, & hæmorrhoidarios vel melancholicos, vel cachecticos fuisse deprehendimus. Tum utplurimum sanguineas excretiones, quæ in viris per hæmorrhoides, in fœminis per menses fiunt, aut parciores, aut nimias huic diro malo viam stravisse, innumeræ auctorum observationes, & quotidiana experientia attestantur. Qualis epilepsia recte vocatur symptomatica, serosa, hypochondriaca vel cachectica; quæ certis plerumque periodis, sicuti ceterorum ex spasmis primarum viarum oriundorum morborum mos fert, adoritur.

§. XVII.

Species epi. Ejusmodi symptomatica vero epilepsia non tantum à sanguine vel sero tenaci, copioso, in vasis subsistente, ea obstruente, & totum liquidorum circulum turbante oritur; sed etiam à materia impura, acri, caustica ad duram matrem per sanguinem arteriarum serosum delata, fibras nerveas lancinante, & ad spasmos proritante producitur. *Ipsa symptomatica;* Hoc contingit in chronicis æque ac acutis ægritudinibus. Quem enim fugit, quod tale acre ac corruptum serum in febribus exanthematicis, petechialibus, variolis, morbillis, purpura, vel ante macularum ad cutim propulsionem, vel post earum retrocessionem, firmius duræ meningi impactum, dirum illud, & in fine morbi funestum plerumque excitet malum epilepticum. Et idem denique fieri à consolidatis antiquis ulceribus, retropulsa scabie, vel alia cutis defœdatione, achoribus & tinea capitis perperam curatis, intus nimirum acta vitiosa materia, innumeris exemplis confirmatum est.

§. XVIII.

Epilepsia sympathica. Datur adhuc quædam epilepsiæ species, quæ vocatur sympathica, & vehementioribus aliarum partium nervosarum doloribus atque spasmis, per consensum ad duram usque matrem propagatis supervenit. Quid enim crebrius contingit, quam ut infantes ex dentitione difficili in epilepsiam incidant? quid frequentius, quam ut in personis sensibilioribus graviori odontalgiæ, aut atrociori otalgiæ superveniat epilepsia? ventriculi etiam sævioribus spasmis, præsertim, qui à venenis causticis, emeticis vel purgantibus improvide sumtis, aut immoderatiori ira proficiscuntur, tandem epilepsiam ut plurimum funestam subjungi notissimum est. Talis enim chronicæ ac periodicæ epilepsiæ ortus sæpissime est in ventriculo, vel etiam intestino duodeno: in quibus partibus dum humor biliosus, & salivalis peregrina fermentatione corruptus hospitatur; ille certa temporis periodo in motum actus, primum cardialgiam syncopticam, & demum ipsam epilepsiam, quæ tum plerumque habitualis est, per consensum excitat. *Epilepsia habitualis.* Neque minus gravioribus intestini ilei vel coli doloribus atque spasmis associari motus epilepticos, vel infantum lactentium exemplo patet; qui ejusmodi atrox malum ex lacte acido, corrupto, intestinorum membranas arrodente, & fæces alvinas viridi afficiente colore sæpenumero experiuntur. Porro haud exigua sunt exempla, ubi à gravi dolore ex calculo in ureteribus, vel introitu in vesicam hærente, epilepsia in ætate etiam provectiori excitatur; quæ hinc vocari meretur nephritica. *Nephritica.* Non minus in puerperis ex vitio uteri, aut mensium vel lochiorum retentione, vehementes primum partium vicinarum ac intestinorum spasmi, tum ipsa epilepsia accedere observatur; quæ hinc audit hysterica. *Hysterica.* Et nihil ferme est frequentius, quam quod ex lumbricis, tunicas intestinorum nerveas vel arrodentibus, vel dum mortui sunt, vaporosa sua putrilagine vellicantibus, in pueris præsertim horrendis motibus complicata suboriatur epilepsia, verminosæ nomine digna. *Verminosa.* Talem denique ex morsu canis rabidi quoque concitari, plurimæ docent medicorum observationes.

§. XIX.

Caussæ epilepsiæ remotiores. Quod tandem caussas mali epileptici remotiores attinet; illæ erunt fere, quæ insignem debilitatem & atoniam fibris membranaceis & nervosis

vosis ingenerant, & tonum ac elaterem vasorum labefactant. Quamvis enim epilepsiæ caussa proxima ac formalis in spasmo magis, quam atonia consistit; attamen quia leges motuum, qui fiunt in machina nostra, ita sunt comparatæ, ut nimiam fibrarum elasticarum constrictionem & spasmum, demum nimia atonia, & hanc humorum congestio sequatur, congestionem vero spasmus iterum excipiat: non mirum est, quod caussæ tonum & robur partium infringentes, ad spasmodicas stricturas & accessionum frequentiores recursus omnino contribuant. Ad hasce vero caussas ex classe rerum non naturalium pertinet, vappidi & præsertim noxiossimo carbonum fumo repleti aëris usus, aut si quis in locis declivioribus, humilioribus, minus transpirabilibus dormiat: inter cibos, qui inflant, caputque vaporibus replent, ut sunt allii, ceparum, apii species, fructus horæi, item dulcia fermentescibilia: inter potulenta, immoderatior vini, præsertim vaporosi & fumo sulphuris infecti, aut cerevisiarum crassiorum valde lupulatarum potatio, & inde orta frequens crapula & ebrietas; ex medicaminum autem penu, narcotica, opiata, item valde odorifera, generationi horum morborum mire velificantur. Huc etiam pertinent immoderatiores sanguinis effusiones, sive per nares, sive per venas uteri aut sedis, quæ mire debilitant, & robur partibus subtrahunt, atque adeo corpus multis excrementitiis serosis replent particulis. Ceterum immoderatior & intempestivus, primis in annis celebratæ veneris usus, diuturnior quoque tristitia, intemperantia in studiis, seriisque mentem fatigantibus cogitationibus, ob summam debilitatem, quam generi nervoso inferunt, ad hoc malum mirifice disponunt. Vidi juvenem, qui quoties attentius litterarum studiis incumbendo, memoriam & ingenium fatigabat, toties momentanea quasi epilepsia, cordis palpitatione, spirituum distractione ac ecstasi corripiebatur. At studiorum vero remissionem placide semper se habebat.

§. XX.

Prognosis salutaris. Missa vero ulteriori caussarum disquisitione; paucis prosequemur mali epileptici prognosin. Et hinc per antiquissimam, & ipsius HIPPOCRATIS *Sect. III. aph.* 28. experientiam cognitum est, quod pueris hic morbus solvatur circa annum septimum, decimum quartum aut septimum, annos nimirum pubertatis; fœminis autem circa tempus menstruæ eruptionis, quod est annus decimus quartus: quibus annis ingens in œconomia vitali deprehenditur mutatio. Non minus epilepsias chronicas non modo mutatione ætatis, sed & locorum, diætæ & vitæ generis, sine remediorum ac medicorum ope sponte sanatas fuisse, crebris constat observationibus. Perite scripsit HIPPOCRATES *Sect. II. Aphor.* 45. juvenibus comitialium liberationem, mutationes maxime ætatis & regionum & victuum inferre. Huc etiam spectat, quod superveniente quartana febre sicut aliæ graves passiones, ita etiam convulsivæ ac epilepticæ penitus tollantur; rectissime id observante HIPPOCRATE *Sect. IV. aph.* 70. *item lib. VI. epid.* §. 16. Intermittentes enim quando rite tractantur, corpus à colluvie vitiosorum humorum liberant & expurgant, & purius ac siccius efficiunt. Id quod etiam congrua medicamenta præstare debent. Neque etiam ignotum est, prodeunte in exter-

mam cutim scabie, vel exulceratione; vel aliis exanthematibus, veluti in variolis, morbillis, purpura ad summam cutim propulsis, hoc dirum symptoma remittere, vel plane cessare. Spes ergo sanationis haud penitus est abjicienda, quando malum hoc non diu duravit, & ejus insultus haud adeo longi sunt; ipsum malum haud est hæreditarium, ætas potius puerilis; aut si ex vitio primarum viarum, vermibus, malo regimine, vel perperam curato subcutaneo morbo provenerit. Neque desperandum est, si levior est epilepsiæ gradus, & æger imminentem accessionem præsentit per sensum auræ frigidæ, ex partibus extremis ad dorsum, præcordia, caput ascendentis, quem anxietas, virium defectus & stomachi ad vomitum propensio præcedunt: aut quando sub paroxysmo sensus non penitus aboliti, sed saltem imminuti fuerunt; aut denique malum noctu invadit sine pollicum incurvatione.

§. XXI.

Signa prognostica mala & funesta. Contra vero per experientiam liquidum est, epilepsiam hæreditariam, licet optimis tractetur remediis, curatu esse difficillimam; nec leve sanationis impedimentum deprehenditur in habituali atque chronica, quæ per multos annos duravit, ac crebrioribus, longioribusque accessionibus corpus enervat; atque conformationem vasorum & membranarum cerebri quasi permutavit. Minus quoque auspicati eventus ac sanationis est ea, quæ non circa annos pubertatis, vel in fœminis ingruente mensium fluxu solvitur; ut &, quæ demum post hos annos, imo post vigesimum primum accedit: tunc enim plerumque hæreditarium latet vitium, recte id advertente HIPPOCRATE *de morbo sacro*, qui §. 13. ita scribit: *Postquam 21. anni præterierint, non amplius sacer morbus corripit, præterquam paucos aut nullum, nisi à puero connutritus fuerit.* Pessimum porro signum est, quando accessiones magis frequentant, quam solebant: sic enim functiones animales sæpe destruuntur, ut non tantum memoriæ, ingenii, ac judicii imminutio, sed & stupor & stultitia emergat. Epilepsiam autem in cœcitatem, stultitiam, ac memoriæ amissionem terminari, malum; eandem in paralysin, aut plane apoplexiam transire, mortiferum est. Omnis enim epilepsia desinit tandem in apoplexiam lethalem; & in defunctis iis morbis vel sanguis, vel, quod frequentius evenit, serum in ventriculis aut basi cerebri extravasatum ac corruptum, teste experientia, deprehenditur; quod falso pro caussa epilepsiæ venditatur. Porro minor salutis spes est, quando in statu febrium acutarum, phrenitidis, petechiarum, morbillorum, variolarum &c. superveniunt epileptici motus; nec denique sine periculo est infantilis epilepsia, quæ ex dentitione difficili, vel intestinorum torminibus accedit, & sine intermissione adfligit. Neque novum est, congenitum, idiopathicum & inveteratum malum in melancholiam, maniam & denique fatuitatem degenerasse, accedente præsertim plane perverso vitæ regimine & gravi animi passionum intemperantia.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Curationem morbi comitialis aggressurum oportet primum caussas materiales remotiores è car-

corpore proscribere ac emendare: & deinceps vehementiorem duræ matris ac partium nervosarum spasmum mitigare atque consopire. Hunc ultimum scopum binis potissimum remediorum generibus assequi licet, nimirum vel sedativis, vel roborantibus: illa motus effrænes & impetuosos componunt, & compescunt, hæc vero imbecillitatem & atoniam, ab atrocia spasmorum relictam, quæ ad novos paroxysmos ansam subministrat, tollendam, ac elaterem naturalem restituendum plurimum conferunt.

§. II.

Quæ sint sedativa & sic dicta antepileptica.

Sedativa sunt, quæ blandæ & sulphureæ indolis vapore & exhalatione nimium liquidi nervei motum refrænant. Huc ex regno vegetabilium pertinent herbæ & flores, qui temperatam habent fragrantiam, & ex his per destillationem eductæ aquæ, veluti sunt aqua ulmariæ, melissæ, salviæ, basilici, primulæ veris, liliorum convallium, alborum, rosarum, tiliæ, acaciæ, pœoniæ, florum aurantiorum, citri, radicis pœoniæ, valerianæ, nucleorum cerasorum, persicorum, prunorum &c. quo etiam spectant crocus, flores papaveris in forma extracti, semen lycopodii, papaveris albi, & ex aromatibus nux moschata. Ex regno animali specifica quasi virtute antepileptica celebrantur, quæ vapore quodam sulphureo subtili temperato nervosis partibus admodum amico pollent: quorum classem constituunt ex durioribus rasura dentis hippopotami, eboris, cornu cervi, lapidis manati, unicornu veri, cranii humani, talorum leporis, sed hæc recens esse debet; alias parum proficiet. Spectant huc quoque ex mollioribus animalium partibus & visceribus deprompta, si leniter exsiccantur & in pollinem rediguntur, uti sunt lumbrici terrestres, castoreum, secundina humana, sanguis humanus sani hominis leniter siccatus, cor & hepar ranarum, talparum, pulvis exsiccatorum hirundinum, & potissimum leporis embryonis excisi & exsiccati; quæ sulphure magis vaporoso suaveolenti nervosas partes afficiunt, earumque effrænes motus compescunt. Ex chymicis medicaminibus præ aliis spiritum nitri dulcem bene præparatum, vel potius liquorem meum anodynum mineralem experientia edoctus commendo.

§. III.

Quædam composita antepileptica.

Hæc sunt præcipua pulverum antepilepticorum specificorum ingredientia, quæ cum absorbentibus misceri possunt. Inter ejusmodi celeberrimæ famæ pulveres, draco figens, quem mille experimentis à se probarum esse scribit DOLÆUS *in encyclop. med. pag.* 156. dignus est, qui notetur. Illius hæc est formula: Recipe nucis moschatæ drachmam unam semis, cinerum talparum drachmas duas, talorum leporis no. tres, pulveris herbæ cardui benedicti scrupulos quatuor, ungularum alcis, succini albi, visci quercini ana scrupulos duos & dimidium, margaritarum præparatarum drachmam unam, cornu cervi usti drachmam semis, unicornu veri scrupulum, cranii humani drachmas tres, seminis pœoniæ drachmam unam & semis, sacchari Canariensis uncias duas, foliorum auri q. v. M. f. pulvis subtilissimus, cujus dosis est drachma dimidia vel scrupuli quatuor. Non minoris efficaciæ esse creditur pulvis epilepticus anodynus D. WEISMANNI, Physici Windsheimensis, qui sic se habet: Recipe cornu alcis sine igne præparati, rasuræ ungulæ alcis, dentis hippopotami, unicornu veri, lapidis manati, corralliorum rubrorum, succini albi, crystalli montanæ, lapidis smaragdini, pulveris lumbricorum terrestrium, spinarum mustelarum fluviatilium, sulphuris vegetabilis corallini, vel seminis lycopodii, margaritarum orientalium ana drachmam, cinnabaris nativæ drachmas duas, theriacæ cœlestis scrupulum, pulveris castorei scrupulum semis, m. f. pulvis, qui cum aqua florum tiliæ, liliorum convallium, cerasorum nigrorum, pœoniæ, hirundinum cum castoreo, vel aqua epileptica Langii propinetur. Est mihi quoque familiari in usu, ejusmodi specificum antepilepticum, quo in chronica epilepsia, si debito tempore & ordine usurpetur, singulares plane effectus præstitos interdum vidi.

§. IV.

Quæ roborantia ad epilepsiam prosint.

Inter roborantia vero, quæ præ aliis peculiari & speciali virtute se usque eo commendarunt, ex vegetantium classe sunt flores lavendulæ, spicæ, herba melissæ, rorismarini, rutæ, majoranæ, succinum, lignum aloes, santalum citrinum, cardamomum, caryophylli, & ex iis varia destillata & præparata olea, essentiæ, decocta, balsama, linimenta: ex compositis aqua antepileptica Langii, hirundinum, balsamum meum vitæ, & id genus alia. Ambra vero grysea in epilepticis morbis omnium antepilepticorum tum roborantium, tum sedativorum vires superat longissime. Miræ quoque efficaciæ sunt spiritus cornu cervi, vel eboris simplex, aut succinatus, spiritus Bussii, oleum cornu cervi, vel eboris per crebram rectificationem in summam redactum subtilitatem. Neque decocta lignorum, maxime Guajaci, sassafras, santalorum &c. ob principium, quo pollent, resinosum sua laude carent; quorum usus jam apud veteres celebratus est. Ita ALPHONSUS FERREUS, & JACHINUS se plurimos epilepticos simplici guajaci decocto, bis de die ad sex vel octo uncias præscripto, ejusque decocto secundario, vice potus ordinarii assumto curasse affirmant; præsertim, si tali decocto radix pœoniæ, aliaque specifica addita fuerint; quod vero per 30. vel 40. dies ut continuetur, singulisque dosibus aliquot guttulæ spiritus vitrioli addantur, auctores sunt.

§. V.

Nervina externa.

Habent vero etiam tonica ac nervina extrinsecus adplicata eximium usum. Sic pulveris ex herba majoranæ, floribus liliorum convallium, spicæ, maro vero, succino, pulvere caryophyllorum aromaticorum, benzoë & nucista compositi, & capiti crinibusque inspersi usum in epilepsia, aliisque gravioribus capitis morbis deprehendi præstantissimum: quippe qui præter nervinam virtutem, etiam humores viscidos & spissos incidentem possidet efficaciam; unde illius intra nares quoque susceptio ad colliquandam tenacem pituitam egregie convenit. Hæc autem proposita remedia in corporibus serosioribus potissimum, & ad cachexiam proclivibus, inque epilepsia chronica, extra paroxysmum pariter ac ad præservationem, rite adhibita, insigni efficacia sese à longo jam commendarunt tempore.

§. VI.

Epilepsia &

Verum enim vero antequam adhibeantur com-

sanguinis missio curatio.

commendata hactenus remedia, necesse est, ut caussæ materiales malum sustentantes, quantum fieri potest, removeantur. Quare si sanguinis, in vasis ac membranis cerebri incarcerati atque stagnantis colluvies malo nostro originem præbuerit; & hinc vasa cruore turgeant, vel ipse impetuosius ad caput rapiatur, quod sæpissime fit in hypochondriacis, melancholicis, fœminis gravidis vel hystericis &c.: tum sanguinis missiones, detractiones ac revulsiones a capite ad inferiores partes, præsertim circa talum institutæ, nec non hirudinum ad venas, quæ in anum explicantur, appositiones & utilissimæ, & summe necessariæ sunt. Hoc in passu consentiunt mecum peritissimi & nostrorum & vetustiorum temporum medici; quos inter conferri merentur GALENUS *tr. de curatione per sanguinem*, MERCURIALIS *Tom. IV. consil.* 45. ZACUTUS LUSITANUS *Lib.* 1. *de med. princip. hist. pag.* 45. CELSUS, RHASIS, SCHENCKIUS *Lib. I. pag.* 113. *obs.* 3. RHODIUS *Cent. I. obs.* 64. 65. nec non SYLVATICUS *Cent.* 1. *cons.* 45. qui pro revulsione & derivatione commendat, ut sanguis singulis mensibus bis ad quatuor uncias ex venis sedalibus educatur. Interdum nec alienum est, venas jugulares externas aperire, & stagnanti in sinubus duræ matris sanguini liberiorem exitum & motum conciliare: hinc epilepsiæ sectione venarum jugularium curatæ exemplum allegatur in *M. N. C. Dec.* 1. *anno.* 1. *obs.* 244. Nec denique sine fructu ipsæ cucurbitulæ cum scarificatione cervici & partibus capiti vicinis apponuntur; modo, si plethora ad vasa nimium urgeat, ea prius per sectionem venæ in inferioribus partibus fuerit imminuta.

§. VII.

Curatio epilepsiæ à sero acri, impuro suborta.

Alia vero curandi ratio est, quando morbus ex sero impuriori in capite, ejusque membranis, & vasis hærente suam traxerit originem; sicuti in corporibus cachecticis, scorbuticis, ab improvide curatis tumoribus pedum œdematosis, vel antiquis ulcerationibus, aut fonticulis præmature consolidatis, vel retropulsa scabie, tinea capitis, aut imprudenter abscissa plica polonica &c. contingit: tum curatio seri impurioris discussione, evacuatione, & ad alias partes derivatione erit perficienda. Hoc scopo præter idonea serum per alvum educentia, ac humores impuros depurantia pharmaca, veteres æque ac recentiores ad educendam virosam materiam commendarunt setacea, fonticulos, cauteria atque vesicatoria. Conf. HIPPOCRATES *libro de morbo sacro* §. 7. seqq. TULPIUS *Lib.* 1. *cap.* 8. *in fine.* Sic apud VICTOREM TRINCAVELIUM quinquagenarius per fœdum malignumque exanthema toto corpore exsudans ex caduco morbo convaluit; & apud WILLISIUM *Lib. de morbo convulf. cap.* 3. puella in ignem præceps facta, totoque capite perusta, ac per accidens cauterisata, tamdiu à morbo suo libera permansit, quamdiu incurata ulcera fuderunt saniem; quibus consolidatis epilepsia recruduit.

§. VIII.

Curatio epilepsiæ à materia biliosa ab animi affectibus commota producta.

Quandocunque ex gravioribus animi affectibus, præsertim vehementiori iracundia, acrimonia acris, biliosa, caustica, volatilis, ex primis viis ad nervorum genus delata, produxerit epilepsiam: præter pulveres, qui biliosam hancce

acrimoniam attemperant, atque demulcent, serum lactis non minus ac temperatæ acidulæ per aliquot menses cum debito regimine usurpatæ, insignem pollicentur fructum. Inter medicamina egregiæ sunt virtutis acidula, ut spiritus vitrioli philosophicus, vel spiritus nitri bene rectificatus, atque cum floribus papaveris rhæados & pœoniæ in tincturam redactus, ex aquis temperantibus, diluentibus & antispasmodicis, largius exhibitis datus. Atque profecto in hujusmodi capitis morbis peculiare quid habet aquæ frigidæ simplicis fontanæ, & pluviatilis purioris potus paullo largior: quippe quæ præter vim temperantem, humorumque acrimoniam diluentem, partibus etiam relaxatis robur atque tonum restituendi, insigni pollet facultate.

§. IX.

Curatio epilepsiæ à doloribus productæ.

Quando epilepsia oritur ex dolorum vehementia, v. g. ex calculo in uretere hærente, vel gravi odontalgia, vel otalgia, vel ventriculi ac intestinorum spasmo: tum ante omnia clysteres ex meris oleis v. g. amygdalarum dulcium injiciendi sunt: tum si plethora peccaverit, sanguis minuendus; & interne exhibenda mixtura, quæ ex aquis antispasmodicis, liquore anodyno minerali, pulvere marchionum, cinnabari, aliquot granis massæ pilularum Wildegansii & syrupo papaveris albi composita est. In epilepsia porro infantum, quæ vel ex ventris torminibus, vel lacte corrupto proficiscitur, vel à dentitione difficili producitur, nihil est præstantius, quam idoneis subsidiis acrem ex primis viis saburram eliminare. Huic scopo egregie inserviunt clysteres ex lacte, in quo saponis veneti portio soluta est, ano crebrius infusi; interne vero pulvis marchionum cum pauxillo cinnabaris, vel pulvis epilepticus quidam cum extracto rhabarbari, & syrupo cichorei cum rhabarbaro & manna in electuarium redactus, insigne afferre solet levamen. Neque minus sequens mixtura mirabilem sæpius præstitit opem: Recipe aquæ liliorum convallium, primulæ veris, florum tiliæ, cerasorum nigrorum ana unciam, lapidum cancrorum, pulveris marchionum ana drachmam, spiritus Sylvii volatilis oleosi, liquoris anodyni mineralis ana guttulas decem, moschi orientalis cum saccharo probe subacti grana duo. m. d. Laudatissimam enim moschi in compescendis infantium passionibus epilepticis virtutem plus vice simplici expertus sum. Quod si denique vermes, nerveas intestinorum tunicas arrodentes excitaverint epilepsiam: tunc antepilepticis & demulcentibus oleosis præmissis, specifica anthelmintica, & quæ simul facultate innoxia purgante pollent, adhibere oportet: inter quæ tanacetum, allium, camphora, asa fœtida, semen santonici, mercurius dulcis, æthiops mineralis, extractum esulæ primas tenent.

Curatio epilepsiæ verminosæ.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ

§. I.

Ratio epilepsiæ periodicæ.

Quando certis periodis, vel lunæ quadris epilepsia recurrit; vitium & sedes mali plerumque in ventriculo, vel potius duodeno, & vicinis partibus, ductibus nempe biliariis, aut ipso pancreate quæri debet. Et tum aliquot dies ante statum periodi tempus consultum est, clysterem in-

jicere, & vacuationem vomitu tentare, quæ accommodata sit his viis expurgandis. Est autem efficacissima & securissima, quæ ex drachma dimidia radicis Ipecacuanhæ, recenter pulverisatæ, in decocto passularum soluta conficitur. Postea subjuncta hisce specifica, longe præstantioris erunt operationis.

§. II.

Quæ nocentia in paroxysmo epileptico. Sub ipsis paroxysmis probe cavendum est à nimis volatilium, spirituosorum, suave ac grave olentium, quæ caput vaporibus replent, usu: nec consulta sunt ea, quæ sternutamentum, aut vomitum movent; quippe quæ humorum motus magis ad caput derivant, & sæpius ipsos revocant paroxysmos. Præstat potius ægrotantem in recto tenere situ, & pedes atque manus bene fricare: namque frictiones calidæ ac siccæ insigniter prosunt in epilepsia ex spasmo artuum proveniente. Vesicatoria, setacea, ac inustiones cervicis cum ferro candenti in puerorum epilepsia, à feri colluvie producta, licet non penitus usu suo careant: attamen aliquando noxam inferunt, & corporis languorem relinquunt atque stuporem. Contra vero in contumaci chronica epilepsia, item ubi à lympha acri, scorbutica suboritur, vesicatoria vel fonticuli cruribus adplicati, auspicatiorem spondent effectum. Hinc etiam Indi cum non exiguo fructu talum ad tendinem Achillis usque adurunt, & ulcus per semestre servant apertum. *Usus frictionum, Vesicatoriorum ac cauteriorum.*

§. III.

Qui potus conferat in epilepsia. In qualibet epilepsia præstat ab omni vino, atque cerevisia abstinere, ac pura potius aqua uti: de qua sæpius observavi, quod contumacem, imo a parentibus derivatam epilepsiam insigniter vel mitigaverit, vel penitus depulerit.

Usus venæ sectionis. Circa venæ sectionem notare convenit, quod ea in habitu corporis plethorico, & ubi paroxysmi circa æquinoctia invadunt, vel solstitia, maxime in hypochondriacis, hæmorrhoidariis, atque melancholicis in talo, præmisso clystere, viscidos humores cum flatibus evacuante, instituenda sit. Quando etiam hypochondriaca passio epilepticum sustentat morbum: tum præmissa pro re nata venæ sectione, potum aquarum temperatarum mineralium, minime vero balneum, accessiones mitigasse novi.

§. IV.

Quid de antepilepticorum usu statuendum. Ante specificorum antepilepticorum usum, evacuantia, temperantia & alterantia exhibere oportet: alias enim plus damni inferunt, quam emolumenti. Quandocunque malum ab externe capiti illata violentia, & hinc suborta stagnatione vel extravasatione humorum in capite originem traxit: tum cinnabarina rite præparata, id est in tenuissimum pollinem crebriori trituratione aut lævigatione in marmore redacta, quo ejus particulæ in massam sanguinis abire queant, & interne largius cum aliis cephalicis ac diaphoreticis exhibita, vere specifica ea pollent efficacia; quæ in hoc casu qua gaudent virtute, lympham stagnantem resolvente ac discutiente absolvitur. Inter externa remedia ad compescendos motus effrænes inservientia, nihil deprehendi præstantius linimento ex axungiæ humanæ uncia una, olei nucis moschatæ expressi uncia dimidia, olei rorismarini, lavendulæ & rutæ ana drachma una composito, ac cervici & spinæ dorsi inuncto. Quando æger eo fruitur beneficio, ut imminentem prævideat accessionem: tunc operæ est pretium, malo occurrere clysteribus, partium inferiorum frictionibus, ac recto vivendi ordine uti,

§. V.

Opiata & nimis vaporosa infantibus & debilioribus cautissime præbenda sunt, utpote quæ ingentem cerebro & nervosis partibus imbecillitatem & atoniam inducunt. Ex crebro usu syrupi diacodii in infante lethalem epilepsiam animadverti: vidi quoque mentis stuporem infantibus remansisse, quibus pulveres anodyni & theriacalia frequentius fuerunt exhibita. *Opiatorum noxa.*

§. VI.

Quum denique morbi comitialis ea sit indoles, ut à levissimis recidat causis, & a multis pharmacis magis exacerbetur: præstat omnino, ab horum multitudine abstinere, ac pertinaci victus observatione, gravem hunc præcavere morbum. Hanc paucis verbis, sed satis egregie complectitur CORNELIUS CELSUS, dum *Lib. III. Cap.* 23. *pag.* 173. dicit: *Fugere oportet solem, balneum, ignem, omnia calefacientia, frigus, vinum, venerem, loci præcipitis conspectum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, solicitudines, negotia omnia, & ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum.* Vitanda quoque dulcia, fermentescibilia, fructus horæi, præsertim in infantibus: præterea adolescentibus maxime abstinendum est a venere: verissime enim scribit MERCURIALIS *in prælect. patav. pag.* 372. *adolescentes Germanos plurimos à nimia venere fieri epilepticos.* Evitandæ porro sunt nimiæ mentis fatigationes; siquidem, teste CELSO, *quibus caput afficitur, ne cogitatio quidem tuta est.* Hujus memorabile exemplum allegat GALENUS *Lib. V. de loc. affect. c.* 5. dum *Grammaticus quidam juvenis*, ait, *quoties vel nimis vehementer doceret, vel cogitaret, aut esuriret, comitiali morbo corripiebatur; & hoc ipsum fane est, quod de Francisco Petrarcha increbuit, eum post multas profundasque meditationes tandem incidisse in epilepsiam.* Maxime omnium vero fugiendæ sunt omnes ad terrorem, metum, & iram occasiones; nam facillime malum inde revocatur. *Præservatoria methodus.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Puella duodecim annorum, habitus corporis strictioris, valde plethorica, floridoque faciei colore conspicua, largo adpetitu, maxime panis gaudens, & alvi pigritiæ obnoxia; incidit post vehementem terrorem in gravem epilepsiam, cum omnium sensuum abolitione, ac artuum violenta agitatione stipatam: cujus duo priores paroxysmi ultra binas inhæserant horas, cum insigni vultus rubore, ac vasorum eximia turgescentia. Accersitus quidam medicus, sub ipso tertio paroxysmo stylum naribus intrudit: quæ cruentatæ ultra tres sanguinis fuderunt uncias, cum momentanea paroxysmi remissione. Tum & ego consultus deprehendi pedes adhuc insigniter frigidos; quare ut motum humorum ad partes inferiores derivarem; clysteres injici, & puellam bis quotidie in temperata pediluvia, ex aqua simplici parata descendere jussi. Posthæc, exhibui infusum theiforme ex floribus tiliæ, & herba melissæ confectum, *Epilepsia ex terrore; narium hæmorrhagiis sublata.*

ctum, & quavis vespera pulveris mei antepileptici dosin propinavi: quibus factum est, ut dirum hoc malum penitus omnino depelleretur.

Epicrisis.

Epilepsia hæc à nulla alia caussa originem traxit, quam à sanguinis & humorum vehementi ad caput congestione, per insignem terrorem excitata. Hujus enim ea est vis ac indoles, ut externas corporis partes fortius constringendo, succos vitales majori copia ac impulsu ad interiora, & præcipue caput compellat. Et hanc eo facilius ac violentius terror exserere observatur efficaciam in infantibus ac junioribus; qui gulæ nimis indulgent. Inde enim non solum primarum viarum sordes acidæ producuntur, quæ fortioris appetitus tantum non semper caussæ existunt: verum etiam sanguis copiosus, simul tamen crassus ac viscidus generatur, qui ad caput raptus, membranas cerebri eo facilius ad violentas provitare valet stricturas. Hoc in nostro casu adparet ex vultus rubore & vasorum turgescentia sub paroxysmo: hinc etiam non alienum fuit, sanguinis fluxum per nares promovere, & sic illius progressum per caput reddere liberiorem. Sed notari meretur, post ejusmodi vacuationes sanguinis, humorum motum protinus ad inferiora esse revocandum: alias enim facillime recrudescunt epilepticæ agitationes. Quod cum crebris pediluviis ac clysteribus factum fuerit: tum operæ fuit pretium, pulveres epilepticos propinare.

OBSERVATIO II.

Epilepsia à mensibus per terrorem suppressis orta.

Puella Hebræa, quatuordecim annos nata, corporis strictioris sed vasis capacioribus instructi, prævüs hinc inde spasmodicis stricturis, mensium fluorem primum incidit. His per biduum fluentibus, relatum ipsi fuit, patrem peregre factum subito fuisse mortuum. Inde puella, more hisce gentibus consueto, tanto perculsa fuit terrore, ut non solum menses protinus supprimerentur, verum etiam extrema mox refrigescerent, cor palpitare cœperit, vehementes præcordia occuparent anxietates, & denique in ipsam incideret epilepsiam: sub qua corpus violenter agitabatur, pollices contrahebantur, dentibus stridebat, eoque adeo commordebat, ut vi effringi debuerint. Quidam mecum consultus medicus suasit iterum, ut stylo in nares promoto, sanguinis effluxus tentaretur: at ego, cum mensium suppressio malum foveret, ne major humorum ad caput fieret affluxus, eorumque per uterum fluor impediretur, dissuasi hoc remedii genus; & potius jussi, ut sub fine paroxysmi, pedibus in aquam missis, sanguis mitteretur. Quo facto statim ad se rediit; & tum injectus fuit clyster oleosus ex floribus chamæmeli, sambuci, malvæ, tiliæ, oleo lini &c. paratus. Recruduit quidem aliquoties paroxysmus, sed erat levissimus: hinc ægram potare jussi infusum calidum ex herba melissæ, floribus tiliæ, & semine cymini: & quavis vespera dedi pulverem meum antepilepticum. Denique cum instaret menstrua periodus, aliquot ante eruptionem dies propinavi pilulas meas balsamicas, & pulverem præcipitantem nitrosum: quibus factum est, ut redirent menses, & ægra à malo suo perfecte liberaretur.

Epicrisis.

In tali casu, ubi menses sunt suppressi, & motus ad superiora vergunt, præstat venam in pedibus incidere, ut motus deriventur ad uterum: neque ideo congrua fuit narium ad hæmorrhagias provitatio. Vocari meretur hæc epilepsia uterina, quoniam ab utero traxit originem. Elucescit simul ex hoc casu, haud prius in usum vocandos esse pulveres sedativos specificos, quam ubi inversi humorum ad caput motus, qui à spasmo & sanguinis plenitudine fiunt, fuerint sedati: tunc enim adhibiti tales pulveres ab ulteriori mali insultu præservant. Nec rari mihi occurrerunt casus, fœminas octavo jam mense gravidas, ab ira, mœrore, aliisque animi affectibus in epilepsiam incidisse: largiori vero sanguinis ex vena in pede tusa missione, ac pulveribus cinnabarinis cum nitro ac succino perfecte convaluisse.

OBSERVATIO III.

Epilepsia infantibus à terrore nutricis.

Infans tres anni quadrantes natus, corporis spongiosi ac obesi, qui sæpius ventris torminibus cruciari, & stercora viridia dejicere fueverat, nutricis à spectro sibi videri putato gravi terrore perculsæ ubera sugens, protinus corripitur epilepsia. Neque vero ignorari oportet, nutricem hanc jam antea alii infanti ubera præbuisse, & sic per septem jam anni quadrantes muneri huic præfuisse: quod meo quidem arbitrio minus salubre lactantibus est, quoniam diuturna lactatione lac incipit acescere. Protinus ergo infanti injectus fuit clyster emolliens oleosus, & interne data mixtura ex aqua liliorum convallium, florum tiliæ, cerasorum nigrorum, pulvere marchionis, syrupo de cichorio cum rhabarbaro, liquore anodyno minerali, & unico moschi orientalis grano parata; nutrici vero propinavi pulveres bezoardicos cum aceto destillato, & infuso theiformi cum regimine diapnoico; atque hinc protinus cessavit epilepsia. Verum enim vero aliquot post hebdomades, cum infans achoribus capitis corriperetur, & hi unguento illiti repellerentur: recruduit epilepsia, & alvus obstructa non nisi virides reddere cœpit fæces. Hinc ablactato protinus infanti adplicabantur iterum clysteres, & dabatur partim pulvis ex rhabarbaro, lapidibus cancrorum, & semine cymini compositus, partim mixtura ex aquis antepilepticis, specifico cephalico Michaëlis, liquore anodyno minerali, spiritu eboris & syrupo pœoniæ parata. Effectum etiam his est, ut restituta alvi libertate, epilepsia remitteret: sed hæc tamen singulis adhuc mensibus bis vel ter recruduit. Ordinatus igitur pulvis antepilepticus mitigavit quidem malum; illud tamen singulis tribus mensibus recidit, & hanc ad annum ætatis quartum egit scenam. Tum denique infans colli tumoribus inflammatoriis, instar carbunculorum infestabatur; quibus exulceratis, ab omni prorsus liber evasit epilepsia.

Epicrisis.

Ex hoc casu discimus: 1) epilepsiam infantum a matris terrore per lac illis communicato excitari posse. Namque ea est terroris indoles, ut non solum partes solidas afficiat, sed etiam in humores agat, eos fortiter commovendo; qui

qui dum cum lacte ad primas infantum vias pertingunt, ibidem majorem subeunt acrimoniam, & hinc ad cerebrum delati epilepticos inducunt motus.

2) Nihil ad reprimendas capitis ulcerosas efflorescentias reperitur valentius, quam pinguia ac oleosa. Ea enim, dum poris cutis se intime insinuant, neque tam facile ex iis evocari possunt; ita salutarem impediunt transpirationem, ut ideo serum acre impurum intra corpus remaneat, & membranis cerebri incumbens, eas graviter afficiat. Praestat potius in tali casu, primas vias blando laxante, vel clystere purgare; & externe caput aqua arquebusadae abluere; quae egregie siccat, & labefactatas corroborat partes.

3) Epilepsia à consolidatis ulceribus facillime recrudescit: quo casu, praesertim in adultioribus, vesicatoriis vel cauterio nihil est praestantius. Hinc etiam in confirmata epilepsia SEPTALIUS *Lib.6. animadv. p. 173.* vesicantium usum per universum caput commendat, diutius ulcusculis in cute capitis relictis: contumacissimos enim morbos capitis hac ratione curatos vidit.

Observatio IV.

Epilepsia ab externa capitis violentia.

Epilepsiae ab externa capitis violentia atque laesione admodum obnoxii sunt metallorum fossores; praesertim ubi mineras ac saxa metallica, accenso pulvere pytin diffringunt. Namque tale frustum capiti illisum, tantam ipsi contusionem inferre valet, quanta pro excitanda sufficit epilepsia. Sed in eo casu nihil vidi Clausthali praestantius ac efficacius cinnabari, sive sit nativa, sive antimonii largius exhibita; cujus nimirum ac succini praeparati scrupulus unus bis quotidie ex aquis cephalicis melissae, liliorum convallium, florum tiliae propinari, & per decem circiter dies continuari debet. Neque vero tum negligenda sunt externa, quae inter laudem merentur, primum epithema ex caryophyllis aromaticis, floribus chamaemeli Romanae, herba rorismarini, floribus lavendulae cum vino decoctis paratum, & affecto loco appositum; deinceps cucupha ex caryophyllis, cardamomo, & cubebis toti capiti adplicata. Quibus denique eo majori fructu adjungitur infusum theiforme ex carduo benedicto, summitatibus millefolii & flotibus tiliae. Hac quoque ratione pristinae sanitati olim restitui virum sexagenarium, qui à scala praeceps in caput factus, primum omnibus privatus sensibus, mortuusque habebatur; at incisa vena, atrocem incidebat epilepsiam, quae per octo dies, singulo vel decies invadendo inhaerebat, tandemque recensita methodo sublata fuit.

Epicrisis.

Notabile est, cinnabarin magna, uti hactenus vulgo creditur, vi sedativa ac anodyna non pollere: sed potius, more mercurialibus consueto, discutiendo, coagula humorum resolvendo, ac diaphoresin movendo virtutem suam exserere. Hinc non secus ac aethiops mineralis, praesertim ex antimonio paratus, in omnibus contusionibus ac sanguinis stagnationibus mirificam praestat opem; maxime quando si simul lapides cancrorum cum aceto saturari exhibeantur. Huc pertinent observationes passim in medicorum scriptis occurrentes, de epilepsia salivatione curata: qualem reperies in *M. N. C. cent.4. obs.136.* ubi puella novem annorum, a parente, qui antea lue venerea laboravit, nata, inciderat in epilepsiam saepius recurrentem: quae postquam trochiscos scretae, qui continent mercurium dulcem, masticando devoraverat, alvum habuit sexies solutam: & tum sequuta salivatione, ab epilepsia facta fuit immunis.

Observatio V.

Epilepsia post male tractatam febrim.

Virgo generosa, XX. annorum, sanguineasucciplena, acidorum usui nimium indulgens, & multis abhinc annis acetum vini larga copia quotidie ingurgitare solita, incidit forsan ante aliquot annos in febrem, ex medici sententia ardentem; quae bezoardicis, maxime volatilibus tractata fuit. Facta quidem hinc est quinto morbi die symptomatum remissio; at vero paroxysmi erant valde irregulares, & mox singulis, mox alternis diebus, saepius bis uno die cum horrore & insequente aestu invadebant. Alvus subinde, quae ante morbi invasionem jam pigra fuit, per totum morbi decursum manebat adstrictissima; nec solvi poterat, licet varia eo fine assumserit remedia: clysterum enim infusionem renuebat omnino. Tandem pulveres purgantes, ex salibus & jalappa confecti, quorum per septem dies, singulis unum adsumebat, aliquantulum ducebant alvum; parum tamen proficiebant; siquidem febris cum symptomatibus persistebat, nec somnus ullus, nec adpetentia ciborum per XV. septimanas aderant. In tali rerum statu praeter omnium opinionem circa tempus menstruum erumpebant convulsiones epilepticae: sub quibus facies adparebat rubicunda, membra hinc inde agitabantur, quandoque fortiter clamabat, & absona loquebatur, ac male cohaerentia. Ipso quoque in paroxysmo humidum adpetebat, & oblatam eo fine aquam frigidam copiose bibebat. Hinc laxata alvo, mens ad se rediit; sed posthaec febricula cum languore corporis, adpetitu prostrato, alvo segni, urina crassa, obscuri coloris semper persistebat, & illa perpetuo moerore & angore infestabatur. Ceterum epilepsia circa tempus mensium, quandoque extra illud, si ita excandesceret, recruduit cum spuma oris, corporis elevatione, artuum agitatione, mentis alienatione, & magna vociferatione. Haec aliquoties contingebant, & quod notabile est, cum toto morbi tempore nec ederet, nec dormiret aegra, tamen & succulenta mansit & rubicunda. In usum ergo vocabantur omnis generis remedia antifebrilia, laxantia, salia aperitiva, castorina, antispasmodica, venae sectiones; sed nihilo minus & febricula & epilepsia per sedecim inhaerebant hebdomades. Tandem subiit aegra conjugii leges, & tum melius habere coepit: cibum appetiit, vires collegit, menses ordinem servarunt, ac paroxysmi epileptici penitus remiserunt.

Epicrisis.

Foeminae, praesertim salaciores haud raro partim ob mensium defectum, partim etiam à lympha genitali stagnante & corrupta, atrocissimos incurrunt motus epilepticos. Horum in nostro casu antecedens caussa fuit acidorum abusus: haec enim destruunt ventriculi ac intestinorum tonum, alvum constringunt, & mensium

fluo-

fluorem impediunt. Hinc sanguis in venis accumulatur, & sic circa menstruam præcipue periodum, ubi ad evacuandum per uterum cruorem solennes spasmi institui solent, cum magno impetu partim ad caput, partim ad pectus compellitur: unde etiam facies rubicunda, ac sanguine turgida, vociferatio, partium agitatio, atque delirium dependent.

Pessime autem in nostra ægrotante egerunt medici, qui ipsi dederunt salia volatilia: hisce enim & alvi constrictio magis firmatur, & intestinorum tonus plus destruitur. Et perpetua sane est regula, quod, quo constrictior est alvus, eo plus sanguinis ad superiora rapiatur, & vehementiores ibi fiant spasmi. Hinc consultius fuisset, clysteribus oleosis alvum moliri; qui præsentissimum adferre solent lenimen. Nec proficua fuerunt in nostro casu anodyna & antispasmodica: quippe quæ, sublata nondum caussa, malum reddere solent contumacius. Neque sufficecerunt solæ venæ sectiones; licet alias usu suo haud destituantur; nec denique utiles fuerunt acidulæ, quibus usa est ægra. Hae enim frigidæ nocent nervis; &, cum ob debilitatem intestinorum per alvum haud iterum excludantur, sed in intestinis stagnant, spasmos magis adaugent. Hinc præstantissimum mali remedium fuit in conjugio: hoc enim, præsertim si frequentior celebretur concubitus, sanguinis motus invertitur, ad uterum retrahitur; vasa uteri, teste HIPPOCRATE, distenduntur, incalescunt, mensium fluor procuratur, & sic remota caussa; ipsum malum debellatur.

Observatio VI.

Epilepsia à lumbricis, aliisque caussis.

Puer quatuordecim annorum, quinta jam à nativitate hora insultu correptus fuit epileptico. Annum nati corpus, post vehementissimam nutricis iram, duris tuberculis undique obsidebatur: quæ medicus pro variolis ventosis habens, lumbis inde valde affectis adplicat emplastrum. Hinc protinus evanescebant omnia tubercula: at vero in eorum locum succedebat epilepsia cum spuma oris, atque mirifica artuum tractione; & per aliquot septimanas quotidie hora circiter pomeridiana prima recurrebat. Posthæc remittebat, nec sub variolis postea accedentibus recrudescebat; nisi forte semel sub dentium eruptione. Verum enim vero sexto ætatis anno, cum lumbricorum colluvies intestina occuparet, resurgebant graves epileptici insultus; & ad annum usque decimum quartum sæpius, maxime ventis impetuose flantibus, cœlo turbido ac pluvioso, & tempestate autumnali invadebant. Præcedunt paroxysmum maxima anxietas, pedes, manusque refrigescunt, dentes dolere incipiunt: tum humum prosternitur, & post paroxysmum capitis dolorem, & corporis totius retinet lassitudinem. Neque minus ante paroxysmum flatulentiis imi ventris exercetur; siti vexatur; & urinam reddit albam; sub illo facies fit tumida bruni coloris. Olim quoque pigra fuit alvus, jam expeditior. Neque ulla hactenus profuerunt remediorum genera: quid? quod salivatione tractatus puer pejus habuit, sanguis erat viscidus, omnique colore destitutus.

Epicrisis.

Epilepticam hancce affectionem ab intestinorum lumbricis ortam esse, certissimum quidem est. Cum autem nervorum genus jam à primis incunabulis, & deinceps a tuberculis retropulsis, hisce motibus jam adsuetum fuit: non mirum, si ob hancce dispositionem paroxysmi jam fuerint atrociores & contumaciores. Notatu subinde dignum est, quod ab adplicato ad lumbos emplastro, proculdubio narcotico, tubercula illa protinus evanuerint. Locus enim hicce circa lumborum vertebras, ubi insignes nervorum occurrunt plexus, valde est sensibilis; cui si admoventur narcotica, habitus corporis constringitur, humorum circuitus fit tardior, & noxia materia ad interiora repellitur. Quare magna cum cautione topica ad hasce regiones adplicanda sunt: & nota mihi sunt exempla, quod in fœminis ab emplastris, hoc in loco admotis, menses adeo cohibiti fuerunt, ut nunquam redierint. Novi etiam plures casus, ubi in viris post impositum ad refrænandam gohorrhœam, lumbis emplastrum ex spermate ranarum, alumine, sacchaτo saturni & oleo hyoscyami, ingens testiculorum tumor sequutus fuit.

Neque minus notari meretur, quod malum sub ventosa aeris constitutione fuerit exacerbatum: mirifica enim est aeris in partes nostri corporis solidas, maxime nerveas, & quæ sensibus atque motibus inserviunt, potentia. Et quod denique ægrotans noster sanguinem exhibuerit mucidum, rubedine privatum; certo est indicio, ipsum fuisse cachecticum, qualia corpora epilepsiæ chronicæ admodum deprehenduntur obnoxia.

Anno demum ætatis decimo quarto sublata fuit hæc epilepsia; postquam per semestre fere elixirium nostrum balsamicum, & sal volatile oleosum ad XXX. guttas sub epulis fuit usurpata. Hæc enim remedia blandam spirituascentiam chylo ac sanguini restituunt, & solidas partes corroborant; sed temporis beneficio ac diuturnitate opus est. Tandem vero hac curatione confirmatur aphorismus Hippocratis, quod epilepsiæ chronicæ non nisi ætatis, aëris, ac victus mutatione curentur.

Observatio VII.

Epilepsia puerpera à cortice chinæ improvide in febre tertiana dato.

Puerpera XX. annorum, sanguineo-cholerica, constitutionis admodum sensibilis, & ob inordinatum victus regimen hystericis olim obnoxia passionibus, lochiis autem bene succedentibus gavisa, die à partu undecimo ex esu anguillæ corripiur febre terriana, sub qua more sueto alvi fuit adstrictioris. Consultus medicus dedit primum pulveres ex conchis præparatis, antimonio diaphoretico, nitro, & arcano duplicato confectos; hisque circa quartum paroxysmum corticem chinæ subjunxit. Tertio autem post hujus usum die incidit ægra atrocissimos convulsivos, & epilepticos motus, cum intercurrentibus animi deliquiis, & præcordiorum anxietatibus.

Epicrisis.

Spasmodicarum commotionum caussa sæpius in primis viis, saburra acri, caustica refertis, residet, quæ, nervosum genus afficiendo, fœminas præsertim in hystericos motus jam proclives, facillime in epileptico-convulsivos conjicere potest insultus. Sic etiam nostra ægrotans ex esu anguillæ, quæ robustiorem ventriculi

digestionem exposcit, collegit sibimet primarum viarum cruditates, & ex his febrem incidit tertianam. Hunc vero febris fomitem, qui in puerperis magis adhuc variis sordibus adaugeri solet, consultus medicus statim ab initio blando laxante expurgare debuisset. Sed cum partim fixioribus terreis, partim adstringentibus hancce saburram magis compactam reddiderit, ac intus retinuerit: non mirandum, si spasmi, qui semper in febrium principio junguntur, demum in ipsas abierint convulsiones.

Jam ergo eo intendere oportet curationis scopos; ut partim sordes biliosæ, acres corrigantur, & blande educantur; partim etiam motus perversi consopiantur, ne diutius perseverent, & in habitum transeant. Quamobrem in ipso paroxysmo naribus admovere convenit mixturam ex spiritu salis ammoniaci vinoso, essentia castorei, & oleo rutæ paratam; cujus virtus in illo, quod nervis est inimicum, discutiendo egregia est.

Sordes primarum viarum optime educunt pilulæ meæ polychrestæ, cum extracto chamæmeli, millefolii & croci mixtæ: cui quoque scopo clysteres emollientes ac oleosi inserviunt, maxime si illis, ad discutiendos flatus, tantillum nitri & camphoræ fuerit additum.

Neque minus ad corrigendam humorum acrimoniam insigniter prosunt pulveres ex lapidibus cancrorum, pulvere marchionis, nitro, cinnabari & arcano duplicato compositi; nec non aquæ antepilepticæ cum essentia corticum aurantiorum.

Discimus ceterum ex hac morbi historia, quam perniciosum sit, in puerperis nimis mature, præpostere & ante sordium evacuationem cortice chinæ vel aliis adstringentibus febriles motus supprimere, & noxiam materiam intus retinere. Hinc enim spasmos febriles in epilepsiam degenerare posse animadvertimus: qui tamen alias ad resolvendas viscidas sordes ac viscerum obstructiones, ideoque ad epilepsiam quoque curandam ac præservandam admodum sunt idonei. Quare recte scribit Hippocrates, quod quartana epilepsiæ superveniens eam tollat.

Observatio VIII.

Epilepsia in viro à tertiana suppressa.

Vir XX. annorum, constitutionis teneriotis, ante tres circiter annos febre tertiana correptus, & ab ea copioso corticis chinæ usu vindicatus est. Abhinc adpetitus languidior esse cœpit, præcordia ingens pressit anxietas, & insignis spirandi difficultas: febris quoque nonnunquam rediit, sed valde irregularis. Posthæc ex improviso mentis abalienationem incidit, quæ cum omnium sensuum perturbatione, memoriæ defectu, artuum jactatione, & vultus rubore stipata, brevi quidem tempore transiit: accessionis autem hujus nulla fuit reminiscentia. Hoc denique malum tandem excepit fortis epilepsiæ insultus, qui cum ordinariis symptomatibus sæpius, at incertis periodis rediit, & mentis abalienationem, paroxysmi semper habuit prænunciam. Ceterum color faciei est pallidus, adpetitus mediocris, ventriculi inflatio, intestinorum murmura: ab epulis molestus sæpe in ore percipitur ardor, sitis ingens in jejunio, & magna ad sudorem proclivitas. His denique duos ante menses spontaneum, & per tres hebdomades inhærens accessit alvi profluvium, sponte remittens. Ipsa epilepsia novissimo anno penitus evanuit; sed eo frequentior est mentis abalienatio, quæ sæpius paroxysmos format, & nonnunquam ter in una recrudescit hora. Consulti & clarissimi medici, & adhibita præstantissima remedia, nullam hactenus malo opem tulerunt.

Epicrisis.

Adparet & ex hocce casu, omnem febrium intermittentium, quæ in infimo ventre, ac infarctis primis officinis fomitem suum habent, adstrictionem atque suppressionem, quæ ante viscerum reserationem, & sordium ex primis viis eliminationem fit, esse nocentissimam. In nostro nimirum ægrotante tertiana febris procul dubio ex viscerum infarctu ortum traxit. Cum vero febriles illi motus, qui ad resolvendum illum infarctum destinati sunt, præpostere fuerunt suppressi: hinc factum omnino est, ut & lympha gastrica, quæ ex glandulis pancreatis atque duodeni assidue stillat, & bilis, quæ digestioni perficiendæ egregie inservit, à naturali crasi recesserint. Hinc autem turbata digestione, pessimæ in primis viis cumulatæ sunt cruditates; à quibus suborti flatus ac spasmi intestinorum, horum non solum nerveas partes graviter affecerunt, verum etiam totum nervorum genus, capitisque membranas in violentorum motuum rapuerunt consensum. Haud enim raro insultuum epilepticorum origo ab intestinorum flatulentia, & spasmodica crispatura natales suos mutuatur.

Curatio vero hujus mali sequentem in modum instituta est: primum singulis septimanis datum fuit elixirium emeticum, quod placide & sine violentia ventriculum ac superiora intestina à vitiosis liberavit cruditatibus. Deinceps quotidie bis, mane nimirum ac vesperi ex aqua liliorum convallium sequens pulvis sumtus est: Recipe pulveris marchionis, cornu cervi sine igne, matris perlarum, antimonii diaphoretici, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmam unam, cinnabaris drachmam dimidiam, essentiæ ambræ guttas XX. m. d. dosis est drachma dimidia.

Tum quoque sub epulis adhibuit æger elixirium stomachicum, ex essentia corticum aurantiorum, tinctura tartari, oleo macis & cardamomi paratum; & pro potu ordinario decoctum ex radice pœoniæ, visco querno, radice chinæ, scorzoneræ, herbæ melissæ, rasura ligni aloës & semine fœniculi confectum usurpavit. Alvus segnis reserata est clysteribus emollientibus, oleosis, qui simul herbas cephalicas nervinas, veluti abrotanum, majoranam, origanum, saturejam, rutam, rorem marinum, flores lavendulæ, & sal commune habebant: & denique inustus fuit brachiis fonticulus. Ex quibus rite usurpatis atrox hoc malum, quæ Dei est gratia, debellatum fuit.

Observatio IX.

Epilepsia à terrore, matrimonio demum sublata.

Fœmina XXX. annorum, constitutionis valde sensibilis, affectibus animi, præsertim iracundiæ dedita, à parentibus morbo melancholico affectis progenita, hactenus sterilis, ex inopinato mariti morbo insigni oppressa fuit mœrore. Quo tempore cum ipsi menses fluerent, &

& sub eo fluore nuntius de ipsa mariti morte accederet tristissimus ; illa vehementi terrore perculsa, mensium suppressionem protinus incidit. Hinc anxia, inquieta, insomnis reddita, nullum assumsit cibum ; sed verba sine ordine loqui cœpit. Tum spasmodica primum faciei tortura, quam cynicam vocant, correpta, denique graves, atrocesque toleravit convulsiones; quibus nec sanguinis missiones, nec ulla remedia opem ferre volebant. Tandem purpura rubra malum quidem mitigavit ; illud autem minime remisit penitus ; sed circa tempus menstruum pertinaciter recruduit, cum tanta mentis perturbatione, ut a multis furori vicina haberetur. Hinc in usum vocavit thermas ac acidulas, cœlum sæpius mutavit, multorumque medicorum consilia imploravit : sed rediit nihilo minus malum, licet minori atrocia. Verum cum denique secundas subiret nuptias ; ab affectu suo prorsus fuit liberata ; & tum nunciatum est, eam olim venereis ac libidinosis cogitationibus nimium indulsisse, ac hinc violentos hosce motus sibimet contraxisse.

Epicrisis.

In subjectis sensibilioribus ac imbecillioribus, quæ natura debile nervorum genus habent, & ad irregulares motus obnoxia deprehenduntur, veluti sunt fœminæ, maxime salaciores præ viris, nihil magis ad graves cerebri affectus & epilepticos motus inducendos valet, ac si sub ipso hæmorrhagiarum, maxime mensium fluore vel animo compavescant, vel vehementi percellantur terrore. Eo magis hoc contingit, si diuturnus mœror præcesserit, quo nervolæ partes debilitantur, adeo, ut accedente terrore humoribus copiosius suscipiendis, & hinc spasmodicis stricturis subeundis magis reddantur idoneæ. Quo vero celerius hæ adsfectiones ex allegatis propullulant caussis : eo etiam graviores, contumaciores, ac curatu sunt difficiliores. Nostra equidem ægrotans ab erumpente purpura omnino mali sui aliquale percepit levamen. Hæc enim, sicuti ex stagnante & corrupto sero, vel lympha originem trahere, & ideo puerperis etiam, si lochia haud rite fluunt, familiaris esse solet : ita quoque eadem ad corporis superficiem prorumpente, acrimonia nervis inimica expellitur, & sic pabulum malo epileptico subtrahitur. Optimum autem auxilium ex matrimonio redundavit ; quippe quo libido exstinguitur, menses suppressi revocantur, ærumnæ atque sollicitudines depelluntur, & toti corpori ingens accedit mutatio.

Observatio X.

Notabilis epilepsia ab animi passionibus inducta.

Tribus circiter abhinc annis ex vicina quadam urbe ad me accessit, meumque flagitavit auxilium, vir quidam rei venatoriæ addictus, quadraginta annos natus, constitutionis valde robustæ, atque musculosi & carnosi admodum corporis habitus. Ille nimirum ante duos menses prævia vertigine, atque sensuum abolitione, subito in terram ceciderat, & per integram horam paroxysmum epilepticum satis gravem toleraverat : quo etiam percellebatur subinde, quoties ira excandescebat. Quod vitam ante actam, & caussas malum illud inducentes attinet : gavisus erat æger vegeta olim ac illibata sanitate, nisi quod per intervalla vertiginem inciderit, atque sensum gravitatis, & ponderis in nucha perceperit. Alvi autem erat segnioris ; ad iram facillimus ; pro potu ordinario utebatur cerevisia valde lupulata atque spirituosa ; & corpus suum validis ac fortioribus motionibus, in horrida etiam cœli tempestate vi officii subeundis, sæpenumero insigniter defatigabat. Acciderat vero, ut à Præfecto ipsius coram Principe criminum quorundam, falso quidem imputatorum accusaretur : unde subito tam graviter animo commotus fuit, ut totum fere corpus ad præcordia usque præ frigore riguerit. Haud ita multo post, dejecta prorsus ciborum adpetentia, largam cerevisiæ consuetæ hausit quantitatem : postridie rusticulas jussu Principis persequuturus, in locis humidis ac paludosis ad genua usque per octo horas obambulavit ; & cum tertia die vehemens accesserit iracundia, repente incidit in dictum superius paroxysmum epilepticum, qui cum spuma oris, corporis vehementi concussione, & subsequente membrorum summa lassitudine stipatus, quater circiter recruduit. Notatu vero dignum est momentum, quod singulas accessiones præcesserit spasmus, tremor ac frigus brachii dextri ; quæ sensationes abhinc ad nucham adspirantes, tandem in convulsivos desierunt motus. Pulsus ceterum satis magnus, ac validus erat ; & facies florida, tumidaque. Suasi igitur sectionem venæ, quæ primum singulis binis mensibus, deinceps autem quovis anni quadrante celebrata fuit. Ad alvum, quæ vix alternis diebus respondebat, aperiendam commendavi passulas Corinthiacas rhabarbarinas, brevi ante epulas ter in septimana sumendas. Pro potu ordinario loco cerevisiæ ordinavi decoctum ex radice scorzoneræ, graminis, cichorei, & rasura cornu cervi concinnatum : vesperi ante lecti introitum ex largo aquæ frigidæ haustu sumendum præscripsi pulverem, ex lapidum cancrorum, concharum præparatarum ana drachmis duabus, succini præparati, nitri purificati ana drachma una cum dimidia, cinnabaris scrupulo uno confectum ; cujus drachmam unam pro dosi, alternis diebus cum triginta liquoris mei anodyni guttulis mixtam adhibuit. Nec spem fefellit hæc curatio : siquidem satis longo tempore a paroxysmo suo liber mansit. Quamobrem continuavit quidem medicinarum usum, sed rarius illas sumsit, atque refractiori dosi : præterea mane infusum theiforme ex herba melissæ ac floribus tiliæ sorbillavit; decoctum commendatum sub prandio, inter cœnam vero & vesperi cerevisiam potavit : ira percitus illico pulverem nitrosum cum rhabarbaro adhibuit ; & sic per illos annos nullum amplius passus est paroxysmum. Quum vero nonnunquam vertiginoso insultu infestari soleat : avertere illum potest, si protinus, percepta quadam accessione balsamum meum vitæ, aliquot guttulis gossypio exceptum naribus intruserit.

Epicrisis.

Docet nos hæc morbi historia : 1) quod homines etiam robusti, succis & sanguine pleni per vehementes animi commotiones, terrorem, iram atque frigus externum repente, atque simul & semel in gravissimos capitis affectus, ac epilepticos motus incidere queant : quos affectus iracundiæ facillime revocare potest. Illis

lis enim causis succi vitales ex superficie corporis ad caput copiosius compelluntur, ibidemque nervosas partes ad spasmodicas proritant stricturas.

2) Deinceps res notatu digna est, præsens malum absque usu specificorum, cephalicorum, ac antepilepticorum, solis venæ sectionibus, alterantibus, diluentibus, laxantibus, & bilem acriorem demulcentibus expugnatum fuisse. Nec cognitu difficilis est ratio: siquidem his remediis humorum moles imminuitur, acrimonia attemperatur, æqualis circulatio restituitur, & sic caussa mali removetur. Sed horum medicaminum, utut refractiori dosi postea sumtorum continuatione per satis longum tempus opus est; quoniam motus ejusmodi præternaturales facillima iterum recrudescunt. Quo etiam fine operæ fuit pretium, post animi commotionem, ac iracundiam, absorbentia blandis evacuantibus juncta propinare.

Observatio XI.

Epilepsia ex primis viis orta. Virgo generosa, viginti annorum, sanguineo-melancholica, cujus mater ex infelici puerperio comitialem sibimet contraxerat morbum, tribus abhinc annis ex mala victus observatione quartanam inciderat febrim; cujus singulæ accessiones nausea, atque inani vomendi conatu erant stipatæ. Accivit igitur medicum, qui præmissis incidentibus, intercalari die lene dedit vomitorium: quod quidem egregium præstiterat effectum; cum autem ægra vix finitis vomitibus, frigido nimium indulsisset potui, enormes primum anxietates præcordiorum, & brevi post ipsam passa est epilepsiam. Vocatus iterum medicus suasit, ut hausta largius tepidiori aqua vomitus cieretur: quo facto evanuit epilepsia, febris remisit, & menstrua rediit purgatio. Verum enim vero, longo tempore præterlapso, nova solicitari cœpit affectione; qua sæpius nauseam, ac levem animi defectionem, cum sensatione auræ frigidæ ex infimo ventre per latus dextrum ascendentis, spirandi difficultatem inferente, & demum in formicantem manuum sensum, quem vocant, *das Einschlafen*, abeunte percipiebat. Hoc vitium versus lunam plenam infestabat vehementius, cum sensuum abolitione, & somni defectu, nunquam vero turbabat adpetitum: sed denique, frustra datis uterinis, ac epilepticis, frustra quoque sanguine misso, quotidie recurrebat aliquoties. Tandem ex improviso in horrendam repente incidebat epilepsiam; qua paululum consopita, omnes undique ex vestibus colligebat acus, easque incredibili celeritate ori intrudebat; ut ad illas eximendas magno opus fuerit labore. Abhinc de insigni, atque tanta conquerebatur abdominis tensione, ut cutim externam vix corrugare potuerit, mensibus ceterum rite fluentibus. Consultus ego commendavi, ut præter exactam diætam, quavis septimana vel vomitus emetico ex radice ipecacuanhæ, lapidibus cancrorum, & tartaro vitriolato confecto moveretur, vel alvus pulvere rhabarbarino subduceretur; porro singulis mensibus binæ cucurbitulæ cum scarificatione admoverentur: mane infusum theiforme ex floribus tiliæ ac sambuci sorbillaretur, & ex illo liquor meus anodynus nonnunquam sumeretur. Dedi quoque pulverem meum antepilepticum, pondere scrupulorum duorum sæpius capiendum; & denique ventriculi regionem ac dorsi spinam, nervino inungi jussi linimento. Horum remediorum usum excepit tumor linguæ, gingivarum, & glandularum colli inflammatorius, cum copiosa salivatione, per quatuordecim inhærente dies. His autem ope gargarismatum debellatis, ægrota à malo suo per aliquot dies libera vixit, ac incolumis. Quin licet etiam recrudescerent convulsivæ agitationes: illæ tamen pristinis longe mitiores deprehendebantur, & notabile fuit, iis finitis ægram ingenti semper aviditate cibos, minus quidem masticatos devorasse. Inde de acidis ructibus, ac amaro sapore conquesta, incidebat demum in tertianam febrem: cujus horridam accessionem epilepticus semper, utut levior, comitabatur insultus, atque vomendi conatus, sæpius vomitus materiæ mucidæ ac insipidæ accidebat. Curata vero congruis subsidiis hacce febre, ægrota absque ullo virium decremento bene habere cœpit.

Epicrisis.

Affectum hunc ex solo primarum viarum vitio, nempe cruditatibus acido-viscidis biliosis, in duodeno stagnantibus, quæ etiam quartanam progenerarunt, ortum fuisse, nullum est dubium; eo magis, cum in nostra ægrota hæreditario jure quædam generis nervosi ad motbos spasmodicos deprehendatur dispositio. Hisce remotioribus caussis cum denique accederet aquæ frigidæ post sumtum emeticum potus; non mirum, si exinde spasmus ventriculi exacerbatus, primum anxietates præcordiorum induxerit, ac in ipsam demum eruperit epilepsiam. Frequentius enim observavi, cardialgiam spasmodicam, si fuerit vehementior, sæpenumero in epilepticos transire motus; quoniam videlicet insignis inter nervosas ventriculi & capitis partes, vi octavi nervorum paris, intercedit consensus. Quemadmodum vero potus ille frigidus tam atrox malum procreavit: ita è contrario tepidior ipsi sopiendo perquam fuit opportunus. Non enim solum calore suo partes nerveas, spasmo tensas iterum relaxavit; verum etiam largiori copia leviorem excitavit vomitum, quo restans adhuc saburra eliminata, atque ideo omnis morbi caussa remota fuit. Notatu subinde perquam dignum est, quod sub præsenti malo, & præsertim tensione illa abdominis, quæ spasmorum est progenies, menses rite fluxerint. Hunc autem fluorem minime secundum naturam fieri, sed omnino præternaturalem esse credo, qui ex vehementi dolore atque strictura partium in imo ventre sitarum suos mutuatur natales: unde etiam factum est, ut sub hac critica excretione, spasmodica nihilo minus continuaverint symptomata. Tandem vero ex hac morbi historia adparet, quod quemadmodum epilepticum malum ex febre intermittente male tractata suboriri possit; ita illud etiam nova superveniente febre iterum felicissime debelletur, uti in præsenti casu tertianæ factum esse deprehendimus. Ratio in aprico est: hæ enim febres, dum obstructionibus ac infarctibus viscerum reserandis convenientissimum sint remedium; expugnando caussam spasmodicorum motuum, ipsum quoque morbum tollunt.

Obser-

Observatio XII.

Epilepsia ex intermissa venæ sectione.

Viginti annorum virgo, corpore strictiori, venis amplioribus ac sanguine plenis, animo autem ad iracundiam ac terrorem admodum proclivi prædita, per totum quidem vitæ suæ tempus lauto atque copioso indulsit victui; sed parcissimo potu usa fuit, & ab illo per tres sæpenumero dies abstinuit. Neque tamen minus justo tempore menses satis largi fluere coeperunt; & tanta insuper humorum abundantia infestavit, ut à decimo septimo anno bis quotannis venam in pede secandam præbere debuerit; nec sine egregio fructu. Sanguis ex vena detractus semper admodum ater, atque exigua seri quantitate præditus adparuit. Sed cum binis abhinc annis solitam sanguinis missionem neglexisset; accidit, ut medio autumno ex improviso convulsionibus corriperetur epilepticis, cum pectoris, capitis, artuumque vehementiori agitatione, & accedentibus subinde lipothymiis, omniumque virium insigni prostratione stipatis. Verum enim vero aucta successive diaphoresi, citra aliorum remediorum usum, hæ molestiæ remiserunt. Interim cum nihilo secius pristinæ vivendi rationi inhæreret, solidiores cibos magna cum adpetentia assumeret, potui parcissimo indulgeret: factum est, elapso biennio, ut, intermissa denuo circa autumnale æquinoctium venæ sectione, post præviam animi vehementiorem excandescentiam, eodem ac olim mense, atrocem rursus inciderit epilepsiam. Namque per intervalla horarum aut dierum, mox mentis deliquia, cum pulsus ac sensationis cessatione; mox vehementissimæ thoracis & mammarum elevationes, præcordiorum angustiæ, furibundi artuum, maxime manuum, in abjiciendis corporis integumentis gestus, cum pulsu celerrimo ac fortissimo, sitique ferme inextinguibili, misere discruciarunt ægram. His autem post aliquot dies, per congrua antepileptica, præsertim liquorem anodynum, essentiæ castorei nuptum, consopitis symptomatibus, successerunt capitis dolores, cum febrili pulsuum celeritate, æstu atque siti ingenti, pectoris oppressione, tussi sicca, & dolore hypochondrii sinistri atrocissimo juncti. Quamobrem sanguinis sex unciæ, ex vena in pede tusa, detrahebantur; dabantur pulveres rhabarbarini, cum nitro & lapidibus cancrorum permixti; propinabatur post aliquot dies salis Sedlicensis uncia una cum dimidia; purgabantur leniter primæ viæ, subjungebantur pulveres diaphoretici, & liquor anodynus, ac denique elixirium viscerale sub epulis exhibebatur. Quibus demum factum est, ut ægra pristinæ sanitati perfecte restitueretur.

Epicrisis.

Docemur ex hoc casu, à sola sanguinis crassi atque glutinosi, ob defectum sufficientis potus, ac motus cumulata mole, præsertim in fœminis, quando menses non sufficienter fluunt, venæ sectio negligitur, & denique iræ affectus supervenit, epilepticum malum excitari posse, à qua caussa generatæ epilepsiæ longe facilior est curatio. Præterea in nostro casu spasmus primarum viarum, non minus à stagnante ibidem sanguine productus, febrilibus originem dedit commotionibus: quarum demum ope materia nervoso generi inimica penitus discussa, evacuata, & ægra denique a malo suo liberata fuit.

Observatio XIII.

Epilepsia infantilis ex vitiis nutricum.

Uxor viri, cujus observatione X. mentio facta fuit, eo tempore, quo maritus primum epilepsia tentabatur, gravida, peperit quidem justo tempore infantem per omnia sanum; sed postea crebrius vel ex lacte corrupto, vel dentitione epilepticos passum motus. Neque vero tantum illi metum incusserunt, ut mater medicos consuleret; sed ex dato pulvere marchionum, cum rhabarbaro maritato semper remiserunt.

Epicrisis.

Hic casus confirmat id, quod multoties observavi; infantes nimirum a matribus, quæ gestationis tempore gravioribus animi passionibus indulserunt, aut affectibus hystericis, arthriticis atque spasmodicis nimium excruciatæ fuerunt, natos facillimos esse ad subeundos ex levissima caussa motus convulsivos. Simul ac enim lac fugunt impurum, ac corruptum, protinus illos incurrunt: quo quidem in casu nihil deprehendi præstantius, quam pulveres ex rhabarbari, lapidum cancrorum ana drachma una, & seminis cymini granis duodecim paratos, si eorum octava circiter pars bis quotidie propinetur. Hoc loco monendum omnino duxi, ut nutricum recta habeatur ratio; quippe quarum culpa pletique infantum in hos atroces conjiciuntur morbos. Omnem nimirum curam impendere illas oportet, ut lac conservent purum; nec illud, si jam inveteratum fuerit, aut nutrices diu mammas præbuerint, infantibus porrigant. Placent mihi verba, quæ de nutricum regimine habet ALEXANDER TRALLIANUS *Lib. 1. pag. 63.* quæ cum totam ferme rem exhaurire videantur, hic allegare haud alienum credo: *Juvare nos*, inquit, *euramque habere oportet, ut lac nutricis benignum sit, & recrementis liberum; fiet autem probi bonique succi, si nutrici animum adhibeas, ipsa mediocriter exerceatur, & cibis boni succi vescatur. Si lac fuerit tenue, paullo crassius efficere convenit: sin crassum, extenuare quibusdam, quale est fœniculum, aut anethum, aut anisum, aut erucam, aut rutam: omnia vero hæc, dum viridia sunt, assumantur. Fugiantur cuncta, quæ menses cient, his enim fluentibus, necesse est, lac imminui: quare etiam venus lactentibus est inimica, lac enim tenue & fœtidi odoris inde fit. Si contingat concipere, adhuc multo fit perniciosius, ac cavendum est, ne illa nutrix alterius mammillam porrigat. Lac si fuerit crassum ac caseosum, excitat infantibus convulsiones: quare opus est, ut nutrix ante cibum corpus moveat.*

Plures de hoc morbo casus legi possunt in *Consultationibus medicis*, nuper editis *Sect. I. casibus* XXVIII. ad XXXII.

CAPUT

CAPUT II.

De Motibus Convulsivis.

§. I.

Definitio Convulsionum.

Si ullum morbi genus est, quod immani ferocitate, ac horrendis visu symptomatibus mortales excruciat, certe sunt motus convulsivi. Hi vero, cum à convulsionibus non nisi nomine differunt, sunt præternaturalis, ac summe violenta partium nerveo-membranosarum & musculosarum, trunci potissimum, ac artuum externorum contractio, à membranarum, medullam spinalem, & inde prodeuntes nervos cingentium, spasmodica strictura, & impetuosiori liquidi tenuissimi in organa motoria influxu excitata.

§. II.

Differentia convulsionum ab epilepsia.

Hinc mox adparet differentia, quæ motus convulsivos ac epilepsiam intercedit. Quemadmodum enim hujus primaria caussa in nerveis illis, quæ cerebrum ac reliquas capitis partes sub nomine duræ, piæque meningis investiunt, membranis residet: ita è contrario convulsionum vera sedes in illis membranis, quæ spinalem potissimum medullam, ac inde propullulantes nervos ambiunt, quærenda est. Differunt non minus utriusque affectus symptomata; licet pleraque ob arctissimum, quo hæ nerveæ invicem gaudent membranæ, consensum, ferme eadem, saltem admodum convenire deprehendantur. Enim vero in ipsa epilepsia observantur mentis alienatio, sensuum tam internorum, quam externorum defectio, spuma oris, pollicum in manus compressio, & denique, si malum cessaverit, omnium gestorum ignorantia. Sed hæc fere a convulsivis motibus aliena videntur: nam nec mentis error incidit, nec os spumam reddit, nec pollices in pugnum colliguntur: quæ si contigerint, hos cum epilepsia complicatos esse indicant, & malum constituunt convulsivo-epilepticum.

§. III.

Objectum convulsionum.

Proprie malum convulsivum, more spasmodicis motibus consueto, in eas potissimum partes tyrannidem suam exercet, quæ nervosæ, fibrosæ, ac membranaceæ sunt. Sed cum hæ aliis musculosis, glandulosis, cartilagineis, osseisque copiosissime deprehenduntur intertextæ; illas quoque in sævissimarum motionum rapiunt societatem. Atque licet externas potissimum regiones, ac artus excrucient hi violenti motus; attamen ad interiora etiam viscera penetrant, in iisque fontica mala machinari valent.

§. IV.

Signa convulsiones antecedentia.

Variis modis hæc adfectio miseros adoritur: quosdam enim subito absque ullis venturi mali notis prehendit; in aliis autem signis quibusdam sui adventum prænunciat. Horum potissima sunt artuum externorum, maxime pedum refrigeratio, vel formicans sensus; qui etiam os coccygis occupat, & instar auræ frigidæ per spinam dorsi ascendit. Accedunt hypochondrio sinistro sensivi inflativi dolores, & alvi tanta obstipatio, ut nec flatus, nec excrementa exire queant, nec sæpius tenuissima fistula anum intrare possit, aut etiam glandes ac enemata vi spasmorum per vomitum cum stercore ejiciantur. Vesica constringitur arctissime, ut urinæ vel nullæ, vel tenues ac albæ reddantur. In aliis præcedunt oscitationes, pandiculationes, totius corporis tremores; vel etiam præcordiorum anxietates, cum pulsu inæquali duro, contracto, cardialgiæ, nauseæ, vomitus, cordis palpitationes, deglutitionis impedimentum, dolores capitis, dentium, tinnitus aurium, vertigo &c. & tum excipiunt convulsiones.

§. V.

Paroxysmorum descriptio.

In ipso paroxysmo artus potissimum externi mirum in modum agitantur, huc vel illuc trahuntur, retrahuntur, distenduntur, crispantur, jactantur, contorquentur, & incurvantur. Mox brachia in tergum retorquentur, ut illis insidere videantur; mox inanibus auram verberant ictibus; mox pedes in varias plagas abripiuntur; mox valide terram quatiunt & conculcant; mox spina dorsi incurvatur, & veluti arcum format, pectus attollitur; mox totum corpus obrigescit, & saxo magis immotum tenetur &c. Multos hæ agitationes in eo situ, quo sunt, occupant, nec in terram prosternunt; alii more epilepticorum subito concidunt, flent, rident, dentes commordent, ore hiant, linguam exserunt, oculos variis modis contorquent, & capite circumgyrantur. Quemadmodum vero gestus ac motus partium, quos in hoc morbo deprehendimus, mira ac incredibili varietate tristem scenam ludunt; cujus singulares recensiones occurrunt in M. N.C. *anno VI. obs.* 23. *Dec.* I. *anno* 9. *obs.* 64. *Dec. II. anno* 3. *obs.* 77. *anno* 7. *obs.* 135. HORSTII *epistol. pag.* 356. *&c.* ita longe majorem admirationem meretur, & portento videtur simillimum, tales ægros haud raro peregrinas, quas nunquam didicerunt, linguas strepere, & instar vaticinorum futura præsagire. Unde quoque à veteribus pro dæmoniacis habiti fuerunt. Vid. FORESTUS *obs. med. Lib. X. obs. LVI. Schol. pag.* 486.

§. VI.

Paroxysmorum solutio.

Superatis accessionibus plurimi ineffabilem totius corporis pedumque languorem retinent; multi in animi deliquia, altumque soporem delabuntur; quibusdam explosione ructuum, flatuum, vomitu, copiosa lymphæ ex gula rejectione malum solvitur. Sæpius muci vel sanguinis evacuatio per nares, uterum, hæmorrhoides &c. insequitur: quidam clamore, aliisque innumeris modis accessionem finiunt. Ceterum in his ægris somnus esse solet turbulentus, terroris, timorisque plenus; adpetentia ciborum vaga; alvus plerumque segnis & pigra; ægroti ad sudorem difficillimi, ad animi vero passiones, & præsertim συμπάθειαν admodum proni observantur. Accessiones modo longiores, modo breviores, per intervalla mox breviora, mox longiora recidunt: & lunæ mutationes sæpe strictissime observant; quid? quod nota mihi sunt exempla, ubi certo anni tempore reversæ, per aliquot duntaxat menses sævierunt, postea ex toto siluerunt. In sexu sequiori mensium eruptionem vel antecedunt, vel ipsum fluxum comitantur: sumtis epulis frequentiores existunt ac sæviores; & à levissimis causis, præsertim animi affectibus facillime excitantur.

§. VII.

§. VII.

Convulſionum ſubjecta.

Ferali huic malo præ aliis obnoxii deprehenduntur, qui genus nervoſum debile vel ex nativa conſtitutione, vel aliis cauſis obtinent; eo mahis, ſi ſuccorum vitalium impura acceſſerit temperies. Hinc etiam morbus ille non ſolum per hæreditatem ad liberos tranſit, verum etiam per longam generis ſeriem, quaſi per manus poſteris traditur: maxime ſi parentes hypochondriaci, hyſterici, arthritici, hæmorrhoidarii fuerint, vel mater gravida ad graviores animi commotiones inclinaverit. Ex eodem fundamento pueri, adoleſcentuli, præ adultioribus; fœminæ præ viris huic affectui ſunt expoſiti: ad quem etiam proclives reperiuntur, qui animi ſenſibilioris & ingenii acurioris ſunt, veluti cholerico temperamento præditi.

§. VIII.

Cauſſa proxima motuum convulſivorum.

Sed miſſa motuum convulſivorum hiſtoria, pathologiam aggreſſuri, cauſſam illorum proximam in membranarum medullam ſpinalem cingentium, & inde productarum partium nervoſarum valida ac violenta ſtrictura ponimus. Hinc patet, in convulſionibus illas duntaxat partes agitari, quæ ex ſpinali medulla nervos ſuos mutuantur: cum autem dictæ membranæ cum cerebri meningibus, cujus ſunt productiones, intima communione gaudeant; cognitu facillimum eſt, cur convulſivi cum epilepticis motibus frequentius complicentur; quin & in hos ſæpenumero tranſeant.

§. IX.

Structura medullæ ſpinalis.

Hæc, ut eo clariora fiant, haud ignorari oportet, medullam ſpinalem eſſe cerebro ſimilem, ex parte alba ſeu medullari, & cinerea compoſitam, cerebro continuam: (*vid.* HIPPOCRATES *L. de carnibus Sectio III.* GALENUS *L. XII. de uſu partium Cap. XV.* VESLINGIUS *Anat. Cap. XIV. pag.* 224.) uno communi membranaceo involucro, quod ſpondylis vertebrarum adhæret, & tribus propriis membranis, intima ſecundaque a pia cerebri meninge productis, tertia ex dura matre propagata inveſtitam, & intra ſpecum vertebrarum reconditam. VIEUSSENS *Neurograph. Lib. II. cap.* 1. Gaudet illa vaſis ſanguiferis arterioſis pariter, ac venoſis, per ipſam illius ſubſtantiam diſſeminatis. Recipit nimirum arterioſos ramos ex arteriis vertebralibus, & trunco aortæ deſcendente: ex quibus refluus cruor per venulas primum in ſinus vertebrarum venoſos, in venas vertebrarum, venam ſine pari, aliaſque venulas, & tandem in venam cavam aſcendentem effunditur. *Vid.* VIEUSSENS *loc. cit. Tab. XVIII. fig. I. II. III.* Denique ea potiſſimum hujus medullæ videtur eſſe functio, ut varios è ſinu ſuo nervos emittat; quorum triginta ſunt paria, & duo nervi ſpinales, acceſſorii a WILLISIO dicti, qui ad par vagum tendunt. *Ibid. Tab. XIX. fig.* 11. Hi ergo nervi primum ad muſculos cervicis, colli, pectoris, dorſi, abdominis, artuum ſuperiorum & inferiorum tendunt, harumque partium motui inſerviunt; deinde per interna pectoris ac abdominis viſcera diſtribuuntur, membranas in iis obvias conſtituunt; & denique varios inſignesque ramos ad muſculos externos faciei capitiſque dimittunt, & ad horum motum multum contribuunt.

§. X.

Differentia convulſionum in idiopathicas, & ſympathicas.

Hanc allegatam cauſſam, quicunque cum omnibus morbi ſymptomatibus rite comparaverit: facile illorum nexum rationalem invenire, ac cauſſam mechanicam reddere poterit. Sed notandum eſt, hanc dictarum partium convulſivam irritationem duplici contingere poſſe ratione: namque vel ipſæ ſpinalis medullæ membranæ primario irritantur, convelluntur, & in hanc convulſionum ſocietatem alias ſibi connexas partes abripiunt; vel harum partium quædam prius ſpaſmodice afficiuntur, & hanc diſtenſionem cum medulla ſpinali communicant; ex qua ad alias iterum defertur regiones. Hac ratione, quid obſtat, quo minus prioris generis convulſiones idiopathicas, poſterioris ſympathicas appellemus.

§. XI.

Convulſiones ab animi affectibus.

Inter cauſſas autem mediatas, quæ ad ſpaſmodicam hanc medullæ ſpinalis conſtrictionem diſponere valent, principem locum occupant graviores animi paſſiones: quibus ad inducendos non minus, quam fovendos hoſce diros motus nihil eſt efficacius, maxime ſi externum frigus, & diætæ errores acceſſerint. Memorabilem *de dira convulſione, ex ſubita animi conſternatione ob commiſſum ante ſtuprum excitata* caſum allegat HENRICUS AB HEER *obſ. XXIV*: & quid frequentius, quam homines, præſertim juniores ex gravi terrore ac iracundia vehementiſſime convelli? Eximia inprimis in hiſce morbis excitandis, nimiæ libidini, venerique præmaturo aut immodico exercitio vis eſt: unde quoque coitus parva epilepſia vocatur.

§. XII.

Convulſiones ex vitio humorum.

Deinde inter horrendi hujus mali cauſſas materiales recte collocatur ſuccorum vitalium vitium; eorumque præſertim dyſcraſia quædam acris, ſalina, ſcorbutica. Hinc ſæpenumero enaſcuntur convulſiones ab arthritide, podagra, ſcabie, purpura &c. intra corpus retropulſis; & his iterum ad externum habitum, & artus erumpentibus, denuo mitigantur. Quum autem porro impuritati humorum inducendæ nihil magis faveat, quam ipſorum abundantia, vel ſpiſſitudo; maxime ſi excretiones naturales per ſudorem, vel alvum, vel etiam ſanguineæ hæmorrhoidales, ac uterinæ fuerint imminutæ aut ſuppreſſæ: facile patet, cur morbis hypochondriacis, hyſtericis, menſium ac hæmorrhoidum obſtructione tentati, hiſce convulſivis ſpaſmis præ aliis obſerventur obnoxii. Hinc quoque crebra obvium eſt experientia, quod virgines, menſtruam nondum paſſæ excretionem, ſævis convulſivis, ſpaſmodiciſque tententur agitationibus; quæ orto menſium fluxu ſæpenumero ceſſare deprehenduntur.

§. XIII.

Convulſiones ex vitio primarum viarum.

Si ulterius inquiramus in eas nervoſas partes, ex quibus ſtricturæ convulſivæ ad ſpinalis medullæ membranas propagari ſolent: has inter principem locum ſibi vindicat membranaceus ventriculi ac inteſtinorum canalis, cujus vellicationes efficaciſſimam cauſſam univerſi generis nervoſi diſtentionibus ſuppeditant. Ipſæ enim hæ partes vi fabricæ earundem nerveo-membra-

branaceæ insignem proclivitatem possident ad suscipiendos motus irregulares, & à levissima caussa graviter adficiuntur. Cum autem ventriculus nervos suos primum ab octavi paris ramo externo tam dextro, quam sinistro; deinde etiam à nervis ex prima, secundaque dorsi vertebra emergentibus, & in costalem ramum abeuntibus mutuetur; & intestina ramos nerveos à ramo octavi paris interno, cum intercostali concurrente, & plexum mesentericum formante adipiscantur: ratio in aprico est, cur harum partium stricturæ ad membranas spinalis medullæ, & universum nervorum genus facillime propagentur.

§. XIV.

In duodeno latet sæpius fomes convulsionum.

Tali ratione non frequentiores occurrunt convulsiones, quam quæ in duodeno potissimum intestino primariam agnoscunt sedem: in quo stabulantes cruditates acidæ, atque viscidæ, ob concursum biliosi ac pancreatici succi, promtissime acrem, ac causticam fere indolem acquirunt. Sic notabilem casum de catalepsi cum horrendis convulsionibus, cujus fomes in primis viis hæsit, recensent M. N. C. *Dec. III. anno III. obs.* 138. Hinc etiam remedia acria, caustica, atque venena, rodendo membranas intestinorum, convulsiones universales excitare valent. Sic has à vino lithargyrio dulcificato obortas referunt M. N. C. *Dec. III. anno IV. obs. XXX. pag.* 81. Et quem fugit, purgantia acriora idem sæpius excitasse malum? Conf. iterum M. N. C. *Dec. II. anno VII. obs.*162. Hæc omnia eo certius fiunt, facilliusque, si scorbutica concurrat diathesis: hinc *de convulsionibus epilepticis violentis ex clystere acriori in doloribus ventris scorbuticis incaute adplicato excitatis notabilem recensent observationem M. N. C. obs.*77. *dec. II. anno* 3.

§. XV.

Convulsiones à vermibus.

Huc etiam pertinent observationes, quarum innumeræ à probatissimis auctoribus proditæ leguntur, de vermibus in intestinis stabulantibus, admirandas motuum convulsivorum species, ambulatorias, rotatorias &c. maxime in pueris excitantibus: quales notatu dignos casus reperies apud GEORGIUM HORSTIUM *epist. medicin. Sect. III. pag.* 377. *M. N. C. Dec. I. anno VI. obs.* 187. *item Dec. III. anno III. obs. XCIX. &* FORESTUM *obs. med. L. X. obs.* 117. Si in caussas inquirimus, illæ non solum in rosionibus ac vellicationibus intestinorum, quæ quidem in infantibus locum obtinent, consistunt; verum, ubi in adultioribus contingunt, magis mortuis in intestinis vermibus sunt accendendæ; qui putredinosum vaporem spargunt, ac nervoso generi insinuant: unde in hisce casibus halitus oris sæpius deprehenditur fœtidus, ac cadaverosus.

§. XVI.

Convulsiones ex læsione vesicæ & uteri.

Quum porro vesica urinaria atque uterus ramos suos nerveos accipiunt ab interni octavi paris rami infimis ramulis pariter, ac quibusdam ossis sacri propaginibus: facile judicari potest, cur harum etiam partium vellicationes, spasmi, atque graviores læsiones in convulsiones abeant. Quot innumera sunt exempla convulsionum epilepticarum ex suppressione urinæ productarum? teste celeberrimo ETTMULLERO *Coll. Practic. P. II. Tom. I. pag.* 658. Ut omnia silentio prætercam; haud rara sunt exempla, quod peculiares artuum convulsivæ motiones in parturientibus observentur; quando nempe spasmi uterini superiora petunt, & nervos medullæ spinalis invadunt. Unde manus atque collum sæpius hinc inde ex uno latere ad alterum agitantur, pectus valide attollitur, contremiscunt membra, totumque corpus: & nisi conquiescant, & ad fœtum expellendum rursus deriventur, infanti non minus ac matri satis grave, ac ipsius vitæ minantur periculum. Quamvis enim notissimum sit, nullum partum absque motibus spasmodico-convulsivis obtineri: probe tamen tenendum est, eorum sedem in utero potissimum, osse sacro, viciniisque musculis naturaliter residere debere. Quando vero à variis caussis simul ad superiores corporis regiones propagantur, medullæque spinalis superiorem partem occupant; varias horrendas, tristesque ludunt tragœdias.

§. XVII.

Convulsiones ab externis læsionibus.

Non minus externas ipsius medullæ spinalis pariter, ac aliarum remotiorum etiam nervosarum partium læsiones insequuntur horrendæ convulsiones. Fracturis atque luxationibus vertebrarum dorsi, ubi festucæ osseæ pungunt spinalem medullam, supervenire motus convulsivos; cuivis chirurgorum notum est. Et quem fugit, quod graviora nervosarum partium vulnera, nervorum vel incauta venæ sectione, vel aliis caussis inductas puncturas ac vellicationes, gravissimæ excipiant convulsiones? Talem casum de convulsionibus ex nervo in manu puncto subortis annotavit RHODIUS *obs. cent. I. obs.* 32. *&* 50. ex punctura nervi per venæ sectionem male peractam FORESTUS *obs. Lib. X. observ.* 118. *&* 119. ex vulnere obs. 120. &c. quid? quod de motibus hisce violentis ab unguibus incaute resectis casum adferat RHODIUS *loc. cit.* Hinc quoque puncturæ, vulnera, atque læsiones quarundam capitis exteriorum partium & musculorum sæpius in convulsivos motus abire deprehenduntur, & hos quidem à læsione musculi temporalis excitatos vidi. Nec etiam mirum: nam ex nervo secundo verticali rami quidam sursum per aurem externam reflexi, varios ingrediuntur faciei musculos, annotante VIEUSSENS *Neurograph. Tab. XXIV.*

§. XVIII.

Convulsiones ab ictu & morsu animalium.

Eidem fundamento innituntur convulsiones ab ictu variorum insectorum productæ. Harum admirandam speciem à *morsu muscæ majoris* allegant A.N.C. *dec. I. anno IX. obs.*65. Has præprimis stupendas artuum, dorsique agitationes, incurvationes, jactationes cum turbata etiam phantasia stipatas, ab ictibus morsibusque ira percitorum insectorum excitari, multæ à probatissimis medicis conscriptæ attestantur historiæ: ex quibus etiam clarissimum fit, valde exilem, & admodum pernitiosam esse illam materiem, quæ tantos tumultus, & irregulares motus in universo nervorum, nervosarumque partium systemate suscitare valet.

§. XIX.

Prognosis motuum convulsivorum.

Quamvis horrendum, terrorisque plenum hoc malum adpareat: neutiquam tamen adeo funestum est, ut quos corripuit, subito occidat. Ubi recens est, ætas junior, ac reliqua corporis constitutio integrior accesserint: spes est facilioris ac brevioris curationis. Quod si sangui-

nis

nis naturales excretiones per uterum aut hæmorrhoides suppressæ hunc affectum foverint; hic illis iterum revocatis omnino mitigatur, ac prorsus depellitur. Contra vero, si humores spissi ac impuri sunt, excretiones suppressæ manent, temperamentum accedit sensibilius, ætasque provectior, ac ipsum malum vel hæreditarium, vel temporis diuturnitate in pertinacem habitum degeneratum est: perarduum omnino videtur, illi penitus mederi. Tum enim non solum fluidæ partes peccant; verum etiam solidæ nerveæ, in quas acris halituosa materia veluti impacta, ac jus hospitii nacta est. Præterea nervi, dum sub violentis concussionibus admodum extenduntur, loco fluidi tenuissimi ac ætherei vapore crassiori aëreo adimplentur, & hinc difficillime in naturalem reducuntur statum. Exinde quoque his morbis obnoxiorum hominum insigne, quo sub paroxysmo pollent, robur derivandum est. Haud etiam raro, accedentibus præsertim mala victus observatione, aut perversa medicatione, convulsiones abeunt in veram epilepsiam, vel etiam melancholiam hypochondriacam. Et denique quicunque iis pereunt, apoplexia abripiuntur: hinc in dissectis cadaveribus in ipso cerebro vel vasorum à stagnante in iis sanguine infarctus, ac distensio; vel cruoris aut seri hinc inde in ventriculis cerebri, vel medulla oblongata extravasatio in conspectum veniunt.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Convulsivos motus expugnaturo, tres occurrunt potissimum indicationes, quarum prima est, ut caussas materiales malum foventes corrigat, ad exitum præparet, & opportune è corpore ejiciat: deinde violentas & irregulares partium nervosarum motiones demulceat; ac denique ne more ipsis consueto iterum recrudescant, genus nervosum corroboret. Ante omnia vero, maxime si paululum inveteratus fuerit affectus, monendus est æger, ut curationem summa patientia per aliquod tempus protrahat. Neque enim illam multis ac drasticis remediis perficere, sed magis blandis, ac naturæ congruis instituere convenit præsidiis; quæ patientia, ac temporis diuturnitate adjutæ omne curationis momentum absolvere possunt.

§. II.

Vena sectio ubi celebranda. Itaque, circa curandi rationem generatim ita tenere oportet. Quod si malum juxta Hippocratem à nimia humorum repletione subortum; aut sanguinis justo copiosior moles, aut spissitudo cum pulsu magno fuerit præsto, & præsertim temperamentum accedat sanguineum: à sanguinis detractione auspicium curationis capiendum est, pertusa vel in brachio, vel pede vena. Neque etiam minus pro ratione plethoræ venæ sectiones bis vel ter in hoc morbo iterandæ; vel etiam scarificationes interponendæ sunt. Præstat vero paroxysmo soluto, quam in ejus accessione sanguinem mittere: non semel enim inde longe truculentiora, & diutius perseverantia animadverti symptomata.

§. III.

Diætetica ac simplicissima præsidia. Deinde vero nunquam fere vidi debellatos motus convulsivos, nisi accedente recta victus ratione. Quamobrem inveteratis potissimum convulsionibus accommodatissimum est, aërem, locumque, præsertim si vappidus nimium ac humidus exstiterit, permutare; atque sub cœlo sereno ac clementiori vivere, itineribus ac crebris exercitiis corpus sedulo movere. Cibi etiam seligantur congrui, molliores, ac concoctu faciliores; omnesque potus calidiores, spirituosi, vinosi ac cerevisiarii evitentur: quorum in locum pro potu ordinario assumenda sunt decocta ex radice scorzoneræ, rasura cornu cervi concinnata, aut serum lactis, aut acidulæ Selteranæ. Tum quoque in usum vocanda sunt pediluvia, quæ ex sola aqua fluviatili, surfuribus triticeis, ac floribus chamæmeli parari possunt. His duntaxat tepidioribus circa lecti introitum pedes paullo profundius immittere, & tum in lecto leniter sudare oportet: sic enim humorum circuitum promovendi, & stricturas spasmodicas consopiendi, egregiam possident virtutem.

§. IV.

Laxantia ubi sint adhibenda. Inprimis vero nihil moliendum est, nisi alvus simul conservetur aperta: quo quidem fine, si pigra est, & officio suo haud respondet, conducunt vel pilulæ balsamicæ, vel infusa ac potiunculæ mannatæ, vel manna loco sacchari ex infuso calidiori sumta, vel denique, si plane obstructa fuerit, clysteres emollientes, fortiter oleosi etiam iterandi. Quando vero mali fomitem in primis viis residere, certa sunt indicia; consultum est, præsertim circa lunæ mutationes emeticum cum laxante jungere; & e. g. decocto mannato, quod recipit unam mannæ unciam, grana duo vel tria tartari emetici admiscere: ut per superiora pariter ac inferiora sufficiens humorum vitiosorum fiat evacuatio.

§. V.

Aqua simplex ejusque usus. Inter simplicissima, ac diætetica, quæ morbis convulsivis incredibilem ferre solent opem, remedia, præstantissimum est aqua simplex, naturali frigiditate largius hausta; qua sola atrocissimas convulsiones profligatas vidi. Ea namque levitate ac fluiditate sua minima corporis nostri vascula penetrat, cruorem magis fluxilem reddit, partes roborat, humores atque vapores acres sulphureos involvit, ac leniorem excitando sudorem, secum è corpore duci. Idcirco etiam congruus, ac bene ordinatus acidularum, ac thermarum temperatiorum usus insignem in his morbis pollicetur utilitatem.

§. VI.

Curatio mali ab animi affectibus, vel nimia venere orti. Quod si speciatim in pubertatis vel adolescentiæ annis à nimia vel intempestiva venere, aut ira, aliisque animi commotionibus originem traxerit malum; cavendum est ab omnibus, quæ commotionem & orgasmum in partibus fluidis concitant, vel solida impetuose movent, & ad graviores stricturas proritant; veluti sunt aromatica, acria purgantia, emetica, calidiora omnia, spirituosa, fortiores corporis & animi motus. Contra vero, major spes in diæteticis, emollientibus, demulcentibus, nutritivis collocanda est: quo fine cura lactis bubuli, vel asinini, vel etiam seri lactis, nec non balnea ex aqua dulci, affuso lacte, parata insignem merentur commendationem. Non minus conferunt jufcula gelatinosa, nutrientia, decocta ex radice scorzoneræ, hordeo, rasura cornu cervi, eboris, & carne viperarum parata, pro potu ordinario usurpanda; decoctum succoladæ tenuius, aliaque. Jungenda his denique motus spas-

spasmodicos demulcentia remedia, anodyna & specifica; quorum inferius fiet mentio.

§. VII.

A vermibus & primarum viarum vitiis inducti.

Quandocunque verminosa colluvies ansam, caussamque præbuit convulsionibus; tunc ad hos expellendos atque enecandos intentio medendi debet ferri. At vero probe notandum, non omnia hic invenire locum anthelmintica specifica, uti alliacea, vitriolacea, venerea, aloëtica, acriota purgantia, & mercurialia incaute adhibita; quippe quæ vermibus quidem adversantur, simul vero partibus nervosis inimica sunt. Operæ magis erit pretium, externis pugnare remediis; quæ inter clysteres ex lacte, ac dulcibus oleosisque parati; & linimenta purgante prædita virtute, veluti unguentum de arthanita, externe umbilico atque abdomini adplicata palmam obtinent. Quæ interne exhiberi possunt anthelmintica, simul roborantem ac nervinam possidere debent efficaciam, uti semen santonici, vel in pulverem, vel essentiam minus spirituosam redactum; vel mercurius dulcis, si cum duabus cinnabaris medicinalis partibus miscetur, & cum extracto tanaceti, rhabarbari atque centaurii minoris in formam pilularum redigitur. Aliis primarum viarum vitiis, sordibus acidis, biliosis, viscidis opponenda sunt incidentia, resolventia, digestiva, absorbentia, acrimoniam attemperantia, ac leviter evacuantia vel emetica, vel laxantia. Si acriora purgantia, caustica, venenosa remedia malum introduxerint: eorum aculei remediis pinguibus, oleosis, mucilaginosis atque lacticiniis sunt obtundendi.

§. VIII.

Ab excretionum sanguinearum suppressione sustentati.

Si mensium suppressio horrendum hocce malum sustentaverit: probe cavendum, ne emmenagogis aliisque calidioribus medicinis, & quæ vulgo solent adhiberi, eorum revocationem tentemus. Hoc in casu præstat balneorum naturalium, & aquarum thermalium usu; venæ sectionum prudenti administratione; pediluviis tepidioribus, pilulis balsamicis, infusis calidis ex floribus melissæ atque tiliæ, pulveribusque temperantibus humorum æqualem circulum restituere: tum motus partium solidarum irregulares antispasmodicis, ac anodynis, veluti est liquor meus anodynus, cum essentia castorei maritatus, quod præstantissimum omnium est medicamentum, coërcere, ac his denique sedatis imbecillas partes corroborare. Quod si vero hæmorrhoidum suppressio, vel imminutio malo dederit pabulum: præter commendatorum remediorum, & venæ sectionum usum, hirudines ad anum adplicatæ egregium spondent emolumentum.

§. IX.

A suppressis sudoribus, scabie, podagra.

Haud raro contingit, ut sudores retropulsi, excretiones ulcerosæ, scabiosæ, purpuraceæ repressæ, aut motus arthritici vel podagrici intra corpus acti, malum convulsivum inducant. Hoc in casu acrimoniæ primarum viarum temperandæ, simulque spasmodicis stricturis demulcendis egregie conveniunt pulveres absorbentes ex lapidibus cancrorum, pulvere marchionum, succino præparato, cinnabari, nitro, antimonio diaphoretico, & extracto croci, castorei confecti. Vesperi sumi potest liquor meus anodynus cum refracta dosi spiritus bezoardici Bussii & castorei remixtus; aut pilulæ antispasmodicæ, quæ ex extracti millefolii, florum chamomillæ, herbæ cardui benedicti, ana drachma una, theriacæ, succini, cinnabaris, ana drachma dimidia, croci granis duodecim, & olei chamæmeli veri guttis octo parantur: quibus crebra interponi debent laxantia. Tum denique cura lactis asinini cum acidulis Selteranis remixti, aut etiam seri lactis in usum vocanda, & per aliquot hebdomades, interposita quandoque manna, cremori tartari nupta, protrahenda est.

§. X.

Specifica.

Tali ratione remotis caussis materialibus, præsertim crassioribus, si adhuc restiterint motus convulsivi: illis obviam eundum est remediis motus effrænes sedantibus atque specificis, quæ vapori subtili sulphureo, nervis impacto, & mali genuino pabulo sunt inimica. Ad eorum censum præprimis pertinent antispasmodica ac antepileptica sic dicta specifica, quæ ex regno animali petuntur: horum enim fragrantia quædam, olfactu mox percipienda, revera halitibus istis graveolentibus, convulsionum nutricibus adversatur, eosque specifica virtute infringit. Hoc nomine insignem merentur laudem rasura dentis hippopotami, eboris, lapidis manati, ungulæ alcis, cranii humani, item secundina ac sanguis humanus exsiccatus, viscera viperarum & serpentum, eorumque cor, fel & hepar, tali leporum siccati atque pulverisati, aqua hirundinum cum castoreo, maxime omnium pulvis lumbricorum terrestrium majalium. Neque minus quædam medicamina ex regno vegetabili ac minerali desumta sunt efficacissima: quæ inter carbones tiliæ pulverisati, extractum croci, flores & radix pæoniæ, papaveris rhœados, cinnabaris medicinalis &c. digna sunt, ut commendentur. Huc quoque spectant, & singulari fructu adhibentur remedia sedativa; ac sic dicta anodyna; veluti sunt liquor meus anodynus, cum essentia castorei mixtus: pilulæ de cynoglossa si cum auro fulminante & cinnabari nativa commisceantur, pilulæ Wildegansii, quæ remota crassiori materia, habituales motus insigniter refrænant, ac consopiunt. Quorum, ut & roborantium, tertiæ indicationi satisfacientium, amplior præcedente capite de epilepsia facta est mentio.

§. XI.

Externa remedia.

Neque vero negligenda sunt externa remedia, quæ inter unguenta ac linimenta nuchæ & spinæ dorsi inungenda non carent sua laude. Horum præcipua ingredientia sunto axungiæ humana, taxi, ursi, muris alpini, pinguedo castorei, viperarum; quibus admisceantur olea destillata v. g. rutæ, lavendulæ, majoranæ, rorismarini, nucistæ &c. & ad meliorem penetrationem aliquot spiritus salis ammoniaci volatilis guttulæ. Sed notandum est, olea destillata in subjectis, quæ illa perferre nequeunt, omittenda; & solis axungiis, ac mucilaginosis utendum esse. Tum vero omnibus præferri merentur balnea aquæ dulcis circa tempus invasionis usurpata: à quorum usu lenis provocetur sudor, vel ipsa natura sponte ad hunc inclinante, vel adjuta infuso theiformi ex floribus tiliæ, quæ peculiaris sunt virtutis, primulæ veris, hyperici & radice valerianæ parato: quibus sæpius horrendæ accessiones anticipantur.

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Circa mercurialia in

Quandocunque in convulsivis motibus, à verminum colluvie productis mercurius dulcis cum pur-

convulsionibus verminosis.

purgante exhibetur: probe observandum est, ut ante hujus, aliorumque anthelminticorum usum demulcentia mucilaginosa, ut oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia, vel lac ipsum sumatur, vel etiam superbibatur, quo stricturæ intestinorum hisce demulceantur.

§. II.

Circa venæ sectionem.

Quanquam venæ sectio sæpissime locum habeat in hisce adfectibus, maxime si plethora, aut humorum spissitudo, dyscrasia, aut mensium vel hæmorrhoidum suppressio præsto fuerint, vel etiam caput adficiatur graviter: probe tamen cavendum est, ne simul & semel larga cruoris detrahatur copia, nec temere ac promiscue adhibeatur. Quum enim malum, si sæpius revertitur, longe frequentius a benigni sanguinis defectu, quam nimia illius mole proficiscatur: facile fit, ut ab immoderata illius missione vires imminuantur, stomachus debilitetur, perspiratio retardetur, & præsertim in corporibus haud manifesto plethoricis majus damnum excitetur, quam emolumentum. Neque etiam in latere affecto eam instituere convenit, nec in ipsis æquinoctiis, sed quatuordecim circiter ante, vel post illa diebus: quoniam hisce temporibus mali accessiones plerumque sunt graviores, in quibus nihil moliendum est.

§. III.

Martialium usus.

Ubi suppressæ hæmorrhoides foverint convulsiones, & jam lienis tumor, ac vasorum obstructiones concurrerint; præmissis præmittendis non præstantius quicquam reperitur martialibus. Unde laudem meretur sequens infusum vinosum: Recipe radicis zedoariæ, cichorei ana unciam semis, summitatum centaurii minoris, florum hormini ana pugillos quatuor, corticum citri recentium unciam semis, passularum minorum uncias duas, vini Rhenani mensuram unam: mixta, lenique calore digesta ad usum reserventur.

§. IV.

Cautela circa volatilium usum.

Nihil deterius est in hisce morbis convulsivis, quam ea remedia exhibere, quæ humores in graviores rapiunt commotiones, utpote, qui ad hasce subeundas tum sunt promtissimi. Quare cane pejus & angue fugienda sunt omnia calidiora, spirituosa, volatilia, tincturæ ac essentiæ calidiores, nec non crudiora adstringentia, narcotica, opiata: quippe quæ non solum ipsas mali accessiones revocant, verum etiam malum reddunt deterius, ac pertinacius.

§. V.

Circa balneorum ac lactis curam.

Ad balneorum usum non temere statim transeundum est; sed bene providendum, ne repleto sordibus duodeno, vel sanguine nimis copioso, impuroque existente, hocce curationis genus ineamus. Verendum enim est, ne ubi quid ejusmodi vitii in corpore hæreat, materiæ malignitas, remedii ope excitata per totum corpus diffundatur. Idem circa lactis curam, in cujus locum subjectis biliosioribus magis convenit serum lactis, præcipiendum est: ad quam non prius accedere oportet, quam si primæ viæ à sordibus purgatæ, iisque ac visceribus sua constet integritas. Talis curatio tutissime vel adulto, vel præcipiti vere instituatur.

§. VI.

Circa laxantia atque linimenta.

Alvus in hisce morbis semper existat lubrica, eo magis necesse est, quo vehementius, illa existente obstructa, observatur malum. Huic vero scopo inserviunt laxantia blanda, rhabarbarina, passulata, mannata, clysteres, ac victus emolliens. Linimenta autem, licet in demulcendis ac relaxandis spasmis eximiæ sint efficaciæ: tamen consultius remittente paroxysmo, quam sub ejus vigore inunguntur; maxime si corpus antea in balneum fuerit ingressum.

§. VII.

Circa specifica.

De specificis antepilepticis pariter ac spirituosis roborantibus probe tenendum est, ne in mali principio, sed omni materiali atque crassiori causa subducta demum exhibeantur. Hac enim remota cessant sæpius convulsivi motus, absque specificorum ope. Et notabile est, horum efficacissimam esse virtutem in malo ab animi affectibus inducto atque sustentato, & si viscera adhuc fuerint integra: tali enim ratione juvenem, qui per sedecim annos diris epilepticis laboraverat motibus, per datum, præmisso vomitorio, pulverem meum antepilepticum, felicissime restitutum vidi.

§. VIII.

Methodus præservatoria.

Quod denique mali præservationem attinet, illa optime recto rerum non naturalium usu impetrabitur. Æger nimitum aëre puro, sereno, ac temperato utatur: & cum *Hippocrates Sect. II. aphor.* 45. juvenibus per cœli mutationem à convulsionibus liberationem promittat: igitur peregrinatio ex locis præsertim paludosis, frigido-humidis, crasso & denso aëre stipatis, ad loca altiora, sicca, salubriora plurimum suadenda erit. Vitandus quoque est decubitus in terra humidiori, diuturnior in aëre vitioso, vesperi, & circa noctem obambulatio, item die sole fervidiori existente. Victus sit facilis, potui inserviant vel aqua frigida, vel medicata, vel infusa calida; animi conservetur hilaritas; venus sit parcissima, motus corporis exerceatur; somnus plenior capiatur; alvus servetur lubrica, ac ne cumuletur moles sanguinis, congruis venæ sectionibus, aut scarificationibus prospiciatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Convulsiones ex scabie retropulsa.

ADolescens octodecim annorum, constitutionis tenerioris, biliosæ, & valde sensibilis, horæis fructibus large indulgens, incidit autumno in scabiem: ad quam abigendam absque proportionata evacuatione, statim utitur externis unguentis ex sulphure, oleo olivarum & nitro paratis: quibus quidem repellitur scabies, mox autem iterum effloresci. Paullo vero post, cum brumali tempore sub gelu intensissimo per aliquot horas versaretur, protinus & penitus evanuit scabies, ac æger habuit optime. Tum accidit, ut hausto sub epulis vino Sect, elapsis aliquot horis de summa præcordiorum anxietate, ac atrocissimis imi ventris torminibus conquereretur. Advocatus medicus ordinat clysterem oleosum, ac interne essentiam carminativam & antispasmodica præscribit: sed paullo post invadunt ægrum violentissimæ convulsiones epilepticæ, cum ejulatu atque clamore maximo, pulsu

aucto ac artuum immani agitatione stipatæ. Adstantes, venenum sob vino Sect propioarum fuisse rati, medici opem denuo implorant: qui ob nimiam ingurgitati vini copiam, lene ex tribus tartari emetici granis concinnatum exhibet emeticum felicissimo successu. Redibat quidem malum, sed longe mitius, & tandem, adhibita convenienti medicatione penitus est debellatum.

Epicrisis.

Præsens malum à scabie repulsa originem traxisse, luculenter patet. Ad illam vero intra corpus repellendam nihil magis valet, quam frigus ac purgantia; quibus motus humorum, qui in scabiosis hisce morbis in corporis potissimum superficie vigent, ad centrum magis convertuntur, transpiratio impeditur, & sic impura salia in massa remanent sanguinea. Hæc naturæ sunt acris, & fere causticæ, atque, si ad internas nervosasque partes cum succis perveniant, illisque firmius inhæreant; sontica machinantur mala, atque gravissimos motus spasmodicos & convulsivos inducunt. Noxiosissimam hancce efficaciam eo magis exserunt, si humores vitales vehementius commoveantur ac exagitentur; uti quidem in præsenti casu nimio vini Sect potu factum est. Curatio igitur binis absolvitur indicationibus, nimirum ut primum, aucta transpiratione, salinæ sordes ad corporis propellantur habitum; deinceps motus convulsivi consopiantur. Priori scopo satisfecimus pulvere, qui ex pulvere marchionum, nitro, cinnabari nativa, succino, antimonio diaphoretico & aliquot theriacæ cœlestis granis componitur; atque infuso theiformi, quod habebat radicem chinæ, herbam veronicæ & flores sambuci: alteram vero indicationem mixtura ex essentia castorei, & liquore meo anodyno concinnata impetravimus; & hisce, subjunctis laxantibus, ægrum restituimus.

Observatio II.

Convulsiones ab imminuto mensium fluore.

Virgo generosa, octodecim annorum, sanguine succisque plena, habitus corporis laxioris, spongiosioris, vitæ sedentariæ addicta, atque cibis horæis, nimioque aceti usu per plures annos delectata, vehementi aliquando brevi ante mensium eruptionem percellebatur terrore. Insequutus uteri fluor erat parcior, atque vehementi præcordiorum angustia, dolore artuum tensivo, ac oscitationibus stipatus. Brevi post extrema frigebant; thorax horrendis convulsionibus attollebatur, cum molestissima præcordiorum constrictione; cor palpitabat vehementissime; dolor tensivus, a cordis scrobiculo ad spinam usque dorsi protensus insigniter adfligebat, atque præsertim in faucibus difficilis deglutitio cum sensu infixi pali percipiebatur. Præterea tussis aderat sicca, nausea, conatus vomendi, vasorum capitis turgescentia, narium siccitas, atque ingens bibendi desiderium; cum alvo pertinaciter obstipata: quæ symptomata per intervalla recrudescebant, & circa menstruam periodum pertinacius inhærebant. Præter venæ sectionem varia remedia antispasmodica tam fixa quam volatilia, nec non anodyna fuerunt adhibita: quæ quidem malum mitigabant, penitus vero exstirpare non poterant. Tandem meæ se tradidit curationi; quare ipsam in balnea crebro descendere jussi, & deinde pilulas meas, balsamicas, ac pulverem antepilepticum propinavi: quorum ope perfectæ restituta fuit sanitati.

Epicrisis.

Hic affectus spasmodico-convulsivus sedem suam potissimum habuit in ea medullæ spinalis parte, quæ intra specum vertebrarum dorsi ac colli continetur. Namque haud ignorari oportet, convulsionum causam non semper in tota spinali medulla hærere; sed sæpius unam vel alteram illius partem duntaxat occupare; unde etiam particulares artuum ac corporis agitationes derivandæ sunt. Caussam vero materialem sævioris hujus affectus suppeditavit humorum vitium; qui per vitam sedentariam, atque diætam crassam acidamque accumulati, spissiores, quin & impuri fuerunt redditi: imprimis vero acidæ ac viscidæ cruditates in intestino duodeno generatæ, ansam dederunt flatulentiis ac imi ventris spasmis; quibus, accedente vehementi terrore sanguis exitu suo per loca uterina destitutus, ad superiores partes, maxime præcordia regurgitavit; ibidemque stagnans, nerveas membranas vellicavit, & sic continuata ad membranas medullæ spinalis strictura, convulsivum inductum fuit malum. Quare ea fuit medendi intentio, ut imminuta per venæ sectionem sanguinis mole, menstrua restitueretur purgatio; humores ad peripheriam & inferiores corporis partes revocarentur; ac denique violenti motus consopirentur. Quibus quidem scopis accommodatissima fuerunt balnea temperata; quæ tensas partes relaxandi, ac æquabilem sanguinis circuitum promovendi, egregiam obtinent virtutem; ut tum denique ad sedandos violentos motus, pulvis antepilepticus cum fructu adhiberi potuerit.

Observatio III.

Convulsiones cum vomitibus alternantes.

Virgo annorum viginti, & quod excurrit, temperamenti sanguineo-cholerici, annuo circiter abhinc tempore post cibum ab ira vehementi sumtum, altero die vomitibus afficiebatur per sex integras hebdomades, quibus omnia, quæ assumserat, protinus ore reddebat, & insuper assidua ventriculi pressione, capitisque doloribus infestabatur. Hisce vero symptomatibus improvida curatione per opiata & martialia cum stomachicis elixiriis mixta consopitis, successerunt spasmodico-convulsivæ motiones, pedum atque brachiorum, ac si serram duceret, aut malleo quid percuteret, conjuncta spiratione celerrima. Paroxysmi sæpius redibant quotidie, nec nisi per quædam minuta inhærebant: ac tandem vomitibus iterum complicabantur, & cum hisce per aliquot hebdomades alternabant. Neque tamen minus alvus aperta erat, & menses rite fluebant. In tali rerum statu post remediorum quorundam calidiorum usum, vena in pedibus secabatur: quo facto accedebat febris intermittens, admodum irregularis; sub qua cessabant motus violenti, & datis subinde pilulis balsamicis remittebant quoque vomitus; ventriculi autem pressio, & capitis dolores adfligebant. Verum enim vero uterque affectus brevi post recrudescebat denuo, & ludebat variam valde scenam: siquidem mox alter, mox uterque evanescebant, mox iterum redibant. Ego tandem consultus, præmissis præmittendis, aci-

dulas

dulas Selteranas cum lacte potandas, ac balnea Hirschbergensia commendavi; quibus factum est, ut favente Dei gratia, ægrotans pristinam recuperaret sanitatem.

Epicrisis.

Dici vix potest, quam graviter spasmodicis stricturis & pressionibus post vehementiorem iram, si quis statim capiat cibos, ventriculus affligatur. Vehemens enim hic animi affectus maxime in partes nervosas, ipsumque ventriculum motu quodam strictorio convulsivo agit. Hic si repletur alimentis, non modo ab eorum copia tunicæ nervosæ cum nervis paris vagi magis distenduntur; sed etiam turbata sic digestione, cruditatum vitiosarum bile acriori permixtarum largior in intestino duodeno generatur colluvies, quæ veram continuis vomitionibus caussam præbet. Hinc optimum ab initio fuisset auxilium in blando & accommodato emetico; ut illius ope biliosa saburra ex fundo duodeni penitus expulsa fuerit. Quam diu enim quædam adhuc remanet sentina; tam diu novum ex ventriculo affluentem chymum fermenti instar in suam permutat naturam: quare tali in casu veteres jusserunt vomitum curare. Et imprudenter sane ejusmodi violenti ventriculi motus, relicta caussa materiali, sopientibus sistuntur: namque licet exinde motus in stomacho conquiescant; tamen acris illa ac impura materies, in massam sanguinis atque lymphæ rapitur, & tali ratione universales in artubus musculisque corporis induxit convulsiones. Inde etiam factum fuit, ut reversis propter collectam denuo impuritatum in primis viis molem vomitibus, cessaverint convulsivi motus; præsertim cum accesserit febris tertiana, quæ ordinario à bile impura in primis officinis subsistente, suam trahit originem. Hi enim febriles motus eam obtinent indolem, ut sordes acres, spasmorum nutrices, ex artubus, imo ipsis visceribus optime discutiant, & sic sublato convulsionum pabulo, has etiam tollant. Verum enim vero cum in nostro morbo, humorum massa, morbi diuturnitate, plane à naturali temperie recesserit: mirum haud est, si & vomitus & convulsivi motus redierunt, donec tandem nostro consilio tota sanguinis & humorum moles, ipsæque primæ viæ atque viscera à pravis succis per acidulas & balnea depurata fuerunt, & partes nervosæ temperiem suam naturalem ac motum ordinarium recuperaverunt.

OBSERVATIO IV.

Convulsiones a spectro visu. Novemdecim annorum adolescens, melancholici temperamenti, à serviciis domini cujusdam, scabie diu vexatus, tempore aliquando hiemali circa horam nonam vespertinam in platea circa custodiam, ex qua ante quatuor dies fur quidam in viridi veste ad patibulum ductus erat, obambulans, huncce furem in spectri forma sibi observari imaginabatur. Hinc incredibili timore, ac plus quam panico terrore perculsus; pondus spectri humeris suis inhæsisse credens, illudque à semet ad ædes usque domini sui deportatum fuisse, pertinaciter existimavit. Domum ingressus insigni horrore, sudore frigido, summaque virium imbecillitate prehendebatur, & abhinc per quatuordecim fere dies, appetitu plane dejecto laborabat. Postea ipsi intra lectum decumbenti idem spectrum visum fuit, quod pollicem dextri pedis quasi extrahere moliebatur. Pollex etiam sequenti die insigni rubore affectus, in ipsam abiit suppurationem: sequebantur brevi post immanes partium nervosarum concussiones ac convulsiones, ita, ut nunc instar arcus inflexi corpus in sublime attolleret, nunc instar globi incurvaret, linguam morsicaret, conjuncto calore partium præternaturali, pulsu citatiori, siti, & alvi contumaci obstipatione. Mox lingua deficiebat, mox verba sine ordine faciebat, quin etiam per fenestram se præcipitaturum minabatur. Paroxysmi per intervalla certis redibant temporibus, & æger eorum accessionem præsentiebat, dum aura quædam ex inferioribus per dorsum ad superiora ascendere videbatur. Remedia, quorum ope sævum hoc malum fuit depulsum, erant venæ sectio in pede administrata; alvi, quæ erat constricta, reseratio per clysteres emollientes & paregoricos; frequens pulveris usus, qui ex antimonio diaphoretico, cornu cervi usto, radice pœoniæ, cinnabari, succino, singulorum æquis partibus confectus erat. Tibiæ affecti pedis emplastrum vesicatorium admotum fuit, vesicis diutius apertis servatis: pro potu sumsit aquam frigidam; ac denique in capite gessit epithema ex aqua majoranæ, aceto rosaceo, rutaceo, & aliquot camphoræ granis confectum: quorum ope intra mensis spatium feliciter fuit curatus.

Epicrisis.

Temperamentum hujus ægri fuisse melancholicum, & defectus lymphæ atque sanguinis subtilioris, & tardior humorum spissiorum per caput circuitus indicant. Hoc temperamento præditi præ aliis ad recipiendas varias impressiones apti sunt; hinc illos etiam sæpius spectris terreri videmus: quæ ut plurimum nihil aliud sunt, quam insomnia vigilantium, ex corrupta phanthasia inducta, præsertim quando tempore nocturno timore corripiuntur. Vidi plures, passione hypochondriaca flatulenta laborantes, adparentibus spectris, licet sua mutaverint domicilia, diu multumque excruciatos; quos convenientibus remediis, venæ sectione in pede, potu diluente, laxantibus, carminativis ac sufficienti corporis labore, adjuvante divino auxilio restitui. Præterea ad præsentis mali generationem multum contribuit, quod æger diu antea scabiosa cutis defœdatione, quæ impurioris, salinæ, acris lymphæ soboles est, laboravit. Quum itaque vehementi ob spectrum visum timore ac terrore cutis fuerit constricta, & materia serosa corrupta ac impurior ad nervosas medullæ spinalis membranas, cui firmissime inhæsit, delata fuerit; mirum sane non videtur, tam gravem convulsivam passionem inde prognatam esse. Neque parum ad exacerbationem mali contulit stasis ac corruptio lymphæ in pedis pollice per excitatum, ob iterato adparens spectrum, terrorem inducta. Exigua enim sæpius est portio materiæ corruptæ, & malignæ, quæ sola exhalatione nervis & eorum fluido adversa, mali convulsivi caussam præbere potest; dum ascensus auræ ex inferioribus ante paroxysmum percipitur: uti observationes testatum faciunt, quæ exstant apud ZACUTUM LUSITANUM *Lib. de praxi admiranda obs.* 22. TULPIUM *Lib. IV. obs.* 3. HOECHSTEDTERUM *in obs. part.* 2. *cap.* 7. GALENUM *Lib. V. de locis affe-*

*affectu cap.*6. DOLÆUM *encyclop. medic. practic. pag.* 118. Quando igitur a lympha acriori corrupta volatili, nervos eorumque fluidum perturbante, malum originem traxit: tum utique diaphoretica ex regno minerali petita, uti cerussa antimonii, bezoardicum minerale, cinnabaris, æthiops mineralis, cum aliis demulcentibus & antispasmodicis sociata, vesicatoria quoque, per quæ lymphæ impurioris exitus paratur, omne curationis punctum absolvere solent.

Observatio V.

Convulsiones atroces per solam aquam frigidam curatæ.

Puer Hebræus duodecim annorum, à terrore & frigore incidit in ingentes præcordiorum anxietates, cum tussi, virium lapsu, extremorum tremore, intercurrente horripilatione & interno æstu. Tertia die post manus & pedes convulsivis motibus, & subsultibus, per horæ dimidium insistentibus agitati sunt. Inde magis magisque increverunt convulsivi hi motus, utdorsum & collum aspectu horrendis incurvationibus & contractionibus aliquoties de die quassaretur. Sub paroxysmo pedes frigebant, thorax elevabatur, respiratio erat crebra, pulsus celer & durus, sensus tamen constabant: post illum corpus languebat universum, adpetitus vero cum somno erat integer. Multi in consilium adhibiti medici, exteri etiam, partim verminosam progeniem subesse, partim per terrorem inductum esse malum reputarunt. Sed data, tam ex illorum sententia anthelmintica, quam ex horum præscripto antepileptica, adhibitis simul balneis, fuerunt prorsus frustranea. Malum potius perstitit idem, quin subinde factum acerbius. Tandem miser, aquam frigidam fontanam, ad unam vel dimidiam mensuram, quotidie cum dosi pulveris antispasmodici bibere jussus est: qua intra quatuordecim dies motus isti convulsivi paullatim compositi, nec in hoc usque tempus iterum infestarunt.

Epicrisis.

Quandocunque sine singulari humorum vitio, aut dyscrasia præcedente, salvisque visceribus, à caussa plane immateriali, ut vehementiori terrore, timore, frigore præsertim superveniente, partes nervosæ & musculosæ in effrænes & impetuosas exagitantur commotiones: quotidiana teste experientia, frustra adhibentur evacuantia, alterantia, roborantia, nervina, cephalica, venæ sectiones, fonticuli, vesicatoria &c. quorum usu misere plerumque ægrotos cruciare solent medici, & malum exacerbare. Potius specifica, quæ blanda subtili exhalatione sulphurea, membranis nervosis sese insinuant, & motus bosce vitiosos contemperant, omnium sunt præstantissima. Hæc vero potissimum ex regno animali desumantur; utpote quæ natura ac mixtione sua, solidis æque ac fluidis corporis nostri partibus admodum amica, noxiis autem vaporibus plane adversa sunt. Notandum vero, ea omnia recentia, nec ultra aliquot menses asservata esse debere: quoniam alias rancida fiunt, atque suam amittunt fragrantiam. Præter hæc, auxilium magis quærendum est in elementis, quam in ipsis pharmacis, præsertim si malum diutius inhæserit. Quare noster etiam æger, curatus est potu aquæ frigidæ & quidem fontanæ; cujus egregiam virtutem experientia comprobat Ea namque, sicuti in peculiari *dissertatione de salubritate aquæ frigidæ* demonstravi, non modo propter fluidum, verum etiam frigidum suum principium ad corrigenda tam fluidorum vitia, quam roborandas partes solidas est aptissima: modo sub certis circumstantiis, atque debito ordine adhibeatur. Maxime observentur hæ regulæ, ut primum non nimis copiosis atque largis haustibus, sed successive bibatur; & deinde externum corpus, maxime pedes atque ventriculi regio à frigore externo probe muniantur, ut hoc remedii genus auctior subsequatur perspiratio.

Observatio VI.

Convulsiones, quarum fomes in intestino duodeno hæsit.

Adolescens sedecim annorum generosus, constitutionis sanguineæ, ac succulentæ, cibos præsertim acidos in deliciis habens, jam decem annorum puer colica convulsiva per duos fere integros menses tam gravi adflictus erat, ut plures incantamentum subesse crediderint. Præterea præmaturam venerem exercere, corpus frigori sæpius exponere, atque passionibus animi, præsertim iracundiæ magis tacitæ indulgere suevit. Hinc tandem ex improviso inter prandium corripitur primum immani artuum tremore, quem subito excipiebat concussio pectoris convulsiva, cum brachiorum atque pedum agitatione, & omnium sensuum abolitione stipata. Inhæserat jam per duas hebdomades hic gravis affectus; & paroxysmus ad duas vel tres horas durans quotidie ter quaterve redierat. Cum ego ipsum accederem, edixit mihi, quod malum vehementissimis in epigastrio circa cordis scrobiculum doloribus constrictoriis invaderet, qui se extendentes ad sinistrum latus, ubi ventriculi situs est, tandem per dorsum intra scapulas ad fauces ascenderent. Sub ipso paroxysmo vehementissima erat pedum ac brachiorum jactatio, agitatio, tremor atque frigus; & alvus plerumque adstricta, quandoque etiam nimis laxa.

Secata fuit vena, infusi clysteres, data antispasmodica, castorina, cinnabarina, sed in cassum. Ordinavi infusum millefolii, & florum chamæmeli, cum cremore lactis miscendum, & parciori, sed sæpius iterata dosi sumendum: balneum aquæ dulcis; pulveres ex lapidibus cancrorum, cum pulvere marchionum & pauxillo succini confectos; & denique vesicatorium etiam suris pedum curavi adplicandum. Sed omnium frustranea erat opera. Tandem commendatæ à me sunt acidulæ Selteranæ cum lacte; & alvus alternis diebus, drachma una pilularum ex sapone veneto paratarum purgata est: quo facto malum remisit, & æger perfecte consanuit.

Epicrisis.

Veneris nimius ac intempestivus usus iis præsertim quam maxime nocet corporibus, quæ sunt sensibilioris ac debilioris naturæ, aut quæ jam antea morbo spasmodico vel alia læsione capitis, aut nervosarum partium laborarunt. Sic ego sæpius observavi, in capitis gravioribus à caussa violenta externa læsionibus, super coitu funesta accessisse symptomata: qua de re conferatur HILDANUS *Cent.* I. *obs. XXII. & Cent. IV. obs. XXVI.* Multo magis autem inimica est venus, si aliæ caussæ, quæ nervos debilitant, sanguinem commovent, & cum spastica strictura in partes solidas agunt, uti sunt ira, exter-

externum frigus, & id genus alia, concurrant. Quare nullum est dubium, quin in præsenti casu ira suppressa ad crebriores paroxysmos multum contulerit: quod etiam testatur vehemens ille dolor cardialgicus, in epigastrio circa cordis scrobiculum se exserens, & ad fauces ascendens, qui plerumque corruptum & mordacem in duodeno hærentem biliosum humorem pro caussa agnoscit. Quamobrem insigne levamen attulerunt acidulæ Selteranæ cum tertia lactis parte ad integram mensuram per aliquot septimanas usurpatæ; atque pilulæ ex sapone veneto concinnatæ: utpote quibus acrimonia biliosa non modo temperata, diluta & educta; sed etiam læsio nervearum ventriculi membranarum emollita fuit. Alias in epilepsia & motibus convulsivis, qui à vehementi iracundia fuerunt excitati, non sine singulari fructu usum seri lactis aciduli; vel etiam solam aquam frigidam, tincturæ florum papaveris, quæ cum spiritu vitrioli rectificatissimo parata sit, nuptam, per vices hauriendam suasi.

Observatio VII.

Convulsiones ex nimio & præmaturo veneris usu.

Ante plures annos contigit, ut adolescens quidam octodecim annorum subito concideret semianimis, cum horrore & artuum tremore, facie tamen rubicunda & pulsu adhuc micante. Et licet elapsa hora, remediorum ope resocillaretur: ingentem tamen non solum totius corporis languorem persensit; sed etiam haud ita multo post eodem paroxysmo, post gravem præcordiorum anxietatem, & artuum lassitudinem, correptus est; qui aliquoties intra hebdomadem repetens, ardentem intulit in dextri cubiti angulo dolorem, tumore & contractura demum brachii stipatum, & abhinc augmento suo & exacerbatione mali accessiones prænunciantem. Medici in consilium vocati modo vermes, modo aliam sonticam caussam subesse credentes; variis contra atrox hoc malum pugnabant præsidiis; sed tantum aberat, ut illud debellarent, ut potius magis magisque exacerbaretur. Ego tandem in auxilium vocatus, solo decocto ex antispasmodicis, demulcentibus & nervino-anodynis parato, & mane aliquamdiu poto ægrum ab immani morbo liberavi; cujus caussa posthæc in apricum producta fuit, dum ancilla gravida & partui vicina facta est; juvenem istum, antequam hoc morbo corriperetur, singula fere nocte cum ipsa concubuisse.

Ita quoque ante annum adolescens nobilis, ein Page in aula propinqua, satis alias incolumis, subito præter omnium expectationem & opinionem, horrendis prehendebatur convulsionibus, oculos vehementer contorquebat, vociferabatur, linguam exserebat, caput ad parietes violenter allidebat, artusque tam superiores, quam inferiores tanta concutiebat agitatione, ut vix aliquot viri eum coercere valuerint; spuma vero ante os nulla erat, nec pollicum contractio, nec loquelæ impedimentum. Calefacto per imposita stragula corpore, & data mixtura ex aquis analepticis & antispasmodicis composita, remittebant convulsiones, noctem transigebat somno placido, & in toto corpore apparuit sudor. Expergefactus non nisi de lassitudine corporis conquerebatur. Caussam tam subiti & gravis affectus cum inquirerem, nullam aliam, quam præmaturum & nimium veneris usum, atque detestandam manustuprationem explorare potui. Suasi itaque, ægrum in lecto temperate calido ac blanda quiete servare, & non nisi jusculis ex carnibus, cancris contusis & rasura eboris ac cornu cervi confectis uti. Pro potu ordinavi emulsionem amygdalinam tenuem; dato quoque pulvere Marchionum ex aqua liliorum convallium, florum tiliæ, primulæ veris &c. quorum remediorum ope ab ulterioribus mali insultibus liber evasit.

Epicrisis.

Quemadmodum intempestiva & nimia venus in omni, etiam robusto corpore, vires insigniter frangit, atque debilitat: ita eo magis nocet, ætate imbecillibus, pueris, quin & senibus. Recte enim HIPPOCRATES *Lib. de genitura* §. 1. scribit: *Robustissimum per genituram secernitur, quia à veneris usu tam pauca materia emissa imbecilles reddimur; & certe feminis dispendium plus debilitat, quam larga vena sectio.* Nihil itaque est, quod adolescentibus plus noceat, eosque ad graves nervorum morbos, ac ventriculi debilitatem disponat, quam præmatura & intempestiva venus. Non enim solum vera sunt, quæ Hippocrates Lib. VI. epidemior. effatur, quod quibusdam, dum venere utuntur, infletur venter, & strepitus inde fiant: sed verum etiam multiplici experientia annotavi, juvenes in academiis, Bacho & venere vires suas consumentes, quando in morbum acutum, ut variolas & morbillos inciderunt, plerumque fuisse mortuos. Neque vero virium dejectiones solum, ac morbi ex atonia solidarum partium natales suos mutuantes, ex abusu veneris inducuntur; sed sæpissime etiam spasmodicæ atque convulsivæ, eæque gravissimæ subnascuntur affectiones. Scilicet sub ipso congressu, ac fervidiori actu venereo, qui recte à Democrito parva vocatur epilepsia, ea animi habitudo, ac corporis conditio est, ut universum nervorum genus, & liquidum tenuissimum, in illis contentum, impetum faciens, gravius exagitetur, & in motum abripiatur præternaturalem. Hinc fit, ut sub ipso coitu pulsus valde citatus & vehemens manum vibret, cor palpitet, partes tremant, pedes post actum vacillent, & omnium humorum gravis præsto sit ebullitio. Ceterum si in ullo morbi genere genuina caussa medico rationali exploranda est; id certe in affectionibus convulsivis ac epilepticis observare oportet. Quando igitur perspicit sagax medicus, quod motuum ejusmodi insolentium & inopinato accedentium insultuum caussa nimiæ debilitati, ex excessiva venere inductæ, debeatur; non aliis certe, nisi nutrientibus, demulcentibus, vires & succos laudabiles restaurantibus, & denique motus impetuosos refrænantibus pugnandum est remediis.

Observatio VIII.

Convulsiones ex abscessu circa aurem sinistram.

Virgo generosa, tredecim annorum, ingenii alacrioris, menses nondum passa, cujus mater arthriticis atque cephalicis doloribus admodum obnoxia erat, maculis scabiosis per totum corpus efflorescentibus corripiebatur, quæ remediis, nescio quibus, tractatæ evanescebant. Accedente autumno, cum vespertino tempore sub aëre valde humido & frigido in horto obambularet; postridie de languore corporis, dolore capitis, præ-

præsertim in sinistro latere, tussi atque coryza conqueri cœpit. Quæ symptomata, æstu præternaturali stipata cum singula revertererentur vespera: morbus pro catarrhali febre habitus, variisque oppugnatus fuit medicinis. Sed tantum aberat, ut mitigarentur hæ adfectiones, ut potius quotidie invalescerent: namque dolor capitis hemicranicus ita increscebat, ut omnem somnum, adpetentiam & vires sustulerit. His malis ultra mensis spatium tentata, nulla nec medicamentorum, nec alimentorum, præter aquam frigidam atque lac assumere volebat. Tandem incidebat motus convulsivos, cum spasmo, quem vocant cynico, labiorum orisque distorsione, atque effuso risu junctos: accedebant brachiorum modo unius, modo alterius agitationes; collum variis modis mox antrorsum, mox retrorsum torquebatur; tanta quidem violentia, ut nemo adstantium illam posset coercere, & si hoc fine omnes nervos intendebant, ægra animo delinquebat. Ceterum parum, & non nisi absona loquebatur; assiduæ urgebant vigiliæ, & alvus non nisi globulis sacharinis solicitata respondebat. Hisce malis per duos infestata menses, meum tandem implorabat auxilium. Exploratis ergo cunctis momentis, insignem in sinistro capitis latere, circa parotides glandulas tumorem, rubore stipatum annotabam; quem cum paullo fortius comprimerem, protinus cum ejulatu clamabat ægrota, atrocesque contorsiones incurrebat. Hinc facile judicare potui, ibidem mali sedem hærere; & ideo, quoniam omnia interna medicamina respuebat, nihil præter cataplasma ex mica panis similaginei, croco, vitello ovi, cremore lactis, & floribus sambuci concinnatum, repetitis vicibus curavi adplicandum. Quo factum est, ut interjectis paucis diebus, ingens liquoris viscidi, flavi & saniosi ex meatu auditorio copia effluxerit; & brevi post non solum cuncta symptomata conquieverint; verum etiam, adhibitis tum congruis remediis temperantibus, integræ sanitati ægra fuerit restituta.

Epicrisis.

Genuinam morbi sedem, ejusque originem sæpenumero adeo abscondiram esse, ut etiam peritissimus non nunquam falli possit medicus; inter plures historias hæc quoque clarissime docet. Haud enim raro ipsi ægrotantes, præsertim infantes, quando capite affecto mens quoque & functiones animales simul sunt perturbatæ, nihil, ex quo certi quidpiam in dignoscendo elicere possit medicus, edicere & declarare valent. Quamobrem in tali rerum statu operæ est pretium, ut medicus ipse tangendo, & aspiciendo morbi sedem explorare studeat. Præterea ex nostro casu patet, convulsivas agitationes ex vellicatione remotarum partium suboriri posse, præsertim in subjectis constitutionis sensibilioris. Hic enim abscessus circa aurem occultatus, propter vehementes fibrillarum distentiones & distractiones tam graves totius corporis excitavit convulsiones; quæ tamen non ultra caput, ejus integumenta, atque brachia se extenderunt; quia videlicet brachia & externæ capitis partes à nervis cervicalibus suos accipiunt ramulos.

Qui plures de motibus convulsivis ac epilepticis casus, cum mea consultatione legere cupit; eas inveniet *in Consultationibus ac Responsis medicis Sect. III. casibus CL. ad CLIX.*

CAPUT III.

De Motibus Spasmodicis vagis.

§. I.

Est quoddam motuum spasmodico-convulsivorum genus, quod cum totis ferme inhærescat corporibus, & mox caput, mox pectus, mox abdomen, mox externos artus molestissime detorquendo, mira volubilitate totam pervagetur machinam; nomen affectus spasmodici vagi, quem vulgo *die Krübel-Kranckheit* dicunt, sortitum est; nec incondite à TIMÆO à GULDENKLEE *epistol. IX. Lib.* 1. epilepsia mira nuncupatur. Re autem vera hoc malum nihil est, nisi violenta, involuntaria, plus minus vaga omnium totius corporis partium, maxime externorum artuum agitatio ac contractio; ex membranarum nervearum, juncturas potissimum investientium vellicatione, per vaporem subtilem, acrem, volatilem facta, & vi consensus ad cerebri ac medullæ spinalis meninges sæpissime propagata, originem trahens. *Definitio affectus spasmodici vagi.*

§. II.

Patet ergo differentia, quæ motus spasmodicos vagos ab epilepsia distinguit, & convulsionibus. *Differentia affectus spasmodici vagi ab epilepsia & convulsionibus.* Quemadmodum enim epilepsiæ sedes in membranis cerebri, & convulsionum caussa in medullæ spinalis meningibus quærenda est: ita è contrario motus convulsivi vagi à stricturia earum membranarum potissimum, quæ juncturas partium cingunt, natales suos mutuantur; atque per consensum tantummodo in violentas meningum cerebri ac spinalis medullæ constrictiones transeunt. Quamobrem sæpissime quidem cum symptomatibus convulsionum & epilepticis complicantur: attamen ab iis ita differunt, ut convulsiones ac epilepsiæ totum corpus aut partes quasdam simul & semel invadant, easque in uno paroxysmo solas pertinacius adfligant; contra vero spasmi vagi incerta sede per universum corpus errent, & ex una parte nervosa ad alteram transeant, eam contractionibus, distentionibus, inflammatione, tumore, crispatura mirifice exagitent, ejusque functiones vehementer lædant, atque prosternant.

§. III.

Neque porro minus noster affectus insigniter discrepat ab arthritide sic dicta vaga scorbutica. *Ab affectu vago arthritico.* Hæc nimirum incertis quidem locis per totum corpus vagatur, & juncturas artuum potissimum occupat. Sed nunquam est sine doloribus, minime autem artuum concussionibus ac agitationibus sic dictis clonicis stipata deprehenditur: contra vero affectus spasmodicus vagus plerumque doloribus vacuus, at violentis partium vibrationibus, & admirandis gesticulationibus semper conspicuus. Deinceps uterque affectus ratione caussarum differt; quæ in arthritide vaga scorbutica humor crassior, acris, salinus existit; in spasmodico autem vago affectu non nisi subtilissimus ac halituosus vapor, nervosas partes repente lacessens & deferens.

§. IV.

Sciendum igitur est de nostro morbo, quod *Historia* more

morbi spasmodici vagi. more convulsionibus solito, suas per intervalla modo longiora, modo breviora formet accessiones, visu sæpius horrendas; atque etiam tempestatum, lunæ mutationum, quin & menstruæ purgationis in sequiori sexu habeat rationem. Expositi sunt huic immani morbo fœminæ præ viris, juniores præ adultioribus, & qui habitu corporis laxo, spongioso, succorum sanguinisque pleno pollent. Deinde hic affectus hieme præsertim, mensibus Decembri atque Januario circa solstitium hibernum invadere observatur; atque præterea etiam deprehenditur hæreditarius; sic novi quandam in nostra civitate haud incelebrem familiam, cui familiare admodum fuit, & in qua omnes liberos sævissimis ac atrocissimis misere cruciavit symptomatibus.

§. V.

Paroxysmorum descriptio. Ipse paroxysmus tot, tamque variis modis tyrannidem suam exercet, quot adoritur individua. Frequentissima symptomata hæc sunt: sentiunt ægri sensum formicationis in manibus, vel pedibus; sequuntur oscitationes, pandiculationes, præcordiorum anxietates: tum excipiunt ipsæ volutationes ac agitationes spasmodico-convulsivæ, ab uno membro ad alterum ambulantes. Mox enim brachia manusque attolluntur, trahuntur, retrahuntur, jactantur, variisque modis agitantur, ac si tribularent; mox pedes in diversas plagas extenduntur, dextrum crus antrorsum, sinistrum retrorsum, aut vicissim trahuntur, terram validissime quatiunt, conculcantque; genua ad corpus retrahuntur; mox totum corpus antrorsum, retrorsum, ad latera movetur, attollitur, circumgyratur, contremiscit, spina dorsi incurvatur, arcum format; mox in terra insectorum instar repant, ac misere quatiuntur; mox unguibus dilacerant vestes, scalpunt parietes. Non minus caput afficitur, torquetur mirifice, in omnes plagas rotatur; oculi violenter aperiuntur, in gyrum moventur; os hiat; mox clauditur, huc vel illuc torquetur; linguam ore exserunt, atque commordent. Sonitus edunt varios, mirificosque, boatus, aliasque animalium voces æmulantes, ut à dæmone videantur obsessi; flent, ridentque sine ratione, & aliorum voces acutissimis auribus excipiunt. Neque vero internæ partes atque viscera à sævis spasmis immunia sunt: qui, quod notatu dignum est, cum externorum artuum stricturis alternant. Hinc respiratio est angustissima cum suffocationis metu; cardialgia vehemens, crudelissima imi ventris tormina; singultus, cordis palpitatio; alvus adstrictissima; urinæ tenuis vel nullius mictio; & verbo: nulla in toto corpore pars est, quam non pervadat truculentum malum.

§. VI.

Paroxysmi solutio. Finito tandem tristissimo hocce spectaculo, remanent ineffabiles corporis languores, vel alti sopores: haud raro truces articulorum agitationes terminantur in tumores inflammatorios: in quibusdam cutis veluti bile suffusa flavescit; in aliis pustulæ fœdæ ulcerosæ, vel vesiculæ magnæ aqua repletæ corpus obsident. Quidam extra paroxysmum bene habent, bene ingerunt, bene egerunt; fœminis nonnunquam menses rite fluunt, interdum parcius. Post mortem in dissectis cadaveribus inflammationes ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, pulmonum observantur; vesicula fellis admodum turgida, & ipsa bilis ad aliquot cochlearia in ventriculum effusa adparet. Conf. BONETI *sepulchretum anatomicum, & Oper. de motibus convulsivis pag.* 120.

§. VII.

Affectus spasmodicus vagus grassatur epidemice. Notatu subinde dignum est, quod affectus noster spasmodicus vagus, certo anni tempore, certisque locis ac regionibus grassatus fuerit populariter. Sic junctus aliquando fuit febribus epidemice adfligentibus; hinc HORSTIUS *in Operib. medicin. Tom. II. Lib. VIII. pag.* 105. refert *historiam febris epidemicæ olim per Hassiam grassantis, cui gravissimæ junctæ fuerunt convulsiones.* Neque minus SENNERTUS describit talem febrem epidemicam cum spasmo stipatam, quæ annis 1596. & 1597. in episcopatu Coloniensi, Westphalia, ac comitatu Waldeck, sub nomine *der Krübel-Kranckheit* popularem edidit stragem; de qua peculiare medicorum Marpurgensium exstat consilium. Hoc quoque nomine memorabilis est ille spasmodicus morbus, qui superioribus annis incolas Misniæ, Marchiæ atque Lusatiæ corripuit, & miris sævisque symptomatibus tragœdiam lusit; idemque ac prior nomen obtinuit. Descriptus est in ACTIS MEDICOR. BEROLINENS. *decad. II. vol. VI.* & à celebri Budissæ medico, D. D. BUDDEO tractatu peculiari.

§. VIII.

Caussa proxima formalis affectus spasmodici vagi. Transeo autem ad ætiologiam affectus spasmodici vagi; & illius caussam formalem proximam pono in strictura spasmodica earum potissimum membranarum, quæ juncturas & articulos nostri corporis investiunt: ex quibus vero vi consensus ad universum nervorum genus, hinc etiam membranas cerebri atque medullæ spinalis nerveas sæpissime propagatur. Inde enim clarissimum fit, cur frequentissime juncturæ, vel unum alterumque membrum solum afficiatur: non minus ratio patet, cur haud raro totum corpus successive agitetur, atque motus convulsivi & epileptici simul complicentur. Et cum nervorum fere princeps intercostalis, ex variis nervosis ramis non modo ex cerebro proficiscentibus, verum etiam è medulla spinali oriundis, cervicalibus, dorsalibus, lumbaribusque compositus, per omnia corporis viscera, atque partes distribuatur: explicatu facillimum est, cur motus in nostro affectu violenti, nulli ferme regioni parcant, sed pro varia phantasia, quæ tantum non semper in paroxysmis læsa observatur, tam diversas agitationes ac admirandas gesticulationes producant.

§. IX.

Caussa vellicationum spasmodicarum. Hujus vero vellicationis membranarum nervearum, & insequentis convulsivi motus caussæ, vel materiales sunt, vel, quod plerumque fit, in connata partium nervosarum debilitate, atque proclivitate ad hos vagos motus resident. Nimirum parentes hisce morbis tentati tantum non semper generant infantes, quorum genus nervosum ad eosdem affectus valde dispositum est. Hæcce vero dispositio consistit potissimum in ea particularum minimarum, quæ fibram ultimam constituunt, cohæsione, quæ ex levissimo ac vix naturali majori vel fluidorum impulsu, vel alio quodam per animi affectus inducto impetu, in præternaturalem ac violentam agitationem compellitur. Quæ si nativa ac hæreditaria præsto fuerit dis-

dispositio; tum accedentes caussæ occasionales vel levissimæ tantos excitare valent tumultus, quantos in aliis sanis ac robustis subjectis ne quidem gravissimæ progenerare possunt. Et nisi eadem hæc nervosi systematis imbecillitas nativa deprehendatur: tamen, in malo præsertim inveterato, per motuum diuturnitatem acquiritur, caussamque quærentibus offert, cur ii morbi tam difficilem admittant curationem.

§. X.

Caussa materialis.

Ubicunque non adest hæreditaria ad motus spasmodicos vagos dispositio: hi semper pro materiali caussa agnoscunt dyscrasiam quandam ac impuritatem humorum. Sciendum vero est, eam minime in humore quodam acri, salso, scorbutico crassiori consistere; sed potius in volatili, subtili, sulphureo, halituoso humore, vel vapore, exigua sæpenumero quantitate in massa sanguinea oberrante, qui eo facilius ac intimius minimos partium nervosarum poros subintrare potest, collocandam esse. Et tali ratione morbus noster vagus ab arthritide vaga scorbutica eo melius distingui poterit; prout jam egregie ostendit JOHANNES DRAWITZIUS *in tr. de scorbuto Tit. II. de affectu spasmodico scorbutico pag.* 71. Conf. etiam de morbis ejusmodi convulsivis ex scorbutica humorum diathesi subortis SALOMON ALBERTI, WIERUS *de scabie*, & MOELLENBROECK *de arthritide scorbutica &c.* Talis halitus atque vapor subtilissimus inhæret potissimum lymphatico latici, qui ob suam viscositatem ad eos recipiendos aptissimus est: cum quo etiam per totum corpus circulatur, & ad nerveas deponitur partes. Hinc propulsis ad habitum corporis pustulis, vel maculis purpuraceis, scabiosis, vel ulcerosis, notabiliter vel imminutas, vel plane sublatas fuisse hasce vagas nervosi generis motiones; neque minus iisdem vesicatoria vel cauteria insignem tulisse opem, probatissimorum medicorum innumera testantur documenta. Quæstio vero est, cur vapor iste inimicus, cum lympha oberrans, juncturas partium potissimum occupet, non æque alias partes? Non difficilis sane responsio. Cum enim in juncturis ac articulis, ad flexilitatem ligamentorum conservandam, insignis lymphaticæ subtilissimæ portionis, cui inhæret halitus noxius, ex glandulis volatilis acrimonia secernitur copia: necesse omnino est, ut in istis locis, ubi copiosior est proventus, major motuum violentorum deprehendatur frequentia.

§. XI.

Caussa spasmi epidemici sita est in aëre.

Quæ igitur caussæ vaporem ejusmodi volatilem, causticum ferme ingenerare valent: illæ eminus contribuunt ad producendos motus spasmodicos vagos, & audiunt antecedentes. Has inter se nobis primum offert aër exhalationibus malignis volatilibus repletus, qui etiam morbo nostro, ante aliquot annos in Lusatia ac Marchia epidemice grassanti suam dedit originem. Talis enim aër, suas exhalationes in forma rubiginis malignæ, vel frumentaceæ, vel melliteæ, in fruges campestres, maxime secale, eo, cum florerent, tempore deposuit; & hinc non solum universum fere frumentum coinquinavit, verum etiam ad lolium præsertim frumentaceum, fatuum aut temulentum, quod Botanici vocant Zizanium, nostri *das Mutter-Brandt-Korn; den tauben Rocken*, generandum multum contribuit. Fovet autem hoc lolium sulphur quoddam narcoticum, vaporosum, nervis admodum inimicum: hinc non solum antiquissimis temporibus cerebrum afficere, & oculorum caliginem inducere perhibebatur, atque ob hanc rationem lolio victitasse myopes atque coecutientes dicebantur; vid. PLAUTUS *mil. glorios. Act.* 2. *Scen.* 3. *v.* 80. verum etiam vertiginem, temulentiam, vomitum, cardialgiam, soporem, delirium & spasmodicos affectus inde excitari jam annotarunt M. N. C. *anno* 3. *dec. II. observ.* 186. *&* *dec. II. anno* 8. *obs.* 183. ACTA URATISLAV. *Tentam. XXIII. mense Januario pag.*38.

§. XII.

In victu impuro.

Non ergo dubitandum est, quin talis aër non solum per se inspiratus, sit noxiosissimus; hinc in ACT. MEDIC. BEROLIN. *Dec. II. vol. VI. pag.* 57. observatur, piscatores, qui mane & sero in navibus suis commorantur, primum omnium hoc morbo correptos fuisse: verum maxime lolium illud frumentaceum, pani pisto immixtum, atque comestum, dirum illud malum spasmodicum progeneravit. Namque annotavit Celeberrimus BUDDEUS tract. de hoc morbo, pag. 24. quod homines, quibus fuit curta supellex, & qui hoc frumento vesci debuerunt, longe frequentius motibus spasmodicis correpti fuerint, quam quidem opulentiores, qui fruges suas ab intermixto lolio depurandas curare potuerunt. Et sane solus impurus sordidusque victus sufficit omnino generandis malignis humoribus, & hinc inducendo atroci malo: quare etiam illud ea insequi observatur tempora, quibus insignis annonæ est caritas, annotante DRAWITZIO *tr. de Scorbuto Tit. II.* circa convulsiones epidemicas anno 1596. ex eadem caussa per Hassiam grassantes.

§. XIII.

Affectus spasmodicus vagus ex sordibus primarum viarum.

Quemadmodum vero affectus nostri spasmodici vagi, epidemice grassantis origo subnanea est; ita è contrario illius ex aliis caussis producti generatio eo tardior, simulque contumacior durario deprehenditur. Sordes primarum viarum, maxime in intestino duodeno stabulantes, acres, biliosas, acidas, malum illud excitare posse, nemo negabit: sed quomodo? Ex acrimonia primarum officinarum, præsertim si excretiones naturales per alvum, cutim ac urinam imminutæ, vel sanguineæ suppressæ fuerint, salia scorbutica fixiora in massam sanguineam transmigrare certum est. Sed hæc nondum sunt spasmorum vagorum caussæ: verum, si temporis diuturnitate, vehementioribus humorum commotionibus, aliisque caussis, talia fixa salia sensim resolvuntur, attenuantur, ac in vaporem tenuissimum volatilem commutantur; tum enascitur malum nostrum scorbuticum. Inde patet, cur fœminæ hystericæ, viri hypochondriaci, aliique, quibus impuri sunt humores, haud raro morbo nostro afficiantur.

§. XIV.

A verminosa colluvie.

Eundem porro à verminosa colluvie generari posse, experientia comprobat. Hoc vero in casu non solæ tosiones intestinorum, à vermibus vel vivis, vel eorundem acrimonia productæ sufficiunt: sed quandocunque vapores putres, caustici ex verminosa sentina mortua, corrupta ac putrefacta exhalantes, in massam humoru

A retropulsis cutaneis morbis. morum abripiuntur, tunc demum efficiunt motus spasmodicos vagos. Tali ratione hi quoque sequuntur, purpuram, scabiem, achores, arthritidem, podagram, ulcera, & alias cutis efflorescentias, vehementi frigore aut ex aliis caussis repressas, ac intra corpus actas: quando nimirum talia impura fixa, per recensita vitia prius ad cutim depulsa, jam vero intus retenta, in volatilem, acrem, causticamque naturam commutantur. Et tum sciendum est, sæpius exiguam valde fermenti hujus acerrimi molem, tantos, tamque graves excitare posse tumultus.

§. XV.

Caussæ occasionales. Quando igitur cunque vel nativa ad hosce motus dispositio, vel vapor sulphureus in humoribus præsto fuerit: tunc facillimum est, ut caussæ occasionales levissimæ delitescens malum excitent. Ad has vero referenda sunt omnia ea, quæ succos vitales in motum naturali majorem agere possunt; tum enim commovent & exaltant simul halitus inimicos, adeoque immanea paroxysmos inducunt. Hæc inter principem locum obtinent graviora animi pathemata, terror, iracundia, mœror, tristitia, libido, & immoderatum gaudium; quippe quæ in motus partium corporis nostri & fluidarum & solidarum concitandos magnum habent imperium. Ob eandem rationem alimenta, potulenta, quin & medicamenta acriora, drastica, purgantia, volatilia, commoventia &c. efficacissimas ad revocandum malum præbent occasiones. Et præsertim huc facit aer, si vel malignis & acrioribus exhalationibus repletus, vel justo fervidiorem mox frigidior excipiat: hunc enim insignem in excitandis machinæ motibus possidere efficaciam, neminem fugit. Ex hujus varia constitutione ratio quoque reddi poterit, cur affectus spasmodicus vagus per certa temporis intervalla revertatur, & cur in locis potissimum paludosis ac humidis grassetur.

§. XVI.

Prognosis. Quod denique attinet feralis hujus mali prognosin: dolendum sane est, eam plerumque non nisi inauspicatam suppeditari posse. Quamvis enim illud non adeo perniciosum sit, ut protinus juguler homines; sæpissime tamen tam pertinaciter inhæret, atque adeo firmam sibi vindicat sedem, ut cunctam medicationem eludens, per multorum annorum seriem persistat, atque tandem in epilepsiam, aut apoplexiam, aut ipsam denique mortem desinat. Ubicunque vero hæreditaria abest dispositio, morbus recens, a caussa externa inductus, ætas junior: tempestiva medicatio felicem sæpenumero sortitur eventum. Verum quando vapores virulenti, nervosas partes jam intimius penetrarunt, & altiores jam egerunt radices: difficillimum est, illos expellere, atque desideratam restituere sanitatem.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Affectus spasmodici vagi curatio quatuor potissimum absolvitur indicationibus; quarum prima est, ut materiam subtilem venenatam, quæ tantos in systemate partium nervosarum ac membranacearum excitat tumultus, corrigamus, ad exitum disponamus, & è corpore proscribamus: altera, ut impetuosas partium solidarum motiones cohibeamus ac sedemus; tertia, ut caussas, ac sordes crassiores, quæ malum sustentant, perenemque fomitem subministrant, removeamus ac eliminemus; ac denique ultima, ut debilitatas partes, ne affectus hi more solito recrudescant, corroboremus.

§. II.

Quotuplex sit materia inimica, spasmorum caussa. Quod priorem attinet indicationem; notandum est, materiam illam inimicam, quæ hos morbos producit, duplicis maxime deprehendi naturæ. Aut enim illa est vaporosa, narcotica, sulphurea, acris; aut magis salina, acria, volatilis. Prior occurrit in adfectu, à causa externa epidemica, frugibus impuris, lolio temulento, herbis ac seminibus venenatis hyoscyami vel daturæ comestis inducto: posterior observatur, si malum a diathesi scorbutica, putrilagine primarum viarum verminosa, vel alia quacunque, retropulsis exanthematibus &c. suos traxerit natales.

§. III.

Quomodo è corpore sit proscribenda. Quemadmodum vero hæc miasmata maligna, cujuscunque sint generis, per cutis poros, vi remediorum diaphoreticorum mitissimorum, quam citissime proscribere oportet: ita illis involvendis, invertendis ac obtundendis non præstantiora sunt, quam acidula leniora ac subtiliora. Hæc namque omni veneno narcotico adversantur, ejusque virtuti, & texturæ sunt contraria: hinc notabilis est observatio, quam LONGOLIUS *in judicio medico de grassante affectu spasmodico* communicat, dum refert, plures a solo acido vini in principio morbi sumto sanatos, & à gravissimis symptomatibus liberatos esse. Et præclara etiam est aceti vini, aut succi citri efficacia, si cum lapidibus cancrorum, & antimonio diaphoretico exhibeatur. Hoc nomine egregia porro virtus debetur mixturæ simplici, maxime si juxta Paracelsi mentem paretur. Ille nimirum spiritum vini rectificatissimum super vitriolo calcinato destillavit, destillatum capiti mortuo iterum affudit, & sic aliquoties reiterando, obtinuit spiritum vitrioli, quem vocat antepilepticum; cujus tres partes, cum spiritus tartari ac theriacalis camphorati ana una portione permixtæ, constituerunt mixturam ejus simplicem. Ex usu mihi etiam est liquor meus anodynus, tribus partibus cum una spiritus vitrioli, bene præparati ac dimidia spiritus tartari volatilis, aut eboris maritatus: quibus remediis, mature datis, sæpius venenum narcoticum involvitur, obtunditur, atque tum subjunctis diaphoreticis fixis è corpore depellitur. Hæc nimirum cum acidis istis alternatim propinare convenit; & inter ea non præstantiora deprehendi pulveribus, qui ex lapidibus cancrorum, succino præparato, pulvere marchionum, nitro depurato, antimonio diaphoretico, cinnabari, & aliquot theriacæ cœlestis, quin & castorei, granis conficiuntur. Nec minorem laudem merentur decocta humectantia, infusa theiformia diluentia, & quæcunque temperatam promovere valent transpirationem.

§. IV.

Mali ortus à victus ratione. Prius vero, quam ad horum remediorum usum accedamus, respiciendæ sunt caussæ materiales, acrimoniam illam inimicissimam generantes, & hæ, quantum fieri potest, removendæ, ut malo præscindatur pabulum. Quare si morbus sit popula̅riter grassans, & à victu impuro, aut externa caussa inductus: vim ejus insigniter franget lene emeticum, mature, primis diebus, & sub

sub accessionum intermissione datum. Quo fine optimi & securissimi effectus est radix hypecacuanhæ; de qua drachma dimidia, vel in robustioribus integra cum pauxillo nitri commixta, pro dosi exhibeatur. Eo magis & necessarius, & fructuosus est emetici usus, si morbus sit recens, & ægri adhuc de nausea, cardialgia, præcordiorum anxietate, atque vomendi conatu conquerantur; claro documento, morbi fomitem, maximam adhuc partem in ventriculo hærere. Conf. BUDDEI *tractatus supra citatus pag.* 44. Tum supra memoratis remediis diaphoreticis, acidis, temperantibus, antispasmodicis, atque tandem anodynis & roborantibus insistere convenit.

§. V.

Curatio mali ex fomite primarum viarum suborti.

Quod si malum per periodos invadat; certum est indicium, fomitem illius in saburra acri intestinum duodenum occupante residere. Tum præstat pulveribus rhabarbarinis, ac absorbentibus eam acrimoniam exturbare. Quando vero putrilago verminosa in intestinorum canale obhæserit; huic obviam eundum laxantibus, cum extractis amaris, balsamicis, anthelminticis, uti est extractum tanaceti, cardui benedicti, centaurii minoris &c. maritatis; aut pulveribus laxantibus, qui habent semen santonici, corticem chinæ, cinnabarim, & tantillum jalappæ. Tum primis officinis à saburra omni liberis; humorum etiam massa à miasmate ipsi inhærente, per bezoardica fixiora ac decocta diluentia cum regimine blando diaphoretico repurganda est.

§. VI.

Curatio mali à suppressis exanthematibus producti.

Si motus spasmodici vagi à retropulsis exanthematibus, ulceribus, arthritide, podagra &c. fuerint excitati: omnis primum curatio eo est dirigenda, ut lymphaticus latex, ab iis, quibus imbutus est, impuritatibus liberetur; & retropulsæ efflorescentiæ ad corporis superficiem invitentur. Priori scopo inserviunt pulveres diaphoretici, nitroso-cinnabarini, cum extracto croci temixti: infusa calida intra lectum cum tegimine pota; mixtura simplex, liquor anodynus, & spiritu eboris maritatus; posteriori satisfaciunt frictiones, fomentationes corporis externi, tepidiora pediluvia, balnea aquæ dulcis cum lacte, atque laxatria; quæ illum simul habent usum, ut constrictas partes blande relaxent. Nec irrita sæpius sunt vesicatoria, fonticuli, & setacea.

§. VII.

Curatio mali à dyscrasia scorbutica suspensati.

Quod si quidam, uti plerumque fit, ex prægressa perversa diæta diu male habentes, successive motibus spasmodicis vagis corripiantur: indicium est, illos à dyscrasia sanguinis ac lymphæ scorbutica fuisse excitatos. Tum aliam curandi viam inire decet: siquidem ea remedia in usum sunt vocanda, quæ corruptam humorum massam emendant, impuros humores per congrua proscribunt emunctoria, ac circulum humorum reddunt æquabilem. Hoc nomine præter congrua laxantia, & clysteres præstantissima sunt antiscorbutica, & ex his temperatissima, veluti sunt beccabunga, acetosa, radix chinæ, sarsaparillæ, lapathi acuti &c. hæc vel in decocti forma, vel potius in ipsis succis adhibeantur, maxime si illi cum lacte caprino, vel sero lactis adsumantur. Ipsum etiam serum lactis dulce, ea ratione, quam in *Consult. ac Respons. Medicin. Tom. I. Sect. I. Casu XIII.* aliisque locis docui, paratum, aut loco aquæ simplicis, acidulis Selteranis, vel aquis destillatis herbarum antiscorbuticarum, addito pauco nitro, nuptum, ingentem pollicetur fructum. Neque alienum erit, ipsis acidulis, cum lacte maritatis uti: & si in ullo morbo, certe in hoc excellentissima est virtus aquæ fontanæ, naturali frigiditate haustæ: quibus omnibus, si nimia sanguinis moles fuerit præsto, congruæ venarum sectiones conjungendæ sunt.

§. VIII.

Quomodo motus effrænes sint compescendi.

Quando itaque dicta ratione crassiores sordes atque etiam volatilis venenata acrimonia aliquantulum sopita & expurgata fuerit: tum ea in usum vocanda, quin & priori curationi sunt interponenda, quæ effrænes motus sedant ac compescunt. Repetantur hoc nomine anodyna & antispasmodica, quæ prioribus jam commendavi capitibus. Tali enim ratione & diaphoretica interponuntur lenia sedativa, v. g. pulveribus bezoardicis addi potest extractum croci; theriaca cœlestis; mixturis ac spiritibus diaphoreticis cum fructu liquor anodynus & essentia castorei jungitur. Inprimis vero laudem in hoc morbo merentur lumbrici terrestres recentiores, vel in pulvere, vel succo dati; quippe qui specificam fere in sopiendis motibus hisce spasmodicis vim obtinent virtutem. Sæpius etiam mali vehementia requirit, ut externis linimentis anodynis atroces motus paulisper consopiamus; quo reliquorum remediorum vis eo melior evadat. Inter ea deprehendi præstantissimum, quod sic se habet: recipe axungiæ humanæ, olei nucistæ ana unciam semis, olei hyoscyami drachmam unam, balsami Peruviani, croci, ana drachmam semis, olei ligni Rhodii, lavendulæ, rutæ, majoranæ, ana guttas decem. M. D. Hoc linimentum ad tempora, cervicem, spinam dorsi, adplicare convenit. Et ejusmodi remediis, maxime si malum nondum fuerit valde inveteratum, illud sæpius profligari potest.

§. IX.

Curatio mali inveterati.

Verum enim vero, longe aliter res se habet, si affectus existat inveteratus, miasma malignum se intimius in partes solidas insinuaverit, ac generis nervosi imbecillitas vel connata, vel per alias caussas inducta præsto fuerit. Tali in casu nihil est præstantius subsidiis diæteticis, patienter, & per longum tempus usurpandis. Quemadmodum scilicet rerum non naturalium usus ita institui debet, ne quid inde detrimenti in sanitatem redundet: ita præsertim in aeris, cœlique mutatione magna curandi vis, & unicum fere solatium latet. Præparato enim corpore per venæ sectionem, blanda laxantia, pulveres diaphoreticos ac temperantes, juvat peregrinationem instituere; & acidulas ad scatebram cum lacte, sub mentis hilaritate, ac congrua vivendi ratione potare; ac eo præsertim respicere, ut intestinum duodenum ab acri biliosa saburra semper maneat vacuum. Præterea, in hoc demum casu specifica antepileptica, cum lumbricis terrestribus juncta, balnea quoque aquæ dulcis cum quarta lactis parte remixta egregium operæ faciunt pretium.

§. X.

Roborantia.

Quod si autem conquieverint motus violenti spasmodici; roborationi partium nervosarum opera danda est; quoniam si hæ maneant debiles,

non solum cruditates in primis viis facile colliguntur, verum etiam ipsum malum recidere solet. Quare haud luderur opera, si in usum vocentur balneâ martialia, naturali frigiditate prædita, uti sunt Lauchstadiensia, vel Freyenwaldensia; quæ ad roborandum & confortandum corpus egregiam obtinent virtutem. Sub horum usu pariter ac eo absoluto, adhibenda sunt decocta diluentia, ex radice chinæ, scorzoneræ, visco quercino, qui insigne roborans constituit: quo etiam nomine excellentis virtutis est cortex Peruvianus, in pulvere subtilissimo, cum succino, cinnabari, antimonio diaphoretico maritatus. Hic enim cortex blanda sua balsamica vi, humores corruptos, acres, biliosos in duodeno potissimum hærentes invertit, ac benignos reddit; atque ventriculum ac primas vias roborando, digestionem egregie adjuvat. Quo etiam scopo elixir nostrum balsamicum viscerale præstantissimam pollicetur opem; præsertim, si pilulis balsamicis, quandoque devorandis, primæ officinæ semper à sordibus liberæ conserventur.

§. XI.

Methodus præservatoria. Præter hæc denique præsidia, ad nostri affectus præservationem, sedula caussarum huc disponentium evitatio, quam plurimum contribuit. Fugiantur nimirum loca uda, humida, palustria; & aër seligatur purus, serenus atque tenuis: hinc etiam in malo epidemice grassante domicilia atque conclavia haud sine fructu suffimigiis imbuuntur. Victus porro sit facilis ac conveniens; ne cruditates in prima regione, novum spasmorum pabulum generentur: quare SEVERINUS EUGALENUS *tract. de Scorbuto pag.* 119. casum recenset, de convulsionibus scorbuticis in infante, quæ nullis remediis curari prius potuerunt, quam donec nutrix sana fuit quæsita. Inprimis cane pejus & angue fugiantur alimenta ac potulenta calidiora, commoventia; ut etiam animi pathemata, ira, terror, cura, tristitia: utpote quibus in revocandis motibus spasmodicis & convulsivis nihil est efficacius. Alvus nunquam sit obstructa, nec sanguinis moles justo major: idcirco hæc congruis venæ sectionibus ac scarificationibus ventilando; illa victu emolliente, clysteribus, ac pilulis balsamicis lubricanda. His denique omnibus præsertim versus solstitium brumale, quo plerumque hi adfectus recrudescere solent, utendum erit.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa remedia calidiora. Si ullus est morbus, qui delicatius, ac leviori quasi brachio tractari debet; certe est noster spasmodicus vagus. Respuit ille valida, ac exacerbatur ab omnibus, utut levissimis spirituosis, commoventibus, ac calidioribus, bezoardicis, alexipharmacis, volatilibus, essentiis, oleis destillatis &c. Materia enim salino-sulphurea, quæ hos morbos fovet, tam subtilis existit, tamque volatilis, ut ab ejusmodi remediis admodum exaltetur & exagitetur. Cuncta, quæ exhiberi possunt, medicamina, sint temperata; & in pulverum, mixturarum aquearum, decoctorum ac infusorum forma propinentur.

§. II.

Circa antiscorbutica. Hanc etiam cautelam circa ipsa antiscorbutica observare oportet: ex quibus non nisi temperatissima seligantur, uti sunt beccabunga, acetosa; & succus nasturtii aquatici, quod præter sal volatile subamaræ & roborantis est virtutis. Optime enim in succis exhibentur; maxime si ille aut sero lactis, aut ipsi lacti nuptus, purgatis antea primis viis, propinetur. Si decoctorum formulæ arrideant; illis addere convenit nitrum; quippe quod radicum, herbarumque paullo acriorum vim commoventem insigniter hebetat.

§. III.

Fortiora purgantia adhibere, maxime, ubi scorbutica præsto est acrimonia; nihil est, nisi oleum camino addere. Narcotica, sulphurea, opiata, adstringentia &c. remota nondum materiali caussa, propinata veneni instar sunt. Licet enim prima fronte malum allevare videantur; tamen vera illud reddunt pertinacius, ac summam nervorum relinquunt debilitatem. Idem de asa fœtida, naribus extrinsecus admota, tenendum est; cui substituere præstat corium illud ex Russia ad nos deportatum, quod vocant *Juchten-Leder*. Fonticulos, vesicatoria, setacea &c. non promiscue adplicare decet; sed in certis duntaxat ac reservatis casibus, ubi nimirum exanthemata, aut ulcera ad partes corporis interiores sunt retroacta, & malum est pertinacius. *Circa fortiora evacuantia, ac narcotica.*

§. IV.

Ubi affectum spasmodicum vagum, præter scorbuticam humorum dyscrasiam, affectus hystericus, aut excretionum sanguinearum suppressio sustentaverit: haud temere ad specifica, aut motus præternaturales sopientia, interna pariter, ac externa confugiendum est; sed antea bene providendum, ut adjuvetur successus excretionum. Hoc fine venæ sectiones convenienti tempore instituæ; clysteres, pulveres temperantes & antispasmodici; pilulæ blande balsamicæ; tepidiora pediluvia, & bonum ab horum usu regimen, quin & balnea temperata, ac denique recta aquarum mineralium potatio utramque paginam absolvunt. Et generatim sciendum est, nihil magis felicem curationis successum adjuvare, quam si pori cutis aperti, & alvus libera fuerint. *Quid faciendum, si suspicio affectionis hystericæ.*

§. V.

Cautela circa scorbutum. Adhuc circa scorbutum, si malo nostro pabulum dederit, tenendum est, quod in illo magis frigido, ut cum veteribus loquar, aut ubi simul pituita mucida, vappida, acida, in subjectis naturæ humidioris ac frigidioris peccat, magis è re sint antiscorbuticæ radices ac herbæ in decoctis adhibendæ. Contra vero, ubi subjecta fuerint strictiora, calidiora, cholerica, & acrimonia magis biliosa, sulphurea, omnium remediorum virtutem antecellit serum lactis.

§. VI.

Circa lacticinia. Generatim lac, & medicamina ex illo parata, si debito ordine, ac primis viis à biliosa acri saburra repurgatis usurpentur, ad infringendam & obtundendam miasmatum malignorum, in his morbis peccantium, acrimoniam, præstantissimi usus est. Hoc inter alia patet, exemplo venenorum, ac drasticorum purgantium & emeticorum: nihil enim certius & efficacius, ad convulsiones, & alias atrocissimas passiones ab illis excitatas deprehenditur, quam opportunus lactis usus.

§. VII.

Circa remedia salina ac mercurialia. Perniciosissimus in morbo nostro spasmodico, ubi jam salia acria, scorbutica præsto sunt, est quorumcunque salium & fixiorum & volatilium frequens & largior usus; quippe quæ materiam ac caussam morbi magis adaugent, & symptomata exacerbant. Quare nec cinnabarina, quæ alias cum diaphoreticis ac absorbentibus mixta, securi sunt usus, cum salibus irritantibus combinare decet. Maxime omnium à mercurialibus quibuscunque sedulo cavere expedit: quoniam illa, si cum salina acrimonia permisceantur, causticam ac venenatam obtinent naturam.

§. VIII.

Circa linimenta. Sæpius tanta urget motuum violentorum vehementia, ut nulla fere restent intervalla, quibus convenientia propinari possint remedia. Tali in casu nihil est præstantius, quam remediis externis, ac linimentis, cum oleo hyoscyami permixtis, ad tempora adplicandis, blandum conciliare somnum; quo sævi tumultus placantur, ut deinde reliqua medicamina feliciori successu adhibeantur. Ceterum etiam roborandi fine linimenta vertebris lumbaribus, ventriculi regioni, ac juncturis partium adplicari possunt; ubi loco olei hyoscyami, oleum nervinum & lumbricorum terrestrium substitui debet.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Motus convulsivi vagi scorbutici. Imploravit aliquando opem meam Comes illustrissima, annorum XXXIV. undecim liberorum mater, gravibus curis ac terroribus obnoxia, quæ per septem jam annos præter passiones hypochondriacas, convulsionibus vagis per intervalla tam admirandis infestabatur, ut à multis fascino adscriberentur, nec verbis satis potuerint exprimi. Extra paroxysmum vaga erat adpetentia; at sitis ut plurimum ardentior, sub qua fauces & œsophagus plorabant lympham, saporem nunc meri piperis, nunc meri salis, nunc cupreum referentem. Præcordia distendebantur mirifice; venter resonabat continuis murmuribus; intestinorum volumen post levissimum motum sæpius occupabat colica convulsiva; alvus mox erat strictissima, mox fluida, nunquam tamen absque tenesmo vel inguinum spasmo reddebatur. In hypochondriis perpetuo sentiebatur inflammatoria quædam & quasi ulcerosa exæstuatio, quæ sæpius sternum invadebat cum sensatione animalculi ibidem oberrantis. Urgebant mentis deliquia, cordis palpitationes, & nocte præsertim tanta spirandi angustia, ut suffocari videretur. Caput crebra vertigine afficiebatur, cum dolore mox unius, mox alterius lateris spasmodico; & tanto sæpius æstu intus & extus exardescebat, ut cerebrum quasi prunis assari, facies mero igne afflari videretur. Somno utebatur turbulento; vigilans metu, tristitia, pavoreque sine caussa percellebatur frequenter; ac ipsæ mentis facultates imminui cœperunt. Ceterum partes externas nunc formicationis quidam sensus, nunc motus abolitio, nunc etiam tremor undulans, cum gravitate oppressoria occupabat: interdum tanta pedum urgebat elasticitas, ut perpetuo ambulandi ac saliendi adficeretur desiderio; mox ingens rigor totum corpus concutiebat, qui in frigidum desinebat sudorem, interioribus ferventibus. Facies mox sanissima, mox ex nigro fusci coloris adparebat; pedes nunc tumebant, nunc variis pingebantur maculis; nunc etiam vesiculis, quæ disruptæ lympham stillabant acerrimam, obsidebantur.

Menses rite fluunt; lochia, si foetus enixa fuerit, bene succedunt, & nonnunquam massulas purulentas simul fundunt, acrimonia aquam fortem superantes. Diætæ est ægra studiosissima; & pro potu ordinario nil nisi aquam simplicem adsumit. Ipsi paroxysmi visu sunt horrendi: namque illustrissima ægra horrendis motibus, nunc tetano, nunc episthotono, nunc emprosthotono convolvitur, tenditur, circumgyratur, in choreas nunc ambobus, nunc uno saltem pede ducendas cogitur, & in cursum nullis frænis sufflaminandum rapitur. Nunc super genua, nunc super digitos pedum, nunc super plantas obliquas volutatur, donec in terram concidat, linguam canum more cum sono anhelantium motitat; dentes collisis maxillis conterit; palmas manuum collidit; & tum attonito & quasi moribundo situ detinetur. Sensus interni in convulsivo paroxysmo omnes sunt salvi, & ad unguem novit, quæ sub illo fuerunt acta. At in posteriori accessione veluti cataleptica, oculis licet clausis, carmina concepta, propria manu in charta describit; clausis etiam oculis fila serica artificiosissime contexit; & ante fores stantes, utut sibi ignotos, nullo indicante, ad se vocat. Hi paroxysmi per intervalla redeunt, & prænunciantur somnolentia justo profundiori, adpetitu & pulsu auctis: tum viscida muci particula per screatum ejicitur; aut globiformis septi transversi contorsio sentitur; & hinc subito superveniunt artuum agitationes.

Epicrisis.

Notabile hoc est exemplum motuum spasmodicorum vagorum, cum catalepticis symptomatibus & insigni humorum dyscrasia scorbutica complicatorum. Hanc enim significant lympha illa acerrima, ex faucibus ac œsophago stillans, variosque sapores referens, dolores rodentes, lancinantes, pungentes totius fere corporis; maculæ ac vesiculæ pedes occupantes, atque moleculæ illæ acerrimæ cum lochiis excretæ. Notabile vero in hoc casu est, quod appetitus, qui extra paroxysmum vagus erat, brevi ante ipsam accessionem admodum auctus fuerit. Namque excitari adpetitum à salibus acidis, tunicam ventriculi vellicantibus, neminem fugit: hæc vero salia, quamdiu motus spasmodici silent, reliquis viscidis humoribus immixta quasi coercentur; at quando per incipientes violentos motus è suo contextu extricantur, iterum afficiunt nervosas partes; ut adeo caussa pateat, cur imminentem paroxysmum adpetitus antecedat auctior. Totum vero malum primum habet fundamentum in perverso partium & fluidarum & solidarum motu: quod ex passionibus, quas toleravit hypochondriacis clarum fit. Complicari in his adfectibus intestinorum motus spasmodici in caussa etiam sunt, quod alvi negotium succedat admodum inordinatum; & illa, conquiescentibus spasmis, lubrica, his vero recrudescentibus constrictissima fit. Tenesmus, singulis dejectionibus conjunctus ab humorum acrimonia dependet: & rosionis ille ac æstuationis in hypochondrio dextro sensatio, à bile acriori, stagnante, & per poros vesiculæ felleæ transsudante, vicinasque partes vellicante suos mutuatur natales.

Hujus

Hujus autem affectionis, quæ adeo inveterata solidas pariter ac fluidas partes prorsus destruxit, curatio difficillima fuit, ut adeo haud mirum, si omnium remediorum, utut præstantissimorum efficacia fuerit irrita. Laxantia vero, diaphoretica, balnea, aquæ minerales, victus ac coeli mutatio insignissimum in hoc spinoso morbo levamen attulerunt.

Observatio II.

Spasmi convulsivi vagi ex podagra retropulsa.

Celebris vir, triginta annorum, decem abhinc annis mense Martio podagrico corripiebatur insultu, qui pedem sinistrum occupabat, & intra tres hebdomades iterum evanescebat. Post elapsum exinde quinquennium, eodem mense Martio ex improviso doloribus vagis arthriticis omnium artuum, cum horrendis convulsionibus infestabatur: quibus intra sex hebdomades debellatis, successit tanta totius corporis imbecillitas, ut per tres integros menses obambulare, ac pedibus insistere nequiverit. Ante binos annos, iterum mense Martio recruduerunt iidem motus vagi, spasmodico-convulsivi & primum pollicem sinistri, tum dextri pedis prehendebant, ac abhinc per calcaneum, pedes, genua, spinam dorsi, pectus, humeros, brachia, manus, digitos, cervicem & occiput protensi, rationis usum semper tollebant. Sedatæ atroces hæ affectiones, insequente mense Novembri, eadem vehementia, quin convulsionum majori violentia recidebant, & symptomatibus visu horrendis sæviebant. Tum accidit aliquando, ut in ipsa dolorum exacerbatione, illam dorsi regionem, ubi diaphragma vertebris adhæret, manu fortiter percutiendam præberet: quo facto, remittebant quidem artuum externorum tormenta, sed atrociores intestina prehendebant dolores, ut arthritis retropulsa videretur. Vix autem una elapsa hora, alvus sponte solvebatur; & tum clysteribus adjuta, copiosas sordes ac flatus reddebat: quibus excretis cuncta conquiescebant symptomata, somnus & adpetitus redibant, & perfecta sequebatur convalescentia.

Epicrisis.

Plane singularis, & attentione perquam digna est hæc observatio, quod forti facta percussione ejus dorsi regionis, ubi tendines diaphragmaris vertebris lumborum adhærent, externa artuum tormenta mox remiserint, & ad intestina retrocesserint; tumque secuta crebriori alvi dejectione, & copiosa sordium eliminatione, vis morbi atque symptomatum mox conquieverit. Nam si ullus in universo corpore locus est notabilis; certe hic ipse, cujus in historia morbi meminimus, attentionem meretur. Ibidem enim septi transversi tendines vertebris lumbaribus firmiter junguntur, & orificium ventriculi sinistrum, valde nervosum atque sensibile; porro plexus major mesentericus, cum arteria & vena mesenterica, ac finis duodeni, in quo vitiosa morborum spasmodicorum & periodicorum fomes est, situm suum habent. Hinc vero videtur simillimum, à paullo fortiori hujus loci externa percussione, ingentem tam motuum nervosi generis spasmodicorum, quam etiam caussarum, hosce motus sustentantium factam esse mutationem, eorumque ex uno in alterum locum translationem. Hujus externi remedii effectum in puerorum ferina, atque suffocatione minante tussi, aliquoties vidi præstantissimum: neque etiam minus in viro quodam honoratissimo, qui sæpius cruciabatur graviori podagra, adnotavi, quod a partis affectæ per malleum facta, utut dolorifica percussione, insignissimum dolorum perceperit allevamentum. Recte mechanica dici potest hæc curatio; quæ, si tempestive fiat, in certis circumstantiis felici haud carere potest effectu.

Quod autem præsens morbus demum per alvi dejectionem fuerit curatus; certum præbet indicium, caussam illius materialem in prima latuisse regione. Hæc ergo idoneis foras ejicienda est subsidiis; cui quidem scopo fortiora purgantia, salina, & stimulantia minime inserviunt; sed quæ leniendo, demulcendo, simulque evacuando agunt, magis conveniunt. Ex horum censu, mea experientia, omnibus reliquis præferri meretur infusum mannatum, rhabarbarinum, tartarisatum, pro re nata cum uno vel altero tartari emetici grano acuatum. Sic citra omnem noxam & tumultum tam per superiora, quam per inferiora saburra primarum viarum, quantitate satis copiosa proscribetur.

Observatio III.

Motus spasmodici vagi cum corrupta phantasia.

Puer undecim annorum, strictioris corporis habitus, à teneris vultu pallido ac lurido præditus, & sæpius de imi ventris torminibus conquestus, parentibus tamen sanis natus, obambulavit aliquando hiemali tempore in horto, ibidemque prævio gravativo in pectore sensu, & vomendi conatu, incidit in paroxysmum fere epilepticum; in quo post aliquot horas semianimis, & oculis clausis deprehendebatur. Abhinc malum magis invalescere coepit, & aliquoties quotidie recurrit, cum tanto membrorum robore, ut vix à tribus viris coërcere potuerit. Paroxysmum antecedebant angustiæ præcordiorum, palpitationes cordis, vertigo, tinnitus aurium, & capitis gravitas: tum spasmodicæ agitationes ab umbilico primum ad caput ascendunt, & ex hoc in externos artus diffunduntur. Quamdiu caput afficitur, omnes cessant sensus & rationis potentia hebetatur; quando autem artus concutiuntur, rationis redit integritas. Ipsæ corporis agitationes variis quotidie modis tristem ludunt scenam: mox enim instar galli cucurrit, mox boatum vaccarum æmulatur, mox sonitum, quo venatores feras alliciunt, modulatur; mox peregrinas linguas strepit; mox more musicorum, modum cantus manibus moderatur; mox magis mutus est quam piscis, & tum scribendo significat, prohibitum jam sermonem, se intra horæ spatium esse recuperaturum, uti etiam fit. Fingit præterea sibimet non solum varias inanes ideas, ac terrificas imagines, seque spectra videre affirmat; verum etiam prædicit sæpius in paroxysmo res, quæ actu fiunt. Et notatu dignum est, ægrum aliquando, cum accitus verbi divini minister nomen Jesu pronunciasset, ingentem edidisse clamorem; quo finito tranquillus preces fundere valuit. Ceterum extra paroxysmum fervido fruitur adpetitu, somnoque placidissimo; & urinam mingit aquosam. Ex emeticis lenioribus bene habet; sed post institutam pronuper venæ sectionem, malum exacerbari videbatur.

Epicrisis.

Prodigiosa utique, & quæ omnem mentis captum superare videtur, est illa vis, quæ in hominis phantasia latet, & quæ in morbis cerebri, atque generis nervosi atrocioribus, quam maxime sese exserit. Quare jam vetustissimi, & Hippocratis tempore viventes medici, loco naturalium caussarum, quas ignorarunt, τὸ θεῖον, sive divinum quid in subsidium vocarunt: & ob eandem rationem epilepsiam nomine morbi sacri insigniverunt. Notabilis certe est locus, qui in Libro HIPPOCRATIS *de morbo sacro* §. 11. exstat, dum: *Qui primi*, inquit, *hunc morbum sacrum esse pronunciarunt, tales homines mihi esse videntur, quales etiam nunc sunt magi, & expiatores, & circulatores, & quidam arrogantes, qui se vehementer pios esse simulant, & amplius quid scire. Hi itaque consilii & mentis inopiæ obvelantes, ac prætexentes divinitatem, quum nihil haberent, quod exhibitum prodesset, ut ne manifesta fieret ipsorum ignorantia, sacram hanc affectionem esse pronunciarunt, & relictis idoneis rationibus, curationem in expiamentis & incantamentis quæsiverunt.* Verum cum caussæ, quæ ad turbulentam ejusmodi, ac plane perversam contribuunt phantasiam, omnino sint physicæ atque mechanicæ, siquidem anima non nisi in mechanismo, per mechanicas caussas & cum materia apta agere & operari potest, quo immutato, illius quoque operatio mutatur: illæ sane diligentius a medico sunt corrigendæ, & è corpore proscribendæ. Et ipsi jam veteres, præsertim Hippocrates, talium cum corrupta phantasia complicatorum morborum curationem in remediis diæteticis, cibis accōmodatis, salubri aere, atque demum in helleboro dextre præparato quærentes invenerunt. Quemadmodum enim à cibis copiosis, flatulentis, & qui crassos viscidosque ingenerant succos, nec non aere nimis denso vappidoque, corpora per se jam imbecilla facillime ad graves generis nervosi ægritudines disponuntur: ita omnino ad has præcavendas pariter, ac sanandas, convenienti vitæ regimine, & victu tenui, qui nec stomachum gravat, nec cruditates relinquit nervis inimicas, & benigno cocto nihil observatur præstantius.

OBSERVATIO IV.

Morbus spasmodico-convulsivus, ex nimiis ascaridibus subortus.

Puer septem annorum, alacris antea, & vegetus, ex improviso, capitis acuto corripiebatur dolore, qui cum æstu præternaturali, atque pulsu celeri erat conjunctus. Brevi post superveniebant sævissima circa regionem umbilicalem tormina, crebri vomendi conatus, intolerabilis in ano pruritus, alvi obstructio per triduum inhærens; & tandem excipiebant horrendæ manuum pedumque convulsiones, & agitationes, ex uno membro in alterum transeuntes: quibus cessantibus, absque sensu & motu, intentis oculis, graviter respirans jacebat. Hæc ergo symptomata præter antispasmodica, liquorem meum anodynum mineralem, cum tertia parte spiritus vitrioli junctum, & pulverem ex cinnabari, lumbricis terrestribus, nitro, & pulvere Marchionis confectum, oppugnabantur laxante, quod ex manna, rhabarbaro, semine santonici, ac sale Sedlicensi erat compositum. Hoc excipiebant crebræ alvi dejectiones, & cum illis, mirum dictu! ultra millia ascaridum tenuissimarum, glomeris instar invicem contortarum, excernebantur: quo facto cuncta protinus remittebant symptomata.

Epicrisis.

Vermes, intestinis tenuibus, vel ipsi ventriculo incarceratos, horrenda & portentosa in partium nervosarum systemate excitare symptomata, neminem fugit. Sed id non adeo obvium atque compertum est, ascarides, quarum sedes in recto, tanquam ultimo, & à capite remotissimo intestino est, convellendo universum nervorum genus, totam motuum vitalium, imo functionum animalium turbare posse œconomiam. Verum haud infrequenter non tantum in pueris, sed etiam adultioribus, præsertim fœminis ob mensium vitium cachecticis, ex ascaridibus varios & mirabiles capitis affectus, aphoniam, profundum soporem, epilepsiam, catalepsin, convulsiones artuum vagas, ac mentis alienationes observavi. Quando vero hi vermes per suppositoria, anthelmintica cum purgantibus juncta, ex quibus semen Santonici cum mercurio dulci ac jalappa mixtum palmam obtinet, non omissis balsamicis, foras pulsi fuerunt, remiserunt omnes adfectiones. Caussam tam gravissimarum passionum non in sola intestini recti vellicatione collocandam esse arbitror; nam sæpe nec ullus dolor, nec pruritus in ano sentitur; sed potius in putridis horum animalculorum effluviis ac exhalationibus, per poros in nervosas ac membranaceas partes sese insinuantibus ponendam esse, certus credo.

OBSERVATIO V.

Spasmi vagi ab acrimonia lymphæ & seri.

Vir quidam sexaginta quatuor annorum, laborabat affectu spasmodico vago, qui sic se habebat: ante invasionem conquerebatur de pedum & crurum vehementi refrigeratione, ut calore hæ partes foveri debuerint. Cessante paullo frigore, tormina atrocia infestabant abdomen, quibus præsentibus nec flatus, nec fæces, nec urinæ mitti poterant. Tum excipiebat quædam contractio in medulla spinali circa lumborum vertebras; sub qua venter magis occludebatur, spasmodicus vero dolor ad superiora simul ascendebat, cum junctis ructibus; capitisque doloribus tensivis, gravativis, & quodam stupore. Tandem æstus cum pruritu totum corpus perfundebat, & maxime regionem umbilicalem tanta occupabat ariditate, ut cutis veluti torrefacta, ac adusta, appareret. Non etiam minus extra paroxysmum crura semper manebāt frigida; manus vero notabili languore, stupiditate, tremore, & sensationisque pariter ac motus quadam impotentia adficiebantur: quid? quod denique vera paralysis pedes atque manus obsederit: reliquis symptomatibus spasmodicis in uno tenore perseverantibus. In tali rerum statu multa, ac varii generis medicamina, sed frustra fuerant adhibita. Ego tandem consultus, clysteres emollientes ano infundi; & decoctum ex sero lactis, floribus sambuci, & nasturtio aquatico paratum potari jussi; ex quorum usu tormina & dolores abdominis admodum mitigabantur, & conjunctis tandem balneis aquæ dulcis, alvi libertas insequebatur, ægerque habebat melius. Denique in faucibus & labiis, vesiculæ sero aquoso plenæ efflorescebant; atque alvi profluvium satis copiosum accedebat, quo multæ sordes excrementitiæ reddebantur. Et cum abhinc quotidie deco-

decoctum chinæ potaret, externasque partes oleo lumbricorum terrestrium sæpius perfricandas curaret; vires sensim collegit, integramque recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

Notabile spasmorum vagorum, licet cum violentis convulsionibus haud complicatorum exemplar sistit hic casus. Inceperunt nimirum illi in pedibus, horum refrigerationem inferentes; abhinc per spinam dorsi, nervosas abdominis, maxime intestinorum partes obsederunt, pertinaces alvi constrictiones & tormina excitando, tum pectus invaserunt atque præcordia; anxietates, ructus, ardorem ventriculi, & lymphæ ex ore vel potius faucibus stillicidium inducendo. Tandem etiam caput occuparunt, & in illo melancholiam, stuporem, vertiginem, vigilias, dolorem gravativum, tinnitum aurium, spasmum caninum, ac denique paralyticos affectus progenerarunt. Hocce vero malum à dyscrasia lymphæ & sanguinis acri, tenui, caustica, in nostro ægrotante originem traxisse; inter alia exinde patet, quod post æstum, quo ordinario spasmi discutiuntur, pruritus, fervor & exsiccatio cutis, & vesiculæ in toto corpore adparuerint. Hinc etiam factum est, ut decocta diluentia, humectantia, & quæ acrimoniam temperant, uti serum lactis, in quo flores sambuci ac herba nasturtii aquatici decoquuntur, clysteres emollientes, decoctum chinæ, atque balnea opem tulerint præstantissimam. Contra vero omnia, quæ intendunt scorbuticam humorum acrimoniam, veluti sunt fortiora purgantia, sudorifera, atque salina plane omitti debent, quoniam iis plus damni excitatur, quam emolumenti.

OBSERVATIO VI.

Morbus vagus scorbuticus cum saburra tenacissima, intestinis impacta.

Quadraginta annorum vir, per duos abhinc annos crebris ventriculi inflationibus, ac insigni abdominis tensione divexatus, incidebat aliquando post prævium iter, in vehementissimum dentium sinistri lateris dolorem, adeo, ut per aliquot horas instar apoplectici omni fere sensu ac motu privatus esset. Talis paroxysmus bis adhuc circa novilunium semper recidebat; adhibitis vero vesicatoriis & scarificatione tandem remittebat. Posthæc circa ultimam lunæ quadram, ingentes lancinationes crus sinistrum prehendebant, cum totius corporis lassitudine, & quotidianis animi deliquiis stipatæ: quæ subsequente plenilunio in omnes artus diffundebantur, cum rigiditate ac motus impotentia in brachiis, horumque juncturas veluti è sede sua distorquebant. Hinc suasu amicorum, locum mutare, iter ingredi, & corpus movere cœpit: unde accidit, ut aliquando præter opinionem crus sinistrum violenter retractum, dextrum vero antrorsum vehementer distentum fuerit. Diu etiam vixit in hoc misero statu, multosque medicos adhibuit, quorum quidam insultus apoplecticos, alii arthritidem, alii calculum, alii malum hypochondriacum suspicabantur, & variis quidem contra ea mala, sed in cassum pugnabant remediis. Tandem cum atrocia & fere convulsiva intestinorum volumen excruciarent tormina; injecti intra nycthemeron ultra decem clysteres, materiam compactam ac globosam instar pomorum Borsdorffianorum minorum evacuarunt, quorum globulorum singuli veluti calce erant obducti. Horum dejectioni supervenïebant quidem animi defectiones; at elapsis abhinc paucis horis, singulare virium incrementum æger recuperavit. Tum usus est lacte caprino, & ad thermas Tœplicenses concessit, & post illarum usum spinam dorsi & juncturas artuum oleo nucis moschatæ sibi inungi curavit: quibus factum est, ut paucis diebus omnia remiserint symptomata, ac tantum pedibus accesserit robur, ut commode ambulare potuerit. Notabile ceterum in hoc morbo fuit momentum, quod manus, utut atrocissimis distractæ doloribus, à paralysi fuerint immunes; quæ tamen crura, à spasmis libera, omnino occupaverat. Nec silentio prætereundum est, ægrum sumtis cibis rarissime habuisse animi deliquia, quæ vero in jejunio fuerunt frequentiora.

Epicrisis.

Luculenter ex hoc casu docemur, quam graves affectiones pertinax alvi obstipatio, & intestinorum à saburra crassa atque compacta oppletio, nisi progenerare, saltem sustentare valeat. Præstat igitur alvum in morbis chronicis, spasmodicis, convulsivis lubricam servare; cui scopo, tantum abest, ut purgantia conveniant, ut sæpius etiam blanda laxantia oretenus exhibere haud liceat. In nostro saltem casu omnia purgantia, quin & laxantia non nisi vomitus excitarunt, & spasmos exacerbarunt. Contra vero consultius est, clysteres ano infundere oleosos, ac emollientes; quibus fæces crassiores diluuntur, & ad exitum disponuntur. Tum quoque jungere licet laxantia, & quidem lenissima, veluti est manna cum oleo amygdalarum dulcium. Hisce itaque subsidiis postquam expurgatæ fuerunt sordes crassiores: reliqua remedia, quæ ad temperanda salia scorbutica sunt opportuna, feliciori successu, majorique cum fructu adhiberi potuerunt, quæ inter serum lactis, præsertim dulce, est præstantissimum. Tandem ad artus roborandos thermæ Tœplicenses, & olea juncturis inuncta, utilissimam tulerunt opem.

OBSERVATIO VII.

Spasmi vagi scorbutici.

Puella duodecim annorum, diu male habens, tandem in affectum spasmodicum vagum delabitur, cujus paroxysmi per vices sequentem in modum invadebant: corripitur primum ægra dolore abdominis atrocissimo; quo cessante maculæ hinc inde per corpus dispersæ efflorescunt, & his demum evanescentibus, spasmodicæ motitationes manuum pedumque succedunt, atque tandem epilepticæ junguntur agitationes. Observatione hic dignum fuit, quod quotiescunque externarum partium dolores ac spasmi remiserunt, illi protinus interiora occupaverint, cum alvi adstrictione contumacissima, & tanta contractione, ut fistulam clysticam ano intrudere, fere fuerit impossibile. Contra vero cessantibus internarum partium motionibus, spasmi iterum ad externas transierunt; & hæc scena per satis longum tempus acta fuit, donec tandem morbus, clysteribus oleosis, sero lactis, decoctis antiscorbuticis &c. feliciter fuerit profligatus.

Epicrisis.

Notari ex hoc casu meretur, quod sub violentis intestinorum tormentis, crassa præsertim atque rectum, circa exitum, adeo constringi soleant

ac coarctari, ut nec excrementis, nec flatulentis vaporibus exitum permittant, neque fistulam, qua clysteres injiciuntur, utut tenuissimam recipiant; aut si quoque hanc admiserint, ipsi tamen infusi clysteres, veluti vi quadam statim repellantur. Hujus vero momenti ratio, falso à quibusdam flatibus obicem ponentibus imputatur: siquidem ex physicis liquet documentis, quod fluida, quæ vi quadam ex clysteribus ano impelluntur, resistentiam obstantium flatuum longissime superent. Vera potius caussa in ipsa intestinorum pertinacissima constrictione latet, qua etiam motus eorum peristalticus haud raro ad superiora convertitur. Hinc sæpissime fit, ut non solum ventriculi inflationes, cardialgiæ molestissimæ, anxietates præcordiorum &c. suboriantur; verum etiam laxantia oretenus data, per vomitum reddantur, quin nonnunquam ipsi clysteres cum stercoribus per superiora eructentur. Præstat itaque in tali casu sub ipso paroxysmo, nihil nec laxantibus, nec clysteribus moliri; sed potius partes constrictas externis emollientibus relaxare, & extra accessionum tempus blandis vacuantibus saburram acrem eliminare; aliisque antispasmodicis & anodynis irregulares ac inversos motus demulcere.

Observatio VIII.

Convulsiones vagæ ex violenta ossis coccygis percussione.

Puer annorum circiter quatuordecim, inter rixas cum commilitonibus, saxo satis duro circa os sacrum ac coxendicis graviter percutitur; cum subsequuto partis affectæ vehementi tumore ac dolore, somnoque abhinc difficili, ac pavore pleno. Vocatus chirurgus os coccygis fractum dicebat, variaque extrinsecus adplicabat emplastra pariter ac linimenta. Neque tamen minus tertio die post accedebant horrendæ artuum convulsiones, cum vehementi cordis palpitatione, præcordiorum subsultibus, sermonis difficultate, & memoriæ debilitate stipatæ, ut vix cognosceret adstantes, à pollicum tamen contractione immunes. Datis diaphoreticis ac antispasmodicis medicinis, intra quinque dierum spatium cessabant hæ præternaturales motiones; sed singulis mensibus, secundo vel tertio ante lunam plenam die, quo percussio violenta erat facta, semper redibant. Accessiones flatus frigidiores, ex osse sacro per dorsi spinam ad cerebrum ascendentes antecedebant; tum incomposita loqui cœpit, non dormire, nec domi contineri poterat; oculi sæpius torvi videbantur ac terribiles; & redeuntibus denique sensibus, vaga artuum convulsio sequebatur. Tali malo per anni dimidium cruciatus æger, tandem per balnea aquæ dulcis; per pulveres antispasmodicos, quorum basis erat cinnabaris, ac pulvis lumbricorum terrestrium; decoctum visci querni, radicisque chinæ, cum quarta lactis parte mixtum, atque per linimenta, quæ præter alia oleum hyoscyami ac camphoram habebant, ossi sacro adplicata, quæ Dei est gratia, pristinæ restituebatur sanitati.

Epicrisis.

Ex hac morbi historia, diligentius pensitata, luculenter patet, quam admirandus sit membranarum, quæ medullam spinalem cingunt, cum aliis nervosis ac membranaceis partibus consensus, qui in mutua motuum vitiosorum communicatione ac propagatione consistit. Sensatio autem illa frigidæ auræ ex loco affecto per dorsum ad caput usque ascendentis vix ab alia caussa dependet, quam à strictura spasmodica, per materiæ subsistentis acris & ichorosæ vellicationem inducta, in ossis sacri medulla incipiente, & in forma motus undulatorii successive ad cerebrum usque propagata. In tali casu, ubi etiam ex plantis pedum, ad caput aspirans aura frigida epilepsiam peperit, non sine fructu adplicare suevi temperatum vesicatorium, quod ex drachma una cantharidum cum emplastri de meliloto uncia una permixta paratum, per aliquot septimanas parti affectæ impositum servetur. Hoc enim sine dolore operatur, & ingentem seri vitiosi extrahit copiam.

Notabilem de hac re videas casum in *Consult. medic. sect. IV. cas. CXXXV.*

CAPUT IV.

De Affectu cerebri spasmodico-ecstatico, vulgo cataleptico, perquam raro.

§. I.

Portento similis, & admiratione dignus est nervosi generis affectus, qui homines saxis, statuisque marmoreis immobiliores reddit, & catalepseos, quam Latini per deprehensionem, detentionem, ac congelationem interpretantur, nomine salutatur. Est illa, si realem spectemus definitionem, spasmodica fibrillarum nervearum, ac nervorum, actibus potissimum voluntariis, & sensationi destinatorum, prope suas origines constrictio, & inde denegatus liquidi tenuissimi, in cerebro secreti, cujus ope sentit ac movet anima, in nervorum canales influxus: unde omnes sensus ac motus voluntarii pereunt, & corpus in eo, quo sub accessione mali est situ, immobile servatur; visque imaginationis magis intenditur.

Definitio realis catalepseos.

§. II.

An differat à catocho.

Agitatur inter veteres controversia, an catalepsis idem sit cum catocho morbus: necne? Quidam discrepare has adfectiones, & catochum illum esse perhibent affectum, quem coma vigil adpellant veteres; ubi somno premi videntur ægroti, & tamen vigilant, sed nec fari, nec ullum membrum movere valent, sensu præsertim tactus integro. Contra vero plerique catochum ac catalepsin pro synonymis habent; quos inter HENRICUM AB HEER *obs. III.* & NICOLAUM PISONEM *de morbis cognoscendis Lib. I. Cap. XIII.* allegasse sufficiat. Realis autem est, quæ catalepsin ac tetanum intercedit differentia. Quemadmodum enim in tetano totum corpus, & cuncta membra tanto rigore distenduntur, ut illa ligno rigidiora nec summa vi flectere aut incurvare valeas; & præterea sensus pariter ac ratio sibi constant: ita è contrario in catalepsi immotum quidem stat corpus, sed flexile manet, & quoscunque artus flectere ac agitare potes; atque sensus omnes pariter ac ratio pereunt.

Differentia catalepseos à tetano.

§. III.

Historia catalepseos.

Catalepsis omnium sane morborum est tarissimus; ut ideo HENRICUS AB HEER medico, se plusquam millies vidisse catalepticos jactanti,

jactanti, responderit: *O te infelicem, non puto fuisse mille catalepticos; ex quo morborum terris incubuit cohors.* Quotquot tamen legeris de hoc morbo in libris medicorum sparsim obvias observationes; invenies illum hiemali potissimum tempestate, & sub frigore intensissimo homines invadere. Quemadmodum enim frigus generatim nervoso generi est inimicum, & ad producendos morbos spasmodicos admodum opportunum: ita vero quoque simillimum est, in nostro morbo nervorum fibrillas ad concipiendam spasmodicam conductionem frigore reddi aptissimas; eo magis, cum solo horrendo frigore prodigiosum hoc malum excitari, plurimæ testantur observationes. Corripit equidem miseros per intervalla, & paroxysmos, qui sæpius per aliquot horas durant, & juvenem quendam, cujus meminit FORESTUS *Lib. X. obs.* 42. *pag.* 369. per tres integros dies detinuerunt. Raro quædam præcedunt notæ, mali adventum prænunciantes; nisi quod sacerdos quidam, de quo FORESTUS loc. cit. agit, obtusum antea in posteriori capitis parte senserit dolorem; & monacho, cujus casum recenset HENRICUS AB HEER *obs. III. pag. XLIII.* ante invasionem mali collum riguerit.

§. IV.

Paroxysmorum descriptio. Plerumque subito invadunt paroxysmi, & sic se habent: In quocunque situ fuerint ægri, in eodem simul ac semel manent rigidi ac immoti; sedentes sedent, stantes stant, cubantes cubant; si clausi fuerint oculi, clausi manent; cum vero malum de die plerumque accedit, oculi tenentur aperti, irretorti, in unum locum fixi, ac si Medusæ caput intuerentur; &, licet illos sudario perstrinxeris, inconniventes manent. Interim loco moveri, & artus flecti possunt; sed quocunque inflectantur, illic immoti persistunt; impulsi progrediuntur; & puer, quem ex FERNELIO allegat FORESTUS *Lib. X. obs.* 42. *Schol.* è lectulo sublatus consistebat. Neque vero ullus adest sensus, nec vident licet apertis oculis, nec audiunt, nec gravissime compuncti sentiunt. Nihilo tamen minus actus automatici legitime succedunt; pulsus fertur naturalis, spiratio facilis; & adnotante FORESTO loc. cit. quicquid intruseris ori, devoratur. Sæpius abdomen, ac costæ inferiores convelluntur, testantibus eodem FORESTO, SYLVIO, PLATERO ET DOLÆO *Encyclop. med. pag.* 6. Hinc alvus simul est adstrictissima, ut nec tenuissima intrudi queat fistula, observante HENRICO AB HEER *obs.* 3. *pag.* 39. Color faciei manet floridus, juxta NICOL. PISONEM *Lib.* 1. *Cap.* 13. *pag.* 93. Tandem inter alta suspiria ad se redeunt; tumque mira, quæ audiverint ac viderint, instar ecstaticorum, narrant. Extra paroxysmum plerumque à cibis vel plane abstinent, vel saltem pauca comedunt.

§. V.

Subjecta catalepseos. Huic malo, præsertim cum ecstasi conjuncto fœminæ præ viris deprehenduntur obnoxiæ, attestantibus BORELLO *Cap. XI. histor.* 54. & MARCO MARCI *in Philos. rest. pag.* 397. Possident enim illæ fibras molliores, teneriores ac sensibiliores, quarum ratione non solum ad suscipiendos generis nervosi motus inordinatos admodum proclives sunt; verum etiam ad impressiones ac passiones animi fortiores fovendas, & morbos ex corrupta phantasia subortos perquam opportuna existunt. Deinde vero si sit temperamentum melancholicum, & ubi vis imaginationis excellit, facillime hic morbus suboritur; præsertim si juxta NICOLAUM PISONEM loc. cit. & ipsam experientiam, victus frigidior, tempus anni, & regio ad frigidam constitutionem prompta accesserint. Et denique adhuc notari meretur, quod in hoc morbo peremtis vasa, quæ in basi cerebri ad syncipur tendunt, sanguine crasso turgida, ac posterior cerebri pars serosa colluvie imbuta reperiantur. HENRICUS AB HEER obs. 3. pag. 45. in tali subjecto cerebrum in anteriori parte durum, in basi mollius ac humidius; nervorum vero origines siccissimas & solito graciliores deprehendit.

§. VI.

Sententiæ medicorum de caussa catalepseos. Tradita hac catalepseos historia; ad caussam ipsius, atque formalem rationem indagandam progrediemur. Hanc in posteriori capitis parte hærere; non modo defunctorum sectiones, atque dolores in posteriori capite ac nucha, paroxysmos nonnunquam antecedentes testantur; verum etiam omnes unanimi ore adfirmant medici. Verum in pressius determinanda symptomatum caussa, in varias, minus claras abierunt opiniones. Plurimi spiritus animales adeo fixari ac concentrari asserunt, ut in motu suo præpediantur: quod de hisce corporibus subtilissimis ac penetrantissimis nullo modo concipi potest. SYLVIUS *prax. Lib.* 2. *pag.* 47 ¼. experimento chymico, quo spiritus urinæ volatilis confusus cum spiritu vini rectificatissimo in coagulum spissius concrescit, persuasus, credit in catalepsi spiritus animales, qui ad indolem spiritus vini rectificatissimi accederent, a spiritu volatili urinoso, præternaturaliter in corpore genito congelari, ut immobiles maneant. Verum falsa subest adplicatio, & fallacia non caussæ ut caussæ: namque primum tantum abest, ut spiritus animales ejusdem cum spiritu vini sint naturæ, ut potius hic in quantitate assumtus, narcosin inducat. Deinde in allegato experimento spiritus vini neutiquam coagulatur, sed sal volatile in proprio suo phlegmate solutum, continetur, affusione spiritus vini rectificati præcipitatur.

§. VII.

Caussa catalepseos proxima. Nos potius caussam catalepseos in denegato liquidi tenuissimi in nervos ad motus voluntarios ac sensus destinatos influxu, qui è contrario in nervos actibus vitalibus & automaticis inservientes naturalis, quin ex parte impetuosior est, collocamus: at quomodo ille intercipiatur, jam dispiciendum est. Quod si ergo perpendamus; omnes totius corporis sensationes, omnesque functiones animales in catalepticis penitus cessare, vero est simillimum, fluidi nervosi influxum in eo potissimum loco intercipi debere, ex quo omnes nervorum nostrorum fibræ principium suum, ac primam originem trahunt. Hic locus audit sensorium commune, & ille est, in quo primariam quoque animæ sedem, nos collocare oportet. Quamvis enim illa, tanquam substantia immaterialis, non bene includi queat loco: attamen cum certissimum sit, spiritum hunc immortalem arctissimum cum corpore fovere commercium, & magnum in sensus & functiones, quæ dicuntur animales habere directorium; necesse est, ut ipsi ratione operationum, quas beneficio

ficio fluidi tenuissimi, modo nobis incomprehensibili edit, certum utique adsignemus spatium, ex quo omnes, quæ in fibris fiunt mutationes sentiat, & actionibus, quæ ipsius voluntati subjacent, commode fungatur.

§. VIII.

Sensorii communis descriptio.

Commune vero sensorium nec juxta CARTESIUM in glandula pineali; nec ad mentem LANCISII *dissert. de sede animæ cogitantis* in corpore cerebri calloso; sed cum anatomicorum accuratioribus ac recentioribus, in medulla oblongata, atque ea, quæ basin cerebri constituit, collocamus. Exinde enim egressi canales nervosi, tunicam extimam, à pia meninge, copiosissimis vasis intertexta, ac medullares cerebri tractus ambiente, mutuantur, & sic ad totius corporis partes, sensui motuique voluntario inserviniri abeunt. In hasce vero fistulas nerveas, fluidum subtilissimum, cum sanguine per arterias carotides ac vertebrales ad caput delatum, resorpta à venosis vasis crudiori substantia, in parte cerebri corticali secretum, & denique per medullarem regionem vi quadam impellitur; ut hujus beneficio certas cogitationes, sequantur certæ motuum in corpore determinationes; & vicissim certas corporis motiones excipiant certæ in anima ideæ.

§. IX.

Quomodo in catalepsi influxus liquidi nervei intercipiatur.

Quemadmodum igitur dicto illo fluidi tenuissimi influxu recte, & proportionata quantitate se habente, omnes sensationes, & functiones animales vigent, debitoque peraguntur ordine, nosque tum sani vigilamus: ita si parcior fuerit ille influxus, dormire dicimur, eoque plane intercepto, omni sensu ac motu voluntario destituimur. Omnis vero hujus influxus interceptio, vel fibrillarum nervearum paralysi, vel spasmodica constrictione fit: namque nervorum obstructionem, quam statuunt, neutiquam locum habere, jam *in Consult. ac Respons. medic. Sect.* 1. *Casu XLIX. Tom.* 1. demonstratum dedi. Enim vero in catalepsi paralysis fibrillarum nervearum ea non potest esse caussa, quæ remoretur fluidi subtilissimi introitum in nervos; cum paroxysmi per intervalla recurrant, & sub iis facies sit rubicunda; quæ in morbis ejusmodi à caussa paralytica inductis, quorsum mea sententia, soporosi spectant affectus, longe aliter sese habent. Ergo in catalepsi fibrillarum nervearum, in sua origine, antequam piam matrem penetrant, spasmodica constrictio & caussam denegati spirituum in nervos influxus; & hinc reliquorum omnium symptomatum verum & amplissimum juxta §. VII. præbet fundamentum.

§. X.

Ratio symptomatum.

Hinc igitur omnes utique sensationes, omnesque animales functiones cessant; cum autem in partibus his inservientibus nullus fit spasmus; ratio patet, cur membra per se immota, flecti queant, ac quocunque illa flexeris, ibidem vi movente carentia, immota rursus quiescunt. Sed dum hæc fiunt, vigent omnes motus, quos automaticos vocant. Namque constat ex anatomicis, quod sicuti nervi sensibus, ac motibus voluntariis destinati ex cerebri medullari substantia suam trahunt originem: ita è contrario functiones vitales, quæ animæ imperio neutiquam subjacent, nervis ex medullari ac inferiori cerebelli parte propullulantibus administrentur, testante inter alia experimento à Clarissimo VIEUSSENS *Neurograph. Lib. I. Cap. XX pag.* 123. allegato. Jam vero in catalepsi illas fibrillas, quæ ex cerebro ortæ, nervos dant actibus voluntariis inservientes, constringi diximus; at illæ, quas cerebellum ad vitam conservandam emittit, salvæ manent in statu naturali: hinc pulsus cordis & arteriarum viget, facies rubet, respiratio fertur naturalis &c. Interim cum fluidi tenuissimi in organa sensui, & motui voluntario ministranria denegatur influxus: facile fit, ut illud majori copia ac impetu, in partes actus vitales perficientes ex cerebello impellatur. Hinc pertinacissimæ, quæ alvum occupat, constrictionis, motuumque abdominis & pectoris convulsivorum origo petenda est.

§. XI.

Ecstases distinguuntur.

Restat adhuc illud momentum explicandum, quo cataleptici sæpenumero observantur ecstatici. Plerumque enim finito paroxysmo narrant mira gaudia, aut phantasmata tragica, visiones divinas, consortium angelorum; quin & futura prænunciare videntur, ac vaticinos se simulant. Tales memorabiles casus passim observantur in medicorum scriptis Conf PAULLINIUS *Cent. IV. observ.* 38. MARCELLUS DONATUS *Cap. I. pag.* 91. *seqq.* AUGUSTINUS *de civitate Dei Lib. XIV. cap.* 23. ACT. MEDIC. BEROL. *Dec.* 1. *vol.* 11. *pag.* 62. A. N. C. *Dec. III. anno* 3. *obs.* 61. *& Volum. I. obs.* 250. *pag.* 563. Neque vero in hisce casibus diabolo vim quandam adscribere; nec animarum è corpore ad alia loca, quin plane coelum secessum statuere, nec alias præternaturales caussas allegare necesse est; nec ad nos pertinent ecstases Pauli, sanctorumque; siquidem de illis duntaxat loquimur, quæ in morbosis corporibus fiunt. Et si tali ratione consideremus, subjecta catalepseos plerumque esse melancholica, vi imaginatrice fortiori gaudere, ac circa ideas sacras de Deo, angelis, vita æterna tantum non semper esse occupata; deinde, si experientia, ac exemplo insomniorum suffulti supponamus, animam, quo magis a perceptione objectorum externorum, ac motuum virilium exercitio feriatur, eo intentius phantasiæ indulgere: firma sequitur conclusio, visiones ecstaticorum cataleptictorum non nisi effectus esse intensioris phantasiæ: dum anima à commercio rerum externarum vacua, præteritas rerum ideas repetit, ex quibus inter se collatis etiam fieri potest, ut futura prænunciet. Sed revertamur ad caussas mediatas, quæ malo cataleptico excitando sunt opportunæ.

§. XII.

Caussæ catalepseos mediatæ sunt humores crassi, præsertim commoti.

Eminet inter illas vitium humorum crassorum, ac viscidorum, quos veteres dixerunt succos melancholicos; qui in capite ac cerebro difficilius progredientes, & in hujus basi præsertim ac pia meninge stagnantes, efficacissimam constrictioni fibrillarum nervearum suppeditant occasionem. Hinc non tantum foeminæ hystericæ, virique hypochondriaci ac melancholici præ aliis catalepsin patiuntur, verum etiam hoc morbo peremtorum sectio docet, vasa in posteriori cerebri parte crasso & coagulato sanguine repleta fuisse, ac in ipso cerebro extravasatam serosam hæsisse colluviem. *Conf.* HOLLERIUS *Lib. I.*

de

de morb. intern. & SCHENCKIUS *Lib.* 1. *obs.* 2. Ex his quoque patet clarissime, quare consuetas & ordinarias sanguinis excretiones suppressas, nonnunquam subsequatur catalepsis: vide FONSECAM *Lib.* 2. *Consult.* 92. Neque minus ratio patet, cur puer ille, cujus AETIUS *Tetrabibl.* 2. *Serm.* 2. *Cap.* 4. meminit, per triduum congelatus, tandem effuso per nares copiosissimo sanguine, statim convaluerit. Eo magis a spissis humoribus catalepticum suboriri poterit malum, si illorum vehemens expansio ac exaestuatio, & hinc enata fortior vasorum cerebri ac piae matris distensio accesserint. Unde concipi poterit, quomodo illud, ex febribus intermittentibus, incongrue suppressis ac volatilibus tractatis, juxta DODONÆUM *obs. med.* 44. ex nimia vini generosi ingurgitatione, teste PLATERO *Lib.* 1. *fol.* 27. ex ebrietate ac nimia iracundia, notante DOLÆO *in encyclop. medic. pag.* 96. prognatum fuit. Nec silentio denique praetermitti debent vermes, ac lumbrici intestinorum; qui sicuti gravissimis morbis; ita & cataleptico ansam praebere possunt, testante observatione a MARCELLO DONATO *Lib. II. Cap. VII. pag.* 186. recensita.

§. XIII.

Animi pathemata. Praeterea ingens debetur animadversio gravioribus animi pathematibus, quibus constrictionem fibrillarum in cerebro nervearum, cum subsequente catalepsi, excitari pariter ac relaxari, in scriptorum monumentis passim relatum legimus. TULPIUS *Lib. I. obs. cap.* 21. juvenem quendam ex inopinato matrimonii repudio catalepticum factum, & illo promisso restitutum allegat. RONDELETIUS *Lib. I. pag.* 20. casum refert de puella, viro, quem insigniter oderat, nupta, quae ex moerore hunc morbum incidit, ejusque paroxysmis, quotiescunque maritum vel vidisset, vel de eo audivisset, vel etiam cogitasset, protinus correpta fuit. HENRICUS *ab* HEER *observ.* 3. recenset catalepsin, quam vir quidam melancholicus, ex nimio moerore toleraverat. Idem malum, nimiam quoque mentis intentionem, ac profundas fixasque meditationes, praesertim si temperamentum frigidum, aliaeque occasionales caussae accesserint, excipere, probatissimorum medicorum documentis confirmatum habemus. Quales casus reperies in GALENO *Comment. in* HIPPOCR. 2. *cap.* 56. ZACUTO LUSITANO *Lib. I. histor.* 42. FERNELIO *in pathol. Lib. V. cap.* 2. Multo magis ad nostrum affectum, cum ecstasi complicatum, meditationes sacrae profundiores contribuunt; imprimis si spiritualis de commissis peccatis supervenerit tristitia. Conf. SENNERTUS *in praxi pag.* 598. HERFELT *tr. philos. hominis pag.* 183. AUGUSTINUS *de civitat. Dei L.* 14. *c.* 24. GEIERI *praefat. tract.* Liebe GOttes und des Nächsten.

§. XIV.

Catalepsis ex frigore horrendo. Referri quoque ad catalepticos merentur, qui nimio atque horrendo frigore percelluntur ac veluti congelantur. Ratio haec est: frigus vim habet externum corporis habitum, quem immediate ambit, validissime constringendi: quo constricto, humores ad interiora majori copia compelluntur, in capite praesertim cumulantur, in vasis cerebri stagnant, haec distendunt, & hinc fibrarum nervearum ex cerebro prodeuntium stricturam, catalepseos cum omnium sensationum abolitione stipatae originem caussantur. Continuante frigore intensissimo, & hinc durantibus jam recensitis illius in corpus effectibus, tandem fit sanguinis aut seri in capite extravasatio; qua saepius comprimitur cerebellum, ut nec in organa vitalia influere queat tenuissimum fluidum, & inde demum mors sequitur. Quales tristissimi casus, sicuti quotidie contingunt, ita praesertim à FORESTO *Lib. X. obs. XLI.* copiosissimi describuntur: ubi sub hiemis asperrimo gelu complures milites in excubiis stantes mortui sunt reperti; alii equis insidentes, ac habenas in manibus adhuc habentes, congelari ex equis sublati sunt, quin & ipsi tandem equi immoti perierunt.

§. XV.

Quod si perscrutemur caussas, quae paroxysmos catalepticos revocare solent, occasionales; has inter principem locum sibi vindicant graviores animi commotiones, ira, terror, gaudium, metus, contristatio. Pertinent huc quoque objectorum ingratorum visiones: vid. casus §. XIII. ex RONDELETIO allegatus. Quosdam ex verborum quorundam recitatione, aut psalmodiarum cantu congelari, scriptores perhibent; & ego aegram vidi, quae auditis verbis, ardentissimum Christi amorem exprimentibus distendebatur; quemadmodum presbyter ille, cujus morbum recenset AUGUSTINUS loc. cit. ad prolatas lamentantium voces, suo prehensus est paroxysmo. Non minus ad hujus diri mali generationem contribuunt frigidus aer, habitatio in locis altis, montosis, frigidis, tempus anni hiemale, ac victus crassus; annotante NICOLAO PISONE *L. I. C. XIII.* *Caussae occasionales catalepseos.*

§. XVI.

Quod tandem attinet prognosin catalepseos; ea si fuerit ab animi passionibus, aut profundis meditationibus orta, non adeo grave, ac subito lethiferum minatur periculum: contra vero, quae à sanguine crasso, viscido, impuro, ac excretionibus sanguineis suppressis fovetur, gravissimum metum incutit. Namque vel in melancholiam desinit, sicuti observat NICOLAUS PISO *loc. cit. pag.* 93. vel commutatur in morbum comitialem, uti MARCELLUS DONATUS *Cap. VIII. pag.* 186. *ex Benivenio* allegat; vel denique in mortiferam subito terminatur apoplexiam, vitamque tollit. Nec levioris momenti est congelatio, quae à frigore inducitur; nisi enim tempestivae ferantur suppetiae, mors sequitur repentina. *Prognosis.*

CURATIO.

§. I.

Quod attinet spinosi nostri mali curationem, illa duabus potissimum absolvitur indicationibus; quarum prima est, ut spasmodicam, qua fibrillae nerveae in cerebro detinentur, stricturam relaxemus; altera, ut caussas materiales sive mediatas, quae ad dictam constrictionem inducendam contribuerunt, decenter removeamus. Quemadmodum priori indicationi in ipso maxime paroxysmo satisfieri oportet; ita posteriorem potius extra paroxysmum impetrare licet. *Indicationes curatoriae.*

§. II.

§. II.

Quid in paroxysmo cataleptico agendum.

Intra ipsum paroxysmum, præsertim si gravior fuerit, parum quidem medicamentis perficere possumus: neque tamen minus omni studio eo respiciendum est, ut excitemus ægros, qui vigilantes dormiunt, & spasmodicas stricturas demulceamus. Quo fine naribus adplicari debent, vel spiritus urinosi volatiles, vel acida penetrantiora, veluti acetum vini, rutaceum forte, aut spiritus crystallorum veneris, qui nihil est, quam concentratus aceti destillati spiritus: hæc enim acida longe penetrantioris efficaciæ sunt, quam ullum sal volatile. Neque etiam alienum erit, olea cocta, nervina ac antispasmodica, nuchæ ac posteriori capitis regioni, detonsis præsertim capillis adplicare; quod remedii genus a FORESTO *Lib. X. obs.* 42. commendatur. Non minus clysteres potentiores, si anus non adeo clausa fuerit, ut nihil admittat, infundere licet: ac denique, præsertim si malum à nimia sanguinis mole, ac raptu versus caput inductum, faciesque venis sanguine valde infarctis turgida fuerit, in ipso paroxysmo narium scarificatio, aut styli dentati intrusio, eoque facta vellicatio, donec sanguis effluat, insignissimam pollicetur opem.

§. III.

Catalepseos à melancholicis succis subortæ curatio.

Plura in ipsis paroxysmis tentare haud licet; sed his finitis, caussarum materialium ac mediatarum remotionem, quantum fieri potest, moliri convenit. Quod si igitur rarissimus noster affectus à melancholia, eaque hypochondriaca, vel hysterica, uti sæpissime fit, suam traxerit originem, ubi spissi ac viscidi humores in vasis cerebri stagnant, ac difficilius progrediuntur: ea in usum ducere oportet remediorum genera, quæ huic morbo expugnando, sanguinique spisso attenuando, & æquali circulo restituendo sunt idonea. Ad eorum classem præter clysteres & blanda laxantia, venæ sectiones debito tempore administrandas, motum quoque ac exercitationem corporis, ac rectum rerum non naturalium usum, referri merentur. Palmam quoque obtinent pediluvia, balnea, & potus aquarum mineralium; vel etiam loco harum cura cum sero lactis & sale Sedlicensi instituenda; non omissis illis, quæ tonum partium solidarum labefactatum roborandi facultate gaudent.

§. IV.

Excretiones sanguineæ suppressæ sunt revocandæ.

Quando manifesta malum sustentaverit plethora; aut plane excretiones sanguineæ vel naturales, quæ per uterum aut venas sedales fiunt, suppressæ, vel artificiales consuetæ per venæ sectionem aut scarificationem neglectæ ac intermissæ fuerint: has extra paroxysmum revocare, aut saltem nimiam humorum molem missione sanguinis evacuare oportet. Quo fine sectio venæ in pedibus commendari meretur; post quam, si admodum ingens fuerit cruoris abundantia, ut apoplexiæ metus sit, in ipso paroxysmo venæ narium, stylo intruso, simul aperiendæ. Si corpus magis laxum ac spongiosum exstiterit, scarificationes substitui possunt; aut denique, si proclivitas ad fluxum hæmorrhoidalem sentiatur, significantibus eam doloribus ossis sacri, ac intestini recti, aut ille suppressus malum foverit: bene monente NICOLAO PISONE *Lib.* I. *cap.* 13. *pag.* 94. illius revocatio tentanda est; quo scopo ano probe fomentato, hirudines adplicare convenit.

§. V.

Catalepseos ex vermibus curatio.

Si vermium est suspicio; anthelmintica locum inveniunt. Sed ex horum classe ea, quæ acri ac intestina jam irritata magis vellicante vi pollent, veluti sunt acriora purgantia, vitriolacea, acida, mercurialia, aloëtica, multo magis, quæ venereæ existunt prosapiæ, cane pejus & angue sunt fugienda. Præstat potius pilulas, quæ specifica minus acria erodentia continent, ut extractum tanaceti, semen cynæ, rhabarbarum, myrrham, asam foetidam cum panchymagogo Crollii, æquali portione commixta, propinare; quæ præstantissimi sunt effectus.

§. VI.

Catalepseos ex animæ vitio productæ curatio.

Quandocunque caussa passionis catalepticæ, maximam partem in anima, vel gravioribus pathematibus commota, vel fixioribus ideis & meditationibus intenta, vel plane conscientiæ tormentis agitata residet: parum auxilii spondent pharmaca. Medico nihil amplius incumbere videtur, quam ut caussas materiales, si præsto fuerint, ac simul concurrerint, congruis subsidiis removere annitatur. Ceterum eo adlaborandum erit, ut anima ab anxiis ac tristibus ideis, quæ instar carnificinæ, ac crudelis tormenti corporis sint, per jucunda cum amicis commercia depellantur; neque otio ac quieti, quæ profundarum cogitationum mater est, nimium indulgeatur. Nec quoque præstantius subsidium est, aëris mutatione; qua sola pertinacissimum hoc malum vidi curatum.

§. VII.

Frigore congelatorum restitutio.

Qui frigore sunt congelati, & adhuc quasdam vitæ exhibent notas; ad loca tepidiora deportentur necesse est. Ea tamen caveantur, ne sint justo calidiora; ne sanguis ad interiora compulsus uno impetu exæstuetur, ac ideo extravasationem subeat. Consultum quoque tali in casu est, blandis frictionibus corpus fovere, ut externæ partes, quæ constrictæ sunt, relaxentur, inque eas humores denuo invitentur. Tum excitatis illis personis, pedes in pediluvia imponere licet tepidissima: quæ partim cutim relaxandi, partim æquabilem humorum circuitum restituendi, vim habent excellentissimam: neque minus vires prostratæ cordialibus remediis, ac vini generosi haustu, refocillandæ erunt.

CAUTELÆ AC MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa volatilium ac acidorum in paroxysmo usum.

Notari probe meretur, in paroxysmo fugienda esse salia volatilia oleosa, balsama apoplectica validiora, & calidiora liquida; si malum catalepticum ab humorum nimio orgasmo, expansione ac stagnatione fuerit suborum; tum enim sanguis magis commovetur, & metus est, ne extravasatio & apoplexia plane superveniat. Consultius est in tali casu acidis fortioribus uti, & externe olea ac balsama nervina, anodyna, ac antispasmodica illinire. Quod si vero spasmodica fibrillarum cerebri constrictio, ab animi pathematibus, metu, tristitia, aut fixioribus meditationibus inducta subsit: tunc salia volatilia oleosa & interno & externo usu juvant.

§. II.

§. II.

Cautela circa narium scarificationem.

Situti in omnibus capitis gravioribus affectibus, qui a sanguine copioso, valde commoto, ac largius ad caput rapto suboriuntur; uti sunt cephalalgiæ, deliria, convulsiones, epilepsiæ &c. ita quoque in affectu nostro cataleptico, si talem agnoverit caussam, præstantissima est sanguinis, intruso naribus stylo, facta detractio. Neque vero veteribus ignota fuit hæc operatio; & digna sunt verba ARETÆI, quæ *Lib. VII. pag.* 124. exstant, ut hic allegentur. Namque *necesse est*, inquit, in allegatis nimirum casibus, *ut sanguis è nasi interioribus detrahatur: intro enim perlongum instrumentum immittitur, quod* CATEIADION *vocant, aut illud, cui* STORYNE *nomen est; aut si quis horum copiam non habuerit, pennæ anserinæ caulem crassiorem sumere debet, ejusque nervosam partem denticulatim instar serræ incidere, atque sic intra narem usque ad ossa, quæ ethmoidea ob cribri similitudinem vocantur, immittere, deinde utraque manu agitare, quo locus à dentibus insculpatur, ac vulneretur. Facilis est enim ac copiosus sanguinis cursus: nam venæ graciliores in nares desinunt, corpora in hac parte mollia sunt, & sectioni habilia.*

§. III.

Usus aëris mutationis.

Morbus catalepticus, si ab imaginatione sustentatur; spernit & eludit omnium remediorum opem: peregrinatio vero ac aëris mutatio optimum spondent auxilium. Dici enim vix potest, quanta virtus & efficacia ad morbos nervosi generis & spirituum sanandos, insit peregrinationibus in loca præsertim, quæ salubri aëre fruuntur, & qui secundum Celsi monitum contrarius est illi, qui morbum fecit. Aër enim est illud elementum præcipuum & tenuissimum, quod portione sua elastica ætherea cum sanguine & succo lymphatico mixta & sensum & motum motricibus solidis partibus præstat, & secundum Galenum divini quid in se habet in morbis. Præter ea peregrinatio id quoque habet beneficii, quod ideæ consuetæ, quæ mentem turbarunt, subtrahantur, & jucundioribus anima assuefiat. Quin ipso temporis beneficio sponte debellari hoc malum, haud raro observatur; siquidem progrediente ætate & fibræ nerveæ fiunt robustiores, & anima constantior redditur.

§. IV.

Præservatio.

Quod præservationem attinet; ea obtinebitur, si caussæ occasionales, ad hoc malum contribuentes probe fugiantur. Et cum has inter frigus insignem efficaciam obtinet; omni studio illud arcere oportet; atque etiam, si rationes domesticæ permiserint, ex habitationibus frigidis, montosisque, ad loca, ubi benignius cœlum est, discedere. Victus sit conveniens, inque eo fugiantur cibi acidi, ac qui frigus quoddam ventriculo inferunt. Evitentur solitudines ac seligantur grata consortia, quibus anima à curis, mœroribus ac meditationibus sit vacua. Maximopere versus hiemale tempus probe observetur, ne materiales in corpore caussæ relinquantur, quæ malum illud inducere valent: quo fine & primæ viæ à sordibus serventur liberæ, & sanguinis copia, congruis illius missionibus, nec non frequenti corporis exercitatione, imminuatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Catalepticus affectus ex vermibus, & vitio hysterico progeneratus.

Duodecim annorum puella, temperamenti sanguineo-melancholici, ingenii admodum vegeti ac vivacis, novem abhinc mensibus prima vice uterinæ evacuationis onus subiit. Elapsis inde quatuor hebdomadibus, cum instaret menstrua periodus, multa edulia sacchara condita, cyminique semen, quod semper in delitiis habuerat, ingurgitavit, & brevi post ingentia imi ventris tormina percepit. Datis ergo laxantibus, & anthelminticis remediis, infusisque ano clysteribus, lumbricus per alvum reddebatur longissimus: menses vero hoc tempore silebant, quamvis circa lumbos & ipsum uterum atroces sævirent dolores. Hinc succedebant convulsivi ac epileptici motus, cum delirio furoreque quasi uterino juncti; & frustra misso ex vena in pede tusa sanguine, frustra quoque datis remediis antispasmodicis, uterinis, anthelminticis, carminativis &c. per quinque septimanarum decursum pertinaciter inhærebant. Paroxysmi tam variis modis, tamque mirandis symptomatibus, tristem ludebant scenam, ut vix describi queant. Mox enim inter deliramenta, singultus, ac graves septi transversi concussiones, totum corpus è lecto in altum elevabatur: & remittebant convulsiones, relictis corporis languoribus, ac præcordiorum doloribus. Mox sub deliriis convulsivi motus artus duntaxat misere torquebant; ut omnes manuum pedumque digiti incurvarentur, pollex vero ac medius digitus rigidus extenderetur; deinde brachia retrorsum traheret, iisque caput percuteret; tum eadem antrorsum vi quadam raperet, ac pectori validissime allideret. Mox inter has violentas agitationes mentis compos videbatur, sacrosque cantus cum summa devotione per satis longum tempus modulabatur. Tandem accedebat catalepsis, quam vocant, ecstatica; dum per aliquot horas lecto affixa mansit rigida, & nulla arte excitari potuit, oculis apertis, vultuque amœno, ac si de quadam re gauderet, decumbens. Postquam ad se rediit; narravit jucundissimas visiones de Deo, angelis, cœlo, vita æterna; atque vatidicam se gessit. Ceterum per quinque fere hebdomades ciborum nihil planse assumsit, præter gelatinam cornu cervi, novissimis tantummodo diebus sorbillatam; cerevisiam vero ac vinum quotidie, sed parca quantitate potavit; & quod notabile est, singulis diebus copiosa ac valde dura alvo reddidit stercora. Vultus colore gaudebat floridissimo, qui nec sub ipsis animæ defectionibus, quas crebro patitur, expallescebat, sed roseus manebat. Pulsus ferebatur naturali similis; nec urina, præter largum sedimentum, mingebatur præternaturalis. Noctes, nisi tranquillo somno, attamen ab omnibus symptomatibus vacuas transigit; ac omne tempus piis meditationibus, & sub insigni mentis requie consumit.

Epicrisis.

Duplicis generis caussæ hunc portentosum ac mirabilem sustentaverunt affectum: nimirum partim lumbrici in canale intestinorum hospitantes; partim sanguis in vasis uterinis, ob mensium defectum stagnans, atque corruptus. Hinc non sane mirum, si symptomata fuerint eo graviora, ac atrociora, cum à duabus caussis, quarum quævis

sola tali morbo inducendo sufficit, sint excitata. Quamobrem in mali hujus curatione, ad hanc duplicem caussam directa fuit medendi intentio: præter enim temperatoria, simul tamen efficaciora, anthelmintica, exhibenda curavi congrua antihysterica, ut eorum virtute liber sanguinis per uteri vasa circuitus, ejusque superflui per menstruam periodum excretio facilitaretur. Fuerunt ex horum numero pilulæ balsamicæ, ad ductum Becherianarum concinnatæ, cum aliquot granis extracti croci, atque castorei maritatæ, & alternis diebus, maxime circa tempus menstruum propinatæ, mane desuper sorbillato infuso, ex herba melissæ, artemisiæ, floribus cheiri, ac chamæmeli vulgaris. Jussimus præterea ante horum remediorum usum, ad relaxandos intestinorum spasmos, durasque fæces emolliendas, ano injici enemata, quæ plurimum olei cocti habebant. Denique præter alia antispasmodica, motum corporis per deambulationem, ac vectionem in curru sub aëre sereno commendavimus: quibus factum est, ut ægra perfectam recuperasset sanitatem.

OBSERVATIO II.

Catalepsis ex histericis meditationibus. Persona sequioris sexus vix excedens annum ætatis vigesimum quartum, conditionis vilioris, rudioris minusque exculti ingenii, aliquando in templo tempore brumali, attentius hauriens sacrum verbum de vera contritione, ac intimiore cordis inversione, de peccatorum abominanda ac detestanda coram Deo justissimo indole: summo mentis angore afficiebatur, inque dies & horas meditationibus istis anxiis sacris macerata, mœstissimo semper incedebat vultu. Elapsis abhinc quatuordecim diebus accidit, ut ipsa, audita in templo concione, omni penitus sensu ac motu ex improviso privaretur: & finito cultu divino, instar statuæ immobilioris, oculis apertis, & cœlo affixis, omnem excitationem eludens, reperiretur. Tandem post horæ spatium sua sponte, emissis aliquot suspiriis ad se redibat, sensumque cum motu recipiebat. Examinata respondebat, se nihil sensisse, vel audivisse, bene habere, & quasi altissimo somno sepultam jucundissimas habuisse speculationes, ac contemplationes sui Salvatoris. Hunc accessum, plus centum vicibus intra quadraginta dierum spatium experta est, interdum mitiorem, & breviorem, interdum longiorem & graviorem, semper tamen talem, ut omnis tentata excitatio, per fortissimos spiritus volatiles, oculis ac naribus admotos, frictiones, atque punctiones, elusa fuerit, ac frustranea. Ipso in paroxysmo pulsus fuit naturali similis, & respiratio salva, ac integra, præter quod circa declinationem, nonnunquam fortissimas thoracis atque abdominis concussiones, & elevationes, cum palpitante cordis motu toleraverit: quæ tamen, simulac sensus & motus rediit, statim exspirarunt, ægra de nullo dolore vel molestia amplius conquerente: vires etiam post paroxysmum ita sæpissime constabant, ut consueta sua munia subire potuerit, totum corpus calore ac colore naturali erat perfusum; excreta omnia se bene habebant, nec menses sui officii obliviscebantur. Attamen per quatuordecim ferme dies ab omni cibo, potuque abstinebat; & quotiescunque exorata aliquid accipiebat, summa præcordiorum anxietate, cum metu suffocationis juncta infestabatur, somnoque fruebatur parcissimo. Et quod notatu erat dignissimum, hi paroxysmi fere semper invadebant post auditam psalmodiam, aut verba ex divino codice potissimum prolata, quæ ardentissimum Christi exprimebant amorem. In tali casu in usum vocabantur multa, variaque remediorum genera, alias generosissima, venæ sectiones, topica, quæcunque excitantia: sed cuncta eludebat pertinacissimus affectus; donec tandem, mutato aëre, ægraque ad alia loca peregrinante, sponte sensim evanuerit.

Epicrisis.

Insignissimum catalepseos ecstaticæ exemplar, notabilis hic sistit casus. Nullam iste caussam materialem habuisse videtur; sed à solis, pertinaciter animæ infixis ideis originem traxit. Hinc eleganter pariter ac perite Clarissimus MORHOFFIUS *in dissert. de paradoxis sensuum* scribit: *Mirabile præ ceteris, quod tamen vulgatissimum, posse ex auditu verborum, ac orationis elaboratæ homines duci, & quasi extra se rapi.* Atque eo majorem homines afficiendi possidet efficaciam verbum divinum; ut, si nostri instituti ratio exigeret, dictum PAULINUM, quod *in Epistol. ad Hebræos Cap. IV. v. 12. exstat*, hoc nostro casu, egregie illustrare possemus. Quod nulla præsto fuerit caussa materialis, vel exinde patet, quod paroxysmi, excitati per psalmodiæ cujusdam aut verborum sacrorum sonitum ideis revocari fuerint; ac præterea ægrotans omnibus functionibus, quas vitales vocant, absque ulla labe gavisa sit. Quod attinet convulsivas nonnullarum partium in ipso paroxysmo agitationes; illæ fluidi tenuissimi impetuosiori ex cerebello, in organa vitalia influxui, qui illius ob denegatum in partes, sensui, motuique voluntario inservientes, introitum, abundantiæ debetur, originem suam petierunt: Dejectæ ciborum adpetentiæ ratio facile etiam poterit suppeditari; si ex experientia repetatur, illos, qui meditationibus suis intentius in objectum quoddam feruntur, pastus oblivisci, ac cibos fere aversari. Tum vero, quo diutius a cibo abstinemus, eo magis perire adpetitum, præter multa documenta, vel ea historia testatur, quam DIEMERBROECK *in sua anatom. pag.* 38. de semet ipso refert: se, postquam cum sociis per sesquidiem jejunasset, non amplius famem sensisse ad tertium usque diem. Hinc vero cognitu quoque facillimum, cur nulla materiali caussa præsente, nulla opem tulerint remedia; sed tandem mutatione aëris, ac ætatis sponte spinosus exspiraverit affectus.

CAPUT V.

De affectu spasmodico-convulsivo ex uteri vitio, sive malo hysterico.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Morbus ille, aut potius morborum cohors, quam per vocem affectionis hystericæ interpretantur veteres, æquo, quin majori, quam ullus alius affectus jure, ad passiones generis nervosi spasmodico-convulsivas, & quidem universales, referri meretur: siquidem nulla fere in tota machina animali nervosa, ac fibrosa pars est, quæ non plane effrenatis spasticis stricturis, & convulsionibus exagitetur, torqueatur, & gravissime distra-

Definitio mali hysterici. distrahatur. Hujus ergo ideam suppeditaturi, ipsum definimus, quod sit affectus generis nervosi spasmodico-convulsivus, ex utero à lympha & sanguine in ejus vasis retento vel corrupto proveniens, & per nervos ossis sacri, ac lumbares & totam medullam spinalem, universi corporis partes nervosas plus minus infestans.

§. II.

Historia mali hysterici. Perperam confunditur atrox hoc malum à plerisque nostri ævi medicis, cum sic dicto hypochondriaco; aut si forsan admittitur quædam differentia, ea solummodo sexum respicit, adeo ut passio hypochondriaca ad nobiliorem, hysterica ad molliorem restringatur, utriusque tamen indoles ac natura, pro una, eademque habeatur. Quo vero pateat, longe aliam ac realem hosce affectus intercedere differentiam; operæ erit pretium, primo omnium veram morbi hysterici historiam præmittere. Hoc fine si veterum monumenta paullo perlustremus, & ex iis præsertim HIPPOCRATIS, ARETÆI, FERNELII, DURETI, MONTANI, BALLONII, HOLLERII, MERCURIALIS, JOHANNIS HEURNII scripta consulamus: in eo ad unum omnes convenire videntur, quod faucium strangulatio, intercepta ad suffocationem usque respiratio, animi defectio, vocis privatio, soporque profundus, vera, propria, & essentialia hujus morbi uterini signa, & symptomata habenda sint. In eo etiam plures concordes deprehenduntur, ante mali hysterici invasionem, motum globi cujusdam è sede inferiore ad superiora ascendentis sentiri: unde atiam figmentum multis mulierculis familiare nascitur, quasi uterus versus superiora feratur.

§. III.

Paroxysmorum descriptio. Hæc præcipua sunt quidem, quæ malum hystericum comitantur symptomata; sed ante eorum invasionem & postea longe alia & plura observantur, quæ successive in paroxysmo miseras invadunt, & nulli corporis regioni parcunt. Nam quod caput attinet, frontis, temporum, vel etiam oculorum cum lacrymarum effusione, visus obnubilatione, dolorem pressorium, sensuumque & mentis torporem, omnium rerum tædio stipatum, utplurimum præcedere adnotamus. Deinde correptæ hoc malo plerumque alvum fortiter adstrictam, & compressam habent, ingentem quoque ad urinam, quæ clara instar aquæ mingitur, stimulum, neque minus anxiam & suppressam spirationem, atque universi corporis languorem experiuntur. Hisce postea gravis dolor lumborum, cum ingenti algore & horrore succedit; venter durus & inflatus est, postea umbilicus retrahitur, adeo ut fovea, cui includi aliquid potest, relinquatur; & tunc globum quendam ex inferiore ventre ad hypochondria & diaphragma adscendere persentiunt. Mox cor cum tremore incipit palpitare, cum pulsu inæquali & duro, quandoque interminente; extrema algescunt, fauces angustantur, ut fune veluti strangulatæ videantur; facies fit pallida, spiratio valde ast difficilis, vox perit, arteriarum pulsationes vix amplius percipiuntur. Tanta vero est ventris strictura, ut nec ullus flatus transmitti, nec propter ingentem resistentiam quicquam clysmatis admitti possit. In quibusdam tanta est mali vehementia, ut convulsivæ & capitis & artuum agitationes, cum vel sine pollicum conclusione deprehendantur. Aliæ in profundo, sine ullo sensu & motu, sopore jacenr; quibusdam facies cum collo à sanguine est inflammata, rubicunda, arteriæ fortiter pulsant: aliæ in risus immodicos solvuntur, & restitura voce delira loquuntur.

§. IV.

Paroxysmorum solutio. Quandocunque vero paroxysmus remittit, & mitescere incipit, quod sæpius certa fit temporis periodo, tum pulsus, qui antea valde debilis, languidus, & absconditus erat, vegetior, mollior & erectior redditur, in partes extremas redit calor, facies contracta & pallida fit explicatior & rubicundior; eructationum per superiora impetus auditur, borborygmi & murmura in ventre oriuntur, & tandem è profundo quasi somno evigilantes, vocem, sensum & motum recipiunt; de dolore autem capitis gravativo, totius corporis & femorum ac pedum languore, & gravitate conqueruntur. Mirum certe videri potest, quod sæpe tam brevi tempore, ejusmodi perniciosa, atque præsentem interitum minitantia symptomata cessent, & intermittant; adeo, ut quæ pridie morituræ videbantur, nunc sanitate iotegra frui censeantur. Accidit vero nonnunquam, ut perseverantibus symptomatibus pro mortuis habitæ, sepulchro destinatæ, imo sepultæ fuerint: sed mors in hystericis semper vel epileptico, vel apoplectico contingit insultu.

§. V.

Differentia mali hysterici & hypochondriaci. Tradita hac pleniori sævissimi hujus morbi historia; facilius erit, ejusdem a malo hypochondriaco docere differentiam. Quamvis enim horum affectuum symptomata, inter se similia ac utrique valde communia deprehendantur, testante utriusque historia, quæ ratione posterioris mali sequenti capite explicabitur: attamen plura adhuc restanr, quæ cuivis propria, insignem illorum testantur discrepantiam. Namque morbus hypochondriacus est longissimus, atque diuturnam semper exposcit curationem: at hysterica passione gravidas, puerperas, viduas, sanguine turgentes, post gravem animi motum, vel virgines post repentinam fluxus menstrui suppressionem, sæpenumero gravissime infestari; ab ea tamen per rectam medendi rationem ita vindicari, ut nunquam revertatur, experientia docemur. Hæc porro subito, vehementer, & ex improviso miseras haud raro adoritur, ut omni sensu ac motu privatæ, repente in terram concidant; quod in hypochondriacis non animadvertitur. Atque etiam peculiare illud hystericæ habent, quod maxima symptomatum vehementia, si sensuum mentisque functio intercipitur, vel solo pennarum accensarum suffitu, naribus admoto celeriter diminui, quin & tolli possit. Præterea in paroxysmis hystericis, musculi abdominis vi spasmorum introrsum contrahuntur, & umbilicus profundius retrahitur: cum in hypochondriacis venter potius extrorsum distendatur. In illis regio lumbaris acri ac incredibili frigore occupatur, ut manibus percipi, nec calefactis linteis temperari queat; sæpius ingens instar clavi certæ in capitis vertice regioni velut infixi dolor urget, quem nomine clavi hysterici insigniunt; & in multis globi ex imo ventre adscensus versus superiora percipitur: quæ cuncta a malo hypochondriaco sunt longe remota. Nec in hoc tam frequens animi deliquium, & tam subito ad suffocationem usque

intercepta respiratio, cum faucium tam forti strangulatione, quam quidem in hysterica affectione observatur. Et denique nulli unquam hypochondriaci pro mortuis, ac sepulchro destinatis fuerunt habiti; uti quidem de hystericis fide dignæ testantur historiæ.

§. VI.

Differentia ratione caussarum & eventuum. Differunt porro magni hi duo morbi ratione caussarum. Quemadmodum enim mali hypochondriaci perniciali vis in membranaceo intestinorum, ventriculi, ac œsophagi canale potissimum, per spasmos pariter ac flatus se exserens animadvertitur; & hi spasmi sanguini, ob denegatum per vasculosum hepar, totumque ramificationum venæ portæ systema, æquabilem circuitum, intra tunicas intestinorum nerveas stagnanti debentur: ita è contrario prima spasmorum hystericorum origo in utero quærenda est. Hinc ob arctissimum, quo uterus cum vesica urinaria gaudet, consensum, spasmi uterini ad vesicæ sphincterem propagantur, & hystericæ sub morbi accessione continuum ad matulam stimulum persentiunt: quo hypochondriacæ omnino carent. Ex hac caussarum diversitate fit etiam, ut quædam symptomata, quæ utrique morbo convenientia videntur, in quovis peculiarem agnoscant caussam. Sic spiratio difficilis sollicitat & hystericas, & hypochondriacos; sed in his ab inflato ventriculo, descensum septi transversi impediente; in illis vero magis à vehementi musculorum abdominis contractione & compressione originem ducit. Tandem etiam alia mali hypochondriaci, alia hysterici solutio, & alius quoque utriusque in morbos est transitus: namque illud frequentius in melancholiam, scorbutum, lentam febrem, morbumque sic dictum nigrum terminatur; hoc infeliciter sæpius in epilepsiam, lethalem syncopen, furorem uterinum, ac acutam febrem transit. Ac denique in corporibus passione hypochondriaca defunctorum, imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas indurata, scirrhosa, ac corrupta plerumque offenduntur: cum in hystericis, uti infra pluribus trademus, vitium ac corruptela magis in utero atque ovariis deprehendatur. Et hæc sunt, quæ notabilem inter hos duos morbos intercedere differentiam, satis clare demonstrant: quæ eo plenius commemoranda duxi, quo major de ea error medicorum animis insidet.

§. VII.

Differentia mali hysterici 1) à syncope. Sed restant adhuc morbi, à quibus probe discernere oportet passionem hystericam. Sic differt à syncope, in qua pulsus penitus cessat, facies est contracta, & moribundo similis; quæ in præfocatione uterina plerumque observatur colorata, tumida, sub pulsu languido; hæc quoque ad duos vel tres dies perdurare potest, quod de syncope dici nequit. *2) ab apoplexia.* Deinceps differt ab apoplexia, ubi sub sensuum & motuum voluntariorum abolitione, stertor cum ægerrima spiratione, & pulsuum celeritate est; qui in hystericis *3) ab epilepsia.* minime conspicitur. Differt porro ab epilepsia; quæ sicuti caussam proximam in dura matre, & principio spinalis medullæ habet, ex qua spasmi ad universum corpus abeunt; ita hysterica passio in utero primam sedem agnoscit, ex quo spasmi ad medullam spinalem, totumque nervorum genus propagantur. Et symptomatum, quæ hunc utrumque morbum comitantur, differentiam nervose pariter ac eleganter describit CORNELIUS CELSUS *Lib. IV. cap. XX.* dum: *Vulvæ morbus*, inquit, *interdum sic exanimat, ut tanquam comitiali morbo prosternat: distat tamen hic casus in eo, quod neque oculi claudantur, nec spumæ profluant, nec nervi distendantur.* Distat non minus a doloribus ex calculo: nam licet in utroque morbo multa inter se conveniant symptomata; attamen in calculoso affectu deficit faucium strangulatio, animi defectio, respiratio valde intercepta, & quod affecti non à suaveolentibus tam graviter læduntur. *4) à renum calculo.* Et quomodo denique hysterica passio a flatulentia primarum viarum discrepet; egregie docet BALLONIUS *Lib. de virginum morbis pag.* 232.

§. VIII.

Subjecta mali hysterici. Quod attinet mulieres, morbo hysterico præ aliis subjectas & obnoxias; notari meretur, non omnes, cujuscunque ætatis, temperamenti, ac vitæ instituti id genus morbi pati: sed præcipue virgines sensibilioris & tenerioris naturæ, ante mensium primam eruptionem, viro maturas, item viduas juniores, & fœminas conjugatas, inprimis sanguinis & succi plenas, sine prole tamen viventes, neque minus molliter in otio educatas, texturæ tenerioris, & animi sensibilioris, frequentius atque gravius illo divexari. Consentiunt in eo veteres medici, & GALENUS præcipue viduis, quæ utero purgari, parere, concubituque gaudere desierunt, hystericam passionem evenire testatur. Juxta FORESTUM *Lib. XXVIII. obs.* 28. mulieres virosæ, jamdiu continentes, aut virgines, sed venerem appetentes, corpulentæ, multo sanguine præditæ, victu calido, humido, & flatulento utentes, in otio viventes, cum ventris irritamentis, vino nempe generoso, multisque delicatis ferculis, venerem excitantibus fruentes, licet non suppressi sint menses, crebrius in hunc morbum incidunt: id quod etiam BALLONIUS *lib. cit.* & LEVINUS LEMNIUS *Lib. de occultis naturæ miraculis Cap. VI.* confirmant. Deinceps etiam, teste inter alios ARETÆO, juvenes mulierculæ, quæ sunt sensibilioris generis nervosi, texturæ tenerioris, & ad affectus animi proclives, præ iis, quæ robustæ, plebeiæ, animi constantioris, & laboribus deditæ existunt, immanissimo hoc spasmodico morbo agitantur. Nec denique silentio prætermittendum est, fœminas, quæ sanguineæ & cholericæ constitutionis, & ad impetuosas ac præcipites animi commotiones pronæ sunt, sævas & violentas in partibus nervosis motiones experiri: illas autem, quæ phlegmaticam, & torpidiorem obtinuerunt naturam, non adeo impetuose convelli, sed potius in crebriora animi deliquia incidere; nullumque nec murmur, nec ventum vel afflatum, nec odorem suaviorem, nisi ægerrime ferre.

§. IX.

Morbi hysterici sedes, & caussa proxima. His præmissis, ad caussas tam diri affectus transeundum, & antea sedes morbi vel potius caussæ morbificæ disquirenda est. Recentiorum medicorum quidam, hystericam ac hypochondriacam passionem pro uno morbo habentes, ut nominatim HIGHMORUS, SYLVIUS & SYDENHAM ventriculum, pancreas, mesenterium, venam portæ, pro genuina sede perperam accusant. Minus recte etiam CAROLUS PISO *in selectioribus observationibus* præcipuam sedem in cerebro, vel potius nervorum principio collocavit: siquidem subjectum caussæ morbificæ

& mortis invicem confudit. Nos vero cum antiquiſſimis medicis, ſymptomatum hyſtericorum primam originem ab utero, ejuſque membranoſa & vaſculoſa ſubſtantia & vaſis ad illum ſpectantibus, inprimis ſpermaticis petendam eſſe, firmiter perſuaſi ſumus; quarum partium ſpaſmodicæ conſtrictiones poſtea in nervos vicinos oſſis ſacri, & lumborum ſeſe inſinuant, & ob conſenſum totius medullæ ſpinalis nerveas membranas gradatim occupant, à partibus inferioribus ad ſuperiores ſenſim paulatimque ſe propagando. Quamobrem deprehendimus maxime in puerperis, quando hoc malo affliguntur; ſpaſmos in orificio uteri interno, immo in ipſa quoque vagina incipere; quoniam hæ partes frigidæ, & aridæ fiunt, & derepente lochiorum, ſive ichoroſæ materiæ effluxus ſiſtitur, & alvus pertinaciſſime clauditur. Deinceps ſpaſmi & dolores, cum frigore lumbarem regionem petunt, & in abdominis muſculos abeuntes, umbilici retractionem, cum imi ventris duritie junctam efficiunt; tum impetunt diaphragma, & intercoſtales nervos, ipſumque par vagum, & difficillimam, imo ſuffocativam ſpirationem, cum faucium ſtrangulatione cauſſantur; ubi poſtea intercepto ſanguinis per cor circulo, ejus palpitatio, & animi deliquium, atque tandem ſufflaminato ſanguinis per cerebrum motu, ſenſuum mentiſque ſubſequuntur aboliriones. Ex quibus omnibus, rite invicem comparatis, non ſolum reliquorum omnium ſymptomatum ratio bene ſuppeditari poterit; verum etiam clariſſime patebit, totum hyſtericum affectum, ad morbos ſpaſmodico-convulſivos, qui univerſum nervorum ſyſtema occupant, ſummo jure eſſe referendum.

§. X.

Cauſſæ materiales paſſionis hyſtericæ. Jam ergo cauſſas mediatas ac materiales, quæ ad ingenerandum hoc dirum malum contribuunt, explicaturi; has duplicis potiſſimum generis eſſe, nimirum partim ſemen corruptum, partim cruorem menſtruum in uteru vitiatum, cum medicis tantum non omnibus ſtatuimus. Utraque harum cauſſarum digna eſt, ut cujuſvis peculiaris, & exactior inſtituatur diſquiſitio. Namque exquiſitiori anatomicorum ſolertia ſatis evictum eſt, in nobiliori quidem ſexu peculiaria exſtare organa, quæ teſtes vocantur, in quibus liquor ſubtilis ſpirituoſus ſeminalis, ex ſanguine per arterias ſpermaticas advecto ſecernitur, & in certis loculamentis aſſervatur: in ſexu vero ſequiori ejuſmodi organa ſecretoria non inveniri, ſed ad latera uteri corpora quædam globoſa, ex vaſis ſanguineis, membranis, & veſiculis contexta, quæ ovaria dicuntur, à provida natura eſſe poſita, ſpermatica vero vaſa innumeris ramificationibus ad uteri ſubſtantiam ferri. Quum ergo recentiores phyſiologi veſiculas in ovario contentas, in quibus ſtupendæ ac infinitæ parvæ magnitudinis fœtus, ſpiritu genituræ virilis explicandus ac fœcundandus continetur, pro ſemine muliebri habeant; alium vero liquorem ſeminalem in hoc ſexu plane denegent: diſpiciendum jam erit, an & quomodo humor in ovulis contentus corrumpi, corruptuſque cauſſam diro noſtro malo præbere poſſit.

§. XI.

Circa pubertatis annos quæ Quæ ut rite intelligantur; præmonenda duximus quædam momenta, & præſertim illas mutationes, quæ circa pubertatis annos corporibus humanis eveniunt. *contingunt in machina humana.* Obſervamus virgines circa decimum quartum ætatis annum coloratiores evadere, vultum fieri pulcriorem, mammaſque intumeſcere; maribus barbam creſcere, vocem reddi magis ſonoram, & univerſi corporis partes majus acquirere robur, atque vigorem: in utroque vero ſexu ſtimulos ac deſideria ad venerem excitari. Etenim ſicut in maribus major ſanguinis ad teſtes, pro ſecernendo ſeminali liquore, atque etiam ad erigenda genitalia fit affluxus: ita in fœmellis quoque circa pubertatis annos, major ſanguinis copia ad uterum, & ejus vaſa, ad ovum, ſi adeſt, fœcundandum congeritur; & inde menſtrui fluxus, ſi impraegnatio deficit, cauſſa & origo petenda eſt. Sed idem ille copioſior ad loca uterina humorum affluxus, nos ducit ad conſiderationem mutui atque mirabilis illius conſenſus, quem animi deſideria cum motu ſanguinis vitali & naturali ad certa membra, præſertim generationi deſtinata habere conſpiciuntur. Similac enim major ſanguinis circa pubertatem in utroque ſexu ad organa generationi inſervientia fit affluxus; ſtatim etiam ſtimuli & deſideria ad venerem incundam ſuboriuntur: & viciſſim, quando ideæ ab objectis externis venuſtis in animo deſideriurn ad venerem accendunt; protinus ad genitalia major ſanguinis & liquidi nervoſi congeſtio inſequitur.

§. XII.

Quando vero cunque copioſior humorum per vaſa ſpermatica ad ovarium, ad uteri quoque fabricam, vel ob ætatis rationem, vel venereas cupiditates fit motus & affluxus: lympha nutritia ad dicta loca congeritur, ibidem ſtagnat, corrumpitur, cauſſamque præbet malo hyſterico. *A ſtimulis venereis oritur malum hyſtericum.* Hinc obſervamus, virgines circa pubertatis annos, fœminas ætate vegetas, viro orbas, veneris igne ſtimulatas, calore multo, ac ſanguine vegeto abundantes, diriſſimo noſtro malo vehementer agitari. Et notabilis eſt locus, quem ad illuſtrandum hoc aſſertum ſuggerit CHARLETON *exercit. pathol. VII.* & ſic ſe habet: *Mulieres quædam acribus copioſis ſpermatis igniculis prurientes, deſiderio conſueſcendi cum viris in ſæva hyſterica pathemata incidunt; hinc tantus in virginibus juxta ac fœminis ſalacioribus mali hyſterici eſt proventus.* Qua de cauſſa etiam antiquiores medici permoti fuerunt, ut retentum ſemen pro principe noſtri mali cauſſa habuerint, omnemque medendi ſcopum eo direxerint, ut vel conjugium commendaverint, vel retento in utero ſemini variis modis exitum parare ſtuduerint. Quales hiſtorias plures invenies in ZACUTO LUSITANO, ac PETRO FORESTO; & addunt finito paroxyſmo ex relaxatis muliebribus copioſum humidum exſtillaſſe liquorem. Conf. etiam GALENUS *comment. in* HIPPOCRATEM *Lib. VI. de locis affectis C. V.*

§. XIII.

Duplici autem ratione fieri ſtatuimus, ut humor ſic dictus ſeminalis, vel ſanguis, circa uterum nimium congeſtus, & ex diuturniori mora, atque ſtagnatione vitiatus tantas in univerſo corpore nervoſarum partium turbas concitari poſſit. *Qua ratione ſemen corruptum hyſterica gignat ſymptomata.* Primum nempe aſſerimus, corruptam materiam tenis, quos emittit, vaporibus, puriſſimo nervorum & fibrarum fluido inſen-

E 3 ſiſimis,

fissimis, ad progignendum id malum paratissimam videri. Magnam enim & suaveolentium vaporum vim & potentiam in invertendis, vel immutandis motibus vitalibus esse; præter narcotica, fumos carbonum noxios, & exemplum ab HELMONTIO *tr. de lithiasi* §. 59. allegatum, quo mulier quædam ex certo suffitu protinus corruit apoplectica: testatur & illud momentum, quo in dispositis paroxysmos hystericos solo moschi vel zibethi odore resuscitari, & rursus etiam solis graveolentibus compesci observamus. Sed alius adhuc modus est, quo circa uterum subsistens ac corruptus humor nocere potest; qui in violenta vasorum & membranarum nervearum, à nimium congesto liquore, distentione ac distractione consistit; ex qua violenti spasmi ad universum nervorum systema propagantur. Et quis de hoc effectu ambigere poterit? qui consideraverit, à sola sanguinis stagnatione intra tunicas ventriculi ac intestinorum, malum hypochondriacum, & sævissimos suboriri posse in colica spasmos.

§. XIV.

Anatomica consideratio malo hysterico defunctarum.

Quæ quod ita se habeant, testantur exempla fœminarum, passione hysterica peremtarum. Sic VESALIUS *Lib. V. de humani corporis fabrica cap. XV.* testes hystericarum pila sæpe grandiores, modo luteo, modo alio graviter olente humore infarctos, se reperisse scribit. RIOLANUS *anthropol. Lib. II. pag.* 35. testem pugno majorem induratum notavit. BINNINGERUS *Cent. II. obs. XC.* testes cum vasis spermaticis, & tubis uteri valde tumidis, & inflatis humore crasso, albo, & ex parte indurato refertos, instar steatomatis dimidiæ libræ vidit. MANAGETA *in* M. N. C. *D.* 1. *a.* 1. *obs.* 32. uterum cum testibus materia seminali corrupta, quæ caseo recenter coagulato haud absimilis erat, turgidum invenit. Et denique DIEMERBROECK *Anat. Lib. I. de ventre inferiore cap. XXIV.* memoriæ prodidit, se in hystericis plerumque aliquem magnitudinis circa uterum excessum, in eoque liquorem quendam æruginosum, vel croceum, aut flavescentem deprehendisse. Ex quibus demum omnibus luculenter patebit, qua ratione semen circa uterum stagnans corruptumque, mali hysterici caussa dicatur.

§. XV.

Alterutra mali hysterici caussa est vitium fluoris menstrui.

Proximum jam est, ut etiam nostram de altera caussa, quæ nunc temporis maxime urgetur, vitiato nempe menstrui sanguinis fluxu, sententiam proferamus. Hanc criticam excretionem, præternaturaliter se habentem, semper proximam mali hysterici caussam constituere, neutiquam pro rato statoque habendum credimus; siquidem novimus virgines haud secus, ac fœminas annosas, hysterico malo pertinaciter laborasse; quibus tamen menses, vel hæmorrhoïdes satis liberaliter profluxerunt: qua in re consentientem habemus CAROLUM PISONEM *Lib. cit. Sect. II. Part. II. c. VII.* Interim sæpius observamus, fluorem hunc uterinum sub ipso morbo fieri inordinatum: atque tum pro effectu ac symptomate mali hysterici æstimandum est excretionis istius vitium; siquidem ea est spasmorum indoles, ut omnis generis excretiones turbent ac pervertant. Enimvero ex toto caussarum passionis hystericæ censu mensium fluxum excludendum esse, minime statuimus. Nam multoties observavimus, virgines, quando mensium fluxus circa pubertatem instat, ob illius impeditiorem per vasa uterina transitum, & subsequentem vasorum distensionem, gravissimas pati hystericas passiones: quæ etiam fœminis, in quibus difficilius fluit uterinus cruor, brevi ante ejus eruptionem evenire solent; & in ACTIS VRATISLAVIENSIUM *anno* 1700. eleganter describuntur. Præsertim notabilis in tali casu est clavus ille hystericus, ubi dolor acerbissimus & penetrantissimus in certo tantum pericranii punctulo hæret, & sæpissime horrendis anxietatibus cardialgicis, vomitibusque enormibus stipatur. Conf. SYDENHAM *pag.* 487. & 499. Neque porro desunt nobis exempla, ubi repentinam purgationis menstruæ, per vehementem terrorem, præsertim in personis naturæ sensibilioris suppressionem gravissima mox hysterica, quin & epileptica exceperunt pathemata.

§. XVI.

Gravidæ, ac puerperæ corripiuntur passione hysterica.

Neque gravidæ, maxime si sanguineo-cholericæ sint constitutionis, à sævissimis uteri spasmis sunt immunes: vidimus illas circa tertium, vel quartum mensem, gravi iracundia perculsas in præfocationem, summum virium lapsum, imo in syncopen per aliquot horas durantem subinde incidisse; à quibus tamen secta vena, & adhibitis medicinis spasmodicis, nitrosisque feliciter evaserunt. In puerperis vero, ob lochiorum non rite succedentem fluxum hystericas passiones frequentius observamus; quod etiam suo tempore HIPPOCRATES notavit, *Lib. de natura mulierum* §. *IX.* Novimus puerperas primis sæpenumero a partu diebus, ab aëre frigido ad imum ventrem admisso, à levi animi motu, à longiori corporis extra lectum detentione, in sæva symptomata hysterica incidisse; quæ etiam presso insequuntur pede, si lochiis primis statim diebus deficientibus ac cessantibus, sectione venæ tempestiva haud succurratur. Nec denique minus haud raro evenit, ab immodica, & diutius perseverante lochiorum fluxione, leviori externa caussa accedente, passiones hystericas, animi præsertim deliquia, cum extremorum refrigeratione insequi; quæ tamen convenienti cura, accommodatisque præsidiis faciliori negotio discutiuntur.

§. XVII.

Caussæ mali hysterici occasionales.

Quicquid igitur vehementiorem sanguinis, liquorisque genitalis ad uterina loca affluxum concitare; aut mensium eruptionem, atque fluxionem supprimere, vel impeditiorem reddere valet: illud ad classem caussarum passionis hystericæ occasionalium pertinere videtur. Ex harum censu primum occurrit ipsa ætas conjugio opportuna, aut denegatus, antea tamen suetus, concubitus: unde majorem ad uterum fieri affluxum supra docuimus. Ex eodem fundamento huc pertinent temperamentum sanguineum, atque cholericum, nimia ad libidinem proclivitas, diæta vinosa, æstuans, opipara, iracundia vehementior, ac graviores animi corporisque commotiones, & exagitationes. Deinceps ex altera parte vita sedentaria, victus crassus, acidus, frigidus, intermissæ sanguinis missiones, diuturni mœrores, curæ, sollicitudines &c. humorum spissitudinem inducendo, partes solidas debilitando, ideoque mensium perruptionem difficiliorem reddendo, ad generationem

nerationem mali hyſterici contribuunt: ac denique terror ſubitaneus, refrigeratio corporis inſignior, maxime ipſi fluxui uterino ſupervenientes, excretiones ſufflaminando ſanguineas, inducunt ſpaſmos hyſtericos. Tandem etiam odor ſuaveolentium, ambræ, zibethi, moſchi &c. aut aliorum fragrantium pro peculiari idioſyncraſia, graviſſimos revocant paroxyſmos.

§. XVIII.

Prognoſis. Circa prognoſin id maxime omnium monendum eſſe duco, quod vera hyſterica paſſio, utut valde dira & terribilis videatur, in ſe non adeo periculoſa ſit; niſi præpoſtera curatio, vel perverſum regimen accedat, vel in corpus incidat valde imbecille & valetudinarium. Atque etiam nullus morbus eſt, cui tam facile epilepſiæ & convulſiones artuum junguntur, quam qui ex uteri vitio pronaſcitur; ut adeo etiam exinde diſcrimen mali hypochondriaci & hyſterici dijudicare liceat. Rurſus haud infrequenti conſtat obſervatione, hunc affectum, ubi ab infelici abortu vel gravi puerperio ex culpa ſive medici ſive ægrotantis progignitur, quam facile recurrere, & ex levi quadam cauſa nervoſum genus affligente, de novo corpus infeſtare. Neque etiam novum eſt, ſed toto fere die obſervatur, malum hyſtericum & hypochondriacum ſæpius complicatum eſſe, & tunc morbum valde diuturnum & difficilioris ſanationis fieri: quod maxime fit in fœminis, quæ vitæ ſedentariæ & animi commotionibus nimium indulgent, & perverſa diæta & vitæ regimine utuntur: hinc excretionem ſanguinis menſtrui vel hæmorrhoidalis perturbant, de quo complicato affectu, qui ſæpius in praxi occurrit, uberius diſſerere ſequenti capite conſtituimus.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicatio ne curatoria. Explanatis ergo ſatis dilucide morbi noſtri genio, ſede, cauſſis, ac differentiis; proximum eſt, ut ad ejus curationem nos convertamus. Quum vero omnis rectæ curationis ratio, in eo potiſſimum conſiſtat, ut naturam ægrotantis probe cognitam perſpectamque habeamus, atque tum morborum cauſſis amoliendis accommodata remedia inveniamus: eo magis haſce circumſtantias in noſtro adfectu probe conſiderare oportet; cum non modo cauſſæ mali non eædem ſemper ſint, verum etiam naturæ mulierum, quas in cura probe diſcernendas, jam diu HIPPOCRATES inculcavit, valde differentes deprehendantur.

§. II.

Quid de venæ ſectione ſit ſtatuendum? Primum itaque diſpiciendum eſt, num fœmina, quam curandam ſuſcepimus, ſit valde plethorica, vel potius ſanguine & viribus exhauſtum corpus habeat? In priori caſu ad ſpaſmorum, & convulſionum vehementiam, quæ in ſanguine abundantibus longe major eſt, quam in aliis, minuendam, non facile præſentius & efficacius ipſa venæ ſectione remedium invenitur; quæ ſi major ſanguinis copia urget, largior eſſe debet, vel etiam iteranda. Vidimus fœminas, ſpaſmis uterinis crebrius & immaniter cruciatas, ſine omni ſenſu & motu, facie rubicunda tumida, inſtar apoplecticæ jacentes; novimus quoque virgines, ſanguine plenas, ſpiratione ac loquela fere privatas, menſibus repente per terrorem cohibitis, vel epileptico inſultu correptas; quæ venæ ſectione inſtituta protinus ad ſe redierunt. Conſentientes etiam habemus permultos veterum medicorum, qui venæ ſectionem omnibus aliis remediorum generibus præferunt, quando malum a ſanguinis abundantia, & menſtruorum retentione fovetur: quos inter MERCATUM & RODERICUM A CASTRO, HOECHSTEDERUM *Dec. IV. caſ. II.* HIGHMORUM *L. de paſſione hyſterica*, PANAROLLIUM *in iatrologiſmis ſententia II. obſ.* 30. RIVERIUM, SEPTALIUM, & M. N. C. *D.* I. *anno* 10. *obſ.* 42. & 58. allegaſſe ſufficiat.

§. III.

Ante omnia eo ſtudeat medicus, ut in ipſo paroxyſmo, mali ferociam mitiget. Sequentes hac in re medicorum antiquiſſimum HIPPOCRATEM, graveolentia naribus adplicanda ſuademus, qualia ſunt caſtorina, aſa fœtida, fumus plumarum perdicum: quod remedium, uti mulierculis familiariſſimum, & domeſticum, ita præſtantiſſimum eſt. Ex compoſitis aqua hirundinum acida cum caſtoreo, ſpiritus urinoſus volatilis cum oleo rutæ, & eſſentia caſtorei nobilitatus, extrinſecus naribus offeratur. Vidimus ab horum remediorum uſu, fœmellas gravi ſopore oppreſſas, moribundiſque ſimiles ad ſe rediiſſe. Ratio in eo videtur conſiſtere, quod ſalini volatiles ejuſmodi vapores, dum in nervoſas cerebri membranas penetrant, ipſis novum robur, ac vigorem addant, & vim ſyſtalticam depreſſam reſtituant, & ſanguinem, humoreſque ibi ſubſiſtentes diſcutiant. In puerperis hoc malo correptis, inſigne levamen affert compreſſio imi ventris cum cingulo, ex corio Moſcovitico vulgo *Juchten* confecto; quod odore ſuo & hypochondriacis & hyſtericis valde amicum eſt. Magnum porro ſi præſens fuerit paroxyſmus, in expedita alvi, utplurimum conſtrictiſſimæ apertione eſt præſidium: qua in re commodam operam præſtant clyſteres, ex ſpeciebus appropriatis, ut radice, & ſemine leviſtici, quæ ſpecifica ſunt, floribus chamomillæ vulgaris, ſambuci, herba veronicæ & ſeminibus quatuor carminativis, ſero lactis incoctis ſunt apparandi; quibus poſtea ſufficiens quantitas, olei ex anetho, vel floribus chamæmeli cocti adjici poteſt. Ubi vero fortior ſtrictura alvi, & inteſtini recti eſt, ut clyſteres admitti nequeant; longe conſultius eſt, pura olea expreſſa vel axungias injicere: cujus generis ſunt axungia taxi, pinguedo caſtorei, oleum anethinum &c. a quorum uſu mirifice quoque menſium & lochiorum fluxus adjuvatur.

Quid in ipſo paroxyſmo agendum?

§. IV.

Sunt adhuc quædam, quæ extrinſecus admota, inſigne præſtant levamen. Ex iis magnam inter veteres ac antiquos medicorum obtinent laudem emplaſtra, quæ graveolentiam habent, ut ſunt ex opopanace, bdellio, galbano, ſagapeno, aſa fœtida parata, ſi umbilico, vel pudendis adplicentur: qua de re notabile exemplum allegat FORESTUS *Lib.* 28. *obſ.* 32. Neque vero inter externa, antiquiſſimorum HIPPOCRATIS & GALENI auctoritate comprobata, ſilentio ſunt prætermittenda ſuaveolentia, utero immiſſa. Quamvis vero noſtram de ſingulari eorum effectu non poſſimus adducere experientiam: tamen cum horum operatio

Remediorum externorum in paroxyſmo uſus.

magnæ rationum probabilitati innitatur, nolumus illorum usum penitus repudiare: ob hanc potissimum rationem, quod suaveolentia ut moschus, zibethum, styrax, benzoe, ex quibus suffimigia ad uterum apparari solent, copiosa, & blanda sulphurea exhalatione fibras uteri spasmo valde constrictas relaxandi potentia gaudent, ut sæpe ab horum adplicatione, teste superius adducta FORESTI observatione, crassus & putridus humor sensibiliter effluat.

§. V.

Qualia interna sub paroxysmo profunt?

Ad immanes uteri spasmos præter externa jam recensita, naturæ jam languescenti per appropriata quædam interna succurrendum est: quæ inter principem sibi vindicant locum essentia castorei cum partibus tribus liquoris anodyni permixta, item pilulæ antispasmodicæ, quæ ex myrrha, sagapeno, opopanace, asa fœtida, castoreo, croco, theriaca, sumtis ad drachmam dimidiam æqualibus partibus parantur; adjectis interdum sex vel octo granis camphoræ & laudani opiati. Ex scrupulo uno possunt formari pilulæ decem, & singulis horis duæ assumi, cum aqua florum chamomillæ: incomparabile sæpe præter omnem spem ac opinionem ex hoc remedii genere observavimus auxilium.

§. VI.

Primæ viæ sunt expurgandæ.

Hæc sunt, quæ potissimum in ipso paroxysmo conferunt; sequitur, ut circumspiciamus, quæ extra paroxysmum, quiescentibus jam gravioribus spasmis, ad eradicandas caussas præcipuum sibi vindicant locum. Quo loco experientia ac ratione ducti asseveramus, primam regionem, quæ vitiosorum humorum colluvie, plerumque valde repleta est, accommodatis remediis esse expurgandam; eo magis, quando in ipso paroxysmo anodyna, graveolentia, & vehementes commotiones sistentia, largius fuerunt adhibita. Ex horum censu pilulæ Becherianæ, sive ad earum exemplum concinnatæ, ob insignem usum laudem merentur; præsertim, si loco stimuli, extractum panchymagogum Crollii, & ex antispasmodicis, cinnabaris præparata, & unum vel alterum granum extracti croci & castorei adjiciatur. Sic primis officinis à saburra vitiosorum humorum sufficienter liberatis, ea in auxilium vocanda sunt,

Diaphoretica.

quæ virtute & sedativa, & simul diaphoretica sanguinis & humorum motum ad exteriora dirigunt, atque liberrima perspiratione fieri vitiosi diflationem procurant. In horum classe mirabili plane effectu gaudere vidimus, spiritum cornu cervi, vel eboris per rectificationem purificatum; vel etiam spiritum bezoardicum Bussii, spiritum cornu cervi succinatum, spiritum tartari bene præparatum; qui spiritus volatiles commode refracta dosi dari, itemque maritari possunt cum liquore anodyno minerali, essentia croci, castorei, succini, imo cum laudano liquido; quo medicamento prudenter pro temporis & circumstantiarum ratione usurpato, nihil vidi præstantius. Siculi enim sponte sæpius solius naturæ beneficio, hæ spasmodicæ affectiones largiore solvuntur sudore: ita eo magis medicum ad hunc finem obtinendum curationem dirigere oportet.

§. VII.

Specifica & anodyna.

Hisce ad eundem scopum obtinendum, alia non inferioris facultatis præsidia interponi possunt utilissime; cujus generis sunt pulveres, qui secreta, & specifica quadam qualitate spasmis & convulsivis motibus sopiendis dicati sunt, ut pulvis Marchionum, specificum cephalicum Michaelis, pulvis noster antepilepticus, item qui ex secundina humana siccata, visco quercino, succino, coralliis, croco, & castoreo, & antophyllis paratus est: quorum usu instar incantamenti convulsivas epilepticas motiones, artuumque agitationes siluisse aliquoties observavimus: si modo ejusmodi indolis & virtutis remedia non ante solutam plethoram, nec ante imputiorum humorum sufficientem per alvum evacuationem usurpentur.

§. VIII.

Menstruus fluxus in ordinem est redigendus.

Præterea, quum hoc malum quam facile, si non perite tractetur, revertatur, vel in alium morbum chronicum, inque primis hypochondriacum degeneret, id omni modo ac ratione præcavendum est: quod fit, si post morbum finitum ad mensium respiciamus excretionem, sive hæc irregularis morbum ipsum produxerit; sive sub hoc, uti plerumque fit, vitiata fuerit. Ad hunc scopum obtinendum nihil præstantius, nihilque efficacius commendare possum, quam thermarum Carolinarum usum internum, cum convenienti regimine & prudentia administratum: siquidem thermales aquæ semper fere & tutiores & convenientiores ipsis frigidis acidulis in morbis mulierum percurandis observantur. Sed in promtu adhuc sunt alia remediorum genera, quæ tonum & robur utero restituendo, graves ab eo afflictiones arcent; cujus generis sunt temperata balsamica ex myrrha, succino, extractis amaricantibus & carminativis, præsertim zedoaria, corticibus aurantiorum cum menstruo minus spirituoso in elixirium redacta, & frequentius usurpata. Nam hæc ipsa mensium negotio & ventriculi digestioni egregie velificantur; præsertim, quando temperatis balsamicis, pilulis polychrestis, decenti tempore usurpatis, sordium alvinarum excretio simul adjuvatur.

§. IX.

Conjugii summa vis.

Superest adhuc aliud summum auxilii genus, quod ex conjugio expectare licet: cujus incomparabilem vim, ad expugnandum affectum hystericum, præter summorum virorum auctoritatem, & experientia & ratio luculenter suffulciunt. Commendavit illud HIPPOCRATES *libro de virginum morbis Cap.* 3. VALESCUS *de* TARANT. *philon. pharm. Lib. 6. cap.* 10. *si fiat*, inquit, *affectus in virgine propter retentionem spermatis, nubat illa, & morbum effugiet.* CAPIVACCIUS vero, ut efficacius sit hoc remedium, jubet, ut vir penem inungat oleis aromaticis & Zibetho. Notabiles quoque sunt observationes, quas de admiranda conjugii in morbis hystericis virtute, allegant DURETUS *in enarratione ad caput LIX. Hollerii*, ZACUTUS LUSITANUS 52. *prax. med. admirand. obs.* 91.

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ, circa humorum orgasmum considerandum.

Quandocunque hysterica passio ab uterinæ lymphæ orgasmo suboritur; omnia calidiora cane pejus, & angue vitanda sunt: ex his enim magnum infertur damnum, quemadmodum RODERICUS à CASTRO *de morbis mulierum*

rum Lib. II. & LUDOVICUS MERCATUS Lib. II. de morbis uteri Cap. III. variis attestantur exemplis. Potius ad temperandam lymphæ acrimoniam, & orgasmum sanguinis & humorum reprimendum, refrigerantibus uti præstat; ex quorum censu ponis aquarum, serum lactis pro potu, atque nitrosa eminent; quorum virtutem in extinguenda libidine TIMÆUS à GULDENKLEE *Lib. III. Cap. LVII.* non satis dilaudare potest.

§. II.

Pro subjectorum ratione differunt remediorum operationes.

Quum in hystericis morbis naturæ individuorum insigniter discrepant: non sane mirum est, si unum remedii genus in uno subjecto salutarem, in alio nullum, ac magis nocivum edat effectum. Sic vidimus hoc malo afflictas, quæ nullo modo graveolentia, sive interno, sive externo usu ferre potuerunt; quæ in aliis præsentissimam opem tulerunt. Vidimus nonnullas, quæ ipso in paroxysmo, graviori syncope oppressæ erant, sola aquæ adspersione in facie, frustra adhibitis validioribus & spirituosis in vitam revocatæ fuerunt. Quædam calidioris & sensibilioris naturæ nulla calida sive extrinsecus, sive intrinsecus adhibita tolerare possunt; adeo, ut à balneis, fomentis, linimentis, nervinis calidis non parum lædantur: non minus anodyna, ac opiata, quibusdam exoptatissimum afferunt levamen; quum in aliis, ubi genus nervosum maxime debilitatum est, non minimum excitent damnum. Vidi quasdam solo aquæ potu a gravi paroxysmo liberatas; qui aliis erat nocentissimus. Tantum refert, naturas fœminarum recte discernere; quemadmodum jam HIPPOCRATES *Lib. I. & II. de morbis mulierum* sedulo inculcavit.

§. III.

Quem usum habeat cognitio differentiæ inter malum hypochondriacum & hystericum.

Quam familiare nostris est temporibus, ut nulla fere mali hypochondriaci inter mulierum morbos fiat mentio; sed potius promiscue & indistincte omnis, quæ cum doloribus, spasmis, flatibus, anxietatibus jungitur passio, pro hysterica habeatur: tam necessarium est, genuinam horum morborum cognoscere differentiam; ex cujus neglectu magnum resultat sæpenumero damnum. Quemadmodum enim in malo hypochondriaco, vehemens corporis motus & exercitatio, medicamenta carminativa, spirituosa, & volatilia, stomachica, & aromatica, salia neutra stimulantia, aquæ minerales, amaræ alvum solventes, inque primis martialia, optima præbent auxilia: ita hystericæ fœminæ his magis læduntur, & potius à venæ sectionibus, quiete corporis, anodynis, nitrosis, antepilepticis, refrigerantibus, potu aquæ frigidæ, sero lactis, exclusis calidis, quin ipso vino, summum experiuntur solatium.

§. IV.

Diætæ ratio.

Ad præcavendam recidivam, & ne malum evadat chronicum, & mensium & alvi ratio sollicite habenda est; & moderandum, ut convenienti vitæ regimine, commodaque medicina hæ excretiones secundum ordinem fiant. Cavendum autem maximopere est, ne aloëticis vel pilulis purgantibus, quæ insignem portionem aloës, & gummata resinosa calidiora recipiunt, utramque evacuationem moliamur. Non leve enim damnum & ingentem symptomatum exacerbationem, vel morbum longius productum, inde me observasse certa fide asseverare possum, & hoc maxime locum habet in plethoricis ac tenerioris & sensibilioris indolis fœminis. Tutioris effectus sunt passulæ corinthiacæ cum infuso rhabarbari per leniorem incoctionem probe saturatæ. Inter cibos panificia, placentæ, quibus maxime delectantur mulieres, & acetaria penitus proscribi debent. Nam ex nimio harum rerum usu, ac vita otiosa & potu parco & nimis incongruo, accedente simul animi intemperantia, sicuti & hypochondriaci & hysterici spasmi suam originem præcipue petunt; ita majori cura, quæ hisce vitiis jam correptæ sunt, ab iis abstinere debent.

§. V.

De castoreinis.

Castorina utut & interno, & externo usu in spasmis & hystericis & hypochondriacis mitigandis, teste quotidiana experientia incomparabilem virtutem habeant; tamen iis non nimium fidendum, quoniam ad materiam lædentem submovendam idonea satis non sunt: non parum quoque nimius eorum usus nocet; dum anodyno illo vapore & capiti & nervosis partibus imbecillitas, quæ nunquam sine periculo est, inducitur.

§. VI.

Puerperis non conveniunt salia.

In spasmis, hystericis præsertim, qui puerperas exercent, si alvi sunt adstrictioris, hæc fortiori salium neutrorum & sic dictorum digestivorum stimulo minime molienda est: vidi enim à majori & crebriori horum salium dosi periculosa symptomatum incrementa.

§. VII.

Quid prosit in suffocationibus hystericis?

In profundiori suffocatione hystericarum, ad eas excitandas præstat sal volatile ammoniacum cum essentia castorei remixtum, vel aquam hirundinum cum aceto & castoreo naribus applicare, & frictionibus circa præcordia item in pedibus cum panno asperiori institutis, quam nimio fumo fœtidorum, plumarum perdicum vel asa fœtida, aut etiam camphora, quam perpaucæ ferre possunt, uti.

§. VIII.

Clysterum ac pulverum absorbentium usus.

Ego singularem sæpius effectum in fœminis hypochondriaco-hystericis ad præscindenda spastica symptomata, maxime in cholericæ & sensibilioris naturæ mulierculis à pulvere nitroso præcipitante, cum æquali succini & parca croci portione mixto, & à frequentiori elixirii visceralis nostræ compositionis, cum æquali liquoris anodyni dosi maritati usu, multa annotavi emolumenta. Ad mitigandos vero paroxysmos, tempore intermissionis clysteribus, qui ex herbis lenioribus paregoricis carminativis parati erant, adjuncta insigni olei expressi quantitate, nihil utilius deprehendi. Blando enim suo & temperate calido tepore ac vapore proxime & immediate uterum & vicinas partes leniendo & demulcendo afficiunt.

§. IX.

Pediluviorum usus.

Pediluvia extra paroxysmum adhibita, si valde temperata fuerint, egregiam habent symptomata allevandi efficaciam; si vero nimis fuerint calida, præsertim ubi corpora sint plethorica, & succi plena, nocentissima sunt, atque ad paroxysmos revocandos aptissima, quod non semel, sed sæpius animadverti.

ENAR-

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Passio hysterica, cum motibus convulsivis, ac epilepticis juncta.

Requirebat aliquando opem meam, virgo octodecim annorum, habitus spongiosi, ac temperamenti phlegmatico-sanguinei, sanguine succisque plenissima, ac irregulari per sliquod tempus menstruorum fluore affecta; quæ post præviam refrigerationem, noctu correpta erat vehementi tussi convulsiva. Hac sedata post aliquot dies violenta patiebatur hystericum paroxysmum; sub quo præter atrocissimos vomendi conatus, alvi obstructionem pertinacissimam, urinæque retentionem, extrema algebant, cor vehementer palpitabat, facies tumida rubebat, arteriæ in capite fortiter pulsabant, ut apoplexiæ esset metus. Post horæ quadrantem ad se redibat; sed pharynx manebat constricta, adeo ut nec fluida, nec solida deglutire potuerit, pulsusque ferebatur parvus ac debilis. Ipse vero paroxysmus, singulo horæ dimidio revertebatur; & misso ex vena in pede tusa sanguine, per octo quidem conquiescebat horas: tum autem atrocior, & epilepticis stipatus motibus recrudescebat. Consultus ego, cum deglutitio adhuc valde impedita esset, curavi primum, ut clysteribus ano infusis, linimentis nervinis nuchæ spinæque inunctis, atque pediluviis, partium externarum constrictiones demulcerentur; tumque internis diaphoreticis, ac antispasmodicis malum oppugnabam. Quibus factum est, ut omnes silucrint præternaturales motus; & quum ex levi diætæ errore viderentur reverti, dato blando laxante, ab eorum eruptione non solum præcavebatur, verum etiam perfectæ restituebatur sanitati.

Epicrisis.

Ad spasmodica, quæ ex uteri vitio proveniunt, pathemata concitanda non opus semper est, ut materia corrupta & vitiata, utero inhærens proxime & immediate id efficiat; sed crebrius id à causis externis fit, scilicet ab intenso frigore, quod partes inferiores, præcipue vero lumbarem regionem tangit & afficit. Hac enim ratione in fœminis sanguine copioso & impuro scatentibus, is à partibus exterioribus ad interiores impetuose compulsus pro harum differentia varias spasticas, imo convulsivas movet affictiones. In præsenti casu ex congestione ad pectus facta vehemens & convulsiva tussis orta est; cum postea humor lædens, sedem suam mutavit, & ad nervos præcordiales, item ventriculum ejusque nervos & per consensum ad ipsum caput translatus fuit, ac passiones, quæ hic in hysterica apparuerunt, produxit. In ejusmodi affectibus optimum est, curationem ab externis & internis, quæ spasticas nervosarum partium strictuas blande relaxant, auspicari, & postea temperatis carminativis, diapnoicis & antispasticis curam absolvere, & ad recidivam avertendam menstrualem excretionem in ordinem redigere; quod optime per commodam diætam, per motum & medicamenta, quæ non modo sordes ex primis viis, sed & ex ipso utero expurgandi facultate instructa sunt. Inter quæ utique pilulæ polychrestæ balsamicæ, quæ nostro tempore in usu sunt, maxime si cum antispasmodicis & salinis detergentibus pulveribus earum virtus secundetur, principem sibi locum vindicant.

OBSERVATIO II.

Malum hystericum in juvene.

Adolescens nobilis, sedecim annorum, staturæ proceræ, & habitus corporis robusti, atque carnosi, sanguine & succis præter naturæ modum turgens, de gravi circa inguina, ubi vasa spermatica descendunt, dolore pronuper conquerebatur, & quod præter voluntatem ad membri erectionem, variisque ad venerem in animo obversantibus desideriis sollicitaretur. Haud ita multo post in febrilem quendam incidebat insultum, per aliquot dies infestantem, quo remittente post aliquot septimanas, eadem circa inguina passus est molesta incommoda; sed jam longe alia superveniebant accidentia, hystericis plane non dissimilia: nam horribiles spasmi à pubis regione ad dorsum, ad præcordia, ad septum transversum, ad cor, ad fauces, imo ad ipsum cerebrum adscendentes, præcedente cordis palpitatione, strangulationem faucium, spirandi angustiam, animi deliquium, soporem, accedentibus etiam artuum convulsivis tractionibus concitabant, qui paroxysmus singulis fere mensibus repetebat. Hic, quod erat perquam notatu dignum, immani semper ciborum urgebatur adpetentia; alvus autem adstrictior erat, ita, ut fortiora etiam eluderet purgantia. Præter hæc vasa mirum turgebant sanguine; pulsus, qui sub accessione valde erat inæqualis, & depressus, post eam magnus, & concitatus observabatur. Variis usus est & medicis, & medicamentis antispasmodicis, antepilepticis, fonteris quoque fontibus, sed parum inde percepit utilitatis: postquam vero ex nostro consilio, singulis fere mensibus, sanguis ex vena secta sex semper unciis fuit imminutus, & loco potus ordinarii aqua fontana usurpata: nitrosis quoque pulveribus paullo largiori portione ad sanguinis orgasmum deprimendum in usum vocatis; tranquillum corporis motum, & ab arduis meditationibus, quibus excellentis ingenii adolescens nimium semper indulgebat, vacuam servavit mentem; integræ sanitati brevi tempore fuit restitutus.

Epicrisis.

Solvit & explicat peculiaris hic casus, nodosam & intricatam admodum quæstionem: Quare nimirum viri non similibus, vel iisdem symptomatibus adfligantur hystericis, qualia in fœminis observantur, eo, quod simili modo, & sanguis, & liquor seminalis in partibus generationi dicatis, nimirum vasis spermaticis, testibus, capsulis quoque seminalibus stagnare, ibique vitiari ac corrumpi possit? Namque non deesse ejusmodi exempla, licet non tam frequentia adolescentum, qui circa, vel etiam post annos pubertatis, ejusdem generis symptomata spastica, & convulsiva cum dolore pressorio, & lancinante circa ilia, & in pubis regione, nec non languorem totius corporis, extremorum refrigerationem, subsequente mox ingenti præcordiorum angustia, cordis palpitatione, faucium strangulatione, difficilique ad suffocationem usque spiratione patiuntur: inter alia præsens docet casus. Nec me fugiunt plura exempla non modo adolescentum, sed etiam virorum extra conjugium viventium, qui ex nimia castitate in eadem, quæ hysterico affectui propria & essentialia esse solent, pathemata inciderunt: quid? quod nonnullos quoque in convulsiones

vulſiones artuum, inque ſyncopen prolapſos eſſe, aliquoties obſervavi. Si in tam atrocium ſymptomatum originem inquiramus; varia ſe offerunt momenta, quæ clare commonſtrant, ea à nulla alia cauſſa, quam à copioſiori ſanguinis ad vaſa ſpermatica & teſtes affluxu, has partes vaſculoſas & nervoſas nimium diſtendente ac diſtrahente ſuborta fuiſſe. Et eandem in noſtro ægrotante cauſſam ſignificant dolores ac tormina circa inguina primum conſpicua; atque tum ad alias corporis nervoſas partes propagata. Quare etiam ſedato per accommodata ſubſidia humorum orgaſmo, ac derivato affluxu, cuncta conquieverunt ſymptomata.

Observatio III.

Paſſio hyſterica ex occultato amore.

Honeſta, venuſtaque virgo, annorum octodecim tenerioris quidem conſtitutionis, ſed acutioris ingenii, animique mobilioris, in vicina urbe degens, poſtquam formoſo cuidam juveni, qui frequentius eam ægrotantem inviſebat, deſponſata fuit; valetudinis, quæ antea ſatis firma erat, ſtatus plane eſt immutatus. Ab eo enim tempore variis gravibuſque affligebatur paſſionibus: nam dolores mox in dorſo, mox in abdomine valde torquentes, mox artus cum tremore agitantes experiebatur: virium aderat ingens collapſus, ciborum adpetentia penitus languebat; alvus conſtricta erat, teneſmus tamen, & mingendi deſiderium urgebant. Accedebant per vices animi deliquia, cum faucium ſtrangulatione, & ſemper fere conquerebatur de phlogoſi, extremorum frigore, ac horripilatione, ac ſubſequente calore præternaturali. Anxietates præcordiorum conſtrictivæ, quas ægerrima comitabatur ſpiratio, nunquam fere non aderant: pulſus ferebatur varius, nunc celer, & debilis, nunc plane exiguus, & inæqualis; urina plerumque inſtar aquæ limpida, interdum pauca, cum rubro ſedimento mingebatur: ſomno ſæpius plane carebat; & ſi quidquam cibi, vel medicaminum adſumebat, augebatur circa præcordia anxius ac moleſtior dolor. Menſium fluxus erat parcior, ſeroſus, acris; & circa hoc tempus, cuncta exacerbabantur ſymptomata. Conſulti medici in dignoſcendo morbo valde hæſitabant: quidam enim febrim quotidianam, alii hecticam, quia ingens corporis præſto erat contabeſcentia; alii ſummam imbecillitatem ventriculi, & imi ventris accuſabant flatulentias. Hinc varii generis remedia, ſtomachica, carminativa, nervina, emmenagoga, laxantia, martialia data fuerunt, ac vena quoque in pede aliquoties ſecata. Cuncta vero tantum aberat, ut levamen inferrent; ut potius ſymptomata exacerbarent. Poſtquam igitur ægrota per tres fere menſes hoc diro malo infeſtata, ego quoque accitus fui; exploravi protinus genuinam morbi cauſſam, & conſilium dedi, ut à medicamentis fere prorſus abſtineret; ac pro potu ordinario lacte aſinino, cum æquali acidularum Selteranarum pondere mixto uteretur. Deinceps alvum clyſteribus emollientibus, qui ex decocto florum ſambuci, chamomillæ, herba majoranæ, meliſſæ, ac ſemine cymini, addita ſemper olei lumbricorum ac liliorum alborum larga quantitate erant parati, ſubducendam curavi. Tum quoque impetravi, ut licet imbecillis, corpus per vecturam ſub temperato ac ſereno cœlo ſæpius ac blande moveret; & per tempus aliquod ab omni colloquio & conſortio cum ſponſo caveret. Tandem commendavi copulam conjugalem, qua facta ſenſim ac paullatimque vires recuperabat, ſine peculiari remediorum ope. Concepit etiam, & anno elapſo peperit infantem: at in ipſo puerperio pathemata hyſterica cum faucium ſtrangulatione experiebatur; ſed noſtro tandem auxilio, ac conſilio reſtituta, jam laudabili fruitur ſanitate.

Epicriſis.

Haud exiguos ejuſmodi caſus in annoſiori mea praxi adnotavi, quod virgines venuſtæ, & antea vegetæ a nulla alia cauſſa, quam à vehementia amoris occultati, in miſerrimum ægrotandi ſtatum fuerint delapſæ; omnibus & animi, & corporis functionibus inde peſſumdatis. Ubi fruſtra, quin interdum non ſine noxa exhibitis omnibus medicamentis pharmaceuticis, optimum & efficaciſſimum remedium fuit in conjugio, non tamen omiſſis convenientibus diæteticis. Tantam vim & potentiam habent animi paſſiones diutius inhærentes, univerſam motuum œconomiam, & naturales functiones perturbandi! Hinc inter philoſophos PLATO de amore præſertim affirmat: *Non ſolum*, inquiens, *in animum impetum facit amor; verum & in corpus ſæpenumero tyrannidem exercet vigiliis, curis, macie, dolore, tabitudine, & mille aliis affectibus, lethalem noxam inferentibus, corpus vexat.*

Observatio IV.

Paſſio hyſterica ex menſibus imminutis.

Fœmina, quadraginta annorum, texturæque tenerioris, ante quinque annos febre quartana corripitur ſæpius recidente, & tandem copioſo corticis chinæ uſu profligata. Ab eo tempore menſtrua excretio ſenſim cœpit imminui; & quum præterea ad affectus animi valde inclinaret, parum biberet, cibiſque ioſumatis, induratis, concoctuque difficilibus maxime delectaretur: varios incidit hyſtericos, ſpaſmodicoſque affectus, qui circa menſtruam potiſſimum periodum graviter inſiſtebant. Tum enim ſentit in abdomine graviſſimas ſpaſmodicas contractiones, cum alvo adſtrictiſſima; faucium affligitur ſtrangulatione, & ſpiratione ad ſuffocationem uſque intercepta; pedes ſunt gelu frigidiores, cor palpitat; interdum circa ventriculi ac ſepti tranſverſi regionem, tam acuti ſæviunt dolores, ut digiti quoque attactu exacerbentur. Sæpenumero ſub tali paroxyſmo, dextrum capitis latus, oculuſque hemicranico dolore, ac intolerabili frigoris ſenſu afficiuntur, cum ſeri falſiſſimi ex oculo fluxu. Quandoque in paroxyſmo cuncta vomitu reddit, & à clyſteribus dolorum majorem percipit exacerbationem. Ceterum remittente paroxyſmo ſana eſt, ac bene adpetit.

Epicriſis.

Meretur hic affectus nomen hyſterico-ſpaſmodici, utut levioris; quem ab hypochondriaco alienum eſſe, vel ex eo patet momento, quod ægra extra paroxyſmos, qui circa menſtruam invadunt periodum, ſana videatur, nec habeat, de quo conqueratur. Originem traxit à ſanguinis menſtrui circuitu, per vaſa uterina impedito; quo factum eſt, ut partes ac fibræ uteri nerveæ ob diſtenta nimium vaſa, ad ſpaſmodicas proritatæ fuerint ſtricturas; quæ ad nervoſas alias regiones, præſertim quæ à pari vago quoſdam accipiunt ramulos, propagatæ, præcordiorum, ventriculique dolorem, impeditam ſpiratio-

spirationem, strangulationem, tormenta hemicranica, aliaque pepererunt symptomata. Ad inducendam autem humorum in utero stagnationem, præter inordinatum victum, quam plurimum contribuit, febris quartana, cortice chinæ præpostere tractata: unde etiam viscida ac scorbutica humorum dyscrasia, quæ semper quartanæ febris mater est, magis fuit adaucta; uti inter alia ex seri acrioris ex oculo effluxu patet. In curatione mali igitur, præter ordinatam rectam vivendi rationem, remittente paullisper paroxysmo, clysmata pure oleosa ano sunt injecta; atque linimenta nervina regioni umbilicali adplicata; quæ etiam cum communi quidem, sed minime contemnendo remedio, scilicet avena tosta, sacculo calidiori inclusa alternari possunt. Extra paroxysmum ea fuit medendi intentio, ut mitigatis per liquorem anodyno-mineralem spasmis, menses debitis venæ sectionibus, blandis ac balsamicis laxantibus, ac balneis in ordinem reducerentur: quibus etiam perfectam restituimus sanitatem.

Observatio V.

Convulsiones hystericæ.

Flagitavit aliquando meum auxilium virgo quædam, pubertatis annos vix egressa, cui fluor mensium irregularis erat, & quæ ideo per binas circiter septimanas convulsivos patiebatur motus. Hi ipsam quotidie per frequentissima intervalla invadebant, atque dolore lumborum, & abdominis, umbilici retractione, alvo adstricta, tremore, distensione artuum, spirandique difficultate se prodebant, maximeque caput occupabant, ita quidem, ut oculi in omnes plagas circumrotarentur, ea, quæ vix concipi poterat, celeritate, ac vehementia: caput ad latera deorsum traheretur; ejusque arteriæ validissimo pulsu admotam ferirent manum. Neque vero concidebat; sed sub mali invasione sellæ insidens, in medio paroxysmo surgebat, & tum incredibili celeritate in gyrum movebatur: quod etiam fiebat, si inter ambulandum convellebatur. Ipsa accessionem præsentiebat; ac sub illa perfecta loquendi facultate pollebat; nec de ullis capitis conquesta doloribus; finito paroxysmo hilaris, & optime habebat. Remedia tollendo huic malo satis idonea, quæ propinabantur, parum profuerunt; præter commendatos clysteres demulcentes, & linimenta nervina, temperatiora, spinæ dorsali inuncta, quæ levamen præstiterunt. Verum mutatione cœli, & peregrinatione in alia loca, inito quoque alio victu, & adsumto loco cerevisiæ aquæ simplicis potu, insueta & atrocia hæc symptomata sensim, sensimque conquieverunt, & penitus tandem expirarunt.

Epicrisis.

Id non semel, sed creberrimis vicibus animadverti, morbos nervosi generis, seu, ut alii loqui amant, spirituum, qui horrendis symptomatibus stipari solent, omnia fere respuere ex fonte pharmaceutico petita medicamenta: eo, quod vitium non tam in mole materiæ, sed potius anomalis motibus, eorumque assuetudine consistat. Tunc enim optimum præsidium est, nullo uti remedio: sed præcipuum sanationis punctum in mutatione ætatis, aëris, vitæ generis, victusque consistere, fide experientiæ compertissimum est. Et certe elementa provido & circumspecto usu plus efficiunt, quam medicamenta activæ indolis; quod præclarum præceptum admodum sibi commendatum habeant medici juniores. Namque rarissima profecto sunt ea, quæ nervos, si læsi, & à naturali tono dejecti fuerunt, blanda, & temperata vi solantur: quin potius plurimarum medicinarum natura ita est comparata, ut vel nimium irritando, vel justo magis sedando lædant. Deinceps id quoque in persanandis generis nervosi morbis est observandum, quod non omnibus ægris eadem auxilia conveniant; neque, quod semel profecit, id alio tempore juvet. Siquidem non ubique & omni tempore eadem est nervosarum partium dispositio, ac constitutio: hinc naturæ ægrotantium probe sunt discernendæ.

Observatio VI.

Hystericæ convulsiones, ex uteri & primarum viarum vitio.

Triginta circiter annorum fœmina, quæ abortiendo concrementum polyposum, uteri excernebat, elapso hinc anni spatio, sub ipso mensium fluore poma, ac lacticinia comederat, & præterea corpus insigniter refrigeraverat. Quare incidit repente in convulsivos motus, quibus in terram prolapsæ caput præsertim, atque pedes mirifice torquebantur, manibus liberis; commordebat dentes, ac vehementer clamitabat. Talis paroxysmus subinde circa menstruas recurrebat periodos, neque ullas habebat notas prænuncias: post illum urgebant languores universi corporis, gravativus capitis sensus, crebræ vertigines, & alvi obstructiones. Tum vero utero cœpit gerere & sub toto gestationis tempore à malo convulsivo-hysterico immunis vixit, feliciterque tandem habuit partum. Lochia primum rite succedebant, sed die decima imminuta fundebant serum sanguinolentum; alvus eoam per sex à puerperio dies officio non fungebatur. Hinc sensim redibant tensiones capitis, vertigines, flatulentiæ, ac imi ventris tormina; somni ac adpetentiæ defectus, ac tandem accedebant pristini motus convulsivi, sinistrum maxime latus occupantes, sub quibus fluor uterinus sanguine denuo tinctus adparebat. In curatione hujus affectus clysteres carminativi, & oleosi; nec non pilulæ temperate balsamicæ, cum refracta dosi castorei, & croci mixtæ, fons Selteranus pro potu ac denique internus Carolinarum, & externus aquarum Tœplicensium usus, præstantissimæ fuerunt efficaciæ.

Epicrisis.

Nulli morbi tam graviter totum partium nervosarum systema præter naturam afficiunt, nullique universi corporis functiones tam subito ac vehementer lædunt, quam qui ex uteri labe prognascuntur; quæ utplurimum per infelicem abortum, & malum in puerperio regimen contrahitur. Horum certum indicium præbet, simulque male affectum uterum, & destructam per ejus vasa sanguinis circulationem significat sæpenumero concrementi membranacei, sic dicti polyposi, sive molarum exclusio: unde diuturnas & atroces nasci ægritudines manifestum est. Quicunque igitur in persanandis mulierum morbis præ aliis excellere volunt medici; ad fontem horum malorum respiciant, & curationem eo dirigant, necesse est. Neque ego certius & efficacius auxilium, quam in exquisito vitæ regimine, ac circumspecto ac convenienti fontium tam calidorum, quam frigi-

frigidorum usu, inveni unquam, maxime, quando temperate balsamicis, uterumque roborantibus, & laxantibus curam persequamur.

Observatio VII.

Passio hysterica ex lochiis suppressis.

Fœmina, vigesimum primum ætatis agens annum, constitutionis tenerrimæ, ac biliosæ, binis abhinc annis ex iracundia incidit epilepsiam. Elapso anno contraxit matrimonium, & haud ita pridem peperit infantem: sub quo partu enormis cruoris uterini copia effluxit, sed datis improvide adstringentibus cohibitus est fluor. Nihilo tamen minus post duas hebdomades rediit fluxus menstruus; sed cum denuo vehementi percelleretur terrore, mox percepit miros circa lumbos cruciatus, & acutissimos dolores, perpetuum ad alvum & urinam stimulum; urinæ succedebat cum magno ardore, insignique difficultate, deponebatque arenulas. Solicitabat insuper perpetua vomendi cupiditas; dolores mox circa umbilicum torquebant, huncque violenter retrahebant, mox inguina obsidebant, cum pertinacissima sphincteris vesicæ constrictione; & acutissimis quoque in mammis doloribus. Hisce atrocissimis tormentis per binas ferme adfligebatur hebdomades, adpetitu, somnoque pereuntibus: quin etiam epilepticæ supervenicbant agitationes, & in paroxysmis delira loquebatur: crebro fluxit quoque materia alba acerrima instar puris ex utero. Adhibita sunt varia remediorum genera, clysteres oleosi, emollientes; unguenta nervina, ac anodyna, pilulæ balsamicæ &c. sed malum exacerbare videbantur. Tum propinabantur & pulvis ex nitro purificato, camphora, & pulvere Marchionis confectus, & elixirium, quod habebat essentiam croci, myrrhæ, tincturam tartari, & extractum castorei. Unde urina deponebat sedimentum, & menses aterrimi, fœtidique cœperunt fluere. Tum continuatis his remediis, omissa tantummodo camphora, conjunctoque infuso veronicæ, cruor uterinus, naturali similis, floridiorque ferri cœpit, & ægra intra breve tempus perfecte convaluit.

Epicrisis.

Videbatur primum hæc affectio medico cuidam calculosa; sed revera non fuit, nisi hysterica, ex lochiis improvido adstringentium usu suppressis, originem trahens, & calculum mentiens. Quum enim in hysterica passione nervi uterini, qui cum nervosa vesicæ, maximeque sphincteris fabrica, insignem fovent consensum, spasmodice contrahantur; non mirum est, si illæ stricturæ ad vicinas partes, præsertim vesicæ sphincterem transferuntur, crebramque mingendi cupiditatem, & urinæ retentionem produxerunt. Quamdiu vero hi spasmi partes inferiores occuparunt; humor ille, ut ita loquar, corruptus, qui stagnando in uteri cavitatem irrupit, excerni haud potuit; hinc nec siluerunt symptomata. Verum postquam spasmi relaxati, & ope myrrhæ, crocique menstruus fluor promotus fuit; hinc materia fœtida effluxit; non fieri potuit, quin remiserint omnes passiones.

Observatio VIII.

Passio hysterica spasmodico vaga, certis

Est hic loci affectus quidam, certis familiis peculiaris, qui subjecta, in pubertatis potissimum annis constituta, magis fœminini sexus, & habitus spongiosioris, succorumque pleni invadit; atque variis in cassum adhibitis remediis, tandem post aliquot annos sponte remittit. Adoritur sequenti ratione: sentiunt inter morbi initia, sensum formicationis in manibus vel pedibus; sequitur pandiculatio, oscitatio; dolor fixus, gravisque circa lumborum vertebras; mox agitationes, ac volutationes manuum per gyrum, sursum ac deorsum continuæ sunt, & involuntariæ; præcordiorum summa urget anxietas, spiratio citatissima, angustissima, cum suffocationis metu, palpebræ ab uno latere ad alterum trahuntur, oculi vertuntur in gyrum &c. Sed admodum variant hæc symptomata; nunc alvus suo fungitur officio, nunc pertinaciter clausa est; nunc urina fluit, nunc retinetur, cum vehementi circa inguina dolore. Interdum collum ab uno latere ad alterum perpetuo volvitur; interdum crudelissima infestant tormina intestinorum, cum cardialgia, vomitibusque vehementioribus: mox femora ad anum contrahuntur, cor violenter palpitat, accedit singultus; mox totum corpus attollitur, spina incurvatur; mox oculis apertis, membris rigidis, nullus est sensus, nulla excitatio &c. Hæc est paroxysmorum descriptio, qui modo sæpius, modo rarius revertuntur: extra quos bene habent, bene adpetunt, dormiuntque. In fœminis menses plerumque recto succedunt ordine, & debita quantitate; quando utero gerunt, morbus quiescit; sub partu vero sæpius revertitur. Nullis curatur remediis, sed mitigatur lumbricalibus & castorinis: tandem vero victus, loci, & maxime ætatis mutatione certissime debellatur.

familiis peculiaris.

Epicrisis.

Rarus & prodigiosus hic affectus, speciatim quidem in numerum morborum, sic dictorum spasmodico-vagorum, quos Cap. III. pertractavimus, referri meretur: verum ego, cum jam per quadraginta annos functioni Professoriæ præfui, sæpiusque, si quædam ex hac non incelebri familia hoc malo fuerunt cruciatæ, in consilium accitus sum; omnibus morbi momentis probe exploratis animadverti, obnoxia ei passioni subjecta, sive fœminæ, sive mares fuerint, ad libidinem, reique venereæ adpetentiam valde proclivia, & insuper animi inconstantis, mobilioris, ad tristitiam pariter ac nimium gaudium valde disposita fuisse. Hinc vero videtur simillimum, caussam hujus affectionis, quæ commode hystericis adnumerari potest, in uteri vitio collocandam esse plerumque. Adest enim primum hæreditaria ad hos irregulares motus proclivitas; accedunt præterea pubertatis anni, in quibus major, maxime concurrente libidine, ad partes generationi dicatas & seminales fit affluxus; qui denegato exitu, quomodo hystericas spasmodicasque totius generis agitationes excitare valeat, superius sub caussis mali hysterici ostensum est. Meretur hæc hysterica passio vocari hæreditaria, ac gentilitia; quæ, quum hæreditarium quid subsit, omnino discrepat ab ea, quam individua singula patiuntur. Ceterum periculo fere vacat, & uti jam dictum est, ætatis mutatione, vel nonnunquam etiam conjugio, sponte exspirat.

Observatio IX.

Motus hysterico-epileptici

Virgo annorum octodecim, iracunda, tenerior, diæta utens irregulari, maxime lacticiniis & ace-

ex men-fium sup-pressione.

acetariis, refrigerationi sæpius ob curas domesticas exposita, & ideo fumo carbonum vivorum, in clauso conclavi frequentius supersedere solita, incidit in mensium suppressionem. Versus tempus illius fluoris patiebatur atroces motus hystericos, cum horrendis lumborum doloribus, crudelissimis imi ventris ac capitis tormentis, alvo adstricta, duriori, pedumque refrigeratione. In consilium vocatus medicus ad ciendos menses præscripsit pellentia, nempe essentiam myrrhæ, & croci, spiritui salis ammoniaci nuptam, & pulverem baccarum lauri. Inde evenit, ut misera præter opinionem in atroces epilepticas motitationes inciderit, sub quibus artus non corrugabantur, sed ita potius rigida expandebantur, ut flecti haud potuerint. Incisa protinus in pede vena, mitigabantur quidem hæc symptomata; at paroxysmus neutiquam in totum desinebat, sed quotidie circa meridiem invadebat, adeo ut præviis extremorum frigore, anxietate, dorsi dolore, cordisque palpitatione, totum rigesceret collum, vel etiam hinc inde agitaretur; caput & brachia cum insigni rigiditate expanderentur, spuma os occuparet, ac omnis abesset sensatio. In curatione hujus mali venam in pede incidi jussimus; tumque datis pilulis blande balsamicis, quæ facultate menses ciendi, ac debiles imi ventris partes roborandi pollent, pediluvia ac insessus ex emollientibus paratos ordinavimus, iisque felici cum successu vias uterinas relaxavimus, ac obstructionem reseravimus. Tandem subjuncto interno, recto tamen aquarum Carolinarum usu, ægram pristinæ restituimus sanitati.

Epicrisis.

Malum hoc hysterico-spasmodicum primo, & deinde incauta curatione exacerbatum, & in epilepticas commutatum motiones, uterini fluxus cohibitioni deberi, extra omne positum est dubium. Ad hanc vero mensium obstructionem non modo virium in diæta, sed maxime externa nimis frigidi aëris ad uterum & partes abdominis admissio quam plurimum contribuit. Sicuti enim perversa diæta sanguinem & humores valde lentos, crassos, & excretionibus minus aptos peperit: ita frigus vasa ac glandulas nimis constringendi, & angustandi, insignem exseruit potentiam. Non minus ex incongruorum eduliorum justo largiori usu, cruditates in primis viis, maxime intestino duodeno stagnantes sunt procreatæ, quæ in caussa fuerunt, quod paroxysmus circa meridianum tempus invaserit. Debetur quoque aliqualis animadversio, noxiosissimo carbonum usui; quorum vapor narcoticus partium nervosarum tonum, & elaterem insigniter pessumdedit. Hinc cum accessit inconveniens curatio, qua medicus, ante venæ sectionis administrationem, viarumque obstructarum reserationem, calidioribus menses ciere conatus est; non fieri potuit, quin humores magis magisque exagitati, partes nervosas, jam debilitatas vehementer distenderint, affecerint, atque tandem ad spasmodicas & epilepticas concussiones provitaverint.

Observatio X.

Hysterica passio lo-chialis.

Foemina triginta annorum, temperamenti sanguineo-melancholici, hystericis passionibus in puerperio, & extra illud sæpius obnoxia, tertium gravida, gestationis tempore nec venæ sectionem admisit, nec exquisite servavit præcepta diætetica. Primis post partum diebus non bene purgata est utero: sed de dolore lumborum, torminibus ventris, alvo adstricta, & somno per aliquot noctes inquieto conquerebatur. A practico, quem in consilium vocavit, validiores essentiæ ad pelleoda lochia fuerunt datæ; & ad alvum aperiendam uncia dimidia salis amari Sedlicensis in aqua simplici soluta est oblata. Inde auctis torminibus, nec facta per alvum, nec per uterum excretione, converso sanguinis versus superiora motu deliravit, & accedentibus convulsionibus extincta est.

Epicrisis.

Ubi natura valde sensibilis, ad motus spasticos hystericos, vel hypochondriacos est proclivis, ad excretiones, si illæ deficiunt, promovendas, summa moderatione opus est, ne per nimium stimulantia, vel purgantia & commoventia id moliamur. Quod monitum semper & ubique in puerperis servandum est, lochiis non rite fluentibus. Nam non modo purgantia fortiora, sed & salina paullo majori dosi data ac digestiva natura tunc minime ferre potest. Multo vero magis à drasticis purgantibus sibi cavere debent puerperæ, quæ à partu laborioso viribus fuerunt exhaustæ, ne illa ad promovenda lochia prioribus sumantur diebus. Tristis ejusmodi casus paucis abhinc diebus in nostro contigit suburbio, ubi foemina partu valde fatigata, ad ciendum lochiorum fluxum tertia die, loco pilularum polychrestarum, quas sumere volebat, pilulas, contra obstructionem dictas, ex errore numero viginti capiebat, quæ ex æquali parte aloës rosaræ, & extracti panchymagogi Crollii, adjecta limatura martis parantur, & ordinario pondere trium vel quatuor granorum exhibentur. Ab hoc autem pharmaco, sub ingentibus imi ventris torminibus, extremorum frigore, summa corporis jactitatione, atque fluxus uterini plenaria suppressione, mammarumque lacte antea turgentium contractione, præter crebros vomitus, intra tres dies, plus quam centies alvum deposuit, & septimo tandem die exspiravit. Quæ remedia ad mitigandas, vel compescendas has truculentas passiones adhibita fuerint, mihi incognitum est. Interim ex fatali hoc casu, medicorum juniores addiscere possunt, quam blandis, & temperatis medicamentis puerperæ, primis præsertim diebus, quaodo per partum laboriosum, & motuum vehementiam vires deperditæ sunt, tractari debeant. Sed justissime quæritur, quonam convenienti præsidio, si tam perniciosa data sit medicina, sagax medicus, summo periculo mature possit succurrere? responsio patebit ex sequenti observatione, quam cum ante viginti annos in aola Berolinensi degerem, me annotasse, hac occasione memini. Erat nempe Comes duodecim circiter annorum, cui ex tinea capitis laboranti, præscripsi pilulas sex dosibus sumendas, quæ drachmam unam extracti panchymagogi Crollii, & drachmam quoque mercurii dulcis, ac trochiscorum Alhandal grana sex habebant. Hæ cum omnes in una scatula ex pharmacopolio essent allatæ, Comes, remoto eo, qui moribus studiisque illius præerat, eas cunctas sua sponte una vice devorabat. Ille accedens obstupuit, & cito hora vespertina nona ad domum meam venit, atque lacrymabundus meam opem imploravit: quia

de tota ejus fortuna actum fuiſſet, ſi id reſciverint parentes illuſtriſſimi. Ego accedens, cum talis caſus in praxi mihi nunquam obtigerit, prævia deliberatione conſtitui, ut aliquot lactis menſuras curaret apportandas. Sumſit etiam Comes lac tepidum larga quantitate: quo facto circa noctem, quæ inſomnis erat, quædam tormina expertus eſt. Mane per vices quatuor ſedes habuit copioſiſſimas, cum imi ventris cruciatu, & excreto ſimul lumbrico ſatis lato; tumque nihil mali amplius paſſus, perfecte convaluit. Ita vero argumentatus eram: ſi copia lactis aſſumti ſpaſmos, quos venenum arſenici inducit, mitigare, & mortem avertere poteſt; quidni etiam idem remedium, ad infringendam vim purgantium acriorum, & mitigandos ſpaſmos atrociſſimos poſſet inſervire?

Observatio XI.

Fœmina generoſa, triginta & ſex annorum, temperamenti ſanguineo-melancholici, habitus corporis nec adeo macilenti, nec nimium pinguis, ſed medii, tempus, quo utero geſtabat, maximam partem vita deſidi ſine motu tranſegit, & plus juſto etiam ſomno indulſit. Poſt partum ſatis facilem & felicem, ingentem ſanguinis per aliquot dies ex utero profudit copiam, & hinc adeo debilitata fuit, ut ſine metu lipothymiæ corpus atque caput haud diu in erecto ſitu tenere potuerit. Poterat quoque conclave calidius optime tolerare: nam ab aura paullo frigidiori ad corpus adſpirante mox inhorreſcebat; hinc potum quoque temperate calidum hauriebat. Septimo & ſequentibus diebus, ingens viſcidi, impuri, ſanguineique ſeri copia effluebat: nono die inopinato terrore ex levi tamen occaſione afficiebatur. Inde partes extremæ ſtatim algebant, fluxus uteri ſiſtebatur, & genitalia frigida, aridaque evadebant. Accedebat ingens circa præcordia oppreſſio, & anxietas, cum omnium collapſu virium, corporiſque frigido ac tanto ſudore, ut ipſa, & omnes adſtantes mortem metueſent. Accitus ego dedi liquorem meum anodyno-mineralem, cum tertia parte eſſentiæ caſtorei, ac liquoris bezoardici Buſſii mixtum, atque tertia quavis hora ad guttas triginta, cum aqua meliſſæ & cardui benedicti ſumendum, hauſtis deſuper aliquot infuſi calidioris Theé vaſculis. Sequebatur ſudor calidus, meliuſque habere cœpit. Sed cum per quatuor dies alvus non fuerit aperta, neque clyſterem admittere voluerit; tentata eſt per ſuppoſitorium alvina excretio; & cum paullo diutius ad alvum deponendam fruſtra ſtimulata, extra lectum commoraretur; ſubito mentis deliquia ad ſuffocationem uſque incidebat. Tandem admiſſo clyſtere carminativo & oleoſo; datiſque poſtridie pilulis balſamicis, reddidit per alvum inſignem ſtercoris, humorumque putridorum copiam; & denique reſtituto uteri fluore, perfecte conſanuit.

Epicriſis.

Ad pathologiam non minus, quam therapiam hyſtericæ paſſionis melius cognoſcendam, ſcire expedit; ſpaſmodicas ejuſmodi ex utero paſſiones, vel a nimia ſanguinis, humorumque exſuperantia, quam HIPPOCRATES nomine repletionis notat; vel eorundem inopia, quam verbo inanitionis deſignat, & cujus indolis præſens eſt caſus, ſuboriri. Corpus enim ſanguine, viribusque exhauſtum, non modo à frigore externo, verum etiam à metu vel terrore facillime, & graviter afficitur: quibus cauſſis excretiones ſiſtuntur, & motus ſpaſmodici ad interiora convertuntur; nec prius ceſſant, quam donec naturæ energia, & artis ſubſidio excretiones, revocatis motibus, reſtituantur. Ego non ſemel, ſed ſæpius poſt graves, præſertim ab abortu hæmorrhagias, ſuperveniente terrore, vel inopportuna refrigeratione, non modo ſyncopes, ſed & oppreſſionem pectoris, ſpirandi anguſtiam cum extremorum frigore, imo, quando non mature ſatis convenienti medicina obviam itum eſt, ipſas convulſivas ac epilepticas agitationes excepiſſe adnotavi. Quo caſu nec venæ ſectiones, nec antiſpaſmodica, nitroſa, anodyna, aut vaporoſa, vel nimis calida quicquam proficiunt; ſed omnis curatio lenioribus analepticis, temperantibus, ſpaſmoa mitigantibus, & iis, quæ excretiones blande procurant, abſolvitur feliciſſime; cavendo, ne fortioribus medicinis collapſæ jam vires prorſus peſſumdentur.

Observatio XII.

Passio hysterica ex suppresso fluore albo.

Illuſtriſſima vidua, triginta annorum, habitus corporis ſucculenti, & ſanguinei, in puerperio ſuo ab hyſtericis ſymptomatibus non fuit immunis. Mortuo marito, lautæ diætæ indulſit, nimiis ſaltationibus ſæpius commovit corpus, illudque etiam intempeſtiva refrigeratione, dum frequentius nudo podice gramini in hortis inſideret, expoſuit, neque minus horæos fructus, & acetaria in delitiis habuit, iiſque corporis vires, ac ventriculi robur ita deſtruxit, ut ſubinde de præcordiorum anxietatibus, ſpiratione difficili, dorſi dolore, alvoque adſtrictiori fuerit conqueſta. Præterea loco ſanguinis uterini circa tempus menſtruum, interdum extra illud, magis ſerum effluxit viſcidum. Et quum aliquando, ab intenſa imi ventris refrigeratione, hic fluor etiam ſiſtebatur; apparuit circa inguina tumor durus, dolore preſſorio ſtipatus, latitudinem quatuor digitorum, & longitudinem ſpithamæ occupans. Atque hunc ſequebantur graviſſima ſymptomata: Namque ex improviſo concidebat in terram, omni motu, ſenſu, ac ratione privata: facies erat inflata, ac valde rubicunda; mammæ mirum intumeſcebant, fundebatque ſudorem, rubro lintea imbuentem colore. Pulſus ferebatur plenus, & magnus, venter turgeſcebat flatibus, & pedes algeſcebant. Celebrata ſectione venæ mox ad ſe rediit; atque hunc paroxyſmum abhinc intra unius menſis ſpatium, pluſquam quinquaginta vicibus, modo mitiorem, modo graviorem, abſque tamen notabili virium jactura, patiebatur; cujus vehementia non niſi ſanguinis miſſione ſublevari ac mitigari potuit. Ego tandem vocatus, explorata totius morbi hiſtoria, & ægrotantis natura, eam à nimiis venæ ſectionibus, præſertim in ſuperioribus partibus abſtinere juſſi; frequentiorem autem pediluviorum tepidorum uſum commendavi. Et quoniam alvi erat adſtrictioris, clyſteribus oleoſis, ac carminativis alvum ſubinde ducendam curavi. Interne quoque crebro, tamen moderate dedi pulveres nitroſo-abſorbentes cinnabarinos, pilulaſque noſtras polychreſtas, interdum cum grano caſtorei, interdum quoque cum tertia parte extracti panchymagogi Crollii permixtas. Tumori porro inguinali veſicam decocto emolliente cum lacte repletam adplicari juſſi, & imperavi, ut advocata obſtetrix

in tumorem inguinis, & ſtatum genitalium paullo curatius inquireret. Illa ſatis perita tumorem illum à fluore albo cohibito ortum fuiſſe ſuſpicabatur: quare curationem per clyſterem uterinum, aliquoties admiſſum, inſtituendam eſſe judicavi; quo ex ſero lactis, cum floribus chamomillæ, & ſemine cymini cocto & infuſo, ingens muci, glutinis inſtar copia fuit educta cum levamine momentaneo. Pro potu ſumſit fontem Selteranum ſoterium, cum parciori vini portione; & ſic paullatim melius habere cœpit, atque tandem maritata plenarie convaluit.

Epicriſis.

Non ſemel, ſed ſæpius in paroxyſmo hyſterico graviori, ubi omnis motus & ſenſus ſublatus videtur, in valde plethoricis, pulſum adnotavi magnum; ut ideo affectus magis ad apoplexiæ levioris, quam ſyncopes ſpeciem referri mereatur. Quo in caſu ſanguinis miſſio, præſentaneam quidem fert opem; ſed cavendum probe, ne illam nimis crebro iterando, vires frangamus, malumque reddamus pertinacius. Docemur præterea ex hac morbi hiſtoria, quale incommodum, & quæ periculoſa ſymptomata, fluoris albi ſuppreſſio progenerare valeat; præſertim ſi latentes venerei accedant igniculi; quibus extinguendis conjugio non præſtantius eſt ſubſidium. Simile malum oritur in virginibus, cum cachexia, colore vultus plumbeo, laſſitudine, febre lenta, & anxietatibus junctum, à ſuppreſſione veneris; ubi ex mora liquor genitalis vappeſcens ac corruptus, ſuccos vitales in mixtura & motu ſuo varie turbat, & alterat. His ſuadendum optimo jure conjugium eſt; utpote cujus beneficio liquor ſeminalis excernitur; & motus humorum à ſpiritu genituræ virilis, novum veluti robur adipiſcitur, ideoque ipſis etiam partibus ſolidis novus vigor, novuſque color reſtituitur.

Plura de malo hyſterico exempla reperire licet in *Conſult. ac Reſp. medicin. Sect. III. caſu XLIII. & ſequentibus & Sect. IV. caſu XLII.*

CAPUT VI.

De affectu ſpaſmodico-flatulento, ſeu hypochondriaco.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio mali hypochondriaci. NOn ultimum inter morbos generis nervoſi ſpaſmodicos vindicat ſibi locum paſſio ſic dicta hypochondriaca; quæ quum ſub mucronata cartilagine, ac coſtis ſpuriis, in hypochondriorum regione potiſſimum ſuam exerceat tyrannidem, nomen ſuum ex græca traxit origine. Eſt illa, ſi realem ſpectemus ideam, affectus primarum viarum, nominatim ventriculi, ac inteſtinorum ſpaſmodico-flatulentus, ab inverſo ac perverſo illorum motu periſtaltico natales ſuos mutuans; per conſenſum vero totum nervoſarum partium ſyſtema, in irregulares motus conjiciens & totam œconomiam functionum perturbans.

§. II.

Hiſtoria mali hypochondriaci. Hujus aggreſſuri hiſtoriam, præmonendum duximus, quod nulla corporis pars ſit, nulla functio, quæ in hoc longiſſimo morbo non lædatur, ac præter naturam habeat; & ſymptomata tam gravia, tamque plurima ſint, ut vix cuncta recenſeri queant: adeo, ut quemadmodum febris inter paſſiones acutas præ aliis univerſalis dici poteſt morbus, ita noſter hypochondriacus affectus, hoc nomen inter chronicos juſtiſſime mereatur. Ut autem ordine procedamus, & initia pariter ac incrementa polymorphi hujus mali explicemus: ab imi ventris cavitate, quæ omnium primo illius tyrannidi ſubjacet, ordiendum eſt. Sic itaque in primis morbi principiis graves ſentiuntur ventriculi ac inteſtinorum tenſiones, ac inflationes flatulentæ, præſertim ſub coſtis ſpuriis in hypochondriorum, maxime ſiniſtri regione; in qua nonnunquam tumor ſatis durus conſpicitur. Speciatim quod attinet ventriculum, ac œſophagum; exſerunt ſe nauſea, ciborum faſtidium, adpetitus vagus, mox plane proſtratus, mox avidior; ingeſta male conficiuntur, cruditates acidæ, viſcidæque progenerantur; dolor ventriculi preſſorius, & gravativus, maxime paſtum excipiens, ſpaſmodica conſtrictio gulæ, frequens muci limpidi ex ore rejectio, deglutitionis impedimentum, gravis cardialgia, ardor ſtomachi, ructus acidiſſimi, vomendi conatus, ac ipſi vomitus, quibus redditur ſaburra tam acris, ut inde ſtupefactos dentes, ac corroſa linteamina obſervaverint auctores. Annotavi etiam vomitus in hypochondriacis pure ſebaceos, *diſſ. mea de remed. benign. abuſu* §. 13. *Conf.* M. N. C. *Dec.* 1. *anno III. obſ.* 253. Porro in volumine inteſtinorum, & quidem tenuium, percipiuntur graves circa umbilicum dolores, & cruciatus, torſiones, lancinationes, borborygmi, murmura; craſſorum quoque adfligunt graviora tormina; alvi mox eſt profluvium, mox & quidem pertinaciſſima adſtrictio, cum flatuum retentione, qui vel per ſuperiora, vel inferiora eructati, reliquas paullulum levant paſſiones, at mox copioſiſſimo proventu regenerantur. Contra vero frequentes ſæpius urgent deſidendi conatus, & non raro tubercula, ac cœcæ hæmorrhoides anum obſident, quin & ipſe fluor ſanguineus, ſymptomatice aliquando ſuccedit. Mictio in quibuſdam eſt difficilis, dolorifica, urina redditur tenuis, diluta, alba, largo nonnunquam ſedimento, eoque arenario imbuta: quid? quod conſpirans in renum regione dolor, calculum ſæpenumero mentiatur.

§. III.

Neque vero ſolum abdomen diris ſymptomatibus diſcruciat paſſio hypochondriaca; verum etiam alias in conſenſum trahit regiones. *Continuata morbi hiſtoria.* Sic occurrunt in pectore inſignes anguſtiæ, conſtrictiones, vehementes ſpirandi difficultates, cum oppletione pectoris nonnunquam junctæ, cordis tremor ac palpitatio. Ingraveſcente malo caput etiam infeſtatur; in cujus partibus exterioribus, cephalalgiæ, hemicraniæ, varii dolores tractorii cum rigiditate, & immobilitate juncti, atque ſic dictus clavus ſentiuntur; in interioribus vertigo, aurium tinnitus, cum auditu difficili ſe exſerit, oculi triſti ſcotomia obnubilantur, viſio nonnullis fit duplicata, oculi dolent cum ſiccitate, dolor linguam, ſæpius in certo ſpatio occupat ardens & valde moleſtus, & ſaliva fluit uberrime, ut ideo ſputatores dicantur hypochondriaci. Tandem animales quoque labaſcunt functiones; animus vel nulla, vel ſaltem leviſſima cauſſa incitatus, ad perverſas commotiones, inquietudines,

an-

angores, terrorem, tristitiam, iram, metum, diffidentiam abripitur, ad vanas inclinat imagines, perversamque phantasiam; perit vis memoriæ, ratio labascit; somnus est turbulentus, difficilis, terriculamentis plenus. Sunt denique quædam symptomata, quæ totum corpus spectant; illud enim crebris phlogosibus, aut copiosis sudoribus perfunditur, vires prosternuntur, languet totum corpus, & ad omnes torpidum est labores; sensim contabescit; artus dolore contusorio, sæpius lancinatorio distorquentur; ac omnes denique se- & excretiones, præsertim sanguineæ pervertuntur. Et quis potest omnia ac singula eorum symptomatum recensere; quæ quot adoriuntur individua, tot fere diversas ludunt tragœdias.

§. IV.

Historia morbi à veteribus descripta. Conspirant cum hac recensita morbi historia, vetustissimorum medicorum monumenta; ex quibus GALENUS *Lib. I. de locis affectis pag.* 278. *edit.* Græcæ Basileensis adducit fragmentum, ex DIOCLIS libro, qui memorat morbi hypochondriaci, flatulenti, & melancholici, à ventriculo suborti. Nec indigna est descriptio, quam refert, ut hic breviter suppeditetur: *Nam ægro*, inquit, *ubi cibum assumsit, præcipue coctu difficilem, & ardores excitare aptum, eveniunt sputationes humidæ, copiosæ, ructus acidi, inflationes, præcordia æstuans, fluctuationem percipiunt, non illico, sed quando eructationes cohibent. Aliquando etiam ventris vehementes dolores percipiuntur, qui in nonnullis supra diaphragma excurrunt, & concoctis quidem cibis musescunt: quam primum vero cibum resumunt, eodem modo adfligunt; quin sæpe etiam jejunis, & post cœnam molesti existunt. Quod si evomant; cruda, & pituitam subamaram, calidam, acidamve rejiciunt, usque adeo, ut & dentes inde stupore afficiantur.* Et quia frigida opem adferunt; internarum partium æstu morbum foveri judicat.

§. V.

Quædam momenta circa historiam mali hypochondriaci. Dum adhuc circa morbi hypochondriaci historiam sumus occupati; monenda sunt quædam momenta, scitu perquam necessaria. Quemadmodum scilicet malum hocce, suos habet gradus, qui in suppeditanda prognosi majorem accendunt lucem: ita etiam exacerbationes involvit, & satis graves format paroxysmos. Quanquam enim nunquam recte habeant hypochondriaci; attamen hiemali ac autumnali, quin quacunque frigidiori tempestate longe vehementiorem symptomatum suorum patiuntur atrociam; contra vero eo, quo calidior ac æstivus est aër, tempore, magis vegetiores deprehenduntur. In fœminis porro, hoc malo infestatis, major illius vehementia observatur circa illud tempus, quo menses debent fluere; qui plerumque quodam laborant vitio. Nec silentio prætermittenda, sed notatu digna est observatio, quod hypochondriaci rarissime febribus continuis, epidemicis, contagiosis, quin ipsa peste afficiantur, & à multis aliis morbis grassantibus immunes maneant. Ratio in eo videtur esse posita, quod in ipsorum primis viis, multæ ordinario cruditates acido-viscidæ hæreant: quæ contagiorum, quorum ratio in summa tenuitate partium sulphurearum consistit, efficaciæ resistunt, & has partes enervant quasi, atque figunt. Unde etiam fit, quod senes, ac homines melancholici ab ejusmodi morbis acutis, immo contagiosis rarius afficiantur.

§. VI.

Subjecta mali hypochondriaci. Quod attinet subjecta nostri mali; deprehendimus, illud maxime infensum esse ætati juvenili, ac virili, a vigesimo circiter ad quinquagesimum annum: quo superato, naturam suam mutat, & in arthritidem, podagram, gonagram, malum ischiadicum, calculum renum, cachexiam, scorbutum, morbum nigrum, obstructiones viscerum, hecticam &c. aliosque fonticos morbos transit. Obnoxii porro huic affectui sunt, qui habitum corporis spongiosum, mollem, laxum, & vasa exiliora obtinuerunt, præ iis, qui corporis strictioris sunt. Non minus eos adoritur, qui vel natura languidiores existunt, aut jure hæreditario quandam dispositionem fovent; vel qui perverso vivendi genere, aut per longos morbos, insignem virium ac roboris naturalis sibimet contraxerunt imbecillitatem. Præsertim infestantur hac affectione, qui vitæ sedentariæ sunt addicti, litterarum studiis nimium indulgent, assiduisque vacant meditationibus & lucubrationibus: unde morbus est litteratis familiarissimus, & veluti proprius. Ex eodem denique fundamento, nec sequior sexus ab eo immunis observatur; sed tantum non majori, quam nobilior frequentia ab illo adficitur; licet harum passiones hypochondriacæ perperam cum malo hysterico confundantur, & sub hujus titulo significentur.

§. VII.

Sedes mali hypochondriaci non est in liene. Sed accedamus ad indagandam mali hypochondriaci sedem; in qua determinanda veteres non minus, quam recentiorum quidam errarunt. Veteres, cum viderent, sub costis spuriis lateris sinistri, ubi lienis situs est, sæpius percipi tumorem tensivum inflativum, in hoc quoque viscere sedem mali hypochondriaci collocarunt: unde etiam hodie perperam *die Miltz-Kranckheit* dicitur; qualem caussam defenderunt RHODIUS atque HEURNIUS. Verum ut taceam, lienis viscus per structuræ suæ rationem, ad recipiendum tam acutum, & lancinatorium sensum, qualis est in hypochondriacis, valde ineptum existere; docet etiam experientia, & cadaverum sectio, in hypochondriacis sæpius nullum post mortem inveniri lienis vitium. Hac in re consentientes habemus SYLVIUM *diss. de usu lienis:* HOEFFERUM *in Hercule medico Lib.* 3. *cap.* 3. HOCHSTEDERUM *Dec. V. pag.* 502. & 588. Neque vero negandum est, quin nonnunquam lienis infarctus subesse possit: a quo tamen nec dolorem acutum, nec ipsam morbi sedem derivare licet.

§. VIII.

Sedes mali hypochondriaci non est in vena porta. Quidam recentiorum, veram ac universalem passionis nostræ flatulentæ sedem, in vena portæ, ejusque ramificationibus constituunt; atque putant, stagnantem in hisce vasis sanguinem, unicam ac genuinam cunctorum symptomatum esse caussam, quæ semper in viris excretionem hæmorrhoidalem, in fœminis menstruam respicerent; atque hac natura, vel arte procurata, penitus cessarent. Verum enim vero, quamvis non negandum sit, sed inferius quoque allegatum inveniatur, quod irregularis harum excretionum successus, & hinc enata cruoris restagnatio, in iis præsertim ramis, qui intra tunicas intestinorum valde nerveas sparguntur, sæpius caussam passionis hypochondriacæ mediatam constituat: attamen sciendum est primum, hanc non solam, nec unicam

undique esse caussam; deinde morbi ac symptomatum sedem minime in ea quærendam esse. Haud enim raro nulla in hypochondriacis adest ad fluxum hæmorrhoidalem dispositio: & sæpius cruor per venas sedales copiosissime profunditur, absque insequente mali levamine; uti attestantur observationes a RHODIO *Centur. II. obs.* 93. CLAUDINO *Consil.* 89. *&* MONTANO *Consil.* 246. *&c.* allegatæ.

§. IX.

Sedes passionis hypochondriacæ.

Ut igitur nostram de sede morbi hypochondriaci sententiam aperiamus; hanc in canale illo alimentari, membranaceo, ac valde nervoso, qui ventriculum, ac intestinorum volumen constituit, collocandam esse censemus. Tubus hic ex quatuor potissimum tunicis constat, intima villosa, villis papillarum instar erectis, ac perviis prædita, altera nervea, tertia musculosa validiori, ex fibris partim longitudinalibus, iisque paucioribus, partim annularibus contexta; atque vasa sanguinea copiosissima continente, & extima membranacea. Hasce tunicas tres intercedunt contextus cellulosi; una inter villosam, & nerveam; altera inter hanc & musculosam, & ultima inter hanc & membranaceam; nomine tunicæ cellulosæ Ruyschii insignitam. Vi tunicæ musculosæ, ejusque fibrarum carnearum annularium, recensitæ partes motu gaudent vermiculari quodam, qui vocatur peristalticus, & in alternante earum, placida tamen constrictione, ac relaxatione, à parte superiori ad inferiorem tendente consistit. In hujus motus vigore naturali, ac integritate magna profecto vis ad sanitatem conservandam latet: hujus enim beneficio ciborum digestio rite conficitur, secretio bilis ac pancreatici succi adjuvatur, chyli præparatio promovetur, ejusque laudabilis, ac generosi propulsio in vasa lactea facilitatur, unde reliqui machinæ nostræ succi benigni fiunt, atque spirituosi. Contra eodem hocce intestinorum motu, cruditates, & inertes sordes, non minus ac flatulenti, aërei vapores, qui ex cibis digestis, ac laudabili succo privatis, relinquuntur, per canalem alimentarem propelluntur, ac per anum eliminantur. Idem porro earum partium tonus, si recte, ac secundum naturam se habet, adjuvat, facilitatque sanguinis liberum & æquabilem circuitum; atque sic præcipuum constituit medium, quo functiones, quas natura intestinorum canali assignavit, rite possunt administrari.

§. X.

Caussa proxima mali hypochondriaci.

His præmissis facilius jam erit, caussam morbi nostri proximam, & symptomatum rationem explicare. Illam equidem in dicti motus peristaltici, quo ventriculus, & intestina gaudent, præternaturali constitutione, & quidem tali ponimus; ubi ille partim, ac in uno loco dejectus, atque destructus, partim, & in alio loco intensior, atque passim inversus i. e. ab inferioribus ad superiora tendens existit. Tales enim, & resolutio, & distentio spasmodica, simul præsentes in intestinis, sed diversis locis se invicem excipientes, genuinam mali hypochondriaci essentiam constituunt: & ad explicanda cuncta symptomata, clarissimum præbent fundamentum. Confirmant hancce sententiam, præter ipsam experientiam, doctissimorum virorum testimonia, quos inter ORTLOBIUM, ETTMULLERUM, NEDHAMIUM, WEDELIUM, & CONRINGIUM *dissert. de morbo hypoch.* §. *XI.* allegasse sufficiat. Tentemus igitur, an ex hac caussa, sævissimarum molestiarum, quarum luxurians in hypochondriacis est progenies, rationalem suppeditare queamus ætiologiam.

§. XI.

Ratio symptomatum flatulentorum.

Proximum ergo vitiati ac labefactati motus peristaltici consectarium est, digestio turbata, chylificatio læsa, sordiumque excrementitiarum impedita excretio. Hinc remanent in canale intestinorum, atque præsertim plicis & flexuris eorundem sese insinuant acidæ, viscidæque cruditates: & flatus generantur copiosissimi. Quid inde? sordes illæ mora diuturniori a naturali textura deflectunt, & acrimoniam quandam contrahunt, qua nerveam intestinorum tunicam vellicant, & ad spasmodicas stricturas proritant. Stringitur itaque tubus ille in nonnullis locis arctissime, ut nec flatus transmittat. Ergo, hi fluctuant in ea canalis parte, quæ à spasmis vacua est, eamque distendunt mirifice: & sic primum apparet ratio murmurum, borborygmorum; ac molestissimarum inflationum. Porro flatus, inferius exire nescii, posito à spasmis obice, ad superiora magis compelluntur, & tum præsertim occupant colon, & in ejus flexuris, quarum est plenissimum, incarcerantur. Namque sciendum est, quod intestinum colon, præsertim, ubi sub costis spuriis in utroque hypochondrio flexuras format, & cum sacco renum adiposo cohæret, media sui parte longe fit angustius: ibidem vero, maxime in sinistro latere à flatibus frequentissime, & violenter infarcitur, ac in tumorem elevatur, acutissime dolentem: quem falso lienis vitio tribuunt. Continuantibus spasmis, accedente inversa peristalsi, & invalescente malo, halituosi illi vapores in ipsam penetrant ventriculi cavitatem, quam ultra modum distendunt, & anxiam inflationem sensibus conspicuam inducunt. Expansus præter naturam ventriculus, remoratur liberum septi transversi motum, atque descensum: unde fit angusta difficilisque spiratio. Et quod pessimum est, stringuntur sæpius vel sinistrum, vel utraque ventriculi orificia; atque sic in ejus cavitate vapores velut in carcere inclusi tenentur, pariuntque ineffabiles præcordiorum anxietates, & dolores cardialgicos; qui, ubi remittunt constrictiones, & eructantur halitus, insigniter mitigantur.

§. XII.

Ratio aliorum symptomatum.

Et hæc est tristis tragœdia, quam flatus, ob destructum ventriculi, ac intestinorum motum peristalticum, copiosius generati pariter ac exitu suo destituti ludunt, & quæ à Græcis per *τὰ παθήματα φυσώδη* exprimitur. Videndum jam est, quæ mala pariant, cruditates, quæ ex cibis assumtis, atque in ventriculo fermentatis, deficiente vegeta peristalsi, intra ventriculum, intestinum maxime duodenum, ac in plicis coli relinquuntur. Hæ videlicet, ob diuturniorem moram, accedente præsertim in intestino duodeno, bilis ac succi pancreatici copia, corrumpuntur, acescunt, & pessimam inducunt acrimoniam. Inde vellicando caussam subministrant spasmis, doloribus tensivis, lancinatoriis, torminosis, ac rodentibus, qui ventriculi maxime regionem, & reliquum ventrem, circa umbilicum graviter adfligunt; atque subinde perpetuum

tuum flatuum generationi præbent fomitem. Ex hisce porro fordibus, adpetitus avidior, nausea, cardialgia, vomendi conatus, ructus, & vomitus acidissimi suam trahunt originem: atque, cum sub quavis digestione in vehementiorem motum fermentativum rapiuntur, ratio patet, cur hypochondriaci, sumtis potissimum epulis, pessime habeant. Et denique, cum ob tam continuum intestinorum stimulum, eorum spasmi, cum flatulentis distensionibus reciprocantes suboriantur: luculenter patet, cur alvina excretio in hypochondriacis fit tardior, quin sæpius, tam pertinax adstrictio, ut nec tenuiores halitus, multo minus fœces transire queant.

§. XIII.

Symptomata ex vitiata peristalsi, in sanguinis cursum redundantia.

Adhuc restant ea incommoda recensenda, quæ in sanguinis motum, ex vitiato motu peristaltico redundant. Quemadmodum enim ex hoc naturaliter se habente, libet humorum ac æquabilis per intestina circuitus conservatur: ita hoc è contrario destructo ac labefactato, circulatio quoque redditur tardior, ac inæqualis. Namque in uno intestinorum loco est spasmus, qui constringit comprimitque simul vasa sanguifera: in altero loco flatus latera tunicarum distendunt, expandunt, & ita quoque graviter premunt adjacentia vascula. Eo vero magis retardatur sanguinis per venam hæmorrhoidalem regressus; cum illa situ prædita sit perpendiculari. Hinc passim suboriuntur humorum stagnationes in tunicis intestinorum; quæ sicuti ex allegata ratione symptoma flatulenti mali esse possunt; ita etiam ejusdem sæpenumero mediatam caussam præbere solent; quemadmodum ex infra dicendis clarius adparebit. Inprimis frequentissimum est, ut cruor circa exitum intestini recti cumuletur, & in tubercula, quæ cœcas dicunt hæmorrhoides elevetur, quin sæpius vi perrumpat, & in fluxum hæmorrhoidalem, qui tum est symptomaticus, desinat. Ex dicta non minus humorum stagnatione originem suam petunt, excretionum sanguinearum per uterum æque ac venas sedales suppressiones, quæ, malo invalescente, nunquam non fiunt: immo ex eodem fundamento derivare licet rationem excretionum cruentarum, atque nigrarum, per mictum, vomitum & alvum; quas præter naturam in hypochondriacis, malo valde inveterato, contingere, fide dignæ atteltantur observationes. De tali excretione per vomitum, vide RIOLANUM, *anthropolog. Lib. 2. cap. 2.* ADRIANUM SPIGELIUM *Anatom. Lib. 6. cap. 5. per alvum.* conf. SOLENANDRUM *consil. 7. sect. 2. pag. 121.* & urinam hypochondriaci, intensa rubedine tinctam ipse vidi.

§. XIV.

Ratio symptomatum spasmodicorum.

Hæc in ipso intestinorum canale fiunt; ex quo, malo invalescente, gravissima symptomata, per totum corpus propagantur, omnesque turbant functiones. Fit hoc mediante consensu, quem omnes universi corporis nervi, nervosæque partes invicem obtinent; & cujus caussa spasmi intestinorum, ad alias quoque propagantur remotiores regiones. Ubi vero strictura nervorum est spastica; ibi quoque circulus humorum fit inæqualis: hinc adparet ratio, cur in passione hypochondriaca inveterata in toto corpore fiant spasmodicæ stricturæ, & tardior humorum circulatio. Sic primum in ipso abdomine, partes intestinis vicinæ constringuntur: ob vesicam, ejusque sphincterem male affectum, minguntur urinæ tenues, dilutæ, aquosæ: ob membranas nerveas, tenes involventes graviter convulsas, suboriuntur dolores calculum mentientes: spasmi ad pectus devoluti ingentes illius constrictiones, cordis tremores, palpitationes inducunt; ad caput delati, varii generis dolores machinantur; & per corpus denique externum propagati, extremorum frigoris, crebrarumque horripilationum fiunt caussæ.

§. XV.

Origo mali hypochondriaco. 1] Scorbutici.

Quum itaque in malo hypochondriaco generatur chylus crassus, ac impurus; spasmi per totum corpus grassantur, ac circulatio humorum fit inæqualis, & denique salutares, quæ per alvum, cutim, ac urinam fiunt excretiones impediuntur: non fieri potest, quin successive scorbutica humorum increscat dyscrasia, atque sic fiat malum hypochondriaco-scorbuticum. Quod si porro sanguineæ excretiones, quæ in sexu sequiori per uterum fiunt, sufflaminantur, & ideo, humores sanguinei vel seminales circa uterum, atque partes generationi inservientes stagnant, accedente præsertim libidinoso temperamento: tunc facillime cum hypochondriacis passionibus complicantur motus hysterici, & malum fit hypochondriaco-hystericum. Si denique crassi viscidique humores, vi spasmorum, qui imi ventris partes occupant, ad superiores partes, atque caput majori copia compelluntur, & in cerebri vasis difficilius progrediuntur: destruuntur etiam animales functiones, languescunt sensationes, vis memoriæ ingeniique læditur, insignis est ad mœrorem, diffidentiam, atque lacrymas proclivitas; vanæ surgunt imagines, ac inanes ideæ: atque sic lentis tandem passibus appropinquat melancholia-hypochondriaca.

2] Hysterici.

3] Melancholia hypochondriaca.

§. XVI.

Caussæ mali hypochondriaci mediatæ.

His ample satis, atque copiose, prout rei necessitas postulavit, deductis; deveniendum jam erit ad recensionem earum caussarum, quæ mali hypochondriaci mediatæ audiunt. Ex illis præcipua, & satis frequens se nobis offert, sanguinis, humorumque vitalium stagnatio, intra tunicas intestinorum nerveas & musculosas, quæ sæpissime debetur eorundem tardiori per hepar circulationi. Hepar est viscus maxime vasculosum, & plures fovet venas, quam quidem arterias: illarum binæ sunt, cava nimirum & portæ vena; & quem fugit, quod posterior, a qua totum intestinorum volumen, ventriculus, mesenterium, lien, pancreas, quin & uterus, nisi omnes, tamen permultos venosos ramos mutuantur, inverso quasi naturæ ordine, sanguinem ex his cunctis imi ventris visceribus refluum accipiat, eumque officio arteriæ functura, pulsu tamen ac validiori impulsu destituta, intra hepar vehat, ac effundat? Hinc ratio patet, cur etiam in sanissimo statu, sanguinis per dictum hepatis viscus circulatio, longe sit tardior, ac difficilior, quam ejusdem per reliqua universi corporis viscera progressus. Quæ cum ita sint, non difficile erit cognitu, quare in statu præternaturali, humorum per hepar cursus primum omnium impediatur, atque retardetur. Quo retardato, ac difficiliori, necesse est, ut vi legum hydraulicarum, cruor regurgitet ad illa denuo viscera, ex quibus antea ad hepar iter suum direxit. Idcirco magis distendit vasa dictarum partium, maxime vero meseraica, & intestinorum, quorum

 molles

molles tunicæ non adeo fortem possident resistentiam: & tali ratione ex impediniori sanguinis per hepar circuitu, ejusdem stagnatio in intestinis suboritur, quæ solidarum, fluidarumque partium æquilibrium tollit, & tanquam mediata caussa, robur ac tonum motus peristaltici naturalem destruit; cujus destructi luxurians progenies fit passio hypochondriaca.

§. XVII.

Sectio anatomica hypochondriacorum.

Hoc est fundamentum, ex quo ratio depromi poterit, cur ex malo hypochondriaco, in alias morborum species tandem transmutato peremtorum cadavera, ea ostendant phænomena, quæ partim ex vitiato humorum per abdomen circulo enata sunt, partim hunc magis vitiarunt. Sic GUARINONIUS *consf.* 484. venas mesenterii obstructas, & adeo dilatatas in hypochondriaco post mortem reperit, ut speciem intestinorum præ se tulerint. LUDOVICUS MERCATUS *Tom. III. Lib. I. Cap.* 17. vasa mesaraica admodum varicosa invenit. BRUNNERUS *Consil.* 7. ingentem sanguinis viscidi saburram in venis mesaraicis deprehendit. Porro RHODIUS *Cent.* 2. *obs.* 76. colon adnotavit scirrhosum; WELSCHIUS *disp. de malo hypochondriaco* observavit colon totum a flatibus distentum, sub insertione vero in intestinum rectum adeo contractum, ut coaluisse videretur. BLASIUS *in Comment. in Veslingium pag.* 67. memoriæ prodidit, quibusdam lienis viscus in immensam elevatum fuisse magnitudinem. Pancreas obstructum fuisse, ipse quondam in viro celebri, ex hypochondriaca passione defuncto vidi; HIGHMORUS *disquis. anatom. pag.* 47. nec non HARDERUS *obs.* 59. *pag.* 242. illud scirrhosum ac ulceratum observarunt; ut alia auctorum monumenta silentio prætermittam.

§. XVIII.

Caussæ remotiores sunt excretionum sanguinearum suppressiones.

Inter caussas vero remotiores, quæ ad tardiorem sanguinis per hepar progressum, & hinc suborta ejusdem intra imi ventris viscera, & maxime intestina stagnationem, quam plurimum contribuunt, principem locum obtinent, excretionum sanguinearum, quæ in fœminis per uterum, in viris per venas hæmorrhoidales, tanquam venæ portæ, intercedente ramo splenico, sobolem, contingunt, imminutiones atque suppressiones. Sic enim ex observatione constat, viros in juventute largum è naribus cruorem fundere solitos, si post hæc ætate provectiori hæmorrhoidalem patiuntur excretionem, quæ tantum non semper hæreditariam supponit dispositionem, & ad facilitandum sanguinis per abdomen & hepar circuitum, multum adfert momentum; ex hujus irregulari successu, aut plane suppressione, quacunque de caussa facta, malum incidere flatulentum. Namque cruor abundans, cujus moles per hanc excretionem salutari plane consilio imminuta fuerat, hac cohibita, copiosius in abdomine cumulatur, hinc, ob dictam §. præc. rationem, ægrius per hepar circulatur, adeoque ad intestina regurgitans, noxiosissimam subit stagnationem. Eodem modo res se habet cum uterina in sexu sequiori purgatione; quæ si imminuta, vel suppressa fuerit, cruor accumulatur in arteria mesaraica, exitum affectat per hæmorrhoides, & hoc denegato, regurgitat ad intestina, cursumque humorum per abdomen sic reddit difficiliorem. Atque adeo in sequiori sexu generatur sæpius malum hypochondriacum, quod facillime cum hysterico complicatur, si simul sanguinis circa ipsum uterum contigerit stagnatio. In hisce casibus, revocatæ excretiones, si tempestive fiant, certissimam mali hypochondriaci pollicentur sanationem.

§. XIX.

Hereditaria dispositio.

Verum quam plurimæ adhuc dantur caussæ, quæ motum intestinorum pervertere, sicque passionem hypochondriaco-flatulentam ingenerare valent. Inter eas præcipua debetur animadversio hæreditariæ dispositioni, quæ consistit in ea partium nervosarum, maxime intestinorum, per nativitatem propagata constitutione debiliori, qua illa ad suscipiendos motus irregulares existunt facillima: ad quam etiam venarum exilitas, ac laxus spongiosusque habitus, quo pollent hypochondriaci, referri merentur. Hæc proclivitas, parentum vitio ad liberos protracta, primum plerumque, sicuti plurimorum morborum, ita præsertim passionum hypochondriacarum, atque fluoris quoque hæmorrhoidalis, præbet fundamentum. Sic parentes hypochondriaci tales generant liberos; atque mater, quæ gestationis tempore, hystericis motibus cruciata fuit, aut gravioribus animi pathematibus indulsit, parit infantes, qui ætate provectiores ex levissima caussa, in flatulentas ac hypochondriacas delabuntur passiones.

§. XX.

Aëris frigida constitutio.

Neque vero paucæ sunt earum rerum, quas non naturales dicunt, quæ ad generandum malum hypochondriacum aptæ existunt. Ipse aër, frigidus maxime, insignem hoc in casu obtinet potentiam; dum externam corporis superficiem constringendo, humores majori copia ad interiora agit; qui, quo magis cumulantur, eo facilius stagnationem subeunt. Humida aëris temperies vi pollet, fibrarum motricium tensionem relaxandi; ex quo hanc ob caussam, omnes morbi, qui ex atonia fiunt, & generantur, & incrementa capiunt. Nocet præsertim frigus intestinorum canali, si vel abdomini liberalius admittatur, vel pedibus; quorum intimiorem cum intestinis consensum, illud inter alia docet momentum, quo teneriores, si nudis pedibus stratis, pavimentisque incedunt frigidioribus, mox tormina intestinorum, atque flatulentias patiuntur: quemadmodum FORESTUS *Lib. X. obs. X.* de fratre suo refert. Hinc ratio patet, cur hypochondriaci æstate longe melius habeant, quam hieme; nec non cur in regionibus, quæ ad septentrionem vergunt, multo frequentius fit malum, quam in iis, quæ sub cœlo sereno ac temperatiori sitæ sunt.

§. XXI.

Victus crassior.

Præter aërem, victus quoque crassior, malo hypochondriaco caussam præbet antecedentem. Cibi crudiores, acidi, flatulenti, legumina, horæi fructus, lacticinia, acetaria, panificia, præsertim recentia, & adhuc calidiora generant chylum crassum, impurum; relinquunt in primis viis multas sordes, atque motum intestinorum peristalticum insigniter pervertunt; præsertim si vita ab omni corporis exercitatione vacua accesserit. Nocent inprimis cibi, aut minus recte masticati, aut ventriculo, à vix superato morbo, vel alia caussa valde debili, justo avidius ingurgitati. Ex hoc fundamento BLANCARDUS *P.* 2. *prax. cap.* 61. morbum hunc Frisiis, ob

ob piſorum, lacticiniorum & acetariorum abuſum pronunciat familiarem; & SIMON PAULI *in quadripart. Botan. pag.* 537. recenſet caſum, de fœmina a pane, quem adhuc calentem, & vix è fornace extractum comederat, hypochondriaca. Potus duplici ratione malum illud flatulentum inducere valet; vel ſi largius ad crapulam uſque aſſumatur, vel ſi frigidiot calenti corpori ingurgitetur. Poſteriori caſu præſentiſſimum eſt malum; in priori diuturniori demum exercitio, tanquam dignum heluonibus flagellum contrahitur. Peccat quoque potus, ſi adſumatur parcus, aut nimius iſque aquoſus, aut ſpiſſior, craſſus ac fœculentus.

§. XXII.

Vita ſedentaria.

Frequentiſſime reſultat malum hypochondriacum ex vita otio immerſa, quæ unicam ſæpius naſcentis morbi cauſſam conſtituit. Quemadmodum enim frequens corporis exercitatio non modo ſolidarum partium, muſculorumque robur ac motum valde promovet, verum etiam humores reddit fluxiores: ita ex hujus intermiſſione languent vires, fibrarum elater proſternitur, ac humores non vegete circumacti, redduntur ſpiſſi. Hæc vivendi ratio ad inducendum noſtrum morbum eo fit opportunior, quo plures ac immoderatiores meditationes, lucubrationes, atque vigiliæ, ſtudiorum cauſſa diutius protractæ accedant. Quodvis horum momentorum inſignem obtinet potentiam, ad infringendum partium ſolidarum elaterem; maxime cum iis indulgentes, curvo, inflexoque corpore libris quaſi incumbere ſolent; ac inter epulas veluti cum cibis litteras devorare volunt. In hac cauſſa ſitum eſt præcipuum fundamentum, quod fœminæ otio, & parco potui indulgentes, quodque viri, chartis impallſcentes, ac inter libros ſepulti, plerumque crucientur hypochondriacis pathematibus, quæ morbum litteratorum conſtituunt.

§. XXIII.

Animi pathemata.

Nec negligenda ſunt animi pathemata; ex quibus diuturnus mœror, curæ, ſolicitudines præcipuam in generando morbo flatulento hypochondriaco vim obtinent. Quanta enim ipſotum ſit potentia, in deſtruendo partium ſolidarum robore, ac præſertim digeſtione pervertenda; quotidiana docet experientia. Ex auctorum medicorum obſervationibus, huc ſpectant binæ admodum notabiles; quarum unam HORSTIUS *Lib. IV. pag.* 194 allegat, de viro, quem diuturnus mœror ob obitum filiorum fregerat, hypochondriaco, quin tandem melancholico facto; alteram recenſet PECHLINUS *obſ.* 31. *pag.* 71. de ſartore, ex adverſa fortuna adeo contriſtato, ut immanes flatulentas incideret affectiones. Inprimis hoc loco commemoranda eſt exitialis efficacia, quam venerearum cogitationum uberior proventus, & inde natales mutuans immodicum, maxime præmaturum veneris exercitium, in debilitando inteſtinorum ac ventriculi robore exſerunt: unde ſubortum morbum hypochondriacum ſæpius vidi.

§. XXIV.

Prægreſſi morbi.

Frequentiſſime non minus hoc morbo conflictantur, qui ex prægreſſis morbis, præſertim ſi incongruis medicaminibus, veluti adſtringentibus, opiatis, narcoticis, improvide fuerint tractati, aut quæ ex difficiliori partu, male transacto puerperio imbecilla retinuere corpora: in hiſce enim valde languidus eſt ventriculi, ac inteſtinorum tonus, qui ab errore diætetico, aut animi affectu graviori facillime prorſus deſtruitur. Tali ratione ſæpiſſime mihi adnotare licuit, homines colicis tortiinoſis, diarthœa, dyſenteria correptos, &c, non remota materiali cauſſa, craſſis adſtringentibus, tractatos, ſenſim in moleſtiſſimas flatulentas ac hypochondriacas incidiſſe affectiones. Idem malum à gonorrhœa, fluoreque albo, præmature ac peſtifero illo magiſterio ac ſaccharo ſaturni cohibitis ſubortum, plus ſimplici vice adnotavi; talemque caſum CONSULT. ac RESPONSIS MEIS MEDIC. *Tom. II. Sect. III. caſ.* 99. inſerui. Et quid eſt frequentius, quam ex febrium intermittentium inopportuna ſuppreſſione, aut improvido corticis Peruviani in ipſis, maxime ſi ſubjecta ſpiſſis humoribus prædita, vitæ ſedentariæ addicta, ſpaſmiſque primarum viarum obnoxia fuerint, uſu, hypochondriacam generari paſſionem: quam ex febre quartana ſubortam recenſet HORSTIUS *Lib.* 10. *obſ.* 28. *pag.* 189. & ego ex tertiana natam haud raro vidi. Nec denique infrequens eſt, fœminas ex difficili partu, ac male adminiſtrato puerperio evadere hypochondriacas. Et, ut uno verbo dicam, quicunque morbi, quæcunque curationes, & quæcunque cauſſæ, motum ventriculi ac inteſtinorum periſtalticum lædere valent, ac deſtruere, inter cauſſas mali hypochondriaci ſummo jure collocari merentur; ex quibus adhuc commemoranda ſunt purgantia, ac fortiora emetica, repetito propinata: præſertim aloëtica, & improvidus, nimiuſque pilularum, quæ aloën fovent, uſus; quibus humores ad anum invitantur, exituque ob deficientem diſpoſitionem denegato, ibidem ſtagnant.

§. XXV.

Mali hypochondriaci differentia.

Supereſt, ut paucis mali noſtri flatulenti, differentiam ab aliis quibuſdam morbis, ne cum iis confundatur, atque tum prognoſin ſubnectamus. Quodnam diſcrimen hoc, & morbum hyſtericum intercedat, priori capite ſatis deduximus; diximus ſupra, in noſtro malo inverſum ſimul eſſe motum inteſtinorum periſtalticum: quæ inverſio, cum adhuc quorundam morborum cauſſa ſit; videndum utique, quæ hos intercedat differentia. Sic inverſum deprehendimus motum periſtalticum in vomitu, & paſſione iliaca: ſed in vomitu hæc inverſio incipit à pyloro, aut forſan inteſtino duodeno, & per ventriculum, atque gulam ad fauces uſque propagatur; in iliaca vero paſſione vehementiſſimo ſpaſmo, quin convulſione motus univerſi canalis inteſtinalis ac ventriculi, à ſphinctere ani uſque ad orificium œſophagi invertitur, cum ſubſequente demum vomitu ſtercoreo. Verum res aliter ſe habet in malo hypochondriaco: namque inverſio motus illius vermicularis non niſi certa inteſtinorum loca occupat, & ſpatia relinquit libera, quæ ſedem præbent flatulentis vaporibus. Hinc adparet ratio murmurum, ac borborygmorum, ſatis magno ſtrepitu in abdomine circumactorum; atque flatuum per omnes abdominis oras, ſurſum, deorſumque, & ad latera ruentium, matutino potiſſimum tempore, vel etiam poſt graves mentis defatigationes, nullo inſequente ventris crepitu, vel alvi dejectione ſævientium. Scilicet mox certis in locis incluſi veluti, ac incar-

A vomitu, & paſſione iliaca.

cerati

cerati sunt hi vapores, mox accedentibus spasmis summo impetu ad alia devolvuntur, & hinc tantum sonitum, rugitumque edunt.

§. XXVI.

2] A colica. Discrepat porro passio nostra à colica, & hæc sæpissime illi supervenit. Namque sicuti illa est morbus longissimus, qui servata interdum accuratissima diæta invadit; ita colica brevior & magis transitoria est affectio, quæ ex vitio alimentorum plerumque provenit, & acutissimis intestinorum torminibus, ac pertinaci alvi constipatione sese exserit, atque hac soluta protinus quiescit; dum in flatulento malo longe plura ac graviora juncta sunt symptomata. *3] A nephritide calculosa.* Hoc porro probe distingui meretur à nephritide calculosa; licet enim sæpenumero dolores calculum mentientes, habeat comites; tamen nulla calculorum excretio sequitur; & si forsan in urina cernatur sabulum, hoc demum post diuturnam moram, tanquam scorbuticæ dyscrasiæ soboles, ad matulæ fundum secedit. Contra vero nephritis calculosa, urinam ostendit, mox post mictionem arenulas continentem, & ex calculorum excretione cognoscitur. *4] A flatulentia simplici.* Nec denique simplex quædam flatulentia, quæ ex alimentis, coctu minus facilibus cito generatur, & sumto carminativo sanatur, pro hypochondriaco statim habenda est malo: licet hujus prima rudimenta significare possit.

§. XXVII.

Prognosis. Devolvimur tandem ad suppeditandam nostri mali prognosin. Hoc vero recens, ac sibi relictum plus fere molestiarum, quam repentini exitii habet: at inveteratum difficillimam admittit curationem, &, accedente præsertim perversa medicatione, aut minus accurato regimine, in graviora transit symptomata, viscerum obstructiones, scirrhos, cachexiam, hydropem, hecticam & per metastasin in asthma convulsivum, maniam ac melancholiam immedicabilem, polypos lethales &c. quale notabile exemplum recenset ZACHIAS *Lib. III. cap.* 15. Quod si sustentetur à suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus; his mature vel natura, vel provida arte revocatis, sæpissime funditus tollitur. Sed magna opus est circumspectione, ne fluxum hæmorrhoidalem, qui sub ipso morbo, etiam diuturniori symptomatice fit, pro critico ac salutari habeamus: illo enim malum plane non levatur, cum ab hoc magnum redundare soleat emolumentum.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Curatio mali hypochondriaci recentioris, quo facilior est, eo citius absolvitur: ubi vero illud altas jam egit radices, adeo ut humorum motus per totum corpus sit perversus ac irregularis, & solidæ nervosæque partes à tono suo prorsus fere dejectæ existant; non modo ipsæ hæ caussæ sanationem admittunt difficiliorem, eamque requirunt diuturnam ac constantem; verum etiam ipsa ægrotorum, pharmacomania laborantium constitutio eam reddit intricatiorem. Namque hi ob tardiorem sanguinis crassi per caput circuitum, inclinant ad continuum metum atque diffidentiam, ideoque summum periculum, quin ipsam mortem semper anxii verentur; atque propterea inconstantes, mutabiles, ac impatientes multos consulunt medicos, variasque assidue appetunt medicinas, quarum farragine in deteriorem magis delabuntur statum. Medicus igitur aggressurus hanc medicationem, moneat primum, ut æger sit constans, patiensque, atque tum sequentes indicationes exsequi studeat; nimirum 1) ut amurcam flatulentam evacuet, sordesque primarum viarum acres, viscidas, biliosas, malo continuum pabulum suppeditantes, corrigat, temperet, ac sensim eliminet. 2) Spasmis consopitis, inversum ventriculi ac intestinorum motum peristalticum, in naturalem reducat ordinem, eundemque languidiorem confortet, ut recta fiat ciborum concoctio, ac chylus, reliquique humores generentur laudabiles ac spirituosi. 3) Stagnantes succos discutiat, circulum sanguinis, uti per abdomen, ita etiam per universum corpus reddat æqualem, succosque, facilitatis per urinam ac cutim excretionibus, ab omni acrimonia depuret; 4) ac denique totum partium nervosarum systema corroboret.

§. II.

Priori scopo, maxime in paroxysmis hypochondriacis, aut ubi symptomata præter consuetudinem sunt exacerbata, uti quidem post fortiores animi affectus, errores diæteticos, vel hiemali ac autumnali tempestate contingere solet, satisfaciendum est. *Priori scopo, maxime in paroxysmis satisfaciunt clysteres & laxantia.* Tum vero nullum est, quod in motu intestinorum inverso ad inferiora derivando, spasmis sedandis, atque flatibus, sordibusque eliminandis præsentiorem, certiorem, ac efficaciorem virtutem præstet remedium, quam clysteres: qui ex herbis emollientibus, decocto avenæ, florum chamæmeli, summitatum millefolii, oleisque amygdalarum dulcium, anethi, chamomillæ, lini &c. additis speciebus carminativis ac discutientibus, semine anethi, carvi, inque primis cymini concinnari possunt. Ab eorum infusione curam protinus ordiri, eosque, cum spasmi intestinorum irritum sæpenumero reddant effectum, aliquoties iterare juvabit; eo magis, si stercora indurata fuerint: quo etiam casu interne oleum amygdalarum dulcium, aut jusculum avenaceum large potare expediet. Nec negligenda sunt alvum demulcentia, ac blande laxantia, oretenus exhibenda: quæ inter omnibus palmam præripiunt infusa, ex manna, rhabarbaro, cremore tartari, addito roborandi fine oleo de cedro concinnata. Ita RHODIUS *Cent.* 2. *obs.* 2. mali hypochondriaci curationem dato sæpius rhabarbaro, feliciter successisse refert. Præsentaneam quoque ac singularem opem ferunt salia media thermarum, ut Epsomense, Sedlicense & Carolinum, si nonnunquam ad drachmam vel ultra cum absorbente, rhabarbaro, corticibus aurantiorum, nitro maritata ex aqua pura copiosiori propinentur. Prosunt porro insigniter passulæ rhabarbarinæ, poma borsdorffiensia, aut cocta, aut si tulerit ventriculus, cruda, ac pruna laxativa, quæ in cassum adhibitis variis purgantibus, ægrotos, aliquoties liquata alvo sublevasse, confirmat THONERUS *obs. pag.* 163. Nec incongruæ denique sunt pilulæ blandæ balsamicæ, e. g. pilulæ Solenandri, Cratonis, aloephanginæ, marocostinæ, tartareæ Schrœderi, vel Becherianæ, Stahlianæ, aut nostræ: interposito pulvere aperitivo, vel si acida saburra præsto est, soli cancrorum lapides, vel magnesia alba, alvum

vum ducere solent. His quoque remediis extra paroxysmum, alvi lubricitas conservanda, sordiumque generatio præpedienda est, si per vices, & mox quovis octavo, mox quovis decimo quarto die, prout rei necessitas exigit, exhibeantur.

§. III.

Quæ cruditates temperant, & spasmos sedant.

Soluta alvo, ea fit curationis intentio, ut sordes acidas, biliosasque, quæ in primis viis, præsertim duodeno hospitantur, corrigamus & attemperemus. Hoc scopo potimur beneficio pulverum absorbentium, præcipitantium, antispasmodicorum, simul leniter carminativorum; qui spasmos quoque demulcent, ac roborando intestina, flatus potenter evacuant. Tales ex lapidibus cancrorum, matre perlarum, pulvere Marchionis, nitro purificato, succino præparato, cinnabari, tartaro vitriolato, arcano duplicato, tantilloque castorei &c. parari, & in aquis antispasmodicis, præsertim ea, quæ ex floribus chamomillæ cum cerevisia triticea destillatur, propinari possunt. Longe vero efficacior eorundem erit virtus, si cum ipsis viginti circiter guttulæ liquoris nostri anodyni mineralis exhibeantur. Præterea huc quoque faciunt, & sordes impuras, quæ in massa sanguinea observantur, per diaphoresin è corpore proscribunt infusa theiformia, matutino tempore in lecto sorbillanda. Usitatissima, ex quibus illa componuntur, ingredientia, sunt herbæ melissæ, veronicæ, betonicæ, agrimoniæ, scordii, cardui benedicti, summitates millefolii, flores bellidis, chamomillæ vulgaris, semen fœniculi, anisum stellatum &c.

§. IV.

Quæ vim ventriculi digestivam restaurant.

Ut porro ventriculus corroboretur, ejusque vis digestiva restituatur; in usum vocari possunt essentiæ balsamicæ, ac leniter carminativæ. Cavendum vero, ne nimis sint spirituosæ, ac humores in orgasmos vehementiores rapiant; uti ab aquis vitæ, essentiisque stomachicis, quæ vulgo adhiberi solent, certo est metuendum. Securioris effectus existunt essentia corticum aurantiorum bene præparata, tinctura tartari, spiritus nitri dulcis, vel elixiria ex herbis, ac radicibus balsamicis, cum menstruo lixivioso parata, quale est illud, quod in notis ad Poterium descripsi, & meum viscerale stomachicum; cujus præclara in affectibus flatulentis & hypochondriacis virtus, à longo se jam commendavit tempore: sed notari meretur, horum usum debere esse diuturnum. Non minimam denique utilitatem in ipsis paroxysmis hypochondriacis exserunt, pediluvia temperatiora; quæ humorum circulo ad externas corporis partes invitando, relaxandisque imi ventris spasmis egregie velificantur. Hæc parari possunt ex sola aqua fluviatili, cum furfuribus triticeis, floribusque chamæmeli; nec sint nimis ferventia, sed temperate calida; quibus pedes paullo profundius immitti debent.

§. V.

Tertiæ indicationi inserviunt venæ sectiones.

His rite usurpatis, procul omni dubio cessabit ac imminuetur paroxysmorum vehementia. Quum autem illi facile revertantur, extra illos studendum est, ut juxta tertiam indicationem caussæ tollantur, stagnationes humorum discutiantur, viscerum obstructiones reserentur, humorumque circuitus per totum corpus reddatur æqualis. Hoc nomine felici curationi viam quasi sternunt, eamque egregie secundant, sanguinis missiones per convenientes venæ sectiones administrandæ. Eas raro in superioribus corporis partibus instituere decet, ne tali ratione, motum humorum, qui per se ob stricturas imi ventris ad superiora vergit, magis eo alliciamus. Aptissima est venarum in pede incisio, ex qua pro humorum quantitate, plus vel minus cruoris detrahi oportet. Commodissime vero sanguis minitur, vernali ac autumnali tempore circa æquinoctia; vel etiam necessitate exigente, circa solstitia, ubi solemniores sunt humorum commotiones. Eo feliciot erit earum effectus, si brevi ante alvus blande ducatur, ac adhibitis pediluviis, humores ad inferiora deriventur. Præterea, si adsit dispositio ad hæmorrhoidalem fluxum, ejusque suppressio malum foverit, singulo mense aliquot hirudines sub debita cautione, ano sunt admovendæ: quo etiam casu, pilulæ blande balsamicæ per aliquot successive dies, cum pulvere antispasmodico nitroso propinare expediet.

§. VI.

Præstantissimum hoc scopo præsidium in aquis mineralibus situm est.

Non vero ad reserandas viscerum obstructiones, acidos ac impuros humores anemperandos, excretiones per alvum, urinam & cutim, quin etiam sanguineas suppressas promovendas, & sanguinis circulum per totum corpus æqualem reddendum, ex toto remediorum tam pharmaceuticorum, quam diæteticorum apparatu, certius, præstantius, ac universalius est subsidium, quam quod ex prudenti aquarum mineralium usu recipere, benigna permisit natura. Circa earum potationem notari meretur, ne sit nimia, nec nimis diu protrahatur; quoniam tali ratione tonum ventriculi ac intestinorum magis labefactant, ac destruunt. Corpus quoque probe est præparandum, adeo, ut primarum viarum sordes removeantur, humorumque nimia moles imminuatur: siquidem ipsi quoque potationi interponenda sunt blanda laxantia, & conjungenda corporis moderata exercitatio. Inter ipsas porro hasce aquas selectus institui debet: fœminis enim, & qui corporis sunt laxi ac spongiosi, & spasmis immaniter divexantur, magis proderunt thermæ, inque iis præsertim Carolinæ, aut saltem, si arriferint acidulæ, illæ debent esse calefactæ. Contra vero sanguineo-phlegmaticis ac torpidioribus magis prosunt acidulæ Schwalbacenses, Egranæ, Pyrmontanæ, & subjectis strictioribus, agilioribus, cholericisque proficuæ potius sunt acidulæ Selteranæ, Spadanæ, Tœnstadienses ac Wildungenses.

§. VII.

Victus ratio.

Præterea summum auxilium à recta vivendi ratione expectari debet: quæ si negligatur, omnis reliqua curatio irrita erit, atque frustranea. Ex iis aër primum seligendus est purior, ac temperatior; evitando frigidum, humidum nebulosumque & minime in tali loco dormiendo: neque tamen propterea, metuendo aëris injurias, corpus penitus ab ejus liberioris usu prohibendum est, ne justo fiat sensibilius, & ex quavis mutatione tempestatis, eaque levissima graviter lædatur. Præprimis autem omne frigus, maxime boreale, præsertim à ventriculo, lumbis, ac pedibus sedulo arcendum est; utpote à quo dictis partibus liberalius admisso, protinus inflatio ventriculi, dolor dorsi circa lumbarem regionem, & intestinorum tormina recrudescunt. Porro ciborum sit rectus ac modicus usus; ex illis enim,

enim, primis officinis, à saburra, acri, biliosa repletis, nutrientia quoque sunt nocentissima; quoniam juxta HIPPOCRATIS effatum, *Sect.* 2. *aph. X.* impura corpora, quo magis nutriveris, eo magis læseris. Ceterum ab omnibus acidis, salitis, flatulentis, oleribus, panificiis, pomis, similagineis, calidioribus, aromatisatis &c. probe abstinendum; nec gulæ nimium, maxime in cœna indulgendum erit. Namque temperantia ab illecebris victus summum est morborum chronicorum remedium; quemadmodum rectissime veteres medicorum docuerunt, & CAROLUS PISO *tr. de morbis à serosa colluvie pag.* 241. præclare docet.

§. VIII.

Convenientes potus.

Magna præsertim efficacia in recto potus genere sita est. Onerat ventriculum, eique infensa est omnis fere cerevisia; omnesque potus spirituosi, ac calidiores deprehenduntur noxiosissimi. Vinum vetus generosum Rhenanum, vel Burgundiacum bonæ notæ cum aqua dilutum, parcissima quantitate sub epulis concedatur, ad roborandum stomachum; reliquo vero tempore invicem potus ordinarii seligi debent aut acidulæ Selteranæ vino nuptæ: aut hoc nomine præstantissimi usus sunt decocta, frigide potanda; quæ ex radice scorzoneræ, cichorei, chinæ, sarsaparillæ, rasura cornu cervi, vel eboris, radice glycyrrhizæ, herbæ cardui benedicti &c. parantur: quibus cortices citri, vel aurantiorum addi debent. Subjectis sanguineo-cholericis, si tulerit ventriculus, confert sola aqua pura simplex, quæ sanguinis orgasmum egregie quoque deprimit.

§. IX.

Motus corporis.

Omnia remediorum genera in allevando malo hypochondriaco, longissime superat motus corporis; qui nunquam à reliqua curatione excludendus est. Hoc enim sanguinis & humorum circulus, atque cum eo transpiratio saluberrima, & universum se-& excretionum negotium promovetur, humores redduntur fluxiores, eorumque transitus per hepar insigniter facilitatur; ventriculi & intestinorum motus, cum digestione egregie adjuvatur. Instituere autem illum oportet moderate, atque tum præcipue, ubi digestio absoluta, ac ventriculus à cibis vacuus est; vel equitatione, vel vectione in rheda, vel obambulatione. Ceterum animi pathemata, non minus, ac multiplex remediorum farrago, cane pejus & angue vitari debent. Et in hac commendata victus ratione, si alvi simul libertas conservetur, ac statæ repetantur venæ sectiones, non modo curandi rectissima via, verum etiam felicissima methodus præservatoria sita est.

§. X.

Roborantia explent quartam indicationem.

Verum mitigatis sic mali hypochondriaci symptomatibus, remotis caussis, liberisque omnium excretionum viis; ad præcavendas recidivas, roboratio & primarum viarum, & totius nervosi systematis adgredienda est. Tum vero, præter continuatum elixirii supra memorati balsamici visceralis, usum, & observatam rectam victus rationem, locum habent, & præstantissima sunt martialia; quæ stringendo leniter debilitatas fibras, pristinum robur illis restituunt. Hæc optime in forma liquida offeruntur, uti est tinctura martis tartarisata Zwœlfferi, Ludovici; vel etiam limatura vel crocus martis in pulveribus commode exhibetur, qualis parari potest ex fæcula radicis ari, lapidibus cancrorum, succino, cinnabari, arcano duplicato, & croco martis aperitivo, additis olei ligni sassafras aliquot guttulis. Non minus insignem utilitatem præstabit cortex cascarillæ & chinæ, inter pulveres, mox recensitos; potest etiam alius ex radice pimpinellæ, ari, cort. cascarill. aurant. succino, macis, semine cymini, sale absynthii, parari, qui blanda balsamica virtute roborat ventriculum, & intestina, digestionem adjuvat, & cruditatum impedit proventum. Nec denique parum emolumenti sperare licet a balneis externis martialibus, veluti sunt Lauchstadiensia, Freyenwaldensia, ac Tœplicensia, potationi Carolinarum subjungenda, quippe quæ totum corpus mirifice confortant.

§. XI.

Externa remedia.

Nec denique silentio sunt prætermittenda externa remedia: quæ in molestis inflationibus intestinorum magnam vim præstant. Hæc inter multiplici edoctus experientia, commendare possum emplastrum saponatum Barbette camphoratum, aut antisplenericum Hieronymi ab Aquapendente, ad hypochondria adplicatum. Non minus præclarum operæ faciet pretium, balsamum mesi vitæ, cum binis aquæ Hungaricæ partibus commixtum; quod bis quotidie, mane pariter ac vesperi ventriculo & hypochondriis est inungendum.

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cur morbus hypochondriacus fere sit immedicabilis.

Nullus est morbus, qui majorem ægrotanti pariter ac medenti figit crucem, quam quidem noster hypochondriaco-flatulentus; fitque sæpenumero utriusque culpa, ut ipsius curatio vel diutissima sit, vel plane reddatur frustranea. Ægri enim varietate medicorum pariter ac medicaminum delectantur, ut opus haud rarò sit, eos commonere de MONTANI effato, quo dicit: *Fuge medicos, & medicamenta, facileque convalesces.* Deinceps medicorum quoque pauci sunt, qui hujus delicatioris morbi genium probe compertum habeant; & ideo quicquid continent pharmacopolia, congerunt, ac ægro propinant damno vix reparabili. Profecto ex fonte pharmaceutico paucissima sunt, quæ levamen nostro morbo afferunt; & fortiora, generosa, atque quæ dicunt heroica, plane veneni instar se gerunt.

§. II.

Vomitoria sunt noxia.

Ex horum numero primum se offerunt vomitoria; quibus nonnunquam ægri, vel sibimet solis sapientes, vel sæpius medicorum suasu, sibimet consulere volunt, maxime, si ingentibus præcordiorum anxietatibus, ventriculi inflationibus, nauseis molestissimis, vomendi conatibus, obvisc cationе ac constrictione hypochondriorum tanta, ut veluti fune compressa, vel pondere quodam infarcta videantur, atque eructationibus atrociter conflictantur. Neque negandum est, quin in tali rerum statu ex leni emetico, aliquod suorum symptomatum levamen persentiscant. At vellem, ut à fortioribus stimulantibus prorsus abstineatur; solamen enim, quod adferunt, brevissimum est, & post se trahunt graviora symptomata. Interim non penitus prohibere licet lenissima vomitoria, ex radice ipecacuanhæ ac lapidibus cancrorum remittente: nec reformidandi sunt illi vomitus, qui hypochondriacis sæpe-

sæpenumero sub initio potationis spasmo data, thermarum Carolinarum eveniunt; continuato enim potu, & evacuato ex fundo duodeni muco sponte cessant, & aquarum operatio melior succedit.

§. III.

Cautela circa purgantia ac laxantia. Quum porro medico nihil magis curæ cordique esse debeat, quam ut alvum conservet lubricam; caveat, ne acriorum fortiorumque purgantium, scammoniatorum, ialappinorum &c. usu oleum camino addat. Illa enim intestina ad graves immanesque protitant spasmos, humores valde commovent, & majorem relinquunt atoniam, ac contumaciorem adstrictionem. Teneriores, ac sensibiliores nec talia media magna dosi tolerant; iisque magis conferunt alimenta lubricantia, clysteres, mannata ac rhabarbarina. Nec pilulæ illæ polychrestæ, balsamicæ, quæ aloën fovent, omnibus subjectis, nec nimis crebro usu conveniunt; maxime ubi naturalis ad fluxum hæmorrhoidalem deest dispositio, nec imminuta humorum abundantia; stimulant enim ad intestinum rectum, vanosque conatus, & pertinaciorem stagnationem æque ac siccitatem caussantur. Contra ubi suppressus hæmorrhoidum vel mensium fluor malum fovet, præstantis sunt usus, si singulo mense per aliquot successive dies exhibeantur: nec alienum erit, illis, si humorum orgasmum excitare videantur, pulverem nitrosopræcipitantem admiscere. In quibusdam, quorum primæ viæ assiduas fovent cruditates acidas, sæpenumero soli cancrorum lapides, aut conchæ præparatæ, alvum movent egregie: dum nimirum cum acido ventriculi coëuntes, sal constituunt medium amaricans, quod leni stimulo intestina ad rejectionem sordium excitat: saltem meliori cum fructu, quam ipsa magnesia, adhibentur; quæ absente aciditate, vellicat ventriculum & intestina.

§. IV.

Circa mannata & clysteres. Quidam occurrunt hypochondriacorum, quibus mannata remedia movent & adaugent flatulentiam; aut etiam vomendi conatus, nauseam, ac vomitus concitant. Tali in casu ab iis abstinere decet, & vel rhabarbarinis, vel clysteribus succurrendum. Nec paucæ inter fœminas præsertim repetiuntur, quibus clysteres molestias creant: tum vero illos cum larga oleorum quantitate, componere juvat, & aliquoties iterare, conjunctis oretenus iis, quæ cuicunque pro constitutionis varietate proficua videntur.

§. V.

Circa venæ sectionem. Venæ sectio prudenter administrata, sicuti præstantissimi in hypochondriaca passione usus est: ita hac ipsa nihil deprehenditur perniciosius, ubi inopportuno tempore locoque instituitur. Falsum enim est, ac inconveniens, illam nimis crebro ob suppositam undique sanguinis plenitudinem celebrare velle. Sic quidam, qui nimiam virium jacturam patiuntur, ex justo copiosiori sanguinis missione, in majorem incidunt debilitatem. Contra quorum vasa sanguine turgent, aut ubi plane sanguineæ excretiones suppressæ sunt; iis omnino largiores prosunt venæ sectiones; neque vero, quod probe observari meretur, nisi certis casibus in brachiis institui debent. Eo præsertim tempore ab omni refrigeratione, ac victu crassiori cavere expediet; & mentis tranquillitati sedulo studere; ne scilicet ab aere frigidiori salutaris cohibeatur perspiratio, aut victu crassiori cruditates in primis viis generentur.

§. VI.

Circa hirudines. Magna quoque in admovendis hirudinibus opus est cautione; ubi enim nulla existit ad hæmorrhoidalem excretionem proclivitas, aut illa fiat symptomatice, tantum abest, ut illam appositis hirudinibus promovere liceat, ut potius motum humorum in iis locis derivare ac revellere oporteat. Verum si cruenta per anum evacuatio præsto fuerit, & cohibita exitum affectet, & dolores in osse sacro, ac intestino recto urgeant; aut ubi colica torminosa hæmorrhoidalis adfligit; saluberrimus sanguisugarum est usus. Sæpius autem necesse est, ut præmittatur universalis humorum per venæ sectionem inanitio: nec vana est opera, si loca hæmorrhoidalia fotibus demulceantur, atque tum eo, quo natura eruptionem hæmorrhoidalem molitur, tempore selectæ hirudines adponantur.

§. VII.

Circa corporis motum. Circa motum corporis, ut desideratam præstet opem, notandum est; quod sub aëre sereno, ac amico institui debeat, ne ab externo frigore plus damni contrahamus, quam ab exercitatione emolumenti speramus. Neque sit impetuosus, sed moderatus, per gradus continuatus, ad lenem usque corporis incalescentiam; & probe dispiciendum, ut tum moles humorum sit imminuta, ac alvus aperta, ne sanguis nimium exæstuet. Nunquam fiat statim a pastu; id quod imprimis de equitatione ac vectione tenendum est; quoniam his succussionibus flatulentæ exacerbantur molestiæ. Commodissimum tempus est vel matutinum, haustis antea aliquot infusi calidioris vasculis, vel vespertinum, si digestio fuerit absoluta.

§. VIII.

Circa potum. De potu nihil absolute certi determinari potest; sed quilibet explorare debet, qualis sibi sit proficuus. Quidam ex cerevisia leviori, secundaria optime habent; neque ideo ab ejus usu prohibendi sunt. Nonnullis aqua pura frigida, vel sola, vel cum cinnamomo decocta ingentem præstat utilitatem: hinc nec dissuadenda est. Ubi concurrit scorbutica humorum diathesis, repurgatis primis regionibus, non modo serum lactis, si tulerit ventriculus, insigniter confert, verum etiam ipsum lac cum acidulis Selteranis commixtum loco curæ adhiberi potest. De acidulis adhuc notandum probe est, quod in iis, qui spasmis vehementioribus agitantur, aut cardialgia gravi laborant, minime potari debeant frigidæ; quoniam frigus nervis est valde infensum: præstat tali in casu vel thermis, vel acidulis tepefactis uti. Inter vina denique cuncta acida, veluti Rhenanum ac Mosellanum recentia aciditatem ventriculi augent: contra vero moderatus veteris Rhenani, aut Burgundiaci, quod bonæ notæ est, aqua diluti usus concedi potest.

§. IX.

Animi pathematum, ac laborum ratio habenda. Quia nunquam fere non corrupta phantasia huic sævo morbi generi conjungitur, & non parum ejus contumaciam auget; prospiciendum est, ut omnis præscindatur occasio, quæ animum turbare queat. Principem hac ratione locum obtinent animi pathemata; quæ nisi temperentur, omnem reliquam curationem reddent

frustraneam. Deinceps suadendum est consortium amœnum, & quacunque fieri possit ratione, recreandus est animus. Quare etiam triplici modo hypochondriacos solantur itinera ad thermas potissimum, aut acidulas instituta; dum nimirum exercitationi corporis, mutationi aëris, gratisque consortiis occasionem præbent, & ipsa sui virtute corporis vitiis opitulantur. E contrario dissuadendæ admodum sunt lucubrationes, ac meditationes nimiæ, quæ præprimis sub pastu, & brevi ab eo fiunt; quoniam certe experientia constat, digestionem ciborum à mentis diuturnis fatigationibus maximopere prosterni. Litteratis vero, qui penitus a mentis laboribus sibi temperare, vi muneris haud possunt, præter motum corporis, ad præpediendam flatuum ac cruditatum generationem, non præstantius ulla medicina fert auxilium, quam elixirium nostrum balsamicum, in notis ad Poterium pag. 186. descriptum vel temperatum nostrum viscerale.

§. X.

Quid faciendum, si melancholia accesserit.

Quando melancholia passioni hypochondriacæ supervenerit, ita ut furibundi etiam immineant impetus, quod non raro evenit: tunc non præsentius, neque certius auxilium est, quam balnea temperate calida, ex aqua dulci paranda. Quemadmodum enim horum affectuum melancholico-maniacorum fundamentum, in corporis exterioris ac inferioris spasmodica constrictione, humorumque impetuosiori ad caput raptu potissimum, situm est: ita in spasmis relaxandis & æquali humorum circulo restituendo, nihil superat vim dictorum balneorum. Conjungere etiam juvabit potum acidularum, & sanguinis missionem tam è pedibus, quam subinde ex naribus instituere.

§. XI.

Cautela circa martialia.

Magnæ famæ, laudisque in morbis hypochondriacis sunt martialia remedia: quæ vero sicuti juste adhibita magnam utilitatem inferunt; ita nulla temporis, ac reliquarum circumstantiarum ratione habita, noxam pariunt certissimam. Quod si enim spasmorum adhuc urgeat ferocia, viscerum præsto sit obstructio, alvi segnities, humorum abundantia, primarumque viarum cruditates restent; abstinendum ab eorum immoderato usu; quoniam tunc facilis est in cachexiam transitus. Verum quando remiserunt spasmi, moles sanguinis imminuta fuit, tunc excretiones liberiores efficiendo, singularem pollicentur efficaciam; sed cum sufficienti liquidorum diluentium copia offerri, simulque corporis exercitatio imperari debet. Quibus deest occasio acidulis utendi; iis proderunt juscula, ex radicibus aperientibus cum tinctura martis Zwœlfferi, vel cydoniata, vel pomata commixta, justa dosi & crebro usurpata.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Passio hypochondriaca ex suppressa febre tertiana.

Vir sex & triginta annorum, annuo abhinc tempore incidit in febrem tertianam, quæ usu corticis chinæ sublata quidem, sed decimo quarto die reversa, quinquies hanc scenam lusit, ita, ut semper dicto die recideret, semperque dicto remedio supprimeretur. Tum excepit dolor dextri hypochondrii circa costas spurias, ad sinistrum quoque latus excurrens; nec remittebat post varia remedia, etiam martialia ipsi propinata. Accedebant potius cordis palpitatio, spirandi difficultas, inclinatio ad vomitum, maxime post iram, à qua semper pessime habebar; jungebantur porro æstus, vertigo, gravitas in capite, visus obscuratio, præsertim in dextro oculo, qui quasi humore lento obsessus conspicitur, & obversantes cernit imagines. Præterea nares sanguinem quandoque stillant; dolor vehemens cum frigoris sensu, lumbos, spinamque dorsalem vexat; flatulentiis plenum abdomen, quarum excretio malo infert egregium levamen: non minus artus, pedes manusque vagis tormentis distrahuntur; saliva est viscosa, ac salsa; & urina, quæ remittente paroxysmo turbida mingitur cum sedimento, sub ejus vehementia fertur alba, tenuis, & clara. Meæ tandem curæ se commisit æger; cui dedi pilulas meas balsamicas, bis quavis septimana sumendas; & sub epulis propinavi essentiam corticum aurantiorum, cum elixirio nostro viscerali mixtum, ad quinquaginta guttas capiendum. Mane potari jussi infusum theiforme ex summitatibus millefolii, floribus chamæmeli, aniso stellato, corticibus aurantiorum, & ligno sassafras confectum; vesperi circa somni tempus ordinavi pediluvia, & crebrum corporis per equitationes motum. Paroxysmo invalescente exhibui pulverem nitroso-temperantem; hisque medicinis effectum est, ut æger præsentissimum solamen invenerit.

Epicrisis.

Egregia sunt, quæ ex hac morbi historia in usum medicum trahi possunt, momenta; 1) Febres intermittentes, etiam tertianæ malæ tractatæ, & inopportune per adstringentia, corticemque Peruvianum suppressæ, post se trahunt malum hypochondriacum, spasmodico-flatulentum. In hisce febribus enim, ob sentinam quandam acrem, acidam, biliosam, in duodeno hærentem, jam præsto sunt irregulares partium nervosarum, maxime ventriculi ac intestinorum motiones. Quando vero, non remota, quæ peccat materia, adstringentes propinantur medicinæ: augentur spasmi, noxia saburra, altius ac firmius in viscera, ac plicas intestinorum impingitur; humorum circulus fit irregularis, hique stagnantes flatulento-spasmodicum inducunt malum.

2) Data improvide sub morbi initio, nec liberis excretionum viis, nec eliminata adhuc primarum viarum saburra, martialia, adauxerunt magis partium inferiorum & abdominis spasmos. Hinc succi vitales, majori copia ad partes superiores, pectus atque caput compulsi, irritando nervosum genus, cordis palpitationes, anxietatem, spirandique difficultatem, in capite vertiginem, capitis dolorem, obnubilationem oculorum, ac cruoris è naribus stillicidium produxerunt.

3) Spasmi hypochondriaci, si fuerint recentes, convenienti medicina funditus, brevique tempore expugnari possunt; si nimirum alvum moliamur, flatus discutiamus, æqualem humorum circulum, & salutares excretiones promoveamus, ac robur intestinorum, nervosique generis confortemus. Contra vero si hæc mala, temporis vetustate, in habitum transiissent; difficiliori omnino ac diuturniori opus est medicatione, quæ vix alia via ac decenti aquarum mineralium tam interno quam externo per balnea usu obtineri poterit.

Observatio II.

Passio hypochondriaca ex gravi terrore.

Generosus vir, annum triginta, temperaturæ sanguineæ, habitusque corporis spongiosi, in aula multis corporis nimiique fatigationibus adsuetus, animi hilarior, & ad melancholiam nunquam vergentis, & hactenus sanitate illibata gavisus, incidit aliquando in gravem terrorem; dum scilicet sub venatione, repente ex equo lapsus, vehementique in nucha ac scapulis dolore affectus, sibi persuaderet, exitialem capiti vel cervici illatam esse læsionem. At postquam ad se rediit, seque ab omni labe immunem sensit; venando continuavit sub aëre frigidiori, atque redux, vino calidiori Rhenano copiosius indulsit. Ab eo tempore mal habere cœpit, & his potissimum angebatur molestiis: languor totum corpus occupat; alvus pertinaciter obstructa, & abdomen continuis flatibus, ructibusque plenum est, vexant vertigo, dolor capitis gravativus, somnus inquietus, anxiisque turbatus insomniis; animus perpetuo angore afficitur; insignis præcordiorum urget anxietas; mane plerumque, post nauseam, ex ore eructatur lympha acidissima, dentes stupefaciens; & urina mingitur mox clara, mox saturata. Adhibuit multos medicos, insignemque remediorum hausit farraginem; sumsit purgantia, martialia sicca pariter ac liquida, quin thermas quoque potavit & acidulas: neque tamen minus in dies exacerbantur symptomata, & ultra annum jam inhæserunt. Tandem nostram imploravit opem; & cum ipsum nimia humorum mole abundare viderem, primum venam in pede curavi secandam; tum crebra commendavi pediluvia; mane potandum dedi infusum aliquod theiforme; & sub epulis essentiam corticum aurantiorum, & vesperi pulverem præcipitantem. Non minus bis quavis hebdomade propinavi pilulas balsamicas; & omnem aliorum remediorum usum interdixi; quibus factum est, ut ad pristinam rediret sanitatem.

Epicrisis.

Discimus ex hoc casu, quod homines rectissime valentes, sanguinei ac valde hilaris temperamenti, sine ulla præcedente viscerum labe aut obstructione, aut sanguinis excretione suppressa, ex solo vehementi terrore, & gravioribus diætæ erroribus, in malum hypochondriaco-flatulentum repente possint incidere. Nota mihi sunt plura ejusmodi exempla, ubi homines ex sanis vegetisque protinus facti fuerunt hypochondriaci; ob nullam aliam caussam, quam si post sumta fortiora purgantia frigidum potum hauserunt, animi affectibus indulserunt, aut vino farti frigido aëri corpus commiserunt; aut ab hoc crapulis se polluerunt. Horum enim momentorum, maxime si plura simul complicentur, tanta est efficacia, ut unita vi nervorum genus, & maxime delicatissimas ventriculi ac intestinorum tunicas, insigniter lædere, earumque robur destruere valeant. Talis affectus dici meretur idiopathicus; ubi morbus, salvis humoribus pariter ac visceribus, protinus à vitio canalis alimentaris incipit; qui congruis medicaminibus sub initio facile expugnari, & in prima veluti herba suffocari potuisset. At postquam invaluit, atque labes ad solidas & fluidas partes propagata fuit; quorsum purgantia, martialia, intempestive data, aquæ minerales, non habita alvi plethoræque ratione adhibitæ; aliaque remedia plurimum contulerunt: temporis utique beneficio opus fuit, ut blandis subsidiis atroci huic malo succurrere potuerimus.

Observatio III.

Hypochondriaca passio à diarrhœa opiatis suppressa.

Vir nobilis, duos ac triginta annos natus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, carnis spongiosæ, ac laxioris, tenerrime, & sub delicato vivendi genere educatus, alvi expeditioris, omniumque expers morborum, elapso abhinc anno, per aliquot hebdomades strenuis interfuit compotationibus, multumque vini acidi Franconici ingurgitavit. Hinc alvi corripitur profluvio, quod dati à medico pulveres opiati, quorum viginti quatuor, quavis hora unum capiendo, sumserat, mitigarunt quidem, non vero penitus suppresserunt. Incidit potius in molestias hypochondriacas; quæ ingentibus præcordiorum anxietatibus, pathematibus imi ventris spasmodicis, & flatulentia, borborygmis, inflationibus, mala digestione, virium languore, somno inquieto, animique perturbationibus, interdum deliriis sese exserebant. Consulti sunt plures medici, qui omnes hypochondriacam passionem accusantes, mox martialibus, & calidioribus stomachicis; mox volatilibus ac aromaticis illam oppugnarunt. Sed irrita erat omnis opera; continuabat alvi fluxus, horrendis stipatus doloribus, & dejectiones pauco muco, anum corrodente permixtæ, quinquies, vel pluries quotidie urgebant, conjunctis ructibus acidissimis, & fere corrosivis. Infestabant insuper tormina intestinorum flatulenta, explosis per anum halitibus paullisper allevata: & hæc scena per binos ludebatur annos. Secata fuit in pede vena; datæ pilulæ Becherianæ, cum salibus aperitivis, & absorbentibus; potæ quoque acidulæ Schwalbacenses: sed malum eludebat cuncta; nisi quod a novissime dictis acidulis, aliquale, at non diu durans levamen perceperit. Sumebat potius majora incrementa; vigebat quidem adpetitus, sed cibi indigesti egeruntur; atque mane pariter ac peracta concoctione post insignem anxietatem, phlogosin, & extremorum refrigerationem, lympha instar aquæ fortis corrosiva eructatur: oris est assidua siccitas, bibendique desiderium: & notabile est, quod interdum circa vesperam, ubi externa frigent, calor & sudor in dorso observetur. Ceterum scire licet, quod ab usu martialium pessime habuerit; tantam enim e xinde spirandi incidit difficultatem, cum extremorum frigore, ut sæpius suffocari videretur. Postquam se tandem nostræ tradiderat curæ, ano, ob insignem qui adparebat ibidem tumorem, hirudines adplicari jussimus; tum sub epulis dedimus elixir nostrum viscerale; peracta digestione sumendum suasimus pulverem præcipitantem, cum cortice cascarillæ, ossibusque sepiæ confectum. Propinavimus insuper infusum theiforme, mane sorbendum; decoctumque conveniens pro potu ordinario; & alternis diebus pilulas antispasmodicas, ex extractis florum millefolii, chamomillæ, sagapeno, opopanace, myrrha, croco, castoreo paratas exhibuimus. Horum usui, adjunctis recta victus ratione, fontiumque Schwalbacensium potatione, cum per aliquod tempus insisteret æger, divina favente gratia insigne mali hujus allevamentum est expertus.

Epicrisis.

Hoc morbi genus, quod est hypochondriacum cum lienteria mixtum, destructum ventriculi ac intestinorum tonum, pro vera ac proxima agnoscit caussa. Destructio autem illa primas origines traxit à nimia vini Franconici acidi potatione; & subinde per copiosa ac improvide data opiata majora sumsit incrementa. Omnia vero hæc non obstitissent, quo minus convenienti medicatione malum adhuc recens facillime debellari potuisset: at quum varia, eaque incongrua passim remedia, maxime martialia, nimia quantitate fuerint usurpata, non potuit omnino æger cum morbo in gratiam redire. In cura, quum nimium debilitatus esset, nullam venæ sectionem instituendam curavi; at, ut humores ob summam intestinorum atoniam in iis stagnantes imminuerem, & tubercula hæmorrhoidalia, quæ fiebant symptomatice, discuterem, jussi sanguisugas adponi; atque tum præcipuam medendi curationem, ad robur intestinis ac nervoso generi restituendum direxi. Docet quoque hæc morbi historia, quod ex sola motus peristaltici intestinalis per caussas externas facta destructione hoc malum fieri possit; cum multi nostri temporis sibi persuasum habeant, sanguinem in venis mesaraicis & vena portæ spissum stagnantem, & qui non exitum habet per venas hæmorrhoidales, unicam esse hujus affectus caussam; sed, quod sæpius animadverti, conatus ad hæmorrhoidalem fluxum & difficilior sanguinis per hepar transitus perversum intestinorum motum peristalticum demum subsequitur.

Observatio IV.

Hypochondriaca affectio ex febre acuta ter recidivata.

Judæus quinquagenarius, temperamenti melancholici, elapsis jam quatuordecim annis, febre acuta, ter in uno anno recidente, conflictatus, largissimo fere diffluxit sudore. Unde non modo omnium virium insignem passus est jacturam; verum inde in magnam ventriculi ac intestinorum incidit debilitatem. Namque ab eo tempore gravia imi ventris tormenta, atroces sub costis spuriis in dextro latere dolores, crebram vertiginem, animi defectionem, visus obnubilationem, anxietatem præcordiorum, tremores & palpitationem cordis, alvique segnitiem pati cœpit; quæ accedente ob obitum filii, gravissimo mœrore, magis invalescebant symptomata, mentisque angore, ac turbata phantasia stipabantur: atque demum cœcæ jungebantur hæmorrhoides. Contra hæc mala descendebat in balnea frigida; sed quum ex his contumaci afficeretur singultu; ad usum acidularum Schwalbacensium confugiebat; ut reliqua, quibus usus est, medicamina silentio prætermittam. Quæ cuncta, quoniam haud respondebant votis; meam tandem requisivit opem. Omnis ergo cura fuit, ut universam sanguinis & humorum massam emendarem, chyloque blandam conciliarem spirituascentiam; atque hanc ob caussam tonum ventriculi confortarem. Et huic scopo non inveni præstantius medicamen, quam elixir meum viscerale balsamicum; sed, quod probe notandum, diutiniune adhibitum. Præterea vero exactam diætæ, rerumque non naturalium observationem imperavi; & ob acrimoniam primarum viarum lapides cancrorum cum aliis præcipitantibus mixtos dedi; alvo prospexi pilulis balsamicis, sanguinis molem per venæ sectiones imminui; exercitationem injui, & denique thermarum internum pariter ac externum commendavi usum. Quibus cum d, patienterque uteretur æger, bene valuit.

Epicrisis.

Præsens morbus e tono ventriculi & intestinorum, totiusque nervosi generis, per febrem acutam, ter recidentem, copiosisque sudoribus stipatam, destructo suam traxit originem. Namque per hanc febrem non modo solidæ partes nimis debilitatæ fuerunt; verum per copiosos sudores fluidior & spirituosa pars sanguinis deperdita, & reliquus cruor spissior redditus fuit. Inde ob languidiorem intestinorum tonum & motum digestio vitiata, alvi excretio turbata, ac sanguinis per hepar circuitus tardior est factus; quæ vitia, quia non tempestive fuerunt uppugnata, majora sensim ceperunt incrementa, & ob inæqualem per universum corpus humorum cursum, spasmi & distractiones ad omnes fere partes nervosas sunt propagatæ, imprimis hæmorrhoides cœcæ, quæ tandem supervenerunt, non nisi pro symptomaticis, & ex stagnatione sanguinis in extimis vasis propullulantibus sunt declarandæ; neque adeo ad eas promovendas hirudines convenerunt. Neque etiam mirum est, quod ex balneis ac acidulis frigido spasmis nondum consopitis, nec præparato antea corpore, potis invaluerint symptomata, & præsertim singultus accesserit: omne enim frigus nervis est infensum, & spasmodicas affectiones insigniter auget. Contra, ubi vehementia mali congruis medicinis mitigata, ac corpus probe præparatum; eædem acidulæ, quæ ante nocuerunt, præstantissimum tulerunt levamen. Neque ego, quod bona fide testari possum, in hoc longo & pertinaci malo vel mitigando vel debellando, vel graviori periculo avertendo, securius & præsentius remedium vel auxilium deprehendi, quam post convenientem aquarum mineralium & balneorum usum in exquisito vitæ regimine, moderata diæta, motu & exercitatione corporis, & temperatioribus stomachicis, quæ virtutem intestinorum peristalticam placide roborant, flatus discutiunt, & alimentorum dissolutionem promovent.

Observatio V.

Passio hypochondriaca diuturna à vita sedentaria.

Vir quadragenarius, melancholicæ constitutionis, ex vita sedentaria, atque continuis & inopportunis lucubrationibus per viginti jam annos contractum patitur malum hypochondriacum: quod ipsum præcordiorum anxietatibus, pectoris & septi transversi compressione, dolore inflativo hypochondrii sinistri, alvi obstructione contumaci, atque insigni mentis angore primum cruciavit. Accessit ante decennium hæmorrhoidalis fluor, & abhinc sæpius adparuit; nullam vero prorsus malo tulit opem: sed illud potius novis symptomatibus, nimirum cordis palpitatione, dolore capitis, cervicisque, & podagricis demum insultibus fuit adauctum. Tempestate horrida existente, flantibusque potissimum ventis septentrionalibus, cuncta mirum in modum exacerbantur: quando artus extremi, manus atque pedes, succis antea turgidi, horrent, detumescunt, vasaque disparent; certum est indicium, in propinquo esse paroxysmum; quod si vero dictæ partes naturalem colorem ruboremque recuperant; protinus remittunt symptomata. Notatu quoque dignissimum est, quod si dolores artus

artus externos vexant, caput pectusque eorum immunitate gaudeant; at si dolor extrema deserit, majori sævitia pectus caputque afficiuntur. Ceterum adpetitus viget, & sæpius justo est avidior.

Epicrisis.

Exhibet hæc observatio quædam momenta, quibus peculiaris utique debetur animadversio. 1) Nimirum docemur exinde, fluxum hæmorrhoidalem non semper præservare, vel sublevare passionem hypochondriacam, vel podagricam. Enim vero si hic fluor ante mali invasionem rite successerit, & ab hujus suppressione morbus excitatus fuerit; certior spes est, fore, ut ab ejus revocatione morbus mitigetur ac sæpius tollatur. Quod si vero hæc cruenta evacuatio, in subjectis minus dispositis, ex ipsius diuturni morbi caussa, symptomatice concitata fuerit, uti in præsenti casu factum est, spes salutis inde expectandæ, relinquitur sane angustissima. Interim ex hæmorrhoidibus vel cœcis, vel fluentibus, malo hypochondriaco supervenientibus, ea semper sequitur certissima conclusio, quod humorum in intestinis stagnatio nimium increverit.

2) Attendendum quoque illud est momentum, quod syndrome symptomatum ab intemperie aëris & cœli frigida aucta fuerit: namque in passione hypochondriaca inveterata, tanta adest generis nervosi imbecillitas, ut a quacunque vel levissima externa caussa in præternaturales & irregulares conjici possit motus. Sic observamus sæpenumero, à cibo inflante, haustu vini acidi, aëre horrido, vel sæpius aura tantummodo frigida, leviori animi motu, vel medicamento nimis activo, protinus recrudescere sopitos hactenus motus. Quare ea probe tenenda est cautela, ut, caussis materialibus remotis, motibusque irregularibus sedatis, summo annitamur studio, quo genus nervosum rursus confortemus.

3) Nec denique illud silentio est prætereundum, quod, spasmis ac doloribus exteriores corporis partes occupantibus, interiores ab iis sint immunes; his vero spasmis infestatis, exteriores partes, careant doloribus. Ex hoc phænomeno illud singularis usus in praxi eliciendum est, quod in ejusmodi hypochondriacis spasmis, artus externos vexantibus, cane pejus & angue vitanda sint omnia ea, quæ facultate ab exterioribus ad interiora repellendi pollent; cujus generis sunt refrigerantia, ipsum frigus, anodyna, narcotica, saturnina, vel etiam spirituosa linimenta exterius adplicata; nec non interna, quæ stimulant intestina, eorumque tormina inducunt, uti sunt purgantia, emetica, potus frigidus, fructus horæi &c. Contra vero prosunt, quæ transpirationem augent, & constrictam cutim relaxant, ejusque spiracula patula servant.

Observatio VI.

Passio hypochondriaca à diuturno mœrore orta, & suppressa per terrorem quartana sustentata.

Per litteras pronuper opem meam requisivit, vir quidam litteratus, consiliarii munere fungens, annorum triginta septem, temperamenti cholerico-sanguinei, corporis paullo habitioris; qui juvenis sæpius, multumque cruoris è naribus fundere suevit, atque ceterum sub lauta diæta, ac intercurrentibus in vini potu excessibus, non obstante insigni plethora, illibata gavisus fuit sanitate. At per sex circiter annos, post prægressum diuturnum mœrorem, accedente vita sedentaria, passionibus hypochondriacis adfligi cœpit, quarum hæ potissimæ sunt: urgent per intervalla flatulentæ imi ventris distensiones, tanta ferocitate, ut accedant vertigines, sudores frigidi, & animus ad cuncta negotia reddatur torpidus, & anxius. Sub costis spuriis in sinistro maxime hypochondrio gravativus, mox tensivus sentitur dolor, qui sæpius ad femur totumque pedem, cum hujus quadam stupiditate excurrit, & calculi renalis suspicionem movet. Junguntur tinnitus, susurrusque aurium; alvus plerumque sicca, & ciborum appetentia mox dejecta, mox avidior; sed à pastu male habet; atque urina mingitur pauca, cum crebro stimulo. Quatuor abhinc annis asthmate quasi convulsivo prehendebatur, in febrem quartanam desinente. Ab hac diu durante, tandem per insignem terrorem ob magnum urbis incendium subortum, liberabatur, & ab eo tempore cuncta symptomata acerbiora sentit. Inprimis flatus ructusque multam crucem figunt; artus externos sæpenumero spasmodicæ ac fere convulsivæ torquent agitationes, noctesque somno ideis terrificis pleno, sudoribusque copiosis stipato transiguntur. Consuluit varios frustra medicos, quorum hi malum hypochondriacum, illi renum vitium accusarunt. Ego vero commendavi, ut venæ sectiones ter quotannis celebrandas curaret; pro potu ordinario decocto convenienti uteretur; a pastu tincturam corticum aurantiorum sumeret; alvum per pulverem rhabarbarinum servaret apertam; aurium, ac temporum regionem balsamo vitæ inungeret, ac denique thermas Carolinas sub debito regimine adhiberet.

Epicrisis.

Viri sanguinei temperamenti, ob nimiam sanguinis abundantiam, si nec convenienti detractione per sectam venam, nec decenti corporis motu & abstinentia eam minuunt, quam facile à gravi & diuturno mœrore animi in malum hypochondriacum incidunt; nihil enim est, quod tam subito vim ventriculi & intestinorum digestivam & peristalticam debilitare & deprimere valet, quam gravis in animo conceptus dolor, & assidua ejus per profundas cogitationes fatigatio. Canalis vero hujus nervosi & membranacei atoniam, progressus contentorum languidior, humorum stagnatio, & ex hac propullulantes flatus & borborygmi, presso pede sequuntur; quippe qui vim suam quam maxime in intestino colo, quod in hypochondriis situm suum habet, ejus tunicas distrahendo, distendendoque exserunt; flatus vero in intestinorum flexuris incarcerati cum violenter nervosas partes afficiunt, omnino reliquorum acerbiorum in diffitis partibus symptomatum & formalem & materialem, præcipuam etiam in nostro casu caussam continent. Quare etiam potissima medendi intentio in eo reposita est, ut omni modo & cura deperditum intestinorum naturalem & saluberrimum motum restituamus, & in hunc scopum omnium remediorum tam diæteticorum, quam pharmaceuticorum virtutem & operationem dirigamus.

Observatio VII.

Malum hypochondriacum

Comes quidam illustrissimus, annorum quadraginta duorum, habitus corporis spongiosi, ac

hæreditarium, variis caussis adauctum.

animi sensibilioris, hilaris, & temperamenti sanguinei, juventutis suæ annos, mobili vitæ genere ac crebris peregrinationibus, sub illibata quidem sanitate transegit; attamen à flatulentis molestiis, utut levissimis, quas per hæreditatem à matre, iisdem passionibus misere cruciata acquisivit, nunquam prorsus immunis vixit. Verum per aliquot annos, cum vitæ genus sedentarium, crebra excandescentia, plerumque suppressa stipatum agere cœpisset, variis flatulentis ac spasmodicis affectionibus infestatus fuit. Præsertim elapso circiter anno, & quod excurrit, de spasmis in sinistra colli parte, doloribus illius lateris ardentibus, atque stupore paralytodeo, oculorum caligine, molestisque ructibus conquerebatur. Contra hæc mala tandem suasu medicorum, vena in pede secata est, tam felici successu, ut & oculorum obscuritas, & spasmi colli, sinistrique lateris stupor remitterent; nisi quod sub aspero cœlo interdum recurrerent, & ciborum cupiditas dejecta maneret. Hanc restauraturus, elixir stomachale adhibuit; sed cum sub hujus usu cœcæ accederent hæmorrhoides, insigniter ardentes; illud omisit, & has oleo verbasci feliciter expugnavit. Neque tamen minus vehementes ossis sacri dolores, post lapsum in illud os, exacerbati, cum spasmis hypochondriacis, graviter exercuerunt Comitem perillustrem. Usus hinc est acidulis Egranis per octodecim dies; quibus dolores hæmorrhoidales quidem sunt debellati; at hypochondriaca passio abhinc majora cepit incrementa. Namque à levi animi & corporis motu, multo magis sternutatione, pessime habet, flatus cum sonitu, ac dolore acutissimo ab uno latere ad aliud devolvuntur, & incarcerati summam inferunt anxietatem; adeo, ut novissime melancholici quid accedere videatur. In hoc rerum statu commendavi, ut ter quotannis vena in pede, vel si cœcæ forsan adparuerint hæmorrhoides, in brachio tundatur; dein sub epulis octoginta elixirii visceralis guttæ capiantur; vesperi vero ex haustu aquæ frigidæ liberaliori, vel pulvis præcipitans, nitrosus, rhabarbarinus & detersivus, vel liquor anodynus ad quindecim guttas sumatur; & externe hypochondriis emplastrum saponatum Barbette, bene camphoratum imponatur.

Epicrisis.

Quando hypochondriaci sanguineæ constitutionis, doloribus & spasmis in capite & partibus inferioribus afficiuntur; caussa non tam in catarrhali defluxione, vel sero acri stagnante, sed potius in sanguine per flatus & spasmos imi ventris illibi congesto, quærenda est; quo casu omnino ea, quæ sanguinem ad partes inferiores derivant, & copiosiorem emittunt; uti est venæ sectio in pede, plus emolumenti afferunt, quam alia interna & externa discussioni seri dicata remedia, sicut præsens nos docet observatio. Secundo, quando hypochondriaci de dolore pressorio circa scrobiculum cordis, qui in dorsum usque protrahitur, cum inflatione sinistri lateris, & summa anxietate oppressoria, frequentibus eructationibus, & conatibus ad vomitum conqueruntur, & per consensum in eodem maxime latere sinistro capitis partes nervosæ afficiuntur, ut in præsenti casu, certum indicium est, materialem caussam flatuum non solum in ventriculo, sed potissimum in duodeno hærere. Quare præcipua medentis intentio esse debet, convenientibus remediis & internis & externis, quæ spasmos sedant, flatus discutiunt, & naturale robur partibus restituunt, succurrere. Quidam medicorum emeticis curam aggrediuntur; sed hæc licet leniora fuerint, si continuentur, non adeo proficua deprehendi. Nam licet materiam mucidam & biliosam educendo, quodammodo levamen afferant; tamen quia motus intestinorum peristalticus, qui deorsum fieri debet, per hæc remedia, sursum invitatur, firmior convalescentiæ spes in iis minime quærenda erit.

Observatio VIII.

Affectio hypochondriaco-hysterica singularis.

Illustris matrona florentissimæ ætatis, per aliquod tempus horrendis passionibus hystericis agitabatur; quæ omnes universi corporis tam internas, quam externas partes cum atrocissimo mox dolore, mox tumore discruciabant. Præsertim in pede & femore sinistro, circa os ischion dolorem sentiebat fere intolerabilem, cum motus pedis impotentia: urgebant non minus horrenda capitis æque ac dorsi tormenta, præcordiorum anxietates, & difficultas spirandi suffocativa, vehementissimi singultus, inquietudines, vigiliæ, & artuum externorum dirissimi spasmi. Præterea de insigni in sinistro latere circa regionem lienis conquerebatur dolore, & manifesta erat sub costis illius lateris durities, ad vertebras dorsi extensa, & manu percipienda. Non minus infestant uteri & abdominis vehementes inflationes, cum rugitibus, borborygmis, vagisque doloribus; & per pudenda flatus interdum cum impetu erumpunt, spasmorum, dolorumque levamen inferentes. Alvi tanta est siccitas, & constrictio, ut eam non sine magna difficultate, & crudelissimis tormentis reddere queat: fœces semper duræ, & conglobatæ instar ovinorum excrementorum in podice subsistunt, nec egredi possunt, nisi prius intruso in anum digito exitus paretur; qui calloso, vel potius membranaceo præternaturali impedimento videtur occludi. Interdum quoque fit, ut simul cum excrementis filamentum quoddam membranaceum, tenue, latitudine lumbrici terrestris, vel pennæ minoris, extra anum propellatur, cui stercora indurata, veluti vinculo alligata adhærent, quod extra podicem propendens non sine magna vi extrahitur. Redduntur simul cum excrementis rotundæ quædam particulæ, substantiæ membranosæ, duræ, & pellucidæ instar ovorum formicarum. Cuncta, quæ materies medica suppeditat, antihysterica quidem in hoc casu fuerunt adhibita, sed in cassum: potius præter rectam vivendi rationem, aquæ minerales, inque iis primum Sedlicenses, tumque Carolinæ molares, spinosum hunc penitus expugnarunt affectum.

Epicrisis.

Est quidem præsens morbus hystericus, sed cum plane singularibus hypochondriacis symptomatibus conjunctus; in quo tria præsertim momenta, notatu dignissima occurrunt. Primum est, tumor ille durus in sinistro hypochondrio circa splenis regionem: cujus sedes minime in lieoe, tanquam viscere ad dolores tumoresque ejusmodi plane inepto, residet; sed potius in ea coli portione, quæ circa hanc regionem flexuram patitur, collocanda est. Hoc nimirum intestinum, sicuti in tympanitide fieri solet, à flatibus mirum in modum distensum, subjacentes quoque partes in tumorem ejusmodi attractu durum

durum elevat. Alterum momentum est flatulentia uterina, quæ in hujus præternaturali constitutione facile generatur; & afficiendo nervos uterinos, mali hysterici præcipua in nostro casu caussa exstitit. Talis notabilis casus conf. IN CONSULT. MED. *Tom. II. Sect. III. Cas.* 47. Tertium, cui animadversio debetur, momentum, est exclusio concrementi illius filamentosi, membranacei; quod nihil est, nisi mucus intestinorum glutinosus, ob calorem, ac ficcitatem eorundem, nimium induratus; quem veteres non ignorarunt intestinorum affectum, & tale concrementum sub nomine pituitæ vitreæ significarunt; quale etiam notabile exemplum in LIPSII *Epistolis* occurrit.

Observatio IX.

Malum hypochondriacum à crebris puerperiis.

Matrona generosa, septem & triginta annorum, victu utens moderate vinoso, nec tamen ratione ciborum, quos valde nutrientes amat, satis accurato, somnum nimis diuturnum capiens, & hinc sanguine succisque, ut ex florido vultus colore adparet, plenissima, crebros partus, eosque singulis ferme annis exclusit. His non modo valde debilitata est; verum etiam gravia à puerperiis semper retinuit incommoda, moxque vomitum cruentum, mox febrem acutam, & elapso abhinc biennio, tertianam diuturnam toleravit. Praeterea alvi est ficcioris, quæ nullis paruit medicinis, clysteres enim prorsus nequit ferre, & suppositoria, aqua Sedlicensis lacti nupta, pilulæ balsamicæ, magnesia alba &c. non nisi momentaneum semper tulerunt levamen; mannatas vero potiunculas vomitu reddit. Accesserunt sensim hypochondriacæ affectiones: siquidem molestissimi ructus, inflationes ventriculi dolorificæ, præcordiorum compressiones, anxietates, spirandi difficultates, ani tenesmus &c. graviter ipsam extra partus periodum exercent; & junctæ vertigines, molestique aurium tinnitus, prohibent, quo minus corpus nec ambulando, nec curru vehendo exercere queat. Ceterum menses rite & sufficienti quantitate succedunt; neque etiam minus hæmorrhoides gestationis tempore largiores, extra illud parciores, tamen regulares fluunt. Nec negliguntur artificiales sanguinis missiones; siquidem ipsi gravidæ bis vel ter plerumque tunditur vena; extra graviditatem ter quotannis, detractis semper octo unciis inciditur in pede; quoniam in brachio aperta, majorem post se trahit præcordiorum anxietatem. Postquam igitur contra hæc mala permulta adhibuit medicamina; nullo sequuto levamine; abstinuit a cunctis, & per novissimum semestre non nisi liquore meo anodyno, & elixirio balsamico usa est, atque ex his bene habuit. Sed cum nondum omne malum debellatum sit; meum desideravit consilium, & ut præsertim alvi lubricitatem procurarem, rogavit. Commendavi ipsi clysteres oleo probe imbutos, pediluvia, item fotus ex herbis & floribus emollientibus cum lacte decoctis, ad ima ventris admittendos.

Epicrisis.

I. Sicuti viri, ita etiam fœminæ, sanguineæ à natura complexionis, per inconveniens vitæ & victus regimen, sanguine & succis turgentes, multis & magnis morbis patent: nam accedente virium ex quacunque caussa, in fœminis vero per frequentes partus & gravia puerperia dejectione, in pertinaces chronicas, cujus generis sunt hypochondriacæ & hystericæ, passiones incidunt, quas persanare non tam facile est, ut vulgo putatur.

II. Quando à constrictissima alvo, nulla fere medicina vincibili, flatus ad intestina tenuia, & maxime ad ventriculum & duodenum ascendentes, distendendo summas in districtis etiam partibus molestias efficiunt; certissime judicari potest, intestinum rectum vehementissimis spasmis à stagnante ibi & in conterminis partibus sanguine constrictum esse. Quo casu externa unguenta ex axungiis, maxime animalium, clysteres quoque oleosi, balnea, pediluvia, fotus, & venæ sectio in pede instituta præsentissimum allevamentum & auxilium afferre solent.

Observatio X.

Affectus hypochondriaco-spasmodicus cum suspicione fascini.

Vir annorum viginti octo, patre natus phthysico, juvenis sub lauta ac vinosa diæta, illibata, præter levem spirationis angustiam, usus est sanitate. At cum academicam ingressus vitam, crebris seminis profusionibus, ac nimiis meditationibus, neglecto corporis motu, indulsisset; male habere cœpit, atque præsertim spasmodicis circa pectus stricturis, ac tussi sicca infestatus fuit. Post hæc muneri præfectus ecclesiastico, majus malorum sensit incrementum, & sub levi corporis motu, ipsisque concionibus, tantis subito pectoris compressionibus, ad suffocationem usque, tantisque phlogosibus non raro prehensus est, ut à motu pariter ac concionibus abstinere debuerit. Hisce vitiis conjugio consulturus, eodem inito, majora fere incidit; siquidem per intervalla, præter summum mentis angorem, frequentes accedebant seorsum defectiones, ac lipothymiæ; quas tandem adplicatione frigidissimæ nivis debellabat. Sed succedebant strepitus, tinnitusque in capite, murmura in abdomine, colli sub inspiratione, ac potus assumtione constrictiones, ac ferme strangulationes, sudorisque mox frigidi, mox calidi: interim sanguis ex vena missus, floridus atque fluidus adparebat. Medici consulti diversas fovebant sententias; quidam enim morbum pro hypochondriaco-spasmodico, à viscerum obstructione, humorumque dyscrasia suborto habebant; alii vero fascinum accusabant, spasmosque ab immateriali derivabant caussa. Adhibuit ergo varia, quibus crebræ phlogoses ac commotiones sanguinis expugnabantur; at reliquis adhuc per quatuor jam annis adfligitur symptomatibus, quorum hæc est idea. Per intervalla, maxime ventriculo jejuno, ac sub concionibus repente corripitur spasmodicis, abdominis, ventriculi ac colli constrictionibus; sub quibus venter atque pectus, veluti fune constricta, ac pondere oppressa, magno impetu ad interiora retrahuntur, angusta fit spiratio, loquelæ interceptio; totumque corpus, sudore perfusum contremiscit. Praeterea solita sub veneris exercitio deficit titillatio, unde crebrius repetitur; animus interdum redditur tristis, ac inquietus, atque tum invalescunt spasmodica symptomata. Ceterum integro gaudet adpetitu; & pro potu vinis utitur, quoniam cerevisia faucium constrictionem inferre videtur.

Epicrisis.

Quam perniciosa & functionibus æque vitalibus ac animalibus infesta sint intempestiva & nimia præsertim primis adolescentiæ annis veneris

exercitia, & quam maxime iis, qui vitæ sedentariæ, lucubrationibus, & profundioribus meditationibus indulgent; id toto proh dolor! die observamus. Vis enim & robur naturæ ac generis nervosi ita debilitatur, ut corpus inde quam facile ex levi data caussa ad omnis generis motus morbosos & anomalos proclive reddatur. Quando ejusmodi subjecta morbis acutis afficiuntur, summo nunquam non vitæ periculo sunt exposita. Ex chronicis passionibus patiuntur maxime eas, quæ ex irritato nimium systemate nervorum proficiscuntur; cujus generis sunt epilepsiæ, motus convulsivi, spasmodici & arthritici vagi, quorsum etiam referri debent spasmi præcordiales strangulantes & suffocatorii, ad quos inprimis concionatores, si hypochondriaco laborant malo, sunt proclives. Hi enim quia cum impetu, vehementi vociferatione sanguinis & humorum motum ad pectus, cor & caput impellunt, non mirum est, quod præ aliis pectoris ad suffocationem usque compressiones, phlogoses, sensuum defectiones ac lipothymias cum strepitu & tinnitu in capite & auribus, constrictiones faucium suffocatorias cum sudore frigido, modo calido experiantur; sanguine tamen existente satis fluido & florido; qualis per respirationem auctam sub celeriori per pulmonum vasa transitu efficitur. Ego in tali casu per longam experientiam non melius & tutius aliquod remedium lacte asinino, convenienti tempore & methodo exhibito, sufficiente motu & analepticis, balneis quoque aquæ dulcis, decenti ratione admissis me unquam deprehendisse, certa fide asseverare possum.

Observatio XI.

Malum hypochondriacum à suppressione hæmorrhoidum.

Persona quædam illustris, annorum quadraginta octo, temperamenti sanguinei, corporisque robusti, ac proceri, matre nata hypochondriaca, per multos jam annos quotannis fluxum hæmorrhoidalem patitur. Ob varias autem per aliquod tempus res, quæ ipsi obtigerunt, adversas, hæc excretio sensim imminutior facta, & molesto ani ardore semper stipata fuit. Accessit ergo ante septem annos dolor in pede sinistro podagricus; huncque silentem, & non amplius recrudescentem, excepit arthritis vaga: non minus singulo vere purpuracea efflorescentia, cum catarrhali affectione, ardore, ac pruritu cutis, largisque sudoribus totum corpus occupare soluit, sed & sponte sub recta vivendi ratione desiccatur. Tandem hoc novissimo anno prodiit hypochondriacum malum, sæviitque symptomatibus atrocissimis. Namque primum insignis est adpetitus prostratio, ut sæpius sub ipso pastu assumta vomitu reddere teneatur. Adfligunt insuper insignis lassitudo, anxietates præcordiorum, eorumque gravativi ac pressorii sensus, cordis potissimum occupantes scrobiculum, & ad scapulas excurrentes, vertiginosa capitis perturbatio, tinnitus aurium, somnus terriculamentis plenus. Abdomen, & hypogastrica præsertim regio valde inflatur, multisque murmuribus adficitur; ventriculus & gula ingentibus stringuntur spasmis, cum aliquali deglutitionis impedimento. Hæc symptomata vespertino tempore exacerbantur; & calore capitis, manuumque præternaturali complicantur. In hoc rerum statu commendavi potationem fontium Egranorum tepefactorum; usum elixirii balsamici, pilularumque balsamicarum; nec non pulveris laxantis rhabarbarini. Pro potu ordinario decoctum quoddam; & ad vertiginem, auriumque tinnitum, balsamum vitæ extrinsecus inungendum suasi; nec rectum vitæ regimen, ac corporis motum negligendum, jussi. Abhinc illustri ægro post primam pilularum dosin, hæmorrhoides, cum insigni levamine fluere cœperunt; ut nullum supersit dubium, quin reliqua curatio recte instituta, malo latura sit suppetias.

Epicrisis.

Morbum hypochondriacum & fluxum hæmorrhoidalem, sive potius dispositionem ad eum, ingentem inter se habere communicationem & conspirationem, certo certius est: ita prorsus, ut utraque affectio sit quam maxime hæreditaria, & hæmorrhoidarii quam facile pathematibus spasmodico-flatulentis, & rursus etiam hypochondriaci irregularibus sanguinis per venas sedis commotionibus afficiantur. Nam non raro deficiens & suppressus hæmorrhoidum fluxus caussam affectui hypochondriaco subministrat; non raro etiam homines, qui nunquam à natura proclivea ad hunc fluxum fuerunt, spasmis & flatulentiis intestinorum propter impeditiorem progressum sanguinis per venas mesaraicas & venæ portæ redditum, hæmorrhoidarii fiunt, adeo, ut doloribus & spasmis circa os sacrum, hæmorrhoidibusque tam cœcis, quam fluentibus obnoxii reddantur.

Deinceps quoque certæ in praxi medica est experientiæ, & hypochondriacos & hæmorrhoidarios ex facili fieri podagricos, arthriticos, & scorbuticos, atque silente forsitan altero affectu, ut plurimum succedere ac recrudescere alterum. In ejusmodi intricatis & complexis morbis utique optimum reconvalescentiæ signum est; si & artis & naturæ beneficio per sedis venas fluxus, qui & cacochymiæ & plethoræ optime medetur, procurari & in ordine servari potest.

Observatio XII.

Melancholia hypochondriaca hæreditaria.

Vir juvenis, viginti septem annorum, temperamenti sanguineo-melancholici, parentibus melancholicis, & patre plane maniaco natus, animi sensibilioris, in prima juventute rachitide laboravit; tumque superatis, cum epilepsia variolis, anno ætatis decimo achoribus capitis infestatus fuit. His remediis mercurialibus, absque recto regimine, sublatis successit, tumor totius abdominis, maxime scroti pellucidus; laxantibus sensim sanatus. Quatuordecim annos natus, crebris manustuprationibus, semen provocare cœpit, perque aliquot annos continuavit, cum insequente corporis contabescentia. Insimul ad studia nimium incubuit; & postquam semen turpi manu elicere desiit, non modo crebris pollutionibus nocturnis vexatus, verum etiam tantas narium hæmorrhagias passus fuit, ut sæpius animo delinqueret. A decimo nono ætatis anno, academiam ingressus, Bacho operam non raro dedit; mediocriter valuit; donec quinque abhinc annis sub epulis aliquando subito fieret, ut frustum cibi in faucibus obhæsisse videretur. Spongia intrudebatur gulæ; sed non modo sensus pali pharyngi infixi permanebat; verum etiam uvula prolabebatur; & post multam operam elevata, hoc reliquit incommodum, ut quoties Nicotianam sugat, vel vinum hauriat, protinus faucium ardorem sentiat, & vel uvulæ prolapsum, vel tonsillarum intumescentiam patiatur. Posthæc vitæ genus iniit

valde

valde inordinatum; siquidem degebat in loco, multis stagnis, impuroque aëre pleno; sæpiusque corpori calenti, ac fortiori motu commoto aquam frigidam ingurgitavit. Hinc febrem intermittentem incidit, valde irregularem, & mox tertianam, mox quartanam, mox quotidianam: qua tandem, ope electuarii cujusdam sanata, vanis, tristibus, ac meticulosis exerceri cœpit cogitationibus. Has expugnaturus, elapso proxime anno, Jenam se contulit; sed ibidem majora incrementa cepit melancholia, cum plenaria adpetitus prostratione juncta; ut omnem cum amicis consuetudinem fugere teneretur, gelidisque sæpenumero perfunderetur sudoribus. Curæ medici cujusdam se tradidit primum; à quo martialibus tractatus, cum nullum sentiret levamen, & malum, accedente ob mortem matris mœtore, magis exacerbaretur; acidulas Selteranas adhibuit, conjunctis venæ sectionibus, pediluviis, aliarumque convenientium medicinarum usu. Sed cuncta fuerunt frustranea: siquidem crebris sollicitatur phlogosibus, humorum ad caput congestionibus, fortiori cordis palpitatione; & sub epulis præsertim insigni mentis angore adficiebatur. In tali rerum statu, consultus ego, primum pro potu ordinario decoctum consuetum; ad alvum ducendam, infusum rhabarbarinum; pro nervis, capiteque confortandis pulverem, ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, succino, nitro, oleo cinnamomi, macisque confectum ordinavi; pediluvia quoque, & extrinsecus ad splenis regionem, emplastrum spleneticum Aquapendentis commendavi; & præter rectam diætam, longas peregrinationes, aërisque mutationes suasi.

Epicrisis.

Multa occurrunt in hac morbi historia momenta, quæ tanquam caussæ remotiores, ad malum hypochondriaco-melancholicum contribuerunt. Primum quidem notandum est, ægrum nostrum jure hæreditario quandam ad melancholiam obtinuisse dispositionem; quæ in tenerioribus ætatis annis in ea potissimum consistit nervorum partium constitutione, atque debilitate, qua ad subeundos varii generis morbos proclives fuerunt. Hinc enim in prima statim infantia, digestionis, chylificationis, ac nutritionis negotium, minus rite successit; & ideo atrophica corporis consumtio, cum rachitide enata fuit. Qua percurata, restitisse tamen videtur, sanguinis ac lymphæ potissimum quædam acrimonia; quæ tandem salutari naturæ consilio, ad cutis superficiem depulsa, sub achorum forma comparuit. Recte quidem data tum fuerunt mercurialia; at cum inconveniens accesserit regimen: non fieri potuit, quin constricta corporis superficie, impura exanthemata retrocesserint, tumoremque corporis œdematosum induxerint.

Deinceps quum tantæ nervosi generis debilitati, & per hæreditatem, & graves morbos acquisitæ, sustentatæque, accesserint crebræ manustuprationes: non sane mirum, si partes solidæ tantam ad irregulares commotiones proclivitatem obtinuerunt, ut cessantibus voluntariis seminis profusionibus, illud non modo præter voluntatem sub nocturnis ludibriis promanaverit, verum etiam ipse sanguis, ad animi usque deliquium è naribus eruperit. Tum mag s adhuc fregerunt naturæ, nervosique systematis vires, errores diætetici in academia commissi; quibus in acceptis ferendus est spasmus pharyngis, quo inter epulas, sumto forsan liberaliori vino, correptus est. Hunc, accedente improvida spongiæ in gulam intrusione excepit tanta atonia partium, in faucibus sitarum, ut ad hunc usque diem, post potum spirituosiorem, aut aliud faucium irritamentum, vel uvulæ prolapsus, vel tonsillarum inflatio subsequantur.

Tandem ex irregulari diæta ac vitæ regimine in febrem incidit intermittentem, admodum irregularem; quæ ope electuarii, forsan chinati suppressa, primam originem hypochondriaco ac melancholico malo præbuit. Huic subinde majus pondus ac incrementa dedit, partim improvidus martialium usus, partim diuturnus mœror ex obitu matris conceptus. In hocce igitur morbi genere, ubi cuncta remedia incassum fuere propinata, præter ordinatam vivendi rationem, potum convenientem & balnea aquæ dulcis, non ullum relinquitur subsidium, quam aëris mutationes ac diuturnæ peregrinationes: quæ nisi votis respondeant, omnis fere opera ac oleum perditum est.

OBSERVATIO XIII.

Matrona triginta annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, elapso abhinc anno, cum ob menstrua retenta se gravidam reputaret, ex mariti obitu, vehementi affecta mœrore, huic nimium indulgere cœpit, & solitudinem quæsivit. *Affectus melancholico-maniaco-hypochondriacus.* Erumpens paullo post cum magnis doloribus, uterinus, sed parcus cruor, suspicionem graviditatis discutiebat; & illa ab hominum consortio fere remota, in prædio vivebat. Ibi ex improviso fiebat, ut, prævia raucedine, & ardore faucium, in his sentiret ingens gelu, quod primum parvum spatiolum occupabat, sed mox per totum pectus, ad utraque hypochondria excurrebat, tandemque in presslorium, tensivumque pectoris dolorem desinebat. Sumto pulvere contra acredinem, largiori quantitate, accedebat tanta spirandi angustia, ut suffocari videretur; & tusa in utroque crurum vena, totius corporis horror, pectorisque oppletio jungebatur; noctem transigebat insomnem, altero die non nisi delira, mentis prorsus impos, loquebatur. Accedens medicus deprehendebat pulsum fortem, celerrimumque; urinam intense tinctam, cum sedimento furfuraceo, salibusque scorbuticis; anhelationem gravem, quæ tandem rejectione pituitæ tenacissimæ, fere purulentæ solvebatur. Sermonem continuum sine ordine movebat, mox flebat, mox ridebat; alvus erat adstrictissima, somnus nullus, ciborum fastidium, scintillabant oculi; artus insigni pollebant robore, continuisque motitationibus agitabantur; & interdum in cruribus adparebant exanthemata, absque calore præternaturali. Hæc symptomata, vespertino tempore vehementiora, alternis potissimum diebus exacerbabantur; nec vesicatoriis, camphoratis, anodynis, aliisque remediis obsecundabant. Notari quoque meretur, epidemicam hoc tempore fuisse catarrhalem febrem, exanthematibus plerumque complicatam. Consultus ego crebrum usum pulveris temperantis, ex pulvere Marchionis, antimonio diaphoretico, cornu cervi philosophice præparato, succino præparato, nitro depurato, & cinnabari confecti commendavi; & vespéri liquorem anodynum, ex haustu aquæ frigidæ sumendum suasi. Pro potu ordinavi serum lactis,

lactis, & ad moliendam alvum, mannam, nitro antimoniato nuptam propofui; non minus emulfiones refrigerantes propinari, capitique epithema ex feminis cucurbitarum uncia dimidia, nucleorum perficorum drachmis binis, aquæ florum fambuci, rofarum, tiliæ, liliorum convallium, papaveris rhœados ana unciis duabus, nitri fcrupulis binis, camphoræque in fpiritu rofarum folutæ granis tribus, adplicari juffi. Tandem narium hæmorrhagiam, fi impetuofior raptus humorum ad caput fuerit, intrufo iis ftylo, provocandam curavi; ac præter corporis exercitationem, balnea aquæ dulcis ordinavi.

Epicrifis.

Variæ funt cauffæ, quæ ad ingenerandum hoc dirum contribuerunt malum; prima eft menftruarum retentio, quæ forfan à vita nimis fedentaria originem traxit, & licet fponte revocata fit, parcior tamen fuit; altera debetur diuturno mœrori, ob mariti obitum inducto; & hinc inita vita fedentaria, ab hominum confortio remota: unde imi ventris fpafmodicæ ftricturæ, humorumque major ad caput raptus, ortum petunt. Debetur infuper animadverfio febri catarrhali exanthematicæ, tum temporis graffanti; quæ noftram, fpafmodicis motibus obnoxiam, raucedine, fauciumque ardore id teftantibus, proculdubio occupare voluit. Gelidus in œfophago fenfus, non nifi ex fpafmodica illius ftrictura fortiori, fanguinemque profundius reprimente, natales fuos mutuatur; quæ per reliquum corpus, maxime pectus protenfa, hujus compreffiones, fpirandique difficultatem induxit. Quin idem fpafmodicus motus per inconfultam venæ fectionem ad totum corpus propagatus, hujus horrorem excitavit: atque fic aucta partium inferiorum, maxime abdominis ftrictura, humores fpiffi pariter ac impuri majori copia ad pectus caputque rapti, illius oppletionem: in hoc vero circulum impeditiorem effecerunt; quo tandem factum eft, ut turbatis animalibus functionibus, raptus melancholico-maniacus exceperit.

In tali igitur cafu, non aliæ funt medendi indicationes, quam ut relaxatis corporis exterioris fpafmis, humorum effrænes motus confopiantur, & impetus à capite ad exterius & inferius corpus deriventur. Hinc ex internis profunt temperantia, lenia anodyna, potufque feri lactis; extrinfecus juvant clyfteres, ac epithemata capiti adplicanda. Vix vero operæ pretium faciunt hæc medicamina, nifi acceffferint balnea aquæ dulcis, quibus relaxatur conftrictum corpus, fuccique ad inferiora derivantur. His felici cum fucceffu, fi ex prioribus malum non remittat, fed magis invalefcat, jungi poteft fanguinis, è naribus ope ftyli ipfis intrufi facta provocatio; cui quidem interdum univerfalis humorum per venæ fectionem præmitti debet inanitio, at quum illa in noftro cafu brevi ante morbi invafionem inftituta fuit; commode ipfi fuperfedere potuimus. Nec vero negligendus eft corporis motus, quippe qui virtutem reliquarum medicinarum egregie fecundat, & tali ratione malum hoc, maxime fi fuerit recens, fæpe curatum vidi.

OBSERVATIO XIV.

Paffio hypochon. Vir generofus, habitus corporis fpongiofi, fanguinis humorumque pleniffimus, diu jam paffionibus flatulentis, ac hypochondriacis, maxime in finiftro latere, cum doloribus colicis fuit difcruciatus. *Cardialgia ftomachica.* Præfertim vero per noviffimos aliquot menfes, cum è mobili vitæ genere, ad magis fedentarium tranfiiffet, autumnali hiemalique tempore, fumtis epulis, hora circiter tertia vel quarta pomeridiana, fenfit moleftum & prefforium in cordis fcrobiculo, dextroque hypochondrio dolorem, ad dorfum ufque procurrentem, atque cum præcordiorum anxietate, pectorifque oppreffione ac coarctatione ftipatum: pedes infimul algent, vultus fanguine turget, rubetque, pulfus fertur citatior, manufque calent. Sub hoc paroxyfmo vexant fæpius conatus vomendi, modo irriti, modo ipfi vomitus, materiam faporis acidiffimi, dentes ftupefacientem, faucefque arrodentem, licet parciori quantitate eructantes. Levatur malum ructibus copiofe explofis, atque fudore, circa vefpertinum tempus erumpente prorfus folvitur. Eo gravius autem, & frequentius torquet, fi æger cibis leguminofis, flatulentis, pifcibufque marinis avidius indulferit. Ceterum vires languent, corpus emacrefcit, & alvus nunquam fponte fuo fungitur officio.

Requifiti medici pugnarunt elixiriis, ftomachicis, volatilibus, purgantibus &c. fed fruftra, magifque malum exacerbabant. Ego vero, perfpecta penitius morbi cauffa atque fede, pulveres acrimoniam humorum temperantes, leniterque laxantes, ex lapidibus cancrorum, radice ari, croco martis fubtiliffimo, rhabarbaro, tartaro vitriolato, cinnabari, femineque cymini confectos ordinavi. Præterea, ut abftineret ab omnibus flatulentis, ac leguminofis cibis, atque vini Rhenani potu, cui hactenus adfueverat, juffi; cœna quoque parciori uteretur, corpufque fedulo moveret, imperavi. Tum thermas Carolinas commendavi; quibus aliquoties, fub recto regimine, ufurpatis, optime valere cœpit.

Epicrifis.

Hæc affectionis hypochondriacæ fpecies, quæ ab antiquis medicorum ad cardialgiam referri folet; nec raro noftris temporibus, fequioris potiffimum fexus perfonis familiaris deprehenditur, commode ftomachica adpellari poteft. Ego quidem illius fedem, in inteftino duodeno collocandam effe cenfeo; cujus tonus atque naturale robur, fi fuerit dejectum, facillime in eo ftagnat maffa alimentorum, in ventriculo minus recte digeftorum, & accedente pravo biliofo pariter ac pancreatico fucco, acriorem fubit fermentationem, vaporumque elevationem. Hi vero nimium inflando, ac diftendendo ipfum duodenum, atque fuper hoc fitum plexum magnum mefentericum, item arteriam & venam mefaraicam comprimendo, nec non orificia ventriculi, & flexuram, quæ in fine duodeni eft, arrodendo, ac claudendo, omnium recenfitarum moleftiarum cauffam præbent, atque fundamentum. Tam ingens vero fuccorum acidorum, qui obfervantur in hypochondriacis, proventus, non nifi humoribus in ventriculo ac inteftino ftagnantibus debetur; qui fæpenumero ad corrofivam accedunt naturam, teftantibus vomitionibus. Vitiofo huic acido in acceptis quoque ferendâ eft alvi adftrictio; idemque bilis texturam corrumpens, album generat fæcum alvinarum colorem. Inde porro petenda eft ratio, cur in tali cafu purgantia remedia effectu fuo deftituantur; eorum enim vim non magis quam ab acidis infringi notiffi-

notissimum est. Ego vero in hisce adfectionibus ad alvum laxandam nihil præstantius mannatis passulisque rhabarbarinis, non omissis motu sufficiente, potuque humectante, deprehendi; nec minorem virtutem exserunt absorbentia alcalina, dum acidum absorbent, cumque illo sal quasi medium amaricans constituunt, cujus ope vim laxantem obtinent. Præterea thermæ, maxime Carolinæ, propter copiosam terram alcalinam, & sal, quod complectuntur, amaricans, omne fere curationis punctum absolvunt. Et sane ad acidum absorbendum, viscidum incidendum, alvum laxam reddendam, cunctas excretiones promovendas, viscerumque obstructionem referandam, sagaces ac periti medici nullam unquam medicinam, hisce thermis pretiosiorem invenerunt, atque judicarunt.

Atque has de passione hypochondriaca allegasse sufficiat observationes: plures, qui cognoscere cupit, adeat RESPONSA, atque CONSULTATIONES nostras medicinales. Sic invenietur de malo hypochondriaco exempla in *Sect. III. Casus XXIX. usque ad XXXIII.* hypochondriaco hysterico *Casus XXXIV. ad XXXIX.* hypochondriaco-spasmodico-flatulento *Casus XXXVII. ad XXXIX.* hypochondriaco-scorbutico *Sect. IV. casus L. seqq.* melancholia hypochondriaca ac hysterica *Sectio III. Casus XL. ad XLII. casu LII. ad LIV. seqq.*

SECTIO II.

DE

SPASMIS ET CONVULSIONIBUS particularibus; speciatim de Palpitatione Cordis, Asthmate Spasmodico & Suffocativo, Tussi Convulsiva, singultu, Spasmo & Convulsione Oesophagi, Vomitu, Cholera & Dysenteria, & de uteri Convulsione, abortu.

CAPUT I.

De Palpitatione Cordis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

EXPOSITIS iis spasmodico-convulsivis affectibus, qui tanquam universales, totum nervorum genus occupant, omnesque fere corporis functiones prosternunt: transeundum jam ad illos erit, qui certis tantummodo partibus inhærescunt, easque magna sæpenumero violentia exagitant. Hos inter atrox malum est cordis palpitatio, quam vere talem definimus, quod sit violenta, & perquam molesta musculi cordis subsultatio, ac convulsio, sive è naturali sua sede dimotio, ab influxu liquidi tenuissimi in nervos cardiacos impetuosiori, & cruore justo majori copia in dextrum cordis ventriculum impulso, vel ab acrimonia, aut alia caussa originem petens.

Definitio palpitationis cordis.

§. II.

Differentia ratione graduum, & a tremore cordis.

Hanc veram esse definitionem, ex infra dicendis patescet: jam vero præmonere conveniet, eam esse intelligendam de palpitatione cordis vere tali, i. e. quæ morbosa, valde molesta, & sæpius satis chronica existit; quæ differt à tremore cordis, atque leviori illius palpitatione, corporibus etiam sanis eveniente, citoque transitoria. Tremor nimirum cordis fit a fluidi nervei in eas nervosas fibras, quæ communi itinere cum vasis, maximeque arteriis coronariis, externam cordis ambiunt superficiem, vel celeriori, vel impeditiori per nonnullos ramos influxu: hinc LOWERUS *de Corde Cap. II. pag. 91.* adnotavit, quod cor canis, ligato octavi paris nervo, protinus contremuerit. Inde quoque ratio patet, cur talis tremor, partim post graviores animi affectus, & fervidiorem veneris appetentiam contingere observetur; partim etiam viribus amissis accedere soleat, & mox animi deliquia prænunciet, mox febres malignas comitetur, mox insignius sanguinis profluvium sequatur, mox moribundos vexet. Datur quoque crebrior cordis palpitatio seu motus, qui occurrit in iis, qui celeri cursu, saltatione, lusu pilæ, aut balneis nimium calidis corpus exagitarunt, vel effusiori gaudio adulserunt, vel fortiori iracundia exarserunt; nihilque est, nisi celerior, atque velocior cordis & arteriarum systole, à commotis nimium, atque citius per cordis cava circulantibus succis inducta. Hæc eadem celerior cordis systole, dum à pulsus duritie vacat, sese distinguit a febrili pulsu, qui hujus frequentia cum duritie juncta absolvitur. Distingui porro debet cordis palpitatio ab ea, quæ interdum, maxime in fœminis circa ultimos gestationis menses, in epigastrica abdominis sentitur regione; & nihil est, nisi arteriarum in eo loco sitarum, præcipue cœliacarum, nimia à copioso & in prompto per venas splenicas regressu præpedito cruore, repletio, validiorque pulsatio: quæ optime sanguinis missione curatur. Tale exemplum prostat in A. N. C. *Dec. I. anno VI. p. 261.* De his nobis directe non sermo est; sed de ea loquimur specie, quæ ægros non raro sine evidenti, ac externa caussa adoritur, & tanta cordis contractione & agitatione perficitur, ut illud etiam è naturali sua sede dimoveatur;

moveatur; & vel ad sinistrum magis latus propellatur, vel violenter ad costas, atque sternum allidatur, tantaque vehementia præcordia elevet, ut pulsatio externa tegumenta attollat, & quandoque extra parietes percipi potuerit; testantibus FORESTO *Obs. Lib. XVII. Obs.* 10. & CHRISTOPHORO à VEIGA *Lib. III. de art. med. cap.* 8. Quin RIVINUS *de Cordis Palpitatione* §. 13. memoriæ prodidit, se in ægro cordis palpitatione laborante, in eo pectoris loco, ubi admota manus pulsationem percipiebat, maculam rubicundam; in altero callum deprehendisse.

§. III.

Historia morbi. In historica hujus affectus descriptione occurrunt quædam momenta, quæ merentur considerationem. Primum quidem valde obnoxia huic malo deprehendimus subjecta, quæ sunt corporis strictioris, temperamenti sanguineo-melancholici, animique sensibilioris, in terrorem maxime proclivia, ætate juniora, quæ sanguine succisque turgent, horum consuetas evacuationes, sive fuerint naturales, sive artificiales suppressas, vel neglectas patiuntur; maximeque sequioris sexus personæ, quibus menstrua non rite succedunt, vel narium hæmorrhagiæ suppressæ sunt. Hinc BALLONIUS *Lib.* 1. *consil. pag.* 519. *Uti in juvenibus*, inquit, *ex ephebis excedentibus, quibus debet esse frequens hæmorrhagia, si ea desit, palpitatio potest contingere; ita etiam virginibus nondum menstruatis accidere potest, recurrente ad partes superiores sanguine.* Ipsa palpitatio levior vel gravior est, & per intervalla plus minus longiora invadit; mox noctu ex improviso adoritur miseros dormientes, ut subito evigilent; mox interdiu accedit, sumtisque sæpius epulis invalescit. Antecedunt interdum graves præcordiorum anxietates; sub ipso paroxysmo velox & anhela fertur spiratio; jungitur interdum tremor cordis, &, quod probe notandum, pulsus arteriarum, licet sit intermittens, tamen cordis motui sæpe non respondet, sed languidus fertur ac imminutus; quin testante TIMÆO a GULDENKLEE *Epist.* 23. *pag.* 140. prorsus non sentitus fuit in carpo. In gravi paroxysmo percipitur magna molestia in præcordiorum regione, ob septum videlicet transversum vi nervi phrenici, circa cordis sinistrum latus siti, & ab ejus palpitante motu agitati male affectum; non minus insignis corporis languor, artuumque tremor remanet.

§. IV.

Sedes & caussa mali proxima. Quod attinet ad ipsas mali caussas & sedem: formalis caussa semper est violenta cordis contractio, atque convulsio tanta, ut è sede sua dimoveatur: materialis proxima vero est quædam cruoris potissimum in dextro cordis ventriculo stagnatio, & nimia ad eum aggestio, propter quam impetuosior fluidi nervei in nervos cardiacos & fibras cordis fit influxus & earum præternaturalis contractio. Quæ ut eo facilius intelligantur; operæ erit pretium, quædam de intimiori cordis structura, huc apprime facientia, præmittere.

§. V.

Nervorum cardiacorum descriptio. Atque primum ex solertissimi JOHANNIS MARIÆ LANCISII *tr. de motu cordis, & aneurysmatibus* allegandum duximus, quod contra plurimorum medicorum sententiam, qua valde exiles, & vix animadversione dignos cordi tribuunt nervos, hos potius insigniores ac innumeros, cordis musculis communicari, penitior doceat anatomia. Namque in singulo latere, dextro pariter atque sinistro quinque adnotare licet nervorum paria; quorum primum, vagum dictum, in cerebro inter nates, testesque subortum, & in molli hujus substantia, inter ramusculos carotidum arteriarum progressum, communi cum vena cava itinere ad pericardium fertur, & sparsis ad auriculas, arteriasque ramulis, desinit in rete nervosum, inter aortam ac pulmonalem arteriam, in postica cordis basi reperiundum. Alterum, quod intercostale superius vocatur, eodem cum priori principio natum, & è capite per foramen ossis petrosi emissum, supra aortam descendit arteriam, inque tres divisum ramos, unum externo cordi, reliquos duos dicto reticulari communicat contextui. Tertium, quod audit vertebrale, adhuc intra cerebrum prope decimum nervorum par erumpens, cum arteria vertebrali, per osseam viam progreditur, & circa septimam colli vertebram egressum, cordi variis insinuatur locis, tandemque in memoratum rete distribuitur. Quartum, nomine intercostalis inferioris, præditum, ex spinali medulla inter tertiam, quartamque colli vertebram surgit, & missis quibusdam ad auriculas & utrasque venas ramulis, ad formandum sæpius allegatum plexum concurrit. Quintum denique, quod phrenicum vocat, ex ultima colli, primisque dorsi vertebris erumpens, nervos dat auriculis ac ventriculis, atque eundem perreptat nervosum plexum; ex quo demum innumeri rami per totam cordis feruntur substantiam. Hinc docemur, unde cordis musculo tanta vis sit, quæ omnium totius corporis musculorum robur longissime superat: cumque, uno nervo ligato, cor quidem, ob irregularem fluidi tenuissimi per reliqua nervorum paria influxum tremat; ejus vero motus non prorsus intercipiatur. Præterea notari meretur, recentiorum nervorum tria esse paria, quæ ganglia formant; reliqua duo his vacare. His efficitur regularis, ac naturalis cordis motus; illis irregularis ac violentior, animi pathemata excipiens: unde patet, cur animi affectibus tanta in alterando cordis motu sit potentia. Nec ignorari oportet, cavam venam præ reliquis vasis, numerosissimam obtinere nervorum copiam: quoniam illa ad revehendum totius corporis sanguinem, magno opus habet robore.

§. VI.

Adhuc notatu est dignissimum, cor esse musculum, seu potius congeriem multorum musculorum. *De structura, atque motu cordis.* Namque dum docet anatome, illud ex innumeris fibris, columnisque carneis constructum esse; eadem quoque penitior manifestat, singulam fibram ex quamplurimis componi fibrillis; quarum quævis, quum iterum sit congeries fibrillarum minimarum, musculi nomen meretur, maxime cum singula tegatur membrana tenuissima, ex fibrarum nervearum arteriarumque contextu apparata. Hinc sequitur, cor undique, interne pariter, ac externe, valde nervosum, valdeque esse sensibile, & ab omni, quod ipsi inhæret, ad contractionem posse vellicari. Deinceps cor est musculus liber, à quatuor magnis vasis pendulus: ergo a motu naturali majori ad omnes plagas rapi, & consueta sede dimoveri potest.

potest. Usus cordis est, ut sanguinis circulum per totum corpus promoveat; de quo ad nostrum scopum hæc notamus. Sanguis ab omni corporis puncto, ope venarum primum exiliorum, mox capaciorum, fertur tandem in venam cavam, ejusque, qua ea prope dextram cordis auriculam format, sinum amplum, & ex eo in dictam auriculam, tanquam cavum intus musculum, sub ejus dilatatione ingreditur: simulque chylus ex subclavia, per descendentem cavam, eandem subintrat auriculam. Hæc igitur humoribus plena, ad sui contractionem sollicitatur; qua facta, cruorem cogit in dextrum cordis ventriculum, vel prorsus laxatum, vel juxta *Lancisii* mentem, in fine diastoles atque principio systoles constitutum. Ille vero cruoris mole, ob fabricam valde nervosam, stimulatus valide constringitur; pellitque contentum fluidum, impedito per valvulas tricuspidales ad auriculam regressu, in pulmonalem arteriam, per pulmones undique distributam. Inde liberis undique viis, tendit ad pulmonalem venam, perque hanc iisdem modis, à sinistro cordis thalamo excipitur, & ex eo per aortam arteriam in totum corpus effunditur. Expresso è corde cruore, ejus ventriculi vacui, in situm vere naturalem, qui diastole est, se restituunt; & quamprimum cruore implentur, ob mechanicam necessitatem, rursus contrahuntur. Sic alternat systole, atque diastole tam diu, quam diu vita, quæ integro humorum circulo absolvitur, perdurat.

§. VII.

Ratio palpitationis cordis mechanica.

Ex his patet, ad cordis motum naturalem requiri 1) justam proportionem fluidi movendi, atque solidi, ut scilicet illius ea duntaxat afferatur quantitas, quæ vi cordis naturali possit superari, 2) fluidorum temperiem, ac mixtionem naturalem, 3) cordis justum robur, & hinc sufficientem fluidi nervei, & arteriosi spirituosi influxum; 4) ductuum vasorumque sanguinem ad cordis vasa vehentium, ac revehentium rectam dispositionem, liberamque ab omni præternaturali caussa cavitatem. Quæ si minus legitime se habeant, cordis motum variis modis viriant; sed quum nobis de vera ac violenta duntaxat cordis palpitatione sermo fit: ad eam a reliquis motuum cordis vitiis distinguendam, sciendum est, ad eam perficiendam semper requiri: 1) ut cordis ventriculo dextro infensum quid, quodcunque fuerit, inhærescat; 2) ut hinc major ac impetuosior fiat fluidi nervei ad nervos cardiacos influxus; & 3) consequenter, naturali major, ac summe violenta musculi cordis subsultatio, atque contractio insequatur, quæ sæpius atque celerrime continuata, non prius cessat, quam donec expulsum fuerit inimicum, ac remotum impedimentum; 4) ut tam violenta agitatione, cor è sede sua, quoniam liberum est, pendulumque, dimoveatur; ac 5) non raro ad sinistrum maxime latus protrudatur; quoniam à dextro latere ad sinistrum fit impulsus; ut 6) denique humorum per arteriarum vasa irregularis sit progressus, quin interdum plane per aliquot minuta cesset; unde in carpo pulsus percipitur plerumque intermittens, debilis, parvus, vel plane nullus, & non raro mentis junguntur deliquia.

§. VIII.

Sectio cadaverum, cordis palpitatione

His præmissis, jam inquirendæ erunt caussæ palpitationis cordis mediatæ: quo fine præmittendam duximus sectionum eorum, qui hoc

morbo perierunt, historiam. Tacemus polypos, calculos, aliasque res præternaturales, in cordis, vasorumque cavis obvias; de quibus fides sit penes auctores: tacemus quoque equam, sanguine tinctam, justo majori copia in sacculo pericardii post mortem reperiundam; cujus infra subjungemus explicationem: sed commemorabimus duntaxat, qualis reperta fuerit cordis constitutio. Sic A. N. C. *dec. II. anno IX. obs.* 44. referunt, aperto tali cadavere, cor mole maximum adparuisse, dextrum ventriculum dilatatum, ac sanguine nigerrimo repletum, arterias conniventes, venamque cavam ascendentem in tumorem ingentem fuisse elevatam. Idem confirmat WILLISIUS *tr. de medicament. oper. Sect. VII. Cap. III. pag.* 103. ubi præter infarctum dextri cordis ventriculi, ac dextræ auriculæ, pulmones quoque atro, stagnante, ac extravasato cruore fuerunt infarcti. JOH. COUSIN *in Nov. asthmat. Hist. III.* refert, corda ad instar bovis quadrati semet invenisse.

extinctorum.

§. IX.

Caussæ mediatæ sunt polypus cordis.

Persequuturi igitur caussas, quæ ad inducendam cordis palpitationem contribuunt, mediatas: eas vel intra, ac circa cor ipsum hærere, vel in partibus magis remotis residere deprehendimus. Ex priorum censu occurrunt primum, atque frequentissime polyposa concrementa, fibrosa semper ac membranacea, in cordis potissimum ventriculis, ac auriculis generata, tum in venas protensa, & ex his non raro intra arterias compulsa. Ubi hæc caussam præbent cordis palpitationi, has plerumque deprehendimus notas: à motu corporis validiori, a scalarum adscensione, vel ubi sanguis levissime commovetur, protinus cordis palpitatio invalescit; fit ingens circa præcordia anxietas, cum pulsu debili, & inæquali, quandoque etiam plane intermittente; spiritus ægre trahitur, ut suffocationis non raro fit metus, sæpiusque animi junguntur deliquia: morbus præterea diutius perseverat, nec ullis cedit medicamentis. Tale concrementum, si cordis thalamis inhærescat, pro vario, quem format, situ, nunc plus, nunc minus sanguinis, per cavam venam advecti admittit; hinc pro majori, minorive cruoris copia pulsus quoque nunc fortis, nunc debilis ac obscurus editur. Quando polypus ejusmodi in eo loco, ubi firmiter accrevit, immotus quiescit; nullam observamus palpitationem; quod si vero à loco suo avulsus, libere in cordis ventriculis fluctuet, hinc forte una cum sanguine in vas sanguiferum patulum propellatur, firmiusque in illud adigatur, ita ut plane occludatur, & hac ratione sanguinis transfluxus impediatur tam diu, donec istud repagulum rursus solvatur: tum non modo pulsus arteriarum plane intermittit, atque silet; verum, obstructis sic vasis, & continuante perpetuo ad dextrum cordis thalamum affluxu, stagnat cruor in hoc ventriculo, ipsum distendit, atque sic musculum cordis ad vehementissimam sui concussionem, quæ est palpitatio, proritat, non prius cessantem, quam donec iter aliquo modo sanguini liberum restituatur.

§. X.

Polypis extinctorum anatome.

Hinc in iis, qui cordis palpitatione, à polypo suborta, extinguuntur, cordis potissimum dextrum ventriculum, una cum auricula, atque vena cava, in stupendam à stagnante intus cruore elevatam deprehendimus molem. Notabilis

H hoc

hoc nomine est historia, quam de sectione cordis palpitatione, à polypo enata peremti allegant M. N. C. *dec. II. anno VI. obs.* 233. & sic se habet: totum cor, quantum possibile, in sinistram pectoris cavitatem detrusum jecit, dextra auricula mire expansa, & spatiosa comparente, quippe cujus cavitas ventriculo cordis, ad quem viam pandit, longe amplior exstitit. Pericardio, cujus membrana justo crassior fuit, aperto, seri libra ad minimum effluxit. Incisa hinc dextra auricula, fluidus primum promanavit sanguis, portio major coagulata ibidem hæsit; sub quo crus polypi cujusdam delitescebat, qui ex sero viscido, & in massam tenacem congelato constans, mediam dextri ventriculi cavitatem implebat, & auriculam transeundo, in arteriam pulmonicam, ejusque ramos exporrectis pedibus profunde decurrebat; pedes simul varios intra columnas dicti ventriculi carneas inserebat, tenaciter ibidem adhærens. In sinistro ventriculo apparuit polypus latus, & spissus, pluribus pedibus retro columnas carneas enatus, pollicis & latitudine & crassitie; qui ventriculum egressus, per auriculam sinistram in aortam, & carotidem, ejusque ramos multiplicatis pedibus expandebatur &c. De polyporum generatione, cum nostri non est instituti, non agemus pressius: sed id duntaxat monebimus, quod a sanguine crasso, viscidoque ejusmodi particulæ in cordis dextro cavo relinqui, ac in fibrosam tandem texturam coire possint. Hæc facilius penetrabit, qui consideraverit, in dictum cordis thalamum ferri non modo chylum, adhuc crudum, nondumque cum sanguine mixtum; verum etiam sanguinem, reliquo crassiorem, parteque subtiliori ac spirituosiori orbatum; qualis est partim ille, qui a hepate per cavam ascendentem adducitur, partim è capite per cavam descendentem in cordis ventriculum dextrum revehitur. Omnes vero caussæ, quæ cruorem copiosius ad præcordia cogunt, de quibus inferius tanquam palpitationis caussis agetur, ad polypos generandos contribuunt. Horum, quasi hæreditariorum, cor infantis à primis ætatis annis obsidentium, illudque ad crebras palpitationes irritantium, memorabile exemplar recensent ACTA BEROL. *Dec. II. Vol. VII. pag.* 99.

§. XI.

Humorum abundantia. Frequens porro morbi nostri caussa in ipso partium fluidarum vitio quærenda est, & primum quidem nititur earundem insigniori, ac vires solidorum superante mole. Quando enim humores nimia peccant abundantia, non fieri potest, quam ut tam vasa, quibus continentur, quam præsertim cordis thalamos, accedente nimirum vel fortiori eorundem commotione, vel majori ad superiora ob spasmos inferiorum raptu, prægrandi, ac modum naturalem excedente copia irruant, illos vehementer distendant, relaxent, atque tum ad contractionem palpitatoriam provitent. In tali casu vultus est floridus, ac rubicundus, vasa cruore turgent, ac pulsus fertur magnus. Hoc vitii genus à tali caussa inductum in juvenibus potissimum locum habet sanguineis, qui pueruli largum è naribus fundere sueverunt cruorem; & his hæmorrhagiis cessantibus, pectoris compressiones atque molestias sentiunt. Idem quoque non raro accidere observamus illis, qui solemnibus sanguinis detractionibus adsueti, easdem justo tempore non repetunt, sed neglectui habent. Hinc explicanda sunt exempla eorum, qui certis anni temporibus recurrentem cordis palpitationem sola venæ sectione prævertere potuerunt. Tale de cordis palpitatione quotannis recurrente, ac tandem venæ sectione præservata, exhibet ZACUTUS LUSITANUS *M. P. H. Lib.* 2. *histor.* 39. *pag.* 251. id quod affirmat etiam STALPART VAN DER WIEL *observ. rarior. Cent.* 1. *obs.* 36. qui casum ex Galeno allegat, quod quidam juvenis per tres successive annos certo tempore palpitatione cordis vexatus, a venæ sectione semper senserit levamen; quarto autem & sequentibus, tempestiva venæ sectione se ab hoc molesto malo præservavit.

§. XII.

Sanguinis crassities. Longe frequentius est, à sanguinis & seri viscidioris nimia congestione ad cor ejus induci palpitationem. Sciendum enim est, spissos ac crassos humores in motu suo circulari primum omnium in hepate perturbari, ob eam, quam *Cap. de malo hypochondriaco* allegavimus, rationem. Tum vero in imi ventris visceribus, partibusque nerveo-membranaceis stagnantes, has ad spasmodicas provitant stricturas. Constricto abdomine cruor majori copia ad præcordia cogitur, & ex vena portæ omnium aterrimus per venam cavam, in dextrum cordis thalamum pellitur, ea quantitate, ut naturalis systole ipsi propellendæ haud sufficiat. Tam crassus vero ac viscidus sanguis non raro relinquit stagnantem in corde portionem, cui expellendæ palpitans motus, isque sæpe vehementissimus opponitur, & inde quoque prima tantum non semper polyporum ponuntur rudimenta. Hinc ratio reddi poterit, cur hypochondriaci, scorbutici, atque cachectici, cordis palpitationem, tanquam gravissimum symptoma non raro experiantur: cutque puellæ, ob insignem imi ventris compressionem, vestimentis huic scopo adaptatis factam, eodem facillime corripiantur malo. Non minus hinc clarum fit, quare viri ex hæmorrhoidum suppressione, gravi hoc symptomate adfligantur, ac quare virgines cacochymicæ a mensibus incipientibus, haudque regulariter succedentibus; nec non fœminæ, tributum lunare solvere desinentes, idem incidant vitium; quo plerumque circa lunæ insigniores mutationes laborant. Hoc in casu, ubi spissi sunt vitales succi, iis qui colica vel flatulenta, vel nephritica discruciantur, familiare symptoma cordis est palpitatio: dum enim & flatus, & spasmi comprimunt distenduntque imi ventris vasa, & hinc cruorem majori copia compellunt ad præcordia; facilis est ratio, inde subortæ cordis palpitationis.

§. XIII.

A materia acri, cordi inhærescente. Est porro non raro palpitationis caussa, materia quædam subtilis, acris ac caustica; quæ non modo nervis præcordialibus ac cardiacis insidens, spirationem difficilem producit; verum etiam cum humorum massa ad cor ejusque vasa coronaria delata, fibris carneis, nerveisque adhærescens, eas graviter vellicando, ad violentos motus disponit concussorios. Sic prostant innumera exempla eorum, qui à scabie retropulsa, purpura, vel non satis ad cutim progrediente, vel plane retrocedente, aliisque exanthematibus improvide retroactis, aut ulceribus præmature consolidatis, cordis passi sunt palpitationem: quod etiam de materia arthritica, podagricaque intus compulsa statuendum est. Quin notari me-

meretur ille casus, quem de gravi cordis palpitatione, ex fœtore pedum suppresso enata refert SIMON PAULI *in quadripart. botan. pag.* 215. Huc & illæ spectant observationes, ubi quidam ex vaporibus tetris, venenatis in hunc dirum morbum inciderunt; qualem ex fumo antimoniali in pulmones suscepto obortum adnotavit GODOFREDUS SCHULTZE *tr. de nat. tinct. bezoard. Cap. V.*

§. XIV.

Ex defectu sanguinis. Non vero solum à dictis humorum vitiis atrox hoc malum inducitur; sed ad illud ingenerandum, sanguinis quoque defectum contribuere, pluribus compertum habemus exemplis. Sic post enormes sanguinis profusiones, sive per uterum in abortu, aut puerperio, aut menstruis, sive è pulmonibus per hæmoptysin, sive ex aliis locis quadam violentia provocatæ fuerint; non modo cordis tremorem, sed veram quoque palpitationem insequi, experientia comprobat. Quemadmodum enim ad systolem & diastolem rite perficiendam, liquidi nervei non minus, ac sanguinis arteriosi debitus in cor, & ejus vasa requiritur influxus: ita hoc in dictis casibus imminuto, cordis quoque vigor labefactatur, nec sufficiens fit ejus contractio. Hinc ab irruente sanguine successive grumi & coagula in cordis cavis relinquuntur, quæ tandem cumulata, non modo impediunt regularem sanguinis transitum, lipothymiarum hisce adfectibus plerumque junctarum caussam; verum etiam ad eam commotionem ipsum cor proritant, quæ audit palpitatio, sed in hoc casu levior deprehenditur; & simul crebrior.

§. XV.

Ab animi affectibus. Inter caussas nostri mali omnino præcipuum sibi vindicant locum immoderatiores animi perturbationes; quarum modus agendi varius; quædam ita sunt comparatæ, ut vel humores celerius commoveant, & a partibus interioribus ad corporis superficiem compellant, veluti ira est, atque gaudium; vel eosdem magis ad interiora restringant, constrictis exterioribus, quemadmodum de metu, terrore, tristitia &c. observamus. Hac ratione & iracundia, & effusum gaudium, rarissime veram inducent cordis palpitationem; consentiente præter experientiam GABELCOVERO *observat. Cent. IV. Curat.* 84. Sed potius leviorem illum palpitantem motum excitant, quem §. 11. non nisi frequentiori cordis & arteriarum systole atque diastole absolvi, & à vera palpitatione probe distinguendum esse docuimus. Metus frequentius efficiet cordis tremorem; eundem vero caussam palpitationis esse posse, testatur BAGLIVUS *prax. medic. Lib. II. pag.* 229. Omnium autem maxime terrorem ad provocandum hoc malum esse potentissimum, quotidiana confirmat experientia. Ratio in eo videtur posita: dum terroris ea vis est, ut constrictis externis corporis partibus, succos vitales ad interiora magis compellat; ruunt hi majori copia ad cordis machinam; hancque, ultra naturalis dilatationis sphæram distensam, ad præternaturalem cogunt resistentiam, quæ gignit palpitationem. Non semel quoque observavi, viros ac juvenes hypochondriacos, & qui debiliori nervorum genere sunt instructi, ex acrioribus meditationibus, prævia extremorum refrigeratione, atque vertigine, in cordis palpitationem incidere; quam etiam fœminæ hystericæ ab odore suaveolentium patiuntur.

§. XVI.

Ex caussis mali nostri remotioribus huc spectant cibi flatulenti, ab iis præsertim comesti, qui languidam obtinuerunt digestionem, veluti hypochondriaci sunt. *Caussæ remotæ sunt cibi flatulenti.* Cibi nimirum tales leguminosi, ac oleracei mucosum in ventriculo ac intestinis relinquunt lentorem, ex quo resoluti vapores, non modo intestina distendunt, atque sic liberum sanguinis per abdominis vasa circulum perturbant; verum maxime ventriculum expandendo, debitum septi transversi descensum, cruorisque per pulmones cursum præpediunt, & illius expeditum per cordis cava remorantur iter. Sic de se ipso testatur MALPIGHIUS in *Epistola ad* BORELLUM, se ab adsumtis leguminibus, palpitationes persæpe molestissimas fuisse expertum. Hinc quoque ratio in promptu est, cur hypochondriaci à pastu potissimum, palpitationem cordis patiantur: & quare permulti veterum caussam hujus adfectus in flatulentia collocaverint; adeo ut HIPPOCRATES *Lib. II. epid. §. V.* dixerit, quod in omni cordis palpitatione sit flatulentia. Nec negligendæ in classe caussarum occasionalium sunt imi ventris, pedum, tibiarumque stricturæ, ac vestium justo arctior adplicatio: *Strictura partium inferiorum.* quippe quæ humores ad superiora magis compellendo, in dispositis ad producendum malum plurimum contribuunt, quemadmodum GABELCOVERUS *Cent. III. Curat.* 114. *pag.* 161. confirmat; & FORESTUS notabilem allegat casum, ubi quis propter tibias arctius ligatas, dum somno meridiano se daret, cordis palpitatione prehendebatur; solutis vero iis, placide ac suavius quievit. Et denique in iis, qui à nimia sanguinis crassitie, vel polyposis concrementis, cordis palpitationi obnoxii sunt, quam plurimum ad eam revocandam contribuunt omnes humorum commotiones, *Cuncta, quæ commovent humores.* sive fiant per fortiora animi pathemata, sive per cibos potusque calidiores, quale exemplum de cibis nimiis aromatibus conditis allegant M. N. C. *Dec. I. anno III. obs.* 134. sive denique per vehementiorem corporis motum, qui illis subjectis semper observatur noxius.

§. XVII.

De aqua pericardii. Prius quam relinquamus pathologicam nostri mali considerationem; brevibus adhuc tradendum est, quid de aqua pericardii statuamus. Constat nimirum per plures observationes, quod in iis, qui cordis palpitatione extincti perierunt, aqua in pericardio copiosius collecta adparuerit: id quod variis exemplis confirmant CAROLUS PISO *de morbis à serosa colluvie pag.* 170. OLAUS BORRICHIUS *in Act. Hafniens. pag.* 173. HOLLERIUS *in Schol. Lib.* 1. *cap.* 39. TULPIUS *Lib. IV. cap. XX.* FERNELIUS *Lib. V. pathol. cap. XII.* Multi dictam pericardii aquam pro caussa palpitationis venditarunt; at nos potius cum LOWERO *tr. de Corde Cap. II. pag.* 104. statuimus: quod sit effectus palpitationis. Namque sicuti multis observationibus compertum habemus, quod sanguis, si in loco quodam stagnaverit, serosam subtiliorem portionem dimittat, uti in cerebro, intestinis, utero, vesica &c. deprehendimus: ita non minus persuasum habemus, quod à cruore in thalamis ac auriculis cordis stagnante, & summa violentia conquassato, subtilior pars secedat, & in saccum pericardii extravasetur: unde non hujus modo, verum etiam pectoris hydropem generari, ac cordis palpitationi supervenire observamus.

§. XVIII.

Prognosis. Quod prognosin hujus mali attinet; insignis est locus, quem GALENUS *lib. de locis affectis* habet, dum dicit: *qui in juvenili vel declinante ætate corripiuntur gravi cordis palpitatione, raro ad senectutem perveniunt, sed citius moriuntur.* Et AVICENNA *fen. 3. primi l. doct. 5. cap.* 1. cavendum maximopere, ne morte subita intercipiatur, qui sic affectus fuerit, his verbis commonuit: *Ille*, inquit, *cui tremor cordis assidue contigerit, de se ipso sit sollicitus, ne subita intercipiatur morte, quod symptoma hujusmodi, cum principis partis proprium sit, in syncopen, & inde in mortem facile transmutetur*; sicut idem auctor *fen. XI. tertii tr. Cap. II.* conceptis verbis affirmavit. Neque profecto parvi habendus ac negligendus est hic affectus, à quacunque demum suboriatur caussa: namque non raro contingit, ut ille, si cor ultra sphæram elasticitatis adeo distendatur, ut se constringi nequeat, in lethalem suffocationem, ac syncopen terminetur. Et facilis quoque illius in periculosam hæmoptysin, phthisin, cachexiam, asthma convulsivum, hydropem pectoris & anasarcam est transitus. Metuendum maxime de infelici est exitu, si palpitatio fuerit frequens, si magna, si cum anhelitu, animi deliquiis, & pulsus inæqualitate contingit. Generatim & in prognosi rite suppeditanda, & curatione mali feliciter absolvenda, adnotare oportet medicum, num cordis palpitatio sit idiopathica, aut, quæ caussam intra ipsum cor, aut saltem vasa ipsi vicina agnoscit; anne symptomatica, quæ morbis spasmodicis, convulsivis, hystericis, ac hypochondriacis tanquam molestum jungitur symptoma. Illa curari fere nequit; hæc, sublato primario morbo, prorsus cessat.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Curatio affectus nostri convulsivi, quo hic magis inveteravit, eo difficilior redditur: namque cordis fibræ, si tam frequenter præter naturam vellicantur, ac distenduntur, tandem adeo debilitantur, ut morbus fiat habitualis, & à levissima resuscitetur caussa. Quare si in ullo, certe in hoc morbo, principiis obstare oportet; quoniam non nisi nascenti morbo, perfecta curatio, ipsi vero invalescenti, præsertim idiopathico, palliativa duntaxat superest medela. Ipsa vero medendi ratio hæc est: 1) adniti oportet, ut nimia commotio partium fibrosarum & nervearum cordis ac vasorum apte sopiatur. 2) Sanguinis stasis circa cor & pulmones impediri debet; ejus adfluxum revocando, ac circulum reddendo liberiorem. 3) Caussæ, quæ malum excitant, extra paroxysmum sunt removendæ.

§. II.

Quidnam in paroxysmo sit faciendum. Quod paroxysmos attinet; dispiciendum est rationali medico, quæ occasionalis caussa ad illum inducendum contribuerit. Si videlicet nimiam humorum ebullitionem subesse cognoverit; præstantissima sunt remedia, quæ temperant illam, simulque vi pollent, præternaturalem partium solidarum motum compescendi. Hoc nomine præclari usus sunt pulveres antispasmodici, qui ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, nitro depurato, cinnabari, succino, dente hippopotami philosophice præparato, cornu cervi sine igne, & tantillo extracti castorei apparantur; nec non pulvis noster præcipitans vel solus, vel liquori anodyno minerali nuptus, & ex haustu aquæ frigidæ, quæ in temperando humorum orgasmo, excellentem obtinet virtutem, liberaliori sumtus. Ubi flatulentia intestinorum sustentat malum, alvus adstricta, cutis arida, pedesque frigidi sunt; præter dicta interna temperantia, externis quoque dimicare convenit; & inprimis flatuum per inferiora subductioni, alvinæque excretioni succurrendum per clysteres oleosos, leniter carminativos. Pedes quoque in aquam tepidam immittere oportet; sed ea cautione, ut si justo frigidiores fuerint, prius pannis calidioribus probe fricentur. Quandocunque nimiæ hæmorrhagiæ præcesserunt, viriumque insignis prostratio cum crebris animi deliquiis præsto est; temperantibus jungenda sunt analeptica; veluti mixturæ, quæ ex aquis liliorum convallium, melissæ Turcicæ, cinnamomi sine vino, cerasorum nigrorum, pulvere Marchionis, lapidum cancrorum, liquore anodyno, & syrupo quodam analeptico, v. g. florum quatuor cordial. conficiuntur. Et ipsa essentia ambræ egregia virtute & analeptica, & roborante in hoc casu pollet.

§. III.

Externa in paroxysmo adhibenda. Neque vero spernendus est externorum remediorum usus: ex quorum numero sunt fotus sacculique discutientes, & balsamici, ad præcordia & cordis scrobiculum adplicandi, qui ex roremarino, mentha, melissa, floribus chamomillæ Romanæ aliisque speciebus, aqua melissæ vinosa, sive l'eau des carmes irroratis adparari possunt. FORESTUS melissam viridem cum borragine calefactam, & cum aqua rosacea, ac momento aceti admotam laudare satis nequit: cui scopo etiam balsamum nostrum vitæ, præcordiis inunctum faciet satis. Denique si sanguis abundaverit, & per satis longum tempus ex vena haud detractus fuerit; nec ex commendatis remediis paroxysmus cedere velit: nihil fere superest, quam ut vena val in pede, vel etiam, si reliquæ permiserint circumstantiæ, in superioribus corporis partibus tundatur, & sufficiens cruoris detrahatur quantitas. Sic enim liberantur præcordia à nimia humorum mole; ac æquilibrium inter solidas, fluidasque restituitur partes. Hinc HORSTIUS *Lib. III. Obs. XVI.* venæ sectionem in ipso paroxysmo ad miraculum profuisse testatur. Quidam facta lateris dextri ad terram inclinatione, paroxysmos levare ac tollere possunt: quales casus ipse vidi aliquoties, & unum in A.N.C. *dec. I. anno II.* relatum legi. Neque obscura est ratio; hoc enim incurvato corporis situ, celerior sanguinis per venam cavam descendentem ad cor affluxus paululum intercipitur.

§. IV.

De venæ sectionis usu. Extra paroxysmos omnis curandi intentio eo est dirigenda, ut caussæ malum foventes tollantur, vel saltem imminuantur. Quo quidem fine impigre invigilandum est, ut quæcunque subsit caussa, excepta, quæ defectu sanguinis nititur, humorum incrementum studiose præcaveatur. Sic enim succurrimus plenitudini, ac spissitudini illorum; sic quoque polyporum, si præsto fuerint, retardamus augmentum. Et sane præstantissimum, cujus ope hoc fine potiri licet, remedium est decenter instituta venæ sectio: quæ sicuti

in

in ipso paroxysmo insignem fert opem, ita quoque extra illum, ad præcavendas novas accessiones, egregiam exserit virtutem. Hinc GALENUS *Lib. V. de locis affectis Cap. II.* affirmare non dubitat: omnes palpitatione cordis laborantes, venæ sectione, & alimentis, ac medicamentis attenuantibus curatos fuisse ac liberatos. Consentiunt hac in re ANTONIUS AB ALTOMARI *Cap. XLV.* CAPIVACCIUS *Lib. II. Pract. cap. VIII.* VICTOR TRINCAVELIUS *in Prælect. de compos. medicament. & Cap. de palpitatione cordis.* STALPART VAN DER WIEL *obs. rarior. Cent. I. obs. 36.* ZACUTUS LUSITANUS M. P. H. *Lib. II. hist. 39. pag. 251.* & VERZASHE *obs. 90.* Hoc sane remedii genus, uti in illis, qui ex nimia sanguinis plenitudine, aut etiam spissitudine cordis palpitatione laborant, omnium remediorum vim & superat, & secundat: ita sane unicum fere est subsidium, quo eos, quos polyposa in corde concrementa vexant, solari possumus.

§. V.

Quomodo oppugnentur sanguinis spissitudo, atque polypi. Præterea pressius ad caussarum ablationem accedendum erit; quo quidem nomine, si symptomatica fuerit cordis palpitatio, ad morbum primarium in medendo respicere oportet. Hic si fuerit hypochondriacus, repetenda & in usum vocanda sunt ea, quæ *Cap. de malo hypochondriaco* commendavimus. Præsertim vero quædam animadversio debetur humorum spissitudini; quæ sicuti mater est concretionum polyposarum; ita eandem fere cum his requirit curationem, hac differentia, ut ea in simplici humorum spissitudine funditus exstirpanda, in polypis vero non nisi ad graviora pericula præpedienda locum habeat. Utroque autem casu hic est curationis cardo, ut & alimentis & medicamentis perpetua humorum fluxilitas conservetur, atque salutarium excretionum successus adjuvetur. Quamobrem præscribenda sunt infusa ac decocta aperientia, attenuantia, ac resolventia; brodia ex jusculis tenuioribus cum radice cichorei, graminis, herba chærefolii &c. parata. Commendat quoque in tali cordis palpitatione, quam melancholicam vocat, serum lactis RHODIUS *Lib. II. obs. 40.* Omnium vero medicaminum virtutem longissime superant, aquæ minerales, inque primis thermæ Carolinæ: quippe quæ humores spissos, coagulatos, viscidosque optime resolvunt, attenuant, impuros per excretiones proscribunt, visceruMque infarctus feliciter referant. Et novi profecto quædam subjecta, quæ palpitatione cordis vexata, polyposa in corde fovere videbantur concrementa; & ab usu venæ sectionis, thermarumque Carolinarum annuo, se per multos annos in vita conservarunt.

§. VI.

Curatio mali à reliquis humorum vitiis orti. Quando malum caussam & originem habet à mensium, vel hæmorrhoidum retentione: operæ pretium erit, has excretiones in ordinem revocare; id quod medicinis temperantibus, antispasmodicis, diluentibus, blandis laxantibus, venæ sectione, pediluviis, balneis, aquis thermalibus, aliisque pro circumstantiarum varietate peragere licebit. Quod si ulcera, scabies, arthritica materia, aliaque exanthemata intra corpus depulsa; evacuatis per blanda laxantia, quæ in primis viis hospitantur, crassis sordibus, studendum est, ut materiam acrem subtilem in massa sanguinea oberrantem involvamus, ad exitum disponamus, atque tum per cutis spiracula eliminemus. Quem in finem egregiam præstabunt utilitatem absorbentia, ac diaphoretica fixiora; aut acidula: veluti est mixtura simplex cum liquore anodyno primum solo, deinceps spiritui bezoardico Bussii, vel cornu cervi succinato nupto maritata. Hoc etiam fine prosunt infusa calida theiformia, mane intra lectum cum regimine diaphoretico, eoque temperatissimo sorbillanda. Ubi denique virium in ipso corde, ejusque præternaturali constitutione, duritie ossea, excrescentia, abscessu &c. latet: nihil prorsus valet ars medica. Interim ne nihil egisse videamur, eadem via, qua oppugnandos diximus polypos, incedendum erit.

§. VII.

Methodus præservatoria. Præstantissima vero methodus, qua hoc morbi genus præservare licet, in studiosa caussarum occasionalium evitatione atque rerum non naturalium recto usu consistit. Quamobrem ii præsertim, qui polypis onerati videntur, sunt admonendi, ut motum corporis, maxime fortiorem fugiant; ne commotis ex eo humoribus, avellantur forsan fibrosæ illæ concretiones, & libere in vasis fluctuando, celeriorem ac funestum producant eventum: bene id monente GABELCOVERO *loc. cit. Cent. III. curat.* 114. qui etiam suadet, ut vestimenta, præsertim abdomini, femoribus, ac tibiis, maxime compressoria in sexu sequiori, laxiora admoveantur. Hoc non minus, ac alia momenta egregie explicat CRATO, dum *Lib. V. Consil. XII.* dicit: *adstrictior vestis circa ventrem improbatur: bene ventriculus, & pectus munienda sunt, ne ulla frigida aura ad ea penetret. Versari etiam in aura frigidiori, minime tutum est; nocturnus aër vitandus, & inchoante palpitatione subito clyster injiciendus, & manus ac pedes fricandi.* Victum porro non minus ac potum oportet esse tenuem; ac cibi, qui flatus movent, cane pejus & angue evitentur. Cum primis vero cavendum ab animi affectibus, maximeque ab ira, atque terrore, ut & à voluptatibus venereis & nimiis meditationibus; utpote quæ res ex sua natura hunc affectum in scenam producere valent. Postremo opera danda est, ut excretiones corporis bene respondeant, alvus semper officio suo fungatur, & transpiratio liberior conservetur.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa opiata. Commendant auctores quidam opiata in cordis palpitatione remedia, & de iis magna prædicant. Verum cavendum maxime suadeo, ne vaporosa & fortiora narcotica, qualia sunt opiata, præsertim minus correcta, in hoc affectu consopiendo interne adhibeamus; quippe quæ, & cumprimis, si offerantur iis corporibus, quorum vires ab enormioribus hæmorrhagiis perditus fere prostratæ sunt, potius damnum inferunt, & malum deterius reddunt, tantum abest, ut solamini sint afflictis. Fœminis autem hystericis, in paroxysmis, qui palpitatione cordis stipantur, non sine fructu naribus admovere licet vaporosa fœtida ex castoreo, asa fœtida, pennis ustis

ustis &c. parata. Contra vero in hisce casibus à suaveolentibus cavendum est: quippe quæ non modo ipsum malum exacerbare, verum etiam protinus revocare valent.

§. II.

Pediluviorum usus.

Quemadmodum in omnibus spasmodicis affectibus, tam circa venarum in pedibus incisionem, quam pediluvia, perpetuæ instar regulæ tenendum est, quod hæc medicamina, si pedes frigidi fuerint, minime in usum vocanda sint; quoniam malum sic exacerbatus: ita præsertim hanc cautelam in cordis palpitatione adnotare oportet. Potius frictionibus, ac fomentationibus humorum adfluxus in pedes est invitandus, & tum ejusmodi subsidia adplicanda.

§. III.

Quæ conferant in cordis palpitatione ab anæmia inducta.

Quandocunque malum ab humorum, per hæmorrhagias deperditorum inopia, & virium jactura originem traxit; analeptica & vires reficientia, quæ vero minime nimis calida esse debent, ne orgasmum inducant, sunt adhibenda: ex quibus instar omnium esse potest essentia ambræ cum liquore anodyno mixta. Succurrendum porro est cibis nutrientibus, lacticiniis, emulsivis, quæ sanguinem cito regenerant: & quo digestio fit vegetior, ea sunt conjungenda subsidia, quæ tonum ventriculi roborant, veluti est elixir nostrum viscerale balsamicum. In malo chronico commendamus etiam aëris & loci mutationem, peregrinationem, jucundumque consortium.

§. IV.

Circa emetica, purgantia aliaque acriora.

Emetica, fortiora purgantia, commoventia, volatilia, nimis aromatisata, & acriora, studiose in hoc malo sunt evitanda: ea enim humores nimis commovent, & ventriculum spasmo afficiunt, quem presso pede humorum ad præcordia affluxus insequitur. Ob vim commoventem caute etiam cum balneis aquæ dulcis procedendum est; illa enim, si adhibeantur, tepidissima, & paroxysmo remittente ex usu esse debent. Contra blanda diaphoretica, in eo potissimum casu, ubi retropulsa sunt exanthemata, insignem merentur laudem; quippe quæ lenem provocando sudorem, inimicam materiam simul expellunt, ac efflorescentiam ad corporis superficiem revocant.

§. V.

Sectio venæ jugularis.

Quando cordis palpitatio ab insigniori plethora originem traxit, facieſque cruore valde turgida adparet: præstat interdum sanguinem, ex rusa vena jugulari externa detrahere. Sed notandum circa talem est operationem, ut tepidissima pediluvia, & ante, & inter eam adhibeantur, ne nimius fit ad superiora sanguinis affluxus. Nonnunquam quoque necessitas postulat, ut præmittatus phlebotomia in pede; & ea in collo posthæc instituatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Palpitatio cordis à cessante narium hæmorrhagia.

Generosa & venusta octodecim annorum virgo, hilari & acuto ingenio prædita, succi & sanguinis plena, lauto vivendi generi adsueta, singulis fere pueritiæ annis sanguinis satis insigne ex naribus profluvium experta est. Quo vero per biennium jam parcius succedente, exinde vel acerbiori capitis dolore, vel cordis vehementi pulsatione, magna cum molestia ad aliquot dies interdum perdurante, haud absque ingenti virium collapsu afficiebatur. Eadem quoque motu paulo validiori & animi & corporis vel repetebat vel ingravescebat, cum pectoris oppressione & spirandi angustia, pulsu subinde intermittente & inæquali conjuncta. Neque parum hic affectus capiebat incrementi, quando ex male concoctis alimentis dolore ventriculi tensivo & pressorio cum flatibus & ructibus ore plurimis emissis angebatur. Ceterum vero notatu erat dignissimum, quod parentes, in adolescentia similes plane affectus, nimirum & narium hæmorrhagias, & cordis palpitationem fuerant experti. Hi igitur crebrius meam requirebant opem & consilium; equidem nolui multa fausta promittere, eo quod polyposi concrementi quidpiam jam tum præcordiis inhærescere judicabam. Ad levandum tamen malum suasi, ut sanguinem, qui ob copiosum mensium successum nunquam antea à chirurgo fuerat detractus, ex brachii vena bis vel quater mitteret quotannis; à vino, quo una cum parentibus, qui in regione vinis abundante & cerevisiis catente nati ac educati erant, liberalius inter cibum uti consueverat, inposterum abstineret, & loco potus ordinarii aquam puram simplicem sumeret. Deinceps quoque animi ac corporis quietem commendavi, quibus effectum est, ut mitioribus deinde facti paroxysmis & corpus contabefactum & vires collapsæ incrementum ceperint. Denique vero elapsis aliquot annis ingenti mœrore ob parentis obitum perturbata, gravius afflicta, & febre tandem superveniente hectica, è vivis sublata est.

Epicrisis.

Id non semel, sed sæpius observavi, sanguine ob nativam & hæreditariam corporis dispositionem abundantes, sub primis ætatis annis, quando per nares crebrius sanguinem evacuarunt, hoc subsistente fluxu, cephalalgiis, imo cordis palpitationibus valde tentari; ita quidem, ut accedente narium hæmorrhagia, cordis tremor definat, ista vero vel imminuta, vel penitus sublata, invalescat. Et sicuti diæta, quæ succos temperatos copiose ingenerat, eorumque ebullitionem concitat, causam omnino huic affectui subministrare valet: ita victus tenuis, potus aquæ simplicis loco vini vel cerevisiæ, sanguinis quoque superabundantia per vices reperita missio, non modo si corpus natura dispositum sit ad tale malum, id præservandi, sed etiam si præsens est, mitigandi vel sanandi insigni omnino energia valent; adeo, ut etiam polyposis in gignendis concretionibus, quæ sanguineæ complexionis hominibus valde sunt familiares, & nostrum affectum incurabilem efficiunt, satis valide resistant.

Observatio II.

Palpitatio cordis ex sanguinis vitio.

Vir generosus viginti & aliquor annorum, patre aulico mere sanguineo, qui canonice quasi omnes, qui à sanguinis copia nascuntur, morbos à primis pueritiæ annis passus fuerat, natus, gracilioris sed proceri corporis, validis, cum in Academia degeret corporis exercitiis vacans, postea quoque in aula fortiori pilæ lusui adsuetus, cum

tum aliquando per aliquot dies eidem incumberet exercitio, finito isto omnibus fere viribus collapsis in animi deliquium incidebat; subsequenti insigni cordis tremore; quo eo tempore à levi corporis vel etiam animi motu sæpius fortiter ad aliquot horas correptus fuit. Ipse vero, uti in aula mos est, nulla habita diætæ & regiminis ratione cum liberalius se ingurgitaret vino, factum est, ut subsequentibus annis, præsertim verno & autumnali tempore vires sumendo tam graviter sæpenumero priori tentaretur afflictione, ut præ summa spirandi angustia & præcordiali anxietate ferme semianimis jaceret; extremis algescentibus, & facie ac pectore sudore frigido perfusis, pulsu languido & inæquali, quandoque etiam intermittente. Ad mitigandos graviores, si forte incidebant paroxysmos, non præsentius inflexione dextri capitis lateris ad terram elevatis cruribus auxilium invenit. Suasi ego potum aquæ frigidæ, crebriores sanguinis è brachio dextro missiones, à spirituosis abstinentiam, atque ut quieti se daret, & quotannis aquis thermalibus Carolinis, quæ a molendino nomen habent, uteretur. Cui consilio etiam paruit, & rariora inde longeque mitiora expertus est pathemata.

Epicrisis.

I. Sub validissimo ejusmodi & diutius durante exercitio, quia sanguinis ad cor, & omnis generis vasa vehementior est impulsus; fit inde, ut crebrius succedente vehementissima ventriculi cordis dextri, imo arteriæ pulmonalis expansione, robur fibrarum cordis & illius arteriæ, una cum systaltica vi maxime imminuatur; ita, ut copiosius aggesto, & difficilius progredienti sanguini, qui convulsivæ cordis motioni causam præbet, rite propellendo non sit æqualis ac sufficiens.

II. Quod vero ab inflexione capitis ad dextrum latus in terram, morbi vis statim remiserit; id inde factum existimo: quia sub tali situ impetuosior sanguinis ad dextrum cordis ventriculum per venam jugularem affluxus impeditur, ut postea eo melius congestum sanguinem per arterias expellere possit.

III. Sectio venarum jugularium, imo earum, quæ in brachio sunt, in hoc morbo majoris est efficaciæ, quam ea quæ aliis locis ventilatur, quippe, quo propius ea fit loco affecto, eo præsentius auxilium ferre observatur. Sed videndum maximopere est, ne confertim & semel, sed repetitis vicibus emittatur sanguis; ne impedito legitimo humorum ad cor affluxu, sublataque simul omni systole animi deliquium accersatur.

IV. Ad generationem vel augmentum polyporum in corde ejusque vasis, qui subitum non modo vitæ exitum, sed & funestos & graves morbos, hydropem, asthmata, & id genus alios inferunt, præcavenda, ego simplici aquæ potu vel etiam thermis Carolinis, quæ sale abundant alcalino, præstantius vix aliquid inveni; sed opus est, ut mature id consilium exsequamur.

Observatio III.

Palpitatio cordis ex terrore, cum insequente hy- drope lethali.

Puer duodecim annorum, constitutionis tenerrimæ, ac macilentæ, temperamenti sanguinei, ob grave domus incendium, ingenti perculsus terrore, protinus in cordis palpitationem incidebat; quæ per intervalla longo tempore exercebat illum, & à pastu maxime invalescebat. Dati à medico pulveres antepileptici cum opiatis remixti, exacerbabant malum; cui post aliquot septimanas, dolor hypochondrii gravativus, interdum tensivus, respirandique difficultas accedebant. Hinc judicatum fuit, palpitationem ex obstructis hypochondriis fuisse subortam; & ideo anthypochondriacis, aperientibus, martialibus, aliisque, sed frustra pugnatum est remediis. Quare, cum nullum fere superesse videretur consilium, per anni dimidium omnem medicinarum usum respuit æger: atque tandem mire extenuatus, pedum primo, mox totius abdominis tumore prehendebatur, cum insigni palpitationis levamine; superiora marcescebant, appetitus peribat, ingens vexabat tussis, & hoc immedicabili pressus hydrope, diem obiit supremum.

Epicrisis.

Quod gravis terror cordis palpitationem inducere possit; vel eo tempore docemur, quo periculosa incendia urbis incolas terrent: tum enim plures palpitante tremore infestatos discurrere videmus; veluti hoc malum eo in casu esset epidemium. Prout vero subjectorum diversa est constitutio; diversum quoque terror edit effectum, plus minus graviorem. In nostro puero mali vehementiam adauxit opiatorum pulverum usus; quibus sanguis viscidior, & ad subeunda concrementa opportunior redditur. Atque cum tali ratione, morbus in principio inconvenienter tractatus, dein plane sibi relictus fuit: non fieri potuit, quin humores hinc inde stagnaverint, eorumque serosa portio extravasata, hydropem generaverit. Tum vero, cum nimia succorum moles extra vasorum alveos extravasata, à corde derivata fuit; ejus motus palpitatorius omnino mitior esse debuit.

Observatio IV.

Palpitatio cordis à nimia sanguinis commotione.

Juvenis, annos natus octodecim, temperamenti cholerici, tenerioris constitutionis, & vivacis ingenii, haustlo post vehementem iracundiam, copioso potu, eoque frigido, mox ingenti cordis palpitante motu corripitur. Is per integrum vexabat annum, ita ut per intervalla, mox aliquot horarum, mox dierum recrudesceret; & à quavis humorum commotione, vel per vinum calidius, vel fortiorem corporis motum, vel graviorem animi affectum excitata, nec non ab usu eiborum flatulentorum protinus rediret. Interim manebant integræ vires, appetitus avidior, sanguine vultus, totumque corpus turgebat: quare, in cassum datis varii generis antispasmodicis, succinatis, castorinis, pulveribus antepilepticis, pilulis aperitivis, aliisque, tandem sanguis, ex vena in pede tusa, singulis detrahebatur mensibus; quo facto, juvenis ille, à malo suo feliciter fuit liberatus.

Epicrisis.

Variæ in præsenti casu concurrunt caussæ; quarum una alteri manus præbuit auxiliatrices. Juvenis nimirum ille ingenti humorum præditus copia, simulque ad eorum stagnationes dispositus fuit. Accessit iracundia, quæ vim possidet exæstuandi, & ad habitum corporis compellen-

di sanguinem; potus vero frigidus eundem in orgasmo constitutum ad interiora validius rapiendi, facultate pollet. Quamobrem hujus copia nondum imminuta, in cassum utique data fuerunt cuncta, utut præstantissima remedia. Præstat potius in tali casu, sanguinis molem venæ sectionibus, sæpius repetitis imminuere; atque tum relaxatis fibris, per congrua subsidia, veluti sunt martialia, pristinum instaurare robur.

Observatio V.

Palpitatio cordis à polypo lethalis.

Octodecim annorum adolescens, celeberrimi archiatri filius, constitutionis tenerioris, post corpus pilæ lusu ad calorem, sudoremque commotum, copiosam ingurgitavit cerevisiam; neque vero ullam, præter corporis lassitudinem, inde sensit molestiam. Elapsis duabus septimanis, largius hausit vinum; & insequente nocte protinus insigni capitis dolore, præcordiorum anxietate, vomitu, cordisque palpitatione corripitur. Hanc retinuit per quatuor annos, modo longioribus, modo brevioribus intervallis tecurrentem, atque cum gravissimis semper stipatam anxietatibus: notabile tamen fuit, paroxysmos, incurvato corpore, vel reclinato ad dorsum capite, insigniter imminutos ac mitigatos fuisse. Si corpus fortiter commovebat, vinum large bibebat, aut animi quodam affectu exardescebat; vel etiam in sinistro decumbebat latere, repente invadebat paroxysmus, sub quo urina ferebatur tenuis & aquosa. Usurpavit varii generis remedia, sed in cassum; quin martialia malum exacerbarunt, sed frictiones pedum, ac clysmata semper levamen ferebant. Tandem se contulit ad Bremense Gymnasium; ubi victu salso, ac aere marino usus, pejus semper habere cœpit; donec tandem mortuus in lecto repertus fuit. Cadavere aperto, cor miræ fuit magnitudinis; & dexter maxime ventriculus, cum pulmonibus à cruore valde distentus adparuit; sinistrum autem thalamum, & arteriam aortam polyposa obsidebat concretio.

Epicrisis.

Mors in hoc casu clarissime ostendit, polyposam concretionem cordis palpitationi caussam dedisse: quæ qua potissimum ratione, à haustu potus frigidi, corpori commoto ac calenti ingesto, generetur *Obs.* 11. jam docuimus. Hujus ergo cum prima jam posita fuerunt rudimenta; accedens copiosior vini potatio, adauxit humorum circulum, eosque celerius per cordis movit musculum: qui, debilitato naturali robore, à nimia sanguinis mole oppressus, & ad validam, palpitantemque incitatus fuit resistentiam.

2) Increscente sensim polypo, non mirum est, si paroxysmus à quovis humorum orgasmo, per iram, terrorem, motum, vini potum; quin etiam frigus ac martialia, excitatus fuit & adauctus. Horum enim omnium ea est natura, ut partes externas, constringendo; vel sanguinem nimium commovendo, humores majori nisu ad præcordia compellant, quam quidem cor illud repellere potest. Observamus igitur sæpius, quod in hisce paroxysmis extremorum, & inferioris abdominis adsit quædam constrictio: hinc urinæ tum tenues minguntur, & clysteres pariter, ac pedum frictiones, horum spasmum relaxando, solantur miseros.

3) Quando in sinistro latere decubuit, paroxysmus eam ob rationem revocatus fuit, quoniam polypus liber orificio arteriæ magnæ se tum opponebat, sanguinisque circulum perturbando, malum excitabat. Neque dubium est, quin in somno ex hoc situ fuerit suffocatus.

4) Omnis crassus, marinus, humidus ac frigidus aër, subjectis cordis palpitatione laborantibus infensus est: is enim constringendo externum corporis habitum, succos ad interiora magis cogit, & ad eorum spissitudinem ac dyscrasiam multum contribuit. Neque vero calidior aër, qui humores nimis rarefaciendi vim possidet, iis convenit; sed serenus, qui nec justo calidior, nec solito frigidior est.

Observatio VI.

Palpitatio cordis à variis caussis fomentata.

Vir generosus, militiæ præfectus, triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, post vehementiorem per aliquot milliaria equitationem, paulo liberalius vino generoso indulsit, veneremque simul exercuit immoderatam. Nox, quæ sequebatur, erat inquieta, & gravi cordis palpitatione interrupta; quæ per aliquot etiam dies graviter, & per intervalla persistebat. Conquestus insuper de viribus prorsus dejectis, & totius corporis debilitate, ex consilio medici, aquam melissæ spirituosam, quam l'eau des Carmes vocant, paullo majori copia sumsit. At malum validius, præsertim noctu circa horam matutinam tertiam, summa cum molestia invadebat, ac per aliquot horas, cum copioso sudore, tantaque anxietate adfligebat, ut lectum deserere, & discurrere cogeretur: ceterum alvus non rite respondebat, & hypochondria flatibus distendebantur. Elapso mensis spatio, cum meam quoque flagitaret opem, inquisivi in anteactum vitæ genus; atque sic percepi, ipsum ante decem annos, sputo cruento, cum hypochondriacis passionibus laborasse; nec non cruorem per venas hæmorrhoidales profudisse; atque elapso abhinc anno, suetam neglectui habuisse phlebotomiam. His exploratis, cum insuper plenum deprehenderem pulsum, dedi consilium, ut detracta protinus ex vena in pede tusa, sanguinis larga portione, loco cerevisiæ, aquam puram fontanam, cum quarta vini parte remixtam biberet; & cubitum iturus pulverem Marchionis, cum nitro, ac succino, nostra methodo præparato, ex aqua melissæ sumeret. Quibus recte adhibitis, egregie habuit.

Epicrisis.

Ad generationem molesti hujus mali, plures utique in hoc casu conspirarunt caussæ: nimirum 1) nimia sanguinis ob vasorum corporis dispositionem, & omissam venæ sectionem generata abundantia, 2) vehementior corporis commotio, 3) immoderatior vini ingurgitatio, 4) veneris intemperantia, & 5) remediorum analepticorum abusus. Ex hisce vero momentis prudens medicus, omnino veras medendi indicationes poterit invenire; quippe, quæ in eo consistunt, ut imminuta sanguinis mole, illius nimia expansio ac turgescentia sistatur. Huic autem scopo obtinendo, nihil sane venæ sectione, ac aquæ frigidæ potu, nec utilius, nec convenientius est. Quanto pretio phlebotomiam suo

ſuo jam tempore habuerit GALENUS in perſanando hoc malo; teſtatur *Lib. V. de loc.affect. Cap. II.* Etenim *palpitatio cordis*, inquit, *pluribus integra valetudine degentibus, tum adoleſcentibus, tum adultis, ſubito ſine alio manifeſto accidente evenire viſa eſt, atque omnes eos ſanguinis detractio juvit; & hoc accidente plane liberati ſunt, qui poſt ſanguinis miſſionem, tenui victu, ſimilibuſque medicamentis uſi ſunt: quos vero hujuſmodi accident rurſus infeſtavit, eadem cura ſanatos vidi.* Quod ad potum aquæ frigidæ, fontanæ ſimplicis attinet; ego certe eximiam, & plane ſingularem ad levandum hoc malum, ſive à nimia ſanguinis exundantia, ſive ex nimio illius ac virium defectu obortum fuerit, ab ejuſmodi potu, moderatius & crebrius ſumto deprehendi; eo quod exæſtuantem nimis ſanguinem deprimat, vires diſſipatas colligat, fibraſque relaxatas roboret.

OBSERVATIO VII.

Palpitatio in ſene à vehementiori equitatione excitata.

Dum hæc ſcribo, requirit meum per litteras judicium, Illuſtris quidam Transſylvaniæ Liber Baro, annorum ſexaginta trium, temperamenti cholerico-melancholici, continuiſque curis ac laboribus implicitus. Hic ante aliquot menſes, ceteroquin ſanus, ad vicinos iter facturus campos, equo inſedit ferociori ac inſolentiori; & fortiori moleſtaque ſuccuſſatione, corpus ad ſenectutem vergens, vehementer conquaſſavit. Deſcendens equo, protinus in tantam incidit cordis palpitationem; quæ non manus ſolum pectori admotas valide feriebat, ſed veſtimenta quoque violenter vibrabat; virumque illuſtrem per integram ac dimidiam horam adeo premebat, ut loqui haud potuerit. Vena quarto abhinc die tundebatur: ſed nihilo minus moleſta palpitatio, utut priori levior, per vices recurrebat, & adhuc vexat: junctis animi, qui antea benignior erat, atque hilarior, inſigni moroſitate, continuis vigiliis, & ſomno, ſi forſan accederet, multis terriculamentis, innumeriſque phantaſiæ luſis interrupto.

Epicriſis.

Diſcimus ex hoc caſu, quantum detrimenti iis, qui ſpiſſis humoribus imbuti, aut polypoſis rudimentis præditi ſunt, inferat fortior corporis motus. Quemadmodum enim hic, ſi placidior fuerit, ad reſolvendum humorum coagulum, multum confert: ita ſane, ſi fortior ac immoderatior ſit, non modo ad generandos polypos contribuit, verum etiam illos ſæpenumero à firmiori cohæſione avellit, & ægros vitæ ſubmittit periculo. Idem occaſionalem præbuit cauſſam palpitationi cordis, qua vir illuſtris premitur: dum humores craſſos, viſcidoſque, quos ille, ob vitam laborum ac ærumnarum plenam, ſibi contraxit, nimium commovit, vel rudimenta polypoſa, quæ forſan obſederunt cor, avulſit. Optaſſem ſane, ut ſtatim inciſa fuiſſet vena; quoniam tali ratione augmenta morbi præpediri potuiſſent. Interim commendavi, ut eam adhuc, ſi ſanguis abundaverit, inſtitui, ac ſingulis binis menſibus iterari curaret; non minus pediluviis tepidioribus uteretur; & quum in ea regione vino calidiori Hungarico nimis indulgere ſolent, hoc vitaret, & potius aquam vel ſolam, vel cum cinnamomo decoctam potaret: quibus non dubito, quin ſi nondum polypi firmas egerint radices, morbi ſanationem, ſub convenienti victus obſervatione, & motus corporis moderatiori exercitatione, ſimus impetraturi.

OBSERVATIO VIII.

Cordis palpitatio ex cicuta aquatica mammis, loco petroſelini ex errore adpoſita.

Illuſtris fœmina, triginta annorum, teneræ ſed vegetæ conſtitutionis, animi tamen ſenſibilioris, tertia vice puerpera, quarto poſt partum die ad lac reprimendum, quod ipſa infanti præbere noluit, uſa eſt epithemate, mammis lacte admodum turgentibus appoſito; & ex cicuta aquatica, deteſtabili obſtetricis errore pro herba petroſelini habita confecto. Senſit mox inde ingentem cum dolore pungitivo, rubore & præcordiorum anxietate ardorem; poſtridie copioſæ in mammis apparebant veſicæ, ſatis latæ; quæ remoto epithemate acerrimam effuderunt materiam; ſed inde peſſime habuit puerpera: ſumma enim ſpirandi anguſtia, & ingenti cordis palpitatione ac tremore vexabatur. Chirurgus ad eryſipelaceum tumorem & dolorem levandum adplicabat unguentum de ceruſſa; quo factum eſt, ut non priora modo ſymptomata, ſed cordis etiam convulſivi motus ita invaleſcerent, ut accedente virium, & adpetentiæ, nec non ſomni totali defectu, corporiſque marcore increſcente, data jam à confeſſionario benedictione, ſæpius animam exſpiratura videretur. Alvus præterea valde erat adſtricta, ſitis inexplebilis, ob aphthas, ac puſtulas ardentes faucium ingraveſcens; quæ ſymptomata cum cordis palpitatione per tres inhærebant menſes. Tandem vero ſequuto moleſtiſſimo ſalivæ, per quatuordecim fere dies inſiſtente fluxu, & cordis palpitatio, & reliqua ſymptomata ſenſim ſenſimque evaneſcebant. Sed ab eo tempore per tres jam annos conflictata fuit, pathematibus hypochondriaco-hyſtericis cum melancholia junctis. Atque in hoc affectu meum deſiderans conſilium, ex Luſatia inferiori huc acceſſit. Ego per æſtatem ordinavi curam fontis Selterani, cum tertia lactis aſinini parte mixti; qua abſoluta, non ſine fructu uſa eſt balneo Lauchſtadienſi. Neque vero à pathematibus hypochondriacis, autumno, hiemeque maxime adfligentibus plane libera, per aliquot annos magno cum emolumento adhibuit acidulas Selteranas cum lacte, & liquorem anodynum cum pulvere præcipitante, non neglecto decocti temperantis, ac elixirii viſceralis uſu.

Epicriſis.

I. Memorabilis hoc in caſu eſt pernicialis cicutæ aquaticæ, extrinſecus adplicatæ effectus, qui à tenuiſſimo ſale acri inflammante, nerveas cordis, & diaphragmatis fibras convellente deduci debet: quippe quod tam firmiter iis inhæſit, ut perſeveraotem per tres menſes cordis palpitationem produxerit. Quemadmodum vero omnium ejuſmodi venenorum vis optime liquidis, & acrimoniam demulcentibus infringitur: ita & in hoc caſu, à maturo lactis & emulſionum uſu optimum ſperandum fuiſſe præſidium certiſſime perſuaſus ſum.

II. Notatu, imo admiratione dignum eſt, quod venenum illud vegetabile in excitandis aphthis & largo ſalivæ profluvio, quo mitigata & ſuppreſſa vis morbi eſt, ſimilem fere indolem ac vim cum mercuriali veneno habuerit.

III.

III. Noxia vero omni procul dubio fuit applicatio emplastri, liberiorem veneni difflationem inhibentis, quo magis ad interiora conversum est.

IV. Foemina nunquam fuit antea in passionem hypochondriacam vel melancholicam prona; quæ ob summe debilitatum nervosarum partium inque primis ventriculi & intestinorum systema per tam immanem vim morbi demum producta est. Quare etiam ea remedia præscripsimus, quæ blanda & demulcente virtute acrimoniam obtundunt, & nervosis partibus, temperatum motum iis conciliando amica sunt.

CAPUT II.

De Asthmate Convulsivo, & spasmodico flatulento.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Respirationis necessitas. VEtus, sed verissima, & medicorum & vulgi est sententia: respirationem & vitam pari ambulare passu. Vitam, omnesque, quibus illa conservatur, functiones, magno illo ac universali sanguinis ex corde ad omnes partes, & ex his ad cor circuitu absolvi, certissimum quidem est: nihilo tamen secius hunc, & consequenter ipsam vitam, absque particulari, ea, ac minori, quæ fit ex dextro cordis ventriculo per pulmones ad sinistrum, humorum circulatione, salvam esse ac subsistere neutiquam posse, adeo verum deprehenditur, ut hac cessante, protinus vita, omniumque functionum exspiret exercitium. Quum vero hic sanguinis per pulmones circuitus, absque libera respiratione fieri omnino nequeat; facile judicare licet, quantum ad conservandam vitam momentum contribuat facilis, & secundum naturam se habens spiratio; & contra quanto sit damno eadem morbosa, impedita, vel plane intercepta: cujus rei clarissimum documentum illi præbent morbi, qui spirandi difficultatem habent comitem.

§. II.

Asthmatis definitio. Sunt equidem magnæ, & quam plurimæ ægritudines, quibus difficilis ac laboriosa, tanquam molestum symptoma, jungitur spiratio; maximeque tales, quæ in pulmonibus fixam obtinent sedem, veluti pleuritis, peripneumonia, tussis, phthisis, scirrhi, tubercula, & vomicæ pulmonum: attamen multæ insuper dantur tam intra, quam extra thoracem caussæ, quæ respirationi, & vitali humorum circulationi infensæ, summum minantur periculum, & morbum producunt, qui Græcis asthmatis nomine venit. Hoc vero secundum nostram sententiam nihil est, quam impedita, & laboriosa admodum respiratio, cum ineffabili anxietate, & præcordiorum angustia juncta, liberum sanguinis per pulmones circuitum turbans, à variis caussis suborta, periculi suffocationis non expers.

§. III.

Differentia asthmatis convulsivi à pituitoso. Quemadmodum variæ sunt caussæ, ita varia quoque asthmatum occurrunt genera. Datur dispnoea quædam levior, quæ subjectis succorum plenis, corpulentis, atque pinguibus familiaris est, maxime si corpus valde commoverint; & nititur quoque difficiliori sanguinis per pulmones progressu, & nimia vasorum expansione, aëris ingressum sufficientem præpediente: sed hæc periculo vacat, & transitoria est. Deinceps occurrit asthma pituitosum, quod cum tussi humida, ac rejectione pituitæ viscidæ conjunctum, noctu dieque sub quocunque corporis situ infestat, & copiosiori muci viscidi, vesiculas pulmonales obsidentis, & aëris liberiorem ingressum & egressum præpedientis, ad præcordia aggestioni debetur. De hoc autem tomo sequenti medic. Syst. differemus, & jam de eo potissimum agere constituimus, quod à spasmodica partium spirationi dicatarum strictura, a diversi generis caussis, intra & extra thoracem consistentibus oborta gignitur, & vocatur spasmodico-flatulentum, atque convulsivum.

§. IV.

Differentia à suffocatione hystericarum. Hoc vero convulsivum asthma differt omnino à suffocatione convulsiva hystericarum, quæ non nisi spasmodica constrictione, ac veluti strangulatione summarum faucium, laryngis, atque pharyngis nititur; & arctato laryngis canale, aëri sufficiens liberumque ad pulmones iter præscindit: cum in nostro adfectu transitus per arteriam asperam satis liber sit, & vitium in ipsis potius hæreat pulmonibus, adeo, ut nonnunquam sola inspiratio difficilis, exspiratio vero legitime succedat; testante casu in *Consult. med. Tom. I. Sect. II. cas.* 91. recensito. Discernere porro oportet asthma convulsivum, à catharro suffocativo, quippe qui cum vultus rubore, stertoreque stipatus, paralytici quid involvit, & intra paucos dies solvitur; cum illud, stertore vacuum, ad morbos pertineat longos. *A catharro suffocativo.*

§. V.

Signa asthmatis convulsivi. Asthmatis incepturi notæ optime ab ARETÆO *Lib. III. c. XI.* descriptæ, hæ sunt: *gravitas pectoris, tarditas ad opus solitum, & ad aliud quodlibet gerendum, in cursu, aut in acclivi itinere difficilis & ægra spiratio; raucescunt, ac tussiunt, flatus in præcordiis, atque eructationes prater rationem excitantur, vigilant, noctuque parum & obscure incalescunt, nares acutas ad spirationem paratas habent. Si malum in pejus ruat, malæ rubent, oculi prominent, veluti in his, qui strangulantur; stertunt, dum vigilant, multo magis cum dormiunt; humida, obscura, sonoque carens vox est, multum & frigidum aërem cupiunt; sub dio ambulant, qualibet enim domus, ipsis ad trahendum spiritum parva & angusta est. Erecti spirant; tanquam omni aëre attracto potiri cupientes; præ aëris autem cupiditate & os aperiunt, patefaciuntque, tanquam eo ampliore indigentes. Ipsorum facies, præter malas, quæ rubent, pallida est; sudor circa frontem & jugula emanat; assidua & aspera tussis infestat, rejiciuntur pauca, tenuia, frigida, veluti quædam spumæ efflorescentia; instante spiritu collum intumescit, præcordia revulsa sunt; arteriarum pulsus parvi, crebri, atque depressi, crura exilia. Quod si hæc ulterius incrementa capiant, instar comitialis morbi, nonnunquam hominem strangulant. At si vertantur in melius, tussis longior & rarior fit, plura excernuntur famosa sputa & humidiora; multa per ventrem aquea exturbantur*

turbantur, urina copiosa excernitur, licet nondum quicquam in ea subsidat, vox sonantior clariorque redditur, somni longiores, quantum satis fuerit, efficiuntur; præcordia remittunt; dolor interdum ad scapulas cum remissione transit; anhelitus rarus, levis, sed cum asperitate fit.

§. VI.

Ulterior morbi historia. Quo magis invaluit ac inveteravit malum, eo acerbiora ac vehementiora hæc omnia fiunt. Alvus ceterum plerumque est adstrictior; & urinæ minguntur tenues ac aquosæ. Accedunt frequentissime pedum, dein manuum, faciei, ac dorsi tumores, brachiorum torpor; facies fit lurida, plumbeoque colore notata, jungitur febricula cum typo irregulari, vespertinis exacerbata temporibus; supervenit cachectica corporis defœdatio, cum tumore pedum œdematoso, hydrops pectoris, vel etiam ascites, ac anasarca; atque tandem associatur paralysis alterutrius lateris, vel saltem brachii resolutio; aut loco hujus, quod notabile est, amaurosis, quæ est oculorum paralysis, observata fuit à GOHLIO in Schediasmate, *de asthmate convulsivo à polypo cordis*. Et quoniam tantum non semper suffocatione finitur hoc asthma; dicitur quoque suffocativum.

§. VII.

Subjecta asthmatis convulsivi. Attenta vero experientia docet, eos potissimum homines, qui sunt temperamenti sanguinei, vasis exilioribus, tamen copiosis instructi, obesiores, plethorici, pectoris angustioris: post vehementiorem animi, vel corporis commotionem, quacunque de caussa fiat, tempore præsertim vernali, & autumnali in affectum asthmaticum esse proclives. Multo magis eo tentantur, si mensium ac hæmorrhoidum inordinato fluxu, vel plane defectu laborant, aut consuetas sanguinis missiones, per scarificationem, vel venarum incisionem intermiserunt: nec non si fuerint hypochondriaci, & ventriculus ac intestinorum canalis, ob turbatum vel perversum motum peristalticum, flatibus scateant, & spasmis adfligantur. Eo certius hæc incommoda patiuntur, si excretiones seri acris per quascunque vias fuerint suppressæ, aut languide succedant.

§. VIII.

Defunctorum sectio. Si dispiciamus, eorum, qui hoc morbo perierunt, anatomicam sectionem, deprehendimus plerumque fluctuationes aquarum in pectore, una cum polyposis in corde concrementis; quales casus allegant CAROLUS PISO *de morb. ex colluvie serosa pag.* 214. SCULTETUS *in append. observ.* 31. *pag.* 252. ACT. MEDIC. BEROL. *Dec. II. vol. VII. pag.* 67. In quibusdam sola seri in pectore extravasatio, absque cordis polypo reperitur; qualis est observatio, quam ACT. BEROL. *dec. II. vol. VIII. pag.* 21. referunt, ubi semul aorta fuit ossea. Contra in aliis pulmones fanguine atro, stagnante, extravasato infarcti reperiuntur, veluti WILLISIUS *pharm. rat. Sect. VII. Cap. III.* exemplo ostendit: nonnunquam salvis pulmonibus, & bronchiis, polyposa duntaxat in corde concrementa occurrerunt, testantibus observationibus, quas PEZOLDUS *obs.* 58. *pag.* 115. M. N. C. *Dec. III. anno II. obs.* 185. *& Dec. I. anno IV. obs. XI.* memoriæ tradiderunt; ut aliorum, de quibus infra passim mentio fiet, exemplorum historiam silentio prætermittam.

§. IX.

Quo vero eo clarius adpareat, qua ratione asthmaticus noster morbus generari queat; operæ erit pretium, pauca de respirationis negotio hoc loco præmittere. *Respirationis negotium explicatur.* Ad respirationem itaque naturalem opus primum est, ut ingens illud pulmonum viscus, quod ex innumeris vasis sanguiferis, arteriosis & venosis, fistulis quoque & vesiculis membranaceis est contextum, a fluido atmosphærico, elastico, aëreo-æthereo, ampliata per alleviationem costarum thoracis cavitate, ingrediente, sufficienter expandatur. Hac expansione fit, ut per ramos & arteriosos & venosos, qui antea valde erant complicati, jam expansos, sanguis libero, & minus impedito itinere per pulmones, & ad sinistrum cordis ventriculum progredi queat; quoniam pressio vasorum sanguineorum, à vesiculis aëre distentis facta, hunc progressum facilitat. Quum vero aër intra pulmones humidis vaporibus refertus, & elasticitate sua orbatus, iterum exire, & loco hujus recens, ac vi expansiva elastica animatus rursus ingredi debet; necesse est omnino, ut thorax concidat, facto ejus cavitatis spatio angustiori. Alternans ergo dilatatio, & constrictio thoracis, expansio & considentia pulmonum, sufficiens ingressus & egressus aëris, & cordis æquabilis motus, liberam & naturalem efficiunt respirationem, ad vitam sanitatemque conservandam summe necessariam. Quando vero cunque caussæ quædam obveniunt, quæ sufficientem aëris in pulmones ingressum & egressum remorantur, vel musculorum thoracis item abdominis, septique transversi motum dilatatorium ac constrictorium, atque ipsius cordis convenientem systolen, atque diastolen pervertunt; protinus morbus ille, quem explanandum suscepimus, asthmaticus præsens est.

§. X.

Quibus suppositis, facillimum jam erit, ætiologiam asthmatis spasmodici ob oculos ponere. *Asthma spasmodico-sanguineum.* Et quoniam variæ illius existunt caussæ; primum considerabimus illam, quæ sanguinis vitio debetur. Atque hac ratione observamus, à sanguinis & humorum nimia mole, crassitie, & congestione ad præcordia, grave generari asthma. Quando enim sanguinis & humorum massa majori copia, & impetu ad cordis dextrum ventriculum irruit; majori quoque quantitate ad ramos vasorum pulmonalium congeritur, qua vis aëris inspirati elastica ob sanguinem nimium resistentem imminuitur; & ideo sanguis, qui non satis vegete propellitur per venam pulmonalem, in hujus ramulis stagnat; atque novus ille, quem cordis perpetuus pulsus adfert, vasorum ramos distendit, dilatatque: unde spirandi difficultas, summa anxietas, cordis tremor, ac palpitatio, cum pulsu inæquali, parvo, celeri & frequenti suos mutuantur natales. Hoc asthma sanguineum vocari quoque meretur spasmodicum; quoniam stagnans cruor nimium distendit & vasa, & nervorum ramulos & vesiculas membranaceas comprimit. Jam vero perpetuæ instar regulæ tenendum est, quod nimia tunicarum nervearum à copiosius stagnante in iis cruore expansio, caussam præbeat constrictioni spasmodicæ; & vicissim hæc ipsa ad stagnationem

tionem & congestionem humorum multum faciat. Huc pertinent exempla eorum, quorum pulmones post mortem, sanguine atro, stagnante, & extravasato infarcti fuerunt reperti: quale de sacerdote (quod hominum genus propter crebriorem sermocinationem, humorum congestioni ad pulmones, præ reliquis obnoxium est) allegat WILLISIUS *pharm. rat. Sect.VII. cap. III.*

§. XI.

Asthma spasmodicum hypochondriacum.

Hoc genus asthmatis admodum familiare deprehenditur hypochondriacis; quoniam in iis humores vitales, qui crassiores plerumque sunt, ob inferiorum partium stricturas, majori ad præcordia compelluntur quantitate. Complicantur vero in his subjectis tantum non semper flatulentæ ventriculi, primarumque regionum distentiones; atque malum reddunt longe deterius. Namque dum diaphragma proxime incumbit ventriculo; ab hoc flatibus distento, protinus adficitur; ejusque liberior motus impeditur, atque hinc etiam pulmonum debita expansio coercetur. Præterea sæpius fit, ut spasmo constringatur septum illud nervosum; quo constricto, œsophagus quoque, qui illud perforat, adeo coarctatur, ut nullus erupturis vaporibus pateat exitus. Inde angustiæ præcordiorum horrendum in modum exacerbantur; & solutis quodammodo vinculis, ructus incredibili & copia, & sonitu exploduntur, malique levamen inferunt.

§. XII.

Asthma convulsivum stricte sic dictum.

Quod stricte convulsivi nomen meretur asthma, & satis frequens occurrit, fit absque præsentia crassæ materialis caussæ, à spasmodica partium spirationi inservientium, maximeque membranarum cellulas pulmonales investientium constrictione. Dum enim tunicæ nervosæ septi transversi, dum membranaceæ musculorum intercostalium partes, dum sensibiles, quæ pulmonum cellulas undique cingunt, membranæ spasmo constringuntur: arctatur thoracis spatium, coërcetur pulmonum expansio, impeditur aëris sufficiens in cellulas pulmonales introitus, & cruoris per pulmones transitus, ac ex uno in alterum cordis ventriculum circuitus mirifice retardatur. Quum vero constrictæ pectoris regiones nervos suos mutuentur à vertebralibus, atque dorsalibus, qui etiam ad brachia ramos mittunt; facile patet, cur totum pectus cum brachiis grave ac tensum sit, scapulæ, dorsum, ac sternum dolore corripiantur, atque brachia torpore, quin tandem quoque paralysi, ob impeditum à strictura liquidi nervei influxum, adficiantur.

§. XIII.

Caussa asthmatis convulsivi.

Hæ spasmodicæ constrictiones proritantur à materia acri, subtili, caustica, quin sæpe virulenta, ad dictas nervosas præcordiorum partes incumbente: quæ generatur, atque originem suam repetit à sudorum, maxime in scorbuticis, repulsione; nec non exanthematum, efflorescentiarum, & quarumcunque seri ac lymphæ acrioris excretionum, vel ad artus exteriores depositionum, non sufficienti evacuatione, vel improvida adstrictione. Sic testatur multiplex experientia, malum nostrum exortum, ab erysipelate, variolis, maximeque morbillis, purpura, maculis & pustulis quibuscunque scorbuticis, haud satis ad corporis superficiem pulsis, aut crasso adstringentium usu retroactis; à scabie, tinea, vel achoribus capitis, crusta lactea, per oleosa, pinguia, aut linimenta sulphurata, præpostere exsiccatis; à pedum fœtore represso: à transpiratione totius corporis subito cohibita; qualis casus reperitur in *Consult. med. Tom. I. Sect. II. cas.* 90. ab ulceribus chronicis, vel fonticulis inopportune consolidatis; qualis observatio de asthmate convulsivo ab ulcere scroti serpiginoso, aqua mercuriali exsiccato orto invenitur *Lib. cit. Tom. II. Sect. III. casu LXIV.* à podagra vel arthritide partim ex defectu virium, partim male feriatis artibus retrocedente; uti quidem de podagra casus *Consult. Tom. I. Sect. II. cas.* 93.de arthritide *Tom. I. Sect. II. cas.* 92. inserti testantur.

§. XIV.

Huc fere pertinet asthma illud spasmodicum siccum, quod a fumis metallicis, saturninis, sulphureis, venenatis, arsenicalibus, carbonum fossilium, ac exhalationibus aquæ fortis, iis præsertim evenit, qui in metallis laborant, uti sunt metallicolæ, & quoddam fabrorum genus; Conf. dissur. mea *de Metallurgia morbifera*; & in ACT. MEDIC. BEROLINENS. *Dec.I. vol. VI. pag.* 31. casus recensetur, de fabro ex attractis cineribus metallicis inter æs malleo tundendum in asthma convulsivum delapso. Tetri namque & virulenti istiusmodi vapores, per inspirationem attracti, incumbunt nervosis vesicularum pulmonalium membranis, hasque constringendo, libero ac intimiori aëris in eas accessui iter præcludunt, ideoque grave hoc machinantur malum. *Asthma convulsivum à fumis metallicis.*

§. XV.

Sola diaphragmatis strictura spasmodica, absque ullo pulmonum vitio sufficiens est, totum respirationis negotium perturbandi, & repentinam suffocationem inducendi. In recenti adhuc memoria mihi sunt bini notabiles, sed tristes simul casus, ubi subjecta antehac per omnia sana, ex gravi percussione scrobiculi cordis, & ejus regionis, cui adnexum reperimus septum transversum, subito perierunt suffocata; post mortem dissecata, nullum ostenderunt in toto corpore vitium, quam levem in tendinea diaphragmatis parte sugillationem, ejusque stricturam. Neque minus observatione constat, vulnera in idem diaphragmatis centrum, punctim inflicta, momentaneam intulisse suffocationem; ut taceam spirandi summam difficultatem, quæ ex nervosi illius septi inflammatione percipitur. Neque obscura est ratio: constrictum enim diaphragma retinet convexum, qui sub inspiratione planus esse deberet, situm; quo thoracis cavitatem adeo coarctat, ut pulmones non satis expandi queant. *Asthma suffocativum à læsione diaphragmatis.*

§. XVI.

Neque silentio prætereundum est asthma illud spasmodicum, quod in cachecticis à tumore œdematoso pedum, quacunque de caussa intra corpus repulso, cum gravi pectoris oppressione, & anxietate originem trahit. Ratio fere est eadem cum asthmate sanguineo: namque serum illud spissum ac vappidum, quod in pedibus stagnavit, dum inducta ipsis strictura sursum repellitur, absorbetur a venis sanguiferis, & ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo *Asthma spasmodicum cachecticum.*

culo

culo cum reliqua humorum massa, in arteriam pulmonalem, ejusque ramulos pulsum, hos tanta replet copia, quæ, comprimendo simul vesicas pulmonales, resistit irruenti aëri, ejusque ingressum, ad propellendum per venas cruorem sufficientem remoratur. Ergo stagnat ille sero viscido repletus sanguis in arteriosis ramulis, hos graviter distendit, & sic summam anxietatem, spirandi difficultatem, ac interdum repentinam suffocationem inducit: quæ fere certissima est, si pedum œdemata repelluntur in iis, quorum corda polypis obsessa sunt. Et observavi in ejusmodi subjectis, quod, si febre intermittente correpta fuerunt, sub frigoris accessione pedum tumores subito evanuerint, ingentem spirationis angustiam, quin tertio semper paroxysmo repentinam sub ipso frigore post se traxerint suffocationem; qualem casum *Consult. med. Tom. I. Sect. II. casu LXII.* inserui.

§. XVII.

Asthma suffocativum à polypo cordis.

Datur asthma, quod magis suffocativum dici meretur, & à polypis cordis ventriculos obsidentibus suboritur. Hoc non raro in repentinam desinit suffocationem, & post mortem nihil in corpore ostendit præternaturale, quam polypos; sicuti testantur observationes à RIVERIO *Centur. I. obs.* 82. TULPIO *Lib. I. cap.* 27. PEZOLD. *obs.* 58. *pag.* 115. A. N. C. *dec. III. anno II. obs.* 185. allegatæ *&c.* Dum enim polyposa concrementa, maxime si sinistrum cordis obsederint thalamum, præscindunt sanguini è pulmonibus redituro iter, accumulatur ille in pulmonum vasis, distendit ea, impedit accessum aëris; atque non remoto polyposo repagulo, in lethiferam prorsus stasin & suffocationem terminatur.

§. XVIII.

Asthma suffocativum à hydrope pectoris.

Hydrops denique pectoris, quanquam plerumque sit perniciosus asthmatis convulsivi effectus, attamen & ab hoc, & ab aliis caussis, v. g. pulmonum inflammatione, vel violentia extrinsecus illata &c. ortus, gravi asthmati suffocativo suppeditat causam. Ubi præsto est, hæ fere sunt notæ: Tumor œdematosus non pedes solum, verum etiam manus occupat; harum enim tumorem, pro pathognomonico hujus affectus signo, solertissimus jam agnoscit BAGLIVUS, dum *Prax. Med. Lib. I.* dicit; *quod illis, qui pectoris hydrope laborant, manus intumescant, immo totum quandoque brachium ad cubitum usque.* Observatur quoque in iis quarum in pectore fluctuatio, *ein Gequaddere*, præprimis si corpus ad latera inclinent, tremor cordis, torpor, ac paralysis brachiorum, tussis sicca, interdum serum pellucidum secum ducens, ac febris anomala. Quando cordis polypus complicatur, quod plerumque fit, adsunt cordis palpitationes, & arteriarum intermittens pulsus.

§. XIX.

Hydropis pectoris generatio.

Est vero pectoris hydrops, fluctuatio & extravasatio lymphæ atque seri in cavitate pectoris; & sequentem in modum generatur. Extimam pulmonum tunicam copiosissimis vasis lymphaticis refertam esse, eleganter describit ac delineat Clarissimus NUCKIUS *in adenogr. curios. pag.* 141. Hæcce vasa non minus, quam reliqua lymphatica, pectus multis in locis obsidentia, revehunt laticem suum ad ductum thoracicum, ut ex hoc per venam subclaviam atque cavam, ad dextrum cordis feratur ventriculum. Quando vero huic lymphæ itineri obex ponitur, ut ad ductum illum pertingere nequeat; vasa lymphatica nimium infarciuntur, tandemque ultra sphæram ei[illegible]s distenta, rumpuntur, laticemque in cavum effundunt pectoris. Quum igitur spasmodicæ partium spirationi dicatarum, maximeque pulmonum stricturæ, quæ asthma convulsivum producunt, cohibeant ac remorentur lymphæ ad ductum thoracicum iter: facile patet, qua ratione tandem hydropem pectoris pariant. Hæc vicissim aquarum in pectore collectio, dum totam thoracis replet cavitatem, & septum quoque adgravet transversum; nullum pulmonibus sese expandendi spatium relinquit, ideoque & sanguinis, & aëris in illos ingressum, ac liberum circuitum remorando, asthma inducit suffocativum; quia nimirum suffocando tandem jugulat miseros. Interim extravasata hæc aqua, innatantes ipsi pulmones non modo colliquat; verum etiam mora temporis acrior reddita, eos arrodit, ac putredine fere consumit, adnotante HARDERO *Lib. I. obs.* 51. *pag.* 217. Quod attinet pericardii hydropem; ille non solum eodem modo ex vasis lymphaticis, cordis superficiem ambientibus contingere potest; verum etiam à sero, per auriculas, stagnante cruore infarctas, secedente adaugetur.

§. XX.

De hydatidibus.

Neque vero negligenda est ea hydropis in pectore species, quæ hydatidibus veluti sacculo inclusa continetur, maximeque intra ipsam pulmonum substantiam reperiunda est. Multæ occurrunt observationes de hydatidibus ejusmodi, non modo in pulmonibus, verum etiam pleura, septo transverso, & cordis externa superficie repertis; quales vide apud OTTONEM HEURNIUM *obs.* 18. BARTHOLINUM *Cent.* II. *obs.* 61. ACTA HAFFNIENS. *vol. III. obs.* 76. M. N. C. *Cent. III. & IV. obs.* 115. In ipsis quidem pulmonibus hæ hydatides, à vasis lymphaticis, in eorum substantia disruptis, ac laticem suum in cellulas ac vesiculas effundentibus, unde hæ in tantam elevantur molem, generari videntur, & vero est simillimum, quod ex rupta ejusmodi vesica, serum in pulmonum substantiam extravasetur, & repentinam inducat suffocationem: unde etiam derivamus materiæ illius limpidæ, quæ cum tussi nonnunquam fit, rejectionem.

§. XXI.

Caussa remota est frigus.

Si quid ex caussis occasionalibus est, quod asthma convulsivum inducere potest, certe est externum frigus, hostis ille nervoso generi inimicissimus. Unde hiemali tempore, flantibusque ventis aquilonaribus ingravescit malum; & a frigido quoque potu exacerbatur. Inprimis observavi, illos, qui pectus non bene tegunt, illudque frigori, maxime nocturno exponunt, sæpius hoc malum incurrisse.

§. XXII.

Prognosis.

Ex his adparebit, quam variis modis generetur, ac foveatur asthma convulsivum, ac suffocativum: jam pauca de prognosi trademus. Ubi malum recens est, & sola præcordiorum constrictione spasmodica nititur; spes est salutis; maxime si motus arthritici, podagrici, ulcera, & exanthemata ad sua loca revocentur. Quando supervenit excretionum sanguinearum per uterum, aut hæmorrhoides fluor, iis, qui ex earum sup-

suppressione asthmate sunt correpti, & passione laborant hypochondriaca, levamen adfert; atque si res adhuc integra fuerit, perfectam convalescentiam. Quod si vero inveteravit affectus, aut perversa tractatur medela; transit in pectoris hydropem, viscerum imi ventris obstructiones ac infarctus, pedum oedemata, cachexiam, ac hydropem universalem. Namque constat, quod per diaphragmatis centrum tendineum feratur vena cava, quæ ex imo ventre cruorem ad cor vehit; nec ignotum est, quod liber septi transversi motus, circulum sanguinis per hepar, natura languidiorem adjuvet, atque promoveat. Quando igitur cunque liber sanguinis per venam cavam ascensus impeditur; tardior ejus fit in hepate circulatio; unde humores primum omnium in dissitis regionibus, veluti sunt pedes, stagnant, serosamque portionem, oedematis caussam, dimittunt; deinceps quoque per viscera imi ventris difficilius progrediuntur, inque iis subsistentes, infarctus, scirrhos, cachexiam ac hydropem caussantur; quem ligata prope septum transversum vena cava, protinus suboriri, præter LOWERUM, experientia commonstrat. Generatim sciendum est, omne asthma convulsivum, vel præceps exitum, atque repentinam suffocationem inferre, maxime, ubi subest cordis polypus; vel diutius inhæret, atque hydrope perimit ægrotantes; quo in casu lethiferum est, si patiantur febrem lentam, pulsum inæqualem, ac intermittentem, paralysin brachiorum, continuam cordis palpitationem, imminutam mictionem, syncopem: tum enim in propinquo mors est. Quidam denique superveniente pulmonum inflammatione exstinguuntur, quo gravius malum eo languidior fit pulsus. Asthma in senibus comitatur plerumque usque ad mortem, & quod ex dislocatione vertebrarum fit, non sanatur, nisi hæ reducantur. Quo majori impetu & vehementia accessio & diutius durat & crebrius recurrit, eo plus periculi subest, & suffocatione jugulat.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Gravioris nostri mali curatio, his fere indicationibus absolvitur, ut 1) spasmodicas pectoris, atque partium spirationi ministrantium stricturas consopiamus, 2) humores ad externum corporis habitum, infernasque partes derivemus, & eorum circuitum æquabilem reddamus, 3) caussarum, quæ malum fovent, remotioni, pro earum diversitate studeamus. Et sicuti binis prioribus scopis in ipso paroxysmo potissimum satisfacere; ita tertium extra hos explere licet.

§. II.

Quæ conferant in paroxysmo Ipso in paroxysmo, quoniam plerumque alvus strictior est, & humores una cum flatibus ad superiora regurgitarunt, non facile quidpiam præsentius auxilium fert, quam clysterea emollientes, simul carminativi; quos ex floribus sambuci, meliloti, verbasci, pæoniæ, liliorum alborum, chamæmeli vulgaris, seminibus quatuor carminativis, oleo chamomillæ cocto, & una alteraque salis communis vel gemmæ drachma, stimuli loco addita, parare convenit; &, exigente necessitate, bis vel ter iterare. Deinceps, incredibilem virtutem exserunt, pedum, qui tantum non semper frigidi sunt, frictiones, eorumque in aquam tepidam dimissiones. Ubi gravis præcordiorum vexat spasmus; iis fotus calidiores, vel etiam vesicæ, lacte calido repletæ, ad mitigandum spasmum admoveri possunt; nec levem in his sedandis opem nonnunquam ferunt linimenta nervina, quæ ex aquæ Anhaltinæ unciis binis, spiritus salis ammoniaci, lumbricorum terrestrium, essentiæ croci, castorei ana drachmis duabus, olei nucistæ vel macis drachma una parare, atque collo, scapulis, musculis thoracis, spinæque dorsali adplicare soleo. Ex internis laudem merentur antispasmodica, cum blandis diaphoreticis juncta; quæ discutiendo peccantem materiam, & relaxando spasmodicas constrictiones, operæ faciunt pretium. Talia sunt mixturæ ex aquis analepticis florum tiliæ, pæoniæ, primulæ veris, liliorum convallium, acaciarum, ulmariæ, pulvere Marchionis, cinnabari nativa, spiritu nitri dulci, vel liquore anodyno minerali, mixtura simplici & syrupo papaveris rhoeados; quæ crebro repetita dosi offerendæ, aut cum liquore anodyno, qui nuptus sit spiritui bezoardico Bussii, vel cornu cervi succinato, alternandæ. Præterea, quantum fieri potest, corpus in moderato calore conservare oportet: neque enim plura ipsis in paroxysmis moliri licet.

§. III.

Cura asthmatis sanguinei & hypochondriaci. Extra paroxysmum, ante omnia eo est respiciendum, ut stagnationes humorum in pectore discutiamus, eorumque circulum restituamus æquabilem: simul vero caussas materiales ac mediatas removeamus. Quod si igitur sanguinis nimia versus pectus congestio hoc malum induxerit; consopita ejus per pulveres ac mixturas temperantes ebullitione, imminutioni nimiæ molis studendum est. Quo quidem fine venæ sectiones in pede, præsertim vinosæ diætæ addictis, statis temporibus institutæ, eximiam spondent utilitatem; quibus in consuetis interponendæ sunt scarificationes; & iis, qui suppressum hæmorrhoidum fluorem patiuntur, conferunt hirudines venis sedalibus adplicandæ. Non minus blanda laxantia, ad eliminandas primarum viarum sordes; & ad promovendum sanguinis per abdomen, & venam portæ circulum, motus corporis, victus tenuis, potusque levior, sed largus commendari debent. Et si hypochondriaca, & flatulenta præsto sunt symptomata; eo feliciori cum successu adhibentur lenia laxantia ac clysteres, conjuncto elixirii visceralis usu, & recta victus ratione. In subjectis, maxime ex suppressione vel mensium vel hæmorrhoidum laborantibus; nihil quoque est fructuosius, thermis, interne pariter ac externe usurpandis; aut acidulis Selteranis; quæ tepefactæ cum lacte misceri debent. Hæc etiam via est curandi asthma, quod à polypo cordis proficiscitur.

§. IV.

Asthmatis ab acrium sordium repulsione suborti curatio. Quando malum à materia arthritica, podagrica, scabiosa, purpuracea, vel ulcerosa intra corpus retrocedente, ac repulsa ortum traxit; translato nempe humore acri, peccante, caustico, ad nervosas pectoris partes: non tutius consilium est, ac blandis diaphoreticis, liberam perspirationem promoventibus, humorem istum ad corporis superficiem, vel ad partes, ex quibus repulsus fuit, relegare. Cui scopo cum præsentissimo commodo satisfaciunt liquor noster anodynus, cum spiritu bezoardico Bussii mix-

mixtus, aut pulvis bezoardicus, ex antimonio diaphoretico, nitro, pulvere Marchionis, succino præparato, & momento camphoræ compositus; mane potissimum sumendus, desuper bibendo aliquot vascula infusi theiformis, quod ex herba scordii, veronicæ, floribus sambuci, tiliæ, semine fœniculi, & aniso stellato concinnatur, inde lenem promovendo sudorem. Ubi scabies, vel ulcera retroacta, vel præmature consolidata sunt; insignem laudem merentur remedia ex sulphure parata, quippe quæ has sordes ad cutim revocandi, magnam vim possident. Quemadmodum enim medicamenta ex sulphure minerali extrinsecus in ejusmodi affectibus valde aliena & noxia sunt; ita contra interne data tonum partium roborando, difflationem & perspirationem heterogeneæ materiæ adjuvant. Neque vero negligenda sunt, leniora laxantia, nec blanda diuretica, sicuti tinctura tartari &c. est; siquidem his & crassæ è primis viis, & reliquæ per vias urinarias excernentur impuritates. Speciatim pediluvia revocandis ad pedes arthriticis, atque podagricis morbus adprime inserviunt.

§. V.

Curatio asthmatis cachectici. Ubi molestissimus hic morbus à tumore pedum œdematoso, per graviorem animi affectum, vel terrorem subitum, vel nimiam refrigerationem, vel etiam febrilem accessionem retropulso nascitur: tunc non leve negotium est, decubitum seri viscidi in pectore discutere, & ad extimas partes revocare. Vidi in tali casu cum fructu adhibitum pulverem diaphoreticum, ex cerussæ antimonii, cornu cervi usti ana drachma una, cinnabaris medicinalis scrupulis binis, sulphuris antimonii correcti granis quatuor paratum; quem pondere duorum scrupulorum, desuper bibendo infusum theiforme propinare solitus sum. Fovendi præterea ac sedulo fricandi sunt pedes, ut spasmus eorum relaxetur, & frigus expellatur; nec non injiciendi sunt clysteres, aut laxantia, eaque levissima.

§. VI.

Curatio asthmatis sicci. In asthmate sicco, quod à caussis externis bronchia & pulmonales vesiculas exsiccantibus, ut sunt vapores saturnini, aër exhalationibus calcis vivæ refertus, vel vapor carbonum fossilium, nascitur; humectantia & acrimoniam demulcentia & fibras laxantia, ut sunt lac, cremor ejus, oleum amygdalarum dulcium, emulsiones, sperma ceti, pinguedines animantium interno & externo usu omne absolvunt punctum.

§. VII.

Curatio hydropis pectoris. Quod si pectoris hydrops jam præsto fuerit, anceps est curatio. Unicum, quod restare videtur remedium, paracenthesis est thoracis, quam multi collaudant auctores, uti CAROLUS PISO, SCULTETUS *observ.* 31. *pag.* 252. & SYLVIUS *oper. medic. cap.* 50. *pag.* 316. Neque est, quod fugiamus hoc remedii genus; quippe quod provida manu adplicatum, periculi plane expers est: verum alia incidit quæstio, an semper certum inferat auxilium? Perite HIPPOCRATES *Lib.* 2. *de morb.* monet, quod instituenda sit hæc operatio, antequam morbus invaluerit, aut labem visceris cujusdam secum traxerit. Et profecto hoc in casu, si viscerum læsio, aut exulceratio præsto fuerit, non temere ad hanc accedendum suadeo curam: iis vero integris, non contemnendam pollicetur opem. Præterea conjungere oportet leniora diuretica, atque laxantia, maximeque ea, quæ per epicrasin agere dicuntur; nimirum si morbus in principio, & ab exacerbatione febrili vacuus adhuc fuerit.

§. VIII.

Ultimo loco non incongruum visum est, quæ CELSUS in spirandi difficultate Lib. IV. Cap. IV. in usum commendavit, remedia subnectere; *Auxilium est*, inquit, *nisi aliquid prohibet, in sanguinis detractione. Neque id satis est, sed lac caprinum calidum jejuno dandum, & si non febris, venter solvendus est. Liquanda alvus, interdum etiam ducenda, quibus extenuatum corpus incipit spiritum trahere commodius. Caput etiam in lecto sublime habendum est; thorax fomentis cataplasmatisque calidis aut siccis, aut etiam humidis ad juvandus est. Præter hæc sorbitionibus & lembus cibis utendum est, interdum vino tenui, nonnunquam vomitu. Prosunt etiam quæcunque urinam movent, sed nihil magis quam ambulatio lenta, pene usque ad lassitudinem, refricatio multa præcipue inferiorum partium, vel in sole vel ad ignem & per se ipsum & per alios usque ad sudorem.*

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautelæ circa emetica & purgantia. Purgantia acriora, uti sunt ex jalappa, gummi guttæ, colocynthide, elaterio, esula &c. confecta; nec non emetica, maxime, quæ ex stibio parantur, cane pejus & angue in hoc affectu sunt fugienda; quippe quæ genus nervosum magis ad spasmos disponunt. Verum enim vero in asthmate tali cachectico, ubi pectus humoribus serosis, viscidis plenum est, cum insigni usu tartarum emeticum, refractiori dosi, cum infuso mannato propinare soleo; quo debilitatis pulmonibus aliquale robur instauretur, ut stagnantibus succis resistere possint. In tali quoque casu eximiæ utilitatis est sulphur antimonii, probe correctum, nec non à veteribus mire commendata squilla, provide data, quæ incidente non minus, ac resolvente virtute, desideratum edit effectum.

§. II.

Circa tumores pedum. Vulgaris, sed insignis error est, tumores pedum œdematosos, qui frequentissime junguntur affectui nostro, purgantibus drasticis profligare velle: neque aliud quidquam inde expectandum, quam ut ægri per compendium ad mortem deducantur: aliena quoque valde sunt emplastra repellentia & ulcera ac fluxiones pedum siccantia & consolidantia. Nec semper tuto sunt adhibenda balnea Laconica cum spiritu vini; quoniam exsiccant nimium corpus, tumoresque repellunt. Proficiunt magis siccæ fomentationes, sacculi discutientes, conjunctis interne diaphoreticis cum antispasmodicis mixtis, nec non usurpatis diureticis, atque clysteribus paullo acrioribus.

§. III.

Circa venæ sectionem. Sanguinis, quæ per venæ sectionem fiunt, missiones, nunquam in ipso paroxysmo debent institui, quoniam malum inde fit deterius ac contumacius. Neque extra paroxysmum quidpiam pro-

proficiet in ullo asthmatis genere, quam in eo, quod vel à nimia sanguinis mole, aut crassitie, conjuncto cordis polypo, vel ab excretionum sanguinearum suppressione fovetur: tum fine præservatorio circa æquinoctia eam decet instituere. Monendum vero hoc loco est, majori semper cum fructu clysterem, ad flatus dissolvendos & alvum aperiendam sanguinis missioni præmitti.

§. IV.

Circa thermas & acidulas.

Thermæ si in morbi principio in usum trahantur, vel etiam acidulæ, quæ tepefactæ esse debent; huic malo & ejus generationi, præsertim si ex cacochymia scorbutica, viscerum infarctu, vel suppressione criticarum sanguinis missionum pullulaverit, mirifice opitulantur: contra vero si jam inveteraverit malum, cordis polypi præsto fuerint, vel hydrops pectoris fixam occupaverit sedem; harum potus, mortem accelerat; quod variis comprobatum habeo exemplis. Namque in his subjectis reperitur partium solidarum mirifica laxitas, ac viscerum obstructio; qua de caussa minerales istæ aquæ haud rite transeunt emunctoria, sed hinc inde stagnantes, non modo extravasatum in pectore serum augent, verum etiam novos, variis in locis excitant tumores.

§. V.

Balneorum mineralium usus.

Major fere spes salutis collocari potest in externo thermarum usu, præsertim earum, quæ non tam adstringentis, calcareæ & martialis sunt prosapiæ, quam potius, quæ valde subtilem & levissimam aquam fovent, & sale quodam alcalino imbutæ sunt: quo nomine egregiam vidi efficaciam a Tœplicensibus, & Piperanis; siquidem virtute sua laxante ac emolliente fibras densas, rigidas & constrictas mirifice demulcent, atque solantur, & simul liberiorem reddunt perspirationem. Ubi vero vel polypi vel aquæ extravasatæ suspicio est, prorsus exulare hæc debent. Plus etiam conferunt balnea præservandi, quam curandi scopo.

§. VI.

Circa diuretica.

In statu cachectico, cui jungitur asthma, magnam opem fere deprehenduntur diuretica; adeo, ut JOHANNES RHODIUS *Lib. III. obs.* 27. testetur, asthma, evacuatis intra nycthemeron, 37. urinæ libris fuisse sanatum. De hoc medicinæ genere BAGLIVUS *obs. pag.* 70. perite hæc scribit: *Pluries adnotavimus, in pectoris morbis semper ducendam esse materiam ad urinæ vias, natura id demonstrante: quippe magnum consensum esse inter tibias, pudenda & pectus constat. Non vero tuta sunt diuretica, ex salibus lixiviosis & acidis parata in pectoris morbis, nam tussim movent, & morbum exasperant.* Contra pulvis millepedum, therebinthinata, essentia succini minus spirituosa, sed probe alcalisata, item balsamum sulphuris antimonii, nostra methodo præparatum, decocta radicum aperientium, syrupus de althæa Fernelii, urinam potenter movent, nec tenellis pulmonum membranis infensa sunt.

§. VII.

Circa externa.

In asthmate spasmodico cum cardialgia juncto, & quod à spastica septi transversi strictura prodit, linimenta, quæ ex axungiis animalium recentibus parata sunt, demulcentia & anodyna, pinguedinem quoque caponis per solis calorem subtilisatam, neque minus emplastrum Barbettianum, cum sapone & camphora nobilitatum, plus sæpe effecisse, quam spirituosa & calidiora observavi.

§. VIII.

Aeris usus.

In curatione non minus ac præservatione asthmatis nostri, aliorum remediorum vim egregie secundat aër; qui quo lucidior, purior, atque serenior est; eo majorem asthmaticis fert opem. Et quem fugit, quod sola tempestatis mutatio, morbum hunc insigniter adaugeat? Veteres insignem aëris habuerunt respectum; quos inter allegasse juvat COELIUM AURELIANUM, qui *Lib. II. cap. III.* ita scribit: *Obtinente strictura, convenit ægrotos jacere loco lucido mediocriter, atque calido, adhibita abstinentia, usque ad tertium diem, cum requie corporis, atque animi, appositis lanis limpidis, atque mollibus, oleo dulci atque calido prætinctis, colla & thoracem circumdantibus &c.*

§. IX.

Aeris ruralis usus.

Neque minus ad inducendum partibus in pectore nervosis robur naturale, præservandi fine, mirifice præter potum aquæ frigidæ, sed purioris & levioris, confert aeris ruralis usus; quem laudando sane stratagemate, BAGLIVUS *oper. pag.* 207. his verbis commendat: *In diuturno asthmate, sive humorali, sive convulsivo, aërem rusticanum ægrotantibus impero, & potissimum, ut campos habitent, quos arant bubulci. Debet itaque asthmaticus sequi bubulcum, quando terram arat, & incedere per sulcum, sive viam ab aratro recenter in terram factam, & aperto ore inspirare aërem, sive halitus nitroso-salinos ac sulphureos, à recenter ruptis terræ glebis prodeuntes. Tonus pulmonum longo morbo relaxatus, nitrosa salina centralis terræ caloris substantia roboratur, confirmatur, & restituitur, eoque restituto, circulus quoque liquidorum per pulmonum telas in libertatem ponitur, morbusque profligatur.*

§. X.

Circa potum.

Multum quoque ad levandum vel sanandum id mali refert, quo potus genere æger utatur. Cerevisiam fere, & quam maxime triticeam improbamus. Vinum meracum spiritu fœtum est, ebullitionem sanguinis creans, congestionem humorum & gravitatem in pectore ac spirandi angustiam augebit, præsertim in sanguine abundantibus. Vinum naturaliter aquosum, ut Mosellanum vel Neckarinum recens, fibras ventriculi minus roborando, concoctioni minus aptum, flatus producit præsertim in hypochondriacis. Optimum deprehendi vinum Rhenanum antiquum, cum partibus tribus vel quatuor aquæ purioris fontanæ vel Selterani fontis permixtum. Ceterum infusa theiformia ex hyssopo, veronica, ranunculo hortensi, sive tragon, hedera terrestri, radice glycyrrhizæ floribus bellidis parata, non satis laudare possumus, à quacunque etiam hoc malum subortum fuerit caussa.

§. XI.

Circa dulcia.

Saccharata, nimis dulcia, mellita in omni asthmate, maxime omnium vero in seroso & hypochondriaco cane pejus & angue vitare oportet: nam tonum ventriculi lædendo, digestionem de-

destruunt, & flatuum generationi multum velificantur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Asthma convulsivum a materia podagrica in corpore remanente.

Vir triginta novem annorum, ante binos annos gravissima pectoris constrictione, ac coarctatione, cum dolore punctorio & lancinatorio; thoracem, scapulas, & superiorem medullæ spinalis partem occupante, corripiebatur, & de cordis vehementi compressione, summaque spirandi difficultate, ac si per angustum duntaxat foramen spiritum ducere deberet, conquerebatur, adeo ut nec stare, nec sedere, nec laterum ulli incumbere potuerit. Duravit malum per sedecim horas, & tum quievit: sed vertente anno, circa idem, quod erat vernale, tempus recruduit hæc truculenta passio cum iisdem symptomatibus. Hac autem vice dolor podagricus, cum tumore calcanei, pedes infestaverat; qui, adplicata in pulvere camphora, evanuerat, & brevi tempore post se traxerat asthmaticum paroxysmum. Redibar ille aliquoties, & longe majori, quam antea ferocitate adfligebat, manus pedesque calore & frigore alternantibus tremebant, & nulla pars corporis erat, quin in malorum consensum raperetur. Exercebant insuper primam regionem perpetuæ anxietates, ac flatulentiæ; &, quod notari meretur, ipse vir ægrotans nunquam antea sanguinis evacuationes passus erat; Attamen in hoc morbo venam tundendam præbuit, eo effectu, ut cordis constrictio, cum pectoris & scapularum pungitivo dolore remitteret. Præterea externe spiritus vini camphoratus, interne vero pulvis bezoardicus nitrosus, præ aliis levamen ferebant. Consultus ego in paroxysmo commendavi pulveres diaphoreticos, cum nitro, cinnabari, tantillo camphoræ, & extracti croci permixtos: extra hos crebra pediluvia, & vesicatoria cruribus scapulisque adplicanda collaudavi. Præservandi scopo utique thermarum Tœplicensium usum suasi; & vere pariter ac autumno, præmissa venæ sectione, sal meum aperitivum, pilulas balsamicas, decoctumque temperatum, per unam alteramve hebdomadem usurpanda proposui, cum successu felicissimo.

Epicrisis.

Ægrotus noster præter nimiam, qua abundavit, sanguinis molem, & hypochondriaca passione, & scorbutica humorum diathesi laboravit: priorem testantur flatulentæ primarum viarum distensiones, posteriorem podagrici pedum dolores significant. Asthma igitur, quo pressus fuit, à materia podagrica, ob naturam languidiorem haud satis vegete ad articulos pedum depulsa; sed retenta in corpore, ac nervosis præcordiorum partibus insidente, suam traxit originem: ab imi ventris vero flatulentia, majora cepit incrementa. Quare eo direxi curationem, ut in paroxysmo motus spasmodicos mitigarem, & aucta transpiratione, hostilem materiam ad corporis revocarem habitum. Deinceps podagram per pediluvia ad pedes invitare volui; & amurcam acrem per vesicatoria expellere intendi; quæ in illis potissimum casibus, ubi scabiosa, vel ulcerosa materia malum fovet, præstantis sunt usus. Quoniam autem æger scorbutico-hypochondriacus fuit: ad mundificandam humorum massam, & corpus ab omnibus liberandum sordibus, singulo vere ac autumno, curam hisce scopis adprime convenientem ordinavi. Nec alienum in hoc casu fuisset thermis, vel acidulis, iisque tepefactis uti; quoniam viscera à læsione adhuc immunia videbantur.

2) Discimus præterea ex hac observatione; quod camphora vim motus podagricos repellendi possideat. Multoties enim observavi, eam; sicuti interne data, in discutiendis inflammationibus, ac expellenda materia acri, præclara pollet virtute; ita extrinsecus vel in pulvere, vel cum spiritu vini adplicaram, tumoribus inflammatoriis, ac erysipelaceis, præsertim in initio, & si personæ sensibilioris ac calidioris fuerint indolis; plerumque effectum repellentem exserere. Contra vero majori cum fructu in doloribus rheumaticis, & subjectis pituitosis hoc remedii genus adplicare licet.

OBSERVATIO II.

Asthma convulsivum a calculo vesicæ felleæ subortum.

Triginta annos egressa mulier, temperamenti sanguineo-cholerici, virgo adhuc illibata gavisa fuit sanitate. Postquam vero viro nupta, parere cœpit; varii generis febribus iam acutis, quam intermittentibus, nec non spasmodicis affectibus obnoxia fuit. Adhæc ictero contaminabatur, qui cum summa virium dejectione, torpore ac gravitate totius corporis, horrore atque phlogosi, contabescentia, alvo mox fluida, mox adstricta, ac molestissimo pruritu, per octo integros inhæsit menses, omniumque remediorum vim clusit; donec tandem ope thermarum Carolinarum prorsus cesserit, & ægra optime habuerit. Brevi post vero asthma convulsivum incidit, quod cum atrocissimo constringente, ac reprimente circa regionem thoracis & diaphragmatis dolore, præcordiorum anxietate, & summa spirandi difficultate, ac suffocationis metu, exacerbata, oscitatione continua, siti inexplebili, vomitu, assiduis vigiliis, virium collapsu, frigore ac tremore corporis stipatum, per paroxysmos rediit; quibus finitis, tetertimam semper cum fæcibus excrevit materiam. Quo in rerum statu, icterus quoque ter adparuit.

Epicrisis.

Asthma convulsivum, de quo in præsenti agitur casu, per consensum à calculo vesicæ felleæ ortum est; quale exemplum a WILLISIO de morbis convulsivis allegatur. Subesse calculum vesicæ felleæ, significat frequentior icteri recursus; quem BAGLIVUS pro signo pathognomonico hujus affectus agnoscit, dum *Oper. pag.* 433. dicit: *Si videris icteros sanatos, sed recidivos, eos certe à calculo vesicæ felleæ progigni prædicito.* Namque calculum hunc, si per suos ductus descendit, æque gravem spasmodicam totturam ipsis inferre, quam illum, qui renibus inhæret, non ignotum est: cum autem ductus biliferi nervos suos à plexu hepatico, à pari vago & intercostali oriundo mutuentur; non obscurum est, cur hæ stricturæ ad vicinas quoque partes, ventriculum, intestinum colon, diaphragma, nervos pneumonicos, aliasque nervosas pectoris partes propagentur. Talis quoque observatio reperitur in *Consult. ac respons. medicin. Tom. II. Sect. III. Cas. XLIX.* Quum igitur hic affectus, more cunctis spasmodicis morbis consueto, per periodos ac paroxysmos recrudescat: eam esse oportet me-

medentis intentionem, ut in paroxysmo violentos motus consopiat, extra illum vero obstructiones, quas generant calculi, reserare studeat. Priori scopo in nostra ægrotante satisfecimus 1) clysteribus emollientibus, & oleosis, 2) vesica bovina, decocto emolliente tepidiori plena ad hepatis regionem admota, 3) pediluviis circa somni tempus administratis, 4) pulveribus nitrosis, cinnabari & extracto castorei nuptis, & liquore anodyno interne datis. Neque omittenda tum sunt balnea aquæ dulcis, quippe quæ in relaxandis spasmis, ac reserandis humorum obstructionibus, mirifica gaudent virtute. Ad complendam vero posteriorem indicationem, non præstantius auxilium expectare licebit, quam ex thermarum Carolinarum recto usu. Quo absoluto, insistendum erit infusis aperientibus, interponendo lenia laxantia; ac denique, liberis viis, & quiescentibus spasmis, ad roborandas, quæ sunt debilitatæ, partes, martialia rite usurpata, vel etiam balnea martiata, omnem curationis paginam absolvunt. Et ita sane graves, qui ex vitio, & obstructione hepatis nascuntur affectus, averti, saltem insigniter mitigari possunt.

OBSERVATIO III.

Asthma spasmodico-hypochondriacum, ab usu radicis squillæ egregie sublevatum.

Vir quinquagenarius, fluori hæmorrhoidum olim obnoxius, sponte postea cessanti, vinum rubrum, nec non tabaci fumum in deliciis habens, animique affectibus indulgens, per multos jam annos de spirandi angustia, tussi sicca, & auditus gravitate conquestus fuit. Per novissimum vero trimestre adeo invaluit hæc spirationis difficultas, ut omnem eripiat somnum, nec ægro nisi in sella prono sedenti illum capere permittat; attamen brevissimus est, & asthmate illo sæpius interrumpitur, cum metu suffocationis. Jungitur præterea tumor pedum œdematosus, & per vices invadunt convulsivi motus; nihilo tamen minus adpetitu fruitur integro, &, quod notabile est, sub præsenti affectione, perfecta gaudet auditus libertate. Sanguis ex vena missus, consistentiæ fuit atræ, ac impurioris. Consultus medicus suppressas hæmorrhoides respiciens, varia ordinabat remedia, resolventia ac discutientia, nec non leniora laxantia; atque pilulas Becherianas; à quarum prima & unica dosi, hæmorrhoides prorumpebant, & per decem dies fluebant. Neque vero levabantur inde pectoris affectiones; tantum aberat, ut adpetitus plane langueresceret, tumor pedum increscenet, ad abdomen ascenderet, & mictio fieret impeditior. In tali rerum statu, medicus consilii inops, exhibebat tandem pulverem squillæ, cum vincetoxico permixtum, ex jusculo quodam: quo sumto, non modo libere per aliquot horas dormire, verum etiam in quocunque corporis situ, absque ulla molestia decumbere poterat æger, quin expergefactus ab omni tussi & asthmate immunis, optime valebat. Adhibita dicti pulveris tertia dosi multum muci tenacis, viscidi evomebat; & sequentibus diebus, continuato isto remedio, eundem mucum copiosius eructabat, sanoque videbatur simillimus. Verum elapsis aliquot hebdomadibus, cum iracundiæ nimium indulsisset ægrotans, recidit sensim in priora symptomata, & præter leve cruoris ex hæmorrhoidibus stillicidium, graves in sinistro hypochondrio patiebatur puncturas. Cuncta remedia, clysteres, laxantia &c. in cassum dabantur, adeo, ut œdematosa pedum intumescentia, abdomen quoque obsideret; quin apoplecticus insultus, cum linguæ & dextri lateris resolutione, tandem accederet. Hic quidem medelam admittebat; at asthma insignes sumsit vires; ut ideo ad usum squillæ rursus deveniret medicus: ex quo, portenti instar, omnia symptomata protinus evanescebant, somnusque cum adpetitu redibat. Sed brevis erat valetudo; siquidem post binas hebdomades, cuncta pathemata revertebantur. Tertium data squilla, reliquis nihil proficientibus medicinis, omnia consopiebat; & jam per aliquot dies, malorum vacuitate gavisus æger, meam ad præservandos ulteriores insultus, per medicum requisivit opem.

Epicrisis.

1) Asthma hoc dici meretur hypochondriaco-spasmodicum; quoniam constrictione partium spiritalium spasmodica nititur; & ex hypochondriorum vitio primam trahit originem. Testantur id puncturæ sinistri hypochondrii, neque dubium est, quin suppressio fluxus hæmorrhoidalis multum ad generationem mali contribuerit; præsertim cum vini rubelli, quod constrictiva vi agit, forsan nimius accessit usus.

2) Non mirum est, quod hæmorrhoidum fluxus, unica pilularum balsamicarum dosi revocatus, malo nullas suppetias tulerit. Quod si enim hæc excretio morbo recenti supervenerit, illum levasset procul dubio: at quoniam ille per tot annos duravit, partes adeo debilitatæ, & quasi motibus hisce anomalis assuetæ fuerunt, ut difficile sit, iis, licet emendetur humorum vitium, pristinum restituere robur; tantum abest, ut motus vitiosi a qualibet caussa, maxime pathematibus animi, facile corrigi potuerint.

3) Attentionem meretur, auditus difficultatem, ingravescente cum asthmate pedum tumore œdematoso, prorsus levatam fuisse. Namque dumilla a seri viscidi stagnatione in partibus auditui dicatis, omnino sustentata fuit; non mirum, si derivato illo sero ad pedes, organa auditus pristinam constitutionem recuperaverint.

4) Observatione denique dignissima est mirabilis illa, ac fere stupenda squillæ in allevando asthmatis immani paroxysmo efficacia. Radix hæc à medicorum antiquissimis, HIPPOCRATE, GALENO, CELSO, DIOSCORIDE, COELIO AURELIANO, &c. in affectibus chronicis, maxime hydropicis, ob virtutem pituitam lentam viscidamque dissolventem, urinam cientem, viscerumque infarctus reserantem, magni est æstimata. Fovet autem elementum valde subtile, acerrimum, ac fere causticum, atque majori dosi exhibita, nervoso generi omnino adversatur; ad quam acrimoniam obtundendam veteres variis usi sunt modis; quidam enim ipsam pastæ ex farina involvebant, in clibano exsiccabant, indeque trochiscos parabant, uti DIOSCORIDES *Lib. II. cap. 202.* vel cum aceto infundebant, uti GALENUS, vel cum aqua decoquebant, uti HIPPOCRATES *de victus rat. in morb. acut.* vel cum vino, ut COELIUS AURELIANUS *Lib. III. Cap. VIII. de morbis chronicis §. 120.* quo nimirum hac ratione sal tenuissimum causticum evaporaret. Præprimis vero habetur veluti pro specifico in chronicis pectoris affectionibus; unde JAUBERTUS *Oper. pag. 476.* dicit: *ad expectorationem omnium convenientissima est squilla; quovis modo assumta, ut cocta & melle excepta, vel quod ex ea conficitur mel & acetum, ac ex utroque compositum oxymel squilliticum: quo ad crassiorum &*

& viscidorum pulmonibus impactorum expurgationem haud quaquam est præstantius aliud genus remedii &c. Et FERNELIUS *Therap. univers. Lib. V. cap. 20. squilla,* inquit, *pectus crassis & lentis humoribus infarctum expurgat, tussim veterem & asthma persanat, ac saniem è pectore elicit.* Certe meretur hæc radix inter remedia heroica referri, & nostris etiam temporibus in frequentiorem usum trahi: namque exserit non modo virtutem potenter incidentem; verum etiam languentes motus excitat, & quod mirabile est, blande anodynum simul exhibet effectum. Scire vero licet, ante illius usum corpus blandis laxantibus esse repurgandum, illamque ad tria vel quatuor grana, cum radice vincetoxici, & nitro, quod mitigat acriorem ejus vim, exhibendam.

Observatio IV.

Asthma spasmodicum à violenta post iram sumto.

Vir generosus, in dignitate constitutus, annorum triginta, constitutionis sanguineæ, habitus corporis spongiosi, & succulenti, post vehementissimam iracundiam, ex qua totum contremiscebat corpus, mox capiebat in convivio cibum, vinique prætetea liberaliori potu replebat ventriculum. Insequentem noctem transigebat insomnem, cum anxiis præcordiorum stricturis, vomendi conatibus, & totius corporis languore conjunctam. His per aliquot dies adfligentibus, jungebantur sensim, appetitus prostratio, pulsus debilis & celer, tabes, febris lenta, oris siccitas, sitis, flavus faciei, albique, quod oculis inest, color, mictio parca, urina valde saturata, fusco, rubicundo, prunoque colore imbuta; & alvus dura, tensaque, flatus & stercora difficilius transmittens. Adhibuerat in hoc rerum statu à variis medicis, cujuscunque generis medicamina, aperientia, emetica, amaricantia, stomachica, carminativa, martialia &c. quoniam hepatis obstructionem, & biliosam viscidamque primarum viarum saburram suspicabantur. Verum cuncta erant frustranea; & malo per tres menses inhærente, tandem accedebat asthma spasmodicum, quod nocturno potissimum tempore ita vexabat ægrum, ut in lecto contineri nequiverit, sed per aliquot horas in conclavi obambulare, spiritumque fenestris apertis anhelare debuerit. Sic ergo viribus exhaustus, totoque corpore consumtus, Dresda, ad me accessit, ultra octoginta remediorum, quæ usurpaverat, formulas secum afferens, meumque flagitavit auxilium. Ordinavi liquorem anodynum mineralem; pulverem præcipitantem nitrosum; infusum theiforme ex floribus chamomillæ, summitatibus millefolii, floribus salviæ, herba veronicæ, semineque foeniculi paratum; pediluvia ex sola aqua dulci confecta; clysteres emollientes, ac denique elixir balsamicum viscerale: quibus per mensem usurpatis, pristinam, quæ Dei est gratia, recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

1) Exhibet hic casus, iterum exemplar asthmatis spasmodici, ex constrictione viarum biliferarum suborti. Caussa fuit gravis iracundia; quæ quod immediate effectum, in primas potissimum regiones, & præsertim vasa, bilem vehentia, ea spasmodice constringendo, exserat; observatione quidem compertum habemus; Perniciosior iracundiæ est efficacia, si paullo post cibus vel potus capiatur; & quo diutius inhærescit ejusmodi spasmus; eo pertinacior est, & ad vicinas extenditur partes. Quum vero pulmones, eorumque bronchia nervos adipiscantur a pari vago; quod cum ramo nervi intercostalis etiam hepati, & biliferis ductibus, nec non septo transverso, præbet surculos: unde patescit insignis consensus, quo pectoris partes cum hepate gaudent. Pertinet huc observatio RAYGERI, quæ exstat MISC. N. C. *Dec. I. anno IV. obs. XI.* cum foemina per triennium asthmate periodico detenta & post mortem dissecta fuit, ubi nihil vitii in pulmonibus, nec bronchiis observatum. Viscera etiam salva, sed vesicula fellis magna, nihil bilis, sed lapidem magnum inæqualem inclusum IV. drachmarum continuit.

2) Exacerbatum & deterius redditum est malum, a tanta remediorum, maxime inconvenientium copia. Namque notandum est, in iis morbis, qui sola, eaque graviori partium nervosarum constrictione, ab animi affectibus, inducta sustentantur, absente crassa materiali caussa, perniciosissimum & veneni instar esse vomitoriorum, purgantium atque spirituosorum & incidentium acriorum usum.

3) Diuturnitas mali, maximam partem, minus rectæ caussarum pervestigationi debetur; quæ, quanta post se relinquat damna, innumeris proh! dolor innotescit experimentis. Plurimi enim medicorum ad solum humorum vitium, eorumque crassitiem, vel aliam quamcunque qualitatem, & inde factam viscerum obstructionem respiciunt; motumque partium solidarum perversum, in quo sæpius totum morbi fundamentum hæret solo, plane negligunt. Unde remediis suis, quæ ad tollendam humorum labem alias non inepta sunt, plus sane damni excitant. Quare cum, explorata morbi caussa, ad relaxandam spasmodicam stricturam, omnem curandi scopum direximus; & factum est, ut votis non sine singulari existimationis nostræ augmento potiti simus.

Observatio V.

Senex septuagenarius, obesus, cachecticus, ob pedum femorumque oedematosum tumorem, per quatuor jam annos sedentariam agere debebat vitam: & cum aliquando gelidissima hieme, templum ingressus esset, ingenti per totum corpus horrore, artuum tremore, dentiumque stridore afficiebatur. Tum protinus tumor pedum, licet magnus fuerit, evanuit, & ejus loco erysipelacea inflammatio pedem occupavit, simul vero tantum accessit asthma, ut vix spiritum trahere posset, & de suffocatione timeret, cum pulsu intermittente, rubore faciei, ac perpetua in somnum proclivitate. Dabantur pulveres diaphoretici ex antimonio diaphoretico, oculis cancrorum, nitro depurato, & camphora; qui, conjunctis laxantibus id effecerunt, ut tumor pedes rursus occupasset, & cuncta reliqua conquievissent symptomata. Sed præter opinionem repetebatur scena; tumor oedematosus retrocedebat, & sequebatur asthma gravissimum: datis vero prioribus, redibat tumor, remittebant mala. Nihilo minus tertia vice disparebat tumor, denuo gravissimam post se trahens spirandi difficultatem: & jam iterato priorum remediorum usu ad pedes reverti, contumaciter recusabat. Verum perpetuus accedebat ad matulam stimulus; & quoniam morbum per urinam solutum iri animadvertebam, hujus fluxum, data tinctura antimonii

Asthma cachecticum à repulso pedum tumore.

acri, cum fale noftro volatili oleofo, fecundare ftudebam. Unde factum eft, ut urina copiofiffima quantitate, & affumtorum proportionem longiffime fuperante, veluti in iis, qui diabete laborant, mingeretur, & ultra tres feptimanas infifteret. Tandem vero, commendato alimentorum boni fucci ufu, mictio fiebat naturalis, & æger perfecte convalefcebat, ita quoque, ut nullus amplius pedum adpareret tumor.

Epicrifis.

1) Infignis eft relatio five metaftafis, quam tumor œdematofus pedum, cum morbo afthmatico habet; adeo, ut illo difparente, hic protinus excitetur, & illo rurfus adparente, hic vel plane tollatur, vel infigniter allevetur: cujus ratio fupra jam fufius eft tradita. Cauffa repulfi œdematis non alia fuit, quam frigus externum, quod conftringendo partes exteriores, & occludendo cutis fpiracula, ftagnans intus ferum, ad pectus afcendens repreffit. Sub hoc vero partium externarum, & mufculofarum fpafmo, portio quædam fanguinis ftafin concepit, cui fupervenit inflammatorio eryfipelacea.

2) Mira ac fere divina eft camphoræ cum nitro, antimonio diaphoretico, cinnabari, interne datæ efficacia, in refolvendo, ac expellendo fero acri tam vifcido, quam fubtili ad externas partes; quam contra medicorum communem fententiam, abfque ullo damno, vel humorum æftu exferit. Quare hoc egregium remedii genus, infigni cum fructu in inflammationibus, etiam internorum vifcerum difcutiendis; & exanthemanibus, febrium malignarum, aliorumque morborum, è corpore profcribendis adhibere foleo.

3) Notatu digniffima eft folutio afthmatis, ac œdematis pedum, per diurefin copiofiorem, veluti diabeticam. Hæc omnino in tali cafu pro critica habenda eft, nec ullo modo fiftenda, tantum abeft, ut potius, quacunque ratione eam promovere oporteat: nec obfcura eft ratio, fiquidem ferum illud impurum, acre, vifcidum, quod ftagnando in pedibus œdema, in pulmonibus afthma progeneravit, ad renes depellitur, & per urinam è corpore penitus eliminatur. Quo in cafu, ad promovendam mictionem, tinctura antimonii acris, permagnæ eft virtutis.

OBSERVATIO VI.

Afthma à retrocessa podagra lethale.

Flagitavit aliquando opem meam vir quidam generofus, duobus ab hac urbe milliaribus habitans, habitu alioquin fpongiofo, lividoque colore præditus: qui, cum podagræ ac calculi fævitiam diu fuftinuiffet, impatiens tandem dolorum, medici ex vicina quadam urbe auxilium imploraverat. Ille ad fopiendos podagræ dolores, linimento ex fpiritu vini rectificato, in quo folutum erat fatis opii & camphoræ, manuum atque pedum articulos inungere jufferat. Inungit æger totum corpus liberaliter, dolores remittunt, fed horum loco laffitudo, virium languor, & poftremo afthma convulfivum corpus occupat: quod cum pedum œdemate, fummaque præcordiorum anxietate junctum, perpetuam minabatur fuffocationem. Accedens ego, exploratis cauffis, prædixi ancipitem ftatum, quin ipfam mortem, quæ etiam non multo poft, adhibitis in caffum remediis, infequebatur.

Epicrifis.

1) Afthmatum illud genus, quod à materia acri ac fere cauftica, nervis præcordialibus incumbente, & à podagra, arthritide, aliifque malignis exanthematibus repulfis, ad pectus delata, fuboritur, non raro breviffimi eft exitus: fiquidem vellicati nervi, maximeque tunicæ bronchiales ac pulmonales, tam graviter conftringuntur, ut ftatim lympha in pulmonum fubftantiam extravafetur, atque repentinam inducat fuffocationem. Quo in cafu poft mortem reperitur fumma pulmonum conftrictio, modo cum, modo fine aquarum extravafatione.

2) Summa itaque medentis cura fit, ut motus podagrici ac arthritici ad fua loca revocentur: fic enim protinus remittere afthma; perpetuæ eft obfervationis. Dignus hoc loco eft, ut allegetur, cafus, quem his verbis recenfet DODONÆUS: *Mercator juvenis tam gravi, atque diuturno fufpirio vexabatur, ut licet nullum remedii genus intentatum relinqueret, nihil tamen inde allevaretur. Idem tamen invadentibus poftremo calculi; & podagræ doloribus ab orthopnœa liberatus fuit, ita, ut cum antea in fedili cibus, fomnufque ipfi effet capiendus, jam decumbendi facultas morbi beneficio ipfi concederetur. Adeo, quam fruftra à remediis fibi promiferat medicinam à morbo impetravit.* Similem cafum recenfet ETTMULLERUS *Oper. pract. pag.* 184.

3) Prudentis tamen eft medici, ut in tam ancipiti ftatu, neutiquam deferat ægrotantem. Oportet nimirum ipfum, protinus ano infundendum curare clyfterem: purgantia enim, vomitoria, quin & ipfæ venæ fectiones, nifi mortem accelerent, fumme tamen perniciofa funt. Oportet porro fpafmos præcordiorum, adpofitis pectori veficis, decocto emolliente plenis, delinire; & internis diaphoreticis & antifpafmodicis pugnare. Nec alienum eft, pedes in tepidam immittere aquam; aut fi pertinax inhæferit malum, veficatorium furis pedum admovere.

OBSERVATIO VII.

Morbus afthmaticus, ex aëris vitio fubortus; cum focio hydrope lethalis.

Quum aliquot abhinc annis, in Carolinis degerem fontibus; acceffit illos, vir quidam generofus ex aula Gothana, qui ex intemperantia potus, & frigore intenfo, fub quo, pectus ipfi libere exponendo, iter fecerat, ab aëris inclementia, afthmaticum fibimet contraxerat morbum. Erat ipfi habitus corporis cachecticus, facies flava, & plumbea; tantum tamen ipfi virium fuppetebat, ut thermas adire poffet. Haufta ingenti aquæ quantitate, nihilo minus inftabat malum, jamque increfcebant fymptomata, cum maxima anxietate, & fuffocationis metu, adeo ut interdum paroxyfmi ad octo vel decem horas extenderentur. Quibus compulfus, thermarum potum omittebat: interim alvus erat fluida, & augefcente malo levior finiftri brachii paralyfis, & intenfiffimus fcapularum dolor infeftabat; aqua in thorace ita increfcebat, ut commoto corpore fluctuatio perciperetur in pectore; tumor autem in pedibus, & abdomine nullus; & pulfus in finiftra manu debilior, in dextra fortior, validiorque emicabat. Poftremo cum nihil prodeffent optima remedia; animi defectione oppreffus, in ipfa urbe obiit.

Epicri-

Epicrisis.

1) Discimus ex hoc casu, quam inopportunus sit aquarum mineralium usus, in asthmate, quod jam inveteravit, & cum extravasatione aquarum in pectore conjunctum est. Plures sane ejusmodi casus mihi occurrerunt, ubi, ad fontes Carolinos degens, hisce subjectis suasi, ut abstinerent à thermarum potu, & prædixi funestum eventum; qui etiam in multis tandem evenit. Dum enim viscera jam sunt obstructa; moles aquarum ea transire nequit, & in vasis subsistit, symptomata mirum in modum exacerbantur.

2) Quemadmodum frigus omnibus nervosis partibus infensum est; ita maxime pectori deprehenditur inimicissimum. Quam plures mihi cogniti sunt casus, ubi ex eo solo frigore, liberalius atque diutius pectori admisso, tusses, asthmata spasmodica, & cardialgiæ atrocissimæ propullularunt. Hinc non rarum est, eos, qui venatoriis, aut aulicis muneribus præsunt, & pectore, uti mos fert, minus tecto incedunt, ejusmodi affectibus infestari. Et si nostrum conferamus casum, non sane ex alia caussa originem traxit asthma, quam ex frigore, pectori admisso: siquidem æger venationibus indefessus vacavit, nudoque pectore sub gelidissimo cœlo incessit. Quod cum forsan inconvenienti tractatum sit medela; omnino in hydropem pectoris tandem degeneravit.

Observatio VIII.

Asthma à represso pedum erysipelate.

Laboriosus nostræ civitatis pistor, sex & quinquaginta annorum, robustæ atque corpulentæ constitutionis, iracundiæ multum deditus, potui spirituoso non minus ac crassiori cerevisiæ adsuetus, nudis à puero per integros sæpe dies pedibus incedere solitus, ante tres annos in dextro pede erysipelas habuit. Quo per spiritum vini camphoratum, à chirurgo imprudenter adplicatum, non tam discusso, quam in horrendum pedis tumorem commutato, ingentem pectoris oppressionem, cum spirandi haud exigua difficultate junctam, protinus expertus est. Neglectum ab initio malum, progressu temporis adeo increscebat, ut æger nec corpus sine molestia movere, præsertim versus terram inclinare, nec scalas ascendere, nec quidquam portare, nec in lecto sine suffocationis metu jacere; neo nisi sellæ insidens noctes, fere insomnes transigere posset. Hinc, accedente utriusque pedum œdemate, majori autem dextri, qui olim erysipelate affectus erat, ab omnibus negotiis abstinere cogebatur. Jungebantur potius sensim ingens virium, & adpetitus prostratio, æstus internus, absque siti, qui vesperi potissimum invadens, & ab ultima dorsi regione incipiens, per spinam ad caput usque pergebat, ibidemque in frigidum erumpebat sudorem; & cum summis præcordiorum anxietatibus, ac ingenti anhelatione stipatus, totam noctem molestam reddebat, somnoque privabat. Neque sub hoc æstu majori quicquam fuit solatio, quam liberior aëris frigidi accessus, quem cupidissimus aperto ore hauriebat. Vacabat tussi, quoties autem cunque quid per os aut nares secederet; sensit insigne levamentum. Alvus erat adstrictissima, & vix quovis quarto vel quinto reddebatur die. Abdomen flatibus fere turgebat, & in eodem fluctuantis quasi aquæ strepitum se sentire affirmabat; urinam vero satis copiose mingebat. Consultus ego, cum ex pulsu tardo, sed magno, & sæpius mutato, sanguinis, qui diu non erat detractus, abundantiam conjicerem, purgato prius ope pilularum balsamicarum, cum sale Sedlicensi alternis diebus sumtarum, intestinorum canale, ex vena in brachio tusa septem cruoris uncias curavi detrahendas. Quo factum est, ut & abdomen detumescere, & spirandi angustia imminui cœperit; accedente præsertim copioso acris materiæ ex utroque pedum effluxu; qui externo sacculorum discutientium, ex floribus chamæmeli, sambuci, camphoræ; & farina fabarum &c. paratorum usu, frictionibus, maxime vero pedum in vas calefacto furfure repletum, crebriori & diuturna ad genua usque immissione adjutus, & affectum œdematosum minuit, & pectori insigne attulit solatium. Præterea ad diluendos viscidos humores, ab omni cerevisia ipsum abstinere, ejusque loco decoctum temperatum, cum quarta vini parte mixtum bibere, mane vero in lecto infusum ex herbarum veronicæ, hyssopi, rorismarini, salviæ, scabiosæ ana manipulo uno, corticis ligni sassafras, radicis liquiritiæ, seminisque fœniculi ana drachma una sorbillare jussi. Denique ad excretionem muci, insigni cum fructu usurpavit hanc mixturam: Recipe aquarum hyssopi, veronicæ cum vino ana uncias quatuor, oxymelis squillitici unciam unam, essentiæ gummi ammoniaci, glycyrrhicæ, croci ana drachmam unam, syrupi de erysimo Lobelii unciam unam. M. d. de qua singulis diebus, quater tria vel quatuor cochlearia sumsit. Aestus internus, quoties recruduit, vel adhibito cum aqua fontana pulvere nitroso absorbente, vel etiam emulsione, ex seminum quatuor frigidorum, seminis papaveris ana drachmis duabus, aquæ cerasorum nigrorum, florum acaciarum, rosarum, cinnamomi sine vino ana unciis duabus, syrupi papaveris albi uncia & dimidia confecta, insigniter mitigatus fuit, subsequente somno tranquillo, & vires haud mediocriter restaurante. His itaque remediis per mensem circiter continuatis, æger non modo liberius, & sine omni molestia spiravit; sed & adpetere, dormire, & vires, miro spectaculo, sensim recuperare cœpit, adeo, ut & in publicum denuo prodire, & negotiis domesticis interesse constitueret. At immutato celeriter aëre sereno in pluviosum, & accedente ira graviori; omnia pristinam induerunt faciem, vires nimirum fractæ, adpetitus dejectus, somnus inquietus, & asthma fortius revertebantur: sed aliquot circiter dierum intervallo, partim ope descriptæ emulsionis, partim ope pulveris ex radicis vincetoxici scrupulo uno, squillæ & nitri ana granis sex concinnati, sublatis omnibus hisce symptomatibus convaluit.

Epicrisis.

1. Hujus affectus historiam, cum curatione, & adhibitis remediis, ob juniores medicos practicos, de industria paullo pleniorem exhibere constituimus. Ex aliis vero notatu dignis, pernicialis spiritus vini camphorati effectus, quem sæpius in tumoribus erysipelaceis, arthriticis, podagricis &c. comperi, injungendus mihi videtur. Nam sicuti provida hujus spiritus in tumoribus & doloribus, à lento & stagnante humore obortis, adplicatio non caret sua laude & usu:

usu: ita contra in naturis sensibilioribus, & mobilioribus, serum vitiosum ad interiora repellendo, vel magis incrassando, non minimam noxam infert.

2) Annotare etiam ex hac morbi historia licet, facilem omnium symptomatum, quæ plane quiescebant, à solo iræ motu recursum, & exacerbationem. Unde adparet, caussam hujus affectus non tam ab humorum mole, & crassitie; sed a vitioso, & præternaturali nervosarum partium motu foveri; quem blande anodynis, & demulcentibus consultius, quam spirituosis sopire, & delinire præstabit.

3) Præter hæc memorabilis squillæ videtur effectus, aliquot etiam aliis exemplis notatus, in spasmis & convulsionibus partium nervosarum præsentissime sopiendis, maxime catarrho suffocativo, asthmate convulsivo, quandoque etiam in ipsa epilepsia: qui effectus nostra quidem sententia principio anodyno, sali subtilissimo discutienti ac resolventi intermixto debetur.

Observatio IX.

Asthma spasmodicum a retropulsa podagra.

Generosus vir, annorum quadraginta, habitus strictioris, sanguine pleni, temperamentique sanguineo-melancholici, vita olim functus valde mobili, iracundiæ deditus, & pro potu ordinario vino rubro, aqua diluto usus, ante aliquot annos cruorem ex venis sedalibus, sed semel tantummodo profudit, & paullo post insultum podagricum, cataplasmatibus profligatum passus fuit. Quatuor elapsis annis vitæ genus plane sedentarium subiit; in quo asthma, quod jam diu utut levissimum sustinuerat, accedente præsertim conjugis carissimæ morte, & inde suborto vehementi mœrore, insigniter increvit, cum gravi cordis palpitatione per intervalla stipatum. Prævia venæ sectione, adhibitisque variis medicaminibus, ordinabantur aquæ Sedlicenses: quæ tantum aberat, ut ferrent levamen, ut potius sequuto autumno, ingentem in modum spirandi difficultas, fere suffocativa invalesceret, & maxime versus noctem cum aridissima tussi insestaret. Consultus medicus, venam tundi jubebat, detracto sanguine aterrimo, cuticula subpingui investito: ordinabatque varia resolventia, incidentia, absorbentia, laxantia, pediluvia, & quoniam flatus simul molestabant, carminativa: à quorum usu per urinam insignis amurcæ tartareæ quantitas reddebatur, & generosus æger egregie habere incipiebat. Verum, cum satis longo interjecto tempore, diætæ regulas transcendisset, & aëri humidiori sese exposuisset; recruduit anhelatio, priori fere gravior; sub qua urina rursus deponebat copiosum sedimentum. Adhibebantur venæ sectiones, fontes Selterani, variaque remediorum genera, sed in cassum; quin tandem accedebat peripneumonia. Huic septimo die vehemens orthopnœa, cum maximo in pectore strepitu, absque omni expectoratione, adeo vexans jungebatur, ut per aliquot dies incurvato pectore, angustum trahere deberet spiritum. Expectorantia exacerbabant malum; ab antispasmodicis vero & infusis calidis solamen percipiebat; junctisque aliis remediorum generibus, ab hac gravi primum febre, & subinde ab asthmate ita restituebatur, ut in publicum quoque prodire potuisset. Verum novissime, sub humidiori versatus aere, illud rursus incurrit, cum pedum œdemate, noctu disparente, corporisque contabescentia stipatum: & in hoc rerum statu meam flagitabat opem. Commendavi itaque præter rectam vivendi rationem, maxime studiosam ab aëre humido, frigidoque abstinentiam, & statas venæ sectiones, pulverem meum præcipitantem, liquorem anodynum, & elixir viscerale balsamicum; vinum rubrum, pro potu interdixi, & Selteranas conjunxi, atque pediluvia: quibus factum esse percepi, ut egregie valere cœperit.

Epicrisis.

1) Aëris diversa constitutio, sicut ipsum asthma inducere valet: ita quoque varias asthmaticis infert mutationes. Quando enim mercurius in barometro, ob imminutam aëris, vaporibus aqueis infarcti, elasticitatem descendit; autumnali præsertim tempore ventis ex austro & Zephyro flantibus: difficilior semper est in asthmaticis spiratio: quod si vero mercurius in barometro ascendit, uti fieri conspicimus flante Euro, qui valde est temperatus ac elasticus, optime habent asthmatici; hinc videmus, quantum ad liberam spirationem aëris conditio contribuat. Nam si ille nimium levis, tenuis, ac rarefactus est; quemadmodum in altissimis montibus, vel hypocaustis calefactis vel balneis deprehenditur: tunc nequit resistentiam sanguinis & aëris interni in vasis pulmonalibus contenti superare; neque ideo progressum humorum per pulmones ad sinistrum cordis ventriculum promovere; quare etiam sub levissima atmosphæra homines suffocari posse experientia docemur. Inde quoque ratio patet, cur ab aëre vaporibus carbonum accensorum repleto, & certo loco incluso, homines suffocentur; quoniam videlicet hi vapores sulphurei, aëri demunt vim elasticam expansivam, ut ille interni aëris & sanguinis resistentiæ superandæ impar fiat. Quare monitum, ab asthmaticis sedulo observandum est, ut quemcunque humidum & nebulosum studiose vitent aerem.

2) Sedlicenses aquæ, sale amaricante, quod calcareæ indolis est, valde turgidæ & magna ac crebriori dosi haustæ, in asthmate & in omnibus spasmodicis affectibus, nisi eos exacerbent, saltem sunt inefficaces; & potius prosunt in morbis sic dictis frigidis, pituitosis, ubi multum muci, quem incidunt, resolvunt, ac evacuant, primas vias obsidet. Sal enim earum ob ingentem vellicationem nervis, spasmo affectis, est infensum.

3) Asthmati spasmodico facile supervenire potest peripneumonia. Vi enim constrictionum, quæ membranas pulmonum ac bronchiorum occupat, sæpius sanguinis vel seri in vasculis minimis stases, & accedentes inflammationes producuntur; quæ peripneumoniam constituunt: & tum anceps sane est rerum status.

4) Quum in nostro ægrotante nulla fuerit nec viscerum obstructio, nec pectoris hydrops; non mirum est, quod meris antispasmodicis hic morbus persanari potuerit.

Observatio X.

Asthma ab exhalationibus calcis vivæ.

Ante decem circiter annos consilium à me petiit Theologus quidam, vir quinquagenarius, temperamenti sanguinei, dolore ex calculo, atque podagrico per intervalla ab aliquot annis affectus, qui in gravem spirandi difficultatem,

con-

continuam quidem, sed sub aëris mutatione admodum invalescentem incidebat. Sub aëre enim temperate humido degebat semper melius, quam nimis sicco & frigido. Mali primam caussam tribuebat incuriæ, quod in camera, calce viva recenter obducta somnum ceperit; quoniam ab eo tempore ægrius spiravit. Plures consuluit medicos; sed à nullis remediis quidquam opis persensit. Ego lac asininum præbendum suasi; sed ventriculus id ferre recusavit. Successit tandem atrophia, & tumor pedum œdematosus, cum febre hectica, & insequuta morte. Aperto post obitum corpore, hepar repertum est ingentis magnitudinis; pulmones mirum in modum inflati, distentique, & cor solito grandius apparebant; ut totam fere thoracis cavitatem replerent. Hæc equidem nullam, pericardium vero insignem extravasati seri fovebat copiam, & intestina erant inflammata.

Epicrisis.

In asthmate demortuis pulmones valde inflatos & expansos fuisse repertos, plures docent observationes. Vid. RHODIUS *Cent. II. obs.* 22. COSTÆUS *de potu in morbis Lib. 3. cap.* 30. DODONÆUS *observ.* 54. Præsertim RUYSHIUS *obs. anat. chirurg. obs.* 19. & 20. in pulmone invenit acervum vesicularum pellucidarum, ab aëre expansarum, & adeo obstructarum, ut levi compressione aërem ex iis haud evacuare potuerit. A vaporibus calcis vivæ bronchiales ramulos ita posse constringi, ut aër atmosphæricus ob gravitatem & elasticitatem, qua pollet, in vesicularum pulmonalium cellulas impelli, sed non adeo facile exire possit, vero est simillimum. Et inde etiam factum est, ut æger aërem temperate humidum, ob vim fibras & tunicas constrictas relaxantem, melius ferre potuerit, quam siccum & frigidum. Crediderim in tali casu, vaporem ex floribus emollientibus, cum lacte decoctis, ad interiora pulmonum admissum, longe utilissimum fore; neque emplastra demulcentia, nervina ex axungiis, suo fructu destitui. Interne vero lacticinia, & axungiæ animantium, sperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, in ejusmodi asthmate sicco, neque minus in eo, quod metallurgis ex fumis saturninis, ore haustis, familiare est, optimam pollicentur opem.

Quam perniciale & virulentam vim, in constringendis faucibus, & viis spiritalibus, exserant effluvia, quæ ex locis calce viva obductis emanant, quotidiana edocet experientia. Ante viginti annos tres filii Consiliarii primarii, qui infra annum decimum erant constituti, in camera dormientes, recenti calce investita, intra aliquot dies angina suffocati occubuerunt.

OBSERVATIO XI.

Asthma à frigore vehementi. Aliquot abhinc annis, per litteras me consuluit, vir quidam generosus, quadraginta annorum, ex Livonia, vehemens asthma per biennium jam passus, doceríque voluit, num ipsi sint profuturæ thermæ Carolinæ. Conquerebatur vero non tantum de summa præcordiorum anxietate, spirandique difficultate; sed & de vehementi ipsius sterni spasmodica non minus, ac dolorifica strictura, atque thoracis & scapularum compressione, tanta violentia per periodos invadente, ut non raro animi deliquia, cum extremorum frigore, sudore gelido, summaque inquietudine stipata jungerentur: qui paroxysmi ab ira, & a cibis inflantibus, maxime si alvus simul fuerit adstricta, semper erant graviores. Contraxisse sibimet hoc malum scripsit à vehementia frigoris, sub levioribus vestimentis ad præcordia atque pedes admissi, quos ad genua usque, venationibus indulgens, sæpius in aquarum immisit stagna. Ceterum & hæmorrhoidalis fluxus, & hypochondriacarum passionum vacuitate gaudebat: naturæque robustioris semper fuit: & frustra multis remediorum generibus, sanguinisque missionibus usus est. Ego igitur consultus, suasi utique thermarum Carolinarum internum, peractaque harum potatione, Tœplicensium externum usum. Paruit meo consilio, & corpore viribusque prorsus extenuatus, accessit thermas, easque cum tanto potavit levamine, ut sequenti anno earum potationem iteraret. Conjunxit insuper usum elixirii visceralis cum tertia parte liquoris anodyni permixti; nec non essentiæ corticum aurantiorum bene præparatæ, eidem liquori nuptæ; atque pulverum nitroso-temperantium, interpositis pilulis balsamicis. Externe emplastrum nervinum temperatum præcordiis & sterno admotum, egregium tulit allevamentum. Quin brevi abhinc tempore per litteras mihi nunciavit, se à malo suo penitus liberatum, athletice jam valere.

Epicrisis.

Multa mihi cognita sunt exempla eorum, qui ex sola frigoris ad præcordia admissi vehementia, cardialgia spasmodica cum summa sterni strictura laborarunt; & insigne semper, vel ab emplastro Barbette, vel nervino, quod ex axungia humana, sevo cervino, croco, balsamo Peruviano, myrrha, minio, paratur levamen sunt experti. Vis enim intensi frigoris tanta est, ut non modo, occludendo cutis poros, transpirationem impediat, sed potissimum, ut ipsis partibus solidis, membranaceis & nervosis, earum intimam texturam ac structuram immutando, labem inferat; quæ haud ita facile corrigi potest. Quemadmodum vero in omnibus partium nervosarum morbis, qui à frigore nascuntur, circumspectum thermarum internum externumque usum deprehendi efficacissimum: ita quoque non dubitavi, quin illum in præsenti morbo commendaverim, cum successu felicissimo.

OBSERVATIO XII.

Vir generosus, in dignitate constitutus, quinquaginta annorum, plenioris corporis habitus, ex loco quodam, ubi lauto, inordinato, simul autem valde mobili usus fuerat vitæ genere, domum redux indulsit demum vitæ sine motu desidi, multisque occupationibus plenæ: unde protinus de rheumaticis, atque catarrhalibus in pectore incommodis, coryza, tussi, raucedine, atque spiratione justo difficiliori conqueri cœpit. *Asthma rheumaticum Carolinis persanatum.* Ante annum vero, per domesticas calamitates animo non parum fractus, plures noctes inquietas valde, cum molesta hypochondriorum distensione, multoque sudore stipatas transegit. His demum accessit ægerrima spiratio, quæ tanta erat, ut vix in lecto se continere posset; sed ad capiendum aërem liberiorem in conclavi discurrere, & fenestras aperire deberet; adpetitu tamen semper salvo & integro existente. Progressu temporis, exhaustis viribus, corpus contabuit,

tabuit, & spirandi difficultas adeo increvit, ut ad levem corporis motum, quando vestes vel exuere, vel induere, vel scalas ascendere, vel etiam alvum cum nisu quodam deponere voluit, protinus suffocatoriam fere pectoris compressionem, cum summa molestia passus fuerit. Quin memini, virum illustrem aliquando noctu in gravissimum eumque præfocantem ferme pectoris affectum incidisse, qui à quadam defluxione à capite ad pectus irruente pendebat, & cum tanta spirandi angustia inhærebat, ut ob totius corporis tremorem, faciem rubicundam, extremorum refrigerationem, viriumque lapsum, morti perquam vicinus videretur. Desideravit in hoc paroxysmo haustum aquæ frigidæ, quo sumto mirifice recreatus, & liberiorem expectorationem habere, & minus impeditum spiritum ducere cœpit. Ceterum ægrotanti nulla nec ad hæmorrhoides, nec ad podagram erat dispositio; at patre, hæmorrhoidum fluori obnoxio, hocque cessante, asthmate hydropico correpto ac denato, natus fuit. Postquam igitur ordinatis à medico varii generis pectoralibus, & antiasthmaticis remediis, nec non sanguinis missione, exiguo, vel plane nullo fructu usus erat: me tandem accessit, meumque desideravit auxilium. Commendavi quam plurimum thermarum Carolinarum potationem; quam non fine multo levamine instituebat, & sequenti etiam repetebat anno. Præterea tam ante, quam post harum usum suasi, ut à cœna vel prorsus abstineret, vel eam ter minimum quavis septimana intermitteret; non minus loco cerevisiæ saturatioris, tenuiorem, sed satis salubrem Lœbeginensem, ac fontem Selteranum cum quarta vini parte biberet; atque multa equitatione, vel ambulatione corpus frequenter exerceret. Ad hæc familiariter utebatur essentia corticum aurantiorum, bene præparata, cum essentia carminativa permixta: vinum quoque medicatum, quod ex herba cardui benedicti, comis absynthii, herba ranunculi hortensis, corticibus citri, aurantiorum, agarico, rhabarbaroque confectum erat, singulo mense, alternis diebus hac ratione assumebat, ut quatuor ante prandium horis, sorbillato prius jusculo carnis, hauriret sex dicti vini uncias; quod multum muci pariter, atque flatuum subduxit, cum exoptatissimo mali levamine.

Epicrisis.

1) Quantum detrimenti mutatio vitæ generis mobilioris in immobilius, servata eadem, quæ antea fuerat, victus proportione, afferre possit valetudini: quam plurimis in praxi compertum habemus exemplis; unde veritas aphorismi HIPPOCRATICI confirmatur, quo, *multi*, inquit, *morbi fiunt, quando cibus superat laborem.* Hac enim ratione nimia seri impurioris copia generatur; ex qua rheumatismi, maxime pectorales gignuntur: &, quoniam in tali vitæ genere digestiva vis languet, cumulantur inde cruditates in primis viis, ex quibus generantur flatulentiæ, quæ affectus catarrhales, & asthmaticos insigniter augent. Quamobrem non sine ratione Viro optimo commendavi, ut, quoniam avidiori fruebatur adpetitu, parciori victu, frequentique corporis motu uteretur; & accommodato laxante, lentos viscidos humores ex intestinorum canale repurgandos curavi. Quum vero ejusmodi affectus, si vel a parentibus trahantur, vel in habitum degeneraverint, solis istis remediis, non facile cedere solent; ad efficaciora descendere oportet, ex quibus, ob insignissimam, quam inde sæpius deprehendi, virtutem, thermæ Carolinæ, & postea Tœplicenses, cunctis reliquis palmam eripiunt.

2) Debetur peculiaris animadversio illi effectui, quem aqua frigida in affectu pectoris catarrhali, ac pene suffocante, præstitit excellentissimam. Quando enim pulmonum tonus adeo debilitatus est, ut irruentis in illos pituitæ copia haud expectorari possit, tunc aquæ frigidæ haustus, lene his partibus addendo robur, adjuvat expectorationem; qua facta mitigatur, quin cessat reliquus affectus.

3) Circa potationem non modo acidularum, verum etiam infusorum vinosorum, si frigida sint, notari meretur, quod quibusdam subjectis, stomacho existente jejuno, pota molestias creant. In tali casu hisce personis sorbitionem jusculorum calidorum injungere soleo; atque tum potum aquarum vel infusi purgantis concedo: quoniam hac ratione, frigus illorum fluidorum, fibris ventriculi nerveis non adeo molestum est.

OBSERVATIO XIII.

Vir quinquagenarius, corpore robusto, sanguine, succisque pleno instructus, largis epulis, & sub his vino adusto uti solitus, in ætate juvenili, narium hæmorrhagiis; virili vero dispositioni hæmorrhoidali obnoxius, ante aliquot annos molesto in osse sterni, circa regionem tertiæ costæ corripiebatur tuberculo. Quod, accedente gravi iracundia, inflammatum, tandemque suppuratum, felici quidem sectione exstirpabatur; sed insignem spirandi difficultatem, à tussi & excretione muci vacuam, relinquebat. Hæc vespertino potissimum invalescebat tempore; & sub inspiratione, in eo, cui tumor insedit, sterni loco, videbatur quoddam hærere impedimentum, quod libero aëris ingressui obicem poneret. Ceterum alvi est adstrictioris, neque raro dolores dorsi persentiscit; & novissime cœcæ adparuerunt hæmorrhoides. Consultus commendavi venæ sectiones ter quotannis iterandas; cucurbitas cum scarificatione, dorso ac regioni renum quandoque admovendas; &, si recruduerint cœcæ hæmorrhoides, sanguisugas ipsis adplicandas. Deinceps, procurata, alternisque diebus ad tempus iterata alvi laxatione, dedi pulverem ex lapidum cancrorum uncia dimidia, solutionis oculorum cancrorum, nitri purificati ana drachma una confectum, ut ejus dimidiam drachmam mane ex aqua ranunculi hortensis, sorbillatis desuper aliquot infusi veronicæ vasculis sumeret. Ordinavi quoque, ut rectæ vivendi rationi studeret, maximeque elevatis capite ac pectore cubaret; & denique loco, quem tumor obsederat, adplicandum suasi emplastrum, quod ex gummi ammoniaci, myrrhæ, bdellii ana drachmis tribus, terebinthinæ venetæ, axungiæ humanæ, ceræ uncia una, florum sulphuris, camphoræ ana drachmis duabus, croci, olei anisi ana drachma una conficiendum docui.

Asthma spasmodicum à tuberculo in osse sterni exciso.

Epicrisis.

Asthma hoc spasmodicum natales suos potissimum mutuatur, à tuberculi in sterno suppurati, inopportuna excisione. Quemadmodum enim generatim ulcera, etiam arte concitata,

quæ

quæ adpellamus fonticulos, præmature consolidata, gravissima spirandi difficultate stipari, frequenti compertum habemus observatione: ita hanc eo facilius comitem habent ulcera; & læsiones ossis sterni, male feriatis artibus tractatæ. Sternum scilicet, quod est os molle, ac valde spongiosum; in parte interiori, eaque concava, proxime investitur valde nervosa tunica pleura; ejusque mediæ parti per longitudinem adnectitur mediastinum, productio duplicata pleuræ, eique sensibilitate neutiquam cedens, subjectaque insuper arteria aspera. Quare vero est simillimum, exciso illo tuberculo, serum acre, quod illud ploravit, per porosam ossis substantiam retro actum, mediastino protinus insedisse, ejusque spasmodicam induxisse stricturam; quæ renisus illam sub inspiratione sensationem perfecit. Hinc, testante ETTMULLERO *Oper. Pr. Part. II. pag.* 565. inflammationi mediastini jungitur tam molestus in inspiratione circa sterni regionem renisus.

2) Præterea vero ad generandum in hoc casu asthma contribuit, congestio ac infarctus humorum in pulmonibus. Huic primario etiam debetur tuberculi illius generatio. Namque dum æger hæmorrhoides fluentes habuit; illæ vero posthæc cessaverunt: vix fieri potuit, quin humorum stagnationes, in vasis imi ventris, maxime intestinorum contigerint: unde repetenda est alvinæ obstructionis origo. Notum vero est, quod ubi circulus humorum in abdomine irregularis fertur, spasmi in hac cavitate protinus excipiant, & flatulentiæ: hinc cruor majori copia ad præcordia cogitur, pulmones infarcit, spirandique graviorem parit difficultatem.

3) Studio commendavi situm corporis cum elevato capite. Namque notari meretur, quod asthmatici, maxime si à nimia sanguinis mole tales facti fuerint, ex decubitu supino, protinus incurrant gravissimam anhelationem. Ex hoc enim situ, major humorum ad præcordia fit affluxus.

Plures de asthmate casus reperies in *Consult. ac Responsis Medicin. Sect. II. casu LXXXIII. ad XCV.*

CAPUT III.

De Tussi, inprimis Rheumatica & Convulsiva.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio tussis. Vix occurrunt morbi, qui tam propinqua cognatione invicem conjuncti, tantaque frequentia complicati sunt, quam quidem asthmatica spirandi molestia, atque tussis; adeo ut vix fieri possit, quin unus alterum post se trahat. Explicato igitur asthmate, ejusque speciebus, de tussi jam agere constituimus. Hæc vero, generatim definiendo, nihil est, quam violenta materiæ peregrinæ, ex pulmonum bronchiis, per horum vim contractilem, intensius auctam, sive convulsivam, cum vehementiori exspiratione facta expulsio.

§. II.

Structura partium. Hujus historiam perinde ac pathologiam scripturus, rectissime à descriptione illarum partium incipere posse videor, quæ ad tussim efficiendam proxime concurrunt; quo demum hujus motus, revera convulsivi essentia patescat, ejusque differentiæ intelligantur. *Spiritalium.* Et hujus quidem primariam sedem atque subjectum constituit magnus iste aëreus canalis, cujus ope spiritum trahere benigna nobis permisit natura. Dividitur ille in asperam arteriam, & bronchia; hæc per pulmonum substantiam serpunt, illa à pulmonibus ad fauces tendit. Hujus nimirum principium, larynx dictum, est canalis à summis faucibus incipiens, ex quinque cartilaginibus, ope membranarum, externæ nerveæ, mediæ carneæ, & internæ glandulosæ connexis, fabricatus; & superius apertura, glottis adpellata, & operculo cartilaginoso, qui nomen est epiglottidis, obtecta, perforatus. Sequitur principio capaciori tubus, ex cartilagineo-membranaceus, quem asperam vocant arteriam; qui angustiori sensim itinere ad pulmones tendens, circa hos in binos primum dividitur ramos, bronchia dictos. Hi in minores, & minimos, eosque innumeros, per pulmonum fabricam distributos dispescuntur, omnes ex segmentis cartilagineis, membranisque contractilibus constructos; & denique in vesiculas minimas, racemorum instar, bronchialibus istis ramulis adhærentes, & præcipuam pulmonum partem constituentes desinunt.

§. III.

Canalium pneumonicorum vasa ac glandulæ. Omnes hi pneumonici canales ab initio ad finem cinguntur membrana ex fibris tam longitudinalibus, quam annularibus constructa, & multis glandulis, ductibusque excretoriis spisse obsita, quarum glandularum copiam, situm ac figuram exquisitissime delineavit MORGAGNUS *Advers. Tab.* 11. *fig.* 1. *pag.* 48. Fundunt illæ, in dictas spiritales vias, humorem tenuem, roscidum, blande lymphaticum: quem etiam ex illis glandulis, quæ extrinsecus epiglottidi, cartilaginibus arytænoideis, bronchiorumque extremitatibus adhærent, stillari, dubium quidem, sed vero videtur simillimum. Has ostendit HEISTERUS *in A. N. C. Cent. VII. & VIII. obs. LXIII.* Tribuit præterea hisce ductibus varii generis vascula provida natura: & quidem primum arteriosa, ab arteria bronchiali. Hæc principium sumit ex trunco arteriæ magnæ descendentis, super arcu arteriarum intercostalium superiorum, & in tres dividitur ramos, quorum unus externe super aspera decurrit arteria, reliqui duo per totam substantiam membranarum tracheæ, bronchiorumque pulmonalium multas dispergunt ramificationes. Venosa accipiunt à vena bronchiali, cujus ramuli, simili ac arteriæ modo propagati, magno tandem ramo in truncum venæ cavæ descendentis & azygos abeunt. Utraque vasorum accurate detexit ac descripsit RUYSCHIUS *epist. VI.* Nervosos denique ramos mutuantur hæ spiritales viæ à pari vago, nec non intercostali nervo.

§. IV.

Functio viarum spiritalium. Primarius horum canalium usus, atque functio est, ut aëri externo, ad facilitandum sanguinis circuitum, & conservandam vitam valde necessario, in pulmones ingressuro pariter ac rediturο, commodum iter præbeat. Hunc in finem datæ sunt iis ductibus 1) copiosæ glandulæ, non ut fecernant humorem excrementitium; siquidem hic locus excretioni sordium secundum natu-

ram minime dicatus est: sed ut effundant lympham tenuem, quæ membranas tracheæ, & bronchiorum, ne ab aëre perpetuo illabente exarescant, blanda continuaque lubricatione fovet, atque tum, suo perfuncta officio, in halitus resolvitur, & cum exspirando aëre, in morem transpirationis cutaneæ, exhalat. Eodem scopo tributæ sunt hisce viis 2) tunicæ nerveæ, ac exquisite sensibiles, non minus ac musculosæ, fibris tam longitudinalibus, quam annularibus præditæ: cujus ope motu gaudet tam constrictorio, quam dilatatorio, quem sapiens natura cunctis nervosis ac membranaceis todus corporis ductibus tribuit, veluti in uretheribus, viis biliferis, & ventriculo ac intestinis deprehendimus. Neque suo insigni fructu vacat hic motus; siquidem non modo ad promovendum aëris ingressum, & exitum, verum maxime ad lymphæ ex dictis glandulis secretionem adjuvandam, quin & sanguinis cursum per vasa bronchialia facilitandum permultum contribuit. Sed quum hi membranacei ductus, ad spirationis negotium soli haud sufficiant, ipsi tamen 3) cum reliquis partibus, quæ ad peragendam hanc functionem concurrunt, veluti sunt pulmones, pleura, septum transversum, musculi intercostales, & abdominis &c. tam arctissimo fruuntur consensu, ut fere sit impossibile, quin agente una parte, omnes simul agere incipiant.

§. V.

Ratio formalis tussis ostenditur. His recte se habentibus, secundum naturam fit respiratio: ubi vero cunque unicum dictorum momentorum à naturali statu recessit, eadem statim læditur ac pervertitur. Mittimus reliqua spirandi vitia, & de sola jam tussi loquimur, quæ nunquam non dictorum canalium pneumonicorum præternaturali constitutione absolvitur. Vix profecto dubito, quin, quod in ventriculo est vomitus, id in bronchiis tussim, i. e. inversum eorum motum tonicum esse dicerem. Namque hæc mihi tussis est idea, quod sub ea bronchiales ductus ab infima ad superiorem partem vehementius constricti, contentum aërem cum impetu, & celeritate sursum agant; insimul peregrini quidpiam expulsuri. Quum autem his male affectis, reliquas quoque pectoris partes, spirationi tributas, & quæ cum his porro arctiori nexu cohæreot, in sævorum motuum societatem, vi intimioris consensus rapi oporteat: facile patet, cur in tussi, tanquam præternaturali exspiratione, quo ea est vehementior, eo quoque violentius totum pectus, totum abdomen, quin & totum corpus concuoatur. Vicissim autem ob eandem harmoniam sæpissime fit, ut, si septum transversum, ventriculus, œsophagus, nervi præcordiales, & qui ab illis dependent, vel etiam membrana narium pituitaria, à quacunque caussa vellicentur; affecta simul fistula aërea, tussim post se trahant.

§. VI.

Tussis caussa proxima. Si igitur affectio dictorum canalium spasmodico-convulsiva, formalem tussis constituit rationem: eorundem vellicatio dictæ convulsioni, hinc & tussi caussam proximam præbeat, necesse est. Omnis ergo tussis sedem suam in pectore habet; licet caussæ non semper ibidem obhærescant. Et hæc ipsa caussarum, quæ ad tussim contribuunt, mediatarum diversitas, tam varias ejus gignit species, quas omnes pertractare, nostri non est instituti.

§. VII.

Tusses symptomaticæ. Neque enim agere constituimus de ea tussi, quæ tanquam molestum symptoma variis jungitur ægritudinibus. Talis est phthisica, quæ a colliquatione vesicularum, & ramulorum bronchialium per ulcus pulmonum facta suboritur, adeoque continui læsionem pro fundamento habet. In hac non per pulmonales glandulas, sed ipsam bronchiorum cavitatem exesam, laceratam, ac hiantem, peregrina ac ulcerosa eam subintrat materia, quæ vellicando nervosas membranas, tussiemem producit motum. Deinceps ad symptomaticas tusses pertinent, quæ asthmati, peripneumoniæ, pleuritidi, scirrhis atque vomicis pulmonum, inflammationi septi transversi ac jecinoris superveniunt; quæ læso nervo vel tendine circa collum suboriuntur; quæ difficilem dentitionem comitantur; & quæ convulsivos, aut epilepticos motus, aliosque hystericos morbos consequuntur. Hæ maximam partem, a bronchiorum vellicatione, per consensum duntaxat inducta, caussa morbi in plus minus remota a præcordiis regione hærente, producuntur, claroque sunt documento, tussim pertinere ad affectus nervorum spastico-convulsivos.

§. VIII.

Tussis à peregrinis, asperam arteriam illabentibus. Neque etiam ample tractabimus de ea tussi, quæ proficiscitur a peregrinorum tam solidorum, quam fluidorum insolito in asperam arteriam, per glottidis rimam descensu, & vulgo exprimitur: *Es sey vvas in die unrechte Kehle gekommen.* Tragici profecto, & sæpe, ob repentinam, quam inducunt, suffocationem, funesti sunt hi casus, quorum notabiles historias recenset MARCELLUS DONATUS *in histor. med. mirab. Lib. III. cap. VII.* Huc spectant tusses, quæ à tumoribus, calculis, aliisque rebus præternaturalibus, asperæ arteriæ, atque bronchiis accretis suboriuntur: unde calculos, aliaque corpuscula, grandinibus similia, tussiendo rejecta fuisse, fide digni perhibent auctores. Videas ALEXANDRUM TRALLIANUM *Lib. V.* PAULUM ÆGINETAM *lib. III. cap. 28. & 31.* & PETRUM BORELLUM *obs. Cent. 1. obs. 67.*

§. IX.

Tusses metallicarum. A nostro quoque scopo alienæ sunt tusses gravissimæ, quas excitant fumi saturnini, metallici, inque primis acidi minerales, cum aëre diutius inspirati, & illi potissimum metallicolæ experiuntur, qui argento per plumbum in magnis catinis depurando student, nec non figuli lythargirio multum utentes: ut & cæmentarii, & qui cum calce viva multum sunt occupati. Evidens earum est ratio: dum enim particulæ metallicæ, fere corrosivæ ductus spiritales, insigni sensibilitate præditos ingrediuntur, iisque intimius insinuantur; gravem eorum inferunt constrictionem, tussis siccæ, cum asthmate complicatæ caussam.

§. X.

Tussis catarrhalis levior. Nec denique nostræ considerationi pressius subjacet id tussis genus, & levius, & brevius, quod a cohibita transpiratione, in sanis ceteroquin corporibus evenire solet. Fit nimirum ea, si subjecta præsertim pituitosa caput vel pectus, quod antea in calidiori loco leni perspiratione maduit, subito exponunt frigori, & repressum à cute serum acre ad tracheam & bronchia decumbit

bit; aut ſi ſenes inprimis noctu in loco frigidiori dormiunt, vel in frigido ac hiemali aëre liberius obverſantur. Jungitur quoque coryzæ; & vel calidiori regimine, vel ſumto forſan diaphoretico, brevi tempore ceſſat. Huc etiam ſpectant delapſus muci è naribus ad fauces, & laryngem, qui matutino tempore facili conatu per ſcreatum eliditur.

§. XI.

Tuſſis rheumatica.

Sed de ea fuſius agemus tuſſi, quæ primarium conſtituit morbum, totumque graviter afficit corpus, & tam vehementia, quam diuturnitate eſt moleſtiſſima. Vocamus hanc rheumaticam, eo quod rheumaticis revera abſolvitur affectionibus. Namque pro cauſſa agnoſcit, humorum, maxime ſeroſorum inverſum, & à ſuperficie corporis, extremiſque partibus ad pulmones tendentem motum, atque decubitum; neque unquam à febrilibus commotionibus, veſpertino potiſſimum tempore conſpicuis, ac horripilationibus vacua eſt. Hæc pro ſubjectorum, quæ invadit, varietate, vel humida, vel ſicca eſt: illa evenit ſanguineis, phlegmaticiſque, qui præter partium fibroſarum, nervoſarum ac muſculoſarum mollitiem, ſeroſis ac pituitoſis nimium ſcatent ſuccis, veluti ſunt fœminæ præ viris, infantes, pueri, atque ſenes, præ iis, qui in juvenili, vel virili ætate ſunt conſtituti. Sicca vero tuſſi magis corripiuntur hypochondriaci, ſcorbutici, cachectici, ſtrictiori corporis habitu, & debili, & ad ſpaſmodicos motus valde proclivi nervorum ſyſtemate, nec non ſero acri copioſo præditi.

§. XII.

Hiſtoria tuſſis convulſivæ, ſeu ferinæ.

Summum tuſſis rheumaticæ gradum denotamus, per convulſivæ ſeu ferinæ nomen. Hæc tam efferata vehementia, tantaque totius corporis concuſſione adfligit, ut ea non raro ſuffocari credas miſeros: tumque in infantibus vulgo dicunt: *Sie bleiben auſſen.* Modo, maximeque ſub initio ſicca eſt, & vel nullam, vel ſaltem parciſſimam ſeri tenuioris, plus minus acrioris copiam elidit; modo humida, tumque mucum ſublividum, ſæpe tenaciſſimum, præviis laborioſiſſimis conatibus, ſecum ducit. Refrigeſcunt ſimul extrema, alvus eſt clauſa, urinæ minguntur tenues, & ſucci vitales majori copia & impetu ad ſuperiora, pectus, atque caput compelluntur: unde ſub paroxyſmo facies ſanguine turget, rubet, venæ tument, arteriæ fortius, celeriuſque moventur, oculi prominent, lacrymas emittunt, palpebræ intumeſcunt, & interdum ipſe ſanguis, accedente ſternutamento, è naribus ejicitur: nonnunquam ipſa pulmonum vaſcula rumpuntur, ſputumque ſuboritur cruentum. Non raro ſingultus jungitur, ſimulque ventriculus adficitur laborioſis vomitionibus, quibuſdam ſtercora, & urinæ præter voluntatem fluunt; quidam, præſertim infantum, hernias tuſſiendo ſibi contrahunt, aut adnotante jam HIPPOCRATE *aph.* 46. *Sect. VI.* gibboſi fiunt: quin M. N. C. *cent.* 1. *obſ.* 1. notabilem allegant caſum, de corpore vertebræ dorſalis, præ tuſſis vehementia, in medio diſrupto. Neque ignorari oportet, à nimia tuſſis vehementia apoplexiam ſuboriri poſſe: & BOYLE *de natur. philoſ.* obſervavit, quod ex tali tuſſi ſubitanea memoriæ ac ratiocinii jactura, nec non manuum, aliorumque membrorum enata fuerit paralyſis.

§. XIII.

Cauſſa materialis ferinæ tuſſis.

Cauſſa hujus tuſſis materialis reſidet in humore tenui, acri ac fere cauſtico, ad ſenſibiles fiſtularum aërearum tunicas depoſita, eaſque graviter vellicante. Hæc vel laryngi duntaxat, & arteriæ aſperæ inſidet, tumque continuam, & moleſtiſſimam faucium titillationem habet comitem; vel profundius bronchiis pulmonalibus infixa hæret, atque tum graviſſimum & atrociſſimum parit tuſſiendi conatum. Et generatur quidem hic humor à ſordibus impuris & acribus, ad ſuperficiem corporis, aut artus exteriores, vel haud ſatis vegete expulſis, vel quacunque de cauſſa, maxime frigore, retroactis, & ad pulmones decumbentibus. Hinc docemur, ſcabiem, tineam, achores capitis, guttam roſaceam, ſudorem pedum, aliaque exanthemata repreſſa, ulcera præmature conſolidata, & arthritidem, podagramque intus actam, tuſſim poſt ſe trahere convulſivam. Et quænam quæſo alia eſt cauſſa, quod morbilli & præcurſores, & comites, & pediſſequas habeant, ejuſmodi tuſſes diuturniores, quam quod materia acris, morbillacea, ad vias ſpiritales retroceſſit, eaſque graviter vellicavit. Conf. A. N. C. *Dec. III. obſ. XI. pag.* 25.

§. XIV.

Tuſſis convulſiva epidemica.

Non raro etiam hæc rheumatico-convulſiva tuſſis, ex communi cauſſa, aëris nimirum vitio ſuborta, epidemicam per multas regiones edit ſtragem. Occurrit autumnali, ac hiemali potiſſimum tempeſtate, ſi hæc, flantibus antea auſtris calidior ac benignior fuit, & ſubito in frigidam, ventis aquilonaribus moleſtam commutatur. Sed hæc cauſſa impuris duntaxat corporibus rheumaticam tuſſim infert, cum in aliis non niſi catarrhalem excitare ſolet. Quare epidemicæ hujus ferme tuſſis talem maxime aërem exiſtere cauſſam animadvertimus, qui nebulis pernicialibus, maleque olentibus, aut aliis particulis acribus, ac ſæpius venenatis, febrium quoque exanthematicarum cauſſis, prægnans eſt: hæ enim particulæ inſpiratæ non modo graviſſimam tuſſim, ſed & aphthas, illam inſigniter exacerbantes progenerant. Præterea vernali quoque tempore, graſſantur interdum ejuſmodi tuſſes epidemicæ, cum raucedine junctæ; tumque ab exhalationibus ſalino-acribus, in aëre contentis, & calore ſolis, ex terra hieme occluſa, evaporantibus, glanduliſque per vias ſpiritales ſparſis ſemet inſinuantibus, ſuam trahunt originem. De malis hiſce epidemiis legas HIPPOCRATEM *epidem. VI. Sectio. VIII.* SENNERTUM *de febribus Lib. IV. cap.* 17. SYDENHAMIUM, ET HISTORIAM MORBORUM VRATISLAVIENSIUM.

§. XV.

Tuſſis rheumaticæ ex cauſſa interna.

Hæc de ſummo tuſſis rheumaticæ gradu, cujus cauſſa plerumque externa eſt, dicta ſunto; dantur vero tuſſes, proprio rheumaticarum nomine dignæ, quæ internas potiſſimum agnoſcunt cauſſas; & ſicut diuturnæ, ita maxime moleſtæ ſunt, cumque rheumaticis capitis, ac pectoris doloribus, hemicrania, odontalgia, puncturis laterum pleuritidem mentientibus, defluxione materiæ acris a capite ad fauces &c. complicantur. Eveniunt inprimis corporibus cachecticis ac ſcorbuticis, ex ſuppreſſo pedum œdemate, alioque tumore; quem tanta ferocitate tuſſis æque ac ſpirandi difficultas excipiunt, ut ſuffo-

catio instare videatur. Familiares etiam sunt hæ tusses senibus, qui impuris scatent humoribus; & in his a frigore externo, dorso præsertim in ea regione, ubi prima lumborum vertebra, & plexus mesentericus major deprehenditur, admisso. Neque alia est ratio, quam quod serum acre ab externis corporis partibus ad pulmones deferatur. Eædem non raro in subjectis pituitosis, senilibus, qui victu lauto, vitaque sedentaria delectantur, & neglexerunt sanguinis missiones, humidæ fiunt, & effectum habent criticum: tota enim sanguinis & humorum massa hac ratione à copia seri impuri, quamvis non sine molestia, egregie repurgatur, adeo, ut sedata tussi, pristinæ vires redeant, somnusque cum adpetitu, & integra sanitate instauretur.

§. XVI.

Tussis rheumatica stomachalis ac hypochondriaca.

Ad censum tussium rheumaticarum pertinent quoque stomachales & hypochondriacæ; quarum illæ in ventriculo, hæ profundius in hypochondriis ac intestinis caussam habent; & partim ob consensum nervorum, partim ob rheumaticum seri ad pulmones decubitum enascuntur. Et stomachalis quidem suis se prodit notis, quæ sunt nausea, cardialgia, adpetitus prostratio, digestionis vitium, sensus in ventriculo gravativus, & quod primus tussiendi stimulus circa cordis scrobiculum sentiatur. In hypochondriaca junguntur flatulentiæ, spasmi intestinorum; ac symptomata reliqua hypochondriaca. Prior, nempe stomachalis fit à saburra acri, biliosa, acida, ventriculo, ejusque superiori maxime orificio, nec non oesophago inhærente, harumque partium nervosas tunicas, quæ arctissime cum viis spiritalibus nectuntur, vellicante; unde creber comitatur vomitus. Vexat cumprimis, ventriculo à cibis vacuo; & familiaris quoque est febre tertiana, præsertim continua laborantibus; testante jam HIPPOCRATE *Lib. 2. epidem.* Posterior, nimirum hypochondriaca generatur, ab humoribus crassis, impuris, serosis, vi spasmorum, ac flatulentiarum abdominalium, ad pectus & pulmones compulsis; & eo magis infestat, si ingens frigus, aut animi affectus, tanquam occasionales caussæ præcesserint. Generatim vero illud monendum est, quod omnis tussis, quæ est periodica, à saburra in ventriculo, vel potius intestino duodeno stabolante suos mutuetur natales.

§. XVII.

Tussis habitualis.

Adhuc notari meretur ea tussis, quæ habitualis est, & catarrhalis rheumatica vocari meretur. Ea potissimum dependet à relaxatione glandularum in faucibus, palato, ac larynge sitarum; & per multos annos continua exscreatione durat. Jungitur digestionis vitium, & successiva totius corporis consumtio. Evenit subjectis serosioribus, vitæ sedentariæ, ac lucubrationibus, nec non vinosis compotationibus deditis.

§. XVIII.

Prognosis.

His igitur excussis, deveniemus ad tradendam tussium prognosin. Sicca tussis plerumque transit in humidam; hæc vero nimia vetustate habitum contrahit, atque ventriculi digestionem destruendo, cachecticum statum, lentamque febrem producere valet. Quæ humida fuit, & in siccam transit, ut pectus tamen grave maneat: periculum febris vel putridæ, vel hecticæ minatur, teste LOMMIO *observ. medicin. Lib. II. pag.* 120. Convulsivæ seu ferinæ tusses infantibus periculosæ, nam facile reducunt suffocationem idque fit in difficili dentitione atque etiam in morbillis: inque pueris gibbos, & hernias, gravidis abortum, & adultis hæmoptysin atque phthisin inducere possunt; quin easdem subita suffocatione stipatas fuisse, testantur WILLISIUS *pharm. ration. P. II. S. 1. C. 6. pag. 61.* & HILDANUS *Cent. 2. obs. 68.* Quæ tusses pulmonum aut aliorum viscerum scirrhos insequuntur; omnem plerumque remediorum vim eludunt: & quæ a repressis nascuntur exanthematibus, his revocatis cessant. *Omnis tussis mala, qua somnus aufertur; inutilis etiam, quæ longo tempore frequens, gravisque hominem exercet, idque cum destillatione*, i. e. habitualis rheumatica, inquit LOMMIUS *loc. cit.* Tusses denique hydropicis evenientes, infausti sunt præsagii, teste HIPPOCRATE *Sect. VI. aphor.* 35. Contra moderatior circa tempus nocturnum calor, cum æquabili per universum corpus sudore, vel madore, largiori urinæ fluxu, alvo simul reddita fluidiore, placidior somnus, & facilior expectoratio; certa sunt morbi in gratiam jam rediturì indicia.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Curatio tussis rheumaticæ potissimum, quatuor absolvitur indicationibus, nimirum, ut primo materiam peccantem corrigamus, ad exitum disponamus, atque expectorationem, si opus id fuerit, promoveamus; deinceps adfluxum seri à præcordiis avertamus, & ad alia, magis congrua excretoria organa derivemus, tum motus, si fuerint effrænes, consopiamus, & denique debilitatum affectarum partium robur instauremus.

§. II.

Tenax materia incidenda.

Si igitur tenax muci coagulum bronchia obsederit, incidendum illud, resolvendum, & emolliendum est, quod præstant radices resolventes: quas inter primas tenent, radix vel fecula Aaronis, iridis Florentinæ, & quæ insigni humores lentos ac tenaces fundendi & expectorandi potentia pollet, radix squillæ, ad quinque vel sex grana, cum pauxillo nitri data; item oxymel squilliticum; essentia gummi ammoniaci, spiritus salis ammoniaci anisatus, lac & flores sulphuris, & sperma ceti.

§. III.

Humor tenuis incrassandus, & acris temperandus.

Humor admodum tenuis, salsus, acris incrassantibus, & lymphæ acrimoniam temperantibus ad exitum redditur aptus. Conducunt hoc fine decocta, quæ ex hordeo, rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, ac glycyrrhizæ parantur; cremor hordei, juscula sive decocta avenacea, vulgo *Haber-Grütze*, cum amygdalis, passulisque minoribus; aut decoctum raparum cum saccharo; gelatinæ cornu cervi, & animalium; juscula ex carne cum lacte; loch pulmonum vulpis, syrupi de papavere, de farfara, diacodion Montani, sperma ceti cum lacte datum; & ante omnia oleum amygdalinum recenter sine igne expressum, vel solum, vel syrupo capillorum veneris, aut julepo rosarum nuptum: e. g. in hac formula: Recipe olei amygdalarum dulcium, syrupi capillorum veneris ana unciam unam,

sperma-

ſpermatis ceti drachmas tres, croci grana quindecim. M. d. Egregiam quoque opem adferunt infuſa ſic dicta theiformia, quæ ex herba veronicæ, hyſſopi, floribus malvæ, ſambuci, papaveris rhœados, ſalviæ, bellidis, radice glycyrrhizæ, ſemine fœniculi, cortice ligni ſaſſafras & ejus generis aliis paranda ſunt. Ubi tuſſis catarrhalis in habitum degeneravit, cum adpetitus dejectione, & tabe, cura, quæ cum lacte aſinino, vel ſero lactis, vel cum fonte Selterano, æquali parte cum lacte permixto fit, præcipuum medendi cardinem abſolvet.

§. IV.

Laxantium uſus. Quando nimia congeſtio, affluxus, & decubitus ſeri in pectore eſt, ut fit in tuſſi valde humida, pituitoſa, diutius perſiſtente: præſtat illud à præcordiis & viis pneumonicis derivare, atque partim per alvum, quæ eſt propria ſordium mucoſarum latrina; partim per cutim, quæ humorum ſubtiliorum eſt diverticulum, expellere. Alvi lubricitas, ſicut in omni, ita præſertim in rheumatica, ac convulſiva tuſſi, magnam profecto fert opem: cui procurandæ, ex laxantium numero, ad acrimoniam demulcendam, & colluviem quoque ſeroſam blande & benigne, copioſeque, ſine omni tamen moleſtia, ac virium lapſu evacuandam, ego non quicquam deprehendi præſtantius, quam ipſam mannam; ſi non ad drachmas, ſed uncias duas, in infuſo vel decocto præſcribatur, ejuſque uſus, ſi res poſtulat, repetatur. Ego uncias duas, in aquæ veronicæ vel florum acaciæ unciis octo, leni calore diſſolvere ſoleo; adjectis poſtea terræ foliatæ tartari drachma una, & aliquot guttulis olei de cedro, aniſi, vel macis. Conſentientem habeo GABELCHOVERUM, qui *Cent. IV. obſ. VII.* & ſequentibus eandem ad aliquot uncias pro ſananda feliciter tuſſi commendat: idem etiam laxans, cum infuſo veronicæ, vel lacte propinari poteſt. Præterea ſyrupus roſarum ſolutivus, caſſia recenter extracta, decoctum laxativum Viennenſe, paſſulæ rhabarbarinæ, ſique ventriculus hæc ferre nequit laxantia, clyſteres, ad copioſi ſeri & muci quantitatem derivandam, & per congruum ejus emunctorium, quod in craſſis potiſſimum eſt inteſtinis, evacuandam proſunt efficaciſſime.

§. V.

Sudoris promotio confert. Deinceps æqualem ſanguinis per totum corpus reſtituendo curſum, & ſerum maxime ad glandulas ſubcutaneas invitando, inhibetur hujus ad præcordia adfluxus. Eo fine operæ faciunt pretium, infuſa calidiora pectoralia, ex floribus malvæ, violarum, foliis hyſſopi, ſalviæ, ſemine fœniculi, aniſi ac cinnamomo conficienda. Hæc mane intra lectum potare expediet, cum blando regimine; & præterea in æquali calore corpus ſemper conſervare decet. Scopo quoque huic ſatisfaciunt pulveres diaphoretici ac bezoardici, qui parantur ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, ſuccino præparato, antimonio diaphoretico, vel loco hujus, antihectico Poterii, cornu cervi ſine igne, cinnabari, additis aliquot granis olei nucis moſchatæ expreſſi, vel etiam croci. Iiſdem quoque flores ſulphuris addere licet; maxime ſi achores, vel ſcabies retropulſa malum foverit.

§. VI.

Quæ miti- Tertia indicatio requirit efferatorum motuum ſopitionem, quæ ſæpius mox ab initio curationis, ob gravioris periculi metum, ſuſcipienda eſt. Et ex remediis huc facientibus longe eminet crocus, pectori amiciſſimus, ejuſque extractum, pulveribus bezoardicis admixtum. Laudant quoque muſcum quernum, & pulveribus, & decoctis additum. Nec eo fine ſunt inutiles pilulæ de ſtyrace, aloëphanginis nuptæ, & veſperi datæ, conjunctis ceterum expectorantibus, oleo amygdalino, ac ſpermate ceti. Haud etiam contemnendæ eſt virtutis liquor meus anodynus, vel laudanum liquidum SYDENHAMII, cum ſpiritu cornu cervi maritatum; quem cumprimis deprædicat BOYLE *de util. Philoſ. pag.* 348. Si his haud obſecundet malum, ad fortiora deveniendum anodyna, quæ majoris ſunt energiæ; veluti ſunt pilulæ de cynogloſſa, Starckeyanæ, Wildeganſii, & theriacalia. *-gent efferatos motus.*

§. VII.

Externorum uſus. Neque ad ſopiendam tuſſis vehementiam inſuper habenda ſunt externa: quæ inter phthiſica præſertim tuſſi laborantes, egregie ſolatur, emplaſtrum diaſulphuris Rulandi, pectori impoſitum. Tuſſi convulſiva vexatis inſigniter prodeſt unguentum rubrum potabile, cum ſpiritu vini, præcordiis illitum: nec non unguentum pectorale, in PHARMACOPOEA AUGUSTANA deſcriptum, ſi thoracis latera eo inungantur, in ſedanda tuſſi, doloribus pectoris mitigandis, & juvanda expectoratione, magnam præſtat opem. Longo quoque uſu in omni tuſſi rheumatica comprobatum habeo, ſequens emplaſtrum: Recipe myrrhæ electæ, bdellii, ſuccini ana unciam dimidiam, ſpermatis ceti, axungiæ humanæ, ceræ, minii ana uncias duas, ſaponis veneti drachmas tres, croci drachmam unam, camphoræ drachmam dimidiam. M. f. emplaſtrum, quod pectori, collo, ſpinæque dorſi imponatur.

§. VIII.

Quæ indicationi quartæ reſpondeant. In morbi denique declinatione, quartam indicationem explere, parteſque labefactatas roborare, medentem oportet; quoniam facillimum eſt, reverti tuſſes. Commendo inprimis eſſentiam ſuccini, ſpiritum cornu cervi, cum tinctura tartari, & liquore meo anodyno mixtum, additis aliquot olei ligni ſaſſafras guttulis: nec non eſſentiam caſcarillæ; & ſæpenumero ſingularem animadverti effectum, quem exſerit balſamum vitæ meum, ad aliquot guttas cum extracto vel tinctura croci datum. In fine ad roborandum ventriculum, electuarium, quod ex conſervæ roſarum rubrarum unciis duabus, conſervæ anthos uncia una, ſuccini præparati, nucis moſchatæ drachmis tribus & ſyrupo corticum citri vel aurantiorum compoſitum eſt, præſcribere & ad uſum commendare ſolitus ſum. CRATO *Lib. 37. conſil. pag.* 1093. ambram cum decocto paſſularum mirifice collaudat, nec ſine ratione: vim enim & roborantem, & ſimul alvum liquantem poſſidet. Sed longe præferenda eſt eſſentia ambræ genuina, cujus præparationem in *obſervationibus phyſico-chymicis lib. I. obſerv. XVIII.* communicavimus. Tum quoque utile eſt vinum vetus, generoſum, Falernum; quod veteres, & præſertim PLINIUS SECUNDUS admodum extulerunt. HIPPOCRATES *lib. de victu*, acutorum uſum vini dulcis ſenibus apprime laudat: neque minus aqua veronicæ vel hyſſopi cum vino de-

de stillata & edulcorata convenit: cui addatur tantillum croci. Externe ad roborandas nimium relaxatas glandulas faucium & bronchiales, ex quibus humor continuo ad laryngem, & asperam arteriam defluit; insigni cum fructu semper usus sum pulvere, capiti inspergendo, qui ex succino, benzoe, mastiche, floribus chamomillæ Romanæ, & caryophyllis aromaticis compositus est. Os quoque gargarismate frequentius colluendum erit, cui inserviet vel spiritus vini Gallicus, vel decoctum salviæ, hyssopi, florum rosarum rubrarum, cum vino rubro paratum.

§. IX.

Diæta tussientium. Ceterum in omni tussi, & curanda, & præservanda, magna vis in recto vivendi genere sita est. Moderandus cumprimis aër, ut talis sit, qui nec frigore, nec nimio calore lædat, sed in quo corpus udore madeat perpetuo: vespertinus ac nocturnus præ aliis nocet; neque aër frigidus, nebulosus, pluviosus, aut præfervidus, maxime omnium vero aquilonaris, nisi noxam parit. Porro catarrhis & tussi frequenter obnoxii cavere sibi debent, à cibis valde salitis, fumo induratis, & aromatibus nimium conditis, nec non acidis, austeris, utpote qui sanguinem, ejusque serum acre reddunt, & impurum. Deinceps potus ratio habenda: nulla enim convenit cerevisia, multo minus vinum acidum. Majori cum fructu pro potu usurpabitur aqua hordei sive ptisana, vel decoctum quoddam ex radice chinæ, scorzoneræ, passulisque confectum; vel hydromel, quod GABELCHOVERUS hunc in modum parare docet: Recipe mellis despumati uncias quatuor, aquæ fontanæ mensuras tres, liquiritiæ drachmas quinque, ficuum numero sex, seminis fœniculi, radicis pimpinellæ ana drachmas duas, florum malvæ manipulum unum, florum salviæ, violarum, ana pugillum unum, cinnamomi scrupulos duos, m. coquantur ad consumtionem mensuræ dimidiæ. In scorbuticis pro potu conducit aqua sola, pura, fontana, non nimis frigida, & vel amygdalis dulcibus, vel pane similagineo distemperata. Vulgus aquam fervidam affundit triticeis furfuribus & infusum frigide non sine insigni fructu in gravi epidemia tussi bibit.

§. X.

Præservationis ratio. Præservationis quoque ratio, maximam partem, in recto rerum non naturalium consistit usu. Qui à tussi convalescentes, vinosis compotationibus, corporis refrigerationibus, animi fortioribus adfectibus indulgent: in eandem protinus incidunt longe graviorem. Senes sibi caveant à pedum, maxime dorsi refrigeratione. Et quia hieme rigenre rheumaticæ adfectiones quam facile contrahuntur, & caput & cervix & regio præcordialis, lumbaris & pedes in senibus præsertim, quibus tussis admodum est infesta, linteis & integumentis calidis bombycinis maxime à frigore muniendi sunt, ut moderata & æquabilis servetur perspiratio: nam quando unam ex hisce nervosis partibus frigus præsertim aquilonare fortiter tangit & penetrat, ob consensum, qui inter has partes viget, reliquæ omnes p. n. adficiuntur. Alvi libertas pariter ac expeditus transpirationis successus nunquam non conservetur, necesse est: quare conferunt moderatæ, sed frequentes, & sub cœlo salubri institutæ corporis exercitationes. Qui succis sunt pleni, hos statis temporibus, & omnino versus æquinoctia, venæ sectione, vel scarificatione depleri curent. Eo magis vero recto regimine, tenui victu, conservataque excretionum libertate, a tussi se præcavere decet, quando epidemicam exercet tyrannidem.

CAUTELÆ, CUM CURA SPECIALIORI.

§. I.

Cautela circa expectorantia & dulcia. In omni tussi caute mercandum est cum expectorantibus, dulcibus, decoctisque incrassantibus; ne more vulgo solito, nimia, & sola adhibeantur, sicque relaxando magis pulmones, nimium ad illos concitent adfluxum. Eo magis in tussi stomachali, & hypochondriaca ab iis, vel penitus abstinere convenit; pervertunt enim, destruuntque ventriculi vim digestivam, adeoque viam ad cachexiam, & hydropem pandunt.

§. II.

Ferina tussis à repressis exanthematibus suborta curatio. Tussis ferina, quæ à retropulsis exanthematibus suboritur, indicat materiæ peccantis ad sua loca revocationem. Hoc casu divina ferme est virtus æthiopis mineralis vel florum sulphuris, interne cum antimonio diaphoretico vel pulvere bezoardico, vesperi potissimum exhibitorum. Nec præter pedum frictiones, aut pediluvia, præstantius ad derivandum à pectore serum est vesicatoriis remedium: modo delicatior nostri seculi genius eorundem usum permitteret. In convulsiva infantum tussi, juvat quoque plantas pedum, axungia porci inungere.

§. III.

Tussis rheumatica à repulso pedum œdemate suborta curatio. Quæ à pedum œdemate in cachecticis retropulso generatur tussis: præter clysteres, incidentia, diaphoretica, & quæ motum à pectore derivant, insignioris usus sunt lenia diuretica v. g. tinctura tartari, succini tartarisata, elixir nostrum viscerale cum elixirio n. pectorali remixtum: alias acria, salsa, & potenter quæ urinam movent, quia detrahunt dulce serum, exulent; laudata vero serum acre per vias educunt urinarias.

§. IV.

Tussis rheumatico-scorbutica curatio. Tussim rheumaticam diuturnam, quæ à scorbutica sanguinis & humorum diathesi originem traxit, non raro curatam vidi, datis interne sero lactis, pulveribusque ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, succino præparato, antimonio diaphoretico extracto croci, cascarillæ aquoso, concinnatis; interposito laxante rhabarbarino; propinata pro potu ordinario, aqua frigida, amygdalis distemperata, vel Selterana, vino Mosellano nupta; vel decoctum ex speciebus temperatioribus sanguinem depurantibus ex aqua usui erit eximio. Exhibui quoque vesperi pilulas aloëphanginas, cum pilulis de styrace mixtas: nec non admovendum jussi pectori emplastrum, quod supra descripsimus.

§. V.

Tussis stomachalis curatio. Si saburra acida, biliosaque ventriculi tussim excitaverit; operæ pretium faciunt absorbentia, lapides cancrorum, succinum præparatum, arcano duplicato nuptum, additis aliquot olei macis guttulis. Jungenda tum laxantia leniora mannata, ac rhabarbarina. Stomachali puerorum, si nihil est, quod prohibeat, succurritur leni emetico.

§. VI.

§. VI.

Tussis hypochondriaca curatio.

In tussi, ex viscerum imi ventris obstructione nata, quam vocant hypochondriacam, apprime conveniunt, quæ excretiones sanguineas suppressas revocant: neç aliena pediluvia, & antispasmodica. Omnium vero virtutem, multis parasangis superant, aquæ minerales tepefactæ, lacteque caprino, vel melius asinino permixtæ, si sub debito regimine potentur.

§. VII.

Tussis habitualis curatio.

Quæ diu duravit tussis, & ad tabem vergit: cura lactis asinini, præparato ad eam corpore, certo profligatur; eo magis, si longæ peregrinationes, aëris mutationes, & roborantia denique, conjungantur. Nec, si nimis humida fuerit, fructuosius est convenienti a cibis, præsertim carnibus abstinentia.

§. VIII.

Anodynorum usus.

Præstat semper anodyna, ut pillulas de cynoglossa, item de styrace cum laxante e. gr. massa pill. aloephanginarum vel Cratonis de succino æquali pondere jungere & circa horam somni præbere: alias ab illis solis exhibitis, animadverti tussim supprimi, succedente à nimia congestione humorum & gravitate circa pectus asthmate.

§. IX.

Frigus & nimius calor nocent.

Quemadmodum nimium frigus omnibus, qui tussiunt, inimicum est: ita quoque præfervidus calor iis nocet. Quare infusa quoque pectoralia, quæ dicunt theiformia, si calidissima fuerint, exasperant tussim. Omnes ergo potus tepidos sorbere convenit.

§. X.

Venæ sectionum usus.

Venæ sectiones illis prosunt, qui sanguine nimis turgent, venis prætumidis ac funiculorum instar prominentibus, aut excretiones suppressas habent, maxime præservatoriæ, etiam in senibus septuagesimum jam annum transgressis. Nec iis supersedere possumus, si convulsivæ efferata vexent vehementia; ne rumpantur in quodam loco vasa; in puerili etiam & juvenili ætate. Sydenhamius affirmat, se convulsivam epidemicam, non nisi venæ sectione, iterata catharsi, & vesicatoriis feliciter curasse.

§. XI.

Celsi methodus.

Digna, quæ allegetur, est tussi medendi ratio, quam CORNELIUS CELSUS *Lib. IV. cap. IV.* sic exhibet; *Oportet hyssopum altero quoque die bibere, ac lectione uti vehementi, quæ primo impeditur à tussi, post eam vincit; tum ambulare, deinde per manus quoque exercere, & pectus diu perfricare; post ficus pingues edere. In tussi humida prosunt frictiones validæ, cum calefacientibus, sic ut caput quoque simul vehementer perfricetur, ovum quoque sorbile, sulphure adjecto sorbeatur, in potum vero aqua calida danda.* Et ut verum fatear, præstat omnino Galeni in tussi curanda monitum sequi, qui levibus simplicibus naturæ maxime familiaribus utendum esse docet: quam multis iisque compositis activis è pharmacia petitis. Ita decocto raparum exsiccatarum, vel caulium rubrorum, vulgo *Braunkohl*, vel etiam furfurum triticeorum ex aqua cum saccharo, pertinacem & chronicam tussim in plebeiis sublevatam, quin etiam penitus sublatam meminimus. Si fluxio tenuis copiosior & acris est, quod ex oculorum rubore, titillatione, & morsicatione oris in gutture, sapore salso cognoscitur, succus glycyrrhizæ Hispanicæ, mel despumatum, massa, quæ ex gelatina cornu cervi & decocto glycyrrhizæ inspissatur, oleum quoque amygdalarum dulcium cum syrupo papaveris albi mixtum & sensim paulatimque deglutitum præsens adferet levamentum. Neque minus familiaris & egregii usus esse potest ovi luteum recens cum saccharo canto & croco, cum poculo uno vel altero Thee bois leniter deglutitum, item butyrum insulsum cum saccharo, lac cum infuso veronicæ & florum papaveris rhœados.

§. XII.

Quando à nimio humorum adfluxu epiglottis, quæ est primum & primarium vocis instrumentum, valde relaxatur & atoniam patitur, indeque vox rauca evadit: gargarismate, quod ex nervinis e. gr. floribus anthos, lavendulæ, chamomillæ Romanæ, summitatibus thymi, origani, salvia, myrrha compositum & ex vino coctum est, frequentius uti convenit. Exterius quoque laryngi sacculum ex supra dictis speciebus addito insuper succino & styrace calamita applicare, non sine egregio fructu consuevi. Raucos non purgari vult Hippocrates, sed horum frigiditatem & humiditatem sanare consuluit capite & reliquis membris, quæ affecta sunt, topicorum usu exsiccandis. *Vid. Lib. de victu acutorum.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

De Tussi convulsiva epidemica.

Imploravit quondam meam opem Vir honestus, cujus infantes, quos plures habebat, circa æstatis exitum tussi gravissima, eaque suffocativa ac convulsiva, laborabant. Siquidem hæc tanto invadebat impetu, ut facie ad nigredinem usque tincta, sine sensu, sine motu, atque sine respiratione jacerent. Recurrebat ea per periodos, circa horam potissimum matutinam decimam; junctis febre, pulsu celeri, & aphthodeis faucium vesiculis. Noctes erant insomnes, appetitus, etiam humidi dejectus, alvus clausa, crebra sternutamenta, & non modo ipsa tussi mucus cum sanguine elidebatur; verum per os quoque ac nares insignis pituitæ copia reddebatur. Hæc affectio jam per quatuordecim dies duraverat: & his debellabatur medicinis. Ano clysteres ex decocto avenæ, oleo amygdalarum dulcium, floribus chamomillæ, & sale communi infundi jussi: pro potu crebro dedi modo decoctum ex radice chinæ, scorzoneræ, altheæ, glycyrrhizæ & semine fœniculi paratum; modo avenaceum, oleo amygdalino nuptum; mox raparum exsiccatarum cum saccharo Canariensi, & croco permixtum; & pro infuso theiformi herbam veronicæ, ac hyssopi. Non minus bis terve quotidie propinavi pulverem, ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, & nitro compositum, cum aliquot liquoris anodyni guttis. Et horum ope convaluerunt.

Epicrisis.

1) Tusses convulsivæ epidemicæ, iis non raro grassantur temporibus, quibus diarrhœæ vel dysenteriæ sunt familiares. Tum plerumque æstatem ferventissimam, frigidiora autumni

sequi

ſequi deprehenduntur initia: unde, quæ æſtate liberior fuit transſpiratio, hoc tempore ſubito cohibetur, & hinc acre impurumque ſerum ad bronchia decumbit. Sed præterea in ipſo aëre obſervari ſolent exhalationes ſere venenatæ; quas in noſtro quoque caſu tuſſis & aphtharum cauſſas fuiſſe, nullum eſt dubium.

2) In tali aëris conſtitutione infantes tuſſi & frequentius, & gravius infeſtantur. Debile enim ac valde ſenſibile eſt, quo pollent, nervorum genus, quod ex facili cauſſa ad motus ſpaſmodicos, convulſivos, & ipſum comitialem morbum diſponitur. Deinceps hæc tenella corpora parum curant aëris injurias, ſed quacunque occaſione ſemet ipſi exponunt liberalius. Accedit & illud, quod circa dictam autumnalem tempeſtatem, ob avidius ingeſtos fructus horæos, uvas &c. multas acidas, bilioſas, & acres in primis viis ſibi colligant cruditates: quæ ad exaſperandam tuſſis vehementiam non parum contribuunt.

3) Quemadmodum tuſſis aſthmati; ita hoc quoque illi, tanquam ſymptoma, tantum non ſemper ſupervenire ſolet. Duplex eſt cauſſa aſthmatis, quæ tuſſis ſymptoma eſt: nimirum prima conſtrictio bronchiorum, altera congeſtio humorum ad pectus. Conſtricta quippe bronchia, quæ tuſſis formale conſtituunt, remorantur ſufficientem aëris ingreſſum, & liberiorem ſanguinis per pulmones circulum. Congeſtio humorum maxime ſeri ad pectus in omni convulſiva tuſſi fit: ſiquidem inſtar regulæ perpetuæ eſt, quod ad debiliorem partem, quales hic ſunt pulmones, tuſſi exagitati, ſemper majori impetu ruant humores.

4) Dici vix poteſt, quantum in omnibus ſpaſmodicis ac chronicis morbis, qui foventur ab impuritate humorum, noceat uti cereviſiis; utpote quæ acrimoniam ſubtiliorem magis alunt, ac exagitant. Soleo in harum locum exhibere decocta, quæ in tuſſi præſertim temperantia & demulcentia eſſe debent.

Observatio II.

Tuſſis humida diuturna. Vir triginta ſex annorum, ſanguineus, ſucculentus, in caſtris, quæ ſequutus eſt, variis moleſtiis, aëris ventorumque injuriis obnoxius, inordinate vivens, & frigidiori loco ſomnum capiens, neglecta, cui ante ſueverat, per biennium, venæ ſectione, incidit in tuſſim vehementem, æque ac diuturnam. Pectus humoribus infarctum turgidumque, cum roncho videbatur: *Es kochte immer auf der Bruſt, als wenn alles voll wäre.* Ejiciebat quoque laborioſo ac vehementi pectoris non minus ac abdominis conatu, ingentem muci viſcidi ac flaveſcentis quantitatem, quæ intra nycthemeron collectim binas adæquabat libras. Et hac moleſta tuſſi per quatuordecim jam laboraverat hebdomades, cum meum quæreret auxilium, corpus admodum contabeſcebat: adpetitus tamen erat integer, alvus aperta, urina pauca ac rubicunda, pulſus poſt paroxyſmum celerior, facies rubicunda. Neque ullum levamen perceperat, licet variis remediorum generibus, decoctis, electuariis, eſſentiis pectoralibus, ac dulcibus fuiſſet uſus. Ego itaque, interdicto cereviſiæ potu, hujus in vicem conſuetum decoctum dedi: alternis diebus exhibui pilulas balſamicas: mane pariter ac horis pomeridianis potari juſſi infuſum pectorale, ex radice conſolidæ majoris, enulæ, glycyrrhizæ, herba ſaniculæ, ſcabioſæ, ſcordii, veronicæ, agrimoniæ, urticæ mortuæ, pyrolæ, floribus hyperici, ſummitatibus millefolii, ſemineque aniſi ac fœniculi paratum. Ex hoc ſumendam ſuaſi drachmam balſami pectoralis, quod ex olei hypericonis unciis duabus, ſpermatis ceti uncia una, balſami de copaiva, Peruviani ana drachma una, croci ſcrupulo uno, florum ſulphuris drachma, olei macis, aniſi, ligni ſaſſafras ana guttis quindecim confectum erat. Exhibui quoque pulverem ex magneſia alba, oculis cancrorum, cornu cervi philoſophice præparato, oſſibus ſepiæ, & ſuccino præparato concinnatum; ac denique emplaſtrum ſuperius deſcriptum thoraci imponendum curavi. Quibus per duos menſes uſurpatis, in tantum conſaneſcebat, ut nihil equidem eſſet, de quo conquereretur; attamen quoties vel acida comedebat, vel vinum bibebat, tuſſi denuo cum rejectione viſcidæ materiæ prehendebatur.

Epicriſis.

1) Ad præſentem tuſſun generandam plures remotiores concurrerunt cauſſæ. Præter temperamentum enim ſanguineum & corporis habitum, ſuccis pituitoſis plenum, venæ ſectionis neglectus, ac frigidius corporis regimen, omnino ſuffecerunt ad inducendam tuſſim.

2) Quæ cum forſan ab initio nimiis dulcibus, ac expectorantibus tractata fuit: factum eſt, ut tonus & ventriculi, & pulmonum magis deſtrueretur. Ventriculo labefactato debetur corporis contabeſcentia: languente enim digeſtione, chylus iners ac impurus, hinc & lympha minus laudabilis, & ad nutriendas ſolidas partes haud idonea generatur.

3) Pulmonum atoniæ in acceptis ferenda eſt tuſſis diuturnitas, cum copioſa mucidæ materiæ rejectione. Namque hi tum fiunt diverticulum humorum ſeroſorum, mucidorumque, qui ex toto corpore eo deferuntur. Diſtinguenda talis tuſſis eſt a phthiſica; quoniam rejecta materia nondum purulenta eſt, nec febris jungitur: pulſus enim celerior, qui paroxyſmos ſequebatur, dependet à validiori pectoris ſub tuſſiendo concuſſione, quo ſanguis impetuoſius, celeriusque per cordis ventriculos, atque arterias propellitur.

4) Et in hoc tuſſis genere, minus conveniunt ſola expectorantia; ſed eo dirigenda eſt curatio, ut affluxus humorum à pectore derivetur; pulmonumque ac ventriculi robur inſtauretur. His ſcopis dictorum remediorum ope fecimus ſatis; è quibus adhuc commemorare juvat elixir noſtrum viſcerale, quod ad reſtituendam digeſtionem diu adhiberi juſſimus.

5) Notabile adhuc eſt, quod ii morbi, qui atonia partium fulti fuerunt, ex levi cauſſa, ut frigore, cibis acidis, vinoſis &c. facile repullulent. Quare longa opus eſt diætæ curationis obſervatione, ac viſceralium remediorum continuatione.

Observatio III.

Studioſus quidam ſanguine abundans, vita ſedentaria, victuque pleniori uti ſolitus, meam aliquando implorabat opem, eo, quod ſæpius, ſimulac corpus exponeret frigori, ventiſque borealibus, ſtatim corriperetur tuſſi, eaque graviſſima, mox humida, mox ſicca. Suaſi propterea, ut venæ ſectionem, quam nunquam admiſerat, *Tuſſis catarrhalis, ſæpius recidivans.*

inſtituen-

instituendam curaret, eamque ter quotannis iteraret: dein singulis quatuordecim diebus pilulas meas balsamicas sumeret; & infuso veronicæ frequentius uteretur. Dedit aures consilio, simulque motui corporis frequentius studebat, eo effectu, ut à molesta tussi liber in posterum maneret.

Epicrisis.

1) Plethoricos, non modo senes, verum quoque juvenes, si utantur lauto victu, vitaque sine motu desidi, & sanguinis missiones neglectui habeant, admisso liberalius frigore, catarrhis, coryza, gravedine, tussi &c. circa æquinoctiorum plerumque tempus infestari, crebra certaque testatur experientia. Cumprimis humidam patiuntur ejusmodi subjecta, si serosis turgeant succis; tumque criseos instar se habet hæc evacuatio; siquidem superata hac affectione optime habent.

2) In ciendis fluxionibus ingentem frigus exserit potentiam, in dispositis maxime subjectis; dum constringendo corporis superficiem, venosumque corticem, humores magis ad interiora pellit; ex quibus serosa portio, pulmonales ingreditur vesiculas. Hinc CAROLUS PISO *tract. de morbis ex colluv. serosa observ.* 83. *pag.* 180. de se ipso testatur, quod hieme verticem capitis, futuramque coronalem nunquam detegere debuerit, quin statim tussim pateretur.

3) Et in tali tussi curanda, testante eodem PISONE *loc. cit.* & suffragante experientia, non præstantius est remedium, quam ab initio statim sudorem movere. Inserviunt huic scopo infusa theiformia mane intra lectum sorbillanda; sumto præcedente vespera, pulvillo diaphoretico. Neque enim hoc in casu convenit, statim ab initio laxantia propinare; nisi congestio ad pectus nimia fiat. Anodyna tum exhibere, nihil est, quam oleum camino addere.

4) Præservatorium autem finem, nostra potissimum respicit curatio. Atque sic, præter rectum vivendi genus, præter crebriorem corporis exercitationem, non efficacius commendare potuimus præsidium, quam statis temporibus repetitas venæ sectiones, quibus imminuta humorum mole, tanquam remotiori caussa, occasionalis, quæ est frigus, non adeo magnam obtinet efficaciam.

OBSERVATIO IV.

Tussis cum hemicrania. Juvenis florentis ætatis & vultus, fervidi ingenii & sanguinis, teneræ & macilentæ constitutionis, post variolarum morbum, quem ante tres annos perpessus erat, sæpius incidit vere præsertim & autumno in molestam tussim, plerumque cum hemicrania & interno æstu conjunctam. Ego ad hanc avertendam suasi, ut corpus, præcipue pedes à frigoris vehementia curatius muniret; & quoniam paulo largius bibebat vinum, ut circa æquinoctialia tempora sanguinem emitteret, & infusum veronicæ cum radice glycyrrhizæ singulo mane sumeret: hoc modo per duos annos liber ab hoc malo permansit. Factum vero est, ut neglecta vernali venæ sectione & studiis & lucubrationibus immoderatius indulgens, & omnes aëris injurias spernens, in catarrhalem febrem cum vehementi tussi & immani hemicrania sinistri lateris, accurate circa horam vespertinam sextam redeuntem, & per totam noctem perseverantem incideret. Tussis erat initio sicca, post modum valde humida reddita est. Recusabat fere omnia remedia; sootem vero Selteranum loco cerevisiæ bibebat; sed cum exiguo levamine, ut potius & dolor capitis & rheumatismus pectoria invalescerent. Ego in consilium arcessitus, loco fontis Selterani bibendam suasi emulsionem, quæ ex decocto rasuræ cornu cervi & amygdalis parata erat; electuarium quoque præbui ex oleo amygdalarum dulcium, syrupo papaveris albi, spermate ceti, croco; vesperi dosin pulveris mei bezoardici & mane infusum veronicæ cum radice liquiritiæ superbibendum ordinavi. Ad aperiendam vero alvum, & sordes viscidas à pectore avertendas; quia decoctum mannatum respuebat, alternis diebus sumendum dedi pulverem sequentem: recipe lapidum cancrorum, cremoris tartari ana drachmam dimidiam, diagrydii sulphurati, cinnabaris præparatæ ana gr. VI. olei macis guttam unam. Quatuor vel sex à quavis dosi secutæ fuerunt sedes, & post ter reiteratum hunc pulverem & tussis & hemicrania permolesta sensim paulatimque conquieverunt, ac penitus demum cessarunt.

Epicrisis.

Plura mihi obvia sunt exempla, tussim primo catarrhalem, postea vero phthisicam redditam post morbillos, imo variolas, quæ valde infestæ sunt pectori, insecutam fuisse, præcipue si justa vitæ ratio fuerit posthabita, & corpus non ab injuriis tempestatum, quæ catarrhos & tusses ciere solent, præmunitum. Neque pauca mihi cognita sunt exempla; sola prudenti sanguinis è vena missione una cum debito vivendi regimine in sanguine præfervido abundantibus & catarrhales tussiculosos insultus, & ipsam veram phthisin, fuisse averruncata. Et quia ex hemicrania periodice redeunte, vitiosam humorum colluviem prima in regione stabulantem & tussis caussam foventem judicavi, præbui pulverem egregie & sine noxa primam regionem expurgantem, non sine singulari fructu subsequente; utpote ab ejus usu mox levamen symptomatum insigne egregius juvenis percepit.

OBSERVATIO V.

Vir 50. annorum, cholericæ & macilentæ constitutionis, à tenera ætate ex diuturnis lucubrationibus hypochondriacus factus, varia & frequentia ad fluxum hæmorrhoidalem sensit molimina; qui cum per vasa sedis nunquam successit, ante decem annos vomitum patitur cruentum, qui tamen instituta mox in pede venæ sectione, subjunctoque rhabarbarinorum & pulverum nitrosorum ac absorbentium, nec non continuato per aliquot tempus fontis Schwalbacensis cum lacte mixti & calefacti usu, cohibitus exinde nunquam rediit. Ante annum vero ex domestica calamitate valde contristatus, prævia repentina virium & appetitus, nec non somni prostratione, tussim incidit humidam hypochondriacam adeo quidem vehementem, ut per integras sæpe horas, præsertim nocturno & vespertino tempore, ingentem viscidi ac tenacis cinericei muci copiam non sine molestissimo hypochondriorum & abdominis dolore exscreando, æger defatigaretur. Ceterum, pectus omni caruit vitio, nec sputum unquam sanguine apparuit mixtum; alvus autem non obstante flatuum, qui crebrius per os eructabantur, copia satis su- *Tussis hypochondriaca.*

perque

perque erat fluida; sub cujus depositione vires aliquantisper decrescere videbantur. Consultus ego in hoc affectu, cum ejus fomitem in primis viis ac imminuta ventriculi digestione latitare conjicerem, ad hanc ipsam restituendam primo pulverem ordinavi stomachicum ex radice ari, pimpinellæ albæ, sale absynthii, succino, pulvere corticum aurantiorum immat. viridium ad partes æquales sumtis, additisque aliquot guttulis olei macis & ligni sassafras compositum, bis per diem capiendum, cujus loco interdum summo cum fructu adhibui essentiam stomachicam pectoralem ex essentia gentianæ, succini, cascarillæ, nucistæ, croci, cardui benedicti myrrhæ & spiritu salis ammoniaci anisato præparatam. Binis quoque vicibus per hebdomadem ad expurgandas leniter primarum viarum cruditates, pilularum Cratonis gr. XV. cum duobus granis extracti croci, assumenda suasi, & loco potus ordinarii aquam fontanam simplicem cum quarta vini parte permixtam commendavi. Quibus effectum est remediis, ut observato accuratiori in diæta regimine, absoluto mensis unius spatio æger non modo molesta tussi liberatus fuerit, sed & cum appetitu ac somno quietiori, vires sensim recuperare cœperit.

Epicrisis.

Hæc historia satis abundeque docere potest, tussim & vehementem & diuturnam & cum magna viscidi humoris excretione junctam, ex stomachi & primarum viarum, quæ alimentorum digestioni præsunt, vitio & dejecto robore, nulla licet pulmonibus inhærente labe, ortum trahere posse, præsertim in hypochondriacis, quibus stomachus semper male affectus est, accedente præsertim gravi tristitiæ affectu, quo nihil ad vim solidarum, inprimis intestinorum & nervosarum partium imminuendam est potentius. Ex quo facile intelligitur, omnem prorsus curandi rationem eo esse dirigendam, ut vires deperditæ & universo corpori & maxime ventriculo per convenientia remedia restituantur. Et hoc præterea annotare licet, quod hypochondriaci & hæmorrhoidarii per graves & diu perseverantes animi affectus, nullis aliis etiam accedentibus caussis, quam promte & facile in multas & varias, easque longas corporis passiones delabi possint.

OBSERVATIO VI.

Rheumatismus pectoris. Generosus vir, ampla in dignitate constitutus, sexaginta & ultra annorum, sanguineæ & vegetæ nunquam non complexionis, rarius afflictam habuit valetudinem, & parcius hinc medicorum consiliis & medicamentis usus est, nisi quod bis quotannis circa tempora æquinoctialia venæ sectionem admiserit. Hic vir eruditus, si ullus alius, studiis, mentis laboribus, & occupationibus assiduis per longum annorum spatium sub immobili vitæ genere districtus erat, & tamen satis vegete valuit. Ante anni dimidium cum autumno consuetam ex incuria venæ sectionem omitteret, & ob metuendum fortunæ suæ detrimentum sub ingenti negotiorum & occupationum mole, animo valde perturbato & mœsto esset; vigorem & animi & corporis paulisper fractum persensit cum somno parco, interrupto, & crebrioribus sudoribus, maxime frigidis, matutino præsertim tempore stipato.

Accidit præterea, ut sub mutatione & inæquali cœli autumnalis statu, auræ frigidiori corpus cum exponeret, prævia horripilatione in catarrhum & tussim incideret; quam etiam prodiens in publicum neglexit. Inde vero factum est, ut satiscentibus viribus & ciborum adpetentia, aucto circa vesperam calore, pulsuumque celeritate, in gravem pectoris rheumatismum fuerit conjectus, qui hoc modo se prodebat: aderat tam violenta tussis sicca in principio noctu maxime infestans, ut omnem respirationem ad suffocationis fere periculum adimeret; cum maxima & intolerabili anxietate conjuncta, ut aliquoties ipse decumbens, ad spiritum liberius trahendum è lecto surgere, non sine molesta sudoris suppressione coactus fuerit. Petiit a me consilium. Ego, cum hujus affectus originem ex primarum viarum & hypochondriorum ob flatulentas abdominis distensiones, alvum strictiorem & intermissam venæ sectionem derivarem; & non pro simplici catarrhali, sed rheumatica tussi habendam esse judicarem; sanguinis detractionem summopere suasi, & utut alius medicus, forsan ob præjudicia sua, quibus circa venæ sectionis usum in febrilibus insultibus imbutus est, hanc non ratam haberet; me tamen autore ac suasore, decem minimum unciæ sanguinis tenaci muco referti fuerunt detractæ. Ex quo mox insignissimum in faciliori respiratione persensit allevamentum. Tussis vero sicca transiit in valde humidam; ita ut miram quantitatem crassi muci quotidie cum valida thoracis commotione ejiceret; quæ tussis maxime cum anxietatibus noctu affligebat, & omnem fere somnum adimebat. Ipse patiens pilulas Dn. N. S. assumebat, quas aliquot quidem sedes fuerunt secutæ, sed postea vehementiores alvi adstrictiones cum insigni anxietate persensit. Substitui ego igitur infusum mannatum ad avertendam a pectore nimiu humoris congestionem singulis tribus diebus sumendum; ex quo egregium percepit levamen. Mane infusum veronicæ, & de die ptisanam amygdalinam, circa vesperam, cum pulsus & calor semper esset auctior, pulverem nitrosum cum antimonio & succino mixtum dedi; quibus remediis per Dei gratiam intra duos menses, violentia istius rheumatis cessavit. Nihilo minus hicce æger adhuc de noctibus insomnibus, flatulentiis primarum viarum, & anxietatibus, mœstis cogitationibus, & fractis viribus conquestus fuit; & quia judicavi, horum symptomatum fundamentum in prava alimentorum digestione, propter vim stomachi & intestinorum digestricem, a morbo, & animi affectibus fractam esse positum; sufficientem motum & exercitationem corporis, conversationem cum amicis, potum aquæ simplicis cum quarta parte vini Rhenani dilutæ, & usum elixirii nostri visceralis cum bona corticum aurantiorum essentia permixti suasi. Quorum remediorum ope etiam integre vir longa vita dignus convaluit.

Epicrisis.

Tussim pure catarrhalem cum febricula quadam, a rheumatica probe ut distinguat medicus, in praxi valde necessarium duco; quia hæc longe alia remedia & medendi rationem quam illa postulat: catarrhalis simplex tussis dicitur hæc, quæ cum gravedine capitis, & coryza fit à transpiratione ob inæqualitatem aëris, tempore maxime autumnali & vernali ad interiora repressa oritur, & plures homines simul afficit, unde

unde dici ſolet epidemia. Rheumaticæ vero natura longe alia eſt. Nam licet à tranſpiratione habeat ſæpius ſuam primam originem; potiſſimum tamen vitioſæ plethoræ & cacochymiæ, ventriculi pravæ digeſtioni & viſcerum abdominis vitio cauſam ſuam debet, unde etiam graviora juncta habet ſymptomata, diutius durat, & magis eſt individualis. Catarrhalis facilius tranſit, & ſolius naturæ beneficio, modo non error in diæta committatur, magno ſæpius ſanitatis commodo ſubſequente ſolvitur; multo minus vero magnæ efficaciæ præſidia, uti eſt venæ ſectio exigit; quæ tamen in tali tuſſi, quam nos vocamus rheumaticam, & jam deſcripſimus, ceteris paribus, locum invenit commodiſſimum. Præter hæc illud in uſum ſcientiæ medicæ ex relata morbi hiſtoria & cura annotandum cenſeo, quod malum flatulento-ſpaſmodicum, quod communi nomine affectus hypochondriaci venit, etiam in vegetioribus ſubjectis à ſtudiorum intemperantia, vita motus experte, intermiſſa ſanguinis copioſioris detractione, ſuperveniente diuturniore animi perturbatione ſuboriri, & leviorum morborum vehementiam exacerbare poſſit. Denique in gratiam juniorum medicorum non ſilentio prætereundum eſſe puto, ad reſtaurandum robur ventriculi & inteſtinorum, medicamenta temperata balſamica, ſed frequenti & moderata doſi ſumta, & potum aquæ frigidæ cum vino ſpirituoſo permixtum egregie conferre. Dici enim vix poteſt, quam ſalutare ſit potus genus aqua purior, ſimplex, cum majori vel minori parte optimi vini permixta, tum ad ſanandas præſertim chronicas paſſiones, tum etiam ad eas avertendas, & robur per morbi vim amiſſum recuperandum. Illud adhuc ad complendam ſuperiorem morbi hiſtoriam commemorandum eſt, quod, cum jam in declinatione erat morbus, mitiori & tuſſi & pectoris oppreſſione reddita; ægroto noſtro ex conſilio alterius medici, me quidem invito, duodecim ſanguinis unciæ per pedis venam ſectam detractæ fuerint, ea medentis intentione, ut affectio moleſta ſic dicta hypochondriaca averteretur. Verum quam inconſulto id factum fuerit, eventus docuit. Vires enim jam tum à præcedente morbo, nimia humorum expectoratione & parciori ſomno imminutæ, & penitus collapſæ erant; & ciborum adpetentia & virtus ventriculi concoctrix maxime vacillans, ingentem cruditatum peperit proventum; quæ morbum inteſtinorum, per flatus & ſpaſmos augendo inquietudinem & anxietatem, pectoriſque oppreſſionem, noctu maxime inſtantem, & vim imaginativam mentis acerbiorem reddiderunt; & curationem haud parum protraxerunt. Ex quo intelligitur, quam noxia ſit ex longo morbo convaleſcentibus largior ſanguinis, in quo vis & robur ſolidorum vitale poſitum eſt, detractio; eo quod ejus copia & ſpirituaſcentia jam ab ipſo morbo ſatis imminuta fuit.

Observatio VII.

Tuſſis ab œdemate pedum repulſo. Fœmina generoſa ſexagenaria naturæ alias ſatis robuſtæ, gravi haud unquam laboravit morbo, præterquam quod ante duos annos de doloribus artuum vagis, tumidis pedibus, & corporis languore fuerit conqueſta. Huic contigit id infortunii, ut incuria ex alto per viginti ſcalas præceps delapſa fuerit in terram, ubi ex magna conſternatione jacuit fere exanimis. Detecto corpore magna in pedibus contuſio viſa fuit, cum profundo in dextro pede cruento vulnere; cumque graviter terrore perculſa eſſet, cum ingenti virium lapſu, & internis & externis remediis ſatis ſuperque ipſi fuit proſpectum. Sed tertio mox à lapſu die in immanem tuſſim ferinam & convulſivam conjecta eſt, quæ noctu, præſertim, quando claudendo oculos obdormiſcere cœpit, omnem adimendo ſpiritum, ſuffocationem minabatur. Medicamentis contra hoc ſymptoma præſcriptis nihil proficientibus, & ego vocatus ſum. Ordinavi hoc medicamentum: recipe maſſæ Pilularum de ſtyrace, aloephanginarum ana drachmam dimidiam. f. pil. no. quinquaginta, de quibus decem alternis diebus circa ſomni tempus aſſumtæ fuerunt. A quibus uſurpatis optime habuit, & tuſſi reddita mitiori & evaneſcente omni ſuffocationis metu. Nihilo minus cum continua pectoris oppreſſione, tuſſi ejecit inſignem pituitæ copiam; languebat diu appetitus, nec ſomnus adeo fuit placidus. Pedes vero, qui antea fuerunt tumidi, graciliores apparebant, & quod notabile, fœmina per totum fere morbi decurſum de ingenti frigoris ſenſu in pedibus conquerebatur, adeo, ut lagenis fervida aqua repletis eos continuo fovere opus fuerit. Medicamenta, quæ inſignem opem in hoc affectu tulerunt, fuerunt mixtura ex aqua hyſſopi, veronicæ, oxymeli ſquillitico, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, ſpiritu cornu cervi ſuccinato, ſyrupo corticum aurantiorum debita doſi, & proportione concinnata; neque minus pulvis ex ſpermate ceti, floribus ſulphuris, ſaccharo, & pauxillo balſami Peruviani & croci; infuſum quoque ex hyſſopo, veronica, & cortice ligni ſaſſafras: præterea quoque elixir roborans pectorale & ſtomachicum ex tinctura tartari, eſſentia ſuccini, croci, & corticum aurantiorum recentium; quorum ope intra ſex ſeptimanas convaluit.

Epicriſis.

In hac morbi hiſtoria digna ſunt, quæ præ aliis obſerventur, momenta: 1) quod immanis illa conſternatio ac terror, vim ſuam non in totius corporis extremitates, ut ordinario fieri ſolet; ſed tantum in pedes exercuerit: dum illi antea notabiliter tumidi protinus detumeſcere, ac refrigeſcere cœperunt. Hinc per metaſtaſin inſignis ſeri impurioris, eo uſque in pedibus ſtagnantis copia, ad pectus delapſa, vehementem pectoris rheumatiſmum, ac convulſivam fere tuſſim, qua antea nunquam laboraverat, induxit. Talis conſenſus pedum cum pectore, aliis quoque exemplis mihi perquam notus eſt: ex quibus hoc eſt valde notabile: laborabat quondam hujus Academiæ Profeſſor, tumore pedum œdematoſo, ad abdomen uſque aſcendente. Hic cum tertiana febre, epidemicam tunc ſtragem inferente corriperetur: factum eſt, ut per ingens cum horrore junctum frigus, ſub acceſſionum initio ſtatim detumeſcerent pedes. Verum mox ſucceſſit ſumma ſpirandi difficultas, cum inſigni pectoris oppreſſione, adeo ingraveſcens; ut fruſtra datis varii generis remediis, ſub quarto paroxyſmo, accedente catarrho ſuffocativo exſtingueretur. Ejuſdem tenoris caſum, ante aliquot annos adnotavi in generoſa quadam fœmina; quæ pedum œdemate diu affecta, accedente demum tertiana, fatis ceſſit. 2) Confirmat quoque hic caſus, quod ſalva ac integra pulmonum ſubſtantia exiſtente, ex ſola vitioſæ

materiæ

materiæ translatione, gravis pectoris rheumatismus, & diuturna tussis suboriri queat: nostra enim ægrotans nunquam incommoda in pectore antea senserat.

Observatio VIII.

Tussis chronica habitualis. Vir annorum sexaginta octo, habitus corporis succulenti, constitutionis plethoricæ, lauto victu, vitaque sedentaria utens, meum aliquando requirebat auxilium, eo, quod diuturnis pectoris adfectionibus vexaretur. Retulit scilicet, se juvenem hæmoptysin fuisse passum, & hac congruis medicaminibus sedata ac percurata, retinuisse tussim humidam habitualem. Hæc quotannis autumnali ac hiemali potissimum tempore, coryza, aliisque catarrhalibus defluxionibus stipata infestabat, tanta sæpius ferocitate, ut suffocari non raro videretur. Novissime vero medio hieme accedebat tussis sicca; qua per aliquot dies insistente, horror atque calor jungebantur, tumque sequebatur liberior expectoratio muci copiosi, sanguine grumoso, subnigricante permixti. Præsens igitur medicus venam in pede tundi jusserat, qua secata levatum fuit pectus, & æger, usurpatis adhuc variis remediis à malo suo est liberatus. Quum autem hujus recursum timeret; ad hunc præcavendum, meam desideravit opem. Quare injunxi rectum rerum non naturalium usum; & præterea, ut humorum adfluxus à pectore derivaretur, suasi laxantia ac diaphoretica: illa quidem ex rhabarbaro paranda, sæpiusque usurpanda; hæc in forma infusorum mane adhibenda. Cerevisiam quoque pro potu interdixi, & in ejus locum decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, rasura cornu cervi, radice cichorei, liquiritiæ, semineque fœniculi concinnatum ordinavi. Inde nunciavit mihi, se nihil, de quo amplius conqueratur, habuisse; sed si forsan acidis inter prandium uteretur, recrudescere non nunquam tussim.

Epicrisis.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod hæmoptysis, quæ in juventute proruperat, post quadraginta demum annos redire possit. Caussa in sola plethora aecrescente quærenda est, qua per commodam venæ sectionem imminuta, cessavit utique periculosa sanguinis per pulmones ejectio. Neque minus hic casus nos clare docet, quantum vitii & labis, seu potius imbecillitatis in principaliori viscere a morbo diu illud infestante relinqui possit; adeo, ut sanguinis in sene hoc immodica redundantia non aliis interioribus partibus & visceribus, sed pulmonibus infesta fuerit. Videmus etiam habitualem & per multos annos durantem tussim, minus quidem periculosam, ex semel male affecto pulmone suboriri posse. Nam vitium, solidis partibus diutius inhærens, non tam facile ex toto tollitur, minimum, dum debilitatem quandam relinquit, ad plures morbos eorumque recidivas disponit.

Observatio IX.

Tussis in sene salutaris. Novi virum literatum septuagenario majorem, mediocris corporis habitus, & moderatioris animi, vitæ & victus, qui ob arcendam plethoram, quæ multorum etiam senilium morborum fœcunda genitrix est, singulis fere annis bis vel ter sanguinem è pedis vena mittendum curavit, & inde etiam quoad omnes corporis functiones satis bene habuit, præterquam quod per quindecim fere continuos annos molesta febre rheumatica tussiculosa, per aliquot septimanas sæpius perdurante afficiatur; quæ ipsum interdum ex improviso, vento maxime regnante boreali, corripit; hanc lassitudo corporis, gravitas in capite & pectore, dolor tensivus circa primam lumborum vertebram, pedum refrigeratio, alvus strictior, urina tenuis, sternutatio, appetitus auctior prænunciant. Sequitur postea tussis primo violenta & sicca, cum calore præternaturali anxio, & cum alternante horridula & æstuosa extremorum alteratione. Elapsis aliquot diebus valde copiosa lenti & viscidi muci successive fit excretio. Urina quæ primis diebus erat tenuis, jam crassa fit, pauca & sedimentum deponit. Tandem intra duas vel etiam tres hebdomades sponte vel per sudorem universi corporis, vel per sedes morbus solvitur. Redeunt mox & animi & corporis vires, redit quoque ciborum adpetentia; somnus fit quietior, & reliquo anni tempore a morbis, qui huic ætati alias familiares esse solent, immunis vivit. Remediis in hac tussi non nisi levibus & simplicibus utitur; præter regimen externum conclavis & lecti valde temperatum & abstinentiam à consueto cerevisiæ potu, infusum Theiforme ex veronica, radice glycyrrhizæ, lacte, juscula quoque avenacea, cum saccharo cando, & aliquot cochlearibus olei amygdalarum dulcium bibit. Circa vesperam dosin pulveris bezoardici leniter nitrosi sumit; & quando urina incipit deponere sedimentum, intra quatriduum semel decocto mannato, ad amuream a pectore avertendam & foras ejiciendam, summo cum fructu utitur.

Epicrisis.

Rheumaticæ ejusmodi febres si placide tractantur & decurrunt, criticæ & medicinales merentur dici rectissime. Tota enim sanguinis & humorum massa ab heterogeneis ipsi immixtis succis per congrua emunctoria depuratur; sed hæc depuratio, à natura, ut ita loquar, instituta fit per gradus, eget tempore, expectatione ac patientia, nec vult præcipitari multis aut minus congruis & validis medicamentis. Caussam ejusmodi catarrhalium & rheumaticarum febrium, vulgo in transpirationem prohibitam tantum rejiciunt; ast quando perpendimus, raro hieme, licet frigidissima, sed vere plerumque & autumno ejusmodi febres, cujus generis etiam sunt, quæ variolis, morbillis, doloribus etiam arthriticis accedunt, corpora infestare; statuendum potius videtur, non solum cohibitam perspirationem caussam esse, sed peculiare virium in atmosphæra nostris succis & partibus solidis adversum, latitare; quod nos quidem in virulentæ & fermentativæ indolis materia, ex pravis exhalationibus oriunda collocamus. Præter hæc discere id oportet, venæ sectionem per se senili ætati prorsus non esse adversam; ut potius ad longam & sanam vitam multum conferre possit. De quo argumento in *dissertatione de venæ sectionis usu ad vitam longam* prolixius egimus. Illud adhuc subjiciendum esse censeo, quod ægrotans sedulo observaverit mitissime & optime hunc morbum in salutem vergere, si mox à principio usque ad finem & plenariam restitutionem omni studio ac cura tractetur; contra vero, si primis diebus negligatur, nec accuratum regimen observetur, neque in

rerum

rerum non naturalium usu, vitando aërem frigidum & humidum sibi moderetur, non modo graviorem & diuturniorem fieri; sed etiam sæpius magna cum sævitia & periculo reverti.

Observatio X.

Tussis convulsiva infantum. Tusses convulsivæ, si ullam infestant ætatem, idque non sine periculo, certe id in infantibus & pueris contingere, in praxi observamus; idque maxime quando ex præternaturali temporum constitutione nascuntur, adeoque epidemice grassantur. Vidimus id crebrius & maxime anno 1709. hieme post hominum memoriam, mense Januarii & Februarii intensissima. Nam principium anni Euro noto spirante erat nebulosum; Postero autem & subsequentibus diebus Zephyrus vehemens pluvias, & noctu inter d. 5. & 6. Januar. plurimam nivem Eurus, versus aquilonem inclinans, cum intenso frigore adduxerat; quod in dies fere, inter matutinas præcipue nebulas diesque & noctes serenas, crescendo ea vehementia nos adflixit, qua de longe lateque querelas multiplicare Europæ contigit; donec d. 20. prægressa nivosa, vesperi auster temperatiorem & pluviosam auram induceret. Quod intensissimum frigus aliquamdiu quidem remittens, medio tamen Februarii revertens totam gelu terram constrinxit; eo tempore, & etiam sequenti vernali pleuritides spuriæ & veræ, peripneumoniæ, graviter affligebant adultiores; tusses vero ferinæ, convulsivæ, cum suffocatione conjunctæ multis & pueris & infantibus erant lethales. Et cum tum temporis in aula Berolinensi in officio Regio ut medicus versarer, sæpius a me consilium flagitatum fuit. Curam eo direxi, ut ad spasmos pectoris & præcordiales sopiendos accommodata & interna & externa præscriberem. Inter externa unguento pectorali, quod in Augustana Pharmacopœa describitur, cum essentiæ croci æquali portione & pauxillo camphoræ commixto linteamina imbui, & regioni præcordiali frequenter imponi jussi. Clystere quoque domestico simplici carminativo venter solutus; interne vero nil nisi electuarium ex oleo amygdalarum dulcium, spermate ceti, item syrupo papaveris albi, in jusculo avenaceo datum fuit. Remittente hinc quodammodo vehementia spasmorum, sequenti mixtura ad colluviem vitiosi muci in ventriculi & intestinorum canale, neque minus in bronchiis stagnantem, tam per expectorationem, quam etiam per alvum exturbandam usus sum. Rec. aquæ hyssopi, veronicæ ana unciam, essentiæ croci, spiritus salis ammoniaci ana guttas quindecim, syrupi mannæ cum rhabarbaro drachmas duas, tartari emetici soluti granum unum. Hæc mixtura pueris duodecim vel quindecim annos natis, dimidia pars ejus illis, qui sex vel septem vel octo annos habebant, quarta trium annorum infantibus fuit data. Secutus est vomitus cum præsentaneo levamine, & expectoratio etiam melior facta. Alternis diebus repetita hæc est mixtura; reliquo tempore mixturæ ex aqua florum tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, cerasorum nigrorum, veronicæ cum pulvere Marchionis, cinnabari, antimonio diaphoretico, additis aliquot guttulis spiritus cornu cervi succinati, item essentiæ croci datæ fuerunt, & plerique ex his remediis optime se habuerunt.

Epicrisis.

Cum infantes & pueri patentiores habeant cutis poros & vias, facilior etiam aëris intemperatioris & asperioris in eorum corpora est ingressus, adeo, ut ex parte humores tenues lymphaticos inspisset, & transpirationem impediendo, ad interiora ventriculum potissimum & pectus eos compellat. Et quoniam infantes ob satis tenerum, mobile, & sensibile genus nervosum, ad motus spasticos & convulsivos aspectu sæpe horribiles sunt propensi, mirum non est, eos præ aliis ætatibus, quando ejusmodi tusses regnant, acerbiora experiri symptomata. Videmus enim vehementissime moveri & contrahi pectus, cum omnibus artubus, sub collo & facie mirum intumescente & sanguine suffusa, oculis torvis existentibus, & ob spirationem difficillimam ægros sæpe occluso pharynge pro mortuis haberi. Prima igitur medici sit intentio, ut motus hos enormes quodammodo sopiat, & postea collectam lentam & viscidam tam in pectore quam in ventriculo & duodeno hærentem materiam blande per vomitum & alvum eliminet. Et certe concisa dosi tartarus emeticus solutus in mixtura commoda, ejusmodi in casibus si detur, longe optimum & desideratissimum præstat effectum. Id quod etiam in tussi convulsiva & suffocativa, quæ in variolarum, item morbillorum maxime declinatione infantes infestare solet, summo cum levamine ægrotantis sæpius expertus sum. Vidi etiam non raro tussim convulsivam in infantibus difficili dentitione laborantibus, quæ nullo modo & medicina sopiri potuit, post dentium vero eruptionem sponte cessavit. Adeo, ut ex sola hac observatione recte colligere possimus, motus hos pectoris violentos, non semper pro causa materiam insignis molis habere, sed a sola vellicatione nervosæ cujusdam partis originem suam trahere posse.

Observatio XI.

Vir quidam ætatis consistentioris, concionatoris munere fungens, hypochondriacis ob vitam sedentariam passionibus per longos annos obnoxius fuit, nimirum alvi obstructione, dolore sub hypochondriis tensivo, adpetitu vago, tinnitu aurium vexatus &c. His tandem vernali tempore, accedente forsan corporis refrigeratione, jungebatur tussis, & per integrum jam inhæserat semestre. Vespertino præsertim ingravescebat tempore, tumque efferata vehementia infestabat, donec post magnos conatus, muci admodum viscidi quidpiam excerneretur. Neque tamen minus pectus grave, & spiratio erat difficilis; sumtis epulis magis invalescens. *Tussis hypochondriaca.*

Epicrisis cum consilio.

Tussis chronica & pertinacioris indolis est illa, quæ molestissimo intestinorum morbo, qui vulgo hypochondriacus vocatur, laborantibus infesta est. Atque ratio in promtu est: nam quia tussis à nimia congestione humorum ad pectus valde infirmum & atonia affectum accidit, & prima in hypochondriacis regio ob destructam digestionem, viscosos multos crudos humores suggerit; non mirum est, ejusmodi generis tusses non tam facile sanationem recipere. Accedit & hoc, quod illa convulsiva thoracis & to-

totius abdominis concussio, quæ fit per tussim, digestionis, quæ fit secundum naturam, negotium, in intestinorum canale plus adhuc labefactet & pervertat. Nam plura mihi cognita sunt exempla, quod diu multumque perseverante tussi ob vitiatam digestionem, & canalis intestinalis tonum destructum, affectio hypochondriaca demum producta fuerit. Ex quo jam facile intelligitur, difficilem omnino esse tussis hypochondriacæ curam. Neque enim, quæ in simplici & catarrhali epidemia tussi idonea sunt remedia, hic sufficiunt; sed respiciendum quam maxime est, ad digestionem ventriculi juvandam, & destructum intestinorum tonum restituendum, ac circulationem etiam sanguinis per viscera abdominis, quæ in hypochondriacis lentior est, promovendam. Ego itaque in præsenti casu, atque etiam in aliis similibus non sine insigni fructu, præparato prius corpore, ceteris pharmaceuticis alias satis efficacibus remediis nihil proficientibus, curam cum aquis mineralibus, acidulis vel etiam thermis temperatioribus, sine vel etiam cum lacte, pro diversa subjectorum & circumstantiarum ratione instituendam suasi. Ante vero, inter & post earum usum elixiriis temperatioribus stomachicis & balsamicis, & ejusdem virtutis pilulis, subjuncto simul loco potus ordinarii decocto temperato ex radicibus & lignis totam curam absolvendam statui; non neglecta etiam accommodata sanguinis vel per venas hæmorrhoidales hirudinum ope, vel per sectionem venæ in pede missione, modo post illam, præsertim autumno & vere patiens frigidum australem aëris statum evitet. Nam dici vix potest, quam graviter ex hujus rei neglectu luat æger, & quam sæviter inde tota passio ingravescat.

Observatio XII.

Tussis in gravida. Generosissima fœmina in vicina urbe quartum mensem prima vice gravida, anno 1732. tempore, quo & variolæ & convulsivæ tusses epidemice & sæviter grassabantur, vehementiori etiam infestabatur tussi cum febricula nocturna; appetentia ciborum penitus erat prostrata; siti vero premebatur, ad quam deliniendam decoctum temperatum vino intermixtum bibebat. Deliberatum fuit, num venæ sectio ad abortum præcavendum locum habere possit, eo quod dolores quosdam spasticos & tensivos circa lumborum regionem & inguina generosissima fœmina interdum percipiebat. Ego, quia erat plethorica, & venæ præsertim in partibus superioribus, maxime jugularis valde turgebant sanguine, innoxiam eam minimum, sed tentandam potius io manu judicavi. Et sanguis muco crasso tenaci valde obsitus detractus fuit. Tussis hinc & febris longe remissior facta est: Præter venæ sectionem infusum quoque rhabarbarinum cum manna, ad lentam pituitam per alvum, quæ erat segnior, subducendam cum fructu datum fuit.

Epicrisis.

Ex vehementiori tussi, præsertim convulsiva abortus fieri posse, non novum, nec inauditum in praxi medica est. Hujus vero caussam in sanguine & humoribus impuris & spissis, quia menstrua cessat purgatio, radicari pro statuto & certo etiam habendum videtur. Sanguinis itaque abundantioris ac impurioris per sectam venam detractionem, ipsa sana ratio dictitat & experientia etiam aliorum confirmat.

Plures de tussi casus legantur in *Consult. ac respons. medicin. Sect. II. casu LXXV. LXXVIII. & XCVI.*

CAPUT IV.

De Singultu.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quemadmodum respirationis negotium binis potissimum absolvitur actibus, inspiratione videlicet, ac exspiratione: ita utriusque etiam ratione lædi potest. Exspirationis quidem vitium, quod tussis nomine venit, superiori capite pertractavimus: ad inspirationis vero læsionem, illa pertinet affectio, quam Græci λυγμὸν seu λυγγὶν, nos singultum vocamus. Hic, si spectemus definitionem, nihil est, quam septi transversi, & adnexarum quarundam partium concussio spasmodico-convulsiva, interrupta, molesta, sub inspiratione facta, & cum sonora aëris per os explosione stipata. *Definitio singultus.*

§. II.

Hujus naturam explicaturi; quædam de fabrica partium, quæ ad id vitii perficiendum concurrunt, præmittemus. Sic nobis primo se sistit septum transversum, Græcis diaphragma dictum, quod omni circumferentia musculosum, fibris à centro ad peripheriam tendentibus, in centro tendineum, mediam corporis cavitatem ab infima, transverso, simul obliquo, anterius altiori, posterius decliviori situ dissepiens, versus thoracem convexum, abdomen versus concavum, nervis partim à vertebralibus colli, partim ab intercostali ramo, & vago pari oriundis, satis capacibus instructum; binis foraminibus, quorum dextrum in tendineo circulo cavam venam, sinistrum in musculosa parte œsophagum, ac par nervorum vagum transmittit, pervium, variis undique adhærescit partibus. Nimirum antica parte costis, sterno, & musculis intercostalibus; media per tunicam pleuram, convexam septi superficiem cingentem, mediastino; ventriculo, non solum per nervos, ac exteriorem tunicam, à peritonæo productam, utrique communem, ac concavum septum investientem; verum etiam per stomachum græcis καρδία dictum, ipsi firmiter adnexum; hepati, ejusque gibbosæ superficiei per ligamentum latum; & postica regione vertebris lumbaribus per duas musculoso-tendineas appendiculas arcto connectitur vinculo. *Structura diaphragmatis.*

§. III.

Vi hujus dictarum partium mutui vinculi necesse est, ut unius partis in loco mutationem sequatur reliquarum adhærentium motus: quod in naturali statu respirationis docet negotium. Namque sub hujus priori actu, inspiratione, partim musculis intercostalibus, costas sursum, simulque antrorsum trahentibus, partim ipsis musculosi septi fibris, à centro ad peripheriam contractis, & abbreviatis, hoc ex convexa in magis planam convertitur figuram: protinus hunc motum æmulantur vicinæ paries, & universum sursum antrorsumque trahitur abdomen, stomacho per abbreviatas septi fibras magis coarctato. *Diaphragmatis usus in respirationis negotio.*

Om-

Omnia hæc pristinam subeunt conditionem, diaphragmate in exspiratione ad convexitatem redeunte. Inde vero sequitur, quod ubicunque thorax & abdomen sursum, antrorsumque tolluntur, & pectoris ampliatur cavitas, ibi sit inspiratio; si contra, expiratio.

§. IV.

Historia singultus. Jam si ad singultum fiat adplicatio; hujus primum historiam, quamvis facillima cuivis sit diagnosis, 'curatius attendentes, sic habere deprehendimus. Concutitur pectus celeri impetu, cum sono acuto; sub qua concussione thorax & abdomen attolluntur, pectoris cavitas fit amplior, loquentibus sermo intercipitur, quin tanta sæpenumero est vehementia, ut juxta DOLÆUM *Encyclop. medic. Lib. III. cap. II. pag.* 174. totum contremiscat corpus, & costæ frangi videantur. Ipse sonus, qui jungitur, tantus nonnunquam est, ut canis latratus instar à transeuntibus in platea, & ædibus vicinis percipi possit. Conf. LAZARUS RIVERIUS *obs.* 1. *pag.* 302. THOMAS BARTHOLINUS *histor. anat. rarior. Cent. II. histor.* 4. *pag.* 175. VITUS RIEDLINUS *obs.* 31. *pag.* 67.

§. V.

Ratio formalis singultus. Hæc cum phænomenis inspirationis collata, luculenter docent, singultum esse inspirationis vitium, saltem sub ea contingere. Quemadmodum vero sub naturali inspiratione antecedere observatur motus musculorum intercostalium; sequitur transversi septi constrictio, & tandem abdominis elevatio, hæcque omnia placido, ac lento procedunt gradu: ita è contrario in singultu, tanquam præternaturali inspiratione, primum observatur septi transversi constrictio, & vi consensus sequitur motus connexarum partium, cuncta vero vehementer, & velocissime fiunt. Concusso sic velocissime septo, concutitur quoque gula & stomachus citissime: hinc aëria, continuo a nobis deglutiti portio, intra gulam comprehensa, magno impetu sursum per integrum pellitur œsophagum, & tandem in fornicato palato, singultuosum illum efformat clangorem. Conf. LANGII *Pathol. animat. Cap.* 36. Concussum denique septum, producto singultuoso sonitu, plus minus lento progressu rursus convexum redditur: i. e. fibræ musculares iterum prolongantur: hinc quies fit, & per intervalla redit convulsiva concussio.

§. VI.

Differentia singultus à continuo septi transversi spasmo. Dum ergo singultus est convulsio diaphragmatis velocissima, sed mox remittens, & per intervalla recurrens: distinguit sese ab ea spastica detentione, quæ diutius septum tenet rigidum, ac perpetuam spirandi caussatur difficultatem. Conf. CASPAR HOFFMANNUS *Instit. med. Lib. III. cap.* 86. §. 6. GALENUS *de sympt. Lib. II. cap.* 2. Hæc accedere observatur colicæ convulsivæ; aut paroxysmis hystericis vehementioribus; & à sonitu, singultientibus familiari vacua deprehenditur.

§. VII.

Differentia inter singultum acutum, & chronicum. Ad hæc notanda omnino est differentia, quæ singultum chronicum intercedit, & acutum. Hic morbis acutis jungi observatur, ut febribus continuis, malignis, exanthematicis, pestilentialibus, inflammationibus nobiliorum viscerum &c. & non modo brevioris exitus, verum ancipitis quoque eventus est. Contra chronicus longas ægritudines comitari solet, ut sunt hystericæ, cachecticæ affectiones, vitiata primarum viarum conditio, mala partium spiritalium conformatio &c. & in hac sua indole ad plures dies, hebdomades, menses, quin integros annos perdurare potest. Sic BARTHOLINUS *Centur.* 3. *epistol.* 61. de muliere per biennium adeo graviter singultiente, ut a dæmone obsessa videretur; & *cent.* 2. *hist.* 4. de singultu per quatuor annos infestante; alii alia exempla allegant: quorum numerus à MARCELLO DONATO *Lib. IV. hist. med. cap. V.* & SCHENCKIO *obs. L. III.* recensetur.

§. VIII.

Sedes singultus. Quod singultus sedem attinet; variæ medicorum de ea semper fuerunt opiniones. Veteres, & horum antesignanus HIPPOCRATES *Lib. VI. aph.* 39. ventriculum solum accusarunt, & per ejus violentum motum, quo rem sibi infestam expellere conaretur, descripserunt. Verum, ne tali ratione illum cum vomitu vel ructibus confunderent; singultu agitari ea, quæ superiori ventriculi orificio inhærescunt, vomitu, quæ ejus fundum occupant, perhibuerunt. Vid. FORESTUS *obs. XII. Lib. XVIII. pag.* 286. Alii vero, quorum agmen ducit FELIX PLATERUS *Lib. II. de funct. læsion. Cap. V. pag.* 476. sedem in solo septo transverso collocarunt; cum priorem opinionem non omnibus phænomenis satisfacere viderent. Alii denique media incedentes via, primario quidem os ventriculi superius adfici, per consensum tamen semper diaphragma simul agitari autumarunt: quos inter nominandus est DOLÆUS *Encyclop Med. L. III. c. II. p.* 174.

§. IX.

Nostra sententia. Mea vero sententia principalis sedes, ac primarium hujus affectus organon, in diaphragmate collocandum est: siquidem absque hujus musculi transversi ope, nulla inspiratio, cujus præternaturalis effectus est singultus, fieri potest. Enim vero cum superius ventriculi orificium firmissime adhærescit septo illi; impossibile est, quin simul una cum œsophago in hoc affectu patiatur. Et hinc adparet fundamentum illius divisionis, qua singultus in idiopathicum & symptomaticum recte dispescitur. Ille enim est, si caussa ejus materialis, in ipsa transversi septi substantia hæret; hic, si caussa in ventriculo residet, & hujus vellicatio ad diaphragma propagatur.

§. X.

Caussa proxima. Caussa singultus proxima est irritatio vel stimulatio aut diaphragmatis, aut stomachi, & hinc inducta harum partium convulsiva concussio. Quamobrem quo debiliori nervorum genere homines sunt præditi, eo facilius hoc affectu corripiuntur: hinc infantes, pueri ac senes ipsi præ aliis sunt obnoxii, adeo, ut diæteticum quoque ac transitorium illum singultum, de quo nos non loquimur, & qui vel ex stomachi refrigeratione, vel haustu avidiori aut frigidiori, vel etiam risu suboritur, facillime incurrant. Sed & illæ mediatæ ac remotiores caussæ, quæ morbosum singultum, medentis auxilio dignum, suscitare valent, in his subjectis facilius vim suam exserunt: quas jam ordine suo recensere, animus est.

§. XI.

Caussa singultus sita sunt 1] in aëre frigido.

Aëri, eique frigido ac humido, præsertim subjectis antea calentibus admisso, princeps debetur locus. Qui nudo vel leviter tantum tecto pectore, quique nudis præter consuetudinem pedibus, in frigidioribus ambulant pavimentis, quo teneriores fuerint, eo facilius singultum incidunt; & infantes, quorum vertex adhuc palpitans non bene tectus fuit, eodem affectu frequentissime corripiuntur. De triduano singultu ex diuturniori in aquis mora, casum refert memorabilem CAROLUS RAYGERUS in M. N. C. *dec. I. anno VI. obs.* 211. & majori attentione dignus est ille, cujus meminit RIVERIUS *Cent. III. obs.* 42. quod quædam puella, per totum hiemem singultu graviter vexata, omni vero æstate ab eo libera fuerit.

§. XII.

2] in alimentorum nimia quantitate.

Ejusdem affectus caussam ipsa alimenta præbent, vel nimia quantitate sumta, vel inimica qualitate prædita. Sola avidior ingurgitatio, qua bolus bolum, haustus haustum trudit, & in superiori ventriculi orificio commoratur; hoc vellicando, singultum, utut leviorem producit: & sic FORESTUS *Lib. XVIII. obs.* 12. singultum à frusto pulmonis bubuli in œsophago restitante commemorat. Cibi quoque nimia quantitate ventriculum onerantes, eandem pariunt molestiam: id quod pueri voraciores, & gulæ dediti testantur; & solum panem nimia quantitate ac aviditate ingestum, id vitii concitasse, notat EPIPHANIUS FERDINANDUS *hist. med.* 43. Potulenta, majori copia ingurgitata, maxime si externa accesserit refrigeratio, aut ipsa nimis frigida fuerint, tussim pariunt, exemplo heluonum, nudo inter pocula pectore versantium, & infantum lactentium, si iis cerevisia frigidior exhibeatur. TIMÆUS à GULDENKLEE exemplum hujus affectus allegat in viro, qui valde calefactus, nimium aquæ frigidæ cum nitro hauserat *Lib. III. Cas. V. pag.* 115. & RIVERIUS *de morb. infrequent. obs.* 1. singultum semestrem, à frigido haustu vehementissimum adnotat.

§. XIII.

3] in assumtorum inimica qualitate.

Quæcunque assumtorum vel per se nimis sunt acria, vel ex variis caussis intra ipsum ventriculum, in saburram acrem, viscidam, stomachum vellicantem dehiscunt: morbum nostrum plus minus gravissimum inducunt. Quem fugit lactis & lacticiniorum corruptionem in ventriculo, singultientes reddere infantes; quale exemplum funestum narrat BARTHOLINUS *Act. Med. Hafn. Vol. II. observ.* 28. Item tenendum est de acribus, causticis, aut plane venenis. De singultu ex cicuta comesta, GULDENKLEE *Lib. VII. cas.* 4. ex euphorbio *ibid. cas.* 7. ex cepis, allio, & zingibere GATINARIAS *de cognit. & cur. ægrit. pag.* 81. ex oleo vitrioli loco balsami sulphuris fumeo BARBETTE *prax. med. Lib. IV. cap. 2. pag.* 136. ex nimio usu juleporum acidorum, & emulsionum refrigerantium in acutis SCHENCKIUS *Lib. III.* allegant notatu dignas observationes. Neque minus huc referenda sunt vomitoria ac purgantia drastica, maxime helleborata, quæ rodendo, stimulando, & inflammando ventriculum ac intestina, ad singultuosum disponunt morbum.

§. XIV.

4] in materia acri diaphragmati incumbente.

Citissimas & utplurimum funestas septi transversi concussiones excitant humores acriores, corrupti, multisque salinis partibus referti, si incumbant diaphragmati. Notum mihi est exemplum de homine, qui per decem & tres dies vehementissimo afflictus singultu, tandem obiit: cujus in thorace aliquot seri acrioris extra vasa natantis unciæ post institutam cadaveris sectionem repertæ fuerunt. Et huc fere pertinet singultus, qui a materia arthritica vel podagrica per metastasin ad septum transversum decumbente suboritur: qualem a retropulsa arthritide excitatum adnotavit GEORG. HIERON. VELSCHIUS *Hecatost. II. obs.* 54. Idem morbus contingit, si dysenteriæ vel diarrhœæ, præsertim ab initio cohibitæ, & per opiata, vel alia adstringentia sufflaminatæ fuerint: quemadmodum observavi *in not. ad Poter. cent.* 11. *cap.* 47. Neque raro erysipelati retropulso, aut in senioribus ac imbecillioribus haud satis vegete expulso jungitur singultus. Quæ omnes caussæ nituntur materia acri, ac veluti caustica, nervosis septi transversi partibus, vel orificio ventriculi superiori sese insinuante.

§. XV.

Singultus acutus ab inflammationibus.

Qui acutus audit singultus, jungitur morbis, qui sunt brevioris exitus. Ex iis primas tenent inflammationes viscerum nobiliorum, sic malum illud sequitur vulnera ac inflammationes ipsius septi, ut in paraphrenitide adparet; nec non ventriculi & intestinorum, adnotante FORESTO *Lib. XVIII. obs.* 12. phlegmonem hepatis, testibus CELSO *Lib. II. cap.* 7. BARBETTE *prax. med. Lib. IV. cap.* 2. cujus pathognomonicum signum, dolor ad jugulum ascendens suppeditat. Ipsæ cerebri, ac meningum inflammationes, gravesque vulnerationes, vi consensus, quem hæ partes per nervum vagum cum septo stomachoque habent, eminus hoc symptoma producunt. Conf. HIPPOCRATES *Sect. VII. aph.* 3. & HEURNIUS *comment. in hunc aphor. pag.* 469.

§. XVI.

1] febribus junctus.

Idem vitii genus sociari solet febribus continuis, malignis, & exanthematicis &c. ubi variæ remotiores concurrunt caussæ. Aut enim junctæ inflammationis caussa fit singultus; id quod cumprimis in febre pestilentiali à carbunculo, septum aut ventriculum obsidente, evenire asserit DIEMERBROECK *Cap.* 13. §. 5. *& Cap.* 15. *annot.* 15. aut si febrium legitimus decursus præmaturis anodynis, opiatisque turbatus fuerit, qualem memorabilem casum recenset RIVERIUS *Cent. III. obs.* 17. aut sudores repressos, & exanthemata restitantia, vel repulsa sequitur; aut acrem ventriculi saburram comitatur, cujus exemplum in febre hemitritæa refert FORESTUS *Lib. V. obs.* 15. Hisce in casibus periculosa simul adsunt signa, sitis magna, debilitas insignis, vigiliæ, delirium, impudentia, ardor inextinguibilis, motus maxillæ inferioris tremulus, nervorum distentio, vocis interceptio, urina diluta &c. Contra vero si circa dies criticos occurrit, ac reliqua signa, maxime coctionis in urina fuerint bona; nihil mali portendit, sed vomitum criticum, aut alvi fluxum futurum prænunciat, & his subsequutis cessat. Sæpius quoque has acutas febres ita sequitur singultus, ut cum ipsis permaneat, & per totam febrem simul exacerbetur; quales

fe-

febres singultuosæ, aut lyngodes veteribus appellantur, earumque exemplum in M. N. C. *anno* 4. *observ.* 48. *pag.* 43. allegatur: quorsum etiam spectat memorabilis casus à POTERIO *Cent. II. cap.* 47. allegatus.

§. XVII.

3] ab inanitione.

Ad acutos & ancipitis eventus singultus referendi quoque sunt, qui secundum veteres inanitionem, seu nimias humorum excretiones sequuntur. Hyperemesin & hypercatharsin hoc gravi symptomate stipari, testantur præter experientiam HIPPOCRATES *Sect. VII. aph.* 3. & 41. & *Sect. V. aphor.* 41. & SYDENHAM *meth. cur. febr. pag.* 61. Eundem affectum post se trahunt cruoris vitalis nimiæ ac incoercibiles effusiones, vel naturales per uterum, nares, hæmoptysin, vel per vulnera graviora concitatæ; sicuti idem HIPPOCRATES *Sect. V. aphor.* 3. significat. Quibus in casibus universales plerumque convulliones, ac ipsum vitæ finem hæ concussiones singultuosæ, tanquam ultimi naturæ conatus antecedere solent.

§. XVIII.

Chronici singultus caussa.

Chronicus singultus natales suos quandoque debet sanguinis & humorum vitio: quando nempe illi, aut quadam acrimonia imbuti, aut, retentis consuetis excretionibus, ad vasa septi ac ventriculi copiosius congesti sunt. Hinc gravidis per ultimos gestationis menses, & fœminis hystericis, quarum menstrua non rite fluunt, maxime familiaris est: quo nomine notabilis est casus a SCHURIGIO *parthenol. pag.* 213. allegatus, ubi refert; singultum fœminam quandam ante mensium eruptionem semper occupasse, hac vero facta protinus cessasse. Idem malum chronicum æque ac periodicum adfligere solet cachecticos, & hepate affectos: ubi caussa in bile, acriori reddita, & tunicas ventriculi ac duodeni nerveas vellicante, quærenda est. Hinc talem affectum in cachectico tam diu durantem, donec vomitus sequeretur, observavit LENTILIUS *in Jatromn. pag.* 286.

§. XIX.

Ossearum pectoris partium mala conformationes.

Ossearum denique, quæ pectus cingunt, partium, & malæ conformationis vitia, ad chronicum interdum contribuunt singultum. Mucronata cartilago, si laxata, vel ob alias caussas magis introrsum reflexa est, ut ventriculum stimulare possit, præsentem adfectum producere, observationibus deprehenditur: qualem à depressa hac cartilagine per tres menses durantem adducit FERNELIUS *Lib. VI. de part. morb. & sympt. cap.* 3. Eundem costarum luxationes, fracturæ atque contorsiones excitasse, docet experientia. Hinc idem FERNELIUS *loc. cit. pag.* 568. singultum ex luxata costa ortum, ea reposita conquievisse refert; & RHODIUS *Centur. II. observ.* 61. ejusdem ex compressione undecimæ dorsi vertebræ nati ac continui mentionem injicit.

§. XX.

Prognosis singultus.

Quod singultus prognosin attinet; neutiquam periculosus ille, qui visciditates, cruditates, & acrimoniam primarum viarum excipit; nec qui hystericis accidit, timeri adeo debet. Multo minus periculi habet, si ex refrigeratione vel potu frigido oritur, modo non corpori sudanti, nimius ingeratur: frequens quoque est infantibus lactentibus & in his nil mali, plus vero in senibus prænunciat. Novi fœminam generosam XL. annorum, quæ viginti annos quotidie adhuc singultu vexatur, sine sanitatis incommodo. Idem vero minus talis per acutas febres, præsertim ardentes, ac pestilentiales incidens, grave portendit periculum; & si delirium interveniat, aut nervorum distentio, mortiferum est. Qui caussa inflammationis maxime hepatis oritur, vix nisi lethalem præsagit exitum. Æque pertimescendus ille, quem acriora purgantia, emetica, ac venena post se trahunt. Omnis ex inanitione singultus, post alvum citam, largasque vomitiones malus; post sanguinis profusionem, & capitis vulnera, pessimus. Quem accersunt dysenteriæ, diarrhoeæ adstrictæ, erysipelas, podagra, arthritis repulsa, periculo non vacat. Singultuosæ senum hernioforum febres, cum nulli ferme medelæ locum relinquant, mortiferæ sunt, teste FORESTO *Lib. XVIII. Cap.* 12. *Schol.* Sternutamentum autem singultui, maxime qui ex repletione oritur, accessisse utile est, & hunc cessaturum prænunciat.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Omnis singultus medelam non exposcit; siquidem levior ille ac diæteticus vel inspiratione diutius protracta, vel animi quadam distractione, per dolorem in quodam corporis loco excitatum, aut sedulam alicujus rei meditationem, aut terrorem ex improviso excitatum, facile solvitur. Qui vero morbosus est, his non cedit; sed medica adgrediendus est manu: Tres vero potissimum in illo sanando sunt indicationes; quarum prior motuum præternaturalium, spasmodico-convulsivorum mitigationem; altera caussarum materialium remotionem, & tertia partium affectarū & debilitatarum restaurationem indicat. *Indicationes curatoria.*

§. II.

Priori scopo satisfacturi veteres, opio & inde paratis utebantur medicinis, laudano opiato, mithridatio, philonio, diascordio Fracastorii, theriaca &c. iisque singultum se curasse hinc inde perhibent. Verum præfero leniora antispasmodica, & anodyna: ex quibus sunt succinum, cinnabaris, crocus, castoreum, quod vehementer laudant auctores, adeo, ut ALEXANDER TRALLIANUS, bonus inprimis auctor, illud quoque sub amuleti specie singultum sanare, sibi persuaserit. *Lib. VII. pag.* 387. Ego crebra doctus experientia, liquorem meum anodyno-mineralem omnibus longe præstantiorem judico, eumque his in casibus vel solum, vel tincturæ castorei nuptum exhibere soleo. Nec minoris efficaciæ est spiritus nitri dulcis, cum refracta balsami mei vitæ dosi permixtus. Olei amygdalini unam vel dimidiam unciam cum aliquot olei anethi destillati guttulis quidam pro secreto habent. *Quæ priori satisfaciant indicationi.*

§. III.

Cumprimis vero, juxta alterius indicationis tenorem, caussarum materialium remotioni studere decet. Quando itaque saburra quæcunque ventriculo inhærens, ejus orificium superius stimulando, singultum produxit, ea corrigenda & blande vacuanda est. Si acris ac biliosa fuerit, absorbentia citrata, pulvis noster præcipitans, ex aqua frigida operæ facient pretium: viscida, plicis ventriculi pertinacius infixa, salibus *Saburra primarum viarum est eliminanda.*

digestivis, maxime liquore terræ foliatæ tartari, & radicibus, quæ resolvunt, simulque roborant, ut est radix vinceroxici, quæ simul anodyni quicquam in recessu habet, angelicæ, calami aromatici &c. votis satisfaciunt. Cocta materia vel per vomitum, vel per alvum erit evacuanda. Illo ciendo conveniunt radix ipecacuanhæ, vel omnium optime pulvis squillæ ad quatuor vel sex grana cum granis tribus nitri purificati. Alvum solvunt mannata, rhabarbarina, pilulæ aloëphanginæ; vel marocostinæ aut de succino Cratonis aucta succini dosi præparatæ: commodissime hujusmodi pillulis aliquot grana massæ pillularum de styrace vel de cynoglossa admiscentur: ita duplici effectu satisfaciunt. Tutissima quoque sunt enemata, leniter carminativa, maxime infantibus, qui ex lacte corrupto id vitii genus incurrerunt: quo in casu etiam sulphur antimonii correctum, vel aurum fulminans bene præparatum dosi concisa cum fructu adhibentur.

§. IV.

Singultus, à cohibita transpiratione suborti curatio.

Si a frigore, vel quacunque alia caussa cohibita transpiratio foveat malum; huic revocandæ omne studium impendere oportet. Conveniunt hoc nomine, præter externum temperate calidum regimen, affectatum partium fomentationes, potus tepidior, & largus, infusa theiformia ex herbis ac radicibus resolventibus, ac roborantibus confecta: ex quibus pulveres bezoardicos, ex succino, cornu cervi usto, antimonio diaphoretico, cinnabari, tantillo extracti croci, ac castorei paratos sumere juvabit. Excellens quoque hoc in casu remedium constituit spiritus bezoardicus Bussii, si cum liquore nostro anodyno, & essentia castorei permisceatur. In acutis & exanthematicis febribus suppressa transpiratio, præter rectum regimen, frictiones, & fixa diaphoretica votorum explebunt summam. In chronico singultu à refrigeratione suborto, & admodum refractario, potus vini Hippocratici levamentum præstat: præter id divinæ virtutis sunt balnea tepidiora; quæ & diaphoresin revocant, & partes spasmo constrictas emolliunt: quemadmodum exemplo confirmat RIVERIUS *observ. infrequent.* 1.

§. V.

Exanthemata retropulsa sunt revocanda.

Eadem medendi ratio obtinet locum in singultu a materia erysipelacea, arthritica, podagrica retrocedente, aut non satis foras pulsa suborto: in quo scilicet, præter diaphoroseos per dicta §. præcedente remedia obtinendam promotionem, materiam acrem ac inimicam à nervis phreticis ad sua loca revocare expedit. Hoc fine blanda laxantia & clysteres divinæ ferme sunt virtutis: non minus rubefacientia, atque vesicatoria suris vel scapulis adplicata, detrahendo serum acre, magnum ferunt levamen. Nec opera luditur, si in podagra retrocedente pediluvia tepidiora crebro adhibeantur: quare etiam TRALLIANUS *lib. cit. pag.* 386. atque RIVERIUS *prax. pag.* 407. manuum in aquam calidiorem immersionem laudant.

§. VI.

Singultus ab acri ac drastico remedio inducti curatio.

Quandocunque à dato emetico, purgante, caustico remedio, veneno singultus excitatur; ea sunt adhibenda, quæ vim veneni castrant, & enervant. Quæ inter nihil præstantius est pinguibus, oleis amygdalarum dulcium, olivarum, mucilaginosis, ipso lacte, ejusque cremore, tempestive, priusquam inflammatio locum occupaverit, propinatis; & sic involuto veneno, effrænes motus dictis superius anodynis compescendi sunt. Si vero malum a veneno per contagium hausto, uti in peste, vel etiam morsu canis rabidi, ictu, ira effervescentis insecti provenit: tunc theriacalia, ipsa theriacalis aqua, theriaca cœlestis cum antispasmodicis, nitrosis, camphora, cinnabari, diaphoreticis mixta optimum pollicentur levamen. Quæ curandi ratio locum quoque obtinet, quando a materia caustica, exanthematica, maligna, ad interiora a corporis superficie repulsa malum incidit; quo casu pulvis ex camphoræ aliquot granis & nitro compositus; nec non emulsiones ex amygdalis & seminibus quatuor frigidis majoribus, & aquis diapnoicis paratæ, præstantissimam ferunt opem.

§. VII.

Singultus ex inanitione curatio.

Qui insignes cruoris vitalis effusiones insequuntur singultus; haud prius compescentur, quam donec ipsis inanitionibus obex ponatur. Cohibere vero hæmorrhagias enormes decet internis temperantibus, tonicis, adstringentibus, externisque præsidiis: quorsum in vulneribus commodæ læsæ partis deligationes pertinent. Sedato fluxu tutis anodynis insistendum, iisque efficacissima antepileptica jungenda, & denique anæmiæ analepticis, & alimentis reficientibus succurrendum.

§. VIII.

Roborantium usus.

Nec insuper habenda sunt remedia roborantia, maxime sub morbi declinatione. Ex iis eminent olea roborantia macis, menthæ, absynthii cum balsami mei vitæ quibusdam guttulis combinata, ac in aquis spirituosis, tanquam commodo vehiculo exhibita. Tales sunt aqua spirituosa cinnamomi, menthæ, melissæ, aquæ vitæ aromaticæ: nec non essentia carminativa Wedelii, aqua carminativa Dorncrellii, & ipse vini generosi haustus. Hæc remediorum genera in singultu, qui a flatuum retentione, & facta ab iis ventriculi vellicatione proficiscitur, junctis clysmatibus carminativis, utramque curationis absolvunt paginam. Inter topica opem quoque pollicentur linimenta antispasmodica, paregorica & anodyna, præcordiis admota, quæ habeant oleum nucistæ expressum, axungiam humanam, oleum macis, menthæ, absynthii, crocum, castoreum, camphoram &c. nec minus cerata ac emplastra nervina, scrobiculo cordis adplicata, ac ipsæ denique partium affectarum per accommodata vincula constrictiones.

CAUTELÆ, CUM CURA SPECIALIORI.

§. I.

Potus tepidioris usus.

In singultu, qui ab acrimonia vel visciditate ventriculi suboritur, sæpius solo potu tepido, copiose sumto, votis potiri licet: hic enim involvit acrimoniam, diluit visciditatem, & caussam stimulationis removet. Omnis vero frigidus potus malum exacerbat.

§. II.

Singultus diarrhœas excipiens.

Pessimi successus est singultus diarrhœis, vel dysenteriis intempestive cohibitis superveniens: quare ipsi cito succurrendum. Tutissimum & effica-

efficaciſſimum hoc in caſu remedium præbent clyſteres, ex emollientibus & leniter laxantibus, ipſa videlicet medulla caſſiæ, vel extracto rhabarbati adjecto, & crebrius injiciendi: laxantia oretenus exhibere minus conſultum eſt. Præſtat potius bilioſos acres humores contemperare, quod & magneſia, & alia abſorbentia, & inprimis ſerum lactis dulce, potui datum efficient; cumque jungere convenit interna anodyna, externaque paregorica.

§. III.

Singultus febrium acutarum. Febrium acutarum ſingultus, morbi primarii curatione, quæ æquali diaphoroſeos promotione abſolvitur, etiam curatur. Tum maximopere cavendum, ne adhibeamus remedia ſalina, multo minus laxantia, pilulas aloëticas: aut regimen juſto calidius, vel potum calidiſſimum concedamus: uti enim frigus, ita & exceſſivus calor nervoſis partibus, maxime ſi morbo affectæ ſunt, eſt inimicus.

§. IV.

Singultus inflammationi accedentis curatio. Pari ratione in ſingultu à viſcerum inflammatione inducto, huic proſpiciendum eſt; tuſa protinus in pede vena, ſi recens adhuc fuerit inflammatio in corpore plethorico; tumque datis interne diſcutientibus, aliiſque, quæ ſudorem movent, ſtagnanteſque ſuccos reſolvunt; quibus, urgente nimis dolore, blanda conjungere licet anodyna. Cumprimis alvus injectis clyſteribus, ſemper lubrica ſervanda; externe camphorata, crocata, ſacculique diſcutientes adplicanda, & prudenti prognoſi famæ conſulendum.

§. V.

Singultus cachecticis cura. Singultus cachecticis, & hepate affectis ſuperveniens, curatur remediis bilem acrem corrigentibus, infuſis reſolventibus, hepatis, attenuantibus, amaris & evacuantibus; hiſque nondum ſatisfacientibus, nihil eſt, quod vim thermarum, aquarumque mineralium ſuperet; de quibus notabilem caſum allegat BONETUS *med. Sept. Lib. V. Sect. V. obſ. 6.*

§. VI.

Hypochondriaci cura. Qui accedit hypochondriacis, & ut plurimum ſuppreſſis excretionibus ſanguineis debetur: non cedit, niſi hoc primario profligato malo. Tum vero, ſi omnia fallunt, thermæ cumprimis Carolinæ, conjuncto ad roborandas partes balneorum Tœplicenſium uſu, operæ facient pretium. Scorbuticis cura lactis aſinini, acidulis Selteranis, iiſque tepefactis nupti, egregium pollicetur auxilium: quod jam commendat PAULLINI *Onograph. Cur. Sect. IV. cap. 3. §. I.*

§. VII.

Singultus curatio, ab oſſium pectoris partium læſione. Si coſtæ fractæ, diſtortæ, luxatæque ſingultum produxerunt; luxationis repoſitio, fracturæ conſolidatio, ex chirurgico petenda foro, unicum ſpondent auxilium. Cartilagini enſiformi luxatæ, ac intus flexæ optime medebuntur, cucurbitæ cæcæ, ſcrobiculo cordis adplicatæ: quas cum primis laudat VITUS RIEDLINUS *lin. med. anno 1695. menſ. Aug. obſerv. 4.*

§. VIII.

Anodynorum uſus. Anodynorum in compeſcendo ſingultu cautum oportet eſſe uſum: ſi multa materia peccat, hujus ante omnia ſtudendum correctioni & eliminationi; præſertim ſi fuerit acris, cauſtica; virulenta. Hac enim nondum excuſſa, anodynis uti, nihil eſt, niſi oleum camino addere. Sicuti in omni morbo, ubi anodyna & ſopiente virtute opus eſt; ita quam maxime in affectibus ſpaſmodico-convulſivis, cujuſcunque generis ſint, opiata rariſſime ſola, ſed cum accommodatis evacuantibus ſociata & tutiſſima & præſtantiſſima ſunt. Et hoc arcanum vehementem opii vim cicurandi re vera eſt antiquiſſimum. Teſtatur id celebre illud medicamentum Aſclepiadis, quod recenſet GALENUS *Lib. VIII.* de compoſ. medicam. *Cap. III.* & AVICENNA *Lib. IV. Fen. XIII. tr. 5. c. 19.* & conſtat ex coſto, croco, ſpica, aſaro, maſtiche, aloe, & opio; atque ad ejus imitationem confectæ ſunt pilulæ Rondeletii, Poterii, Plateri, Riverii, Wildeganſii, Starckii, Anglicanæ. Nos in aſthmate & tuſſi convulſiva, ſingultu & aliis dolorificis & ſpaſmodicis morbis, pilulas aloëphanginas, vel etiam noſtras polychreſtas, cum dupla vel tertia parte maſſæ pilularum de ſtyrace vel de cynogloſſa miſcere, & cum fructu inſigniſſimo uſurpare conſuevimus.

§. IX.

Singultus à leviori cauſſa exortus ſine medicamentis ſæpius feliciter ſiſtitur, quando videlicet ſub motu thoracis magis voluntario ipſum diaphragma cogatur, adeo, ut plus fibræ ejus motrices tendantur vel relaxentur. Illud fit fortiori inſpiratione, per curſum, per ſaltum, per vehementem equitationem; hoc vero per exſpirationem fortiorem, per vociferationem, & ſi thorax faſcia, ſeu zona conſtringatur; quod ſimplex & extemperaneum ſæpe eſt remedium. Ejuſdem generis eſt ſternutatio, quæ uti ſpontanea, docente id *Hippocrate Sect. 17. aphor. 13.* ſingultum tollit, ita naturæ bene operantis miniſter, medicus, arte eam provocare debet. Et maxime, quando vel lenta & in flatus abiens materia ventriculi tunicis aut partibus proximis inhæreſcit, ad eam ipſam per vehementem exſpirationem, dum viſcera abdominis & inprimis ventriculus vehementer conquatitur, dejiciendam; Minime vero ſternutatio arte producta locum habet, ubi inflammatio vel ſubtilis cauſtica virulenta materia, altius nervoſis partibus ſeſe inſinuaverit. *Singultus levioris cura.*

§. X.

Præſervandi fine rectus rerum non naturalium uſus, præſertim aëris frigidi evitatio, ex omni parte votis reſpondebit. Qui a longo morbo partes ſolidas debilitatas habent; ſe præcavebunt, balneorum martialium prudenti uſu, nec non remediis martialibus, conjunctis liquidorum potatione, motuque corporis ſufficiente, uſurpandis. *Præſervatio.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Virgo annorum quindecim, integro ciborum adpetitu gaudens, & menſtruorum fluxum nondum experta, variis autem moleſtiis illorum cauſſa preſſa, per tria anni ſemeſtria ſingultum patitur. Ille vero nocturno duntaxat invadit tempore, & primum vix omni hebdomade ſemel recurrit. At noviſſime ſingula nocte tanta *Singultus chronicus, nocturnus.*

vehementia infestat, ut in vicino conclavi dormientes singultuosam agitationem auribus percipere possint. Notatu etiam dignum est, quod si ipsa ab accedentibus ministris excitetur, & corpus ipsius in lecto loco moveatur, cesset singultus: neque enim per diem incidit, licet sæpius nimium indulserit epulis. Ceterum sana vivit; & quoniam graviora inde pertimescebat pericula, meum flagitavit consilium. Ego rebus probe pensitatis, causam hujus peculiaris pathematis plethoram ex mensium defectu judicans, primo omnium sanguinis per sectionem venæ in pede missionem administrandam duxi; deinde ad salutarem mensium fluxum procurandum laborem & motum corporis sufficientem & frequentem pediluviorum tepidiorum usum, & circa novilunii tempus pilulas nostras polychrestas, & alternative essentiam succini probe tartarisatam, præstantissimi ad hunc scopum obtinendum usus, semel de die assumendam commendavi. Quorum remediorum ope & auxilio etiam, ut audivi, factum est, ut virgo ab hoc malo liberata optime valuerit.

Epicrisis.

Singultus tale est virium, quod plures & diversi generis agnoscit causas; & compluribus etiam morbis tam acutis, quam chronicis sese associat. Quapropter quando medicus recte & circumspecte vel de ejus eventu aut effectu, magis vel minus periculoso judicare, vel ad hunc morbum, qui nunquam fere non mali quidpiam post se relinquit, amoliendum accommodatam vult medicinam præbere; opus omnino est, ut in ejus causas paulo accuratius inquirat. In casu præsenti secundum Hippocratis sententiam à repletione, per quam plethoram, sive potius nimium repleta, a copiosius congesto sanguine, diaphragmatis vasa intelligo, originem traxisse censui. Et hæc quoque fuit ratio, quare & venæ sectionem, & menstrualem, per accommodata medicamenta purgationem excitandam suasi, non sine subsequente egregio levamine.

Dignum præterea, quod observetur, in hoc casu est phænomenon, quod per somnum vehementioris hujus insultus facta fuerit accessio, & confestim per vigiliam cessaverit, cum alias singultuosæ & convulsivæ hæ passiones in somno & quiete conquiescere, per motum vero & vigiliam exacerbari consuescunt. Sed cum in convulsionibus asthmaticis idem sæpius evenire videamus, non sine ratione colligimus, humorum & sanguinis stagnationem, quam somnus procurat, pro vera horum malorum causa habendam esse.

Observatio II.

Singultus, ex cohibita per opium diarrhoea.

Vir quinquagenarius, temperamenti cholerici, a multis annis arthritidi obnoxius, vino fartus aliquando autumnali tempestate peregrinationem instituit; atque domum reversus, prævis totius corporis horrore, ac lassitudine, adpetitusque prostratione, incidit in diarrhœam. Quæ cum multis imi ventris torminibus stipata esset; accitus medicus præscripsit pulverem, qui corallia rubra præparata, cornu cervi ustum, & laudani opiati granum unum habebat. Remiserunt equidem intestinorum dolores; at presso pede sequebatur singultus molestissimus, & cum virium insigni jactura, perpetuisque vigiliis, per tres inhærebat dies; adeo, ut mox per dimidiam, mox totam horam, miserrime discruciatet æger, sumto vero infuso tepidiori per unum alterumque horæ quadrantem semper conquiesceret. Spernebat quoque cuncta, utut præstantissima remedia: tandem vero, dato, quod ex hordeo & cornu cervi compositum erat decocto, clysterem ex decocto raparum & oleo amygdalarum dulcium ano infundi; & præcordia cum abdomine, linimento spirituoso, ex aqua Anhaltina, theriaca, castoreo, croco, camphora, oleo nucistæ, balsamoque Peruviano confecto inungi, atque ligaturis constringi jussi; eo effectu, ut intra quinque dies æger convalesceret.

Epicrisis.

1) Discimus ex hoc casu, diarrhœas non solum a colluvie acri, pituitosa, biliosaque, tunicas intestinorum vellicante suboriri posse: verum easdem non raro cohibitæ transpirationi deberi: ubi conversus humorum, maxime serosorum motus, ad intestina potissimum vergit; id quod in nostro casu horripilationes totius corporis præcedentes sufficienter evincunt.

2) Male igitur egit medicus, quod hanc criticam veluti, & salutarem evacuationem dato protinus opiato remedio consopiverit. Inde enim vix aliter fieri potuit, quin materia acris ac vitiosa per metastasin ad alias nervosas partes, maxime septi transversi transferatur, ibidemque singultientes motus excitet; qui pertinaces, haud exiguum periculum, æqualem sanguinis circulum per partes male affectas impediendo, post se trahunt.

3) Itaque non aliæ sunt indicationes, quam ut primum alvus ad pristinas secessiones invitetur; deinceps liberior perspiratio restituatur, & denique motus convulsivi diaphragmatis compescantur. Priori scopo satisfecimus clysteribus, qui pure demulcentes & oleosi, minime vero salini esse debent, ne villos intestinorum nimis vellicent: alterum explevimus per decoctum tepidius, quo hausto æger sudavit egregie; & tertium obtinuimus illito præcordiis unguento nervino, & adplicatis subinde ligaturis; quas in hisce casibus veteres quoque insigniter collaudarunt.

Observatio III.

Singultus lethalis febri ardenti superveniens.

Vir annorum quinquaginta, temperamenti sanguineo-phlegmatici, obesus, per longum tempus insigni mœrore confectus, & per anni fere dimidium, nocturno inprimis tempore, magnam extremorum refrigerationem passus est. In hoc rerum statu aliquando sine caussa manifesta, insolita virium prostratione, languore, ciborumque fastidio prehendebatur: & quum insuper conatu vomendi detineretur, dedit ipsi medicus lene emeticum. Quo sumto septies vomuit; & protinus tanta corporis debilitate, perpetuis vigiliis stipata, prehendebatur, ut lectum petere cogeretur, & quando erigere se volebat, animi deliquium incideret. Nullo de calore conquerebatur; attamen magnum ardorem circa superius ventriculi orificium persentiscebat, extrema frigebant, & sitis erat inexplebilis, & hæc ad septimum usque diem, veram febrem ardentem notantia, perdurabant: quo singultus vehementissimus accedebat, & per nycthemeron, paucis intervallis interruptus, inhærebat. Tan-

Tandem præter omnem opinionem totius corporis convulsivi accedebant motus; hisque vix horæ quadrantem explentibus, frustra datis bezoardicis, confortantibus, & antispasmodicis, ex hac vita discedebat. Dissecto cadavere, totum hepar, cum quadam septi transversi, ac ventriculi parte, nigro colore tinctum, corruptum, & sphacelosum adparebat: in venis & arteriis parum cruoris reperiebatur, lien vero sanguine crasso turgebat, & cor penitus erat corruptum.

Epicrisis.

1) Singultum in hoc casu ab inflammatione hepatis, stomachi & diaphragmatis suborrum fuisse, extra omne positum est dubium. Testatur enim hoc dictarum partium sideratio post mortem reperta; quæ semper præcurrentem habet inflammationem. Neque enim febris ardens aliam agnovit caussam, quam partium internarum inflammationem; cujus symptomata fuerunt sitis inexstinguibilis, & insignis interiorum ardor, extremis frigescentibus.

2) Docemur ex hac observatione, neutiquam securum esse debere medicum; quando ægri absque caussa evidenti de virium prostratione, adpetitus jactura, agrypnia, pulsuque debili conqueruntur: hæc enim symptomata plerumque notabilem visceris alicujus corruptionem, & vehementem indicant malignitatem. Quæ cum in nostro ægrotante præsto fuisse videatur; non dubium est, quin datum emeticum, ad excitandam prorsus inflammationem, & sequentem febrim ardentem permultum contribuerit.

OBSERVATIO IV.

Singultus chronicus.

Vir quinque & sexaginta annorum, temperamenti phlegmatico-melancholici, obesioris habitus, nocturno tempore corpus sæpius frigori exponens, cibis crudis, fumo induratis, potuque cerevisiæ frigido uti solitus, somno longius, motui corporis vero parum indulgens, ante aliquot annos singultu per quatuordecim dies durante, atque per acidulas Egranas remoto laboravit. Abhinc de continuo in regione lienis gravativo dolore conquestus, tres ante menses iterum incidit singultum, primum continuum, ac cum vomitu, alvique fluxu stipatum, dein intermittentem, & post usum clysterum, fontis Egrani calide hausti, anodynorum, maximeque laudani opiati, & massæ pilularum de cynoglossa, nec non venæ sectionis, intra duodecim dies consopitum. Elapso octiduo rursus recruduit, itidem cum aliquali diarrhœa, & vomitu junctus; & adhibitis antispasmodicis mox conquievit: remanente quadam inquietudine. Verum non ita multo post rediit; accedentibus præcordiorum anxietate, dolore ischiadico, pulsu mox debili, mox forti, & inæquali, urina sedimentum mucosum, ex albo & rubro mixtum deponente, suffocationibus cardialgicis, atque tussi aliquali. Ordinarunt medici acidulas Egranas, cum sale Sedlicensi acuatas; elixiria stomachica, incidentia, resolventia, diluentia, pilulasque Becheri: nihilo tamen minus malum eo usque contumaciter inhæret; & inde meum quoque consilium desideratum est. Ego hoc malum ex ingenti ventriculi & intestinorum atonia, & depravata alimentorum digestione, indeque flatuum prodeunte copia originem traxisse arbitratus sum; & hinc conjeci, non adeo feliciter anodyna & opiata ad delendum singultum fuisse administrata; cum potius hæc remedia atoniam augendo, malum exasperent; neque etiam adeo opportunum de acidulis bibendis fuit consilium. Ordinavi itaque usum liquoris mei balsamici, vitæ dicti, cujus unam cum tribus liquoris anodyni partibus miscui, & exterius eodem abdomen inungendum curavi; quo ægrum insigniter levatum audivi.

Epicrisis.

In senioribus, & qui sexaginta jam annos transgressi sunt, eædem caussæ, quæ alias in ætate juvenili vel virili formaliter sic dictum hypochondriacum morbum pariunt, qui spasmorum & distensionum vehementia hypochondria, & in iis sitas partes infestat, cum alvo strictiori, vim & robur ventriculi & intestinorum magis destruendo agunt, & harum partium atoniam efficiendo, ob congestionem vitiosorum humorum; flatibus, borborygmis, ructibus, alvi nimia laxitate molestias creant. Et ob has etiam caussas singultus senili ætati familiaris est. Nam uti omnes convulsiones, ita etiam singultus vel ex nimia spastica strictura, quam *Hippocrates* inanitionem vocat, vel ex nimia atonia sive humorum præternaturali congestione & infarctu, quæ repletionis nomine venit, oritur; ex quo intelligitur, perperam convulsionum species, si in senes incidunt, narcoticis, & opiatis tractari.

OBSERVATIO V.

Singultus post suppressam tertianam.

Generosus vir triginta & aliquot annorum, macilentioris corporis & sensibilioris animi, patre natus podagrico & hæmorrhoidario, ante sex jam annos doloribus podagricis subinde vexatus, superiori æstate ex iracundiæ affectu & refrigeratione incidit in tertianam cum vomitu & insigni æstu junctam; post quartam accessionem transmisso pulvere, qui ex cortice fraxini & chinæ concinnatus videbatur, pauln largius per vices tamen sumto, febris ex toto fuit sublata. Sex elapsis diebus admisso sub venatione, cui nimium indulget, frigore; consueto die & hora accessionem febrilem rursus habuit, sed sine siti, sine vomitu, sine singulari æstu, sed horripilatione præcedente, de anxietate & dolore gravativo & constrictorio præcordiorum, nausea, cum extremorum frigore & magna inquietudine conquerebatur. Intercurrebant crebri & molestissimi singultus; alvus per aliquot dies nihil reddebat. Post quartum insultum a me petiit consilium, prostrato valde animo. Ego horum malorum causam, sentinam vitiosorum humorum in duodeno stabulantem judicans, maxime quia nec ante, nec post sumtum pulverem antifebrilem & cessantem febrem purgatus fuit, clysteribus & infuso mannato rhabarbarino, extrinsecus cataplasmate emolliente & carminativo, præcordiis applicato & spasmos sedate, & alvum aperite necessarium duxi, non omissis balsamicis & stomachicis. Qua methodo feliciter cura expedita fuit.

Epicrisis.

Notabile in hoc casu illud fuit phænomenon, quod loco formalis febris tertianæ, spasmi tantummodo sine subsequente æstu circa præcordia, sin-

singultu admodum molesto stipati orti fuerunt; à materia febrili pulvere ejusmodi terreo adstringente, quasi fixata & firmiter duodeni & ventriculi tunicis impacta. Erratum in eo maximopere fuit, quod silente febre post sumtum pulverem, per epicrasin purgatio, quæ tum summe est necessaria, fuerit omissa. Nam spasmis febrilibus per ejusmodi artificia sublatis, si non accommodata evacuantia, ad fomitem febris, qui tantummodo cicuratus fuit, foras ejiciendum offerantur, necesse est, ut si non redeat ipsa febris, aliæ perquam molestæ afflictiones inde sequantur. Quam observationem juniores practici commendatam sibi habere debent.

Observatio VI.

Singultus in hemitritæo lethalis.

Vir quadraginta annorum melancholico-cholericæ complexionis, ad animi motus inordinatos valde proclivis, post vehementiorem iracundiam, frigidum assumsit haustum, & extrinsecus quoque corpus nimium refrigeravit. Incidebat in tertianam continuam, quæ demum in hemitritæam desinebat; accedebat septimo die singultus, sed lenioris gradus. Vires valde erant prostratæ, adeo, ut etiam animi quædam defectio subreperet, præsertim si in erecta erat statura. Pulsus erat debilis & frequens, omnibus remediis & a me & ab alio medico, quem antea consulebat, frustra adhibitis, die decimo quarto obiit.

Epicrisis.

Singultum febribus biliosis tam acutis, quam intermittentibus non raro supervenire, haud novum in arte nostra est observatum: Sed hoc forsan non omnibus æque notum, ejusmodi singultuosas affectiones leniter & non sine magna concussione corporis succedentes admodum periculosas esse. Sphaceli enim circa stomachum & diaphragma præsentiam jam subindicant, qui etiam post sectionem in oculos incurrit. Ita etiam multoties observavi, senibus ex passione cardialgica, vel colica, aut marasmo, decumbentibus, singultum demum accedentem certum mortis esse prænuntium.

CAPUT V.

De Morbis œsophagi & pharyngis spasmodicis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

RArior equidem in libris medicorum mentio, de affectu, quem spasmum œsophagi dicimus, injicitur; at ille admodum frequens est, & non modo graviorum ægritudinum symptoma, verum etiam principalem, & ut vocant idiopathicum constituit morbum, ut ipsi merito peculiaris debeatur animadversio.

Definitio spasmorum œsophagi.

Definimus vero illum, quod sit invita ac præternaturalis, vel ipsius cibalis fistulæ, quam Græci οἰσοφάγον, nos gulam adpellamus, vel illius principii, pharyngis nomine denotati, vel denique utriusque, & hinc totius œsophagi, late sumti, constrictio, aut rigida distentio à muco irritante plerumque proficiscens.

§. II.

Differentia spasmorum œsophagi.

Hinc mox adparet horum spasmorum differentia. Quemadmodum enim totus œsophagus ab anatomicis in principium, seu pharyngem, & reliquum canalem dispescitur: ita consulta experientia deprehendimus, illius spasmum ratione loci diversum esse, & mox pharyngem solum, mox reliquam ac inferiorem gulam obsidere. Quibus tertia species accedit, qua totus ille canalis, una cum principio, ac reliquis vicinis partibus, gravi laborat distentione.

§. III.

Signa spasmorum œsophagi communia.

Omnes œsophagi spasmi, quacunque in regione contingant, hæc & inter se, & cum reliquis partium superiorum distentionibus, communia habent signa. Præsto sunt extremorum, maxime pedum refrigerationes; externorum artuum tremores, ac rigores; alvinæ excretionis suppressiones; flatuum ad superiora regurgitationes; imi ventris stricturæ, dolores, murmura; præcordiorum angustiæ, vomendi conatus, cardialgiæ, urinæ tenues, aquosæ, pallidæ, pulsus duri ac magni &c.

§. IV.

Signa propria spasmi pharyngis.

Speciatim vero pharyngis solius spasmi hisce se produnt notis. Deglutitio fit difficilis, dolore stipata, aut plane nulla, & nec solida, nec fluida transmittens: partium pharyngi cohærentium, linguæ, laryngis, atque totius colli rigida constrictio, impeditus motus, ac dolor urgent; vexat suffocativa molestia, ac sensatio pali faucibus infixi, ac si quicquam inde vellet proserpere. Vox perit & hæc omnia sæpenumero per intervalla adfligunt, nec raro in universi generis nervosi convulsiones terminantur.

§. V.

Spasmorum gulæ inferioris signa propria.

Spasmorum gulæ inferioris signa propria hæc sunt: Alimentorum libere deglutitorum, quædam veluti subsistentia percipitur in ipso gulæ tubo, maxime circa superius ventriculi orificium; præsertim potibus frigidis obex quasi in iisdem regionibus videtur positus, majorque iosequi observatur eorum haustum constrictio; calidi vero potus sæpenumero absque ullo impedimento canalem illum pervadere, & ventriculum ingredi percipiuntur. Dolor sentitur in spina dorsi inter scapulas; jungitur non raro anxius vomendi conatus, mox inanis, mox cum ipso vomitu stipatus; nec infrequens est nausea, ac ructuum molesta explosio; & denique sæpissime muci limpidi per os contingit rejectio, ab ipsa vomitione penitus distinguenda. Quæ symptomata, si cum iis, quæ priori periodo recensuimus, concurrant, totum œsophagi canalem spasmo contractum esse testantur.

§. VI.

Differentia spasmi pharyngis ab ejus atonia.

Quum vero hi affectus, cum aliis œsophagi morbis, ob similitudinem symptomatum facile confundi possint; explicanda erit illorum differentia. Primum quidem, spasmi pharyngis ab ejus atonia & paralysi sunt distinguendi. Namque in dicta atonia, deglutiendi perpetua vexat difficultas, ita tamen, ut solida liberius deglutiantur, quam fluida: conf. FORESTUS *Lib. XV. observ. XXX. Schol.* hæc enim sæpius in asperam delabuntur arteriam, & per os ac nares, summo cum suffocationis metu, regurgitant. In per-

perfecta paralyſi, qualem TULPIUS *Lib. I. cap.* 44. allegat, omnis deglutitio abolentur, ut ægri fame perire debeant; ſimulque faciei pallor, & partium vicinarum magna mollities, ac flacciditas præſto ſunt. Contra vero ſub ſpaſmo pharyngis, æqualis & fluida & ſolida deglutiendi eſt difficultas, quæ per intervalla remittit; vaſorum faciei conſpicitur intumeſcentia, vultus rubor, partiumque affectarum rigor, ſæpius dolor ſentitur.

§. VII.

2] à faucium inflammatione. Facilius pharyngis ſpaſmus diſcernitur ab ejus & faucium inflammatione ſub angina; ubi fauces internæ tument, rubent, ardore peracuto uruntur, ſitis eſt inſignior, & gravis plerumque jungitur febris. *3] à fruſto aut tumore pharyngi inhærente.* Non minus medico imponere valet tumor, excreſcentia, aut fruſtum quoddam pharyngi inhærens, aut laryngis præternaturale vitium, ut prognatum inde deglutitionis impedimentum ſpaſmo tribuat: videas FORESTUM *Lib. XV. obſerv.* 28. Hoc in caſu candela cerea faucibus intruſa, aut inſtrumentum ab HILDANO *Cent. I. obſerv.* 36. depictum, haud raro rem manifeſtabit: & præterea in ſpaſmo pharyngis cuncta ſigna, collectim ſumta certitudinem parient.

§. VIII.

Differentia ſpaſmi gulæ inferioris, ab aliis ejuſdem affectionibus. Præterea ſpaſmi etiam gulæ inferioris conveniunt cum aliis ejuſdem affectionibus, & ſubſiſtentiam ciborum, cum his commune habent ſymptoma. Tales ſunt obſtructio gulæ à fruſto cibi ſolidioris ipſi impacto: Vid. *Conſult. med. Sect. II. caſ.* 63. & FORESTUS *Lib. XV. obſerv.* 28. dein tumores, excreſcentiæ, fungi, verrucæ in canale œſophagi ſuborientes; conf. A. N. C. *dec. I. anno* 4. *obſerv.* 47. *decur.* 2. *ann.* 8. *obſerv.* 96. non minus glandulæ dorſales circa quintam dorſi vertebram œſophago adnatæ, in præternaturalem dolorem elevatæ; quemadmodum VERHAYEN *anatom. cap. X. de œſophago,* & HEISTERUS *compend. anat. tom. pag.* 184. adnotarunt. Hiſce in caſibus ſubſiſtunt equidem ſolidiores cibi, & revomuntur; potulenta vero & calida & frigida plus minus libero gaudent tranſitu. Verum, ſi ſubſit ſpaſmodica conſtrictio, notabile eſt, quod liberior ſit fluidorum calidorum deſcenſus, frigidorum difficilior; dolor eſt in ſcapulis; & alia concurrunt ſigna, ab obturatione œſophagi per quamcunque rem præternaturalem facta, utique aliena.

§. IX.

Structura pharyngis. Quo vero cauſſæ & ratio mechanica horum ſymptomatum adpareant: non alienum erit, fabricam œſophagi paucis perſtringere. Ab ultimis nimirum faucibus incipiens canalis, quem œſophagum adpellant, latius & amplius in ſuo principio ſortitur cavum, quod græcis pharynx, latinis infundibulum audit, & antrorſum linguæ radici, oſſi hyoidi, laryngique, retrorſum colli vertebris arctiſſime connectitur. Movetur variis muſculis & dilatatoribus, qui elevant, dilatantque pharyngem, & conſtrictoribus, qui eundem claudunt. Horum unum revera par exiſtit, quod tribus originibus ab oſſe hyoide, cartilagine cricoide, & thyroide exortum, pharyngem circum circa amplectitur, & œſophagei, vel ſphincteris gulæ nomine venit. Illorum tria potiſſimum ſunt paria, primum cephalo-pharyngæum, quod ab infima occipitis parte, & prima colli vertebra ortum, recta via in tunicas laryngis expanditur; alterum ſphæno-pharyngæum, quod à proceſſibus oſſis ſphænoidei alaribus in latera pharyngis abit; & tertium ſtylo-pharyngæum, quod ab apophyſi oſſium temporalium ſtyliformi, lateribus pharyngis inſeritur.

§. X.

Finito pharynge, incipit canalis, inter aſperam arteriam, & colli dorſique vertebras primum recto, circa quintam dorſi vertebram dextrorſum, & circa nonam lævorſum flexo itinere; *Fabrica gulæ inferioris.* atque per medium thoracem, & muſculoſam ſepti tranſverſi partem progreſſus, è regione undecimæ thoracis vertebræ, cum orificio ventriculi ſuperiori unitur. Ipſe tubus ex quatuor conſtruitur tunicis: extima membranacea, tenuis, vaſculoſa, atque celluloſa pleuræ ſuos debet natales, gulamque vicinis partibus adnectit. Altera carnea ſive muſculoſa, fibris orbicularibus vel annularibus, hiſque ſuper longitudinalibus prædita: tertia nervea, ori, faucibuſque communis, ac intra ipſum ventriculum, ad trium digitorum ſpatium extenſa, glandulis ſpiſſe ubſita, ad quas averſa parte vaſa quædam tendunt, ex quibus accipiunt liquorem, ſaliva pinguiorem, in gulæ cavum ſtillantem. Quarta denique ac intima, lubrica mucagine obducta, villoſa, ac multis emiſſariis undique cribri inſtar perforata eſt. Præterea cibalis hæc fiſtula innumeras ſortitur glandulas, partim illas, quæ bombycum ovis longe minores, nerveam tunicam obſident; facile conſpiciendæ, ſi nervea tunica divulſa, carnea luci opponatur, vel gula in aqua maceretur; partim alias extra tubum poſitas; è quibus notari merentur dorſales, circa quintam dorſi vertebram gulæ adhærentes, & thyroidea, inter cartilagines thyro-cricoideam, atque œſophagum ſita. Conf. VERCELLONII *differt. de glandulis conglomeratis œſophagi.* Neque vaſis deſtitutus eſt hic canalis: arterioſa enim ſuperius ab internis carotidibus, media parte ab aorta & intercoſtalibus, inferius a gaſtricis accipit; venas ſuperiori parte à jugularibus, media à ramo ſine pari, & inferna a coronariis ventriculi mutuatur; nervoſa denique à pari vago adipiſcitur.

§. XI.

Pharyngis functio eſt deglutitio: cujus hæc *Functio pharyngis.* eſt mechanica. Dum dorſum linguæ ope muſculorum myloglosſorum, ſtylo-gloſſorum, & ſtylo-hyoideorum ad palatum adplicatur; radix linguæ, os hyoides, ac larynx muſculis huic actioni ſervientibus antrorſum premuntur; pharynx vero poſterius à conſtrictis cephalo-pharyngæis elevatur, anterius à ſtylo, & ſphænopharyngæis dilatatur. His harum partium actionibus, ante membranas, colli vertebras & pharyngem cingentes, ſub velo palatino, uvula, tonſilliſque, & ſupra laryngem, atque pharyngem, amplius redditur ſpatium, majuſque cavum: tum vero deglutienda, dorſo linguæ impoſita, inter eam, & palati fornicem premuntur; & ſic preſſa, ſupra laryngis rimam, operculo cartilagineo ſeu epiglottide clauſam, veluti per ſubjectum pontem, in cavum illud faucium propelluntur. Tunc actio antagoniſtarum excipit: namque hactenus elevata, antrorſumque compreſſa lingua, larynx, os ypſiloides priſtinæ reſti-

restituuntur figuræ: laryngis maxime cartilagines explicatæ ad pharyngem premunt, hacque actione deglutienda, in cavo hærentia ulterius pellunt: quæ laxatis simul pharyngis dilatatoribus, constrictoque œsophago magis protruduntur, & sic constricto rursus pharynge, sub hoc in cavo gulæ hærent.

§. XII.

Functio gulæ inferioris,

Tum excipit actio fistulæ cibalis; qua hæc per motum peristalticum, vi tunicæ musculosæ ipsi proprium, & à parte superiori deorsum naturaliter tendentem, assumta jam deglutita, & sub pharyngis sphinctere hærentia, ad ipsum perducit ventriculum. Namque dum hæc tunica & dilatatione & constrictione alternante, illa vi fibrarum longitudinalium, hac annularium peracta, œsophagum mox coarctat, mox dilatat; accedente hujus in hominibus perpendiculari situ, quæcunque adsumta sensim deorsum premuntur. Descensus hic facilior redditur, rore glandularum, assiduo in gulam stillante, eamque lubricante; nec non ciborum resolutionem adjuvante. Protrusis ergo hac ratione ad cavum ventriculi alimentis, caro musculi inferioris diaphragmatis, gulam ibi transeuntem stringens, hac parte stomachum claudit.

§. XIII.

Ratio formalis spasmi pharyngis, ejusque symptomatum.

His præmissis facillimum jam erit naturam ac formalem rationem spasmorum œsophagi introspicere. Si pharyngem primum consideremus; mox patet ex ante dicta deglutitionis fabrica, quod ejus musculis constrictis, ea fieri vix possit; quoniam læso organo, ipse actus læditur. Dum porro musculi dilatatores, qui posteriorem potissimum infundibuli regionem occupant, præternaturaliter convelluntur, & antrorsum magis in conglobatam figuram trahuntur: resultat sensus infixi faucibus pali. Quando vero musculus œsophageus, una cum cohærentibus laryngis, linguæ & ossis hyoidei musculis constringitur; loquendi fit difficultas, & suffocatoria molestia. Quum vero omnium spasmorum indoles sit, ut mox gravius, mox mitius infestent; patet etiam, cur spasmi pharyngis per intervalla exacerbentur.

§. XIV.

Spasmi gulæ inferioris ejusque symptomatum ratio.

Pari modo, quum spasmum gulæ inferioris, in tunicæ, quæ ipsam ambit, musculosæ, ejusque fibrarum orbicularium æque ac longitudinalium strictura violenta ponimus; inde omnium, quæ ipsam comitantur, symptomatum rationem reddere poterimus. Dum enim in loco quodam vel pharyngi, vel ventriculo propiori, constrictio obtinet; omnino deglutita alimenta subsistunt in eo canale; eundemque aggravando, inverso motu peristaltico revomuntur. Si frigidus assumitur potus, more frigori solemni, spasmum exacerbat; & æque ut solida, in ulteriori descensu præpeditur: contra vero tepidiora potulenta, demulcendo fibras spasmo strictas, libero in ventriculum gaudent itinere. Porro œsophagus variis ligamentis, colli dorsique vertebris connectitur; hinc illo constricto, dolor ad membranas dorsi vertebras cingentes propagetur, necesse est. Inde liquet ratio doloris, qui inter scapulas in nostro affectu sentitur; de quo FORESTUS *Lib. XV. observ. XXXI. Schol.* dicit: *Omnis œsophagi dolor in spinam dorsi incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhærescit.*

§. XV.

Differentia spasmorum œsophagi in idiopathicum, & sympomaticum.

Quæcunque caussæ vel pharyngis musculos, vel tunicam œsophagi carneam vellicare ac stimulare valent; illæ horum spasmorum mediatæ dicuntur. Quemadmodum vero illæ caussæ, vel immediate in eas, quæ sedem morbi constituunt, partes; vel in alias remotiores agunt, à quibus illæ per consensum afficiuntur: ita spasmi illi sunt vel idiopathici, vel sympomatici. Quod si igitur ex larynge primario convulso, ex ventriculo, ex intestinis, aliisque partibus, spasmus ad pharyngem, adque gulæ canalem defertur: audit ille sympomaticus.

§. XVI.

Caussæ spasmorum œsophagi sunt 1) animi affectus.

Ex caussis itaque, spasmos œsophagi idiopathicos inducentibus, præcipuum locum sibi vendicant animi pathemata; inque primis gravis excandescentia, maxime si paullo post largior potus frigidus adsumatur. Inde convelli pharyngem, & hinc lædi deglutitionem; observatione quadam inferius comprobabimus. Ex eadem vero, præsertim inter pastum, gulam quoque inferiorem constringi, atque deglutitum bolum in ea obhærescere, nec non vomitu sæpius reddi; quotidiana innotescit experientia, ut hinc querelas audias: *Es ist mir vor Aergernis der Bissen in Halse stecken blieben.*

§. XVII.

2) Species fastidium.

Peculiarem in ciendis gulæ, maxime inferioris distentionibus potentiam obtinet fastidium; adeo, ut hoc absque dicto œsophagi spasmo contingere neutiquam possit. Quod si enim hujus effectus, attentiori animo consideremus; docebit observatio, sub ea 1) menti ideam rei alicujus ingratæ suboriri, 2) ejusque aversationem; 3) hanc insequi vel deglutitionis impedimentum, ut dicant: *Sie möchten kauen, wie sie wolten, sie könten es nicht hinterbringen.* 4) Vel assumtorum in œsophago subsistentiam, & stricturæ sensationem, quam exprimunt: *Es stehe ihnen auf der Brust, und drucke sie.* 5.) Deinde jungi nauseam, quam significant: *Es wird mir so übel, so weichlich, und bange ums Hertz.* 6) Haud raro accedere vomitum, & 7) ipsam animi defectionem. Si ergo fastidium definirem; dicerem, quod sit adversa rei cujusdam ingratæ idea, cum spasmo œsophagi, & ventriculi conjuncta.

§. XVIII.

3) Imaginatio fortior.

Ad pertinaces œsophagi spasmos, cum insigni aversatione stipatos, sola sæpius imaginatio disponere solet. Notabilis hinc est observatio, quæ in A. N. C. *centur. VII. observ. 61. pag. 125.* legitur, quod mulier quædam per omnia sana, atque robusta, nec hystericis, nec spasmodicis adflictionibus obnoxia, omnis quidem generis & esculenta, & potulenta, absque ulla difficultate assumere valuerit; simulac vero hostiam capere vellet, non solum ab ea insigniter abhorruerit, verum etiam, licet summa vi intrusa ac deglutita fuerit, eandem tamen in ventriculum non pertingentem, sed in gula persistentem vomitu reddiderit. Nec dissimilis casus exstat in iisdem A. N. C. *dec. III. anno I. observ. 79.* de viro, qui ex nimio tabaci usu, deglutitionis ac descensus ciborum illud incurrit impedimentum, quod

pro

pro ratione imaginationis mox fuit levius, mox gravius.

§. XIX.

4] Aſſumta acria.

Eundem affectum progenerare valent medicamina, ac aſſumta acria, planeque venenoſa; quæ vellicando eas nervoſas ac muſculoſas partes, earundem ſtricturas inducunt. Sic HOECHSTEDERUS mentionem facit adſtrictionis gulæ ex potu vini Malvatici, in quo radix conſolidæ majoris infuſa fuit *obſ. dec. III.* Eo magis hoc contingit, ſi aſſumta cauſtica fuerint, ut adeo non mirum ſit, quod juxta FORESTUM *Lib. XV. obſerv.* 30. puer quidam ex aquæ fortis hauſtu, inſignem pharyngis occluſionem, cum ipſo ſuffocationis metu inciderit. Præſertim mercurius ſublimatus ejus eſt indolis, ut gravi faucium conſtrictione, ſui aſſumtionem prodat; vid. FORESTUS *loc. cit. pag.* 150. Vellicando quoque gulæ inferioris ſpaſmum excitant inſecta deglutita: id quod adfirmant, de ſanguiſugis cum potu aſſumtis RHASES *Lib. 9. ad Almanz. cap.* 56. & RHODIUS *obſerv. cent.* 2. *obſerv.* 72. de lacertis fauces irrepentibus GESNERUS *Lib. 2. de hiſtor. anim. C. de lacerta.* de pediculis devoratis HEURNIUS *de morb. cap.* 7. de anguilla viva deglutita PLATERUS *Lib. 2. obſ. &c.*

§. XX.

5] Humorum vitalium vitium.

Præterea ſpaſmus & pharyngis, & gulæ inferioris produci poteſt, a cruore vitali in iis partibus ſtagnante, vaſaque diſtendente; quarum diſtentionum, fidiſſimus comes eſt ſpaſmus. Tali ratione huic morbo obnoxii non raro ſunt hypochondriaci; in quibus vi ſpaſmorum ac flatulentiarum inteſtinalium, cruor vitalis ad ſuperiora compellitur, facileque ſtagnat in œſophago. Cumprimis ex univerſali humorum, maxime ſeroſorum dyſcraſia id vitii contingere poteſt; ſi nimirum liquor ille lymphaticus, quem tot glandulæ in gulam ſecernunt, fuerit viſcidus, & acris: quo in caſu multum muci viſcidi exſcreatur, cum mali levamine. Quorſum pertinere videtur exemplum a WEPFERO *obſerv. medic. pract. obſerv.* 117. *pag.* 531. recenſitum, quod viro cuidam ſeptuagenario, aſſumta in media quaſi perſtiterint gula, & eo uſque adflixerint, donec vomitu fuerint reddita.

§. XXI.

Spaſmus œſophagi ex vitio primarum viarum.

Vi conſenſus, quem gula cum ventriculo, & inteſtinis fovet, ex horum vitio, gulæ ſpaſmus ſuboriri poteſt. Sic ex ſaburra acri, acida, bilioſa ventriculi & inteſtinorum, id mali facile generatur; uti de lacte in ventriculo concreto teſtatur FORESTUS *Lib. XVIII. obſerv.* 13. Vermes in ventriculo, vel inteſtinis hoſpitantes, ad eundem affectum contribuere, auctores ſunt HERCULES SAXONIA *prælect. pract. Part. II. cap.* 7. §. 4. & HENRICUS AB HEER *obſ.* 16. & THONERUS *Lib. 2. obſ. pag.* 94. In ipſa ructuum exploſione, atque vomitu concurrit ſpaſmus œſophagi: niſi enim hic ſua actione, & periſtalſi inverſa, ejectionem humorum è ventriculo ſecundaret; fieri nulla ratione poſſet, ut tanta cum celeritate & impetu per ſuperiora ingens ſæpe humorum copia ex ventriculo, imo inteſtinis exturbaretur.

§. XXII.

Spaſmus œſophagi ſymptomaticus.

Per conſenſum quoque variis nervoſi generis ſpaſmodicis ac convulſivis affectibus jungi obſervatur ſpaſmus œſophagi. In ſuffocatione hyſterica ſemper ſumma colli ac faucium coarctatio, & conſtrictionis quidam ſenſus non ſecus, ac ſi laqueo injecto fauces præcluderentur, percipi docet experientia. Vid. ETTMULLERUS *Oper. practic. P. II. Sect. III. cap. III. pag.* 963. & HELMONTIUS *tract. de aſthmate & tuſſi* §. 31. Gulæ porro conſtrictionem viris colica convulſiva, quam *der Männer rechte* Colique vocant, laborantibus evenire, non rarum eſt; & notari meretur ſingularis caſus, quem de colica gravem cephalalgiam ac maniam cum cæcitate & impedita deglutitione inducente refert HOEFERUS *in Hercule medic. pag.* 185. Non minus ipſæ epilepticæ ac convulſivæ acceſſiones hoc ſecum vehunt ſymptoma, ut vel difficillima, vel nulla plane ſoleat eſſe deglutitio: quemadmodum præſertim in incubo obſervare licet, ubi præter ſtrangulationis ſenſum, linguæ impotentia & deglutitionis impedimentum adſunt. Idem vitium opiſthotono familiare eſt; quemadmodum ex caſibus de his morbis à FORESTO *Lib. X. obſerv.* 112. & 113. recenſitis liquet. Nec denique omittendi ſunt morbi acuti, præſertim febres malignæ; quibus non modo degluriendi difficultas, verum etiam gulæ inferioris conſtrictio jungi ſolet, quam exprimunt: *Es ſtecke ihnen im Halſe, und wolle nicht herunter.*

§. XXIII.

Nauſeæ natura.

Paucis adhuc meminiſſe juvat nauſeæ, quæ nihil aliud eſt, quam convulſio œſophagi levior, cum inverſo ejus motu periſtaltico, & hinc pendente vomituritione, quin vomitu, aut ſaltem lymphæ plus minus viſcidæ ex gulæ glandulis rejectione ſæpius ſtipata. Pro cauſſa occaſionali agnoſcit omne id, quod vel ipſum œſophagum, vel tunicam ipſius nerveam, in ventriculum prolongatam ibidem vellicare poteſt; ex quo hæc conſtrictio per conſenſum ad gulam propagatur. Deprehendimus generatim 1) nauſeam plerumque nunciam eſſe inſequentis vomitus, 2) omnem vomendi conatum, ac cardialgiam comitari, 3) abſque iis cum frequenti muci limpidi, qui nihil niſi lymphalis ros ex œſophagi glandulis vi ſpaſmorum expreſſus eſt, rejectione ſæpius occurrere; & non raro vermium in primis viis hoſpitantium præſentiam indicare. 4) Plerumque alias ventriculi cruditates conſequi; quæ cum jejuno ventriculo ſint acriores, tunc potiſſimum nauſeam movent, ſumto cibo deliniendam. 5) Antecedere graviores capitis affectus, vertigines, apoplexias, animi deliquia, maxime ſi per conſenſum ex ventriculi orificio ortum trahunt: ubi quædam veluti aura ex ſtomacho ad caput adſpirare videtur; ut has non raro audias querelas: *Es wird mir auf einmahl ſo übel*; & paullo poſt: *Mir wird ſo grün und gelb vor denen Augen*; tumque attoniti concidunt, ſenſuumque privantur exercitiis. 6) Ex eodem fundamento nauſea ſollicitat, hypochondriacis, aliiſque morbis, quorum fomes in primis officinis exiſtit, laborantes. 7) denique in principio malignarum febrium accedere plerumque ſolet nauſea; quam deſcribunt: *Sie wüſten nicht, wie ihnen ſey, es wäre ihnen ſo übel und bange ums Hertz.*

§. XXIV.

Prognoſis ſpaſmorum œſophagi.

Quod prognoſin attinet, haud inſuper habendi ſunt ſpaſmi pharyngis idiopathici; quoniam, accedente præſertim mala medicatione, in conuma-

tumacem degenerant habitum. Qui ab assumtis acrioribus proveniunt, periculo non vacant, metumque faciunt inflammationis: & qui hystericas sæpius invadunt, præsagiunt apoplexiam. In vulneribus, si ex convulsione accidat læsa deglutitio, malum, teste ETTMULLERO *Oper. pract. pract. I. pag.* 57. Notabilis quoque est HIPPOCRATIS aphorismus, dum *aph.* 35. *Sect. IV. Si febre*, inquit, *detento repente collum intorquetur, ut vix deglutire queat, nullo existente tumore, lethale est.* Spasmi gulæ inferioris, ex iracundia inter epulas provocati, viam choleræ, febribusque biliosis facile sternunt; & qui, universali humorum dyscrasia, nervosique generis debilitate nituntur, chronicum malum constituunt, cum insequente corporis tabe. Nausea in malignis sub initio accedens, robur naturæ indicat: in peste vero maxime perniciosa existit, teste FORESTO *Lib. XVIII. obs.* 14. *Schol.*

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Quum spasmi œsophagi, sive in pharynge, sive in media gula obhærescant, neglecta temporis opportunitate, non modo in chronicum statum transeant, verum etiam denegata alimenta capiendi facultate, facile tabem post se trahere possint: digni omnino sunt, qui tempestive congruis adminiculis oppugnentur. Hæc vero ex binis potissimum fontibus desumuntur; quorum alter remedia spasmum sedantia, alter vero talia, quæ caussas eo contribuentes removere possint, præbeat.

§. II.

Externorum usus. Prior finis obtinetur per antispasmodica, & anodyna, discutientibus nupta, tam interna, quam externa. Quo autem gravior est constrictio, eo consultius est ab externis curam ordiri: quoniam interna sine maxima difficultate, vix deglutiri possunt. Ex iis quædam sunt, quæ adfluxum humorum ad inferiora derivando, & circulum sanguinis æqualem reddendo, spasmi vim frangunt: quorsum pertinent clysteres ac pediluvia. Illi ex emollientibus, additis roborantibus parari, & bis terve iterari, hæc tepidiora, immissis paullo profundius pedibus, adhiberi debent. Quæ autem localia ad ipsam affectam partem adplicari possunt, sunt fere linimenta paregorica, simulque nervina: quæ parari possunt ex aqua Anhaltina, spiritu salis ammoniaci, essentia croci, nucistæ, castoreo & camphora, balsamum quoque vitæ, idque, vigente morbi impetu, liquore anodyno minerali permixtum est quoque egregium. Quod etiam, paucis guttis sacharo exceptum, & in ore detentum, aut lente deglutitum operæ faciet pretium: quo etiam sine theriaca aliquot granis sub lingua detenta, tumque rursus reddita, laudem meretur. Nec denique in relaxando spasmo destituitur fructu vesica bovina, decocto emolliente calido plena, & affectus locis admota.

§. III.

Interna antispasmodica. Ex internis antispasmodicis laude digna sunt, olea amygdalarum dulcium, olivarum, cum spermate ceti remixta; pulveres antispasmodici, ex cinnabari, pulvere Marchionis, succino præparato, extracto croci & castorei parati; vel qui habent nitrum, & unum alterumque camphoræ granum; nec non liquor meus anodynus vel solus, vel cum essentia castorei, spiritu bezoardico Bussii, aut cornu cervi succinato remixtus, aut spiritus nitri dulcis, cum paucis guttulis olei chamæmeli veri, vel macis maritatus. Quibus in statu magis chronico cum fructu alternis circiter diebus interponuntur pilulæ antispasmodicæ, quas ex extractis millefolii, chamomillæ, hyperici, mithridatio, extracto croci, castorei, oleoque destillato macis vel menthæ parare soleo.

§. IV.

Sopitis paullulum spasmis, caussis materialibus obviam iturus, circumspiciat, quænam earum in culpa sint. Quod si enim assumta acria, venena, purgantia ac emetica drastica malum produxerint: in principio statim eorum vis obtundenda mucilaginosis, oleosis, ipsisque lacticiniis: quare prosunt jusculа valde pinguia, aquæ tepidioris haustus ad nauseam continuatus, ut suborto leni vomitu, venenum rursus expellatur. Interdum acida vim veneni castrant; quibus gulæ constrictionem, a sumto vino Malvatico cum consolida cocto subortam curasse se perhibet HOECHSTETTERUS *loco supra citato*: eandemque à potu aquæ fortis natam, mucilagine cotoneorum feliciter sanavit FORESTUS *loc. cit.* *Curatio mali ab assumtis venenatis orti.*

§. V.

Quando vehementior excandescentia inter ipsum pastum, gulæ spasmum infert; bilis plerumque effusio in ventriculum simul contingit. Quo in casu præter motuum sedationem, bilis contemperanda est, ne corrosivam ac virulentam acquirat indolem, tumque blandis emeticis, vel cholagogis exturbanda. Temperant vero bilem absorbentia, ac mucilaginosa, ut decoctum avenæ vel hordei: eliminant optime mannata, rhabarbarinis nupta, vel per vomitum, eadem cum uno alteroque tartari emetici grano acuata, aut radix ipecacuanhæ. Sed cavendum, ne mox ab ira sumatur purgans, aut emeticum. *Spasmi gulæ ab ira inter pastum curatio.*

§. VI.

Quod si vel totius humorum massæ dyscrasia, vel maxime primarum viarum colluvies acris ac viscida, diuturniori gulæ spasmo viam straverit: earum impuritatum & correctioni & evacuationi, illi quidem per incidentia, resolventia, digestiva, absorbentia, huic per mannata, rhabarbarina, pilulasque balsamicas peragendæ, omnis opera navanda est. Quum autem valde pertinax ac rebelle huic curationi sæpius sit malum; non præstantius aquis medicatis erit medicamen: quas inter Sedlicenses aquæ per quatuor circiter dies potæ, & his subjunctæ Egranæ maximam merentur laudem. Non minus in hypochondriacis, ubi simul sanguineæ excretiones, per uterum, vel hæmorrhoides sunt cohibitæ, præter venæ sectiones, motum corporis &c. thermæ Carolinæ decenter usurpatæ omnem curandi paginam absolvunt. *Spasmi gulæ ab universali sanguinis dyscrasia nati sanatio.*

§. VII.

Nausea, quæ ab acribus, acidis, viscidis primarum viarum sordibus, originem ducit, eandem, quam brevi ante recensuimus, exigit curationem. Egregiam præsertim utilitatem præstant infusa ex herbis & radicibus, resolventibus, aromaticis, & evacuantibus parata vinola. In nau- *Nauseæ curatio.*

sea

ſea cum oris amaritie ſtipata, commendat GABELCHOVERUS *Cent. I. cur.* 14. radicem armoraciæ cum vino Rhenano infuſam, & omni mane hauſtam. Si ab aſſumto fœtido, ſordidoque cibo nauſea cum faſtidio ſurrexerit; aut vomitum ciere juvat, aut cortices citri vel aurantiorum maſticare, vel vino generoſo uti. Quando inter graſſantes febres malignas, quidam citra manifeſtam cauſſam, nauſea corripiatur: tum ſtatim lene vomitorium, ex radicis ipecacuanhæ granis quindecim propinare convenit: quo ſæpius fit, ut exturbato contagio, aut ipſa febris prævertatur, aut ſaltem in ſuo decurſu reddatur mitior atque benignior.

§. VIII.

Cura ſpaſmorum œſophagi chronicorum. Curatio ſpaſmorum œſophagi chronicorum, qui nervoſi generis debilitate nituntur, ac crebro recurrunt, magis diæteticis, ac alimentis, quam pharmacis potentioribus abſolvetur. Seligenda ſcilicet pro potu ordinario tum ſunt decocta, ex ſcorzonera, cichoreo ac cinnamomo parata; vitanda cerevisia omnis; parce bibendum vinum generoſum. Victus eſſe debet facilis, parcus; frequentior contra exercitatio corporis. Roborando ventriculo inſervient elixiria balſamica, abſque ſpirituoſo parata menſtruo: ſanguinis abundantia, ſtatis ejus miſſionibus imminuenda, & ſordium in primis officinis generatio, blandis laxantibus præpedienda. Cumprimis animi affectus, nutrices ſpaſmorum, omni ſtudio fugiendi; & denique fontes Carolini, ſubjunctis balneis Tœplicenſibus in uſum vocandi.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa pediluvia. Qui in ſpaſmis œſophagi ſopiendis, ad detrahendum à ſuperioribus humorum affluxum, pediluviis uti velit; videat, an pedes nimis ſint frigidi: tum enim pediluvia ad tempus differre juvabit, atque pedes primum frictionibus, ac ſuppoſitis illis lagenis, aqua calida plenis probe fomentare. Quod etiam de venæ ſectionum uſu tenendum eſt.

§. II.

Circa venæ ſectionem. Si faucium conſtrictioni, rubor faciei, vaſorum inflationes, & magnæ arteriarum capitis pulſationes junguntur; ob imminentis apoplexiæ metum, vena eſt ſecanda. Ubi porro hyſterica vel hypochondriaca ſymptomata, ac ſuffocationes veluti ſunt præſto; itidem ſanguis mittendus; ſed neutiquam in brachio, potius vero in pede, ſiquidem paroxyſmi inde exacerbantur.

§. III.

Circa topica in ſpaſmis gulæ inferioris. Quando ſpaſmus gulam magis inferiorem obſidet; linimenta ac externa reliqua non tam pectori ac præcordiis, quam potius ſpinæ dorſi ſunt adplicanda: id quod præſertim JOHANNES LANGIUS *epiſtol. medic. Part. II. epiſtol.* 43. *pag.* 178. ex Aëtio, Galeno, & experientia commonſtrat. Namque cum œſophagi canalis, immediate cum ſpina dorſi connectitur; vis remediorum, huic illitorum, eo certius ad illum penetrabit.

§. IV.

Topica in ſuffocationibus hyſtericarum. In paroxyſmis ſuffocativis hyſtericarum, ubi ſemimortuæ jacent, ad eas excitandas, inſignioris uſus ſunt; præter clyſteres, graveolentia, volatilia oleoſa, caſtorina &c. naribus adplicata, aut plumæ perdicum, aliaque fœtida accenſa: quippe quæ motus effrænes conſopiendi, egregiam vim habent.

§. V.

Purgantium noxa. Ad exaſperandum, & magis confirmandum tam pharyngis, quam gulæ inferioris ſpaſmum, nihil magis contribuit, quam vehementiorum purgantium uſus. Præſtat his ſemper blanda laxantia, mannata, rhabarbarina, balſamica; aut concurrentibus flatulentiis, clyſmata oleoſa & carminativa ſubjungere.

§. VI.

Cura ſpaſmorum œſophagi in febribus acutis. Quæ febribus acutis ſupervenit, faucium conſtrictio: præter conveniens regimen, medicinis antiſpaſmodicis, & antepilepticis ſublevanda erit: quo ſpectant pulvis Marchionis, nitrum cum camphora mixtum, tinctura bezoardica Michaelis cum mixtura ſimplici maritata &c. Opiata enim & craſſiora adſtringentia his in caſibus, veneni inſtar ſe habent.

§. VII.

Cura eorundem, à vermibus inductorum. Idem ſymptoma, ſi vermibus, primas vias obſidentibus, eaſque vellicantibus jungitur, non ceſſabit, niſi his eliminatis. Tum vero cum purgantibus caute mercandum eſt: & ſi mercurialia exhibeantur, protinus ſuperbibere juvat oleum amygdalarum dulcium, ne inteſtina ab illis nimium vellicentur.

§. VIII.

Clyſterum nutrientium uſus. Quandocunque adſtrictio œſophagi tanta fuerit, ut vel nihil alimentorum tranſmittat, & juſto diutius inhæreſcat: tunc, ne contabeſcant ægri, ano infundere convenit clyſteres lacteos ac nutrientes, de quibus videas LANGIUM *in epiſtol. medic. Lib. I. epiſt.* 80. *pag.* 361.

§. IX.

Clangoſæ concuſſiones infantum. Ad convulſivos œſophagi motus, cumprimis pertinent pectoris clangoſæ concuſſiones, quæ teneris infantibus inter epilepticas affectiones evenire, & vulgo pro ſingultuoſis commotionibus venditari ſolent. Re autem vera nihil ſunt aliud, quam convulſivæ œſophagi, & vicinarum partium concuſſiones; & plerumque triſtes ſunt nuncii, cum morbo ad extrema ventum eſſe. Medico tunc nihil ſupereſt, quam ut blandis antepilepticis, anodynis, & analepticis pugnet, inſtantemque mortem prænunciet.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Spaſmus totius œſophagi. Verbi quidam divini miniſter, ab obitu uxoris triſtiſſimus ſemper, olim hypochondriacis ſpaſmodicisque motibus, caput potiſſimum in conſenſum trahentibus obnoxius, tanta ſubito pectoris, gulæ, laryngisque conſtrictione prehendebatur, ut nec vocem edere, nec ſpiritum trahere, nec deglutire quicquam valeret, inſuperque velut attonitus proſterneretur. Ab hac vero acceſſione media nocte invadente, per ſponte ſequutos copioſiſſimos ſudores prorſus liberatus; eandem tamen ſequenti mane poſt aſſumtum calidiſſimum Theebois potum rurſus incidit: &

quanquam variorum externorum usu adminiculorum, ad rationis integritatem mox rediret, retinuit tamen & loquendi impotentiam, & degluriendi, spirandique summam difficultatem. Adplicatis venæ sectione, frictionibus, spiritibus nervinis, theriaca sub linguam posita, masticantibus, interneque, quantum fieri poterat, datis anodynis, tenacissimus, ac copiosissimus mucus non ore solum reddebatur, verum etiam non quidem vomitu, sed anxio tantum vomendi conatu, *mit einem erschrecklichen Würgen* eructabatur. Laxatis hinc per septem horas constrictis linguæ vinculis, sermonis quædam rediit facultas, ipsaque pharyngis rigida detentio aliquantulum soluta fuit, ut liberius deglutire valeret: spasmus tamen gulæ inferioris, & pectoris angustia adhuc adeo urgebat, ut deglutita in ipso œsophago stagnare, nec ad ventriculi cavum pertingere posse viderentur. Nec vero ullæ medicinæ, nec antispasmodici pulveres, nec anodynus liquor, nec pediluvia, nec sperma ceti in oleo amygdalarum dulcium solutum, nec alia quicquam opis adferre valebant. At enim vero, cum camphoræ duo scrupuli, in oleo olivarum soluti, ex errore uno haustu assumerentur: sontica quidem insequebantur symptomata: æger vero ab omni constrictione faucium, brevique post a toto morbo liberatus fuit.

Epicrisis.

Ferax est hic casus utilissimis observationibus; quarum has notabimus.

1) Morbus hic generatim apoplexiæ levioris nomen meretur: quæ pro caussa nullam nec sanguinis nec seri extravasationem agnoscit, sed sola spasmodica ac rigida detentione, nervosarum in cerebro, & circa nervorum principium sitarum, nec non vicinarum oris, linguæ, faucium, laryngis, œsophagi, totiusque sæpenumero pectoris partium absolvitur. Hæc vero debetur humorum crassorum, plus minus viscidorum ad dictas partes congestioni & stagnationi: quare relaxato spasmo, mucus viscidus exspuitur, ac è gula eructatur. Atque talis apoplexiæ species, hypochondriacis admodum familiaris est; & hinc hypochondriaco-spasmodica appellari meretur.

2) Constricta in hoc affectu fuisse pharyngem, musculos linguæ, ossis hyoidis, ac laryngis, vel loquendi impotentia, spirandi ac deglutiendi difficultas indicant. Constrictio autem canalis gulæ inferioris, & ipsius superioris orificii ventriculi, ex assumtorum libere deglutitorum in medio œsophago subsistentia patet.

3) Obortis sudoribus, remittunt spasmodicæ constrictiones, à particulari humorum congestione factæ. Sub illis enim æqualis succorum per totum corpus redditur circuitus; qui nondum sopitis spasmis, fieri nequit.

4) Sumto potu calidissimo rediit paroxysmus. Quemadmodum enim magnum frigus nervos vehementer afficit, & ad spasmos proritat; ita etiam nimius calor, vellicando nervosas œsophagi ac faucium tunicas, ad easdem disponit molestias.

5) Adhibita remedia non contemnendi sunt usus: præsertim autem camphoræ tam insuseta dosi usurpatæ effectus est peculiaris. Illius virtutem antispasmodicam, tutam, & ab omni commotione, uti vulgo creditur, vacuam, peculiari *dissertatione de usu camphoræ interno* jam demonstravi; & asseverare certa fide possum, quod id remedii genus granis circiter duobus cum nitro permixtum in discutiendis humorum stagnationibus, ad superficiem pellendis sudoribus, & exanthematibus, atque relaxanda internarum partium constrictionibus divinæ fere sit virtutis.

Observatio II.

Vir quidam admodum biliosæ constitutionis, ex nimia iracundia, & perperam insuper datis medicinis, post prævias quasdam adflictiones, in gravem demum incidit pharyngis constrictionem, & præsertim diarrhœam hisce potissimum notis manifestam: Per intervalla accessit magna deglutitionis difficultas, & molesta pali faucibus infixi sensatio, qua simul percepit, ac si quid ex ore foret ejiciendum, ac veluti prosferpere vellet, ut etiam medicus cum ægrotante putaverit, vermem ibi residere & suum affectare exitum, atque ideo multa anthelmintica, & succum citri ordinaverit, quem æger insigni quantitate devoravit. In accessione partes extremæ, sub æstate etiam calidissima, valde frigescebant, & quandoque contremiscebant: malum ab admisso frigore semper ingravescebat; alvus erat sicca & obstructa, abdomen flatibus distentum, appetitus & somnus valde exiguus, pulsus durus, urina limpida, insignis ad iram propensio; horumque omnium ab assumto quodam purgante summa exacerbatio. Consultus ego, morbum hunc, jam ultra tres menses durantem oppugnaturus, ordinavi pro potu decoctum temperatum, & in illo nonnunquam cochlear unum olei amygdalarum dulcium sorberi jussi. Tum pilulas præscripsi antispasmodicas, quas §. III. supra recensui, easque quotidie sumendas suasi: præbui etiam mixturam ex liquore anodyno, oleo chamæmeli vero, absynthii, & de cedro, bis quotidie capiendam; nec non pediluvia, & externam faucium & œsophagi cum balsamo meo vitæ inunctionem commendavi: quibus factum est, ut intra paucas hebdomades æger convalesceret. *Spasmus pharyngis.*

Epicrisis.

1) Spasmus pharyngis, quem & deglutitionis impedimentum, & pali faucibus infixi sensatio produnt, in nostro casu debetur vehementi excandescentiæ; & perversæ medicationi: siquidem purgantibus vehementioribus, ac spirituosis tractatum fuisse ab initio morbum percepi. Jam vero notissimum est, & iracundiam, & purgantia per spasmodicas canalis magni alimentaris, qui œsophago, ventriculo, ac intestinis absolvitur, constrictiones suum edere effectum: qui in præsenti casu circa pharyngem præcipue sese exseruit.

2) Hunc medicus, vermem, quem subesse putabat, occisurus, cum multis irritantibus, anthelminticis, ac acidis, magis augeret, ac confirmaret; ansam quoque præbuit, ut per totum corpus propagaretur, & extremorum frigus, alvi adstrictionem, urinæ limpidæ mictionem, pulsumque durum post se traheret. Testatur quoque hic affectus spasmodicam suam indolem, 1) eo, quod per intervalla redierit, & 2) sub illo animus valde sensibilis, & ad iracundiam facillimus fuerit redditus: quæ duo momenta spasmodicis morbis semper fere sunt propria.

3) Me-

3) Meretur hic pharyngis ſpaſmus vocari idiopathicus; quem ſemper in conſtrictione muſculorum dilatatorum pharyngis, quæ ſenſum globi in faucibus producit, collocandum eſſe putamus. Tum enim vicinæ partes, lingua, os hyoides, & larynx ſpaſmi vacuitate plerumque gaudent; quare in ejuſmodi caſu, nec linguæ impotentia, nec ſuffocationis ac laryngis conſtrictionis notæ adſunt. Contra vero ſymptomaticum vocamus, qui has vicinas partes, & in pharynge œſophageum ſaltem muſculum tenet conſtrictum; unde quidem deglutitio æque ac in idiopathico difficilis eſt, at nulla pali ſenſatio, quoniam dilatatores, a conſtrictione liberi ſunt. Quamobrem ſi hunc caſum cum præcedente conferamus, in hoc idiopathicum, in illo ſymptomaticum pharyngis ſpaſmum offendemus.

4) Curatio ſolis antiſpaſmodicis, & ſtagnantes in pharynge humores diſcutientibus, ac derivantibus, adornanda eſt. Prioris generis remedia fuere pilulæ, & mixtura anodyno-roborans; alterius balſamum vitæ extrinſecus illitum; & tertii pediluvia: quorum ope in hiſce caſibus, ubi magis vitium motuum, quam humorum peccat, tantum non ſemper votis potiri licet.

Observatio III.

Spaſmus gulæ inferioris, & ventriculi. Vir quinque ultra ſexaginta annos natus, ſtrictioris habitus, & vaſis capacioribus inſtructus, ex hæmorrhoidum ſuppreſſione, aut ad minimum irregulari fluxu, variis hypochondriacis moleſtiis, per aliquot annos ſollicitatus, ventriculi poſt aſſumtionem parciſſimi etiam cibi inflationem, alvi obſtructionem, quandoque profluvium, adpetentiam fere caninam, dorſique cruciatus toleravit. His demum omnibus, ea ſupervenit adflictio, ut libera quidem deglutitione cibos potumque devoraverit: cum autem ventriculum vellent ingredi, in œſophago quaſi vinculis conſtricto hærere, nec ulterius progredi poſſe viderentur: ea tamen differentia, ut calidi potus libero gauderent tranſitu, frigidi autem malum exaſperarent, & fere regurgitarent; quibus denique ſæpenumero muci vomibunda accedebat rejectio. Ego cum ex impedito ſanguinis per viſcera imi ventris circulo, & hinc facta ejus in canale inteſtinorum ſtagnatione, horum, ventriculi, & œſophagi ſpaſmum derivandum eſſe putarem, ordinavi ad ſanguinis progreſſum æqualem reddendum, infuſum theiforme ex herbis ſalviæ, veronicæ, ſummitatibus millefolii, floribus chamomillæ, ſemine fœniculi, & aniſo ſtellato confectum, maneque bibendum. Præbui pilulas meas balſamicas, quovis tertio die capiendas; atque pulverem, qui habebat radicem ari, pimpinellæ, corticem caſcarillæ, cinnamomi, ſuccinum præparatum, ſal tartari, nitrum depuratum, & oleum de cedro, circa prandendi tempus ſumendum dedi, non minus liquorem anodynum, eſſentiæ caſtorei nuptum per vices propinavi: flatulentias clyſteribus oppugnavi, rectum vivendi genus, & pro potu decoctum temperatum commendavi. Et denique ad promovendas hæmorrhoides venæ ſectionem, ac hirudinum adplicationem ſuaſi, eo effectu, ut redeunte ab his hæmorrhoidum fluore, ſenſim cum morbo in gratiam rediret ægrotans.

Epicriſis.

Quicunque ſymptomata in hoc morbo præſentia, cum ſignis, quæ ſupra §. V. ſpaſmis gulæ inferioris propria diximus, rite contulerit: facile deprehendet, pharynge à ſpaſmis libero, inferiorem gulam iis agitatam; quin conſtrictionem eam per totum ventriculum ac inteſtinorum canalem fuiſſe propagatam. Horum vero omnium prima origo debetur inordinato hæmorrhoidum fluori: quo ſanguinis per imi ventris viſcera, maxime inteſtina circuitus impeditus fuit. Unde exceperunt ſpaſmodici motus; hiſque legitima chyli depuratio, & humorum excrementitiorum eliminatio perturbata eſt: hinc accumulatæ in ventriculo cruditates acidæ, bilioſæque, vellicarunt præſertim tunicam illam nerveam, quæ ab œſophago, per trium digitorum ſpatium in ventriculi cavum protenditur: ex qua ſpaſmus ad gulam uſque propagatus, conſtrictivum ibidem ſenſum procreavit; quo aſſumti cibi in ipſo ſubſiſtere coguntur, & coacervati per os rurſus expelluntur.

Tali igitur in caſu ſola antiſpaſmodica ac anodyna mali quidem cauſſam non tollunt; ad mitigandos tamen motus ſpaſmodicos, multum inſerviunt. Sed in tali ſubjecto, quod fluxum hæmorrhoidalem diſpoſitum antea, & huic adſuetum fuit, huic revocando, omnis impendenda eſt opera. Cui quidem ſcopo, & hirudines, & venæ ſectiones, & pilulæ balſamicæ adprime ſatisfecerunt. Præterea in eundem finem, licet remotius, & proxime magis ad reſolvendas & incidendas ventriculi cruditates, & æqualem humorum circulum reſtituendum, collinearunt reliqua medicamina.

Observatio IV.

Fœmina, triginta annorum, pallido vultu, ac ſtrictiori corporis habitu prædita, & chloroſi obnoxia, ante tres annos primum gravida, de capitis doloribus, præcordiorum anguſtiis, & pedum tumoribus conqueſta fuit: quorum ſymptomatum priora duplici venæ ſectione, hoc ſola pedum ligatura debellavit. Deinceps altera vice gravida, iisdem adflicta moleſtiis, iiſdemque liberata remediis, feliciter ſuperavit partum, lochiisque rite ſuccedentibus, per decem abhinc ſeptimanas, ab omni morbo vixit immunis. His elapſis acceſſere œſophagi diſtentiones, quibus primum ſemel bisve duntaxat quavis hebdomade, & quidem poſt degluritum ultimum bolum alimenta in gula hærere videbantur, & multo demum potu ad ventriculum deprimi debebant. Sed aucta paulatim eſt hæc moleſtia, & ſub ſingulis ſe exſerere cœpit epulis, adeo, ut ſolidis veſci nequiverit, nec niſi liquida aſſumere potuerit: quin linctibus, gargariſmatibus, aliisque medicinis fruſtra adhibitis, res tandem eo pervenit, ut miſera nihil plane niſi calidam cereviſiam deglutire valuerit. Videbatur enim ipſi tuberculum quoddam fauces obſidere, ac ciborum deſcenſum remorari; quod tamen & per intervalla duntaxat, & non eodem ſemper ſenſit loco, dum modo in pharynge, modo in media, modo infima œſophagi regione hærere obſervabatur. Juncti erant ructus, qui ex ventriculo aſcendentes, & ad hoc ſic dictū tuberculū pertingentes, ſtatim recidebant, neque eructari poterant, denique aſſidua vexabat nauſea. Accitus medicus, ſpaſmum ſubeſſe ratus, propinavit interne potiunculam laxantem, & cremorem hordei cum oleo amygdalarum dulcium potari juſſit: *Contumaciſſimus gulæ inferioris ſpaſmus.*

externe cataplasma emolliens, atque discutiens, & linimentum ex balsamo vitæ nostro, & spiritu vini adplicuit. Nec irritus horum fuit effectus, siquidem non solum omnibus liquidis liberum reddebatur iter; verum etiam, postquam absque ulla tussi, insignis viscidæ pituitæ copia vomitu excernebatur; & tuberculi sensatio, & nausea, & ructuum molestia evanescebant. Neque vero minus solidiores cibi adhuc subsistebant, & demum molesta œsophagi constrictio iterum accedebat; cujus adeo conscia erat ægrota, ut non solum clarissime sentiret, num œsophagus constrictus, anne relaxatus fuerit; sed quoque evidenter perciperet, ipsum post assumtos tepidiores potus relaxari: *Es komt ihr vor, als wenn sich eine Falte aufstäte.* Et hæc adflictio cum copiosissima muci viscidi exscreatione, oris perpetua amaritie, & colli, dorsique magno dolore pertinacissime inhæsit; donec adhibitis ex meo consilio, interne aquis Sedlicensibus, & elixirio viscerali Egranis, externe balsamo vitæ adplicato fuerit debellata.

Epicrisis.

1) Quemadmodum omnis spasmus vel in uno loco fixus, stabilis, ac rigidus est, vel per totum membrum decurrit: ita hoc præsertim in œsophago observamus. Ad posteriorem classem pertinent nausea, ructus, vomitus, quin etiam singultus; qui affectus omnes absolvuntur, motu œsophagi peristaltico inverso, & spasmodice aucto, ubi scilicet spasmus ab inferiori parte incipiens, ad fauces usque decurrit. Contra vero rigida œsophagi constrictio, in eo potissimum morbo, quem nos spasmum gulæ κατ' ἐξοχὴν vocamus, & supra descripsimus occurrit; atque reliquæ spasmorum species sympromatice sæpius junctæ deprehenduntur.

2) Talis morbus est ille, de quo præsens agit observatio; quæ pro caussa agnoscit, cruditates viscidas, acres, biliosas in ventriculo subsistentes, testante oris amaritie, nec non viscidos humores in ipsis œsophagi vasis stagnantes. Quod si vero & in horum caussam remotius inquiramus, nulla se offert alia, quam depravata digestio: unde etiam factum esse credo, quod, licet medicus, convenienti medela spasmum gulæ debellaverit, ille tamen recruduerit, quoniam ad roborandum ventriculum nulla subinde cura fuit directa.

3) Tuberculi in œsophago sensatio, nihil est aliud, quam tunicæ musculosæ spasmodica conglobatio, quæ propterea mox in hoc, mox altero loco sese exseruit, & per hunc vagum ac incertum circuitum se distinguit à præternaturali tumore, huic canali innato.

4) Videre etiam ex hoc casu licet, quam pertinax ac magna possit esse gulæ constrictio, adeo, ut ne vapores quidem halituosi, per ructus è ventriculo elevati, pervadere potuerint; sed ad locum stricturæ devenientes, iterum relabi debuerint.

OBSERVATIO V.

Spasmus gulæ inferioris, cum rejectione multi muci.

Vir quidam, trium & quinquaginta annorum, valde pituitosus, victus exactissimam servans rationem, vitæ vero sedentariæ nimium deditus, nec unquam sanguinis missionibus, per venæ sectiones, aut scarificationes adsuetus, & flatulentis admodum obnoxius molestiis, ultra jam triginta annos tussi quadam cum levi asthmate juncta, singulo mane multum pituitæ excutiente, laboravit; quæ vernali præsertim, & autumnali tempore exacerbata, per aliquot hebdomades, gravius adflixit. Hic ante quatuor circiter menses ex improviso, eam incidit molestiam, qua sumti cibi, utut minutissime concisi, in œsophago, circa superius ventriculi orificium subsistebant, nec nisi hausto potu detrudebantur. Paullo vero post hæc adfectio ita invalescebat, ut cibi æque ac potus in gula, veluti detenti subsisterent, ac coacervati, vomitus quadam specie rursus eructarentur: liquida tamen, si tepida fuerint, parca quantitate assumere valebat. Infestabat hoc incommodum per periodos; adeo, ut interdum etiam cibi ad ventriculum deferri potuerint: prorsus tamen, frustra adhibitis varii generis medicaminibus, cedere recusabat. Verum tribus abhinc hebdomadibus, assumta caro iterum subsistebat, nec cum potu ad ventriculum perduci, nec vomitu reddi poterat, magnamque creans molestiam. Tandem capiebat æger, proprio instinctu oleum olivarum, cum melle; & ab hoc ultra mensuram unam muci tenacissimi una cum detenta carne eructabat. Inde quidem melius habebat, adeo, ut ad minimum jusculis vesci potuerit; & ubi recidebat malum, eructato sponte muco, cujus excretionem adhibitus quidam spiritus anisatus cum sacharo mixtus ad juvabat, rursus remittebat. Verum paullo post gravior reddebatur status: siquidem constrictio gulæ, ciborum & potuum descensum impediens, majores capiebat vires, adeo, ut adpetitu integro gavisus, nihil fere comedere posset, ideoque corpus sensim contabesceret. Accedebat virium collapsus, frequens corporis tremor, atque frigus, maxime si vel aëri liberiori se exponeret, vel in eructando muco occupatus esset. Præterea noctu præsertim mox in gula inferiori, circa stomachum, mox in superiori circa fauces, sentiebat tuberculum quoddam, instar ovi columbini, quod emissis ructibus evanescere quidem videbatur, mox vero recurrebat. Verum plerumque nec ructum edere, nec singultire valebat: quod si autem hi motus succedebant, non solum levamen totius mali inferebant, verum etiam si assumtorum quidpiam in gula hærebat, illud vel per os reddebatur, vel in ventriculum deferebatur. Notabile etiam erat, quod quæ jam ingressa erant ventriculum, vomitu nunquam rejicerentur; sed hoc duntaxat mucus, cibus, vel potus in gula remoratus excerneretur. Adfligebat insuper, post assumtum nuper purgans, gravis inter scapulas dolor; nec molesta erat ulla ventriculi gravitas. Quando vel frigidi potus parum ceperit, vel frigidum aërem inspiraverit; protinus exacerbabantur omnia.

Epicrisis cum consilio.

1) Quantum caussarum cognitio, ad curandum morbum, præstet momentum; vel hæc docet morbi historia. Medici enim, quorum plures consulebat æger, in varias quidem abierunt opiniones; nulla tamen rei conformis erat. Quidam enim accusabant ventriculi atoniam; alii scirrhosum œsophagi tumorem; alii nimiam pituitam ventriculum, & œsophagum obsidentem. Priores duæ caussæ prorsus à veritate sunt alienæ; ut enim alia momenta, ipsis contraria ta-

taceam, vel id eas feſellit, quod malum per intervalla revertatur. Tertia eſt tantum remota; cui in acceptis ferenda proxima, quam non aliam ſubeſſe judico, quam ſpaſmum œſophagi pertinacem.

2) Teſtantur hunc cuncta ſymptomata. Primum quidem ſubſiſtentia ciborum in gula, potuum calidorum liber tranſitus, conſtrictionis remiſſio, & à frigore revocatio, dolor inter ſcapulas, ſenſatio tuberculi in gula, extremorum frigus, corporis tremor &c.

3) Notabile eſt, ructus ſolviſſe conſtrictionem gulæ. Dum enim hæc in uno loco pertinax inhæret, ac fixa eſt, ructus vero non niſi inverſo motu periſtaltico, totius canalis abſolvitur: facile patet, cur illa ſtrictura vehementiori exiſtente, & ſingultiendi, & ructus emittendi potentia fuerit prohibita; item cur ſi ructuoſi motus major vis fuit, hæc reſiſtentiam fixioris ſtricturæ ſuperavit.

Cum hic affectus & huic ſimiles fomitem & materialem ſuam, à qua progignuntur, cauſſam potiſſimum in ventriculo, ſive potius duodeno ſtabulantem habeat; videlicet vitioſorum & crudorum acido-bilioſorum humorum ſaburram, qui continuo pravas exhalationes in ſuperjacentes nervoſas partes emittunt; curandi methodum ego ita inſtituere ſolitus ſum, ut pulvere abſorbente & ſalino deterſivo, leniterque nitroſo, convenienti doſi & tempore, præmiſſo vel blandiori emetico ex radice ipecacuanhæ, vel pilulis, quæ ex noſtris polychreſtis & extracto panchymagogo Crollii compoſitæ ſunt, excretionem ſufficientem materiæ peccantis promoveam, & demum convenientibus ſtomachicis roborantibus, digeſtionis negotium in meliorem & naturalem ſtatum reducere annitar. Quæ remediorum genera ſi intentioni minus reſpondeant, quod fit, quando hypochondriaca vel hyſterica ſic dicta paſſio hujus morbi fundamentum eſt; tunc omnino ad validiora, uſum videlicet aquarum thermalium vel acidularum, ad balnea quoque, ad peregrinationes pro mutando aëre & corporis motione confugiendum erit, qua methodo etiam hic æger convaluit.

Observatio VI.

Spaſmi gulæ ex mucoſitate impedito. Vir illuſtris, annorum quinquaginta, conſtitutionis ſatis robuſtæ, victui duriori, carnibuſque fumo induratis longo abhinc tempore adſuetus, & vini, nec non ſpiritus vini potui valde deditus, in animi excandeſcentiam proclivis, parum adpetit, & excuſſo mane ſomno, magnam in faucibus & ore percipit ariditatem. Tum è lecto ſurgens ſub cordis ſcrobiculo quandam perſentiſcit moleſtiam, ab humore glutinoſo, ibi firmiter impacto, qui tam vehementem cauſſatur irritationem, ut illuſtris æger magno impetu ac labore illum exſcreando rejicere annitatur, non ſine ingenti thoracis, atque totius corporis concuſſione, rubore faciei, ſudoreque totum corpus occupante. Tandem aliquot cochlearia, modo inſipidi, & mucoſi, modo bilioſi & acidi humoris eructantur, idque jam per aliquot duravit menſes. Conſultus ego, primum ut a remediis ſtomachum roborantibus, & aquis vitæ ſpirituoſis, quibus ſe abſque ullo ſolamine permultis ſuiſſe uſum ſcribebat, nec non omni ſpiritus vini potu prorſus abſtineret, monui; & potius ſuaſi, ut victu molli, tenuique, ac acidulis Egranis, ineunte æſtate uteretur; pro potu ordinario aquam thermalem Piperinam, quam in promtu habebat, uſurparet, cœnam intermitteret, atque pulverem nitroſum præcipitantem, cum hauſtu aquæ fontanæ, cubitum iturus caperet. Ex quibus conſiliis inſigne percepit allevamentum.

Epicriſis.

Non pauca in praxi medica occurrunt eorum exempla, quibus noctu humiditas mucoſa, ſive pituita in faucibus, ipſoque œſophago concreſcit, & intus firmiter inhæreſcit; quam deinde magno, & ſæpe fruſtraneo conatu expellere moliuntur. Humor hic non ex aſpera arteria, ejuſque glandulis, nec ex pharyngis, aut laryngis glanduloſa tunica; nec ex pituitaria, quæ baſin narium involvit; ſed ex glandulis ipſius œſophagi, quæ, tunica nervea ablata, in conſpectum veniunt, & preſſæ per vaſa excretoria ac foraminula, quibus præditæ ſunt, humorem ſtillant, ſuam ducit originem. Hæ igitur glandulæ, ſicubi à vaporibus acribus, acidis, vel etiam calidis, ex ventriculi vel duodeni ſinu elevatis vellicantur, fundunt lympham, quæ facile concreſcit in mucum, qui tam mole, quam qualitate inimica tunicam muſculoſo-nerveam, ad ejuſmodi ſpaſmodico-convulſivum prorītat motum. Hinc facile patet, tali in caſu, nec calida & aromatica, nec ſpirituoſa proficere; quippe quæ lympham magis viſcoſam, & humores bilioſos magis acres reddunt & volatiles: quibus temperandis longe majori efficacia potus diluentes, fonteſque medicati potius inſerviunt.

Plures hac de re notatu dignos caſus legas in *Conſult. medic. ſect. II. caſ. LXIII. LXV.*

Caput VI.

De motu ventriculi convulſivo, ſive Vomitu.

Theses Pathologicæ.

§. I.

Definitio vomitus. Vix quicquam in humana vita frequentius occurrit vomitu: namque nec ullus hominum erit quin vomuerit, nec pauci ſunt morbi, qui vomitu, tanquam moleſto complicantur ſymptomate. Nihil autem aliud eſt, quam œſophagi, ventriculi, & maxime duodeni motus periſtalticus, præter naturam inverſus, & ad convulſivam contractionem uſque auctus, quo contenta ventriculi, vel inteſtini ſimul duodeni per os rejiciuntur.

§. II.

Euemetorum & Dyſemetorum deſcriptio. Non quidem obſcurus eſt affectus, qui, ut dignoſcatur, ſignis egeat: attamen eo attentius concurrentia ſymptomata & adfectiones obſervare convenit, quo magis cauſæ id vitii genus producentes variant. Generatim ſciendum eſt, quoſdam ad vomendum valde faciles, à leviſſima cauſſa diſponi; alios vero minus promtos, atque magis inani, moleſtoque vomendi conatu urgeri. Illi a ſchola medica vocantur euemeti, & ſunt inprimis infantes præ adultis, fœminæ præ viris, & viri laxioris habitus: hi dicuntur dyſemeti, & ſunt ſtrictioris habitus corporis, brevioris colli, omneſque robuſtiori nervorum ſyſtemate præditi.

§. III.

Historia vomitus.

Vomitum antecedere & comitari sæpius solet molestissima nausea, *es wird ihnen erschrecklich ubel*, cum tensione & gravitate in epigastrica regione, oris amaritudine, ardore, morsu, inappetentia: adest quoque magna præcordiorum anxietas, inquietudo; multum salivæ tenuioris in os stillat, multumque spuitur, *der mund läufft ihnen voll Wasser*; accedit vertigo, oculorum caligo, & obtenebratio, capitis gravitas, faciei rubor, tremor inferioris labii, & cumprimis anxia cardialgia; atque tandem post laboriosam, & inanem eructationem, contenta in ventre extruduntur. Quæ adfectiones sat luculenter spasticam & convulsivam ventriculi & adnexarum nervosarum partium subversionem ostendunt.

§. IV.

Diversitas materia per vomitum excreta.

Materia, quæ per vomitum rejicitur, dum varia est, diversas vomitibus imponit denominationes Saburra mucosa, chymosa, ciborum nondum penitus dissolutorum reliquiæ rejectæ, vomitum pituitosum constituunt; biliosa colluvies biliosum exhibet; eadem ab admixtione aliorum humorum, vel acidorum & corrodentium subnigricantem corruptum, viridem, æruginosum, porraceum spargit. Interdum vermes & insecta rejiciuntur; nonnunquam stercorea materia ex imis revoluta intestinis expellitur; quandoque pus redditur & saniosa materia; quin carnosam instar polypi membranosam massam in ventriculo generatam, vomituque expressam fuisse me observasse testor. Effertur non raro sincerus sanguis, & vomitus tunc dicitur cruentus; & interdum idem ater corruptusque vomitur, tumque morbus audit niger *Hippocratis*; cujus utriusque non faciemus mentionem: quia in *parte systematis nostri therapeutica II.* id jam factum est.

§. V.

Sedes vomituum.

Sedes materiæ, quæ evomitur, proxime quidem ipsi inhæret ventriculo; cujus æque ac vicinarum partium præternaturali motu illa eliditur: at vero ex aliis & remotis etiam partibus, hepate, pancreate, per ductus, ex liene, ex ipsa quoque sanguinis & humorum massa, ex habitu corporis, ut in tumoribus per vasa & glandulas huc adducitur. Causæ quæ sensibilem nervosam ventriculi substantiam ad systalticum & compressorium motum irritant, non tantum in ipso, sed etiam in aliis vicinis & remotis partibus nervosis, quærendæ sunt, cum subinde animadvertamus plurimis spasmodicis adfectionibus per consensum vomitum accedere. Quæ præcipua momenta ut clarius & rectius intelligantur; è re fore arbitror, ut accuratiorem ventriculi & duodeni fabricam secundum recentiorum & probatissimorum anatomicôrum descriptionem præmittamus.

§. VI.

Fabrica ventriculi membranacea.

Primum igitur notandæ veniunt tunicæ ventriculi, quarum quatuor ipsi tribuuntur, extima est membranacea, à peritonæo oriunda, & cum tunica concavum diaphragma cingente continua: altera est musculosa, quæ duplici construitur fibrarum serie, externa quæ fibras habet longitudinales, longitudinem ventriculi abbreviantes; interna vero partim quasdam, à cardia ad pylorum excurrentes, & utraque orificia ad invicem coarctantes, partim alias circulares, latitudinem ventriculi amplectentes, hancque contrahentes exhibet. Tertia, quæ huic subjacet, tunica audit nervea, fibris tendineis, oblique per ventriculum decurrentibus prædita; prioribus amplior, hinc rugas formans, & glandulis multis referta. Quarta dicitur villosa ex papillis nerveis, & extremis vasculis, villorum instar erectis concinnata, & mucagine, quam dictæ plorant glandulæ, obducta. Ceterum inter tunicam exteriorem, & musculosam, hanc & nerveam; atque hanc & villosam triplex conspicitur substantia cellulosa, vasa sanguifera copiosissima continens.

§. VII.

Fabrica ventriculi vasculosa.

Deinceps considerari merentur vasa ventriculi. Arteriæ sunt duæ gastricæ, dextra, sinistraque & coronaria. Namque postquam arteria aorta inferior, perforato circa spinam septo abdomen ingreditur, protinus spargit arteriam cœliacam, quæ in tres ramos dispescitur: prior est hepaticus, à quo suboritur 1) pylorica, 2) gastrica dextra, 3) duodena arteria: alter est coronarius, qui ventriculum innumeris ramificationibus amplectitur: tertius est splenicus, qui ad lienem tendens exhibet 1) arteriam pancreaticam 2) gastricam sinistram, quæ cum dextra constituit gastroepiploicam. 3) Ipsam epiploicam, 4) vasa brevia, quorum alterum est venosum. Per hunc arteriarum nexum patet, quantus sit humorum circuli per dictas partes consensus. Venæ sunt coronariæ, gastrica dextra, sinistraque, & alterum breve vas. Omnes oriuntur à vena portarum, cujus truncus sub duodeno ad pancreas tendens, primum venas cysticas, pyloricas, duodenales; dein tres, interdum duos ramos suppeditat, quorum primus splenicus dat coronariam, gastricam sinistram, pancreaticam, epiploicam, & vas breve venosum; alter mesaraicus major intestinales & gastro epiploicam; tertius hæmorrhoidalis internus, gastricam dextram, & duodenalem. Unde liquet, præpedito sanguinis in uno viscere circuitu, illum ad alterum regurgitare. Lymphatica vasa comitantur venas; nervi arterias. Hi vero nascuntur partim à pari vago, partim intercostali ramo. Par vagum duobus ramis ab utroque œsophagi latere descendens, toti ventriculo innumeras ramificationes tribuit, tumque ad formandos nervi intercostalis plexus concurrit. Hic enim perforato diaphragmate, juxta arteriam cœliacam format ganglia semilunaria; unde in dextro latere surgunt plexus hepaticus, & renalis dexter; in sinistro nascuntur plexus lienaris, stomachicus & renalis sinister: ex hepatico & renali dextro, nec non ganglio semilunari suboritur plexus mesentericus superior; cujus interventu dicti in utroque latere quinque plexus adeo uniuntur, ut partes ab illis suos nervos mutuantes, arctissimo gaudeant consensu.

§. VIII.

Fabrica duodeni.

Attendi porro meretur fabrica duodeni: quod cum ventriculo ratione tunicarum, nervorum, vasorumque convenit; & a pyloro incipiens, tres format flexuras. Prior occurrit, dum à ventriculo oblique, deorsum, simul retrorsum tendit, circa cujus finem inseritur ipsi ductus cholidochus, bilem, succumque pancreaticum secernens. Deinceps cum dextrum ambit renem, alteram exhibet flexuram; qua accumbit pancreati; tandemque juxta spinam, reni sinistro appropinquans, tertiam suppeditat, super qua feruntur

&

& arteria, & plexus mesentericus superior: cujus constrictio protinus hoc intestinum afficit. Ceterum illud reliqua intestina capacitaris amplitudine, contra communem sententiam, qua angustius dicitur, longe superat.

§. IX.

Consensus ventriculi ac intestini duodeni cum aliis partibus.

Hæ binæ partes, ventriculus nimirum, & intestinum duodenum, quod ventriculus minor non immerito vocari potest, insigni nexu non modo invicem, sed etiam cum aliis nerveo-membranaceis gaudent partibus. Connectuntur enim 1) cum oesophago, per ipsarum tunicarum, quæ utrique parti eædem sunt, communionem, & hinc cum ipsa fauces, & os cingente tunica cohærent. 2) cum toto intestinorum canale, non modo per tunicarum earundem protensionem, verum maxime vi plexus superioris mesenterici, à quo cuncta intestina suos nervos mutuantur. 3) cum omento, quod ventriculi parti anteriori firmius annectitur. 4) cum septo transverso, per ramulos è nervo vago & intercostali, nec non tunicam exteriori & septi & ventriculi superficiei communem; & illius respectu cum 5) nervosis, ac membranaceis pectoris partibus; nec non 6) musculis abdominis. 6) cum ductibus biliferis, non tantum per cholidochum canalem, duodeno insertum, verum maxime per plexum hepaticum, qui surculos dat duodeno, ac ventriculo, cumque plexu stomachico, interventu mesenterici superioris communicat. 7) cum pancreate, cui firmiter adhæret duodenum. 8) cum renibus, per plexum renalem dextrum & sinistrum, qui cum stomachico connectitur; 9) cum capite & cerebro, nec non corde per nervum vagum, qui his partibus communis est.

§. X.

Motus peristaltici usus.

Vi tunicæ musculosæ, ejusque fibrarum §. VI. superius recensitarum, oesophago, ventriculo, cunctisque intestinis communium, proprius istis partibus est motus quidam vermicularis, quem etiam peristalticum vocant. Hic consistit in dictarum partium alternante constrictione ac relaxatione; & à parte superiori deorsum tendit: in ventriculo, variis modis eum contrahendo, arctando, rursusque dilatando, diaphragmatis & musculorum continuo, qui sub respiratione fit, motu adjutus, ciborum & digestionem, & per pylorum expulsionem secundat: in intestinis, humorum laudabilium per chylifera vasa resorptionem, & excrementitiorum ad inferiora protrusionem, & per anum eliminationem peragit.

§. XI.

Formalis ratio vomitus.

Quandocunque vero hic peristalticus motus, deorsum vergens, ad præternaturalem, spasmodicam vel convulsivam intenditur motionem: oriuntur intestinorum tormina, dolores circa pylorum cardialgici, spasmus sic dictus ventriculi, colicæ passiones, & alvi profluvium. Quod si autem idem hic motus, præter spasmodicam contractionem invertatur, & ad superiora tendat; cogit primum contenta ex intestinis in ventriculum; aut si jam in ipso fuerint, ea sursum trudit, tumque fit vomitus. Sub hoc enim pylorus cum adnexo duodeno pariter, ac anterior & inferior ventriculi portio, contractis violenter fibris longitudinalibus, & circularibus, ad superius orificium contrahuntur; contenta ipsius ad hoc adplicantur; continuante à tergo spasmi impetu, in oesophagum coguntur; & motu illo inverso per totam gulam propagato, ad os feruntur, & eructantur. Adjuvant hunc motum violenta diaphragmatis, & musculorum abdominalium per consensum facta constrictio & parietū ventriculi facta inde compressio: hinc post singulas vomitiones; difficilem spirationem adhuc continuare, & abdominis regionem plus minus gravi dolore affici, in comperto est; quid quod in animalibus post devoratum emeticum dissectis, pressionem ventriculi à diaphragmate ac musculis abdominis rectis potissimum oculis intueri licet. Quidam ex medicis Anglis hac in opinione sunt, fibras stomachi nihil prorsus ad vomitionis actum conferre.

§. XII.

Symptomatum descriptio & ratio.

Verum quo debiliores sunt ventriculi fibræ, & quo mobilior, majorique copia rejicienda saburra præsto est: eo facilior fit vomitus. Quod si vero robustiores fuerint fibræ, ut in dysemesis; aut caussa vomitus in humore tenaci, viscido, plicis ventriculi firmiter inhærente, vel materia acri, caustica nervis insidente consistat; tum gravis fit vomitio, atque sonticis stipatur symptomatibus. Namque antecedunt primum gravissimæ cardialgiæ, immanes nauseæ, præcordiorum anxietates, inquietudines, laboriosæ, ac inanes eructationes, molestæ abdominis, contentarum partium, maximeque diaphragmatis concussiones, hinc singultuosæ agitationes; claro documento, magnam subesse ventriculi convulsionem, ad expellendam noxiam materiam haud sufficientem. Frequentissimum tunc est, ut convulsio ventriculi ad ductus biliferos propagetur, & hinc fiat effusio bilis ad duodenum, & ventriculum; qua eructata, nihilo minus continuat vomitio. Motus ille ascendit per oesophagum, qui lympham ex ipsius ac faucium glandulis exprimit; cujus multum spuitur: *Der Mund läufft voll Wasser*. Compressis porro per vehementissimas concussiones ventriculi, & adnexarum partium vasis sanguiferis ibidem sitis: cruor majori copia & impetu ad superiores partes, atque caput compellitur; ejus vasa infarcit, membranas nerveas distendit, & ad similem spasmum proritat. Hinc fiunt faciei rubores, capitis dolores, oculorum caligines, vertigines, tremor inferioris labii; atque non raro totius nervosi generis convulsivæ, ac epilepticæ commotiones.

§. XIII.

Differentia vomitus in idiopathicum & sympathicum.

Caussa, quæ ad vomitum disponit, proxima est vellicatio vel stimulatio fibrarum ventriculi ac duodeni nervearum: vellicans autem materia hæret vel in ipsis illis partibus, vel in remotioribus, vi nervorum cum istis connexis. Hinc resultat differentia vomitus in idiopathicum, & sympathicum; ille caussam materialem in ipso ventriculo vel saltem duodeno habet; hic eandem remotius in inferioribus intestinis, ductibus biliferis, renibus, capite &c. hærentem agnoscit, & consensuali magis vitio motuum nititur. Idcirco facile patet, nullam esse monarchialem illam potentiam, quam suo pylori rectori tribuit HELMONTIUS, à quo semper stricturæ, & inversi motus initium arcessendum esse putat. Quamvis enim nonnunquam illa fiat; attamen non raro ex infimis intestinis constrictionis principium suboriri, vel stercorei testantur vomitus.

§. XIV.

§. XIV.

Caussa materiales sunt nimia assumtorum quantitas.

Inter caussas itaque vomitus materiales, in ipso ventriculo hærentes, accusanda primum venit nimia assumtorum quantitas; quæ fibras ventriculi nimium aggravat, & ultra sphæram elasticitatis distendit, donec, facto rapidiori fluidi tenuissimi & sanguinis adfluxu, in convulsivum motum actæ, inimicam sibi materiam expellere moliantur. Ex hac caussa obnoxii sunt vomitibus 1) heluones ob potum nimiis haustibus ingestum; 2) infantes teneri, ob lac copiosius sumtum, vel datos præmature solidiores cibos; quo in casu non sine ratione pylori angustiam, solidiora nondum transmittentem accusat KERKRINGIUS *spicileg. anat. obs.* 20. 3) homines a morbis, & tolerata sub iis inedia debilitati; in quibus parcior quoque ciborum, maxime solidorum quantitas vomitum ciere potest; unde dicunt: *Der Magen kan noch keine Speise vertragen.* 4) Pueri voraces, qui & crebris vomitionibus, & frequenti singultu vexantur.

§. XV.

2] Saburra ventriculi.

Concitat deinceps vomitum saburra vitiosa in ventriculo contenta; quæ non raro a cibis crudis, dyspeptis, fumo induratis, salitis, aliisque incongruis non bene concoctis relinquitur. Hinc fiunt vomitus pituitosi, qui eveniunt 1) hominibus, qui debilitate ventriculi præditi sunt, simulque voraces, 2) qui mollioribus cibis adsueti, victum subeunt crassiorem, 3) qui gulæ indulgent, simul vero diuturniori somno, vitæque sine motu desidi sunt dediti. Eadem saburra, mora temporis acida redditur, & accedente ob iracundiam, aliasque forsan caussas, ex duodeno bile, acrior evadit; unde ex ventriculo biliosi fiunt vomitus.

§. XVI.

3] Humor biliosus in duodeno.

Omnes vero biliosi vomitus, maxime si vel chronici, vel periodici fuerint, fomitem suum in duodeno habent. Aptissimum fovendæ saburræ hoc intestinum est, propter flexuras, quibus pollet; & quoniam in eo bilis chymoso succo affunditur. Hæc si iners fuerit, vel languente intestinorum tono, stagnaverit, nec rite cibis permisceatur, aut accedentibus acidis humoribus magis in sua crasi pervertatur; acris ac veluti caustica redditur; & vellicando parit vomitus biliosos, virides, æruginosos, quin & nigros. Namque bilis ab acido forti fit viridis; & si diutius substiterit, nigrum inducit colorem. Inde etiam acidissima evomi solet materia, quæ dentes stupefacit, atque pavimenta, vasaque argentea arrodit. Talem vitriolacei saporis observavit HENRICUS AB HEER *observ.* 29. & ego in *not. ad* POTERIUM *Cent.* 2. *casu* 93. recensui casum, ubi per vomitum materia instar aquæ fortis corrosiva fuit rejecta, quæ cum limatura martis, in verum abiit vitriolum.

§. XVII.

Vomitus hypochondriacorum.

Ejusmodi vomitibus ex duodeno originem trahentibus vexari solent 1) hypochondriaci ac melancholici, in quibus ob languidum intestinorum tonum, non modo cruditates acidæ ac viscidæ ex cibis in ventriculo & duodeno relinquuntur; sed bilis quoque adeo iners est, ut loco chyli generosioris, magnus fiat proventus humorum acrium, acidorum, cum bile corrupta, i. e. temporis mora nigra facta mixtorum, hinc nigrorum, quos veteres à liene proficisci autumarunt. Hi vero humores omnino vellicant duodenum, ac sensibilem pylorum: unde facile subvertitur ventriculus, maxime, cum hæ partes ad inversionem motus peristaltici per se sint pronæ. 2) Scorbutici, quorum tota humorum massa spissa est, ac impura. 3) cachectici, quorum bilis vappida existit, nec dissolvendis penitus cibis sufficit: unde in iis vomitus magis bilioso-viscidi fiunt. 4) Infantes, lac impurum, à matris excandescentia acidum factum sugentes; quibus frequentissimi sunt vomitus prassini, æruginosi, virides. 5) Febre quartana affecti.

§. XVIII.

4] assumta, qualitate inimica.

Concitant porro vomitum assumta qualitate noxia. Sic cibi nimium pingues, horæi, fermentescibiles, maxime si saburra quædam biliosa in ventriculo scateat, acriorem fermentationem subeundo, vomitum movent. Idem faciunt cibi ingrati cum fastidio assumti; eo magis, si nimium pingues ac oleosi fuerint. Huc quoque pertinent acria, ac principio subtili caustico prædita; sicuti sunt omnia vomitoria; nec non subjecta venenata, ova barbi piscis, de quibus conf. TIMAEUS A GULDENKLEE *Lib.* 3. *cap.* 7. nec non fungi venenati, quorum mentionem injicit HILDANUS *Cent. IV. obs.* 34. De venenis ipsis, arsenico, mercurio sublimato res notissima est; quippe quæ ob summe causticum principium, præter vomitus gravissima inducunt convulsiva totius corporis symptomata: id quod de vomitoriis atque purgantibus acrioribus etiam est statuendum.

§. XIX.

5] Materia acris per metastasin ad ventriculum delata.

Non minus humor subtilis acris nervosis ventriculi partibus incumbens gravissimas excitat vomitiones. Transfertur ille nonnunquam per metastasin, à materia arthritica, erysipelacea, podagrica, scabiosa, ulcerosa, purpuracea, topicis intus acta, nec non a diarrhoeis ac dysenteriis cohibitis. Sic nati ab ulcere præmature consolidato vomitus, exemplum recenset JOH. RHODIUS *Cent.* 2. *obs.* 65. & de podagra retropulsa, ad id vitii genus disponente casum allegavi in *consult. med. Tom. II. Sect. IV. cas. CLXX.* Eadem ratio est, quod in variolis, morbillis, febribusque malignis, ac exanthematicis, atrocissimi fiant vomitus: siquidem miasma horum morborum acre, & causticum, obsidendo nerveas ventriculi fibras, id mali infert. Hinc quoque arcessenda est gravissimi vomitus in peste caussa; ubi dissecto cadavere HELMONTIUS lib. quem inscribit *tumul. pest. pag.* 54. ventriculum eschara obductum; & DIEMERBROECK *de peste Lib. IV. hist.* 15. eundem carbunculo occupatum, se vidisse perhibent.

§. XX.

6] Sanguis ad ventriculum congestus.

Cruor vitalis ad vasa ventriculi, & adnexarum partium, majori copia congestus, ea graviter distendendo, vomitum producere solet. Hinc illum patiuntur 1) fœminæ gravidæ, primis gestationis mensibus; dum nimirum ob retenta menstrua cruor ad superiora regurgitat, qui grandescente fœtu, in quibusdam post quartum mensem plerumque cessat: qualem notabilem casum allegat PETRUS LOTICHIUS *Lib. V. obs.* 7. *pag.* 442. 2) fœminæ, quibus non fluunt menstrua. Sic PANAROLLUS *Sect. I. obs.* 22. meminit puellæ, quæ nondum menstruata, per septem integros

tegros annos, simul ac cibos caperet, illos revomuit, prodeuntibus vero menstruis, ab eo malo liberata fuit. 3) viri, quibus suppressæ sunt hæmorrhoides, ubi sanguis ad venam portæ majori copia refluit. Quibus in casibus non rarum quoque est, vomitum cruentum suboriri.

§. XXI.

An cardiæ vitium vomitum producat.

Ipse ventriculus præter naturam constitutus, vomitum ciet. Primum quidem orificium istius superius, vel spasmo, vel alia caussa præternaturali occlusum, similem parit affectum, qui vero non verus vomitus dici potest, & magis ad spasmum gulæ inferioris pertinet: siquidem cibi priusquam devenerint in ventriculum, cum muco in gula contento rejiciuntur. Similes casus videas apud WILLISIUM *pharm. rat. part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 1. *pag.* 17. FERNELIUM *Lib.VI. pathol. cap. I.* & COITERUM *obs. chirurg. pag.* 121. ubi cardia scirrho, & tuberculo duro obturata fuit.

§. XXII.

Pylori vitium sit caussa vomitus.

Aliter se res habet cum pyloro, ex cujus præternaturali constitutione, ac obstructione, chronicæ, perpetuæque propullulant vomitiones: adeo, ut fere regulæ instar sit, quod qui diu, maxime a sumtis epulis vomuerunt, simulque contabescunt, pylorum habeant male constitutum. Sic ipsum prædurum, ac ita incrassatum fuisse, ut nihil ciborum transmitteret, refert SANCHEZ *L. obs. p.* 376. Eundem scirrhosum prorsus describunt SALMUTH *obs.* 20. *cent.* 1. WILLISIUS *Pharm. rat. P. I. Sect.* 2. *cap.* 1. *pag.* 55. A. MED. BEROL. *Dec. II. vol. III. pag.* 45. nigricantem & arrosum MEIBOM *diss. de vomitu* §. 31. à deglutito nummo obstructum KERKRINGIUS *spic. anat. obs.* 1. quibus in casibus ad finem vitæ molestæ vexarunt vomitiones.

§. XXIII.

Sympathicus vomitus oritur à strictura intestinorum.

Sympathicus vomitus oritur primum ab irritatione tam œsophagi, quam intestinorum. Hinc sæpissime fit, ut a pluma vel digito, faucibus tantum intruso, & œsophagi principium titillante, statim ventriculus, præsertim humorum copia onustus subvertatur. Deinceps conversi motus peristaltici initium profundius ab intestinis ordiri sæpius, & per consensum ad ventriculum propagari, docent vomitus a doloribus intestinorum colicis, torminosis &c. prognati: quo in casu ingens sæpenumero humorum varii coloris & consistentiæ copia eructatur. Conf. HILDANUS *cent. IV. obs.* 32. & 35. & MARCELLUS DONATUS *hist. mirabil. Lib. IV. cap.* 3. viginti saburræ libras, vomitu quotidie rejectas fuisse asserit. Ipse vidi in senibus herniosis, ubi ingens intestinorum portio prolapsa fuit, per plures annos insignem ac mirabilem amurcæ quantitatem quovis tertio vel quarto die, vomitu redditam fuisse.

§. XXIV.

Vomitus à colica, ileo, hernia, vermibus.

Tali ratione intestinorum vitio vomitus superveniunt 1) eorundem distensionibus a flatibus & fœcibus, simile exemplum allegante DODONÆO *obs. med.* 37. 2) pertinaci colicæ spasmodicæ, teste experientia. 3) contumaci alvi obstructioni, uti fit in morbo spasmodico vago, in quo clysteres injecti una cum stercoribus per os redduntur. 4) in morbo ileo & herniis, 5) dysenteria, annotante PLATERO *observ. pag.* 875. 6) vermibus, intestina ac ventriculum rodentibus Vid. AMATUS LUSITANUS, *Cent.* 1. *curat.* 5. *cent.* 3. *cur.* 20. Ipse novi puellam septem annorum, quæ de immanibus cardialgiis, convulsionibus, continuisque vomitionibus conquesta, tandem grandem per os ejecit vermem, & paullo post defuncta est. His in casibus sæpenumero universalis motus peristaltici est inversio; quæ ab intestino recto incipiens, ad fauces usque ascendit, cunctaque intestinorum contenta per superiora vehit, & expellit.

§. XXV.

Vomitus à vitio ductuum biliferorum.

Per consensum quoque gravis vomitio fit, à vitio ductuum biliferorum in hepate. Quemadmodum vero hi ductus, eodem ac intestina modo, & constrictivo, & dilatatorio gaudent motu: ita eorundem & præternaturalis constrictio, & nimia laxitas ad vomitum contribuit. Priori modo non modo ipsa bilis violenter in duodenum, & ex hoc in ventriculum, retrogrado itinere exprimitur, hujus tunicas vellicat, & hinc revomitur; verum etiam ipse dictorum canalium spasmus, per plexus hepatici & stomachici consensum, ad ventriculum propagatur. Posteriori ratione per laxatos tubulos bilis nimia copia in duodenum effunditur.

§. XXVI.

Vomitus biliosi variæ caussæ.

Respectu hujus caussæ, vomitum movent 1) ipsa emetica, atque purgantia fortiora, quæ tam ventriculum, quam ductus biliferos in spasmum agunt, qui bilem effundit in duodenum. 2) gravis iracundia, præsertim inter ipsum pastum, quæ etiam ab iracunda matre, ad insontem infantem, ubera trahentem, perniciosum edere valet effectum. 3) in ipsa febre tertiana ob spasmum primarum viarum, vomitus biliosus cum euphoria fit. 4) nec non in cholera, febribusque biliosis. 5) in malo hypochondriaco, ubi spasmi viarum primarum urgent. 6) denique calculi vesicæ felleæ, aut concretiones biliosæ in illa, spasmum excitant, biliosos vomitus producentem; quales notabiles casus in M.N.C. *anno VI. dec.* 1. *obs.* 20. & SCULTETO *armament. obs.* 61. exstant.

§. XXVII.

Vomitus à calculo.

Nihil est familiarius, quam quod nephriticos & calculosos affectus comitentur nausea, vomitus, & tormina intestinorum: eo magis si calculi hæreant in sensibilibus ureteribus, aut etiam renibus, quales observationes legi possunt apud BONETUM *sepulchr. obs.* 60. Ita memini celebrem medicum & Botanicum hujus loci sexagenarium ex calculo in medio ureteris sinistri firmissime hærente & impacto, per trimestre spatium continuis vomitionibus cum ciborum fastidio perseverantibus, subsequente tandem virium collapsu & corporis contabescentia, ante quindecim annos mortuum: aliquot septimanis ante obitum de corrupto & fœtido materiæ, quæ ejiciebatur, odore & sapore querebatur, ipse existimans, urinosum latere, qui parcius reddebatur, esse permixtum. Frequentissime etiam fit, ut a spasmo ventriculi & intestinorum silentes hactenus nephritici paroxysmi resuscitentur. Ratio in promtu est: Namque dum ren sinister per suum plexum nervosum, interventu mesenterici superioris cum stomachico cohæret; dexter autem per similem plexum immediate cum hepatico, & stomachico connectitur; & insuper duodenum hujus renis involucris firmiter junctum sit: facile patet, cur quidem utriusque renis, dextri tamen præ sini-

finistro spasmi vomitum, sæpenumero biliosum, tamque vehementem moveant, quantum vix præstiterit emeticum. Notabilis hunc in finem est observatio, quam MEIBOMIUS *diss. de vomitu* §. *XXVII.* recenset, quod calculi renibus impacti primum horrendos induxerint vomitus, hisque cessantibus, tantum œsophagi concitaverint spasmum, ut ex ore quasi quidquam exsilire videretur.

§. XXVIII.

Vomitus à capitis læsione.

Vomitus quoque per consensum fieri comites affectuum capitis; docuit jam HIPPOCRATES, dum *Lib.VI.aph.*50. *Quibus*, inquit, *divisum est cerebrum, his febrem, & biliosum vomitum supervenire necesse est:* & in *Coac.prænot.cap.*3.§. 3.1. *quibus cerebrum vulneratur, febris plerumque ac bilis vomitus accedit.* Et notum est unicuique chirurgorum, capitis ac cerebri, hujusque membranarum, inflammationes, vulnera graviora atque contusiones, vomitum sequi: neque minus idem accidit, gravioribus partium nervosarum capitis spasmis, uti cumprimis in atroci illo dolore capitis, quem clavum vocant hystericum; in rebelli cephalalgia, hemicrania, vertigine, apoplexia spasmodica &c. Quæ omnia per consensum, quem ventriculus, vi paris nervorum vagi, cum capite fovet, contingunt: cujus etiam cum pari quinto connexio in caussa est, quod vomitus excipiant difficilem dentitionem.

§. XXIX.

Vomitus à caussa externa.

Ad externas magis caussas, quæ ventriculum comprimendo, ac irritando, vomitum movent, referri meretur mucronatæ cartilaginis depressio: quales casus BARBETTE *anat. Lib.* 1. *cap.* 4. & DECKERUS *prax. Barbett. pag.*126. recenset. Hanc ob caussam virgines etiam, quæ rigidis illis lignis, quæ Planchette dicunt, sua præcordia coarctare solent, ad vomendum sunt faciles. Huc quoque pertinet vomitus imaginatorius, qui ex visis, aut tantum auditu perceptis ingratis rebus suboritur. Non minus hoc loco commemoranda vomitio est, quæ a frigore extrinsecus ventriculo admisso nascitur: item quæ à motu corporis vorticoso, & in navi à non assuetis instituto proficiscitur.

§. XXX.

** Vomitus criticus.*

Datur vomitus criticus, quando scilicet caussa materialis, quæ ipsum produxit, ipso vomitu eliminatur, qui valde salutaris est, & interdum observatur in iracundis, & cachecticis cholericis; nec non in febribus & intermittentibus & acutis, circa dies potissimum judiciales. Hac enim ratione ventriculus, duodenum, vasa hepatis biliaria, pancreas & intestinorum canalis atque glandulæ a succis & humoribus vitiose ibidem collectis expurgantur, qui alias massam sanguineam ingredientes, varia inferre possent mala, quæ ab istis foras projectis timenda non sunt. De tali salutari vomitu egregia sunt, quæ habet CELSUS *l.*1. *cap.*111. *vomitus*, inquit, *utilis est plenis & biliosis omnibus, si vel nimium se repleruns, vel parum concoxerunt. Nam sive plus est, quam quod concoqui possit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet; sive jam corruptum est, nihil commodius est, quam id qua via primum expelli potest, ejicere; itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum adsunt, ad hunc protinus confugiendum est.*

§. XXXI.

Caussarum diagnosis.

Caussarum diversitatem produnt concurrentia signa. Pituitosi vomitus, cum dolore circa ventriculum gravativo, cruditates in primis viis hærentes, indicant: biliosi chronici, & periodici, nimiam ductuum biliferorum laxitatem significant: chronici per multos annos durantes, cibos semicoctos simul eructantes, visceris cujusdam læsionem ac scirrhum portendunt. A calculo subortum vomitum colligimus ex juncto in regione lumbari dolore, cum urinæ imminuto fluxu, & sabuli excretione. Complicati vero vultus pallores, intestinorum dolores ac rosiones, cum frequenti sputatione, nariumque pruritu, vermium suspicionem movent. Ceterum judicio opus est, ut ex aliis, quæ concurrunt, symptomatibus veram vomitus caussam exploremus: quoniam hac latente, palliativa tantum conceditur curatio.

§. XXXII.

Prognosis.

Omnis critica vomitio salutaris; symptomatica, mala, & ab acrimonia subtili caustica, nervos vellicante, pessima. Omnis vehementior vomitus, periculo non vacat: movere enim potest abortum, excitare herniam, & non sine noxa ad retropulsionem materiæ arthriticæ, podagricæ, ac erysipelaceæ disponere. Inde ruptum esse omentum perhibent ACT. MED. BEROL. *dec.II. vol.III. pag.* 33. ipsumque ventriculum lacerari, auctor est SANCHEZ *obs. pract. pag.* 376. Biliosi vomitus, maxime virides, porracei, æruginosi, metu periculi terrent, & inflammationem minantur. Vomitus qui fit à vermibus, ventriculum arrodentibus, plerumque perniciosus: lethum prænunciat, quando lumbricus mortuus ejicitur, & antea gravissima symptomata & atroces artuum convulsiones simul & semel cessant, quod evenit, si sphacelus superveniat, à quo etiam vermes enecantur. Omnis quoque fœtidus vomitus, quia internam corruptionem indicat, mali ominis est. Sebaceus corrosivi acidi humoris copiam, qua pinguia coagulantur, in ventriculo generari & plerumque intolerabilem ardorem seu sodam parere indicat.

Ubi ingens crassi instar bovinæ bilis bruno colore tincti humoris copia ad libram dimidiam vel unam vel sponte vel arte evomitur, quod non raro in lentis febribus accidit, primum à ventriculo intestinum magna atonia adfectum esse, certum est indicium.

Vomitus ultra semestre spatium vel amplius continuus cum lento æstu & corporis extenuatione haud incertam ulcerosi ventriculi suspicionem alit: qualem casum ante quinquaginta annos, cum Mindæ Westphalorum artem exercerem, vidi & observavi dissecto post mortem corpore.

METHODUS CURATORIA.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Quemadmodum vomitus criticus, quo humores copiosi varii generis rejiciuntur, salutaris est, & nullam exigit fere curationem, ut potius promoveri nonnunquam debeat: ita symptomaticus, qui removendæ caussæ sæpius est minus accõmodatus ac sufficiens, tanto magis sollicitam & providam exigit curam. Et hæc binis potissimum absolvitur indicationibus, ut scilicet primum convulsivam illam, ac effrænem ventriculi motionem provide consopiamus; & deinceps caussas materiales oppugnemus, iisque medeamur.

§. II.

§. II.

Quæ motus ventriculi convulſivos ſopiant.

Primæ indicationi ſatisfaciunt antiſpaſmodica, roborantia, anodyna à lenioribus ad fortiora aſcendendo. Sunt ejuſmodi remedia crocus & caſtoreum in pulveris, eſſentiæ pariter, ac extracti forma; theriaca cœleſtis, cum pulvere ſuccini & abſorbentibus, cornu cervi, cancrorum oculis, & coralliis rubris maritata. Ex his confecti pulveres, cum aquis ſpirituoſis ac vinoſis, quales ſunt aqua florum tiliæ, liliorum convallium, chamomillæ, meliſſæ, menthæ, ceraſorum nigrorum, cinnamomi &c. non ſine ſingulari fructu adhibentur. Inter roborantia laudem merentur nux moſchata, flores macis, cardamomum, cinnamomum, coſtus verus, caryophylli, cortices citri, & aurantiorum, radices gentianæ rubræ, calami aromatici, galangæ, herba majoranæ, roriſmarini &c. & ex his parata olea pariter ac eſſentiæ. Omnibus vero in hoc malo appropriatis & ſpecificis mentha criſpa palmam præripit: nam ex ea paratum genuinum oleum mirifice & ſedandi & roborandi fine omnibus fere medicamentis poteſt admiſceri. Ex anodynis efficacem non minus ac perquam tutam virtutem liquori meo anodyno tribuere poſſum, maxime ſi cum balſamo vitæ meo permiſceatur. Et ſi denique potentioribus opus fuerit anodynis; in uſum vocari poſſunt pilulæ de ſtyrace, Wildeganſii & Laudanum Sydenhamii liquidum.

§. III.

Externorum uſus.

Ubi hæc adhibentur, non ſine fructu conjungi poſſunt, topica regioni epigaſtricæ admovenda, quæ motuum ferocitatem aliquantulum coercendi vim habent. Quo nomine commendari merentur, olea deſtillata roborantia menthæ, caryophyllorum, nuciſtæ, abſynthii, macis, de cedro &c. cum balſamo Peruviano in unguentum redacta, nec non epithemata, ex ſpiritu matricali, theriacali, aqua Reginæ Hungariæ, eſſentia croci, & cataplaſma ex ſpiritu vini camphorato, fermento panis, aceto vini acerrimo, balſamo Peruviano additis aliquot olei macis & menthæ guttulis confieri poſſunt. Non levioris virtutis eſt emplaſtrum de cruſta panis, cum balſamo Peruviano, & una alteraque olei cujuſdam deſtillati guttula malaxatum: quibus denique ſuperimponere decet ſacculos calidos & reſolventes & roborantes. Perquam utile etiam eſt noſtrum vitæ balſamum, præcordiis & regioni epigaſtricæ illitum.

§. IV.

Vomitus pituitoſi curatio.

At vero luditur utique omnis opera, ſi his ſolum utamur, nec ad cauſſam materialem tollendam ſimul reſpiciamus. Vomitus itaque, qui dicitur pituitoſus, & à cruditatibus primarum viarum, hiſque impacto muco viſcido dependet, optime curatur ipſo vomitu, maxime ſi ille ad eliminandam penitus ſaburram non ſit ſufficiens, & magis moleſto vomendi conatu, nauſea ac cardialgia vexat. Tunc enim præmiſſis incidentibus, ac digeſtivis, ut ſalibus neutris, radice ari, & cumprimis ſquillæ, ſuccurrendum eſt leni emetico, quale conſtituit aqua tepida, butyro inſulſo permixta, & copioſe hauſta; vel etiam radix hypecacuanhæ in pulvere propinanda. Infantibus vero ex lacte congrumato, vel meconio intra ſinum ventriculi contento vomiturientibus, convenit oxymel ſquilliticum, cum ſyrupo de rhabarbaro mixtum exhibere.

§. V.

Cura vomitus biliosi.

Bilioſus vomitus, qui à digeſtione labefactata proficiſcitur, & fomitem ſuum in duodeno habet, præter abſorbentia & blanda laxantia mannata ac rhabarbarina, perfectam admittit ſanationem, ex inſtauratione roboris ventriculi ac inteſtinorum: quam remota ſenſim ſaburra, elixir noſtrum viſcerale, diutius, & cum conjuncta recta vivendi ratione, & corporis exercitatione uſurpatum, feliciter præſtabit. Et uti hoc bilioſi vomitus genus chronicum eſt; ita magis acuti, & ſæpius ſontici eventus eſt illud, quod à vehementiori ventriculi ac ductuum biliferorum ſpaſmo, ab iracundia concitato, originem trahit. Tum convenit bilis acrimoniam diluentibus, acidulis remediis, ſpiritu nitri dulci, ac vitrioli, abſorbentibus, ebore foſſili, cancrorum lapidibus &c. contemperare; ſpaſmodicos vero motus blandis antiſpaſmodicis ac anodynis delinire; junctis evacuandi fine, potiunculis rhabarbarinis. Ubi vero ſubeſt coagulum aut calculus felleus: ei reſolvendo non eſt præſtantius ſubſidium thermis Carolinis, aut acidulis quibuſdam tepide adhibendis. Ubi nimia vaſorum biliarium laxitas vomituum chronicorum cauſſa fuerit; conducunt roborantia, ex quibus palmam obtinent cortex chinæ, caſcarillæ, eſſentia gentianæ, & tincturæ martiales, in aquis vinoſis propinandæ.

§. VI.

Vomitus ab acri, venenata materia suborti curatio.

Qui ab acri materia, nervis ventriculi inſidente ſuboritur vomitus, & a retropulſa podagra, arthritide, aut intus acto eryſipelate natales mutuatur: præter blanda ſedantia, & motus expulſioni materiæ minus proportionatos coercentia, exanthematicæ materiæ revocationem expoſcit. Hanc obtinere licet, dato pulvere diaphoretico, qui ſanguinis motum una cum peregrina materia foras educit, eo felicius, ſi refracta camphoræ doſis ipſis addatur, & externe clyſteres, frictiones, & pediluvia conjungantur. Ubi venena, vel venenati cibi malum produxerunt, nihil certius auxilium præbet, quam largiſſimus lactis, & pinguium potus, mox ab initio porrigendus; quo & ſpicula veneni obtunduntur, & hoc una cum liquido vomitu rejicitur. Hinc multis etiam medicis in more eſt poſitum, ut vomitum, qui in peſte, febribuſque malignis a miaſmate, tunicas ventriculi ſtimulante concitatur, data cum potu tepidiori ſufficienti radice ipecacuanhæ adgrediantur, tumque acida cum diaphoreticis maritata exhibeant; ſed cave, ne vomitum hoc in morbo concites, ſi jam inflammatio ventriculi præſto fuerit.

§. VII.

Vomitus à ſaburra inteſtinorum curatio.

Sæpius ſaburra acris, acida, bilioſa, ad inteſtinorum volumen devoluta cum colicis doloribus vomitum excitat: quo in caſu oretenus exhibere convenit 1) diluentia ac demulcentia, decoctum avenæ, cornu cervi, ſerum lactis, vel oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia; 2) antiſpaſmodica, ex quibus liquor anodynus mineralis cum aliquot guttulis olei macis veri maritatus, & cum aqua frigida exhibitus, omnibus palmam reddit dubiam; poteſt quoque Laudanum Sydenhamii in uſum trahi; atque etiam ſpiritus vitrioli rectificatus vel ſolus vel cum liquore anodyno mixtus, & cum aqua frigida propinatus, idoneum in vomitu, ſi tempera-

mentum est cholericum, remedium existit. 3) blanda laxantia, quæ inter clysteres cunctis reliquis palmam eripiunt, junctis oretenus mannatis, rhabarbarinis, vel etiam salibus thermarum solutis. Clysteres ex solo lacte parati, in vermium præsentia sunt convenientissimi: quibus etiam obviam eundum est resolventibus amaris, atque laxantibus mercurialibus, si modo sub horum usu sufficiens lac aut oleum amygdalarum exhibeatur.

§. VIII.

Præservatoria methodus.

Præservativa methodus locum habet maxime, ubi ex nimia primarum viarum laxitate, cruditatum perpetuus fit proventus, & inde periodicæ eveniunt vomitiones. Tum regio ventriculi pariter, ac dorsi circa primam lumborum vertebram, cui per ligamentum quoddam annectitur ventriculus, ab omni frigore munienda est. Cibi saliti, acidi, crudi, infumati, dyspepti studiose vitari; nec pro potu cerevisia, sed decoctum quoddam, conjuncto vini veteris generosi, potissimum Burgundiaci usu, adhiberi debent. Nocet quoque nimius somnus; magis vero utilis est moderata corporis exercitatio. Ad tempus sub epulis elixiriis visceralibus uti; nec non balnea martialia, & remedia liquida ex marte parata usurpare expediet. Et denique per vices blando laxante canalem alimentarem purgare juvabit.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa sedantia & roborantia.

Vomitiones, materia nondum remota, adstringentibus & anodynis sistere velle, perniciosissimum est; sopitis enim motibus, graviora succedunt symptomata, magnæ præcordiorum anxietates, cardialgiæ, inquietudines &c. Quamobrem roborantibus etiam ante excretionem materiæ datis, plane non cedere solet vomitus. Locum hæc remedia tantum habent, ubi motuum magis vitium subest; nec amplius peccat materia, sive inter motum & materiam nulla est proportio, vel si hæc paulo subtilior, parcaque mole peccaverit, & motus vomibundi sint vehementiores.

§. II.

Vomitus à tussi convulsiva provocati curatio.

Hinc si vomitus in infantibus præsertim ac pueris à tussi ferina convulsiva, ob consensum, quo ventriculus cum septo transverso pollet, provocatur: tunc omnino expedit sedantibus ac anodynis illum coërcere. Cui scopo serviunt syrupus papaveris albi, & rhœados, extractum croci, oleum amygdalarum dulcium cum spermate ceti permixtum, nec non pulvis Marchionis, cum succino, cinnabari, & uno alterove grano theriacæ cœlestis datus utilissimus erit. Extrinsecus alvo infundi possunt clysteres; & pectus, atque regio epigastrica inungi linimento, quod habeat butyrum majale viride & rubrum, axungiam taxi, vulpis, pinguedinem castorei, & pauxillum olei hyoscyami.

§. III.

Curatio vomitus à congestione sanguinis ad ventriculum.

Vomitus gravidarum ex regurgitatione sanguinis ad ventriculum, qualis etiam in puellis, fœminisque a menstruorum retentione, & in viris ab hæmorrhoidum suppressione oritur; temperantibus, blandis laxantibus, clysteribus, roborantibus, & optime venæ sectione, aut excretionum debita revocatione, profligari potest. Emetica his in casibus data veneni instar sunt, & vel cruentam movent vomitionem; vel, uti mihi aliquoties videre licuit, inflammationem ventriculi caussantur funestam.

§. IV.

Emetica post iracundiam pessimi sunt effectus.

Biliosus vomitus, qui post iracundiam, maxime inter pastum movetur, cum spasmo præcordiorum, caute tractandus, & curatio potissimum ad relaxandum spasmum dirigenda est. Multis in hoc casu familiare est, vomitoria vel purgantia propinare; sed etiam atque etiam omnes sinceros hortor medicos, ut ab his summopere abstineant remediis. Funesta enim non raro ex illis observavi symptomata, ac lethalem sæpenumero ventriculi inflammationem: quod prolixius olim in dissertatione *de medicina emetica & purgante post iram veneno deduxi.*

§. V.

Vomitionum matutinarum curatio.

Quando conatus ad vomendum, quin ipse vomitus circa tempus matutinum invadit, qui frequens esse solet iis, qui nimis spirituosis potibus, præsertim circa somni tempus utuntur: tum & pulveres præcipitantes, acidam cruditatem involventes & ea, quæ digestionem promovent, ut pulvis stomachalis BRICKMANNI, conditi cortices citri ac aurantiorum &c. conveniunt.

§. VI.

Vomitus chronici à mœrore curatio.

A diuturno mœrore si chronicus, quem aliquoties observavi, certis intervallis enascitur vomitus: præstantissimum auxilium deprehendi in analepticis & maxime omnium in balsamo meo sic dicto vitæ, ejusque interno pariter ac externo usu, præsertim si æquali portione cum liquore anodyno combinetur. Non minus proficit balsamum embryonum, aqua cinnamomi cydoniata; ac vinum generosum.

§. VII.

Vomitus febrilis curatio.

Quando vomitus, tanquam symptoma paroxysmis febrilibus jungitur, quod pluries evenit in quotidiana & simplici & duplici: convenit, si nihil contraindicet, leue emeticum propinare. In variolis & morbillis facta eruptione critica sponte cessat, & mixtura ex aquis destillatis, succo limonum vel citri, & sale absynthii concinnata egregiam quandoque operam præstat, quæ etiam in tertianis, suo usu haud caret.

§. VIII.

Vomitus à calculo curatio.

Ex calculi dolore obortum vomitum instar omnium, liquor meus anodyno-mineralis, vel spiritus nitri dulcis bene præparatus sedat ac consopit. Conveniunt quoque clysteres oleosi, balnea aquæ dulcis, nec non oleum amygdalarum dulcium, interne sumtum; atque antispasmodica. Vomitus herniosorum, ac iliacorum raro remittit, nisi emolliatur atque reponatur tumor herniosus.

§. IX.

Ubi vomitus vomitu curetur.

Equidem HIPPOCRATES *l. 6. Epid.* vomitum vomitu curari scribit; quia vero alias contraria contrariis curantur, nonnulli medicorum hoc dicto similia similibus curari posse existimant. Sed error est: si enim vomitus vomitu curatur, etiam per contraria fit sanatio: nam sæpe iste fit a vitiosa humorum ibi stabulante saburra & male concoctis in ventriculo succis,

quos

quos natura extrudere sua sponte molitur. Quod si non sufficienter valet præstare, arte adjuvanda. Quapropter monendi sunt tirones practici, ne hoc dicto abutantur, vel illud perperam applicando obsint. Nam pessime peccare posset, qui ubi acris caustica materia ventriculi tunicis inhærens, vel sanguis in vasis stomachi stagnans vomitus causa esset, eum vellet arte præsertim paulo activioribus proritare.

§. X.

Quies sedat vomitum.

Ad vomitum nimium sedandum plurimum juvat in lecto jacere & quiescere; nam corporis commotio protinus eum irritat & auget: quæ observatio in praxi multum usus atque utilitatis adfert.

§. XI.

Vomitus febrium exanthematicarum.

In febrium exanthematicarum principio e. gr. pestis, erysipelatis, variolarum natura sæpius molitur vomitum, qui neutiquam sisti vel adstringentibus tractari debet: tum utilia sunt, quæ leniter cuticularem excretionem procurant: nam ubi exanthemata in corporis superficie apparere incipiunt, sponte vomitus cessant.

§. XII.

Vomitus hystericarum.

Vomitus hystericarum contumaces non repente debent cohiberi per medicamenta opiata vel adstringentia: vidi vehementes artuum convulsiones & miras præcordiorum anxietates successisse: quibus cessantibus vomitus redibant.

§. XIII.

Vomitus à ventriculi debilitate.

Ubi vomitus frequentiores stomachum infestant, eumque infirmum reddunt, ciborum & diætæ exacta est habenda ratio: præstat parum cibi & tantum idonei, concoctu facilis, sed crebrius assumere: quibusdam lac dulce cum pane candido confert, sed non omnibus: potum aquæ fontanæ purioris & frigidæ ad firmandum stomachum & à vomendi consuetudine præservandum plus, quam aliud potus genus conferre, experientia edoctus asseverare possum. Vinum Gallicum dictum Pontack generosum & adstringens, item Burgundiacum præ aliis & maxime vino Rhenano, quod hypochondriacis præsertim minus utile, eligendum est: juscula ex carne assa meliora, illis quæ ex elixa parantur.

§. XIV.

Vomitus curatio, à repressa arthritide suborti.

In morbis ubi natura motu quodam salutari critico in infesto humore ad corporis superficiem propellendo occupata est; sicuti evenit in arthriticis, erysipelaceis affectionibus; cautissime externa sunt applicanda, & inter hæc præcipue camphorata. Vidi non semel à spiritu vini camphorato, certis in casibus utilissime applicato, corporibus infirmis podagra, hepatitide, pleuritide spuria, quæ etiam rheumatismi species sunt, relegata inde materia nocente ad ventriculi & intestinorum nerveas tunicas vomitus, & cardialgias singultuosas summe anxias, inde oborta fuisse. Quo casu si quis imprudenter adstringentibus & opiatis vomitiones sistere, vel purgantibus vitiosam materiam per alvum depellere velit, is profecto quam facile in corporibus infirmioribus lethalem inflammationem inducere poterit.

§. XV.

Curatio vomitus gravidarum.

Immoderatior & diuturnior gravidarum vomitus, qui prioribus maxime mensibus fit, præsertim in iis, quæ tum veneris usui nimium indulgent, & plethoricæ sunt, sanationem per spirituosa, stomachum roborantia, vel adstringentia, aut opiata minime recipit. Sed iteratas sanguinis missiones in talo & quietem animi & corporis exigit. Ego potu aquæ fontanæ purioris frigidæ, plus in eo, si nimius est, & abortum minatur, sopiendo, quam aliis remediis præstiti. Quando vero analepsi opus est, unicum cochlear aquæ cinnamomi cydoniatæ à cibo sufficit.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Vomitus cachecticus.

Vir triginta circiter annorum, iracundiæ supra modum indulgens, jam aliquot abhinc annis, magnis imi ventris torminibus, vomitione plerumque stipatis agitatus fuit. Laxantia, & cumprimis pilulæ polychrestæ consopierunt quidem semper hoc malum; sed ex levi caussa iterum recruduit. Et per novissimum semestre sævi in umbilicali regione dolores, cum gravi cardialgia, atque acidis vomitibus quotidie ferme invaserunt; adeo, ut licet interdum per unum alterumque diem conquiescerent, paullo tamen post eo acerbius infestarent. Vomitu primum reddebantur ingesta minus digesta, post vero humores acidi, pontici, stuporem dentium, ardoremque faucium inferentes eructabantur: quid? quod niger interdum vomitus magna in quantitate exciperet. Cunctis vomitu rejectis, levabantur dolores; hi vero sumtis iterum cibis, statim redibant cum borborygmis, & fluctuatione abdominis conjuncti. Alvus subinde semper erat clausa, nec nisi suppositoriis lacessita respondebat; & urinæ parum mejebatur. Si vomitio per aliquot successive dies urgebat, lecto prorsus affixus erat miser: contra vero vomitibus per quosdam dies silentibus, mox recuperabat vires, & magno fruebatur adpetitu. Tandem accedebant œdematosi pedum tumores, & abdomen infra umbilicum durum erat tensumque. Quo in rerum statu me accedebat, meamque anxius flagitabat opem. Ego nihil boni suspicatus, præter pulverem absorbentem, ordinavi blanda laxantia, & elixir viscerale balsamicum: quod, licet primum levamen ferre deprehenderetur, paullo tamen post justo videbatur calidius. Hinc filum curationis abrumpebat, & mali sui majora indies persentiscebat incrementa.

Epicrisis.

1) Quoniam in præsenti affectu urina parcius redditur, alvus obstructa est, vires consumtæ, abdomen durum tensumque, & pedes tumidi sunt: justissime accusatur cachexia, in tympanitidem, vel hydropem asciten vergens, & vomitus conjunctus recte vocatur cachecticus.

2) Tale malum suam originem à tono ventriculi & intestinorum prorsus dejecto & inverso repetit; nec paucam læsi hepatis aut lienis suspicionem movet. Hinc enim fit, ut primum omnium languescat digestio, qua cibi assumti mox indigesti redduntur, aut in cruditates viscidas, acidas, & à permixta bile, quæ stagnando iners redditur, nigras dehiscunt: quæ accumulatæ tormina intestinorum pariunt, tumque vomitu rejiciuntur.

3) Neque enim adpetentia, qua sub vacuitate vomitionum gavisus est æger, à naturali ventriculi robore, atque vigore suos mutuatur natales;

natales; sed non nisi ab acidis primarum viarum cruditatibus derivanda est.

4) Si consulamus experientiam, deprehendemus, rarius convalescere cachecticos, vel etiam hydropicos, qui omnia ingesta, sive sint alimenta, sive medicamenta ore rejiciunt. Namque ex alimentis nihil omnino retinetur, aut sane parum, & ne hoc quidem, quod in chylum commutatur, ob bilis ac liquoris fermentativi inertiam, motusque peristaltici debilitatem, in succos generosos ac spirituosos transire potest. Inde vitales humores acres redduntur, ac sicciores, motuque intestino assidue perennante magis atteruntur: quamobrem calor tandem hecticus, ingens languor, & debilitas corporis, tabes, ac ipsa denique mors sequuntur.

5) In tali rerum statu, est quidem omnino medelæ locus, ubi nondum invaluit malum: quando vero atonia nimias jam cepit vires & viscerum quædam læsio accessit, frustranea certe est ac irrita omnium medicaminum efficacia. Tum enim nec thermæ, quæ alias in ejusmodi morbis, adhuc recentibus tollendis sunt efficacissimæ, tuto adhiberi possunt; tantum abest, ut earum usu hydropem, atque mortem magis acceleremus, quoniam debilitas partium solidarum impedimento est, quo minus hausta aquarum moles iterum excernatur.

Observatio II.

Vomitus post nimias alvi dejectiones.

Virgo viginti annorum, vitæ sedentariæ addicta, & potu parciori, more sequiori sexui solemni usa, ob menstruorum minus ordinatum fluorem, sumsit aliquando per quosdam successive dies infusum purgans, quod folia sennæ sine stipitibus, helleborum nigrum, polypodium, herbas uterinas, cephalicas, & species aromaticas habebat. Inde alvum quidem copiose dejecit: at quum absoluta potatione, ira exardesceret, paulloque post fructus horæos ingurgitaret; prehendebatur enormi vomitu. Hic enim per plurimos dies contumaciter insistebat, & assumta quævis, alimenta pariter, ac medicamenta eructabat; languentibus sensim viribus, & alvo existente obstructa. Quare consultus ego injiciendos curavi clysteres emollientes, cum liberaliori salis communis dosi, stimuli loco remixtos; & regioni præcordiali imponendum chartæ bibulæ, balsamo vitæ meo imbutum frustum. Intrinsecus dedi pulveres temperantes ex lapidibus cancrorum, nitro, pauxilloque theriacæ cœlestis compositos; hosque cum liquore anodyno alternari jussi: quibus obtinui, ut pauco tempore hæc affectio molestissima cessaret.

Epicrisis.

1) Notari in hoc casu meretur, quod alvi dejectiones a purgante concitatas, enormes exceperint vomitiones. Fieri hoc solet in ejusmodi potissimum subjectis, quæ impuros succos, & præsertim copiosam in hepate collectam sovent bilem; quippe quæ, si vita sedentaria, potus parcior, ac mensium defectus accesserint, ad vehementes tam per alvum, quam vomitum excretiones, valde sunt proclivia; longeque magis si levis irritatio, vel per sumtum purgans, vel vomitorium, vel excandescentiam, vel etiam cibos fermentescibiles facta fuerit. Tum enim fit, ut non modo contenta ventriculo & intestinis actu inhærentia rejiciantur; verum etiam colluvies vitiosorum humorum ex toto corporis habitu, ad adfectam partem ruat, ibidemque subtiliorem serosam portionem dimittat.

2) Idem contigit in nostro casu: postquam enim infuso laxante alvus nimium irritata fuit; hujus excretione cessante, remansit utique aliqualis ventriculi ac intestinorum debilitas. Quum itaque gravis paullo post accessit iracundia, cujus vis in spasmodica primarum viarum strictura consistit; ac subinde fructus horæi assumti fuerunt: hi, adaugendo motum fermentativum, stimularunt nervosas ventriculi tunicas. Unde non solum intestinorum peristalsis, testante alvi obstructione, inversa; sed omnis fere ex toto corpore humorum motus ad ventriculum directus est: quare non potuit non contumax ac diuturna infestare vomitio.

3) Quod si igitur tali in casu, injectis clysteribus, & hinc procurata alvi dejectione, humores à ventriculo derivemus; biliosam hujus saburram datis temperantibus obtundamus; effrænes motus, exhibitis blandis anodynis consopiamus; & adplicato extrinsecus balsamo vitæ debilitatum ventriculi robur instauremus: vix fieri potest, quin brevi tempore nostris votis potiamur.

Observatio III.

Vomitus incongrue tractatus lethalis.

Vir obesus, quinquaginta annorum, corpore aliquando insigniter calefacto, frigidum copiose ingerebat potum, ipsumque ventriculum frigidiori exponebat auræ: unde statim vehementer debilitatus, adpetitu dejiciebatur, æstu præter naturali urebatur, & assiduis torquebatur vomitionibus. Has medici coërcere molientes, propinabant remedia adstringentia, opiata, & electuaria ex conserva rosarum, hæmatite, spirituque vitrioli parata. Verum increscebat magis malum, & per sex durabat hebdomades; tum enim vires prosternebantur, corpus contabescebat, frigoreque percellebatur, continuus circa ventriculum vexabat dolor; alvus contumaciter adstricta, nihil ferme reddebat, & urina, quæ primum flammea erat, clara limpidaque sine sedimento mingebatur. Data nervina & anodyna ad tempus sistebant vomitum, sed mox sequebatur insignis præcordiorum anxietas, non nisi à recurrente rursus vomitu mitigata: injecti etiam clysteres hunc revocabant. Quare ad sudorem eliciendum, exhibebatur infusum calidum herbæ menthæ, mastichis, ac cinnamomi: at ejus ne guttula quidem promanabat, licet antea magnam sudandi proclivitatem habuerit. Adaugebat potius hoc infusum vomendi vehementiam; accedebat vertiginosa molestia, atque tandem mirum in modum emaciatus, tranlactis sub hoc malo, duodecim hebdomadibus, animam exspirabat.

Epicrisis.

Nihil est, quod tam vehementer & tam subito naturalem ventriculi functionem, motumque & tonum valet destruere, ac valde frigidus potus, corpori calefacto & sudore diffluenti copiose ingestus; utpote qui sanguinem in ventriculi vasis mox coagulat, ejusque liberum progressum sistendo, permulta & horrenda, quæ innumeris mihi constant exemplis, incommoda producit. Inde enim spasticæ & anxiæ circa præcordia stricturæ & angustiæ, nausea, inappetentia, vomitiones, phlogoses, & exæstuationes sanguinis molestæ succedunt; quæ nisi convenienti medicina arceantur, vel cito in

inflam-

inflammationem vel in exulcerationem, in hecticam febrem transeuntem, uti in nostro casu factum, terminantur. Ex eo jam liquido patet, quam imperite & imprudenter medici illi agant, qui mali originem non attendendo, crebras vomitiones & dolores adstringentibus & opiatis compescere volunt; cum potius, ubi talis subest causa, quæ cruorem fundendo & resolvendo, liberiorem sanguinis per vasa circuitum promovent, convenientia remedia & interne & externe cito admovenda sint. Tanta fuit in nostro ægro spasmi in ventriculo violentia, ut valde remotas etiam nervosas partes, vias nempe urinarias, corticem corporis cutaneum & opticos in cerebro nervos in consensum sive similem spasticum motum pertraxerit. Verissimum enim HIPPOCRATIS est dictum: *Ventriculi confusio omnium confusio.*

Observatio IV.

Vomitus à bilis in duodeno stagnatione.

Generosus vir triginta annorum, acutioris ingenii & constitutionis cholericæ, profundis mentis meditationibus in mathesi & philosophia supra modum inhærens, ingentem toti corpori contraxit imbecillitatem. In regione epigastrica per intervalla tensivas & spasticas constrictiones, & vomendi conatus persensit; quæ pathemata per excessum in vino non parum aucta fuerunt. Aliquot jam per annos de dolore tensivo & ardente in dextro hypochondrio versus scrobiculum cordis conquestus est. Tussi quoque catarrhali, hiemali præsertim humido tempore, crebrius est obnoxius. Per annum vero & amplius singulis fere mensibus, vehementi in dextro hypochondrio præcedente dolore & spasmo, vomitus, quibus copiosa & viridis bilis ejicitur, experitur. Postea evacuata biliosa illa saburra appetit & melius habet. Interdum etiam circa regionem lumbarem persentit dolorem, & post largiorem vini potum multum sabuli per urinam secedit. Petiit nuper hic eruditus vir, cum hanc urbem transiret, à me consilium. Ego suasi ut proximo vere vel acidulas Schwalbacenses vel thermas Emsenses ipsi vicinas biberet, & à feriis ejusmodi & profundis mentis studiis abstraheret, & aquam pro potu ordinario cum quarta parte vini dilutam biberet. Cæterum quia alvi erat adstrictioris, frequentiorem passularum rhabarbarinarum usum commendavi.

Epicrisis.

Causam hujus vomitus biliosi & periodici ego à bile in vesicula fellea nimium congesta & stagnante deducendam esse existimo. Mea namque est sententia, in hypochondriacis, in quorum numero etiam præsens æger est, bilem viscosiorem nimia sæpius in quantitate in vesicula fellea colligi, ubi deinde mora acrior reddita, motu peristaltico, quo etiam gaudet hæc capsula, inverso, copiose in caviratem duodeni effunditur; idque non tantum in vesicula fellea, sed etiam in ductibus hepaticis bilinsis fieri, ut nimis infarcti & distenti à stagnante humore bilioso cum impetu & vehementia sese interdum exonerent, autumo. Cumque sæpe in similibus a copia stagnantis bilis in suis receptaculis enatis affectibus, non sine insigni fructu aquis medicatis mineralibus, utpote quæ hepatis obstructionibus reserandis & expediendis aptissimæ sunt, usus sum; ita quoque hic in vomitu bilioso periodico tollendo egregium effectum ab earum usu repetendum fore judicavi.

Observatio V.

Vomitus diuturni ex atonia primarum viarum.

Splendida persona, annorum quinquaginta, constitutionis tenerioris à multo jam tempore ventriculi inflationibus laboravit, adeo ut circa scrobiculum cordis tumor instar ovi gallinacei conspiceretur; & alvus ordinario esset pigrior. Hic vir magni nominis æstivis mensibus ob loci mutationem & peregrinationes frequentiores satis commode habebat. Cum vero autumno fructibus horæis succulentioribus, præcipue pomis Persicis, & uvis maturis incredibili in quantitate vesceretur, per totam fere hiemem ægrotabat. Aliquot enim à prandio horas tensiones circa præcordia cum vomendi conatu, extremorum frigore & corporis lassitudine experiebatur; postea vomitus successerunt valde pituitosi, qui quando paulo largius vinum Rhenanum bibebat, erant acidissimi, ut dentes stupefacerent, & argentea vasa viridi colore inficerent. Nunquam autem vomitus vehementiores fuerunt, ac si alvus adstrictior, & constitutio aëris aquilonaris esset, aut si cibos induratos, pingues, quibus delectabatur, supra modum assumeret. Vomitus interdum erant nigricantes, qui medico & adstantibus suspicionem cruoris intermixti afferebant. Sed ego postea in consilium vocatus, cum tales vomitiones & amurcam viscidam ex bruno-nigram observarem, eam ab aqueo phlegmate liberavi, & in cochleari argenteo, facta evaporatione, exsiccavi; quæ flammæ admota ardebat, minime vero fœtorem salis volatilis, qualem sanguis accensus spargit, naribus exhibebat. Accuratiori itaque facta inquisitione, ante quatuor dies decoctum succoladæ splendidum hunc virum potasse intellexi. Quare ex hoc, vomitus, qui putabatur cruentus, causam clarius aperui; præsertim cum cognoscerem ex familiaribus, crebrius ægrum uti hoc decocto, & vomitus semper esse graviores, quando tussis catarrhalis infestaret, alvus esset strictior, & ipse ad somnum conciliandum destinatis uteretur pilulis. Ceterum integer erat adpetitus, sed vir splendidus non modo diæteticas leges spernebat, verum nec cujusvis generis medicamina, utut ipsi proficua assumere volebat. Interim optimum levamen a potu aquæ frigidæ, pulvere lapidum cancrorum, & essentia corticum aurantiorum cum julepo quodam sumta persentiscebat; atque etiam à potu thermarum Carolinarum egregium experiebatur auxilium.

Epicrisis.

Frequentiorum, quibus hic ægrotans, adfectus est vomitionum origo non nisi magnæ ventriculi ac intestini duodeni atoniæ, ac debilitati, quam fructus horæi, insigni copia comesti, nimium auxerunt, in acceptis est ferenda. Quando enim virtus harum partium peristaltica destructa & labefactata est; stagnant in iis cruditates, ac biliosi humores, & ob eandem diuturniorem moram, corruptionem potissimum acidam subeunt; talis itaque mole pariter ac acrimonia nociva colluvies stimulat nervosas tunicas, easque ad motum præternaturalem, vomitus caussam proritat. Docemur præterea ex hoc casu, vomitus nigros non semper à sanguine, in ventriculum effuso, suos natales mutuari; nec quosvis periculi metu terrere: sed sæpenumero ab alia caussa proficisci, quæ hoc in affectu potui

potui ſuccoladæ debetur. Quapropter opus utique eſt, ut ejuſmodi amurcam vomitu rejectam, medicus rerum phyſicarum atque medicarum probe peritus, per commoda experimenta rite examinet, tumque demum judicium de ea ferat.

Observatio VI.

Vomitus diuturni à ventriculi debilitate poſt febrem ardentem relicta.

Vir annorum quadraginta, arti venatoriæ deditus, naturæ robuſtioris, ante quadriennium, vehementi motu & curſu diutius continuato defatigatus, ſudoreque diffluens, ad reſtinguendum ſitis incendium, frigidæ cereviſiæ hauſtum largiorem ingurgitavit. Inde vero factum eſt, ut protinus cunctis viribus dejectus, prævia horripilatione, in continuam ardentemque febrim, aſſiduis vomitionibus, præcordiorum anxietatibus, atque delirio ſtipatam incideret; quæ per ſex integras perdurabat hebdomades. Quibus elapſis, naturæ magis beneficio, quam remediorum, quorum pauca aſſumſerat, ope, divina favente gratia convaluit. Verum abhinc tanta infirmitate affectus permanſit ventriculus, ut huc uſque crebris vomitibus, cum nauſea junctis fuerit obnoxius. Hi enim priori biennio, ſingulis binis hebdomadibus infeſtabant; poſthæc autem quovis menſe redibant, & hunc morem adhuc dum ſervant, inſtar febrilium ſemper invadentes acceſſionum. Namque primum circa epigaſtricam regionem & hypochondria tenſivum, atque gravativum perſentit dolorem, quem horror & refrigeratio pedum manuumque, mox totius corporis excipit; hunc ſequitur ingens cum vomitibus æſtus, atque tum magna humorum, & interdum puræ lymphæ copia rejicitur: qualis paroxyſmus per duodecim circiter horas adfligit. Simulac ille invadit, lectum petere tenetur æger, ſeque quietum continere; quoniam ad levem corporis agitationem, cum crebrioribus vomitibus, majores junguntur præcordiorum anxietates. Reliquo tempore adeſt quidem aliqualis adpetitus, ſed non niſi cibos coctu faciliores, juſcula, ova ſorbilia, pultes ex oryza, milio, & lacte confectos aut fructus horæos & varias olerum ſpecies cocta aſſumere poteſt: contra carnes, cumprimis infumatas atque piſces non ſolum magno averſatur faſtidio, verum majores quoque ex illis ſentit moleſtias. Si frigus admiſerit corpori, aut vehementiori animi indulſerit pathemati, protinus revocatur mali acceſſio; qua finita, ſatis bene habet, ſuoque commode fungitur officio. Quum meum peteret conſilium, ſuaſi, ut puram aquam ſimplicem, cum quarta vini parte remixtam biberet, & ob alvi, de qua conquerebatur, ſegnitiem, infuſum rhabarbarinum cum paſſulis interdum ſumeret; præterea vero elixirio meo viſcerali, cum extracto abſynthii, & aliquot balſami vitæ guttulis permixto uteretur.

Epicriſis.

1) Gravia ſunt, & innumera mala, quæ à potu frigido, improvide, & corpori calenti ingeſto proficiſci deprehenduntur. In hoc enim ægrotante inde pullulavit febris acuta, vomitibus ſtipata, qui poſthæc, ſanata febre, certis paroxyſmis redeuntes, per integrum durarunt quadriennium.

2) Deinceps ex hac morbi hiſtoria adnotare licet ſingulare robuſtioris naturæ exemplum; quo noſter ægrotus febrem acutam, cum deliriis, & procul dubio ventriculi inflammatione junctam, perque ſex hebdomades inhærentem, adhibitis paucis medicinis ſuperavit; quam vel centum alii, abſque vitæ diſcrimine haud potuiſſent ſuſtinere.

3) Notabilis quoque eſt, poſt hunc gravem morbum relicta febrilis illa periodica affectio, quæ rectiſſime dici poteſt emetica. Nam originem ſuam repetit ex ventriculo, à febre dicta acuta, debilitato, & per periodos ſpaſmodica conſtrictione, per totum corpus propagata, affecto. Ubi iterum peculiaris, & quaſi individualis naturæ vigor eſt attendendus; quo, ſalutari plane conſilio, humores vitioſi, ob primarum viarum debilitatem in iis collecti, atque à ſanguinea etiam maſſa ad eas conjecti, per vomitum expelluntur periodicum.

Observatio VII.

Vomitus à retropulſo eryſipelate lethalis.

Vir annorum quinquaginta, à continuis mentis laboribus, ac lucubrationibus valde defatigatus, & ad cachecticam fere perductus conſtitutionem, catarrhiſque & rheumatiſmis crebro obnoxius, noviſſime elapſo autumno, poſt vehementiorem excandeſcentiam, præviis horripilatione, præcordiorum anxietate, & febrili æſtu, gravi eryſipelate, totam dextri pedis tibiam occupante, corripiebatur. Vocatus chirurgus pulverem ex farina fabarum, ceruſſa, bolo rubro, & camphora paratum, pedi adplicabat; unde æſtus tenſivuſque illius dolor evaneſcebat quidem; at anxiæ præcordiorum conſtrictiones, ſumma ſpirandi anguſtia, vomendi moleſti conatus, ac denique, prævio magno ſpaſmo, humorum limpidorum, ac pituitoſorum vomitiones, preſſo ſequebantur pede. Has accerſitus medicus ſpeciebus de hyacintho, cum terra Catechu, & aliquot extracti anodyni granis maritatis ſopire ſtudebat: ſed paullo poſt accedebat ſumma virium proſtratio, per aſſiduas vigilias, & inquietudines mirum in modum aucta; mox excipiebat ſingultus, per biduum inhærens, & undecima demum die mors vitæ finem imponebat.

Epicriſis.

Vomitus hic eſt ſymptomaticus à materia eryſipelacea ad tunicas ventriculi retropulſa, eaſque ad ſpaſmos irritante ſubortus. Quemadmodum vero natura in rheumatiſmis arthriticis, ac eryſipelaceis, noxium, & œconomiæ animali infenſum humorem, maxime per corporis peripheriam evacuare annititur: ita quoque ad abigendas, quæ a repulſa tali acri materia proveniunt, moleſtias, nihil eſt convenientius, quam per antiſpaſmodica & diaphoretica, eam ex loco, cui inſidet, rurſus excutere, & ad perſpirationem diſponere. Cui ſcopo obtinendo ego certe non præſentius liquore meo anodyno, liquori bezoardico nupto, unquam inveni auxilium. Contra vero nihil eſt pernicioſius, quam ope adſtringentium pugnare his in caſibus, maxime omnium in corporibus, quæ impuris ſcatent ſuccis, & virium inſigni laborant imbecillitate: uti ſunt ſenes, & gravi ac diuturno quodam morbo defatigati. Complures profecto novi, qui per intempeſtivum externorum uſum, præſertim ſi interne copioſa refrigerantia, ſalina, purgantia &c. fuerunt adhibita, citra ſuam & medici opinionem cito occubuerunt. Eandem quoque cenſuram meretur camphora, ejuſque ſpiritus, in tumoribus eryſipelaceis diſcutiendis,

tiendis, tantis nominibus à vulgo chirurgorum pariter ac medicorum undique deprædicatus. Quamvis enim non omnem in ejuſmodi affectibus camphoratis derogem virtutem; attamen vel centies obſervavi, quod ſi nimis mature, ubi in expellendo noxio humore adhuc occupata eſt natura, admota fuerint, vim exſeruerint repellentem, infelici ſæpius ſucceſſu. Nihilo tamen minus concedi optime eorum uſum poſſe cenſeo, ubi ad exitum properat affectus, eo quidem fine, ut partibus per decubitum materiæ debilitatis priſtinum reddatur robur. Quod diſcrimen ut probe obſervare diſcant omnes arti navantes operam, diligenter hortor.

OBSERVATIO VIII.

Vomitus ex angustia duodeni lethalis. Vir ſeptuagenario major, nullis fere ob ſingulare naturæ robur per totam vitam ægritudinibus obnoxius, binis abhinc annis de dolore lumborum, inappetentia & laſſitudine cœpit conqueri. Hiemali ſuperioris anni tempore, ob cauſſam coram judicio gerendam, Magdeburgum profectus; ob res ibidem non ex voto ſuccedentes, non modo perturbato fuit animo; ſed accedentibus etiam ſub gelidiſſimo cœlo crebris occupationibus, domum redux, ingenti vitium languore, ciborum faſtidio, atque anxio & conſtrictorio circa dorſum & cordis ſcrobiculum dolore, cum horridulis & æſtuoſis, quæ alternabant, commotionibus ſtipato prehendebatur. Jungebantur inteſtinorum tormina, & contumax alvi obſtipatio; ac denique vomitio, qua cuncta & alimenta & medicamina reddebantur, accedebat. Dicebat enim æger, ſe intrinſecus infra ventriculum quandam perſentiſcere anguſtiam, quæ liberum ingeſtorum tranſitum impediendo, eorundem ad ventriculum regurgitationem efficeret: quod ſi vero, ex liquidis quædam in inteſtina deſcenderent, protinus imi ventris ſequi tormina. Prætetea ſuperveniebat inquietudo continua; nec ulla, utut alias efficaciſſima remedia, emollientia & antiſpaſmodica, tam interna quam externa, quicquam ferebant levaminis; ſed vomitu, ſingultu & aphthis in œſophago & ore ſenſim invaleſcentibus, per quatuor fere menſes ptestus ægrotans, & tandem viribus carneque prorſus exhauſtus, diem obiit ſupremum.

Epicriſis.

Gravem hunc & immedicabilem affectum medici, vel ex calculo majori renibus inhærente derivabant, vel calculo cyſtidi, ac ductui felleo firmius impacto attribuebant, eo potiſſimum ſymptomate ducti, quo æger ſpaſmum & dolorem in dextro latere circa cordis ſcrobiculum percepit. Verum ego neutri harum cauſſarum, deficientibus, quæ illarum præſentiam indicarent, ſufficientibus ſignis, ſubſcribere potui; ſed potius quandam inteſtini duodeni circa flexuram, in fine ejus anguſtiam ac coarctationem, liberum ingeſtis ad inferiora inteſtina tranſitum denegantem, malo cauſſam præbuiſſe autumavi. Hæc autem anguſtia ingenti frigori, ad dorſum penetranti, non minus ac graviori excandeſcentiæ deberi videtur. Ubicunque enim continuæ & quotidianæ ingeſtorum evomitiones infeſtant; cauſſam harum non tam in humorum intemperie, quam potius in vitio partium ſolidarum, & potiſſimum in anguſtia canalis, ſive in principio, ſive in fine inteſtini duodeni, vel etiam in ileo ponendam eſſe, multis rationibus convictus credo. Neque enim mihi, nec aliis auctoribus deſunt exempla, quod in duodeno, ileo, vel alio inteſtino, diſſectis corporibus, calloſa quædam obturatio fuerit inventa; quæ dum tranſmittendis humoribus obicem ponit, & motus periſtaltici inverſioni anſam præbet, atrociſſima producit ſymptomata. Quemadmodum vero acre frigus ſenilibus corporibus generatim eſt inſenſiſſimum; ita præſertim ii, qui valetudinarii, & ſpaſmis obnoxii ſunt, à frigoris & venti aquilonaris ad lumbos acceſſu ſibi cavere debent. Ex anatomicis enim conſtat, quod circa initium lumborum ſitus & concurſus partium exquiſitiſſimo ſenſu præditarum reperiatur; quarum læſio, totam omnino vitalem œconomiam turbare poteſt & pervertere. Occurrunt nimirum ibidem ſita orificium ventriculi ſiniſtrum, tendines diaphragmatis, finis & flexura duodeni, flexura coli, plexus meſentericus magnus, & ramus arteriæ meſaraicæ: quorum omnium teneriori ſtructuræ frigus eſt inimiciſſimum.

CAPUT VII.

De Dyſenteria.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Ad ſpaſmodicos & convulſivos affectus ſummo jure etiam illa cruenta dejectio eſt referenda, quam, ſtrictius ſumto nomine, dyſenteriam vocant medici, & quam per rheumatiſmum inteſtinorum cum ulcere COELIUS AURELIANUS, per febrim ad inteſtina conversam ſolertiſſimus SYDENHAM haud inepte cognominarunt. Ea enim reapſe nihil eſt aliud, quam motus inteſtinorum periſtalticus, ab inhærente eorundem tunicis humore cauſtico, exulcerante, ad convulſivum uſque gradum auctus, crebram deſidendi cupiditatem, ipſamque frequentem ſordium mucoſo-bilioſarum, plus minus ſanguine, vel ſanie tinctarum dejectionem, cum vehementibus tormentis, ac febrili commotione ſtipatam inferens. *Definitio dyſenteriæ.*

§. II.

Diſtingui meretur hæc adfectio ab aliis alvi fluxibus, unit torminoſis, quos vocare ſolent diarrhœas. Primum enim in his tormina tanta ferocitate in canalem inteſtinorum nunquam ſæviunt, quanta quidem in dyſenteria ſolet eſſe. Neque in illis cruenti rejiciuntur humores, ſed vel pituitoſi duntaxat, vel bilioſa colluvie permixti: qui à dyſentericis cruenti, ſanioſi, putridi, ac fœtidiſſimi redduntur. Qua deinceps ratione cholera diſcrepet à dyſenteria, ſequenti capite oſtendetur. *Differentia dyſenteriæ 1) à diarrhœa.*

§. III.

Majori opus eſt judicio ad dyſenteriam à fluxu hæmorrhoidali, maxime torminoſo diſtinguendam: ſanguis enim, qui ſub hoc effunditur, ſincerus plerumque exiſtit, & ſtercorum ſæpenumero comitatur dejectionem; cujus excretio tantum non ſemper inſigne ſanitatis poſt ſe trahit allevamentum. Contra vero in dyſen- *2) à fluxu hæmorrhoidali.*

teria, sanguis inter atrocissima tormina, ac tenesmum molestissimum exprimitur dilutior, raro sincerus, sed potius cum materia saniosa, spumida, ac fœtida remixtus, nec sui rejectione ullum virium relinquit incrementum; tantum abest, ut in pejus sensim ruat valetudo. Raro etiam ab hac cruenta dejectione febris abest rheumatica: & denique peculiare, quo grassari solet, tempus, illam simul distinguit ab hæmorrhoidali fluxu.

§. IV.

3) ab affectu, le mal de Paris dicto.

Convenire porro cum dysenteria videtur, attamen ab illa discrepar affectus ille, qui Lutetiis Parisiorum endemius est, & quoscunque fere corripit advenas. Hic enim consistit in crebriori alvi dejectione, primum mucosa, deinceps cruenta; sed in eo differt à fluxu dysenterico, quod ei malignitate longe inferior, nec contagiosa, nec febre stipata sit; quolibet anni tempore invadat, & per longius tempus detineat ægrotantes, ita tamen, ut in publicum prodire, ac suis fungi queant officiis: quæ in dysenteria longe se habent aliter.

§. V.

Dysenteria distinctio in benignam & malignam.

Ipsa vero dysenteria dividitur in benignam atque malignam. Illa diutius infestat, mitius decurrit, & minus est periculosa; hæc autem non modo contagiosam præ se fert indolem, verum exitiosa quoque symptomata; ut febrem mali moris, summam virium jacturam, exanthemata maligna &c. habet conjuncta, & ad summum ægros perducit vitæ discrimen. Non minus distinctio dysenteriæ in rubram & albam notari meretur; in illa humores cruenti, in hac saniosi, filamentis carnosis, & ulcerosis lineamentis, ab intestinorum tunicis abrasis permixti rejiciuntur.

2) in rubram & albam.

§. VI.

Subjecta dysenteria.

Peculiaris profecto dysenteria morbus est, quippe qui rarissime sporadicus, sed utplurimum popularis existit, tumque varios malignitatis gradus exhibet. Neque etiam ulli sexui, nec ætati parcit; sed tam fœminas, quam mares, tam infantes & pueros, quam adultos & senes infestat, adeo, ut nec teneri lactentes, in ipsis adhuc degentes incunabulis, ab illius tyrannide sint immunes. Cumprimis autem malo huic sunt obnoxii plethorici, biliosi, & quorum ventriculus insigniori laborat debilitate; nec non eos gravius vexat, qui inordinata usi fuerunt diæta, fructusque horæos, immaturos præsertim, ac fermentescibiles larga comederunt quantitate. Præ aliis etiam dysenteriæ ferocitatem experiuntur, qui sese calefactos per noctes potissimum frigidiori exponunt auræ: unde militibus in castris degentibus maxime familiaris est, & audit castrensis; atque cum per Pannoniæ oras, sæpius & atrocius grassetur, quædam Pannonica solet adpellari.

§. VII.

Tempus, quo grassantur dysenteriæ.

Attentionem quoque meretur ea tempestas, qua dysenteriæ stragem edere observantur. De qua si consulamus HIPPOCRATEM; ille *sect. III. aph. 2. hiemem plus justo frigidiorem, & sicciorem, ver autem pluviosum & austrinum, æstatis dysenterias pracedere; & aph. 12. hiemem admodum austrinam, & pluviosam, ver autem siccum & aquilonium, iisdem producendis, maxime favere* scribit. Æstas huic malo opportuna, deprehenditur ferventissima, sub cujus finem, & autumni initium, mense nimirum Augusto, & Septembri, ubi post summum solis fervorem, interdiu molestum, noctes frigidiores, ventisque borealibus fœtæ sequuntur, malum excipit. Quare etiam, quo calidiures sunt regiones, eo frequentiores & graviores fovent dysenterias: unde eædem Ægyptis, Indis & Arabibus dicuntur endemiæ. Conf. BONTIUS *Lib. II. hist. nat. Ind. orient.* Præterea etiam mali moris dysenteriæ solent grassari, quando ingens muscarum, erucarum, aranearum, & aliorum insectorum copia in aëre observatur.

§. VIII.

Historia morbi.

Qui hoc malo corripiuntur, ante plenariam illius eruptionem diu de corporis lassitudine, ventre tumido ac molestis quibusdam in eo motibus conqueri animadvertuntur. Quin imo jam à COELIO AURELIANO *Lib. IV. morb. chron. cap. 6.* olim observatum legimus, quod dysenterias plerumque vel diarrhœa, vel cholera, vel ventris tumor antecedat. Ipse morbus tantum non semper cum rigore febrili, aut saltem quadam corporis horripilatione incipit, quam calor, plus minus acris ac vehemens, cum pulsu celeri, ac intensa siti sequitur, totumque morbi decursum comitatur. Rigorem febrilem, aut antecedunt, aut certe mox excipiunt atrocia imi ventris tormina; tum alvus fit lubrica, atque primum contentæ in intestinis fæces, cruditates, mucosique humores; paullo post adiposi, ac fere oleaginosi succi, & denique spumescens materia, cum sanguine, vel sanie ulcerosa, ac pelliculis, filamentisque tunicaceis remixta, mole sæpius exigua rejiciuntur. Quibus saburra quadam onustus est ventriculus, illi nauseam, vomendi conatum, ipsosque vomitus patiuntur; & multos gravis cardialgia, & præcordiorum anxietas discruciat. Omnes adfligit perpetua desidendi cupiditas, & tantus ani tenesmus, ut non raro tædii plena sequatur ejusdem procidentia. Cunctas vero dejectiones, quæ sunt numerosissimæ, & antecedunt, & comitantur, & sequuntur crudelissima tormenta, non in uno loco fixa, sed per totum intestinorum canalem vago itinere progredientia; & sub quavis sede sentitur molestissimus omnium quasi viscerum descensus: *als vvenn alles, vvas im Leibe ist, unten mit dem grössesten Schmertz heraus vvolte.* Ad hæc perit omnis adpetitus, summa urget inquietudo, somnus præ dejectionum frequentia oculis eripitur, atque vires mirum in modum prosternuntur.

§. IX.

Mali gravioris signa.

Hæc ordinaria sunt dysentericorum symptomata; quibus malo increbescente, nonnullis longe graviora junguntur. Namque quibusdam extremis frigescentibus, interiora uruntur, ardorisque & pulsationis perpetuus intestina torquet sensus. Accedunt singultus, sudores frigidi, vultus pallor, corporis macies, & inflammationes ac aphthodeæ faucium inquinationes. Quandoque, sed raro indolentium dysenteriarum casus occurrunt, ut in A. N. C. *dec.* 1. *anno* 2. *obs.* 43. & ACT. MED. HAFN. *vol. II. pag.* 138. Interdum, ubi ad extrema ventum est, omnis dolor simul & semel cessat, sitis veluti extincta perit, alvus præter voluntatem redditur, cum fœtore excrementorum graveolenti ac cadaveroso, pulsus fiunt exiles, tumque mors procul

dubio

dubio sequitur. Notari adhuc circa dysenteriæ historiam meretur, quod sæpenumero contagiosa existat: sic enim ex solo sordium rejectarum odore, malum ad alios propagari, præter communem experientiam, insigni casu testantur A. N. C. *dec. II. ann. 6. obs.* 25. Quin lac etiam matrum dysentericarum, infantibus eandem labem affricare, perhibent eadem A. N. C. *dec. II. ann. 6. obs.* 195.

§. X.

Sectio dysenteria peremptorum. Dum adhuc in historia dysenteriæ tradenda simus occupati; utile erit, quasdam observationes de sectionibus dysenteria peremtorum proponere. Omnes itaque scriptores testantur, in ejusmodi subjectis intestina tam tenuia, quam crassa, vel inflammata, vel siderata, vel exulcerata, atque bile suffusa post mortem fuisse reperta: quemadmodum apud BARTHOLINUM *Cent. VI. hist. II.* & BARBETTE *Lib. IV. cap. III.* pluribus videre licet. Speciatim pylorum cum intestinis tenuibus inflammatum vidit JOANNES DE LA MONIERE *tr. de fluxu dysenterico pag.* 4. Intestina tenuia exterius bile suffusa, atque livida, intrinsecus gangrænata, adnotarunt A. N. C. *dec. II. ann. VI. obs.* 104. crassa vero pari ratione livida, & gangræna affecta, observarunt PLATERUS *Lib. III. pag.* 875. & RIVERIUS *Cent. III. obs. II.* Idem PLATERUS *mantiss. observ. pag.* 25. deprehendit, felleam cystidem bile prorsus vacuam; eadem vero tiocta intestina ileon, atque colon, quæ intrinsecus multis scatuerunt ulcusculis. BONTIUS loco bilis in fellea capsula reperit liquorem chylo simillimum; bilemque porraceam & fere gramineam in perfunctis hoc malo fuisse, testantur A. N. C. *Dec. II. anno VI. obs.* 104. Nec denique exempla desunt, quod in quibusdam intestina plane coalita fuerint, instar eorum, qui fumto perierunt veneno.

§. XI.

Dysenteriæ sedes. Ex his autem, cum morbi nostri symptomatibus rite collatis, statim adparebit, quænam vera illius sit sedes. Hanc enim constituit amplus intestinorum canalis; quæ, notante SYDENHAMIO *Sect. IV. cap. III.* seriatim afficiuntur, donec tandem omnis mali vis in rectum decumbat intestinum. Nam hoc idem præ reliquis, & dolore morsicante, & molestissimo tenesmo, exercetur crudelissime. Neque vero negaverim, quin vicinæ partes, maximeque hepar ac biliferi ductus, per consensum etiam experiantur mali tyrannidem. Ipsa quod attinet intestina; determinari facile potest, quænam eorum potissimum discrucientur. Quod si enim proxime circa umbilicum atrox sentitur dolor; sique hunc tardior sequitur dejectio; certum est tenuia laborare. Quando autem ad epigastricam regionem, ubi colon situm est, aut hypogastricam, atque hypochondria torminum vis incumbit, ipsæque fæces brevi post rejiciuntur; crassa laborare, in aprico est. Ac ubi denique assidua fere, inanis tamen desidendi vexat cupiditas, aut mucus fere tenax, viscidus, paucus, acer, & virulentus promanat; ulcus in recto consistere intestino, vero videtur simillimum.

§. XII.

Intestinorum fabrica. Intestinorum quod attinet fabricam, non quidem nostri est loci, eam fusius explicare, multo minus eorundem varium situm, flexuras ac denominationes ample recensere; sed quædam duntaxat momenta, nostro scopo convenientia adnotabimus. Illa igitur tam gracilia, quam crassa componuntur, æque ac ventriculus ex quatuor tunicis, quarum musculosa binis fibrarum, una longitudinali, altera spirali construitur seriebus, earumque ope motum perficit peristalticum. Nervea tunica vasis sanguiferis scatet copiosissimis, adeo ut tunicam constituere videantur peculiarem; interne vero quam plurimis obsita est glandulis, quæ per suos excretorios ductulos, ex massa sanguinea in cavum intestinorum assidue secernunt humorem seroso-mucaginosum, non illum modo, qui glutinis instar villosæ adhærescit tunicæ, eamque pariter, ac substratam nerveam ab assumtorum acrimonia defendit; verum quoque alium, magis excrementitium. Notari enim probe meretur, quod humores, speciatim serosi, pro diversitate consistentiæ, in hoc vel illo loco, qui ratione magnitudinis pororum, magnitudini excernendarum particularum proportionatus est, secernantur. Sic subtilior portio per cutis spiracula exhalat; paullo crudior ad renes defertur; & quæ spissior adhuc est, ad intestina, tanquam amplam crassarum sordium latrinam demandatur.

§. XIII.

Formalis ratio, & caussa proxima dysenteriæ. His expositis, facilius jam erit, verum dysenteriæ genium introspicere, atque symptomatum eam concomitantium rationem suppeditare. Formalem illius rationem, motu peristaltico, ad summum & convulsivum gradum adaucto, & exacerbato absolvi, nemo est medicorum, qui negaverit; quoniam atrocissima, & horrenda, quibus eo morbo correpti homines agitantur, dolorum tormenta id testantur clarissime. Neque ullus est, qui inficias iverit, quin caussa dysenteriæ proxima, in humore quodam acerrimo, caustico, tunicas intestinorum vellicante ac stimulante consistat. Qualis autem hic humor proprie sit, & unde generetur; obscurum adhuc multis videtur, adeo, ut in varias inde abierint opiniones.

§. XIV.

Auctorum opiniones de caussis dysenteriæ materialibus. Veterum quam plurimi humorem illum colocynthidis naturam æmulari perhibuerunt: nec etiam, si effectus, quos sumta colocynthidis poma in corpus humanum edunt, quosque recenset STALPART VAN DER WIEL *obs. XLI.* cum symptomatibus dysentericis rite contulerimus, multum à veritate abludere videntur. Deinceps communis plerorumque sententia est, materialem dysenteriæ caussam semper in cavo intestinorum contineri, & esse humorem acerrimum, ex fructibus horræis, maxime immaturis collectum, cum reliquis succis, præsertim biliosis confermentatum, atque nerveas tunicas vellicantem, arrodentem, & excorientem. Verum, licet non negaverim, quin sæpissime hæc concurrat caussa, eandem tamen semper & unice peccare, præter contagiosam dysenteriæ indolem, & illi refutant homines, qui nullis omnino assumtis fructibus, eo rapiuntur morbo & teneri infantes, ubera adhuc matrum sugentes. Quamobrem alii ad miasma quoddam confugerunt plane specificum, cujus ea esset indoles, ut in cavitate intestinorum cum bile potissimum confermentaret, eumque arroderet intestina. At nec huic in totum subscribere possum opinioni;

si

si vel id consideravero, quod nonnunquam tam acris per intestina effundatur humor, qui argentea corrodit vasa; inde vero nec tunicæ intestinorum excorientur, nec tam atrocia, uti in dysentericis, excitentur tormenta. Neque enim sufficiens est exceptio, ac si in dysenteria primum villosa abradatur tunica, tumque vellicetur nervea: siquidem id ipsum ab alio quoque acri humore posset fieri, & præterea experientia docet, tormina dysentericorum statim cum morbi initio, priusquam abradi potuit villosum involucrum, invadere.

§. XV.

Caussa dysenteriæ materialis, & symptomatum ratio.

Quamobrem, meo quidem arbitrio vera materialis dysenteriæ caussa, cui crudelissima intestinorum tormina, & reliqua symptomata debentur, residet potissimum in vasis sanguineis, tunicam intestinorum nerveam obsidentibus; & est materia quædam seroso-lymphatica mucescens, & cum particulis salsis, acribus, ac sulphureis, in massa sanguinea fluctuantibus, in lentum ac causticum magma coalescens; & interdum cum miasmate quodam peregrino, ab extra corpori illato permixta. Hæc enim motu quodam febrili, à constricto corporis ambitu, ad nerveum intestinorum canalem, vasculis sanguiferis plenum delata, partim acrimonia sua tunicas sensibiles nimium vellicat, rodit, & ad torminosas constrictiones proritat, partim lentore suo vasa, quibus inest, insigniter, & ad rupturam usque distendit. Unde convulsionum patet origo, atque torminum; quæ eo redduntur atrociora, quo plus acris saburræ in ipsa cavitate intestinorum simul continetur. Sub tantis autem illorum contractionibus non fieri potest, quin, quæ intus hærent, omnia effundantur. Postquam enim, quæ ex cibis relictæ adhuc restant cruditates, sunt eliminatæ, continuante spasmo, ipsa mucago, villosam obducens tunicam, vi abraditur, & cum stillante ex intestinorum glandulis humore, plus minus noxio, in subpinguis ac oleaginosi muci forma exprimitur. Dum vero hæc fiunt, & per consensum ductus quoque biliferi, cum cystide fellea vehementer concutiantur: hinc omnem suam bilem effundunt in canalem intestinalem, quæ cum reliquo muco per alvum redditur. Præterea perseverante membranacei istius canalis distentione, comprimuntur vasa sanguifera, cruore eo compulso, jam turgida; impeditur sanguinei laticis per venas regressus; ejusdem, perennante à tergo adfluxu, fit stagnatio; & demum vel perruptio, ac extravasatio in intestina, unde stercora cruore tincta adparent, vel periculosa eorundem suboritur inflammatio, ardoris perpetui, ac pulsantis sensu doloris internoscenda. Hæc inflammatio aut in ulcus saniosum abit, ipsam villosam depascens tunicam, tumque sanies ulcerosa cum carneis dejicitur filamentis; aut plane in gangrænam, & funestam desinit sphacelationem; qua præsente omnis dolor perit, & dejecta fœtorem spargunt cadaverosum.

§. XVI.

Caussæ procatarcticæ sita sunt 1) in tempestatis ratione.

Quæ cum ita sint, explorandæ jam veniunt procatarcticæ caussæ, quæ producendo noxio humori, dysenteriæ caussæ, sunt opportunæ. Atque tres earum potissimum classes esse statuo, quarum prior in ipsius tempestatis consistit ratione. Si videlicet æstas antecessit ferventissima ac siccissima; sub ejus finem, ubi plerumque post intensissimum, qui per diem est, solis fervorem, noctes sequuntur frigidiores, grassantur dysenteriæ; quales à nimia aëris siccitate subortas describunt A. N. C. *dec. II. anno IV. obs.* 24. Tum vero malum ea potissimum invadit subjecta, quæ per diem justo vehementius calefacta, sudoreque diffluentia, noctu auram frigidiorem, corpori minus tecto liberius admittunt. Cujus rei clarissima quoque est ratio: per diuturnum enim aëris fervorem ac siccitatem, massa sanguinis insigniter resolvitur, colliquescit, & sudor promanat copiosus, unde tenuiores, fluxiles ac blandi succi dissipantur, quibus orbati reliqui humores mucescunt, acres, impuri atque sulphurei redduntur, & ipsa debilitantur corpora. Quod si igitur corpori, ita constituto, nocturnus aer, qui asperior est, liberalius admittatur; constringitur inde cutaneus cortex: difflatio ulterior fordium adhuc tenuiorum ac sulphurearum præpeditur; & hinc illæ cum mucescente lympha coëuntes, in lentum & acerrimum abeunt crama, quod febrili motu ad intestina, tanquam amplissimum mucidarum sordium colatorium delatum, parit dysenteriam. Tali quoque ratione castrensis generatur dysenteria; & omnino absque miasmatis cujusdam maligni externique concursu evenire potest.

§. XVII.

Quando vero cunque recensitæ aëris constitutioni accedunt quædam virulentæ indolis exhalationes, quæ alteram caussarum procatarcticarum classem constituunt: tunc nascuntur dysenteriæ epidemicæ, plus minus malignæ, ac contagiosæ; quales descriptas lege apud BARTHOLINUM *Cent. II. hist. anat.* 65. AMATUM LUSITANUM *Cent. III. cur.* 90. WILLISIUM *in pharm. rat. P. I. pag.* 119. *& la* MONIERE *tract. de fluxu dysenterico*, nec non SENNERTUM *in praxi Lib. III. part. II. Sect. II. cap. VII.* Ejusmodi lues epidemicæ longe lateque sæpius vagantur, & longum terrarum occupant tractum: quid? quod FERNELIUS *de abd. rer. causs. L. II. cap. XIII.* meminit dysenteriæ anno 1538. per universam Europam populariter grassantis. Generantur vero talia miasmata vel in ipso aëre, ex malignis terrarum effluviis, ac peculiari ventorum constitutione; tumque per inspirationem hauriuntur, & intra corpus suscipiuntur: vel etiam cum cibis, maxime oleribus, ac fructibus horæis, venenata rubigine, vel insectorum, quæ tum temporis copiosissima in aere observantur, malignis ovulis obductis assumuntur, & cum chylo massæ sanguineæ permiscentur. Notari vero meretur, in tali aëris constitutione, suscepta quandoque contagia per aliquod tempus intra corpus delitescere; & expectare dumtaxat caussam quandam occasionalem. Quamobrem sæpissime mihi adnotare licuit, quod tum temporis levissima intestinorum stimulatio, vel fumto purgante excitata, protinus efficiat dysenteriam. Debetur porro malignis istis effluviis, ex corporibus dysentericorum vel per stercora, vel lac, vel sudorem exhalantibus, contagii, causa atque origo.

2) in miasmate contagioso.

§. XVIII.

Tertiam caussarum procatarcticarum classem exhibent, largius comesti fructus, maxime si immaturi fuerint, vel potius fermentativi desuper ingerantur. Ex his vi nociva eminent cerasa dulcia, mala persica, pruna, maximeque flava

3) in perverso ac nimis fructuum horæorum usu.

flava illa, quæ vocant *die Spillinge*, quorum frequentem noxam præter alios ostendit FORESTUS *Lib. II. obs.* 23. Huc quoque pertinent potus fermentativi, minus defæcati, ut mustum, vel cerevisiæ, quæ tum temporis ob nimium solis ardorem, plerumque male constitutæ, & vel recentes, impuræ, crassæ, multisque fæcibus refertæ, vel minimum acescentes sunt, & copiosius bibuntur. Namque ejusmodi subjecta, acri fermentante succo prædita, si in duodeno cum bile commisceantur, acriorem cum ea subeunt confermentationem, ex qua non modo vapores tenuiores acerrimi, intra humorum massam rapti; verum etiam sordes resultant crassiores quidem, sed causticæ indolis, quæ intra canalem intestinorum remanentes, nervosam eorundem tunicam acerbe rodunt, atque tormina mirum in modum exasperant. Huic potissimum saburræ, in ventriculo ac duodeno stagnanti, debentur nausea, vomendi conatus, ipsæque vomitiones, quæ junguntur interdum dysenteriæ: à quibus symptomatibus immunes sunt, qui absque hac concomitante caussa hunc morbum incurrerunt; sicuti testantur dysenteriæ anno 1726. nostris in locis grassatæ, quæ cum mense jam Junio, ubi nulli nec maturi, nec immaturi adhuc fuerunt fructus, suam tyrannidem exercuerunt, à vomitionibus vacuæ exstiterunt, quemadmodum in dissertatione de iis conscripta fusius ostendi.

§. XIX.

Momenta quædam circa hanc caussam. Circa hanc vero caussam, notanda adhuc veniunt quædam momenta, nimirum 1) quod omnino solæ sufficiant ad generandam dysenteriam, quando videlicet vapores acriores, ex fructuum dictorum cum bile in ventriculo facta confermentatione resultantes, in massam humorum abripiuntur, qui laudabiles succos corrumpendo, ad producendam materiam, dysenteriæ genetricem disponant. Hæc vero, concurrente, tanquam occasionali caussa, intestinorum à saburra iis infixa stimulatione, motu quodam febrili ex ambitu corporis ad dictum canalem membranaceum devolvitur. 2) quod tali in casu ventriculi ac intestinorum accedere debeat quædam imbecillitas. Hinc enim ratio reddi poterit, cur multi fructivori à dysenteria sint immunes, curque è contrario alii, qui illis fructibus aut plane non, aut saltem parcius vescuntur, eo rapiantur morbo. Quod si enim firmius fuerit primarum officinarum robur, commissi etiam errores facillime corrigentur, & noxia saburra vegete proscribetur: at, qui debiliori earum partium tono, acidaque jam saburra, istius fidissimo comite, sunt instructi, delitiarum suarum gravissimas utique luere cogentur pœnas. 3) sæpissime vero fructuum horæorum, ac potuum fermentescibilium immodicus usus, tanquam concomitans dysenteriæ caussa venit consideranda; ita ut principalis vel à prohibita transpiratione, vel suscepto contagio repeti debeat. Tum vero mali symptomata, unita binarum caussarum vi, mirum in modum exasperantur.

§. XX.

Prognosis dysenteriæ. Quibus ita præmissis, ad tradendam gravis ac truculenti nostri mali accedamus prognosin. Dysenteriæ igitur puerperis evenientes, sunt periculosæ; iisdemque senes ac pueri frequentius pereunt, quam qui in media sunt constituti ætate, vid. HIPPOCRATES *sect. II. textu* 30. SENNERTUS *L. III. pag.* 243. Ubi malum cachecticos, scorbuticos, phthysicos corripit, aut debiliores, & qui diuturnis animi perturbationibus se macerarunt, plerumque conclamatum de iis est: iis quoque periculum minatur, quorum intestina lumbricis obsidentur. Quæ dysenteria cum vomitu se exserit, & cui singultus accedit; magnum metum incutit, & periculo inflammati ventriculi terret. Neque minus mali est ominis, ubi excrementa viridia, nigra, & admodum graveolentia observantur, & veluti carunculæ dejiciuntur, notante HIPPOCRATE *sect. IV. aph.* 26. nam ulcus intestinorum designare solent. Quo magis vero, vel minus exulcerata sunt intestina, eo gravior vel mitior est affectus. Pessimum porro indicium est, quando infusa clysmata mox iterum relabuntur, aut anus tam arcte clausa existit, ut nihil possit ingeri: namque illud paralysin intestinorum, maxime recti; hoc vehementem spasticam ejusdem significat stricturam. Nihil etiam boni expectandum, si pulsu debiliori existente, externa frigent, interna uruntur, aut his nullus inest doloris sensus; mentis alienatio, faucium inflammatio, aphthæ, aut paralysis totius œsophagi præsto est, ut assumta cum murmure delabantur. Illud quoque scire refert, malum hoc nunc celeriter moveri, & si febris maligna præsertim ingravescat, sæpe intra dies septem vel novem vel quatuordecim necare; modo in plures, & ad quadragesimum, ac ultra produci; longoque tempore, cum inveteravit, aut tollere hominem, aut etiamsi finiatur, excruciare, uti observavit CELSUS *Lib. IV. cap.* 15. nec non sæpius in hydropem ac lienteriam abire, advertente HIPPOCRATE *sect. VI. aph.* 63. quin & cœliacam non raro, tabem ac hecticam insanabilem mutari.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Vix morbus est quidam, ad cujus rationalem curationem, majori opus est medentis judicio, quam quidem noster dysentericus. Quam plurima enim sunt remediorum genera, quæ in illo commendantur; quæ vero non in omnibus subjectis eandem exhibent utilitatem; tantum abest, ut quæ huic prosunt, illi graviter nocere non raro deprehendas. Generatim hæ fere sunt medendi indicationes, ut primum materia noxia, acris, caustica, qualiscunque fuerit, attemperetur, ac per emunctoria ipsi convenientia proscribatur; deinceps truculenta intestinorum tormina, ac feroces spasmi consopiantur; & denique ipsi intestinorum substantiæ, vel exulceratæ, vel nimis debilitatæ convenientibus succurratur præsidiis. *Indicationes curatoriæ.*

§. II.

Quod ad priorem attinet indicationem; circumspicere oportet prudentem medicum, num crassiores in alimentari canale subsistant cruditates, quas partim commissus antea in victu error, & ingesta fructuum horæorum colluvies; partim nausea, cardialgia, & vomendi conatus indicabunt. Quo in casu multis laudibus radicem ipecacuanhæ extollunt medici; si in morbi initio ad scrupulum unum vel drachmam dimidiam, cum lapidibus cancrorum maritata, hausta desuper larga aquæ tepidæ quantitate, exhibeatur, & ejus ope vomitus cieatur, interdum iteran- *Evacuantium ac alvum purgantium usus.*

iterandus. Neque vero minus per inferiora educere convenit saburram acrem & crassam; & quidem felicissimo cum successu, per rhabarbarum in pulvere datum, & cum absorbentibus permixtum: quippe quod post detergentem ac laxantem effectum, vi quoque blande roborante, & leniter tonica intestina solatur. Nec parum utilitatis exhibent pilulæ balsamicæ, ad Becheri, Stahlii, vel meam mentem paratæ, cumprimis si cum extracto rhabarbari commisceantur.

§. III.

Acrimonia intestinorum demulcenda. Præterea operæ est pretium, saburræ intestina occupantis acrimoniam, & rodentem causticam indolem delinire ac demulcere. Quo quidem fine intus exhibenda sunt mucilaginosa, oleum amygdalarum dulcium recens & sine igne expressum, sperma ceti recens minus rancidum, decocto hordei, avenæ, rasuræ cornu cervi, radicis scorzoneræ, chinæ &c. emulsiones ex amygdalis dulcibus, pineis, & aquis diapnoicis paratæ; atque etiam serum lactis dulce ad meam confectum methodum, nec non fons Selteranus, lacti nuptus asinino. Hæc enim & acrimoniam involvendo, & lubricas reddendo vias, votis faciunt satis: quem etiam scopum explent, simulque sordes ex crassis postissimum intestinis educunt, clysteres pure emollientes, quos ex aqua hordeacea cum furfuribus decocta, ex sero lactis dulci, vitello ovi, oleo chamæmeli, amygdalarum dulcium, ac sevo hircino parare decet.

§. IV.

Diaphoresis promovenda. Insimul quoque ad impuritates subtiles, plus minus malignas ac contagiosas, in massa sanguinis adhuc fluctuantes, attemperandas pariter, ac per corporis peripheriam educendas, febrimque conjunctam mitigandam, multa impendenda est cura; quoniam hac ratione affluxus talium sordium ab intestinis revocatur. Et hoc nomine insignem laudem merentur absorbentia, cum fixis diaphoreticis mixta. Sic parari possunt pulveres ex cornu cervi philosophice præparato, usto, ebore fossili, terra sigillata, bolo armena, antimonio diaphoretico, item martiali, succino, lapidibus cancrorum, corallis rubris, matre perlarum, & præsertim crystallo montana; quibus urgente nimio æstu ac siti, nitrum refracta dosi, & ad refrænandum dolorum impetum, cortex cascarillæ, aut unum alterumve theriacæ cœlestis granum pro dosi unica adjici potest. Cumprimis vero in expellendo miasmate maligno, per contagium admisso camphora, dimidii duntaxat grani pondere cum nitro & absorbentibus mixta, præclaram, ac excellentem possidet efficaciam.

§. V.

Motus effrænes sunt compescendi. Proinde dictis hisce remediis, ad explendam secundam indicationem, & coercendos motuum nimios tumultus, interponi debent tutiora anodyna, & mitiora subadstringentia. Ex his vulgatissima sunt theriaca cœlestis, aqua theriacalis, diascordium Fracastorii, pilulæ de styrace, de cynoglossa, & Wildegansii, nec non laudanum liquidum Sydenhamii. Longe vero tutiorem & præstantiorem effectum quam plurimis in casibus exhibuit liquor meus anodynus, cum refracta balsami mei vitæ parte temixtus; quem ter vel quater de die ad guttas viginti, summo cum fructu porrigere suevi. Huc quoque ob antispasmodicam virtutem referri merentur, aquæ destillatæ liliorum convallium, florum sambuci, tiliæ, aurantiorum, menthæ, cerasorum nigrorum, & cascarillæ: ex quibus commendari superius pulveres propinari possunt. Neque etiam externorum paregoricorum usus insuper est habendus, ex quibus, si efferata sit torminum vehementia, linimentum componi potest, quod v. g. olei liliorum alborum unciam unam, menthæ destillati, absynthii, quod est magnum anodynum, nucistæ, carvi ana drachmam semis, camphoræ scrupulum habeat. Quod abdomini inunctum egregia ac secura virtute sistet intolerabiles dolores: quo subinde reliquis medicaminibus caussa materialis eo commodius oppugnari, eoque felicius debellari queat.

§. VI.

Educta sic noxia materia, & conquiescentibus spasmis, succurrendum est læsis intestinis: quorum si quædam adhuc restiterit exulceratio, præter internorum abstergentium continuationem injiciendi sunt crebro clysteres ex sevo hircino, cervino, vitello ovi, terebinthina, & balsamo Locatelli commixti. Plerumque tamen superato morbo restat adhuc intestinorum atonia; cui medeti licet exhibitione remediorum roborantium: ex quibus eminent cortex cascarillæ in essentia, pulvere, & extracto aquoso datus, sive etiam cortex chinæ, cum extractis abstergentibus ac roborantibus in electuarium redactus: aut elixir nostrum viscerale, vel essentia corticum aurantiorum, cum essentia gentianæ rubræ & succini permixta. Non contemnendum quoque præstabit externe usum spiritus vini rectificatus, vel aqua Reginæ Hungariæ aut spiritus florum chamomillæ Romanæ cum oleo menthæ destillato decenter mixtus. *Quæ tertiæ satisfaciant indicationi.*

§. VII.

Vix autem votis respondebunt allegata præsidia, nisi accuratum regimen, victusque pertinax accesserit observatio. Cumprimis aëris caloriſque æqualis semper temperies conservari debet: sicuti enim omnis refrigeratio, sive per admissum ab extra frigus, sive per ingestos gelidiores potus, certissimum minatur damnum: ita quoque nimius calor & exæstuatio, & per conclavia valde calefacta, & per multam lectorum, stragulorumque impositionem, æstum febrilem & anxietates adaugendo, nunquam noxæ gravioris expers est. Quamobrem dysenterici se quietos, animique tranquillitati sedulo studentes, in temperato & lecti & conclavis calore continere debent. Potus oportet esse tepidos; nec convenit ulla cerevisia, sed potius decocta gelatinosa, infusa theiformia, serum lactis, & sub finem morbi, ad intestina roboranda, haustus vini generosi. Victus sit facillimus, cibique non nisi molles conveniunt, ex quibus oryza, ac vitelli ovorum merito suo extolluntur: nec laude carent juscula, ex carne vitulina, gallinarum, radicibus scorzoneræ, cichorei, chinæ, succo plantaginis & cancris contusis parata; qui à nonnullis ad consolidanda intestinorum ulcera, magnis extolluntur encomiis. *Quale regimen sit observandum.*

§. VIII.

Præservatio hujus mali, ubi illud est epidemicum & contagiosum, fit, quando quis excessus omnes & subitas aëris mutationes effugiat & provide eos qui hoc malo laborant evitet. *Præservatio.*

Certius

Certius ab eo, quod ex aliis originem trahit caussis, se omnino præservare poterit; qui aëris injurias vitaverit, à nimio & perverso fructuum horæorum, præsertim immaturorum usu abstinuerit, ac alvi perpetuam libertatem conservaverit. Cumprimis eo, quo dysenteriæ grassantur tempore, noctu corpus in lecto probe tegendum, ne prohibeatur transpiratio: & si corpus purgandum est, caveatur probe, ne id fiat acrioribus purgantibus; quippe quæ, uti superius dictum est, excitando contagio, ipsique morbo producendo, caussam sæpenumero præbent opportunissimam.

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa opiata & adstringentia. Omni in dysenteria summa cum cura à crassis opiatis, adstringentibus, & stypticis abstinendum est; quoniam hæc in pejus malum provehunt, tantum abest, ut illud alleventur. Namque si in morbi initio dentur, intus retenta caustica materia, summas præcordiorum anxietates, singultus, aphthas, & periculosas inducunt inflammationes; in vigore morbi, & ubi nimium fractæ fuerint vires exhibita, facile fiunt necrotica, & præsentem inflammationem in lethalem commutant sphacelum: conf. THONERUS *obs. Lib. III. obs.* 8. *pag.* 167. M. N. C. *dec.* 2. *anno* 3. *obs.* 88. Denique eadem morbo adulto, & declinante propinata, affectus spasmodicos, œdematosos, languores, atque febrim relinquunt: GALENUS 2. *simpl.* 12. & 14. auctor est, dysenteriæ intempestive cohibitæ successisse melancholiam, & quod HOLLERIUS *in schol. p.* 353. observavit, epilepsiam, pleuritidem, & ut MARTINI *de morb. mes.* testatur, inflammationes & abscessus mesenterii, ac plura graviora incommoda, mortemque ipsam accelerare, ut multis ostendi exemplis posse scribit CRATO *consil. XXII. l.* 5. Quo quidem in casu operæ pretium est, infusis ano clysteribus, cohibitas dejectiones revocare, & internis absorbentibus ac diaphoreticis fixis imminentem præcavere inflammationem.

§. II.

Circa anodyna interna. Neque vero intelligi debent ex animali regno deprompta remedia, quæ sedativa & anodyna, eaque tutissima virtute his in morbis se commendant. Ex horum numero sunt spina & hepar viperarum, rasura dentis hippopotami, manati, priapi ceti, pulvis secundinæ humanæ exsiccatæ: quippe quæ si cum lenioribus bezoardicis combinentur, ad sopiendas spasticas & convulsivas intestinorum stricturas, præclaros edunt effectus.

§. III.

Circa laxantia & purgantia. Quamvis blanda laxantia, & alvum lenientia in dysenterico fluxu egregium levamen ferre deprehendantur: cautissime tamen cum iis mercari oportet. Namque primum acriora purgantia, ex jalappinis, scammoniatis, colocynthide &c. parata, exacerbando spasmodicas motiones, vim veneni exserunt; id quod etiam de mercurialibus valet. Unde non mirari satis possum, quosdam, & præsertim BOYLEUM *de S. M. V. pag.* 52. mercurium dulcem in dysenteria commendare: quippe qui ejus est indolis, ut ab admixtione salium acriorum, quæ in nostro morbo larga præsto sunt quantitate, causticus reddatur. Nec etiam laxantia, quæ dulcia sunt, & facile fermentationem subeunt, hoc in malo conveniunt: unde omnino à decoctis prunorum, foliorum sennæ, syrupisque laxantibus abstinendum erit.

§. IV.

Speciatim circa pilulas polychrestas. Quanquam pilulæ polychrestæ, & temperate balsamicæ, leniter evacuando & corrigendo, primis morbi diebus, parciori & iterata dosi exhibitæ, egregiam afferunt utilitatem: attamen ab iisdem, ubi morbus in plethoricis cum magno æstu, pulsuque celeriori invadit, sæpius notabilem observavi noxam. Tunc enim consultius est, ab omnibus, quæ vel levissime humores commovent, abstinere laxantibus; & potius decocto, quod ex sero lactis, tamarindis, rhabarbaro & manna conficitur, blandam moliri vacuationem. Præterea, ubi morbus statim ab initio, atrocioribus imi ventris cum torminibus incidit; ego solitus sum, anodynum evacuanti mutum exhibere; eoque nomine pilulas aloëphanginas, vel, quod melius, Becherianas æquali pondere cum massa pilularum de styrace remixtas, convenienti dosi bis vel ter intra nycthemeron, summo cum fructu propinare.

§. V.

Circa mannam in fine morbi datam. Neque raro observavi, infusum laxans mannatum, finito jam penitus, qui diutius adflixit, morbo, sublatisque gravioribus symptomatibus usurpatum, tormina & alia sontica mala revocasse. Caussa talis modi catastrophes procul omni dubio in toni intestinalis, qui per violentos spasmos valde dejectus fuit, destructionem collocanda est; qua eadem facile irritari possunt. Idcirco congruis roborantibus deperditum illud robur instaurare convenit.

§. VI.

Circa radicem ipecacuanhæ. Radix ipecacuanhæ, quæ pro specifico antidysenterico a multis habetur, vid. M.N.C. *Dec. II. anno X. obs.* 115. non omnino suo caret usu; licet etiam sæpissime sinistros producat effectus. Utilissime adhibetur in subjectis robustioribus æque ac humidioribus, veluti sequior est sexus; deinceps operæ pretium exhibet, ubi magna cruditatum illuvies primis inhæret regionibus, vel miasma contagiosum recens susceptum est, & hinc nausea, vomendi conatus, præcordiorum anxietas, & dolor gravativus infestant. Tum vero primis statim diebus hoc remedii genus porrigere expediet; & ejusdem usui, si plethora & febris urget, phlebotomiam præmittere. Quod si autem, morbo existente adultiori, post jam factas crebro dejectiones mucidas pariter ac sanguinolentas exhibeatur; sistit quidem eas aliquantulum, sed majores parit circa præcordia anxietates; ut sæpius clysterum emollientium ope alvinam excretionem revocare, necesse fit. Præterea hanc radicem commodissime ad drachmam dimidiam cum decocto laxante, ex manna, rhabarbaro, & tamarindis parato exhibere licet, si magna cruditatum primas vias obsederit copia.

§. VII.

Circa salina media. Summo quoque studio fugienda sunt illa remedia quæ intestina magis stimulant; veluti sunt cuncta salia, neutra ac digestiva, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, salia thermarum &c.

&c. Nihilo minus nitrum, nec non sal prunellæ, quod præsertim RIVERIUS magnis extollit laudibus, ob vim refrigerantem atque temperantem quandoque commendari, & absorbentibus immisceri meretur pulveribus, utique, si æstus cum siti nimium urgeant, & subjecta cholericæ, biliosæque sint constitutionis.

§. VIII.

Circa venæ sectionem.

Communis multorum medicorum ipsiusque HIPPOCRATIS & GALENI it. MARTIANI *comment. in libr.* HIPPOCRATIS *de ratione victus in acutis pag.* 415. est opinio, alvo fluente non detrahendum esse sanguinem; & pro generali quidem in nostris regionibus monito practico id ipsum haberi potest. Verum ego multiplici ductus experientia statuo, quod in subjectis valde plethoricis, diætæ vinosæ adsuetis, si dysenteria cum febre continua corripiantur, omnino perquam sit necessarium, venam ab initio morbi secare. Nam vanus est metus, sanguinis missione vires imminui; & quum non modo plerique dysentericorum, ex inflammatione intestinorum moriantur; verum quoque plethorici, si continuis infestentur febribus, non nisi ob nimiam sanguinis molem, ad stases, gangrænam, & sphacelum disponentem pereant: non certe convenientius in his periculis antevertendis, venæ sectione reperitur præsidium. Neque desunt testimonia scriptorum probatissimorum, qui hoc remedii genus insigniter commendarunt. Sic JULIUS CÆSAR CLAUDINUS *Resp. VI.* se plures dysentericos venæ sectione curasse perhibet: quales etiam observationes RIVERIUS *Cent. II. obs.* 37. & 44. AMATUS LUSITANUS *Cent. II. obs.* 48. ALTIMARUS *de medendis hum. corp. malis cap.* 74. BOTALLUS *Cap. IV.* SYDENHAM *Oper. med. Cap. de dysent. pag.* 111. & ex recentioribus PASCOLI *in opp. suis pag.* 190. recensent notatu dignissimas.

§. IX.

Circa diaphoretica præservandi fine data.

In dysenteria per castra maligne grassante à perito castrensi medico relatum mihi est, præsente contagii suspicione, & non ambiguis illius signis, diaphoreticum ex cornu cervi usti, & philosophice præparati, antimonii diaphoretici, salis volatilis cornu cervi, & croci ana granis decem confectum, & cum calido sumtum vehiculo, corpus ad sudorem disponendo, desideratissimum & incomparabilem edidisse effectum, adeo, ut post repetitas aliquot doses in prima, uti dicunt herba, perniciali mali vis fuerit suffocata. Quod remedii genus, ubi sordibus primæ viæ scatent copiosis, post opportunum evacuans demum exhibere, mea quidem sententia longe securius foret.

§. X.

Circa calidiora alexipharmaca.

Communis clinicorum, isque pessimus hoc loco taxandus est error, cum ad atrocis nostri morbi curationem, remediis alexipharmacis & theriacalibus, veluti sunt electuaria ex diascordio, theriaca Andromachi, mithridatio, pulvere Pannonico rubro concinnata, essentiæ alexipharmacæ, tincturæque bezoardicæ, immoderatius utuntur. Vidi sæpenumero à nimium exhibitis in dysenteria populariter grassante, ejusmodi remediis calefacientibus, & exsiccantibus, symptomata fuisse exasperata, cum auctis interno æstu, febre & siti. Namque ipsa quoque dictitat ratio, ejus generis sanguinem commoventia minus convenire in morbo, qui ab interno diuturniore æstu, humores dulces ac temperatos in biliosos & salino-sulphureos commutante, suam trahit originem.

§. XI.

Circa mucilaginosa.

Plures porro medicorum in dysenteria ad coercendam humorum acrimoniam, ulcerum pravitatem leniendam, & corrosam intestinorum substantiam consolidandam, remediis glutinosis & mucilaginosis, tam interne, quam externe per clysteres potissimum nimium uti solent: Talia sunt lac variorum animantium, decoctiones pedum vervecinorum, solutiones tragacanthæ, gummi Arabici, & gelatinæ animantium, sperma ceti, radix consolidæ majoris. Quamvis vero haud in totum improbari queant hæc remedia; monendos tamen esse duco medicos, ut in illis adhibendis cauti procedant, modumque servent. Nam fluida hæc glutinosa per anum admissa faciunt lentorem, ulcera magis fœdant, & cicatrici resistunt; efficiuntque sæpius, ut compresso alvi profluvio, ventris colluvies magis cumuletur, & fermentando graviores spasmos inducat ac tormina.

§. XII.

Circa lac, & serum ejus, potumque dysentericorum.

Lac quod attinet, illud solum, maxime si acida in primis viis abundet saburra, ob coagulum, quod ibidem facile subit, & inde metuenda symptomata non convenit in dysenteria. Verum idem coctum & cum aqua pura fluviali vel fontana, vel etiam acidulis Selteranis mixtum, aut serum lactis, quod jam HIPPOCRATES laudavit, ob vim sitim & æstum temperantem, & acrimoniam humorum aliquantulum obtundentem, multam meretur commendationem; id quod etiam RAYMUNDUS A FORTIS *Consult. cap. II. pag.* 245. & SYDENHAMIUS *Oper. med. pag.* 115. egregiis suadent elogiis. Præterea etiam aqua pura fontana, cum unicornu, aut cornu cervi usto, aut boli quadam specie cocta, vel chalybeata, junioribus æque ac adultioribus, ad sitim & æstum exstinguendum, & acres humores diluendos, potum præbet omnibus præstantiorem. Pertinet huc etiam decoctum SYDENHAMII ex aqua fontana, cornu cervi usto, mica panis similaginei cum saccharo paratum. vid. *opusc. e, us p.* 228. Nec ignotum est, quam celebres, & multis experimentis in curanda dysenteria adprobatæ sint aquæ in Italia, Turianæ dictæ, item Villenses, Montiscadinæ &c. de quibus legi meretur FALLOPIUS *de thermis,* & CÆSALPINUS *in quæst. med.* 21. *l.* 2. *de medic. facult. cap. X.* Præstans porro nostrarum usus est acidularum, quibus curatam dysenteriam vide in A. N. C. *dec. I. anno* 2. *obs.* 213.

§. XIII.

Contagium præcavendi modus.

Quum nullum morbi genus tam fœtidum, tam sordidum, tam abominabile, quodque tam putridis exhalationibus aërem inficiat, & conspurcet, quam ipsa dysenteria sit; videndum est, ut non in ipso conclavi, in quo degit æger, verum potius vicino, si vires patiantur, moderate calido fiant dejectiones, hæque statim removeantur. Non minus suffimigiis ex mastiche, & succino, noxia aëris corrigenda est qualitas; quo etiam fine in omnibus contagiosis morbis appendendam collo camphoram, modo ægrotantes ejus odorem ferre queant, admodum commendare solitus sum. Ubi vero vires permittunt, è lectis surgere; consultum erit, vas quoddam,

reci-

recipiendis stercoribus opportunum lecto supponere, si prius decocto calidiori ex floribus malvæ, sambuci, femineque fœnugræci imbutum fuerit; in quod decumbentes alvum dejiciant.

§. XIV.

Noxa ex pedum refrigeratione. Vix datur ullus morbus, in quo pedum refrigeratio tam grave, imo mortis periculum, confirmante id experientia, injicit, quam dysenteria. Vidi hac ratione brevi post inflammationem intestinorum, quæ in ipsam mortem transiit, esse sequutam: pedibus enim refrigeratis, cutaneus cortex constringitur, & noxii humores majori copia ad intestina congeruntur. Quamobrem operæ sæpius est pretium, calidos lateres pedibus supponere.

§. XV.

Remedia contra tenesmum. Nihil gravius adfligit dysentericos, quam perpetua desidendi cupiditas, & tenesmus molestissimus, quo vel nihil, vel perpaucus, plus minus cruentus egeritur mucus. Quo in casu ex artis præsidiis efficacissimum est fotus, qui ex lacte, floribus sambuci, & chamæmeli incocto paratur; vel portio mucilaginis psyllii, aut cydoniorum; aut olei amygdalini & vitelli ovorum, croco permixti, frequenter ano infusa.

§. XVI.

Regimen convalescentium. Qui ex dysenteria diutius protracta convalescere, ac vires sumere incipiunt; illis, ut pristinum, & morbo labefactatum ventriculi ac intestinorum robur cum vi digestrice, recipiant, exquisita diætæ ac victus ratio præscribenda est. Quæ si neglectui habeatur; lienteriam, febres lentas, tabem, aliosque chronicos affectus insequi, plus simplici vice licuit adnotare.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Dysenteria in hysterica. Juvencula viginti annorum mulier, succi plena, animoque valde sensibilis, menstruorum inordinato successui, & hinc pendentibus hysterico-spasmodicis ægritudinibus obnoxia, tempore autumnali præscriptum à medico in pilularum forma sumebat purgans, quod præter alia extracti colocynthidis & diagrydii sulphurati aliquot grana habebat. Inde sex vel septem satis copiosæ sequebantur sedes, & paullo post crudeles imi ventris dolores, ac tormina excipiebant. Jungebantur quoque præter vomitiones, creberrimæ dejectiones, quibus excreta sanguine instar loturæ carnis tincta, cum magnis anxietatibus, inquietudine, pulsuque celeriori reddebantur. Ego consultus, quum exacerbatos motus magis, quam sordium crassarum præsentiam suspicarer, interne non nisi pulveres absorbentes, cum theriaca cœlesti, castoreo, & nitro mixtos exhibui, & pro potu ordinavi decoctum ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ, pentaphylli, & cinnamomi paratum: extrinsecus vero abdomini imponendum suasi sacculum, qui species carminativas, spiritu vini cum oleo menthæ & chamomillæ vero saturato, impregnatas habebat; quorum ope ægra convaluit.

Epicrisis.

1) Præsens dysentericus fluxus, uti principalem caussam in contagio, tum temporis epidemico agnoscit; ita à dato acriori purgante, tanquam à procatarctica caussa excitatus fuit. Notari enim probe meretur, quod testante crebra experientia, suscepta maligna miasmata nonnunquam diutius sine noxa in corpore possint tolerari, tumque quandam dispositionem ægrotandi generare, quæ, accedente occasione, in actum deducitur.

2) Cumprimis viri hypochondriaci, fœminæque hystericæ ad affectum dysentericum valde proclives sunt, & ex dato purgante facillime illum incurrunt. Quum enim eorum ventriculus ac intestina jam antea spasmodicis contractionibus obnoxia reperiantur: eo magis ab acri purgante adeo irritari possunt, ut præsente dispositione, humores noxii, constricto corporis ambitu, ad ea compellantur, atque vera generetur dysenteria.

3) Vomitus dysentericorum non eandem semper præbet prognosin: mox enim salutaris ac veluti criticus existit, si nimirum largior cruditatum in primis regionibus copia præsto fuerit; mox vero malæ est notæ, & periculosam intestinorum significat inflammationem. Hoc posteriori casu ardens pulsansque dolor, enormes anxietates, & pertinaces extremorum refrigerationes comitantur vomitiones; à quibus immunes sunt, si à solis proveniunt cruditatibus. In nostro casu non æque saburra quædam, nec inflammatio ventriculi, vomibundæ ipsius inversioni caussam præbuit; sed spasmodicarum motionum vitium venit accusandum: idcirco nec aliis, quam quæ hos præternaturales motus delinire, & humores ad cutim revocare, perque sudorem expellere valent, remediis opus fuit.

OBSERVATIO II.

Dysenteria feliciter sanata. Generosa mulier, quadraginta annorum, corporis tenerioris, diuturno mœrore ob ingens per incendium domus inductum damnum, agitata, tempore, quo dysenteriæ in pago, in quo degebat, sæviter grassabantur, nullo quidem victus errore prævio, primum mucoso, post cruento ac dysenterico alvi fluxu corripiebatur. Frequentissimæ erant dejectiones, adeo ut intra nychthemeron tricesies & ultra alvum deponere cogeretur, non sine gravissimis torminibus, inquietudine, pulsu febrili, & insigni virium languore. Sordes excretæ per primum septiduum mucosæ, deinceps cruentæ, mox viridi, mox ex flavo pruno colore tinctæ adparebant, & sic per quatuordecim dies large fluebant. Sitis urgebat ingens, sed simulac potus quidpiam assumsisset, statim alvum reddere tenebatur: præterea tussis vexabat sicca, & corpus absque ullo madore ac sudore aridissimum erat. Adhibuerat varia medicus, pulveres absorbentes cum crystallo montana, elixiria stomachica cum essentia terræ Catechu mixta, nec non oleum camphoræ, quod ex camphora in oleo amygdalarum dulcium soluta conflabat, ac decocta varia; sed in cassum. Post hæc ad cohibendum quodammodo fluxum ordinaverat infusum theiforme, ex herbis vulneraris, & adstringentibus, consolidæ saracenicæ, vincæ per vinca, saniculæ, ægrimoniæ, veronicæ, millefolii, menthæ, melissæ &c. concinnatum: sed ab ejus usu pessime habuit ægrotans, & ingentes circa præcordia anxietates, inflationem ventriculi, ructus, extremorum frigus, animique defectiones, non multum imminuta de-

desidendi frequentia, passa est. Idcirco me vocavit in consilium, & anxia flagitavit opem. Dedi mixturam, quæ habebat aquarum florum acaciæ, sambuci, cardui benedicti ana uncias tres, olei amygdalarum dulcium uncias binas, pulveris mei bezoardici drachmas duas, liquoris anodyni guttas triginta & balsami vitæ guttas duodecim, syrupi cydoniorum unciam semis: atque jussi, ut hujus mixturæ, probe agitatæ singulis binis horis vasculum, quo ad sorbillandum potum Thee utimur, assumeret. Toti abdomini aquam Reginæ Hungariæ calefactam, in cujus uncia guttæ octo olei menthæ, & viginti balsami vitalis solvebantur, pannis calidis inungendam curavi. Pro potu dedi lac vaccinum, cum infuso theiformi ex seminibus carminativis, aquæ incoctis maritatum. Ab horum usu intra unius diei spatium, insigniter fracta fuit symptomatum vehementia, & imminuta dejectionum frequentia. Quare propinavi remedium anodyno-alexipharmacum, quod ex liquoris anodyni uncia una, salis volatilis cornu cervi drachma, ejusdemque olei probe rectificati guttis octo erat compositum. Cujus cum quindecim guttas per aliquot vices assumsisset, redibat somnus, sudor per totum corpus erumpebat, & alvus vix bis vel ter de die reddebatur. Hinc ejus usum continuavit, sumsitque crebrius pulverem ex bezoardico meo, & sex corticis cascarillæ granis confectum: unde brevi tempore felicissime consanuit.

Epicrisis.

Cruentæ alvi fluxiones optimo jure cum affectibus catarrhalibus, & rheumaticis comparari posse videntur: quam plurima quippe sunt momenta, quæ hanc convenientiam demonstrant. Quemadmodum enim primum in coryza serum pituitosum ad glandulosam faucium, atque narium tunicam copiosius defertur, ibidemque secernitur: ita in dysenteria serum sanguinis biliosum, sulphureumque ad primas regiones demandatur, auctaque intestinorum, & ductuum biliferorum peristalsi, evacuatur: id quod, si absque læsione intestinorum fieri posset, in maximum sanitatis cederet emolumentum. Deinceps sicuti affectus catarrhales plerumque à communi aëris vitio, & prohibita transpiratione originem ducunt; & nunquam fere non febriculam quandam, urut mitem, & noctu præsertim exacerbatam, habent comitem: ita quoque utrumque momentum circa fluxus dysentericos observari meretur. Ut porro in rheumate perniciosum est consilium, excretionem seri vitiosi mox ab initio morbi improvide cohibere: ita illud idem in dysenteria exitiale est, & sontica post se trahit symptomata; inter alia testante præsenti exemplo. Quemadmodum coryza, si quæ jam adsit dispositio, dato errhino, vel ptarmico, facile excitatur: ita idem fit in cruento alvi fluxu post datum acre purgans. Et denique utrumque malum eandem requirit præservandi rationem; quæ in eo consistit, ut tempore, quo grassantur ejusmodi affectus, omni cum cura atque studio salutaris transpiratio, noctu præsertim conservetur.

Observatio III.

Dysenteria in juvene, brevi curata. Generosus juvenis, viginti circiter annorum, teneræ, ac macilentæ corporis constitutionis, Augusto mense per quadraginta milliaria noctu dieque continuatum fecit iter, sub quo corpus diurno solis calore, qui erat fervidissimus, valde calefactum, noctu vero eximio frigore affectum fuit: simulque varios potus, mox cerevisias lupulatas, mox recentes, dulces, atque triticeas assumsit. Domum redux conquerebatur de magnis imi ventris torsionibus, virium languore, & inadpetentia stipatis, quas inter primo triduo parciores ac moderatas sedes habebat. At quarta die, auctis mirum in modum circa umbilicum torminibus, copiosissimæ sequebantur dejectiones cum sincero permixtæ sanguine. Ille sibi solus consulturus, non nisi panem tostum, cum nuce moschata, & vino calefacto, saccharo remixto capiebat; sed cum nihil inde commodi sentiret, meam invocabat opem. Deprehendi ipsum valde languentem, inquietum, miris tormentis obnoxium, pulsumque debiliorem & celeriorem: & quum obnixe rogaret, ut quantocyus profligarem molestum malum, hac usus sum medicatione. Præscripsi pulverem, qui corticem cascarillæ cornu cervi philosophice præparatum, lapides cancrorum, matrem perlarum, antimonium diaphoreticum, & terram sigillatam habebat; eumque pondere unius drachmæ, una cum triginta liquoris anodyni mineralis, quindecim balsami vitæ guttis, & binis olei amygdalarum dulcium cochlearibus, ex decocto avenaceo pro una dosi capiendum curavi; utque singulis quatuor horis iteraret, suasi. Ventri præterea aquam reginæ Hungariæ calidam cum linteis duplicatis imponendam jussi: unde intra tres dies, imminuta torminum ac dejectionum frequentia, somnum, adpetitum atque vires recuperavit, prorsusque convaluit.

Epicrisis.

Præsens morbus citra contagii, aut miasmatis cujusdam concursum, suppressæ sub itinere transpirationi, & usui potuum fermentescibilium unice debetur. Quemadmodum enim ex illa impuritates sulphureæ, acres, biliosæ in massa sanguinea cumulatæ, & constricto corporis cortice, ad intestina compulsæ fuerunt: ita ex hoc similis acris, caustica, ac fermentescibilis saburra in ipsa ventriculi ac intestinorum cavitate est generata. Jam quidem vetustissimum est monitum, ut medicus morbos non tuto & jucunde solum, verum quoque cito curare annitatur. Quod ultimum momentum licet non semper citra manifestum noxæ metum à medico peragi possit: attamen certis in casibus locum omnino invenit. Et in præsenti quidem casu sic sum ratiocinatus: medendi indicationes in eo curando erant, ut acrimonia humorum acido-biliosorum corrigeretur, dolores ac tormina intestinorum blande consopirentur; humorum affluxus ad ambitum corporis revocaretur, & tonus intestinorum restitueretur. His vero indicationibus recensitum remedium, quod ex temperantibus, diaphoreticis, antispasmodicis & roborantibus confectum erat, omnino respondebat: quod cum primis morbi diebus, ubi nondum læsio intestinorum invaluerat, repetitis sæpe vicibus adhiberetur; factum utique est, ut brevi tempore morbi vis felicissime expugnaretur. Monendi vero hoc loco sunt juniores practici, ut non putent, profligatum penitus esse malum, si forsan cessaverint tormina, dejectiones, ac æger melius habere videatur: sæpius enim anguis sub herba adhuc delitescit. Sed cum demum certa convalescentiæ spes foveri potest

test, si consopitis omnibus symptomatibus, somnus ac adpetitus redeant, & vi[illegible] naturalis, viresque cito restaurentur.

Observatio IV.

Dysenteria cito curata.

Generosa fœmina triginta & ultra annorum, teneræ & macilentæ sed vegetæ constitutionis, in vicina urbe, anno 1719. quo in hisce tractibus populariter grassabatur dysenteria, ingenoa simul & semel ventris tormina cum magno virium lapsu, extremorum refrigeratione, inquietudine, & alvi fluxu copioso & per vices etiam cruento experiebatur. Summo à me petiit opere, ut, quam fieri posset brevissime ipsam sanarem: quia Regia solemnia tunc temporis Dresdæ, ubi pater mariti magno officio admotus erat, celebranda visere animo valde gestiebat. Ego opem omnem possibilem pollicitus, ita eam tractavi; præscripsi nempe hanc mixturam: recipe aquæ florum chamomillæ, millefolii, cum cerevisia triticea destillatæ, florum sambuci, menthæ & cinnamomi cydoniatæ ana uncias quatuor, liquoris anodyni, spiritus cornu cervi bene præparati ana guttas quadraginta, pulveris bezoardici drachmas tres, syrupi papaveris albi drachmas sex; de qua bene agitata, sumtæ fuerunt unciæ duæ singulis tribus horis. Desuper vero haustis aliquot vasculis infusi Thee, semine carvi & cymini nobilitati, corpus in lecto ad æqualem & placidum sudorem disponendum suasi. Pro potu ordinario adhibitum decoctum hordei cum emulsione amygdalina mixtum. Externe vero fermentum panis cum aceto forti & spiritu chamomillæ Romanæ subactum, calide regioni epigastricæ fuit applicatum. Inde optimus secutus est sudor, qui continuata hac cura per biduum & ultra probe successit, & tertio die, symptomatibus fere omnibus evanescentibus, vis morbi remisit. Nihilo tamen minus suasi, ut non modo adhuc corpus a liberiori aëre domi defenderet, sed & insisteret usui mixturæ & elixirii mei stomachici. Sed hæc die post convalescentiam tertio suscepit iter, & neglecta diæta Dresdæ recidivam cum cruentis fluxibus per aliquot dies perseverantibus passa est, a qua tamen ope medicorum præstantissimorum quatta demum septimana liberata fuit.

Epicrisis.

Optime nos docet hic casus, tempestive & mature oblata convenienti medicina, grave hoc & periculi plenum malum cito posse supprimi, & huic scopo obtinendo medicamenta demulcentia, diaphoretica ac roboranda præ omnibus aliis velificari. Nam sicut dysenteria, ubi paulo subtilius ejus genium explorare volumus, non nisi rheumatismus intestinorum est, a decubitu & congestione seri salsi biliosi, ob transpirationem prohibitam ad intestina, eorumque ductus ac glandulas conversi oriundus; ita & in profligando eodem rationi & experientiæ convenientissima methodus hæc est: ut motum humorum ex interiore ventre rursus ad peripheriam corporis & pristinum subcutaneum emunctorium congruis & naturæ amicis remediis revocemus; qualis curandi via in catarrhosia etiam & rheumaticis affectionibus semper observata est optima. Sed si in ullo affectu, certe hic opus est, ut rectæ huic medendi rationi justo tempore per diæteticа æque ac pharmaceutica remedia insistamus; nisi, quæ omnibus in principio neglectis rheumaticis affectionibus familiaris valde est, hujus diri mali recidivam, præcedente morbo, semper graviorem, curatuque longe difficiliorem velimus expectare.

Observatio V.

Dysenteria ex imaginatione.

Generosus juvenis duorum & viginti annorum, constitutionis cholerico-melancholicæ, propensus ad iram & animi affectus, inter studia & lucubrationes poculis interdum deditus, anno 1726. cum populariter hic grassaretur dysenteria, ex terrore, cum conspiceret funus juvenis hoc morbo sublati è domo sua deportari, eo ipso etiam corripiebatur. Brevi enim post invadebat eum præcedente horripilatione ingens circa præcordia anxietas, cum nausea & virium debilitate magna conjuncta; nox erat inquieta, & vehementibus venter torminibus una cum stimulis ad alvum deponendam frequentioribus afficiebatur. Ego postero die consultus cum ex pulsu sanguinis nimiam judicarem affluentiam, ægrumque sanguinis hoc tempore missionibus assuetum esse intelligerem, neque ipse in principio, de morbo, qualis evaderet, satis essem certus; ut vena brachii secta sanguis, qui satis erat crassus, detraheretur, consilium dedi. Mitigatæ inde anxietates præcordiales, & liberius transpiravit æger. Alvi tamen fluxus semi-cruentus sequebatur & in diea crescebat. Cui vero nullis aliis remediis obviam ivi, quam pulvere meo bezoardico cum sexta parte corticis cascarillæ & nitri permixto; quem singulis quatuor horis exhibendum jussi cum decocto, quod ex radice chinæ, scorzoneræ, rasura cornu cervi, santalo rubro & semine fœniculi paratum erat. Externe linimentum ex olei amygdalarum dulcium uncia una, olei menthæ & camphoræ ana drachma dimidia conflatum applicandum curavi. Clysteres repudiabat; quos nec ego in hoc affectu valde necessarios judicavi. Et ita intra decem dies optime convaluit.

Eodem tempore in vicinia alius studiosus, sanguineo-cholericus, iræ, ambitioni, & studiis deditissimus, sanguine turgentibus venis præditus, in eundem ex contagio incidebat morbum. Consulebat hujus urbis medicum non incelebrem, qui singulis tribus prioribus diebus bis pilulas polychrestas ad exemplar Becherianarum confectas ad usum commendavit. Cum omnia in pejus ruerent, me quoque, ut consilio succurrerem, rogavit. Invisi ipsum, & cum pulsum tangerem, illum valde magnum & celerem quadam duritie junctum deprehendi. Æger erat valde inquietus, somno penitus carebat, & de doloribus in epigastrio & umbilicali regione ardentibus cum continua nausea & propensione ad vomitum conquerebatur. Dejectiones erant creberrimæ, eæque semper aliquo sanguine permixtæ. Rebus ita constitutis nolui quidquam ad medendum proponere; nec venæ sectionem, quam in initio morbi utilissimam habueram, admittendi jam tempus judicavi. Sed nono die, doloribus simul & semel ipsum deserentibus, moriebatur.

Epicrisis.

Quam securum & minus noxium venæ sectio sit remedium, ex priori casu addiscere licet. Ego tamen nolim hoc præsidii genus generatim in hoc morbo commendare. Sed credo potius plus detrimenti quam emolumenti ab hac promiscue admissa esse expectandum. Nam ubi vigens suc-

succorum impurorum in sanguine abundantia, & intestinorum canalis magna vitiosorum colluvie humorum scatet, insuperque corpora sunt humidiora & spongiosiora, neutiquam venæ sectione opus est. Sed aliter sentiendum in præsenti casu, ubi ex animi affectu in homine plethorico, nullo notabili in primis viis existente vitio, malum obortum fuit.

In altero casu hæc non omittenda videtur observatio, pilulas istas leniter balsamicas & ex extractis amaris concinnatas, in alvi fluxibus etiam cruentis in principio præsertim exhibitas, non suo fructu carere; verumtamen in subjectis sanguine plenis, & calidioribus, ubi vitium plus est in sanguine, quam in succorum pravorum primis in viis abundantia, nullas video eas usurpandi indicationes. Cum ratione potius & experientia duce ea sint ipsis commendanda, quæ intestinum sanguinis motum temperandi & transpirationem promovendi pollent efficacia, & quæ liberiorem circulum procurando inflammationes, & interna, quæ diutius hunc morbum trahunt, ulcera abarcent: in quorum censu tempestiva & ægri naturæ conveniens primum omnino locum occupat venæ sectio, quæ deinde aliis idoneis auxiliis potest secundari. Ad sordes vero mucidas & acres biliosas ex intestinorum canale leniter evacuandas, serum lactis cum manna, cum rhabarbaro & tamarindis permixtum & primis diebus decenter usurpatum omnibus reliquis evacuantibus est præferendum.

Observatio. VI.

Dysenteria anno 1684. epidemica. Quum sub primis praxeos medicæ annis Mindæ Westphalorum Provincialis medici munere fungerer, graviter anno 1684. ob plane insuetam & extraordinariam siccitatem & præcalidam cœli constitutionem & quartana & dysenteria graviter grassabatur. Ver erat siccissimum, & tota æstas sicca & calidissima, adeo ut intra quatuor mensium spatium nulla pluvia observata fuerit. Malum vero his modis se prodebat: præcedentem horripilationem dolores atroces modo infra, modo supra umbilicum sequebantur. Dejectiones interdum carnium loturæ similes, interdum sanguinolentæ, quandoque etiam purulentæ erant, mucum & intestinorum ramenta secum ferentes, cum frequentissima & fere intolerabili ad secessum cupiditate. Plures in una domo serpente contagio ægrotabant, ita tamen, ut pro diversa corporum constitutione, robore etiam & regimine, nonnulli facilius & intra quatuordecim dies, alii vero intra quadraginta dierum spatium majori cum molestia imo periculo evaderent. Nam in quibusdam erat morbus acutus, in aliis valde longus. Memini enim septimo & nono die quosdam mortuos robustos viros, sanguine turgentes, & qui in vita vino ejusque spiritu paulo largius se ingurgitarant, præsertim quando sub ipso morbo corpus refrigeraverint, vel gravis quidam animi affectus accesserit. Qui ad malignitatem arcendam & stomachum roborandum alexipharmacis, theriacalibus & stomachicis calidioribus spirituosis atque etiam adstringentibus utebantur, ii rarius evadebant, vel gravius & longius ægrotabant. Remedia, quæ tum desiderarum edidetunt effectum, erant rhabarbarina, in principio duobus vel tribus prioribus diebus data, una cum clysteribus emollientibus & demulcentibus; deinceps potiones concinnatæ ex pura aqua fontana, menthæ, chamomillæ vulgaris, admixtis pulveribus [redacted] cornu cervi usto, philosophice præparato, bolo Armena, lapidibus cancrorum & syrupo cydoniorum, quales pulveres etiam frequentius usurpati fuerunt; quibus interdum quoque unum vel alterum granum theriacæ cœlestis admiscebatur. Rustici lacte cum aqua fontana mixto, vel sero lactis per totum morbi decursum non sine singulari fructu utebantur. Grassabatur etiam hæc lues inter milites præsidiarios, quibus præerat chirurgus, qui in India orientali per aliquot annos vixerat; cujus methodus hæc erat: plethoricis & robustis in principio, interdum etiam in statu morbi venam secabat: aliis quibus vitiosorum humorum in primis viis colluvies infesta erat, vomitorium exhibebat: aliis, ubi malignitas aderat, electuarium, quod arcani instar habebat, & cujus ingredientia erant roob sambuci, theriaca, pulvis pyrius, cornu cervi ustum, & quidquam camphoræ porrigebat. Pro potu nil nisi aquam fontanam leniter frigidam concedebat. Qui non respuebant medicinam, & patienter sub æquali calore se continebant, in iis benigne & optime morbus decessit.

Epicrisis.

Diuturnas veris & æstatis siccitates & nimios calores, accendendo nimis sanguinem & ex humoribus blandis intemperatos & sulphureos salsos gignendo, accedente postea aëre paulo frigidiori & humidiori, liberam perspirationem intercipiente, epidemice grassantes varii generis ægritudines, maxime omnium vero dysenterias & intermittentes anomalas, pleuritides quoque & alias rheumaticas affectiones producere, experientia per multa secula in historia medica confirmatum habemus. Id quod etiam ab ipso HIPPOCRATE *l. III. aph.* 16. observatum legimus. Ex hac inordinata & præternaturali temporum constitutione, supra modum sicca & præcalida, medicus rationalis, & qui non pure empirice una eademque methodo morbum tractat, facile perspicit, ad ejusmodi dysenteriam epidemiam tum avertendam tum curandam, medicamenta calidiora, sudorifera, & alexipharmaca minus proficua, sed magis noxia esse; contra diluentia, temperantia, demulcentia, blande laxantia, & diaphoretica convenientissima, non sine insigni fructu propinari. In ejusmodi morbis à vulgo sæpius ex longa experientia meliora & commendantur & petuntur remedia, quam a magnificæ famæ medicis, qui sufficienti peritia destituti & insufficienti morborum theoria instructi sunt. Cum anno 1726. hic & in vicinis urbibus maxime Altenburgi sæviter dysenteria, qua multi perierunt, grassaretur, ipsi rustici, spretis omnibus pharmaceuticis, quæ maxima ex parte erant calidiora, sero lactis item lacte ebutyrato per totum morbi decursum utebantur; & præ aliis felicissime evaserunt. Est dysenteriæ medendi hæc ratio antiquissima. Nam ipse HIPPOCRATES *libro de affect. sect. V. it. l. VII. epidem.* §. 6. in quo historiam dysenteriæ notatu dignam cum cura præter morem prolixius recenset, lac bubulum, ejus serum, asininum quoque coctum & ad laxandam alvum & ad temperandos humores mirifice commendat.

Mentio quoque fit in historia nostra venæ sectionis, & quod in pluribus robustis & sanguine plenis, ubi neglecta hæc ipsa fuit, acutus & le-

lethalis fuerit affectus. Ego certe sanguinis missionem cum judicio & discrimine in hoc morbo & præcavendo & curando institutam, tanquam remedium & necessarium & saluberrimum, certa experientia & ratione sufficienti fultus censeo. Miror hinc indistincte à nostri seculi medicis hoc auxilii genus in hoc malo sperni & contemni; cum tamen peritissimi etiam antiquiores medici, ut sunt SYDENHAMIUS vid. *ejus opp. p.* 111. RIVERIUS *cent. II. obs.* 37. 44. AMATUS LUSITANUS *cent. II. obs.* 48. & plures alii de summa venæ sectionis in hoc morbo utilitate posteritati observationes reliquerint præstantissimas.

Observatio VII.

Historia dysenteriæ anno 1719. epidemicæ. Quum æstas anni millesimi septingentesimi decimi noni per totam fere Germaniam & siccissima, & calidissima esset: mensibus Augusto potissimum & Septembri popularem stragem dysenteriæ pariter, ac febres intermittentes, incertæ tamen, & ad semitertianarum, quas hæmitritæon dicunt Græci, naturam accedentes ediderunt. Et dysenteriæ quidem sic habebant: invadebant magis puerilia ac juniora corpora, & ex adultis eos, qui inordinatum vivendi genus egerunt, fructibus horæis, atque cerevisiis minus defæcatis nimium indulserunt, & aëri vespertino, qui humidus, nebulosus ac frigidus erat, se liberalius exposuerunt. Deinceps in illis regionibus, ac urbibus, quæ multa stagna, paludesque, ac flumina ipsas alluentia & pervadentia fovent, veluti est Lipsia, Berolinum &c. maximeque in illis domibus, quæ proxime ad flumen sitæ erant, majorem ac crudeliorem exercebant tyrannidem: Contra vero urbes ac regiones in locis altioribus, & montosis sitæ, vel prorsus immunes ab hoc diro malo fuerunt, vel saltem illud mitissimum sunt expertæ. Qui præservandi fine acriora purgantia vel multa salina sumebant remedia, prorsus incidebant fluxum dysentericum; qui plerumque æstu febrili, tussi, quin & spirandi difficultate, in infantibus præsertim junctus observabatur. Non minus lumbrici sæpius cum stercoribus reddebantur, & infaustum exhibebant omen: tenesmus vehementer urgebat, & licet fæces cruentæ esse desinerent, nihilo minus molestissime continuabat. Quibusdam cruentæ quidem, & copiosissimæ, eæque summa virium prostratione, continuisque vigiliis stipatæ erant dejectiones; sed omni dolore, cunctisque torminibus si carebant, his præceps exitium, ipsaque mors certe imminebat. Data sub morbi initium adstringentia, vel opiata, magnas inducebant noxas, & singultum, vel inflammationes oris, faucium & œsophagi, sedato fluxu, movebant. Quosdam malum per integrum imo ultra cruciabat mensem; & denique, cum Octobris accederet mensis, omnino sævire desiit. In hoc morbi genere præstantissimam deprehendi hanc medendi rationem. Primis morbi diebus ad temperandam & evacuandam saburram biliosam acrem causticam non sine fructu dedi laxantia demulcentibus nupta, vel etiam radicem ipecacuanhæ, repetitis vicibus nonnunquam exhibitam. Ex laxantibus operæ pretium fecerunt vel rhabarbarina, vel etiam pilulæ nostræ balsamicæ; quas numero novem bis de die, interposito pulvere bezoardico nitroso, ac jusculi avenacei usu, propinavi. Non minus clysteres oleosi egregiam tulerunt opem, nec non pulvis meus bezoardicus, cortici cascarillæ, æquali pondere nuptus. Quibusdam cum insigni, & subitaneo levamine præscripsi mixturas, quæ ex aqua fontana, chamomillæ, menthæ, cerasorum composita, insuper continebant pulverem meum bezoardicum, corticem cascarillæ, species de hyacintho, theriacam cœlestem, oleum amygdalarum dulcium, ac liquorem anodynum. Abdomini adplicandum curavi spiritum vini, in quo oleum menthæ erat solutum; & morbo diutius protracto, felici cum successu, potiones æque ac emulsiones analepticas subjunxi. Horum ope, si accedebat rectum & moderatum caloris regimen, plurimi convaluerunt: nisi quod senibus infensum ac mortiferum fuerit malum.

Epicrisis.

1) Plura in hac epidemica constitutione occurrūt momenta, quæ aliquam omnino merentur attentionem. Primum notabile est, quod cum ineunte mense Octobri morbus plane exspiraverit; licet hic mensis fructuum, pomorum, & uvarum sit feracissimus. Ex quo adparet, caussam hujus epidemiæ stragis in miasmate quodam maligno, ex peculiaribus terrarum effluviis, ac ventorum constitutione generato, maximam partem fuisse quærendam.

2) Docemur porro ex præmissa historia, nimium æstum & fervorem solis mortalium corporibus longe majores & magis perniciosas inferre noxas, quam quidem frigus, utut sit intensissimum. Hinc anno 1709. & 1715. ubi gelidissimæ erant hiemes, longe miniores hominibus incumbebant ægritudines. Præterea vero dignum est observatione, quod ingens solis ardor in locis paludosis ac humidis, majorem edat stragem, quam quidem in altioribus & montosis: in illis enim eo ipso calore multa effluvia, plus minus putrida ex aquis & stagnis generantur, quæ copiam miasmatum malignorum insigniter augent.

3) Occurrunt etiam in hac strage epidemia exempla dysenteriarum, quas cum dolore careant, indolentes vocare solent. Pessimi sunt illæ moris & eventus; siquidem sphacelum partium internarum, maximeque intestinorum significant. Sic etiam WEDELIUS in dysenteria, anno 1669. per regionem Gothanam populariter grassante, aliquot casus adnotavit, ubi ægrotantes ab ipso invasionis momento per totum morbi decursum, non de minimo quidem dolore sunt conquesti, nihilo minus statim ab initio cruenta dejecerunt, & certissime perierunt. vid. A. N. C. *dec. I. anno II. obs.* 43. *& dec. III. anno. I. obs.* 60. His in casibus maxima miasmatis contagiosi accusanda venit malignitas; & insuper ipsa ægrotorum constitutio consideranda, qui plerumque insigni humorum labe ac scorbutica dyscrasia laborare deprehenduntur. Unde fit, ut succi vitales protinus emortualem in intestinis subeant stasin & corruptionem.

Observatio VIII.

Postquam in his nostris regionibus anno millesimo septingentesimo vigesimo sexto hiems antecessit sicca & aquilonia, ver autem pluviosum & austrinum, & denique æstas excepit siccior iterum ac calidissima: factum est, ut hæc dysenteriarum ferax fuerit, quæ vero binis potissimum momentis à fluxu dysenterico, alias epide- *Dysenteria anno 1726. epidemica.*

mico sese distinxerunt. Primum enim contra morem solitum cum ineunte æstate mense Junio invaserunt, & per sequentes Augustum, Septembremque sævierunt: deinceps etiam contra consuetum ordinem in montosis ac celsioribus locis, majorem ac graviorem, quam quidem in planis & campestribus exercuerunt tyrannidem. Ipse morbus sic habebat: ægri statim adpetitus jactura, & summa virium prostratione correpti, atrocissima tormina, & acutissimos in imo ventre persentiscebant cruciatus; quibus accedebant insignes præcordiorum anxietates, graves cardialgiæ, atque vomendi conatus: raro enim ipsæ incidebant vomitiones. Tum inter vagas horripilationes atque phlogoses, molestissimus jungebatur tenesmus, & frequens desidendi cupiditas, siquidem quadragesies, quinquagesies, & ultra fiebant quotidie dejectiones primum mucosæ, post sanguine paullulum tinctæ, dein carneæ, tandemque cruentæ. Adhæc tres potissimum mali classes vel gradus adnotare licebat: prior admodum benigna, nec nisi vagis horripilationibus & caloribus stipata erat, abi ægrotantes non semper in lectis decumbere debuerunt: altera minus maligna comitem habebat febrim vel quartanam, eamque continuam, vel semitertianam: tertia vero maligna, cum acuta, & veluti inflammatoria febre conjuncta, efferata symptomatum ferocitate affligebat, magnumque in alias propagabat contagium, & tantum non semper brevi lethalique solvebatur eventu. Præterea sicud potus frigidus noxam inferebat insignem; ita præsertim cerevisia, utut calida fuerit, majores anxietates & dolores, ac acerbiora in abdomine excitabat tormina. Refrigeratio quæcunque malum gravius, fomentationes vero, cumprimis regionis umbilicalis *(vvarme Magen-Steine öfters aufgelegt)* dolores reddebant mitiores. Adpetitus porro dejectus gravem hunc affectum esse, graviorem vero, imo malignum, febris complicatio significavit: non minus virium cum prima mali accessione summa prostratio, ut plurimum funesta fuit. Illi, qui hausto dysenteriæ contagio, atrocibus mox torquebantur cruciatibus, erumpente postea largissimo sudore, sub eadem torminum atrocia, & excretionum per inferiora parciori successu, nausea vero, & vomendi conatu majori, vix evaserunt. Tandem quæ dysenteria antea cum febre continua erat conjuncta, deinceps febri hæmitritea, vel corrupta alia stipabatur, funestum ut plurimum sortita est eventum, vel saltem in lentam hecticodeamque febrim, cum tumoribus œdematosis transiit. Qui medicorum, vel potius empyricorum, materiæ noxiæ & contagiosæ excretionem, datis improvide adstringentibus & opiatis sistere studuerunt, in præceps vitæ periculum conjecerunt ægrotantes. Curationem quod attinet; ea prout vel benignum, vel magis malignum fuit malum, duplici ratione instituta. Benignum dicta jam in præcedentibus observationibus ratione oppugnavimus; ubi autem oleum amygdalarum dulcium, aut olivarum, multo magis, si illud more communi cum spiritu vini, & aceto destillato mixtum fuerit, non sine gravi noxa datum meminimus; illud enim solum adauxit intestinorum atoniam, cum spiritu vini maritatum, majores excitavit dolores. In maligna dysenteria, cum vehementi febre conjuncta, principalissima cura febri tributa fuit, quam pulveres absorbentes, ac fixi diaphoretici, nitro nupti, & vel soli, vel ex aquis diapnoicis propinati, non neglectis reliquis egregie mitigarunt: neque minus venæ sectio sub morbi initio administrata, plethoricis mitiorem reddidit morbum; Vomitoria autem, & purgantia, ipsæque polychrestæ pilulæ, ob aloen, quam fovent, magis exasperarunt. Pro potu ad sitim, quæ vehemens erat, exstinguendam, egregie inservierunt, vel emulsiones ex amygdalis dulcibus, cum jusculo avenaceo paratæ, vel serum lactis dulce, vel etiam lac cum fonte Selterano maritatum. Denique declinante morbo roborantia, & ex his vinum Gallicum Pontac operæ fecerunt pretium. Ad molestissimum illum tenesmum sublevandum fotus & vapores ex decocto lactis cum floribus sambuci, malvæ, chamomillæ vulgaris ad posteriora admissi, & mucilagines seminis cydoniorum, psyllii, convenienti dosi ano crebrius inditæ omnium optime profuerunt.

Epicrisis.

1) Quod si originem dysenteriæ hujus epidemicæ inquiramus; eam à vitio quodam, in aere obversante repetendam esse, tam late grassans illius impetus significat. Verum non neglectui habendæ sunt aliæ caussæ, & quidem primum tempestati animadversio debetur. Namque sub hieme sicca & aquilonia fibræ musculares strictiores ac rigidiores factæ, impuritatibus per cutis spiracula excludendis exitum denegarunt; quæ insequente vere pluvioso nimium relaxatæ, apertis iterum cutaneis poris, varias ex atmosphæra susceperunt impuritates. Hæ demum accedente æstate calida atque sicca valde expansæ, commotæque, reliquos etiam succos in fermentativam indolem simul abripuerunt: unde accedente quadam occasionali caussa, vel stimulo intestinorum, facile fuit, suboriri dysenteriam.

2) Has vero inter procatarcticas caussas vitiosa ingestorum, ac fructuum horæorum illuvies nullum habet locum: quoniam hoc tempore, cum Junio jam mense, malum grassari cœperit, eorundem nulla fuit copia. Sed potius quicunque menses tempestatem fovent dysenteriæ opportunam; in iis, quamvis raro, grassatur etiam ille morbus. Sic ACT. VRATISL. *Tent. VII. pag.* 288. dysenteriam mense Martio, & DIEMERBROECK *obs. med. VI. pag.* 593. eandem per Januarium & Februarium grassantem memorant. Nihilo tamen minus haud à veritate me aberraturum credo, si potulentorum vitio in nostro casu multum tribuam. Quum enim per tempestates justo calidiores ipsæ fontium aquæ putridæ soleant fieri; illæ præbent cerevisias minus salubres & acescentes; quæ ab hominibus id temporis vehementer sitientibus, copiosius haustæ, acrem ac biliosam in primis viis relinquunt saburram, mole sæpenumero paucam, eo vehementiori tamen stimulo intestina afficientem.

3) Communiter dysenteriæ locis in planis ac campestribus graviores esse solent, quam in montosis; eo quod atmosphæræ impuritates in planitie non æque ac in celsis locis aëris liberioris transitu, & ventorum multiplicato spiramine dissipari & removeri possint. In nostra dysenteria contrarium observare licuit, nec obscura est ratio. Quod si enim verum est, aëri inesse, eoque inspirari contagium epidemicum, & pro varia ventorum natura atmosphæræ insinuari; veritati quoque respondet ratio, qua asserimus, contagium recensiti mali epidemicum, ventis fuisse adductum, & magis celsioribus, utpote ventorum flati-

flatibus admodum expoſitis, quam campeſtribus regionibus, eorum inſultui non ita ſubjectis, fuiſſe inſinuatum.

4) Notari hoc loco meretur, dyſenteriam interdum abſque tempeſtatis vitio, popularem ſtragem edere, ex ſolo miaſmate maligno per aërem obverſante. Tum vero certis tertarum tractibus quaſi incluſus obſervatur affectus; tum quoque multa inſectorum copia in aëre cernitur; & tum in montoſis magis locis malum ſuam exercet tyrannidem; quemadmodum, quod ex ſola tempeſtatis ſubita mutatione ſuboritur, campeſtribus ac planis regionibus infenſius eſt.

CAPUT VIII.

De Cholera & Diarrhœa biliosa.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio choleræ.

VAlde conveniens cum dyſenteria morbus eſt, quem a copioſa bilioſæ ſaburræ per os pariter ac anum facta excretione, Græci choleram vocant, CÆLIUS vero AURELIANUS per felliſluam paſſionem interpretatur, & WILLISIUS *Pharm. rat. Part. I. ſect. 3. c. 3.* dyſenteriam incruentam adpellat. Ea autem eſt motus ventriculi ac inteſtinorum periſtalticus, ab inhærente varii generis materia acerrima & cauſtica, ad convulſivam contractionem proritatus, ex parte præter naturam inverſus, & cum immoderatis bilioſæ ſaburræ tam per ſuperiora quam inferiora rejectionibus conjunctus.

§. II.

Differentia choleræ à dyſenteria.

Cujus ante omnia differentiam à fluxu dyſenterico notare convenit. Illa enim ad acutiſſimos referri meretur morbos; & intra paucos dies, ad ſummum ſeptimo finiri ſolet, cum dyſenteria, niſi fuerit ſumme maligna, diutius durare deprehendatur. Neque ſubinde dyſenterico fluori ſemper conjunguntur vomitiones, niſi forſan in principio, aut vigente mali impetu, ſi acceſſerit ventriculi inflammatio, illæ nonnunquam occurrant: at cholera nunquam ſine vomitu eſt; ſed nec tam moleſto, uti dyſenteria, teneſmo ſtipatur, nec tam frequentes cruoris dejectiones exhibet, nec denique contagium, uti dyſenteria ſpargit.

§. III.

Differentia choleræ à diarrhœa bilioſa.

Non minus diſcrepat cholera à diarrhœa bilioſa. Quamvis enim utriuſque affectus eædem ferme deprehendantur cauſſæ; attamen & diverſa exhibent ſymptomata, & diverſam præbent prognoſin. Nam ſicut diarrhœa bilioſa nihil eſt aliud, quam copioſa ſaburræ bilioſæ, vi motus periſtaltici inteſtinorum in ſuo naturali, vel deorſum tendente itinere, ſpaſmodice conſtricti per anum facta excretio: ita è contrario hæc diarrhœa nunquam in cholera quidem abeſt; ſed præter eam adhuc inverſio quædam periſtalſeos, ventriculi potiſſimum ac duodeni accedit, & ideo conjunctæ ſemper ſunt vomitiones.

§. IV.

Diſtinctio choleræ in ſiccam & humidam.

Diſtinctio choleræ ipſius in ſiccam & humidam non inſuper habenda eſt: illa dicitur, ſi flatulentis vaporibus ventriculus ac inteſtina adeo diſtenduntur, ut illi non ſine ſummis anxietatibus, copioſa quantitate ſupra infrave eructentur; cujus notabile exemplum recenſetur in ACT. MED. BEROLIN. *dec. II. vol. III. pag.* 73. de qua nobis ſermo non eſt. Humida vero vocatur, qualem §. 1. deſcripſimus; quæ iterum vel cum febre, eaque gravi inflammatoria complicatur, quam medici ardentem ſeu cauſon appellant, & nos *Tom. IV. med. Syſt. P.* 1. deſcripſimus; vel ſine regulari febre, licet non ſine omni horripilatione, ac incerto æſtu deprehenditur. Hæc plerumque eſt idiopathica; licet etiam ſymptomatice nonnunquam accedat dentitioni difficili juxta SYDENHAMIUM *prax. med. pag.* 754. febribus malignis, ſecundum RIVERIUM *Cent. III. obſ.* 78. & febri leipyriæ, quæ abſque ſuperveniente cholera non cedere ſcribitur ab HIPPOCRATE *in Coac. aph.* 123. & DURETO *in Holler. de morb. int. L. I. Cap.* 31. *pag.* 235. quibus etiam morbis, non raro bilioſum duntaxat alvi profluvium jungi ſolet.

§. V.

Subjecta choleræ & diarrhœæ bilioſæ.

Eadem fere utriuſque morbi ſunt ſubjecta, nimirum juniora, quæ bilioſa, ſicciori & cholerica gaudent conſtitutione, conf. HIPP. *Sect. III. aph.* 30. ſiquidem ſucculentiora, phlegmatica, & ſanguinea, alvi magis pituitoſo laborare ſolent profluvio. Cumprimis choleræ obſervantur expoſiti, qui ſuccos vitales acrimonia quadam ſcorbutica contaminatos poſſident, aut ſaburram acidam in primis fovent viis, ut fere ſunt hypochondriaci, ſcorbutici, & cachectici, indole ſimul iracunda præditi. Æſtivo quoque & fervidiori exiſtente tempeſtate, morbus hic potiſſimum infeſtat; & quo calidiores ſunt regiones, eo frequentior & gravior occurrit: unde incolis Indiæ, Mauritaniæ, Arabiæ, Americæ endemius ſcribitur a BONTIO *hiſt. nat. Ind. Lib. IV. cap.* 6. & THEVENOT *Itiner. part. II. Lib. II. cap.* 20.

§. VI.

Hiſtoria morbi.

Quod morbi hiſtoriam attinet, ſcire refert, choleram plerumque uno impetu invadere. Quamvis enim ſæpius ructus acidi, nidoroſi, dolores ventriculi ac inteſtinorum pungentes, ac cardialgici; & præcordiorum anxietates antecedant: tamen paullo poſt uno impetu & tempore ſequuntur vomitiones æque ac dejectiones. Et primum quidem ciborum ejiciuntur reliquiæ, poſt humores bilioſi, plus minus muco permixti; mox flavi, mox æruginoſi, mox nigri, plerumque acidiſſimi ac fere corroſivi, una cum copioſis ructibus & flatibus, nec non ipſo nonnunquam ſanguine, repetitis frequentiſſime vicibus redduntur. Præterea acutiſſimi dolores, torſiones, roſiones, morſicationes, inflationes, ac borborygmi ſentiuntur in inteſtinis, maxime ſupra umbilicum; & vehementiſſimæ affligunt cardialgiæ. Malo ingraveſcente, ſitis accedit magna, extrema refrigeſcunt, cor palpitare incipit, ſeptum tranſverſum ſingultuoſis agitatur ſuccuſſionibus, urinæ fluxus cohibetur, corpus gelidis perfunditur ſudoribus, & non rato graves animi defectiones, ſæpius ſyncopticæ, quin horrendæ totius corporis conjunguntur

guntur convulsiones. Brevis quoque mali est exitus: interdum enim tertio, vel quarto, vel, quod rarius est, septimo die solvitur; nec unquam diutius protrahitur, nisi in alium transeat morbum.

§. VII.

Historia morbi juxta veteres. Ex veteribus cholericae passionis historiam accurate delinearunt ARETÆUS & COELIUS AURELIANUS: Hic enim *Lib. III. cap. XX.* ita describit morbum: praecedit frequenter cholericos stomachi gravedo, tensio, anxietas, jactatio, vigiliae, tormentum intestinorum cum sonitu, ventris dolor; atque per podicem ventris fluor nihil relevans; ructationes fumosae; nausea, salivarum fluor & gravedo thoracis. Surgente passione jugis vomitus, & primum corrupti cibi, & humoris atque fellis flavidi; dehinc vitellis ovorum similis; tum prasii ac aeruginosi; ultimo nigri; ventris turbatio cum dolore, & egestio vomitorum similis, hoc est spumosa & acerrima, cum frequenti delectatione vomendi. Crescente passione aquati atque tenuis liquoris fit egestio, & aliquando loturae carnis similis. Feruntur etiam cum his humoribus plerumque subalbida, desputa; sequitur densitas pulsus, & articulorum frigus, atque vultus nigrore fuscatus; ardor atque sitis insatiabilis; spiratio celerrima; contractio membrorum, cum nervorum tensione, ac surarum & brachiorum. Praecordiorum ad superiora raptus, cum dolore iliaco simili; aliquando egestio ventris sanguinolenta; vultus in maciem deducti, oculi rubri & in ultimo singultus &c. ARETÆUS autem *Lib. II. Cap. V.* ita scribit: *Cholera est vitium acutissimum; supra enim per vomitum erumpunt, quae in ore ventriculi & gula congesta fuerant; infra dejiciuntur humores in ventriculo, & intestinis natantes. Inprimis quae evomuntur, aquae similia sunt; quae anus effundit, stercorea, liquida, tetrique odoris sentiuntur: quod si per clysterem haec eluantur, primo pituitosa, mox biliosa feruntur. Initio facilis morbus, dolore vacans; postea vero tensiones in ore ventriculi & gula; tormina in ventre nascuntur. Si magis saeviat morbus, anima deficit, membra resolvuntur, cibos exhorrent, animus consternatur: nervi tenduntur, tibiarum brachiorumque musculi convelluntur, digiti incurvantur, vertigo oboritur; singultiunt, ungues livent, algent extrema, totum corpus rigore concutitur. Si ad ultimum venit malum, tum aegrotus sudore perfunditur, bilis infra supraque prorumpit, convulsione impedita, vesica lotium cohibetur, voce privantur; arteriarum pulsatus minimi. Mors demum sequitur doloribus plena & miseranda, per convulsionem, strangulatum & inanem vomitum.*

§. VIII.

Sectio anatomica cholera peremtorum. In cholera peremtorum cadaveribus, post mortem dissectis, intestina praecipue gracilia, speciatim duodenum, cum dextro ventriculi orificio intus gangraenata; extrinsecus bile suffusa ac flava, ductus vero biliferos nimium relaxatos inveniri; perhibent observationum medicarum scriptores, quos inter DOLÆUM *encyclop. med. Lib. III. cap. IV. pag.* 418. & BARTHOLINUM *hist. anat. Cent. II. obs.* 81. allegasse sufficiat. Praesertim RIOLANUS *anthropol. Lib. II. cap.* 20. cystidem felleam amplam, ductumque cholidochum insigniter distentum adnotavit: & A. M. BEROL. *dec. II. Vol. VIII. pag.* 80. ejusmodi lethalem cholerae casum allegarunt, ubi duodenum cum pyloro interne gangraenatum, ac materia ex fusco nigra (qualis vomitu rejecta, & examinata, non nisi bilis sanguine permixta fuit) repletum; vasa venosa ventriculi cruore turgida, fellea cystis valde flaccida, & omentum versus ventriculum revolutum, conspectui sese obtulerunt.

§. IX.

Quis inde non videt, sedem cholerae, sicuti generatim in toto ventriculi ac intestinorum volumine: ita speciatim in duodeno, atque viis biliferis quaerendam esse? unde saepenumero universum nervorum genus in tristem malorum rapitur societatem. Neque enim ratio aliam determinare potest sedem, si caussam affectus nostri spectemus materialem. Nam vomitibus aeque ac alvo quae redditur materia, tantum non semper biliosa, licet non aeque foetens ubivis bilis, existit; & modo humoribus acidis, pituitosis, salinis, aliisque peregrinis, nec non ipso cruore permixta cernitur: unde etiam varios colores modo flavum, modo viridem, modo nigrum, & alios sortitur. Ejusmodi vero bilis commixtio non in alio loco, quam intestino potissimum duodeno fieri potest: quippe quod partim ob sinuosum situm ac flexuras, partim affluentem ex ductu cholidocho, bilem aeque ac pancreaticum succum, producendae & fovendae saburrae istius modi acerrimae est opportunissimum. *Sedes, & caussa materialis cholerae.*

§. X.

Et inducta quidem ab ejusmodi caustica materia vellicatio tunicae, quae ventriculum & intestina cingit, nerveae, caussam cholerae praebet proximam; siquidem hanc statim excipit convulsiva eorundem constrictio, qua morbus absolvitur. Haec enim, accedente materiae peccantis rosione, dolores tendentes, pungentes, lancinantes, rodentes, morsicantes, ac cardialgicos producit; atque in ventriculo, ac duodeno contra naturae ordinem sursum tendit; in reliquis vero intestinis deorsum procedit: unde vomitiones atque dejectiones simul fiunt. Quemadmodum vero perpetuae instar regulae habendum est, quod ad vellicatas in corpore partes, major fiat humorum affluxus: ita quoque in nostro morbo succi vitales copiosius ad vasa ventriculi ac duodeni, tanquam primario affecta, ruunt. Dum autem hae partes spasmo constringuntur; non possunt allati succi liberius per venas refluere; hinc eas infarciunt, ac primum subtiliores particulas, quae ut plurimum sunt acres, serosae, sulphureae ac biliosae, in affectae partis cavitatem plorant: unde mira excretorum in cholera humorum copia derivanda erit. Ulterioris mora ipsa vasa vel rumpuntur, cruoremque exstillant, cum saburra biliosa in nigrum crama coëuntem; vel stasin subeunt, ac lethalem inflammationem & gangraenam. Interim spasmorum tyrannis ad vicinas quoque regiones vi consensus nervorum propagatur; & sic omnium maxime ductus biliferi saevis agitantur motitationibus, ut bilem suam effundant in duodenum, ac cessante cum morte spasmorum impetu, flaccidi ac relaxati adpareant. Porro si transeunt violenti motus ad cordis fabricam, ejus palpitationes; si ad diaphragma, singultus; si ad vesicam urinariam, mictus difficultas; si ad cutis ambitum, *Caussa proxima, & ratio symptomatum.*

ex-

extremorum refrigeratio; si denique ad membranas cerebri & medullæ spinalis, epileptici ac convulsivi suboriuntur motus.

§. XI.

Caussa cholera mediata sunt 1) Venena.

Quibus explicatis perscrutandæ jam mediatæ veniunt caussæ, à quibus producitur materia, tantis tumultibus excitandis opportuna: quæ sive mole pauca, sive major fuerit, semper summe causticæ & acerrimæ debet esse indolis, ut morbum distinguat ab aliis excretionum per vomitum & alvum generibus. Atque hanc primum inferunt venena, quippe quorum perniciosus in corpora effectus non alio, quam choleræ significari potest nomine; adeo ut cholera, & toxico interire, idem fere sit. Cuncta vero venena sale caustico acerrimo operari, notum est; quod licet parcissima sæpenumero quantitate corpus intret, vehementissimam tamen ventriculi ac duodeni, hinc & reliquorum intestinorum vellicationem ac convulsionem infert: unde non ex sanguinis solum massa humores serosi ad eas partes secernuntur, verum cystis quoque fellea, violenter concussa, effundit biliosum suum liquorem; qui prout hic vel ille humor in primis viis jam præsto sit, vario colore tinctas & vomitiones & dejectiones exhibet. Quam igitur tristissimam & plerumque feralem tragoediam, à fumo potissimum arsenico, quin etiam mercurio sublimato, ludi, quotidie proh dolor! observamus; & præsertim HILDANUS, DECKERUS *in not. ad Barbette*, & SALMUTH *Cent. I. obs.* 10. exemplis illustrarunt. Et quæ ab auctoribus de dysenteria a sumtis venenis excitata referuntur observationes; eas ad choleram omnes adplicandas esse puto.

§. XII.

2) Purgantia & emetica acriora.

Similem venenis vim possident purgantia & emetica acriora, majori dosi, aut minus opportune propinata, quippe quæ sal quoque fovent acerrimum. Effectus eorundem perniciosi vulgo hypercatharseos, vel hyperemeseos nomine exprimuntur; quæ si conjunguntur, uti plerumque fit, choleram omnino constituunt. Ejusmodi sunt esula, cataputia, semen Mezerei, vitrum antimonii &c. Ex antimonialibus haud rite præparatis, choleram vehementissimam notavit RHODIUS *Cent. II. ob.* 73 ex helleboro albo FORESTUS *Lib. XXVIII. obs.* 44. ex colocynthide *idem obs.* 42. & STALPART VAN DER WIEL *Cent. I. obs.* 41.

§. XIII.

3) Cibi nimium dulces pingues ac fermentescibiles.

Præterea cibi nimium fermentescibiles, dulces, pingues, & qui facilioris sunt corruptionis, choleram excitare possunt, si vel cerevisia minus defæcata, aut etiam aqua iis superingeratur, & illi ab impuro corpore, cujus in ventriculo biliosa jam latet saburra, assumantur. Hæc enim subjecta cum bile coëuntia, & confermentata, generant acrimoniam veneno magis causticam: quo pertinent melones, pepones, cucumeres, fructus Indorum ananas, mala persica, pruna, maxime cerea, uvæ, cerasa, panificia, cum multo butyro frixa, placentulæ mellitæ, fungi, ova piscis barbi, mustum, vinum ac cerevisia recens, carnes nimium pingues &c. Sic cucumeres, pota desuper cerevisia, à vetula comesti, lethalem peperisse choleram, testis est FONTANUS *analect. Cap.* 21. *exemplo* 12. eandem à malis persicis excitatam recenset GULDENKLEE *Lib. III. cap. VIII.* quid? quod à lactis inopportuno usu productam refert HENRICUS AB HEER *obs. XV. pag.* 149.

§. XIV.

Nec excludenda sane ex caussis choleræ est gravis iracundia; quæ cumprimis ipsi progenerandæ potentissimam vim obtinet, si inter ipsum paroxysmum, comestis cibis fermentescibilibus quis exarserit, aut statim post iram potum vel cibum, vel, quod pessimum est, emeticum, aut purgans aliquod sumserit. Namque neminem fugiet, iræ efficaciam primis potissimum, atque biliferis viis esse infensissimam; utpote non solidas ac motrices has solum commovet partes; verum eo ipso orgasticæ bilis cum alia, quæ forsan adest, saburra effervescentiæ, amplam præbet caussam. Tali ratione choleræ ex ira, sumta desuper brassica subortæ exemplum allegant ACT. MED. BEROL. *dec. II. vol. I. pag.* 36. eandemque à vehementiori ira lethalem recensent eadem ACTA *vol. VIII. pag.* 80. nec non PLATERUS *observ. Lib. III. pag.* 754. & BORELLUS *Cent. II. obs.* 27. *pag.* 121. Atque non alius, quam cholera morbus est, quem teneri infantes, ex matrum ira excandescentium culpa, sæpenumero patiuntur, nunquam sine vitæ periculo: vulgo vocant ipsum *die Darm-Gicht.* Provenit ille ex lacte, per iram matris orgastico facto, & in sensibili infantis ventriculo cum bile effervescente, intestina arrodente, ac plerumque in lethalem inflammationem abeunte. *4) Gravis iracundia.*

§. XV.

Quæ quidem hactenus recensitæ caussæ, si acrimonia gradu benignior fuerit, & profundius intestinis inhæserit, solam diarrhœam efficient biliosam. Hæc vero alias adhuc agnoscit caussas, quæ quidem haud facile cholericam excitare solent passionem. Et præsertim illud notari meretur, critice nonnunquam fieri biliosam alvi fluxionem, in subjectis biliosis, si vel levis in victu error, vel iracundia, vel transpirationis cohibitio præcesserit; quin eadem non raro sponte suboritur, idque æstivo potissimum tempore, & rite tractata in corporis vergit salutem. Non minus sæpissime fit, ut ejusmodi diarrhœa biliosa, critico motu per febres intermittentes biliosas, quales sunt pleræque tertianæ, incidat, corpusque insigniter sublevet. *Caussa mediata diarrhœa biliosa.*

§. XVI.

Sunt etiam caussæ quædam procatarcticæ, quæ si concurrerint cum mediatis, & choleram & diarrhœam biliosam eo certius progenerabunt. Ejusmodi sunt primum aëris fervidior constitutio, quæ uti omnes totius corporis succos, ita præsertim bilem in orgasticam deducere valet commotionem. Hinc derivandum esse credo, cur Indis, & Arabibus endemiæ dicantur choleræ; præsertim cum accesserit frequentior fructuum ananas usus, qui iis in locis reperiuntur, & succo fermentante noxiosissimo sunt præditi. Deinceps corporis quoque nimia refrigeratio, reprimendo serum acre biliosum, ad choleram disponit: unde SCHENCKIUS *Lib. III. obs.* choleræ meminit, quæ ex pedum refrigeratione, accedente musti & fungorum usu, suborta fuit. Et denique cum SYDENHAMIO, gravi scriptore, *Oper. med. pag.* 216. frequentes crapulas tam vinosas, quam cerevisiarias, tanquam occasionalem choleræ caussam, in subjectio *Caussa procatarcticæ.*

lectis cholericis, omni jure accusamus: quippe quibus robur ventriculi, & intestinorum debilitatur, variæque cruditates acidæ in primis viis generantur; quæ accedente vel leviori bilis commotione, gravissimas in œconomia vitali producunt turbas.

§. XVII.

Prognosis. Si denique prognosin recensitarum eo usque ægritudinum spectemus; ea in cholerica passione plerumque feralis est. Nullus enim, nisi forte pestem, & febres pestilentiales exceperis, brevioris est exitus, tamque cito homines jugulat morbus, quam cholera; cumprimis si vel senes, vel infantes, vel longo morbo debilitatos invaserit. Quo magis caustica est rejecta materia, quo intensior sitis & æstus; eo certius periculum; & si bilis atra, sanguineque atro permixta dejiciatur, præsagit inevitabile exitium juxta HIPPOCRATEM *Lib. IV. aph.* 22. Non minus mortem significant, juncta animi deliquia, singultus, convulsiones, extremorum frigus, & sudores gelidi; nec boni quidpiam expectare licet, si compressis excretionibus reliqua perlistant symptomata. Verum salutis affulget spes, si conquiescant vomitus, cum insequente somno, & levamine; sique ultra septimum morbus protrahatur diem. Diarrhœa biliosa, si brevis sit, & sine magnis torminibus adfligat, salutariter decurrit; eandemque finiri, erumpentes denuo flatus indicant: nec non in tuto fere est, quæ siti & æstu caret. Contra vero fusa sub alvo cibi cupiditatem perire, malum; utique si acutiora simul urgeant tormina, somnus eripiatur oculis, & vires insigniter prosternantur. Quandocunque sive dysentericæ sive cholericæ passioni aut diarrhœæ biliosæ, vel biliosis vomitionibus febris semitertiana, quæ Græcis hemitritæa dicitur, & ex febre acuta inflammatoria & intermittente tertiana alternante sic paroxysmo est composita, jungitur. Affectus hi non summi sunt expertes periculi. optimum vero dictis in morbis signum præbent flatuum per inferiora eruptiones, ex quibus motus intestinorum peristaltici quodammodo restituti non facile fallax indicium potest sumi. In dysenteria ructuum eruptionem jam tum suo tempore HIPPOCRATES pro convalescentiæ signo cognovit.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Si in omnibus morbis, certe in cholera nunquam locum habebit cura per expectationem: siquidem juxta CORNELIUM CELSUM *Lib. IV.* 2. nulli morbo minori succurritur momento, & secundum TRALLIANUM *VII.* 4. exigua levisque curandi mora in eo est pessima. Quo igitur citius, & in principio succurritur choleræ; eo felicior evadit curatio. Hanc vero adgressuro tres potissimum occurrunt indicationes; nimirum ut ante omnia peccans & noxia materia corrigatur, attemperetur, ad exitum disponatur, & si opus fuerit, arte proscribatur; deinceps effrænes motus apte & convenienter sopiantur, & denique labefactatum nervosarum partium robur instauretur.

§. II.

Curatio choleræ ab illuvie cibo- Prima igitur cura esto, noxii humoris attemperatio, & adjuvanda excretio. Prout autem illi sunt varii, & vel magna cruditatum biliosarum copia, vel pauca nonnunquam materiæ subtilis, ejusque causticæ moles, tantorum tumultuum caussa deprehenditur: ita paullo diversa exigitur medendi ratio. Quod si igitur ab assumtorum nimia quantitate, cibis fermentescibilibus, cum bile in acerrimum magma abeuntibus, malum pullulaverit: promovenda erit vacuatio, si impeditior fuerit, nec quod probe notandum, vires nimium prostratæ sint. Neque vero emetica vel purgantia positiva hoc fine propinare convenit; sed vomitum hausta copiosius aqua tepida, butyro insulso, vel oleosis ac mucilaginosis, large imbuta adjuvare; alvi vero successum, infusis ano clysteribus oleosis, & emollientibus, quibus serum lactis egregie inserviet, promovere expediet. Non minus egregiam merentur laudem jus-cula pulli junioris, copiosius hausta, quæ à SYDENHAMIO potissimum commendantur. His oretenus jungenda absorbentia, terrea, noxiamque acrimoniam temperantia: veluti sunt pulveres ex lapidibus cancrorum, conchis citratis, matre perlarum, terra sigillata, coralliis præparatis, succino, pulvere Marchionum, speciebus de hyacintho, terris bolaribus, cornu cervi usto, spodio fossili, crystallo montana, quam multi habent pro specifico, addito theriacæ cœlestis tantillo confecti. Ipsum quoque serum lactis, egregia temperandi, sitimque, qua crudeliter sæpius vexantur, extinguendi virtute pollet. Et veteres quidem, sicuti COELIUS AURELIANUS *morb. acut. Lib. III. cap.* 21. TRALLIANUS *Lib. VII. p.* 376. multis laudibus commendarunt potum aquæ temperate frigidæ: de cujus utilitate recentius exemplum allegat BORELLUS *Cent.* 2. *obs.* 27. *pag.* 131. & ego multis observationibus convictus sum.

§. III.

Curatio choleræ à materia caustica, mole pauca subortæ. Ubi vero ex sumto veneno, vel mota hypercatharsi vel hyperemesi, in subjecto alias sano, cholericus emergit morbus; caussaque ipsius in pauca materiæ acerrimæ fibris ventriculi nerveis inhærentis mole consistit: non quidem cohibere, neque vero adjuvare decet vacuationes. Omni potius studio in id erit incumbendum, ut causticus ac tenuis humor involvatur: quo quidem fine larga quantitate oleosa, mucilaginosa, & pinguia sorbere juvat; veluti oleum amygdalarum dulcium, decocta cum rasura cornu cervi, avenæ, hordei, ipsumque etiam lac, quod eo præstantiorem vim exseret, si cum absorbente quodam fuerit remixtum. Præterea quoque pulveres absorbentes exhiberi, & cum acidulis remediis, quæ ad castrandam veneni vim mirifice inserviunt, alternari possunt: quæ inter eminent mixtura simplex, spiritus vitrioli dulcis, nitri dulcis &c.

§. IV.

Motuum præternaturalium impetus sopiendus. His interponenda pariter, ac post evacuatam peccantem materiam subjungenda, præsertim si collabi nimium videantur vires, sunt remedia antispasmodica, imo antepileptica specifica ex animali potissimum regno desumta, cujus generis sunt, hepar lupi exsiccatum, rasura priapi cervi, cranii humani, ungulæ alcis, cancri usti fluviatiles, ossa humana calcinata, quæ ad convulsivas spasticas nervosarum fibrarum constrictiones æque in cholerica ac dysenterica affectione mitigandas non carere egregio suo fructu, plures medicorum peritissimorum confirmant.

Et

Et ficuti semper, ita in hoc præsertim morbo anodynis tutissime utimur, si vacuantibus decentet sunt nupta: quemadmodum sunt pilulæ de styrace, de cynoglossa, WILDEGANSII, STARCKIANÆ, quæ vacuantia simul fovent ingredientia, & si suspicio de præsente adhuc materia fuerit, motus tamen efferati nimis sint, illæ cum pilulis aloëphanginis, vel nostris quoque balsamicis permisceri possunt. Pulveribus absorbentibus theriaca cœlestis, extractum castorei, cinnabaris addi merentur; & cumprimis operæ pretium faciet, liquor noster anodynus, quem cum oleo macis, vel etiam tinctura castorei maritatum vehementer laudo.

§. V.

Externorum usus. Neque sua laude carent externa paregorica, & anodyna; quo fine celebrantur emplastrum de crusta panis, ceratum stomachale mastichinum Galeni, balsamum embryonum, spiritus theriacalis, linimenta ex oleis nervinis, absynthii, nucistæ, menthæ, balsamo Peruviano, castoreo, camphora parata, cataplasmata ex fermento panis, aceto rutaceo, & spiritu vini, nec non sacculi discutientes, & paregorici. Ubi quoque motus insigni ferocitate urgent, nec moli materiæ ullo modo respondent; non præstantius, nec efficacius, ad eos placide sistendos, & reliquam curationem facilitandam est præsidium oleo nucistæ expresso cum linimentis nervinis ad ventriculi regionem adplicando. Non minus commendationem meretur balsamum nostrum vitæ dictum, cum linteis duplicatis affecto loco admovendum.

§. VI.

Tertia indicationi satisfaciunt vel tonica, cum facili victu. Horum ope excreta, quæ malum fovebat, materia noxia, & consopitis motibus; eo fructuosius erit, partes sub hoc morbo labefactatas convenientibus corroborare medicinis, quo magis eorundem tonus destructus esse solet. Et huic scopo eadem conveniunt subsidia, quæ præcedente capite commendavimus. Cumprimis vero superato morbo victu facili utendum, & ab animi pathematibus abstinendum; ne debiliori adhuc intestinorum robore existente, nova producatur choleræ recidiva. Cuncta ciborum genera virtute præstant longissime superant jusculas, ex carnibus vitulinis, gallinaceis, radicibus cichorei, petroselini, asparago, chærefolio, cancris contusis, succo citri parata; cum quibus etiam tinctutæ martiales roborandi fine sumi poterunt.

§. VII.

Curatio diarrhœæ biliosæ. Quod curationem diarrhœæ biliosæ attinet, ea si moderatior, viribus integris fuerit, vix eget medicatione. Si impeditior successerit, clysterum externo, rhabarbarinorum interno usu, adjuvari desiderat. Si modum denique excesserit; ad acrimoniam temperandam pulveres absorbentes cum crystallo montana, ad spasmos sedandos, liquor anodynus ex aqua menthæ capiendus, extrinsecus balsamum vitæ abdomini imponendum, operæ facient pretium.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa potum aquæ frigidæ. Potus aquæ frigidæ in passione cholerica, quo calidior tempestas, tegio, ipsaque ægrotantis constitutio fuerit, eo salubrior existit. Præter ejus internum autem usum, gelidam quoque aquam extrinsecus ventriculo admovere velle; sicut à quibusdam veterum factum legimus: minus tutum ac periculosum censemus, eo quod hac ratione præmatura vacuationum cohibitio induci potest. Ex hoc etiam fundamento derivanda est virtus, quam acidulæ in cholera potæ, præstant: de quibus lectu digna est observatio in SPINDLERI *observat. medicin. not. ad obs. 42.*

§. II.

Quemadmodum lac, iis in casibus, qui à sumpto veneno, vel acri purgante natales mutuantur, involvendo principium causticum, ac secum educendo, insignioris utilitatis deprehenditur: ita illud, ubi vel nimis acida saburra præsto, vel ejus excretio impeditior fuerit, cautissime propinari, vel ad minimum absorbente quodam permisceri debet. Contra vero, serum lactis vicem potus ordinarii & commodissime, & utilissime explebit; neque in siti tantum extinguenda, verum acrimonia quoque temperanda usum exhibebit desideratissimum. *Circa lac, & ejusdem serum.*

§. III.

Laxantia oretenus data rarissime in cholera morbo exposcuntur; quod si autem vacuandi per alvum sit indicatio, eam optime clysteribus, vel internis rhabarbarinis explere licebit. Dulcia enim, mannata, syrupi laxantes, utut alias lenissima sint, hoc in affectu nunquam adhibere convenit. *Circa laxantium usum.*

§. IV.

Roborantia & spirituosa ante peccantis materiæ sufficienter factam excretionem, ad cohibendas forsan vomitiones usurpata, spem fallunt, tantum abest, ut vomitus sistant, ut eosdem potius cum reliquis symptomatibus exacerbent. De anodynis quoque, & speciatim oleo hyoscyami notari meretur, quod ubi fractæ nimium sint vires, ac intestinorum inflammatio locum occupavit, neuriquam sint adhibenda; quoniam tunc lethalem soporem atque necrosin inferre possunt. *Circa roborantia & anodyna.*

§. V.

Sicuti venæ sectio in dysentericis, sanguinis nimia simul mole laborantibus, ad præcavendam inflammationem, & miriganda symptomata egregium confert momentum: ita sub iisdem circumstantiis eadem in cholera quoque administranda venit, præsertim si virium sit integrum robur: multis encomiis illam commendat in hoc morbo, felix ille medicus RIVERIUS *prax. med. cap. IX. pag. 345.* *Circa venæ sectionem.*

§. VI.

Diarrhœa biliosa uti alia omnis non statim sisti debet, sed pedetentim humores temperandi sunt; quo in casu rhabarbarum leviter tostum ad scrupulum unum vel drachmam dimidiam cum aliquot granis nitri perquam utile est; dum humores vitiosos leniter educit, & postea intestinorum tunicas roborando leviter constringit. Nam partibus subtilioribus laxat, terrestrioribus adstringit, quæ prævalent in tosto. *Circa laxantium in diarrhœa usum.*

§. VII.

In cholera æque ac diarrhœa biliosa ad temperandam humorum acrimoniam oleum nucistæ expressum ad drachmam dimidiam sive solum sive cum grano uno laudani opiati Helmontiani permixtum & cum jusculo exhibitum magnæ est *Quæ bilis acrimoniam temperent.*

est efficaciæ. Emulsiones quoque ex amygdalis, semine papaveris albi, addito ejusdem syrupo, & aqua pura fontana paratæ dilutiores, eidem scopo obtinendo feliciter inserviunt.

§. VIII.

Diarrhœa contumacis curatio.

Quando diarrhœa valde pertinax est, præmisso semper rhabarbaro tosto per aliquot dies, sudoriferum ex theriacæ recentis drachma una cum cornu cervi usto, antimonii diaphoretici & nitri purificati granis duodecim exhibere convenit. Extrinsecus vero calide appositum præcordiali regioni cataplasma ex fermento panis, aceto & spiritu vini, additis aliquot guttulis olei menthæ & caryophyllorum, egregie non modo subjacentes partes roborat, sed & motum humorum ad peripheriam convertit, & cuticularem excretionem secundat.

§. IX.

Choleræ ab arsenico subortæ curatio.

Quando cholera ab arsenico excitata fuit, sine mora pinguia, ut oleum amygdalarum dulcium, oleum lini, butyrum insulsum, oleum olivarum cum aqua tepida exhibere oportet. Hæc enim præsentissimam opem ferunt; eo quod non modo vomitum procreant, quo ipsius magna arsenici pars foras ejicitur, sed quod inde etiam caustica acrimonia quæ fibras ventriculi nerveas vellicat, obtunditur, & spastice constrictæ partes relaxantur.

§. X.

Victus salubrioris utilitas.

Superato choleræ vel diarrhœæ biliosæ morbo expedit adhuc diæta emolliente ad tempus uti, ut nimium vellicatæ & fauciatæ ventriculi & intestinorum nerveæ fibræ quodammodo demulceantur; quo fine lac dulce, butyrum recens, hordeum excorticatum cum jure pulli aut lacte coctum, item serum lactis dulce optime conveniunt.

§. XI:

Lac in cholera cum febre nocet.

Quando cholera est cum febre conjuncta, non tam facile lac dandum est. Nam facile ex calore in caseum coalescit, unde majores cruciatus, viscerum tensiones, capitis dolores & cibi fastidium excitantur. Quare ut citra noxam febricitantibus exhiberi queat, præsertim pueris, magisque juvenibus quam ætate provectis, TRALLIANUS *l. VIII.* jubet lacti miscere aquæ fontanæ bonam partem, & ter quaterque ebullire, & tunc ab igne tolli. Atque ita lac dysentericis quoque febricitantibus non nocere ait.

§. XII.

Sudoriferorum noxa.

In cholera & diarrhœa biliosa præsertim quæ ab ira excitata fuit, maximopere à sudoriferis, & regimine sudorifero, præsertim in principio cavendum est. Graves enim rheumatici vel arthritici inde oriri solent affectus.

§. XIII.

Cautela circa nitri usum.

Perquam memoratu digna est observatio, quam RIVERIUS *c. 1. obs. 33.* tradit his verbis. *Vir robustus & bilioso temperamento præditus, correptus est diarrhœa biliosa valde urgente, cum siti intensissima: vocatus ad eum præscripsi sal prunella in potu ordinario: tum etiam in julepis ex aqua lactuca & portulaca paratis, ter in die sumendis, & intra 24. horas convaluit.* Et profecto insignis est nitri, aut salis prunellæ in ejusmodi affectibus efficacia, siquidem non modo æstum contemperandi, verum inflammationes quoque præcavendi, vi pollet excellenti.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cholera ex fumo procul dubio arsenico brevi tempore lethalis.

Vir quidam sex ultra quinquaginta annorum, ad iracundiam proclivis, nec ullis præter eructationes acidas, & flatulentias obnoxius morbis, equo aliquando facturus iter, hora prius matutina quarta, paratum sibi à filia, quæ justo familiarius cum servo vixerat, decoctum succoladæ, cum lacte, & cinnamomo sorbebat. Quo sumto mox de nausea conquestus, inceptum prosequitur iter, sed hora septima reversus, viribusque prorsus dejectus, mortuo similis, in lectum defertur. Tum vero horrendis protinus cruciari incipiebat vomitibus, quibus inter summas præcordiorum anxietates, & ineffabiles in ventriculi regione dolores, primum mucosam ac biliosam, paullo post viridescentem rejiciebat saburram. Accedebant subinde frequentes dejectiones, cum horrendis imi ventris torminibus stipatæ; summum ciborum fastidium urgebat; extrema perfrigescebant, pulsuumque ictus sensim evanescebant. Tandem inter frigidos sudores, ac spasmodicas præcordiorum revulsiones, singultus, hisque junctæ totius corporis convulsiones jungebantur; vultus cruore turgidus rubebat; vox peribat; ipsaque hora pomeridiana secunda, & à fumto potu nona, inter crudelissimos cruciatus mors sequebatur. Cadaver neutiquam intumescebat, nec vultus colorem, nisi vivo similem exhibebat; sed ungues cœruleo colore suffusi, scapulæ ac dorsum lineis ejusmodi notata, pectusque in latere sinistro punctis hinc inde ex atro rubicundis distinctum, cernebantur.

Epicrisis.

Quæstio ex hac tristissima morbi historia resultat, num defunctus cholera ex fumto veneno, anne potius aliis magis naturalibus caussis suborta perierit. Ardua sane provincia ei imponitur, cui determinandæ ejusmodi quæstiones exhibentur, a quarum affirmatione, vel negatione fama, quin vita hominum dependet. Valde ancipites enim plerique de veneficiis sunt casus; cumprimis si anatomica defuncti corporis sectio deficiat. Hac facta, si venenum in substantia adhuc intra ventriculum reperitur, res est clarissima: ubi vero illud haud deprehenditur, res adhuc dubii plena existit. Inflammationes enim ac siderationes intestinorum, in omni cholera, sive a veneno, sive aliis caussis enata, quin & in aliis morbis, dysenteria, colica convulsiva &c. vitæ imponunt finem; nec ideo certi quidpiam ostendunt. Nec ex omni dubio extricamur per intumescentiam externi cadaveris, aut maculas cœruleas ac livescentes hinc inde in corpore efflorescentes: quippe quæ phænomena in plerisque corporibus, quæ sanguine turgent, ac subitanea abripiuntur morte, videre licet. Quamobrem in tali casu præter symptomata, & externas notas, ad morales quasdam circumstantias respiciendum est; unde BOHNIUS *tr. de offic. med. dupl. pag.* 652. rectissime scribit: *Si externa dati veneni inducia, odium subdolum, & veneni emtio concurrunt, & cuncta veneni ab extra admissi signa, aut plura horum conspirant, hæc evidentem & certam veneni dati notitiam conciliare possunt.*

Quod si igitur præsentem curatius examinemus casum; vero sit simillimum, defuncto ex potu

potu Succoladæ venenum quoddam, & quidem arſenicum fuiſſe exhibitum. Nam 1) valde imbecilla eſt aſſertio, ac ſi lac cum Succolada aſſumtum, in ventriculo cum ſaburra acida, qua illum fuiſſe occupatum eructationes acidæ ſignificant, coiviſſet, & ſic, accedente ſub pluvioſa tempeſtate equitatione, ideoque tranſpirationis cohibitione, cauſſam materialem choleræ abſque concurſu veneni præbuiſſet. Cholera enim ex diætæ vitio producta, nec tam cito generatur, nec tam ſubitaneum ſortitur eventum; qualis hoc in caſu intra novem horas accidit.

2) Adſunt ſubinde ea ſymptomata, quæ datum arſenicum inſequuntur, & hæc potiſſimum ab auctoribus perhibentur: 1) inſignis poſt ſumtum venenum nauſea, 2) enormes vomitiones cum ſummo vultus pallore, ut videantur moribundis ſimiles, 3) refrigeratio extremorum, & ſubita virium proſtratio. 4) horrendi in imo ventre dolores tendentes, pungentes ac lancinantes, 5) pulſus ceſſatio, proxime mortem antecedens, & 6) convulſiones, quæ omnia brevi temporis ſpatio, eoque nunquam ultra nycthemeron protenſo, mors excipit. Conſ. ZACHIAS *in quæſt. med. leg. Lib. 2. Tit. 2. q. 7. n. 23.* AMMANNUS *in praxi vuln. p. 344. & de med. crit. pag. 303.* FORESTUS *Lib. XXX. obſ. 5. & diſſ. quam de erroribus circa venena vulgaribus conſcripſi p. 37.*

3) Quæ ſi ad præſentem caſum adplicemus, ſimulque conferamus, quod filia, quæ potum Succoladæ paravit, uti relatum mihi fuit, odio parentem habuerit, arſenicum emerit, & familiarius ſervo uſa fuerit: nullum eſt dubium, quin ea dato in potu Succoladæ arſenico patrem interfecerit.

Observatio II.

Cholera falſo à veneno derivata.

Vir quidam conſiſtentioris ætatis, hauſto aliquando ab uxore parato juſculo, incipit ſtatim male habere, nauſeare, ſpiritum difficilius trahere, liquida averſari, interno ardore cruciari, & inter ſummas præcordiorum anxietates, perpetuo vomendi conatu urgeri. Vomuit quoque, ſed parum æruginoſæ bilis; & demum tranſacto inter diriſſima dolorum tormenta biduo animam efflavit. Tertio poſt mortem die ſepultum, ſed quarto ob veneni ſuſpicionem rurſus effoſſum cadaver, exhibuit fœtorem intolerabilem. Corpus intumefactum, & undique putredine fuit adfectum. Inteſtinum jejunum, meſenterium, hepar ac pulmones ſphacelo penitus corrupta; cor flaccidum, atroque cruore infarctum; ventriculus undique inflammatus, prope pylorum ſideratus, & intus materia virideſcente plenus adparuerunt. Unde vir veneno, ab uxore cum juſculo ipſi propinato extinctus judicabatur. Verum explorata curatius morbi hiſtoria, hæc adnotare licuit momenta: defunctus ille vir per integrum ante mortem annum morboſo corporis habitu, livido fœdoque vultus colore, & adpetitus proſtratione præditus fuerat; inque primis pridie ante ſumtum juſculum de ventris torminibus conqueſtus, ea ipſe a gravi iracundia, qua aliquot ante diebus exarſerat, & ab hauſto deſuper ſpiritu vini derivaverat. Quibus moleſtiis conſultura uxor, dictum cum melle confecerat juſculum, ex quo pejus habens defunctus, potu ſpiritus vini, philonio Romano, remedioque ſuccinato calidiori ſe levari putabat. Verum exacerbatis magis magiſque ſymptomatibus, ſupra recenſitis, tandem diem obierat ſupremum.

Epicriſis.

Quum ſymptomata in hoc caſu præſentia ita quidem comparata ſint, ut ſumti toxici effectibus conſentiant; morales vero circumſtantiæ refragentur huic ſuſpicioni, nec in diſſecto cadavere veneni ullum adparuerit veſtigium: minus æquum eſſet uxorem veneficii ream agere. Vero potius ſimillimum videtur, quod affectus cholericus, quo vir ille extinctus fuit, ab aliis præter venenum extrinſecus illatum cauſſis, ſuam repetierit originem. Bilis in cauſticam & acerrimam indolem converſa, quam veteres internum vocabant venenum, magis malo cauſſam præbuit: de qua REYES *in camp. Elyſ. jucund. quæſt. qu. 64. pag. 856. ſcribit*: *Quid ergo ſimilius inveniri poterit aliis ſymptomatibus, quæ de veneno intoxicato deſcribuntur! ſiquidem ea in cholera morbo*, nimirum à bile orto, *fere omnia obſervavi.* Nam defunctus corpus impuris ſuccis refertum præ ſe diutius tulit, teſtante malo habitu, fœdoque vultus colore. Juxta ZACHIAM vero *conſ. XII. n. 6. ex corporis impuritate facile evenire poteſt, ut humores in tantum corrumpantur, ut ex ipſis ſic corruptis generetur in corpore vivente venenum aliquod, afferens omnia ſymptomata veneni aſſumti & externi.* Quum ergo noſter ita conſtitutus, vehementi exarſerit iracundia; commota & in orgaſmum acta fuit bilis; quin accedente vini aduſti potu, nocivam ſubiit acrimoniam, tormina imi ventris, quibus pridie ante mortem cruciatus eſt, inducentem. Hæc vero mala uxor ſedatura, bona intentione juſculum mellitum dedit; ſed non niſi oleum camino addidit: ſiquidem bilis commota, ſi cum dulcibus permiſceatur, acerrimam acquirit indolem: qua etiam in noſtro caſu imbuta, choleram induxit; cui juſculum illud procatarcticam præbuit cauſſam. Excitata ſic cholerica paſſio, vomitibus potiſſimum crebris, ac alvi dejectionibus ſe exſerere debuiſſet; ſed iis per datum philonium Romanum cohibitis, inanes tantum modo vomendi conatus, & ſummæ præcordiorum anguſtiæ, una cum horrendis doloribus miſerum crudeliter affecerunt. Retenta inſuper intus acerrima materies ventriculum arroſit, ejuſque inflammationem produxit; quæ intolerabili interiorum ardore ſe prodidit. Hæc vero in putredinem denique ſphaceloſam abiit, quæ ob impuritatem totius humorum maſſæ, citius ac latius diffuſa, pleraque vitæ penetralia ſphacelo infecit. Quæ cum ita ſint; *fruſtra minus evidentem ac magis dubiam quærimus cauſſam* (quæ in noſtro caſu eſſet venenum) *ubi evidentem & manifeſtam habemus*, ſecundum ZACHIAM *loc. cit. n. 8. & 9.*

Observatio III.

Cholera à ſumto arſenico nata.

Vir quidam gregarius viginti ſex annorum, robuſtus & illibata ſemper ſanitate gaviſus, ſumto circa horam undecimam meridianam juſculo, vehementiſſimis ſubito corripiebatur vomitionibus; quas protinus atrociſſima imi ventris tormina, nulla vero ſubſequente dejectione, excipiebant. Jungebantur inſuper ineffabiles præcordiorum anxietates, ardoris circa ventriculum acutiſſimi ſenſatio, inexplebile bibendi deſiderium, ac perpetuæ inquietudines; quibus ſymptomatibus per triginta horas miſerrime cruciatus obiit. Diſſecto poſt mortem cadavere, ventriculus circa ſiniſtrum orificium inflammatus, tunica villoſa abraſa, & in ejus, ut & inteſtini

duodeni cavitate ultra tres mensuræ fieri viridescentis biliosi, una cum pulvere albicante, & magna mercurii vivi quantitate adparuerunt. Reliqua intestina hinc inde gangrænata, & tribus in locis contorta coovolutaque in conspectum prodierunt. Uxor, veneficii rea, se non nisi mercurium vivum ad excitanda tormina marito exhibuisse fatebatur: requisitus vero medicus putabat, defunctum accepisse mercurium sublimatum, qui in ventriculo, ejus calore solutus, in sua rediisset principia; unde mercurius vivus, & pulvis albicans, tanquam salinum illud mercurio adhærescens, in conspectum prodiisset.

Epicrisis.

Occurrunt in hoc casu momenta, insigni observatione digna: quorum primum est, num defunctus dato veneno perierit? Neque vero ullum hujus rei est dubium: si consideremus 1) virum juvenem robustum, per omnia sanum, repente sorbillato jusculo, horrendis vomitionibus, torminibus, aliisque fitmtum toxicum plerumque consequentibus symptomatibus correptum, ac intra triginta horas extinctum fuisse. 2) factam corporis sectionem, non modo eam ventriculi constitutionem, quæ exhibita venena sequitur, verum etiam ipsum in natura venenum ostendisse.

2) Deinceps, cum nullæ in nostro casu fuerint dejectiones, quæ ordinario ut ab omni cholera, ita præsertim ea, quam venena excitarunt, nunquam abesse solent; ipsa quoque sectio hujus phænomeni caussam præbet clarissimam, quæ nulla est alia, quam convolutio intestinorum tribus in locis facta. Hinc vero simul patet, quanta torminum spasmorumque intestinalium fuerit, in nostro defuncto vehementia; quippe cui soli convolutio illa debetur, qua fæcibus per alvum nullus exitus fuit permissus; & ideo symptomatum ferocitas acerbior reddita.

3) Determinandum vero est, qualenam exstiterit assumtum venenum? mercurium vivum solum velle reum agere, absurdum est. Quamvis enim mercurius ille vivus in subjectis, quorum primæ viæ impuris ac biliosis scatent succis, gravia symptomata, faucium erosiones, copiosiorem salivæ fluxum, tormina intestinorum excitare, quibusdam observationibus deprehendatur: ex illo tamen ipsam mortem tam brevi tempore subsequutam esse, nemini hactenus adnotare licuit. Nec in præsenti subjecto recensita incommoda inde expectari potuerunt, quum illud per omnia sanum ac robustum fuit: & per experientiam constat, ileo morbo laborantibus, mercurium illum librarum pondere citra noxam propinari.

4) Neque vero probabile est, mercurium sublimatum defuncto exhibitum fuisse. Hoc enim veneni genus, adstringente, quem faucibus infert, effectu se facile prodit, & raro tam atroces vomitiones excitare deprehenditur. Inepta quoque est asserrio, ac si ille calore ventriculi a salibus corrosivis liberatus, inque currentem redactus fuisset formam: hi enim effectus, non nisi per summam ignis torturam, & aliorum subjectorum additionem obtineri potest.

5) Quamobrem justissima remanet suspicio, defunctum non nisi arsenico vita privatum fuisse. Nec falsa fuit: siquidem uxor, torturæ subjecta, posthæc fassa est, se marito arsenicum, & paullo post mercurium vivum exhibuisse. Cujus rei medicus statim certior potuisset fieri, si inventum in ventriculo pulverem, quem pro salibus mercurii sublimati corrosivis habuit, recto subjecisset examini, illumque carbonibus injecisset: tum enim, sicuti posthæc factum fuit, fœtorem allio similem sparsisset, qui arsenico proprius est.

Observatio IV.

Communicavit ante aliquot annos mecum notabilem de cholera casum, Archiater quidam celeberrimus, qui sic habebat: comederat sutor quidam cum uxore, & binis infantibus pastillos, (*Klöße*) qui ab illius fratre, insperso arsenico venenati fuerunt, & cani posthæc exhibiti, intra tres horas mortem intulerunt. Exinde omnes protinus nausea, vomendi conatibus, vomitionibus quoque ac dejectionibus violentis ac copiosissimis, præcordiorum anxietatibus, atrocissimis torminibus, animi deliquiis, tremore artuum, ac summa virium prostratione infestati sunt. Sumtis contra hæc symptomata, quas pharmacopæus enormes excretiones sedaturus dederat, medicinis sudoriferis volatilioribus, cum theriacalibus maritatis, remiserunt quidem & vomitus, & alvi fluxus; sed reliqua symptomata, accedente summa spirandi angustia, eo atrocius insistebant. Uxor tandem efflorescentiam, purpuræ similem, cum insigni ardore prurituque junctam, per totum corpus experta, una cum marito, & altero infantum, utut longo tempore convaluerunt. At horum natu major, duodecim annorum, in horrendas incidit convulsiones, & has inter vigesima quarta à comestis pastillis hora obiit. Secatum cadaver sequentia exhibebat: externum corpus undique turgidum, & colore cœruleo viridescente suffusum, inque dextro hypochondrio gangrænatum erat, ungues livescebant, & fauces inflammatæ adparebant. Pulmones colore cinereo imbuti, sphaceloque corrupti cernebantur: ventriculus mirum in modum expansus, tunica villosa prorsus orbatus, tenuissimus, ac fere pellucidus, & variis hinc inde sugillationibus notatus, continebat amurcam ex atro brunam, fœdissimam, eique intermixtum lumbricum mortuum. Cystis fellea bilem fovebat æruginosam, & reliqua denique viscera omni præternaturali vitio carebant, nisi quod intestina æque ac ventriculus insigniter fuerint expansa.

Cholera à comestis pastillis venenatis.

Epicrisis.

1) Ferax hic est casus utilissimarum observationum; quas ad illustrandum ulterius choleræ genium paucis proponemus. Primum quidem docet constans experientia, veneno peremtos, brevi tempore insignem totius corporis sphacelosam subire corruptionem; quam celerrima ipsius post mortem intumescentia, unguium livor, cutis cœruleus, viridescens & fœdissimus color, & intolerabilis fœtor significant. Neque obscura hujus rei est caussa: venenorum enim, præsertim quæ ex minerali regno desumuntur, corrosivorum ea est indoles, ut non in ventriculo ac intestinis solum, sed aliis quoque partibus, ipsoque cutaneo ac musculoso corporis cortice vehementissimam excitent constrictionem; qua fit, ut sanguis in liberiori suo cursu retardetur, hinc subsistat, stagnet, & more ipsi consueto in sphacelosam abeat putredinem. Quod plerumque in externis quidem; quandoque vero in internis quoque contingit partibus; velut

in

in præsenti casu pulmones sphacelati ostendunt.

2) Notari porro meretur, in veneno defunctis ventriculum ac intestina mirum in modum sæpius deprehendi expansa. Namque quemadmodum omnibus spasmodicis morbis familiare est, ut partium, quas adfecerunt, atoniam relinquant: ita fit quoque in cholera à veneno, ut finitis per mortem ventriculi ac intestinorum convulsivis motitationibus, summa eorundem relaxatio, ac velut paralysis excipiat. Qua quidem præsente, vapores ac halitus ex restitantibus ibidem humoribus pullulantes, liberam obtinent facultatem sese expandendi, simulque latera dictarum partium mirum in modum dilatandi.

3) Venena varios edunt effectus ratione doseos, qua assumuntur: unde petenda quoque erit ratio, quod in nostro casu solus puer perierit, & reliqui evaserint omnes; quoniam ille sub pastillis majorem forsan veneni, quam hi accepit quantitatem. Si ejus dosis ad necandum minus sufficiens, ac incompleta fuerit; atrocissima nihilo minus symptomata, & diuturnam parit ægritudinem. Namque, nisi tempestivæ ferantur suppetiæ, rapitur venenum ad sanguineam massam, cumque hac per omnes nervosas corporis partes vehitur: unde salutari consilio in fœmina, cujus præmissa historia fecit mentionem, ad cutim in forma exanthematum purpuraceorum devolutum fuit. Quo in casu perniciosa sunt calidiora, volatilia, ac sudorifera remedia, quippe quæ exagitando humores, & veneni vim exaltando, cuncta reddunt ferociora. Præstat tum potius ubi mirum venenum jam introivit humores, acidulis medicaminibus, quæ virulentiam toxici castrant, ut est mixtura simplex, uti, & cum iis alternare fixiora bezoardica, blandis anodynis nupta.

Observatio V.

Cholera per potum aquæ frigidæ curata. Vir quidam robustus, quadraginta & quod excedit annorum, militiæ deditus, post vehementiorem aliquando iracundiam, insignem musti copiam, sub aëre quidem nimis humido frigidoque ingurgitabat. Postridie de ciborum fastidio, vomendi conatu, & dolore totius corporis contusorio querulus, subito vomitionibus & copiosissimis & vehementissimis, biliosis ac viridescentibus, inter summas inquietudines & præcordiorum anxietates corripiebatur; quas dejectiones cum crudelissimis imi ventris torminibus presso pede sequebantur. Vocatus medicus varii generis remedia stomachica, anodyna, roborantia ac diluentia, sed in cassum præscribebat: adeo ut æger per quatuor jam dies violentis doloribus confectus, dejectis cunctis viribus, pro deplorato haberetur. Quo in rerum statu desideravit ad delendam vehementem sitim ab amico aquam frigidam, eamque successivis haustibus, magna assumebat quantitate. Hæc ad intestinorum delata canalem cum magnis primum torminis per alvum secedebat; continuato autem illius potu, tormina sensim conquiescebant, dejectiones fiebant rariores, & cutis, quæ antea aridissima erat, mollior reddebatur & humidior. Æger quoque somnum capiebat, vires recuperabat, & sic unico hoc, quamvis simplicissimo remedio, a mortis faucibus ereptus convalescebat.

Epicrisis.

Veteres, quos inter CORNELIUS CELSUS, COELIUS AURELIANUS, TRALLIANUS, ARETÆUS, GALENUS, & AMATUS LUSITANUS eminent, aquæ frigidæ circumspectum usum in magnis morbis, nominatim cholera, dysenteria, colica biliosa, convulsiva & sanguinea &c. miris exrulerunt elogiis. Acerbe vero dolendum est, quod recentiorum medicorum plurimi, veterum vestigia deferentes, simplicia ejusmodi ac domestica remedia, altis veluti superciliis spernant; usque longissime præferant exotica, specifica, pretiosa ac pharmaceutica præsidia: quibus dictis in morbis plus damni afferunt, quam adjumenti. Paucissimi enim sunt, qui agnoscunt, quantam & quam incomparabilem ad arcendos pariter ac sanandos graves morbos vilissimis ac simplicissimis rebus, ut sunt elementa, maximeque aër & aqua, tam frigida, quam calida, divina clementia indiderit virtutem. Ego certe pluribus in ægritudinibus, ad eas rite debellandas, ad veterum placita recurrendum esse statuo; nec id ipsum sine singulari fructu me fecisse, candide testor.

Quod præsertim usum aquæ frigidæ in cholera ac dysenteria attinet; audiamus veteres, quos inter CORNELIUS CELSUS *Lib. IV. cap. XV. in dysenteria*, inquit, *si pluribus diebus alia remedia non juverunt, vetusque jam vitium est, aquæ bene frigidæ potio assumta adstringit, & initium secundæ valetudinis facit.* AETIUS *tetrap. 3. serm. 1. cap. 45.* scribit: *in potu à principio quidem pluvia aqua utendum est, quod si pluvia optima non adsit, fontana utemur.* Et AMATUS LUSITANUS *Cent. II. curat. 56.* copioso frigidæ potu dysenteriam biliosam observavit curatam. Non minus utilitatem aquæ frigidæ in cholera, egregie testatur descriptus supra casus; cui similem mihi, olim Mindæ medicinam facienti, licuit adnotare; quem in MED. SYSTEM. *Tom. IV.* recensitum legas. Virtutes autem, quas aqua in nostro morbo exserit, in eo potissimum consistunt, ut per illam ingens ardor, qui a vehementiori attritu & motu intestino partium sulphurearum suboritur, attemperetur & exstinguatur; deinceps biliosa humorum in primis viis contentorum acrimonia diluatur, & infringatur; & denique tonus, atque robur partium solidarum, à vehementia morbi insigniter labefactatarum, rursus erigatur, instauretur que.

Observatio VI.

Vir generosus, quadragenarius, bono & robusto corporis habitu prædirus, ad iram proclivis, sanguinis missionibus nunquam adsuetus, sed vinosis compotationibus data occasione supra modum deditus, & hinc febribus tertianis, nariumque hæmorrhagiis frequenter olim obnoxius, per aliquot jam annos circa vernale æquinoctium vel febre terriana, vel ad minimum erysipelaceo dextri pedis tumore ardoreque cruciari cœpit. Præterea familiaris ipsi per multos annos fuit passio cholerica, quam æstate potissimum, si a sumto cibo graviori exardesceret forsan iracundia, protinus sibimet contraxit. Hunc valetudinis statum mihi, fontes aliquando Lauchstadienses frequentanti, quos ipse, dictos morbos præservandi fine accesserat, referebat, simulque indicabat, quod cholera affectus, omissis tandem omnibus, a peritioribus passim medicis commendatis remediis, cum velut semianimis jaceret, non præstantius, quam a sero lactis perceperit auxilium. Se enim hoc, ad sitim tantum exstinguendam laudatum, tam præ- *Cholera sero lactis curata.*

senti semper cum levamine potare consuevisse, ut mitescentibus sensim per superiora ac inferiora vacuationibus, ejus solius ope intra paucos convalesceret dies. Petiit ergo a me consilium, quo ab erysipelacea, tertiana, & hac cholerica febri se praecavere posset: quod suppeditaturus suasi, ut bis quotannis venam praeberet secandam; potibus spirituosis, ipsoque vino moderatius uteretur, & loco cerevisiae aquam puram, cum quarta vini parte mixtam biberet. Praeterea auctor fui suasorque, ut dum serum lactis ipsius constitutioni convenientissimum judicarem, illud jam ad ipsum fontem per quatuor hebdomades, curae loco, interposito quavis quarta die pulvere ex duobus rhabarbari unoque tartari vitriolati scrupulis confecto, adhiberet, & vesperi in balneum temperate calidum descenderet: atque haec singulis annis continuaret. Cui cum aures dederit consilio, factum est, ut ab illo tempore nec febre tertiana, nec erysipelate, nec haemorrhagiis amplius corriperetur.

Epicrisis.

Ostensum jam in superiore est capite, quam incomparabili in fluxibus dysentericis ac cholericis, & serum lactis, & lac aquae nuptum, polleat virtute; quod eo nomine non solum à vetustissimo HIPPOCRATE, nec non ab Italis medicis, maxime SYLVATICO, FORTIS, BAGLIVO, item celebri Angliae practico SYDENHAMIO; verum etiam nostris temporibus ab illustri Batavorum medico, BOERHAVIO, multis in gravissimis morbis, magnis commendatur laudibus. Optassem vero, ut nostrae quoque Germaniae medici id attendere velint; ita enim futurum esse sperarem, ut in sanandis & praecavendis chronicis passionibus, praesertim quae à copia seri impuri scorbutici proficiscuntur, & subjecta biliosae ac sensibilioris naturae invadunt, plus inde levaminis experiremur, quam quod hactenus ab aliis, ut ut magni nominis remediis exspectare licuit. Illi enim liquores naturae nostrae sunt amicissimi, sed notari meretur, curam per illos institutam, conjuncto regimine prudenti, per mensem & ultra esse protrahendam: cujus rationem, qui amplius scire desideraverit, adeat binas *dissertationes*, quarum unam *de utilitate seri lactis*, alteram *de connubio lactis cum fontibus medicatis* conscripsimus.

OBSERVATIO VII.

Cholera per fraga copiosius assumta producta.

Quum ante quindecim annos in thermis Carolinis, Principem quendam serenissimum comitatus degerem; accidit, ut illustrissima Comes, quae ibidem commorabatur, ex improviso in cholericam incideret passionem, tanta quidem vehementia, viriumque jactura adfligentem, ut intra octo horas plus quam triginta per alvum dejectiones, & viginti vomitus, iique viridescentes numerarentur. Tum ego vocabar, qui cum in caussam mali indagarem, percepi, quod propter menstruorum defectum per quinque jam dies thermales potasset aquas; pomeridie vero fraga hortensia paullo majori copia assumsisset, & inde statim nauseam, murmura imi ventris, & inquietudinem noctu persensisset, subsecutis, quae praesentes adhuc erant, affectionibus. Ego ipsam, & illustrissimum maritum, qui valde dolebat, bono esse animo jussi, & mox hunc ordinavi pulverem: recipe lapidum cancrorum, concharum praeparatarum, cornu cervi philosophice praeparati, unicornu fossilis, succini ana drachmas duas, cinnamomi acuti drachmam unam, olei nucis moschatae expressi grana decem: cujus drachmam singulis horis cum mensura dimidia lactis vaccini sumsit. Ad sitim praeterea, qua vehementer premebatur, me inscio frigidam bono cum levamine potavit aquam: & extrinsecus ex meo consilio spiritum vini rectificatissimum cum oleo menthae calide, quavis altera hora renovando, abdomini adplicuit. Sub hujus curationis initium, invalescere primum anxietates videbantur, & ea evomebat humores viridi bile tinctos, & in mucum quasi coeuntes; sed continuatis remediis, sensim remittebant vomitus cum reliquis symptomatibus, & illustrissima Comes intra viginti quatuor horas recuperatis viribus perfecte convalescebat.

Epicrisis.

Saepissime mihi licuit adnotare, ab assumtis sub potu acidularum, vel etiam thermarum Carolinarum, fructibus horaeis, vehementissima symptomata, cardialgias, vomitiones, alvi fluxus cum summa virium prostratione fuisse subsequuta. Haec omnia à flatibus per fermentationem inductis aeque ac inde oriunda humorum in primis viis stabulantium acrimonia, quam viridescentes etiam produnt vomitiones, suos mutuantur natales: quare his in casibus congruis demulcentibus, ac acrimoniam involventibus, quale est lac, & ejus serum, una cum absorbentibus acidum, & roborantibus internis & externis, vix inveni praestantiora subsidia.

OBSERVATIO VIII.

Cholera sicca cum humido.

Quum ante aliquot annos in aulam Guelpherbytanam pro valetudine serenissimi Ducis restauranda vocarer; accidit, ut generosus, & maxime reverendus Canonicorum Praefectus, sexagenario major, me in rediru ad ipsum invisendum, consilium petiturus invitaret. Laborabat enim gravi, eoque duplici morbo, uno oculorum, quorum hic gutta serena, ille cataracta incipiente affectus erat; altero imi ventris, quo per intervalla, crebris ructibus, & dejectionibus sursum deorsumque vehementissimis vexabatur. Ad sanandum oculorum affectum conquisita permulta peritissimorum & medicorum, & chirurgorum, etiam Gallorum responsa consiliaque mihi monstrabat, affirmans, quod frustra per aliquot annos varii generis remediis, quae maximam partem erant purgantia valde acria, mercurialia, cephalica, cinnabarina, nervina &c. usus fuerit, sed inde potius ratione morbi posterioris pejus habuerit. Hic vero in eo consistebat: tertia post prandium hora praeviis hypochondriorum tensionibus, borborygmis totum abdomen occupantibus, lumborum dolore, & alvo adstrictiore, quae familiaris ipsi erat, accedebant anxietates cardialgicae, cum sudore frigido, & tumore circa pylori regionem eminente stipatae: quae per flatus magno cum impetu primo sursum, dein deorsum prorumpentes solvebantur. Interdum vero, quando vinum Rhenanum, aut quandoque rubrum Gallicum solito largius potaverat, & cibos duriores infumatos assumserat, aut animi adfectui, tristitiae cum iracundia junctae indulserat, in vomitus atque dejectiones tam copiosas simul incidebat, ut per viginti sedes, totidemque fere vomitiones, valde acidas ac viscidas, viribus mirifice fuerit

fuerit exhaustus. Ego candide mentem ipsi meam aperiens declaravi, quod adhibitis ad affectum oculorum penitus desperatum tot variis, ventriculo ac generi nervoso infensis remediis, id grave malum sibimet accersierit, saltem insigniter auxerit; adeoque ad hoc potius vel abigendum, vel ad minimum sublevandum omnem curandi nervum dirigendum esse duxi. Inter alia ipsum potu vini rubri Gallici quod adstringentis, & in ejusmodi affectibus valde noxiæ est facultatis, interdixi; à crassiori quoque victu eum abstinere, & cibis, qui essent facilis concoctionis, & jusculis humectantibus frequenter uti jussi. Pro potu loco cerevisiæ commendavi aquam fontanam cum quarta parte vini Rhenani mixtam, vel si hanc ventriculus ferre non posset, eandem cum semine anisi leviter coctam; & denique, ut inter prandium ac cœnam elixirium meum balsamicum viscerale; singulis autem septimanis pulverem ex lapidibus cancrorum, rhabarbaro, & semine cymini confectum sumeret, suasi.

Epicrisis.

Morbus hic paullo rarior, cholera sicca cum humida maritata adpellari meretur. Siccæ equidem choleræ ideam HIPPOCRATES *Lib. de victu acutor.* §. 61. ita nobis proponit: quod nimirum venter admodum infletur, strepitus insint cum laterum lumborumque dolore, & postea flatus per os & alvum importune, & maxima vi erumpant. Quando vero ventriculus, & intestinum duodenum maxime ac ileon crudorum & vitiosorum humorum colluvie premitur, sicca tunc cholera in humidam transit. Noster quidem Reverendissimus æger jam olim hypochondriaca passione infestatus fuit, quæ ventriculum ac intestina pro objecto spasmorum potissimum habet: quare nihil restat dubii, quin remediis ad sanandum oculorum vitium usurpatis minus aptis, & vehementioribus naturale robur dictarum partium, à quo præcipuum valetudinis dependet momentum, magis labefactatum fuerit, atque destructum. In ejusmodi vero intricata ægritudine nihil aliud agendum statui, quam ut idoneis diæteticis ac pharmaceuticis subsidiis, humoribus blanda reddatur temperies, & peristaltica canalis alimentaris virtus roboretur ac confirmetur. Et quamvis vini Gallici, Pontac dicti, si bonæ fuerit notæ, ea est natura, ut parcius sumtum, & cum aqua dilutum ad conciliandum ventriculi robur admitti queat: attamen multiplici quoque edoctus sum experientia, ejus usum ob principium, quod fovet valde adstringens, largiorem ad graves & spasticas nervosi generis disponere ægritudines, vel eas jam præsentes augere, adeo, ut cum magna cautione id vini genus in usum, præsertim quotidianum duci debeat.

OBSERVATIO IX.

Diarrhœa biliosa male medicatione in sanguineam chronicam permutata.

Vir viginti sex annorum, per omnia sanus, binis abhinc annis post gravem excandescentiam in diarrhœam incidit biliosam, per tres hebdomades cum copiosissimis dejectionibus, & magna virium prostratione infestantem. Consultus medicus dabat adstringentia; & quum eorum usum, cohibito alvi fluxu, vehementiora tormina, & pungentes præcordiorum dolores exciperent; venam in brachio tundi jubebat, promanante pauco, eoque aterrimo cruore. Facta venæ sectione, animi deliquium patiebatur æger, & ad se rediens, spiritum difficilius trahere incipiebat: sed dato laxante, melius iterum habebat, nec nisi de prostrato conquerebatur adpetitu. Quem ut instauraret, ex præscripto medici acidulas Pyrmontanas per quatuordecim potare debebat dies; & ante pariter ac post earum usum pilulas purgantes, potenter alvum moventes assumebat. Verum abhinc cum sicca tussi, cruento alvi prehendebatur profluvio; quo inter atrocissima circa umbilicalem potissimum regionem tormina, & ardoris sensationem, quotidie sexagesies & ultra desidere cogebatur. Et hæc sanguinea diarrhœa per integrum jam duraverat annum, nullisque obsecundaverat medicaminibus. Dejectiones enim frequentissimæ, & singulo die trigesies, & ultra repetitæ, semper sanguineæ vexabant; tenesmus simul urgebat molestissimus; adpetitus quoque avidissimus, & vix satiabilis erat, & corpus denique perpetuo frigoris sensu, sub calidissima etiam æstate, afficiebatur, sæpiusque contremiscebat. Æger itaque meam imploravit opem.

Epicrisis cum consilio.

Non adeo vulgaris præsens est affectus, sed paullo rarior, & diarrhœa hæmorrhoidalis chronica, ab erosione tunicarum intestinalium, coli præsertim & recti dependens vocari meretur. Cujus si primos natales consideremus; illi à gravi iracundia, cui indulsit, sunt repetendi. Hac enim factum est, ut commotis biliosis humoribus, istiusmodi quoque diarrhœa suboriretur; quæ si remediis temperantibus, acrimoniam demulcentibus, & leniter evacuantibus fuisset oppugnata, facile persanari potuisset. At male administratæ medicationes tam levem affectum, in gravissimum, & fere immedicabilem conjecerunt. Namque primum magnam merentur censuram data protinus adstringentia; quibus factum fuit, ut intus retenta acri biliosa materia, spasmi simul ad superiora sint revocati, & hinc præcordiorum anxietates, atque puncturæ excitatæ.

Deinceps perverso sane consilio sanguis ex tusa in brachio vena est eductus: unde evenit, ut præcordiales spasmi & angustiæ, invitatis magis ad superiora humoribus, increverint, & ipsas animi defectiones habuerint comites; id quod in cardialgicis doloribus, ubi vena in brachio tunditur, sæpissime notare licet. Laxans subinde datum, revocando humorum liberam per alvum excretionem, operæ fecit pretium: & tum fuisset facillimum, restitantem inadpetentiam, datis roborantibus, & continuato leniorum laxantium usu, profligare, sanitatemque restituere.

Verum hanc adhibitæ demum aquæ Pyrmontanæ una cum fortioribus purgantibus prorsus pessumdederunt. Nam illæ acidulæ frigore suo ad spasmodicas totius cutanei corticis constrictiones dispofuerunt; & purgantia tunicas intestinorum nervosas violenter vellicarunt. Unde congesti ab ambitu corporis constricto, ad intestina humores, acres, biliosi ac impuri, vascula sanguifera intra tunicam nervosam latitantia ad rupturam usque impleverunt; illa perruperunt, & ipsam denique tunicam arroserunt; cujus erosioni, diarrhœa chronica cruenta cum tenesmo debetur.

Si itaque quicquam auxilii in ejusmodi contumaci & gravi morbo reliquum est; id certe unice in iis remediis, quæ acrimoniæ humorum deliniendæ, & erosioni tunicarum intestinalium

consolidandæ dicatæ sunt, consistit. Quum vero præterea motus sanguinis & humorum ab ambitu corporis ad intestina tendunt; non præstantius perspirationis restitutione erit subsidium, quam balneorum vaporosorum frequenti & convenienti usu obtineri posse confido. Interne olei olivarum cum spiritu menthæ æquali parte permixti frequentem usum, neque minus pulverem ex bolo armeniæ p. iij. & corticis cascarillæ p. 1. compositum item infusum theiforme ex mentha crispa: & pro potu decoctum sassafras & santali. rubri usurpandum commendavi.

Observatio X.

Diarrhœa cum variis symptomatibus stipata.

Est in nostra civitate matrona quædam honesta, quadraginta sex annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, obesa, vasisque exilioribus instructa, quæ per octo jam annos menstruorum inordinato successu, atque hinc pendentibus hystericis & hypochondriacis laborat affectionibus. Nata nimirum est matre nephritica; victu longo abhinc tempore utitur lauto, ac pleno, ac præter aquam puram, cum pomis citri, & saccharo distemperatam, pró ordinario potu vino Gallico Pontac; venam ter secandam quotannis præbet; sed vitæ genus motus prorsus expers agit. Ante octo igitur annos suppressus primum per aliquot vices mensium fluxus, graviditatis suspicionem ipsi pariter ac consulto tum medico movebat; sed mox evanescebat illa spes, & nascebatur febris intermittens contumacissima, nullis cedens remediis, donec tandem sumta per octiduum, corticis chinæ larga quantitate cohiberetur. At succedebant dolores lumborum & ossis sacri, ingens corporis languor, capitis dolores, aurium susurrus, atque tinnitus, oculorum caligo, & angustiæ præcordiales. Datis purgantibus, & instituta venæ sectione, anxietates quidem cum capitis doloribus remittebant, & menstrua rursus profluere incipiebant: at reliquorum symptomatum vehementia persistebat, & quovis mane largi promanabant sudores. Me tandem consuluit, qui præparato per laxantia & antispasmodica corpore, usum balneorum Tœplicensium commendavi: quibus usa egregium sensit levamen; sed gravi terrore commota, priorem & graviorem incidit sanitatis labem. Domum redux febre biliosa cum purpura alba prehendebatur, qua percurata, ex meo consilio per duos successive annos balnea adhibuit Lauchstadiensia, egregio cum fructu. Sed accedentes crebri animi adfectus sanitatem, quæ imminebat, semper iterum destruxerunt; donec ante semestre demum tempus, prævia excandescentia, graviora incideret symptomata, dolores dorsi ac lumborum invalescerent, & sudores matutini magis increscerent. In tali rerum statu sumsit ad reserandam, quæ obstructa erat, alvum, salis Sedlicensis unciam dimidiam: unde factum est, ut alvus vigesies & ultra dejiceretur, & præterea graves præcordiorum anxietates, capitis & dorsi dolores, sanguinis ebullitiones, pulsusque celeres cum duritie juncti accederent. Suasi venæ in pede sectionem; sed eam in brachio, detracta sanguinis parca quantitate, institutam, major æstus, tantæque humorum ad caput exceperunt congestiones, ut in propinquo essent deliria. Adhibitis igitur temperantibus, venam iterata vice in pede tundendam, & largam cruoris copiam detrahendam curavi: unde remittebant congestiones ac æstus, sed dolor in dorso invalescebat, & septimo morbi die vehemens accedebat diarrhœa, cum perpetuo sudore & languore stipata. Hæc adhibitis intus temperantibus, ac mixturis analepticis, externe emplastro saponato cum oleo hyoscyami & camphora malaxato, nono die conquiescens, undecimo præter opinionem recrudescebat; & dato cum pulvere præcipitante liquore anodyno; extrinsecus adnoto balsamo vitæ dicto, iterum feliciter expugnabatur. Sed dolores dorsi tantas sumebant vires, ut per viginti septem dies, omnem oculis eriperent somnum: qui tandem, continuatis interne anodynis & antispasmodicis, externe dicto emplastro, cum oleo hyoscyami, nucistæ, camphora, & balsamo Peruviano permixto, debellabantur. Felicissimum etiam effectum in moderanda diarrhœa & mitigandis doloribus pulvis ex bolo Armeniæ, succino, & pulvere cascarillæ compositus, sed parca & repetita dosi, & cum aqua menthæ exhibitus præstabat: præterea consilium dedi, ut accedente vere lacte asinino cum fonte Selterano permixto, interposito balneo aquæ dulcis, utatur.

Epicrisis.

Omnia illa mala, quibus cum usque eo per longum tempus honesta illa fœmina conflictata est, nullam certe aliam causam, si primam originem spectemus, quam immoderatum vini adstringentis Gallici, & potus dicti Limonade acidi, & postea perversum ad longam & quotidianam febrem expugnandam corticis chinæ usum agnoscunt. Nam uti in totum, acida, quæ incrassant humores, & adstringentia, quæ minimos tubulos quam facile constringunt & obstruunt, vitalibus motibus, qui in libero per partes humorum progressu & convenientibus inde pendentibus se- & excretionibus consistunt, valde sunt inimica: ita infaustum & noxium eorum effectum in sexu maxime sequiori, qui hisce rebus delectari solet, quotidie fere conspicimus; dum mensium negotium movendo & turbando ad innumeras graves & diuturnas ægritudines disponunt, præsertim si fœminæ complexionis phlegmaticæ & sanguineæ fuerint, & plus justo desidiæ, vitæque sedentariæ atque inordinatis affectibus deditæ; quale exemplum præsens morbi historia exhibet: continuus ille lumborum primam vertebram, ubi plexus magnus mesenterius situm habet, occupans dolor non nisi spasmi, qui sese diffundit per totum intestinorum canalem, ejus functiones secundum naturam pervertentis species est. Crebrior ille & sæpius recurrens alvi fluxus intestinorum motus naturalis destructi & humorum vitiosorum maxime acidorum ibi congestorum indicium est, utpote qui & mole sua naturam ad excretiones stimulant, & acrimonia mucilaginem, qua tunicæ nerveæ intestinales tectæ sunt, detergendo, easque ex parte arrodendo malo diuturnitatem & contumaciam adjiciunt.

CAPUT IX.

De Convulsione Uteri sive Abortu.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

ARvum muliebre, omnium officina mortalium, non modo, si sterile, fructuque vacuum

cuum exſtiterit, ſpaſmorum tyrannidi obnoxium eſt, ſicut in malo videre licet hyſterico: verum etiam fœcunda prole præditum, graviſſimos ſæpenumero ſpaſmodicos ac convulſivos patitur motus, vique horum non raro fructu ſibimet concredito ſpoliatur; quem valetudinis ſtatum abortus nomine ſignificare ſolet ſchola medica.

Abortus definitio.

Eſt enim abortus ſpaſmodico-convulſivus uteri motus, quo fœtus immaturus & mortuus, præcedente utplurimum enormi ſanguinis profluvio, violenter excernitur.

§. II.

Abortus differentia à partu ſeptimeſtri.

Dum immaturum, nondumque vitalem per abortum excerni diximus fœtum, illum a partu ſeptimeſtri, vel octimeſtri diſtinguimus. Hic enim utique vitalis exiſtit, & ego ipſe aliquot novi exempla, ubi editi fuerunt infantes, ſeptimanis adhuc quinque vel ſex deficientibus, imbecilliores quidem, ſed qui conveniente per calorem, ſomnum, quietem & tenerius alimentum regimine, non modo ad debitum robur & perfectionem, ſed etiam ad longam pervenere vitam. Notanda ſubinde hæc abortum inter, & partum ſeptimeſtrem eſt differentia, quod in hoc uteri hæmorrhagia factam demum fœtus excluſionem ſequatur; in illo vero antecedat, tumque embryo, iſque mortuus excernatur.

§. III.

Abortiendi tempus.

Abortus plerumque fit inter ſecundum & tertium, interdum etiam inter tertium & quartum, rarius inter quintum & ſextum prægnationis menſem. Nam poſt quartum menſem, ubi fœtus incipit moveri, ad verum partus tempus fœtus dicitur mortuus, & majori ſemper cum difficultate fit; utplurimum circa id tempus, quo alias menſtrua fluere conſueverunt. Nota ſunt mihi plurima exempla, ubi tertio menſe circa tempus menſtruum fœminæ abortum paſſæ fuerunt. Nonnunquam porro, ſed rariſſime contingit, ut circa ſeptimum menſem à violentia externa placentæ ab utero fiat avulſio, quam larga ſanguinis ex utero profuſio ſequitur, ſub qua infans moritur, & niſi naturæ robore cito expellatur, ipſa mater in ſummo vitæ verſatur diſcrimine.

§. IV.

Signa abortus.

Signa imminentis abortus, & legitimi partus magna ex parte ſunt communia; nam in utroque caſu cum quadam præcedente horripilatione, & partium extremarum refrigeratione, dolor preſſorius in lumbis, qui ſeſe extendit ad imum ventrem, percipitur; poſtea ad os ſacrum, coxendicem, & inguina deſcendit cum pulſu arteriarum auctiori; os uteri fit humidum, & relaxatur, & evacuatio aquæ inſtar loturæ carnium procedit. Speciatim vero in abortu ante expulſionem fœtus ſanguis purus cum grumis ſat larga ſæpius copia cum ſumma debilitate, & frequentius animi deliquio ejicitur, & tertio demum die fœtus expellitur. Præcedit utplurimum ſubitaneus corporis rigor & horror cum laſſitudine, inappetentia, nauſea, cordis palpitatione, lumborum dolore; circa pubem gravativus dolor atque in partibus genitalibus frigus: quo grandior autem & adultior eſt embryo; eo acerbiores ſpaſmi, dolores ac majora ſymptomata non ſine periculo obſervantur. Signa abortus futuri HIPPOCRATES *l. II. de morb. mulierum* §. 6. ita proponit; *ruber fluxus fluit talis, qualis ſanguis victimæ recens mactatæ, & grumi pellucentes. Aliquando vero etiam fluxum rubrum emittit, & venter imus attollitur & attenuatur, & impotens fit & indureſcit, & ad contactum dolet, velut ulcere præſente & febris habet & dentium fremitus: & dolor ad ipſa pudenda, & pubem & lateris mollitudinem, & lumbos & tendinem & ventrem & pectus & ſcapulas irruit. Et alias omnes partes dolor & impotentia ac puſillanimitas occupat; & color mutatur.*

§. V.

Differentia hæmorrhagiæ abortivæ à minus tali.

Ab abortiva vero hæmorrhagia probe ille cruentus ex utero fluxus, qui multis prægnantibus fœmellis citra noxam, & abortus metum contingere ſolet diſtinguendum eſt. Nam ſæpiſſime fit, ut quæ ſanguine abundant fœminæ, ſecundo & tertio graviditatis menſe ſanguineum experiantur fluxum, citra dolores & ſpaſmos in regione lumbari & abdomine, citra debilitatem, & præcedentem horrorem & rigorem partium extremarum. Hoc autem in caſu ſanguis non ex uteri cavitate, ſed potius ex vaſculis vaginæ uterinæ cum euphoria profluit. Atque nota nobis ſunt exempla, ubi a medio geſtationis tempore uſque ad ipſum partum ſanguis ex genitalibus effluxit, ſalvo nihilo minus & vivaci ſatis prodeunte fœtu. Quare fallit *aph. 60. Sect. V.* HIPPOCRATIS: *Si mulier gravida ſit menſtrualis, non poteſt ſanus eſſe fœtus.*

§. VI.

Abortum non facile provocari poſſe, probatur 1) teſtimonio auctorum.

Refert porro ſcire, non omnes fœminas ad abortiendum proclives eſſe; & quibuſdam nec violentiſſimis remediis abortum provocari poſſe. HIPPOCRATES quidem *l. I. de morb. mulierum* aſſerit: *abortum ſive medicamento, ſive potione vel cibo vel alia re quapiam contingere*, & §. 42. *ſunt quæ fœtum corrumpant, ſi acre quid aut amarum ederint aut biberint præter conſuetudinem, dum adhuc parvus intus eſt puerulus. Is enim moritur & turbatur gravidæ venter, & fluxiones concitantur.* Verum in noſtris regionibus ubi corpora ſunt robuſtiora & minus ſenſibilia, id ipſum non obſervatur. Sic GUARENONIUS *Conſult.* 636. ait: *vidi multas utero gerentes, fortiſſimiſque medicamentis, & multis venæ ſectionibus cruciatas, & nulla fecit abortum.* PLATERUS *prax. pag* 113. in mulieribus diarrhoea laborantibus abortum minime factum fuiſſe teſtatur. ZACUTUS LUSITANUS *in praxi admir. obſ.* 43. 44. refert, per vehementiſſima purgantia, per ſexies, imo octies repetitas venæ ſectiones, unguenta fortiſſima & peſſaria utero adplicata, per longam inediam, nullos procuratos fuiſſe abortus. Spectat huc quoque notabilis illa obſervatio D. D. SOMMERI, quam *Dec.* 1. *anno VI. obſ.* 106. M. N. C. inſeruit, mulierem quandam, centum guttas olei deſtillati juniperi per viginti dies, omni mane ad menſes provocandos uſurpaſſe, poſtea tamen filium peperiſſe. Qua de re fuſius agit ALBRECHTUS *decad.* 1. *anno VIII. obſ.* 165. & recenſet, fortiſſima emmenagoga, ut olea deſtillata ſabinæ, ſuccini, myrrhata, crocata, aloetica ad fœtum expellendum fruſtra fuiſſe propinata. Singularis etiam obſervatio eſt, quam habet BARTHOLINUS *M. N. C. anno* 1. *dec.* 1. *obſ.* 52. de geminis gravidis, lue venerea laborantibus, quæ a chirurgo, eas eſſe prægnantes, neſciente, mercuriali ſalivatione curatæ, & nihilo minus ſalvos fœtus enixæ ſunt.

§. VII.

§. VII.

a) Variæ observationes.

Ipse ego non semel, sed aliquoties observavi, gravidas quasdam vehementibus acutis febribus, nec non variolis, morbillis, diarrhœis, imo dysenteriis laborasse, & fœtum in utero vivum salvumque retinuisse. Novi etiam aliquot exempla fœminarum generosi stemmatis, quæ, quia non putarunt, se gravidas esse, ad mitiganda pathemata hypochondriaco-hysterica integram curam Carolinarum per aliquot septimanas absolverunt, & postea Tœplicensi balneo per septimanam & ultra usæ, elapsis tribus vel quatuor mensibus, felici partu bene valentes & robustos excluserunt infantes, cum tamen ejusmodi curandi ratio gravidis minus tuta censetur. Neque pauca mihi prostant exempla, quod utero gerentes per acclivia & declivia loca sine ulla noxa per dies noctesque fecerint itinera & nimiis saltationibus immensum in modum se fatigaverint. Nec omnibus impraegnatis terror nocet: alias ob campanarum suborto incendio sonitum inopinatum plures in amplis civitatibus deberent abortire, quod tamen rarius accidit.

§. VIII.

Subjecta abortui.

Quibus præmissis, eas mox subjungere observationes consultum erit, quas de subjectis abortus, attenta præbet experientia. Sic adnotamus, mulieres succulentas, pinguiores, molliores & subtilioris corporis habitus, otiosas, opiparo lautoque vitæ genere utentes, naturæ imbecillioris ac sensibilioris, pathematibus hystericis obnoxias, quæ ordinario menstrua vel copiosiora, vel inordinata fuerunt expertæ, quæ semel abortum passæ, aut quarum matres ad abortiendum proclives fuere, longe faciliores ac opportuniores ad abortum esse, quam fœminas musculosas, duriori fibrarum compage donatas, robustiores, plebejas, minus pingues, & quæ valido exerceantur labore, neque terrori & aliis animi intemperatis motibus nimium indulgent. Constat quoque experientia, illas fœminas, quibus per priores prægnationis menses sanguis ex uteri vagina profluxit, quibus ciborum adpetentia languet, & quæ odontalgiis, defluxionibus tussiculosis, nariumque hæmorrhagiis subinde expositæ sunt, vel sanguinem semel bisve tempore graviditatis è vena mittunt, ad abortiendum minus promtas esse. Ceterum de differenti mulierum natura ad uteri morbos & ad procliviratem abortus insignis locus HIPPOCRATIS qui exstat *de morbis mulierum l.* 11. §. *V.* meretur considerari.

§. IX.

Structura uteri vasculosa.

Hinc autem, cum in quibusdam vel levissimæ caussæ abortum moveant, quem in aliis nulla ars excitare valet, certissima sequitur conclusio, peculiarem uteri in facile abortientibus esse debere dispositionem. Quæ ut innotescat, de uteri structura & usu quædam præmonere, haud alienum erit. Scire igitur refert, 1) quod nulla in toto corpore pars tam numerosa vasorum copia sit instructa, quam ipse uterus, quippe qui, teste injectionum artificio totus ferme est vasculosus. Accipit enim vasa sua & arteriosa & venosa partim a spermaticis, partim hypogastricis, partim etiam ab iliacis. 2) quod in nulla corporis parte venæ pariter ac arteriæ tam copiosis, quam in utero, gaudeant anastomosibus: nam inflatus per spermaticas ventus mox in hypogastricas penetrat. 3) quod vasa uteri in virginibus valde exilia, facta impraegnatione adeo distendantur, ut minimi eorundem ramuli acquirant eam capacitatem, quæ majorem admittit stylum. 4) quod non recto, sed valde anfractuoso, tortuoso, & velut serpentino flexu per uteri substantiam discurrant; 5) quod venæ arteriis longe sint capaciores, ac 6) valvulis plane destituantur. His ex novissimis tribus momentis clarissime patet, circulum & cumprimis refluxum sanguinis per venas uteri valde tardum in statu etiam naturali esse; & hinc uterum præ aliis partibus, nimiis humorum congestionibus, vasorum infarctibus, distensionibus & hæmorrhagiis obnoxium existere ac aptissimum.

§. X.

De cellulis, & foraminibus uteri.

Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri connexio, quod in plurimas cavernulas sive cellulas mutuo communicantes canalium alvei desinant, & sinus ovalis figuræ efforment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam & fungosam reddunt, atque in gravidis mire ampliantur: quo fit, ut uterus præsertim prægnans, transversim sectus, ampla & innumera fere exhibeat foraminula. Hac sinuosa & cavernosa vasorum commissura efficitur, ut non ipse solum uterus in prægnantibus à sanguine contento mirifice dilatetur, ejusque teosa & stricta antea compages laxior atque mollior reddatur; sed etiam orificia extremitatum vasculosarum, quæ in cavo oblique sub membrana uteri hiant, & per quæ aër, canali cuidam inflatus, in ipsam cavitatem haud difficultet transmittitur, magis diducantur, sicque perforata vasculosæ chorii membranæ filamenta excipiant, quo per illa sanguis, ex utero ad fœtum, hunc nutriturus transire possit.

§. XI.

Structura uteri fibrosa, musculosa, elastica, virtus.

Deinceps notari meretur, uteri membranam fibris carneis esse præditam, earumque ingentem congeriem orbiculatim, imo instar retis contextam, in uteri potissimum fundo conspici. Harum ope peculiarem tonum, seu motum systalticum & diastalticum obtinet, quo sese constringere, rursusque dilatare alternis valet vicibus. Et hoc motu recte, secundumque naturam sese habente, liber & expeditus sanguinis per uterum fit circuitus, omnesque illius functiones legitime succedunt. Sed simul observatione dignum est, quod uterus vi dicti hujus motus mirifica & vix comprehensibili potentia gaudeat elastica, qua ejus fibræ & vasa incredibilem in modum distendi & explicari, sicut fit in graviditate; ac excreta sarcina, sicque cessante distensionis caussa, sponte rursus contrahi, coarctari, & ad pristinum statum, ac spatium redigi possunt.

§. XII.

Caussa proxima abortus.

His expositis, porro haud ignorari oportet, fœtum libere in cavitate matricis fluctuantem, & ab umbilicali duntaxat funiculo pendentem, vi placentæ uterinæ, quam secundinas vocant, cum utero ita cohærere, ut illius extrema vascula, tanquam minimi villi in foraminula atque ductus uteri §. X. descriptos inserantur, & cum iis laxe uniantur. Jam ex supra dictis repetimus, quod fœtus in abortu fit mortuus, illumque tantum non semper hæmorrhagia antecedat. Moritur autem fœtus in utero, si succi vitales, unicum illius nutrimentum non amplius ex orificiis

vaso-

vasorum uteri ad villos secundinarum feruntur; quod fit, si placenta uterina, membranosa valde ac vasculosa ab uteri vasorum orificiis, avellatur. Ergo præternaturalis placentæ avulsio perpetuam abortus caussam constituit. Avulsis enim secundinis non aliter fieri potest, quin vasa uterina cruore turgida distentaque copioso, hunc per hiantes ductus & patula orificia in matricis effundant cavitatem; qui una cum cadavere, latera arvi muliebris premente & molestante, (mortua enim corpora semper graviora sunt viventibus) carneas ad motus spasmodico-convulsivos proritat fibras, aut eos jam præsentes adauget; quibus constrictus, & ab omni latere pressus uterus, aperto interno orificio, expellit primo contentum cruorem & fluidum, & stagnando in grumos concretum, ipsamque tandem, ampliore facta apertura cadaveris, sarcinam deponit.

§. XIII.

Caussæ abortus mediatæ sunt 1) externa violentia.

Hæc dicta vero secundinarum avulsio, spasmorum abortivorum immediata caussa, a variis induci deprehenditur mediatis; quas inter primum locum occupant illatæ extrinsecus violentiæ; quippe quæ graviter concutiendo abdomen, rupturam cohærentium laxe villorum facillime inferunt. Hinc per gravem imi ventris percussionem, vel contusionem, sive per ictum & lapsum, sive vehementem corporis exercitationem, saltationem, vecturam fiat, vel nimiam abdominis in allevatione brachiorum, aut gravioris ponderis elevatione factam extensionem, provocari abortus, multis observationibus & exemplis habemus comprobatum. Eidem fundamento innititur abortio, quæ per frequentem & immoderatum coitum excitatur; cujus mentionem injicit GUILIELMUS FABRITIUS *Cent. II. obs.* 80.

§. XIV.

2) Defectus sanguinis.

Deinceps dicta separatio fit ab inopia succi & sanguinis nutritii, per orificia vasorum uteri in apertos secundinarum villos instillari soliti. Nam si orificia vasorum uterinorum ob deficientem sanguinis adfluxum exarescunt; fœtus nutrimentum destitutus perit & corrumpitur, qui hoc in casu sæpenumero absque spasmis & doloribus ejicitur. Hinc dispositæ 1) in morbis gravioribus, febribus acutis malignis, nimiis diarrhœis, maxime dysenteriis, & quidem frequenter circa declinationem abortiunt; 2) ex eodem fundamento abortum provocare valent immoderatæ sanguinis missiones, in subjectis sanguine non adeo abundantibus institutæ, cumprimis in regionibus calidioribus: unde HIPPOCRATES *aph. XXX. sect. V.* recte dicit, quod venæ sectio ad abortum disponat; siquidem ejus tempore ad animi usque deliquium sanguis mitti solitus est.

§. XV.

3) Nimia sanguinis abundantia.

Frequentissimam autem abortuum caussam exhibet nimia sanguinis moles, quam plethoram vocant. Constat nimirum ex supra dictis, progressum sanguinis per vasa uteri venosa in statu naturali esse difficiliorem ac impeditiorem. Quod si igitur illa a copioso humorum affluxu ultra modum distenduntur, & sanguis in sinubus stagnat; sequitur spasmodica fibrarum uterinarum constrictio, tanquam perpetuus distensionis vasorum comes; qua fit, ut sanguis cum impetu ex orificiis arteriolarum eructetur, uterus flaccescat, placenta secedat ab ejus filamentis & vasorum hiatibus, ac demum fœtus utplurimum secundo vel tertio ab hæmorrhagia die excludatur. Hinc cum SYLVIO *Cap. VI. prax. med.* observamus, fœminas gravidas nona decimaque post cessantem menstruorum eruptionem hebdomade fluxum lubinde pati sanguinis satis magnum, & una cum ipso excernere aliquid coagulati carneique; quæ educto circa hebdomadem octavam post cessantia menstrua sanguine, nil simile in se animadvertunt, verum gravidæ manent, atque circa nonum mensem, vivum & vitalem pariunt fœtum. Unde recte concluditur, has prioribus quoque mensibus fuisse gravidas; posthabita vero redundantis sanguinis imminutione abortum fuisse passas, & hoc præsertim fœminis largo mensium fluxui obnoxiis evenit; nam quia fœtus tenerior est, facillime cum uteri hæmorrhagia profunditur. Hinc recte dicit HIPPOCRATES *Lib. de partu octimestri*, plurimas primis quadraginta diebus fieri abortiones.

§. XVI.

4) Omnes res, quæ uterum ad spasmos proritant.

Sæpius quoque abortionum caussæ fiunt omnes illæ res, quæ uterum ad spasmodicas concitare valent stricturas; quibus si præsertim robusta illa fibrarum series, in fundo uteri obvia, afficitur, secundinarum inducitur avulsio. Hoc nomine abortum provocandi potentia pollent 1) vehementiores animi affectus, præsertim gravis iracundia atque terror, præsertim si hæc graviora pathemata invicem jungantur, & unum alterum excipiat, maxime eo tempore, quo menses olim fluere consueverant. 2) remedia ad pellendum fœtum destinata, quæ nimium sanguinis orgasmum incitando, & solidas commovendo partes, votis nonnunquam satisfaciunt: quo quidem fine omnia calidiora emmenagoga, ac diuretica celebrantur, cumprimis oleum succini, & sabinæ; radix filicis, conf. SCHROEDERI *pharmac. med. chym. Lib. IV.* 3) fortiora purgantia, scammoniata, colocynthiaca, jalappina, aloetica, quæ spasmum intestinorum & totius nervosi systematis non raro inducunt. 4) vehementiora emetica, siquidem sub ipso diuturniori ac violento vomitu sæpe fiunt abortiones. 5) tussis ferina ac convulsiva, nec non omnes convulsivi, ac epileptici morbi. 6) fluor denique albus, qui non modo humore acri vellicante, verum etiam relaxando uteri fibras ad abortum disponit. Ex classe rerum non naturalium cibi & potiones adstringentes & maxime omnium, ex nostra observatione vina Gallorum rubra immoderatius allumta, liberiorem sanguis cursum impediendo, ad largas hæmorrhagias & abortum quoque disponunt.

§. XVII.

In quo consistat abortiendi proclivitas.

Verum enim vero, quum omnes hæ caussæ a multis impune ferantur, & hinc semper dispositio quædam ad abortiendum supponatur: quæstio incidit; in quo potissimum consistat illa dispositio? Hanc vero in nimia fibrarum musculosarum, & vasorum uteri elasticorum relaxatione, remissione & atonia collocandum esse, statuo. Namque sub tali insigni toni dejectione libera sanguinis & humorum progressio intercipitur, vasa venosa a nimio sanguinis confluxu valde distenduntur, fiunt varicosa, uterus ad spasmos enormes irritatur, quibus mediantibus extremitates vasorum aperiuntur, nutrimo fœtus perit, atque avulsis secundinis, fœtus præmature expellitur. Et hæc omnia eo certius fiunt, si quædam caussarum mediatarum, brevi ante recensitarum accesserit: quæ, si debitum uteri robur, ac legitimus

per

per illum sanguinis circuitus præsto fuerit, nihil ferme valebunt, testantibus §. VI. adductis exemplis. Hæc ipsa etiam humorum in telaxatis, ac distentis uteri vasis stagnatio caussa est, quod fœtus primis ilico mensibus vitiatus atque corruptus in carneam sæpe massam variæ figuræ atque consistentiæ, quam molam dicere solent, degeneret, cujus ab utero avulsio & exctetio cum magna symptomatum exacerbatione fieri observatur.

§. XVIII.

Confirmatur ex Hippocrate.

Ad ejusmodi præternaturalem à copia humorum uteri relaxationem, tanquam veram abortus caussam, antiquissimum nostræ artis Professorem respexisse, testatur *sect. V. aphor.* 45. ita se habens: *quæcunque moderate corpus habentes, abortiunt bimestres & trimestres, sine caussa manifesta; his uteri acetabula muco sunt plena, & non possunt fœtum continere præ gravitate, sed abrumpitur.* Conf. *etiam aph.* 62. *ejusdem sectionis,* in quo uteri intemperaturam, si nimis siccus sit, accusat, quod ad fœcundandum & nutriendum fœtum plane sit ineptus: laudat vero ejus temperatum & moderatum statum, quo nihil aliud, quam tonus & robur uteri æquabile, moderatum, & ad liberum sanguinis circulum aptissimum subintelligitur.

§. XIX.

Dispositio ad abortiendum acquiritur 1) jure hæreditario, & consuetudine.

Hæc autem dispositio ad abortiendum variis acquiritur modis. Vel enim nativa fibrarum uteri debilitas subest, adeo, ut matres, quæ frequenter abortiverunt, filias generent, ad idem vitium proclives: vel etiam consuetudo meretur accusari, qua fœminæ, quæ semel vel bis abortivere, crebrius in id malum incidunt, idque non raro eodem tempore: licet non semper fœtus, sed loco hujus informis ex sanguine mucoso concreta massa prodeat. Per hanc vero consuetudinem nihil aliud intelligo, quam pravam vasorum uteri laxitatem, & inde provenientem humorum stagnationem, ex abortiendi labore sæpius repetito inductam; ex qua subinde uterus in spasticos & convulsivos motus ex facili ac levissima caussa conjicitur.

§. XX.

2) Malo puerperarum regimine.

Relinquitur etiam utero abortiendi proclivitas, ex præpostero puerperarum regimine. Quod si enim post puerperium uterus non rite a lochiis & stagnante sanguine viscido mucoso liberatus, neque per convenientia remedia colluvies seri impuri è corpore per alvum vel alia excretoria detracta fuerit, neque hinc ad pristinum & naturalem tonum & constrictionem ipse pervenerit: relinquitur ingens atonia, & imbecillitas vasorum, menses non procedunt legitime, non fiunt fœcundi conceptus, fœtus non debite nutritur, sed ante tempus ejicitur immaturus.

§. XXI.

3) Tempestatum vitiosa constitutione.

Ipsa denique tempestatum vitiosa constitutio ad abortum disponere, & hunc epidemicum reddere valet. Unde HIPPOCRATES *sect. III. aph.* 12. asserit, per hiemem pluviosam ac clementem, si ver sequatur aquilonare, mulieres ex facili occasione abortire, vel imbecillos, ac morbosos pueros parere: quia scilicet plethora in gravidis setosa, quæ fere ordinaria est, per præcedentem autumnum humidum & pluviosum, & succedentem ejusdem naturæ hiemem, immensum in modum increscit; superveniente autem aëris statu aquilonari, quo à superficie ad interiora pelluntur humores, necesse est, ut ad ipsum uterum nimia & impetuosa fiat seri excrementitii confluxio, fœcunda abortionis genitrix. Cui quidem observationi hanc subjiciendam reor cautelam; quod talis aëris status non omnes gravidas, sed eas potissimum, quæ sanguineæ & humidioris temperamenti sunt, afficiat.

§. XXII.

Prognosis abortionum.

Omnis abortus est periculosus, eo magis, quo adultior fœtus existit. Cumprimis ille periculo non vacat, si mola cum ipso fœtu præsens est; quippe quæ, hoc excluso, utero firmiter alligata remanet, nec tam facile eliditur. Tunc nimirum dolor dorsi & ossis sacri semper urget, abdomen intumescit, vires consumuntur, lenta est febris, & pravus ex utero promanat humor, vitalesque universi corporis fatiscere incipiunt functiones. Multum sane hoc vitium medentibus facessere solet negotii, præsertim, quando ipsæ fœmellæ sensibilioris naturæ, ad animi commotiones valde proclives, & pathematibus hystericis obnoxiæ fuerint. Pathemata quæ abortum sequuntur, HIPPOCRATES *l. II. de morbis mulierum* §. *V.* ita describit: *si fluxus ex utero obortus fuerit; sanguis multus fluit, & grumi compacti excidunt: & dolor occupat lumbos, & laterum mollitudinem, ac imum ventrem & durus est venter, & ad contactum dolet; & rigor ac febris acuta corripit; debilitas oboritur; & omnia præter humeros ad scapulas dolent; & calor invadit; & rubescit, & venæ duræ fiunt ac renitentes.*

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Omne plerumque consilium & auxilium, quod in abortionis negotio, à medente spectari & promitti potest, in eo duntaxat consistit, ut præcaveat imminentem abortum. Quod impetrare licet, si ope remediorum ex diætetico, pharmaceutico, & chirurgico fonte petitorum, eas caussas, quæ pravam abortiendi dispositionem utero inducere possunt, omni cura ac studio amovere nitatur; debitumque utero robur restituat.

§. II.

Venæ sectionis necessitas & utilitas.

Quum igitur ex supra dictis perspectum habeamus, vasorum uteri à copiosiori sanguinis adfluxu infarctum primam & præcipuam abortionum caussam constituere: facile patet, non certius, nec efficacius ad præcavendum id vitii genus tempestiva sanguinis missione dari præsidium. Hoc & experientia, & creber usus peritissimorum medicorum à longo jam tempore stabilitum confirmatumque dedit; & nos eo solo complures fœmellas, quæ crebrius abortum perpessæ sunt, ad statum pariendi tempus deductas novimus. Sed primo quidem notari meretur, quod, cum creber abortus utplurimum circa finem tertii ab impragnatione mensis, propter largiorem sanguinis ad uterum affluxum, quem fœtus ad sui nutritionem tunc nec requirit, nec ferre potest, incidat, tutissime circa id tempus, præsertim abortui jam adsuetis vena in brachio secetur: ea enim hoc in loco, suffragante omnis antiquitatis testimonio, securior, quam in locis inferioribus habenda est. Nihilo minus in totum non negari potest, quin venæ sectio etiam

in

in pede gravidarum, praesertim ultimis circa partus tempus mensibus commodissime possit institui. Deinceps vero circumspecto praesentis medici judicio committendum est, quantum sanguinis emittere, & quoties ejus missionem iterare conveniat. Nam eam pro diversitate plethorae, majorique vel minori sanguinis ad uterum congestione ter saepe, vel quater intra graviditatis tempus esse repetendam, crebra nos docuit experientia. Vid. AMATUS LUSITANUS *cent. II. curat.* 95. it. MISC. NAT. CUR. *Dec. I. A. VI. obs.* 204. *A. IX. X. obs.* 48. ubi refertur, medicum foeminam, quae octies abortiverat, repetitis venae sectionibus circa initium quarti mensis, item circa septimum ab ulteriori abortu praeservasse. Nec deficiunt exempla, ubi singulis mensibus ex venae sectione petendum fuit auxilium: cujusmodi observationes apud STALPART VAN DER WIEL, HILDANUM, BILLINGERUM, RIVERIUM *Cent. I. obs.* 53. VERSAZAM *Cent. I. obs.* 82. aliosque non sine fructu legi possunt. Cumprimis vero tunc opportunissime detrahitur sanguis, si naturam in movendo abortu esse occupatam, ex doloribus modicis, lumbos potissimum infestantibus, & ad ossa ischii, nec non os sacrum descendentibus, colligitur. Cujusmodi molimina ad abortum quoties occurrunt, toties, monente Clarissimo BOERHAVE, sanguis è partibus superioribus mittendus est. Utilissimum hanc in rem FERNELII monitum, quod habet *l. 11. meth. med. c.* 12. *inferiores praegnantium venas*, scribentis, *incidere minime tutum, quod impetu deorsum converso menses procedant, praecipitetur que foetus.*

§. III.

Alvi lubricitas praecavet abortum.

Quum porro gravidae, quibus alvi constipatio familiarior est, & quae insuper pathematibus hypochondriacis, vel hystericis obnoxiae sunt, ad abortiendum admodum pronae deprehenduntur: eo respicere debet medicus, ut per totum gestationis tempus maxime prioribus mensibus, apertam convenientibus remediis servet alvum. Ego non semel quidem, sed saepius observavi, quod, uti a sanguinis abundantia in gravidis, vasorumque imi ventris nimia repletione difficillime succedit alvinae excretionis negotium; ita eadem, subtracta legitima sanguinis quantitate, ad pristinum mox redeat officium. Inter pharmaca vero, quae hic alvinam excretionem tuto adjuvant, eminent passulae, mannata, inque primis rhabarbarina. Probatae prae ceteris fidei est sequens electuarium: recipe rhabarbari pulverisati unciam unam, mannae uncias duas, cremoris tartari drachmas duas, solvantur leni calore in aquae veronicae libra dimidia; colaturae addatur passularum minorum libra una, & inspissetur leni calore in vase stanneo, adjecta sub finem pulveris cinnamomi drachma una; cujus duo vel tria cochlearia circa prandium, vel somni tempus capiantur. Iis vero, quae magis sero, quam sanguine abundant, proficuae potius sunt pilulae BECHERIANAE, vel ad earum exemplar paratae; quarum eo tutior erit virtus, si ad infringendam, quam in nonnullis excitare solent ebullitionem, cum ipsis pulvis quidam absorbens, detersivus & nitrosus exhibeatur. His etiam commodissime substitui possunt pilulae marocostinae pariter ac de succino Cratonis.

§. IV.

Dispositio ad abortum ex male

Saepius fit, ut neglecta uteri post partum à sordibus ipsi inhaerentibus purgatione, remaneat ad abortum proclivitas, quam quidem praecavere licet per convenientia laxantia, balnea & tonica. Ex laxantibus praeter dictas pilulas, usurpari potest infusum, quod paratur ex radicis aristolochiae rotundae, zedoariae, pimpinellae, rhabarbari ana uncia dimidia, herbae melissae manipulo uno, florum cheiri, anthos, salviae ana pugillis quatuor, seminis levistici, cumini, cardamomi, corticum aurantiorum, baccarum lauri ana drachmis duabus, fibrarum hellebori nigri, agarici trochiscati ana uncia semis, passularum minorum unciis tribus, quae affusa vini Rhenani mensura una & dimidia, leni extrahantur calore. Deinceps balnea aquae dulcis conveniunt, in quibus, ad roborandum uterum, sacculos speciebus nervinis repletos ventri adplicare juvabit, quales sunt herba rorismarini, pulegii, marrubii, artemisiae, salviae, majoranae, summitates origani, serpilli, menthae, flores chamomillae vulgaris & Romanae, & semina quatuor carminativa. Ubi vero balnea locum non habuerunt, summo cum fructu adplicatum vidi emplastrum Rostingii, vix satis commendatum, quod ex lithargyrio, oleo olivarum, cera, therebinthina, oleo laurino, gummi galbano, opopanace, ammoniaco, bdellio, olibano, mastiche, myrrha, aloe & camphora, debita dosi permixtis componitur, & ossi sacro, nec non regioni pubis diutius adplicatur.

post partum regimine quomodo tollenda.

§. V.

Abortus ex tempestatum vitio, quomodo praecavendus.

Quoniam denique secundum *aph.* 12. *sect. III.* HIPPOCRATIS, australis, aut pluviosa diuturna hiems, epidemici abortus caussam ac occasionem subministrat: providere oportet medicum, ut non modo victus & vitae regiminis ejusmodi temporibus exquisita habeatur ratio; sed & corpus liberetur a sordibus copiosis, servata liberiori perspiratione, & alvo aperta: unde ne frigidae aëris tempestati corpus exponatur, nec acida aut adstringentia ingerantur alimenta, probe cavendum est. Abstinere etiam tunc praestat a coena largiori, carnibus, placentis, omnibusque esculentis pinguioribus, quippe quae gravidarum adpetitui quidem, minime vero sanitatis integritati tunc temporis respondent.

§. VI.

Imminens abortus quomodo tractandus.

Quod si vero, post praevium terrorem, aut alias violentas caussas, abortum imminere, ex dolore lumborum, spasmis ad uterum tendentibus, extremorum frigore, & praecordiorum constrictione cognoscatur: vena protinus in brachio secanda est, eumque spasmorum violentia demulcenda. Huic scopo inserviunt mixturae analepticae, blande diaphoretica & antispasmodica virtute praeditae; quales confieri possunt ex aqua melissae turcicae, liliorum convallium, florum tiliae, primularum veris, aqua cinnamomi, pulvere marchionis, cornu cervi philosophice praeparato, tinctura coralliorum, liquore nostro anodyno minerali, & syrupo acetositatis citri. Extrinsecus balsamum vitae dictum, nec non embryonum, pani tosto infusum umbilicali regioni admovere juvat.

§. VII.

Haemorrhagia abortiva quomodo tractanda.

Quod si porro enormis jam facta haemorrhagia fuerit; illa nunquam adstringentibus ac narcoticis sistenda est; quoniam ea remedia vel adstringendo, vel relaxando nimis uteri fibras, ad abortum magis disponunt. Potius, si ab ullo remedio auxilium sperandum est, id a venae sectione in brachio instituta, vel medicamentis nitrosis, leni-

leniter papaveraceis, antepilepticis, nec non liquore nostro anodyno, præ omnibus aliis exspectari potest. Præterea dantur etiam casus, ubi abortus, & ejus procuratio, valde salutaris, imo necessaria est, ad vitam gravidæ servandam: quando nempe enormis hæmorrhagia, mense septimo vel octavo ex utero prodit, nulla ratione sistenda, cumque animi deliquiis juncta, quam demum ipsa mors sequitur. Tunc est consultissimum, fœtum, qui plerumque mortuus est, vel medicamentis, vel manuali operatione cito expellere; qua de re perdocta BOHNII disputatio *de abortu salubri* legi meretur.

CAUTELÆ, ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Quomodo abortus in morbis acutis sit præcavendus.

Si morbus acutus, continua febris exanthematica, variolosa, vel morbillosa, aut etiam intermittens abortum in gravidis minatur: instituta in principio venæ sectio magnam spondet utilitatem; adeo, ut, si negligatur, dolores, spasmi, & vehementes sanguinis commotiones quam facile abortum provocare queant. Insuper summopere a nimis calido regimine est abstinendum, & ea præbenda remedia, quæ nimiam humorum ebullitionem deprimunt. Ne etiam in declinatione horum morborum, quod non raro contigisse visum est, fœtus ob alimenti inopiam expellatur; consultum est, deficientes succos nutritios jusculis carnium juniorum animantium, præsertim vitulinarum, quibus incocta sunt hordeum, radix scorzoneræ, & vitelli ovorum, reparare; & pro potu aquam hordei, cum aqua cinnamomi, succo citri, saccharo & vino permixtam exhibere. Hoc in casu, sanguinem velle detrahere, foret perniciosissimum.

§. II.

Curatio specialior puerperarum.

Puerperas, ad repurgandum uterum, hac potissimum ratione tractare consuevi, ut præmissa, ac per tres dies continuata per pilulas balsamicas, vel infusum laxans uterinum evacuatione, eas per triduum in balnea descendere jusserim; tum rursus repetita purgatione, pari modo balnei usum subjunxerim; ac denique eandem methodum, si opus fuerit, tertia vice iteraverim. Ego profecto hac ratione plures, quæ ex abortu steriles fuerunt redditæ, vel informes polyposas carneas massas, vel concrementa ex sanguine & pituita coagulata, variæ figuræ in utero progenita aliquot vicibus excluserunt, per Dei gratiam ad pristinæ sanitatis vigorem optime reduxi.

§. III.

Abortus, qui in dysenteria suboritur, tractatio.

Quum in dysenteria abortus propter tenesmum continuum ac vehementem potissimum fit; huic primum omnium aptis remediis occurrendum, fotibus nimirum emollientibus, vel injectione clysterum, qui ex meris mucilaginosis sunt compositi v. g. ex semine psyllii, fœnu græci, cydoniorum; vel suppositoriis ex spermate ceti, sevo hircino, cera alba, croco, & tantillo olei hyoscyami.

§. IV.

Abortus in hystericis præservatio.

Quando pathemata hypochondriaca, vel hysterica frequentioribus caussam præbent abortibus: non facilis restitutionis spes est per remedia pharmaceutica; sed omne auxilium a convenienti tam interno, quam externo aquarum thermalium usu, quo etiam sterilitas nonnunquam sanatur, exspectari debet.

§. V.

Cautela circa venæ sectionem.

Quando post vehementem terrorem metus abortionis imminet, præsertim in sanguine plenis, & quæ jam olim huic malo fuerunt obnoxiæ, venam quidem secare convenit; sed cavendum simul, ne venæ sectio statim a terrore instituatur, si extrema adhuc refrigerata, & præcordia constricta fuerint; sed exspectandum, donec natura remotis spasmis, inceperit, sanguinem citatiori motu cordis ad extimas rursus propellere partes: alias constans docet experientia, sanguinis sub ipso motuum vigore factam detractionem, ad promovendum potius, quam coercendum disponere abortum.

§. VI.

Molarum præservatio.

Nonnunquam secundo vel tertio post partum mense fit, ut massæ informes membranaceæ, cum præcedente enormi hæmorrhagia & lipothymiis utero excludantur, idque decima vel duodecima septimana repetatur; unde omnis conceptionis perit spes: quamobrem opus est, ut post abortum balneæ ac pilulæ balsamicæ per aliquod tempus adhibeantur, iisque uterus a sordibus ipsi inhærentibus, quæ molarum generationi caussam præbent, probe purgetur.

§. VII.

Regimen gravidarum.

Quando gravidæ se ab abortu præmunire cupiunt; cavere sibi debent ab acidis, à frigore, à vino, nimiaque carnium copia. Fugere etiam debent adfectuum intemperantiam, præsertim subitum terrorem; nec non cuncta fœtida, maxime extinctarum candelarum fumos. Quæ alvi obstructione laborant, eam, vitatis purgantibus, per supra dicta laxantia lubricare debent; quo nomine clysteres etiam laudari merentur.

§. VIII.

Adstringentium noxa.

Quandocunque jam facta est secundinæ ab utero separatio, testante id sanguinis ex uteri cavo grumosi profusione, imprudenter ad abortum præcavendum ageret medicus, si interne adstringentia propinare vellet; siquidem fœtus jam separati vel etiam mortui retentio, & hinc ejus vel secundinarum orta putredo, atque etiam cruoris retenti coagulatio & corruptio gravia & periculosa minatur symptomata. De quibus docte egit B. SLEVOGT in *progr. de partus retardati nocumentis*, dissertationi *de restitutione in vitam suffocatorum*, præmisso Jen. 1705. Sed præstat tunc circumspecte & prudenter fœtus excretionem promovere. Quo nomine laudatissima efficacia pilulæ temperatæ balsamicæ, cujus generis sunt BECHERIANÆ, marocostinæ, aloëphanginæ, item Cratonis, modo aloës succotrinæ dosis imminuta fuerit, compluribus memorabilibus exemplis se usque eo commendarunt.

§. IX.

Cautela circa potum.

Ego non semel, sed iterum fœminis sanguineo-phlegmaticis, à potu cerevisiæ spirituosæ & saturatioris valde nutrientis & nimias uteri hæmorrhagias & frequentiores abortiones cum observaverim; insigni cum fructu & felicissimo successu, potum aquæ simplicis vel ptisanæ quotidianum ad præcavenda hæc mala suasi sumendum.

§. X.

§. X.

Abortus ob sanguinis orgasmum imminentis tractatio.

Ubi ex nimia & orgastica sanguinis ebullitione in gravidis dolores in lumbis cum pulsuum celeritate, inquietudine, & vehementiori infantis in utero motu, abortum indicare videntur, præter quietam corporis continentiam, cum tranquilla mente & tenui diæta junctam pulveres temperantes, qui matrem perlarum, pulverem Marchionis, nitrum purificatum, solutionem oculorum cancri cum acido citri factam recipiunt, & cum aquis leniter analepticis & antispasmodicis, cujus generis sunt aqua nucistæ, florum chamomillæ, liliorum alborum, convallium, melissæ, rubi idæi, cerasorum nigrorum exhibiti auxilium ferre solent promtissimum.

§. XI.

Cautela circa motum corporis.

Quamvis validior & diuturnior corporis motio & succussatio e. g. per vecturam in non assuetis ad abortiendum occasionem non raro præbeat; attamen in assuetis id minime locum habet, ut potius frequentior & moderatior vectura circa octavum mensem nunquam non proficua sit, etiam iis, qui in proximo parturiendi studio versantur. Nam externo corporis motu motus sanguinis progressivi vitales promoventur, humores evadunt fluidiores, & superflui ac impuri per auctam spirationem excluduntur, obstructi quoque tubuli reserantur, ut deinde & facilior partus & felicior valetudinis in puerperio status inde fiat. Exempla etiam in vulgus nota sunt quod fœminæ, quæ laborioso motu vitam sustentant, semper fere felicius & partum & puerperii tempus peragant præ iis, quæ vitæ sedentariæ nimis deditæ sunt.

§. XII.

De venæ sectione præservatoria.

Quoniam in fine tertii mensis solenniter fere fœminæ abortire consuescunt, præsertim quæ extra graviditatem menstruis temporibus copiose per plures dies expurgantur; ad præoccupandum ejusmodi malum sanguinis missiones sunt utilissimæ. Neque ab hac sententia alienus est FERNELIUS *qui l. II. meth. med. cap. XII.* scribit: *Multa, nisi vena circa quartum mensem secetur, abortiunt*; sed tale remedium etiam circa initium tertii mensis, si abortuum prodromi adfuerint, locum obtinet commodissimum. Accedit, quod cum ratione & prudentia, in gravidis, quæ plerumque in statu plethorico versantur, administrata venæ sectio etiam saniores & vividiores fœtus reddat. Quod si auxilii genus omittatur, & debiliores & ad epilepsiam & ventris convulsiva tormina proniores sæpenumero infantes observavimus, cujus rei facilis potest reddi ratio, quia impuriori lympha, quæ ex plethora salutares excretiones impediente gignitur, eorum corpus nutritur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Abortus, eum insequens hæmorrhagia uteri, & molarum excretione.

Fœmina quinquaginta annorum, macilentæ ac tenerioris constitutionis aliquot liberorum mater, tertio novissimæ impregnationis mense ob vehementiorem terrorem, & intensius cui se exposuit frigus, juncta enormi hæmorrhagia, & insigni virium prostratione abortivit. Ab hoc tempore perenne sanguinis ex utero continuavit profluvium, quod, licet interdum conquiesceret; mox tamen recruduit. Præterea ingens imi ventris intumescentia, multis palpitationibus ac volutationibus intus perceptis stipata remanebat; quæ primum novæ graviditatis suspicionem movebat; dein vero, cum ultra annuum inhæreret tempus, ea spes evanescebat. Tumor ille potius mox tensus atque durus, mox vero mollis ac suppressus erat, pedes leviter, vespertino potissimum tempore intumescebant, & in hypogastrica regione perpetuum gravitatis ac ponderis sensum percipiebat, persistente sanguinis continuo fluxu. Quo in rerum statu, cum varia carminativa, laxantia, elysteres, ac leniter constringentia in cassum fuissent adhibita, thermas tandem Carolinas adiit; quibus per triduum usurpatis, cruenta mox conquievit fluxio, & quum, continuato aquarum potu, copiosa viscida materia per alvum æque ac urinam redderetur, brevi tempore, abdominis subsedit tumor. Quamobrem ad balnea descendebat, hisque vix semel utebatur, cum vehementissimis doloribus ac spasmis, parturientium similibus corriperetur ac sub iis aliquot concrementa carnea & membranacea, quæ molas dicunt, excernerentur. Ex quo perfecte convaluit.

Epicrisis.

Abortum naturali partu periculosiorem esse, & gravissimos ex utero morbos post se trahere, indubia constat experientia. Hujus autem rei hæc mihi videtur ratio, quod in partu ejusmodi immaturo, secundinarum quædam portio, plerumque remaneat in utero; quæ ad varia mala, inflationes ventris, dolores, mensium suppressiones, vel perpetuum fluorem, exulcerationes, molas, concretiones membranaceas, & polyposas, materialem caussam subministrat & occasionem; quin & ipsam interdum inferat sterilitatem. Quod etiam in nostro factum fuisse casu, nullum est dubium. Quare ad avertenda ejusmodi vitia, non præstantius est consilium, quam ut aliquot post abortum diebus, ea propinemus remedia, quæ facultate roborandi, & uterum, ab inhærentibus ipsi sordium reliquiis purgandis pollent. Hæc inter principem locum occupant pilulæ BECHERIANÆ; quippe quæ continuato usu magnam in præcavendis uteri vitiis, & abortationibus præstant utilitatem. Ubi vero hæc negliguntur, & enata vitia diutius trahuntur; non certius ac præsentius illis tollendis præsidium, quam ex decenti interno pariter, ac externo thermarum usu reperitur; quæ eo insigniorem exserunt efficaciam, si pilulis balsamicis secundentur.

OBSERVATIO II.

Abortus venæ sectione præservatus.

Fœmina adhuc junior sanguine plena, staturæ brevioris, habitus laxioris & spongiosioris, alvi ordinario adstrictioris, per quatuor jam vices, si gravida esset, semper inter tertium quartumque mensem passa est abortum. Cujus præcavendi caussa, medicus consultus, circa tertium quintæ impregnationis mensem, venam in brachio secandam, & quinque cruoris uncias detrahendas curavit. Quum ordinarium abortiendi tempus, quartus nimirum mensis accederet; sensit spasmodicos motus, flatulentias, & compressiones in lumbis & abdomine, adeo, ut iterum immineret abortus. Verum datis interne analepticis cum antispasmodicis mixtis, & exterius regioni umbilicali adplicato pane tosto, balsamo vitæ meo irrorato, retinebatur fœtus. Accedente sub-

subinde septimo mense, denuo atroces circa lumborum regionem percipiebat dolores; quos medici à calculo renum derivabant, sed remediis ad calculum pellendum destinatis frustra pugnabant. Octavo mense pedes & femora mirum in modum intumescebant, & nono partus vivus excludebatur felicissime, subsequente copiosissimo lochiorum & aquarum effluxu. Paulo post iterum concepit, duranteque graviditate bis, tertio nimirum, & septimo mense, venam tundendam præbuit: unde factum est, ut licet dolores reverterentur, illi tamen mox conquiescerent, & illa legitimo tempore partum ederet felicem.

Epicrisis.

Spasmi, sicut generatim omnes, ita etiam illi, qui in gravidis, tanquam abortuum caussæ occurrunt, monente jam HIPPOCRATE, vel ex repletione, vel inanitione proficiscuntur. Priori casu abortus fit ex copia sanguinis in uteri vasis, & circa lumbos stagnantis; & subjecta tum plerumque deprehenduntur spongioso corporis habitu, venisque turgentibus prædita, bene adpetunt, sed parum moventur, & ex ipsa sanguinis in imo ventre stagnatione, alvi sunt segnioris. His, præsertim si jam passa fuerint abortum, ad hunc præcavendum, summo cum fructu vena, iterato secari potest; cujus operationis excellentem effectum, & præsens casus testatur, & RAYGERUS in M. N. C. *anno VI. obs.* 204. illustri confirmat exemplo. Aliter se res habet, si ab inanitione, i. e. defectu sanguinis & nutrimenti producatur abortio; ubi corpus est gracilius, vasa minora, pulsus frequens & debilis, internus calor, appetitus jactura, viriumque imbecillitas. Hoc in casu minime secanda est vena; tantum abest ut prosit, ut potius inde ad ipsam abortionis provocationem multum contribuat. Præstat potius alimentis nutritivis & analepticis medicinis, & matris viribus succurrere, & foetui nutrimentum suppeditare.

Observatio III.

Partus septimestris post hæmorrhagias abortivas variores.

Juvencula mulier, unius & viginti annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, præter variolas sexto ætatis anno feliciter superatas, integra sanitate gavisa, obesa subinde sanguineque plena, menstrua ab anno decimo sexto justo tempore copiosa reddidit. Viro nupta bis felici cum successu peperit; sed post primum puerperium corpore magis extenuata, post alterum mensium inordinatum, mox nimium, mox parciorem experta fuit fluxum. Paulo post mense Martio tertium utero concepit, testantibus mensium suppressione, nausea, vomitu, ciborumque fastidio; & circa finem Junii foetus motitationem in utero sentiens, se ad dimidium gestationis tempus pervenisse putavit. Tertio post perceptum motum die, nocturno tempore ex improviso citra ullam caussam præviam uno impetu integra cruoris mensura ex utero profluebat; quamobrem postridie vena in brachio secabatur conjuncto confortantium, temperantium, & præcipitantium interno, nervinorum externo usu, cum egregio levamine. Verum, novem elapsis diebus, eadem recidebat hæmorrhagia, & sic continuabat, ita tamen, ut per diem ab ipsa immunis exstiterit, noctu vero, prævio tensionis in capite & brachiis, atque formicationis in pedibus sensu, dorsique dolore, uno impetu sanguinis quidpiam promanaret; tumque simul & semel usque ad futuram noctem conquiesceret hæc cruenta fluxio; & ceterum somnus pariter ac adpetitus essent integri. Adhibitis pulvere antispasmodico, pilulisque balsamicis STAHLII intra aliquot hebdomades cessabat ea uteri hæmorrhagia, & ægra habebat optime. Sub finem Augusti mensis vero citra opinionem pedum spasmi, horrendi in dorso ac lumbis dolores, hypogastricæ regionis tormina, & adfirmante obstetrice, pariendi tempus imminebat. Nec spes vota fallebat; siquidem perseverantibus per aliquot dies doloribus, excludebatur tandem vivus partus; sed uti ex calculo ægrotantis pariter ac ipsa tenelluli debilitate adparebat, septimestris, qui post unam alteramque horam exspirabat; matre salva manente, & ad pristinum sanitatis vigorem redeunte.

Epicrisis.

Attentione certe perquam digna est hæc observatio, quod medio gestationis tempore, foetu manente vivo & sine abortu uno impetu, integra sanguinis mensura ex uteri cavo profluxerit. Quæ subita & grandis hæmorrhagia sine secundinæ ab utero minimum partiali avulsione & ruptura vasis sanguinei contingere non potuit. Quamvis autem idoneis ad abortum promovendum remediis iisque præstantissimis datis foetus salvus manserit; tamen quia vas sanguineum ruptum, sub utero extenso non coalescere vel consolidari potuit, factum est, ut elapsis novem diebus hæmorrhagia licet non tam enormis iterum secuta fuerit. Et quoniam ob profusionem sanguinis debito nutrimento foetus fuit destitutus, septimo demum mense valde extenuatus & imbecillis exclusus est, & post horam exspiravit.

Res est alias periculi plenissima, quod multis possem confirmare exemplis, quando septimo vel octavo mense ex vase sanguineo rupto tam copiosa & effrænis hæmorrhagia uterina fit. Nam nisi natura partum mox acceleret, vel circumspecta arte, quoad fieri potest, foetus ex utero expellatur vel manibus extrahatur, de vita non modo infantis, sed & ipsius matris actum est. Ceterum in valde plethoricis fœminis tempestiva circa finem tertii mensis instituta sanguinis missio ejusmodi periculosis hæmorrhagiis præcavendis convenientissima est. Cavendum vero in ejusmodi casibus est, à fortioribus ad cohibendas hæmorrhagias stipticis tam internis quam externis; quorum ope reprimitur quidem cruor, quia abit in massam coagulatam, sed horripilatio, dolor circa uterum & dorsum vagus, cum animi inquietudine, ac pavore succrescit, & nisi natura ipsa resurgens validior propulsionem foetus moliatur, exitiosa inde consequi symptomata, non mirum videtur.

Observatio IV.

Abortus cum symptomatibus hypochondriacis.

Fœmina viginti octo annos nata, temperamenti cholerico-sanguinei, tenerioris strictiorisque corporis habitus, ante quinquennium prævia vehementi excandescentia septimestrem enixa est partum. Lochia sub puerperio fluebant parciora, & hinc ab eo tempore hypochondriacæ accesserunt passiones, velut capitis dolores, vomitiones, vomendi conatus, gravativus in ventriculo sensus, tormina imi ventris, alvi segnities, extremorum frigus, gelidaque in certo capitis spatio sensatio. Hæc symptomata per intervalla invadebant, nec prius remittebant, quam donec bilis æruginosa vomitu redderetur. Binis post annis utero rursus cœpit gerere, atque circa medium

ge-

gestationis tempus recensitorum malorum vacuitate gaudere. Sed hoc tempore successit febris tertiana, & per novem inhæsit menses. Neque tamen minus sub ea ipsa partum feliciter debito tempore edidit, lochia sufficienter fluxerunt, & subinde menstrua quoque legitime promanarunt. Tandem sublata febri, pristina hypochondriaca recruduerunt pathemata, cum perpetuis vigiliis, & mentis insigni contristatione stipata: & à commendato sub paroxysmo aquæ frigidæ potu, datisque pilulis aloëticis, magis invaluerunt. Neque remiserunt per insequentem graviditatis statum; tantum abest, ut novissimè tres menses gravida, post gravem animi commotionem abortiret, & posthæc malo suo ad hanc usque diem vehementius adfligeretur: appetitus ceterum justo est avidior; & à suaveolentibus male habet. In hoc rerum statu meum implorabat auxilium. Ego re paulo solertius expensa judicavi internum Carolinarum usum & postea balneum Tœplicense utilissimum tum ad obstructiones & infarctus viscerum, unde mali hysterici & hypochondriaci origo, submovendos, tum ad uteri tonum valde debilitatum restituendum; absoluta vero hac cura præter exactam diætam, & abstinentiam per aliquot tempus à coitu, elixir meum viscerale cum essentia succini & rhabarbari mixtum singulis diebus bis sumendum una cum decocto pro potu ordinario ex raspato ligno sassafras & passulis composito commendavi.

Epicrisis.

Pathemata hypochondriaca & hysterica à fibrosa uteri quoad ejus tonum, robur, & elaterem substantia læsa, quæ post partum & abortum fit, nisi congruis remediis cito restituatur, originem suam subinde ducere; non novum est, sed quotidianis exemplis confirmatur. Nam naturalem sanguinis per vasa uteri circuitum inordinatum & læsum, per nexum, qui est inter vasa sanguinea universi corporis, mox inordinatus & turbatus sanguinis motus per universas & maxime nobiliores partes subsequitur. Inde fit, ut affectiones hypochondriacæ & hystericæ sint systematicæ, in quibus omnes partes a naturali sua functione descistunt. Et inde etiam accidit, ut quæ vehementiori gradu hysterici & hypochondriaci mali laborant, fœtum vivum & sanum debito tempore vix parere queant, & ad abortiendum valde fiant proclives. Sed quoniam febris tertiana & quartana rite succedens & tractata, virtutem sæpius medicinalem habet à multis impuritatibus, obstructionibus & infarctibus corpus liberandi, factum inde etiam est, ut præsens fœmina sub febre & fœtum retinuerit, & feliciter pepererit. Postquam vero febris in nostra ægra forsan per incongrua artificia sublata fuit, non modo affectio hypochondriaca recruduit, imo exacerbata, sed immatura etiam fœtus expulsio secuta est. Dici enim vix potest, quantam in curando prudentiam & judicium intermittentes febres, præsertim si chronicæ in fœminis factæ fuerint, desiderent. Quæ res si negligitur, statum perpetuo valetudinarium inde sæpius animadverti. Neque vero ego præsentius unquam auxilium quam in tempestivo & prudenti externo & interno aquarum thermalium usu me deprehendisse, ingenue profiteor.

OBSERVATIO V.

Crebri

Triginta annorum fœmina, robustior, & sanguinea, præter binos infantes, quos sub conjugii auspiciis feliciter exclusit, bis septimestres, quater quinquemestres passa est abortus, qui hunc in modum tristem luserunt scenam. Graviditate ad mensem tertium protracta, in dorso & sinistro hypochondrio tendentes ac lancinantes persensit dolores, qui sensu ponderis cujusdam stipati, ad regionem pubis excurrebant, cum alvi tenesmo, alvi obstructione & flatulentiis. Tum copiosus, & enormis sanguinis ex utero fluxus excepit, qui per certa intervalla continuavit ad abortionis supra dictæ usque tempus. Fœtu, qui plerumque sanguine totus suffusus fuit, excluso, dolores in sinistro hypochondriaco nihilo secius per aliquod adhuc tempus continuarunt. Quo in rerum statu novissime rursus concepit & cum tertium imprægnationis mensem explevit, recruduit uterinus fluor: qui licet iterum evanesceret post tusam in brachio venam, adfligebant tamen dolores hypochondrii sinistri, decubitus ponderis ad pubis regionem, obstructio alvi, flatulentiæ, tenesmus, & mammæ lacte turgebant. Ceterum extra prægnationis statum non habebat, de quo conquereretur; & quamprimum conceptio facta est, crebris vexari solebat sternutamentis. Ut igitur hac vice fœcunda gaudere prole posset, meam petiit opem.

abortus circa medium gestationis tempus.

Epicrisis cum consilio.

Prima quam huic ægræ de sua valetudine me consulenti proposui, hæc fuit quæstio: Quo potus genere huc usque usa fuerit? dixit, coqui in loco, ubi degebat, cerevisiam valde saturatam & spirituosam adeo, ut ex haustu duarum mensurarum homines inebrientur. Tetigi pulsum, qui valde erat magnus; conquerebatur de perpetuis fere lumborum doloribus, & à gravi terrore primum abortum excitatum esse edixit. Ego aquam puram fontanam, quam maritus asseveravit ibi esse saluberrimam, pro potu ordinario assumendam suasi. Deinceps dedi pulverem ex conchis præparatis, cornu cervi philosophice præparato & nitro, singulis æquali pondere mixtis, cujus drachmam quotidie circa lecti introitum usurpandam commendavi. Dedi quoque emplastrum, quod erat saponatum BARBETTE cum oleo hyoscyami malaxatum, lumbis dolore & spasmo affectis applicandum. Demum ut elapso mensis spatio rursus venæ sectionem admitteret suasor fui. Quæ præcepta & monita cum accuratius observavit, factum est, ut feliciter consueto tempore pepererit. Ex quo clarissime apparere arbitror, ad plethoram, si hæc vel ad vires vel ad vasa frequentioris causa abortus fuerit, minuendam non tantum venæ sectionem in auxilium vocandam, sed & aliis remediis ex diæta desumtis præcipue congruo potu opus esse.

OBSERVATIO VI.

Fœmina recens nupta sanguineæ & vegetæ constitutionis, prima vice per duos menses gravida, inopinato eoque sat vehementi percellitur terrore, quo fit, ut præmaturis gravibus abdominis correpta spasmis, fœtum excluserit & per tres hebdomades ægre habuerit. Tempore, quo menses fluere consueverant, loco sanguineæ excretionis fluor successit albus, qui nullis obtemperavit remediis. Nihilo tamen minus iterum gravida facta, diu non modo ad terrorem & affectus animi proclivis, sed & de lumborum atroci dolore,

Abortus frequens.

qui plerumque animi turbas sequebatur, conquesta fuit. Non ita multo post ex improviso valde terrefacta iterum abortum passa est; qui nec venæ sectione nec aliis convenientibus remediis arceri potuit. Ex quo tempore valde debilitata, levi ex caussa in terrorem rapitur, qui dormientem maxime exagitat, cum anxietate & interno ardore molestissimo.

Epicrisis cum consilio.

Magna certe motuum & affectionum animi cum ipso utero communicatio & mutua conspiratio observatur. Cujus rei luculentum, quæ in utero gerunt fœminæ, testimonium præbent. Nihil enim frequentius contingit, quam, quod gravi quadam in animo ex causa externa oboriente motione uterus cum adnexis partibus nervosis ad similes motus fœtui & ejus nutritioni ac retentioni in utero minus amicos proritetur; adeo, ut abortionis etiam unicam causam ejusmodi animi pathemata constituant. Vicissim etiam observamus, quando vitium hæret in utero gravidarum, quod liberiorem sanguinis per ejus & infantis vasa impedit, animum ad plures inordinatos affectus cujus generis sunt meticulositas, pusillanimitas, animi defectio, ex levi causa terror, frequentissime disponi. Ex quo clarissime patet, medicum qui fœminarum ex utero morbos recte curare velit, non modo ad corporis vitia, sed etiam ad animi inordinatos motus compescendos curam dirigere debere. Cum vero multoties experientia attentior doceat, frequentiores abortionis recidivas inde suam causam & originem petere, quod uterus cum annexis partibus & vasis post abortum à sordibus stagnantibus non recte expurgatus, nec pristinum robur ac tonus ipsi restitutum fuerit; ideo medico incumbit perito & solerti, ut id convenientibus & efficacibus remediis recte perficiat. Jam vero non diffitendum est, pilulas illas, quas BECHERUS fortuito certe, quia artem medicam vix calluit, invenit, & ex extractis amaricantibus & temperatioribus balsamicis gummatibus, atque refracta gummosæ aloes portionis dosi composuit, & quæ ad harum exemplar à clarissimis nostri ævi medicis, inter quos primus fuit IL. HERMANNUS, Professor olim extraordinarius, à CL. STAHLIO, nobis alisque præparatæ sunt, ad præcavendos ulteriores abortus præ aliis specificam sibi efficaciam vindicare; Modo non empyrice, sine habita subjecti vel circumstantiarum ac causarum ratione in usum ducantur. Atque ego plura innumera possem allegare exempla, complures ad abortum valde proclives recto harum pilularum, neque minus post factam uteri purgationem, convenienti thermarum & balneorum artificialium usu, sub legitimo vitæ regimine felicissime fuisse restitutas.

OBSERVATIO VII.

Abortus cum variis symptomatibus. Judæa fœmina triginta trium annorum ante aliquod tempus, tertio graviditatis expleto mense, ob vehementem terrorem abortivit; larga simul uteri hæmorrhagia, violentis vomitibus, & crebris animi deliquiis sollicitata. Paulo post iterum concepit, uteroque per decem circiter hebdomades gerens, rursus abortum, pristinis symptomatibus stipatum, passa est. Quo excluso male cœpit habere; totum enim corpus insigniter languebat, animus valde sensibilis, & ad patheticas commotiones nimium pronus erat, omnemque graviorem excandescentiam gravativus abdominis lumborumque dolor excipiebat. Alvus, quod notabile erat, suo nunquam non respondebat officio; digestiva autem ventriculi vis laborabat vitio, & varia ad hæmorrhoides molimina, nullo accedente fluxu, urgebant. Notatu porro est dignum, ægram per quatuor jam annos perpetuo ciborum fastidio fuisse solicitatam; & præcordiorum quandoque torqueri anxietatibus. Quo in rerum statu meam implorabat opem, idque auxilium, quo ab abortu præcaveri posset, desiderabat. Fœmina hæc quia valde plethorica ac admodum spongiosi & repletioris erat corporis, parum levaminis atque emolumenti à pilulis temperatioribus supra laudatis percepit, sed moderatiores & frequentiores sanguinis missiones & repetitum thermarum Carolinarum usum magna cum euphoria ferre potuit.

Epicrisis.

Utut pilulæ sic dictæ BECHERIANÆ insignissimi in morbis mulierum sint usus, tamen ubi nimia sanguinis in corporibus præsertim, quæ minoribus vasis sunt donata, abundantia difficiliorem per totum corpus progressum efficit, & ubi simul in fœminis ad fluxum hæmorrhoidalem dispositio adest, circumspecte eas adhibere oportet; quia sanguinis & humorum massam in præternaturalem orgasmum quam facile conjiciunt, & deteriora reddunt symptomata. Tutiora hinc rhabarbarina cum salibus nitrosis & detersivis juncta deprehendi. Et quia in hoc subjecto ingens motuum vitalium & animalium, item excretionum ataxia, præcipua symptomatum causa & fons fuit, atque remedia obvia hisce tollendis non sufficiunt: tutum omnino & certum auxilium contra ejusmodi morbos in prudenti & rationali thermarum Carolinarum usu sæpius me invenisse testor.

OBSERVATIO VIII.

Fœmina quadragenaria, sanguinei temperamenti, habitus spongiosi, ob menstruorum defectum, & abdominis intumescentiam per quinque menses habebatur gravida. *Molarum excretio.* Quibus elapsis præter opinionem corripiebatur doloribus circa lumbos & inguina, & mox sequente copiosissimo sanguinis profluvio: cum quo secunda die concrementum carneum, ex membranis conflatum, rubicundum insignis molis excernebatur. Neque tamen minus sanguinis fluxus, utut parcior, ad aliquot perseverabat septimanas. Transacto mense eadem ludebatur scena: præviis enim & doloribus, & hæmorrhagia, excretio molis carneæ denuo sequebatur. Abhinc cruentum profluvium ex toto non conquievit, sed modo parcius, modo copiosius inhæsit; donec post sex hebdomades, iterum carnea utero excluderetur moles, quæ intra octo menses septies reddebatur. Notari autem meretur, post quartam ejectionem loco sanguinis, serum purum limpidum magna copia quotidie effluxisse. Et hic lymphatici laticis fluor jam ultra annum dimidium perdurat; cui jungitur gravativus dolor, tumor atque durities quædam in sinistro hypochondrio; & ejus lateris femur cum toto pede, œdematosum exhibet tumorem. Ceterum ægra expallescit, emacrescit, cibos aversatur; pulsus fertur frequens & debilis, horror quandoque corpus percutit, subsequente calore; & sanguinis grumosi ejectionem plerumque antecedit ejusmodi horror.

Epicrisis.

Epicrisis.

Molæ, sub quarum nomine concrementa veniunt carnea, à veteribus dividuntur in molas generationis & nutritionis. Hæ suboriuntur ex vitiosa nutritione, & succi sanguinei chylosique stagnatione intra extremas uteri membranas; quæ plerumque lochiorum vel menstruorum per male feriatas artes suppressioni debetur. Rariores profecto sunt, & nisi statim ab initio congruis debellentur subsidiis, increscunt in prægrandes tumores; qui supra intestina porriguntur, & impraegnationem vel hydropem mentientes, nullam admittunt sanationem. Talem casum videas in *consult. med. sect. III. Tom. II. Cas. LXXI.*

Contra vero generationis molæ in ipsius uteri cavo producuntur, ubi loco veri conceptus moles carnea indigesta, vasculis, membranis, & fibris carneis prædita generatur: sicut fere fit in fœminis conjugatis, cachexiæ obnoxiis. Simulat veram imprægnationem ejusmodi concrementum; siquidem menstrua silent, venter grandescit, mammæ turgent lacte, donec tandem circa quartum plerumque mensem cruor ex utero prorumpat, secumque sæpius vehat talem informem massam. Interdum hæmorrhagia sola continuat per aliquot menses, absque molæ ejusmodi rejectione, quæ longo demum post redditur tempore.

In nostro casu mola fuit generationis; quæ prima reliquarum generationi ansam præbuit. Ut plurimum enim hæ concretiones quasdam in utero relinquunt sui partes; quæ facile in novam coëunt & attolluntur excrescentiam. Videtur etiam in hoc casu quædam læsio adesse, cui febris lenta est juncta, testante pulsu frequentiori. Et quoniam circulus sanguinis per uterum, & vicinas partes simul est turbatus; compressis iliacis vasis, enatus est pedum œdematosus tumor: ex quo cachexiæ metus imminet, & inauspicata resultat prognosis.

Observatio IX.

Nimia ad abortum proclivitas cum molarum excretione.

Requirebat aliquando opem meam generosa mulier, triginta octo annorum, quæ abortum passa, utero subinde non rite expurgato, quater adhuc, quovis mense ab imprægnatione tertio abortiverat. Quam abortiendi proclivitatem ut tollerem, hac usus sum medendi ratione: Per triduum quotidie quindecim pilularum balsamicarum vesperi deglutiendas, mane sal aperitivum, quod cremorem tartari, lapides cancrorum, tartarum vitriolatum, sal Epsomense, & nitrum depuratum habebat, propinavi: deinceps, ut per quinque dies balneis ex aqua fluviatili, cineribus clavellatis, mentha, melissa, salvia, floribus chamomillæ paratis insideret, & ab his leniter sudaret jussi; atque hanc curationem alternando ter repeteret commendavi. Præterea, quum utero rursus concepisset, alternis mensibus, venam in brachio tundendam curavi, hisque obtinui, ut valeret optime, & debito tempore felicem excluderet fœtum. Verum enim vero post aliquot annos, neglecta venæ sectione, rursus abortivit; & abhinc non modo hystericis obnoxia pathematibus, verum etiam menstrua primum parciora, deinde immodica fuit passa; quibus tandem animi deliquia, ac vomitus accesserunt; & denique moles carnea, membranacea, aspera, intus cellulosa protrupit, qua excreta nimium sanguinis profluvium conquievit. Quum vero majora inde mala timeret; me rursus consuluit. Ego itaque suasi, ut commendata brevi ante curatione iterum uteretur, eamque ob inveteratam uteri malam dispositionem, ad ejus robur instaurandum, quovis vere & autumno per aliquod tempus repeteret. Ceterum dedi infusum theiforme ex melissa, scolopendria, salvia, betonica, floribus millefolii, hyperici & aniso stellato paratum, singuloque mane sorbillandum, & easdem species cum cerevisia fermentatas, ad potum ordinarium præscripsi.

Epicrisis.

Concrementorum, quæ utero excluduntur, varia sunt genera: primum audiunt molæ, quas & generationis & nutritionis superiori pertractavimus observatione. Alterum est cruor congrumatus, in magnis frustis, quæ nostri *einen Schutz*, sive *einen Brand* dicunt, excretus; cujusmodi observationem allegat RUYSCHIUS *obs. chir.* 29. Datur quoque concrementum, quod, licet improprie, serosam vocant molam, & nihil est aliud, quam serosa colluvies peculiari membrana inclusa; de qua & RUYSCHIUS *l. c. obs. 33.* & HILDANUS *Cent. II. obs. 53.* injiciunt mentionem. Nostra ægrotans exclusit tam molas veras, quam cruorem congrumatum, quem magnis in frustis conspicere licuit.

Hoc loco vero adhuc commemorare juvabit, quod ad excretorum, quæ ex utero fiunt genera, referenda sint ossa & partes integræ infantum intra uteri cavum putrefactorum. Contingit id vitii genus, ubi avulsis secundinis fœtus grandior fuerit, aut ejus abortiva exclusio adstringentibus impeditur: & videtur fœmellis, si sub alvi exoneratione egerantur ejusmodi frusta, ac si ex ipsis exirent intestinis. Qui de iis plura nosse cupit, adeat SENNERTUM *prax. lib. IV. part. 2. sect. 6. cap. 7.* TULPIUM *observ. Lib. IV. c. 39.* & THOMAM BARTHOLINUM *hist. med. 14. Cent. IV.* Mihi ipsi licuit ejusmodi casum haud ita pridem in fœmina annotasse; cui præter alias convenientes medicinas, pilulas ac balnea ex aqua dulci, nec non thermas subinde Carolinas commendavi fructu cum felicissimo.

Observatio X.

De frequenti abortu cum perpetuo vomitu.

Fœmina triginta annorum, habitus corporis pituitosi, mediocriter pinguis, septimo decimo ætatis anno viro nupta, peperit eo tempore fœtum vivum. Deinceps abortum passa fuit trimestrem; tumque successive tres aut quatuor vivos fœtus in lucem edidit, quorum quemvis trium, aut ad summum quatuor mensium abortus subsequutus est. Hos abortus semper excepit admodum molesta per octiduum uteri hæmorrhagia; qua cessante fluor albus accessit, ad hanc usque diem inhærens. Præterea supervenit nausea atque vomitus, tantaque inhæsit pertinacia, ut nullis huc usque remediis debellari potuerit, eoque non solum omnes cibi, maximeque solidi protinus rejiciantur, verum etiam sub jejunio pituita insipida quotidie eructetur. Quo in rerum statu per annum novissimum bis iterum abortivit; persistente vomitu, aliisque hypochondriacis symptomatibus subinde cruciata. Consultus ego commendavi primo balneum aquæ dulcis, cum origano, calamintha, balsamina, mentha cattaria, melissa, floribus chamomillæ vulgaris & Romanæ illis incoctis, eaque ut per aliquot hebdomades,

des, extra graviditatis tempus, in usum vocaret, suasi. Verum triduo ante eorum usum pilulas balsamicas propinavi; easque singulis septem diebus balneis interposui. Praeterea vesperi liquorem meum anodynum; atque sub epulis essentiam corticum aurantiorum exhibui. Non minus vehementer laudavi rectam vivendi rationem, atque convenientes venae sectiones; ac denique thermarum Carolinarum tam internum quam externum usum commendavi.

Epicrisis.

Praesens affectus spasmodico est convulsivus, qui eas potissimum nervosas partes, quae ad uterum atque ventriculum pertingunt, occupare videtur. Quod si illius caussas, & ex his remotiores, perscrutemur; ipsa se offert aegrotantis constitutio atque temperies. Ea enim habitum corporis prae se fert spongiosum, subpinguem; qui copiosis quidem, sed exilioribus instructus solet esse vasis. Horum autem angustia, & fibrarum nativa laxitas id secum vehunt incommodi, ut humorum vitalium progressus difficilior fit ac languidior: cui si vel mediocris animi juncta fuerit sensibilitas, facillimum est, ut distentis à mole sanguinis ductibus, spasmodici ac convulsivi accedant motus. Ejusmodi vero subjecta, si puerperiis fungantur, & uterus posthaec non rite purgatus sit, ad convulsivas sub nova impraegnatione uteri stricturas, abortuum caussas proclivia esse, ex supra dictis patebit. Inde quoque ratio peti debet, cur in nostra tot & puerperiis & abortibus fatigata, fluor accesserit albus. Hic enim primario uteri atoniae, & inde cumulatis in ejus cavo sordibus debetur; nec cessat, nisi restituto uteri robore, tantum abest, ut ipse posthaec foecundae conceptioni impedimento, & caussa abortionum fiat. Sub tanto partium solidarum languore, sanguinis & humorum dyscrasiam generari, testatur & experientia, & confirmat ratio: quam in nostro casu fuisse praesto, docent hypochondriacae passiones, & vomitus. Hic nihil est aliud, quam ventriculi convulsivus motus; qui sicuti a repletione, id est, sanguinis in ejus vasis stagnatione subnasci potest; uti videmus in gravidis, circa tertium vel quartum potissimum ab impraegnatione mensem vomentibus: ita etiam ab inanitione suboritur; & ideo profuso copiosius sanguini supervenit. Caussa hoc in casu non videtur alia, quam quod loco generosi sanguinis, humores impuri, salsi & acres ad membranas ventriculi deferantur, easque stimulando fibras nerveas ad vomibundam subversionem provitent. Neque enim inventu hinc difficilis est ratio, cur tam vomitus diuturnior exsistat, quam abortus frequentius redierit. Quamvis enim aegrotans nostra multis variisque medicaminibus usa fuerit; ea tamen pleraque cognovi esse talia, quae vel nimis calidiora ac spirituosa, velut sunt vulgaria carminativa, vel plane adstringentia, vel saltem vivendi recta ratione neutiquam adjuta fuere. At enim vero in tam firmius radicata partium solidarum atonia perpetuae instar regulae habendum est; quod quo magis diaeteticis, minusque pharmaceuticis utamur subsidiis, eo feliciori semper potiamur effectu. Et praeterea opus est patientia: quo enim diuturnior fuit morbus, eo diuturniorem oportet esse blandam, naturaeque convenientem curationem. Haec igitur in praesenti casu vix aliis, quam quas proposuimus, medicinis obtineri potest; adeo ut illae, non in nostra solum, verum quoque pluribus, quae nostrae se tradiderunt curae, aegrotantibus, nunquam non optatum ediderint effectum.

Praeter huc usque allatos, memorabiles de hoc adfectu adhuc invenies casus in *consult. medicinal. sect. III. CXVI. CXVIII.*

FRI-

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ,
TOMI QUARTI,

QUO

SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA,
& huic superſtructa ſolida Therapia cum
medendi methodo,

CAUTELIS CLINICIS, ET MORBORUM
ENARRATIONIBUS ADJUNCTA EPICRISI, EXHIBENTUR.

PARS QUARTA,

DOCTRINAM MORBORUM EX VISCERUM LABE PARtiumque ſolidarum atonia perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

DEDITÆ

ARTIS SALUTARIS

STUDIO ASCLEPIADARUM PROGENIEI

STIPENDIUM HOC SEPTIMUM

CONFERT

OCTAVUM SI DEUS VITAM

VIRESQUE PROROGAT

VOVET

FRIDERICUS HOFFMANNUS.

PRÆFATIO.

Herapiæ rationalis tomum quartum lectori peritiæ medicæ cupido jam exhibeo paulo tardius, quam promiseram, ob increscentes quotidie occupationes in senio, quo vires corporis non parum decrescere incipiunt. Complectitur hic tomus ægritudines, quæ paulo longius protrahuntur admodumque difficilem recipiunt sanationem; unde etiam chronicarum nomine veniunt, & recte duplicis esse generis statuuntur, quarum aliæ à solidorum motu nimis adaucto nascuntur, ut fere sunt spasmodico-convulsivæ, in præcedente jam tomo pertractatæ; aliæ contra à solidarum partium motricium imbecillitate tonoque ac robore dejecto, & abhinc dependente languidiori fluidorum motu oriuntur, quarum indolem & effectus jam describere propositum est. Scire autem licet, hos morbos iterum dupliciter esse considerandos: alii quippe, qui mentem ac sensus afficiunt, in suprema corporis parte sedem suam ac domicilium constituunt, quorum naturam, causas & medendi methodum in prioribus hujus voluminis capitibus paulo accuratius evolvere annisi sumus; reliquos, qui ex viscerum medii & infimi ventris, quæ vitalium humorum elaborationi ac depurationi serviunt, atonia ortum trahunt, in posterioribus capitibus accuratiori tam pathologicæ quam therapeuticæ considerationi subjecimus. Atque hi morbi in universum ejus sunt naturæ ac conditionis, ut ob lentiorem & vacillantem sanguinis & humorum circuitum stagnationes, vasorum obstructiones & indurationes, adeoque labem solidis partibus & visceribus inferant vitæ infensissimam, quæ profecto difficillime expugnatur. Quare etiam horum morborum sanatio summam medentis prudentiam & accuratiorem appropriatorum summeque efficacium remediorum cognitionem desiderat; siquidem in nullo morborum genere ars nostra magis se manifestat, ac in cura chronicarum affectionum, quia sub his parum potens natura haud facile vitium, altius insidens, suis viribus excutit, quum contra confiteri omnino oporteat, artem in acutis parum valere; utpote in harum curatione plus sibi natura vindicet, & ibi medicus sæpe spectatorem tantum agat. Neque hæc veritas antiquos rei medicæ scriptores latuit, ex quibus vel unicum *Cornelium* CELSUM in testimonium vocare lubet, cujus verba, quibus *libro III.* præfatur, non alienum puto hic recensere: *In nullo quidem*, inquit, *morbo plus ars quam natura sibi vindicare potest, utpote cum repugnante natura nihil medicina proficiat; magis tamen ignoscendum medico est, si minus proficiat in acutis, quam in longis: ibi enim breve spatium est, intra quod, si quod auxilium non profuit, æger extinguitur, hic deliberationi & mutationi remediorum tempus patet.* Ad hoc adsertum paulo clarius intelligendum multum juvabit, quando ad naturam, quæ ab antiquissimo artis nostræ parente in pluribus locis morborum medicatrix salutatur, attentius advertentes quid possit quidque valeat in acutis & valde gravibus affectionibus, rite perscrutemur. Naturæ autem nomine hoc loco non sapiens quoddam, corpori animantium insidens & functiones ejus dirigens principium; sed nos in felicioris seculi medici luce constituti, nihil aliud, quam jugem ac perennem sanguinis & humorum per compagem corporis mere vasculosam in orbem motum, à cordis & vasorum omnis generis systaltica vi dependentem intelligimus; cujus beneficio corpus in se corruptioni expositum per continuam heterogenearum partium subtractionem à putredine vindicatur. Et hic motus vere vitalis, qui à rebus & causis mere naturalibus & externis, potissimumque ab aëre & alimentis, recte id pronuntiante HIPPOCRATE, proficiscitur, non modo sanitatem conservat, sed etiam ad sanationem morborum multum valet. Nam intensior & celerior in acutis redditus ipsam causam, quæ febrem inducit, brevi & certo tempore, per congrua emunctoria eam expellendo, tollit & sæpius ægritudines periculi plenissimas, ipsam pestem, inflammatorias & exanthematicas febres, sua sponte, parum adjuvante medico, feliciter persanat. Res vero longe aliter se habet in longis affectionibus, ubi languidior & tardior sanguinis circuitus ad ingignendos morbos, accumulando materiam excrementitiam, multum contribuit. Tantum enim abest, ut caussæ morbificæ, altius vitalibus partibus insidenti, elidendæ & foras eliminandæ sufficiat, ut

omnino opus sit medico, qui consilio & auxilio succurrens efficacibus remediis materiam valetudini infensam ad excretionem præparet, pertinaces obstructiones solvat, & sanguinis segniorem motum augendo, per aperta emunctoria, quæ noxia sunt proscribere contendat. In morbis igitur chronicis, tum avertendis, tum sanandis & levandis, medicus omnino artis præstantiam quam optime potest ostendere, & nominatim quidem in diuturnis febribus, in morbo melancholico-hypochondriaco, cachexia, tabe, hydrope, scorbuto, lue venerea, asthmate convulsivo, gonorrhœa & fluore albo inveterato, sphacelo, morbo nigro Hippocr. hæmoptysi, cruento vomitu & hujus generis pluribus; quæ ope naturæ nunquam sanescunt, sed utique desideratissimam medici opem postulant. Quicunque itaque in ejusmodi morbis præ aliis laude quidquam digni efficere potest, is certe aliis præferendus & præstantissimus habendus est. Verum, sicut peritia medici in hisce morbis quam maxime se prodit; ita etiam ignorantia & imperitia, si quis non recte eos tractare novit, se manifestat. Certe, si veritatem non dissimulare debemus, inter perpaucos eminent illi, qui in contumacibus hisce morbis, quid noceat vel prosit recte dijudicare valent: pauci quoque sunt, qui intimas eorum caussas, ad quas tollendas omnis medentis dirigi debet intentio, & sedes, ubi consistunt & tyrannidem suam exercent, vere perspectas habent; multo minus appropriata & efficacia adversus eos remedia norunt. Surrexerunt nostra tempestate, qui ex plethora atque ex sanguinis excretionibus deficientibus & suppressis omnem chronicarum passionum originem derivare summo studio contendunt, quum tamen, re altius perspecta, magis à boni sanguinis defectu, seri excrementitii colluvie & copia, debilitate generis nervosi & viscerum labe, earum origo & symptomatum caussa sit derivanda. Ex qua falsa theoria, perversa demum medendi ratio processit; siquidem fere omnis generis chronicos morbos per venæ sectionem in pede crebrius instituendam & per medicamenta, quæ fluxum sanguinis, præsertim in viris hæmorrhoidalem promovent, & avertere & persanare sibi persuasum habent, effectu tamen minus auspicato succedente. Nam ubi nec sanguinis est abundantia, neque natura ad istum fluxum est disposita, frustraneus est omnis labor, quin potius non semel, sed sæpius observavi, diu continuata hac methodo tractatos ægros in pathemata hypochondriaca, à quibus liberi antea fuerunt, incidisse, vel illa ipsa longe pertinaciora reddita fuisse. Quod si enim nimia sanguinis profusione robur partibus, quæ digestioni, sanguificationi & salutaribus excretionibus serviunt, subtrahitur, vis alimentorum digestrix imminuitur, & crudi humores abeunt in sanguinem, qui dein ad intestinum rectum plus justo appulsus & exitum ibi non inveniens dolentes cæcas hæmorrhoides, stagnationes & molestas in osse sacro dorsoque tensiones & spasmos proritat; ut hinc facile fit intellectu, hanc quidem medendi methodum non prorsus carere suo usu, minus tamen esse universalem, sed pro ratione corporum & caussarum morbosarum valde limitandam. Quum itaque ex falsis suppositis hypothesibus & præjudicatis opinionibus ordinario falsæ conclusiones & perversa judicia nasci soleant, certe non subit mirari, quare qui supra commemoratæ pathologiæ favent, nullam nisi in partibus infernis & pede admittere venæ sectionem velint, rejecta prorsus illa, quæ in superioribus & manu instituitur, ex metu, ne salutaris excretio per venas sedis præpediatur: quum tamen ex veterum æque ac recentiorum & nostra quoque observatione per venæ sectionem in plethoricis in manu decenter institutam molestissimus ille fluxus per hæmorrhoides, qui summa circumspectione in regimine vitæ per omne reliquum tempus eget, saluberrime possit præcaveri. Plura mihi obvia recensere possem exempla, ubi in sanguine plenis & vegetis corporibus, in quibus nulla ad hunc fluxum dispositio nec proclivitas apparuit, repudiata sanguinis missione in manu, ea tantum in pede fuit instituta, propter exiguas autem venas parum sanguinis effluxit, graves chronici morbi, ut sunt asthma sanguineum cum hydrope anasarca junctum, affectus soporosi, paralytici quoque & podagrici suborti fuerunt, qui per sufficientem sanguinis è secta in manu vena detractionem insigniter levati & convenientium remediorum ope sanati fuerunt integerrime. Ceterum ingenue etiam hoc loco confitendum est, communem, quæ nostris temporibus viget, chronicis affectionibus medendi methodum maxima ex parte præposteram esse atque perversam; adeo ut inde non convalescant ægri, sed pejus potius habeant & diutius torqueantur. Plurimi in hac male fundata versantur opinione, in rebellibus hisce morbis vi quadam & multum validis medicamentis opus esse ad obstructionum repagula referanda, humores viscidos & in minimis meatibus subsistentes fortiter resolvendos eosque per excretoria ejiciendos:

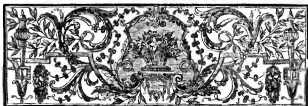
quare

quare non temperatis, lenioribus & sic dictis Galenicis, sed activis, fortioribus, chymico igne excoctis & ex mineralium regno petitis ad averruncandos hos morbos remediis utuntur; cum tamen vera & confirmata satis experientia contrarium plane doceat. Nam si ullo in morbo sanando exquisita victus ratio, moderatum vitæ regimen & remedia leniora, temperara diætetica & paregorica usum præstant eximium, id ipsum certe de longis & diururnis affectionibus valere arbitror. Ego hinc plena testari fide possum, me, qui jam per quinquaginta & sex annorum spatium, annuente Deo, artem exercui & docui, præ multis aliis in vincendis chronicis morbis felicem fuisse, potissimumque operæ pretium fecisse per decentem aëris & locorum mutationem, corporis variam exercitationem, per aquæ puræ & aquarum mineralium tam frigidarum quam thermalium potum, per lactis ejusque seri dulcis & aciduli, ptisanæ, infusorum specierum appropriatarum ex aqua usum, per interna valde temperata corrigentia & evacuantia, item balsamica nervina, per balnea, insessus, pediluvia, fomenta & demum quoque per abstinentiam tenuemque victum; si modo patientia, ægrorumque obedientia & sufficiens ad medendum tempus accesserit. Neque vero dissimulandum est, inter caussas, cur multi difficiles morbi ad sanitatem non reducantur, hanc potissimum valere, quod tam medici quam ægrotantes utplurimum, nisi statim auspicatum remediorum effectum conspiciant, ad crebram mutationem medicamentorum valde proclives sint. Et reveta nihil magis valetudini officit, ac crebrior remediorum variatio & copia. In universum quippe tenendum est, omnis genéris morbos, maximeque diuturnos, non multa & varia, sed pauca, selecta, & simplicia magis quam composita, leniora, quam validiora desiderare remedia, sed eorum continuatione opus habere. Nam uti natura in omnibus est simplex & simplices quoque morborum sunt caussæ; ita quoque in sanando & simplicitare & pauco adparatu gaudet. Et uti in magnis rebus expediendis tempore sufficienti opus est, sic pariter id valet in artis operibus. Ultimo loco inter caussas ægræ curationis nec hoc reticendum puto, quod ægri, præsertim malo hypochondriaco afflicti, peculiari animi adfectu laborent, qui mihi nomine pharmacomaniæ venit, quo perpetuo medicamina urgent & omnes, qui nomen gerunt medici, in consilium adhibent, eorumque medicamentis utuntur, inde vero efficiunt, ut nunquam valetudinem recuperent. Præfari hæc volui brevibus circa curationes morborum, qui ex atonia oriuntur & in præsenti libro explicantur, ut in limine quasi B. L. perspiciat, quam viam in iis pertractandis ingressus fuerim, quamque methodum artem exercentibus commendandam præcipue judicem, nullus dubitans, quin, si non præsens ætas, tamen posteritas veritatem & insignem fructum ex scriptis meis sit petitura, præsertim si à præjudiciorum dura servitute liberatos animos lectores attulerint, & usu rerum tantum profecerint, ut à solida multorum annorum experientia mihi enata præcepta, experiendo intelligere & comprobare valeant.

CONSPECTUS

CAPITUM,

Quæ hoc Volumine continentur.

CAPUT PRIMUM.

DE

Nervorum Resolutionibus.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Qui morbi in hoc capite pertractentur.

E morbis ex viscerum, partiumque solidarum atonia oriundis scripturi, recte ab iis incipere posse videmur, qui in capite, principe totius machinæ humanæ parte, suam habent sedem, partiumque in eo sitarum atonia vel debilitate nituntur. Inter quos quidem primum jure meritoque locum occupant nervorum resolutiones, quas medica schola apoplecticorum, hemiplecticorum, & paralyticorum nomine exprimere solet affectuum. Nec erit alienum, hanc morborum, non adeo multum inter se discrepantium, easdemque ferme origines agnoscentium trigam, uno hoc & primo simul complecti capite.

§. II.

De organis motuum & sensuum.

Omnes hi morbi versantur circa sensus motusque nostri corporis, & eorum organa, quorum primaria nervos esse, & inde constructas nervosas ac membranaceas partes; nemo est medicorum, qui dubitaverit. Nervus componitur ex canalibus tenerrimis, fluidum tenuissimum vehentibus, & à membrana, meningum cerebri propagine inclusis. Ambiens hæc membrana omnis generis vasculis, etiam lymphaticis instructa est; unde & inflammari & tumere potest: annotantibus celeberrimo BOERHAAVE *prax. med. P. V. pag.* 11. & BARTHOLOMÆO de MOOR *Pathol. cerebri Cap. X. pag.* 302.

§. III.

Quid sit nervi tensio, & debilitas.

Quæ caussa per nervos sensum motumque corpori præstet, multis quidem eo usque agitatur controversiis; nos vero non aliam, scopo præsertim medico magis accommodatam agnoscimus, quam fluidum subtilissimum, lymphaticum puriori aëreo-ætherea elastica substantia imbutum, quod ab arterioso sanguine intra cerebri, cerebelli, medullæque spinalis canaliculos secretum, & in tubulos fibrillarum nervearum, ex his in nervos, & denique in omnes totius corporis nervosas partes truditur. Fluidum hoc sufficienti quantitate, & proportionato impetu in nervos & nervosas membranas producit horum tensionem: qua recte constituta, sensus motusque per totum corpus optime vigent, ipsique nervi naturali tono & elatere præditi dicuntur. Robusti autem vocantur nervi, si particulæ minimæ illos constituentes ita cohærent, ut vi fluidorum naturali, quin & hac paullo majori superandæ existant pares: à qua si ob cohæsionem laxiorem superantur, debilitatis accusamus nervosum genus.

§. IV.

Quomodo fiant sensus, & motus voluntarii.

Nervus naturaliter tensus fluido nunquam non plenus est: hinc in ultima sui extremitate vel leviter attactus, impressum sibi motum juxta hydraulicas leges ad cerebrum & commune sensorium usque incredibili celeritate propagat; haud secus, ac si tubulum aqua repletum, & in utraque extremitatum vesica munitum videas, qui motum uni extremitati impressum, protinus cum digito alteri extremitati incumbente communicat. Hanc sensuum nomine significamus actionem. Motus voluntarii instrumenta sunt musculi, ex fibris nerveis seu tendinosis, & carneis, quæ fibrillis nerveis undique sunt intertextæ, compositi, qui hunc in modum suas perficiunt actiones: Fibræ nervosæ & tendinosæ una cum carneis eo usque tendi & lympha adimpleri debent, ut transeuntem per musculum sanguinem paullo remorentur; qui subsistens inflat ventrem musculi, & hoc intumescente abbreviatur musculus, ejusque finis una cum adnexa ei parte movenda versus principium trahitur: unde sub actione musculus attactu durior, ac velut renitens deprehenditur. Hinc in scopum nostrum colligimus, ad præstandos motus majorem vim, & copiosiorem fluidi nervei influxum requiri, quam quidem ad sensus.

§. V.

Definitio resolutionis nervorum, ejusque differentia.

His præmissis, clarissime patet, quod imminuto fluidi tenuissimi in nervos influxu, horum actio tam ad motus, quam ad sensus præstandos vel prorsus aboleri, vel saltem ex parte impediri debeat: & ex hoc fonte nascuntur morbi, quos titulo resolutionis nervorum complectimur. Per hanc enim intelligimus movendi, vel simul sentiendi impotentiam, ab immunito fluidi nervei in nervos influxu dependentem. Hujus varii sunt

gra-

gradus, è quibus primum binos, tanquam generaliores notabimus: vel enim motus voluntarii, & actiones animales, omnes sensus, ipsiusque rationis usus pereunt, homoque velut fulmine perculsus concidit: vel, sensuum ac rationis usu existente integro, motus saltem voluntarii ac animales actiones, vel ad summum sensio tactus languescunt, vel prorsus abolentur. Priori in casu morbi resultant apoplectici; posteriori vero paralytici.

§. VI.

Apoplecticorum affectuum gradus. Apoplexiæ tres iterum sunt gradus: quorum summus & nunquam non lethalis est, si cum sensibus, motibusque animalibus, vitales simul, omnesque totius corporis actiones uno impetu prosternuntur; de qua MED. SYST. *Tom. IV. P. II. S. I. C. VII.* sub titulo hæmorrhagiæ cerebri egimus. Alter gradus tollit sensuum, motuumque voluntariorum ac rationis usum; non autem vitales prosternit actiones, nec in mortem semper terminatur, sed plerumque in hemiplecticos transit affectus. Tertius denique, ac levissimus, qui etiam apoplexiæ spasmodicæ nomen meretur, iisdem ac secundus se prodit notis: differt tamen ab eo, quod breviori tempore penitus debelletur, & rarius in paralyticos abeat affectus. Et de hoc leviori apoplexiæ gradu hoc potissimum nobis agendum erit loco.

§. VII.

Historia apoplexiæ levioris. Ea his se prodit notis: antecedunt per satis longum tempus sensuum, visus potissimum ac auditus imbecillitas, vertigo, artuum gravitas, tremor, actionum animalium torpor, & plerumque passiones hypochondriacæ vel hystericæ. Hæc inter improviso contingit, ut homo omnibus sensibus, rationis usu, ac motibus animalibus privatus prosternatur; exhibeat pedes, artusque inferiores frigidos, cutim aridam, spasmoque constrictam, faciem vero & oculos rubentes, sanguine turgidos, & arterias fortiter celeriterque pulsantes. In tali paroxysmo per aliquot horas constituti, vel vomitibus quibusdam sponte suborris viscidæ multum reddunt saburræ, vel sudores per totum corpus erumpentes experiuntur, tumque ad se redeunt, atque rationis haud secus, ac sensuum motuumque recuperant integritatem. Multi narrant, sub tali paroxysmo constrictas ipsis fuisse fauces, deglutiendi vim abolitam, pectusque vinculis quasi coarctatum. Repetit ejusmodi insultus, nisi medela feratur, sæpius, tandemque in mortiferam cerebri transit hæmorrhagiam.

§. VIII.

Morborum paralyticorum differentiæ. Contra vero hemiplectici morbi audiunt, si salvu rationis, motuumque vitalium usu, movendi tantum juxta voluntatem potentia, aut cum ea sensus tactus labefactatur. Talem hemiplexiam sive paralysin dari universalem, quæ totum corpus afficeret, negamus, nisi forsan sub ipsa apoplexia: nec credimus, dari paraplexiam, qua totum corpus, salvo manente capite, resolveretur; nostræ saltem praxi nunquam se talis obtulit morbus. Omnis potius paralysis vel alterutrum corporis latus, idque totum afficit, & movendi, atque simul sentiendi potentia privat; vel certæ tantum parti inhæreścit. Prior hemiplexia dicitur; si quando dimidium capitis ac faciei latus simul fit resolutum, alias non nisi paralysis alterutrius lateris audit: posterior vocatur paralysis particularis, & est vel vera vel spuria. Illa sedem suam plerumque in spinali medulla, ejusque mox superiori, mox media, mox inferiori parte habet, & movendi pariter ac sentiendi aufert potentiam: hæc movendi saltem quadam impotentia se prodit, & humorem per metastasin ad ipsos nervos devolutum, hosque comprimentem pro caussa agnoscit.

§. IX.

Historia morborum paralyticorum. Hemiplexia vel prægressum insultum apoplecticum sequitur; vel absque eo cum refrigeratione lateris passuri & præcedente vertigine incipit, & sensim in motus sensusque desinit abolitionem. Sanum latus sæpenumero spasmodicis ac convulsivis agitatur motitationibus; orisque canina non raro conspicitur tortura; & progrediente malo mentis quoque functiones, & cum primis memoria labascere incipiunt. In paralysi particulari, annotante COELIO AURELIANO *Lib. II. Cap. I.* antecedit partis passuræ gravedo, tardus motus cum stupore, pallore, & torpedo: pars affecta laxa est, mollis, flaccida, attactu frigida, & vel atrophica, vel tumore œdematoso imbuta cernitur. Caveas vero, ne motus voluntarii impotentiam, quæ paralysin comitatur, confundas cum ea, quæ rheumaticis arthriticisque nonnunquam jungitur affectibus: hanc enim partis affectæ dolore, spasmo & sæpius convulsione stiparam deprehendimus; quæ molestiæ ab affectibus paralyticis valde sunt alienæ.

§. X.

Species paralyseos particularis. Paralysis particularis varias afficit partes. Nonnunquam artus inferiores una cum imi ventris partibus, integris illis, quæ supra diaphragma sunt, mox movendi solum potentia, mox sentiendi simul facultate privantur: tumque urinæ & alvus contra voluntatem redduntur, ac tandem tumor œdematosus, lenta febris & mors succedunt. Interdum brachia & manus paralysin patiuntur, quæ si spuria fuerit, & post colicam evenerit, dicitur paresis ex colica; ex aliis vero caussis orta paralyseos manuum numen obtinet. Datur paralysis palpebrarum, ubi hæc nequeunt anolli, & invitus lacrymarum fluor urget. Linguæ resolutio dicitur aphonia, quam suo loco pertractaturi sumus. Si pharynx paralysi afficitur, omnis aboletur deglutitio; cujus differentiam à spasmo pharyngis videas in MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. III. S. II. C. V.* §. *VI.* Oesophagus, ventriculus ac intestina in moribundis resolvuntur, tumque assumta, maxime potus cum strepitu, murmuribusque descendunt. Paralysis sphincteris ani per intestini recti procidentiam ac fæcum involuntariam excretionem se prodit; vesicæ urinariæ ex invito urinæ fluxu judicatur; vesicularum seminalium ex perpetua seminis effusione cognoscitur; musculorum membri virilis a denegata concumbendi & membrum erigendi potentia significatur. Cordis dari paralysin, quam mors repentina absque ullis evidentibus caussis eveniens innuit, è veteribus jam Herophilum credidisse refert COELIUS AURELIANUS. *L. II. C. I. p.* 348. & è recentioribus adfirmat celeberr. BOERHAAVE *Prax. med. P. V. pag.* 13.

§. XI.

Caussa proxima resolutionis nervorum. Proximam caussam & formalem recensitarum affectionum rationem in plus minus intercepto

R 4

cepto fluidi nervei in nervos influxu consistere, ex §.IV. & V. quivis poterit intelligere. Inde quoque statim adparebit ratio, cur alia vera, alia spuria sit paralysis. Hæc enim facilius fit, quam illa; quoniam sensus abolitio totalem fere fluidi nervei defectum supponit, motus autem impotentia imminutum saltem ejus influxum sequitur. Quæ vero caussæ remorari valeant hunc influxum; curatius indagari oportet. Plures medicorum obstructionem nervorum accusarunt; sed eam locum habere non posse, vel ipsa tam tubulorum nerveorum, quam contenti in ipsis liquidi subtilitas docet; id quod fusius demonstravit BARTHOLOMÆUS de MOOR *Path. Cer. C. X. p.* 283. Vera potius caussa est vel solutio continui nervorum, uti in vulneribus, aliisque violentis contingit læsionibus; vel compressio aut nervorum ipsorum, aut principii eorundem, à quacunque re ipsis præter naturam incumbente facta. Quum vero unicam hanc omnis nervorum resolutionis statuamus caussam; ea tamen diversos producere animadvertatur effectus: videndum, in quo diversitatis consistat fundamentum.

§. XII.

Sedes apoplexiæ & hemiplexiæ, cum sectionibus in morbis peremtorum.

Hoc nimirum unice in loci, qui fovet mali caussam, diversitate, quærendum esse, & ratio suadet, & sectiones anatomicæ his morbis peremtorum testantur. Omnes enim, qui observationes ejusmodi consignarunt medici, ut WILLISIUS, BONETUS, WEPFERUS, probe annotarunt, quod in apoplexia defunctis, vitium nunquam non in cerebro, ejusque ventriculis, nec non in cerebello obhæserit. Conf. bini notabiles casus de apoplexia lethali, altera ex hydrope cerebri, altera ex sanguine in illo extravasato, quos BRUNNERUS in A. N. C. *an. I. dec. III. obs.* 153. & 154. recensuit. Contra vero in hemiplecticis alterutrum medullæ spinalis principium, vel extravasato sero inundatum, vel tumoribus compressum fuisse, iidem perhibent auctores. De seri ibi facta extravasatione, BONETUS *sepulchr. L. I. Sect. XV.* observationes recenset; tumorem tunicaceum ibi viderunt WEPFERUS *in auctario hist. XIV.* & BRUNNERUS *l. cit. obs.* 154. Silentio prætermittemus abscessus, vulnera, ulcera &c. quæ medullam spinalem afficiendo, hemiplexiam, cerebrum penetrando, apoplexiam producere observantur. Ad hæc si ex anatomia repetamus, nervos vitalibus functionibus destinatos ex cerebello; sensibus tributos ex basi cerebri; & motibus voluntariis sensuique tactus dicatos, maximam partem ex medulla spinali propullulare: facile colligere poterimus, in omni apoplexia caussam nervos comprimentem, intra cerebrum; in paralysi vero intra medullam spinalem; & speciatim in hemiplexia circa alterutrum medullæ principium consistere.

§. XIII.

Caussæ mediatæ apoplexiæ levioris, sanguineæ.

Inter caussas vero, quæ compressionem nervorum in cerebro efficiunt, & tenuissimi ac mobilissimi liquidi in eos influxum intercipiunt, principem fere stagnatio & subsistentia sanguinis in vasis membranarum cerebri locum tuetur; quæ ex valde impedito ejus per venas & sinus venosos libero circuitu & reditu versus cor pronascitur. Nam cum sanguis majori nisu & impetu ad caput fertur, quam ut æquali proportione in venas recipi possit, ob vasa nimium distenta & expansa subsistit, quod potissimum evenit in plethoricis, hypochondriacis, nephriticis & hystericis ob violentos inferiorum partium spasmos. Nascitur hac ratione interdum levior apoplexiæ species, quam spasmodicam nominare consuescimus, eo quod remittentibus spasmis & derivata sanguinis & humorum mole versus inferiora liberiorique sanguinis circuitu per vasa restituto vis mali mox remittere solet; quod potissimum fit mature secta vena, & alvo per clysterem aperta. Sub hoc paroxysmo plerumque facies rubet, pulsus adest celer & plenus, motus & sensuum est abolitio, & sudore interdum corpus totum diffluit.

§. XIV.

Caussa mediata apoplexiæ & hemiplexiæ serosa.

Quod si vero hæc stagnatio diutius obhæserit, & in subjectis sero abundantibus contigerit: secedunt sensim succi tenuiores serosi per porulos vasorum præter naturam expansorum, incumbunt nurvis, eosque comprimunt. Hoc si fit in basi cerebri, nascitur apoplexia, ejusque alter gradus juxta §. VI. quæ delabente ad alterutrum medullæ spinalis crus sero post se relinquere solet hemiplexiam. Hæc ex eadem caussa, sine prævia gignitur apoplexia, si serum a stagnante cruore secedens protinus ad medullam decumbit spinalem. Et talis hemiplexia vocatur serosa, quæ corripit subjecta potissimum pituitosa, sanguineo-phlegmatica; pulsus in ea est debilis, languidus, facies pallida, quædam somnolentia, & sensuum torpor. De ea verissimum est, quod, annotantibus medicis, maximeque COELIO AURELIANO *L. II. C. I.* præ aliis senibus, autumnali inprimis ac hiemali tempore sit familiaris.

§. XV.

Caussæ remotiores sunt 1) nimia sanguinis moles.

Inter caussas remotiores, quæ pro subjectorum varietate mox sanguineam, mox serosam producere valent hemiplexiam, primum locum tuetur sanguinis nimia moles in subjectis activioribus, laxoque & spongioso corporis habitu præditis. Quæ quidem iis inducendis malis eo est opportunior, quo magis humores commoventur: hi enim ebullientes, expandunt nimium tenerrima cerebri vascula, ac nonnunquam plane extravasantur. Hinc explicatu facillimum est, cur plethorici ex improviso dictis affectibus corripiantur a nimio veneris usu, a largiori vini calidioris potu, a balneis nimis calidis, a fortiori sub cœlo fervidiori corporis motu, ab insolatu (vid. PROSP. MARTIANUS *Comment. p.*102.) a gravioribus animi adfectibus, & à crapulis, maxime si accesserit refrigeratio: mihi quoque in promtu sunt exempla eorum, qui vino, vel cerevisia bene farti, & subinde refrigerati, apoplexia subito perierunt.

§. XVI.

2) Spasmi partium inferiorum, & excretionum sanguinearum suppressio.

Deinceps nimia sanguinis moles ad nervorum contribuit resolutionem, si per spasmos abdominis & partium infernarum, quacunque de caussa productos, ad superiora, maximeque caput compellitur, & in eo stagnat. Hinc derivanda ratio apoplexiæ spasmodicæ & hemiplexiæ sanguineæ, quæ accidit subjectis hypochondriacis, ac hystericis: qualem notatu perquam dignum casum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XIX.* reperies. Hinc etiam in praxi medica sæpenumero licet observare, mensium & hæmorrhoidum excretionem non rite succedentem

ad

ad nervorum resolutiones quamplurimum conferre; id quod patet ex observatione *loc. cit. casu XXV.* allegata. Eo certius vero paralytici morbi ab excretionum sanguinearum, actu fluentium, subitanea cohibitione excitari possunt: adeo, ut eos, accedentibus sub fluxu menstruorum, hæmorrhoidum & lochiorum, gravi terrore, vehementi refrigeratione, & incongruo remediorum adstringentium, repellentium ac opiatorum usu, sæpius accersi videas.

§. XVII.

3] Excretionum serosarum inhibitio. Sic purpureus corporis nostri latex sui stagnatione paralyses & apoplexias, plerumque tamen sanguineas & transitorias; successu vero temporis etiam serosas, easque diuturniores producit. Verum has immediate gignit serosa colluvies, majori, quam par est copia, ad caput congesta, nervorumque principiis incumbens. Hinc si serosæ excretiones, sudores critici, transpiratio insensibilis, salivæ nimius effluxus, sive qui sponte fit, sive a mercurialibus medicinis provocatur, serosæ manationes ex auribus, oculis, naribus, ulcusculis inveteratis, fonticulis, foetor pedum &c. subito coercentur, exsiccantur & reprimuntur: gravissimas oriri paralyses, experientia compertum habemus. Hanc ob caussam infantili etiam ætati, cui alias parcunt, insidiari solent affectiones paralyticæ: qualem observationem de infante bimulo, ex prohibita transpiratione paralytico legas in *cit.* CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XXVI.* Ex eodem fundamento diuturnior in locis frigidis humidisque commoratio & obambulatio ad nervorum resolutionem contribuit; quales notatu dignos casus recenset FORESTUS *Lib.* 10. *obs.*83. & 84. *seqq.* Huc pertinet ea, quam A. N. C. *dec. III. anno VII. & VIII. obs.* 203. de septuagenario post evanescentem subito surditatem apoplexia lateris dextri correpto allegant, observatio: quæ non nisi sero, primum surditatis caussa, dein per metastasin ad medullam dextri lateris devoluto debetur.

§. XVIII.

4) Exanthem. cum retrocessione. Hæc mala eo graviora machinatur serum ad caput congestum, si fuerit acre, purpuraceum, scorbuticum, & ab artubus externis, corticeque cutaneo male feriaris artibus, unguentisque repellentibus ac sulphuratis intus revocatum. Exstant hinc quam plurimæ observationes, quod achores, crusta lactea, tinea capitis, scabies, purpura &c. repulsæ presso post se pede traxerint paralysin. Eodem modo res se habet cum morbis arthritico-podagrico-rheumaticis, quos sero acri ad membranaceas artuum & juncturarum partes incumbente foveri notum est: hoc enim si vel opiatis & adstringentibus medicinis, sopito hinc dolore, intus agatur, vel ex naturali imbecillitate retrocedat: caussa fit pertinacissimæ nervorum resolutionis. Sic observationem de hemiplexia ex rheumatico-arthritico affectu suborta legas in CONSULT. MED. *T. I. casu XXI.* Huc inprimis pertinet paralysis sic dicta scorbutica, quæ nunquam non spuria est, & a sero acri scorbutico huc vel illuc circa nervos stagnante, eosque comprimente suos mutuatur natales.

§. XIX.

5] Mercurialis improbe adhibita. Mercuriales porro medicinæ ejus sunt indolis, ut in corporibus impuris & debilitatis ad movendam salivationem minus recte usurpatæ, nervorum inducant resolutiones. Mercurius enim in corpore cum particulis salinis ac excrementitiis mixtus, vim obtinet fortiter stimulantem, qua præsertim in glandularum substantiam nerveofibrosam agit, adque hanc majorem humorum salivalium & lymphaticorum affluxum concitat. Horum effluxus per sputationem si quacunque de caussa sistatur; facile fit, ut perennante nihilo secius affluxu, illi succi copiosius ad spinalis medullæ principia, ipsosque nervos ruant, ibidemque stagnando ac comprimendo, influxum nervei fluidi in nervos remorentur.

§. XX.

Non minus spasmus membranarum, cerebrum & medullam spinalem ambientium ansam non raro præbet hemiplecticis & apoplecticis affectibus. *6] morbi convulsivi ac epileptici.* Non alia subest ratio, quam quod nervosæ membranæ per tam violentos motus agitatæ labefactentur, relaxentur, nec impedite queant, quo minus irruentes succi, utut tenues lymphatici, in vasculis membranarum stagnent, & medullarem substantiam comprimant. Hinc docet experientia, post epilepsiam non raro sequi hemiplexiam; & illam, si lethalem sortitur eventum, nunquam non in apoplexiam terminari. Et quænam est caussa, quod ex gravi iracundia paralytici nonnunquam nascantur affectus, nisi quod per illam fortior nervis, vasisque inferatur strictura, eam humorum producens stagnationem, quæ influxui fluidi nervei intercipiendo existit opportuna?

§. XXI.

Omnes hæ caussæ eo certius, eoque facilius vim suam pernitialem exserent, si præsto jam fuerit cerebri flacciditas, genetisque nervosi debilitas. *7] Flacciditas cerebri & debilitas generis nervosi.* Si enim laxiores sunt nervosæ partes, minus resistere valent irruptioni humorum, & sic horum stagnationi pariter ac extravasationi mirum quantum favent. Et colligitur quidem hæc debilitas nervorum ex caussis antecedentibus: quorsum pertinent ætas senilis, temperamentum sanguineum, & inde pendens habitus corporis laxus, mollis & spongiosus; vita sedentaria & otiosa, potus parciot, vel cerevisiæ crassiotis ac lupulatæ, atque vinorum largior usus, diæta lauta, multarumque epularum, somnus nimius pariter ac immodicæ vigiliæ, multæ meditationes, & lucubrationes, veneris sæpe repetitum exercitium, diuturnus moeror, tristitia, habitatio in locis udis frigidisque, & hiemalis tempestas. Sic enim debilitata corpora vel levissima caussa, quam vix attenderes, ad paralyses & apoplexias disponere valet, quemadmodum ex observatione in CONSULT. MED. *Tom. I. Casu XVIII.* recensita patet, ubi quis ex potu aquarum Selteranarum, licet eas rite & corpore bene præparato adhibuerit, nihilo secius in apoplecticum insultum, & hinc relictam spuriam incidit paralysin.

§. XXII.

His de hemiplexia potissimum præmissis; restant quædam de paralyseos particularis speciebus dicenda. *Aetiologia paralyseos, quæ artus inferiores occupat.* Ex iis maximam meretur attentionem, quæ inferiores corporis partes, vel crura pedesque solum, vel abdomen quoque & omnes, quæ infra diaphragma sitæ sunt partes simul afficit, salvis, quæ supra sunt, regionibus. Posteriori casu caussa hæret in medulla spinali circa priores lumborum vertebras: quod binis sectionibus hoc malo demortuorum A. N. C. *Vol. II. obs.* 51. & 120.

& 120. egregie monstrant. Priori medulla spinalis circa primam lumborum vertebram conquassata, & ultra medium crassitiei soluta; in altero à dicta vertebra per totam inferiorem spinam tota flaccida, ac penitus exsucca fuit, adeo ut inter eam, & osseam thecam notabile intercesserit spatium. Oritur hoc vitium 1) à caussis externis violentis, fractura, luxatione, vel vulnere spinæ, medullam simul afficiente; quales bini casus exstant in A. N. C. *Cent. X. obs. VIII. & dec. I. anno III. obs. 66.* 2) à caussis internis, maximeque rheumaticis ac convulsivis dorsi affectibus; ut testatur casus ex A. N. C. *vol. II. obs.* 102. supra allegatus, lectu dignissimus.

§. XXIII.

Aetiologia paralyseos crurum. Interdum caussa hæret intra os sacrum, tumque morbus ambulandi impotentia, & crurum pedumque resolutione se prodit. Hoc malum nonnunquam est nativum, & præternaturali medullæ, intra os sacrum contentæ nititur constitutione: quales casus ex tumore intra thecam ossis sacri connato, & tandem exulcerato lethales recensent HIST. MORB. WRATISL. *anno* 1701. *pag.* 68. *seqq.* Idem contingit post febres acutas, male solutas, nec non intermittentes, si quis malo victu utatur, animique indulgeat pathematibus: ubi caussa est serum vitiosum, per metastasin ad medullam ossis sacri devolutum, eam comprimens. Eidem malo obnoxiæ sunt fœminæ post laboriosum partum, abortum, & retenta lochia; nec alia subest caussa, nisi sanguis per spasmos ad os sacrum copiosius delatus, ibidemque stagnans, & nisi medela feratur, tandem serosam portionem per vasorum porulos dimittens.

§. XXIV.

Aetiologia paralyseos brachiorum. Notabilis porro est brachiorum paralysis; quæ si colicam, anodynis ac opiatis intempestive cohibitam sequatur, dicitur paresis ex colica. Caussa est serum vitiosum acre per metastasin ad nervosos brachii & potissimum carpi partes delatum; & legere licet binos notabiles casus, unum de tali paresi, post colicam opiatis sopitam sequente in A. N. C. *dec. III. anno VII. append. ad obs.* 308. alterum de paresi ex colica per vini, lithargyrio dulcificati potum producta *ibid. anno IV. obs.* 30. Familiare cumprimis malum est metallurgis, fasturninas mineras tractantibus; è quarum inimicis vaporibus in colicam, pertinacissima alvi obstructione stipatam, & ex hac in paresin incidunt, qui morbus vocatur *die Hütten-Katze.* Eadem brachiorum paralysis alias quoque agnoscit caussas; & interdum à scorbutica humorum diathesi suboritur, sicut casus A. N. C. *dec. I. anno III. obs.* 334. insertus docet. Nonnunquam caussa hæret intra vertebras cervicis, & dorsi superiores; ex quibus nervi tendunt ad brachia. Talem ab ictu lapidis in cervicem subortam annotavit FORESTUS *Lib. X. obs.* 95. Eadem supervenit quandoque pectoris hydropi; annotante CAROLO PISONE *tr. de morb. ex serosa coll. Sect. III. C. VII. p.* 243. ubi caussa lymphæ intra vascula, membranam nervorum perreptantia ob impeditum ad thoracicum ductum iter stagnanti, nervosque comprimenti debetur.

§. XXV.

Prognosis affectuum paralyticorum. Quod prognosin affectuum paralyticorum attinet; scire licet, apoplexiam spasmodicam & hemiplexiam sanguineam curatu quidem faciliores esse; at, nisi præcaveantur, sæpius reverti, & tandem in ipsam cerebri terminari solere hæmorrhagiam. Reliquæ paralyseos species & serosa hemiplexia non subitam quidem inferunt mortem; verum difficillimam & eo intricatiorem reddunt sanationem, quo major sensuum internorum vel externorum concurrit læsio, atque non raro miseros per totam vitam discruciant ægrotantes. Si infantes paralysi corripiuntur, eos circa pubertatis annos ab illa nonnunquam vindicari animadvertimus; quod vix unquam contingit in senibus. Hemiplexia lateris sinistri periculosior est ea, quæ dextrum latus occupat ob arteriam aortam, ejusque ramos in eo latere copiosius dispersos. Si pars adfecta adhuc dolet, sentit, non nimium frigida, nec extenuata est; spes restat convalescentiæ, eaque certior, si formicationis ac puncturarum in ea percipitur sensatio. Paralysis abdominis & artuum inferiorum plerumque lethalis est, & non raro gangrænam resolutarum partium habet comitem. Ceterum omnes paralyticæ affectiones vere ac æstate facilius quam hieme & autumno curantur.

§. XXVI.

An & qualis febris paralysin solvat. Febris si sequitur paralysin, eam sanare dicitur: sed intelligendum hoc est magis de artificiali, quam naturali febre, atque de serosa potius, quam sanguinea paralysi. Enim vero naturalis si fuerit febris, eam vel continuam oportet esse, quæ periculo nunquam caret, vel intermittentem, quæ malum haud tollit. Per artificialem autem intelligimus motum cordis & arteriarum auctiorem, arte concitatum, quo vegetius circumactis humoribus stagnantes circa nervos, vel eorum principium succi nonnunquam discutiuntur, & velut resorbentur. Talis febris provocatur per medicamina paullo acriora & calidiora, nervina, volatilia, per fortiorem corporis, maxime sub solis æstu motum, per balnea, & cumprimis Lauchstadiense & thermarum Carolinarum. Verum hæc in sanguinea, quæ jam febrili motu stipata est, paralysi adplicare neutiquam licet, sed in serosa duntaxat, ubi humorum circulatio languet, locum inveniunt.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Paralyticos & apoplecticos curaturo morbos, binæ potissimum occurrunt indicationes; quarum prior est, ut caussas, quæ tam proxime, quam remotius ad intercipiendum fluidi nervei in nervos influxum contribuerunt, removeat, & altera, ut partem affectam, totumque nervorum genus ita roboret, quo pristinum ac naturalem recuperet tonum. Multum vero scire interest, num morbus recens, anne confirmatus sit; propterea quod juxta hanc differentiam diversa instirui debeat curatio.

§. II.

Vena sectio ante omnia est instituenda. Si mox post primam mali invasionem accersitur medicus, pulsumque celerem cum facie rubicunda deprehendit: non præsentius, nec efficacius ad caussam mali, quæ est humorum in capite stagnatio, removendam occurrit subsidium, quam venæ sectio. Hæc protinus vel in brachio vel in collo instituenda, facta paullo ampliori incisione, ut largo cruor exeat flumine; vel, si plethorica nimium fuerint subjecta, in pede est præmittenda, ne dato in superiori parte exitu humores ex inferioribus

rioribus eo ruant copiosius; tumque adhuc vel in brachio vel venis jugularibus repetenda. Et opus interdum est, ut bis, vel amplius hæc sanguinis missio, larga satis quantitate iteretur.

§. III.

Clysteres & pediluvia.

Deinceps, ad humores stagnantes revellendos, operæ pretium faciunt clysteres paullo acriores & stimulantes, qui ex herbis nervinis rutæ, majoranæ, saturejæ, thymi, serpilli, floribus liliorum convallium, oleo chamæmeli, & adjecto stimuli caussa sale gemmæ vel ammoniaco, vel etiam urina humana confici, & iteratis nonnunquam vicibus infundi debent. Non minus egregiam laudem merentur pediluvia ex aqua tepidiori, herbisque nervinis, nec non floribus chamomillæ, summitatibus millefolii, cineribusque clavellatis parata; quibus pedes profundius immittendi.

§. IV.

Spasmi interni & humorum ebullitio demulceri debent.

Sæpius, fusa vena, adhuc supersunt spasmi partium internarum, & humorum veluti febrilis ebullitio: quibus temperandis conveniunt diaphoretica fixa cum præcipitantibus & nitrosis combinata, velut sunt pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, matre perlarum, cinnabari, nitro & succino confecti, & ex aqua liliorum convallium, vel florum tiliæ exhibendi, addi etiam potest syrupus acetositatis citri. His enim juvatur transpiratio, qua non raro insultus apoplecticos & paralyticos solvi deprehendimus. Nec præterea in demulcendis partium internarum spasmis, ullum remedii genus superat virtutem liquoris nostri anodyno-mineralis, cum liquore bezoardico vel spiritu volatili tartari convenienti dosi remixti, qui cum dictis pulveribus alternari, bisque quotidie propinari debet. Eodem fine abstinere decet ab omni cerevisiæ potu; nec nisi decoctis, aut aqua pura vel fontana, vel Selterana, cum modico vini nupta uti convenit.

§. V.

Vomitoriorum usus in affectibus lentis & apoplecticis serosis.

His, tempestive adhibitis, dicta vitia, si sint recentia & sola adhuc sanguinis stagnatione nitantur, brevi poterunt depelli. Ubi vero jam secessio facta videtur, ad illud discutiendum ac derivandum omnis dirigi debet intentio. Atque hoc in casu, si ægri soporosi veluti sunt, atque sternunt, summo cum fructu adhibere solitus sum emeticum in forma dilutiori, analepticis junctum; quo excitantur motus, & ad sensuum rationisque usum redeunt ægrotantes. Ex usu mihi est sequens formula: Recipe aquæ liliorum convallium vinosæ, florum tiliæ, primulæ veris, cinnamomi, aceti destillati ana uncias binas, spiritus cornu cervi succinati drachmam unam, antimonii diaphoretici, cinnabaris, lapidum cancrorum ana drachmam semis, tartari emetici grana duo, syrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. F. mixtura, cujus bina circiter cochlearia, quavis altera hora exhibenda.

§. VI.

Volatilia & sternutatoria commendantur.

Deinceps ad discutiendum, quod stagnat serum, illustrem ferunt opem volatilia urinosa, naribus adplicita; è quibus primarium locum occupat spiritus salis ammoniaci cum calce viva paratus, & oleo majoranæ vel rutæ permixtus. Non minus suam merentur laudem sternutatoria, cumprimis si nervina simul fuerint; quippe quæ non modo motum nervis inferunt, verum etiam materiam serosam per nares educunt. Formula talis esse poterit: Recipe herbæ majoranæ, florum liliorum convallium ana drachmas duas, herbæ mari Syriaci, florum benzoes, caryophyllorum aromaticorum ana drachmam dimidiam, castorei pulverisati grana decem. M. D. S. *Schnupff-Toback.*

§. VII.

Cauteria & vesicatoria commendantur.

In rebelli affectu, ad serum stagnans derivandum efficacissima sunt cauteria, ut vocant, actualia, nuchæ inter secundam & tertiam, vel hanc & quartam colli vertebram inurenda, quorum virtus sicut à vetustissimis medicorum magni æstimatur, ita recentioribus etiam exemplis confirmata datur à Clarissimo ERNDTELIO in Warsavia physice illustrata pag. 185. At quum delicatior nostri seculi genius non permittat, tam terribili, quale videtur, uti remedio; solemus substituere setacea, eaque nuchæ admovere; vel si nec ea atriserint, vesicantia remedia aut nuchæ aut pedibus imponere. Posterior locus in subjectis sensibilioribus priori præferendus: eo quod a vesicatorio cervici adposito, convulsivos partis non affectæ motus supervenisse, compertum fuit.

§. VIII.

Evacuantia sunt adhibenda.

Si magis inveteratum fuerit malum, præter dicta, convenientia evacuantia in usum sunt vocanda; ut iis humores a capite sensim revellantur & evacuentur. Et primo quidem purgantia oportet simul esse balsamica; qua laude pilulæ gaudent ex extracti colocynthidis, aloes, hellebori nigri, resinæ ladani, ligni aloes, florum benzoes, salis succini, myrrhæ, balsami Peruviani ana scrupulo uno, mercurii dulcis drachma semis, camphoræ, salis volatilis cornu cervi ana granis quatuor paratæ, si viginti quatuor ex scrupulo formentur, & quatuordecim pro dosi propinentur. Inter diaphoretica palmam obtinet spiritus cornu cervi succinatus, cum liquore anodyno minerali adjecta castorei essentia, & decocta lignorum ex ligno S. sassafras, santalo & rad. chinæ parata. Non satis porro laudanda in morbis capitis serosis est virtus diureticorum, ac speciatim succinatorum medicaminum: è quibus essentia succini, cum antimonii tinctura acri principem tuetur locum.

§. IX.

Roborantium usus in serosis & inveterata paralysi.

Qui diutius morbis paralyticis detinentur, simulque generis nervosi debilitate laborant: roborantibus medicinis, præter rectum vivendi genus sibi debent prospicere. Et hoc nomine spiritus salis ammoniaci urinosus cum aqua liliorum convallium ita mixtus, ut una spiritus tres aquæ partes recipiat, magnam meretur commendationem. Parari quoque potest Elixir nervinum ex essentia gentianæ rubræ, corticis cascarillæ, tinctura antimonii acri, liquore anodyno minerali, & macis ac cinnamomi oleo; idque ex infuso melissæ, quod citri fovet cortices, exhiberi. Qui adpetitu languente & stomachi debilitate vexantur; iis Elixir nostrum viscerale, vel Electuarium, quod cortex chinæ ac cascarillæ ingreditur, magnas feret suppetias. Nec, præsertim serosis, convenientius quicquam erit balsamo vitæ nostro, si ad aliquot guttas mane, cum infuso melissæ sumatur.

§. X.

De externis sensum motumque excitantibus.

Inter externa sensum & motum excitantia, varia sunt quæ commendantur. Ab antiquissimis temporibus inclaruerunt fortiores partis adsi-

ctæ

ctæ cum pannis asperioribus frictiones; vel si sensus defecerit, summam cutim vel urticis cædere, vel, præmissa frictione cum squilla per medium dissecta, siccas cucurbitulas applicare soliti fuerunt. Egregiæ etiam sunt resolutarum partium inunctiones cum spiritu salis ammoniaci, item vini camphorato: nec spem fallet vinum vetus Rhenanum, cum roremarino, floribus chamomillæ Romanæ, spicæ, & caryophyllis aromaticis leni calore digestum, cumque linteis quadruplicatis spinæ dorsi, ossi sacro, artuumque juncturis inunctum. Iisdem locis, præviis vel balneis vel frictionibus, magno cum fructu etiam linimenta nervina admoventur; quæ ex axungia humana, galbano, terebinthina, balsamo de Copaiva & Peruviano, oleo lavendulæ, juniperi, majoranæ, rutæ, anthos, succini, rorismarini & nucistæ expresso concinnantur. Sola enim destillata haud usurpare decet olea; quoniam nervos nimium exsiccando, ac velut indurando plus noxæ pariunt. Caput cingi solet cucuphis discutientibus ac roborantibus: temporibus balsama apoplectica, quæ ne nimis sint suaveolentia caveas, admoveri: raso capiti pulvis succini inspergi: & occiput spirituosis, quæ ex spiritu volatili cornu cervi, lumbricorum, aqua Anhaltina, essentia balsami Peruviani, castorei, oleo nucistæ & caryophyllorum parantur, cum fructu lavari.

§. XI.

De usu balneorum.

Denique in affectibus paralyticis plerumque ad balnea, tanquam sacram solent confugere anchoram. Ex iis prodeunt primum thermæ, decenti modo usurpatæ, inter quas quidem Toeplicenses, Emsenses, Wisbadenses, Aquisgranenses, ac in Misnia Wolckensteinenses malo magis inveterato; Lauchstadienses vero, ob martiale adstringens principium, vel recentiori, vel jam superato, & non nisi motus debilitate semet exserenti conveniunt. Earum vim autem superant pœne balnea arte parata, è quorum numero primum locum tuentur, quæ ex scoriis metallorum conficiuntur, & vulgo *Schlacken-Bader* vocantur. *Conf. habita hic de iis dissertatio.* Succedunt balnea ex nervinis herbis & formicis concinnata. Commodæ huic scopo sunt herbæ serpilli, sideritis, abrotani, origani, menthæ, hyssopi, rorismarini, majoranæ, flores chamæmeli, & id genus alia, quæ sacculo inclusa, inque tenui lixivio cocta, aquæ tepidæ immerguntur & partes affectæ foveantur. Inter linimenta præstantissimæ est efficaciæ, quod fit ex sapone veneto, & spiritu vini camphorato, addita essentia galbani, & bdellii.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa sanguinis missionem.

Magna est utilitas, quæ ex venæ sectione in affectibus paralyticis, ex sanguinis mole subortis redundat, præsertim in principio. Veteres ARCHIGENES apud AETIUM, CELSUS, COELIUS AURELIANUS, ARETÆUS statim mittendum esse sanguinem experientia fida confirmant: nocet vero in paralysi inveterata serosa, ubi vires, ciborumque languet adpetentia. Qua de caussa BALLONIUS *Lib. VI. pag.* 255. monet, ne in paralysi, ubi humor frigidus in motu est, vena secetur, ejusque damnum exemplo confirmat. TRALLIANUS in paralysi curanda nunquam mittendum esse sanguinem statuit, nisi manifesta sanguinis abundantia appareat. In pede vena non tundenda est, si illi frigidi, spasmoque constricti fuerint. Viris, qui ex hæmorrhoidum impedito successu, vel suppresso fluore in nervorum resolutionem inciderunt, post præmissam venæ sectionē hirudines cum fructu ano admoventur: quin in A. N. C. *vol. III. append. pag.* 164. exstat casus, de hemiplexia, adpositis pone aures hirudinibus, admotisque suris pedum vesicatoriis, brevi curata.

§. II.

circa thermas & acidulas.

Quibus à paralyticis affectibus caput valde imbecillum, & sensus etiam interni, præsertim memoria, læsi sunt; abstinere debent ab improvido interno tam thermarum, quam acidularum usu. Namque hæ aquæ per minima capitis vascula, nimium relaxata difficillime progrediuntur, & amplam majori serosorum humorum stagnationi præbent occasionem. Neque etiam acidulas cum vino mixtas loco potus ordinarii tum salutares esse deprehendi, quia vapore spirituoso nimis caput repletur. Verum si ætas juvenilis fuerit, & malum à passione hypochondriaca ortum traxerit, præservando recidivas, operæ pretium faciunt thermæ Carolinæ, illæ nempe temperatiores quæ à molendino nomen habent; vel etiam acidulæ, sed tepefactæ: sub quarum potu, qui parcior esse debet, à frigore, mœrore, multisque mentis laboribus cavendum, nimio non indulgendum somno, corpus sedulo movendum, medicinisque nervinis & balsamicis utendum est. Generatim scire licet, harum aquarum potationem, malo declinante, & in melius vergente, longe opportuniorem esse, quam ubi illud in suo fuerit vigore.

§. III.

circa balnea artificialia.

Balnea, quæ arte ex formicis & nervinis herbis parantur, eo efficaciora sunt, quo leviores & tenuiores iis conficiundis assumuntur aquæ. Quare optima censetur pluvialis, vel hac deficiente, quæ post copiosas pluvias ex fluvio desumitur. Sed omnibus artificialibus præstant Tœplicenses, quæ levitate pluviales adhuc superant, & insigni virtute discutiente, & diaphoretica affectis partibus tonum & robur reddunt. Stillicidia quoque harum aquarum principio spinalis medullæ adhibita ad humores stagnantes dissolvendos, insignem non raro opem attulisse experientia docemur.

§. IV.

circa balnea frigida.

Ad affectus paralyticos, eosque potissimum inveteratos non sine fructu commendantur balnea frigida, item leniter adstringentia, & fotus, qui ex radice consolidæ majoris cum aqua decocta conficiuntur. Huc spectant quoque fontes medicati martiales, cujus generis sunt Freyenwaldenses in Marchia & nostræ Lauchstadienses, item artificiales, quæ ex scoriis metallicis parantur. Sed hæc circa eorum usum observatio necessaria est, ut non nisi tepide adplicentur, alias nimium commovendo sanguinis & humorum massam, miras anxietates, cephalalgias, & cordis palpitationes efficiunt. Hæc enim febrim artificialem excitando, suppetias morbo ferunt: quippe constringendo exteriores corporis partes, convertunt sanguinis & humorum motum magis ad interiora, itque primis ad cor, & quæ illud ambiunt, majora vasa: unde fit celerior ac vehementior cordis ac arteriarum systole, & ideo celerior etiam humorum per vasa minima circuitus. Hinc fieri potest facillime, ut obstructiones reserentur, viscidi succi resolvantur, & stagnationes discutiantur. At

caven-

cavendum probe, ne hæc balnea adplicentur corporibus sanguine turgidis, aut dyscrasia humorum, partiumque solidarum imbecillitate laborantibus, veluti sunt senilia.

§. V.

circa lotiones capitis.

Capitis lotiones insignem in paralyticis affectibus habent utilitatem, maximeque in assuetis: quibus si quis haud adsuetus fuerit, incipiendum à levioribus ex lixivio minus acri, incoctis herbis nervinis; dein radix asari, & herba rorismarini insuantur sacculo, inque lixivio coquantur; quæ vero remedia nisi prævia purgatione adhibere non licet.

§. VI.

circa paralysin scorbuticam.

In scorbutica paralysi, quæ plerumque particularis & spuria existit, parum externis proficiemus remediis. Opus est potius, ut decoctis infusisque diluentibus, tam calide, quam frigide in vicem potus ordinarii haustis, acrimoniam humorum temperemus, eandemque specificis antiscorbuticis, è quibus lumbrici terrestres in pulvere vel succo cum sero lactis sumti eminent, infringamus; tandemque sordes è corpore proscribamus; & has quidem crassiores per alvum commodis in hunc finem laxantibus mannatis ac rhabarbarinis; subtiliores autem & in sanguine fluctuantes per cutis spiracula ope pulverum diaphoreticorum. Nisi enim tota repurgetur humorum massa, perfectæ nullus est curationi locus.

§. VII.

circa paralysin palpebrarum.

Paralysis palpebrarum oculi per metastasin aut stagnationem humorum producitur, & nisi cito depellatur, immedicabile constituit malum. Observavi in ea efficacissimum balsamum vitæ nostrum, calide mane vesperique palpebris inunctum; nec non oleum cinnamomi & caryophyllorum, modo vera fuerint, cum axungia quadam permixtum. Non negligenda etiam est seri vitiosi derivatio ac evacuatio; quæ per laxantia, diuretica, vesicantia, & id genus alia perficitur: unde de tali palpebrarum paralysi post morbillos suborta, & vesicatoriis curata recensetur casus in A. N. C. *vol. I. obs.* 140.

§. VIII.

circa paresin.

Paresis ex colica poscit remedia, serum vitiosum ex sanguine per transpirationem proscribentia. Externe operæ pretium faciunt pelles recenter mactatorum animalium calide affectis partibus adplicatæ; nec non axungia humana recens, si ejus unciæ drachma olei caryophyllorum addatur, eaque pars affecta perfricetur. Hoc etiam in casu non frustranea est adplicatio cæcarum cucurbitularum: quibus curatam talem paresin referunt A. N. C. *dec. I. anno III. obs.* 308.

§. IX.

circa diætam.

In paralyticis affectibus usus aëris sereni & temperati valde utilis est: unde COELIUS AURELIANUS *L. II. C. I. p.* 349. ægrum in lucido loco poni jubet. Hinc conclave nec nimis calefactum, nec nimis frigidum, sed temperatum oportet esse. Victus quoque facilis & tenuis esse debet, eo magis in principio, ubi paralysis acutus plerumque morbus est & ventriculi robur nunquam non est languidum. Nec ulla convenit cerevisia, nec ullo modo vinum, præserim in principio, sed tum demum, quando morbus jam diuturnius factus est. Tunc enim victus quoque plenior esse potest.

§. X.

circa tumores partium paralyticarum.

Ad lavandas partes paralyticas, si aridæ & atrophicæ fuerins, spiritus salis ammoniaci neutiquam convenit; sed præstat eo uti, si partes tumore sint affectæ. Hoc in casu consultum quoque est, tumidas partes tenui sacculo includere; qui sequentibus impleri potest speciebus: recipe furfurum & milii ana manipulos quatuor, missa in scutella aut aheno aliquo supra cineres siccentur, calefiant, calida includantur sacculo, quo decumbentis ægri pars affecta circumdetur.

§. XI.

Præservatio affectuum paralyticorum.

Graviores affectus capitis, ut lethargus, apoplexia, hemiplexia, &c. sunt senili ætati perquam familiares, & fere immedicabiles. Igitur præservationis causa magna cum cura & sollicitudine ab omnibus iis, quæ systema nervorum debilitant & circuitum sanguinis per caput impeditiorem efficiunt, cumprimis à frigore, præsertim ubi corpus ad sudorem dispositum est, à largiori vini spirituosi potu, mœrore animi, terrore, venæ sectione consueta intermissa, neque minus à nimio tabaci usu, vaporosis absynthiacis, cerevisia crassiore, humido & vappido aëre senes abstinere debent. Quod vero hi dicti morbi rarissime in senibus medelam recipiant; hæc mihi videtur caussa: quoniam eorum sanguis humore valde pituitoso & glutinoso scatet; qui ad regressum sanguinis per subtiliores venas cerebri; quas lentore obstruit, & sinus venosos impediendum plurimum confert. Ad ejusmodi vero obstructiones vasorum, quæ altius in cerebro situm habent referandas, non tam facilis & expedita medendi ratio deprehenditur.

§. XII.

Curatio per inediam.

Corpora paralyticorum quando pinguedine, & vitiosorum humorum copia abundant, non facile ad sanitatem redeunt, vel vires recipiunt, nisi diæta, & victu exsiccante utantur, qui in eo consistit, ut ægrotantes a jurulentis, elixis, & humidis abstineant, & ut parco etiam potu, præsertim consistentiori utantur, atque non nisi decoctum ex radice chinæ, rasura santali citrini, sassafras cum passulis assumant, & portionem generosi vini; carnibus quoque non nisi assis vescendum, passulisque exacinatis, & corpus, ejusque membra, quoad fieri potest, motu exercenda.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hemiplexia dextri lateris sanata.

Vir quadragenarius, temperamenti sanguineo-phlegmatici, per multos annos sub vita parum mobili largam quotidie cerevisiæ Martisburgensis quantitatem ingerere solitus, adpetitu sensim destitui, corpusque valde tumidum præ se ferre cœpit. Quo in rerum statu molestam vertiginem, artuumque gravitatem per satis longum tempus sensit, & tandem circa vernum tempus ex improviso in dextri lateris hemiplexiam; cum memoriæ sensuumque internorum debilitate junctam incidit; pulsu existente magno, celeri, facieque tumida ac rubicunda. Quamobrem ex vena in brachio tusa non semel, sed aliquoties multum cruoris detrahebatur, pulsu nihilo minus in magnitudine & celeritate sua persistente; nuchæ cucurbitulæ cum

cum scarificatione admovebantur, pulsus tamen magnus esse pergebat; alvo infundebantur enemata, ac intus dabatur infusum mannatum, nec non nitrosi pulveres. Inter horum usum per movendi potentiam sensim recuperabat; at manus resoluta manebat, quin lenta quædam febris, circa noctem semper exacerbata accedebat; & pulsus nunquam non celer erat. Tum, missa cerevisia, fontem Selteranum vino nuptum, pro potu ordinario adhibebat; pedes quotidie pediluviis tepidioribus, ex aqua, floribus chamæmeli & trifolio fibrino paratis immittebat; brachium resolutum spiritu vini camphorato perfricari curabat; ac intus liquorem nostrum anodynum, pulveres digestivo-salino-nitrosos, & pro sudore eliciendo essentiam alexipharmacam usurpabat. Usus præterea est victu parco & exsiccante: & hinc factum est, ut post aliquot menses prorsus convaluerit, seotiendique pariter ac movendi facultatem recuperaverit.

Epicrisis.

1) Notabile est in hoc casu, quod post tam largam, sæpiusque repetitam sanguinis missionem, pulsus nihilo secius permanserit magnus & celer: qualem quandoque in nimiis hæmorrhagiis observare licet. Testatur ille, affectum ejusmodi pro caussa plenitudinem sanguinis, ejusque vehementem ad caput congestionem agnoscere; & in vehementia ac diuturnitate à spasmodicis partium internarum stricturis, quæ etiam hæmorrhagias comitantur, & pulsus magni durique fiunt auctores, sustentari.

2) Ego non semel sed sæpius observavi, quando de ante acta paralyticorum vita interrogare solitus sum, eos plus justo genio suo indulsisse, præsertim in assumendo potu spirituoso, sive cerevisia inebriante, aut potente vino: nam ejusmodi potus, quando immoderatius assumuntur, frigidos morbos, ut tremorem, convulsionem, paralysin, apoplexiam, sopores excitasse, non modo experientia confirmamur; sed & à veteribus medicis, jam olim proditum est. Nam ab immoderato calore & densiores, & glutinosiores fiunt humores, qui dum per minora vasa difficiliorem habent progressum, & circuitum, facile stagnant.

3) Pediluvia ex herbis nervinis & roborantibus concinnata, præsertim, si morbus est in declinatione, circumspecte & tepetiis vicibus adhibita, non carent eximio usu & fructu; eo quod corpus noctu disponunt ad sudorem, & blando calore ac humore partes inferiores relaxando, majorem affluxum sanguinis & humorum ad caput præpediunt, neque minus humores lentos ac viscidos tenuiores & fluidiores efficiunt.

4) De insigni victus exsiccantis in paralyticis humidioris constitutionis virtute in quonam consistat, jam abunde supra in cautelis practicis §. 12. dictum est.

Observatio II.

Paralysis abdominis & artuum inferiorum à terrore lethalis. Juvenis viginti annorum, sanguine & succis plenus, cum meretrice aliquando in lecto decumbens, & venereo nimis percitus oestro, ob accedentem ex improviso patrem, tanto percellebatur terrore, ut paullo post toto corpore debilitatus & languidus, neutrum movere potuerit pedum. Mox hi cum reliquis inferioribus artubus magno quatiebantur tremore, sequentique nocte largo corpus diffluebat sudore. Expergefactus mane non valebat incedere; sed regio inferior ab umbilico ad extremum usque pedem omni privata erat sensu, adeo ut nec acus intrusæ vis perciperetur, nec sciret ægrotus, cum alvum deponeret, aut urinam redderet. Nihilo minus exhibebant resolutæ partes calorem naturalem, nec marcescebant, nec adpetitus, nec pulsus quopiam laborabant vitio. His per integrum annum affectus molestiis, varii generis medicamina, thermas, balnea, nervinaque penetrantissima in & externe, sed in cassum, adhibuit; neque enim purgantes medicinæ, nisi magna dosi datæ alvum movebant, nec ulla concitabant tormina. Sensim adeo abolebatur sensatio, ut aliquando, quod notabile est, lapides igniti ægri sedentis pedibus suppositi, cutim vehementer adusserint, ipse tamen præter anxietates præcordiorum nihil doloris senserit; donec tandem à fumo ex accensa cute exhalante certior, quid ipsi acciderit, factus, circumstantes in auxilium vocaverit. Et hanc miseram per biennium protraxit vitam; quo elapso præcordiorum anxietates, à fumis potissimum epulis adfligere, adpetitus dejici, calor lentus corpus depascere & vires pronius perire cœperunt, ipseque fatis cessit ægrotus.

Epicrisis.

1) Terrorem vehementem non modo convulsivas & epilepticas in continenti producere posse motiones, verum etiam nervorum inferre subitaneam resolutionem, hæc docet morbi historia. Actio terroris autem in strictura partium nervosarum, & speciatim membranarum cerebrum ac medullam spinalem involventium consistit: quæ in præsenti casu circa lumbarem contigisse videtur regionem, & eo perniciosior esse debuit, quo vehementiori veneris œstro inflammatum tum fuit corpus.

2) Ad rariores referri meretur hæc inferiorum partium paralysis; eo, quod cum movendi potentia, sensus quoque omnis deperditus fuit, adeo, ut nec acus vis, nec adustio per ignitos lapides perciperetur; quum tamen vix occurrat paralysis, in qua non aliqualis superfit sensatio. Et hæc quidem paralysis non externas solum occupavit partes; verum interna quoque viscera & cum primis intestina; testantibus purgantium inertia, & fæcum urinæque involuntaria emissione. Dum vero ex abolitione omnis motus ac sensus, totalem influxus fluidi nervei in nervos ex spinali medulla infra diaphragma prodeuntes cessationem, non fine ratione colligimus: attamen non omnem visceribus abdominis, maximeque intestinis denegamus sensationem, quoniam purgantia majori dosi data alvum moverunt. Quod facile conciliabit, qui perpendet, intestina etiam a cerebrinis nervis per intercostales ramos, nervosas adipisci propagines; per quas aliqualis relictus fuit sensus.

3) Medela tali in casu locum vix habet: vero enim est simillimum, medullam spinalem ab eo loco, ubi facta est strictura, collabi, flaccidam, exsuccamque reddi; cui præsumtioni ansam præbet casus A. N. C. *vol. II. obs.* 102. insertus. Quare non mirum esse debet, quod lenta demum febris accesserit, finemque vitæ imposuerit. Nam hoc in rerum statu, languescente sensim sensimque humorum circuitu, pravi impurique per abdominis viscera succi generari debuerunt: unde virium defectus, adpetitus prostratio, & lenta febris suam traxerunt originem.

Observatio III.

Paresis manuum ex colica saturnina.

Vir triginta annorum, frigidæ, siccæ, & macilentæ constitutionis, metallurgiæ addictus, aliquando in minerarum saturninarum calcinatione, coelo existente turbido & pluvioso occupatus, ingentem vaporum saturninorum copiam inspiratione hausit sub dulcis saporis perceptione. Postridie de intolerabili circa umbilicum dolore conquestus, pertinacissimam incidit alvi adstrictionem, quæ omnem clysterum infusionem, & laxantium exhibitionem rebellis elusit. Jungebantur vomendi conatus, cardialgicæ præcordiorum anxietates, gelidusque per corpus erumpebat sudor. Quo in rerum statu pugnatum est antispasmodicis, clysteribus oleosis, balneis, oleoque amygdalarum dulcium, carminativis mixto: unde remittebat dolorum ac reliquorum symptomatum vehementia. Verum enim vero brevi post nova succedebat afflictio; quippe sinistra manus dolore pressorio, cum movendi impotentia, absque tamen tumore prehendebatur, adeo ut ea nec flecti, nec ad os duci potuerit. Adhibebantur varii generis sudorifera, balnea Laconica, fotus ac linimenta, sed in cassum: alvus simul adeo compressa erat, ut nisi clysteribus admonita, sui non reminisceretur officii. Meo randem flagitato consilio suasi, ut æger abstineret ab omnium calidorum, acidorumque remediorum usu, loco cerevisiæ decocta biberet, laxante ex manna, passulis, oleo amygdalarum, tartaroque tartarisato alvum molirerur, & adfectas partes axungia humana, oleo caryophyllorum acuata, calide perfricaret: unde factum est, ut per Dei gratiam restitutus, diu salvus vixerit.

Epicrisis.

1) Morbus quo post inspiratum sub dulcis saporis perceptione, saturni vaporem, noster æger est infestatus, colica convulsiva, & peculiari cognomine saturnina, *die Hütten Katze*, vocari solet. Familiaris ea est metallurgis, Hercyniæ potissimum Sylvæ accolis, & plumbi venas scrutantibus; & debetur fumis saturninis, ore haustis, & sensibilioribus intestinorum tunicis, quas graviter vellicant, infixis. Præter tormina vehementissima, & convulsivos fere totius generis nervosi motus molestissimum in hoc morbi genere symptoma est contumax alvi compressio; & ei familiariter jungitur paresis manuum.

2) Quo liberior istis in locis, quibus dictæ tractantur mineræ, quoque serenior est aër; eo rarius occurrit recensitus morbus, quoniam virulentæ exhalationes commode dissipari queunt. At si gravis ac pluviosus fuerit aër; comprimit vapores, &, quo minus in auras abeant impedit: unde sub ea tempestatis constitutione frequentissimum est malum.

3) Curatio in paresi, ut recte monet CRATO *consilio* 72. 73. non ad principium nervorum, sed ad musculos, ad quos humor vitiosus transmissus, ut ille discutiatur, & membra corroborentur, dirigenda est, non neglectis illis, quæ intestinorum tonum restituunt, & alvum lubricant. Cum ante aliquot annos in juvene gonorrhœa laborante, ab improvido tincturæ antiphthisicæ Grammani, quæ pro basi saccharum saturni recipit, usu, contumacissimam alvi adstrictionem cum paresi utriusque manus conjunctam observarem; oleum amygdalarum dulcium recens cum jusculo avenaceo, additis aliquot guttulis olei cymini destillati, crebrius usurpavi, non omissis potionibus mannatis, cum eodem oleo permixtis, quæ tamen non ante apertionem alvi per clysterem emollientem, & oleosum assumtæ fuerunt. Alvo liberiori reddita, usurpata quoque sunt sudorifera, ut Sp. c. c. cum Ess. Succini & Sp. nitri d. Adhibebam porro balnea ex semine lini, & herbis emollientibus & balsamo nostro vitæ, nec non essentia galbani saturata, manus, resolutæ inunctæ, naturale suum robur receperunt. Et cum à vinis austeris, rubicundis, & per addiuonem lythargirii malitiose adulteratis, idem morbus, eademque symptomata in Germania, & in provinciis, ubi vinorum est proventus, admodum sint familiaria; non aliis, quam modo laudatis remediis illum ipsum curatum fuisse a fide dignis medicis, nobis relatum est.

Observatio IV.

Hemiplexia mensium fluxum terrore subito cohibitum excipiens.

Fœmina triginta annorum, exilioris staturæ, vasis capacioribus prædita & ob nimiam, qua pollet, sanguinis abundantiam, à quatuor jam annis hystericis pathemaribus cum vehementi capitis dolore, ac violentis vomitionibus tanta ferocitate fuit cruciata, ut sæpius, maxime post iram vel terrorem suffocativis ac apoplecticis corriperetur invasionibus. Anno elapso, vigesima post puerperium hebdomade, menses more solito, licet ipsa infanti præberet ubera, fluere cœperunt: qui, cum accedente gravi terrore, protinus supprimerentur, paucis post diebus, prævia spasmodica artuum lancinatione, incidit in dextri lateris hemiplexiam, oris rigore stipatam. Hanc transactis aliquot diebus, febris quædam intermittens excipiebat, à meridie singulis diebus invadens, & per tres durans hebdomades: sub qua tandem in dextro pede alba, in sinistro rubra efflorescebat purpura. Qua per usum quorundam remediorum desiccata, redibat quidem aliqualis movendi potentia: at loquela adhuc erat impeditior, & magna lateris resoluti, maximeque manus restabat imbecillitas. Confugiebat ergo ad fontem Lauchstadiensem; quem cum per quatuordecim dies in balneis adhiberet, eruperunt adhuc maculæ scorburicæ, & sanitas majora sensim cepit incrementa. Ego, cum meum expeteret consilium, suasi ut fontem selteranum tribus horis ante balneum ad mensuram unam biberet, & quatuordecim dies curæ adhuc insisteret; quo factum est ut præsentissimum levamen atque augmentum in partibus imbecillibus roboris experta fuerit.

Epicrisis.

1) Non opportuniora affectibus apoplecticis & paralyticis sunt subjecta, quam plethorica, & simul hysterica: & certissime illos incurrunt, si excretiones sanguineæ, supervenieote, dum fluunt, gravi terrore, subito sistantur. Idem in præsenti contigit ægrotante, quam valde fuisse plethoricam, vel hæmoptysis iteratis sponte revertens vicibus testatur. Adhuc sanguinem ipsi fuisse impurum & scorbuticum: docent & purpuræ in uno pede rubræ, in altero albæ, & scorbuticæ efflorescentiæ; quibus ad cutaneum corticem pulsis, levari plerumque solet malum. Quare etiam recte hic morbus paralysis hysterico-scorbutica appellari potest.

2) In cura hujus ægrotantis mulieris plethoricæ & hystericæ in eo peccatum fuit, quod non tempestive satis per sectionem venæ detractus fuerit sanguis. Ita forsan statim paralytica affectio

affectio vel arceri vel tolli potuisset; atque in eo consentientem habeo RAYGERUM clarissimum Hungariæ medicum, qui *obs. X.* scribit; paralysis & hemiplexia in fœminis sæpe unica venæ sectione in brachio tolli potest.

3) Vix unquam paralyticum affectum, cum primis recentiorem vidi, quin febricula quadam intermittenti simili fuerit stipatus. Sed nulli prorsus solatio hæc febris est: quamvis enim nulla paralysis sine febre curetur; uti monet etiam Clarissimus BOERHAAVE *Pr. Med. P. V. p.* 15. id tamen de artificiali intelligendum esse febre, jam sub Pathologicis ultima thesi adnotavimus.

4) De balneis Lauchstadiensibus, quæ valde adstrictivæ sunt indolis, notari meretur, quod in paralyticis affectibus vel ab initio, ubi adhuc mobilis, nec nimis impacta est materia, vel sub finem, ubi non nisi languor quidam nervosi generis restat, cum fructu possint adhiberi. In malo confirmato magis è re sunt aquæ Aquisgranenses, quæ intimius stagnantem materiam penetrant, & resolvunt.

5) Lauchstadiensium fontium pro balneo insignissimum usum atque utilitatem ego primus ante triginta annos inveni atque detexi, & peculiarem de iis conscripsi dissertationem, & bona fide testari possum, quod convenienti & circumspecta observatione si usurpentur, ad imbecillia corporis membra roboranda, vix sui similes habeant, adeo ut etiam in eo certis in casibus Tœplicensium balneorum virtutem exsuperent. Horum operatio fit per febrem artificialem. Nam sub ipso balneo valde tepido subtiliores martiales moleculæ subcutaneis fibris & poris se paullo altius insinuando stricturam cutis efficiunt, & eo ipso humorum cursum ad interiora urgendo sub celeritate & magnitudine pulsuum & auctior calor & major transpiratio sequitur, cujus beneficio vitiosi morbifici humores ex partibus exterioribus discutiuntur, & impuri salsi ad habitum corporis protruduntur.

OBSERVATIO V.

Paralysis dextri lateris sanata, & ex terrore reversa.

Vir annorum viginti novem, temperamenti sanguineo-cholerici, habitus spongiosi, potui fabarum Caffée nimium addictus, nec venam sibi unquam secari passus, per biennium, ex quo matrimonium iniit, male habere, ac de spasmodicis passionibus, molestaque alvi obstructione conqueri cœpit. Quibus consulturus in manus Pharmacopæi incidit, qui datis medicaminibus id effecit, ut abdomen tympani instar intumuerit, & forsan ipsa accesserit tympanitis, nisi medela fuisset lata. Brevi post rus aliquando petiit, moxque ab itinere intravit conclave valde calefactum; cujus impatiens, apertæ fenestræ adsedit, cervicemque aëris frigidioris flatui exposuit; tum vehementi corpus commovit exercitio, & demum sub vespertino ac nebuloso domum reversus cœlo, loquelæ subito amisit facultatem. Quam, fumo calidiori decocto fabarum Coffee recuperavit quidem, noctemque placido transegit somno; sed expergefactus nec loqui, nec dextri lateris artus movere potuit. Tusa protinus in brachio sinistro vena, adhibitisque nervinis, diaphoreticis, pediluviis ac frictionibus utraque evanescebat molestia, sed memoriæ quædam remanebat imbecillitas. Verum paucis post hebdomadibus vehementi percellebatur terrore & abhinc protinus aphonia, & dextri lateris paralysi iterum prebendebatur. Secabatur in sinistro brachio vena, adhibebantur diaphoretica, laxantia, nervina in & externa, balsamica & id genus alia; sed malo nullum accedebat levamen. Lingua enim, utut satis commode moveri queat, articulatum non valet edere sermonem; nec brachium ullo modo moveri potest. Consultus ego suasi, ut vesicans emplastrum utrique surarum imponeretur; decoctum ex Ligno sassafras, cinnamomo & passulis, loco cerevisiæ potaretur; passulæ rhabarbarinæ laxandi scopo per vices sumerentur; pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, succino, nitro, cinnabari, sale absynthii, radice aaronis & cardamomo bis quotidie caperetur, & denique balnea Lauchstadiensia in usum vocarentur.

Epicrisis.

1) Potus Coffe abusus sicut variis morbis januam pandit. ita ad nervorum morbos corpori affricat quandam dispositionem. Fabæ enim hæ Turcicæ principio expansivo & vaporoso pollent; quo humores commovendi, solidasque & nervosas partes relaxandi, possident facultatem. Hinc occurrit quotidie, quod id decoctum paullo saturatius & largius bibentes de orgasmo sanguinis, & tremore manuum conquerantur: quare etiam excell. BOERHAAVE *Pr. med. L. V. pag.* 12. *abusus, inquit, nimius Thee & Coffe paralysin induxit, nervis flaccidis redditis nec amplius contineri possibilibus.*

2) Paralysis in præsenti casu debetur cohibitæ per subitam aëris mutationem transpirationi; unde humores retroacti, circa medullæ dextri potissimum lateris principium, & nervos sermoni dicatos stagnarunt. Et in tali casu si non fiat cunctatio admodum noxia, sed mox accersatur medicus, vena secetur, congruisque medicaminibus regularis humorum circuitus promoveatur; facile superatur morbus, qui his neglectis aut tardius admissis subsidiis, chronicus evadit.

3) Hoc notari debet, apoplecticos & paralyticos motus facile resuscitari. Nam, utut sanata videatur paralysis, relinquit tamen aliqualem partium affectarum imbecillitatem; qua præsente terror, ira, & quicquid vehementes spasmos producendi facultate pollet, quam facile ad eadem loca humorum motum compellit; ut ibi stasin concipiant sensum & motum tollendo; ubi tamen sciendum, quod quo frequentius revertantur ejusmodi affectus, eo intricatiorem & difficiliorem admittant curationem, quæ non modo interna, sed & externa efficacissima remedia postulat, adeo ut sine balneis & linimentis spirituosis diuturnior affectus non leniri, multo minus expugnari possit.

OBSERVATIO VI.

Verbi divini minister, quadraginta septem annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, habitus corporis spongiosi, vitæ sedentariæ, & lucubrationibus valde deditus, adpetitu integro, ac sanitate illibata, sub venæ sectione bis quovis anno celebrata gavisus, nec ad animi affectus, nisi nimiam venerem pronus, per novissimos aliquot annos in valde calefactis, æstivo etiam tempore conclavibus commorari, largisque perpetuo sudoribus madere suevit. Qui cum per proximum remitterent biennium; de tensivis ac spasmodicis artuum doloribus; sensu quodam frigoris in vertice & cervice percepti; nec non *Hemiplexia dextri lateris.*

de

de pedibus gelidis, licet attactu calidi essent, cœpit conqueri. Sensim magno carnium fastidio capiebatur, cessantibusque demum doloribus, insigni totius corporis languore vexabatur, adeo, ut vix incedere potuerit, & inde sibi mortem ominaretur: deinde lenis mentis alienatio, quia continuo loquebatur, aderat. Mittebatur aliquando è vena in pede incisa cruor satis larga quantitate, & ecce brevi post circa vesperam lingua subito resolvebatur, & vera accedebat dextri lateris hemiplexia. Nam artus sensu motuque carebant; dexter oculus videndi, dextra naris olfaciendi & auris dextra audiendi potentia destituebatur; memoria labefactata erat; nec bene masticare & deglutire poterat; corpusque largo & perpetuo per aliquot hebdomades diffluebat sudore. Frustra usurpatis vesicatoriis, antispasmodicis, & balsamicis, adibat tandem Lauchstadienses fontes: ad quos ipsum balbutiente lingua, memoria debili, lateris dextri resolutione, & pulsu in dicto latere vix notabili præditum deprehendi. Jussi igitur, ut mane in balneum descenderet, vesperi pediluviis uteretur, atque elixir balsamicum sub epulis, vesperi pulverem antispasmodicum sumeret; externe vero nucham & dorsi spinam linteis calidis, spiritu florum chamomillæ Romanæ imbutis perfricandam curaret. Balnea ingressus, large sudabat, dolores dextri brachii persentiscebat, & frigoris sensum percipiebat; at lecto impositus, iterum incalescebat. Et continuata sic per mensem curatione melius habebat; movendique pariter ac loquendi potentiam, relicta imbecillitate atque torpore recuperabat. Commendavi ad plenariam restitutionem victum cum abstinentia exsiccantem, cujus auspicatissimum effectum ego in ejusmodi morbis aliquoties vidi.

Epicrisis.

Multa in hoc casu continentur momenta, ad usum practicum accommodatissima. Sistit ille veram hemiplexiam, in qua non modo alterutrius lateris artus movendi sentiendique facultate carere, sed & lingua balbutire, alterque oculorum, narium, & aurium lædi, memoriaque solet labefactari. Porro deglutitio læsa est, ut potuum præsertim assumtionem suffocativa sequatur molestia, & ægri assumta sæpius sanum versus flectere debeant latus; teste exemplo CONSULT. MED. *Part. I. Cas. X X.* allegato. Non minus interna quoque viscera quandam labem contrahunt; unde haud raro observavi, hepar in paralysi defunctis insignem retulisse magnitudinem, ut notavi *cit. l. casu XXII. p. 116.* Pulsus in affecto latere tam debilis est, ut digitis vix queat percipi, claro testimonio, imminutam esse arteriarum vim systalticam. Tali ratione differt hemiplexia perfecta a paralysi lateris alterutrius; in hac enim motus voluntarii, vel ad summum simul sensus abolentur; integra manente facie, ejusque partibus illæsis. Hinc patet, in hemiplexia vera caussam simul in crebro hærere, quæ in paralysi non nisi spinalem afficere videtur medullam.

2) Caussa præsentis hemiplexiæ non nisi sudorum consuetorum cessationi debetur; quæ in corpore per vitam otiosam, multas lucubrationes, timiamque venerem debilitato facilius perniciales exserere potuit effectum, quam in robustiori. Eam ob caussam curatio per balnea Lauchstadiensia felicem utique obtinere debuit finem; cum sic revocatis sudoribus subtracta fuit materia nervos comprimens. Præterea vero solitus sum in ejusmodi casibus Elixir meum viscerale propinare, eo quod ventriculus plerumque simul labefactatus esse solet.

OBSERVATIO VII.

Illustrissima quædam comes, quinquaginta annos emensa, succi plena, plethorica & cacochymica, per viginti jam annos fluxum hæmorrhoidalem, stato tempore promanantem cum levamine passa, nec non fonticulum per duodecim annos in brachio gerens, ab itinere aliquando ad familiares facto, domum redux, male cœpit habere, & nihilo minus inter lautam diætam corpore pinguescere. Quo in rerum statu hæmorrhoides parcius fluxerunt, & fonticulus serum fundere prorsus desiit; unde habuit illustrissima, ut de insigni corporis languore conquereretur. Tandem cruor media hieme per venas sedales erumpere conatus, parcissime stillavit; postridie alvum egerendi stimulum sentiens, & ad locum secretiorem tendens, in medio conclavi tanto prehendebatur pedum torpore, ut protinus in terram concideret, & sinistri lateris paralysi, cum oris tortura, linguæque balbutie stipata corriperetur. Vena protinus secabatur, vesicatoria manibus admovebantur, & omnis generis remedia in & externa usurpabantur; sed in cassum. Movendi artus sinistri lateris impotentia manebat eadem; attamen eosdem dolor quidam per vices occupabat, maxi la sinistri lateris motu carebat, in dextro solum masticandi erant cibi, atque memoria paullulum videbatur læsa, cum febrili commotione, omni vespera accedente. Alvus insuper magis compressa erat, urinaque ferebatur difficilius. Consultus suasi, ut vena in pede sunderetur, dorsi spina linimento ex axungiæ humanæ uncia una, olei nucistæ drachmis binis, rorismarini, lavendulæ, majoranæ & rutæ, singulorum drachma una confecto inungeretur, probeque fricaretur; pro potu decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, sarsaparillæ, ligno sassafras, lentisci, santalo citrino, passulisque paratum adhiberet; ter quavis hebdomade laxantem pulverem ex rhabarbaro, terra foliata tartari, nitro, & oleo destillato macis sumeret, & mane lactis serum dulce potaret. Adhæc pediluvia cum herbis nervinis rorismarini, majoranæ, salviæ, abrotani, floribus chamæmeli, thymi & herba rutæ commendavi; utque ea egressa lecto se daret, paullulumque sudaret; ac denique sub epulis quinque balsami mei vitæ sumeret guttulas, suasi. Hinc percepi, paralysin maximam partem remisisse, & per anum lividi seri permultum cum levamine secessisse.

Paralysis ab imminuto hæmorrhoidum fluxu.

Epicrisis.

Quum excretiones tam naturales quam extraordinariæ & consuetæ suppressæ vel impeditæ præcipuam gravium & difficilium morborum caussam constituant, tum quam maxime id in paralyticis & aliis capitis & nervorum affectibus observatur. De quo etiam præsens morbi historia testatur. Una illius caussa est fonticuli exsiccatio; qua factum est, ut serum copiosius in corpus retrocederet, & tandem ad medullæ spinalis crus sinistrum decumberet. Altera, majoris ponderis, debetur imminuto hæmorrhoidum fluxui; unde sanguis in tam plethorico corpore retentus, & superiora versus congestus, serosam demum dimisit portionem. Cui quidem eventui occasionalem caussam dedit hiemalis tempestas, quæ ob impeditiorem sub ea transpirationem, mirum quantum

his producendis favet morbis. Et præservari hunc insultum paralyticum potuisse, extra dubium est positum; si eo, quo illustrissima comes ex itinere reversa, corporeque obesior facta fuit, tempore, vena tusa, aut ano admotæ fuissent hirudines. Quibus omissis, omnis utique curandi cardo in eo consistit, ut hæmorrhoidalis revocaretur excretio: quam licet obtinere non licuerit; attamen satis fuit, seri lividi magnam per anum effluxisse copiam. Quum enim accessit demum sudoris per blanda pediluvia provocatio, & hinc facta seri viriosi evacuatio, auspicatus omnino, malo existente recentiori, evenire debuit eventus.

OBSERVATIO VIII.

Paralysis dextri lateris in sexagenario.

Vir septuagenario major, macilentus, vasisque capacioribus præditus, constitutionis sanguineo-melancholicæ, in juventute ex vita sedentaria, multisque lucubrationibus contraxerat sibi melancholiam hypochondriacam, sed per congrua adminicula, maximeque motum corporis illam debellaverat. Ab hinc sub venæ sectione, bis quotannis repetita, & frequenti corporis exercitio, quo alvum lubricam servari dixit, integram ad senectutem usque conservavit valetudinem. Per novissimum vero biennium omni mane large sudare solitus fuit; & quum pronuper mense Aprili rus petiisset; imminutis hinc sudoribus, de colicis intestinorum doloribus, & alvi conquestus est obstructione. Brevi post prævia corporis lassitudine, dextri lateris paralysi corripiebatur, lingua dextraque maxilla intumescebat, sinistra extenuabatur, os torquebatur, loquela erat impeditior, movendique manum & pedem dextri lateris potentia evanescebat. Vocatus ego mox sanguinem è vena in pede tusa large detrahendum, clysterem adplicandum, vitæque nostrum balsamum inungendum curavi; interne vero liquorem anodynum, cum balsamo vitæ remixtum propinavi. Factum est inde, ut melius haberet, & loquendi, ambulandi, scribendique facultatem, utut languidiorem recuperaret; sudores etiam largi per noctes rursus erumpebant, & somnus adpetitusque sibi constabant: sed alvus non nisi alternis respondebat diebus, & æger in dextro pede perpetuum sentiebat frigus; quo etiam in toto corpore perfunditur, simul ac liberiori se tradiderit aëri.

Epicrisis.

1) Quanta mala ex suppressione excretionum consuetarum, sive fuerint sanguineæ, sive serosæ propullulent, vel præsens casus optime docet. Obvia enim in illo paralysis non nisi sudorum imminuto proventui debetur: unde accumulati in corpore, præsertim senili, humores serosi distenderunt vasa, medullæ spinalis principium ambientia, & per illorum porulos omnino transsudasse videntur. Quemadmodum vero ortum à prohibita transpiratione traxit morbus; ita non alia exstirpari potest ratione, quam per abundantis seri imminutionem, ac ad habitum corporis revocationem. Prius obtinuimus venæ sectione, quippe qua una cum sanguine serosus latex subtrahitur: & dum ope liquoris anodyni stricturæ cutis relaxatæ fuerunt, rediit etiam consueta sudatio, cumque hac multum vehementiæ morbi subtractum est.

2) Circa paralyticorum sudores adhuc scire licet, quod in affecto latere plerumque copiosiores erumpere soleant. Quum enim humorum vegeta circulatio in eo latere valde langueat, sanguisque tarde moveatur: fit inde, ut serosus latex sub lento progressu à sanguine secedat, & per laxatos tubulos largius exhalet. Hinc etiam observamus, in artubus resolutis exanthemata, scabiem, purpuram &c. longe majori copia efflorescere, quam in sanis.

3) Membra paralysi resoluta ordinario frigida sunt. Quemadmodum enim corporis nostri calor à motu sanguinis vegetiori & rapidiori proficiscitur: ita quo hic magis languet, eo majus percipitur frigus. Quum igitur in partibus paralyticis languidior sit humorum circulatio: facile patet, cur illæ attactu sint frigidæ, curque intumescere soleant; quia nimirum irruptioni humorum serosorum, nulla est resistentia.

OBSERVATIO IX.

Paralysis artuum inferiorum post partum.

Fœmina, viginti duos annos nata, procera, post enixum partum lochiis bene perfuncta, absolutoque puerperio è lecto surgens conqueri cœpit de gravi ventris dolore, ad lumbos diffuso, & cum motus imbecillitate stipato; qui affectus adeo sensim invaluit, ut binis abhinc mensibus non solum non ingredi, sed nec pedibus absque fulcimento insistere posset. Quin imo tanto torpore manus etiam affectæ sunt, ut nec pondus aliquod attollere, nec ipsas facile contrahere vel explicare valuerit, incolumi tamen manente sensu. His demum accedebat motus quidam convulsivus, & rigor partium infernarum; nec non sensus constrictionis in abdomine, ad lumbos usque protensus. Alvum non nisi sollicitatam dejiciebat, & rarius difficulterque urinam reddebat, lunare tributum, stato quidem tempore, sed parcius solvebat; somno existente longiori. Adhibitis variis generis medicaminibus, fontem Lauchstadiensem usurpavit, simulque meo suasu spinam dorsi spiritu ex floribus chamomillæ Romanæ destillato inungi curavit: unde sensim majorem movendi recuperavit potentiam.

Epicrisis.

1) Caussa præsentis mali absque omni dubio hæret in ea medullæ spinalis parte, quæ intra lumborum & ossis sacri vertebras continetur: & vero videtur simillimum, uterum à partu non rite fuisse expurgatum; unde restantes sordes per metastasin ad lumbaris regionis medullam decubuerunt, eamque comprimendo impedierunt, quo minus fluidum nerveum in partes, quæ à dicta medullæ portione suos nervos adipiscuntur, sufficienti influere potuerit quantitate.

2) Quum parcior effluxus fluidi nervei ex inferiori spinæ medulla fuit; illeomnino in aliis partibus largior ac copiosior esse debuit. Hinc patet ratio, cur ægrotans nostra in partibus integris convulsivos motus, & in abdomine constrictionis sensum fuerit passa. Notabilis hanc in rem est observatio, quam A. N. C. *vol.* II. *obs.* 102. allegant, ubi miles quidam paralysi abdominis & partium inferiorum affectus, infra costas spurias constrictionem percepit, abdomen chordæ instar ambientem: post mortem dissecta spina, ejus medulla intra primam lumborum vertebram sita, labe caruit, nisi quod succis turgidior paullo fuerit: ea vero, quam sequentes includunt vertebræ, tota flaccida & exsucca adparuit. Et hinc clarissimus SALTZMANNUS, dictæ observationis auctor rectissime concludit, constrictionem illam prove nisse a succo nervoso copiosius quam

pa-

par est, in nervos è prima lumborum vertebra prodeuntes influente.

3) In hac partium infernarum paralysi & mictionis & alvi vel involuntarius fluxus vel pertinacissima retentio observari solet. Utrumque vitium à relaxatione vesicæ aut intestinorum provenire; contradictorium videtur, sed non est. Involuntariam harum sordium excretionem deberi partium relaxationi, nemo dubitaverit: at quomodo illius suppressio ex relaxatione provenire queat, multis videbitur dubium. Neque vero opus est, ut explicando huic phænomeno diutius immoremur; quippe quod in CONSULT. MED. *Tom. II. Sect. IV. casu* 138. susius demonstravimus. Res eo redit; omnes canales membranacei totius nostri corporis pollent motu constrictorio & dilatatorio; ad excretiones vero justum partium robur requiritur; quo sub paralysi cessante, vel non fiunt excretiones, vel contra voluntatem contingunt.

Observatio X.

Insultus hemiplecticus brevi sanatus.

Matrona honesta, sexaginta sex annorum, robusta, bis quotannis venam tundendam præbere solita, a teneris ferme integra valetudine est gavisa. Anno novissimo neglexerat suetam venæ sectionem & hiemali tempore concionem in templo audiebat: hinc per aliquot dies de vertigine, refrigeratione & languore corporis conquesta, levem quoque mentis alienationem passa, ex improviso omni sensuum ac rationis usu privata, incidit in hemiplexiam, sub qua dextrum capitis latus convellebatur, sinistrum erat resolutum, & ægra jacebat insensibilis. Vocatus multum sanguinis è vena jubeo detrahi, infundendosque curo clysteres: sed quum spes vota falleret, præscribo mixturam ex aquæ liliorum convallium, melissæ, florum tiliæ, cardui benedicti ana unciis tribus, mixturæ simplicis guttis quadraginta, aceti destillati uncia una, lapidum cancrorum drachma una cum dimidia, cinnabaris scrupulo uno, tartari emetici granis duobus, julepique rosarum uncia dimidia parandam. Hujus bina cochlearia postquam binis sumserat horis; remittebat convulsio, redibat rationis usus, & ægra intra horas viginti quatuor perfectissime convalescebat.

Epicrisis.

Sicut naturalium excretionum suppressio; ita artificialium neglectus ad varios morbos, ipsamque nervorum resolutionem, præsertim in senili ætate contribuit. Hemiplectici enim insultus, quem matrona honesta toleravit, non aliam invenire possumus caussam, quam stagnationem sanguinis, per neglectam venæ sectionem accumulati & per frigus versus caput commoti. Refellitur simul inde vulgi valde noxium præjudicium, quo senibus non debere sanguinem mitti perhibent: non enim ulli ætati tanta noxa ex omissis sanguinis missionibus imminet, quam quidem senili, propterea, quod vis & elater partium solidarum in ea sensim languescere incipiat, nec satis valeat humorum impulsui resistere. Hanc ob caussam eo quoque in præsenti curatione respeximus, ut primum sanguinis depleretur abundantia per venæ sectionem. Et quando ab hac ægri ad sensuum & rationis usum nondum redeunt; multo cum fructu exhibere solitus sum descriptam mixturam, quam tartarus emeticus ingreditur, non eo fine, ut vomitum excitare consilium fuerit, sed ut torpidæ & languentes partes nervosæ subtilissima stibii acrimonia vellicatæ, ad motum & sensum recipiendum stimulentur. Nam in medicamentis antimonialibus, quæ paulo majori dosi emesin excitant, si refracta dosi a perito medico usurpantur, plane singularis & incomparabilis ad difficiles & chronicas passiones expugnandas virtus deprehenditur, eo quod glandulas & nervosas partes irritando, lympham stagnantem & corruptam discutiunt, & humores crassos viscidos attenuant, & fluidos reddunt.

Ad præcavendam recidivam & systema nervorum corroborandum præter sollicitam corporis & extremarum potissimum partium à frigore & ventis frigidis præcautionem, conservam florum anthos & florum melissæ turcicæ, item elæosacharum olei macis & olei melissæ veri, interdum quoque aliquot guttulas balsami nostri vitæ in decocto succoladæ vel Coffee vel etiam spiritum oleosum salis ammoniaci pro lubitu assumenda commendavi.

Observatio XI.

Insultus apoplectici in corpore podagra, purpuraque vexato.

Vir quidam, ecclesiastico præfectus muneri, sexaginta annorum, temperamenti sanguinei, habitusque succi pleni, ad quadragesimum usque annum integra sanitate gavisus; postea vero nephriticis affectibus infestatus, ab his ope Amasiani fontis liberatus est. Deinceps ad aulicum promotus officium, ad vitæ genus solito magis lautum, diætamque vinosam pervenit, vinis potissimum rubicundis utens, & valde frigidum adeptus est habitaculum. Sex abhinc annis podagra chiragraque, cum spirandi perpetua difficultate & tussi stipata corripiebatur; quæ mala sæpius repetebant, & tandem erumpente post usurpata antiscorbutica purpura, insigniter remittebant. Ante biennium mense Novembri ex improviso apoplexia leviori infestatus, sensuumque & rationis usu privatus concidit; sed tusa vena, adhibitoque spiritu cornu cervi succinato, tinctura antimonii acri & essentia castorei, ad valetudinem rediit utique, cum & podagra & purpura recrudescerent. Sequenti tempore multa tulit adversa, ideoque perpetuis confectus mœroribus, magis magisque suum debilitavit corpus; quin memoriæ quandam sensit imbecillitatem. Tandem accidit, ut prævio pulsationis circa aures sensu, caput subito dextrorsum convelleretur, & æger paullo post sensu, motu, ac rationis usu destitutus, instar apoplectici prosterneretur. Ad se rediens, cruoris quidpiam naribus reddidit, adhibitisque venæ sectione & frictionibus, rationis integritatem recuperavit; sed tumorem dextri oculi inflammatorium retinuit, qui cum malorum reliquiis tertio demum post die, revertente podagra, penitus evanuit. Quum vero pulsatilis pone aures dolor continuaret, metumque reversuri mali injiceret: præter cucurbitulas cum & sine scarificatione juxta aures adpositas, quatuor circiter è brachio mittebantur sanguinis unciæ. Nihilo minus vires mirum in modum prostratæ manebant; unde meum ad avertendam recidivam implorabatur auxilium.

Epicrisis cum consilio.

Primarius, quocum hic æger conflictatur, morbus est apoplexia, quam diximus spasmodicam; quæ humorum stagnationi in basi cerebri suam debet originem: hanc enim vel solus pulsationis circa aures sensus significat. Neque mirum

est, ægrum tanto corripi morbo: quum enim natura temperamento pollet sanguineo, ad sanguinis justo majorem generationem aptissimo, & præter consuetudinem in opiparum vinosumque devenit victum; præter modum omnino succi debuerunt accumulari. Quare etiam experientia teste plurimi ex nimia ingluvie & comessationibus, in paralyticos morbos incidunt. Deinde vina rubicunda, quia ut plurimum sunt austera & adstringentia, ad affectus nervorum inque primis paralyticos gignendos multum conferunt, & ob hanc caussam etiam Moraviæ incolis paralysin endemium morbum esse Jordanus prodidit. Cavere quoque sibi quam maxime debent ab ejusmodi austeris vinis podagrici, præsertim in senili ætate constituti. Nam ex remanente hac critica excretione gravissimæ oriantur afflictiones necesse est. Accedit habitaculum frigidum; in quo salutaris transpiratio vehementer solet imminui. Hinc factum est, ut sordes in sanguine suborirentur salinæ, acres, tartareæ; quæ corpus ægri ad scorbuticam constitutionem, podagram & purpuram disposuerunt. Quo in rerum statu, junctis insuper mœroribus, meditationibus & vita sedentaria, accrevit nervosi generis debilitas; cujus ratione & purpuraceæ & podagricæ materiæ vegeta ad corporis superficiem expulsio imminui cœpit. Unde abundantes pariter ac impuri succi ad caput fuere compulsi, ibidemque stagnantes, apoplecticum produxerunt insultum; qui, vocato mox medico, missoque protinus sanguine, bis feliciter superatus fuit.

2) Cum ego vocarer in auxilium; nihil prius tentandum duxi, quam donec vites fuerint resocillatæ. Hunc in finem præscripsi potionem analepticam ex aqua melissæ, florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ, rosarum ana unciis binis, cinnamomi sine vino uncia una, matris perlarum drachma una, spiritus nitri dulcis guttis triginta, syrupi acetositatis citri drachmis binis confectam, eamque ad duo vel tria cochlearia sæpius sumendam suasi. Vesperi pulverem ex lapidum cancrorum, pulveris Marchionis ana drachmis duabus, succini, nitri drachma dimidia, cinnabaris præparatæ granis duodecim, castorei granis sex compositum, & ad drachmæ pondus capiendum ordinavi. Jufcula medicata mane forbillari jussi: alvumque obstructam clysteribus aperiendam curavi. Sic collectis viribus, suasi, ut ad corrigendam sanguinis impuritatem pro potu ordinario decoctum radicis chinæ & cichorii cum passulis biberet, à cœna abstineret, & victu attenuante ac leniter exsiccante & roborante uteretur. Cæterum non possum non hoc loco referre, me hemiplexiam a nimia ingluvie & desidia in corporibus maxime mollioribus ac spongiosis pinguiusculis enatam diæta emaciante *Hunger-Cur*, & lignorum decocto, methodo, quam optime descripsit VALLERIOLA *in obs. l. I. obs. III. p.* 23. feliciter curasse. Vitentur carnes bubulæ, porcinæ, hædinæ, lactaria, legumina omnia & fructus, somnus meridianus, sed exercitium in rheda est utilissimum.

Observatio XII.

De præsenti naris apoplexia infultibus. Comes quidam illustrissimus, annorum sexaginta, temperamenti phlegmatico-sanguinei, iter aliquando per fluvium Danubium in navi sub aëre humido, nebuloso & valde pluvioso per tres continuos dies faciens, incidit ex improviso in dextri lateris hemiplexiam; sub qua manus pedesque dicti lateris immobiles, linguaque gravis & balbutiens evadebat, & æger delirabat. Incisa protinus vena, redibat valetudo, & vir illustrissimus intra viginti sex horarum spatium perfecte convalescebat. Abhinc diæta & sex rebus non naturalibus optime fungebatur; humidam frigidamque tempestatem, tanquam ipsi noxiam fugiebat, & quotannis semel venam tundendam præbebat. Quo in statu satis equidem sanus vivebat; at quum per intervalla manuum stuporem, cum dolore & sensu formicationis sentiret; metuens recursum gravioris mali, meum petebat pro eo præcavendo consilium. Ego, quum noscerem, ægrum illustrem multis mentis laboribus fatigari, fluorique hæmorrhoidali obnoxium esse, suasi, ut bis quotannis circa æquinoctia venam in pede secandam curaret, motui corporis plus, lucubrationibus minus indulgeret, ab imo præsertim ventre & dorso frigus humidum arceret, & pro potu fontem Selteranum, quarta vini Rhenani parte remixtum, interposito nonnunquam vini Hungarici haustu, adhiberet. Ex pharmacis tria commendavi, pulverem nempe nervinum ex matris perlarum, pulveris Marchionis, succini præparati ana drachmis binis, cinnabaris scrupulo uno, ambræ gryseæ granis duodecim & olei macis cinnamomique ana guttis tribus confectum, inque decem partes divisum, quarum unam alternis diebus ex aqua frigida sumeret. Ad ventriculum roborandum exhibui Elixir viscerale, septuaginta guttis inter epulas capiendum; & vitæ balsamum nostrum, ad inungendas manus & cervicem proposui.

Epicrisis.

Illustrissimus de quo sermo est æger vi temperamenti, quo pollet phlegmatico sanguinei, ad languidiorem solidarum partium motum proclivis est; &, accedentibus quamplurimis mentis laboribus ac fatigationibus, insignem utique generis nervosi sibi contraxerat debilitatem. Hinc facillime fieri potuit, ut in diuturniori sub aëre pluvioso ac nebuloso commoratione, cohibita transpiratione, hemiplecticus suboriretur insultus, tempestiva venæ sectione brevi debellatus. Ex tali vero pluviosa tempestate paralyses chronicas & pituitosas nasci posse, confirmat variis exemplis FORESTUS *L. X. obs.* 83. *seqq.* ad quas expugnandas commendat assata præ coctis, victum tenuem & exsiccantem, & ut ægri in aëre sicco, & cubiculo caryophyllis suffumigato versentur. Laudat quoque clysteres, primo mitiores, tum fortiores; pilulas de hiera simplices & compositas, nec non cochias. Ad sudorem movendum decoctum bardanæ præscribit, & denique nucham, spinamque oleo nardino, costino, philosophorum, sambucino, rutaceo, de euphorbio inungendam suadet. Spectat huc quoque insignis locus apud GALENUM *de locis affectis cap. IV. Quidam tempore frigido & pluvioso madido pallio collum diutius obvolvit, unde in manus paralysin incidit.*

Observatio XIII.

Hemiplexia cum subsequente morte. Vir quinquagenarius, temperamenti sanguineo melancholici, victu duriori, & crasso, nec non loco vini ob parsimoniam spiritu frumenti, floribus papaveris rhœados tincto, cerevisiaque valde tenui & lupulata, & nimio Tabaco usus, atque lucubrationibus, anxiis curis & iracundiæ deditus, sæpenumero ictero, a crebra ira inducto, satisque per-

pertinaci laboravit. Aliquando factum est, ut mane sanus surgens, & jentaculum assumens, ob frustula placentæ in asperam arteriam delapsa, validissima tussi, cum vehementi pectoris concussione, vultus tumore ac rubore, & lacrymarum profusione stipata corriperetur. Sedata motuum violentia, robur sinistri lateris labefactatum erat, adeo, ut nec artus, nec corpus movere, nec pedibus inniti potuerit. Deportabatur in lectum stragulisque obruebatur; sed malum increscebat citissime, & lingua non minus, quam totum latus sinistrum resolvebantur penitus. Medicus vocatus sanguinem è brachio dextro detrahendum curavit; sed sine ullo levamine; æger potius gravi sopore obrutus jacebat, subque eo dextrum brachium vehementer agitabat, expergefactus sinistram attollere nequibat palpebram, assumta deglutire vix valebat, alvum cite deponebat, & urinam per biduum retentam largiter emittebat. Nec silentio prætermitti debet, sub invasione hemiplexiæ vomitus quosdam multæ pituitosæ ac biliosæ materiæ supervenisse. Vixit in tam misero statu per septem dies; quibus elapsis crevit sopor & memoriæ abolitio, & demum, frustra usurpatis variis medicaminibus exspiravit.

Epicrisis.

Discimus ex hac morbi historia 1) quod à validiori pectoris per violentam tussim & concitatiorem exspirationem commotione, sanguis tanto cum impetu ad caput urgeri queat, ut minus respondente ejus per venas regressu facillime in partibus capitis internis stagnare, & serum extravasari possit. Contingit hoc eo facilius in subjectis, quæ crasso, copiosoque sanguine, & alvo segniore pollent; & quibus debilitatum est cerebrum, genusque nervosum. Quæ omnia in præsenti locum inveniunt ægro, quippe qui diæta crassa, & spiritus frumenti, papavere rhoeados tincti usu crassos succos, per graves vero meditationes ac ærumnas nervosi generis imbecillitatem, sibimet omnino contraxisse videtur.

2) Omnium malorum caussa in seri stagnatione quærenda est; quod sicuti circa spinalis medullæ principium hærens, hemiplexiam parit; ita corticem cerebri inundans soporosum produxit affectum. Et pessimi semper in hemiplexia præsagii est, si lateris sani convulsivæ agitationes accedant, & malum cum vomitibus invadat: tum enim gravior est præsumenda partium internarum læsio.

3) Quanquam tales morbi opem eludant; tamen religiosum medicum non decet, ab eorum curatione manus subtrahere. Cardo autem rei in eo vertitur, ut sanguis per venæ sectionem imminuatur, clysteres paullo acriores injiciantur, vesicatorium nuchæ admoveatur, spiritus volatilis naribus offeratur, capiti raso epithema ex aceto rosaceo, rutaceo & spiritu vini camphorato paratum imponatur; & spinalis medulla linimentis nervinis inungatur.

4) Denique monemus, ut omnes senes, plethorici, & qui sunt debilioris cerebri, sibi sedulo caveant ab omnibus rebus, quæ pectus in motum concitare & tussim ciere valent. De paralyticis & hemiplecticis morbis legi possunt CONSULT. MED. *Sect. I. casu XVI. ad XXVII.*

CAPUT II.

De Affectibus soporosis, Comate, Caro, & Lethargo.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Affines apoplecticis & paralyticis, & cum iis sæpenumero conspirantes sunt morbi soporosi: quorum tam confusa, tamque intricata apud medicorum plerosque reperitur historia, ut cui credant, dubii omnino relinquantur lectores. Hinc quidam medici, velut HOLLERIUS & RONDELETIUS multas de ea confusione habuerunt querelas & ne eam committerent HARTMANNUS, RIVERIUS, & PAULUS BARBETTE, de morbis iis generatim potius, quam de singulis speciebus agere maluerunt. Verum, quo magis eorum caussas, & his innixam curationem variare, ex infra dicendis patebit: eo curatius quoque signorum diversitatem esse attendendam putavi. Et quæ hac in re sedula, ac diuturna me docuit experientia; ea mihi, BARTHOLOMÆI de MOOR *Pathologiam cerebri* nuper perlegenti, ita videbantur comparata, ut cum iis observationibus, quas clarissimus vir *Cap. VII.* de *affectibus soporosis* memoriæ reliquit, exacte conveniant. Sequar igitur ipsius ordinem, eaque nomina, quæ huic vel illi somnolentiæ speciei imposuit, omnino retinebo.

De soporosis affectibus perquam confusa apud medicos est historia.

§. II.

Per soporosos affectus intelligo præternaturalem in somnum propensionem, ipsumque ut plurimum soporem inexpugnabilem, mox sine, mox cum febri stipatam, ab impedito fluidi nervei in medullam cerebri oblongatam, ipsosque sensus motuique tributos nervos sufficienti influxu propullulantem. Plures horum morborum recensentur species, quarum præcipuas coma vigil, somnolentum, carus & lethargus constituunt. Omnes in eo conveniunt, quod in iis præternaturale circa somnum occurrat vitium: attamen ratione gradus, caussarum & curationis omnino differunt, adeo ut neutiquam sit alienum, cujusvis speciei genium pressius rimari.

Soporosorum affectuum definitio & differentia.

§. III.

Coma vigil hisce se prodit notis: ægri conqueruntur de capitis dolore, magis tamen ardente, & velut expansivo, cum sensu ebullitionis intra caput stipato; maximopere in somnum propendent, illumque anxie anhelant: attamen vel prorsus nequeunt dormire, vel si obdormiscant, mox parum levati expergiscuntur, ab omni adhuc immunes delirio. Neque enim antecesserunt hunc affectum diu protractæ vigiliæ: unde ii, qui post longas vigilias à somno sibi temperare nequeunt (de quibus vulgus dicit: *Sie sind schläfrig, und können doch vor Mattigkeit nicht schlafen:*) nondum comate hoc laborare censendi sunt. Differt etiam coma hoc à pervigilio, quod familiare est in acutis febribus: hoc enim nullam ad somnum proclivitatem habet comitem, (unde vulgo dicunt; *Er kann nicht schlaffen, klagt auch nicht darüber*: quæ tamen comatosis est

Historia Comatis vigilis.

est molestissima. Malum hoc semper est symptomaticum; siquidem acutis, ardentibus, malignisque febribus, & inflammationi matris duræ sæpe tanquam symptoma jungitur, inque his non raro phrenitidem antecedit. Idem vero symptoma hemiplexiam interdum comitari, nonnullis mihi innotuit exemplis, quorum unum in CONSULT. MED. *T. I. Sect. I. Cas. XX.* legere licet.

§. IV.

Historia comatis somnolenti. Somnolenti comatis hæc fere sunt signa: ægri languentes, à febrili incendio prorsus liberi, nec fere habentes, de quo conquerantur, nisi de assidua somnolentia, contra voluntatem semper dormiunt, somnoque sæpius inter edendum, cum amicis colloquendum, vel munera obeundum obruuntur profundo: per intervalla vigilant, sed brevi post somnolenti rursus obdormiscunt. Hoc malum senes potissimum, qui lauta diæta utuntur, sanguinisque negligunt missiones, corripit, nec parcit juniori ætati, si idoneæ concurrant caussæ. Est etiam idiopathicum semper; & in eo à vigili simul se distinguit comate, in quo anhelantes somnum, ejus participes fieri nequeunt; quo comate somnolento affecti, abunde fruuntur. Hujus exemplum exstat in CONSULT. MED. *T. I. Sect. I. casu XV.*

§. V.

Historia cari, ejusque tres species. Carus est sopor profundissimus, ex quo ægroti nec per clamores, nec agitationes, nec si vel eos acu pupugeris excitari possunt; aut quamvis sentire acus stimulum videantur, tamen vel non loquuntur, vel mox in priorem relabuntur soporem. Jacent attonitorum instar; ac spiratio ferme naturalis, & dormientium similis est. Malum vel idiopathicum est, vel symptomaticum, & sæpius febre stipatum: sed hoc, optime monente BARTHOLOMÆO DE MOOR. *Cap. VII. pag.* 198. tres exhibet species. Prima est, quæ sociatur acutis febribus, circa earum principium, vel incrementum, cui nonnunquam convulsiones superveniunt ac singultus, vitæ imponentes finem. Altera est, cum ægri post toleratas vehementiores acutas febres ex insigni infirmitate altos incidunt sopores, inque iis per aliquot dies permanent, excitati ad interrogata respondent, mox vero iterum obdormiscunt, & tandem expergefacti, ad se redeunt, omniumque, quæ sub eo sopore loquuti sunt, inscii convalescunt: cujus mali mentio fit in CONSULT. MED. *T. I. Sect. I. Cas. XIV.* Contingit etiam talis sopor per febres acutas, maxime exanthematicas circa dies criticos; tumque sudore junctus optimum exhibet præsagium. Tertia species cari occurrit in morti ex febre proximis: per unum enim alterumve ante mortem diem ægri febrili tyrannide cunctis exhausti viribus, sensu motuque destituti, ac alto sopore oppressi jacent, subque eo exspirant animam.

§. VI.

Historia lethargi. Qui denique ἀπὸ τῆς λήθης ab oblivione dicitur, lethargus, est gravis assiduusque sopor, quo ægri perpetuo sine vigiliarum fere intervallis, tantum abest, ut hæc tam longa sint, quam in comate somnolento, obruuntur. Excitati respondent, sed eorum instar qui ab alto & tranquillo somno præmature suscitantur, dictorum nescii, & oblivioni in pristinum mox relabuntur soporem: quidam matulam poscunt, manuque tenent, mingendi tamen memoriam, mox iterum obdormiscentes amittunt, vel oscitantes os claudere obliviscuntur. Sic à comate somnolento patet differentia. Jungitur autem, & quasi symptoma lethargo supervenit febris, quæ mitior est magisque pulsuum semet exserit frequentia, & spiratione rara febrilique. Hinc discrepat à caro, qui sæpius est febrium vel symptoma, vel consectarium, & sentiendi quoque impotentiam habet comitem. Differt etiam ab apoplexia, quæ subito invadit, cum omnium & sensuum & motus voluntarii abolitione, ac stertore, citiusque necat, quam lethargus; quippe qui ultra septimum non raro producitur diem.

§. VII.

His morborum soporosorum historiis præmissis, addemus sectiones anatomicas, iis denatorum, atque tunc caussarum perscrutationi studebimus. Pleraque nobis suppeditat solertissimus BONETUS, qui in anatomia practica, quam *sepulchretum anatomicum* vocat, *Libr. I.* per tertiam eamque integram sectionem, soporosis affectibus extinctorum anatomias exhibet. Ampla nimis foret recensio omnium, quæ adducit, exemplorum; sufficiat, summa illorum allegasse capita. Sic invenit in plerisque serum copiosum per cerebri substantiam diffusum, ita tamen, ut pars ejus potissimum exterior, seu corticalis cum meningibus, aquis fuerit inundata: & simul adnotat, quod in quibusdam interiora, ac penetralia cerebri salvo cortice, extravasato sero repleta viderit, ea vero subjecta per totam vitam soporoso neutiquam laboraverint affectu. Hoc diluvium cerebrinum, quo magis ad medullam cerebri penetravit; eo majorem soporis gradum per vitam fuisse animadvertit. Deinceps invenit quoque in sopore peremtis abscessus, scirrhos & tumores in cerebro: sed hi quoque non aliam quam anteriorem & corticalem ejus regionem obsederunt. Et denique in nonnullis, cerebro existente sicco, & a serosa colluvie libero, deprehendit vasa piæ potissimum meningis cruore crasso admodum farta distenta, & velut varicosa: cumprimis in lethargicis membranas cerebri inflammatas vidit Johannes Faber Lyncius; teste HARENDEZ *L. IV. cap.* 18. *Sectio corporum soporosis affectibus defunctorum.*

§. VIII.

Indolem nostrorum affectuum illustrandi caussa, addemus adhuc quasdam observationes huc spectantes. WEPFERUS & PEYERUS canibus per plus minus graviorem cerebri a cranio denudati compressionem, arte soporem conciliare docuerunt: & perquam notabile est exemplum cujusdam mendici Parisiensis, cui casu quodam magna cranii pars deperdita & cerebrum denudatum fuit. Hic ex leviori cerebri compressione oculorum obtenebrationem, ex paullo fortiori, aurium tinnitum, ex adhuc graviori vertiginem & soporem passus; & cessante pressione, ab iis iterum liberatus fuit symptomatibus. Conf. BORETII *diss. de epilepsia ex depresso cranio.* Cui quidem observationi majorem affundit lucem, cranii per trepanum à chirurgis fieri solita terebratio; qua, in subjectis ex sanguinis inter cranium & cerebrum facta extravasatione, & hinc pendente cerebri pressione soporosis, educto ope trepani stagnante humore, protinus sensus redire, omnemque soporem discuti per fide dignas compertum habemus observationes. Ex quibus certo concludimus, quod materialis caussa affectuum soporosorum intra corticalem cerebri substantiam primario & originaliter contineatur. *Observationes de sopore.*

§. IX.

§. IX.

Caussa proxima & mediata affectuum soporosorum.

Jam ex physiologia (*vid.* SYSTEM. MED. *T. I. L. I. Sect. III. Cap. VI.* §. 3. *seqq.*) repetimus, somnum naturalem ab influxu fluidi nervei in nervos sensibus, motibusque voluntariis tributos imminutiori, ac languidiori dependere: hunc vero languidiorem influxum partim ipsorum nervorum relaxationi, partim fluidi nervei penuriæ, partim tardiori sanguinis per vasa cerebri & membranarum circulo deberi. His cum iis, quæ præcedentibus paragraphis dicta sunt, collatis, sequitur, caussam proximam affectuum soporosorum esse valde languidum ac imminutum fluidi nervei ex cortice cerebri in hujus medullam & inde in nervos sensui motuique dicatos influxum. Caussæ hunc influxum præter naturam impedientes tres potissimum esse videntur; nimirum vel nimia fluidi ipsius penuria, vel tubulorum illud vehentium laxitas, vel denique compressio cerebri corticalis, eaque seu per sanguinem tardius per cerebrum & ejus involucra progredientem, aut plane stagnantem, seu aliam peregrinam, dicto cortici incumbentem materiam facta: unde medulla undique cortici adnexa comprimitur simul, & ideo non satis fluidi recipere potest.

§. X.

Comatis vigilis in febribus ætiologia.

Quum vero plures affectuum soporosorum sint species; singulam perscrutemur curatius. Vigil coma medius quasi inter pervigilium, & affectus soporosos morbus, ubi somni desiderium inexplebile urget, licet ipse capi nequeat, est symptoma vel hemiplexiæ, vel febrium acutarum, maxime cum duræ meningis inflammatione junctarum, & sæpius antecedit phrenitidem. Caussam ipsius mixtam esse debere, qua in uno cerebri loco fluidi nervei influxus languidior, in altero auctior fit, quilibet pervidebit facile. Consideremus ergo, num talis caussa in dictis morbis locum habeat. Quod febres acutas attinet, sic concludimus: si in iis coma vigil utplurimum antecedit phrenitidem, quæ juxta MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. I. Sect. II. C. V.* §. *I. seqq.* ab inflammatione membranarum cerebri suboritur, & nostris in regionibus symptomatice ut plurimum febribus malignis exanthematicis supervenire solet; si etiam cum dolore ardente ac ebulliente complicitum est: vero videtur simillimum coma vigil in iis febribus pro caussa mediata agnoscere, membranarum cerebrum involventium incipientem in uno loco inflammationem. Quum vero inflammatio supponit sanguinis auctiorem ad locum quendam congestionem, & plane stagnationem: necesse est, ut inde cerebri corticalis pars quædam comprimatur, & hinc introitus fluidi in medullam imminuatur cum insequente somnolentiæ effectu. Hoc dum in uno cerebri fit loco, in altero tamen a sanguine per febrilem motum celerius agitato, jugis fluidi nervei perennat secretio; quæ, quo est copiosior, eo magis vigilias inducit, nec præsentem ad somnum proclivitatem in actum deduci sinit. Quicquid igitur in febribus acutis sanguinis orgasmum adaugere, ejusque copiosiorem ad caput progressum adjuvare valet: illud remote ad coma vigil inducendum contribuit; veluti sunt remedia spirituosa, calidiora, alexipharmaca, regimen justo calidius, refrigeratio extremorum in variolis.

§. XI.

Comatis vigilis in hemiplexia obvii ætiologia.

Qua coma vigil ratione jungi queat hemiplexiæ, explicatu facillimum est. Si enim perpendimus, in eo affectu nervorum principium in uno latere tantum comprimi, & sic influxum fluidi mobilissimi in unum duntaxat latus impediri, altero immuni; mox quoque intelligemus, quod in uno loco & latere pervigilii, in altero somnolentiæ, ex quibus componitur vigil coma, latere possit caussa: eo quod succus nervosus denegata in uno latere secretione ad alterum eo copiosior feratur; quod inter alia integri lateris convulsivæ testantur agitationes. Verum cur non omnes hemiplectici sint comatosi? Legas, quæ §. VII. ex BONETO allegavimus, & invenies, solam principii nervorum compressionem non secum semper habere soporem, nisi simul corticalis cerebri substantia fuerit vitiata.

§. XII.

Comatis somnolenti ætiologia.

Coma somnolentum, frequentior profecto, quam lethargus & à febre semper vacua affectio talem habere debet caussam, qua transitus fluidi nervei ex cortice in medullam non in uno loco, sed per totum impediri potest cerebrum. 1) Talis est nimia relaxatio canalium sanguinem per cerebrum vehentium, ob quam nec sanguis vegete progredi, nec satis fluidi secerni potest: sicut fere fit in senibus plethoricis. 2) Sanguinis, præsertim spissi ac impuri difficilior per caput circulatio, & inde pendens cerebri compressio. Hinc plethorici sunt somnolenti, hinc scorbutici, & hypochondriaci hunc frequenter incurrunt soporem, eoque magis, cum per imi ventris spasmos humores eo copiosius compellantur ad caput. Et inde quoque petenda est comatis somnolenti ratio, quod, teste RIVERIO, pueris lumbricis vexatis nonnunquam evenit; siquidem hoc in casu per abdominis spasmos vitales succi coguntur ad superiora. Hinc valde plethorici, accedente caussa sanguinem nimium commovente & expandente, ut ebrietate, profundo immergi solent sopori, eoque plane necari. 3) Seri nimia per cerebrum ejusque membranas collectio ac plane extravasatio: unde aurium manationum, coryzæ, ulcerum improvidæ suppressiones & exsiccationes, ad id morbi genus contribuunt; nec rarum est, ischuriam seu plenariam urinæ suppressionem presso pede coma sequi somnolentum, quod, restituto urinæ fluxu, protinus cessat.

§. XIII.

Cari, ejusque primæ speciei ætiologia.

Cari prima species, quæ in principio, aut vigore febrium acutarum maxime synocharum nonnunquam, nec nisi in valde plethoricis, occurrit, dependet à nimia sanguinis abundantia & ebullitione, qua cerebri & ejus membranarum vasa adeo expanduntur, ut comprimant mollem cerebri substantiam, & nervosi succi introitum in medullam per totum impediant caput: unde succus ille per cerebellum in partes, functionibus vitalibus præfectas eo copiosior impellitur, cordisque systolem efficit vehementiorem. Hinc cognitu facillimum est, cuncta exæstuantia, ac commoventia remedia in iis febribus adhibita, nec non intermissam venæ sectionem; remotius vero narcoticorum, ad conciliandum somnum, inepte exhibitorum abusum proximius ad carum in febribus producendum, multum conferre.

§. XIV.

§. XIV.

Cari quæque secunda & tertia speciei ætiologia.

Ad cari alteram, quæ post superatas fere acutas febres sequitur, speciem plures contribuunt caussæ. Non enim ignorari oportet, per febrile incendium tam fluidas, quam solidas partes mirum in modum alterari: solidæ scilicet à naturali vigore & toni dejiciuntur, fluidæ vi continui attritus resolvuntur, & transeunt in crasin œconomiæ vitali non nimis amicam. Namque humidior ac generosior succorum vitalium pars, non accedente novo nutrimento, dissipatur, perque varia loca è corpore proscribitur: & hinc resultat fluidi nervei penuria, lymphæ serique vappida, & quasi gelatinosa consistentia, ipsiusque sanguinis coagulum. Concurrentibus igitur 1) vasorum debilitate, 2) nervei succi penuria, 3) cerebri compressione à sanguine difficilius per illud progrediente facta non fieri potest, quin sopor præternaturalis, cum sensuum imminutione suboriatur. Quod eo fit facilius, si per febrim potentiora pharmaca, solidas partes debilitantia, vel plane narcotica fuerunt adhibita. Et si hæc fluidorum solidorumque vitia nimis invaluerint, uti fere in tertia cari fit specie; subsistunt tandem coagulati inertesque succi in debilitatis vasis, extravasantur, & sic vix evitabilem accersunt mortem.

§. XV.

Lethargi ætiologia.

Lethargi denique sunt eædem caussæ, quas comati somnolento tribuimus, nisi quod in eo graviores sint, ac profundius corticalem cerebri substantiam penetraverint, adeo ut non sopor tantum inducatur, sed sensus quoque externi & interni elanguescant. Cardo rei in eo vertitur, quod in comate perinde ac caro nulla adhuc existat sanguinis vel seri extravasatio, sed hæc demum tanquam effectus producatur, & in apertis post mortem craniis conspiciatur. Præsto potius in iis soporosorum affectuum speciebus est circulus sanguinis per vasa meningum, & cerebri corticalis valde debilitata difficilis, ejusdemque plus minus serosi stagnatio: at lethargus pro causa agnoscit vel seri tenuioris per arteriarum poros factam secessionem, vel plane extravasationem.

§. XVI.

Differentia soporum ab aliis morbis.

Distinguitur vero lethargus à caro, dum lethargici excitati respondent, carotici vero minus. Est quoque discrimen inter apoplexiam & soporem; nam in illa respiratio est difficilis ac desinit in paralysin, quod non fit in caro. Differt quoque a syncope, in qua pulsus parvus vel admodum obscurus & languidus ac facies cadaverosa; caroticis pulsus magnus & validus est, & color faciei potius floridus apparet. Neque minus differt à suffocatione uterina, quod præfocatæ sine omni respiratione sunt, & postea intelligunt & recordantur; in caro autem in paroxysmo non intelligunt, nec recordantur; oculos semper clausos habent, & si aperiunt statim claudunt.

§. XVII.

Caussæ remotiores affectuum soporosorum.

Quemadmodum ex dictis speciales & proximæ affectuum soporosorum caussæ clarissime perspicientur: ita generatim sciendum est, quod iis producendis aptissima sint omnia, quæ ad difficiliorem humorum per vasa cerebri & meningum circulationem, eorumque stagnationem conferunt, & vim vasorum membranarumque elasticam labefactant. Quo nomine remotissimis caussis accenseri merentur corpora cacochymica, cachectica, scorbutica, viribus defraudata, à nimio mœrore, tristitia, vel diuturno morbo & enormi sanguinis profusione debilitata: abusus potuum inebriantium, spiritus vini, cerevisiæ valde spirituosæ & lupulatæ, frequens crapula, habitatio in conclavi humido, ubi densus vappidusque aër est, nec non aëris humida ac nebulosa, Zephyri flatu prægnans constitutio, hiemalis tempestas, & Tabaci abusus.

§. XVIII.

continuatio caussarum remotiorum.

Præterea quam sæpissime in praxi licet observare, in subjectis sanguineis, sanguineo-phlegmaticis, obesi habitus, sanguineque plenis ab hæmorrhoidum, mensium, & cujuscunque hæmorrhagiæ solennis ac criticæ suppressione, coma somnolentum, vel etiam lethargum excitari. Nec rarum est, eosdem affectus a sudorum, præsertim matutinorum, atque criticorum cohibitione, nec non serosarum excretionum suppressione, œdematosorum pedum repentina gracilitate subito generari: quid? quod in iis, qui cerebri sunt imbecillioris, a nimia potus vinosi in corpus refrigeratum ingurgitatione, vel à corporis vino farti & caloris refrigeratione, repente sopor altus cum omnium sensuum stupore producatur, brevi tamen tempore absque periculo transeat. Non minus comatosi & lethargici affectus introduci deprehenduntur ab arthritici, podagricique doloris quotannis semel bisve antea redeuntis cessatione: & observavi lethargum in asthmate convulsivo, revocato ad articulos dolore, una cum asthmate fuisse debellatum. Huc denique spectat nimius ac intempestivus vaporosorum usus: unde ab absynthiacis & opiatis large datis, papaveraceis, fumo sulphuris, vapore carbonum ardentium, intra arctius spatium incluso, in subjectis imbecillibus, graves & plus minus periculosos produci sopores non raro animadvertimus. Nimius quoque suaveolentium usus nocet. STRABO *L. XVI.* narrat, Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum in hisce regionibus productorum. Novi exempla, ex continuo suaveolentium usu omnem odoratum ex toto deperditum fuisse, eo quod membranis cerebri & nerveis narium aroniam inferre videntur. Ad soporosorum affectuum caussas pertinent etiam violentiæ capiti illatæ, sic GALENUS *L. de instr. odor. Cap. VI.* numerat inter eas cerebri compressionem factam a chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebrum ambientem; & ego, inquit MERCURIALIS *in prælect. Batav. p.* 22. quandoque vidi ex importuna perforatione cranii a chirurgo vulneratum quendam statim factum esse caroticum.

§. XIX.

Soporosorum affectuum prognosis.

Soporosorum affectuum prognosis non adeo læta, sed pro causarum gravitate plus minus infausta est. Et vigil quidem coma persæpe phrenitidem ac convulsiones funestas prænunciat, inque malignis febribus non raro in emortualem transit soporem. Sive etiam somnus profundus, testante HIPPOCRATE in *Coac.* interdum in febribus significat firmam crisin & non est malum. Quando dolores caro conjuncti sunt, teste eodem Hippocrate l. c. convulsionem significant. Quo seniora sunt corpora, & quo magis debilia,

debilia, impuriaque succis prægnantia, eo majus portendit periculum coma, facileque, monente præsertim *Mercato L. I. C.* 12. in mortiferum terminatur lethargum. Carus quo gravior juncta est febris, & quo pejores ejus notæ, urinæque crudiores, eo periculosior: attamen prima secundaque species non raro debellatur, tertia nunquam non lethalem exhibet eventum. Lethargus nunquam periculo caret; is tamen pessimus est, quem artuum tremor, & gelidus faciei sudor comitantur.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Morbos soporosos curaturo, tres generatim incumbunt medendi intentiones, quarum prior est, ut ægrum è sopore excitare annitatur, altera, ut sanguinis & humorum difficilem per caput circuitum, stagnationem, vel extravasationem removere conetur; & tertia, ut robur membranarum vasorumque cerebri deperditum restaurare laboret.

§. II.

Prima indicationi quomodo fiat satis? Soporem discutiendi, ægrotumque excitandi vim ea possident remedia, quæ principio subtili ac penetrante in nervosas partes, eas agitando, vellicando, tremulumque & oscillatorium per universum nervorum systema motum inducendo agunt. Huc spectant 1) potentiora acida, & ex his palmam præ reliquis obtinet spiritus chrystallorum veneris, qui nihil est, nisi spiritus aceti concentratissimus, cum essentia castorei mixtus, naribusque admotus, penetrantissima agilitate cuncta superat. 2) salia volatilia, velut est, spiritus salis ammoniaci urinosus cum calce viva paratus, qui vertici admotus, vel quod consultius est, naribus inditus sternutamentum movet, ac torporem soporemque discutit egregie. 3) graveolentia, ut galbanum, pennæ perdicum &c. accensa, ut odor gravis nares feriat. 4) Aqua frigida repente toti capiti infusa, quæ membranas cerebri simul roborando promte somnum excutit. 5) cataplasmata ex aceto forti, ruta, foliis lauri, summitatibus saturejæ, semine sinapi, castoreo & camphora parata, rasoque capiti, fronti ac temporibus admota.

§. III.

Qua serosos humores è capite derivent. Eorum vim secundant, & simul serosam, si peccaverit, è capite colluviem derivant 1) sternutatoria, quæ inter primas meretur sal vitrioli albi, si ejus grana decem in dimidia aquæ majoranæ uncia fuerint soluta, & naribus attracta. 2) vesicatoria è cantharidibus paullo latiora, & pedibus, nec non cervici imponenda; quippe quæ & solidis nervosis partibus motitationem inducunt, & serosos humores revellunt. 3) cucurbitulæ vel cum, vel sine scarificatione nuchæ adplicatæ. 4) frictiones validæ partium infernarum. 5) clysteres acriores. 6) Nec satis laudari possunt enemata paullo acriora, ventri infusa; quibus sal gemmæ vel commune, vel etiam squillæ radix stimuli loco commodissime additur.

§. IV.

Altera & tertia indicatio. Excitato horum ope à sopore ægro, restat, ut restituatur æqualis humorum per totum corpus circuitus; & subinde corroborentur debilitatæ partes. Favet priori scopo sanguinis missio, in ipso sæpius sopore, si turgeant cruore vasa, instituenda, multoque magis, discusso somno, ad ejus præservationem administranda. Tum quoque, si primæ regiones sordibus onustæ, vel spasmis sint obsessæ, blando laxante alvum moliri oportet. Stagnationes humorum discutiendi, simulque partes infirmas corroborandi virtute gaudent nervina, nupta diaphoreticis: ex quibus magnam merentur commendationem essentia ligni aloes, succini, cum spiritu liliorum convallium, salis ammoniaci, & antimonii tinctura acri remixta; vel sal cornu cervi, cum sale succini, cinnabari antimonii, vel bezoardico minerali in pulveris formam redactum.

§. V.

Præservatio morborum soporosorum. Denique recurrentes soporum insultus præcavere licebit partim victus recta servata ratione, partim causarum eos inducentium remotione. Et quum sanguinearum excretionum, vel motuum arthritico-podagricorum, hactenus consuetorum suppressio, ad id mali generandum, plurimum contribuat: haud ludet operam, qui revocandis istis & fluxionibus & doloribus operam navabit, eorumque legitimum conservabit successum. In victu vitanda otium, ebrietas, cibi coctu difficiles & spirituosa: corpus moveatur sedulo: repletio omnis est vitanda; quemadmodum jejunare aut parce nutriri optimum est; à piscibus, lacte, caseo prorsus abstinendum, & inter fructus humidi omnes fugiendi; carnibus magis assis, quam elixis vescendum; panis à lolio, quod intermixtum esse solet, probe purgari debet: senes ac debiles generoso vino, tanquam eorum lacte utantur; somnum non diu nimis protrahant; ab animi affectibus caveant; amicorum consortiis intersint frequenter; commodis peregrinationibus delectentur; alvinam perinde ac cutaneam curent excretionem; nec sanguinis adsuetas missiones statis repetere obliviscantur temporibus.

CURA SPECIALIS ET CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Comatis vigilis in febribus curatio. Quemadmodum caussæ affectuum soporosorum, eorumque species valde sunt diversæ: ita etiam illis medendi ratio non una est eademque. Quare quid auxilii per singulas species superfit, videbimus. Coma quidem vigil, uti plerumque in malignis febribus a nimia sanguinis mole, & imminente membranarum cerebri inflammatione suboritur: ita exposcit ea omnino remedia, quæ nec ipsi febri sint præjudicio. Et hoc fine venæ sectio, si febris haud ultra tertium quartumque duraverit diem, larga debet institui: ut confirmant GABELCHOVERUS *Lib. I.* §. 8. & FORESTUS *L. X. obs.* 34. Misso sanguine alvus, si sit obstructa, clysteribus, minus tamen acrioribus liquanda: tumque exhibenda remedia, quæ diluendo temperandoque humores, æstum illorum coercent. Quo quidem nomine præter pulvillos absorbentes, leniter nitrosos, cum antimonio diaphoretico & aquis diapnoicis ac analepticis in potiunculam redactos, nec non emulsiones leniter papaveraceas; magni usus in malignis sunt acidulata. Et placet sane mihi julepus, quem ex roob ribium tribus unciis, in aquæ fontanæ libris duabus solutis, & cum spiritu vitrioli ad gratam aciditatem permixtis conficien-

dum

dum docet LOTICHIUS. Spiritus nitri dulcis ob temperantem pariter ac blandam anodynam vim, usus est egregii. Nec sua laude carent externa, velut cataplasmata cum aceto parata, unguentum alabastrinum, temporibus admotum, animalia viva dissecta, & imposita capiti: non neglecto quieto blandoque regimine.

§. II.

Cura comatis vigilis in hemiplexia.

Vigil, quod hemiplecticis familiare coma, ut diuturnius, ita curatu est difficilius. Parum præstabit, qui solum symptoma, neglecto principali morbo adgredietur: nihil superest, nisi ut hemiplexiæ ea, quam præcedente capite notavimus, ratione medeamur; tum enim sponte sequetur somnus naturalis.

§. III.

Cari curatio.

Carus, ejusque prima species, largam, si nondum elapsa fuerit commoda occasio, venæ sectionem exposcit: cui jungenda dormientis excitatio per clysteres, squilla acuatos, vesicatoria; aceti destillati in nares immissionem; tumque intrinsecus per temperantia, diaphoretica fixa, & acidula humorum orgasmus componendus. Altera cari species, quum sæpe sit critica, nihil fere opis medicæ exigit; sed sibi relicta, sanitatem secum fert. Tertia, eaque perniciosissima, vix admittit medelam: attamen tentare juvabit, an æger vesicatoriis queat excitari, tumque diluentibus & analepticis dimicandum.

§. IV.

Curatio comatis somnolenti à caussa sic dicta frigida orti.

Coma somnolentum rectissime dividitur in serosum & sanguineum. Illud serosas excretiones vel naturales revocari, vel his artificiales substitui jubet. Urinæ suppressio accommodatis præsidiis referanda; podagrici motus pedum frictione, vesicatoriis, laxantibus, balneisque tepidis invitandi. Juvant hoc loco sternutatoria, educendo per nares serum, nervisque motum inferendo. Ubi pituita viscida obsidet ventriculum; operæ facit pretium vomitus arte concitatus: quo fine pulvis squillæ ad scrupulum dimidium vel unum, aut bina tartari emetici grana, laxanti potiunculæ, ut diluantur, intermixta, summo cum fructu poterunt exhiberi.

§. V.

Curatio comatis somnolenti caussa calida nati.

Contra vero coma somnolentum, quod à caussa calida, i. e. sanguinis per caput difficiliori transitu, vel stagnatione originem trahit, uti fere fit in hypochondriacis ac scorbuticis, majorem requirit circumspectionem. Quæcunque enim calidiora ac spirituosa sunt remedia, cane pejus ac angue fugiantur: hisque substituantur clysteres, venæ sectio, blanda laxantia, pulveres temperantes, simul nervini, & id genus alia. Et hæc quidem omnia circa lethargum quoque sunt observanda; nisi quod efficacia sæpius requirat excitantia.

§. VI.

Curatio affectuum soporosorum ab externa violentia inductorum.

Quicunque soporosi affectus à sanguinis vel seri extravasatione intra meninges ac calvariam per externam violentiam inducta pendent: non prius sanari poterunt, quam humoris extravasati per trepanationem eliminationem. Attamen & huic operationi, si abundet sanguinis moles, præmittenda venæ sectio.

§. VII.

Cautela circa venæ sectionem.

Sanguinis missionem in soporosis morbis peropportunam esse, facies rubens, oculi cruore turgidi, venæ tumentes, pulsusque arteriarum magni indicant. Qua administrata, si floridior vultus color, pulsusque magnitudo continuet; spes est convalescentiæ, & simul opus erit adhuc semel secare venam; eo, quod non sufficienter facta venæ sectio plus minetur detrimenti. Quo spissior præsumitur sanguis; eo amplior venis infligenda incisio, ut nimirum ei solutior pateat exitus.

§. VIII.

Circa ordinem adhibendi remedia.

Post detractum cruorem, alvus ducenda vel laxante intus dato, vel enemate: neque enim, nisi præmissis hisce evacuationibus, alia remediorum genera, ut roborantia, diaphoretica, sternutatoria &c. adhibere licet; quoniam major motus & impetus humorum ad caput per ea concitatur.

§. IX.

circa suaveolentia & opiata.

In soporoso omni morbo sedulo cavendum à balneis calidis, vaporosis, & quæ fragranti, olidoque vapore ad somnum contribuunt. Multo magis absurdum est, narcotica, sulphurea, opiata, crocata, papaveracea in usum vocare; quorsum etiam pertinent theriacalia, quæ veteres his in affectibus præscribere solent; quia his oleum camino additur.

§. X.

circa externa volatilia.

Externa volatilia, naribus attrahi solita non nisi in soporibus à caussa frigida, serosa suborrtis adhibere licet. Hinc ab iis abstinendum in omni sopore, febrim acutam comitante, vel qui a materia erysipelacea, purpuracea, exanthematica &c. ad cerebrum devoluta proficiscitur: ubi potius acida fixa, simul tamen penetrantia, cum fructu inserviunt. Cujus generis sunt oxyrrhodinum, cujus usum AVICENNA & RHASIS jam laudarunt: cui etiam majorana & ruta possunt addi.

§. XI.

circa thermarum usum.

Quamvis thermarum, multoque magis acidularum potatio in morbis capitis idiopathicis, non omnino sit suadenda: attamen in soporibus, qui hypochondriacos ex suppresso hæmorrhoidum fluxu, vel retroacta podagra cruciant, mirabilem thermarum, quæ in Carolinis juxta molendinum scaturiunt, & ab hoc dicuntur, virtutem, in revocanda podagricis insultibus ipsisque hæmorrhoidibus, & fugando hinc sopore deprehendi, cujus exemplum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XV.* allegavi.

§. XII.

circa sternutatoria.

Cavendum maxime, ne ab initio hujus morbi ad excitandum à somno sternutatoriis utamur; præsertim in plethoricis: eo quod ex intempestivo hujusmodi remedio, major affluxus ad caput fit, ut inde metus apoplexiæ immineat.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Carus cum febre tertiana complicatus.

Vir quinquagenarius, scarificationibus adsuetus, ex diuturno moerore & vigiliis contraxit sibi dolorem capitis gravativum, vertigine, ven-

ventriculique imbecillitate stipatum; cujus abigendi caussa vinum absynthites mane pariter ac sub cœna per aliquod tempus liberalius sumsit. Interim accidit, ut verno tempore, quo febres tertianæ grassabantur, postquam gravi exarserat ira, in libero aëre, cœlo existente pluvioso iter faceret, domumque redux in duplicem incideret tertianam. Hujus accessiones cum profundo incipiebant sopore, ad duodecim sæpius horas durante; quo discusso calor satis mitis excipiebat, & hunc demum sudor sequebatur. Quam scenam paroxysmi septies ludebant, & omnes, quæ ad somnum propellendum adhibitæ erant, medicinas volatiles, purgantes & excitantes spernebant; adeo, ut majora potius sumerent incrementa. Vocatus ego tribus ante paroxysmum horis lene dedi emeticum, quod aquæ menthæ unciam unam, tartari emetici grana duo, syrupi cinnamomi drachmam unam habebat: quo sumto, miram colluviem pituitæ lentæ ac viscidæ, nec non bilis valde crassæ, oleaginosæ, &c, ut dicunt, vitellinæ evomuit. Sequens paroxysmus longe fuit mitior, & quod notabile, sopore caruit. Hinc idem remedium, interjectis aliquot diebus repetitum, una cum aliis antifebrilibus & febrim & soporem prorsus fugavit.

Epicrisis.

Si soporis, qui febrem nostram comitatus est, nomen indagemus; illum ad cari titulum referendum esse, quivis facile judicabit, qui soporosorum affectuum supra positas historias legerit. Carus autem hic non nisi symptomaticus est, & una cum ipsa febre saburram biliosam & pituitosam, primis in regionibus stabulantem pro caussa agnoscit. Quum enim in febribus intermittentibus, maximeque tertiana omnes circa primas vias sitæ nervosæ ac membranaceæ partes spastice constringuntur: non potest fieri, quin fucci vitales copiosius ad caput compellantur. Quod quia a prægressis mœrore, vigiliis, & vini absynthiaci usu in præsenti ægro nimis debilitatum videtur; stagnantes in cortice cerebri humores facile potuerunt soporem concitare, qui refluente sub paroxysmo caloris à capite per totum corpus sanguine, sponte cessavit. Prorsus igitur curaturo hunc affectum incumbit, ut spasmi primarum viarum caussam, quæ est saburra biliosa viscida, removeat; quod ope vomitorii brevissima fieri potuit via.

OBSERVATIO II.

Coma somnolentum scorbuticum. Vir temperamenti sanguinei, habitus spongiosi, in locis degens paludosis, & crasso crudoque utens victu, febre tandem intermittente corripiebatur: qua cessante, totum corpus admodum languebat, crura magno dolore, tantaque lassitudine afficiebantur, ut vix incedere potuerit, urinæ absque siti & molestia rufescebant, & arteriarum pulsus erant debiles. Brevi vero post in præternaturalem incidebat somnolentiam, qua interdum per totam fere diem alto sopore obrutus jacebat, dein vero per aliquod tempus iterum vigilabat. Opposita huic malo remedia fuerunt succus nasturtii aquatici, cum jusculis crebro sumtus, spiritus cochleariæ cum spiritu salis ammoniaci mixtus; & per intervalla aqua vitæ emetica, quæ sursum & deorsum copiosam eduxit saburram. Præterea à vino abstinuit, & pro potu ordinario decocto saturejæ, majoranæ & chamædrios cum passulis confecto usus fuit: indeque fugata somnolentia, pristinam recuperavit valetudinem.

Epicrisis.

Præsens affectus omni jure nomen comatis somnolenti scorbutici tuetur; quod nimirum ab humoribus viscidis, lentescentibus, & impuris, per minutissima cerebri vascula difficulter progredientibus, ibidemque stagnantibus suos mutuatur natales. Eidem scorbuticæ succorum diathesi reliqua, quæ soporem antecesserunt, debentur symptomata, nimirum febris intermittens, urinæ rufescens absque siti & calore color, corporis lassitudo, crurum dolor, pulsusque debilitas. Quemadmodum vero hanc humorum impuritatem diæta crassa, cruda, & habitatio in udis palustribusque locis generavit: ita eandem magis adauxit febris intermittens, cujus calore sulphurea & spirituosa sanguinis portio dissipatur, & lenti vappescentesque remanent fucci. Hinc non sine egregio fructu oblata fuerunt ea remedia, quæ sanguini blandam reddunt spirituascentiam, viscidos humores incidunt, & languidas partes ad motum resuscitant. Et hac quidem laude superbiunt antiscorbutica usu recepta, uti sunt trifolium fibrinum, nasturtium, cochlearia, beccabunga &c. Neque tali in casu alienum est, blandum exhibere emeticum; quippe quo & saburra è primis regionibus evacuatur; & nervosæ partes in motum eriguntur. Externis enim remediis in omnibus, quæ à scorbutica sanguinis diathesi proficiscuntur, affectionibus parum proficimus.

OBSERVATIO III.

Coma somnolentum ex repulso erysipelate. Vir robustus sexaginta annorum, victui crasso adsuetus, alvi adstrictioris, per longum tempus mœrori indulgens, singulis ferme mensibus erysipelaceum in crure sinistro tumorem pati solitus fuit. Tandem hyeme existente sicca idem exanthema, sed paullo languidius erupit, & perpetuo dormiendi junctum est desiderio: clausi semper erant oculi, pulsus magnus, facies rubicunda, & tertio post die pes niger tumidusque adparebat, adeo ut sphaceli periculum immineret. Consultus ergo medicus affecto pedi adplicuit epithema, ex floribus sambuci, myrrha, bolo rubro, cerussa, camphora, aceto atque vino confectum, cujus adplicationem cum profundior exciperet somnus, ad hunc discutiendum præscripsit sal volatile cornu cervi. Verum auctus inde potius est sopor, facie tumida, rubicundaque existente; & quum artuum jactationes accederent, alter medicus exinde mortem prænunciavit, quæ paullo post est insequuta.

Epicrisis.

1) Hippocrates, solertissimus naturæ observator rectissime scribit, quod senes, qui sæpius erysipelate tentantur, eo tandem moriantur. Erysipelas enim rarissime fit sine febrili commotione, & quo magis plethorica vel cacochymica invadit corpora, velut sunt senilia, eo gravioribus, quin sæpe funestis stipatum est symptomatibus. Ex his periculosum valde est coma somnolentum; quod sanguinis majori ad caput propter insultum febrilem raptui debetur; & eo majorem incutit metum, si materia erysipelacea vel ob imbecillitatem naturæ, vel per male feriatas artes retropulsa fuerit.

2) Erravit itaque medicus, quod in præsenti affectu, qui neutiquam ab humore frigido, tenaci, sed sanguinis ebullitione & raptu ad caput, testibus pulsu magno, vultusque rubore, ortum traxit, calidioribus medicinis, ut est sal volatile, pugnaverit. Hinc enim factum est, ut sanguis magis commotus, & sopor profundior fuerit redditus. Consultius fuisset, cucurbitulis cum scarificatione cervici appositis molem sanguinis imminuisse, & deinceps ad temperandum æstum, materiamque peccantem per transpirationem successive excutiendam, nitrosa cum pauxillo camphoræ & pulveribus bezoardicis exhibuisse, & externe cataplasma ex aceto rosaceo, camphora, spiritu rosarum & oleo ligni rhodii capiti & temporibus adplicuisse.

Observatio IV.

Lethargus post vehementem terrorem.

Vir sexaginta sex annorum, macilento corpore, vasisque sanguine turgidis præditus & venam bis quotannis tundendam præbere solitus, huic per novissimum annum supersedit. Aliquando fortiori perculsus terrore, de extremorum frigore, anxia præcordiorum compressione, spirandique difficultate conqueri cœpit, facie existente tumida & rubicunda. Paullo post capitis gravativus dolor, vertigo, & mira ad somnum propensio cum oblivione accedebat: quæ debellaturus symptomata, iter suscipiebat; sed exinde tam profundum sibi contrahebat soporem, ut eo per quatuor dies sepultus, nec oculos aperire, nec pedibus insistere potuerit. Excitatus tandem, ingentem virium prostrationem, artuum languorem, & perpetuam dormiendi proclivitatem persentiscebat; rite quidem respirabat, at pulsum depressum, alvum adstrictam, urinæ fluxum parciorem, adpetitus prostrationem, & memoriæ omniumque sensuum languorem patiebatur. Quo in rerum statu ego consultus mox largam sanguinis quantitatem ex pede detrahendam, & clysterem ex antispasmodicis ac nervinis paratum, multoque sale acuatum crebro injiciendum curavi: circa somni tempus usum pediluviorum commendavi; naribus adplicandum præbui sal volatile salis ammoniaci, oleo rutæ majoranæque nuptum; infusum ex herba majoranæ, satureia, floribus anthos, radice sarsaparillæ loco Theæ potari, & cum eo sal volatile oleosum Sylvii cum tinctura antimonii acri propinari jussi. Unde factum, ut cum pristina in gratiam rediret valetudine.

Epicrisis.

1) Præsens, de quo sermo est, sopor ad lethargi classem pertinet, qui nunquam non cum oblivione sensuumque torpore stipatus existit. Is suam originem sero per vasa sanguinea ab humoribus ibi stagnantibus distenta & relaxata secedenti debet; & pro remotiori caussa sanguinis justo majorem ad caput agnoscit raptum. Cui quidem vitio in præsenti casu remotiorem occasionem præbuit intermissa, quæ consueta fuit, venæ sectio, qua humores præter modum accumulari, & in corpore senili partes nervosas debilitare debuerunt. Accedens terror effecit, ut constrictis inferioribus & externis partibus succi actu ruerint ad caput, ibidemque stagnando, recensita produxerint symptomata.

2) Motus corporis sicuti ad roborandas solidas partes, & æqualem sanguinis circulum juvandum permultum contribuit: ita in morbis ex humorum abundantia productis, antequam minuatur nimia moles, & excretionum libertas restituatur, magis commovendo, magnam parit noxam. Unde etiam inconsultum fuit, quod noster ægrotans ante præviam venæ sectionem & alvi liquationem iter susceperit.

Observatio V.

Carus periodice revertens.

Matrona trium ultra sexaginta annorum, variis curis & ærumnis per aliquot annos agitata, nullisque post mensium cessationem naturalibus vel artificialibus adsueta hæmorrhagiis, hiemali aliquando tempore, prævia vertigine, spasmodico-convulsivis prehendebatur motionibus. Hæ enim primum in abdomine vehementissimis torminibus, & alvi urinæque retentione semet exserebant; deinceps ad pedes excurrebant, qui attactu gelidissimi magno tremore agitabantur; tum manus exercebant, & denique caput occupabant, illudque ab uno versus alterum torquebant latus. Excipiebant demum omnium tam internorum, quam externorum sensuum abolitio, & sopor profundus; quo quum per triduum, spiratione liberiori existente, sepulta fuisset; accedebat febris pulsusque celer, sub qua aliquando expergiscebatur, & delira loquebatur. Septimo die largus erumpebat sudor, quo & febris solvebatur, & sopor discutiebatur, adpetitusque cum perfecta redibat valetudine. Et abhinc per novissimum triennium idem ille, jam recensitus paroxysmus, iisdem symptomatibus stipatus bis quotannis circa singulum solstitium recurrebat, febreque semper ac insequuto sudore solvebatur. Reliquo tempore optime valet ægrotans, nec ullis huc usque remediis à descripto malo vindicari potuit.

Epicrisis.

1) Sistit præsens morbus peculiarem cari speciem. Describitur nempe carus, quod sit somnus profundissimus, in quo respiratio libera est, & ægri nulla arte excitari possunt. Differt igitur a lethargo, in quo spiratio est difficilis, & ægri quidem excitantur, sed obliviosi sunt: differt etiam à comate somnolento, ubi non perpetuo dormiunt ægri, sed actiones suas peragunt, & sub iis ipsis obdormiscunt. Et si dicendum, quod res est; carus videtur infimus apoplexiæ esse gradus; siquidem omnium & sensuum & motuum sub eo cessat usus. Caussarum etiam in his tribus affectibus hæc mihi videtur differentia, quod coma somnolentum à sanguinis stagnatione in cortice cerebri; carus ab ejus profundiori, medullam simul & sensuum organa penetrante stagnatione, & facta sub hac seri tenuioris secessione; lethargus vero ab actuali seri per vasa relaxata, aut plane rupta & dilacerata extravasatione suos mutuentur natales.

2) In præsenti casu notabilis est peculiaris naturæ vigor. Quum enim ægrotans tam provectam attigit ætatem & nullas sanguinis habuit excretiones, quarum tamen cessatio in senili ætate & sequiori sexu est nocentissima; quum etiam diuturnis mœroribus confectum præ se tulit corpus: non fuisset mirum, si gravi subito periisset apoplexia. Mirandus itaque est naturæ vigor; quo excitata febris, discussit stagnantem materiam, eamque per sudorem excussit: id quod critico veluti motu deinceps est factum.

Observatio VI.

Carus post cessantes hæmorrhoides aqua frigida curatus.

Fœmina sexaginta & tres annos emensa, robustæ ac firmæ constitutionis, post cessantem per ætatis rationem menstruorum fluxum, sanguinem è venis sedalibus stato tempore reddere suevit, & sub hac excretione sana vixit. Quum vero hæmorrhoides aliquando fluere desinerent; prævia vertigine incidit in altum soporem, in quo absque ullis sensus vel motus vestigiis, pulsu existente celeri & forti, immota per tres decubuit dies, nec ulla arte excitari potuit. Tusa in pede vena infusisque frustra clysteribus, arripiebatur consilium, ut aqua frigida liberiori quantitate ori instillaretur: quo factum est, ut elapso trium dierum spatio non modo diarrhœa accederet, sed & hæmorrhoidum fluor recurreret, & ægrotans sopore discusso, prorsus ad se rediret, omnium rerum ignara, ad hoc usque tempus sana vivens.

Epicrisis.

1) Caussam soporosorum pariter ac paralyticorum affectuum sæpius quidem nimia humorum præbet moles, sed nec hæc tanta machinari potest mala, nisi solidarum & nervosarum partium accesserit imbecillitas. Hoc ex fonte in præsenti casu egregius aquæ frigidæ effectus potest explicari. Postquam enim per venæ sectionem moles humorum imminuta, & per clysteres eorum raptus a superioribus derivatus fuit: curationi colophonem addidit aquæ frigidæ potus. Hujus ea est vis & indoles, ut ventriculo & intestinis robur addat: quo recuperato, hæmorrhoides rursus cœperunt fluere, & sic depleta sanguinis abundantia pristina rediit valetudo.

2) Id non semel sed sæpius a nobis observatum fuit, quod graves illi cerebri affectus soporosi & semi apoplectici & paralytici post tertium diem ceu dimidium septenarii motu quodam critico vel in melius vel in pejus mutati fuerint; & quod peculiare naturæ robur & vigor in vincendis difficillimis hisce morbis plus quam remediorum efficacia valuerit; ut etiam verissimum illud GALENI *l. X. method.* haberi possit: validas vires omnia sustinere, imbecillas a minimis lædi.

Observatio VII.

Carus post male tractatam febrim erysipelaceam.

Vir generosus, annorum quinquaginta sex, temperamenti sanguineo-cholerici, habitus spongiosi, venæ sectioni adsuetus, & intemperantiæ tam vinosæ, quam ciborum nimis indulgens, aliquando vino ferme fartus tradit se itineri, & sub eo horrore & tanta virium prostratione corripitur, ut domum attingere non posset, sed in pago manere cogeretur. Lectum petens, profundo & gravi per noctem fruitur somno, & mane expergefactus insignem cruris tumorem cum macula ex bruno rubicunda deprehendit. Vocatus medicus erysipelas adesse pronunciat, & mittit purgantes pilulas, quæ octies movebant alvum. Sed sequebantur graviora symptomata, & æger subito omni sensu ac loquendi potentia destituebatur: unde suspicatus apoplexiam medicus dabat mixturam ex aqua apoplectica, confectione alkermes, oleo cinnamomi & caryophyllorum paratam. Pulsus, qui jam cum aucto calore celer aderat, magis augebatur; & æger soporem incidebat profundum, cum insigni calore, & omnium sensuum abolitione stipatum, inque eo per octo dies jacebar, & à medico, & ab aliis pro deplorato utique habebatur. Tandem accersitus alter medicus quærit primum, an aperta sit alvus? respondent, illam per octo jam dies mox à datis pilulis pertinacissime clausam fuisse. Injiciendum ergo protinus clysterem curat emollientem, & hoc votis haud respondente, alterum paullo acriorem jubet iosundi. Neque inde mota alvo ægrum in lecto hinc inde volvi & agitari præcipit: quo facto mox secedebant fæces copiosissimæ, grave olentes, & cum his globuli tam duri, ut vix contundi potuerint. Elapsis abhinc binis horis ad se redibat æger, actorum inscius, & de dolore occipitis, corporisque debilitate querulus. Quare elixiria stomachica cum sale volatili oleoso combinata, & externe spiritus vini camphoratus, ad nucham inungendus, fuerunt ordinata; & æger convaluit.

Epicrisis.

1) Quemadmodum vitæ genus inordinatum, multæque crapulæ, debilitando cerebrum & nervosum genus, remotius ad præsentem soporosum contribuerunt affectum: ita eundem proxime induxit male tractata febris erysipelacea. Hæc sese exseruit horrore, cum insequuta virium prostratione, & tumore erysipelaceo, stipato; & debetur corporis, vino farti sub itinere refrigerationi. Datum ad eam expugnandam purgans non potuit non esse perniciosissimum: à purgantibus enim & vomitoriis retroactum sæpius vidi erysipelas. Nam agunt purgantia vi stimulante, qua & intestina, & externas corporis partes ad spasmum proritant, quo repellitur acris & caustica, quæ sub erysipelatis specie excussa fuerat, materia.

2) Peccavit deinceps medicus, quod justo calidius dederit remedium, quo humores in majorem æstum ac ebullitionem sunt acti: & facillimum inde fuisset, ut phrenitis & gangræna supervenissent, eo magis, cum ob alvum a dato purgante, pertinaciter strictam, omnis humorum motus ad caput conversus videtur.

3) Hinc alter rectissime egit medicus, quod repetita clysterum infusione duras fæces emolliverit, imique ventris stricturas consopiverit: unde, restituto per corpus sanguinis æquali circulo, sopor discussus fuit. Inde discant practici juniores, ut in omnibus morbis alvi rationem ante omnia habeant.

Observatio VIII.

Sopor profundus cum relicta memoriæ deb. lasat.

Vir quinquagenarius, obesus, plethorico-sanguineus, & cacochymicus corripitur aliquando erysipelate cum horrore & febricula stipato. Tertio die pedi tumido epithema ex symphyto cum aceto decocto adplicat quidam empyricus; unde mox in profundum soporem delabitur æger, ex quo vix poterat suscitari. Vocatus hinc medicus protinus jubet venæ sectionem institui, clysteres infundi & interne propinat pulveres nitrosos camphoratos. Unde discusso sopore ad se redit ægrotus; sed cum antea fuerit vir ingenii vivacissimi & incomparabilis memoriæ, retinuit jam omnium mentis functionum notabilem imminutionem, tantamque memoriæ debilitatem, ut præteritarum plane ignarus esset rerum. Quo in statu, frustra usurpatis omnis generis adminiculis, per aliquot annos & ad vitæ usque finem permansit; licet ceterum & adpetitu frueretur integro, & optime nutriretur.

Epicrisis.

1) Sensus internos, memoriam, ingenium, phantasiam, in homine vivo ope nervorum haud secus ac externos administrari; vel exinde patet, quod relaxato cerebro & nervis, aut à serosa colluvie inundato, prorsus hæ cessent actiones. Et idem in nostro casu contigisse post discussum soporem, probabile videtur: scilicet relicta fuit laxitas & imbecillitas eorum, qui memoriæ & ingenio serviunt nervorum.

2) Quemadmodum camphoratorum remediorum, & in pulvere, & cum spiritu vini solutorum externus usus in tumoribus erysipelaceis repellentem & nocivam exserit efficaciam: ita eadem, in repulso jam erysipelate, intus cum nitrosis, post præmissam venæ sectionem & alvi liquationem exhibita, egregia pollent vi, materiam erysipelaceam è corporis penetralibus removendi, & ad cutaneum rursus corticem, cum magno salutatis commodo, propellendi.

Observatio IX.

Coma somnolentum chronicum à retropulsa podagra.

Verbi divini minister, quinquagenario major, obesi valde corporis habitus & temperamenti sanguinei, indulsit in juventutis præsertim annis crebris compotationibus, maximeque vinis calidioribus. Hinc podagricis pedum doloribus diu fuit excruciatus; quibus ope cujusdam emplastri prorsus fugatis, retinuit tumorem circa pedum taleolos, in quo per vices maculæ rubræ efflorescebant, squamatim abscedentes. Præterea septem abhinc annis incidit in perpetuam ad somnum proclivitatem, & hanc ad hoc usque tempus retinuit. Obdormiscit sæpius nocte dieque, somnoque tam profundo obruitur, ut vix queat excitari; sub quo facies fit rubicunda & intumescit: attamen memoriæ judiciique nulla observatur imminutio. Conqueritur sæpius de dolore gravativo in lumbis, calculum mentiente, & interdum præcordia adeo angustante, ut vix spiritum ducere queat. Multis ad depellenda hæc vitia usus est præsidiis, nimirum crebris phlebotomiis, quibus intra spatium sex hebdomadum ultra duodecim sanguinis libræ fuerunt detractæ. Usurpavit decocta lignorum cum mercurio dulci, decocta viperarum, cinnabarina, volatilia, cephalica, millepedes &c. a quibus involuntarium urinæ sibimet contraxit fluxum. Optimum in potu aquarum Schwalbacensium invenit solarium; quas quamdiu potabat, tam diu à sopore liber erat.

Epicrisis cum consilio.

1) Omnes, qui soporosis ex interna caussa affectibus vexantur, ejusmodi solent esse homines, qui crebris indulserunt crapulis, vinisque calidioribus aut cerevisiis lupulatis. Hisce enim sibimet contrahunt ad omnes, qui ex cerebri atonia propullulant morbos, dispositionem, quæ in eo consistit, quod vasculosæ, nervosæ ac membranaceæ partes nimis distendantur & labefactentur.

2) Caussa præsentis mali quærenda est in podagræ retropulsione; ex qua in debilitatis ejusmodi subjectis innumera provenisse vidi damna. Et hinc petenda ratio, cur tali in casu omnia frustra adhibeantur remedia, nisi podagrica materia discussa, aut ad pedum revocata fuerit articulos. Venæ sectiones in plethoricis subjectis cum fructu quidem instituuntur: at ejus immoderatum in casu præsenti usum merito taxamus, eique majorem mali pertinaciam omnino tribuimus. In curatione hujus chronici mali vitanda sunt omnia, quæ sanguinem commovent remedia, sudorifera, volatilia sic dicta cephalica, nervina aliaque; & ad roborandum caput inserviunt potius epithemata ex aceto vini rutaceo, cum aliquot guttulis olei lavendulæ & rorismarini nec non camphora parata, & fronti temporibusque cum linteis adplicata. Præterea magnum fructum observavi ab usu pediluviorum non modo ad revocandam podagram, sed & ad divertendos humores à capite, quod tamen a vaporibus est defendendum. Potus aquæ frigidæ etiam in paroxysmo nunquam fere non proficuus esse solet; magis tamen ubi febris subest: utpote frigus motum sanguinis expansivum coercet & nimium relaxatis fibris tonum & elaterem naturalem restituit.

Observatio X.

Lethargus à remanente materia arthritica.

Vir dives generosus, annorum supra quinquaginta, temperamenti sanguineo-phlegmatici, obesi corporis habitus, in juventute multum semper pituitæ ex naribus excrevit, gulæ, otio, vino & veneri plurimum indulgens per aliquot annos tempore autumnali & vernali cum febricula catarrhali dolores mox in manibus mox in pedibus expertus est. Sed postquam æstate nimium fructibus horæis refrigerantibus, fragis, ribibus, lacte eburyrato, & Pyrmontanis quoque aquis usus fuit, sequenti autumno, à consuetis ejusmodi doloribus artuum plane fuit immunis. Præter modum vero de languore virium, membrorum lassitudine, dolore capitis gravativo, spirandi difficultate & continua in somnum propensione conqueri cœpit. Postea accessu venti frigidioris borealis simul & semel sopor ita invaluit, ut ægerrime excitari, nec ad interrogata respondere potuerit. Pulsus erat magnus, mollis & frequens, alvus obstructa; urina secedebat tenuis & cruda, & mentis quoque levior aderat alienatio. Ego vocatus in consilium reperi ægrotantem in conclavi humidiori & demissiori jacentem in lecto. Quare mox eum in locum superiorem transportandum jussi: Proinde spiritus crystallorum veneris cum oleo rutæ destillato roboratus applicabatur naribus. Clyster aliquoties injectus fuit, qui constabat ex decocto majoranæ, satureiæ, sale ammoniaco, adjectis sex granis tartari emetici solutis, qui ingentem semper pituitæ viscidæ cum sordibus eduxit copiam. Cucurbitulæ cum scarificatione primo dorso, deinde scapulis, postea occipiti applicatæ fuerunt. Interne per vices oblatus fuit spiritus salis ammoniaci urinosus cum essentia castorei saturata mixtus; vehiculi loco adhibuit aquam fontanam frigidam, quam etiam sumsit pro potu. Vesicatoria pedibus applicata nullas excitabant vesicas; in nucha vero, tanquam parte sensibiliori eas omnino producebant. Remissior quidem fuit morbus inde redditus; circa septimum vero diem purpura in superioribus partibus adparuit cum largo sudore universum corpus paullatim occupante. Ita sensim sensimque morbi vi depulsa & vires & functiones animales redierunt. Ad arcendam recidivam abstinentiam cum exercitio corporis, victum quoque attenuantem & exsiccantem, & infusum herbæ satureiæ, majoranæ, &

& florum arnicæ, ac cardamomi singulo mane sorbillandum plurimum commendavi. Tandem altero anno thermis Carolinis me suasore adhibitis, rediit dolor podagricus, ex quo optime convaluit.

Epicrisis.

In hac morbi historia multa obveniunt notatu digna. Morbus hic, qui nomen lethargi recte sortitur, in homine obeso, humidioris constitutionis, ab inordinata diæta, otio & abusu fructuum refrigerantium, per quem materia arthritica intus remansit, & spasmos in inferioribus partibus produxit, qui humores serosos ad caput propulerunt, natus fuit, ad cujus genesin multum quoque habitatio & dormitio in loco decliviori & humidiori contulit. Quod uti nunquam non insalubre, ita quam maxime ad morbos capitis & nervorum, qui ex atonia veniunt dispo- nit. Ita HILDANUS *cent. IV. obs. XI.* ex fumo fornacis non ita pridem exstructæ lethargum & mortem annotavit. Atque nos sæpius capitis morbos cum defluxionibus, cum auditus difficultate, vertigine, somnolentia, in fœminis quæ lavatione linteaminum operam dant, item quando circa fornaces hyeme linteamina exsiccantur, observavimus. Quare etiam balnea & pedum lotiones si caput imbecillum est, vel ad soporem aut paralysin dispositum, non conveniunt. Denique non sine fructu emetica in clysteribus etiam dari possunt, & longe securioris sunt effectus quam acriora purgantia, cujus generis sunt colocynthiaca, ad humores a capite revellendos. Tandem neque hoc loco prætereundum, quod crisis in affectus etiam soporosos, præsertim si cum febre conjuncti sunt, incidat.

CAPUT III.

De Vertigine.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio vertiginis. HAud ultimum inter cerebri morbos locum tuetur vertigo; malum frequentissimum, quod omnes capitis affectiones nunquam fere non & antecedit, & comitatur. Ea est sensatio circumgyrationis & lapsus, vel cum vel sine corporis prostratione in terram conjuncta, à compressione nervorum opticorum, intra calvariam adhuc absconditorum, & hinc pendente vitioso fluidi nervei in tunicam retinam influxu originem trahens.

§. II.

Historia vertiginis. Ex improviso nimirum fit, ut ægrotantes omnia objecta, seque ipsos circumrotari sibimet videantur, atque sub idea imminentis lapsus titubent, pedibusque vacillent; tum vero oculi obscurentur, quin ipsi prorsus nonnunquam instar apoplecticorum concidant. Junguntur sæpenumero capitis torpor, dolor, gravitas, aurium susurrus & tinnitus, oculorum mador, visio vitiata & vel duplicata, vel dimidiata, faciei rubor, somnolentia; tumque si vel levis inclinatio capitis in terram, vel corporis circumgyratio accesserit, protinus oritur vertigo. Occupat subjecta potissimum sanguinea, edacia, senilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hysterica, nephritica, & quæ alvi sunt durioris, imique ventris cruciantur spasmis. Interdum ea primarium constituit morbum: non raro tamen graviorum capitis affectuum, velut est apoplexia, paralysis, soporosi morbi, epilepsia &c. praenuncia, cumque ipsis complicata deprehenditur.

§. III.

Gradus vertiginis. Digni vero sunt, ut annotentur, tres potissimum vertiginis gradus; quorum levissimus, omnisque periculi expers dicitur Δῖνος, quasi turbo; quoniam adfecti se in orbem agitari, & omnia secum in gyrum rotari putant, neque tamen concidunt, nec caliginem oculorum experiuntur. Huic obnoxii sunt, qui navi vehuntur, qui se in orbem rotant, qui Tabaci fumum crebrius sugunt, aut crapulis frequenter indulgent. Alter gradus vocatur Scotomia seu vertigo tenebricosa, in qua præter dictam rotationis ideam, & pedum vacillationem, oculi caligine suffunduntur. Antecedit ea vomitum, aliosque, qui ab inferioribus ad superiora adspirant, spasmodicos affectus; & exprimitur: *Es wird mir grün und gelb für denen Augen.* Summus & gravissimus gradus adpellatur vertigo caduca, & revera est species levioris apoplexiæ, vel etiam epilepsiæ. Antecedunt enim spasmi partium infernarum, formicationis sensum exhibentes; tum suboritur idea gravissimi in præcipitia lapsus, & non solum objecta circumrotari videntur, oculique caligant, verum ægri etiam, nisi contineantur, subito in terram prosternuntur, quin sæpius omni sensuum, motuum, loquelæ ac rationis usu destituti, mortuorum instar jacent; quales notatu dignos casus reperies in CONSULT. MED. *T. I. S. I. cas. IX. & X.* & in A. N. C. *dec.* II. *anno VIII. obs.* 41.

§. IV.

Divisio vertiginis in idiopathicam & sympathicam. Omnis vertigo merito distinguitur in idiopathicam & sympathicam. Prior caussam in ipso cerebro hærentem agnoscit, & longe gravior est posteriori. Complicantur cum ea alii capitis affectus, & raro est periodica. Posterior fit vitio ventriculi, acida & acri saburra prægnantis, & se prodit per conjunctam nauseam, vomendi proclivitatem, ructuosam molestiam, ventriculique gravitatem. Plerumque est periodica, & jejuno existente stomacho gravissime urget, sumto autem vel pauxillo cibi protinus conquiescit.

§. V.

Vertiginis sedes. Sedem vertiginis determinaturi observamus eam circa visionis potissimum organon hærere. In ipso quidem oculo, quatenus intra orbitam continetur, nullum nec extrinsecus cernitur, nec post mortem reperitur vitium; hinc non sine ratione colligitur, illud in nervo quærendum esse optico. Jam vero in demortuis, qui per vitam satis gravi laborarunt vertigine, deprehendimus vel plexum choroideum, vel tertium cerebri ventriculum præter naturam fuisse constitutum. Sic enim SCULTETUS *in armam. chir. obs.* 19. plexum choroideum vidit rubicundissimum; BONETUS *Sepulchr. L.* I. *S. XI. obs.* 8. tam in ovibus vertiginosis, quam hominibus invenit sanguinem concretum, vel tumorem vesicularem, tertium cerebri ventriculum occupantem, & ROLFINCKIUS *in diss. anat. L.* I. *C.* 13.

T 4 ad-

adfirmat, se in vertiginosis ovibus post mortem vesiculas aqueo humore plenas, & intra tertium cerebri ventriculum contentas, plus simplici vice, in homine semel observasse. Nihil autem vitii ipso in optico nervo deprehensum est; in quo tamen sedem mali oportet residere. Quo id ergo fiat pacto, mox explicabimus.

§. VI.

Structura nervi optici.

Cerebrum dissecanti, & ad plexum choroideum, qui est congeries plurimorum tam arteriosorum, quam venosorum vasculorum, pervenienti, hoc sublato sese sistunt bina strata seu thalami nervorum opticorum, inter anum & vulvam sitorum, & per quandam fissuram, sub qua tertius cerebri ventriculus prodit, ab invicem distinctorum. Ab horum superiori parte oriuntur bini nervi, qui dicuntur optici, qui non nisi pia meninge investiti, & dictos thalamos ab utroque latere complexi, antrorsum progrediuntur, & ante infundibulum arctissime conjunguntur; mox iterum secedentes tendunt ad oculi orbitam; tum eos ab utroque & externo latere transversim attingit carotis interna arteria; ac denique perforant foramen, eorum transitui in posteriori orbitæ parte destinatum, cumque matre dura, instar vaginæ cincti, per oculos distribuuntur, & horum varias constituunt partes. Si oculo recte constituto, nervus opticus vitio caret, & legitimus in illum fluidi nervei fit influxus, visio exercetur integra. Sublato penitus istius fluidi influxu, nascitur cœcitas; eodem vero quocunque modo tantum imminuto, varia visionis vitia emergunt. Imminuitur influxus per dicti nervi compressionem: comprimi potest nervus à partibus vicinis præter naturam constitutis: partes vicinæ sunt plexus choroideus, arteria carotis, ventriculus cerebri tertius. Ergo ab harum partium præternaturali constitutione nervus opticus, licet in sua substantia integer, comprimi, & ideo vertigo etiam suboriri potest.

§. VII.

Formalis ratio vertiginis.

Scimus ergo, imminutiorem fluidi nervei in nervos influxum producere varias visionis læsiones, velut visionem duplicatam, dimidiatam, obscuram & circumgyrationis sensum: sed quomodo ideæ in mente excitentur, & quantum influentis fluidi ad singulam producendam requiratur; determinatu & difficillimum & inutile est. Sufficit, si ex hactenus dictis cognoverimus, vertiginis formalem rationem in fluidi renuissimi influxu in nervos opticos per eorum compressionem imminuto consistere. At unde pedum vacillatio? Sensum circumgyrationis comitatur idea casus; hæc involvit metum; metus ideam sequitur pedum titubatio, quæ confuso fluidi nervei in musculos situm erectum efficientibus influxu absolvitur; Ergo sensum circumgyrationis sequitur pedum titubatio. Hæc docet experientia; sed unde fiat, quod certi corporis motus sequantur certam in anima ideam, nobis adhuc obscurum est.

§. VIII.

Quomodo vertigo inducatur ab ebrietate.

Devolvimur ergo ad caussas, compressionem nervorum opticorum producentes. Sistit se primum ebrietas, quæ plerumque vertiginosam perturbationem, pedumque vacillationem habet comitem. Vinum scilicet ebrietatem, & hinc pendentem vertiginem duplici ratione caussatur: nam fovet 1) principium subtile, vaporosum, quod majori copia ad cerebrum delatum, purissimam nervorum lympham inquinat, & ad sensus motusque rite præstandos inertem reddit. 2) Principium spirituosum, unde sanguis expanditur, & arteriæ carotides, vasaque distenta thalamos nervorum opticorum, ipsosque nervos comprimunt: sicut id de vino MED. SYST. *T. II. Part. III. C. IV. §. VIII.* & de cerevisia *§. XII.* fusius explicavi. At hæc vertigo transitoria est, & difflato principio vaporoso, sopitaque sanguinis ebullitione transit. Quare nec de hac, nec de ea, quæ per vectionem in navi, aut corporis rotationem inducitur, tanquam non morbosa nobis nullus est sermo.

§. IX.

Vertigo suboritur à sanguinis stagnatione.

Ex causis potius morbosam vertiginem inducentibus, principalis est sanguinis nimia in arteriis carotidibus, & vasis plexum choroideum constituentibus, stagnatio. Hinc vertiginem patiuntur valde plethorici, cumprimis si consuetæ excretiones per narium hæmorrhagias, hæmorrhoides, vel menses in fœminis substiterunt, aut imprudenter suppressæ fuerunt. Non minus hoc malum incurrunt, qui consuetas venæ sectiones, aut scarificationes neglexerunt. Eo magis huic morbo obnoxii sunt plethorici, si simul hypochondriacis, hystericis, nephriticis, spasmodicisque imi ventris passionibus vexantur; quibus sanguis majori impetu ac copia ad caput fertur. Et novi quidem juvenes hypochondriacos, sanguinisque missiones nunquam passos, qui vertigine uno impetu & ictu invadente rapti, perque aliquot horas detenti, secuto autem vomitu statim liberati fuerunt.

§. X.

nec non à colluvie sanguinis serosi.

Eandem vim obtinet serum, in debita excretione cohibitum, ac intra cerebri sanguinea vasa accumulatum. Quam ob rem videmus cachecticos sæpius vertiginem pati; eademque chronica ac pertinacissima affligi, quibus serosæ manationes per aures, oculos & nares fuerunt cohibitæ. Hinc de vertigine diuturna ex coryza suppressa in CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. VIII.* de eadem per restitutum seri è naribus effluxum soluta *ibid. Sect. IV. Cas. CLXIV.* & de ea cum fluxu auris rheumatico alternante *Sect. IV. Cas. CXXXIV.* exempla leguntur. Inde etiam vernali ac autumnali tempore, quo repentinæ tempestatum mutationes contingunt, frequentes observamus vertigines. Has porro progenerant narcotica, inque primis lolium illud frumentaceum, quod ab effectu vocatur temulentum, sub pane aut pulte comestum: quales casus A. N. C. *dec. II. anno VIII. obs.* 173. *& dec. III. anno II. obs.* 127. allegant. Nec silentio prætermittendæ sunt violentiæ extrinsecus capiti illatæ, quippe quibus humorum stagnatio & extravasatio facillime inducitur: unde satis gravis ac diuturna fuit illa vertigo, cujus in CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. XLVIII.* mentio fit, & quæ à vehementi in caput lapsu originem traxit.

à lolio temulento.

§. XI.

Ratio vertiginis sympathicæ.

Sympathicæ vertiginis caussa residet in primis viis, maximeque ventriculo, & non nisi hujus vehementiori debetur spasmo. Namque dum primæ regiones valide constringuntur, cogunt vitales succos ad superiora, qui ibidem copiosius colle-

collecti, & intra plexus potissimum choroidei vascula stagnantes, vertiginem pariunt. Hinc frequens vertigo est iis, qui primas officinas saburra acri biliosa onustas habent; qui consuetas intermiserunt purgationes; qui leguminibus, & qui flatus movent, cibis largius vescuntur, qui vermes intra canalem intestinorum alunt, qui vehementi vomitu torquentur &c. Et hæc quidem vertigo, jejuno existente ventriculo, maxime urget; propterea quod tum acriores sint sordes: nam ab assumtis alimentis, & sic acrimonia per subeuntis cibi admixtionem temperata, statim remittere solet affectus.

§. XII.

Caussæ occasionales vertiginis.

Quum videmus in multis à caussa levissima vertiginem produci, quam in aliis ne gravior quidem excitaret: supponenda in illis est major cerebri & nervorum ad fovendas vertiginis caussas dispositio. Et hanc cum MURALTO *in A. N. C. dec. II. ann. VIII. pag.* 26. in generis nervosi, vasculosi, & membranosi debilitate collocandam arbitramur: qua fit, ut irruenti cruori non sufficiens sit vasorum resistentia, unde facilius ille stagnare potest. Hinc omnia, quæ caput debilitant, aditum huic affectui parant, velut sunt ætas senilis, vigiliæ diuturnæ, frequens crapula, venus nimia & immatura, animi diuturnus mœror, vita sedentaria, & id genus alia. Hinc etiam leves caussæ eundem provocant; ut sunt capitis in terram inclinatio, terror, frigus, crapula, balneorum improvidus usus. Sic vertiginem a frigore semper recrudescentem adnotant A. N. C. *dec. anno VIII. obs.* 5. eandemque a terrore in hypochondriaco suboriam recensui in CONSULT. MED. *S. I. Cas. XXXII.*

§. XIII.

Prognosis vertiginis.

Vertigo, quæ à vitio ventriculi suboritur, levis est, & repurgato cessat ventriculo: quæ vero ex imi ventris spasmo, conjuncta nervosi generis debilitate, natales suos mutuatur, altioris est indaginis magisque diuturnum portendit morbum. Semper gravior est idiopathica, quæ a sanguinis aut seri stagnatione in cerebro proficiscitur; & metu insequuturæ guttæ serenæ, paralyseos, apoplexiæ, aut soporosi affectus terret, maxime in senibus. Qui jam passus est insultum apoplecticum, & corripitur rursus vertigine, habet cur à recidiva apoplexiæ sibi metuat. Gravissima vertigo est caduca, quippe quæ caussam profundius cerebrum penetrantem fovet, & revera nihil, nisi apoplexiæ levioris est species.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Ut promtum & expeditum huic malo adferatur auxilium; binas potissimum indicationes respicere oportet medentem, ut nimirum sanguinis & humorum in capite stagnationem discutiat, eorumque raptum ad inferiora derivet; & deinceps ut systema partium nervosarum à tono suo dejectarum corroboret. Quum vero variæ sint caussæ, quæ majorem sanguinis, quam par est, ad caput compellunt quantitatem, harum in curatione habeatur ratio, necesse est.

§. II.

Missionem sanguinearum utilitas.

In recenti malo, corpore existente valde plethorico, facie rubicunda, arteriisque fortiter pulsantibus, nihil est præstantius sanguinis missione. Quam ob rem, ut ad remotiores partes sanguis retrahatur, in pede secanda vena, multumque sanguinis mittendum. Deinceps si mensium vel hæmorrhoidum irregularis sit successus, opus est, ut per commodam medendi rationem hæ revocentur excretiones. Hæmorrhoidariis hirudinum ad anum adplicatio præsentaneam non raro tulit opem; sicut confirmat observatio CONSULT. MED. *Sect. I. cas. VIII.* inserta. Quando narium hæmorrhagia vel suppressa, vel sponte cessans malum induxit: præstans auxilium ferunt scarificationes cervicis & dorsi; præstantius autem & certius eædem, more Ægyptiorum naribus admotæ.

§. III.

Remedia sanguinem à capite derivantia.

Misso sanguine sæpius totum depellitur malum, quod si cedere recuset, insistendum est remediis sanguinem à capite derivantibus. Eminent ex iis præsentemque virtutem exserunt clysteres, iteratis injiciendi vicibus; vel etiam laxantia, quæ blanda & simul roborantia esse debent; quo nomine superbiunt pilulæ balsamicæ vel ad nostram vel Beati STAHLII mentem concinnandæ; aut laxans ex manna, rhabarbaro, & cremore tartari confectum, addito oleo de cedro. Utilissima porro sunt pediluvia crebro adhibenda; quæ tamen tepida tantum oportet esse; quoniam calidiora sanguinem commovent, & recursum mali provocant.

§. IV.

Curatio vertiginis sympathicæ.

Ubi cruditates acidæ, biliosæ, acres, ventriculum obsidentes, malum produxere: opus sæpenumero est, ut blando emetico evacuetur ea saburra; quo fine in robustioribus tartarus emeticus, in sensibilioribus radix Ipecacuanhæ operæ faciunt pretium. Si præ iis magis arrideant purgantia, ea paullo validiora esse præstat; & eo scopo pilulas balsamicas extracto hellebori nigri permiscere. Quando acidum ventriculo insidet, præmittendi & subjungendi sunt pulveres absorbentes ac digestivi, cum oleo nucistæ combinati; vel etiam martialia cum pilulis balsamicis alternanda.

§. V.

Curatio vertiginis hypochondriacæ.

Diuturnioris perinde ac difficilioris sanationis est vertigo, quæ hypochondriacis passionibus, cum generis nervosi debilitate complicatis sociatur. Lenioribus in ea pugnandum est medicinis, quæ discutiant flatus in abdomine subsistentes, acrimoniam ventriculi obtundant, sordes per alvum blande evacuent, ac spasmos imi ventris demulceant. Hoc nomine præstantissimæ utilitatis deprehendi pulverem, ex pulveris Marchionis drachmis duabus, cornu cervi philosophice præparati, nitri depurati, cinnabaris præparatæ, lumbricorum terrestrium ana drachma dimidia, & olei macis guttulis tribus confectum, atque bis quotidie cum aqua analeptica exhibendum. Conjungenda laxantia, pediluvia, ordinatæ venæ sectiones, ac recta vivendi ratio.

§. VI.

Quænam partes nervosas roborent.

Sic subtracta mali caussa, studendum ut roboretur nervosarum partium Systema. Ad quem obtinendum finem amplam laudem meretur nostrum vitæ balsamum, quod & externe vertici infundi, & naribus admoveri, & interne in elæosachari forma propinari cum fructu potest. Adjuvat-

juvat etiam ægros spiritus salis ammoniaci inter cibos acceptus. In chronica vertigine ex vitio hypochondriorum soleo roborandi fine circa quadras lunæ per aliquot dies sequens exhibere electuarium: Recipe visci quemi, corticis chinæ ana unciam dimidiam, pulveris florum chamæmeli, lumbricorum terrestrium ana drachmas duas, succini præparati, extracti cardui benedicti ana drachmam unam, caryophyllorum, cinnabaris nativæ præparatæ ana scrupulos duos, syrupi berberum uncias binas. M. F. electuarium, cujus drachma pro una dosi exhibeatur.

§. VIII.

Diæta recta ratio. Omnis autem curatio erit irrita, nisi adjuvetur recto rerum non naturalium usu. Quare cibos oportet esse faciles, quibus concoquendis sufficiat digestionis officina; removeantur acria, salsa, acida, leguminosa, & quæ flatus pariunt. Qui debilem ventriculum fovent; iis prodest jejuno tempore cortices citri vel aurantiorum masticare. Nec quidpiam est, quod magis vertiginosos lædere valet, quam potus vinosi, spirituosi ac cerevisiarii; quorum in locum vel decocta, vel fontem Selteranum modico vini nuptum substituere juvat. Motus corporis sit cautissimus, ac placidissimus; ne ex vehementiori commotione novus excitetur paroxysmus. Aër seligatur temperatus ac serenus; omne frigus, maxime partium infernarum fugiatur; & ab iracundia, terrore, mœrore, quantum possibile, caveatur. Hæc qui rite observaverit, quique sanguinis molem debito tempore imminui & excretionum naturalium libertatem conservari curaverit; habebit modum, quo ab ulteriori & vertiginis, & aliorum cerebri morborum invasione semet vindicare potest.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Quid conducat in vertigine ex spasmo ventriculi suborta. Quando ex spasmo ventriculi vertigo, ut sæpe fit, oritur; utilissimum est pulvis Marchionum, cum pauca cinnabari, extracto castorei, & nitro mixtus, & in aqua liliorum convallium datus. Insignis etiam est efficaciæ pulvis ex cubebis, nucista, & lapidibus cancrorum paratus: neque minus desideratissimam in tali casu opem ferunt pilulæ Wildegansii.

§. II.

Curatio vertiginis chronicæ idiopathicæ. Fit nonnunquam, ut ex diuturniori sanguinis intra vasa plexus choroidei stagnatione, serum secedat, & vel in tertium cerebri ventriculum, vel alium locum, unde nervos opticos potest comprimere, extravasetur. Quo in casu utilissimum est, bregma ferro candenti inurere; aut nuchæ admovere vesicatoria. In tali etiam vertigine, quam à caussa frigida subortam dixere veteres, si molliori haud cedit medicinæ, cura per inediam, conjunctis fonticulis & cinnabarinis remediis locum habet.

§. III.

Usus thermarum. Quemadmodum in vertigine idiopathica internus acidularum, thermarumque usus neutiquam proficuus existit; tantum abest, ut inde stasis humorum in capite augeatur: ita eadem ab hypochondriorum vitio progenerata, præmissa convenienti medicina, optimum à bene ordinato thermarum vel acidularum tepefactarum usu recipit auxilium: testante observatione CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. X.* inserta.

§. IV.

De vertigine gravidarum. Gravidæ sæpe numero vertigine adfliguntur; quæ non modo plethoræ qua pollent, verum etiam alvi adstrictioni & flatuum retentioni, ipsis familiari debetur. Tali casu omne curationis absolvitur negotium, si administrata venæ sectione, flatus subducantur & alvus aperiatur vel infuso clystere, vel laxante passulato, mannato ac rhabarbarino. Vidi etiam subito ortam vertiginem in iis, qui per aliquot dies suppressam habuerunt alvum: ubi infuso clystere, datoque intus oleo amygdalarum dulcium, omne protinus cessavit malum.

§. V.

Cautela circa usum roborantium. Balsama roborantia, spirituosa, nervina, confortantia magis in hoc affectu proficua sunt senibus, & infirmis corporibus; subjectis vero junioribus, floridioribus & plethoricis minus conveniunt, nisi antea vena tusa, ac alvus evacuata fuerit. Tum etiam conveniunt infusa calida ex herbis cephalicis, radice valerianæ, & cubebis parata; nec non cucupha à Wepfero inventa, quam LENTILIUS in *Miscell. P. I. p. 74. & P. II. p. 314.* describit. Vitando vero cuncta sunt; quæ nervos debilitant, ut sunt omnia vaporosa, narcotica, moschata & camphorata.

§. VI.

Remedia in vertigine specifica. Sæpissime fit, ut cum vertigine complicentur affectus nephritici; quo in casu bina notissimum remedia efficacissima & velut specifica deprehendi. Unum est succus ex dauco hortensi recens expressus, cui, mane ea quam octo cochlearia capiunt quantitate assumto, infusum theiforme ex veronica, melissa, betonica, radice liquiritiæ & semine fœniculi superbibendum dedi: alterum est pulvis ex lapidum cancrorum, radicis pimpinellæ nigræ, & iridis florentinæ æquali pondere compositus, & ad drachmam dimidiam bis quavis hebdomade vesperi sumtus. Ex quorum remediorum usu per aliquot hebdomades protracto magnam vidi efficaciam.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Vertigo levis stomachica. Vir quadraginta annorum meditationibus nimium indulgens, & animi mœrore, cuisque per longum tempus agitatus, tandem de insigni capitis gravitate & levi vertigine conquerebatur; quæ in eo consistebat, quod mane potissimum & jejuno existente stomacho cuncta objecta videbantur nigra, & ipse pedibus vacillabat, ut sine lapsus metu vix ingredi potuerit. Ingravescebant hæc vitia, si tempestas ingruebat aquilonia; & præterea sæpius pituita viscida acida, interdum aqua limpida cum levi animi deliquio mane per os eructabatur; alvo existente strictiori: Imploráto nostro auxilio ordinavimus pilulas nostras balsamicas, alternis diebus circa lecti introitum sumendas, & temperata quotidie pediluvia. Mane & hora pomeridiana quinta dedimus pulverem nostrum bezoardicum; & sub epulis essentiam corticum aurantiorum; cum balsamo

ſamo vitæ remixtam. Eodem balſamo inungi tempora cum vertice, eundemque naribus admoveri, & quandoque loco pulveris bezoardici ad decem guttulas cum infuſo betonicæ, meliſſæ, ſalviæ & veronicæ intus exhiberi juſſimus. Extrinſecus ad reprimendum humorum ad caput raptum capiti non ſine fructu adplicuimus epithema ex camphora in ſpiritu roſarum ſoluta, aceto rutaceo, roſaceoque confectum; & mane panem butyro illitum, ut comederet, ſuaſimus. Inde obtinuimus, ut perfectam æger recuperaret ſanitatem.

Epicriſis.

Eſt hæc vertigo ſympathica ſtomachalis, quæ à cruditatibus acidis, ventriculumque vellicantibus origines trahit. Fovet enim ventriculus inſignem cum capite conſenſum vi paris nervorum vagi, per quod ſpaſmi ac ſtricturæ ſimul ad ſuperiora propagantur. Præterea præcordiorum ſtricturæ id ſecum trahunt incommodi, ut humores ad caput compellant, qui vel in carotidibus arteriis, vel plexu choroideo accumulati, ſtagnantes, nervoſque opticos, comprimentes, vertiginem inducunt. Quo acrior igitur eſt materia in ventriculo hoſpitans; eo gravior & ſpaſmus & vertigo eſt: qualis matutino præſertim tempore, ubi jejunus eſt ſtomachus obſervatur. Quare crebra etiam compertum habemus experientia, nunquam vertiginoſis utile eſſe, ut jejuni permaneant; ſed magno ipſis eſſe levamini, ſi mane parum cibi, & vel ſolius panis butyro illiti aſſumant. Curatio eo dirigi debuit, ut ſordes ex primis viis removerentur, & ventriculus una cum nervoſo genere corroboraretur: qui ſcopi propoſitis medicaminibus optime potuerunt obtineri. Nec enim opus fuit, in præſenti per diuturnos mœrores ac meditationes valde debilitato, venam ſecare; id quod in vertigine idiopathica nunquam intermitti debet.

Observatio II.

Vertigo caduca cum ſenſuum abolitione & artuum impotentia. Vir annorum ſexaginta ſex, temperamenti ſanguineo-cholerici, corporis obeſioris, matre nephritide ac vertigine caduca defuncta natus, in juventute ſua ſanus vixit, niſi quod arthriticos quandoque & nephriticos motus fuerit perpeſſus. Poſtquam vero per octo noviſſimos annos vitam magis otioſam ſub diæta lauta vinoſaque egit; ſenſit primum motus hæmorrhoidales, dein ſub potu thermarum Carolinarum mictum cruentum; & denique gravem nephritidis paroxyſmum, alvi obſtructione, vomendique conatibus ſtipatum, ſed ope emulſionum & nitroſorum ſemper ſuperatum, aliquoties toleravit. Succeſſit demum vertigo cum artuum imbecillitate, quæ licet uſu venæ ſectionum & laxantium mitigari primum videretur; paullo tamen poſt ex improviſo vehementior cum vomitibus & ſenſuum abolitione recrudeſcebat. Sopitis per pulveres antiſpaſmodicos vomitibus, vertigo caduca adhuc per quatuordecim inhærebat dies, leni febricula ſtipata, ſub qua æger non incedere valebat, & pedes mirum in modum vacillabant. Anno abhinc elapſo ad roborandos pedes deſcendit in balnea calidiora cum herbis radicibuſque nervinis parata; ſed brevi poſt in plenariam memoriæ abolitionem, cum linguæ paralyſi & ſumma extremorum debilitate conjunctam incidit. A quibus ſenſim liberatus incommodis, tantum tamen pedum retinuit imbecillitatem, ut vix incedere poſſit. Ab eo tempore nephritici motus plane ſiluerunt, & magis magiſque pingueſcit corpus: ſed vertigo per intervalla revertitur, & cum ſternutatione non modo invadit, verum etiam finitur. Conſultus ego ſuaſi, ut pro ratione plethoræ bis quotannis vena in brachio ſecaretur; loco cereviſiæ decoctum ex radice chinæ, ſarſaparillæ, ſantalo citrino, raſura ligni aloes, paſſulis ac cinnamomo adhiberetur, ſumto deſuper pauxillo vini: victum commendavi exſiccantem, abſtinentiam à pinguibus, carnibus coctis, & juſculis; nec non pediluvia ex herbis nervinis, ſale communi, cineribuſque clavellatis parata, & poſt horum uſum juncturas & os ſacrum unguento martiato, cum oleo roriſmarini, thymi & majoranæ mixto inungendas ſuaſi.

Epicriſis.

1) Præſens vertigo debetur congeſtioni humorum ad caput, à ſpaſmis hypochondriorum hæmorrhoidalibus & nephriticis productæ: unde etiam ejus ſingulos paroxyſmos vomitus ſunt comitati. Pedum vero inſignis vacillatio, non à ſola vertigine derivanda; quippe qualis non niſi ſub ipſo vertiginis paroxyſmo ſemet exſerere ſolet: ſed originem omnino trahit ab atonia membranarum, quæ medullam ſpinalem, inferiori ſpinæ parti incluſam cingunt, & hinc ad pedes prodeuntium nervorum; quæ per motus nephriticos fuit relicta.

2) Quemadmodum plethoricis & ſanguineo-cholericis calidiora & ſpirituoſa omnia, nimiam ſanguinis ebullitionem concitando, ſunt nocentiſſima; ita præſertim inſenſa iis deprehenduntur, ſi jam capitis quodam morbo laborarint. Hinc enim factum eſt, quod noſter ægrotans ex balneorum calidiorum uſu (quæ alias tepida nil nocent) apoplecticum ferme inſultum contraxerit, qui linguæ paralyſi, memoriæque debilitate ſe prodidit. Diſcimus ergo, & balnea & pediluvia in capitis affectibus uſurpata ſemper eſſe debere tepida.

3) Annexa erat huic obſervationi quæſtio: num thermæ Carolinæ ex uſu ægroti eſſent? Diſſuaſi autem earum uſum. Aeger enim non ſolum ſympathica vertigine laborare cenſendus eſt; ſed omnino idiopathica, à primarum viarum ſpaſmis & excitata, & exacerbata. Cauſſa hujus jam in diſpoſitione hæreditaria eſt quærenda; qua cerebrum & nervi inſigni debilitate affecti videntur. Quo in caſu omnes & thermæ & acidulæ ſunt fugiendæ; quoniam per debilitata vaſcula non rite progrediuntur, ſed ſtagnantes majora pariunt damna.

Observatio III.

Vertigo caduca hypochondriaca. Litteratus quidam quadraginta ſex annorum, ſpongioſo habitu, vaſis exilioribus, multiſque ſuccis præditus, vitæque nimium deditus ſedentariæ, per ſedecim jam annos magno animi torpore, angore, mœrore, anguſtia præcordiorum, languore artuum, cephalalgia, borborygmis, & ſpaſticis flatulentiſque commotionibus valde diſcruciatus fuit. Hæc autem inter ſymptomata maximam ipſi crucem figebat vertigo tenebricoſa & caduca, ſub cujus acceſſione, niſi contineatur, omnino concidebat, omniumque ſenſationum uſu carebat. Poſt capitis ad terram inclinationem malum protinus invadebat; & interdum punctula

ſeu

ſeu ſcintillulæ ſe oculis præſentabant. Nares erant ut plurimum ſicciores, & ſi poſt ſternutationem vel natura vel arte provocatam pituitam plorabant, malo ferebant levamen. Alvus valde ſegnis non niſi alternis diebus ſcybala duriſſima reddebat; ſed ſomnus cum adpetitu rite ſibi conſtabat. Variorum medicorum conſilia contra hæc mala expeiit ſibi ægrotans; ſed a nullo ſenſit auxilium. Quidam haud incelebris, cauſſam in ventriculo hærere ratus, emeticum ex tartaro emetico propinavit, idque cum non moveret vomitum, quater adhuc eadem die iteravit, nullo tamen effectu, niſi quod alvus inde duceretur. Inter alia præſidia uſus etiam eſt thermis Carolinis, & tribus quidem vicibus, cum levamine tantum brevi. Non minus hæmorrhoidum, quarum tamen nulla adſunt molimina, provocaturus fluorem, hirudines ano curavit admovendas; venam bis in pede quotannis præbet ſecandam; & noviſſime ſerum lactis curæ loco potavit. Præterea diætam ſervat ſtrictiſſimam; cavet ſibi à multis mentis laboribus; magis indulget corporis exercitio; loco cereviſiæ pro potu aqua leviori, vino nupta utitur. Sed quum ex his omnibus nullum levamen, nedum plenariam medelam reportaret; meum flagitavit conſilium.

Epicriſis cum conſilio.

1) Vertigo præſens rectiſſime vocatur hypochondriaca; eo quod ſuos natales à malo hypochondriaco mutuetur. Hæc autem vertiginis ſpecies, ſi inveteravit, longe pertinacior, curatuque longe difficilior eſt, quam omnes reliquæ, utut idiopathicæ: quoniam omnes totius corporis nervoſæ ac vaſculoſæ partes ſimul a tono ſuo ſunt dejectæ, omnes totius corporis functiones ſimul languent, & ipſa mens anxia, meticuloſa & inconſtans eſt; unde etiam diuturniorem non perferunt medicationem, ſed mox hunc, mox illum adeunt medicum, & mox hoc mox illud adpetunt medicamen.

2) Eo autem gravior eſt in noſtro ægrotante morbus, quum jam omnibus, quæ hisin affectibus adhiberi ſolent, uſus fuerit remediis, & noviſſime tale vitæ genus ſelegerit, quale ad curandos ejuſmodi morbos admodum neceſſarium eſt: neque tamen minus valetudinem nondum recuperavit. Præterea ad majorem hujus mali pertinaciam multum contribuit 1) perverſa medicatio, qua vomitorium uno die quinquies, idque peſſimo conſilio fuit adhibitum; 2) alvi contumax, nec ullis remediis cedens ſegnities; quippe quæ ſpaſmodicam imi ventris ſtricturam, una cum majori humorum ad caput raptu ſuſtentat.

3) Quamobrem anguſta profecto curationis ſpes ſupereſt; quæ non alia ratione inſtitui poterit, quam ut ægrotus exactiſſimæ victus obſervationi inſiſtat; pediluviis tepidioribus, blandis laxantibus, & nervinis utatur; & demum molares Carolinarum thermas ſub debito adhibeat regimine.

OBSERVATIO IV.

Vertigo cum cataracta ſpuria.

Vir juvenis, maritus, temperamenti ſanguineo-cholerici, ſub regulari narium hæmorrhagia ſanus ſemper vixit: ea vero ineunte æſtate ceſſante, capitis dolores per totam æſtatem perpetuo adfligentes ſenſit. Hos Decembri menſe remittentes excipiebat gravis vertigo cum tendente & lancinante muſculorum temporalium dolore, ſomnoque turbulento ſtipata. Jungebantur oculorum obnubilationes, & ante illos punctula perpetuo obverſabantur. Alvus inſuper adſtrictior erat; & flatulentiæ, utut cibi non niſi molles ſumerentur, abdomen cum ſpirandi difficultate diſtendebant. Ipſe ceterum æger corporis exercitio haud multum ſtudebat, nec unquam ſanguinem ſibi curaverat detrahendum. Ego itaque conſultus ſuaſi, ut ter quotannis ex pede mitteretur ſanguis; veſperi adhiberentur pediluvia; poſt venæ ſectionem emplaſtrum veſicans ex emplaſtri de meliloto uncia una, cantharidum drachma una, & balſami Peruviani drachma dimidia nuchæ adplicaretur, & per quatuor geſtaretur hebdomades. Commendavi etiam Elixir meum viſcerale ad octoginta guttas ſub epulis ſumendum; laxans rhabarbarinum bis quavis hebdomade capiendum; & cum recta vivendi ratione loco potus aquam vino permixtam ordinavi.

Epicriſis.

1) Vertigo, quam præſens ætate adhuc junior patitur æger, duplici nititur cauſſa: quarum unam ſuppreſſæ & intermiſſæ ſanguinis excretiones; alteram flatulenta & ſpaſmodica hypochondriorum pathemata exhibent. Priorem quod attinet, duplex ea iterum eſt; ſiquidem non ſolum narium hæmorrhagia per ætatis rationem ceſſans; verum etiam venæ ſectionis, quæ ſuccedere debuiſſet, intermiſſio accuſari meretur. Alteram, quæ mali hypochondriaci initia ſignificat, teſtantur alvus adſtrictior, borborygmi & flatulentiæ inteſtinorum, ſpiratio difficilis, & digeſtio vitiata.

2) Iiſdem cauſſis debetur cataracta incipiens ſive ſpuria, quam ægrotus patitur, quamque ſignificant ſcintillulæ ac punctula oculis obverſantia. Id vitii genus ex hypochondriaca paſſione generari novum non eſt: quum enim ob male conſtitutum ventriculum chylus generetur craſſus & impurus, qualis etiam fit ſanguis; & hic majori copia ob inferiorum partium ſpaſmos ad caput compellatur, in oculis ſtagnet, & dimittat particulas craſſiores: hæ in aqueum delapſæ humorem efficiunt eam ſenſationem, qua punctula oculis obverſari percipitur. Quo ex vitio ſucceſſu temporis ipſa emergit cataracta.

OBSERVATIO V.

Vertigo ex debilitate ventriculi.

Matrona generoſa, ſexaginta annorum, temperamenti ſanguineo-melancholici, à teneris pro potu plerumque vino, & cibis crudis, coctuque difficilioribus uti ſolita, permultos varioſque morbos toleravit, ſed feliciter ſemper ſuperavit. Poſt menſtruorum ceſſationem hæmorrhoides eruperunt, & per multos annos magno cum ſanitatis emolumento fluxerunt. Quarum fluor cum ante triennium ſponte ſileret; nihil tamen incommodi ad ſanitatem inde pullulavit, eo quod venæ ſectionibus ac ſcarificationibus moles ſanguinis ſemper imminuta fuit. At elapſo anno quum paucis poſt inſtitutam circa autumnale æquinoctium venæ ſectionem diebus, oſtrearum juſto majorem comedit quantitatem: accidit, ut gravi vertigine, præcordiorum anxietate, nauſea, & vomendi conatu corriperetur; quæ cuncta ſymptomata, reddita per vomitum multa pituita protinus conquieverunt. Sed interjectis aliquot menſibus longe vehementior redibat vertigo, extremorum frigore, pectoris oppreſſione, pulſuque magno & pleno ſti-

stipata; quæ ope clysterum alvum solventium, frictionum, & antispasmodicorum paullo mitigata; venæ autem incisione prorsus sublata fuit. Neque tamen minus nausea affligebat adhuc cum intercurrente levi vertigine; quæ dato blando emetico ita debellabatur, ut ægra per aliquod tempus sana videretur. Sed brevis erat valetudo: siquidem circa vernale æquinoctium recrudescebat utique vertigo, cum dorsi & ossis sacri gravissimis doloribus; & per aliquot hebdomades ægram lecto affigebant, donec prorumpentes hæmorrhoides felicem toti scenæ imponerent finem. Circa solstitium autem vehemens terror omne revocavit malum; quod abhinc, suppressis plane hæmorrhoidibus, inque cassum adhibitis intus Egranis, externe Lauchstadiensibus aquis, nullis expugnari potuit medicinis, quin per intervalla rediret. Ego, demum consultus pro potu decocta cum vino, laxantia rhabarbarina & Elixir nostrum viscerale commendavi; ad firmandum nervorum robur pulverem ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, nitro depurato, succino præparato, cardamomo, & cinnabari nativa præscripsi; & venæ sectionem quater quotannis repetendam ordinavi. In ipso vertiginis paroxysmo suasi, ut ano clyster infundatur, tum pedes immittantur pediluvio, & interne aliquot balsami vitæ cum quindecim liquoris anodyni guttis remixtæ exhibeantur.

Epicrisis.

Fœminas, quibus post mensium cessationem hæmorrhoidalis fluor stato tempore contingit, easdem ab eo utilitates circa sanitatem sentire, quas ex legitimo menstruorum fluxu perceperunt, quotidiana docet experientia. Quod si vero utraque excretio ob quascunque caussas cessat; rectissime sibi consulunt, qui earum vicem artificialibus sanguinis supplent missionibus. Quemadmodum vero hæ sub debito regimine administratæ, incomparabilem inferunt sanitati usum: ita neglecto regimine, multorum auctores fiunt malorum. Et id in præsenti contigit etiam casu: immoderatus enim ostrearum usus mox a venæ sectione, ansam præbuit cunctis, quæ sequuntur affectionibus. Nam post venæ sectionem per aliquot dies ab omnibus coctu difficilioribus cibis abstinendum est; quia ventriculus justo debilior, iisque digerendis impar existit.

2) Discimus etiam ex præsenti casu, quantas & in producendis, & revocandis morbis vires possideat vehemens terror. Ægrotans nostra, si post adhibitam medelam, rectæ vivendi rationi studuisset; procul dubio ab omnibus libera permansisset symptomatibus. Sed terror omnia rursus exacerbavit; quippe qui constringendo corporis habitum, ad interiora & superiora repellit vitales succos, qui accumulati in partibus nondum firmatis, pristinas ludunt scenas.

OBSERVATIO VI.

Vertigo ex stomacho. Vir generosus, quinquaginta sex annorum, temperamenti sanguineo cholerici, vitæ sedentariæ addictus, à prima infantia ad vicesimum circiter primum ætatis annum, variis efflorescentiis scorbuticis, asthmaticis affectibus & largis narium hæmorrhagiis laboravit. Ætate adolescente arthritici artuum & dorsi motus accesserunt; sed venæ sectione circa quodvis æquinoctium abhinc administrari solita mitigati, in fluxum tandem

hæmorrhoidalem desierunt; quo per multos annos singulis ferme mensibus cruoris, utut parca quantitas cum singulari sanitatis allevamento effluxit. Ante triennium parcius promanavit cruor, & per novissimum annum fluere prorsus desiit: quo tempore sanus quidem vixit, nisi quod per intervalla efflorescentiæ purpuraceæ, cum doloribus artuum tensivis, flatulentiis, cordis palpitationibus, & nocturnis pollutionibus corpus occupaverint, hancque præsertim scenam Decembri & Aprili mense luserint. Novissime accesserunt vertiginosæ molestiæ, quæ cum cordis palpitatione, inflatione abdominis flatulenta, & crebris ructibus, post prandium æque ac cœnam gravius adfligebant; sed adhibitis congruis medicinis evanuerunt. Quum autem earum recursum, quin apoplexiam timeret; meum flagitavit consilium. Quare suasi, ut sub convenienti diæta, & acidorum, spirituosorum ac vinosorum evitatione, nec non debita venæ sectionum continuatione, adhiberet pediluvia; sub epulis caperet Elixir nostrum viscerale, pro potu uteretur decocto ex hordeo, radice cichorei, semineque fœniculi; & quandoque pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante sumeret.

Epicrisis.

1) Innumeris exemplis & observationibus confirmari potest, quod qui in juventute largis narium hæmorrhagiis obnoxii fuerunt, his progrediente ætate cessantibus, arthriticis ac hæmorrhoidalibus afficiantur pathematibus. Quibus omnino medelam ferre licet, si vel hæmorrhoidum regularis fluor provocari potest; vel convenientes instituantur venæ sectiones. Unde etiam noster ægrotans sanus vixit, quam diu fluxerunt hæmorrhoides.

2) Quod si vero hæc supprimatur excretio; quam vel sola vita otiosa, crassos reddendo humores, & excretionibus ineptos supprimere valet: stagnant succi in imo ventre, maximeque ventriculo & intestinis; quæ debilitantur exinde, & officio digestionis rite perficiendo minus sunt idonea. Hinc gignuntur cruditates in primis viis: quæ ventriculi & conterminarum partium spasmodicas excitando stricturas, vertiginis in nostro casu caussæ fuerunt.

OBSERVATIO VII.

Vir sexaginta sex annorum, robustæ & sanæ constitutionis, aliquando circa vespertinum tempus vehementi exardescens iracundia, sanus quidem lectum petit; at mane surgens, tanta prehendebatur vertigine, ut iterum in lectum prosterneretur. Eidem etiam per aliquot menses affixus fuit; donec exhibita remedia id quidem efficerent, ut muniis domesticis fungi, & obambulare potuerit; nihilo minus vertigo pertinax continuat, ægrotumque per vices subito in terram prosternit. Cui cum medelam quæreret; suasi venæ sectionem bis quotannis celebrandam; dedi infusum theiforme ex melissa, citrique corticibus; & pulverem, qui cornu cervi philosophice præparatum, pulverem Marchionis, lapides cancrorum, succinum præparatum, nitrum & cinnabarin habebat. Unde factum, ut conjuncto balsami vitæ externo usu haberet egregie. *Vertigo pertinax ab ira.*

V *Epicrisis*

Epicrisis.

Senes, quamvis illibata sanitate, magnoque corporis & animi vigore fruantur, accidit tamen sæpius, ut gravi animi perturbatione, subito terrore, vel insolenti ira in ingentem virium defectum, quin etiam in affectus vehementer caput infestantes incidant; idque eo magis, si sanguine abundant, vel criticæ hujus evacuationes cessant & consueta venæ sectio intermittitur. Quo in casu opus omnino est, ut sanguis mittatur & vehementes nervosarum partium commotiones blandis sedativis sopiantur, abstinendo ab omnibus iis calidis nervinis, quæ sanguinem valde commovent. Est alias liquor noster balsamicus, qui balsami vitæ nomine venit, in affectibus senum, capitis præsertim, & arcendis & sanandis efficacissimum & crebriori usu comprobatum remedium. Cavendum tamen ab eo est summopere, ubi vasorum est plenitudo & dispositio ad motus hæmorrhagicos & congestorios.

Observatio VIII.

Vertigo caduca ex sanguinis copia, hæmorrhoidumque vitio.

Vir Reverendissimus quinquaginta annorum, temperamenti cholerico-sanguinei, obesus & procerus, in juventute narium hæmorrhagiam sub illibata sanitate expertus, nec ullis unquam morbis, nisi bis tertiana, novissime ictero discussa, fatigatus, ob insignem sanguinis & humorum copiam per viginti jam annos venam medianam quotannis tundendam præbere suevit. Neque vero minus per quindecim annos hæmorrhoides bis vel ter quovis anno absque ullis incommodis, nec sine egregia valetudine fluxerunt; quæ vero quatuor abhinc vel quinque annis febriles commotiones nunquam non habuerunt præcursores. Sed per novissimum triennium mutata fuit rerum facies; siquidem per crebra intervalla vertiginosus accessit insultus, quem semper comitatæ sunt hæmorrhoides cœcæ, adeo ut eo tempore non nisi bis fluentes fuerint. Hinc vertigo magis magisque increbuit, caducæ speciem omnino referens: etenim ex improviso cuncta videntur in gyrum rotari, pedes vacillant, titubant, æger que lapsum evitaturus, desidere tenetur; tum vero magnam capitis imbecillitatem sentit, maxime in cervice, ut caput erectum tenere nequeat, sed pectori illud applicare teneatur: præterea refrigescunt expallescuntque facies, manus atque pedes, & non raro ipsi sensus cum ratione turbantur; quæ demum cœcæ hæmorrhoides, mox iterum evanescentes excipiunt. Præterea auditus difficultas cum tinnitu auris sinistræ infestat, æger appetitu fruitur integro, alvoque gaudet aperta; sed crebri vexant ructus, & insignis muci quantitas laborioso nonnunquam redditur screatu. Contra quæ mala cum plura pharmaca, nec non hirudines frustra fuerint adhibita: ego consultus suasi, ut servatis recte vivendi regulis, venam bis terve secandam quotannis daret; crebris uteretur pediluviis; quavis hebdomade alvum pilulis meis balsamicis laxandam curaret; sub epulis Elixir meum viscerale, oleo macis & cinnamomi nuptum caperet, & vesperi nonnunquam pulverem ex antimonio diaphoretico, succino præparato, lapidibus cancrorum, nitro, arcano duplicato, & cinnabari usurparet.

Epicrisis.

1) Hæmorrhoides insignem cum ventriculo & intestinis habere nexum, crebra docet experientia. Iis enim impedite fluentibus, vim concoctricem ac peristalticam dictarum partium admodum debilitari, passionemque sic generari hypochondriacam; & vicissim labefactato intestinorum tono hæmorrhoides produci symptomaticas; quam plurimis didici exemplis. Idem in præsenti casu contigisse, inque primis ex hæmorrhoidum imminuto fluore primas vias vitium contraxisse; vel crebri ructus mucique screatus testantur. Quem vero fugit, ventriculo male habente, omnino generari vertiginem.

2) Sed hujus in hoc casu ratio adhuc ab ipsius sanguinis copia, & ad caput facta congestione accersenda videtur. Scilicet dum sistuerunt hæmorrhoides; natis in abdomine spasmis, humores copiosius ad caput rapti, distenderunt vasa, compresserunt nervos, turbarunt sufficientem liquidi tenuissimi in eos influxum, & sic produxerunt vertiginem, nervosarumque capitis partium debilitatem. Spasmos inferiorum partium sub paroxysmo significant frigus extremarum partium; quibus remittentibus, cœcæ adparuerunt hæmorrhoides.

3) Febriles commotiones, quæ hæmorrhoidum antecesserunt fluxum, significant, sanguinem jam crassiorem & ad excretiones minus aptum fuisse. Observamus enim, spasmodicos ac febriles motus omnem fere antecedere hæmorrhagiam, eoque vehementiores, quo hæc succedit difficilius.

Observatio IX.

Vertigo à frigore pedum & immoderatiori vini potu orta.

Serenissimus ætatis annorum quadraginta, à patre genitus podagrico per omnem fere vitam nunquam ægrotavit, nunc vero per quinquennium gravis vertigo subinde adeo eum invadit, ut vacillantibus pedibus eum prosternat: ut plurimum periodice, circa octavam matutinam & vesperi circa quintam incidit, mox levior, mox gravior: accessionem tinnitus & auditus difficultas cum oculorum stupore & obnubilatione antecedit, facie existente rubicunda & venis turgida. Ubi paululum affectus remittit, protinus pectoris cum anhelosa spiratione oppressio & dolor ac spasmus femorum, nonnunquam etiam vomitio vel conatus ad vomendum, neque minus dolor in reddenda urina adsunt. Solvitur malum ingenti materiæ tartareæ per urinam secessione. Pedes subinde frigidi præsertim circa malleolos nunc per quatuor hebdomadum spatium tument cum dolore tensivo, torpore & debilitate, inprimis post pediluvia & tum levius malum existit. Sanguinis vacuationes criticæ per omnem ætatem visæ sunt nunquam, at vero circa æquinoctialia tempora sine incommodo sanguis screatu fuit rejectus, qui postea per annum ter incisa vena evanuit. Consultus ego suasi venam singulis anni quadrantibus in pede secandam & ut abstineret à cerevisia valde lupulata, venere, vini potu, cui paulo largius indulsit, aquam pro potu sumat, ac pedes probe à frigore defendat eosque mane, ut pessime consuevit, non nudet, pediluvia vero frequentius adhibeat & ad vim ventriculi concoctricem confirmandam in prandio temperatum balsamicum meum sic dictum viscerale ad 60. guttas assumat. Suasi quoque ut instante vere fontem Egranum cum debito regimine interposito pilularum balsamicarum usu biberet.

Epicrisis.

Hoc capitis frequentissimum vitium, ut sæpius obser-

observatum à me est, à liberaliori vini potu, extremorum frigore, sanguineæ evacuationis sive per naturam sive per artem defectu in sanguine plenis subinde oboritur & laborantem sæpe diu trahit, immo, nisi commodis auxiliis succurratur, in apoplexiam & mortem præcipitat. Ubi ex hisce causis nascitur malum, ego levissimis, facillimis & promtis modo enumeratis remediis diæteticis plus præstiti, quam generosis pharmacis. Sed opus est, ut ejusmodi victu & vivendi ratione diutius ægrotantes utantur.

Observatio X.

Vertigo cum auditus difficultate & oculorum obnubilatione chronica.

Illustrissimus Comes annorum sexaginta trium in juventute semper robustus & bene valens, temperamenti sanguineo-cholerici, corpus venationibus probe semper exercuit: ante viginti annos Silesiæ in continuam & acutam febrem ex abusu vini Hungarici incidit, quæ naturæ vires ac robur corporis adeo infirmavit & destruxit, ut vix intra tres menses functiones tam vitales quam naturales in ordinem redigi potuerint. Ab eo tempore imbecillitatem capitis cum vertigine per intervalla expertus est, quæ succedente tempore ingravescens ante quadriennium tam vehemens facta est, ut in terram Illustrissimum Virum præcipitaverit. Et licet crebriores hujus affectus accessiones per repetitas venæ sectiones, leniter purgantia & alia commoda remedia fuerint præpeditæ, attamen adhuc ex vitio digestionis sub subitis tempestatis mutationibus incidunt. Quod pessimum vero est, comitatur hoc vitium ingens audiendi difficultas & visus obnubilatio. Vires præterea constant, somnus placidus, & major quam decet & laboris exercitationisque necessitas exigit, ciborum est appetentia. Inflantes vero cibos ac pingues, quorum usum frequenter soda excipit, minus bene ferre potest. Pro potu sumit aquam & singulis diebus duas vini Mosellani bibit mensuras, facies est florida, rubicunda. Per sex fere annos verno tempore fonte Egrano usus singulis fere annis quater, quinque, imo sex V. S. admisit.

Epicrisis cum consilio.

Infirmitatem, quæ magnos & diuturnos morbos sequitur, aliis gravibus morbis, qui inde prodeunt, obnoxiam esse, & hæc historia & multæ aliæ nobis cognitæ manifesto satis confirmant. In ejusmodi diuturnis vitiis ego vix aliis quam diæteticis remediis usum esse animadverti. Interdixi itaque ex hoc fundamento liberaliorem vini usum, motum vero & exercitationem corporis ad sudorem usque per vectionem aut equitationem, neque minus abstinentiam a cibis, præsertim mucilaginosis, flatulentis, pinguibus ac victum parvum & extenuantem imperavi, utpote cum ex sanguinis & succorum abundantia plerumque ad imbecillius caput congestio proficiscitur. Et quia ventriculi imbecillitas id vitii valde fovere & augere solet, semper omnino medicum, ea quæ concoctionem juvant, proponere oportet; quo nomine Elixir meum viscerale, idem quod in notis in Poterium præscriptum est, principem sibi vindicat locum. Postremo, hanc ceu perpetuam, &c, quæ meretur notari, observationem subnectere hoc loco volui, idque maxime in gratiam juniorum medicorum: in capitis affectibus, ut in vertigine, auditus difficultate, ubi à sanguinis abundantia ortum traxerint, communia illa adversus ejusmodi morbos commendata cephalica, nervina balsamica, ad quæ etiam pertinent balsama apoplectica, & balsamum nostrum sic dictum vitale, nec externe nec interne, nisi cum maxima prudentia exhibenda esse, eo quod majorem motum & orgasmum in humoribus excitando & consequenter stagnationem efficiendo pessimos effectus producant.

Observatio XI.

Vertigo caduca.

Litteratus triginta trium annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, animi sensibilioris, crebris mox lucubrationibus & meditationibus, mox compotationibus, mox animi pathematibus indulgens, nocte aliquando in frigido conclavi scribendo transacta, mane facturus iter ex improviso gravi corripitur vertigine, quasi caduca: quippe ultra horæ spatium instar attoniti jacebat, oculosque celeriter invitus movebat, tum facies intumescebat, & paroxysmus sensim, relicto corporis languore, remittebat. Abhinc quavis circiter hebdomade redibat; & novissime sic se habebat: prævia insigni iracundia, cum mensæ pransurus adsidere vellet, frigus pedum, tanquam regularem mali prænuncium, sensit; hinc dissipaturus affectum discurrere per conclave nititur; sed vertigine opinione citius accedente præpeditus, pedes aquæ tepidæ immergit, & ex aqua frigida triginta liquoris anodyni guttas sumit. Unde factum, ut paroxysmus, qui alias per aliquot horas inhærebat, non solum protinus cessaret, verum etiam mitior esset, & non nisi levi lassitudine semet exsereret. Verum cum nihilo minus per intervalla posthæc reverteretur accessio: meum ad eam penitus abigendam implorabat consilium. Quamobrem suasi primum, ut venæ sectionem, quam antea singulo tantum biennio admiserat, bis quotannis administrandam curaret; deinceps corporis exercitio, & tranquillitati mentis probe studeret; pediluviis tepidis frequenter uteretur; pro potu ordinario adhiberet fontem Selteranum; quavis hebdomade pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante usurparet; & mane denique ex infuso theiformi guttas quadraginta mixturæ, quæ habebat liquoris anodyni, tincturæ antimonii acris ana unciam dimidiam, balsami vitæ drachmam unam, sumeret.

Epicrisis.

1) Hæc vertigo rectissime vocari potest spasmodica; eo quod a spasmis ac stricturis partium infernarum, succos vitales ad caput compellentibus in singulo paroxysmo originem traxerit: id quod frigus pedum, quemvis paroxysmum antecedens testatur. Et tali in casu utique consultum est, pedes mox sub accessionis initio tepidæ aquæ immittere: nec sine fructu adsumtus sub ipso paroxysmo est liquor noster anodynus; siquidem hæc remediorum genera, spasmum partium externarum relaxando, omnino avertere paroxysmum potuerunt.

2) Causa occasionalis, quæ hanc vertiginem introduxit, frigus quidem est; sed recte dicitur occasionalis, quoniam in corporibus, quæ non jam aliqualem dispositionem fovent, tam gravia non semper excitat mala. Noster autem ægrotans cum partim per crebras animi commotiones, partim etiam multas lucubrationes, & fluidorum crassitiem & solidorum debilitatem sibi contraxisse videtur: ex facili accedente frigore in vertiginem potuit incidere.

3) Quod sub paroxysmo vertiginoso oculi moti ac velut convulsi fuerint, id cum vertiginis

essentia facile conciliari potest. Nam vertigo dependet à quasi paralytica nervi optici relaxatione; & motus oculi à pari nervorum tertio; seu oculorum motorio: qui omnino convelli potest, altero nervo existente paralytico.

CAPUT IV.

De gutta serena.

THESES PATHOLOGICÆ

§. I.

Guttæ serenæ descriptio. GRave malum est cœcitas, quam Græci ἀμαύρωσιν, Latini guttam serenam, quasi gutta quædam obturasset nervum opticum dixerunt, & nos per visionem ab influxu fluidi nervei in nervum opticum prorsus intercepto, oculis illæsis existentibus, sublatam describimus. Sub ea, si exterius oculum inspicias, sanus & integer apparet oculus neque in tunicis ipsius, neque in humoribus labes conspicua est ulla, tantum quod pupilla naturali amplior, nigrior, nimiumque dilatata compareat, & ad radiorum luminosorum illapsum rigida spectetur & immobilis: nihilo minus visio vel prorsus est abolita, vel saltem facultas restat tenebras à luce discernendi.

§. II.

Distinctio guttæ serenæ 1) à vertigine. Distinguit ergo semet hic morbus 1) à vertigine, in qua circumgyrationis sensus, & pedum adest vacillatio, fluidi vero nervei influxus nec prorsus est interceptus, sed saltem imminutus, nec etiam perpetuo talis. *2) à cataracta.* Differt etiam 2) a cataracta; nam in hac crystallinus humor opacus cernitur, & pupilla ad lucis splendorem coarctatur, in tenebricosis autem locis dilatatur: contra in gutta serena per pupillam pellucidus adparet humor crystallinus, & pupilla, sive sit in lucido, sive obscuro loco, nec contrahitur, nec magis dilatatur, sed permanet immobilis.

§. III.

Historia guttæ serenæ explicatio. Neque vero eadem semper ratione se noster habet morbus: mox enim subito & repente invadit, ut plerumque fit, si ex violenis & externis oritur causis, ut post casum ab alto & gravem capitis percussionem. Vid. HILDANUS *Cent.* 5. *Obs.* 8. it. AMATUS LUSITANUS. *Cent.* 5. *Obs.* 64. mox successive visio perditur, quod in senibus potissimum hemiplexia vel paralysi affectis, aliisque languidis contingit corporibus: mox associantur capitis dolores, vertigo, somnolentia, tinnitus & susurrus aurium &c. mox vero vacat his symptomatibus, solaque cœcitate adfligit. Datur quoque gutta serena periodica, quæ subito invadens, & per aliquot horas vel dies durans, sponte cessat, sed sæpe revertitur, ut fere fit in hypochondriacis, hystericis & parturientibus. Dividitur etiam in perfectam & imperfectam; in illa ulla nec visio, nec ullum luminis vestigium superest; in hac lumen adhuc a tenebris discerni potest, & videtur ad hanc quoque pertinere dimidiatus visus, cujus peculiarem speciem describit CHR. SIGISM. WOLFFIUS *diss. de amaurosi imperfecta* 1709. Trajecti habita; ubi quis non nisi truncum inferiorem cum pedibus in homine potuit videre.

§. IV.

Sectio anatomica guttæ serenæ peremtorum. Quum in gutta serena oculus externe ab omni vitio liber conspiciatur; haud sine ratione colligimus, causam mali non in ipso oculo, sed nervo potius optico esse quærendam. Et hoc idem evidenter demonstrat incisio eorum, qui per vitam luminis usu caruerunt: hæc enim docet, nervos opticos fuisse nimium extenuatos, marcidos ac duplo minores. Vid. BONETUS *Sepulchr. L. I. Sect. XVIII. obs.* 3. & 4. vel sero aut sanguine per cerebrum extravasato circumfusos & compressos, sicut adnotavit WEPFERUS *de apopl. hist. IV.* aut tumore duriori obsessos, qualem circa eorundem originem vidit BONETUS *l. c. obs.* 1. PAWIUS *obs. anat.* 2. conspexit vesicam aqueo humore plenam, dictis nervis circa eorum conjunctionem insidentem, PLATERUS tumorem globosum prope nervos visorios in gutta serena laborante post mortem deprehendit, & BONETUS *l. cit. obs.* 5. observavit arteriam carotidem, eo quo orbitam ingreditur loco, sanguine turgidissimam.

§. V.

Guttæ serenæ ætiologia. Multi quippe & tantum non omnes, accusarunt nervi optici obstructionem à lympha crassiuscula, qua tubuli hoc in nervo occludantur, ut liquidi nervei ad retinam affluxus, vel sufflamminetur, vel intercludatur plane. Verum nondum ab Anatomicis evictum est, nervis inesse canaliculos & tubulos, per quos liquidum recto vehatur tramite. Neque etiam per cerebri & oblongatam medullam crassior & cohærens lympha, sed longe tenuissimum & ad cohæsionem minime aptum liquidum fertur. Hinc in nervos obstructionem cadere neutiquam videtur credibile, multominus in opticis nervis obstructio a materia ex cerebro advecta commodum invenit locum. Cunctis his in casibus nervorum opticorum ea debet fieri compressio, quæ omnem fluidi nervei in eos influxum tollere, adeoque paralysin illorum valet inducere: unde sequitur, causam guttæ serenæ proximam esse nervorum opticorum paralysin. Jam ex anatomica oculi structura notum perspectumque habemus, nervum opticum, simul ac osseam oculi orbitam & hanc investiens intus periostium penetravit, atque exterius, quod à dura matre recepit, involucrum ad constituendam scleroidem deposuit, altero involucro, piæ meningis propagine, uveam, processus ciliares, & pupillam efformare, medullari vero substantia tunicam mollem & pulposam, quæ retina audit, constituere. Notissimum porro est, retinam picturas objectorum visibilium recipere, illas ad sensorium commune per nervum opticum propagare, tumque visionis ideam in mente excitare. Ad sentienda vero externa objecta opus esse nervosarum partium tensione, quæ in legitimo fluidi nervosi influxu consistit, capite jam primo de nervorum resolutionibus fuse demonstravimus. Quum autem in gutta serena adest paralysis nervi optici & per consequens tunicæ retinæ, uveæ ac processuum ciliarium: sequitur, has partes nec tensas esse, nec recipere posse radios luminosos, sed pupillam amphatam & ob relaxatos processus ciliares dilatatam adparere. Nec aliud in oculo cernitur vitium; sed & motus humorum, & musculorum eos moventium optime se habet: propterea quod & vasa succos vehentia & musculi non ab optico, sed aliis nervis, qui non sunt affecti, suas recipiunt propagines.

§. VI.

§. VI.

Guttæ serenæ tam perfectæ, quam spuriæ sedes.

Causa igitur, quæ comprimendo nervos opticos, horum paralysin inducit, hæret vel circa illorum principium, seu thalamos, vel circa eosdem oculorum orbitam ingredientes. Sed hærere etiam potest intra ipsum nervum opticum, & quidem in vasis sanguineis, quæ in ejus meditullio latent; & quorum præsentiam non modo recentissimi anatomicorum, verum jam WEPFERUS *L. de Cicut. aquatica pag.* 127. demonstrarunt. Hæc vasa, quæ carotidis propagines sunt, ut & alii carotidis rami, orbitam ambientes, si cruore inibi stagnante infarciuntur, premunt distenduntque medullares nervorum canaliculos, simulque lymphæ per vasa nervos cingentia reditum impediunt. Hæc videtur causa guttæ serenæ periodicæ; quæ discussa sanguinis stagnatione statim cessat. Porro etiam verisimile videtur, in spuria amaurosi nonnunquam serum intra tunicas oculi, maximeque scleroticam secedens, opticumque comprimens nervum esse accusandum: ubi perennante à tergo fluidi nervei affluxu, ejus quædam ingreditur portio, quæ tantum relinquit visionis, quantum ad discernendam à tenebris lucem requiritur.

§. VII.

Subjecta & occasionales guttæ serenæ causæ.

Quamvis morbus noster omni sexui & ætati sit infestus, si causæ externæ violentæ, quæ gravem capitis percussionem, cerebri concussionem, & humorum circa nervos opticos stagnationem provocant, accesserint: attamen si ex internis enascatur causis, familiaris potissimum est subjectis valde plethoricis, pituitosis, cachecticis, senilibus, & quæ caput nervosumque genus a præcedentibus animi affectibus, diuturno mœrore, anxia cura, nimiis vigiliis, ac capitis laboribus, intempestivis studiis, lectione minutarum litterarum ad lucis splendorem, frequenti ebrietate, diuturno frigore, & hæreditaria dispositione imbecillum sibimet contraxerunt. Et in eo quidem convenit cum reliquis cerebri affectibus, quod utplurimum cerebri atonia nitatur.

§. VIII.

Mediatæ causæ sitæ sunt 1) in sanguinis vitio.

Si mediatas spectemus causas; illæ vel ad repletionem vel inanitionem commode referri possunt. Ad repletionis classem pertinet gutta serena, quæ à sola sanguinis, plus minus crassi in vasis cerebri, nervo optico conterminis stagnatione proficiscitur; & non solum transitoria nonnunquam ac periodica existit; verum etiam, si recens fuerit, medelæ locum relinquit. Talis evenit 1) summe plethoricis, à vehementiori corporis motu, balneorum nimis calidorum usu, fortiori iracundia &c. qualem casum in CONSULT. MED. *Sect. I. cas. XLII.* relatum legas. 2) Parturientibus, vel in ipso partu, quæ debetur vehementissimis imi ventris stricturis, humores ad caput summo cum impetu propellentibus, & a BARTISCH *in Ophthalmod. p. 6. C. 2. der schwartze Weiber-Staar* vocatur; vel post partum, si fuerit laboriosus, & cumprimis lochiorum accesserit defectus; qualem adnotavit, & venæ sectione brevi curavit MAURICEAU *Cent. V. obs.* 568. Notandum quoque, quod hemicrania, quæ interdum excipit puerperium, sæpius in cœcitatem terminetur. 3) Fœminis, ex defectu mensium, maloque hysterico laborantibus; qualem casum recensui in CONSULT. MED. *Sect. I. cas. XLIV.* Meminit quoque PECHLINUS *L. I. obs.* 42. guttæ serenæ, quæ cum cephalalgia singulis mensibus, deficiente uteri purgatione, adfligebat. 4) Hypochondriacis, hystericis, & qui gravioribus imi ventris torquentur spasmis, quibus scilicet humores ad caput coguntur: unde notabilis est observatio, quam A. N. C. *dec. III. anno 3. obs.* 81. recensent de gutta serena, vehementem colicam cum alvi obstructione stipatam excipiente, & hac per clysteres curata, protinus cessante.

§. IX.

2) in vitio seri & lymphæ.

Quemadmodum vero gutta serena, quæ à sola sanguinis stagnatione ortum trahit, est transitoria: ita è contrario hæc si diutius obhæserit, & subjecta pituitosa, catochymica occupaverit, dimittendo serosam, quæ ad nervos incumbit, portionem, diuturniorem & sæpius immedicabilem producit morbum. Novum igitur non est, à purpura, scabie, ulceribus, achoribus (vid. A. BEROL. *Dec. II. Vol. VI. pag.* 28.) intra corpus remeantibus id vitii oboriri; vel infantes imbecilliores, & qui humoribus abundant, eodem infestari; præsertim ubi non bene prodierunt morbilli, vel intestina lumbricis obsidentur. Idem fit post morbos acutos, febres malignas, variolas, phrenitidem; humore videlicet per metastasin ad nervos opticos decumbente. Nonnunquam plethorici vel cacochymici ex fortiori vel purgatione vel vomitione cœcitatem sibi contrahunt; sicuti de vomitoriis observavit GULDENKLEE *L. I. epist. 20. pag.* 498. Cumprimis vero mercurialia inepte, & in corporibus impuris adhibita, lymphæ pertinacem stagnationem inferendo, ad hoc malum contribuunt.

§. X.

1) in nimia profusione succorum vitalium.

Hæ causæ ad repletionis spectant titulum; sub inanitionis autem voce complector nimias ac immoderatas succorum vitalium profusiones, quas nonnunquam guttam excipere serenam, experientia testatur. Præsertim id contingit post effrenas hæmorrhagias; & speciatim obortam cœcitatem observarunt post vomitum cruentum largiorem A. N. C. *vol. II. obs.* 52. post nimiam venæ sectionem in gravida ibid. *obs.* 45. post detractum largiter è vena frontis sanguinem BONETUS *L. I. Sect. XVIII. obs. 2. app.* Dum enim humor vitalis exhauritur, collabuntur vasa cerebrum perreptantia, secretio fluidi nervei imminutior fit, & inde vertigo, gutta serena, animi deliquia, aliaque propullulant incommoda. Præsertim vero notari meretur insignis consensus, qui hoc in casu oculos & partes genitales intercedit; siquidem observamus, ex immodica & intempestiva venere sæpius oriri cœcitatem, quam ego multoties adnotavi & CONS. MED. *Sect. III. Cas. CIV.* recensui. Fluidum scilicet lymphaticum seminale cum eo, quod in cerebro secernitur, & per nervos distribuitur, ejusdem ferme indolis est & essentiæ: quare quo copiosior illius est excretio, eo parcior hujus secretio, unde partium nervosarum atonia, visus imbecillitas, & ipsa sequi solet cœcitas.

§. XI.

Prognosis guttæ serenæ.

Gravissimum & pertinacissimum gutta serena est malum; & inprimis si perfecta, si inveterata fuerit, sique senes & elanguida subjecta occupaverit, nullum medelæ relinquit locum, tantum abest, ut graviores tandem apoplectici & paralytici superveniant affectus. Contra malum re-

cens, quod imperfectum est, & in oculorum duntaxat tunicis hærentem agnoscit causam, præsertim in junioribus & robustis subjectis, interdum sanatur. Non minus curationi cedit ea, quæ periodica est, & à sola sanguinis stagnatione dependet: quæ vero paralyticis, aliisque capitis morbis jungitur, periculum portendit vix superabile.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curativæ.

Curandi guttam serenam ratio admodum est difficilis; quippe remediorum vis remotas has, ac in ossea cranii theca absconditas partes minus subire valet. Neque tamen minus incumbit medico, ut quid valeant humeri, experiatur, curationemque pro causarum ratione accommodatam instituat. Hæc vero binis absolvitur indicationibus, quarum prima discussionem humoris stagnantis, & nervos comprimentis; altera affectarum partium roborationem respicit.

§. II.

Quomodo primæ indicationi satis fiat in gutta serena à seroſi humoris collectione.

Ad primum, qui difficillimus est, obtinendum scopum, generosiora, & quæ vocant heroica, in usum vocare juvat remedia. Quodsi igitur serosus humor in cerebro effusus stagnaverit, sicut fieri solet in subjectis pituitosis, cachecticis, cacochymicis, item post remeantia exanthemata, & si affectus recens fuerit: magnum profecto præsidium est in cauterio actuali, syncipiti vel nuchæ inusto; cui etiam substitui potest setaceum. Duplici hæc remedia operantur ratione, dum videlicet partim excitando dolorem, tremulam quandam & vibratoriam motionem tenuissimis cerebri fibrillis inferunt, partim affluxum humorum, qui plerumque vulnus inflictum sequitur, proritando, succos stagnantes a cerebro & affecta parte avocant. Et si quid sperandum auxilii; id sane a tali remedio in hoc affectu longe certius, quam à vesicatoriis vel fonticulis obtinetur.

§. III.

In gutta serena à sanguinis stagnatione.

Contra, si à sanguinis stagnatione ortum sit malum, uti fit in plethoricis, florida & rubicunda facie, pulsuque magno præditis, & excretionum sanguinearum retentione laborantibus: cavendum à tali remedio, & à sanguinis potius missione inchoanda medela. Utilis hoc fine est venæ sectio in pede; sed longe utilior incisio venarum frontis aut arteriarum temporalium. Et hoc quidem præsidium ipsa docuisse videtur natura; siquidem exemplis confirmatum habemus, cœcos ex vulnere fronti inflicto, & hinc sequuta larga hæmorrhagia visum recuperasse. Neque alienum est, hirudines temporibus admovere; aut, in defectu fluxus hæmorrhoidalis, easdem ano adplicare; aut si suppressa fuerit narium hæmorrhagia, has intruso stylo pertundere; ut cita & efficax fiat sanguinis ventilatio.

§. IV.

Laxantium in gutta serena usus.

Deinceps ut in omni oculorum valetudine, ita quoque serena gutta maximopere juvat, alvum esse fusiorem; quo stagnans in capite humor ad inferiora ducatur. Eo fine adhibenda remedia non decet esse drastica purgantia; sed blanda laxantia roborantibus nupta, qua laude pollent pilulæ balsamico-cephalicæ, quarum capite de paralysi exemplum proposuimus. In usum quoque trahi possunt pilulæ nostræ balsamicæ, cum mercurio dulci & extracto panchymagogo Crollii combinatæ: nec contemnendi clysteres, paulo efficaciores; quorum virtus illustris est, si imi ventris stricturæ concurrant.

§. V.

Curatio guttæ serenæ inveteratæ.

Quando malum valde est inveteratum, & à lymphæ pertinaci in vasis nervos opticos cingentibus stagnatione sustentatur: præmissis iis, quæ proposuimus, unica spes in validioribus discutientibus, iisque potissimum internis est sita. Quo nomine bina præsertim remedia reliquis palmam præripiunt; quorum unum est sulphur antimonii pro nostra methodo correctum; alterum cinnabaris. Confici ex his potest sequens pulvillus: recipe cinnabaris nativæ præparatæ, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmas duas, salis volatilis succini, cornu cervi ana grana decem. M. F. pulvis div. in 12. partes, quarum singulæ tria vel quatuor sulphuris antimonii grana addi possunt. Exhibetur pulvillus talis quavis vespera; hauritur sequenti mane infusum, quod ex herba melissæ, semine fœniculi & radice valerianæ conficitur. Interponi etiam debent laxantia; jungi victus tenuis & exsiccans, & subjungi balsamica. Et si his cedere recuset morbus; confugiendum ad lenem salivationem, cujus ope nonnullos à cœcitate gravi sanatos novi.

§. VI.

Roborantium & discutientium externorum usus.

Dictis hisce & interponenda & subjungenda sunt externa discutientia, nervina, balsamica. Ex iis illustrem discutiendi facultatem possident sternutatoria; & cumprimis sal volatile ammoniaci siccum, & cum oleo salviæ, majoranæ, balsamoque Peruviano maritatum, naribusque attractum, vel longe adhuc efficacius extractum ligni Quajaci resiniforme, quod ab evaporatione decocti ex hoc ligno remanet & à me inventum est. Cujus unum vel duo grana naribus suscepta vehementer cum sternutamento pituitam ex intimis capitis eliciunt. Imponi etiam oculis potest sacculus ex radice valerianæ, semine fœniculi & floribus rosarum paratus, & aqua sclopetaria, quam l'eau d'arquebusade vocant, irroratus; aut iisdem vapor ex recensito §. superiori infuso admitti. Omnium vero vim longissime superat balsamum vitæ nostrum, partim temporibus inunctum, partim aliquot guttulis sacchari exceptum & deglutitum: cujus usu me cœcitatem inter initia non semel discussisse memini.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa cauteria, setacea & sternutatoria.

Priusquam cauteria vel setacea adhibeantur; opus est, ut corpus tam a sanguinis & humorum nimia mole, quam ab eorum impuritate, & primæ viæ ab omni saburra liberentur. Quo scopo præmittendæ sunt sanguinis missiones, blanda laxantia, & medicamina sanguinem diluentia & depurantia. Eadem esse debet cautio in usu sternutatoriorum, ne scilicet, antequam corpus & caput justa purgatione levatum fuit, adhibeantur, quoniam alias humorum vehementiorem ad caput affluxum causantur. Verum eadem, corpore rite præparato, inter morbi initia desideratissimam ferunt opem.

§. II.

§. II.

Circa balsamum vitae.

Ex roborantibus discutiente simul virtute præditis balsamum vitæ meum excellenti contra guttam serenam pollet efficacia; cumprimis si ea à decubitu serosi humoris ad nervos opticos in subjectis pituitosis ac phlegmaticis originem traxerit; quo in casu novi balsamum illud inter initia capiti frontique cum linteis admotum omnino sustulisse coecitatem. Eo autem cautius utendum in corporibus sanguine plenis, ubi sanguinis copia & congestio malum induxit; tum enim temperantia potius atque tam molem humorum imminuentia, quam ejus orgasmum componentia sunt proficua.

§. III.

Circa externa.

Externorum quod attinet usum; nemo non videt, eum in vera & inveterata amaurosi prorsus esse frustraneum; quoniam vi sua ad affectum locum haud pertingunt. Quando autem vitium non in ipso nervo optico, sed potius in oculo, ejusque humoribus vel aliis partibus residet; tum non de nihilo sunt topica: è quibus eminent vel fotus ex decocto radicis valerianæ, cubebarum, seminisque foeniculi cum aqua & vino parati, per infundibulum oculis admissi; vel epithemata hac ratione conficienda: recipe radicum angelicæ, imperatoriæ, valerianæ ana uncias binas, herbæ chærefolii, arnicæ, florum sambuci, lavendulæ, rosarum ana pugillos tres, seminis foeniculi, anethi ana drachmam unam cum dimidia. C. C. f. species, decoquantur in æquali portione aquæ rosarum & sclopetariæ, l'eau d'arquebusade dictæ.

§. IV.

Circa curam per inediam.

Evellendæ, quæ contumax est, coecitati perquam opportuna nonnunquam est curatio, quæ per inediam instituitur. Conducit ea potissimum in corporibus impuris, cacochymicis, sanguineque & succis abundantibus, & requirit prægressam clementem quidem, sed satis efficacem alvi subductionem. Ipsa hæc curatio consistit in eo, ut ægri non nisi modico panis cocti, carnisque assatæ cum passulis vescantur; vinum omnemque cerevisiam fugiant, & decoctum ex sarsaparilla, glycyrrhiza, passulis, semineque foeniculi bibant: cui pro corporis ratione per tres & ultra hebdomades insistendum.

§. V.

Quæ puellis, infantibusque post variolas, morbillos, aliosque exanthematicos morbos remanet gutta serena; multam sanationis spem relinquit. Accedentibus enim pubertatis annis menstruoque fluxu aut sponte disparet, aut mirum in modum emendatur; tumque opus est, congruis adminiculis menstruum adjuvare fluxum; qua de re notabile exemplum allegavi SYST. *Tom. IV. P. I. Cap. VIII.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gutta serena incipiens.

Vir trigitita annorum, sex circiter abhinc annis corpus fortiori labore & exercitio vehementer commotum, subitaneæ exposuit refrigerationi. Unde dolorem quendam gravativum capitis, & accedente oculi dextri contusione, magnam in ipso visus imbecillitatem, nullo externe adparente vitio, sensit. Variis igitur usus est remediis, vesicatoriis, fonticulis, collyriis atque purgantibus; sed sine ullo effectu. Ante biennium accedebat scabies, & posthæc ad sinistrum quoque oculum transibat vitium; dum non modo visio valde imbecillis esset, verum etiam scintillulæ maculæque dicto obversarentur oculo, eidemque omnia duplicata adparerent objecta. Præterea aurium gravi tinnitu, stomachi magna debilitate, ructuosis ac flatulentis molestiis, alvi obstructione, doloribusque artuum tractoriis vexabatur; vultus lividum præ se ferebat colorem; & vitæ genus sedentarium, multis ingenii laboribus ac scriptionibus implicatum continuare non desinebat.

Epicrisis cum Consilio.

Hic affectus vocari meretur gutta serena incipiens ac incompleta, & sedem habet in nervo optico & cerebro: unde extrinsecus nullum adparet vitium. Natales suos a cacochymica sanguinis & seri impuritate mutuatur: quippe frequens docet experientia, scorbuticos, cacochymicos atque cachecticos oculorum vitia ab interna causa facile incurrere, inque iis malum ab uno ad alterum transire oculum. Cacochymicam humorum diathesin in præsenti ægro testantur scabies, prava digestio, flatulentiæ, artuum dolor, & tinnitus aurium: atque eam cum vitæ genus sedentarium, tum corporis calefacti refrigeratio induxerunt. Hac etiam visionis imbecillitati prima occasio data est; siquidem inde repressi humores copiosius ad cerebri partem anteriorem decubuerunt, & accedente oculi dextri contusione, ad ejus nervos inde debilitatos pertinaciter secesserunt. Fuisset facilius hanc affectionem adhuc recentem convenienti debellasse medicina; at ea jam inveterata difficilius omnino est negotium. Neque tamen abjiciendum ideo opinor animum, sed eo respiciendum, ut succi reddantur temperati & benigni; ac deinceps partes nervosæ, quæ sunt debilitatæ, corroborentur. Primæ intentioni faciunt satis lignorum decocta, tincturæ antimoniales, pulveres absorbentes & diaphoretici, purgantia ex gummatibus confecta, & vivendi recta ratio. Posteriorem scopum explent emplastra ex oleis cephalicis, aromaticis, balsamis liquidis, & gummatibus resinosis, fronti & temporibus adplicata, nec non spiritus vini fortiter camphoratus, & cum essentia balsami Peruviani mixtus, & denique balsamum nostrum vitæ. Quæ per satis longum tempus continuata si votis nondum responderint, nec succi vitales satis edulcorati fuerint: haud alienum erit, blandam movere salivationem, quæ cum cinnabarinis vel æthiope minerali perficitur commodissime, quandocunque hic, prius probe perpurgatis primis viis per pilulas cephalicas aut aliud conveniens purgans, ad decem grana cum drachma dimidia sacchari & olei Melissæ Turcicæ guttis duabus per tres & ultra septimanas mane exhibeatur & potui decoctum rad. Chinæ cum passulis & cinnamomo detur, subjuncta simul diæta & proba vivendi ratione. Novi hac methodo, ob gravem capitis contusionem feliciter restitutos qui in periculo coecitatis versabantur; non tamen omissis externis.

OBSERVATIO II.

Gutta serena pu-

Puella septem annorum, debilioris naturæ & teneri-

puram rubram excipiens.

tenerrimæ corporis constitutionis, faciei lividæ & cachecticæ, flavescente sæpius colore tinctæ, incidebat aliquando in febriculam, dorsi capitisque dolore, & si corpus erigebat, vertigine stipatam. Tertio ab invasione die, tota cutis punctulis asperis & rubicundis referta cernebatur; quorum ulterior efflorescentia remediis temperantibus, leniterque expellentibus, & temperato regimine adjuvabatur. Neque tameo minus hæ maculæ mox cum sensu horripilationis evanescebant, mox cum magno cutis ardore rursus prorumpenies. Conquerebatur insuper de magno capitis & oculorum, præsertim circa septimum diem, exacerbato dolore; & quum postea ab hoc convalesceret affectu, subito omni privata visu, nihil prorsus videre valuit. In oculis externe nihil videbatur vitii; nisi quod pupilla paulo amplior & magis dilatata compareret.

Epicrisis.

Affectus, qui post se traxit guttam serenam, est purpura; infantibus præsertim cachecticis, qui ob ventriculi imbecillitatem & bilis inertiam, ingentem seri impuri contrahunt copiam, admodum familiaris. Purpura enim ex sero impuro acri in glandulosis ductulis stagnante, quod febrili commotione ad habitum corporis protruditur, originem trahit: cujus seri copia si justo major, & natura imbecillis est, seu, quod idem est, si corpus debitis motibus, illud expellendi destitutum fuerit; fit inde, ut partibus etiam solidis a succis vitiosis hinc inde stagnantibus, easque vellicantibus labes affricetur. Quare observamus, tusses diuturnas, phthises, febres lentas, diarrhœas, capitis dolores, hemicranias &c. illum affectum non modo comitari, sed eidem quoque supervenire. Ex quo facile colligitur, delapsum in nostro casu ad caput, & præsertim nervos opticos serum guttam induxisse serenam. Cujus curatio in eo potissimum consistit, ut corpus a colluvie serosorum ac purpura infectorum succorum liberetur, eorumque moles à capite derivetur. Quo scopo præter interna sanguinem mundificantia, decocta diluentia, diaphoretica & laxantia, mira virtus in vesicatoriis reposita est, dummodo tempestive adhibeantur: quæ revocando ad cutaneum corticem serum acre, illud capiti subtrahunt. Præterea, eo est annitendum, ut per balsamica ac temperata stomachica, ventriculo robur ac virtus digestiva restituatur; & sic generosus chylus, laudabilesque succi generentur.

Observatio III.

Gutta serena ex suppressa purpura, sudoribus curata.

Puella novem annorum, catarrhalibus defluxionibus, achoribus tumoribusque glandularum colli per totam vexata vitam, naribus aliquando præter morem siccis existentibus, corripitur vertigine, & doloribus dorsi ac hypochondriorum tantis, ut accedente vomitu & cephalalgia, lectum petere cogeretur. Post aliquot dies melius paullisper habens, libero se rursus exponit aëri, qui tum erat gelidissimus: sed redux, gravi vertigine, tumore vultus, febricula & purpura, mox iterum retrocedente afficitur. Haud multo post, gravi mentis commotione agitata, incidit in affectum epilepticum; sub quo dentes valide commordebat, oculi rigebant hiantes, sensus omnes erant aboliti, & pulsus ferebatur vehemens & inæqualis. Elapsa hora ab hoc paroxysmo ad se rediens, prorsus cœca erat, & inter vehementes capitis dolores, multum biliosæ saburræ vomitu reddebat. Infuso clysmate, atque datis remediis antispasmodicis, præcipitantibus, ac diaphoreticis remittebant & vomitus & dolores capitis: sed cœcitas eadem persistebat per quatuor dies, quorum singulo supra citatus paroxysmus epilepticus revertebatur. Quum urgerent insuper continuæ vigiliæ, & dolores vehementer recrudescerent; dabantur vesperi aliquot grana pilularum de cynoglossa: unde nox quietior sequuta; & quum altero mane ex infuso theiformi olei Cajaputi tantillum sumeret, largo per totum corpus perfundebatur sudore, & cum hoc subito recuperabat visum. Sed elapsa hora, & redeunte cephalalgia, cœcitas plenaria recurrebat; & altero demum die, remittentibus cunctis doloribus & spasmis, iterum redibat, cum tam felici successu, ut ægra post sedecim dies inter continuos sudores, & visionem & sanitatem perfectam recuperaret.

Epicrisis.

1) Quanta serum acre, quod sub exanthematibus purpuraceis ad corporis peripheriam protruditur, intra corpus retentum, machinari valeat mala: præsens quoque testatur morbi historia. Sæpius fit, ut illud per aliquod tempus in corpore delitescens quiescat, & non nisi accedente quadam occasionali causa, suam exercere incipiat tyrannidem. Talis causa in nostro casu duplex fuit, nimirum refrigeratio, & mentis commotio: qua utraque gravis spasmus nervoso generi inductus, & hoc cutaneum corticem afficiente, humores noxii majori copia ad interiora, & caput potissimum compulsi fuerunt.

2) Meretur itaque, quæ hic occurrit cœcitas vocari spasmodica; eo quod a spasmo externarum & infernarum partium, humores sursum commoti strictura fortiori & cerebri membranas, unde epilepsia nata, non minus ac oculorum membranas nerveas adfecerint. Hinc factum est, ut, postquam larga accesserat sudatio, inde serum acre evacuatum, spasmi relaxati & ideo cuncta mala depulsa fuerint.

Observatio IV.

Infans trimulus, cum vix anni quadrantem attigisset, variolis erat correptus; quæ non legitimam suppurationem passæ, nec rite efflorescentes, tertio post die rursus evanuerunt. Abhinc vacillante sanitate sæpius adflixerunt catarrhales molestiæ; & ante anouum tempus abdominis quædam accessit durities. Contra hanc præter alia medicamina datum fuit vomitorium, idque intra unam hebdomadem bis repetitum: unde spontanei vomitus, & alvi fluxus exceperunt, perque decem inhæserunt dies. Tum conquiescentibus his excretionibus, abdomen quoque detumuit; sed virium summus languor successit, & non obstante cum adpetitu, tum somno integro diu continuavit. Novissime plenaria visus abolitio, oculis illæsis existentibus, supervenit; corpus, licet satis musculosum, adeo tamen debile ac languidum est, ut si ex lecto attollatur, artus quasi collabi videantur; sinistrum brachium frequens tremor occupat; caput est tumidum, & loquelæ summa difficultas. Alvus satis libera, & adpetitus integer est; sed nares perpetuo siccæ, & crebri urgent sudores.

Gutta serena ex subsistentibus variolis.

Epicrisis

Epicrisis cum Consilio.

1) Affectionum, quæ in præsenti casu variolas subsistentes exceperunt, causa est plethora serosa; sive seri atque lymphæ spissæ ac impuræ magna per totum corpus abundantia; quæ plerisque infantum familiaris esse solet. Hinc catarrhales aurium, narium, oculorum, capitis &c. defluxiones in nulla ætate magis frequentes deprehendimus, quam infantili & puerili. In nostro quidem ægrotante variolarum subsistentia primam consequentibus malis dedit occasionem: excrementitii etiam humores, qui per hoc exanthematis genus alias excerni solent, pustulis ob nativam forte generis nervosi debilitatem non rite extrusis intra corpus retenti, inquinarunt serosum & lymphaticum laticem. Unde originem traxerunt catarrhales affectus, abdominis durities, & facta materiæ serosæ ad cerebrum & medullam spinalem metastasi, variarum partium resolutiones paralyticæ, ut oculorum, linguæ nervorumque ad brachia & pedes tendentium.

2) Curatio tanti mali solis ferme internis perficienda est remediis, & quidem talibus, quæ viscíditatem lymphæ resolvendi, ejusque nimiam molem consumendi facultate pollent. Consilium igitur duco, ut sequenti procedatur ratione: purgato per pulverem Cornachini corpore, omni mane sumatur pulvis ex cinnabaris optime præparatæ granis quinque, lapidum cancrorum granis octo, & mercurii dulcis grano dimidio confectus; quo per sex dies usurpato, interponatur iterum laxans; rumque per sex rursus dies sumto pulvere, repetatur laxans. Sub hac cura pro potu inserviat decoctum, quod ex radicis sarsaparillæ unciis tribus, corticis ligni sassafras drachmis tribus, salis tartari drachma dimidia, cum duodecim aquæ puræ libris in vase clauso coctis paratur; idque etiam loco potus Theæ calidum bibatur: non minus victus sit attenuans, ut non nisi carnes assatæ, & panis similagineus modica tamen quantitate adhibeantur. Deinceps per octo circiter dies corpus omni mane immittatur balneo, quod ex aqua simplici, furfuribus triticeis, & cineribus clavellatis conficitur; & post illud nucha, & os sacrum linimento nervino inungatur. Interne continuetur dicti usus decocti, & sub epulis ad firmandum stomachum propinetur Elixirium ex essentiæ pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ ana uncia dimidia, spiritus nitri dulcis drachmis duabus, & olei macis, de Cedro ac cinnamomi ana guttis sex confectum: externe vero naribus admoveatur sal volatile salis ammoniaci siccum, cum oleo majoranæ vero impraegnatum. Ex qua curatione non dubito, quin auspicatus sit consequuturus eventus.

Observatio V.

Gutta serena spuria. Duodecim annorum puer, ante aliquot jam annos catarrhis, coryzæ, tussi, obnoxius, ingruente tempestate valde humida & aquilonia corripitur iterum catarrhali febre; quam nono die acerbus capitis & oculorum dolor excipiebat, & tandem plenaria sequebatur cœcitas. In oculis nihil adparebat vitii, nisi quod pupilla adhuc se contrahebat, & puer lucem a tenebris distinguere poterat: ceterum vero & adpetebat bene & egerebat rite. Postquam igitur per integrum semestre, frustra usurpatis varii generis medicaminibus, hoc affectu laboravit, & nostræ curæ traditus fuit; nihil adhibuimus, quam pilulas nostras balsamicas, quavis semel hebdomade adsumendas, & externe linteum balsamo vitæ nostro madidum bis de die fronti & temporibus adplicari curavimus: unde, favente divina gratia factum est, ut intra paucas hebdomades omnem recuperaverit visum.

Epicrisis.

Præsens serena gutta videtur tantum esse spuria, quæ a defluxione seri, partes nervosas visui dicatas obsidente proficiscitur. Nervus enim opticus, quatenus intra cerebrum continetur, in tali casu ab omni fere liber est læsione; & adducit adhuc fluidum tenuissimum ad partes oculi nervosas: quæ tamen a serosa colluvie hinc inde compressæ, ad recipiendos solis omnes radios, & efformandam perfectam visionem haud idoneæ sunt. Et hinc observamus frequenter, quod infantes ac pueri nimium pituitosi & catarrhalibus affectibus divexari, ejusmodi imminutiones & visus & auditus patiantur. Quo in casu solemus quidem remediis anticatarrhalibus uti; sed cum hæc in præsenti puero sufficienter fuerint usurpata, nihil restitit, quam ut roborante ac nervino remedio, quale est nostrum vitæ balsamum stagnantes succi discuterentur, & infirmæ roborarentur partes.

CAPUT V.

De Visus imbecillitate ex lippitudine & suffusione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Lippitudo definitio. INter morbos oculorum, qui ex nervosarum partium atonia nascuntur, præcipuos, lippitudo, quam Græci ἐπιφορὰν vocant, primas tenere videtur. Est hæc falsa & acris laticis cum pruritu, dolore & rubore ex oculis fluxio, cum hebetudine eorum juncta.

§. II.

Levior species, quænam sit? Levius hoc malum existit, si in oculi bulbo nullum quidem comparet vitium, palpebræ tamen tument & rubent, fluxio lentescit inque lemas densatur, quibus palpebræ subinde noctu conglutinantur & sic hoc ipsum diutius durat.

§. III.

Distinctio 1) à sugillatione. Differt hic affectus à sugillatione, in qua oculi album, quandoque totum, per omnem sui ambitum, quandoque etiam ultra hunc & iridis circulum, rubrum apparet & omnia quæ adspiciuntur rubra videntur. Fit plerumque à causa externa, ut contusione, & à stagnatione in minimis vasculis sanguinis, epiphora vero à lymphæ stagnantis effusione. *2) ab ophthalmia.* Differt quoque ab inflammatione oculorum, sive ophthalmia, in qua major dolor & ardor & ingens ad lucis accessum exacerbatio cum febricula & metu suppurationis observatur; nec minus distat in eo, quod epiphora diutius duret, ophthalmia celerius dissipetur.

§. IV.

Subjecta, qua sint? Solenne hoc malum est infantibus & pueris, si caput

caput auræ frigidæ exponunt, vel catarrhis, vel capitis tinea laborarunt, præpostere ea sanata. Invadit dein maxime eos, qui tumoribus glandularum in collo, vel circa aures afficiuntur, neque prius discedit, quam sublato tumore & reddito liberiori lymphæ per glandulas transitu. Frequens etiam lippitudinis genesis post variolas & morbillos, quod in his ob æstum & ebullitionem succi temperatam diathesin exeunt & impuram, viscidam ac salsam contrahunt, quæ nisi morbo superato per convenientia depurantia corrigatur, non modo lippitudinem, sed & alios diu durantes morbos post se trahit.

§. V.

Anni tempora quibus invadit.

Datur præterea lippitudo, quæ epidemice infestat & insuetas ac inordinatas temporum anni constitutiones sequitur, maxime vernali & autumnali tempore: & atmosphæræ, exhalationibus subtilis acrimoniæ refertæ vitio debetur, quo tempore etiam ex eodem fonte prodeuntes morbi, ut rheumatismi, gravedines, impetigines ac vitiligines, pustulæque in cute ulcerosæ regnare solent. Circa solstitium æstivum ego quoque sæpius idem malum ortum observavi.

§. VI.

Sedes ejusdem anatomice demonstratur.

Ipsa sedes mali potissimum est in glandulis, quarum variæ sunt in oculo. Maxima harum lacrimalis dicta in orbita supra angulum minorem collocata est, & manifestum primum faciente STENONE, ex sex septemve ductulis, inter palpebrarum membranas decurrentibus & non longe à ciliis totidem distinctis osculis hiantibus, serum lacrimale salsum fundit, quod a punctis lacrimalibus absorbetur & per peculiarem ductum ad nares fertur. Dein in cantho oculi majori plures acini glandulosi consistunt, qui glandulis sebaceis accensentur & serum lentescens plorant. Sub palpebris etiam delitescunt glandulæ, ab inventore Meibomianæ vocatæ, & à MORGAGNI in sebacearum numerum relatæ, quæ juxta dorsum palpebræ eleganti ordine positæ, ad limbum hujus osculis hiant, è quibus stillare videtur illa, quæ in oculorum morbis palpebras conglutinat materia.

§. VII.

Unde veniat effusio seri salsi.

Jam, quandocunque excretoria hæc glandularum, ex nerveis & fibrosis tunicis conflata organa, à sero subtili acri, vel etiam ab acribus effluviis arroduntur, nerveæ glandularum membranulæ crispantur & spasmodice contrahuntur, ut sanguinis per arteriolas advecti refluxus, ob venas constrictas, minus libere fieri possit, sed tubuli glandulosi a secedente sub mora hac sero, plus justo amplientur, & hac ratione ingens fiat seri salsi lacrimalis effusio.

§. VIII.

Unde rubor & dolor?

Ruborem & dolorem jungi, acrimoniæ humoris effluentis tribuendum, cui sæpe tanta salis acris copia instar ammoniaci, præsertim in scorbuticis inest, ut ex drachma una seri in lippitudine effusi, grana duo salis muriatici acerrimi, leni tantum evaporatione, obtinuerim, quod tamen ratione odoris & saporis multum differt a sale illo, quod post urinæ exhalationem restat, luculento indicio, peculiarem plane & mechanicam esse glandularum & oculi tubulorum excretoriorum structuram, ut serum salsum sine contagio sulphuris fœtidi, ut in urina & sudore fit, admittat.

§. IX.

Prognosis.

Quasdam notas, ex quibus quid eventurum sit colligere possimus, quam optime tradidit CELSUS *Libr. VI. cap. VI. Si simul & lacrima & tumor & crassa pituita cœperint, si ea pituita lacrimæ mista est, neque lacrima calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lacrima multa & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idque in uno oculo est; longum id sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vigesimum diem tollitur, nonnunquam per duos menses durat, quandoque brevius finitur. Tumor magnus si sine dolore est, & siccus, sine ullo periculo est: si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo casu fit, ut palpebrá cum oculo glutinetur. Ejusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve est; ubi, super magnum dolorem, lacrimæ salsæ calidæque eunt; aut etiam si, tumore jam finito, diu lacrima cum pituita profluit. Pejus etiamnum est, ubi pituita pallida aut livida est, lacrima calida aut multa profluit, caput calet, à temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget. Est etiam genus arida lippitudinis, quod ξηροφθαλμίαν Græci appellant. Sub hoc neque tument, neque fluunt oculi, sed rubent tantum & cum dolore quodam fere levi ac prurigine graves sunt, & palpebræ citra duritiem ullam noctu prægravi pituita inhærescunt, quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditior est.*

§. X.

Suffusionis signa.

Ad eas, quæ visum lædunt, affectionum species, referri quoque debet suffusio, quæ vulgo pro cataracta incipiente vel spuria habetur. Hac qui laborant de simulacris vagarum rerum, de nigris punctis, muscis oculis obversantibus, vel, quod pejus est, de nebula, de aranearum telis, de teneriori rete, quibus oculi tecti sunt, conqueruntur.

§. XI.

Genesis.

Fit hoc vitium, ubi aqueus pellucidus humor ab admixtis corpusculis & moleculis opacis, propter nimis dilatata vasculorum adducentium oscula, pelluciditatem ex parte amittit atque variæ & obscuræ, præsertim in chartis & parietibus candidis visui imagines sistuntur, adeo ut quo major sit hujus humoris opacitas, eo major objectorum obscuratio.

§. XII.

Oculi structura anatomica experimentis probatur.

Ut horum vitiorum ratio & natura eo liquidius appareat, repetendum ex physiologicis est, tres in oculo humores numerari, aqueum, vitreum & crystallinum. Aqueus dicitur, qui utramque oculi cameram, tam anteriorem, quæ inter corneam & uveam, quam posteriorem inter uveam & lentem crystallinam, replet, quantitate est exiguus, sed admodum fluidus: hic subjecto blando igne sine spuma leniter exhalat, relictis valde exiguis & pellucidis moleculis salsis. Vitreus aqueo densior est, posteriorem oculi partem retinæ ubique contiguus occupat: hic mole longe major priori cochleari argenteo inditus, supposita candelæ flamma, protinus in aquam limpidam liquatur & totus sine ebullitione in halitus solvitur, relicta identidem massa spissa, exigua valde, salsi saporis. Prunis ardentibus injectus hic humor non ut aliæ ex animantibus partes fœtidum exhalat odorem.

odorem. Crystallinus reliquis solidior, eodem modo tractatus in liquamen non convertitur & igni injectus flammam concipit & graveolentem spargit odorem. Deinde vitreus & aqueus nec à rectificatissimo vini spiritu neque à spiritu vitrioli mutatur aut coagulatur; crystallinus vero inde turbidus fit & pelluciditatem amittit.

§. XIII.

Confirmatio experimentorum.

Ex his curiosis à me institutis experimentis clare apparet, vitreum & aqueum parum inter se ratione indolis & mixtionis differre; crystallinum autem, qui exsiccatus in meras lamellas discindi potest, ex partibus longe solidioribus & salino quoque sulphureis esse conflatum; aliam quoque esse originem humoris aquei & vitrei, quam crystallini. Ille enim ex tenuissimis arteriolarum & vasculorum lymphaticorum osculis in uvea & choroidea tunica gignitur, vitreus vero ex tenerrima lympha, quam vehunt vascula arachnoidea, venit ac nutritur: Crystallinus in ipso utero producitur, suum augmentum & conservationem à vasculis in tenuissima arachnoidea & propria membranula existentibus & tenuissimam lympham plorantibus nanciscitur. Neque dubium videtur, quin purissima, quæ nutrit oculos eorumque humores, lympha circulari motu per adducentia & abducentia vasa feratur.

§. XIV.

Ratio exponitur, quomodo humores per causas suffusionis turbefiunt.

Hisce cognitis liquet, originem suffusionis in lymphæ ocularis vitio positam esse: Nam quum hic humor valde diaphanus, purissimæ & homogeneæ naturæ esse debeat, adeo ut cum liquido tenuissimo, quod nervi vehunt, pene similem naturam habere videatur, qualis non modo nutriendis oculorum humoribus, sed & eorum membranis roborandis inserviat, fit omnino, ut, quando ipse per morbosam diathesin, crassus, impurus ab heterogeneis & opacis terrestribus particulis redditus per oscula vasorum admodum dilatata & diducta ad interiora oculi transfertur, humores turbidi evadant & naturalem pelluciditatem suam amittant.

§. XV.

Subjecta.

Ex hisce jam facile colligere licet, quare omnes illi, qui ob lymphæ spirituosæ subtilis in sanguine defectum, imbecillarum virium sunt, ut senes, vel diuturno morbo afflicti, aut qui nimium sanguinis profuderunt, vel diuturna mœstitia, anxiis curis, assiduis vigiliis macerantur, vel etiam intempestiva & nimia venere usi sunt, tam prompte & facile in suffusionem & visus hebetudinem atque caliginem incidant. Neque minus hypochondriacos vitæ addictos sedentariæ, qui pigra alvo atque ventriculi inflatione laborant, item cachecticos, quorum corpus multis impuris succis abundat, maxime, quando purgantis, sudoriferi aut balnei calidi improvide admissi vehementia humores in motum acti ad caput pelluntur, hisce vitiis subjectos fuisse non semel sed frequentius observavimus. Atque etiam, si plethora nimium urget, in iis, qui consuetas sanguinis per scarificationem, per sectionem venæ neglexerunt, vel qui solennes & criticas salutares per uterum, per anum fluxiones, non amplius, aut deficientes experiuntur, ejusmodi oculorum, de quibus nunc agimus, vitia, crebrius observantur: nam ex nimia sanguinis & humorum abundantia protinus eorum spissitudo atque impuritas suboriri incipit, quatenus, ob tardiorem progressum, nec satis fluidi redduntur, neque ab heterogeneis & excrementitiis partibus depurantur.

§. XVI.

Habet periodos.

Memoratu præterea dignum est, hanc visus imminuti speciem, qua omnia per nebulam cernuntur, statas suas habere periodos, ita ut pluries observare licuerit, certis tantum temporibus illam infestasse, postea vero sponte remisisse atque ex toto commodis remediis fuisse sublatam. TIMÆUS à GULDENKLEE *Libr. I. cap. XXVII.* casum communicat matronæ, gravi febre semitertiana laborantis, quæ ingravescente paroxysmo de oculorum caligine & obversantibus ante oculos corpusculis conquerebatur, remittente vero febre cessasse hæc omnia, & illa ipsa retrocedente, tanquam symptoma iterum accessisse memorat. Nos recordamur quoque, maculas & alia quæ visui objiciuntur, crescente luna incrementum, decrescente vero decrementum cepisse, & mense Martio potissimum hoc malum infestasse.

Differt à cataracta.

Ex quibus signis simul dignoscitur differentia, qua suffusio maxime sese distinguit à cataracta vera. Hæc enim non tam facile ratione temporis aut magnitudinis variat, sed pertinacius insistit & fit præcipue, quando irregulares opacæ atomi congregiuntur & tunicam quasi solidam constituunt; aut ut rectius quidem cum recentioribus existimatur, si tunica crystalloides primum densa fit & opaca, postea vero totum corpus crystallinum multis lamellis per naturam suam instructum, aridum, exsuccum & opacum evadit.

§. XVII.

Prognosis.

Oculorum vitia id habent cum morbis nervorum commune, ut, quo diutius inhæserint, eo difficiliorem sanationem recipiant & levissimis ex causis revertantur, interdum quoque in graviorem morbum transmutentur, idque non sine ratione: nam solidorum textura, structura & robur longo tempore ita invertitur & destruitur, ut tardo admodum modo ac gradu curatio contingat. Atque hoc est, quod vulgo consuetudinem & habitum habere dicitur.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Interna remedia externis anteponenda, adjuncta diæta.

Recta lippitudinem sanandi ratio, utique potissimum in edulcoratione seri salsi ejusdemque derivatione ab oculo ad alia loca & in glandularum nimis remissarum robore restituendo, consistet. Nos quidem pro certo affirmamus, incipiens malum solo potu copioso infusi Theiformis, ex herba Veronicæ & semine fœniculi, ad aliquot libras, cum regimine diaphoretico per aliquot dies sumti, brevi & expedita curatione fuisse expugnatum. E contrario, certum pariter, illud difficulter admodum sanationem recipere, si à diathesi humorum scorbutica invalescente fuerit enatum, nec cedere, nisi accedat prudenter instituta cura lactis, vel vaccini, cum aqua Selterana nupti, vel etiam seri lactis dulcis nostra methodo parati, nec non fontis medicati mineralis & martialis, interpositis idoneis laxantibus & diaphoretico-temperantibus pulveribus. Frustra enim omnis medicatio per alia remediorum genera, præsertim externa, tentatur, nisi interna hæc prius fuerint usurpata. Opus tamen etiam est, ut exacta victus & vitæ ratio accedat, vitando salsa, acida & acria, nec non frigus, & abstinendo a vino & spiri-

ſpirituoſis, immo cereviſiæ potu, & ſumto ordinarii potus loco decocto ex raſura cornu cervi, radice ſcorzoneræ & ſemine fœniculi, uſurpatis ſimul crebrius veſperi ante decubitum pediluviis ex aqua dulci.

§. II.

Uſus externorum. Externa, ut in aliis oculorum paſſionibus, ſic & in hoc vitio circumſpecte adhibenda. Hæc inter tamen non ſine fructu frequentius uſus ſum unguento, ex butyro inſulſo, ſaccharo Saturni & vitriolo albo debita proportione compoſito, quod ad magnitudinem piſi cantho oculi majori inditum, efficaciter, ſi prius internis rite fuerit proſpectum, huic malo medetur, diſcutiente ſimulque roborante qua gaudet virtute. Serio itaque monendi ſunt ii, qui perperam omnino & ophthalmiam & epiphoram nimis refrigerantibus, adſtringentibus vel acribus collyriis & unguentis excipere ſolent; quibus rebus, præſertim ubi rubor & dolor oculum tenet, vix quidquam datur perniciofius. His enim oculi tabem, corrugationem, ſuffuſionem, nec non epiphoram chronicam, rubentem, ſiccam & aſperam fuiſſe inductam, quin palpebrarum exulcerationem concitatam experientia abunde ſatis docet. Si etiam ſicca plane epiphora exiſtit, abſtinendum ab externis exſiccantibus, multo magis acribus, & oculus potius cataplaſmate ex mica panis tritici, lacte & croco tepide ſovendus eſt.

§. III.

Uſus ſetaceorum, fonticulorum & veſicator. Quid ſetaceis, fonticulis & veſicatoriis tribuendum, in pertinacibus ejuſmodi oculorum vitiis mitigandis, loquuntur obſervationes medicorum & encomia de iis paſſim. Nos tamen moleſtis his & incertæ efficaciæ auxiliis medentes melius poſſe ſuperſedere cenſemus, ſi tantummodo ex inventione mea veſicatorium ex uncia una Emplaſtri de meliloto & pulveris cantharidum drachma una paratum, groſſi magnitudine, nuchæ applicent, idque quotidie recens imponendo, exeſam leniter cutem & apertam per aliquot menſes jubeant. Tum enim mira ſeri impuri effluit copia, & non tantum hi, ſed alii etiam capitis morbi, exinde levantur egregie.

§. IV.

Suffuſionis curatio per venæ ſectionem & leniter evacuantia. In ſuffuſione ſic dicta ſpuria curanda, quum ipſa ab impuris ac craſſioribus in oculorum humores, propter auctum ſanguinis & humorum verſus ſuperiora impetum, delatis moleculis proveniat, multum omnino auxilii ſitum eſt in venæ ſectione vel cucurbitulis nuchæ applicatis, hac tamen obſervata cautela, ut, ſi fluxus hæmorrhoidalis aut menſium irregularis vel ſuppreſſus huic malo cauſam præbet, ſanguis in pede mittatur, vel prius in ſuperioribus & dein in inferioribus locis vena tundatur; ceterum vero ſemper ſanguinem in loco propinquiori detrahere è re erit. Poſthæc haud minoris uſus ſunt leniter ex rhabarbaro & foliis ſennæ evacuantia, aut noſtra vel alia methodo confectæ pilulæ balſamicæ. Nobis in memoria ſunt exempla, ubi ejuſmodi viſus obſuſcationes per intervalla remittentes & redeuntes cum adſpectu humorum in oculo turbidorum divina adjuvante gratia feliciter expugnavimus. Quod ſi enim humorum incurſus ac impetus a capite & oculis ad alia loca divertitur & humores craſſi, impuri per convenientia remedia educuntur, fit omnino, ut per abducentia vaſcula, quæ HOVIUS nervoſo-lymphatica vocat, imputi ſucci abſorbeantur & per adducentia puri advehantur, atque hac ratione priſtina humoribus claritas reddatur.

§. V.

Per analeptica. At vero ut ſupra dictum eſt, ingenti virium jacturæ, vel defectui laudabilis lymphæ ad humores oculorum nutriendos neceſſariæ, origo plerumque hujus mali debetur. In ejuſmodi vero caſu analeptica & conveniens victus ratio, fugiendo omnia quæ pravos & ſpiſſos ingignunt ſuccos, plus valent & præſtant, quam ingens collyriorum vel aliorum medicamentorum apparatus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Viſus imminutio per lippitudinem cum paralyticis & ſoporoſis affectibus complicata. Vir quidam ſeptuagenarius, robuſtæ & nunquam non ſanæ conſtitutionis, media hyeme dum mane è lecto ſurgit, de inſolita virium proſtratione conqueritur; quam ſenſuum abolitio, ambulandi impotentia, & continuus mox exceperunt ſopor. Vocatus medicus impoſitis brachio veſicatoriis, & ordinatis externis ſpiritibus ac linimentis effecit quidem, ut diſcuſſo ſopore æger haberet melius, præſertim, quum ſubinde vena in pede tunderetur, & fonticulus brachio infligeretur. Verum enim vero, graves adhuc morbi ſuperſunt reliquiæ, quarum hæ potiſſimæ obſervantur: viſus tam imbecillis eſt, ut litteras cognoſcere nequeat; oculi perpetuas fundunt lacrymas, & dexter imprimis noctu adeo conglutinatur, ut mane vix aperiri queat. Præterea dextrum brachium ſpuria paralyſi reſolutum; ſiquidem manu nec arripere, nec tenere quid valet.

Epicriſis cum Conſilio.

Nullæ equidem manifeſtæ hoc in caſu occurrere videntur cauſæ, quæ recenſita mala generare potuiſſent: at qui ad ætatem ægrotantis, & tempus, quo ægrotare cœpit, reſpexerit, illius morbi ſufficientem invenier rationem. Senes enim licet illibata gaudeant ſanitate, per naturæ tamen neceſſitatem corpus debile tandem nanciſcuntur, indeque notabilem ad morbos acquirunt proclivitatem. Cui cum accedat aeris frigida & hiemalis conſtitutio, quæ morbis paralyticis ac ſoporoſis præ aliis favet; ex facili poteſt fieri, ut ejuſmodi affectibus præter ſpem & opinionem corripiantur. Quo magis autem his in ſubjectis cauſæ morborum ſunt intrinſecæ ac velut naturales: eo difficilior eſt curatio. Validiora enim & generoſa cuncta exulare oportet remedia; & non niſi ea conducunt, quæ roborante ac nervina virtute debilitatis ſuccurrunt partibus. In præſenti ergo caſu præter blanda laxantia, & Elixir nervinum, præſcripſi balſamum vitæ meum, idque & externo, nucham & tempora inungendi, & interno uſui, mane aliquot guttas ex infuſo meliſſæ capiendi, commendavi; atque hoc præſtantiſſimo remedio per menſem & ultra uſurpato, adſectus hic evanuit & vires egregias ſenex recipere cœpit.

OBSERVATIO II.

Viſus obnubilatio periodica. Sereniſſimus princeps, annorum ſexaginta, robuſti & bene valentis corporis, per viginti & ultra annos, menſe Junii, ſingulis fere annis, gravi & acri oculorum fluxione cum rubore, dolore & viſus obnubilatione ad ſex interdum ſeptimanas moleſte

moleste perseverante torquebatur. Postea sponte cessavit malum. Ad avertendam hanc molestissimam passionem claros & peritos consuluit medicos, qui multiplici medicatione usi sunt, quæ in sanguinis detractione per venæ sectionem in brachio, in fronte, per hirudinum applicationem circa aures, & scarificatione in nucha & dorso consistebat. Apposita quoque sunt vesicatoria & setacea nuchæ, sed omnia irrito plane effectu. Nam appropinquante solstitio æstivo protinus malum celerrime oculos occupabat. Narravit mihi serenissimus hunc casum, eodemque malo denuo affectus consilium à me petiit. Quæsivi ex eo, an nunquam usus fuerit pediluviis; id quod vero factum esse negabat, præsertim quum non perspicere possit, quomodo læsis oculis succurrere valeant. Ego vero in multis & permagnis oculorum vitiis mirabilem me adnotasse eorum effectum affirmavi, & ut eorum usum admitteret maximopere suasi. Annuebat consilio, & postquam utiquedum præparandi & applicandi illum qui ab ejus servitio erat, edocui, bis de die mane & ante cubitum illis usus, intra trium dierum intervallum tam præsens & efficax levamen expertus est, ut oculis claritas, mox evanescentibus dictis incommodis, restituta fuerit. Quem auspicatissimum effectum mihi nunciavit lætissimus.

Epicrisis.

Ad illustrationem hujus casus adhuc pertinet, Personam hancce Serenissimam mane a multis retro annis nudis pedibus, nec tecto satis abdomine per aliquot horas sub dio ambulasse; idque maxime æstivo tempore. Ex quo jam facila rationem adparere existimo, quare hic affectus quam maxime circa tempus solstitiale affiixit, sub quo ingens æstus auctiori intestina agitatione humoribus particulas salino-sulphureas acres ingignit, quarum exitus per infimas & extremas partes frigore præclusus ejusmodi metastasin ab exterioribus constrictis ad caput & oculos, jam ad receptivitatem promte dispositos, producit. Cum vero pediluvia opportune adhibita insignem transpirationem, quin etiam interdum sudorem movendi vi polleant, ex eo jam utilissimus eorum effectus patet luculentissime. Cordatum itaque meum fuit consilium, ut inposterum Sereniss. a prava illa consuetudine se retraheret & maturitum frigus æstivo tempore quam sollicite caveret. Quo effectum est, ut sequenti anno ab hoc malo plane liber evaderet.

OBSERVATIO III.

Epiphora tumore glandularum in collo sustentata.

Puer annorum decem, succi plenus, præcocis ingenii, sub primis statim ætatis annis varia in capite exanthemata patiebatur; siquidem & crusta lactea & postea tinea capitis illud occupabant diuque affligebant. Sequebatur dein tam acerba cum dolore ex oculis fluxio eorumque noctu conglutinatio, ut lucem adspicere propter doloris augmentum non valuerit, quare in loco tenebricoso semper se continere tenebatur. Tanta erat hujus affectus contumacia, ut nullis à celeberrimis etiam medicis præscriptis internis & externis remediis cederet, bonæ indolis puerum per integrum annum & ultra affligens. Quum parentes optimi etiam meam requirerent opem, curatiori instituto examine, glandulas colli tumentes deprehendi & crebris ventris torminibus cum alvo adstrictiori puerum tentari ipsumque ab ineunte ætate dulcibus delectatum audivi. Hisce cognitis, quæ sequuntur remedia præscripsi. Primo ad alvum laxiorem reddendam rhabarbarinas passulas bis in hebdomade ante prandium sumendas suasi. Loco cerevisiæ decoctum radicis chinæ & altheæ, cichorei, glycyrrhizæ ex aqua bibendum præcepi, interposito pulverum absorbentium cum pauxillo cinnabaris usu. Ad discutiendos glandularum tumores emplastrum manus Dei, quod describitur in pharmacopœa Domini Charras, cum unguento dialtheæ permixtum applicatum fuit. Ultimum denique & præstantissimum remedium præbuit temperatum nostrum emplastrum vesicatorium, quod nuchæ applicatum, sine ullo dolore vitiosum serum in magna copia eliciendo, intra mensis spatium tam exoptatum præstiiit effectum, ut ex toto hic pertinax affectus, oculis claris redditis, superatus fuerit.

Epicrisis.

Retulit mihi pater, Vir litteratus, temperamenti pure sanguinei, sese in pueritia iisdem capitis vitiis & oculorum passionibus diu fuisse obnoxium, quæ, frustra omni curatione adhibita, superveniente demum narium hæmorrhagia cessassent. Ex succorum in infantibus & pueris abundantia, præsertim si nimium voraces sunt & fructibus vescuntur multifariis, ejusmodi capitis & oculorum vitia progigni, experientia satis confirmat. Sed frustra omnis generis remedia, in primis externa adhibentur, nisi temperantia in victu tenui, potusque præcipue dilutus & alvi laxitas accedat, qua tumores glandularum in collo, qui fovent & sustinent ob vitium stagnantis lymphæ oculorum passiones, commode resolvuntur. Ex omnibus vero optime proficiunt, quæ vitiosam lympham à parte affecta ad alia loca derivant & evehunt. Quem in finē usi fumus emplastro nostro vesicatorio frequentissime & felicissime. Interim, sine ullis externis immediate oculis applicatis, quæ, nisi cautissime adhibeantur, nocent, feroces oculorum adfectus sanari posse, hac curandi methodo edocemur.

OBSERVATIO IV.

Lippitudo per malum vitæ regimen in plenariam visus privationem terminata.

Serenissimus Princeps annum agens quinquagesimum, sanguineo-cholericæ constitutionis, naturæ alias bene valentis & robustæ, immoderatiori vini potui & cerevisiæ valde saturatæ ac spirituosiori per omnem vitam adsuetus, multis jam annis circa æquinoctia fluxum cum euphoria hæmorrhoidalem expertus est. Evenit aliquando, ut per frigoris vehementiam subito hic fluxus substiterit. Sequebantur mox cum ventris dorsique doloribus & hemicrania & cardialgiæ, quibus acris ad oculos fluxio superveniebat. Per venæ sectionem in pede remittebant quidem hæc mala, sed remansit dolorifica cum rubore in oculis fluxio, quum Serenissimus pocula in seram usque noctem protrahere & mane sub tempestate aëris humida & frigida venationibus indulgere, quam immutato vitæ regimine consueto oculos à frigore defendere mallet. Hinc vero proh! dolor factum est, ut, malo subinde aucto, oculi naturalem suam constitutionem, colorem, figuram, magnitudinemque & claritatem indies magis magisque amiserint, insequente postea plenaria visus privatione. Cui removendæ à celeberrimis undique medicis & artificibus remedia, sed frustra, hactenus sunt requisita.

Epicrisis.

Graves & chronicas omnis generis passiones solis medicamentis sine convenienti vitæ victusque ratione sanari non posse, abunde non experientia solum confirmat, sed & constans antiquissimorum medicorum, inque primis Galeni, assertio fuit. Si quis enim a quibus originem morbus traxit, ea fugere recusat, quo modo valere is possit equidem non video. Quum vero non laudabilis, principum maxime, ea sit consuetudo, ut præcepta diætetica vel rarius, vel prorsus non admittant, sed medicamentis jucunde tractari velint; non mirum est, sæpius morbos eorum, facilioris alias & promtioris sanationis, sanari non posse. In tali, qualis noster est, longo & difficili admodum affectu levibus diæteticis quam pharmaceuticis remediis uti solitus sum: Jubeo, ut à vino, cerevisia crassiori, a carnibus, ovis, placentis, acribus, salsis & acidis ægrotantes abstineant; è contrario vero aquam frigidam, quin etiam calidum herbæ appropriatæ infusum ex aqua, magna in copia pro potu sumant & alvum inprimis laxiorem lenissimis laxantibus servent.

Observatio V.

Visus hebetudo ex lippitudine ab incongrua diæta orta.

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, vitæ aulicæ jam per plures annos innutritus, inordinatum habebat vitæ genus: siquidem crebro excessum committebat in potu vini dulcis fructibusque horæis nimium delectabatur; in venatione quondam autumnali caput ventis fortiter spirantibus inopportune exposuit. Postero die de capitis dolore pressorio conquerebatur, quem fluxio in oculis acris adspectu lucis semper increscens cum rubore & dolore sequebatur. Quod malum, neglecta victus ratione, idoneisque mediis contemtis, in dies majora cepit incrementa; & quia simul rei venereæ deditus erat, nec a vini potu liberaliori abstinebat, tam grave factum est, ut in utroque oculo pene visum amiserit. Multos ideo consuluit medicos & variis, quæ hinc inde commendabantur, collyriis sed inani plane effectu utebatur. Ranam per medium discissam interiori oculi parti superimponebat, quod crebro usu ab aliis comprobatum ipsique commendatum nihil proficiebat. Per annum & dimidium hoc molesto affectus malo petiit a me quoque opem. Ego prospexi primo loco diæteticis remediis, &c, ne potui assumeret cerevisiam vel vinum, sed aquam frigidam, suasi. Deinde pediluviis valde temperatis frequentius ex meo consilio usus est paulo longiori in iis mora. Tum interdictis omnibus externis simplex tantum & vulgare ut in usum vocet, remedium commendavi, ut videlicet saliva sua jejunus, antequam surgat & postea quoque oculos illinat frequentius. Quibus simplicibus cum diu usus fuerit, accidit, ut, discussa prorsus vitiata materia, visus clarus cum naturali oculorum constitutione restitueretur.

Epicrisis.

Sicuti nullæ fere partes corporis tam variis vitiis morbisque subjectæ sunt, quam ipsi oculi; ita etiam vix ullæ partes ab improvida externorum, quæ collyria vocantur, applicatione gravius patiuntur damnum quam illi ipsi; siquidem inde graviter exacerbantur & in deterius plane mutantur. Cautissime itaque quod in ejusmodi affectibus, externis, alias maximopere laudatis, utantur medici, tanquam monitum summe necessarium experientia sat edoctus scribo. In præsenti morbo mirabilem sane saliva ægri jejuna oculis inuncta præstitit effectum, quod remedium vulgo etiam non ignotum. Nam subtili suo sale alcalino volatili, quo refertus est penetrans hic humor insignem discutiendi spissescentes humores facultatem habet, hinc non sine insigni fructu in phligtenibus atque tuberculis cutim defœdantibus adhibetur. Ex quibus apparere cuilibet potest, gravia oculorum vitia simplicibus & promtis remediis subinde rectius removeri posse, quam compositis & arte pharmaceutica vel chymica laboriose compositis. De utilitate aquæ frigidæ in hisce morbis egregie commentatur CELSUS *Libr. I. cap. V. Neque vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigida prodest; sed iis etiam, quos assidua lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum; sed os quoque multa frigida aqua fovendum est; præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius cælum Austri reddiderunt.*

Observatio VI.

Visus caligo à malo hypochondriaco.

Vir Generosus, qui jam sexagesimum attigit annum, officio adnotus principis, quod multum curæ, sollicitudinis ac laboris in mente, neque minus ingentem per varia itinera fatigationem cum multa actorum lectione ad multam noctem producta requirebat, jam ab aliquot annis pathematibus hypochondriacis, frequentibus cardialgiis cum vertigine, hemicrania, alvique stipatione junctis obnoxius, fonte soterio Pyrmontense cum insigni fructu, aliquoties usus est. Nunc ante annum & ultra de visus hebetudine & dolore interni oculi pressorio neque minus de molesta circa præcordia sensatione, vulgo *Ubelkeit*, circa vesperam maxime, conquerebatur. Variabant hic secundæ adversæque res. Mox enim hoc vitium evanuit, mox recruduit; sed ante anni dimidium indies increvit, adeo ut nulla fere ejusdem fuerit remissio, dolore simul tum caput perpetuo affligente, qui tamen post somnum ex parte siluit. Præterea molestus circa præcordia sensus cum virium defectione & dolore artuum tensivo genua & pedes præsertim torquente frequenter quum virum generosum afficiebat, à me petiit consilium. Ego fontem Egranum cum convenienti vitæ victusque regimine per III. hebdomades bibendum & singulis diebus circa decubitum pedes ad genua usque in balneum tepidum immergendos suasi. In prandio Elixirio Viscerale temperate balsamico Vir Generosus usus loco cerevisiæ aquam Selteranam potui sumsit. Dein emplastrum nostrum temperatum vesicatorium sine incommodo per mensem & ultra nuchæ impositum magnam seri impuri copiam extraxit. Quæ cura tantæ fuit efficaciæ ut oculis bene habentibus & legere & scribere optime potuerit, haud de ullo amplius incommodo conquestus. Verum scena non multo post fuit mutata. Nam ex improviso quodam casu, qui ejus animum ingenti perculit mœrore, protinus cuncta priora mala, ingens scilicet oculorum caligo cum dolore premente, dolor cardialgicus & artuum tensivus cum magna virium jacture revertebantur, quibuscum etiam usque eo conflictatur & consilia sibi expetit.

Epicrisis.

Sicut complures capitis affectiones, ut vertigo, aurium tinnitus & difficultas, cephalalgia, hemicrania, ubi suas servant periodos, ex vitio stomachi & primarum viarum sæpius originem suam trahunt; ita & oculorum statis temporibus recurrentes morbos, obnubilationes, caligines, visus hebetudines, fluxiones, ex colluvie humorum in hypochondriacis provenire non modo præsens casus docet, sed & crebriori observatum habemus experientia. Genesis horum affectuum ita procedit: A colluvie vitiosorum humorum in tunicis ventriculi nervosis spasticæ fiunt stricturæ, per quas, quum liber sanguinis per venas compressas transitus intercipitur, major ejusdem redditur adpulsus ad caput ejusque partes, ubi in vasis minimis stagnans ejusmodi molestias producit. Neque vero oculi ab ejusmodi fortiori appulsu & congestione sunt immunes, quum tunicæ eorum omnes tenuissimis vasculis lymphaticis & sanguiferis sunt refertæ, in quibus facile humorum circuitus potest turbari. Ex quo fundamento nunc ex facili tam faustæ acidularum aliorumque remediorum operationis reddenda erit ratio. Ex hoc igitur casu id maxime discere possunt artis nostræ tyrones, quanta vis & vehementia insit animi perturbationibus, adeo ut etiam morbos jam quiescentes, imo sublatos, sine ullis aliis causis accedentibus repente revocare possint. Denique cautionem quoque exinde depromere possunt, qui per fontium salutarium virtutem convaluere, ut præter meliorem vivendi rationem, tranquillam quoque & ab affectibus immunem, mentem quantum licet, custodiant.

Observatio VII.

Visus imminutio oculi dextri ex suffusione.

Vir annorum quadraginta duorum, robustæ ac plethoricæ corporis constitutionis, à primis jam annis lauto victu & largiori vini potu, nunquam autem venæ sectione usus, nullum per omnem vitam graviorem morbum, nisi crebras in juventute sanguinis è naribus fluxiones expertus est, quæ dein cessantes haud redierunt prius, quam superiori anno magno cum impetu. Haud ita pridem longo itinere per concitatiorem equitationem confecto, ad convivium invitatus & binis diebus vino Hungarico obrutus breviter post truculentis vexatur doloribus colicis gravi diarrhoea stipatis, inter quam strias quasdam deposuit cruentas, quas pro intempestivis hæmorrhoidum excretionibus habere nulli dubitamus. Præterea venationibus nimium deditus Vir generosus die æque ac nocte ut totum corpus, ita oculos maxime aëris exposuit injuriis; hinc subito ante tres abhinc anni quadrantes hebetudinem visus sensit oculi dextri, qua aciem ejusdem ita debilitatam conquerebatur, ut omnia quasi per nebulam videret, nec ab homine hominem, licet minori distantia remotum, rite posset distinguere, altero ceterum oculo illæso existente.

Epicrisis.

Sanguinis nimiæ abundantiæ & tenacitati primam hujus mali originem deberi, nemo non videt. Omissâ enim tam per naturales vias, quam per artem sanguinis detractione, facile ejusdem ab infernis partibus ad superiores fieri potuit metastasis; præsertim quum, collectis in primis viis per inordinatam diætam cruditatibus, ventriculi vires debilitatæ & humores cum flatibus generati sint. Sanguis itaque versus caput adpulsus & circa oculum præcipue dextrum congestus ob tardiorem ibi per minima vascula progressum stagnavit; unde denegato tenuissimi succi nutritii ulteriori affluxu humores oculi crassi turbidique redditi videndi claritatem imminutam produxerunt. In instituenda igitur cura eo respeximus, ut debita ventriculo vis & chylo subtilitas restituatur, ut sanguinis mole per ejus missionem & tenuem victum imminuta excretionibus ejusdem naturalibus via aperiatur & denique, ut caput, inque primis oculus a congestionibus liberatus corroboretur. Id quod potissimum convenienti stomachicorum & tonicorum usu, subjunctis simul pediluviis, quæ miram habent a superioribus ad inferiores partes derivandi facultatem, efficere studuimus. Præter ea hac observatione adhuc prorsus confirmamur, vitiorum morborumque, qui oculos invadunt, causam nimis sæpe in primis viis atque imo ventre repositam esse & radicatam, atque ideo in curatione ad eam aptis præsidiis tollendam respici omnino deberi. Neque id profecto satis junioribus medentum inculcari posse existimo, in gravioribus morbis causam non tam in humorum dyscrasia atque intemperie, quam in motuum vitio & aberratione, qua humores & sanguis locum suum naturalem mutare coguntur, quærendam & inveniendam esse.

CAPUT VI.

De auditus vitiis ex atonia.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Descriptio affectuum auditus.

Auditus vitia, quæ ex atonia partium nervosarum & membranacearum aurem constituentium plerumque proficiscuntur, ad tres potissimum redigi possunt classes. Prior est, quando sonitus tinnientes, susurrantes, murmurantes, campanarum strepitum æmulantes, aliique innumeri, qui tamen nullam extra corpus habent causam, audiuntur; tumque malum tinnitus & susurrus aurium adpellatur. Alter est δυσηκοΐα seu βαρυηκοΐα, auditus gravitas, quando soni extra nos excitati perceptio ipsius magnitudine minor est; & tertia denique surditas, seu perfecta auditionis abolitio.

§. II.

Eorundem differentia.

Cuncta hæc vitia, si species originem, eodem ferme nituntur fundamento, gradu tamen diverso; & sunt vel transitoria, quæ sanis sæpius, uti quidem videntur, accidunt hominibus; vel perpetua, nunquam non morbosi quidpiam secum habentia. Hæc vero jure dicuntur vel idiopathica, quæ ex læsione partium aurem constituentium, & intra osseam cranii thecam reconditarum primario suboriuntur; vel sympathica, quæ ex aliarum partium, ut ventriculi vitio natales suos mutuantur, aliisque morbis accedunt. Illa ut plurimum infestant continuo; hæc per intervalla redeunt; suntque non raro vertigine, dolore capitis, oculorum hebetudine, ventriculi imbecillitate, ructuosis, flatulentis, aliisque symptomatibus stipata.

§. III.

Quædam ex auris structura annotata.

Quorum causas & formalem rationem si velimus perscrutari; opus erit, quædam nostro scopo inservientia ex auris structura, indeque explicanda auditionis ratione præmittere. Neque enim copiosi in tradenda auris fabrica erimus; sed duntaxat notabimus, 1) internas ejus partes, cavitates, mæandros, fornices, circulos, gyros, miro artificio fabricatos, investiri periostio, quod est membrana tenuissima, vasculis arteriosis quam plurimis, tenuem humiditatem perpetuo plorantibus, plena: 2) hanc membranam esse propaginem & expansionem portionis mollis nervi acustici, ex protuberantia medullæ oblongatæ transversali egredientis, & per foramen auditorium internum, petroso ossi insculptum internam aurem ingredientis, eademque ratione ac retina in oculo visus, hanc auditus verum organon constituere; quippe in ea soni colliguntur, per nervi continuationem ad commune sensorium pro distincta perceptione transferendi. 3) Ejusdem nervi, qui septimum exhibet par, duram, ut vocant, portionem cum ramo quinti pariter ac octavi seu vagi paris communicare, & chordam illam, quæ membranæ tympani subtensa est, efficere: 4) arteriolas in aure distributas nerveos ramulos in suo itinere comitari; 5) tubam Eustachianam, primum osseam, deinceps cartilagineam, & denique membranaceam hiari in palatum, & non solum cum externo aëre, qui ore & naribus hauritur, communicare, verum etiam tenuem humiditatem, quæ in aure interna ex continua perspiratione colligitur, in oris cavitatem, ne auditum turbet, evacuare.

§. IV.

Quibus modis auditus lædatur generatim.

Quod si ergo membranæ nerveæ in aure reperiundæ justo tensionis, à debito nervei fluidi influxu pendentis gradu gaudeant; sanguinis per arteriolas circuitus sit regularis; ductus Eustachianus pariter ac reliqui rite constituti ac aperti sint, & reliquæ partes aurem constituentes bene conformatæ: tum auditus, qui est perceptio soni, seu motus aëris elastici per corpus sonorum producti tremuli ac undulatorii, sine ullo peragetur vitio. Hinc autem è contrario adparebit, auditum generatim vitiari, si vel partes ac cavitates auris internæ præternaturaliter sint constitutæ, male conformatæ, obstructæ, ulceratæ; vel inprimis tuba Eustachiana clausa ac obturata; vel humorum per vasa cursus inordinatus; vel denique membranæ nerveæ nimis relaxatæ, aut ultra gradum naturalem tensæ.

§. V.

Speciatim à mala constitutione partium.

Sic auditus difficultas, & ipsa demum surditas datur nativa, ex mala organi auditorii conformatione originem trahens, & omnem respuens curationem. Idem vitium pariunt externæ capitis & aurium percussiones, contusiones, ac violentiæ; unde colaphos ita infligi posse notum est, ut tinnitus aurium inde exoriatur, *das einem die Ohren davon gellen:* ex bombardarum forti explosione auditionem imminui, permultis comprobatur exemplis; & eos, qui diu inter tormenta bellica versati fuerunt, *die* Artilleristen, ætate provectiori plerumque fieri surdos docet experientia. Non minus audiendi facultas vitiatur, à meatus auditorii, tympani, officulorum auditus &c. arrosione, & exulceratione; nec non peregrinis aurem illapsis, & tam aëris ingressum impedientibus, quam ipsas membranas cum dolore afficientibus, ut insectis, pisis &c. atque muci illius subpinguis ac flavi, qui glandulis tubulisque minimis in meatu auditorio secernitur, & ceruminis nomine venit, induratione. Nec denique silentio prætermittenda ea auditus vitia, quæ ex tuba Eustachiana, quacunque de caussa obstructa natales mutuantur; hinc enim aëris reciprocus per os & aures aditus & reditus impeditur, atque tenuioris in aure secretæ humiditatis excretioni obex ponitur, unde & tinnitus & obaudirio propullulant. Sæpius id fit sub salivatione, si caput præsertim auræ frigidæ boreali, quæ reprimit viscidos succos, exponitur: qualem casum post caput mercurio inunctum recenset TIMÆUS a GULDENKLEE *L.* 1. *ep.* 29.

§. VI.

... à spasmo & siccitate aurium.

Variis quoque modis auditus læditur à spasmo, nimia siccitate, rigiditate, & interdum velut occalescentia nervearum & membranacearum partium, quæ organon auditionis constituunt; quo in casu auris interna & meatus auditorius plane siccus, omnique humore etiam pinguiori destitutus visitur. Quanquam enim talis nimia membranarum acusticarum tensio illum sæpius affectum producat, quo acutiores soni non sine molestia & dolore audiri possunt: attamen exinde quoque gravitas auditus cum susurru tinnituque non raro proficiscitur. Hoc vitium post phreneticos, maniacosque morbos crebro remanet; nec non à vehementi capitis, sudore madidi, perfrigeratione, nimiis diuque protractis vigiliis, diuturna capitis ad radios solares expositione, omnibusque causis, quæ corpus exsiccant, & succos tenues, roscidos, lymphaticos consumunt, suam trahere observatur originem.

§. VII.

... à laxitate partium acusticarum.

De his autem affectibus nobis non est sermo; sed de iis tantum agere constituimus, qui à nimia nervorum & membranarum acusticarum relaxatione vel plenaria atonia oriuntur. Quorum licet tres superius adduxerimus species; eas tamen ita comparatas deprehendimus, ut eandem originem, easdemque causas, licet gradu diversas, agnoscant; quæ generatim in humorum ad aures decubitu, & inde pendente relaxatione partium dictarum consistunt. Quod speciatim tinnitum susurrumque attinet; excitatur ille, si causæ intra aurem internam adsint, quæ nervos acusticos in tremulum ac undulatorium, externis campanarum aut alius corporis sonori sonis similem motum abripere valent. Tales in malo recentiori, corporibusque sanguine plenis non aliæ sunt, quam rapidiores ac fortiores arteriolarum, membranas aurium perreptantium, nervosque earum comitantium pulsationes; quæ majorem sanguinis ad caput, aurésque congestionem & in iis factam stagnationem sequuntur. Hæ vero stagnationes si diutius persistunt; distendunt vasa, relaxant membranas, subsistensque sanguis naturali majorem tenuioris seri quantitatem per poros vasorum dimittit; quod intra meatus internos in vapores resolvitur, & sic, accedente præsertim ductus Eustachiani obstructione, indeque impedito tam aëris, quam vaporum exitu, auget tumultus, murmura, ac tonitrua aurium. Eadem quoque ratione stagnatio sanguinis pariter ac copiosior seri tenuioris exhalatio, comprimendo nervos, sufficientem liquidi tenuissimi influxum remoratur, inducit membranarum laxitatem; unde soni externi debi-

debilius percipiuntur & generatur auditus difficultas; quæ compressis penitus nervis, cessanteque omni fluidi nervei influxu, in perfectam omnino mutatur surditatem.

§. VIII.

Causa mediata tinnitus aurium. Quicquid igitur congestionem sanguinis ad aures, vicinasque iis partes, & celeriorem atque rapidiorem ejus per arteriolas acusticas circuitum producit: id ad tinnitum, susurrum, aliasque auditus læsiones contribuit. Hinc frequenti confirmatum habemus experientia, quod ii, qui sanguine abundant, & quibus sanguinis motus ad caput directus est, quod fit ab alvo adstricta, spasmis abdominis, fluxu hæmorrhoidum & menstruorum cessante vel suppresso, partium extremarum nimia perfrigeratione, incurrant dolorem capitis gravativum, vertiginem, atque tinnitum; qui continuante sanguinis stagnatione, accedenteque demum membranarum atonia, gravem pariit auditum, ac tandem surditatem, rarius in utraque simul aure locum habentem, sed ex una in alteram progredientem. Ex eodem fundamento explicanda erit ratio tinnitus, qui inflammationem partium auri vicinarum, parotidum &c. comitatur; aut in febribus acutis continuis ex raptu humorum ad caput evenit, deliriique est prænuntius. Nec rarum est eos, in quibus consuetæ narium hæmorrhagiæ cessarunt, inprimis si docentium munere fungentes, crebros alta voce sermones facere coguntur, corripi gravi ac pertinaci aurium tinnitu, cum auditus gravitate vix sanabili: qualem casum in hujus SYSTEMATIS *Tom. IV. Part. II.* allegavi.

§. IX.

Auditus vitia ex vitio ventriculi & hypochondriorum. Quæ affectiones auditus uti sunt idiopathicæ; ita sympathicæ potius merentur adpellari, quarum fomes in primis viis existit, quæ per periodos recurrunt, vel saltem suos remissionis & exacerbationis habent gradus. Causa nimirum in ventriculo, & prava alimentorum digestione hæret; unde flatus copiosi generantur, qui distendendo ventriculum ac intestina, comprimendoque vasa abdominis sanguinea humores majori quantitate ad superiores partes cogunt; quorum in aure stagnatio ad tinnitum & auditus difficultatem contribuit. Quemadmodum vero pathemata in primis viis per certa intervalla ingravescunt; ita quoque tristem & dolorificam in capite ac auribus per periodos ludunt scenam. Hinc obauditioni ex hac causa provenienti obnoxii potissimum sunt hypochondriaci, & flatulentis morbis laborantes; in quibus sæpius citra omnem expectationem evenit, & brevi iterum evanescit, quod exprimentes dicunt: *Es ist mir auf einmahl vvas vor die Ohren gefallen, das ich fast nichts hören kan.* Hinc etiam observare licet, ejusmodi vitia solis sæpenumero stomachicis, carminativis, & accuratiori diæta prorsus debellari.

§. X.

Auditus vitia ex decubitu serosorum humorum ad aures. Imminuitur porro, vel plane abolетur auditus, à decubitu serosorum humorum vel ad principia nervorum acusticorum, vel ad internas auris cavitates. Prius fit in affectibus soporosis, apoplecticis, hemiplecticis, paralyticis, & iis omnibus, qui à colluvie serosa, cerebrum inundante originem trahunt: quin interdum difficultatem auditus & surditatem post lethargum & insultum apoplecticum sequutam observavi. Posterius contingit 1) si excretiones seri mucidi consuetæ per nares, ut in coryza, simul & semel cohibentur, vel sponte cessant; ubi serum illud ad aures decumbit, & membranas acusticas relaxat, præsertim in senilibus ac debilitatis corporibus. 2) critico quasi motu in febribus continuis, exanthematicis, maxime catarrhalibus malignis seu petechizantibus, Hungaricis, & quæ caput cum ejus dolore ac delirio afficiunt. In his surdaster ejusmodi status extra dies potissimum criticos evenit, bonique ut plurimum ominis esse solet: sed prospiciendum, ut talis obauditio inter initia convenienti medicina debelletur, ne radicata vires medicas eludat.

§. XI.

Causa remotiores & subitæ obauditionis. Lento denique pede auditus gravitatem incurrunt, qui per vitæ genus inordinatum ut totius nervosi systematis, ita speciatim membranarum acusticarum debilitatem humorumque simul impuritatē sibi contraxerunt. Hinc iis vitiis obnoxios potissimum deprehendimus senes, cacochymicos, scorbuticos, qui veneri nimis indulserunt, potibus inebriantibus abusi fuerunt, aut diuturna tristitia ac mœrore vires corporis consumserunt. Non minus laxitatem membranarum auris, & insequentem obauditionem patiuntur, qui in tempestate humida, nebulosa, vappida diu versantur, aut in locis palustribus, vel conclavi udo commorantur, nec non, qui per longum tempus de fluxionibus catarrhalibus capitis & glandularum circa fauces sitarum laborarunt: tensionem enim nervearum membranarum nimia humiditate insigniter minui, multis constat experimentis.

§. XII.

Quo tempore exacerbentur auditus vitia. Notatu præterea dignum, & aurium tinnitum, & auditus difficultatem pro diversitate causarum diversa ratione ac tempore exacerbari Qui dictis vitiis a sanguinis congestione ad caput sunt obnoxii; eorum exacerbationem circa æquinoctialia tempora, vere scilicet & autumno experiuntur; quoniam eo tempore humores magis commoveri, & congestiones augeri solent. Qui autem ex ventriculi, primarumque regionum vitio auditum gravem patiuntur; male habent post sumtos coctu difficiliores ac flatulentos cibos; eo quod flatus, quo copiosiores generentur, eo magis humorum ad caput raptum efficiant. Qui denique ex serosi humoris decubitu, laxitateque nervorum surdastri sunt; mali sui insigne augmentum percipiunt cœlo existente nebuloso, gravi, pluvioso; quod videlicet talis tempestas laxitatem membranarum acusticarum magis auget; quæ vicissim iis est solatio, qui ex nimia aurium siccitate inciderunt auditus difficultatem.

§. XIII.

Prognosis. Omnes auditus læsiones curatu sunt difficiles; nisi enim inter prima initia corrigantur, inveteratæ raro medelam admittunt, quæ eo fit intricatior, quo profundius caussæ intra osseam auditus thecam, aut ipsum plane cerebrum sunt absconditæ. Qui in plethoricis, atque debilitatis corporibus capitis dolorem gravativum atque vertiginem sequitur tinnitus, aut auditus difficultas; sæpius infaustum apoplectici insultus exhibet præsagium; quando vero in phrenitide, Hungaricaque febre, non sequente narium fluxu, contingit, delirium portendit: surditati vero succedens delirium, juxta HIPPOCRATEM malum. At surdaster status in petechizante febre circa dies criticos, urina existente cocta, eveniens, bene omnino jubet sperare.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Quemadmodum vix ullus morbus curatur, nisi ejus causa removeatur, & medendi artificium in eo potissimum consistit, ut justa causa cognoscatur: sic idem in aurium adfectibus est summopere necessarium. Neque vero in his causarum modo diversitas, sed etiam temporis, per quod durarunt, diuturnitas respicienda; quoniam aliam recentia, aliam inveterata auditionis vitia requirunt curationem. At cum nobis de iis potissimum sermo est, quæ ex flacciditate & laxitate nervorum membranarumque & facto ad eas humorum decubitu suboriuntur: eorum curationem tribus recte complectemur momentis, quæ in eo consistunt, ut 1) impetus ruentium ad caput humorum derivetur, 2) stagnantes in aure succi discutiantur, & obstructiones reserentur, ac denique, ut 3) influxus fluidi nervei sufficiens restituatur, adeoque robur membranarum instauretur.

§. II.

Quomodo affluxus sit derivandus.

Primæ indicationi satisfaciunt 1) venæ sectiones, quæ sanguinem imminuendo, æqualem ejus per corporis ambitum circulum promovent, raptumque a capite derivant. 2) Alvum laxantia, flatuumque excretionem juvantia; qualia, si malum in corporibus sanguine plenissimis, & spasmis imi ventris obnoxiis recens ortum fuerit, leniora mannata, rhabarbarina, vel clysteres esse debent. Ubi vero inveteravit affectus in subjectis serosis ac pituitosis; efficaciora ex usu sunt laxantia, ut infusa vinosa, quæ per epicrasin operantur, & pilulæ cephalicæ, quarum exemplar supra *Cap. I.* allegavimus. 3) Pediluvia tepidiora ex aqua fluviatili, furfuribus triticeis, cineribus clavellatis; quippe quæ humores efficaciter à capite revocant, & in ambitum corporis exteriorem ac inferiorem invitant. 4) Vesicatoria suris pedum admota, quæ in subjectis pituitosis, ubi serosa colluvies malum induxit, egregiæ sunt utilitatis.

§. III.

Quomodo stagnatio discutienda.

Alteram indicationem explent, quæ vim serum viscidum ut in toto corpore, ita præsertim in capitis recessibus discutiendi, resolvendi ac evacuandi possident. Ex internis præter laxantia huc spectant 1) diaphoretica, pro subjectorum & causarum ratione seligenda. Sanguinei enim, plethorici, & qui ex orgasmo sanguinis vitia auditus patiuntur, poscunt diaphoretica fixa, absorbentibus & nitrosis nupta; nec non infusa theiformia intra lectum cum blando regimine potanda: sic etiam solo potu Caffée tinnitum discussum novi. Phlegmatici & defluxionibus catarrhalibus obnoxii ex spiritibus bezoardicis, cum essentiis catarrhalibus ac resolventibus junctis solamen percipiunt, ut sunt spiritus bezoardicus Bussii, liquor cornu cervi succinatus, essentia succini, pimpinellæ albæ &c. 2) diuretica, quorum in morbis capitis serosis excellentissima est efficacia; ex iis reliquis palmam eripit tinctura antimonii acris, quæ cum essentia succini, & liquore cornu cervi succinato combinari potest. Scorbuticis vero, atque cachecticis interna resolventia, attenuantia, & sic dicta antiscorbutica, quorum princeps est serum lactis, fructum pollicentur amplissimum.

§. IV.

Quæ discutiendi scopo conveniant externa.

Quod externa huic scopo inservientia attinet; ex iis, si congestio sanguinea, & stasis inflammatoria malum sustineat, principem locum tuentur sacculi discutientes & camphorata, magis in sicca forma, quam cum spiritu vini adplicanda. Ubi vero laxitas à seroso decubitu subest; in Galliis præsertim inter arcana referuntur olea expressa, & in iis infusæ cantharides, cujus liquoris aliquot guttulæ auribus instillantur. Excitant quidem sævissimos, & tantos cum ardore dolores, qui vix tolerari queunt; sed intra paucas horas ea tormenta, cum redeunte sæpius auditu, remittunt. Modus operandi in eo consistit, ut acriusculis ejusmodi remediis dolorificus in relaxatis membranis sensus excitetur, quo illæ ad spasticam contractionem proritantur, eaque discutiunt atque expellunt stagnantes succos. Porro hoc fine laudari solent pinguedo viperarum, oleum amygdalarum amararum, essentia ac medulla castorei, gossypio auribus immittenda; nec non suffitus ex decoctis baccarum lauri, juniperi, florum chamæmeli, sambuci, salviæ, verbenæ, rorismarini &c. & HARTMANNUS commendat vaporem ex herba absynthii cum lacte decocta auribus admittendum.

§. V.

Quæ prosint externa roborantia.

Vi tertiæ indicationis ex usu sunt roborantia tam interna, quam externa. Ex internis egregii sunt usus Elixiria carminativa, visceralia, stomachica, præsertim ubi vitium in primis hæret regionibus: ea enim dissipando flatus, juvandoque digestionem, humorum ad caput congestionem præpediunt. Inter externa prærogativam obtinet balsamus vitæ meus, qui nerveis partibus, tremulum spasmodicum motum in iis excitando, robur reddit. Prostant hoc etiam fine varii spiritus acustici, ut *Mindereri*, *Mynsichti &c.* aqua reginæ Hungariæ, Anhaltina cum spiritu salis ammoniaci, rorismarini, liquore cornu cervi succinato permixta, auribusque cum gossypio intrusa: & inprimis moschus & ambra auribus amica censeri, & in aquis cephalicis soluta adplicari solet. In humidioribus subjectis, & quæ frequenti coryza infestantur roborandi intentione inspergendum raso capiti suadeo pulverem ex succino, benzoe, caryophyllis, radice iridis florentinæ, rasura ligni aloes &c. Quod denique diætam ac regimen attinet, eam ex superioribus licebit repetere; nec est, quod moneamus, nisi ut caput & aurium confinia ab omni frigido & humido aëre probe muniantur curioseque velentur. Quem in finem, sub vehementiori præsertim zephyri flatu, caput cucupha adversus aëris contumeliam defendere præstat: Cujus hæc formula esse potest: Recipe radicis cyperi rotundi, seminis nigelli, succini, benzoes, styracis, iridis Florent. singulorum unciam unam, moschi drachmam semis, florum anthos, lavendulæ, rosarum ana pug. tres, serpilli, majoranæ ana unciam dimidiam. M. F. P.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautelæ circa usum topicorum.

Quemadmodum in oculorum vitiis multæ gravesque noxæ ab externorum, maximeque colly-

collyriorum incauto usu propullulant: ita in aurium affectibus idem fieri observamus: siquidem varia experimenta & tentamina per instillationes liquorum spirituosorum, oleosorum, pinguium & humectantium, vapores ex decoctis nervinis & cephalicis, suffimigia ex gummatibus & ejusmodi plura, plerumque cum damno adhibentur; nisi prius causa materialis, malum fovens, congruis internis fuerit debellata adminiculis. Inprimis ut in omnibus nervorum, ita quoque auditus a debilitate vitiis summopere cavendum à vaporosis & opiatis medicaminibus; siquidem mali causam non tollunt, & laxitatem membranarum acusticarum magis adaugent. Cautius etiam cum cucuphis suaveolentibus, quas pto roborando capite solent adhibere, mercandum est, quoniam multis sunt adversa.

§. II.

Circa venæ sectionem. Sanguinis missiones in tinnitu aurium, gravitateque auditus, quæ a nimia sanguinis copia, ejusque congestione ad caput originem traxit, commodissimum habet locum; maxime si suppressin vel imminutus fluor mensium ac hæmorrhoidum antecesserit: quo in casu venæ sectio in pedibus instituta fructum pollicetur amplissimum. At si narium hæmorrhagiæ cohibitæ tinnitus causam præbeant, eas, si opportuna fuerit ætas, stylo naribus intruso revocare multum juvabit: earum vero emansio, per ætatis rationem facta, resarcienda venæ sectionibus circa singula æquinoctia in pede instituendis; siquidem harum omissio malum, licet jam sit debellatum, revocare valet.

§. III.

Quomodo tractanda obauditio catarrhalis. Quæ catarrhalibus defluxionibus stipata sunt, auditus vitia; efficaciora laxantia, infusaque vinosa, nec non mercurialia postulant, & præterea victus tenuis exsiccans omnem fere pharmacorum vim superabit: nec contemnendam eo in casu efficaciam suffimigia ex temperatis gummatibus præstabunt. Sæpe etiam fit, ut achores, tinea capiös, scabies, aliæque efflorescentiæ præmature consolidatæ & exsiccatæ auditus relinquant gravitatem: quo in casu præter laxantia, & pulveres diaphoreticos cum floribus sulphuris permiscendos, vesicatoria atque fonticuli, derivando materiam exanthematicam operæ pretium faciunt. Si serosæ per nares excretiones cohibitæ auditus difficultatem excitaverint; non est alienum, sal volatile ammoniaci siccum, oleo majoranæ impregnatum crebro naribus admovere.

§. IV.

..in hypochondriacis, ac scorbuticis. Ubi auditus vitia sunt periodica, & hypochondriorum malam constitutionem pro causa agnoscunt; annitendum est, ut ventriculus a sordibus repurgetur, atque suum recuperet tonum; sicut præcedente Tomo Cap. de malo hypochondriaco docuimus: & observavi sæpius, molestissimum aurium tinnitum in hypochondriacis sæpius evenientem, unica absorbentis dosi fuisse curatum. Qui scorbuticam humorum diathesin, & vasorum minimorum obstructiones patiuntur; bene sibi consulunt, si aquis mineralibus cum debito regimine utantur.

§. V.

..à siccitate membranarum. Quæ auditus gravitas ex nimia siccitate membranarum nata fuit; poscit balnea emollientia, infusa decoctaque lubricantia & humectantia, atque juvat tum omnino oleum amygdalarum dulcium auri adstrictæ immittere aut pinguedinem anguillæ tepidam instillare. Præterea nocent vere olea auri improvide infusa. Exterius prosunt fomenta emollientia & paregorica, quorum optimum præbet panis ex furno recenter exemtus, cui balsamus vitæ adspergitur. Ubi vero cerumen aurium coagulatum, &, quod sæpius fit, instar gypsi est induratum; abstinendum à nimio humectantium & oleosorum, quæ vulgo solent commendari, usu. Optimum potius est consilium, si lac, vel quod melius, ejus cremor tepide ope syphonis infundatur auri, vel vapor ex pane calido, è furno extracto, & discisso eidem immittatur: hic enim blando vapore penetrat & emollit viscidam tenacemque materiam. *..à cerumine indurato.*

§. VI.

Quando tuba Eustachiana interius obstructa tinnitui, surditatique causam præbet; præter interna succos viscidos colliquantia & evacuantia, commendantur masticatoria, ut radix angelicæ, imperatoriæ, pyrethri, mastix, zingiber &c. quorum vis proxime pertingit ad affectum locum. Laudantur hoc etiam fine sternutatoria, quippe quæ motum concussorium excitando sæpe expellunt inhærentem materiam; & eadem in hoc casu opem tulisse, testis est TULPIUS *Lib. I. Obs. 35.* *..ab obstructione ductus Eustachiani.*

§. VII.

Cum à nimio sanguinis ac humorum motu ad caput & auditus organa nimiaque humiditate propter perspirationem sufficientem cohibitam ibi collecta & secedente pleræque auditus difficultates suboriantur, maxime omnium curandum est, ut caput in continua & moderata perspiratione conservetur & ab iis omnibus, quæ eam sufflaminant, probe defendatur: cujus generis sunt balneum, conclave, in quo æger dormit, vappidum & declive, capitis post sudorem refrigeratio, maximeque omnium ejus lotio. *..à transpiratione prohibita.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Illustrissima in vigore ætatis constituta fœmina valde obesa, per multos jam annos in matrimonio vixit prole destituta & quoad animi corporisque functiones bene semper valuit, nisi quod ante aliquot abhinc annos confestim vertigine cum gravi aurium tinnitu juncto correpta per intervalla fuerit. Contra hæc mala suasu medicorum variis remediis & præcipue aquis Schwalbacensibus usa est, hisque posterioribus tam felici successu, ut vim mali fractam paulo senserit, recidivæ metum omnem abjiceret. At vero, paucis abhinc mensibus non modo vertigo in caducam transiit, verum etiam tinnitus cum graviori auditus læsione denuo invasit, quibus simul eversio complicatur ventriculi cum rejectione multæ pituitæ, quæ modo gravior, modo levior sæpius recurrit. A medicamentis balsamicis & calidioribus pejus, melius vero a diluentibus & sanguinis orgasmum sedantibus Illustriss. habere solet. Ceterum sat bene ipsi uterina succedit purgatio & ad minuendam propter lautum vitæ genus plethoram ter singulis annis sangui- *Tinnitus aurium à plethora.*

nem è vena secta detrahendum curat. In tali rerum statu mihi demum in consilium vocato quæstio fuit proposita: An ab aquarum Spadanarum interno & externo Aquisgranensium thermarum usu exoptatum sperare liceat auxilium?

Epicrisis cum responso.

Clarissime ex hac morbi historia elucere arbitror, a sola temperati & boni sanguinis nimia in corpore bene valente & plethorico diffluentia vertiginem cum auditus labe posse suboriri. Sanguinis quidem detractionem ter per annū Illustrissima fœmina admisit; sed quum nimio sanguine turgida sine prole vixit lautiorique diæta usa est, plus superflui sanguinis generavit, quam per V. Snem & mensium fluxum, satis fortasse parcum ac moderatum, fuit consumtum. Quæ cum mecum perpenderem, præter ternas V. Snes consuetas, alternatim quoque scarificationes eodem numero instituendas & loco potus ordinarii Selteranam vel communem aquam cum quarta vini parte remixtam bibendam suasi. Præterea à cœna vitaque deside, quibus dedita erat, abstinere jussi; &, quæ salutares antea fuerunt, Schwalbacenses acidulas iterum potandas, quam experimentum cum fontibus Spadanis denuo faciendum consultius duxi. Balneum vero thermarum Aquisgranensium, quæ ob minerale sulphur, quo abundant, nimis calidæ sunt, quum in morbis capitis, præsertim qui à plethora fiunt, tutiquam salutares deprehenderim, reprobavi.

OBSERVATIO II.

Tinnitus aurium in hypochondriaco & hæmorrhoidario.

Vir annum agens quadragesimum secundum, temperamento prædictus cholerico-sanguineo, jam inde à teneris juventutis annis à nimiis lucubrationibus tinnitu aurium leviori cum continua aurium nariumque siccitate laboravit. Aliquot nunc effluxerunt anni, quum tanta hicce affectus incrementa sumsit, ut in altera aure horologii pulsus, in altera tintinnabuli sonitus perpetuo percipiatur, qui omnem prope somnum adimendo vires mirum debilitat. Quod peculiare symptoma longe majori urget vehementia, si quando iracundia, aut vehemens corporis commotio, aut sanguinis quædam à vini generosi potu ebullitio præcessit. Præterea nec capitis dolor, nec vertigo sollicitat, nisi quod autumnali nonnunquam tempore sub humida aëris temperie dolores cervicis tensivi invadant, auditusque tum temporis simul aliqua fiat obtusio. Cruentas sedes rarius expertus æger per aliquot jam annos hæmorrhoidibus cæcis affligitur, qui urunt & tument cum magno pruritu: quibus in ordinem redigendis bina per annum V. Sne ad unciam dimidiam utitur, qua sanguis colore & consistentia bonus detrahitur. Cœna huc usque semper major fuit prandio, alvique officium rite semper constitit. Consultus ego præter V. Soes consuetas scarificationes quoque alternis mensibus triduo ante & post novilunium suscipiendas, crebrumque pediluviorum usum cum hirudinum ad venas hæmorrhoidum tumentes adpositione suasi: tum vero, ut ab animi affectibus probe sibi æger temperet, à cœna abstineat optimeque corpus contra aëris, præsertim autumnalis injuriam defendat & potui ordinario vinum cum tribus aquæ partibus dilutum bibat, consului. Aurium vitio specialius succurrendum duxi essentia moschi cum spiritu rosarum, liliorum convallium & florum chamomillæ R parata, quam bombaci instillatam auri sæpius indere jussi. Quibus probe observatis se brevi noster egregie levatum vidit.

Epicrisis.

Quando cholerici & hæmorrhoidarii auditus vitio obnoxii sunt, scarificationes V. Sne longe efficaciores deprehendi. Insuper notabile in hac morbi historia est, quod in juventute à nimiis lucubrationibus vitaque sedentaria & exorta inde ventriculi imbecillitate malum originem suam repetat, nec perfecte curetur, sed per plures annos, maxime si diætæ accedat vitium, affligat. Docemur denique, aurium vitia, præsertim tinnitum gravem & pertinaciorem à sanguinis magis & humorum vitio eorumque motu ad caput & præsertim auditus organa vitioso, quam a partium auditum constituentium læsione ortum trahere, quod tum maxime fit, si malum per tempus remittit, postea revertitur.

OBSERVATIO III.

Rheumatismus aurium à sanguinis defectu.

Fœmina viginti annos nata, macilentioris corporis habitus vitæque sedentariæ admodum addicta alvi adeo constrictæ est, ut vix sexto die rite deponat, cui vitio simul appetitus magna jungitur prostratio, haud fallax digestionis læsæ testis, ob quam fit, ut si forte in cibis adsumendis paululum excedit, nauseosam circa præcordia molestiam statim persentiat, quam copiosi ructus sequuntur. Jam per tres integros menses gravi hemicrania cum vehementi aurium, inprimis sinistri lateris laborat tinnitu, qui ex somno expertectæ ingentes creat molestias & ab humida frigidaque aëris intemperie nunquam non intenditur. Accesserunt insuper aliquot abhinc hebdomadibus dolores in nucha tensivi, qui in brachiis, maximeque sinistro, ad digitos usque protensi misere nostram excruciant. Pedes, qui plerumque frigidi sunt, summa tenet lassitudo, neque, quod maximum est, recto modo & ordine procedit menstrua purgatio; quæ cum vitio capitis auriumque exacerbato ut plurimum orta per quatuordecim dies durat, copiosa demum muci albi excretione subsequente.

Epicrisis cum consilio.

Recte omnino ea, qua ægrota nostra laborat, affectio dici potest rheumatica capitis, cujus proximam causam in stagnatione & decubitu seri circa membranas capitis & eas maxime, quæ aurem internam, præsertim sinistri lateris investiunt, reponendam esse ducimus. Occasionem huic malo præbuit ingens ob excessivam menstruam purgationem motuum vitalium imbecillitas, qua humores hinc inde in partibus nervosis & musculosis stagnantes dolores tensivos & gravativos cum insigni lassitudine inducunt; in intestinis vero flatus & spasticas stricturas seu pathemata hypochondriaca suscitant. Nam instar regulæ practicæ probe tenendum esse reor; ab inopia & defectu boni ac temperati sanguinis pariter atque à nimia ejus abundantia & capitis & intestinorum morbos, qui mali hypochondriaci consueto nomine veniunt, excitari. In hoc casu primo omnium symptomati urgentiori, atroci videlicet capitis dolori succurrendum duxi,

duxi, eo quod ea dolorum ac spasmorum indoles ac potentia est, ut universam tam functionum naturalium, quam motuum vitalium oeconomiam non modo turbet & pervertat, verum etiam genuinam convenientium remediorum in sanando efficaciam impediat. Præscripsi itaque linimentum nervinum ex quatuor liquoris nostri anodyni & una balsami vitalis parte compositum cum linteo duplicato fronti & temporibus bis de die applicandum, utpote quod discutiente roboranteque & anodyna virtute sua mitigandis capitis doloribus mirifice opitulatur. Deinceps usum elixirii nostri sic dicti visceralis temperati, quod omnibus anhypochondriacis palmam præripit, inter prandium ad roborandam ventriculi & intestinorum vim digestricem, interposito nonnunquam laxante rhabarbarino, ordinatoque pro potu ordinario decocto radicis chinæ cum portione cinnamomi & corticum aurantiorum recentium, commendavimus. Quorum remediorum frequenti usu negotium mensium in ordinem redactum, vitiisque primarum viarum sublatis conveniens omnibus solidis partibus robur conciliatum per Dei gratiam effecimus.

Observatio IV.

Auditus gravitas per inediam sanata.

Vir generosus, Consiliarius Aulicus, quadragesimum annum nondum ingressus, constitutionis, ut ex pleno corporis habitu floridaque facie apparebat, sanguineo-phlegmaticæ, ob majorem paulo ciborum appetentiam à dimidio anni pinguior factus ab eodem tempore obtusum & graviorem animadvertit auditum, quem aëre præsertim pluvioso ita ingravescere conquerebatur, ut vix ullam vocem distincte satis percipere valeret. Multis quidem sed frustraneo effectu usus adminiculis, me tandem ad aulam Principis sui vocatum consuluit. Tum ego hancce auditus labem sine medicamentis me curaturum promittens curam per inediam hoc modo instituendam suasi. Primo omnium, purgato probe corpore & sanguine per V. Snem evacuato, ab omnibus jusculis, pinguibus, ovis, piscibus car neque cocta abstinere jussi, & nihil quotidie carnis præter eam, quam libra dimidia ponderat, portionem assatæ cum viginti aliquot passulis exacinatis & prunis coctis admisi. Dein, loco panis panem bis coctum & pro potu consueto Decoctum Chinæ, graminis & sarsaparillæ bibendum commendavi; quo itidem singulis diebus mane ad aliquot patellas calide hausto corpus ad blandum in lecto sudorem componere deberet. Ut tandem vini potus sit modicus, motus insimatur frequentior, & vigiliis potius quam somno Vir generosus indulgeat, consului. Ego quidem ex aula abiens vix ipsum huic severæ medicationis legi obtemperaturum credebam; at ille nihilo secius parcam victus rationem tam curate observavit, ut mihi à Principe in consilium rursus adscito mirum plane videretur, obesitatem ad ulnæ dimidium imminutam pristinamque auditus integritatem exinde redditam fuisse; quod gratissimo animi adfectu nunciabat mihi lætissimus.

Epicrisis.

Abstinentiæ & inediæ tanta vis inest medicinalis, ut non modo in vitiis stomachi omnibus fere, in quibus eam CELSUS *Lib. IV. p.* 217. commendat, colluviem crudorum humorum abstergendo, calorem & tonum deficientem restituat, verum etiam copiam seri evacuando solidorum tonum intendat, totumque sanguinis circulum cum excretionibus promoveat; ac adeo iis adfectibus, qui ex nimia seri abundantia proveniunt, occurrat insignissime. Recte hinc HIPPOCRATES, *Sect. VII. Aph.* 59. corporibus prehumida carne præditis famem commendat; namque sua hæc efficit sensim atque æqualiter. Et idem quoque *Lib. Epidem. VII.* æque ac *Celsus* in morbis capitis gravioribus exercitium corporis & abstinentiam a carnibus, præsertim pinguibus & vino plurimum collaudat. Ut & ego plena fide testari possum, me in cachexia, ictero, exulcerationibus scorbuticis & variis cutis vitiis, neque minus in affectibus soporosis & paralyticis sola per inediam cura, quæ tantum fit carne pauciori assata sine inflantibus, sine pinguibus, & glutinosis, mirificum effectum vidisse productum. Quoniam itaque hæc auditus labes a sola humiditate in auditus partibus stagnante originem suam duxisse mihi visa fuit, sola quoque abstinentia, quæ humidum nimium absumit, sublatam eam futuram bono omine judicavi.

Observatio V.

Gravitas auditus in famina sanata.

Matrona sexaginta & aliquot annorum, vegetæ alias constitutionis, & ob insignem vim ventriculi concoctricem, qualiacunque æque bene digerens esculenta; alvo nonnunquam sicciore, tempestateque pluviosa existente, gravativum capitis cum auditus difficultate persentit dolorem, qui a sumtis cibis leniter subducentibus, ut dulcibus & salitis, vel etiam pilulis nostris polychrestis aut ab aliquot Balsami nostri vitæ guttulis cum bombace auri inditis feliciter cessat. Aliquot abhinc mensibus in sinistra aure audiendi facultatem penitus amisit, quæ imminuta tamen in dextra remansit. Suasi hinc ut per intervalla rhabarbari drachmam unam cum uncia una Coffée in aqua leniter coctam solutamque biberet, & frustulum allii alternatim cum essentia quadam acustica, quæ essentiam Colocynthidis & Moschi habebat, bombaci ad aliquot guttulas infusa læsæ auri applicaret. Quorum remediorum usu laudabilem percepit effectum.

Epicrisis.

Quemadmodum, teste *Hippocrate aph.* 24. *Sect. III.* pueri juvenesque ob nimiam aurium humiditatem; ita senes ob harum siccitatem secundum ejusdem gravissimi Auctoris placita *aph.* 31. *sect.* III. auditus vitiis valde obnoxii sunt. Nunquam tamen non, annotante pariter *Hippocrate Sect. IV. Aph.* 28. salutaris observatur alvus in aurium vitiis liquida, dum exinde motus sanguinis a capite ad infernas partes egregie derivatur. Sed uti omnes senibus tum interni quam externi sensus; ita visus quoque & auditus admodum debilitantur: & cum nervi membranæque sensoriorum in iis rigidiores non satis rore imbuti sint subtilissimo nerveo; auditus pariter organon ad motum aëris tremulum percipiendum minus existit idoneum. Quæ cum ita sint, externa spirituosa remedia, quæ spiritus reficiunt & subtili acrimonia sua stimulante vigorem & motum nervosis tunicis addunt, nunquam destituta bono effectu deprehendi. Ideo quoque ab allii frustulo auribus immisso, quod plebejum & domesticum experimentum est, singula-

gularem sæpius fructum animadverti. Quando vero paralyticam adfectionem auris unius aut utriusque comitatur vel sequitur audiendi gravitas, aliquot salis volatilis purificati grana cum pauxillo castorei mixta auribusque indita, tonum & robur relaxatis partibus conciliando, eximie opitulantur.

Observatio VI.

Auditus læsio ex vitio primarum viarum.

Vir quidam sexaginta annorum, complexionis melancholico-cholericæ, jam à decem abhinc annis audiendi quadam difficultate ab angina maxime, qua cum sæpius fuit conflictatus, laboravit. Ad abigendum igitur hocce malum suasu medici cujusdam Balsamo Schauriano per aliquod tempus frequenter usus plenariam auditus in dextra aure abolitionem animadvertit. Cumque simul hæmorrhoides, quæ rite antea fluxerunt, penitus silerent, accidit, ut sinistram pariter aurem, post lenem corporis motum aut sub inclinato paululum capitis situ vehemens susurrus sibilusque afficeret, quem ex ventriculo cibis repleto ortum ducere judicans ita sermone exprimebat: *Er fuhle recht, vvie es Ihm von unten hinauf als ein Wind hinein fahre.* Quæ cum ita sint, ne audiendi facultate in altera aure æque privatus plane surdus evadat, vehementer metuit.

Epicrisis.

Quemadmodum reliqua capitis & nervorum vitia ex pravis maxime humoribus oriuntur in prima regione stagnantibus, dum molesta partium nervosarum vellicatione spasmos concitant, quibus alienus cum sanguine minus puro humor ad caput delatus ibi stagnat motumque & sensum pro diversitate locorum ac nervorum varium adigit: ita quoque in præsenti hoc casu gravis aurium cum obauditione tinnitus ex primæ regionis vitio suos mutuari natales recte statuitur. Quod vero si incidit, nihil ducimus consultius, quam ut medicus ad corruptos in primis viis humores & abhinc prodeuntes perversos sanguinis ac humorum motus mentem probe advertat. Crassissimus enim error est eorum, qui neglecta in capitis affectibus prima regione ad caput tantummodo respiciunt variaque nervina, cephalica & nimis calida remedia adhibere solent, quibus tantum abest ut nervorum systema roboretur, ut potius humores stagnantes mirum exacerbentur, adeoque haud mirum videri possit, quare balsamum illud Augustanum in auditu difficili plus detrimenti attulerit, quam emolumenti. Memini me molestum aurium tinnitum crebrius infestantem in hypochondriaco, qui alvi erat adstrictioris, paulo majori dosi lapidum cancrorum cum aqua frigida sumtorum præsentaneo auxilio mitigasse; quod pariter in senibus, in quorum ventriculo ingesta facile coacescunt, à me observatum est. Ceterum, præsenti huic ægroto consilium dedi, ut una cum pulvere nostro præcipitante quatuordecim numero pilulas balsamicas alternis diebus sumeret.

Observatio VII.

Contumax obauditio fortiori purgante curata.

Vixit ante triginta circiter annos celebris in Academia nostra Professor, vir provectioris ætatis, macilentus, qui cum per sedecim & ultra annos audiendi sensu in dextra aure privatus, idem malum sinistræ accidere auri deprehenderet, meum imploravit auxilium. Quare ego singulis ægritudinis momentis probe perpensis à purgatione per pilulas cephalicas initium curationis suscipiendum statuens hancce præscripsi formulam: Recipe Extract. panchymag. Crollii, Mercur. dulc. Cinnabar. aloës depurat. singulorum drachmam dimidiam, salis succini, trochiscor. Alhandal, resin. gialapp. ana gran. XII. M. F. cum Balf. Peruv. ex scrupulo uno N. XIV. pilulæ, quas bis per hebdomadem mane adsumat. Ipse vero profundis meditationibus implicitus minime attendit præscriptum in capsula pilulis utendi modum, sed eas brevi intervallo obambulando deglutit omnes. Binis circiter horis elapsis truculentis imi ventris cruciatibus, nec non nauseosa circa præcordia sensatione, crebrisque lipothymiis correptus confestim me vocari jussit. Accessi igitur & interrogatis tam subitaneæ mutationis causis ægrum mox lecto tradendum variisque externis analepticis reficiendum curavi: tum vero, ut copioso lacte & multis pinguibus uteretur, suasor fui. Quibus effectum per Dei gratiam est, ut soluta alvi constipatione quater alvum, licet inter acerbissima ventris tormina deponeret. Proxime abhinc capitis dextrum latus vehementissimi occupabant dolores spastici, qui circa aurem maxime dextram tanta sæviebant atrocia, ut somnum omnino adimerent. Sed percepto dein horrendo, instar bombardæ explosæ, in hac dolente aure fragore remiserunt, & qui antea abfuit audiendi sensus perfecte rediit. Posthæc in sinistra pariter aure priori plane similis ludebatur scena, nec dissimili effectu; siquidem hac ratione pristinæ auditus incolumitati noster ex voto redditus superstes adhuc & integer plus minus sex transegit annos.

Epicrisis.

Notatu perquam dignus & plane mirabilis est purgantis acrioris in enormiori dosi ad surditatem sanandam effectus, quo docemur, ad magnos, eosque contumaces & inveteratos morbos tollendos non levioribus, sed magnis & efficacissimis opus esse remediis. Procul dubio hæc surditas in nervo auditorio a tenaci humore obstructo oborta a potenti medicamento vehementem nervosis partibus motum, qui impactum humorem vecte quasi expulit, inducente simul & semel remota fuit, quod ex sono fragoris interno cognoscere licet. Ne autem tanta purgantis acrimonia propter spasmos in intestinis excitatos languido & senili corpori majus inferret damnum, humectantia & pinguia propinanda esse consului, eo inductus ratiocinio: si virulentam arsenici acrimoniam hæc ipsa remedia in copia assumta delinire & innoxiam reddere possint, multo magis ad acrimoniam purgantium demulcendam, ne noxam inducant, idonea esse.

Observatio VIII.

Auditus abolitio & cura mercuriali male tractata.

Non adeo multo abhinc tempore misit ad me Serenissimus Princeps insignem militiæ præfectum, virum vigore & ætate florentem, ut ipsi auditum, quo penitus destitutus erat, restituerem. Cum in acerbi hujus mali causam atque originem inquirerem, ex salivationis mercurialis cura illud ortum duxisse ab eo intellexi, quod ob

ob insigne tædium & molestiam non totam istam sustinere voluerit, sed corpus nimis cito frigido liberiorique aëri commiserit, à quo tempore caput gravari & auditus sensus turbari cœpisset, ita prorsus, ut per duos tunc menses audiendi facultate omnino careat. Perspecta sic mali causa curationem ita instruendam duxi, ut humor vitiosus interioribus ac sensibilioribus auris partibus firmiter impactus accommodata medicina removeatur. Quo fine omnium maxime exquisite corpus purgandum decrevi medicamento, cui non infirma vis sit, pravum subsistentem humorem à supremis & infimis locis proliciendi & foras eliminandi. Id quod hacce formula præstare solemus: recipe Gummi ammon. depurat. Extract. rhabarb. aloes rosat. mercur. dulc. cinnab. singulorum drachmam dimidiam, trochisc. Alhand. salis succini, croci, castorei ana gr. XII. M. F. l. a. cum Bals. Peruv. Pilulæ ex scrupulo uno No. XX. quas pro dosi ter alternis diebus exhibuimus. Pro potu decoctum ex lignis temperatioribus paratum, vino interdicto & parciori victu præscripto, una cum pediluviis quovis die mane & vesperi tepide adhibendis commendavimus. Præterea externe gossypium balsamo nostro vitæ madidum auribus indendum nuchæque vesicatorium, quod in usu habemus, blandum atque benignum imponendum suasimus, subjuncto simul ad mucum è naribus eliciendum pulvere quodam nostræ præparationis sternutatorio. Quorum remediorum energia id Dei auxilio effectum est, ut malo in dies magis magisque decrescente longe meliorem audiendi facultatem noster adquisiverit & cum aliis sermones miscere potuerit, quantumvis malum non ex toto fuerit sublatum.

Epicrisis.

Quam efficax & præstabilis ad magnos ac præsertim ex contagio venereo ortos morbos eradicandos, cura est per salivationem perite & circumspecte tractata, tam nociva, imo pessima est, si ab imperito quodam homine, vel insuper habito convenienti regimine, suscipitur. Tantum enim abest, ut levamen adferat, ut malum potius exacerbet & pejora sæpius difficiliusque sananda accersat symptomata, quod longa experientia edoctus plena fide testari possum. Ego à decenti regimine, quod ad sanitatem recuperandam sub hac cura summe necessarium est, neglecto, cum caput nimis cito frigori exposuerunt ægri, jam terna vice in artis exercitio plenariam observavi surditatem, eamque, quod non inter initia statim prospectum malo fuit, immedicabilem. Quod vero tam difficilis ex hac causa natæ surditatis sit curatio, hæc mihi subesse videtur ratio: sub mercuriali cura à partibus extremis & infimis ad caput, maximeque ad glandulosas ac nerveas ipsius membranas ferri vitiosi copia magno cum impetu adpellitur, quas, uti in palato, naribus & gingivis videmus, nimium relaxat; hinc nihil dubii est, quin etiam ad nerveas illas tunicas, quæ interiora auditus ossa & concamerationes cingunt, humor vitiosus delatus hæreat, qui dein a frigore inspissatus & impactus ex locis ejusmodi magis abditis difficillime dimovetur. Balsamum nostrum spirituosum, sicut ad omnia nervorum vitia à nimia laxitate orta; ita quoque ad auditum, si ex eadem causa perii, restituendum, remedium multo pulcherrimum est & efficacissimum, quod humorem discutiendo egregium partibus robur addit. Si rursus mihi ejusmodi obtingeret casus, suaderem salivationem; sed meliori vitæ ordine & regimine denuo instituendam. Id quod vero ut inter initia statim fiat, necesse est.

Plures de auditus vitiis casus legantur in *Consult. ac Respons. Medicinal. Sect. I. Casu XXXIX. XL. & XLI.*

CAPUT VII.

De aphonia.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Voce loquelæ vulgo intelligimus productionem vocum articulatarum, animi conceptus cum aliis communicantem. Vox autem non articulata dicitur sonus, & est aëris exspirati, atque per asperam arteriam, laryngem, hujusque rimam, quæ glottis audit, vi quadam expulsi, ad cava oris & faucium varie figurata facta illisio & repercussio. Quanquam igitur loquela à sono differat; tamen illa sine hoc fieri nequit, tantum abest, ut vitiatis, quæ edendo sono tributa sunt, organis, velut speciatim aspera arteria, ejusque caput, larynx dictum, cum annexis cartilaginibus, musculis, & nervis, nec non fornix palati sunt, produci possit; & hinc deperdita sonum efformandi facultate, loquendi simul potentia pereat, necesse est. Hinc jam ex antiquis GALENUS *L. de præcogn. post. b. c. 6.* multis evicit experimentis, quod nervorum recurrentium, qui ex pari vago & nervo accessorio efformantur, & ad laryngem, nec non docente novissime WINSLOVIO *Anat. P. III.* §. 112. ad linguam tendunt, uno abscisso animal semivocale, utroque vero resecto, plane mutum omnique & sonum edendi & loquendi potentia destitutum reddatur. *Differentia soni & loquelæ.*

§. II.

Hoc vitium, ubi sonus cum loquela perit, quod in hystericis frequenter fit suffocationibus, vocatur a medicis aphonia. Nos autem, aphoniæ nomine strictius sumto, per eam intelligimus, loquendi sive voces articulatas producendi impotentiam, a solo linguæ vitio pendentem: ubi soni quidem produci possunt, sed lingua vocem articulatam extricare nequit, oppressisque potius conatibus conticescit. Huic valde affinis est linguæ hæsitantia, quam balbutiem, *das Stammlen*, & ea laborantes Psellos vocamus: ubi voces quidem articulatæ proferuntur, sed non satis distincte exprimuntur; quoniam lingua ad ideas tanta celeritate, quanta in mente excitantur, enunciandas, impar & quasi nimium gravis videtur. *Quid per aphoniam intelligamus.*

§. III.

Quum linguæ potissimum vitium in aphonia accusamus, inque ea morbi sedem collocamus: operæ pretium erit, illius structuram, quantum nostræ tractationi favet, paullo rimari. Est vero lingua musculus, omnium fere mobilissimus; qui ob fibras varie figuratas, longitudinales, transversas, perpendiculares, acuminatas, angulosas &c. nec non musculos mylostylo hyo- & genioglossos, æque ac illos, qui ossi hyoideo sunt tributi, *Linguæ structura.*

buti, in omnem plagam celerrime moveri poteſt. Dicti hi muſculi vim ſuam movendi nanciſcuntur à ramo tertio, qui audit maxillaris inferior, paris quinti nervorum, quod totum ferme motorium eſt; quemadmodum par nonum ad guſtum efformandum deſtinatum eſſe videtur. Hac volubili & in omnem partem mobili lingua, ſi ſoni ope laryngis formati in certas litteras modificantur, oritur loquela. Quo vero difficilior linguæ motus eſt; eo difficilior fit loquela: & illo ceſſante, ceſſat loquendi potentia, licet ſoni ſatis clare produci queant.

§. IV.

Sedes & cauſſa proxima aphoniæ.

Quum motus alicujus partis imminuitur vel tollitur per imminutum aut interceptum fluidi nervei in nervos influxum; nervi vero linguæ motui deſtinati à pari potiſſimum quinto proficiſcantur: facile patet, ſedem aphoniæ in dicto nervorum pari quærendam, ejuſque cauſſam proximam in plus minus imminuto fluidi nervei in illum nervum influxu collocandam eſſe. Et in hac confirmamur ſententia, ſi conſulamus anatomicas eorum ſectiones, qui in vita fuerunt aphoni: ſic teſtatur BONETUS *in ſepulchr. anat. L. I. Sect. 22. obſ.* 7. ſe in viro ex melancholia in furorem abeunte, & aphono ad mortem uſque manente, cerebrum ſicciſſimum, nervorumque origines ſicciſſimas ſolitoque graciliores, lingua illæſa, repeiſſe; & *obſ.* 20. caſum allegat ex RIVERIO, de balbutiente mortuo, in cujus cerebro circa nervos linguales cyſtis reperta fuit, foramen habens, & continuum ſerum plorans.

§. V.

Aphonia ex paralyſi linguæ.

Quicquid igitur influxum fluidi nervei in nervos motui linguæ deſtinatos remorari valet; id ad aphoniam contribuit. Præcipua hinc conſideratio debetur linguæ paralyſi, quæ vel antecedit, vel ſequitur affectus hemiplecticos & apoplecticos. Talis nonnunquam occurrit in ſenibus, corporibuſque valde languidis ac debilitatis; & ſi ſola eſt, præſagit plerumque hemi- vel apoplecticum effectum, ſi vero hunc excipit, cum torpore ipſius memoriæ ac ingenii complicatur, & prioris morbi recurſum minatur. Lingua tali in caſu ordinario eſt tumida, flaccida, ſemiſtupida, minuſque mobilis, guſtus imminutus, & in hemiplexia in altero tantum latere vitiata.

§. VI.

.. ex ſeri circa nervos ſtagnatione.

Levioris præſagii eſt aphonia, quæ ex ſeroſorum humorum ſtagnatione, vel plane ſeceſſione, nervos quinti paris ad linguam tendentes comprimente proficiſcitur; neque tamen minus gravis eſt, curationique ſatis rebellis. Hæc fit poſt excretiones ac exanthemata ſeroſa, intus acta, fovente cum primis tempeſtate humida ac pluvioſa. Sic obſervationes de aphonia poſt ſudores cohibitos in A. N. C. *Vol. III. obſ.* 82. poſt catarrhum non rite tractatum in FORESTO *L. XIV. obſ.* 32. & A. N. C. *Vol. II. obſ.* 67. poſt variolas relicta *ibid. Vol. I. obſ.* 112. relatas legimus. Ejuſmodi ſeceſſio ſeri ad nervos linguales per externam quoque violentiam, ictum vel caſum produci poteſt: unde aphoniam ex caſu ab alto ſubortam deſcribit POTERIUS *Cent. II. Cap. II.*

§. VII.

.. ex ſanguinis congeſtione ad linguam.

Oritur aphonia porro ex nimia ſanguinis ad fauces, & linguam congeſtione; quæ vero imminuta humorum mole protinus ceſſare ſolet. Sic de tali affectu per inſequutam narium hæmorrhagiam ſanato caſum videas in A. N. C. *Vol. III. obſ.* 113. Idem malum ſequitur etiam inopportunam venarum raninarum ſectionem, ſi in valde plethoricis, non præmiſſa in pede venæ ſectione inſtituatur: unde quoque graves faucium inflammationes excitari, frequens docet experientia. Cum primis vero ex hac cauſſa ſubortam aphoniam novi in fœminis, menſtruorum vitio laborantibus, ac hyſterica paſſione divexatis: concurrentibus nimirum imi ventris ſpaſmis, qui humores vitales ad ſuperiora cogunt; unde virgines circa pubertatis annos conſtitutæ, menſiumque eruptionem primum experientes hoc non raro incurrunt vitium. Conjunctum illud hoc in caſu eſſe ſolet, cum tumore ac rubore faciei & oculorum, vaſorum turgeſcentia, arteriarum vehementi pulſatione, & deglutiendi difficultate.

§. VIII.

.. ex verminibus.

Notabilis denique & ſatis frequens eſt aphonia, quæ vermibus intra ventriculi & inteſtinorum canalem hoſpitantibus debetur. Talis ſubito invadit, & exturbatis vermibus protinus remittit. Cognoſcitur ex imi ventris torminibus vel prægreſſis, vel adhuc junctis; aliiſque ſymptomatibus, vermium præſentiam ſignificantibus: & originem trahit à ſpaſmodicis partium imi ventris nervoſarum contractionibus, quibus vitales ſucci valido impetu ad fauces & linguam compelluntur, ibidemque ſtagnantes nervos motui linguæ dicatos comprimunt. Ipſe tales caſus ſæpenumero vidi, & feliciter curavi; nec aliorum auctorum deſunt teſtimonia: vid. A. N. C. *dec. III. anno III. obſ.* 147. *Vol. II. obſ.* 62. & ibidem *obſ.* 160. exſtat caſus, de aphonia periodica, quæ toties invaſit, quoties tormina a vermibus fuerunt producta, hiſque ſopitis ſtatim iterum ceſſavit.

§. IX.

Cauſſæ occaſionales & prognoſis.

Dantur adhuc aliæ cauſſæ, quæ in diſpoſitis ad aphoniam plurimum contribuunt. Tales ſunt abuſus potuum ſpirituoſorum, & frequens crapula, unde aphoniæ ex ebrietate ortæ jam HIPPOCRATES 5. *aph.* 5. meminit. Porro huc ſpectat gravis terror, & refrigeratio partium præſertim inferiorum. quæ momenta eo magis perniciałem vim exſerunt, ſi tempore, quo naturales fluunt hæmorrhagiæ, incidunt. Nec ſilentio prætermittenda tempeſtas pluvioſa, & commoratio in locis humidis, maxime in ſubjectis pituitoſis ac catarrhalibus. Prognoſis aphoniæ pro ejus cauſſis varia eſt: quæ enim ex vermium vitio, vel in paſſione hyſterica, aut menſium difficili eruptione accidit, curatu facilis eſt; quæ vero linguæ paralyſin pro cauſſa agnoſcit, omnem fere reſpuit ſanationem; aut ſanata facile redit affectumque cerebri graviorem præſagit.

CURATIO CUM CAUTELIS PRACTICIS.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Aphoniam curaturus eo reſpicere debet, ut primum cauſſas influxum fluidi nervei in nervos linguales, hos comprimendo remorantes removeat, & deinceps robur earum partium confirmandum curet. Quemadmodum vero illæ cauſſæ multum inter ſe differunt: ita variam quoque medendi rationem exigi, quilibet perſpiciet; facileque

col-

colligetur, eam aphoniam, quæ caussæ intra ipsius cranii thecam reconditæ debetur, sanationem admittere non nisi difficillimam.

§. II.

Cura aphoniæ ex linguæ paralysi subortæ.

Quæ igitur ex vera linguæ paralysi suboritur aphonia; poscit fieri ad nervos & cerebrum decumbentis discussionem & evacuationem. Repetenda hoc loco ea sunt, quæ capite de paralysi docuimus; & opus adgrediendum venæ sectione, clysteribus paullo acrioribus, diureticis, sternutatoriis &c. speciatim in usum vocanda & ipsi extrinsecus linguæ sunt adplicanda nervina & balsamica, quo nomine commendari solent aquæ spirituosæ liliorum convallium, primulæ veris, spiritus rorisinarini, serpilli, formicarum, essentia ambræ, balsami peruviani, oleum cinnamomi, caryophyllorum, & nostrum vitæ balsamum, paucis guttis saccharo excipiendum, & sub lingua detinendum. Interne etiam dictum vitæ balsamum cum tribus spiritus salis ammoniaci vinosi, & duabus tincturæ antimonii acris partibus combinatum, bis vel ter quotidie ad XXX. guttas summo cum fructu exhibebitur: nec erit alienum, blanda nuchæ adplicare vesicatoria.

§. III.

Aphoniæ catarrhalis curatio.

Si sudorum suppressiones, aut excretionum catarrhalium cohibitiones ad malum contribuerunt: nihil superat diaphoreticorum & diureticorum rite usurpatorum efficaciam; restituta enim diaphoresi, mox redire deprehenditur loquendi facultas. Laudem hinc merentur quam maximam infusa theiformia, cum blando regimine potanda; spiritus cornu cervi succinatus, tinctura antimonii acris, essentia succini, maxime si cum essentia balsami Peruviani, aut balsamo vitæ nostro permisceantur.

§. IV.

Aphoniæ sub salivatione mercuriali evenientis curatio.

Fit nonnunquam, ut sub ipsa mercuriali salivatione aphonia accedat; quando scilicet serosi ac salivales humores nimia quantitate ad fauces & linguam redundant. Quo in casu eo dirigenda est curatio, ut humores isti a capite deriventur & evacuentur. Præstant hoc decocta diaphoretica, calide bibenda; & laxantia, maximeque pilulæ cephalicæ, acriori stimulo imbutæ, non neglecto convenienti regimine.

§. V.

Emplastrum ad aphoniam.

In aphonia, quæ post insultus hemi & apoplecticos remanet, satisque pertinax est, insignem usum emplastrorum, quæ ex terebinthina, seu pice, & gummatibus Carannæ, mastychis &c. parantur, & nuchæ adplicantur, observavi: reliqua enim, utut generosa remedia, hoc in casu, spem omnino fallunt.

§. VI.

Aphoniæ ex sanguinis vitio curatio.

Si malum à nimia sanguinis versus caput congestione proficiscitur; omne fere curationis punctum convenienti sanguinis subtractione absolvitur. Hanc oportet esse largam, & pro circumstantiarum ratione vel per venæ sectiones, in pedibus, brachio, & nonnunquam sub lingua instituendas, vel scarificationem ac cucurbitas administrare decet. Jungenda his pediluvia, quæ humores ad inferiora derivent; nec non interna antispasmodica nitrosaque, eo quod his in casibus infernarum partium spasmi plerumque sint complicati. Hinc operæ pretium faciunt pulveres temperantes cum nitro cinnabarique mixti, aut liquor noster anodynus, cum essentia castorei maritatus.

§. VII.

Cautela circa venæ sectionem & spirituosa.

Quamvis venæ sectio remedium sit generosæ & magnæ ad hunc affectum efficaciæ: attamen cavendum, ne ea promiscue utamur. In senibus enim, languidis, viribus exhaustis ac magis pituitosis subjectis plus adfert detrimenti, & præservandi apoplexiam fine justo liberalius adhibita, hanc potius provocat. Locum potius habet, ubi pulsus celer est & magnus, facies rubicunda, sanguineque turgida: quo tamen casu stricturæ infernarum partium clysteribus, frictionibus, ac pediluviis prius sunt demulcendæ. Ante tusam venam in plethoricis cavendum etiam est à medicinis calidioribus, spirituosis ac nervinis, earumque tam interno, quam externo usu; quoniam humores magis commovent, eorumque raptum ad fauces augent.

§. VIII.

Externorum anodynorum usus.

Si spasticæ constrictiones faucium & linguæ aphoniam produxerunt; uti fit in hystericis & hypochondriacis paroxysmis, in quibus degluriendi juncta est difficultas: plus juvant externa paregorica, quam interna remedia. Commendantur nimirum eo fine frustulum castorei, vel nucistæ, vel theriacæ, vel salviæ sub lingua detentum, aut balsami vitæ cum liquore anodyno mixti paucæ guttæ linguæ instillandæ. Præterea operæ pretium faciunt clysteres carminativi, fotus & insessus emollientes ac pediluvia.

§. IX.

Aphonia ex vermibus curata.

Quæ denique vitio vermium intra canalem intestinorum stabulantium fit aphonia: facile curatur anthelminticis, ac iis remediis, quæ stricturas intestinorum demulcent. His enim quiescentibus, redit loquendi facultas; sed nondum sublata caussa, quam vermes præbent, sæpius iterum aboletur. Quare sub quiete spasmorum opera est danda, ut ingrati hospites convenientibus è corpore proscribantur adminiculis.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Aphonia post menstrua frigore suppressa.

Virgo spongiosioris habitus, floridæ faciei, sanguinis & succorum plena, & octodecim annos nata, aliquando cum mensium patiebatur profluvium in itinere constituta, nimio semet exposuit frigori. Domum redux dolore capitis gravativo, turgidis ac rubicundis in facie existentibus vasis, corripiebatur; noctem transigebat inquietam, & mane omni loquendi potentia se destitutam sentiebat. Hæc per quatuor durabant dies; quibus nec cibum nec potum adpetebat, somno fruebatur turbulento; mens tamen & omnes sensus sibi constabant, ac extremæ quoque partes calore perfusæ erant. Medicus, cum alvum strictiorem deprehenderet, clysterem protinus infundi, deinde ex vena in pede tusa tres cruoris circiter uncias detrahi jussit: sed aphonia magis invalescebat. Ego vocatus, & pulsum adhuc celerem atque magnum animadvertens, venam rursus incidendam, septemque sanguinis uncias adhuc mittendas curavi: & postea, pulsu satis valido existente, essentiam castorei, cum spiritu salis ammoniaci & liquore anodyno minerali remixtam, triginta ejus guttas quavis quarta hora ex aqua liliorum con-

convallium sumendo, ordinavi. Brevi post per totum corpus erumpebat sudor, facies detumescebat, somnus erat tranquillior, & continuata per nycthemeron medicina, loquendi facultas omnino redibat.

Observatio II.

Aphonia à pedum refrigeratione orta. Priorem casum illustrat alius, qui sic se habet: puella novem annorum macilenta, ex refrigeratione corporis maximeque pedum noctu facta, mane in loquendi difficultatem cum linguæ tumore incidit. Præscripta protinus externa pariter ac interna cephalica & nervina nihil utique ferebant opis. Hinc vocatus ego, cum adhuc frigidos deprehenderem pedes, eos fricari & pediluvio ex aqua simplici, furfuribusque triticeis bis quotidie imponi jubebam: quibus spem fallentibus, suadebam, ut binæ cucurbitulæ cum scarificatione brachiis admoverentur. Quo facto post aliquot horas magnum sensit levamen; & adhibito subinde capitiluvio, quod ex vino cum herba thymi, saturejæ, serpilli & majoranæ confectum erat, perfectam recuperavit sanitatem.

Epicrisis utriusque casus.

In hoc utroque casu debetur aphonia congestioni sanguinis ad caput; quæ per partium inferiorum refrigerationem fuit provocata, & quidem majori cum periculo in priori casu, ubi simul cohibita sunt menstrua. Adplicata in hisce casibus mox ab initio specifica cephalica, volatilia & nervina plus nocent, quam prosunt, siquidem stagnantem sanguinem magis commovent, & calefaciunt. Iis potius opus est remediis, quæ derivant à capite congestionem, & infernarum partium stricturas demulcent: quorum primaria sunt pediluvia & sanguinis missiones. Pediluvia non ordinare soleo, si pedes existunt frigidi, nisi per frictiones hi paullulum incaluerint. Sanguinis missiones in fœminis, menstrua & horum retentionem passis per venæ sectionem in pede; in tenerioribus autem, quæ lunare nondum persolverunt tributum, per cucurbitulas cum scarificatione brachiis admotas, quæ etiam in pueris & infantibus locum habent, summo cum fructu sæpius institui. Sed notari meretur, sanguinis detractionem sufficientem esse debere, quoniam, si parcior fuerit, plus infert detrimenti: unde eam in priori casu repetendam putavi. Si pulsuum vehementia adhuc continuat, subjungenda antispasmodica; & denique blanda nervina.

Observatio III.

Aphonia à vermibus. Requisivit haud ita pridem vir egregius & de nostra arte optime meritus meum supra singularem adfectum consilium, quem in conspectum dare operæ pretium erit: honesto loco natus puer, qui vegeta semper usus valetudine nunc undecimum complevit annum, nec levissimi quidem loquelæ vitii per totam vitam suam meminit, ex improviso loquendi destituitur potentia, adeo ut præter verbum *Mama*, quod sub magno nisu voceque submissa profert, nihil omnino articulata voce pronunciare queat. Accedunt insuper molestæ hinc inde tensiones spasticæ, quæ totum cervicis & dorsi tractum in consensum rapiendo insignem his partibus torporem movendique & flectendi impotentiam inducunt. Medicus tam acerbi mali causam in verminosam rejiciens progeniem varia contra vermes alias efficacissima eaque laxantia, roborantia, antispasmodica & præcipitantia adhibuit remedia tantumque profecit, ut dejectis quindecim lumbricis, ciborum adpetentia cum virium aliquo augmento redierit, somnus tranquillior & alvus quotidie lubrica sit; at vero grave istud sermonis impedimentum sine ulla in melius conversione per quinque nunc hebdomades pertinacius insistit. Ego igitur primo omnium vermium colluviei melius educendæ consulendum arbitratus, sequentes ob egregiam vermibusque contrariam indolem suam mihi frequentes pilulas præscripsi, quarum septem bis in septimana, maximeque circa lunæ mutationes propinare jussi, interjectis pulveribus ex salis amari gr. XV. nitri purif. Corall. ana gr. vi. compositis. Formula autem pilularum hæc fuit: rec. Asæ fœtid. myrrh. elect. extr. tanacet. rhabarb. aloes rosat. mercur. dulc. ana drachmam unam, extr. croci gr. vi. M. F. l. a. cum ess. castorei Pilulæ ex scrupulo No XX. Denique, ut externe quoque suppetias feramus, partes à spasmis nimium debilitatas roborando, per intervalla collo & cervici imponendum suasimus epithema, quod ex aquæ Anhaltin. spirituosæ unciis quatuor, bals. nostri vitæ uncia dimidia & bals. Peruv. drachmis duabus confectum erat. Quorum remediorum usu per aliquod tempus protracto loquela indies melior redire cœpit.

Epicrisis.

Varia & terribilia subinde sunt, quæ à verminosa progenie in nervosarum partium systemate concitantur symptomata, quorum quidem causam ego non tam in rosione tunicarum intestinalium nervearum, quam potius in exhalationibus acribus causticis, quæ ex vermium corpore & excrementis exspirant, quibusque omnis generis infecta scatent, reponendam esse statuo. Innumera fere sunt, quæ adversus peregrinos hosce & virulentos corporis hospites habentur & venditantur remedia; sed ego præter mercurium dulcem cum purgante, ut resina gialapp. vel diagryd. sulphurato mixtum nec præsentiora inveni nec securiora, quam asam fœtidam, tanacetum, allium, semen santonici, camphoram & denique lupulum, quæ odore potius animalculis hisce adverso, quam alia quadam substantia suam exserunt operationem.

Observatio IV.

Octo annorum puer annuo abhinc tempore corripiebatur variolis, quæ cum & rarissime adparerent & post eruptionem protinus subsisterent, accidit, ut variis exinde morbis fieret obnoxius, maximeque crebris defluxionibus sollicitaretur serosis, quæ tussim, raucedinem & coryzam subinde inducere solebant. *Paralysis linguæ emetico suscitata.* Hæc quidem symptomata congruis medicamentis sæpius fuerunt mitigata; at vero, quum proxime abhinc magna abdominis cum duritie quadam jungebatur intumescentia, bis medicus intra breve spatium medicinam exhibuit vomitoriam, sed infausto plane effectu; siquidem coactas hasce vomitiones non adeo multo post excipiebant vomitus spontanei, qui cum gravi diarrhœa stipati per octo decemve dies misere nostrum divexabant. His dein compositis, cum subitanea visus obscuratione tanta linguæ accedebar immobilitas sermonisque difficultas, ut ne verbum quidem puer, licet anxie nitens, proferre

ferre posset. Præter hæc insignis caput tumor omnesque artus vehemens occupabat tremor & lassitudo, quæ adeo ingravescebat, ut viribus magis magisque dejectis tandem animam placide exspiraret.

Epicrisis.

Nullus fere morbus est, qui tam dira tamque varia & per multos annos durantia in infantibus post se relinquit symptomata, quam ipsa variolosa febris, si aut variolarum eruptio & suppuratio non recte procedit, aut exantlato morbo sanguinis & humorum massa per remedia sanguinem depurantia aptamque victus rationem, in convenientem temperiem & eucrasiam non redigitur. Hinc certe in praxi medica occurrit frequentissime, post variolas & morbillos à læsis pulmonibus pectoris morbos, ab affectis visceribus abdominis tumores & indurationes cum alvi fluxibus, & a tumore glandularum mesaraicarum scirrhoso atrophiam reliquarum partium concitari. Nihil autem est absurdius & periculosius, quam citra ullam indicationem medicinam exhibere emeticam, qua proh dolor! in nostro ægroto non modo alvi fluxus fuit proritatus, sed etiam impurum serum ob graviores spasmos ad cerebrum cum impetu propulsum primo nervi optici, dein quoque sublingualium paralysin effecit, quibus mors tandem supervenit. Ideo vero maxime hanc observationem allegare placuit, ut probe constet, quantam medicamenta imprudenter adhibita adferant noxam, & quam frequenter medici, quod dicere pudet, morborum imo mortis caussa existant.

OBSERVATIO V.

Aphonia ex insultu apoplectico.

Vir octogenarius, habitu corporis sicciore præditus, ter minimum in annò, sc. Februario, Junio & Octobri mense sanguinem è vena tusa emittere solitus, vitam ab omni morbo egit immunem, viribusque & animi & corporis probe semper valuit. Hac vero æstate, cum regiones nostræ à fervidissimo solis æstu præter consuetudinem incalescerent, suasu alius medici consuetum illud evacuationis genus neglexit. Sed subito inde insultu correptus apoplectico, arteriis valde pullantibus, oculis rubentibus totoque corpore æstuante omnem sensum una cum loquendi potentia amisit. Sub tali rerum statu ego consultus primo omnium venam in brachio aperiendam, ventrique clysteres emollientes injiciendos & balsamum vitæ nostrum, non posthabitis aliis remediis, ori naribusque admovendum suasi. Quibus Dei auxilio id effecimus, ut mitigata morbi & symptomatum atrocia mente æger ad se redierit, præter quod hæsitantia linguæ diutius permanserit; quam tamen frequenti oris cum vino, cui aliquot balsami nostri guttulæ instillatæ erant, collutione felici eventu superavimus.

Epicrisis.

Quam efficax atque egregium in plurimis senum morbis & avertendis & abigendis remedium sit V. Sctio, vel sola hæc observatio evincere potest. Neque deficit ratio: in ætate enim provectioribus, maxime si firmo adhuc stomacho & integra appetentia gaudent, ob exercitationis defectum corporisque inertiam non tam facile, ut in juvenibus, superabundantis sanguinis consumitur copia: & si natura ab hoc onere minus sese liberat, necesse utique est, ut arte subtrahatur; quod venæ incisione perficitur commodissime. Perperam igitur & male fundata inductus ratione sanguinem inter dies caniculares evacuare prohibuit medicus, quod tamen eo magis fuisset necessarium, cum ea tempestate sanguis nimius ob auctum expansionis & orgasmi gradum facile hinc inde in partibus nobilioribus subsistere & graves admodum inducere valet ægritudines. Nec dubitandum, quin in nostro casu à simili cruoris in capitis venis stagnatione levior ille apoplexiæ insultus cum sermonis difficultate originem duxerit; quo fine ego in curatione adornanda primo omnium venam in brachio tundendam cum præsentaneo ægri levamine commendavi. Dein vero clysteres emollientes ventri infundere & ad effrænatiorem sanguinis motum compescendum aliquot per intervalla pulveris nitrosi doses porrigere jussi, subjuncto simul infuso theiformi, ex herba melissæ, beton. cardui bened. floribus salviæ & anthos composito, quod cum paucis olei macis guttulis saccharo infusis bibere æger debuit. Ceterum hac morbi historia confirmamur, nulli fere morbo quam apoplexiæ aphoniam sociari frequentius, adeo, ut etiam aliquod tempus post non raro remaneat & facillime generetur, si a stagnante intra caput sanguine serum secedens poros cerebri penetrat & radices nervorum relaxando sensum motumque earum partium, ad quas nervi excurrunt, hebetat ac labefactat.

CAPUT VIII.

De delirio melancholico & maniaco.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Melancholia & mania [illegible] tantum differunt.

HAud paucos fore arbitror, qui mirabuntur, me affectus, qui natura & symptomatibus plane dissimiles videntur, in uno capite pertractandos sumsisse & ad unam retulisse speciem. Attentiori vero usu & observatione discimus, utrumque morbum ex una eademque origine & causa continente, videlicet nimio sanguinis ad imbecille cerebrum appulsu, suboriri & nisi gradu ac invasionis tempore variare, adeo ut melancholia pro morbo primario, mania vero pro ejus exacerbatione & effectu accidentali habeatur rectissime. Id quod etiam quam optime medicorum agnoverunt veteres. Hinc TRALLIANUS *Lib. I. cap.* 16. nihil aliud esse maniam prodidit, quam melancholiam ad majorem gradum redactam, ut propter tam arctam connexionem facillime ex uno morbo in alterum fiat transitus. ARETÆUS *Lib. III. cap.* 5. melancholiam maniæ initium & originem esse, illamque incremento magis quam alia causa in furorem prolabi perhibet. Quam conspirationem etiam quotidiana & attentior confirmat observatio, cum melancholici, præsertim si morbus inveteratus fuerit, perfacile in maniam incidunt, qua cessante melancholia rursus sese prodit, licet postea per certas periodos furor revertatur. Neque admodum diversa est ipsa medendi ratio: quicunque enim consilio & arte causam melancholiæ propiorem vel levare vel tollere recte didicit medicus, ad maniam quoque vel avertendam

tendam vel sanandam admodum existit idoneus.

§. II.

Signa melancholiæ. Ante vero quam meditatio nostra in interiorem horum affectuum naturam, genesin & differentiam descendat, placet omnino, quibus phænomenis, symptomatibus ac notis tam melancholia, quam mania sese prodat & dignoscatur, ex veterum, maxime Græcorum monumentis proponere, eo quod hisce regionibus variæ deliriorum species admodum olim fuerunt familiares. Nullus vero rectius & accuratius horum morborum descripsit historiam, ipso ARETÆO, qui Libr. 3. inter notas melancholicorum has ponit: quod tristes, abjecti torpentesque sint absque ratione, ingenti pavore trepident, male sint animati, vigilent, solitudinem ament, in iram proni atque mutabiles sint, de minimis quibusque rationem quærentes, nihil largientes, sed non ita multo post simplices & prodigi. Addit deinde, alvum plerumque aridam esse, jam nihil dejicere, jam vero sicca, rotunda atroque humore biliosa circumfusa; urinam paucam reddi, acrem & biliosam, multum flatuosi spiritus in præcordiis esse, ructus putridos, graveolentes ex ore ferri, nonnunquam & humidum quoddam acre cum bile rejici, faciem impallescere, arteriarum motus parvos esse, pigros atque invalidos, & ægros in sumendo cibo esse avidissimos.

§. III.

Signa maniæ. Signa, quæ maniam indicant, idem gravissimus Auctor ita describit: ad iram excitati maniaci furore penitus insaniunt, quidam magnum spatium decurrunt, nonnulli vociferantur; alii ab hominum conspectu in solitudinem fugiunt & secum tantummodo versantur; alii sua membra dilacerant. In summo ægritudinis impetu variis secundum quietem visis perturbantur, immoderate venerem concupiscunt & palam sine ullo aut pudore aut timore concumbunt. Cum vero inclinatus est morbus, stupidi, quieti, mœstique sunt; in notitiam quoque morbi venientes sua calamitate miseriaque tristantur. Et hæc sunt, quæ morbum aut præsentem aut declinantem comitantur symptomata; paucis nunc, quæ in artis exercitio diligentius annotavimus signa, maniam antecedentia nos suppeditabimus. Inter hæc vero præcipua sunt oculi rubentes sanguineque suffusi, palpebrarum inconstans vibratio, mutari a solito mores, superbia vultu, voce & gestibus se prodens, stridor dentium, odium erga hunc vel illum singulare, somnus parvus, cephalalgia vehemens cum auditus excellentia auriumque tinnitu & sonitu musico: quo referri etiam meretur insigne illud, quod increscente morbo pollent maniaci, membrorum robur frigorisque tolerantia incredibilis, nec non in fœminis collectio sanguinis in mammis.

§. IV.

Differentia maniæ à phrenitide. Verum enim vero, cum hæc maniæ signa valde etiam communia sint delirio acuto, quod phrenitidis nomine venit, indicandum omnino est, in quo utriusque discrimen statuendum sit. Si quando igitur in acuta febre delirium est, vel in ejus vigore sequitur & levata febre mens redit, phrenitis appellari solitum est. Neque id genus morbi aliud desiderat remedium, quam quod curandæ febri idoneum est. Quod si autem furor longius recipit spatium nullamque febrem junctam habet & ex statu melancholico emergit, maniam dicere affectum in scholis medicis usque eo receperunt. Neque silentio prætermittere oportet, dari adhuc insaniam seu desipientiam, quæ nec melancholiæ, nec maniæ aut phrenitidis nomine recte exprimatur, cujus generis est, quæ in homine etiam sano ab assumto narcotico, ut solano furioso seu ejus baccis, lolio temulento, hyoscyamo & ejus semine, datura, ut pluribus constat exemplis, excitatur; quæ tamen accommodata medicina adhibita brevi remittit penitusque tollitur.

§. V.

Sectio deliriorum mentionatorum. Ut vero propiores & proprias horum singulorum affectuum continentes causas, ad quas tollendas unice vera medendi dirigi debet methodus, eo accuratius dignoscamus, è re omnino erit operæque pretium, ut, quæ in sectione eorum, qui his deliriis perierunt, inventa fuerunt, proferamus. Notatu vero digna est observatio, quæ in M. N. C. p. 234. Dec. II. Ann. 6. de maniaco dissecto legitur his verbis: multas in cerebri basi ad instar retis complicatas vasorum carotidum & vertebralium ramificationes observavimus: post exemtum cerebrum in pelvi relictæ seri cruentati propemodum sex unciæ fluitabant: elevata deinde digitis in basi cerebri medulla oblongata & detectis ventriculis a latere fitis in conspectum venit plexus choroideus prægrandis, ab utroque latere totam interiorem ventriculorum superficiem perreptans & ex multis insignibus vasis sanguiferis constans: ubique hic plexus vesiculis lividis pisiformibus refertus fuit, quæ lanceola apertæ serum gelatinosum fundebant. Sic quoque *Henricus ab* HEER, *Obs. 3. pag. 45.* de maniaci anatome hæc refert: inventum fuit cerebrum siccissimum, durum & in suma parte digitis friabile, flavedine citri æmula undiquaque ad altitudinem digiti tinctum; observatum circa ventriculos mollius & humidius: nervorum origines comparuerunt siccæ.

§. VI.

Continuatio sectionis historia. Singularis quoque debetur animadversio anatomiæ phrenitici, quæ in M. N. C. *Dec. II. Ann. IV. obs.* 162. habetur, ubi vesicula fellis bile picis liquidæ instar repleta inventa fuit & sinus falciformis massa polypiformem continebat: pia mater multis vasis turgida accurate à cerebro separari poterat, tunica longe erat crassior & amplioribus instructa vasis. Similis se mihi obtulit observatio ante triginta & ultra annos in studioso nobili extreme melancholico, qui delirio in statu variolarum accedente moriebatur. In sectione musculi totius corporis valde densi, compacti & robusti nulla pinguedine obducti, (nam panniculo adiposo fere carebant,) conspiciebantur; vesicula fellis tota repleta erat bile crassa & instar picis nigerrima, quem atrum colorem etiam nunc in scriniis meis adservata exhibet: pancreas magnum, crassum & durum se sistebat. Vasa duræ & piæ matris sanguine crasso turgida & in hac varicosa apparebant, è sinu falciformi concretio sanguinis atri in polyposam substantiam concreti extrahebatur atque ventriculis cerebri livescens serum innatabat.

§. VII.

Definitio melancholiæ. Quibus recte & diligenter perspectis sedem & interiorem horum deliriorum causam jam clarius exponere atque ex his suppositis singulorum non nominalem, sed realem exhibere definitionem, in proclivi est. Melancholia igitur est firmior cum mente alienata phantasia, certis objectis valide

valide inhærens, cum diututno animi angore, inquietudine, metu & tristitia sine ulla causa manifesta juncta, à valde difficili sanguinis copiosius in cerebro congesti ac stagnantis per vasa ejus progressu oborta. *... mania* Mania vero est violenta insania cum temeritate & ingenti membrorum robore conjuncta, à vehementiori sanguinis crassi, copiosi & melancholici per cerebri vasa cum magno æstu transpressione proveniens. *... phrenitidis* Phrenitis denique est insania cum febre, à stasi sanguinis inflammatoria in vasis cerebri orta.

§. VIII.

Sedes deliriorum.

Sedem igitur omnis delirii in cerebro esse, clarissime intelligitur, quam etiam ipse HIPPOCRATES *libro de morbo sacro* probe agnovit, *hac parte,* inquiens, *sapimus & intelligimus & videmus & audimus, & turpia & honesta cognoscimus, & hac ipsa etiam insanimus.* Nam cerebrum omnino est pars illa corporis nobilissima, in qua plane occulto & inperscrutabili modo divina sapientia eminens & valde sublime mentis sive spiritus immortalis, neque minus ingenii, phantasiæ & memoriæ sensuumque externorum recondere voluit domicilium. Quamvis vero istius principii intelligentis & sensitivi natura & essentia, ex qua ejus effectus ac facultates profluunt, plane sit abstrusa & menti humanæ incognita, id tamen per accuratam & attentam observationem dicerent medici, quod pro diversa sanguinis natura, conditione & motu per cerebri vasa eminentes illæ facultates animæ tam rationalis quam sensitivæ mirifice varient, immutentur & pervertantur, adeoque morum, inclinationum & desideriorum differentia ex hoc fundamento explicari debeat. Id quod jam olim in dissertatione *de temperamento fundamento morum & morborum* fusius deduxi.

§. IX.

Opiniones medicorum de causa deliriorum.

Quod itaque ad causas deliriorum proximas attinet & continentes, veteres, quibus sanguinis circuitus ignoratus fuit, varias & plane alienas in medium produxerunt. Ita horum alii atram bilem exundantem ejusque raptum ad caput, nec non nimiam cerebri siccitatem; alii ex recentioribus spirituum animalium in melancholia naturam siccam & aquæ stygiæ æmulam, in furore vero inflammabilem & sulphuream accusarunt indolem. Sed nostro jam tempore non modo corporis, sed & animi morborum causas longe rectius ex sanguinis conditione explicare novimus, a qua sententia nec vetustissimum Auctorem HIPPOCRATEM alienum fuisse ex *libro de flat.* intelligi potest, ubi scite dixit: *sanguis multum confert ad prudentiam, ita ut hac permutetur & opiniones peregrinæ mentem occupent animumque percellant, si is conturbatus & perturbatus fuerit*, & eodem loco *sanguis si in constanti habitu consistit, consistit etiam prudentia, eo vero permutato, hæc simul concidit.*

§. X.

Animæ functiones in homine unde dependeant.

Ex certe constanti observatione & experientia habemus comprobatum, omnes illas, quæ animæ adscribuntur functiones, ad quas sanæ rationis, ingenii & phantasiæ vires una cum inclinationibus referimus, secundum naturam & ordinem sese habere, si sanguis justa temperie & quantitate gaudens ad cerebrum delatus per ejus vasa placido, libero & æquabili ferrur itinere, adeo ut hac ratione sensus etiam externi, nisi vitium in

Ipso organo sit, recto ordine succedant; has omnes vero nobilissimas functiones & immutari & perverti, imminui vel penitus deficere, quando videlicet sanguis & humores à naturali temperie & quantitate deflectentes ad cerebrum devecti non æquabili & moderato, sed valde difficili, tardo & impedito, aut nimis celeri & vehementi motu progrediuntur.

§. XI.

Causa deliriorum proxima

Quæ cum ita sint, à vero nos haud aberrabimus, si causam melancholici affectus continentem in sanguinis crassioris nimio ad imbecille & flaccescens cerebrum appulsu, stagnatione & difficillimo progressu; furoris vero originem & fundamentum in sanguinis crassioris & melancholici vehementiori & impetuoso per cerebri vascula & fibrillas motu collocamus. Cujus assertionis veritatem ex infra dicendis, ubi convenientem causarum antecedentium & remotarum nexum monstrabimus, rectius dijudicare licebit.

§. XII.

qua anatome probantur.

Quum vero jam supra satis clare & ad oculum per anatomen deliriis defunctorum demonstratum dedimus, in variis corporibus dissectis non modo sanguinis motum per caput immutatum & plane perturbatum fuisse, dum vasa nimio sanguine infarcta & varicosa se præbuerunt, ut propter stagnationem serum extra vasorum alveos effusum in basi cerebri sat magna copia repertum sit; verum etiam cerebri corticem & medullam sua textura læsam maleque affectam apparuisse; nemo sane dubitare amplius poterit, & horum affectuum & mortis causam in hoc ipso præternaturali statu ponendam esse.

§. XIII.

Causa mediata sunt cerebri debilitas, quam inferunt animi pathemata.

His ita constitutis, sequitur jam ut dispiciamus, quænam ex reliquis causarum generibus ad anomalum illum & plane perversum sanguinis per capitis & cerebri vasa cursum symbolum suum conferant. Inter has primum locum peculiaris cerebri debilitas, quæ recte dici meretur mediata causa deliriorum, obtinet, utpote sine hac præcedente non tam facile adeo grave motus sanguinis vitium in hac parte exoriri potest. Et hæc quoque præcipua fuit ratio, quare varias has deliriorum species in hoc Tomo nostræ medicinæ systematicæ, ubi de morbis atoniæ agitur, pertractandas constituerim. Ad illum vero gignendam præcipue referendi sunt graves animi affectus, præsertim diuturnus mœror, tristitia, metus, animique angor ac terror, quorum magna est, sicut ad omnium partium, ita etiam cerebri robur debilitandum & vim vasorum systalticam imminuendam potentia. Ad quam classem etiam acriores mentis labores atque inopportunæ studiorum causa diutius protractæ lucubrationes pertinent, quibus ob dissipatos spiritus sic dictos animales, flaminum, quæ in cerebro & medulla oblongata sunt, vis motrix & sensitiva mirum infringitur. Et inde quoque intelligi potest, quare literati & qui nimium meditationibus indulgent, plus quam plebeii mentis alienationibus sint obnoxii.

§. XIV.

amor nimius.

Deinde ex causis, quæ ad gravissima disponunt deliria viresque animi ac corporis destruendo & vasorum, membranarum ac staminum cerebri tonum debilitando plurimum valent, multum sibi vendicat vesanus amor, de quo obser-

vationes legi possunt apud FOREST. *lib.* 10. *obs.* 29. *&* 30. BARTHOLINUM *Cent. II. hist.* 69. it. apud VALERIOLAM *Lib. II. obs.* 7. Maximam tamen noxam infert amor in fœminis viri potentibus sed nondum nuptis, qui à genitalis liquoris, sub otiosa maxime & lauta vita liberalius in glandulis vaginalibus secreti longiori mora & corruptione provenit, quod testantur observationes, quales exstant apud PLATERUM *Libr. I. prax. cap.* 3. *Gregor.* H RST. *T. II. op. Lib.* 2. *Obs.* 68. *&* EPHEM. *Obs.* 126. *Dec. II. Ann.* 10. Cum enim lege commercii, quod animæ cum corpore ejusque fluidis & solidorum motu intercedit, ex copiosius congesto & stagnante in organis spermaticis semine imagines & ideæ venereæ in phantasia excitantur, fit omnino, ut phantasia firmissime hisce ideis inhærente usus rationis sæpius minuatur & invertatur. Neque plane de nihilo est statuere, spirituosum seminale liquidum mora corruptum per vasa lymphatica redire ad sanguinem & quasi ex consymbolismo fluidum illud, quod in sanguine, cerebro & nervis motibus & sensibus præest, contaminare, ut hac ratione ingens virium oriatur dejectio.

§. XV.

nimia feminis profusio. Porro observationes testantur medicæ, à nimia feminis tam voluntaria, quam involuntaria profusione morbi tum melancholici tum maniaci profluxisse originem. Ita *Henricus ab* HEER *obs.* 60. exemplum sexagenarii producit, qui à nimia feminis sub diebus canicularibus profusione melancholicus redditus est, & FORESTUS *in Obs. lib.* 10. *obs.* 25. juvenem quendam melancholicum media æstate juvenculam uxorem ducentem & ex effreni veneris usu in furorem coactum fuisse refert. Nam nihil notius est, quam quod semen delibatissima & agilissima sanguinis pars sit eandemque fere indolem cum fluido nervorum habeat; unde etiam fieri observamus, ut ab immodica feminis profusione & sensuum functiones & ingenii vires mirum debilitentur, imo etiam alii, qui ex cerebri vitio nascuntur, morbi progignantur.

§. XVI.

hæreditaria dispositio. Multum quoque nosse refert, deliria quæ diutius protrahuntur, certis familiis admodum esse solennia, adeoque ad morbos hæreditarios, qui à parentibus ad liberos transferuntur, justissime referri. Quorum morborum, ut ego quidem arbitror, vix alia subest causa, quam quod morbida & invalida partium solidarum & motricium natura ac textura per nativitatem propagetur, maxime si generationis tempore his affectibus parentes correpti fuerint.

§. XVII.

narcotica & opiata. Nihil vero tam celeriter & inopinato, etiam sine ulla alia causa præcedente, sanum ceteroquin hominem in dementiam præcipitare potest, quam narcoticum sive stupefactivum, inscienter adsumtum. Hinc res per experientiam satis nota est, quod à semine daturæ, hyoscyami, à baccis belladonæ &c. brevi tempore perfecta amentia induci possit. Si quis vero paulo curiosior fuerit in nocentissima horum energia inquirenda, consulat observationes de his paulo diligentius conscriptas, quales reperiet in M. N. C. *Dec. III. Ann. III. obs.* 170. WILLISIO *de anim. brut. Cap.* 12. *p.* 2. MATTHIOL. *in Diosc. p.* 756. 988. LOBELIO *in novis stirpium adversariis*, BORELLO Cent. IV. obs. 45. HELMONTIO lib. *demens idea.* Neque exercitatioribus medicis ignotum est, eas medicinas, quæ opium habent, in delirio improvide datas illud magis intendere & contumacius reddere, tantum abest, ut componant, aut levamen afferant. Cujus plane peculiaris effectus rationem invenire non adeo obscurum est, si consideramus, hæc ipsa remedia sulphure quodam abundare valde vaporoso, naturæ adverso atque graveolente, quod calore resolutum in corpore in exhalationes explicatur, quæ minimis cerebri & nervorum poris profundius insinuatæ fluidi ibi purissimi vim motricem & fibrillarum nervearum elaterem labefactant, adeo ut omnium sensuum & motuum notabilis fiat defectio atque inversio.

§. XVIII.

prægressi morbi. Ad destruendum cerebri vasorum & staminum naturalem tonum ac tensionem multum quoque prægressi morbi, præsertim acutæ febres faciunt. Hinc quid observatione frequentius est, quam quod post febres ardentes, præsertim diutius protractas, post febrem sic dictam Hungaricam, synocham putridam, cholericam seu causum, interdum quoque post variolosam, phrenitides & ex hisce demum chronicas deliriorum species proficisci. Cujus effectus ratio ex facili inde potest repeti, quod sub tanto febrili æstu, qui plerumque cum assidua vigilia conjunctus est, nerveum fluidum, quod tam sensibus quam motibus perficiendis speciatim dicatum est, dissipetur. Læditur quoque exinde non parum ipsius cerebri fibrosa textura & structura, ut deinde nec secretio liquidi animalis rite perfici possit.

§. XIX.

Ebrietas. Ultimo loco, ad cerebri imbecillitatem & fluidi nervei vitiatam indolem immodicus spirituosorum potulentorum abusus & inde profecta ebrietas multum momenti adfert, quare etiam non minus eleganter quam vere ebrietas à SENECA epist. 83. dicitur insania, *vinolentiam*, inquit, *crudelitas sequitur, violatur enim exasperaturque exinde sanitas mentis.*

§. XX.

1) Sanguinis congestio ad caput, quam producunt, ira. Ordine jam accedimus ad eas causas inquirendas, quibus sanguinis motus ex partibus inferioribus impetuosius ad caput urgetur, inter quas nihil omnino, quod tam subito melancholiam in maniam convertere, aut silentem resuscitare paroxysmum valeret, reperimus, quam vehementem iram, qua majorem in maniacis causam vix ullam esse jam olim GALENUS *lib.* 6. *aph.* 23. reputavit, præsertim si vana superbiæ opinio & fastus, odium & vindictæ cupiditas jungantur. Equidem melancholici natura ad iram concipiendam difficiles sunt; qua tamen ubi semel data occasione accensi sunt, tam efferato furiunt impetu, ut nisi ægrius componi possint. Nocet vero ideo maxime melancholicis ira, quia sanguis eorum crassior atque compactior in vehementissimum adactus motum subtilem teneramque cerebri texturam graviter lædit nec tam facile sisti cursu suo potest.

§. XXI.

externum frigus. Hunc censum quoque subit frigus externo corpori, maximeque inferioribus ejus partibus improvide admissum. Cui quantum debeatur in affectibus nostris suscitandis testari videntur ipsi melancholicorum paroxysmi & exacerbatæ invasiones, quas nunquam fere non horripilatione

&

& frigoris sensu in externis partibus prægresso suboriri conspicimus. Nec adeo difficile erit, ex accuratiori horum pensitatione sævissimorum symptomatum, quorum luxurians in melancholicis progenies est, rationalem suggerere ætiologiam: quodsi enim sub tali horrore frigorisque sensatione externus corporis habitus spasmo quasi constringitur, sanguis propter angustiora spatia minoresque vias majori ad interiora vi & impetu fertur, abhinc vero in vasis majoribus, maximeque pulmonibus, corde & cerebro subsistens pro horum locorum varietate varias creat molestias. Ita circa præcordia anxietates oppressivas, suspiriosos anhelitus, cordis tremorem ac palpitationem, in capite vertiginem & gravitatem, oculorum ferociam, longas vigilias variaque & uni rei infixa infert phantasmata.

§. XXII.

excretionum sanguinearum suppressiones.

Neque minus referri huc merentur excretionum sanguinearum tam naturalium quam artificialium in utroque sexu imminutiones aut suppressiones; quare ab omissa in plethoricis, quæ antea consueta fuit, venæ sectione pariter ac ab irregulari hæmorrhoidum vel mensium successu, vel his imprudenter cohibitis, aut narium hæmorrhagia improvide sedata melancholiam originem repetiisse certa experientiæ fide constat. Nec dissimili ratione res sese habet, si quando post exantlatos partus labores parcior succedit vel plane supprimitur lochiorum fluxus, vel etiam si circa pubertatis annos menses difficilius erumpunt. Exinde enim sæpius & melancholiam & maniam suboriam confirmant observationes, quarum innumeræ a probatissimis auctoribus proditæ leguntur. Ita Hippocrates, diurna edoctus experientia *lib. de superfœtat. T. I. cap.* 24. scribit: ordinaria sanguinis evacuatio intercepta furere facit. Forestus *libr.* 10. *obs.* 23. & 24. item Binningerus Cent. I. obs. 37. à mensibus suppressis maniam ortam adnotarunt & *Zacutus Lusitanus Lib. I. prax. admirand. obs.* 37. & 57. post hæmorrhoidum suppressionem melancholiam & maniam secutam retulit. Siquidem à sanguine stagnante & copiosius circa intestina congesto horum tunicæ nerveæ compressæ ad spasticos stimulantur motus, quorum vi sanguis congestus per metastasin ad superiora, maximeque ad caput transprimitur. De quo inverso sanguinis redundantis motu elegans apud Hippocratem *lib. de virgin. morb.* extat locus, qui dignus est ut hic transcribatur: *Virgines nubiles & matura viro delirium, ut dæmones quosdam videre se putent, magis patiuntur, una cum mensium descensu, antea non valde hinc afflictæ. Postea enim sanguis in uterum confluit velut effluxurus: cum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit propter cibos & corporis augmentum, tum sanguis non habens effluxum præ multitudine resilit ad cor & ad septum transversum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit.*

§. XXIII.

2) malum hypochondriacum & hystericum.

Ex quibus jam dictis & adductis facile reddi poterit ratio, quare & mali hysterici & hypochondriaci melancholia frequentissimum sit symptoma. Res enim in theoria medica pervulgata & satis perspecta est, ex atonia viscerum & impeditiori sanguinis crassioris ac copiosioris per hæc transitu spasmos & flatus in abdomine progigni, à quibus tanquam ex fonte omnia illa, quæ hypochondriacis & hystericis obveniunt pathemata profluunt & derivari possunt.

§. XXIV.

3) sanguis crassior, quem ingignit vita sedentaria.

Hisce expositis respiciendum erit ad ea, quæ ad sanguinis crassioris genesin & stagnationem in partibus multum conferre valent, inter quæ primo loco otium & vitam laboris expertem ponendam esse arbitramur, quæ tam ad ingignendum morbum hypochondriaco-hystericum, quam ad subsequens inde delirium plurimum omnino valet. Sicut enim conveniens corporis exercitatio egregium solidis partibus robur addit, humoresque fluxiliores reddit & vegetiorem eorum circuitum promovet; ita ex hujus defectu vires corporis cum omnibus suis functionibus labefactari, salutares & naturæ solennes excretiones imminui, humores subsistere ac mora crassiores ac lentiores fieri quotidiana observatione deprehendimus. Quæ omnia longe graviora fiunt, si jungitur solitudo & homines ab omni conversatione remoti vivunt in se quasi conversi; tum enim variæ menti inanes & minus jucundæ imagines falsæque ideæ, cum quibus ægre colluctandum est, sistuntur.

§. XXV.

Victus crassior.

Neque ex causis remotioribus esculenta & potulenta excludenda sunt. Quodsi enim ob excessivam acidi in ventriculo progeniem homines voraces sunt, nimium adpetunt, aut crassioris texturæ cibos, induratos minusque solubiles & flatulentos adsumunt, nec tamen sufficienti potu utuntur, crudiores inde compactioresque humores, qui materiam & pabulum nostris præbent affectibus, ingenerantur; a quibus in sanguinem adductis stamina & fibræ carneæ rigidiores, duriores & ad motum exercendum minus promtæ sunt & idoneæ.

§. XXVI.

Quæ sit sanguinis & excretorum constitutio.

Illud præterea ex meis observationibus ad naturam melancholicorum & maniacorum explicandam adjiciendum putavi, quod illorum sanguis è vena emissus calidior & ater et fervetur, qualem etiam Ettmullerus *in coll. Pract.* p. 993. invenit & Linianus adnotavit, dein quod tardius & parcius serum deponat atque in lance ponderatus gravior sit, lentius evaporet & plus crassi magmatis, quam serum sanorum relinquat. Fæces alvi quod attinet, hæ plerumque parciores ac duriores, coloris ex fusco obscurioris, quandoque etiam gryſei, urinæ vero, quæ sub accessione minguntur, tenuiores ac leviores observantur.

§. XXVII.

Subjecta delirio.

Quod attinet subjecta hisce mentis affectibus præ alis obnoxia, notari meretur, homines non modo tardos, stupidos & obliviosos, sed sæpius quoque valde ingeniosos, poetas, philosophos, & qui profundioribus matheseos & algebræ studiis nimium delectantur, melancholico affectu corripi. Contra vero per experientiam liquidum est, eos, qui temperamenti melancholici cholerici habituque corporis macilento præditi sunt, strictiores ac tensiores fibras cum celeriori arteriarum pulsu obtinent, nec non qui promto in iram animo quotidiana fere domesticorum altercatione, præsertim inter cibum, facile fortiterque commoventur, in furorem proniores existere. Neque tamen prorsus excludendi sunt

natura languidi, debiles animoque timidi & humidiori ac laxiori carne instructi, quod vel exinde clarius apparere arbitror, quum virgines & mulieres, maxime si menstruæ aut in puerperio lochialis excretionis vitio laborant, morbis cum mentis alienatione junctis valde videamus expositas. Nec denique sanguineos, ut perite monet HIPPOCRATES *lib.* 2. *epid.* 6. *Sect.* 3. & GALENUS *lib.* 3. *de locis affectis cap.* 6. à melancholico & hypochondriaco malo immunes esse, iisdem attenta confirmamur experientia.

§. XXVIII.

Prognosis delirii à causa morali.

At vero, quum ad specialem mentis morborum indolem ac genium rite dignoscendum & abhinc judicium de ipsorum eventu & curatione recte formandum multum omnino faciat, valde diversas, quæ se offerunt, circumstantias probe cognitas perspectasque habere; considerandum maxime omnium erit, num morbus à causa magis morali sive animæ, quam physica sive corporis vitio suam repetat originem atque fomentum. Nihil enim in artis exercitio occurrit frequentius, quam ut primam morbi causam scrutantibus nobis referatur, celerrimas & subitaneas animi commotiones, iram, terrorem, diuturnum mœrorem & angorem, vel etiam vesanum amorem occasionem malo & primam originem subministrasse. Quibus si cerebri & internorum sensuum a parentibus accepta imbecillitas, vel notabile in diæta vitium, ut ebrietas, multa corporis refrigeratio, aut immodicus veneris usus accesserint, non novum certe & insolitum est, homines ceteroquin sanos & vegetos, nullo manifesto morbi chronici indicio apparente, in ejusmodi mentis morbos illabi, illapsos difficulter admodum, & nisi lento gradu ex iis emergere. Quod enim si incidit, morbum magis idiopathicum & essentialem esse, adeoque ipsum mentis domicilium insigni labe affici pro certo habendum est.

§. XXIX.

Symptomatici ex malo hypochondr. vel hysterico orti.

Verum melior convalescentiæ spes apparet, si delirium melancholicum est symptomaticum & affectionem in viris hypochondriacam, in fœminis hystericam comitatur, quod cognoscere licet, ubi spasmis, flatibus, borborygmis & ructibus prima infestatur regio, diaphragmatis cum anxietate fit compressio, alvi adest durities & molestæ hypochondriorum cum renisu distensiones urgent; quibus haud raro lancinantes capitis dolores, vertigines, aurium susurrus cum multis vigiliis jungi solent. Eadem facilioris sanationis spes est, si ex intermittente febre perperam curata, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut etiam à fumo narcotico insania sua sortitur incunabula; hæc enim, convenienti medicina adhibita & excretionibus illis naturalibus iterum revocatis, egregie mitigatur aut prorsus depellitur.

§. XXX.

Differentia & prognosis ratione gradium.

Præterea, sicut omnes cerebri ac spirituum morbi suos habent gradus vel remissiores vel intensiores suasque servant periodos, quibus per intervalla redeunt; ita pariter in singulis amentiæ speciebus hoc animadvertere licet. Quando igitur leviores sunt accessiones & incipientes, non adeo difficile in curando est negotium; quo diutius vero inhærent & altiores egerunt radices, eo esse pertinaciores & curatu difficiliores, imo, si parum habent remissionis, prope insanabiles, certissimum est. Temporis enim diuturnitate ipsa mentis & liquidi nervei sedes, cerebrum structura texturaque sua ita invertitur, ut nisi summo artificio reparetur. Quod vero tam rara delirantibus contingat curatio, hanc subesse puto rationem, quod maniaci medicos plerumque respuunt & ipsa medicamenta vano veneni metu aversantur, melancholici autem, & præsertim hypochondriaci medicamentis nimium indulgendo nova quotidie à medicis, quos sæpissime mutant, assumunt, adeoque in pejus res suas ipsi convertunt. Pessimum porro, quod auctiorem & desperatum maniæ gradum indicat, signum est, quando maniaci post profundiorem somnum jugiter delirant, nec validiorum remediorum, ut purgantium & emeticorum, nec intensioris frigoris vim sentiunt. Et si tandem plenaria virium ex somni defectu & longo jejunio fit satiscentia, vel, si epileptici, convulsivi aut soporosi affectus superveniunt, mortem ante portas esse censendum est.

Ratio difficilis curationis.

§. XXXI.

Prognosis delirii recidivantis.

Deinde non ignorata perito medico erit hæc peculiaris mentis morborum indoles & ab aliis differentia, quod longo interdum spatio plane sileant & intermittant, ita prorsus, ut homines perfecte sani mentisque compotes interea habeantur; certis vero temporum periodis, maxime circa solstitia & æquinoctia, sub quibus exorti fuerunt, revertantur. Quodsi vero talis morbi genius est, neutiquam de salute desperandum est, si modo medicus malum radicitus exstirpare satagat & ipse æger observanda probe observet. Audiamus de hoc acutissimum ARETÆI judicium, quod *lib.* 3. his verbis expressum legitur: *furor & intermittit & diligenti curatione radicitus evellitur, sed intermissio non sincera est, quando per se furor desinit, cum non congruenter aut medela, aut temporis anni clementia curatur. Nonnullos namque qui penitus soluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error in victu, aut ira casu aliquo proritata denuo ad furorem revocavit.*

§. XXXII.

Maniaci raro aliis morbis implicantur.

Singularem deinde meretur animadversionem, quod natura apud maniacos interdum optime suas tum naturales tum vitales observet functiones, ut ideo nonnisi raro alio corripiantur morbo, utut plurimæ ad morbos disponentes externæ causæ non deficiant. Inde quoque delirantes non facile epidemice grassantibus morbis sunt obnoxii. Neque desunt exempla eorum, qui sub gravibus his mentis affectibus ad septuaginta & plures annos vitam produxerunt.

§. XXXIII.

Solutio deliriorum.

Fit nonnunquam, ut solius naturæ bene valentis beneficio sine ulla remediorum ac medicorum ope dictorum mentis morborum, per criticas sanguinis sive per nares sive uterum, sive anum excretiones, salutaris fiat solutio; quæ eo certior evenit, si ab illarum suppressione originem malum duxerit, rectissime id observante HIPPOCRATE, qui *Sect.* 6. *aph.* 21. hæmorrhoides & varices insaniam solvere, perite prodidit. Nec mihi ignota sunt exempla, ubi nonnulli gravi melancholia hypochondriaca in juventute affecti, provectiore ætate hæmorrhoidum fluxu accedente immunes manserunt. Ex quo etiam fit, ut alvi fluxus & dysenteria hisce morbis sæpe finem faciant, verissimo teste HIPPOCRATE *Sect.* 7. *aph.* 5.

aph. 5. Quod ego pariter mea ipsius experientia confirmare possum, quum pronuper in juvene ex terrore in stuporem mentis delapso maniam subortam in diarrhœam feliciter terminatam viderim. Præter hæc digna est, quæ probe teneatur, observatio ab eodem HIPPOCRATE *Sect.* 5. *aph.* 65. proposita: *quibus tumores in ulceribus apparent, non insaniunt; his autem derepente dissipatis insaniæ fiunt.* Cujus insignem fidem faciunt aliæ historiæ, quæ scabie & pustulis in cute subortis melancholiam decrevisse memorant. Ita puellam maniacam per ulcera in crure orta curatam refert FORESTUS *lib.* 10. *obs.* 24. sicut è contrario ab occluso ulcere melancholiam cœpisse auctor est *Amatus* LUSITANUS *Cent.* 2. *obs.* 47.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Quod ad rectam & securam medendi methodum attinet, hæc sicut unice causis morborum tum avertendis tum removendis debet esse subnixa, quum ex causis cognitis indicationes curatoriæ & accommodata desumi debeant remedia: ita vix alia via in percurandis meotis affectibus procedendum esse censemus. Jam vero satis evidenter in superioribus demonstratum dedimus, causam delirii tam timidi, quam furibundi proximam & continentem in impetuoso sanguinis & humorum ad imbecille caput motu eorumque vel difficiliori, vel nimis accelerato per vasa cerebri transitu, quem presso pede varii turbatæ phantasiæ effectus subsequuntur, ponendam esse; quare curationis scopi, qui tum ad præcavendos tum amoliendos hos morbos faciunt, præcipui habendi sunt, ut 1) sanguis in cerebro nimia copia congestus abhinc ad inferiora derivetur æquabilisque ac liber ejus per caput & univarium corpus progressus procuretur, 2) ut causæ materiales & occasionales, quæ naturalem sanguinis temperiem pervertunt ejusque metastasin seu palyndromen efficiunt, removeantur & consuetæ, naturales & salutares excretiones in ordinem redigantur, 3) ut cerebri vasis ac membranis vis naturalis systaltica, quæ nimis dejecta est, restituatur.

§. II.

Veterum optima deliriorum cognitio & curatio. Ante vero quam intentionem hanc feliciter & cum laude exsequamur, monendum esse duco, antiquissimos artis nostræ antistites, maximeque Græcos in affectibus hisce tam recte dignoscendis, quam persanandis nostri temporis medicis longe esse præferendos, eo quod non modo ex tanta deliriorum in suis regionibus ubertate & frequentia majorem sibi experientiam adquirere, sed ipsorum quoque remediorum vires ac virtutes melius explorare potuerint. Id quod vel solus suo confirmat exemplo HIPPOCRATES. Hic enim primum *lib. de insania* veram deliriorum causam ita delineat: *postquam*, inquit, *cerebrum derepente calefactum fuit, sanguine in venis effervescente, insomnia vident horrenda & facies flammescit, oculi rubescunt & mens aliquid mali operari cogitat. Cum autem sanguis rursus ad venas dispersus fuerit, quiescit.* Quibus perite dictis dein præstantissima subnectit præsidia, dum in eodem lib. V. Snem, aquæ potum, & veratri potionem &c. plurimum commendat. Nec ab hac simplicissima medendi methodo discedunt reliqui veteres medicinæ scriptores. Quod si enim monumenta ipsorum curatius evolvendo deliriis medendi rationem inquirimus, simplicissimis certe remediis, ut sunt venarum sectio, balnea ex aqua dulci parata, aquæ puræ & mineralium fontium potus, lac & ejus serum, evacuationes tum leniores, tum pro circumstantiarum ratione validiores, ad ferales istos affectus debellandos summo cum fructu eos frequentissime usos fuisse deprehendimus.

§. III.

Quid de V. Sne senserint veteres. Ex universa vero remediorum classe nullum est, quod ab antiquis ad sedandos hos perniciales capitis morbos magis celebratum ac laudatum est, quam venarum sectio, de cujus utilitate & administratione elegans exstat locus apud TRALLIANUM *lib.* 1. *cap.* 16. qui dignus est, ut commemoretur: *melancholia*, inquit, *ex copia sanguinis fit, si habitus corporis tenuis, ætatis vigor, si hæmorrhoidum vel mensium suppressio, si facies multo quam antea rubicundior est veneæque magis turgescunt, tunc ante omnem aliam curationem sine cunctatione sanguis mittendus est & venæ sectio, si vires robustæ sunt, satis generosa. Si vero vires talem non tolerant, necesse est his aut sæpius paulatim educere. Si vero humor sanguineus cerebro quasi impactus sit, tunc audacter venam in fronte secabis.* Sed cedro dignam & apprime utilem addit cautionem, ne ante convenientem corporis vacuationem id fiat: *nam*, ait, *si circa caput aliquid moliri cogites prius quam totum corpus recrementis liberum reddideris, offendes magis quam juvabis copiosiorem materiam ad partem affectam attrahendo.*

§. IV.

Quid ulterius ostenditur. Est quoque dein ex Græcis ARETÆUS, qui V. Snem summum in curanda melancholia remedium, interpositis valde utilibus cautelis, ita deprædicat: *Si crassus, biliosus & ater est sanguis, vena utique secanda est; verum non eodem die, sed aliis diebus repetendo, quantum satis est sanguinis detrahatur: eodem vero die modum sanguinis mittendi vires declarabunt: medio tempore corpus, quo aliam evacuationem sustinere valeat, liberalius nutriatur: si sunt graciles & sanguinis inopes, paulum sanguinis mittendum, quatenus videlicet V. Snem vires sentiant, sed nullam noxam earum tenor accipiat: quocirca, si plus, quam decet, sanguinis effuderis, natura cibi penuria de propria sede dilabitur, hoc est, labefactatur.* Neque aliud remedii genus ad pessimos animi morbos vincendos opportunius magisque necessarium existimat CÆLIUS AURELIANUS *lib. I. cap.* 5. ubi præter phlebotomiam maxime omnium simul scarificationem cum hirudinum adpositione commendat his verbis: *cum flatus passionis apparuerit, detonso capite atque raso cucurbitam infligimus, adjuncta scarificatione.* GALENUS quoque V. Snem in ea melancholiæ specie præscribit, quæ sedem in venis habet & universum corporis habitum occupat, cum è contrario Arabes in ea curanda particulares sanguinis per venas jugulares, frontis, temporum, evacuationes præ reliquis laudant, vel cucurbitulas cum scarificatione humeris applicant, vel etiam hæmorrhoides hirudinibus reserant.

§. V.

Nostra de V. Sectione. Hanc methodum sequuti superioris seculi excellentissimi medici FERNELIUS, RIVERIUS, MERCU-

tomia & admonitio.

MERCURIALIS, HORNIUS, SYLVATICUS, *Joann.* FORTIS, BALLONIUS, idem remedium tum ad avertendos, tum ad ſanandos hos morbos efficaciſſimum omnibuſque aliis longe anteponendum eſſe uno ore confirmant. Ex profecto, ſi meam hoc loco interponere licet experientiam, inter præſtantiſſima hiſce morbis accommodata auxilia jure meritoque habendam eſſe ſanguinis miſſionem cenſeo, hac tamen obſervata cautela, ut, ſi ſanguinis craſſi & grumoſi adſit redundantia, primo vena in pede, dein, interjectis aliquot diebus in brachio, tum in capite, vel in collo vena jugularis provide ſecetur, aut ſtylo ſtramineo naribus intruſo ſanguinis proritetur profluvium. Tandem etiam venam in fronte hoc modo pertundere expedit, ut collo prius deligato faciei venæ inflentur & dein lancetta non adeo acuta, ne pericranium lædatur, ſed obtuſa inciſio fiat.

§. VI.

Balneorum à veteribus commendatio.

At vero ſunt adhuc alia, quæ tam in affectu melancholico, quam maniaco ob ſingularem, quam præſtant opem à veteribus ſumme commendantur remedia, quæ inter præcipue eminent balnea; quo nomine non modo univerſalia, ubi corpus totum, vel ad præcordia tantum in aquam tepidam immittitur, verum etiam particularia, ut ſemicupia & pediluvia debent intelligi. Videamus igitur, quid veteres de hoc remedii genere in ſcriptis ſuis prodiderint. Primo vero omnium *Alex.* TRALLIANUS *lib. I. pag.* 117. eximias ipſi laudes in melancholia tribuit: *Dulcium*, inquit, *balneorum uſus, ſi quid aliud, melancholicis opitulatur. Sed ægri in balneo morentur diutius ac in calidam deſcendere cogantur, omnino etiam ſi æſtas fuerit in eo diutius deſideant.* Pari ratione ARETÆUS *lib.* 7. *p. m.* 134. melancholicos in aquis ſponte calidis ſæpe commorari jubet: *Raræ enim*, ait, *& molles carnes ad ægritudinis remiſſionem maxime faciunt. Nam ſiccæ & tenſæ melancholia laborantibus carnes ſunt.* Ex Methodicis quoque eſt *Proſp.* ALPINUS, qui melancholicos tepidis balneis tum in univerſum corpus, tum præcipue ſupra capitis ſuturam ſtillantibus perfecte ſanatos memorat. Vid. *lib. de Med. Ægypt.* p. 115. Haud diſſimili ratione ad maniam ſedandam veteres balnea præſcripſerunt, uti factum ſuiſſe videmus a *Cælio* AURELIANO, qui uſum aquarum naturalium, ut ſunt nitroſæ, maniacis ſummopere ſuadet, idque eo magis, ſi odoris non tetri fuerint, quo capitis membranæ quatiantur. Quod itidem exemplo ſuo comprobat GALENUS, qui *lib. ſuo de locis affect. cap.* 9. ſolo uſu balnei ex aqua tepida parati plurimos ſe melancholicos & maniacos perſanaſſe gloriatur.

§. VII.

Operationis ratio.

Quod vero etiamnum balnea ob egregiam virtutem ſuam maximam mereantur commendationem, facile quiſque agnoſcere poterit, ſi ipſorum operandi modum accuratius paulo conſiderare velit, qui in eo conſiſtit. Inſaniæ, quæ atrabilarios per intervalla invadit, acceſſio vix ob aliam contingit rationem, quam quod per vehementiorem partium fibroſo-nervearum in extremis & infimis partibus conſtrictionem ſanguis ad ſuperiora cum impetu feratur; unde etiam ſuo jam tempore HIPPOCRATES *Sect. I. aph.* 56. in atrabilariis morbis periculoſos humorum a loco ad locum decubitus eſſe prodidit, qui vel paralyſin, vel convulſiones, vel inſaniam portenderent. Jam vero, quum aquæ moderate calidæ duras ac ſtrictas partes, præſertim in inferioribus locis emolliendo ac relaxando impetum ſanguinis ad caput non modo imminuunt atque avertunt, verum etiam vaſa ampliora reddendo humorum decubitum à capite inferiora verſus deducunt, ut dein, libero æquabilique humorum circuitu tum per univerſum corpus, tum quoque ad extimas ejus partes revocato, corpus perſpirabile fiat; dubitare haud licet, quin in tali caſu à balneorum uſu multum ſperandum ſit auxilii.

§. VIII.

Præparandi methodus.

Quod ad rectam & optimam balnea præparandi methodum attinet, ex dictis facile poterit intelligi, aquas leviores ac ſubtiliores, quibus pluviales & fluviatiles annumeramus, ad præfixum ſcopum rite obtinendum, aquis fontanis & durioribus longe eſſe meliores. Et in eo quoque ratio videtur poſita, quare thermæ minerales, quæ præter tenuioris indolis aquam ſal ſubtile alcalinum minerale in ſinu fuvent, quales ſunt Emſenſes & Teunacenſes, tam interno, quam externo uſu ad hos capitis morbos tollendos ceteris omnibus longe efficaciores deprehendantur. Quodſi vero leviores ejuſmodi aquæ pro balneis haberi nequeunt, fontanæ ac duriores decoctione cum tritico & ejus furfuribus, hordeo, malva, ſemine lini, & radice altheæ &c. ſacculo incluſis ſunt corrigendæ. Nonnulli etiam eodem fine lac admiſcent, vel de cineribus clavellatis, quantum ſufficit, adjiciunt.

§. IX.

Virtus augetur aqua frigida applicatione ad caput.

Balnea ita præparata ne nimis calida, ſed tepida tantum modo adhibeantur, ſerio monemus. Horum vero ad hos morbos vincendos energia ut eo certior meliorque reddatur & ſanguinis in venis cerebri ſtagnantis derivatio longe auſpicatior ſuccedat, opus eſſe putamus, ut ægri in balneo deſidentis caput aqua frigida perfundatur, vel pannus frigida madidus capiti imponatur. Quam encheireſin nec ignotam fuiſſe CELSO *ex cap.* 18. *lib.* 6. advertere licet, ubi ſuper caput aquæ frigidæ infuſionem, demiſſo corpore in balneum & oleum, ſuadet. Et *lib. I. cap.* 4. ita perhibet: *nil æque prodeſt ad caput infirmum roborandum, atque aqua frigida, qua diutius caput quam ceteræ partes perfundendum, vel etiam largo canali quotidie aliquamdiu ſubjiciendum eſt.* Idem quoque ſentire ARETÆUM ex *lib. ejus de morb. chron. p.* 82. conſtat, ubi, ſi ægri maxime inſaniunt, caput humore frigido irrigare jubet. Neque effectus hujus plane ſingularis ratio altius erit repetenda; quandoquidem ea frigoris eſt vis atque potentia, ut ad cerebri membranas & vaſa à ſtagnante ſanguine nimis dilatata & debilitata penetrando ea conſtrictione roboret, ut inde humorum ibi ſubſiſtentium melior diſcuſſio liberiuſque iter promoveri poſſit.

§. X.

Selectiſſima purgantia quænam ſint.

Dimiſſis balneis ad alia præſidiorum genera progredimur, inter quæ non infimum ſibi locum vendicant ipſa purgantia, quæ a veteribus non minus quam recentioribus ad abigendos mentis morbos magni ſemper habita fuerunt. Quorum tamen operatio quum non eadem, ſed valde diverſa ſit, dum alia mitiora alia fortiora exiſtunt; indicandum omnino erit, quænam ex horum nimis ampla claſſe noſtris indicationibus tum ad

maniam,

maniam, tum melancholiam curandam satisfaciant. In eo vero periti medici quam maxime consentiunt, quod leniora & mitiora alvum ducentia, in quorum selectu sunt manna, cassia, rhabarbarum, agaricus, folia sennæ, polypodium, cremor tartari, tartarus vitriolatus, salia aquarum mineralium neutra sub variis formis usurpata in affectu maniaco & melancholico, præsertim qui ab affectione hypochondriaca & stagnatione sanguinis in intestinis & venæ portæ ramis ortum traxit, sint omnibus aliis, etiam acrioribus propter securum, placidum minusque tumultuarium operandi modum longe multumque præferenda, idque eo magis, si in decocto vel infuso sumta non simul & semel, sed iteratis vicibus & per epicrasin operantur.

§. XI.

De purgantibus veterum fortioribus judicium.

Equidem, si medicorum & in primis veterum monumenta evolvimus, ex purgantibus helleborum tam album quam nigrum ceu summum specificum ad utrumque affectum debellandum commendant, cum tamen hic subtilissimæ, imo virulentæ acrimoniæ sit particeps. Ita HIPPOCRATES *lib. de insomniis* ad præcavendam insaniam veratro purgare & postea optimam victus rationem instituere jubet, atque *lib. I. de diæta* §. 33. in melancholicis, formidulosis & tristibus identidem purgationem per veratrum utilissimam censet. Cui adsentitur CELSUS qui lib. 3. cap. 18. melancholiam purgatione cum veratro ex magna parte levari refert, & si hoc vel semel datum parum profecerit, interposito tempore iterum dari jubet. Verum enim vero, utut veteres helleboro, elaterio reliquisque strenuissimis remediis perpetuo fere usi fuerint, nos tamen mitiorum ob inopiam id factum fuisse existimamus. Dein vero simillimum est, eos ideo frequentius fortiorum purgantium usum iniisse, quod tutissimas ipsorum præparationes, ut innuit GALENUS *lib. de articulis* compertas habuerunt. Sed illorum proh! dolor monumenta temporis diuturnitate interierunt, ut pauca admodum remanserint, de quo HIPPOCRATIS de helleboro conscriptus liber, cujus initium tantum exstat, satis testatur.

§. XII.

Veterum methodus purgantia exhibendi.

Porro, si loca, ubi HIPPOCRATES aliique medicinæ patres purgationem per helleborum dictis in morbis laudarunt, attentius paulo inspicimus, eos hoc medicamentum nonnisi sub certo modo & vehiculo atque iis remediis conjunctis adhibuisse deprehendimus, quæ magnam illius acrimoniam cicurandi vim possident, ut ideo non vehemens, sed plane mitior secuta fuerit operatio. Ita, teste DIOSCORIDE *lib.* 4. litteris tradita fuit à PHILONIDE Siculo *Ennensi* peculiaris corporis ante usum hellebori præparatio & victus ratio, quæ tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Plura, quæ idem confirmant exempla reperire licet apud ipsum HIPPOCRATEM, qui *in lib. de diæta* post fomenta demum & diætam purgationem per veratrum instituit & *lib. de veratro* corpora ante ipsius usum uberiori alimento & quiete humectanda, item *lib. 6. popul.* balneo & cibo præparanda suadet: quo fine etiam tam ante quam post usum fortiorum purgantium sufficientem lactis asinini potum præbuit.

§. XIII.

Qua ratione fuerit in usu.

Quum vero notissimum sit, non modo drastica purgantia, sed & ipsa venena arsenicalia sine ulla sanitatis noxa dari posse, si corpora prius bene humectantur & alimentis demulcentibus, nutrientibus, oleosis & lacticiniis præparantur, vel si postea ejusmodi adsumuntur; facile poterit intelligi, nec veteres in adhibendis remediis purgantibus ullo modo deliquisse, sed ea valde cicurata & ad meliorem mitioremque indolem redacta usurpasse. Quam medendi methodum ac cautionem nec TRALLIANO ignotam fuisse ex ejus monumentis apparet, dum *in melancholia*, inquit, *blanda purgatione opus est & victu humectante, interposito balneo. Qui enim calidioribus antidotis aut purgationibus usi sunt, præsertim hiera, ægros magis furiosos atque insanos reddiderunt, dum sanguinem ad siccius & acrius converterunt. Præstat igitur talibus simplicioribus adhuc medicamentis, quæ totum corpus non possunt calefacere, repurgatos humectanti cibo permuttere. Novistis autem vos, me quoque plerosque ita laborantes victu potius quam medicamentis persanasse.*

§. XIV.

Drasticorum in melancholia aut mania nulla est indicatio.

Cui experientiæ sana quoque consentanea est ratio. Etenim in furore, ubi omnia in effreni motu videmus constituta, nulla plane nervosum systema acrius irritandi est indicatio. Nec dein humores atrabilarii, sive melancholici, glutinosi, crassi, acidi & pontici vasis inhærescentes acrioribus opus habent moventibus, sed diluti, correcti, meabilesque & ad exitum aptiores redditi facili negotio ad excretionem stimulantur. Et profecto si ulla in re, certe in propinandis purgantibus summa adhibenda est cautio. Nam, ut probe annotavit *Joann.* HEURNIUS *lib. 3. p. 289. in usu magnorum pharmacorum nullus temeritati locus esse debet*, alioquin, quod turpe dictu est, suppetias ferendo magis nocemus. Atque ideo recte omnino atque perite à PLATONE dictum esse legimus, morbos diuturnos, inter quos etiam melancholiam refert, suos habere certos terminos, ad quos ante quam pervenerint si medicamentis irritentur, acerbiores fieri. Ex omnibus autem optime suo nos exemplo erudire potest providissimus ille artis parens HIPPOCRATES, quippe qui *Democritum* curaturus helleboro nonnisi præsens uti voluit.

§. XV.

Correctio hellebori à LINDENIO tradita.

Quum superiori loco inter causas & conditiones, sub quibus veteribus helleboro aliisque fortioribus purgantibus uti licuerit, hanc præcipuam retulerimus, quod illi innoxium, qui nos jam latet, præparandi modum calluerint; non inutile fore arbitror quædam de eodem monere. Fuerunt scilicet novissimis temporibus præclari in arte viri, qui in eo excogitando multum & operæ & temporis consumserunt, quos inter eminet LINDENIUS, qui *Colleg.* MSTo *ad praxin clym.* ubi helleborismum commendat, singularem helleborum corrigendi modum tradidit, quo eos non modo, qui insanire primum cœperunt, sed & ipsos maniacos se curasse adserit. Ipsa præparatio hæc est: recipit radicis hellebori albi a drachma dimidia ad drachmam unam, eamque in vino, donec mollescat, decoquit, decoctam eximit, &, rejecto pristinæ decoctionis vino, novo vino injicit atque per noctem in loco calido relinquit. Postea infusionis vinum nunc levius, nunc fortius, prout validum esse debet remedium, exprimit, expressi drachmam unam propinat, quæ sufficienter operatur.

§. XVI.

§. XVI.

De eodem judicium.

Nos quidem de hac hellebori correctione ita sentimus: medentes fortioribus qualicunque ratione correctis & vi sua acri caustica privatis remediis commode carere & majorem longe fructum exspectare posse, si ea solum evacuantia, quæ supra recensuimus selectiora atque lenissima in usum rite vocare satagant. Cui autem speciatim helleboro uti volupe est, de convenienti ejus præparandi modo non dissuademus; siquidem vim illam drasticorum purgantium deleteriam, quæ in subtilissimo sale acri consistit, mediante coctione diutius instituta penitus enervari posse certissimo constat experimento. Et quum per similem cum aqua vel vino adornatam cocturam tenuissima illa, quæ helleboro inest, acrimonia extrahitur, manifestum est, quod remanet, drastica virtute privari.

§. XVII.

Aquæ minerales & fontana laudantur.

Missa ulteriori purgantium disquisitione progredimur ad aliud remedii genus, quod sistunt aquæ minerales, vel pura aqua fontana, in quibus summum & præstantissimum adversus mentis morborum contumaciam situm est præsidium. Etenim, quum mania plerumque originem & fundamentum in melancholia, melancholia in affectu hypochondriaco habeat, atque hic ipse à sanguine & succis vitiatis ac impurioribus, per imi ventris viscera & intestinorum volumen difficulter progredientibus ortum & natales suos sortiatur; ad obstructiones vero viscerum reserandas liberioremque ac faciliorem sanguinis circuitum reddendum, nulla hactenus à multis retro seculis inventa & non modo à recentioribus, sed etiam à veteribus peritis ac scitis medicis usu probata fuerit medicina, præter providum aquarum mineralium vel frigidarum, vel calidarum usum facile patet, quantum ab ejusmodi aquis in pertinacissimis morbis vincendis sperandum sit auxilii. Et ego sane ipse integra fide profiteor, quod nolim esse medicus, si aquarum, præsertim mineralium virtutem ignorarem. Enim vero, quum boni ac periti medici ars & scientia maxima ex parte in arcendis vel curandis chronicis affectibus versari debeat, hic certe parum vel nihil solidi sine prudenti aquarum naturalium tam interno quam externo usu præstare poterit. Quapropter ut medicus harum salutarium aquarum, ratione ingredientium & virtutum accuratam sibi comparet cognitionem, serio monemus.

§. XVIII.

In pluribus morbis prosunt.

Quodsi vero genuinam fontium salubrium indolem scrutamur, obstupescimus sane, tantam à benignissimo conditore ipsis concessam esse facultatem, ut pluribus medendi indicationibus in omnibus fere morbis satisfaciant. Nam spiritu elastico purissimo & sale alcalino medio minerali prægnantes decentique copia adhibitæ non modo humores vitiosos alterandi, crassos incidendi, glutinosos fluidos reddendi, & obstructa vascula reserandi potentia pollent, verum etiam in partes solidas energiam suam exerunt, cum duras & tensas fibras laxant & emolliunt, debiles & imbecilles roborant, emunctoria a tono suo dejecta stimulant, adeoque omnis generis salutares excretiones, sive per alvum, sive per urinam & cutim, sive etiam per uterum & venas hæmorrhoidales promovent.

§. XIX.

Lactis asinini usus commendatur.

Similis, imo fere ejusdem cum aquis mineralibus virtutis est lac asininum & serum lactis tam vaccinum quam caprinum rite confectum & depuratum, cujus usus ad expugnandas chronicas passiones ab HIPPOCRATE jam olim commendatur, & à peritissimis in arte viris, MERCURIALI, RIVERIO, RAYMUND. à FORTIS, BAGLIVIO & celeberrimo nostri ævi medico BOERHAVIO summis ob præstantissimam efficaciam laudibus extollitur. Id quod & ego bona fide adfirmare possum: siquidem affectus valde chronicos, qui ex subtili & virulenta humorum acrimonia suborti in imbecilliori & vitiato nervosarum partium systemate sedem suam fixam habent, sine decenti lactis & seri lactis usu vix ex voto sanatos novi.

§. XX.

Nitri usus commendatur.

Ex universa vero medicamentorum serie remedium non scio ullum, quod ad causas horum affectuum eradicandas opportunius existat, & in quo, ceu sale simplicissimo, natura plus mysteriorum condiderit, quam ipsum nitrum ab heterogeneis partibus depuratum. Ejus namque usus tam universalis est, ut ad omnis generis morbos, si modo rite instituatur, latissime pateat. Maxime vero omnium in ea melancholiæ specie, quæ ad maniam inclinat, imo in ipso furore, peculiarem plane & laudatissimum præbet effectum, dum non modo acrimoniam humorum biliosam temperat, sed & effrenes solidorum motus placando immoderatum fervorem sistit. Dolendum itaque summopere est, efficacissimum hocce remedium non modo veterum temporibus plane ignotum fuisse, verum etiam à nostri ævi medicis ratione suæ, quam exserit in morbis, virtutis, nec satis cognosci, nec in debito pretio haberi. Ex recentioribus tamen, qui ejus eximiam in nostris affectibus sanandis virtutem agnoverunt, laudandi maxime sunt SENNERTUS atque RIVERIUS, quippe qui in mania potissimum nitrum cum pauxillo camphoræ maritatum ceu specificum in usum ducendum esse adserunt.

§. XXI.

Quid de specificis statuendum.

Proposuimus jam ex iis, quæ opitulari his animi morbis possunt, generalia quidem, sed omnium optima remediorum genera, quæ longo usu à peritissimis in arte viris probata fuere. Superest nunc, ut de peculiaribus quibusdam & specificis medicamentis, quæ itidem magna à plurimis laude efferuntur, nostram in experientia fundatam dicamus sententiam. Jam igitur notissimum est, in scholis medicis & pharmaceuticis libris ex regno vegetabilium herbam melissæ, betonicæ, verbenæ, anagallidis, salviæ, absynthii, flores hyperici, tiliæ, camphoram, ex animantium familia sanguinem asininum exsiccatum & cum potu exhibitum, ex regno minerali martialia, cinnabarim, saturni saccharum, calcem & tincturam lunæ præ ceteris commendari. Verum enim vero, utut remedia hæcce singularia ex toto haud rejicimus, sed nonnullorum potius usum meliori explorationi committendum volumus; id tamen adseverare non dubitamus, parum ab iisdem solis exspectandum esse emolumenti, nisi prius causis morborum tam remotioribus, quam proximis corrigendis & abigendis per supra allata remedia generalia rite consultum prospectumque fuerit.

§. XXII.

§. XXII.

Specificum Riverii. Dantur, præter jam dicta simplicia, varia adhuc ex ipsis artificiose parata composita, quæ ob specificam virtutem suam summis prædicantur elogiis, ad quorum censum inprimis pertinet illud a RIVERIO contra maniam tantopere celebratum remedium, quod ipse pro arcano & gentilitio habere consuevit atque hoc modo paratur: Recipe fol. melissæ manipulum unum. Incidantur in spiritus vini unciis quatuor. Dein adde margaritarum præp. drachmam dimidiam. Misce, detur ad duo cochlearia. Quod quidem medicamentum, si ex æquo æstimem, non prorsus damnandum judico. Et licet ipse genuinam ejus virtutem usu non exploraverim, in ea tamen certo respectu adsignanda nullus dubito, maxime quum multos olim maniacos à pastore quodam in pago Vinsrienfi degente, qui illud frequentius adhibuit, sanatos noverim.

§. XXIII.

Decoctum nigrum Brunsvicense. Probe dein animadvertendum esse arbitror, celebrem Brunsvicensium medicum decocto quodam nigro, *schwvarzer Narren Tranck* vocato, quod, ut pharmacopœus mihi retulit, ex sanguine asinino cum aqua melissæ & aceto vini cocto paravit, haud infelici successu usum fuisse frequentissime. Neque ego hoc remedii genus inutile censerem; siquidem præter virtutem sedativam, cujus propter sanguinem animantis particeps est, insignem etiam aceto vini discutientem ac resolventem obtinet efficaciam.

§. XXIV.

Decoctum & essentia anagallid. maris B. Michaelis Laudatissimæ porro virtutis esse creditur B. Michaelis decoctum & essentia ex anagallide mare, qui phœniceo colore splendet, parata; quæ bina remedia mille experimentis in melancholico & maniaco delirio a se probata esse adserit, de quorum tamen fide nondum satis mihi constare profiteor. *Pulvis contra rabiem Dni Charras.* Pulverem vero, qui à Dno CHARRAS in Pharmacop. Reg. descriptus & contra insaniam a morsu canis rabidi ceu specificum commendatus ex melissa, verbena, absynthio, artemisia, plantagine, ruta componitur, tum ob virtutem, qua gaudet, stagnantes humores discutiendi, tum solidas partes roborandi, non omni effectu destitutum arbitramur.

§. XXV.

Flores antimonii. Ex chymicis medicaminibus spectant huc quoque flores antimonii, quorum usum plurimi medicorum commendant, ad experientiam audacter provocantes. Cui nec nostra contradicit observatio. Quod si enim tenaces, viscidi & biliosi in duodeno stabulantes humores vomitu evocandi sunt, flores isti, qui præ aliis emeticis antimonialibus blando quodam & anodynæ virtutis sulphure pollent, egregium pollicentur fructum. De iis, quæ opium ingreditur antidotis, quorum multæ magnæque apud Auctores laudes exstant, infra plura dicemus.

§. XXVI.

Motus corporis est optimum specificum. Mihi denique si ullum remedium ceu specificum, id est, quod singulari quodam & præcipuo effectu multoties se comprobavit, in hisce mentis affectibus tum præcavendis, tum abigendis commendare licet, nec certius nec efficacius decenti & ad vires corporis instituta exercitatione novi. Nam, modo liquidum in sanguine non deficiat, hoc remedium viscidos humores resolvendo liberioremque sanguinis per omnia vasa circuitum promovendo, corpus ab impuris sordibus per auctam transpirationem liberat, obstructiones reserat adeoque omnibus aliis summe commendatis remediis antecellit longissime.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Quum tutius factuque proclivius sit morbos præcavere aut recurrentes eorum incursus avertere, quam præsentes medela ad sanitatem reducere; in aprico esse arbitror, quanti ad medici pariter ac ægroti commodum intersit, curam præservatoriam probe intelligere, quæ sequentibus continetur momentis: Primo omnium necesse est, ut sanguinis abundantiæ habeatur ratio, quæ tempestiva, præsertim circa solstitia & æquinoctia consueta venæ sectione, vel salutaribus per hæmorrhoidales & uteri venas evacuationibus promotis, aut, si cohibitæ fuerint, revocatis minuenda erit. Ante vero quam venæ suscipitur incisio, valde utile est, primas vias a vitiosorum humorum colluvie leniori medicamento deplere. Tali enim ratione post sectam venam sanguinis per universum corpus distributio longe erit expeditior, ut per transpirationem depurari melius possit. *Præservationi inserviunt sanguinis evacuationes.*

§. II.

Præter hæc inter optima remedia præservantia prudens affectuum animi moderatio referenda est, quæ facile obtinebitur, si nobis ipsi non adeo indulgemus. Absint itaque stolida desideria, quæ mentem ullo modo turbare aut speculationibus anxiisque præfigurationibus occasionem suggerere possunt; omnes etiam nimiæ & uni rei infixæ cogitationes æque ac profundiores studiorum causa susceptæ meditationes sedulo vitentur, venus sit parcissima & denique remota solitudine animus jucundo & amico reficiatur consortio. *Affectuum animi moderatio.*

§. III.

Neque tutum est, ab omni cibo impleri, sed talem fere eligere, qui nec concoctu difficilis, nec ventriculo sua mole gravis est. Vitare hinc oportet carnes infumatas, suillas, bubulas, conchilia, pisces cœnosos omniaque vaporosa & cibos quoque cum cepis & allio paratos, utpote quæ singula ventriculum onerando crassumque ingignendo sanguinem mirum nocent. Ante omnia vero corpori quantum indiget, non quantum cupit impendendum est. A nimia enim voracitate, ad quam propter exundantem acidi in prima regione progeniem admodum proclives sunt melancholici, non leve redundare damnum observamus. *Victus ratio.*

§. IV.

Potus quoque habendus est delectus, siquidem non omnis omnibus deprehenditur proficuus. In genere tamen notari velim, leviorem semper, ut cerevisiam secundariam, vel puram aquam frigidam esse eligendam. Inter vina modicus vini albi & non adeo subtilis, ut Mosellani haustus sub epulis melancholicis omnino concedatur, utpote qui animi corporisque vires recreando mores ad hilaritatem traducit. Dulcia vero & potentia vina, qualia sunt Hungarica, Italica & Gal- *Conveniens potus.*

Gallica Sect dicta tum melancholicis tum maniacis nunquam non annotavi infensissima. Nihil autem fere magis officit & ad maniæ genesin contribuit, ac si post graviorem iracundiæ affectum ejusmodi spirituosi, vel etiam frigidi potus in copia ingurgitantur; qua propter, ut omnes de salute sua solliciti ea tempestate ab iisdem se abstineant, sincere monemus.

§. V.

Tabaci usus moderatus.

In eodem cum alimentis pretio habetur ea quæ nostro ævo increbuit tabaci fumigatio, cujus nimium & perpetuum quasi usum, qui digestioni inimicus spissos humores ingenerat eosque in orgasmum facile abripit, ex toto improbamus; cum è contrario consuetum & moderatum, ad alvum lubricam servandam, recte concedendũ arbitremur.

§. VI.

Motus corporis.

Denique præservandi fine summopere se commendant aëris mutationes, & præsertim a regionibus nimis calidis vel frigidis ad temperatiores susceptæ peregrinationes. Hæ ipsæ enim non modo erroneis perversisque ideis emendandis apprime sunt idoneæ, verum etiam motus, qui per vecturam instituitur, viscerum obstructiones impediendo æquabile m sanguinis per omne corpus cursum servat utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa curationem febrium acutarum.

Quum ex acutis febribus iisque præsertim biliosis cum phrenitide junctis, per opiata & nimis refrigerantia perperam sanatis maniam haud raro subortam observaverim, boni omnino circumspectique medici esse reor, non modo febres ejusmodi cholericas rationali & prudenti tractare methodo, verum etiam, ubi inclinata in melius valetudo est, exactam vivendi rationem cum convenienti affectuum regimine præscribere; alioquin ex phrenitide facilis ad delirium chronicum fit transitus. Similem cautionem postulant febres intermittentes contumaciores; siquidem ab iisdem per iteratas sanguinis missiones vel acres sæpiusque repetitas alvi evacuationes male tractatis, aut per adstringentia & opiata nimis cito cohibitis melancholiam hypochondriacam & exinde ipsum furorem concitatum fuisse constat. Sedulo itaque monendi sunt medici, ut ab empiricis istis & indignis curationibus abstineant, ne forte gravissimorum horum affectuum causa dici haberique possint.

§. II.

Circa V. Sionis rationem subjectorum.

Venæ sectio licet præstantissimæ in deliriis utilitatis sit; multum tamen pro corporum varietate ratione loci, quantitatis & temporis debet variari. Ita, quando maniacus furor plethorica, cholerica & in ætatis vigore constituta corripit subjecta, sanguinis iterata missio, frequentiori per correctum helleborismum purgatione interposita, minus nocet, maxime si postea cardiacis, roborantibus & anodynis sedativis viribus reficiendis prospiciamus. Ubi contra per diuturnam inediam assiduasque vigilias & continuam corporis evacuationem furiosi viribus & humoribus temperatis exhausti fuerunt, ideoque nutrientibus magis & blandis analepticis opus habent, sanguinis detractione in majorem incidunt debilitatem.

§. III.

Circa sectionem venæ frontis.

Quam superiori §. V. *curat.* præscripsimus convenientem venæ sectionis administrationem, hic loci minus censemus repetendam. De V. Sione tamen in fronte hæc habeo quæ moneam: eandem scilicet in paroxysmo, ubi propter spasticam inferiorum partium stricturam sanguinis ad caput directus est impetus, nunquam utilem, sed ob majorem humorum attractionem magis esse noxiam; è contrario vero tutius rectiusque adornari, quum aut primæ viæ ab impuris sordibus probe sint liberatæ, aut si spasmo quiescente mali notabilis facta fuerit remissio. Docuit me utilissimam hancce cautelam tentata simili remedio hemicraniæ curatio, in qua eandem venam plus quam decies infelici admodum eventu novi incisam. Hoc in passu ex antiquioribus medicis consentientem habeo CELSUM, cujus *lib.* 18. *de curatione deliriorum* hæc notatu digná est animadversio: *Remedia adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum est: simul enim febris quoque increscit. Tum itaque nihil nisi continendus æger est; ubi vero res patitur festinanter subveniendum est. Asclepiades perinde esse dixit, his sanguinem mitti, ac si trucidentur, hanc rationem secutus: quod neque insania esset, nisi cum febre intenta; neque sanguis, nisi in remissione ejus, recte mitteretur.*

§. IV.

Circa alimenta & pharmaca nimis commoventia.

Quum, gravissimo teste HIPPOCRATE *Sect.* 6. *aph.* 56. melancholia laborantibus periculosæ ad cerebrum fiant metastases, quas apoplexia, epilepsia, cœcitas, aut ipsa mania sequitur; omnis profecto cura adhibenda est, ut ne perversi ejusmodi motus translatorii seu ferales sanguinis ad caput congestiones procurentur, quale quid fieri maxime solet ab acerbis animi perturbationibus, aut largiori vini potentis inter dies caniculares potatione, vel denique omni medela, quæ liquida nimium exagitando vires deprimere valet.

§. V.

Circa purgantia.

Maxime vero omnium talem noxam fortiora inferunt purgantia, utpote quæ intestina ad majores spasmos proritando sanguinem ad superiora magis propellunt. Quæ cum ita sint, de purgationibus rite instituendis aurea tenenda est regula MESUES, quæ ita se habet: *in ægritudinibus melancholicis non bis, non semel, sed per intervalla facienda est evacuatio ita temperata, ut natura regat evacuationem, non evacuatio naturam. Præstat tamen semper alvum lubricam servare, & si non respondet, sollicitanda est vel clystere, vel singulis septimanis leniori evacuante.*

§. VI.

Circa delirium ex insano amore.

Ubi ex insano amore virgines nubiles & maturæ viro insaniunt, conjugium efficacissimum præstat auxilium; cujus incomparabilem ad componendum furorem virtutem & ratio confirmat, & sua jam ætate rectissime agnovit HIPPOCRATES, qui ideo virgines quam citissime viris cohabitare jubet, *si enim*, inquit, *conceperint, sanæ fiunt.* Id quod ego ipse experientiæ conforme habere nullus dubito.

§. VII.

Ex morsu maniaci, vel canis rabidi.

Si quando furor à morsu maniaci, vel canis rabidi, ut talia exempla prostant, suboritur, non fidendum est specificis illis, à GALENO, AETIO, RUFFO tantopere laudatis externis, cancris

com-

combustis, seu cineribus cum theriaca & radice cynosbati, licheni cinereo terrestri, jecori rabiosi canis exterius applicato, sed loco dolenti, profunda scarificatione præmissa, magnam cucurbitam apponere, vel ferro ignito satis profunde partem affectam inurere & tum suppurationem promovere præstat.

§. VIII.

Circa fonticulos. Quum delirio affectos à fœda scabie elephantiasin quasi æmulante insigne sæpius levamen percepisse, & maniam post ulcera in inferioribus locis curata subortam trepanatione solutam fuisse certa experientiæ fide constet; fonticulos & ulcera in tali casu circa spinam dorsi ferro inurere, haud supervacaneum esse arbitramur.

§. IX.

Circa vesicantia. Vesicatoria in curanda mania parum vel nihil valent, sed malum potius exasperant. Cantharidum quippe sales caustici per poros in sanguinem delati majorem nervosis membranis & ipsi quoque duræ matri stimulum impingendo sanguinis crassi & biliosi per caput & universum corpus motum spastica strictura augent; eum potius medicamenta, quæ ob blandam anodynam & antispasmodicam virtutem intensiores nervosarum partium constrictiones demulcendi effrenemque humorum motum refrenandi vi pollent, in usum vocari debeant.

§. X.

Circa anodyna, maxime vero opiata & narcotica. Licet vero remedia hæcce sedativa & anodyna in maniaco furore compescendo effectu se exserant satis egregio, neutiquam tamen eo procedendum audaciæ est, ut, quæ suspectæ admodum fidei sunt, opiata & narcotica ad hanc classem referre & propinare velimus; hæc quippe fibras ac membranas nervosas, præsertim quæ in cerebro sunt, stupefaciendo maniacos quidem insultus levant atque minuunt, sed majorem & dementiam & fatuitatem inferendo in aliud sæpe extremum ægros præcipitant. Multo magis, si quid ab anodynis sperandum auxilii est, ea sunt seligenda, quæ in malo epileptico, cujus formalis ratio in vehementi duræ matris spasmo consistit, opitulantur, ad quæ pertinent maxime castoreum, usnea ungul. alcis, cranii humani, cornu cervi philos. præp. radix & semen pœoniæ, pulvis noster antepilepticus, rad. valerianæ, liquor anodynus mineralis, aquæ flor. lil. convallium, tiliæ, primulæ veris &c. Quibus omnibus ceu securis & usu satis probatis remediis tuto fidem habere possumus.

§. XI.

Circa delirium ex abscissa plica Polonica. In Polonia ex abscissa imprudenter plica non modo graves capitis morbos, sed nonnunquam etiam ipsam concitatam fuisse maniam cognovimus. Quod vero si incidit, mirum commendari solet decoctum musci clavati, quo caput bis quotidie lavetur. Ita enim futurum esse dicunt, ut brevi illa rursus erumpat. Linimenti musci clavati huic scopo utilissimi descriptionem qui expetit, evolvat M. N. C. *Dec. I. ann. II. obs.* 54. ubi inveniet.

§. XII.

Quæ in phrenitide prosint interne & externa. In phrenitide, quæ quasi duræ meningis febris particularis est, in qua ejus tonus elasticus ac systole valde aucta motum sanguinis & fluidi nervei celerrimum & tumultuosum efficit, præter interna nitrosa & blanda anodyna externe animalia, ut gallinæ vel columbæ per medium discissæ capitique raso applicatæ non sine singulari fructu esse deprehenduntur, utpote blandæ exhalationes & anathimiases fibras nimis strictas relaxando ad tonum motumque naturalem restituendum plurimum conferunt.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Vir quinquaginta annorum, sanguine plenus, à prima statim adolescentia largiori vini potui adsuetus, per sedecim & plures annos, quibus Italiam Galliamque peragravit, bis quotannis venam secandam præbuit. *Delirium maniacum ab ira excitatum.* At vero Germaniam redux hoc consuetum evacuationis genus omisit, sæpiusque vinum adustum, quod cum tabaci fumo in deliciis habebat, ad ebrietatem usque ingurgitavit. Aliquot abhinc mensibus elapsis gravi percellebatur iracundia, quam crebri vomitus cum larga diarrhœa & inappetentia juncti sequebantur. Brevi post somno frui observabatur turbulento anxiisque insomniis interrupto, imo haud obscure furoris signa tum vultu tum gestibus exprimebat: mox enim tristitia & mœrore affectus omne hominum consortium fugiebat, mox in hilaritatem effusus præter consuetudinem erat affabilis, multa sine ordine inconcinna garriens. Neque tamen hoc mentis alienatæ vitium diutius inhæret, sed leviter iterum transit, vix insaniæ vestigia relinquens: siquidem noster intermissionis tempore omnibus rite fungi officiis cum mentis alacritate valet, atque sanissima loquitur, ut nihil in sermone familiari insaniæ in ipso observetur. Sed, quum vel levissima accedente animi perturbatione, ad quam summe proclivis est, vel errore aliquo in diæta commisso ex facili redeat, neque vanum exinde gravioris & permanentis delirii timorem incutere videatur, meum amici implorarunt auxilium.

Epicrisis cum consilio.

Quanta animi affectuum in motus corporis nostri tam fluidarum, quam solidarum partium sit potentia, vel ex solo præcedenti casu adparere arbitror. Sicuti autem præcipua iracundiæ in ductus biliarios efficacia nunquam non deprehenditur: ita nihil dubii est, quin præternaturali harum partium nervosarum constrictione biliosus humor in intestina effusus hæc ipsa ad spasmos sollicitaverit; quorum vi sanguis crassus ad caput & debile cerebrum adpulsus ibi difficulter transiit, variasque inanes & erroneas menti ideas impressit. Neque parum profecto ad pessimum hunc affectum ingenerandum contribuit immoderatus calidiorum potuum usus, utpote qui insigni systema nervorum maximeque cerebrum debilitandi vi pollent & haud raro vel unice, sine longa aliarum causarum serie prægressa ejusmodi mentis morbos producunt. Quod autem ad peculiarem affectus nostri genium attinet, ipsum pro furore leviori periodico recte omnino habere licebit, propterea quod per intervalla tantum adgreditur breviusque terminatur, neque magnam memoriæ imbecillitatem aut sensuum insignem depravationem comitem habet & ipsam quoque curationem facilius recipit, quam sequenti ratione adornavimus: Primo omnium æquabili sanguinis per universum corpus distributioni ejusque à capite derivationi prospicientes consuluimus, ut æger

quotidie cubitum iturus pediluviis uteretur tepidis ex aqua fluviatili & tritici furfuribus paratis & quamprimum cruori per venam in pede sectam, aut hirudinibus ano adpositis liberum permittat exitum, unde statim melius habere cœpit. Deinde mixturam ex essent. succini, tinctura tartari & antimon. acris conflatam ex infuso theiformi, quod herbas floresque roborantes ac antispasmodicas, tiliæ, melissæ, lilior. convallium, sambuci, anthos, chamæmeli &c. habebat, singulis diebus mane ad 40. guttas capiendam suasimus. Tum quoque pulveres leniter diaphoretici & antispasmodici, ex pulv. Marchionis, succino præp. cinnabari, nitro purif. & pauxillo theriacæ coel. compositi, ante cubitum ex usu fuerunt. Denique, quum maximum in ejusmodi morbis curandis momentum in justo affectuum moderamine & accuratiori rerum non naturalium usu contineatur, primo ingrata & excitandis adversis ideis opportuna objecta removere, tum vero à cibis salitis, acribus & nimium conditis abstinere, corpus maximeque pedes contra frigoris injuriam munire & calidiores sanitati infensissimos potus cane pejus & angue fugere serio jussimus. Quibus per aliquot menses probe observatis id per Dei gratiam obtinuimus, ut animo successu temporis ad se redeunte æger à furibundis paroxysmis immunis plane relinqueretur.

Observatio II.

Affectus melancholico maniaco-hypochondriacus.

Vir ecclesiastico munere fungens, annorum triginta septem, staturæ mediocris corporisque macilenti, sed multis vasis sanguineis instructi, patre natus hypochondriaco & ad melancholiam admodum prono, per multos jam annos hæmorrhoidum fluxum singulis fere mensibus revertentem expertus bene admodum valuit. At quum studiis nimium intentus profundis meditationibus, neglecto corporis motu, plus justo indulsisset, easque ad seram usque noctem nudatis pedibus protraxisset, concurrentibus simul curis domesticis, salutaris hæcce excretio sensim imminutior facta penitus tandem desiit. Non multo igitur post symptomata accesserunt hypochondriaca, quæ ructibus, flatulentiis, molestisque imi ventris distensionibus & torminibus coli dolores æmulantibus cruciarunt. Sed quod pessimum erat, ipsa quoque mens magis quam antea videbatur affecta; siquidem perpetuo nunc mœrebat, ab exigua vel nulla plane causa meticulosus expavescebat & singulis diffidens omne fugiebat consortium: quæ mentis mala brevi intervallo tanta capiebant incrementa, ut æger noctu insomniis agitari, vitæ insidias timere, manus cum gemitibus complicare, alte mox vociferare & sermonem continuum sine nexu movere, mox cogitabundum & quasi elinguem obmutescere inciperet. Neque tamen sine intermissione perpetuo ita furit, sed malum ex parte minuitur atque tum prægressa frigoris sensatione pulsuque paulatim celeriori vehementiorique reddito recedit. Medici varia præscripserunt medicamina nitrosa, electuaria, confectiones tandemque binæ circiter sanguinis unciæ fuerunt detractæ, sed sine singulari levamine.

Epicrisis cum consilio.

Docet nos hæc observatio, ex affectione hypochondriaca melancholiam, ex melancholia maniam oriri, omniaque hæc mala ex sola hæmorrhoidum suppressione suam repetere posse originem. Ego consultus cum pulsum durum & plenum, urinam aquosam & tenuem, somnum inquietum multisque stiparum insomniis deprehenderem, atque graves sub costis spuriis tensiones pressorias & anxietates præcordiales cum pertinacissima alvi obstructione urgere comperirem, à leni evacuatione curam inchoandam ratus potiunculam ordinavi mannatam & rhabarbarinam, denuoque sanguinem ex altera pedum vena rusa detrahendum & pediluvia ex furfuribus triticeis, sapone veneto & aqua fluviatili parata ante decubitum adhibenda jussi. Inter reliqua, quæ opem tulerunt, præsidia fuerunt pilulæ nostræ balsamicæ bis in hebdomade sumendæ atque pulvis ex lapidum cancrorum, tartari vitriolati, cremoris tartari, nitri purif. ana drachmis duabus, cinnabaris rite præp. drachma dimidia, olei cymini guttis sex compositus, qui una cum liquoris anodyni mineralis viginti guttulis ex aquæ fontanæ unciis octo alternis diebus propinari debuit. Dein quoque infusum Theiforme ex herba veron. millefolii & radice glycyrrhizæ confectum ad aliquot patellas mane sorbillandum suasi. Pro potu ordinario decoctum chinæ & cichorei cum passulis substitui, & ad promovendam digestionem elixirium nostrum viscerale balsamicum inter epulas, quas parciores esse injunxi, adsumendum commendavi. Gravare quidem hæc omnia noster admittebat, iis tamen paularim adsumtis flatuum bona pars ructibus multis & sonoris discussa fuit, angustiaque cum mentis furore sedari cœpit & aliqua hæmorrhoidum excretio apparere, quæ demum fonte Egrano insequenti veris tempore cum justo regimine potato ex voto rediit, adeoque corporis animique integritati nostrum reddidit. Ad præcavendas tamen recidivas commendatarum medicinarum usum diutius protrahi jussi.

Observatio III.

Melancholia hypochondriaca cum mania periodice alternans.

Vir quadraginta annos natus, natione Judæus, complexionis melancholico-cholericæ, multis laboribus cum meditatione ac vita sedentaria junctis diu vacavit, sed nihil inde incommodi persensit. Aliquot autem abhinc mensibus cum de inopinato filii obitu certior factus insigni mentis perturbatione sollicitaretur, mox mœroribus magis magisque indulgere, circa præcordia angi, hominumque conversationem fugere cœpit. Stipabantur hæc mala continua pedum refrigeratione, somnoque inquieto & minus reficienti, nec non pertinaci obstructione alvi, quam nonnisi sexto septimove die rite deponebat. Quumque ita afflictus totos sex constitisset menses, & denuo vehementi percelleretur terrore, ipsa maniaca invasit rabies, qua tantopere furebat & in obvios quoscunque irruebat, ut vinculis constringi debuerit. Cui malo licet suppetias ferre amici voluerint, nulla tamen alimenta nedum medicamenta adsumsit. Nihilo minus vena brachii & frontis coacte incisa insigniter profuit: siquidem inde mens efferata paullo quietior reddita ad tristes cogitationes pristinamque melancholiæ ægritudinem rediit. Hanc contra dein variis pugnatum est remediis, thermæ quoque Carolinæ potatæ alvum egregie duxerunt, sed malo præterea vix quicquam detraxerunt. Ego igitur in consilium adscitus hanc præscripsi medendi methodum. Primo fontem Seheranum, addita ad mensuram salis Carolinarum drachma una, per aliquot hebdomadum spatium bibendum suasimus. Vim ventriculi concoctricem roborare studuimus

elixirio

elixirio nostro viscerali temperate balsamico, quod ad 70. vel 80. guttulas inter epulas porreximus. Nec omissa sunt pediluvia, quibus alternis diebus ante cubitum æger pedes ad suras usque immittere debuit. Denique singularem præstiterunt opem pulveres leniter temperantes nervinis speciebus nupti ante lecti introitum exhibiti. Potui dedimus decoctum, cujus hæc erat formula. Recipe Rasuræ cornu cervi, radicis scorzoneræ ana uncias duas, cremoris tartari drachmas tres. Coquantur in aquæ simplicis mensuris quatuor: adde syrupi acetositatis citri uncias duas. Præterea, ut abstineret ab omnibus cibis fumo induratis, acribus & flatulentis; è contrario autem tenuioribus cum aperientibus herbis paratis jusculis, interposito vini generosi haustu sedulus uteretur, corpusque frequentius moveret, imperavimus. Quibus remediis per aliquod tempus ita continuatis optime convaluit.

Epicrisis.

Ex præcedente morbi historia satis perspicue ej paret, quanta apud melancholico-hypochondriacos, qui vitam agunt sedentariam & umbratilem nimiumque mentis fatigationibus indulgent, ad producendum furorem in ipsis animi affectibus, maxime vero subitaneo mœrore & hunc supervenienete vehementi terrore vis sit atque potentia, quantaque opus sit cautione & prudentia, ut ejusmodi hominibus, ubi jam melancholia cum malo hypochondriaco juncta variis se signis prodit, omnis graviorum animi perturbationum subtrahatur occasio. Docemur quoque ex hoc casu egregie, melancholiam & maniam alternatim procedere, ita ut ex uno malo ad alterum facillimus fiat transitus.

Observatio IV.

Delirium maniacum periodicum. Nobilioris generis fœmina, vix trigesimum ætatis annum transgressa, temperamenti sanguineo-melancholici, ob adversos quosdam a fratre sibi illatos casus, in impensam incidit, postquam vix utero conceperat, animi tristitiam; ad quam propulsandam quum haud modicum spiritus vini haustum frequentius adsumeret, accidit, ut non multo post in ipsum maniacum furorem abrepta vehementissime insaniret; siquidem à nemine lacessita graviter subinde irascebatur, adstantes saliva conspurcabat, vestes dilacerabat, nec uno consistere loco poterat, quin miris se modis jactans corpus spectaculo exponeret. Et sic habebat primis graviditatis mensibus; quum vero ad dimidium gestationis tempus pervenisset, rabie paullatim remittente perfecte ad se rediit & stato tempore felicem exclusit partum. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nec quidquam, uti solet, molestiæ puerperium reliquit; nisi quod posthæc suspectum valetudinis statum menstruæ purgationes retentæ portenderent, quas tamen quum medici falsa novæ imprægnationis specie decepti promovere dubitarent, factum proh! dolor est, ut fera iterum rabies animum occuparet. Varia hinc inde præscripta remedia purgantia, temperantia, specifica nihil attulerunt opis; quare ut consilio & auxilio ego succurrerem per literas amici me rogarunt.

Epicrisis cum consilio.

In præmissa morbi historia id maxime debet animadverti, delirium ultimis graviditatis mensibus sponte evanuisse, partu vero excluso iterum rediisse. Cujus rei ratio ita me judice, debet explicari. Quo magis fœtus in utero mole sua crescit, eo plus opus habet nutrimenti; hinc major sanguinis quantitas ad uterum confluit, quæ edito partu reliquis corporis partibus denuo impertitur. Quum vero in nostra ægrota mensium accesserit retardatio, non modo sanguis copia increvit, sed & valde spissus & ad trajiciendum tenuissimos canaliculos ineptissimus evasit; unde facile potuit in primis viis & circa uteri regionẽ spastica strictura oriri, qua cruor ille tenax ad debile caput delatus rationis usum denuo turbavit. Quod ad curationem attinet, eo potissimum respiciendum putavi, ut sanguinis circuitus per totum corpus, maximeque per uterum suæ restituatur libertati. Quo fine primo suasi, ut ante decubitum temperatiora adhibeantur pediluvia, dein per mensis circiter dimensum fontes Egrani decenti cum regimine & interpositis stomachicis medicamentis tepide bibantur; circa tempus vero, quo alias ex utero ferri suevit menstrua purgatio, per aliquot dies ante lecti introitum dosis capiatur pilularum balsamicarum, & sequente die mane drachma una salis aperitivi, ex lapid. cancrorum, tartaro vitriolato & nitro compositi, superbibendo vascula quædam infusi theiformis ex floribus nervinis & antispasmodicis tiliæ, primulæ veris, anthos & citri corticibus conflatum. Qua methodo id per Dei gratiam acquisivimus, ut ægra a malo suo sensim paullatimque liberata nunc integerrime vivat.

Observatio V.

Delirium maniacum periodicum ab iracundia. Fœmina annum agens secundum & quadragesimum, temperamenti melancholico-cholerici, animique à natura ad tristitiam valde dispositi, nunquam a viro gravida, sub regulari & ordinato mensium successu illibatam semper præ se tulit valetudinem. Interim, quum odioso socetæ convictu per aliquod tempus uti debuerit, plena inde luctus & mœroris, nulla vel sane levissima data causa, sæpius acerbas profundere lacrimas cœpit, donec dein inter ipsum mensium fluxum post graviorem iracundiæ affectum delirium accessit maniacum, quod totas sex hebdomadas inhærebat. Abhinc triste hoc malum singulis sex septemve mensibus elapsis recrudescens has notas habet prænuncias: sentit ægra circa tempus cum menstrua recurrit periodus, pressorium in pectore dextroque hypochondrio dolorem capitis dentiumque membranas in consensum rapientem; somnus imminuitur, & nunquam non vexant conatus vomendi, modo irriti, modo ipsi vomitus, materiam aquæ spumosæ & pituitæ flavæ similem, eructantes: fluxu demum præsente ipse adoritur paroxysmus, qui variam ludit scenam. Mox enim dementata cantilenis & tripudio exsultans in cachinnos erumpit, miroque verborum flumine delira profert; mox tristis demisso capite solam terram inspiciens diu obmutescit; mox ab omni cibo potuque abhorret, mox collecto paullum animo de magna siti conqueritur, imo nonnunquam tanta insanit vehementia, ut, nisi vi suorum cohibita, sibi aliisque manus sit illatura. Somnus præterea, qui admodum parcus est, terrificis turbatur insomniis, alvus est adstrictissima, nonnisi tertio quartove die dura scybala difficiliori expressione reddens, arteriæ exploratæ admotas manus validissimo celerrimoque feriunt pulsu, &, quod

notari meretur, delirii post aliquot dierum intervallum circa vespertinum tempus semper graviores solent esse accessiones, quæ ægra per extremorum refrigerationes, per dolores universi corporis tensivos & maculas sublividas in brachiis pedibusque subinde obvias præsentit. Ubi finita morbi periodo mens efferata ad se rediit, præter languores omnes artus occupantes nulla rationis memoriæque labes per integrum intermissionis spatium animadvertitur. Requisiti medici pugnarunt vomitoriis, purgantibus, V. Snibus, foteriis quoque fontibus Egranis, sed parum inde misera percepit utilitatis, nisi quod horum usu delirium serius paulo redierit. Ego igitur consultus quum maximum curationis momentum in præcavendis feralibus recidivis situm esse deprehenderem, primo omnium mentis tranquillitatem, rectamque vivendi rationem in hunc modum instituendam præcepi, ut ægra corpus frequentius, quam antea sub serena tempestate moderato exercitio moveat, parciorique & leviori victu utens potui ordinario decoctum hordei excorticati, & C. Cervi rasuti, cum pauxillo corticum citri vel cinamomi substituat. Ad temperandam humorum acrimoniam infusum theiforme ex herba melissæ, floribus tiliæ & pauxillo cort. citri confectum mane bibendum suasi. Nec ego deinceps irritum aquarum mineralium effectum fore arbitratus, denuo per aliquot hebdomadum decursum fontem Egranum vel Schwalbacensem mane calide bibendum, atque balnea temperate calida ante decubitum applicanda summopere commendavi, quæ etiam circa instans mensium tempus, interposito pilularum balsamicarum usu, locum habere possent. Denique tam præservandi quam curandi fine egregiam præstitit opem mixtura quædam ex liquoris anodyni drachmis duabus, essent. castorei drachma una & spiritus salis ammoniaci drachma dimidia composita, quam in paroxysmo pariter ac extra ipsum sub lunæ mutationibus pondere XL. guttularum bis de die vel solam vel cum pulvere antispasmodico ex aqua liliorum convall. sine vino parata exhiberi jussi. Pulveris hæc fuit formula: Recipe Pulveris Marchion. C. C. philos. præp. ana drachmas duas, nitri purif. drachmam unam cum dimidia, succin. præp. drachm. unam, cinnabaris scrupulum. Alvum denique victu potius lubricante aut passulis rhabarbarinis, quam fortioribus purgantibus apertam servandam imperavi, adeoque Dei gratia effeci, ut paroxysmi rariores & mitiores accesserint. Nec dubitamus fore, ut sub horum remediorum usu diutius protracto, ægra à misero malo liberetur omnino.

Epicrisis.

Ex hac observatione illud notatu dignum occurrit, quod inter ipsum mensium fluxum, post vehementem iræ affectum delirii facta sit accessio: utpote experientia sæpius me docuit, graves animi perturbationes ante, sub & post menstruorum fluxionem obortas pessimas passiones, imo deliria quoque, si caput natura debile existit, producere. Porro notabile est, quod recidivæ semper cum periodis menstruis in scenam prodierint. Nam tota natura sexus fœminini circa mensium fluxum ingentem patitur mutationem, dum motus vitales ad exteriora seu corporis peripheriam tendentes per spasticas stricturas ad interiora potius convertuntur, ut exinde totus sanguinis circulus inæqualis, & improportionatus redditus, ad supernas & internas partes impetuose ruat; unde ingentium symptomatum origo. Quapropter, si in fœminis deliria, vel ipsorum paroxysmos avertere velit medicus, necesse est, ut ad periodum mensium reflectar & circa id temporis opportuna remedia, quæ sanguinis circulum æqualem efficiunt & spasticas stricturas conspiunt, ut fere sunt balnea temperata & blanda diaphoretica cum nitrosis & antispasmodicis remixta, in usum trahat.

Observatio VI.

Furor melancholico-maniacus. Militiæ præfectus, quadraginta & aliquot annorum, staturæ valde proceræ, sanguineo-cholericus ex familia prognatus, in qua plures mentis quadam alienatione laborarunt; à prima adolescentia strenuis compotationibus interfuit & vinum ad ebrietatem usque larga in quantitate ingurgitavit, sed nihilo minus bene valuit. Jam vero dimidium effluxit anni, quum ob prœmaturum uxoris formosæ obitum in summam conjiceretur tristitiam, ut nullo admisso solamine omnem cibum recusaret & insomnis multas noctes transigeret. Subsequebatur perfecta mentis abalienatio, interdum cum summo furore, qui levi ex caussa irritabatur, conjuncta, ita ut æger in vinculis contineri deberet. Amisso per venæ sectionem, ter intra mensem instituta, multo sanguine & datis nitrosis hic furor quidem remittebat, sed nunquam penitus cessabat. Missus ad me consilii caussa conquerebatur de pertinaci alvi obstructione & assidua vigilia, valde confusa sine ordine garriens, facies erat rubicunda & sanguine turgida. Ordinavi pediluvia temperata singulis diebus ante decubitum adhibenda & pulveres nitrosos aliquoties de die sumendos. Ad alvum apertam servandam præscripsi potionem mannatam & ut sæpius æger mane lac recens mulctum biberet. Loco potus ordinarii commendavi aquam puram fontanam, & capiti imponendum suasi epithema, quod aquæ rosarum, aceti rosar. ana uncias duas, nitri purificati drachmas duas, & olei ligni rhodii guttas XII. habebat, tam felici eventu, ut intra mensis spatium æger perfecte coovaluerit.

Epicrisis.

Docet inprimis hic casus, quantum in hominum animis corporibusque sibi vindicet mœroris affectus, ob summum rei dilectæ desiderium in nobis obortus, ita prorsus, ut inde in insaniam ducantur homines, satis alioquin sani & mentis compotes. Quod quidem eo facilius evenire deprehendimus, si quis à parentibus natus est melancholicis, vel ipsa mania correptis. Sicut enim, experientia teste, morbi, quibus parentes conflictantur, plerumque traducuntur ad liberos; ita nihil dubii est, quin noster ægrotus naturalem quandam per nativitatem obtinuerit cerebri debilitatem, & ad mentis morbos dispositionem, qua præsente facile fieri potuit, ut data occasione, quæ in hoc casu diuturnus luctus fuit, in ipsam mentis alienationem incideret. Neque parum profecto ad capitis debilitatem contribuit potuum spirituosorum abusus, quibus nihil est ad inferendam insaniam potentius. In curatione eo potissimum respeximus, ut sanguinis impetus à capite divertatur; qui vero quum ab alvi obstructione nunquam non su-

ſuſtentetur, primo omnium præſcripſi laxans mannatum & lac recens emulſum, quod in præſenti ægroto inſignem alvum laxandi exſeruit efficaciam.

Observatio VII.

Delirium melancholicum. Honeſta hujus loci fœmina, triginta & aliquot annos nata, vitæ otioſæ & libidinoſæ dedita, animo æque ac corpore optime ſemper valuit. At vero, quum marito per inopinatam mortem orbata ſe coactam videret, ut propter rem anguſtam domi parce nimis impoſterum viveret, plena inde luctus omne hominum conſortium per longum tempus fugiebat. Sat diu itaque mœrore cum tacita iracundia juncto preſſa, gravem incidebat mentis alienationem; ſiquidem mox præter modum triſtis lacrymabat, mox ſumme hilaris ridebat & puerorum more variis delectabatur ineptiis, mox effrenis & temeraria cum adſtantibus altercari conabatur. In conſilium adhibebatur mecum medicus natione Gallus, & curatio in hunc, qui ſequitur modum inſtituebatur. Præmiſſa venæ ſectione in pede commendavimus balnea temperata quovis die veſperi adhibenda, & emulſionem refrigerantem in ipſo inſeſſu capiti cum linteo duplicato adplicandam. Deinceps crebrius dedimus, interpoſitis ad alvum apertam ſervandam lenioribus laxantibus, pulveres temperantes nitroſos, atque potui ſolam aquam fontanam permiſimus. Et quum id anni tempus eſſet, ut cucumeres maturaſcerent & ſale muriatico conficerentur, conſultum duximus, inter cibos crebrius eoſdem commendare; & adſumſit quoque ægra tam larga quantitate, ut nihil fere amplius cibi ad ſuſtentandam vitam opus habuerit. Inter hæc menſe circiter elapſo indies major affulgebat ſpes convaleſcentiæ, quæ etiam brevi poſt, divina annuente gratia inſequebatur, ita, ut nunc integra tum animi tum corporis fruatur incolumitate.

Epicriſis.

Nihil profecto magis ſanitati eſt infenſum, quam ſubita quædam mutatio, qualem in noſtra ægrota accidiſſe deplorandum eſt, utpote quum lautum vitæ genus ſimul ac ſemel cum valde miſero commutandi neceſſitas fuerit. In curatione ex voto obtinenda primo omnium ſtuduimus, ut impetuoſus ſanguinis curſus a capite ad inferiora convertatur, quod optime præſtitimus venæ ſectione in pede adminiſtrata, & balneis aquæ dulcis, utpote quibus nervoſæ imi ventris partes ſpaſmo conſtrictæ emolliuntur, & ſumma quoque cutis, quæ frigore teſte, conſtrictione affecta eſt, relaxatur, ut revocato ſanguinis itinere ad habitum corporis, liber ipſi circuitus per univerſum corpus concilietur. Quod attinet peculiarem cucumerum ſale conditorum effectum, de hoc ita judicandum arbitror. Acida ejuſmodi ſalita vegetabilium ſenſibiles & membranaceas corporis partes facile irritant & vellicant, uti fere videmus in tuſſi, ubi nervos pneumonicos ad tuſſim continuo ſtimulant; quare veritati omnino videtur conſentaneum, ut curſum ſanguinis magis promoveant, quam impediant: qui vero quum in melancholicis nunquam non tardus & debilis, maxime per caput, obſervetur, opus omnino habet aliquo ſtimulo, quem dicta vegetabilia optime & ſine noxa addunt. Et profecto, ſi dicere debeam, quod res eſt, ego adhuc in diverſis aliis mente perverſis hos fructus deprehendi utiliſſimos, ut ideo adſerere non pudeat, quod optimum ſint inter cibos mente ægrotantium condimentum.

Observatio VIII.

Juvenis, qui vix decimum ſeptimum ætatis annum attigit, temperamento prædictus cholerico-ſanguineo, excitari alias & promti ad ſtudia ingenii, per anni decurſum profundiori meditatione in invenienda machina, quam dicunt perpetuum mobile, dies noctesque deſudavit; à patre autem ſtoliditatis ideo accuſatus, & à propoſito ſub inanis ſtudii admonitione avocatus, in tacitam mœſtitiam incidit, quæ ſubitaneo incendii terrore adeo increvit, ut in furorem plane tranſierit; ſiquidem varia nunc de inventis ſuis magna & præclara jactitat, terrificis noctu inſomniis agitatus mane horribilia & inepta, quæ vidiſſe ſibi imaginatur, longa ſerie narrat; jam ſe paralyticum, lunaticum vel à diabolo obſeſſum ipſumque dæmonem pronuntiat, & diras admodum exſecrationes evomit, jam mutatis in manſuetudinem moribus ardentiſſimas ad Deum preces fundit perpetuis ſuſpiriis ingemiſcens. Præterea febrili pulſuum celeritate & admirando auditus acumine gaudet. Cibum & potum ſatis quidem bene appetit, nec officio ſuo alvus deeſſe animadvertitur. Sed, quod male ſperare jubet, eſt quod malum ſine alterna requie continuum ſæviat, nec inſignem habeat intermiſſionem. In tali rerum ſtatu ego conſultus venam primo pedis, dein ſublingualem aperiri, & pediluviis moderate calidis ægrum immitti juſſi, unde furoris vehementia mirum compoſita videbatur. Dein operæ pretium fecerunt pulveres leniter nitroſi camphora remixti, quos circa ſomni tempus aſſumere æger debuit; nec dubito, quin vis morbi his demum remediis ſit obſecutura. *Delirium maniacum à nimiis meditationibus.*

Epicriſis.

Videmus ex hoc caſu, quantum profundæ meditationes ad caput debilitandum obtineant potentiæ, ut quiſque graviorem exinde morbum, imo deliria quoque pertimeſcendi rationem habeat, maxime ſi aliæ & hæreditariæ cauſſæ acceſſerint. Adſumſit æger largum cibum, cui diſſolvendo & in bonum chylum & ſanguinem transmurando menſtruum illud ſalivale, ſine dubio nimio acore infectum, vix par fuit, ut nihil dubii ſit, quin morbus, ut omnes aliæ chronicæ paſſiones multum inde foveatur.

Plura exempla legantur in *Conſult. med. Sect. I. Caſu. XXXIII. uſque XXXVIII.*

CAPUT IX.

De virium lapſu & animi deliquiis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Si ulla in diſciplina medica doctrina clariorem meretur evolutionem, ea certe eſt, quæ de corporis humani viribus agit & cauſis; ſiquidem omne, quod naturæ ineſt robur & energia, *Virium in homine neceſſitas monſtratur.*

gia, qua vitæ animique pariter ac corporis constat integritas, qua morbi tum arcentur tum sanantur, qua ipsa denique mors avertitur, unice in viribus, quæ determinata quadam motus efficacia se exserunt, consistere animadvertitur. Sicut enim robusta natura corpusque firmum habendum est illud, quod integris viribus instructum, non tam facile à caussis externis læditur, læsum vero vel suo ipsius robore sine insigni medicinæ ope sanatur: ita è contrario imbecillis naturæ indicium est, si quis ob virium infirmitatem variis obnoxius ægritudinibus, ex iisdem, à medicina non adjutus, raro admodum emergit. Quod si dein morbos inspicimus variosque eorum decursus, simili modo in solis viribus omnis salutis spes videtur posita; quæ enim ubi subito diutiusque succumbunt, de vita ægroti periculari certissimum est. Quin denique ipsam, quæ morbos sæpe comitatur, malignitatem maxima ex parte in hoc virium lapsu contineri deprehendimus, ita prorsus, ut ex debili hoc statu ad ipsam mortem aditus pateat facillimus, utpote quæ nil nisi plenaria visium, à quibus vitales in homine motus pendent, cessatio est.

§. II.

Opiniones medicorum de caussis virium. Quum itaque tanta virium in nobis sit necessitas, ut in corpore tam sano conservando, quam morboso persanando nihil omnino sine iisdem medicus valeat; sæpenumero mirari soleo, cur in tanta bonorum auctorum multitudine, tantaque medicinæ luce, quæ novo quotidie splendore prodit, tam pauci existant, qui utilissimam hanc in re medica doctrinam paullo accuratius explanassent. Equidem plures hinc inde in medicorum libris occurrunt de virium caussis opiniones, quas alii, qui omnes corporis tam voluntarios, quam involuntarios, vitales & mechanicos motus ad altius quoddam principium referunt, ceu effectum animæ considerant; alii, qui robur & vim motricem solidorum, qua fluida reguntur, ab aëteo-æthereo-elasticæ indolis materia mobilissima in sanguine contenta deducunt, pro stabilienda sententia sua contraria plane argumenta proferunt; attamen, quum nudis hisce nominibus & sententiarum divortiis rem ex merito nondum exhaustam evolutamque existimem, nostrum de eadem æquum rectumque judicium in præsenti tractatione, ubi de virium defectu animique deliquiis acturi sumus, pluribus infra suppeditabimus.

§. III.

Vires salutares & noxiæ unde pendeant. Ante vero quam specialiorem hujus thematis suscipiamus explicationem, è re fore putamus, primo omnium dispicere, qualis virium ad naturam firmam æque ac infirmam constituendam debeat esse conditio. In quo quidem perficiendo, tenendum, quod, licet omnes in nostro corpore functiones tum animales, tum vitales & naturales unico solidorum ac fluidorum peragantur motu; minime tamen, sicut in ceteris rebus corporeis, ab ipsius efficacia & à magna movendi potentia ad insignem virium copiam & abhinc dependentem sanitatis integritatem concludi debeat. Etenim, quum a sapientissimo conditore Deo ita corporis humani constructa sit fabrica, ut viribus ad sanitatem necessariis certus tantum motuum inserviat numerus, certa mensura; facile patet, eam solum robustam & bene valentem naturam esse dicendam, ubi motuum nec nimis excessiva, nec nimis deficiens, sed valde temperata æquabilisque advertitur proportio, cum illa è contrario corpora imbecillibus sint adnumeranda, quæ ex levi caussa externa ad perversos motus facile concitantur. Cujus adserti veritas vel exinde plenius poterit intelligi, si effrenes & ad convulsivum usque gradum auctas cordis & arteriarum, reliquorumque membrorum agitationes perpendimus; utpote quæ ob summam, quam arguunt, motuum efficaciam nulla unquam ratione pro salutari & saniati firmandæ apprime apto robore haberi possunt, sed maximam potius virium jacturam, imo mortis periculum haud raro prænunciant.

§. IV.

Animi deliquiorum gradus. His prælibatis ad virium naturalium subitilapsus considerationem propius accedimus, cujus tria præcipua dantur genera. Primus gradus in notabili virium corporis remissione consistit atque his potissimum cognoscitur criteriis: si insignis & insueta corporis lassitudo membrorumque ad voluntarios motus subeundos observatur inertia, si sensuum torpor, appetitus prostratio, inquietudo & circa præcordia anxietas, debilitas pulsuum & raritas extremorumque refrigeratio adsit & gravitas. Alter, qui priori major est gradus ob majorem corporis animique virium defectum dicitur lipothymia, quæ cum faciei, labiorum & genarum pallore omniumque sensuum stupore, ut, quid cum ipsis agatur, plane non sentiant ægroti, adoritur. Tum quoque oculorum claritas, obducitis quasi tenebris obscuratur, arteriæ admotam manum exiguis feriunt pulsibus, corpus prosternitur & partes extremæ naturali destitutæ calore intensius frigent. Tertium denique, sed pessimum gradum constituit syncope, qua homines correpti adeo animi corporisque viribus deficiunt, ut mortis imaginem sistant; siquidem omni sermonis usu privati subito corruunt, alto quasi sopore oppressi absque convulsionis aut tremoris apparentia immobiles jacent; respiratio & pulsus intercipitur, artus refrigescunt & collabuntur, facies est Hippocratica & copiosus sudor ad tactum frigidus circa tempora erumpere deprehenditur.

§. V.

Paroxysmorum solutio. Superatis tam lipothymiæ quam syncopes accessionibus sensus inter alia suspiria paullatim redeunt, cordis motus restituitur ideoque pulsus, qui antea valde debilis aut plane absconditus erat, nunc vegetior erectiorque redditur, anxietates evanescunt, in partes extremas calor redit, facies contracta & pallida explicatior fit & rubicundior, imo & reliquæ functiones suppressæ sensim sensimque eriguntur, ut, qui pridie mortui habebantur ægri, nunc integra frui sanitate videantur, nisi adhuc de insigni artuum corporisque universi lassitudine & imbecillitate querantur.

§. VI.

Signa antecedentia. Utut autem subito & præter omnium opinionem gravia hæc mala accedant, sunt tamen, quæ illorum adventum prænunciant symptomata, quorum potissima sunt: totius corporis languor & insolens virium infirmitas, vertigo, aurium tinnitus & subitanea coloris in facie permutatio. Præcedunt quoque in nonnullis oscitationes, pandiculationes & circa præcordia anxietates, cum pulsu inæquali ac horripilationis sensu; quibus nonnunquam abdominis

minis à flatibus distensiones & borborygmi junguntur.

§. VII.

Differentia animi deliquiorum

Ex dictis jam haud difficulter colligitur, quo modo præceps virium lapsus animique deliquia ab aliis se passionibus distinguant & à medentibus cognosci possint ac debeant. Differunt enim primo omnium ab epilepsia *1] ab epilepsia*, in qua quidem leviores animi defectiones antecedunt, quam corporis moles convulsivis agitatur motibus & contractionibus, quæ tamen ad lipothymiam usque nunquam adscendunt. Differunt deinde ab apoplexia *2] ab apoplexia*, ubi sub sensuum tam externorum quam internorum abolitione arteriæ satis adhuc fortiter pulsant & respiratio, licet ægerrima, cum stertore remanet; quæ phænomena in simplici animi deliquio non visuntur. Discrepant denique à suffocatione hysterica *3] à suffocatione hysterica*. In hac namque eximia quidem sensuum advertitur perturbatio, sed fauces simul summe angustantur & laqueo veluti strangulantur, arteriæ fortibus agitantur motibus & facies vivido imbuta rubore conspicitur; quæ omnia tamen contrario plane modo se habeor io animi deliquiis, uti videmus, si syncope, quod sæpius accidit, præfocationi uterinæ jungitur. Tum enim dictorum symptomatum inopinata fit immutatio.

§. VIII.

Subjecta animi deliquiorum.

Quod attinet subjecta hisce affectionibus præ ceteris obnoxia, attenta nos docet experientia, eos potissimum homines in easdem incidere, qui aut phlegmaticam & torpidiorem obtinent naturam, aut ob teneriorem vasorum & fibrarum texturam habitus corporis sunt spongiosi sanguineque & succis pleni, nec non qui molliter io otio educati labores nisi ægerrime ferunt & à levi causa externa, ut ab aëris vel frigidioris vel calidioris remperie, a medicamentis, quin alimentis, vel solo ingrato odore facilius alterantur. Et quum ingens semper corporis inter & animi functiones à sanioribus medicis adnotetur conspiratio, nec illos ab hisce affectibus immunes deprehendimus, qui ad impetuosas & præcipites animi commotiones, ad iram, impatientiam, metum, variasque confusas imaginationes proni existunt. Unde jam in propatulo est ratio, cur respectu ætatis præ juvenibus pueri & senes, &, si sexum respicimus, fœminæ magis quam viri magno virium defectui & deliquiis sint expositæ, quæ eo certius eveniunt, si fœminæ utero gerunt, nimiis tum per mensium tum lochiorum fluxum hæmorrhagiis debilitatæ sunt, vel difficili partu laborant.

§. IX.

Caussa animi deliquiorum proxima.

Quod si nunc ad ipsam causam animum advertimus, hanc in sanguinis ejusque motus vitio ponendam esse, nemo saniorum medicorum est, qui in dubium vocabit. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati & sufficientis in singulas partes liber æquabilisque influxus & hinc debita liquidi spirituosi per omnes nervos distributio fuerit; omne virium robur, per quod functionum, sive animalium, sive vitalium & naturalium vigorem intelligimus, quam optime constat; ita è contrario, ubi virium, quæ per imminutas omnis generis fuoctiones se manifestat, insignis animadvertitur dejectio, ibi liquidi tum arteriosi tum nervosi vitium subesse rectissime concluditur. Jam vero tursus in physiologia medica satis superque monstratum est, quod omnium fluidorum per corpus progressus & in organa influxus a solo corde, quod primum in nobis movens ultimumque moriens, seu suprema illa machina est, quæ motu suo omnes reliquas animat partes, unice dependeat; quare nihil dubii est, quin & corporis prostrationis & animi deliquiorum caussa ab ipso cordis motu vel imminuto, vel prorsus cessante recte deducenda veniat. Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, essentiale & characteristicum lipothymiæ & syncopes signum præbere pulsum valde exiguum, vel plane interceptum, utpote qui cordis motum indicat luculentissime.

§. X.

Cordis structura anatomica.

Quum itaque à cordis motu tanta, si non omnia, in nobis dependeant, haud supervacaneum erit, utilissimum hunc motum secundum causas suas naturales concinne quidem sed accurate exponere. Cordis substantiam musculosam esse non modo jam vetustissimi HIPPOCRATIS sententia, verum etiam omnium, qui nostra ætate inclaruerunt, anatomicorum adsertio est. Quod si enim ea, quæ ad musculosam fabricam ullo modo pertinent, rite pensitamus; omnia profecto in cordis structura simili modo deprehendimus. Adest hic tendo satis validus in basi cordis vasa cingens, qui uti in omnibus musculis; ita & hic principium motus atque finis existit, cujus progenies tum vena cava, tum inprimis arteria magna rectissime statuitur, in quem duplicis generis fibræ tam mirabili dispositæ ordine inseruntur, ut musculum biventrem aptissime constituant. Fibræ enim exteriores in modum cochleæ conum involventes in oppositi lateris tendinem dextrorsum, interiores inverso inseruntur ductu. Quid? quod præter has communes cuilibet ventriculo propriæ sunt fibræ, quarum ioternæ itidem contrario modo procedunt atque pro validiori sanguinis in universum corpus ejusque maxime remotas partes propulsione sinistro ventriculo & copiosiores & robustiores; dextro vero præ sinistro eique minori ventriculo in vicinos tantum pulmones flaccidæ rarioresque obtingunt. Harum præterea fibrarum idem cum aliorum musculorum fibris motus est atque contractio, quæ in abbreviatione consistit, ut tantum in latitudine adquirant, quantum in longitudine amittant, ideoque semper conus basi fiat proximior; unde etiam non tantum externe, verum etiam interne præcipue tumor observatur. Hinc cum auriculæ ventriculorum contrahuntur, parietes se invicem tangunt, & ita contentum fluidum expellunt. Nervi quoque dein omnibus musculis animam vigoremque largientes in basio cordis vasorumque radices, quas tendines cordis esse jam ante dictum est, implantati sunt octavi scilicet & intercostalis paris surculi, ut de arteriis venisque coronariis, quæ magna copia per musculosam cordis compagem distributæ cordis motum egregie adjuvant, nihil dicamus.

§. XI.

Cordis motus duplex, systoles & diastoles.

Moveri itaque cor ipsa ejus fabrica ipsique sensus fidem faciunt. Duplex autem est motus dilatationis, quæ præcedit & a Græcis diastoles nomine insignitur, qua cordis ventriculi distenduntur, & fibræ parietes versus elongantur, ut sanguis ex auriculis io eosdem influere possit, & constrictionis, sive systole, qua fibræ contrahuntur & instar machinæ hydraulicæ sanguis in canales

nales arteriosos & ex his in venosos, ex his autem rursus in auriculam dextram urgetur, ut hac ratione circulatio perficiatur.

§. XII.

Diastole unde dependeat.

Hæc dum meditamur, dubium quoddam non adeo exigui enascitur momenti: num diastole cordis à sanguinis illabentis vel distendentis copia promoveatur. Neque tamen, à solo sanguine simplicem & spontaneam hanc dependere restitutionem, arbitramur, eo quod manum fortiter prementem æque ac systole eludat, quale quid a sanguinis impetu fieri haud suspicandum est, maxime quum etiam evulsa omnique liquore vacua piscium corda diastolen non minus quam systolen diutius adhuc exhibere animadvertimus. Multo magis illam tam à fibrarum hujus mirifici musculi diversis ordinibus quam à liquidi subtilioris elastici, quod nervi vehunt, sanguinisque spirituosi influxu oriri probabile est. Quod vero nerveum fluidum in cordis fibras influat, vel notissimo WILLISII & LOBERI experimento constat, quo nervis in cervice octavi paris dissectis & iis qui a plexu intercostali oriuntur ligatis, sanguineque in musculosam cordis substantiam intercepto cor omni motu destituitur. Ut adeo certissimum sit, quod tam ipse sanguis motu intestino calido & particulis aëreo-æthereo-elasticis imbutus, quam liquidum nervorum hunc dilatationis actum egregie adjuvet. Id quod vel ex hoc experimento clarius elucescit; quod mediante calore pulsus cordis in animali deficiens, si aqua calida foveatur, ad momenta revocari possit.

§. XIII.

Objectiones contra motum cordis refelluntur.

Quæ omnia licet tam clare perspicueque pateant, ut in dubium vocari nequeant; sunt tamen nonnulli, qui hanc de motu cordis doctrinam, qua illud primum movens statuimus, impugnare audent, existimantes, embryoni jam prius quam cordis absoluta sit fabricatio, punctum quoddam saliens ceu cordis inesse rudimentum. At vero aliam longe rationem esse judico animalis formandi & adhuc imperfecti; & formati omnibusque suis partibus instructi & in lucem editi, ut ideo ab uno statu ad alterum argumentatione procedere vix liceat. Huic enim bullulæ ceu compendio inclusus est spiritus ille architectonicus, qui motui quidem per se citra multa organa expandendo & quaquaversum partes extra partes fabricando sufficit, in animali vero perfecto nonnisi organorum beneficio perficitur.

§. XIV.

Definitio syncopes & lipothymiæ.

Exposita sic cordis structura & naturali constitutione evolutoque genuino ejus usu & officio: facilis nunc via est ad præternaturalem statum pernoscendum & ad veram tam lipothymiæ quam syncopes, quæ omnes ævi medicorum consensu cordis vitiato motu nituntur, definitionem sisteodam. Est itaque syncope motus cordis ad tempus suffilaminatio cum ingenti virium & tam animi quam corporis functionum defectu, ab impedito, vel minus sufficienti liquidi spirituosi per nervos & sanguinis probe temperati per vasa coronaria in musculosam cordis substantiam influxu dependens. Neque multum differentem exposcit definitionem altera animi deliquiorum species lipothymia, utpote quæ nisi gradu, dum non in prorsus sublato, sed tantum nimis debili cordis motu consistit, à syncope nihil differt.

§. XV.

Causæ mediatæ sunt progressi morbi.

His præmissis, videamus nunc, quæ ex causis mediatis ad ferales hosce morbos inducendos suum conferant symbolum. Quum vero, ut satis ex superioribus liquet, proxima deficientis, vel plane cessantis motus cordis caussa in denegato, vel minus recte se habente fluidi nervosi & laudabilis sanguinis influxu contineatur, sequitur, ut ad duo hæcce momenta animum potissimum adplicemus. Ita primo omnium certa experientiæ fide constat, eos, qui capitis nervosique generis imbecillitate laborant, qui dolores gravativos, vertigines auriumque tinnitus cum frequenti coryza, gravedine, oculorum caligine & somno turbulento patiuntur, ob liquidi, quod ex cerebro in nervos dispergitur, subtilissimi penuriam pravamque diathesin non modo virium summo languori, sed & ipsis animi deliquiis corripi facillime.

§. XVI.

Animi affectus.

Nihil autem prope ex omni causarum serie vehementius celeriusque nostros inducere morbos valet, quam graviores animi perturbationes, præsertim terror panicus, metus, & tristitia. Quamvis enim motus vitales & mechanici, cujus generis sunt cordis & arteriarum aliorumque humoribus tum secernendis, tum excernendis dicatorum canalium, nec non ventriculi & intestinorum motus, à principio in nobis sentiente & intelligente, quod animæ nomine venit, directe & proxime non dependeant, sed motus potius voluntarii ab eodem, licet modo nobis incognito, dirigantur; id tamen attenta nos docet observatio, propter eximiam, quæ voluntarias & involuntarias functiones intercedit harmoniam, miram animi affectuum in motibus nostri corporis vitalibus pervertendis esse efficaciam. Hinc, si terroris, qui vitali motuum œconomiæ infensissimus est, agendi modum accuratius inspicimus, ita ipsum deprehendimus comparatum, ut partes externas constringendo nimiam sanguinis ad cor & adnexa vasa congestionem inferat; unde pressio, ut aiunt, pede extremorum refrigerationes, ingens artuum gravitas ac languor, circa præcordia anxietas, cordis palpitatio, & magna spirandi difficultas cum pulsu parvo & contracto sequuntur; quæ omnia eo certius accidunt, si abundans sanguinis copia peccaverit. Nec profecto minor formidinis & ob instans grave periculum tristitiæ in corpus nostrum potentia est; quandoquidem liquidi nervosi in singula motuum organa influxum minuendo æquabilem sanguinis progressum maxime retardat, & quo minus spirituosa ejus portio recte evolvatur, impedit; ut ideo haud mirum videri debeat, si ingens animi corporisque virium dejectio inde emergat, quæ longe gravior est in subjectis languidis aut a quacunque caussa, ut prægresso morbo, jam antea debilitatis.

§. XVII.

Perversa vivendi ratio.

Posthæc haud paucæ supersunt earum rerum, quas non naturales appellamus, quæ ad affectus nostros contribuunt. Ex quibus primum sibi vendicat locum incongrua victus ratio. Sicut enim alimenta bono succo referta & decenti quantitate assumta sanguini bono & lymphatico, qui viribus pabulum suggerit, generando apprime

apta

apta exiſtunt; ita è contrario cibi crudiores & qui parum præbent nutrimenti, vel ipſa inedia diutius protracta ad virium defectum & animi deliquia plurimum afferunt momenti. Præter victum, aëris quoque temperies cauſſam noſtris malis præbet antecedentem; quæ ſi frigida nimis & humida, aut intenſius calida multisque impuris exhalationibus repleta eſt, corporis vigorem mirum in modum lædit. Pertinent huc pariter aſſiduæ vigiliæ diuturnique & duri labores, quibus ob continuam ſolidorum & fluidorum actionem ſpirituoſæ & ſubtiliores partes diſſipantur ſanguiniſque maſſa intemperatior redditur, ut exinde, experientia teſte, omnes in nobis functiones langueſcere incipiant.

§. XVIII.

Sphaceloſa partis corporis corruptio.

Frequentiſſime porro animi contingunt deliquia, ſi ſphaceloſa in partibus vel externis vel internis adparet corruptio, qua vitali motuum œconomiæ nihil datur perniciosius. Id quod non modo morbi maligni & contagioſi, ut petechiæ, dyſenteriæ, febreſque peſtilentiales, verum etiam chronici, quales potiſſimum ſunt ſcorbutus, cachexia & hydrops ſuo comprobare exemplo poſſunt, ubi, ingruente putredinoſa corruptela, mox omne naturæ robur cum cordis motu vacillat. Nec diſſimilem edunt efficaciam opiata & narcotica improvide adhibita, quorum operandi ratio in eo præcipue verſatur, ut effluviis ſulphureis mixtioni & mobiliſſimæ fluidorum ſubſtantiæ inimicis hæc ipſa ita contaminent, ut munere ſuo ſecundum naturæ leges amplius fungi vix queant. Sed præter hæc quoque, quod mirandum eſt, ſuaveolentia, naturæ alioquin gratiſſima fœminis hyſtericis, aut ab alio quocunque morbo debilitatis corporibus eo uſque adverſa deprehenduntur & nociva, ut ex eorum uſu omnia in pejus ruant ſymptomata & ægri ſyncope correpti exanimes quaſi in terram concidant. Cujus notabilis effectus ratio, noſtro quidem judicio, in eo videtur poſita, quod fortiora ejuſmodi odorifera vim fluidi nervei elaſticam à prioris morbi atrocia jam ſatis imminutam, vaporoſa indole ſua magis magisque ſupprimant, haud alio modo quam caſtorina, quæ pro diverſa ſucci nervoſi & fibrarum conſtitutione valde differentem, & nunc bonum nunc malum producunt effectum.

Omnia vaporoſa, opiata, narcotica &c.

§. XIX.

Venena, purgantia & emetica.

Nec dein negligenda ſunt ipſa venena, vel validiora cauſticæque indolis purgantia & emetica, quæ ob valentiores, quos in univerſo partium nervoſarum ſyſtemate maximeque ſenſibili inteſtinorum canali criſpando contorquendoque concitant ſpaſmos, æquabilem ſanguinis & ſubtiliſſimi fluidi in ſingulas partes influxum impediunt adeoque ingentem, quin ſæpius lethalem virium lapſum accerſere valent. Et ex eadem cauſſa fieri obſervamus, quod inſignis & ad ſyncopen uſque aucta animi defectio morbos cum immani dolorum ferocia ſtipatos haud raro excipiat, quale quid pariter poſt graviorem iracundiæ affectum minus inſolitum eſt; unde hanc ſyncopes ſpeciem veteres medicinæ auctores peculiari nomine cardiam vocare conſueverunt. Hujus namque affectus licet ea ſit natura & indoles, ut exitialem vim ſuam in ductus biliarios præcipue exſerat; fieri tamen non poteſt, quin ob eximium, qui hos ipſos cum ventriculo, pulmonibus & corde, propter par nervorum octavum & commune par vagum, intercedit conſenſum, ſimul omnes hæ partes ſenſibiles graviter ſpaſmo afficiantur.

§. XX.

Hæmorrhagia & quæcunque nimia excretiones.

Sæpiſſime non minus animi deliquiis conflictantur, quorum vires a prægreſſis nimiis hæmorrhagiis & quibuſcunque fortioribus excretionibus debilitatæ ſunt. Tali ratione ſæpenumero adnotare mihi licuit, homines venere immoderatius uſos ſenſim in lipothymias, quin ſyncopticas incidiſſe affectiones. Et quid frequentius, quam à copioſis per ſudorem & alvum evacuationibus, improvidis venæ ſectionibus, cruentis vulneribus aliisque nimiis ſanguinis profuſionibus, maxime ſi non præſentanea ope ſuccurritur, eadem mala oriri. Nec deficit ratio: quum enim his rebus non modo ſanguinis ſubtilior portio, quæ virium elementum conſtituit, exhauritur, ſed & præcipue ipſa fluidorum moles imminuitur; haud mirum eſt, ſi cordis ceterorumque vaſorum dilatatio, quæ cum ſyſtole alternare debet, inde impeditur, adeoque ipſe cordis motus intercipitur; quo ceſſante formalis mentis defectionum ratio adeſſe deprehenditur. Quod eo crebrius certiuſque incidit in ſubjectis teneriori conſtitutione præditis, aut in ſitu erecto diutius repoſitis. Tunc enim ſanguinis ad caput directio longe magis præſcinditur.

§. XXI.

Sanguis craſſus & polypus.

Pari ratione motum cordis debilitare ſummumque inducere languorem valet nimia repletio, quæ ſanguini ſpiſſo & viſcido in acceptis ferenda eſt, quatenus hic per anguſtiores vaſorum coronariorum canaliculos difficulter progrediens ibi coacervatus & cordis & vaſorum ſyſtolen imminuit. Nihil autem, quod perplurimis conſtat exemplis, ad lethalem ſyncopen magis diſponit, quam polypoſa humorum concretio cavitatibus cordis & contiguis vaſis adhærens. Hæc enim concrementa dum mole ſua obſtruentes ſanguinis per univerſum corpus circuitum auferunt; neceſſe eſt, ut, non remoto ejuſmodi repagulo, lethalis fiat exitus.

§. XXII.

Signa prognoſtica mala & funeſta.

His expoſitis ſupereſt, ut noſtrorum affectuum prognoſin ad rectum de eventu ſalutari & noxio judicium ferendum ſubnectamus. Hic notari maxime velim, pro naturarum & cauſſarum diverſitate & periculum quoque multum variare. Ita, qui teſte HIPPOCRATE *aphor.* 41. *Sect. II.* ſæpe fortiter & ſine manifeſta cauſſa diſſolvuntur, repente moriuntur. Subeſt enim plerumque polypoſum cordis & pulmonum vaſis firmiter impactum coagulum, quod diſſectis cadaveribus reperire licet. Lethiferam quoque ut plurimum ſyncopen obſervavimus, quæ poſt partum laborioſum, ut fœminæ ab imprudenti obſtetrice ad intempeſtivos parturiendi conatus adhortatæ nimium delaſſantur, & immoderatum ſanguinis per lochia patiuntur profluvium, haud raro ſubſequitur, qua correptæ copioſo ſudore frigido cum extremorum frigore perfunduntur, auram frigidam exſpirant, pallido faciei colore imbuuntur & nullis plane remediis ad vitam revocari poſſunt. Neque periculo caret illa ſyncopes ſpecies, quæ fœminis ſtrangulatione correptis ſupervenit, unde ipſas ſæpe pro mortuis habitas & ſepulturæ traditas novimus.

§. XXIII.

Quæ ulterius recenſentur. Porro quoque ingens virium in morbis malignis, ut acutis febribus, proſtratio & inter initia ſtatim facilis in animi deliquia, ſub ſtatione maxime erecta, proclivitas in diſcrimine vitam poni, ſignum certiſſimum eſt. Nec boni ominis eſt ſola inſueta animi defectio, diffidentia & menti altius infixa mortis formido, licet animus præterea tranquillus beneque compoſitus ſit, præſertim ſi in acutis jungitur delirium, & languida reſpiratio cum notabili pulſuum vel parvitate vel tremula palpitatione. In variolis quoque confluentibus ubi ab intolerabili ardore & dolore, ſuppurationis tempore lipothymia, quod ſæpius fit, oritur, ægri, præſertim ſub ſitu corporis erecto in præſentiſſimo vitæ periculo verſantur. Tum enim mox totum corpus refrigeratur, cutis conſtringitur, puſtulæ diſparere & mox lethiferæ ſuccedere convulſiones ſolent. Deinceps in homine ob alias cauſſas jam debilitato poſt vehementiorem iram, aut fortius emeticum vel purgans exhibitum ſyncope ſuborta, niſi in inſtanti convenientibus ſuccurratur remediis, lethalis evadit. Quod ſi denique in pueris à vermibus nervoſas ventriculi tunicas lancinantibus ſyncope enaſcitur, plerumque funeſta eſt; & vidimus brevi ante mortem tempore vermes è ventriculo prodeuntes mortuos.

§. XXIV.

Prognoſis ſalutaris. Animi & virium defectio, quæ hyſtericis & hypochondriacis jungitur pathematibus, ubi à flatibus ventriculum nimis diſtendentibus ſanguinis ad cor & pulmones fit regurgitatio, curationi locum adhuc relinquit. Ubi etiam a cauſſa externa, ut nimio conclavis æſtu, balneo intenſius calido, vel nimia ſanguinis a vena ſecta detractione, præſertim in fœminis & pueris corporis inſignis languor vel præceps animi virium ſuboritur lapſus, non adeo timendum eſt. Et in genere notandum: quo levioribus cauſſis & morbis animi deliquia ſuccedunt, eo minus alunt periculi.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Quod attinet curationem, hæc duabus potiſſimum indicationibus abſolvitur, quarum prima eſt, ut in ipſo paroxyſmo motus cordis, qui caloris vitalis omniumque virium fons exiſtit, per convenientia & efficacia remedia citiſſime reſtituatur; altera, ut extra paroxyſmum cauſſis tollendis accommodata invenire remedia, atque recurſum periculoſæ affectionis impedire ſtudeamus.

§. II.

Quæ in paroxyſmo proſunt externa. Primæ itaque indicationi ut ſatisfiat, in acceſſione mali ægrum in convenienti ſitu eoque nec nimis demiſſo, nec nimis elato in loco ſereno, temperato ac ſpatioſo ſervare decet; dein ad influxum ſpirituum invitandum remediis externis penetrante virtute præditis partes ſenſibiles irritare & animare convenit. Quo fine præ ceteris prodeſt, ſi aqua frigida tota facies ſuperfunditur, labia ſale communi fricantur, naribus potens acetum cum balſamo vitæ ſeu aqua apoplectica adplicetur, vel ipſis ſal volatile Anglicanum, quod nil niſi ſal volatile ammoniaci cum oleis cephalicis rutæ, menthæ, lavendulæ imprægnatum eſt, adhibeatur. Nec quoque de nihilo erit oculorum palpebras cum aliquot aquæ ſpirituoſæ ſ. balſami vitæ guttulis illinire, totamque pectoris regionem & reliquas partes extremas pannis calidis aqua quadam roborante imbutis fortiter fricare.

§. III.

Quæ interna. Quod ſi demum his adhibitis ad ſe redire incipiunt ægri, interna quoque remedia reſocillandis viribus dicata exhibere convenit. Hoc nomine præclari uſus eſt vinum optimæ notæ, maximeque vetus Rhenanum, quod omnium fere virtutem ſuperat longiſſime. Neque egregio effectu deſtituuntur aquæ ſpirituoſæ & aromaticæ, ad quas præcipue aquæ cinnamomi liliorum convallium, roſarum, meliſſæ, corticum citri, aurantiorum cum & ſine vino parata debent referri.

§. IV.

Quæ extra paroxyſmum conducant remedia. Quicunque extra paroxyſmum medela ſubvenire & novos mali inſultus avertere cogitat medicus, diverſas cauſſas probe prius cognoſcere, iiſque amoliendis accommodare debet præſidia. Ita, ſi à ſævitia dolorum & graviori iracundiæ affectu ſyncope originem repetit, præſentaneum ferunt levamen blanda anodyna, maxime ſi cum aquis analepticis, non adeo ſpirituoſis, ſed aliquid ſimul anodyni in ſinu foventibus propinantur. Ex illis autem ſummæ efficaciæ eſt liquor noſter anodynus mineralis aliquot olei macis guttulis imprægnatus, vel cum duabus eſſentiæ caſtorei partibus remixtus. Spectant huc quoque Laudanum Sydenhamii & pulveres antepileptici, ut Marchionis cum uno alterove grano caſtorei vel theriacæ cœleſtis permixti; quorum remediorum uſum tutiſſimum deprehendi. Ubi ab humore acido bilioſo in primis viis ſtabulante parteſque nervoſas arrodente, quod in hypochondriacis frequentius uſu venit, ſyncope cardiaca naſcitur, in uſum vocandi ſunt pulveres abſorbentes, qui ex conchis præp. matrem perlarum, corall. lapidibus cancrorum, unicornu foſſili, cryſtallo montana, additis quibuſdam olei de cedro guttulis optime conficiuntur, quibus, urgente æſtu præternaturali, aliquot nitri purificati grana pro doſi adjici poſſunt. In ſyncope hyſterica & hypochondriaca clyſteres & medicamenta ex galbano, caſtoreo, aſa fœtida, ſagapeno & myrrha confecta convenienterque adhibita omne in curatione abſolvunt punctum.

§. V.

Quæ omnium proſunt extra paroxyſmum. Quod ſi vero ſub nimia per alvum & vomitum evacuatione a validis purgantibus & emeticis excitata animi invadunt deliquia; tum præter theriacalia, anodyna & analeptica lac calidum, vel decoctum hordei cum amygdalis, vitello ovi & croco paratum & ſufficienti quantitate hauſtum virtute ſua demulcente mirabilem præſtat efficaciam. Ubi etiam à veneno cauſtico gravioris periculi metus eſt, eadem remedia eximiam ſpondent opem, maxime ſi cum largiori olei amygdalarum dulcium expreſſi, vel olivarum copia propinantur. In morborum malignitate, ubi ob occultam putredinem animi obrepit defectio, mixturæ, quæ analeptica & bezoardica pollent virtute, omnium ſunt præſtantiſſimæ: quales confici poſſunt ex aquis aardui

dui benedicti, ſcordii, cinnamomi ſine vino, roſarum, meliſſæ citratæ, mixtura ſimplici, aceto vini & ſyrupo acetoſitatis citri, quibus pulvis bezoardicus Sennerti, vel noſter juſta proportione eſt admiſcendus. Quod ſi ob ſanguinis boni inopiam à nimia ejuſdem profuſione inductam vires conſumtæ ſunt, easdem præter temperatiora analeptica, maxime omnium reficere decet alimentis nutrientibus & ſuccos reſtituentibus. Quo nomine ſummam merentur commendationem juſcula carnium gelatinoſa vitulinæ, bovinæ gallique veteris per decoctionem cum raſura cornu cervi, taleolis citri, pauxillo macis & aliqua vini portione in olla cooperta parata; quo etiam pertinet potus ſuccolade. Denique ſolum vinum generoſum & annoſum parca manu datum in tali caſu omne abſolvit punctum.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Curatio debilitatis oppletivæ & defectivæ.

Intereſt certe quam maxime ad curationem provide & ſecure adornandam, ut inter laſſitudinem gravativam ſeu oppletivam, quæ ab humorum plenitudine & expanſione obtingit; ac inter debilitatem defectivam, quæ a boni ſanguinis & ſucci nervei penuria proficiſcitur, probe diſtinguat artifex, ne ſpe & eventu fallatur. In utroque caſu alia ſubeſt cauſſa; ergo & alia præſcribere decet remedia. Quæ enim in priori, ſeu repletionis ſtatu ſalutaris eſt ſanguinis è vena ſecta detractio, in poſteriori, ubi ſanguis jam deficit, ideoque magis reſtaurandus eſt, mirum in modum nocet.

Ab animi affectibus concitata.

Poſthæc quoque probe diſcerni debet illa virium debilitas, quæ ab animi affectu, ut longiori triſtitia & diu celata iracundia, vulgo Chagrin dicta, provenit, & quæ materiali cauſſæ in acceptis ferenda eſt. Prius enim ſi incidit remedium maxime quærendum eſt in moralibus, atque iis omnibus, quæ animum lætum & tranquillum efficere poſſunt.

§. II.

Cautela circa V. Sect.

De venæ ſectionis adminiſtratione hæc ſpeciatim ſunt monenda, quod ipſa quidem, ubi cordis motus a nimia ſanguinis congeſtione, quam ſæpiſſime vehementiores inteſtinorum ſpaſmi producunt, ſupprimitur, & vaſa in ſuperioribus valde turgent, omnino locum invenit; nunquam tamen in ipſa mali acceſſione celebrari debeat. Major enim exinde languor inducitur longiusque malum protrahitur.

Circa ſpirituoſorum in os infuſionem.

Pari ratione fruſtraneum non minus, quam periculoſum eſt lipothymia affectorum ori liquida ſpirituoſa infundere, quia facile in fiſtulam ſpiralem incidunt & ſuffocationem minantur.

§. III.

Circa lipothymiam à menſibus ſuppreſſis.

Quod ſi à menſibus ſuppreſſis, vel imminutis lipothymiæ oriuntur, ſumma cum cautione adhibenda ſunt emmenagoga, eaque potiſſimum impetuoſius commoventia, ut balnea ſalinata, crocata, & id genus alia; facile enim morbus ob majorem, quam humoribus inferunt, rarefactionem, magis ingraveſcit.

§. IV.

Circa eam quæ morbis jungitur.

Virium dejectio, quæ gravioribus morbis, ubi ægri jam ex ſua natura imbecilliores ſunt, ſupervenire ſolet, malum plerumque portendit exitum; quare, ut tempeſtive convenientibus ſuccurramus remediis, monet quam maxime elegans illud veterum proverbium: *principiis obſta, ſero medicina paratur.*

Multo magis autem cavendum erit, ne in acutis paſſionibus, maxime ſi in vigore ſunt conſtitutæ, iis utamur remediis, quæ ad purgationes aliasque excretiones ſtimulando naturam ullo modo irritare & turbare poſſunt. His enim neceſſario ad morbum ſuperandum vires magis conſumuntur, quibus conſumtis nihil amplius opis, nihil artis in medico eſt. Ideo mihi quam maxime placet aurea illa regula FERNELII *lib.* II. *cap.* 10. exhibita, quæ ut probe teneatur auctor ſuaſorque ſum: *Validis conſtantibusque viribus fidenter, quantum morbus deſiderat, erit vacuandum; minus validis vel proſtratis nihil prorſus moliendum.*

§. V.

Circa ſpecifica cordialia & medicamenta ſolaria.

Præcipua illa, quæ per tot ſæcula pro ſummis cordialibus & ſpecificis analepticis in omni virium lapſu ad ſuperſtitionem usque vendita fuerunt remedia, qualia ſunt margaritæ, lapides bezoardici orientales, os de corde cervi, lapides quinque pretioſi &c. virtutem aliorum diaphoreticorum fixorum & abſorbentium minus ſuperant, ut potius iisdem longa ex parte inferiora habenda ſint. Idem judicium eſto de medicamentis ex auro paratis. Quæ enim auro tribuitur virtus cordialis & analeptica, noſtro quidem judicio, vana & ſuperſtitioſa eſt jactantia, quæ ſimpliciſſimam vulgi medicorum & ægrotantium credulitatem arguit luculentiſſime. Ut ſilentio prætereamus, quod omnem fere ſuperet fidem, aurum ad dulces & quintas eſſentias ulla arte chymica poſſe redigi.

§. VI.

Circa vini uſum.

Vinum, præſertim vetus Rhenanum, quod propter acidum ſpirituoſum omnibus reliquis analepticis longe eſt præferendum, præter internum uſum ſuperiori loco præſcriptum, exterius quoque naribus & præcordiali regioni applicatum, ad vires reficiendas præſentaneum eſt auxilium. Quin etiam animi deliquia, quæ ſubjectis ſenſibilioribus inter venæ ſectionis adminiſtrationem haud raro obtingunt, feliciter arcentur, quando ante operationem modicus optimi vini hauſtus adſumitur.

§. VII.

Circa aquæ frigidæ potum.

Reſidet quoque in aqua pura frigida, opportune exhibita ſumma vis analeptica, maxime ubi ob nimium vel internum vel externum æſtum ſanguinisque rarefactionem, pereunte virium robore, lipothymia accedit. Id quod ſuo jam tempore rectiſſime agnovit CELSUS, qui ideo *lib. IV. de medicina, cap.* 5. frigidam aquam ad corrigenda ſtomachi vitia ſummopere commendat; & PLINIUS *ſecundus*, cui ſtomachus natura imbecillis & frequenter intus æſtuans erat, ſe aqua frigida cum inſigni ſæpius fructu uſum teſtatur. Vid. Epiſt. XVII. lib. VI.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Lipothymia in hypochondriaco ſuborta.

Juvenis quidam corpore macilentus, vultu pallido præditus, a longo jam tempore, ob ſtudiorum intemperantiam, vitamque ſedentariam & nimiam ciborum duriorum & flatulentorum adpetentiam contractum patitur malum hypochon-

driacum, quod multis ructibus, hypochondriorum distensionibus, imi ventris torminibus, cephalalgiis & insigni artuum lassitudine satis se manifestat. His demum malis juncta est post praeviam pectoris compressionem cordisque palpitationem ipsa lipothymia, qua extrema collapsa refrigescunt & pulsus parvus & debilis manum levissime vibrat. Ego consultus in mali accessione enemata ano injicienda & balsamum vitae nostrum externe naribus & praecordiis admovendum curavi. His ubi ad se rediit aeger, essentiam carminativam ex essentia corticum aurantiorum, spiritu nitri dulci & aliquot olei chamomillae veri guttulis confectam propinare ejusque usum saepius repetere jussi. Tandem, ut à cibis crassioribus aeger abstineat, & largiori potu, quem antea neglexerat, imposterum utatur commendavi. Quibus probe observatis animus non amplius liquit, maxime quum postea specialiorem mali spasmodici flatulenti curationem aeger admitteret.

Epicrisis.

Lipothymias viris hypochondriacis & foeminis hystericis admodum esse familiares, nemo facile, qui in artis negotio versatur, negabit. In utroque affectu ex solidarum partium atonia orto copiosa flatuum in prima regione progenies vera plurimorum symptomatum genitrix est. Flatus enim nimia membranarum ventriculi & intestinorum distensione liberam & aequabilem sanguinis & fluidi nervei distributionem non modo impediunt, verum etiam sanguinis ad pectus & praecordia cursum dirigendo motum cordis vitalem quodammodo sistunt. Et vero admodum simile est, vaporosum ejusmodi aerem cum chylo ad sanguinem deferri, delatum nimia expansione cordis & arteriarum systolen sufflaminare. Subit hac occasione recordatio, me adhuc juvenem medicum ante quinquaginta circiter annos Amstelodami, ubi tunc temporis versabar, interfuisse sectioni foeminae cachecticae syncope demortuae, in qua cor pauco sanguine refertum, sed mirum flatibus distensum reperiebatur; quam peculiarem morbi speciem tympanitidem cordis rectissime medicus vocabat. Simili quoque ratione postea in multis cachecticis aeque ac hypochondriacis dissectis vasa sanguine exinanita, sed flatibus turgida & ampliata observavi; ut adeo ab aere in sanguinem per ductum chyliferum delato varia hypochondriacorum symptomata haud inepte explicanda veniant.

Observatio II.

Observationes circa animi deliquia ex situ erecto.

Saepius iterumque mihi artem facienti obtigit, in morbis acutis & exanthematicis, ut variolis, petechiis, febreque purpurata, circa morbi statum inopinato fatales accessisse lipothymias; unde mox omnibus, quae antea placida erant, symptomatibus in pejus conversis, extrema refrigescere atque maculae aut prorsus evanescere, aut livido tinctae colore adparere coeperunt. Quid? quod, ubi animus dein, dato intervallo, ad se rediit, laborantes de summa praecordiorum anxietate, inquietudine somnique defectu conquesti saepius in lethalem inciderunt syncopen. Ego ubi curatius in tantae catastrophes inquisivi caussam, adstantes plerumque in frigus aegro extra lectum commorato admissum culpam transferre consueverant. At vero, quum etiam sub temperato conclavis calore eadem oriri mala deprehenderem, tam subitaneae mutationis caussam non refrigerio, sed rectius potius motui sanguinis ad caput propter situm perpendicularem, in corporibus natura imbecillibus & vi morbi magis debilitatis tardiori & ex parte intercepto adscribendam putavi. Qua quidem in re me plenius confirmarunt exempla eorum, qui inter largiorem cruoris è vena secta detractionem sub statione corporis erecta perfacile animo linquuntur; cum contra in situm repositi horizontalem, collectis paullatim viribus pulsuque vegetiori reddito ad se statim redire solent. Dein quoque perplures vidi phthisicos & consummata hectica laborantes, qui si corporis languorem excipimus, animo adhuc satis vigebant, sed in lecto vel erecti sedentes vel extra lectum in situ erecto diutius detenti animam praeter spem omnium exspirarunt.

Epicrisis.

Satis, ut arbitror, luculenter nos docet haec observatio, quantum ex situ erecto in morbis acutis & cum exanthematum efflorescentiis in cute junctis redundet damni. Quae cum ita sint, omnes omnino aegri, qui vel ejusmodi affectibus decumbunt, vel quorum vires à diuturniori & chronico morbo, ut phthisi & hectica prostratae adparent, sedulo monendi sunt, ne in ipsius morbi statu decubitum deserentes extra lectum in sella erecti diutius commorentur, aut caput cubantes sublime habeant. Probe quoque sibi caveat medicus, ne clysteribus stimulo salino imbutis, aut, quod pejus est, fortioribus purgantibus alvum sollicitet atque hinc crebrioribus dejectionibus aegro è lecto surgendi & in situ elevato se continendi occasionem praebeat; imo quoque, si alvus sine stimulo fluida existit, eam sub decubitu deponendam suadeat. Denique, si forte ex improviso aegrum in ejusmodi morborum vigore in situ erecto collocatum deprehendat, consultum erit, analepticis & vires labefactatas confortantibus remediis protinus succurrere omnemque adhibere operam, ut, quae timenda sunt, funesta symptomata tempestive avertantur & aegrorum saluti rite prospiciatur. Plura de hac re legi possunt in dissertatione mea *de situ corporis erecto noxio.*

Observatio III.

Lipothymia uterina spasmodica.

Foemina triginta & aliquot annos nata, gracilioris sed amplioribus venis instructi corporis habitus, ob vitam sedentariam & adversos quosdam casus flatulentias cum alvi adstrictione per aliquot tempus passa, inopinato quondam circa menstruae purgationis periodum insolitas circa lumbos, os sacrum & uterum spasticas persentit stricturas cum ventris torminibus junctas, quae dein ad pectus usque protensae tanta saeviebant atrocia, ut summam praecordiorum compressionem & anxietatem cum suffocationis metu inducerent. Sed, quod pessimum erat, crebriores simul accedebant lipothymiae, quae tamen erumpente parciori mensium fluxu cum reliquis symptomatibus remittebant, aegramque sui iterum reddebant compotem. Reliquo tempore pulsus satis erat plenus & subdurus; & quum novum mali incursum alvi perpetua compressio cum cephalalgia stipata minaretur, meum maritus auxilium imploravit. Ego igitur, probe pensitatis omnibus, primo sanguinem è vena pedis tusa detrahendum suasi. Dein ad alvum reserandam mensiumque negotium

tium in ordinem redigendum sal quoddam aperitivum ex æquali salis Carolinarum, nitri purificati, magnesiæ albæ & tartari vitriolati portione compositum rer in septimana, præmissis antecedente vespera XV. pilulis nostræ præparationis balsamicis, ad drachmam unam mane sumendum commendavi. Denique ad spasmos sedandos summa cum euphoria datus fuit liquor noster mineralis anodynus cum essentia castorei & croci remixtus. Qua methodo id per Dei gratiam consecuti sumus, ut ægra imposterum à gravis mali recursu libera permanserit.

Epicrisis.

Rectissime hæcce affectio lipothymia uterina spasmodica meretur appellari. Haud enim novum, sed frequentis admodum observationis est, fœminas ante mensium eruptionem vehementibus circa dorsum & partes genitales doloribus & spasmis affligi, qui totam vitalium motuum œconomiam turbando & inæqualem sæpiusque largiori sanguinis ad superiores partes cursum efficiendo spirandi angustiam, præcordiorum anxietatem, quin ipsam lipothymiam concitare valent. Quod vero si evenit, eo potissimum medentis dirigendum est consilium, ut plethora imminuta viscidiateque humorum resoluta criticæ sanguinis excretiones per uteri vias promoveantur.

OBSERVATIO IV.

Crebriores lipothymia in cachectica & hydrope pericardii laborante.

Vidua generosa quinquaginta annorum, graciliori corporis habitu plumbeique faciei colore prædita, post præviam mœstitiam & vitam omnis laboris expertem de magno pondere cor aggravante & respirationem impediente ægrius conquesta fuit. Arteriæ ad tactum exiguis ac languidis pulsabant ictibus, urinæ paucæ reddebantur & albæ atque dein crebriores accedebant animi defectiones, quas non adeo multo post, præcedentibus dorsi & lumborum doloribus ingens sanguinis serosi ex utero sequebatur profusio, unde ægra viribus mirum exhausta randem diem obiit supremum. Sectione post mortem institura hepar deprehendebatur tumidum, subdurum & subalbicante colore imbutum. Cor & reliqua vasa pauco vel nullo plane sanguine erant repleta; pericardium contra apparebat crassum & copioso sero, libræ pondus superante refertum.

Epicrisis.

1) Affectus hic recte dici potest cachexia cum hydrope pericardii, morbo admodum raro, juncta; cujus caussam prava & copiosa seri viscidi abundantia constituit, a qua pallidus faciei color, urina limpida & pauca, virium summus languor cum functionum vitalium læsione, obstructio viscerum & serosi sanguinis excretio derivari commode possunt.

2) pulsum valde d minutum & crebriora animi deliquia quod attinet, veritati admodum consonum est, quod hæc itidem a nulla alia caussa, quam ab humore in pericardio sensim increscente & pressione sua contractionem cordis impediente dependeant. Quæ vero complicata fuit respirationis difficultas haud immerito sanguini viscidiori per pulmonum vasa segnius transeunti debitamque vesicularum pneumonicarum expansionem remoranti adscribitur.

3) non mirandum est, pericardium incrassatum fuisse repertum; siquidem in omnium nostri corporis partium, quas hydrops invadit, membranis idem fieri deprehendimus. Nascitur vero pericardii hydrops hac ratione: Cor vasis gaudet coronariis, & ut elegantissime monstravit RUYSCHIUS, multiplici ac dædaleo flexu per exteriorem superficiem internamque musculorum substantiam ramificatis: gaudet quoque ipsum pericardium arteriis, venis & vasis suis lymphaticis per superficiem ejus dispersis, quorum inventionem Cl. NUCKIO debemus; quibus disruptis ingens seri fit promanatio. Similem ferme casum habet BALLONIUS *in Eph. l. 1. ann.* 1570. *Joannus Platearii vidua*, inquit, *hydrope pulmonum, qua laborabat, interiit. Per triginta annos de oppressione pectoris conquesta difficultatem spirandi habuit. Pulsus erat intercisus & intermittens & in sinistrum latus inclinata ægrota facile syncope corripiebatur. In sectione cor aqua natabat, nec facile movebatur è capacitate thoracis: aqua putrescentis libræ sex educebantur.*

OBSERVATIO V.

Lypothymia in gravida à sanguinis abundantia.

Illustris matrona, longæ sed macilentioris staturæ, primo statim tempore cum utero gerebat, de pectoris oppressione & difficili respiratione cum alvi adstrictione juncta conquesta fuit. Ad quintum gestationis mensem quum pervenisset, frequentes incidit lipothymias, quibus abigendis circumstans muliercularum cohors multa spirituosa & vires depressas refocillantia propinabat, sed malum nihilo minus recrudescebat. Tunc ad ægram invisendam ego accersitus alvum nimis duram flatibusque turgidam deprehendi & nimiam sanguinis abundantiam, quæ pulsu arteriarum satis pleno se manifestabat, in vitio esse putavi; quare consilium dedi, ut mox clystere alvus subduceretur & dein sanguis è vena brachii incisa detraheretur. Denique passulis rhabarbarinis alvum semper apertam servandam curavi, unde effectum est, ut fœmina à molestis symptomatibus sensim liberata tandem justo tempore vegetum excluderet infantem.

Epicrisis.

Non tantum à defectu sanguinis & inopia, verum etiam à nimia ejus redundantia vires cum motu cordis sufflaminantur sæpissime. Ad functiones enim rite peragendas natura certa gaudet proportione, certa æqualitate ac moderamine, adeo ut vel parum vel nimium noceat motibusque inimicum sit. Er in eo quoque potissimum artis opus versatur, ut medicus caussas æquilibrium excedentes convenientibus remediis ad moderamen reducere laboret.

OBSERVATIO VI.

Syncope lethalis à V. [illegible] improvida [illegible].

Vir quadragenarius, corporis animique sensibilioris ac debilis, qui diu jam ex ventriculi inflatione alvique obstipatione, quas mala diæta sibi contraxerat, laboravit; propter graves animi commotiones per aliquod hebdomadum intervallum quiete, appetentia & viribus privatus pejus habuit. Varia hinc inde præscripta & adsumta medicamina nihil tulerunt opis, quare medicus ultimum remedium in sanguinis missione situm arbitratus venam secandam curavit, sed tam funesto eventu, ut non multo post æger lethali syncope correptus animam exspiraverit.

Epicriſis.

Quid in noſtro caſu imprudentius, quid inconſultius potuit excogitari, quam in viro extreme debilitato & ad incitas ferme redacto venæ ſectionem admittere, quæ virium reliquias una cum ſanguine ſimul ſuſtulit. Probe itaque monendi ſunt juniores medici, ne, ubi vires diuturno mœrore, aut alia quacunque cauſſa fractæ & enervatæ ſunt, ſanguinis vacuationem concedant.

OBSERVATIO VII.

Syncope lethifera ab opiato induĉta.

Vir annum agens quinquageſimum, ſpongioſi corporis habitus, per complures annos podagra divexatus, ob infortunium quoddam in diuturnum incidit mœrorem, unde ciborum inappetentia, alvi ſiccitas & virium languor originem ſumſerunt. Accerſitus medicus propinabat aquam liliorum convallium vinoſam cum grano extracti opii ſumendam; idque remedii genus, ob vim ſuam, quam exſerere videbatur, ſomnum conciliantem per aliquot hebdomades continuare jubebat. Tantum autem aberat, ut auxilii quidpiam æger inde reportaret, ut potius, ingraveſcente virium languore, crebriores pateretur lipothymias. Præterea perpetuo ſudore madebat frigido, arteriæ exiguis micabant ictibus, & ſingultu demum ſuperveniente ex hac vita diſcedebat.

Epicriſis.

Quam inepte ſubjecto ſpongioſori, cujus robur ventriculi & univerſi corporis diuturnior triſtitiæ affectus jam mirum antea debilitavit, opiatum fuerit oblatum, ſaniorum judicio relinquo. Interim ad pleniorem morbi & mortis hiſtoriam adhuc pertinet, quod hepar, aperto cadavere, quoad concavam partem ſuam nigrum, corruptum & ſphaceloſum fuerit inventum & latior macula ſubnigra in dextro ventriculi latere pariter ac diaphragmate apparuerit. Ceterum vaſa mirum erant exinanita & omni pæne ſanguine vacua.

OBSERVATIO VIII.

Lipothymia cum aliis malis ab emmenagogis concitata.

Virgo octodecim annorum, teneræ admodum conſtitutionis, ob fluxus menſtrui, quem parcius juſto vix bis antea experta erat, defectum multis ſubinde malis, ut ciborum faſtidio, inſigni membrorum gravitate atque motum valde impediente torpedine cum virium proſtratione juncta afficitur. Ad tot mala debellanda medicus & pharmacopæus remedia præſcribunt ſanguinem nimis commoventia, cujus generis ſunt pilulæ ex gummatibus confectæ & elixir proprietatis cum ſabinæ oleo remixtum. Corpus quoque dimittitur in balneum, ſed nihil inde emergit commodi, ut potius graviores excitatæ fuerint læſiones; ſiquidem nunc ægra animo crebrius linquitur, ſanguinem cum magna præcordiorum anxietate exſpuit, & intolerabili capitis dolore afflicta bis vel ter in ſeptimana epilepticos & convulſivos patitur motus. His ita conſtitutis ad nos deplorata venit & ſub cura noſtra ſanitatem priſtinam, menſium fluxu reſtituto, ſic conſequuta eſt.

Primo quidem omnium ſanguinis miſſionem in pede repetiis vicibus, ſed parcius inſtituendam præcepimus. Tum infuſum theiforme ex herba veronicæ, meliſſæ & floribus chamomillæ ad aliquot patellas mane ſorbillandum; inter epulas vero elixirium noſtrum viſcerale temperate balſamicum adſumendum & per aliquot tempus continuandum ſuaſimus. Denique cubitum ituræ pulverem nitroſum & cinnabarinum cum pulvere noſtro antepileptico remixtum porreximus, & quæ antea nimis calida uſurparat balnea aquæ dulcis, nunc ſolum tepida & admodum moderata adhibere juſſimus.

Epicriſis.

Si ullo in morbo, certe in fœminarum affectibus ſanandis multum curæ & cautionis medicus debet adhibere maximeque eo reſpicere, ut curſum menſium recte prudenterque dirigat. Ad quod felici cum ſucceſſu perficiendum, opus eſt, ut non modo corporis naturam, habitum & victum, ſed & veras irregularis vel plane deficientis fluxus perſcrutetur cauſſas, & ad hæc ſingula medendi methodum inſtituat.

Diſcimus præterea ex hac morbi hiſtoria & curatione, nihil eſſe pernicioſius, quam balneis nimis calidis, vel medicamentis calidioribus & volatilibus ſanguinem commovere ejuſque excretiones, obſtructis adhuc & anguſtatis viis, moliri. Sanguis enim nimium rareſactus, ob validam, quam infert, vaſorum diſtenſionem ſeu diaſtolen motu ſuo magis ſiſtitur, quam promovetur; ut ideo longe graviora concitentur mala, qualia ſunt in capite epilepſiæ, in corde lipothymiæ & ſyncopes, in pulmonibus ſuffocationes & id genus alia.

OBSERVATIO IX.

De animi deliquiis puerperarum obſervatio & curatio.

Sæpius iterumque mihi in artis exercitio adnotare licuit, puerperas haud infrequenter periculoſas, imo funeſtas incidiſſe animi defectiones, ſi per ingentes tempore partus perpeſſos labores valde debilitatæ ingentem ſanguinis copiam poſt partum amiſerunt. Quod enim ſi accidit, lochia deìn parcius fluunt & circa ſeptimum plerumque diem omnis putridæ materiæ effluxio ceſſat; unde ex levi tantum cauſſa, ut ſitu corporis erecto, lipothymiæ origo. Venter quoque præterea flatibus ut plurimum tumet & parum per alvum excrementorum ſecedit. Sub tali rerum ſtatu ego præſentaneam tuli opem per injecta enemata, eaque tantum domeſtica ex floribus chamæmeli, ſambuci, ſemine anethi, cymini & pauxillo ſalis parata. Exterius caſtoreum naribus fuit admotum & demum, ad materiæ putridæ ex utero effluxum promovendum, pilulæ noſtræ balſamicæ ſingulis tribus diebus, interpoſito pulvere bezoardico cum uno alterove grano caſtorei maritato, datæ fuerunt. Nonnullis etiam ad vires amiſſas reſtaurandas modicum vini Rhenani hauſtum conceſſimus.

Epicriſis.

Quando poſt partum immodica ſanguinis contingit profuſio, vires inde nimium depreſſæ ſalutari lochiorum & ſeri impuri ex uteri mæandris expulſioni minus ſufficiunt; unde non mirum, ſi ſubſiſtentes ibi humores putreſcunt viriumque majorem defectionem efficiunt. In ipſa curatione caute omnino procedendum, &c, ut ſupra diximus, primum clyſteribus, dein benignis laxantibus & irritantibus humoris putridi expulſio promovenda eſt.

OBSER-

OBSERVATIO X.

Lipothymia & mors à ciborum post morbum ingestione.

Vir quadraginta annorum, parvæ & gracilioris staturæ, opifex ferrarius, ex febre acuta, qua ob graviorem iracundiæ affectum correptus laboraverat, convalescens cibos supra modum adpetit, qui ipsi ab uxore magna in copia parantur; quos inter præcipue pulticula ex simila & lacte confecta & caro anserina nominari debet. His magna cupiditate ingestis non multo post ingenti premitur anxietate præcordiorum, inquietudine & extremorum refrigeratione: vires simul labascunt & velut emortuæ jacent; accedunt crebriora animi deliquia & placida denique mors.

Epicrisis.

Egregie sane confirmat memorabilis hæcce historia aphorismum HIPPOCRATIS 31. *Sect.* 2. *Cui à morbo cibum optime capienti non confirmatur corpus, malum*; &c, quod idem gravissimus Auctor alio loco urget, inter vires corporis & cibos servandam esse proportionem, ita ut, quo magis hæ langueant, eo minori victu utendum sit. Cibi enim minus concocti & retenti non modo mora corrumpuntur & inde graviorum morborum caussa sunt, sed & sola mole sua vires destruunt potius, quam erigunt. Quæ quum ita sint, omnibus infirmis & ex morbo vix convalescentibus necessaria est cautio, ne corpus nimis cito alimentis repleant. Et ideo quoque pessima habenda est vulgi consuetudo, qui vires valde exhaustas ciborum copia restituendas esse falso sibi persuadet. Novi hinc plures à morbis mox liberatos, qui cibis, etiam optimis & nutrientibus usi in pristinum vel alium morbum inciderunt. Et quem fugit, milites diuturnis vigiliis, inedia & laboribus defatigatos, quando hiberna ingressi cibos nimis avide ingurgitant, gravioribus iisque maxime acutis morbis succumbere.

Præter allatos, adhuc aliquot notatu dignos casus suppeditant consultationes nostræ medicinales *Sect. I. Casu XIV. & cas. XXXI.* &c.

CAPUT X.

De subita morte & morbis aliis insanabilibus, ex vitali sanguinis per polypos intercepto circuitu ortis prudenter præcavendis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Celeri subinde & inopinata morte homines in ætatis flore constitutos bonoque & robusto corporis habitu à natura donatos è vivis sæpenumero tolli, res est per experientiam exploratissima. Neque dein jejunam latet plebem, quin medico obscurum sit, plures dari longas & graves diagnosi æque ac prognosi difficiles ægritudines, quæ omnem medendi respuentes rationem vitam hominum auferunt. Quæ vero frequentius sunt obvia, & quo major omnium cujuscunque ætatis hominum animis insita fuit sciendi cupiditas; eo sane magis mirandum est, vetas & gemuinas horum effectuum caussas diutius latuisse absconditas: donec tandem nostri temporis felicitate medici corpora ejusmodi morbis defuncta cultro anatomico crebrius cœperunt dissecare & interiores viscerum lustrare recessus. Dici enim vix potest, quantum ars nostra debeat anatomiæ studio ceu primario suo fulcro, ita ut affirmare haud dubitaverim, vel ejus solius ope atque cultura præsenti seculo plus rei medicæ accessisse splendoris, incrementi ac certitudinis, quam, ea neglecta, reliquis retro seculis omnibus. Quemadmodum vero frequenti corporum dissectione multiplices subitaneæ mortis & periculosissimorum morborum detectæ fuerunt caussæ; ita ex omnibus maxima & præcipua est, quam constituunt innumera illa ex fluidis in solidam massam concreta vasisque majoribus cordis & pulmonum firmiter impacta coagula, jam polyporum nomine nota; quæ dum vitalem & liberum sanguinis per corporis canales circuitum intercipiendo omnis generis functiones una cum vita evertere valent, eaque propter curatu difficillima existunt, providum & de hominum salute sollicitum artis peritum omnino admonere videntur, ut per idonea remediorum genera sonticas istas caussas præcavere & in tempore studeat avertere. At vero, quum perpauci, quod scio, medici hactenus fuerunt, qui hocce utilissimum in re medica argumentum in libris suis ex merito pertractarunt; non abs re, sed operæ utique pretium judicavi, id ipsum speciali capite hoc loco proponere.

§. II.

Polyporum existentia per observationes anatomicas monstratur.

Primo itaque, ut comprobemus, polyposas illas concretiones, ceu mortis & immedicabilium morborum caussas, in apertis post mortem cadaveribus haud infrequenter deprehendi; placet ex immensa observationum farragine perpauca tantummodo veterum æque ac recentiorum hunc in finem commemorare exempla. Ita apud BARTHOLINUM, in *lib.* ejus *de lacteis thoracicis cap. XIV.* relatum legimus, ipsum in iis, quos subita morte exstinctos cultro anatomico subjecisset, majora cordis vasa sanguine concreto invenisse repleta; quod etiam optime testatum facit BONETUS *anatom. pract. lib. II. Sect.* 2. *obs.* 5. ubi de morte repentina à corporibus extraneis in cordis sinubus repertis prolixius egit, & *Fridericus* LOSSIUS *obs.* 15. *lib. I.* qui mentionem injicit pueri, tres annos nati, qui, quum omnibus vegetus ac integra sanitate frueus videretur, præter spem omnium in sinu matris exspiravit. Dissectione corporis instituta, viscera perfecte apparuerunt sana, ut præter sanguinem in cordis ventriculis valde coagulatum nullam mortis caussam suspicari licuerit. CAROLUS quoque FRACASTORIUS, cui multa corpora celeri morte peremta dissecandi occasio obtigit, nil nisi sanguinem intra cordis ventriculos & vasa pulmonalia concretum ipsisque tenaciter adhærentem vidit. Et quidem ex infarctu vasorum complures repente deficere, vel unicum idque gravissimum PANAROLI testimonium probat, qui luculenter prodit, anno 1656. feraci subitanearum mortium tempore, plures à sanguine intra cor nimium retento fuisse strangulatos, ideoque aperto corpore tam vehementis strenuæque mortis vix aliam, quam insignem vasorum infarctum, ostendisse caussam. Nec denique omittenda est egregia observatio *Joannis Daniel*

HORSTII, qui in *manuduct. ad med.* in ſiniſtro cordis ventriculo ſe albicantem inveniſſe pituitam teſtatur, & RIVERII, qui *Cent. I. obſ.* 82. materiam craſſam, compactam & omnino albam, lardum coctum referentem in ſiniſtra cordis auricula hominis cito exſtincti annotavit.

§. III.

Ratio denominationis polypi.

Ex dictis jam & adductis ſatis apparere arbitror, omni tempore in corde vaſisque majoribus ſolida ejuſmodi concreta ex ſanguinis maſſa ſuiſſe progenita, quæ ſubitam mortem aliaſque inſanabiles produxerunt ægritudines. At, quum nulla plane in veterum monumentis polyporum ſic dictorum occurrat mentio, haud inique ſtatuimus, hancce denominationem antiquioribus medicis ignoram, a recentioribus vero ideo maxime iſtis coagulis ſuiſſe impoſitam, quod plerumque multos emittunt ramos per canales adjacentes hinc inde diſperſos. De qua vero interpretatione ut plenius rectiusque conſtet, ſciendum eſt, veros polypos ea ſolum concrementa eſſe dicenda, quæ ex albicante & fibroſa ſubſtantia firmius paulo ſunt compacta & propterea à ſanguine congrumato multum differunt. Hic enim licet variis corporis noſtri partibus, maximeque utero & cordi inhærens multorum magnorumque morborum cauſſa exiſtere poſſit, genuini tamen polypi nomen minus recte meretur, ſed pſeudo-polypi nomine apud auctores ut plurimum venit.

§. IV.

Quaratione polypi morborum & mortis cauſſæ ſint.

His præmiſſis, non inutile, ſed potius tractationi noſtræ valde videtur accommodum, ipſam rationem exponere, qua polypoſæ maſſæ tantam in genus humanum edant ſtragem. Sunt autem polypi tum potiſſimum gravium morborum mortiſque cauſſæ, ſi quando mole ſua aucti, vel, quod ſæpius fit, à levi tam interna quam externa cauſſa de ſede ſua dimori libero ſanguinis circulo ex uno cordis ventriculo per pulmonum vaſa in alterum obicem ponunt eumque pervertunt, aut quando orificia vaſorum penitus occludendo motum ſanguinis vitalem omnino tollunt. Quamdiu enim coagulatæ ejuſmodi maſſæ tantum tenuiores cordis aliorumque vaſorum lateribus adhærent, ſanguinis circuitum non adeo vehementer impediunt, nec inde functiones manifeſto læduntur. In quo quidem & experientiam habemus ſuffragantem, utpote quæ optime docet, concreta ejuſmodi corpora in cordis auriculis & ſinubus ob multiplices anfractus fibrillaſque carneas, & circa vaſorum divaricationes in aliis quoque partibus hærere, at nihilo minus adhuc liberum ſanguini concedere poſſe iter. Cujus inſignem fidem facit memorabilis & fere admirabilis obſervatio VESALII, quæ exſtat *lib.* 1. *cap.* 5. *de corporis humani fabrica*, ubi probatiſſimus hic auctor commemorat, ſe quondam in ſiniſtro cordis ventriculo glanduloſæ, ſed ſubnigricantis carnis reperiſſe libras propemodum duas, corde inſtar uteri extenſo; & addit: ægrum, licet pulſus miris modis fuiſſet inæqualis & varius, nihilo minus multis ante mortem menſibus veluti ſanum obambulaſſe; donec tandem poſtremis vitæ hebdomadibus pulſuum tantæ accidiſſent intermiſſiones, ut ex novem ictuum intervallo tres, vel duos ſolum tactui occurrerint.

§. V.

Polypi diſponunt ad pectoris morbos, ut hæmoptyſin.

Proximum nunc eſt, ut per ſingulos morbos eundo fuſius explicemus, quinam ex illis ſint, quos polypoſa concreta progignunt, vel pertinaciter fovent, vel etiam ad malum diſponunt exitum. Hæc dum meditamur, primo ſe nobis offerunt variæ pectoris affectiones, inter quas præcipue referri merentur, ex acutis pleuritides & peripneumoniæ, ex chronicis omnis generis aſthmata & ipſe catarrhus ſuffocativus, tuſſis convulſiva, phthiſis & hæmoptyſis &c. Hæmoptyſin quod attinet, crebrior nos docet obſervatio, hanc æque facile ob ſanguinis viſcidi nimium congeſti ſtagnationem ad polypos diſponere, atque ab his iterum progigni. Quod ſi enim polypoſis iſtis repagulis æquabilis ac liberior ſanguinis per vaſa pulmonalia progreſſus ac tranſitus turbatur, fit omnino, ut ſanguis in capillaribus arteriæ pulmonalis vaſculis accumuletur tandemque, maxime in diſpoſitis, rupto quodam ramulo, excernatur. Et ideo quoque plane non inſolitum eſt, in hæmoptyicis poſt mortem diſſectis ejuſmodi concretiones deprehendi, quod optime confirmat hiſtoria in *conſultationibus noſtris medicis, Tom. I. Sect.* 2. *caſu* 73. allata: Laboraverat ſcilicet juvenis, ſeptendecim annorum, hæmoptyſi cum febre lenta, in quo poſt obitum in arteria pulmonali viſui ſe obtulit calloſum concretum. Simili ratione BONETUS *anatom. pract. Tom. I. lib.* 2. *Sect.* 5. *p.* 654. *de ſputo ſanguinis* recenſet ſectionem cadaveris hæmoptyici a Sylvio in ipſo noſocomio Leydenſi *ann.* 1664. adminiſtratam, in cujus utroque cordis ventriculo deprehenderunt materiam craſſam, fibroſam & quaſi carneam, quæ in omnia vaſa ex corde exeuntia extendebatur. Præcipue vero talem maſſam ex jugulari ſiniſtra eduxerunt tres ſpithamas longitudine ſuperantem. Erat autem iſta materia, cui multum grumoſi adhærebat ſanguinis, in ipſis cordis ventriculis craſſitie ſat inſigni carneiſque cordis fibris, quas ſuis fibrillis amplectebatur, ſingulari modo annexa. Ceterum in medio apparuit ſanguis grumoſus videbaturque minuſcula vaſa habere. Idem valet de phthiſi, teſte noſtra & BAUHINI experientia, qui apud *Gregor.* HORSTIUM *in. opp. Tom. I. pag.* 134. ſe in phthiſicis & hydropicis ſemper fere polypos annotaſſe, expreſſis verbis meminit. Plura qui deſiderat, conſulere poteſt NEDHAMIUM *de formatione fœtus cap.* 2. & MALPIGHIUM *de polypo cordis*, item HARDERUM *obſ.* 45. 46. 47. *&c.*

Phthiſin.

§. VI.

Aſthmata & pectoris hydropem.

Aſthma, maximeque illud quod immedicabile exiſtit, & qui abhinc dependet pectoris hydrops, tantum non ſemper a polypis generatur & ſuſtentatur. Hinc nos ipſi plena fide teſtari poſſumus, aliquoties nobis obtigiſſe occaſionem hoc morbo defunctorum corpora diſſecandi, ubi in corde pulmonumque vaſis polypos, vel ſerum fœtidum in thoracis cavo extravaſatum deprehendimus. Nec deſunt, quæ idem confirmant, auctorum medicorum hac de re obſervationes. Ita Cl. D. GRÆVIUS, caſtrenſis medicus, qui ante viginti circiter annos, me præſide, diſſertationem de aſthmate convulſivo habuit, ſe in quinquaginta militibus, quos incidit, aſthmate & hydrope pectoris exſtinctis polypos, cordis ventriculos obſidentes inveniſſe teſtatur.

ſtatur. LANCISIUS quoque *libro ſuo de motu cordis p.* 38. notabilem refert caſum, qui ita ſe habet: Juvenis viginti quatuor annorum, gracillimus, pravoque aëre & victu uſus crebrioribus cordis apprehenſionibus & lipothymiis, cum gravi anhelitu extremorumque refrigeratione junctis corripiebatur. Arteriæ exiguis & inæqualibus pulſabant ictibus & venæ jugulares una cum abdomine mirum intumeſcebant; donec tandem miſer lenta febre decedebat. Diſſecto cadavere cor mirum in modum reperiebatur flaccidum exiguæque molis, cum polypis utrumque ventriculum opplentibus & pericardium tenaciter annexum. Plures obſervationes notatu digniſſimas de aſthmate, cui plerumque pectoris hydrops junctus fuit, legere licet in DIEMERBROECKII *anatom. lib. II. cap. IX. pag.* 401. BARTHOLINI *epiſt. 2. cent. IV. & ep. 56. cent. II.* nec non in HARDERO *obſ. 56. ſeqq.* LOWERO *de corde cap.* 2. PEZOLDO *obſ.* 58. 61. RUYSCHIO *obſ.* 19. item in M. N. C. *Dec. II. ann. IX. obſ.* 174. & *Dec. III. ann.* 2. *obſ.* 185.

§. VII.

Et alias hydropis ſpecies.

Neque vero ſolum pericardii & thoracis hydrops aſthmati à polypis inducto frequenter jungitur, verum etiam aliorum corporis partium hydropicæ intumeſcentiæ exinde ſuos repetunt natales. Hinc in artis exercitio nihil occurrit frequentius, quam ut aſthmati ſpasmodico-convulſivo, a dicta cauſſa orto, ſtatus cachecticus, tumores pedum œdematoſi, imo ipſe aſcites ſuperveniant. Quando enim cunque ſanguinis ex dextro cordis ventriculo per pulmones in ſiniſtrum progreſſus, objecto ejuſmodi repagulo impeditur; fieri non poteſt, quin univerſa ſanguinis per venam cavam circulatio tardior, lentior impeditiorque fiat, & magnæ hinc inde ſtagnationes in locis inferioribus, maximeque io hepate oriantur; quo dein obſtructo, vel plane indurato ſanguis ſubſiſtere incipit in meſenterio omnibusque venæ portæ ramis: unde ſerum ſecedens ad vaſa regurgitat lymphatica, quæ nimium diſtenta in hydatides diducuntur, quibus diſruptis exitialis ſeri contingit extra vaſorum alveos effuſio. Qua de re dignæ ſunt quæ evolvantur obſervationes apud RHODIUM *Cent. III. obſ. IV.* PEYERUM *in hiſt. anatom. cap. VI.* Speciatim vero WLPFERUS in cachecticis diu & frequentius ex morbis decumbentibus corpora fibroſa & pituitoſa annotavit. *Vid. ejus exercit. de apoplexia pag.* 196. & 200. & SMETIUS *in miſcell. medic. lib. X. pag.* 537. ſingularem allegat caſum de œdemate in utroque crure, à polypo tenſo & ſubduro, quod ad femora usque protenſum tumorem plenum & durum in imo ventre, umbilicum inter & pubem effecit, qui tandem totam abdominis regionem occupavit. Ratione haud diſſimili BONETUS *ex* BOYLEI *tractat. de apoplexia obſ. IX.* polypos refert in cordis ventriculis duarum mulierum, quarum altera hydrope, altera cachexia obiit, & ALBINUS *diſſ. de polypis theſ. V.* notabilem affert hydropis ſpeciem, quam obſervavit in viro per aliquod tempus diſpnœis cordisque palpitationibus & anxietatibus afflicto, qui tumores in brachiis, venaſque valde tumidas & in nodos protuberantes, a polypo ſat magno, ex auricula dextra in truncum venæ cavæ adſcendente ramoſque emittente, habuit. His vero ita conſtitutis hydropem lethalem eſſe, pro certo habendum eſt.

§. VIII.

Catarrhum ſuffocativum.

Sed miſſa ulteriori aſthmatis &c, qui hoc ſæpenumero comitatur, hydropis conſideratione, reliquos pectoris morbos ex polypis oriundos diſpiciamus. Ex his vero præcipue huc referendus eſt catarrhus ſuffocativus. Quæ enim anatomen hoc morbo defunctorum ſiſtunt obſervationes, plerumque polypoſas concretiones, ceu præcipuas mortis cauſſas repertas fuiſſe confirmant. Teſtantur vero id maxime BARTHOLINUS *cent. II.* 86. GREISELIUS *in M. N. C. ann.* 1670. *obſ.* 74. & MALPIGHIUS *de polypo cordis pag.* 170. quippe qui in omnibus apoplecticorum, vel catarrho ſuffocativo exſtinctorum apertionibus tam in corde, quam in cerebro, imo non raro in utroque ſimul, corpora calloſa, viſcida & glutinoſa obſervavit. Neque ſicco, ut aiunt, pede tranſeunda eſt cordis palpitatio, quæ ut plurimum, &c, ſi chronica eſt, tantum non ſemper polypoſis coagulis in acceptis ferenda eſt. De qua tamen quum jam in priori Tomo *Med. noſtr. ſyſtemat.* ejuſque Sect. II. cap. 1. §. 9. ſeqq. prolixius egimus, B. lectorem eo remittimus, tranſituri ad infla[illegible]torios illos ac valde acutos pectoris mo[illegible], pleuritidem veram & peripneumoniam, qui ex inducta ſanguinis, propter polypoſas concretiones, ſtagnatione ſæpe ſæpius ſuam mutuantur originem. Id quod ſatis ſuperque teſtantur periti̇ſſimi in arte medica viri, quos inter nominare placet MALPIGHIUM, qui loc. cit. affirmat, pleuriticorum cadavera non in præcordiis tantum, ſed & in hepate & venoſo genere fruſtula alba copioſe continere. WILLISIUS *de febrib. cap. XI. pag.* 130. apertis pleuritide mortuis corporibus in cordis ſinubus & vaſorum circa circum cavitatibus ſanguinem in fruſtula & glomeros longos concretum fuiſſe memorat. PEYERUS quoque *exercit. anatom.* memoriæ prodidit caſum ſexagenarii, qui pleuritide in peripneumoniam mutata obiit. Facta cadaveris inciſione, io corde magni ac tenaces apparuerunt polypi, adipis fruſta mentientes.

Cordis palpitationem.

Pleuritidem & peripneumoniam.

§. IX.

Morbos capitis.

Sed non modo in corde & annexis pulmonum vaſis, verum etiam in aliis, maximeque venoſis canalibus polypos ceu immedicabilium morborum cauſas generari, demortuorum ſectionibus & autopſia ſatis ſuperque conſtat. Ita graviſſimas & pertinaces cephalalgias, apoplexiam & deliria quoque à polypis intra venas jugulares & in cerebri ſinubus repertis concitata fuiſſe, obſervationes à WEPFERO, PEYERO, WILLISIO, BLASIO, item in M. N. C. deſcriptæ abunde docent. Si qua vero corporis noſtri pars ad polyporum generationem præ ceteris apta eſt atque diſpoſita, certe uterus huc referri debet, in cujus vaſis venoſis, ob miram & tortuoſam complicationem & abhinc dependentem impeditiorem ſanguinis circuitum corpora ejuſmodi polypoſa ex ſanguine viſcido concreſcunt facillime; quæ poſtea frequentioribus abortionibus, immodicis uteri hæmorrhagiis, copioſis lymphæ & ſeri per uterum effuſionibus, ipſique hydropi & ſterilitati cauſſam præbent ampliſſimam.

Et uteri.

§. X.

Signa polyporum.

Consideratis itaque insanabilibus curatuque difficillimis, quæ ex polypis prosascuntur, ægritudinibus, non alienum esse judico, quædam suppeditare phœnomena, ex quibus cognoscere liceat, an polyposa ejusmodi concreta in præcordiis, ubi præcipuam sedem obtinent, lateant recondita. Sunt vero ex omnibus, quæ id testatum faciunt, signis præcipua 1) diuturnior cordis palpitatio, eaque ex levi sæpius caussa, ut animi affectibus & à cibis flatulentis alvumque constipantibus recurrens. Harum enim rerum ea est natura atque conditio, ut æquabilem sanguinis circuitum perturbando majorem ejus ad cor impetum efficiant, ubi supra modum congestus & accumulatus, quum, propter positum à polypo obstaculum, haud amplum satis semet expandendi invenit spatium, cor æque ac vasa ipsius violenter distendit, & hinc insignem anxietatem & convulsivum cordis motum, quem palpitationem dicunt, inducit. Ex quo mox alterum emergit indicium, pulsuum scilicet inæqualitas & cum lipothymiis sæpe juncta intermissio. Pulsus enim sicut generatim cordis motum & universum sanguinis per singulas corporis partes progressum testatum facit quam opti[illegible]ta si irregularis, vel plane intermittens est, ceteris paribus, justam injicit suspicionem concrementi cujusdam polyposi, quod mole sua obstruente debitam cordis aliorumque vasorum constrictionem & abhinc dependentem sanguinis per ea transitum valde perturbet, aut ad tempus prorsus intercipiat. Nec denique ex signis polypum denotantibus excludi debet frequentius spirationis, sine caussa manifesta, impedimentum, præcordiorum, ob spasticam pectoris stricturam compressio, &, qui huic plerumque jungitur, dolor circa cor fixus; utpote hæc singula, si fere perpetua sunt, de impedito sanguinis à corpore quodam peregrino circuitu testantur luculentissime.

§. XI.

Differentiæ.

Sequitur nunc, ut missis generalioribus, de polypis paulo pressius agamus, ipsumque generationis modum subjungamus. Tenendum autem primo omnium est, non omnes polypos unius ejusdemque esse texturæ, coloris & magnitudinis. Nonnulli equidem satis observantur solidi, duri & ex fibris ita compacti, ut tendines firmiores referre videantur; alii contra sunt molliores, ex pelliculis mucilaginosis & minus crassioribus coagmentati, membranaque exterius involuti. Quidam, si magnitudinem spectemus, mole sunt satis grandes, ut aliquot uncias pondere æquent; quidam minores & multas interdum partes adiposas immixtas habent. Colorem dein polyporum valde esse differentem, fidem nobis faciunt variæ ipsorum apud auctores, maxime antiquiores, obviæ denominationes; siquidem mox sub idea pinguedinis, quam alii albam & candelæ sebaceæ similem, alii ex albo flavescentem & medullam ossium calefactam æmulantem perhibent; mox sub specie carnis, mox vero aliis designati veniunt vocabulis, quorum hic numerum ioire nimis prolixum foret. Differunt porro quoque in eo, quod nonnulli in dextro, nonnulli in sinistro cordis ventriculo radicati vel plures, vel pauciores in adhærentes arterias & venas emittant ramos; nec non quod alii per se, mole sua sat magna, alii vero nonnisi vi quadam è loco suo dimoti, vasorum ostia occludendo, feralem corpori humano inferant noxam.

§. XII.

Generatio.

Modum autem, quo polyposa ejusmodi corpuscula generantur, sat gravibus inducti rationibus talem concipimus, ut existimemus: materiam ipsis præbere particulas chyli & lymphæ graviores, viscidioresque & fixiores, utpote quæ motu facile coeunt & in unam compinguntur massam, ut fibroso-membranaceum corpus constituant. Quod quidem abunde satis confirmant tot physica circa polyporum generationem suscepta experimenta. Instar vero omnium optime erudire nos potest RUYSCHIUS, vir de re anatomica meritissimus, qui in *thes. anatom. VI.* fidem facit, se ex sui ipsius sanguinis sero, sola conquassatione pseudo-membranam, uti loqui amat, confecisse, quæ plurimis staminibus seu fibris fuisset pertexta veramque membranam ita repræsentasset, ut eandem à natura productam omnes crediderint. Id quod & alio loco asserit, quando *thes. anat. 1. n. III. p.* 14 sola fortiori conquassatione, per horæ spatium continuata se polyposam materiam ex cruore suis recenter mactati fecisse refert. His ita demonstratis in promtu nunc est distinctam polypi suppeditare ideam ipsumque definire, quod sit concretum quoddam solidum, fibrosum, ex viscidiori lymphæ parte per fortiorem motum sive impulsum factum.

Definitio.

§. XIII.

Polypi facile generantur in cordis ventriculo dextro & venis.

Polypi licet in utroque cordis sinu, & tam venosis quam arteriosis generentur ductibus; attentiori tamen observatione cognitum exploratumque habemus, eosdem facilius & frequentius in ventriculo & auricula cordis dextra, quam sinistra, & in venis magis progigni, quam arteriis. Nec adeo obscura est hujus rei ratio: chylus enim, qui mediante vena subclavia in venam cavam & ventriculum cordis dextrum fertur, crassioribus refertus particulis, motu accedente lentiori, facilius partes deponit graviores, quarum amplexu complicatis cordis trabibus, unum quasi corpus efficitur. Dein, qui venis vehitur, sanguis, ob vim venarum contractilem nimis debilem tardiori procedit gradu consistentiaque crassior existit & ponderosior arterioso, unde facile dimittit partes crassiores, quæ, ubi præsertim non intime mixtæ leviter cohærent, vi gravitatis suæ, ad fundum lateraque magis tendunt. Aliter vero res sese habet cum sanguine arterioso. Hic enim, quum non modo ab elastico arteriarum motu insigniter in cursu suo promovetur, verum etiam in pulmonibus subtilissima aëreo-ætherea materia imbutus & per minima vascula transpressus intime miscetur; ideoque & pondere levior, & colore rubicundior redditur: facile patet, quare hic præ venoso ad polyporum generationem minus sit dispositus.

§. XIV.

Polypi progignuntur in omnis ætatis hominibus.

Aetatem si spectamus, non ii solum, qui provectioris, sed & qui ineuntis & non adeo maturæ ætatis sunt, polyposis concretionibus deprehenduntur obnoxii. De adultioribus equidem id mihi facile concessum iri confido. Placet igitur nonnulla ex auctoribus anatomiæ practicæ afferre exempla, quæ certiores nos reddere possunt, infantes quoque monstra ejusmodi polypo-

sa

ſa incluſa ſæpiſſime gerere. Ita de concretione polypoſa, in puerulo, aditum in cordis auriculam obturante conferatur ALBINUS, *diſſert. de polypo cordis pag.* 16. & BONETUS *ſepulchret. anatom. libr. II. Sect. XI. obſ. VI.* ubi de polypis ſat magnis, in ſinubus cordis filioli repertis eleganter agit. Haud diſſimili modo in juvenis ſexennis, atrophia conſumti utroque cordis ſinu adnotavit polypum D. SNELL. *Vid. ejus diſſert. de cordis polypo pag.* 18. & DORSTENIUS *in E. A. C. Dec. II. ann.* 3. *obſ. CLIII.* de quatuor corporibus in ſiniſtro cordis ventriculo pueli cujuſdam inventis perpulcre diſſerit. Portentoſum quoque polypum in adoleſcente deſcribunt E. A. C. *Dec. III. ann.* 2. *obſ.* 18. quod & multis aliis exemplis probari poſſet, ſi his jam immorari liceret. Interim non negandum eſſe cenſemus, conſiſtentis ætatis homines natuque paulo majores, ad polypos generandos, præ reliquis eſſe proclives. Facilius enim, peracto jam nutritionis negotio, quam eodem adhuc vigente, ſanguis & copia & temperie excedens accumulatur; idque eo magis, ſi quis, ob copioſa ampliora que vaſa, & imminutum ſolidorum elaterem, ad plethoram producendam diſpoſitus, vitæque ſine motu deſidi & diætæ minus convenienti deditus fuerit.

§. XV.

In virili potius, quam ſequiori ſexu.

Reſpectu ſexus, nunquam fere non viros magis, quam fœminas, polypis & morbis inde oriundis videmus expoſitos. Cujus quidem rei hanc ſubeſſe puto rationem; quod in ſequiori ſexu, ſub debito menſtruæ purgationis ſucceſſu, non adeo facile ſanguinis increſcit copia, & ob fibrarum laxitatem, majoremque humorum fluiditatem, ſive ſanguinem multo ſero imbutum, ægrius fit, ut craſſiores particulæ invicem coeundo concreſcant. Præterea & hocce momentum ſingularem meretur animadverſionem, in regionibus maritimis & ſeptentrionalibus longe plures, quam in calidioribus terris obſervari polypis moniuos; quod, meo quidem judicio, præter aerem frigidum & impeditius perſpirationis negotium, præcipue victui craſſiori, ut piſcibus marinis, pani groſſiori & carnibus fumo induratis atque ſalitis, ex quibus tenacior multisque particulis terreſtribus refertus chylus & abhinc quoque ſanguis ſpiſſior ingeneratur, tribuendum erit.

In regionibus ſeptentrionalibus magis, quam calidioribus.

§. XVI.

Cauſa polyporum mediata ſunt: plethora.

Progredimur ad alias, quas procatarcticas dicunt, cauſſas penſitandas. Ex his vero principem ſuo jure obtinet locum, nimia ſanguinis redundantia. Etenim, propter auctam, ſub plethorico ſtatu, vaſorum diaſtolen fibræ ſuum amittunt elaterem; unde eorum minuitur ſyſtole ſanguinisque progreſſus mirum in modum fit retardatus & perfacilis particularum terreſtrium datur cohæſio. Emergit porro exinde vaſorum obſtructio; quæ quantum polyporum generationi faveat, vel unicum illud confirmat experimentum, à LANCISIO in cane vivo inſtitutum. Conſtrinxit ſcilicet laudatiſſimus hic vir filo cerato ramum quendam arteriæ iliacæ, in quo, elapſis 15. aut 20. diebus, ſecato citra ligamen polypoſam invenit concretionem. *Vid. lib. de aneuriſmatibus propoſ. XXXVIII. p.* 124. Nec adeo difficile eſt, hujus phænomeni veram eruere rationem, utpote cum, facta ejuſmodi compreſſione, tenaciores & ad reflexionem minus mobiles ſanguinis partes invicem adglomeratæ lateribus vaſorum ſenſim paullatimque adhærere incipiunt; donec aucta earum mole denſum & fibroſum, quod polypi nomine venit, conſtituant corpus. Verum enim vero, non minus nimia ſanguinis abundantia, quam ingens ejus inopia ad obſtructiones & concretiones polypoſas viam pandit facillimam. Hinc mihi à magnis crebriuſque repetitis hæmorrhagiis ſæpiſſime morbos, ex polypis ortos advertere licuit. Dum enim fibræ, ob nimiam diſteoſionem laxiores porique redditi ſunt ampliores; omnis generis craſſos viſcidoſque humores, transmittunt qui polypis progignendis apprime exiſtunt idonei.

Et ſanguinis defectus.

§. XVII.

Proceritas corporis.

Proceritas corporis nimia ſicut ad varii generis morbos; ita præcipue ad polyporum generationem & omnia, quæ hanc excipiunt mala diſponit. In excelſis enim, ſeu longæ ſtaturæ corporibus difficilior fluidorum ad perpendiculum eſt adſcenſus; hinc circulatio per totum corpus fit tardior & facile ſtagnationes obſtructionesque oriuntur viſcerum, maxime vero pulmonum; ubi ſanguis difficilius progrediens in minimis vaſculis ſubſiſtit & ſecedentes ponderoſiores partes ſucceſſu temporis in denſam compinguntur maſſam. Si cui hæc non ſufficiunt, quantumvis clara ſatis & certa; hunc plenius convincere poteſt tum mea, tum aliorum hac de re experientia, quæ optime teſtatur, arduæ proceritatis corpora humilioribus ut plurimum alacritate viriumque robore multum cedere atque morbis ex leniori ſanguinis circuitu & ſtagnatione oriundis, ut polypoſis concretionibus, phthiſi, aſthmati & diſpnœis, aliisque, longe magis patere.

§. XVIII.

Frigidus potus.

Nihil autem prope magis corpus noſtrum adeo lædere tantaſque eidem noxas & ipſam præmaturam mortem inducere valet, quam frigidus potus, poſt intenſam corporis commotionem & incaleſcentiam largiter & celeriter ingeſtus, de quo GALENUS, *lib. de ſanitate tuenda*, præclare non minus quam vere ita ſentit: quod ſpirandi difficultatem & tuſſim inducat, cerebrum debilitet & fluxiones inde conciteт, ventriculum imbecillum reddat nervosque lædat. Ea namque perniciialis frigoris eſt potentia, ut non modo inteſtinum fluiditatis motum ſiſtendo ſanguinem coaguleт, verum etiam partes terreſtres & gelatinoſas præcipitet; unde non mirum eſſe debet, ſi obſtructiones, inflammationes, &, quod in rem noſtram dictum ſit, humorum concretiones oriuntur; quas quotidiano quiſque experimento conſpicere poteſt, ſi ſanguis calidus è vena ſecta profluens in aquam frigidam immittitur, vel quando aqua calida, in quam ſanguis miſſus fuit, interjecta mora, refrigeratur. Tum quippe, fibroſam & graviorem partem decedere ac præcipitari, jucundo comparebit ſpectaculo. Poſſem nunc quoque plura, eaque tragica proferre exempla, quæ exitialem frigidi potus noxam luce clarius demonſtrarent. At quum multa jam ſint alio loco a me & viris doctiſſimis ſtudioſe tradita, nolo his tempus conſumere.

§. XIX.

Acidorum & spirituosorum abusus. Quantum ex censu caussarum ad nocivas humorum coagulationes acidorum & spirituosorum abusus contribuat, quotidiana proh! dolor experientia loquitur, ipsaque confirmat ratio; siquidem certo constat experimento, sanguinem fluidiorem è vena emissum, affuso acido quodam liquore, vel spiritu vini rectificato in duram mox coalescere massam. Jam quidem facile nemo, qui rem accuratius examinat, dubitabit, hæc pariter in corpore humano, licet non eodem plane modo & tempore, posse contingere: si quis tamen dubitet, memor modo sit, in quam graves & diuturnas ex viscerum obstructione pullulantes morbos, quales sunt phthisis, cachexia, hydrops, asthma convulsivum & nimiæ hæmorrhagiæ, strenui spiritus vini potatores sua ipsius culpa incurrant.

§. XX.

Animi affectus. Nec reticere licet animi affectus, maximeque iram, terrorem & tristitiam; utpote qui polyporum & abhinc dependentium morborum generationi sat gravem suppeditant caussam. Nolumus jam curiosius inquirere in abditas tam peculiaris effectus rationes, sed potius memorabiles quasdam in hujus rei fidem adducere historias. Ex his vero notatu digna mihi videtur observatio MALPIGHII, qua refert: ægrum, alioquin satis robustum, ex timore in magnam pulsus inæqualitatem & obscuritatem, præcipue in sinistro carpo incidisse, absque febre & recurrente spirandi difficultate; sed brevi tandem post, per sputa, quandoque rubicundi sanguinis portionem, quandoque copiosa alba quædam frustula, polypis haud dissimilia excrevisse; postremo vero, turgentibus superioribus, ex coercita sanguinis copia suffocatum interiisse. RIVERIUS quoque *Cent. IV. obs. XXI.* notabilem recenset casum cujusdam nobilis, qui quum graviori quondam & inopinato perculeretur terrore, de summo conquestus est cordis tremore, spirandi difficultate pulsuque intermittente & inæquali, donec non adeo multo post suffocatione interiit. Aperto post mortem pectoris cavo cor cum vasis majoribus oppleta fuere & in sinistro cordis ventriculo inventæ sunt carunculæ rotundæ, substantiam pulmonis æmulantes; quarum major ad avellanæ magnitudinem accedens arteriæ aortæ præcludebat ostium.

§. XXI.

Peccantium adstringentium usus. Ultimo loco non prætereundum videtur, præposteras illas in nimiis hæmorrhagiis & intermittentibus febribus, per adstringentia, opiata, martialia & peruvianum quoque corticem &c. curationes ad difficiles chronicas & plane immedicabiles ægritudines, quæ a concretis polyposis nascuntur & fovenur, non parum conferre. Et profecto certa adseverare fide possum, me in praxi mea medica quinquaginta & aliquot annorum, nullum majus ab ullo remediorum genere, quam ab his ipsis, intempestive & improvide adhibitis observasse damnum, ita ut non modo celeres & lethales morbos, quales sunt apoplexiæ, epilepsiæ, catarrhi suffocativi; sed & diuturnas & chronicas passiones, ut phthisin, asthma convulsivum, malum hypochondriacum & hystericum, enormes hæmorrhagias, lentasque & hecticas febres hac ratione productas noverim. Si rationem quærimus, unde tantorum malorum origo; sciendum ante omnia est, morbificarum affectionum caussam in impeditiori ac retardato sanguinis & humorum per minima & capillaria corporis vasa circuitu potissimum quærendam esse. Tali enim ratione naturales se- & excretiones, quæ itidem per minima & ex subtilissimis vasis conflata emunctoria fiunt, mirum quantum retardantur & variæ hinc inde stagnationes, viscerumque infarctus & indurationes cum mille aliis symptomatibus propullulant. Jam, si quis in tali rerum statu, ubi jam sanguinis & humorum crassities lentiorque fluidorum per canales corporis circulatio præsto est, vel ubi graviores, qui vasa fortiter angustant, spasmi adsunt, medicamenta adstringentia & humores magis incrassantia, vel etiam sedativa propinare velit; non poterit non insigniter nocere, & leve tantum malum longe gravius efficere. Id quod eo magis certiusque evenit, si perversus horum remediorum usus diutius justo protrahitur; nihilque superest dubii, quin polypi, ceu immedicabilium morborum caussæ, hac ratione sat commode possint produci, quos etiam in permultis morbis ab empyrica hac & detestabili curandi methodo subortos partim ex signis haud incertis augurari & prædicere, partim ex corporum post mortem institutis sectionibus ob oculos ponere mihi licuit.

§. XXII.

Et sic caussarum, quæ ad ingenerandos polypos concurrunt, vidimus potissimas; omnibus enim seorsim explicandis diutius immorari, non adeo necessarium putavi, tum quod rarius occurrant, tum vero maxime, quod ad dicta à nobis perfacile possint referri.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Polypi magis præcaventur, quam curantur. Ea est perversa mortalium indoles, ut raro principiis morborum obstare cogitent, sed tum demum medicum & medicinam anxie quærant, quum mala per longas moras aucta & mortem in propinquo videant; unde vero nihil aliud efficiunt, quam ut fatalem sibi diem, quem tempestivo remediorum usu avertere potuissent, maturius accersant. Peccant sane in hac re eo gravius ægroti nostri polyposi, quo certius & multa experientia testatius est, nonnisi difficilem ac dubiam, imo, ubi longius malum invaluit, plane nullam ipsis contingere sanationem. Si quid enim in hujus generis morbis, qui impedito sanguinis ob polyposum repagulum circuitu nituntur, auxilii, si quid opis exspectare licet, maturatu opus, eoque à medico respiciendum est, ut concrementorum istorum generationem in tempore impediat, vel eorum, si jam adsunt, augmenta & noxios effectus præscindat. Equidem jam, qua ratione hoc perfici debeat & quid utilissime hoc fine suaderi possit, candide proponam.

§. II.

Polyporum generatio præcavenda convenienti diæta. Et primo quidem, ut polyporum generationem prohibeamus, omnis cura eo dirigenda erit, ut sanguis spissior diluatur & resolvatur, commodeque in iis, qui ejus copia abundant, imminuatur. Ad quod præstandum præ ceteris ineunda est recta vivendi ratio, quæ his fere momentis absolvitur: Victus eligatur parcior, tenuis atque humectans, remotis cibis, duris, acidis, salsis

salitis multumque alimenti præbentibus. Potus sit naturæ conveniens & bene dilutus. Quo fine commendanda est cerevisia levis & probe defæcata, vel pura aqua fontana, tum sola, tum ad vinum temperandum adhibita, vel etiam decoctum ex speciebus blanda aperitiva virtute præditis confectum, quas inter præcipue radices chinæ, scorzoneræ, sarsaparillæ & cortices ligni sassafras &c. referre lubet; tali enim ratione effectus diluens & resolutorius belle impetrabitur. His jungantur labores & frequentia corporis exercitia, quibus sanguinis fluiditas & æquabilis per singulas partes circuitus egregie juvatur. Sed probe sibi omnes, maximeque plethorici & obesi vitæ otiosæ dediti cavere debent, ne motum repentino initio vehementiusque instituant. Nimium enim exinde sanguis ad pulmones propellitur, ubi progressu suo impeditus facile coagulum subit. Ad quod impediendum, mox aliquid calidi bibere præstat; quod eo magis necessarium est, si corpus ab intensiori commotione calidum postea refrigeratur, vel, quod pessimum est, frigidus potus in copia ingurgitatur. Aër præterea sit purus, serenus ac temperatus, isque nec nimis calidus, nec nimis frigidus & humidus. Hic tamen si vitari nequit, iisdem consultum erit, infusa theiformia nonnunquam calide adsumere, quæ transpirationis negotium promovendo egregium attenuantem moleculasque coeuntes disjungentem spondent effectum.

§. III.

Animi affectuum moderamine.

Exulent dein graviores animi affectus, maximeque mœror, ira atque terror. Si quandu vero ab ipsis alteratum corpus fuerit, mature in usum vocentur, quæ effrenes motus compescant & valde turbatum sanguinis circuitum æquabilem denuo reddant. Ita, si contra subiti terroris noxas pugnandum est, maximam merentur commendationem medicinæ resolventes blandamque perspirationem moventes, quia hac ratione id, quod forte in humorum massa coagulari cœpit, optime resolvitur. In hunc finem summo cum fructu semper à me datum fuisse memini pulverem marchionis, sive solum, sive cum aliquot liquoris mei anodyni guttulis ex aqua cinnamomi, vel melissæ citrsræ vinosæ sumtum, cui non male aliquot infusi calidi patellas superbibere jussi; quam methodum etiam in iis, quos diuturnus mœroris affectus confecit, utilissimam deprehendi. Præter hæc in vehementiori terroris affectu summopere commendanda est moderatior corporis exercitatio, qua cor adjutum se facilius a sanguinis nimium congesti mole liberare poterit, ut eo minus dein mali quicquam timeri debeat. Pessime itaque sibi consulunt, qui statim a terrore quieti se tradunt vel somnum profundum capiunt.

§. IV.

Si & excretionum libero successu.

Prospiciatur dein, ut alvus bene respondeat, quæ si forte obstructa est, clysteribus mature applicatis, vel pilulis balsamicis sulvenda est. Nec minori prudentia opus est, ut & reliquæ humoribus tam secernendis, quam excernendis dicatæ viæ apertæ liberæque serventur, ne, quod facile evenit, his occlusis sanguinis massa impura reddatur. Inprimis autem curæ sit, ne qua excretio sanguinis naturalis, ut in viris hæmorrhoidum, in fœminis mensium, supprimatur, aut retentio longior insuper habeatur. Tunc enim persacile periculosæ sanguinis ad alia loca fiunt congestiones, quas providus artis peritus convenienti venæ sectione, pilulis & aliis medicamentis blande balsamicis ac temperantibus quam optime poterit avertere. Nee denique artificiales sanguinis evacuationes sunt negligendæ, quæ eo strictius debent observari, si quis multo sanguine turgeat ipsasque diuturna consuetudine quasi naturales reddiderit.

v Sanguinis.

§. V.

Medicamentis convenientibus.

Præmissis hisce diætæ regulis, ex remediorum classe, ad sanguinem spissum incidendum ac resolvendum, subjungenda sunt salia mediæ & alcalinæ naturæ, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, nitrum, sal digestivum Sylvii, sal aperitivum nostrum, oleum tartari per deliquium, terra foliata tartari & liquor nitri fixi &c. Ex spirituosis huc pertinent essentia pimpinellæ albæ, tinctura antimonii acris, & id genus alia. Nullum autem, quod scio, ex toto medicamentorum penu datur remedium, quod in dissolvendis fibrosis & ad concretionem pronis in sanguine partibus tantam præstaret efficaciam, quam aquæ minerales, præsertim illæ, quæ alcalino sale imbutæ temperatorioque indolis sunt; quo nomine laudem merentur acidulæ Emsenses ac Selteranæ, thermæ Aquisgranenses, præcipue vero Carolinæ, quæ sale suo omnia corporis emunctoria aperiunt, impuras sordes abluunt & evacuant, sanguinemque crassum & viscidum resolvunt ac diluunt utilissime.

§. VI.

Polypi jam vasis inhærentes quomodo tractandi.

Hactenus quidem modum, quo præcavenda sit polyporum generatio, satis, ut arbitror, dilucide monstravimus. Videamus nunc, quid faciendum sit, si jam signa quædam emicant, quæ polypum cordi vasisque majoribus inhærentem testantur & qua ratiune præcaveri debeat, ne majora capiat incrementa. Sciendum itaque est: ubi polypus adhuc incipiens est ac pituitosus, non omnem abjiciendam esse spem ejus resolvendi: quod salibus alcalinis & duplicatis, quæ exoptata tenaces humores resolvendi vi pollent, diæta tenui, sufficienti & sanguinem diluente potu, omniumque maxime aquis Carolinis poterit præstari, quarum usu prudenter administrato ego perplures, qui non vanam polypi intus latentis suspicionem incutiebant, sanatos novi. Quod si vero jam in fibrosam & duriorem abiit substantiam polypus, omni studio contendendum erit, ne aut majora sumens augmenta, aut è loco suo dimotus vasa penitus obstruat citoque homines interimat. Ad quod efficiendum opus maxime omnium est, ut sanguinis nimia abundantia impediatur, ejusque fluiditas iis rebus probe conservetur, quibus id commode fieri posse superiori loco diximus. Sed cavendum, ne ubi spirandi à polypo difficultas est, vena in brachio secetur, quia tum major, imo suffocatoria fit congestio. Fugiantur præterea omnia spirituosa, nimius motus animique perturbationes, quæ singula sanguinem partim coagulando, partim nimis commovendo malum deterius reddunt.

§. VII.

Cautelæ circa curam hæmorrhagiarum & febrium.

Ultimo loco non inutile erit, quasdam cautiones, quæ sanguinis fluxus & motuum febrilium tractationem concernunt, subjungere. In utroque casu quantum à medicis delinquatur, plurimis proh! dolor exemplis comprobatum & à nobis jam supra fusius evictum est. Quapropter sincere moneo, ne forte medicus in hæmorrhagiis sistendis curationem solis adstringentibus absolvere satagat, sed potius convenienti sanguinis detractione, & tem-

temperantibus leniterque anodynis medicamentis, nec non inferiorum partium frictionibus æquabile sanguinis iter restituere laboret. Febrium curationem quod attinet, summa adhibenda est cautio, ne nimis cito supprimantur. Quo scopo tutissimum erit, blandis aperitivis & evacuantibus remediis decenter uti; quibus dein medicinæ resolventes ac temperantes cum roborantibus commode possunt interponi atque subjungi.

CAPUT XI.

De affectione phthisica, sive tabe pulmonali.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Pulmonum nec-ssitas & usus. Nulla, si cordis machinam exceperis, in universo corpore nostro pars est, quæ ad vitam & tuendam & sustinendam præstantioris sit usus, quam ipsi pulmones. Hi quippe sunt genuina sanguinis fabrica, in qua lympha chylosa & nutritia cum sanguine intime miscetur ipsique assimilatur; hi sunt egregium illud viscus, quo spiritum vitalem, seu fluidum aëreo-æthereo elasticum, quod cordi solidisque partibus omnibus suum robur & vim systalticam præstat, intus haurimus. Quanta autem pulmones præ reliquis partibus utilitate gaudent & prærogativa; tanta è contrario, imo fere graviora sunt, quibus ipsi hinc inde patent, mala, quæ ego quidem à peculiari eorum textura deducere minus dubito. Hanc enim, ubi rite dispicimus, ex meris vesiculis membranaceis, quæ aërem recipiunt, ex nervis, qui subtilissimum fluidum recondunt, & diversi generis vasis, quæ sanguinem & lympham vehunt, deprehendimus constructam, ut usque eo non mirum esse debeat, si ob tot minimorum vasculorum myriades frequentes inibi sanguinis congestiones, stagnationes & obstructiones; ex his vero varii generis oriantur ægritudines. Has inter præcipue referenda est pessima ista affectio, quæ in medicorum scholis dicitur phthisica, de cujus origine, progressu & curatione in præsenti hoc capite strictim, sed utiliter disserere proposuimus.

§. II.

Phthiseos definitio. Est autem phthisis, corporis contabescentia, cum lenta febre, spirandi difficultate, molesta & continua tussi atque copioso phlegmatis materiæque corruptæ ac purulentæ sputo juncta; ab insigni pulmonalis substantiæ læsione, per scirrhosam vel ulcerosam corruptionem, vel abscessum inducta, ortum ducens.

§. III.

Differentia ab aliis morbis. Equidem dantur variæ, quæ itidem cum febre & nonnunquam molesta tussi ac vitiosæ materiæ rejectione stipatæ sunt, tabis species, quas tamen, ob prognosin & curationem multum differentem, cum vera phthisi non confundere debet medicus, utpote sine notabili pulmonum labe contingunt. Ita, certa observationum fide constat, non raro tabem ex gonorrhœa simplici & pollutione nocturna, diutius infestante suam mutuare originem, de qua jam olim HIPPOCRATES *lib. VI. epidem. Sect. VIII. Text.* 47. mentionem fecit. Neque plane insolitum est, à nimio veneris usu, à cacochymia & depravata succi nutritii indole in scorbuticis corporibus contabescentiam oriri; salvo tamen adhuc & integro pulmonum parenchymate. Idem fere animadvertimus in morbo isto, infantibus tam infesto, atrophia, ubi ob scirrhosam glandularum mesaraicarum indurationem succis chylosis & nutritioni inservientibus liberum ad sanguinem iter prohibetur; unde superiores partes marcescunt, venter inflatur, lenta adest febris, difficilis cum tussi spiratio urget, & alvus nimis fluida existit. Nec deinceps pro phthisi semper habenda est illa morbi species, ubi cum corporis extenuatione lentaque febre tussis & dejectio plus minus saniosa adest. Sæpissime enim accidit, ut salva pulmonum compage, ex remotioribus partibus, ut mesenterio, utero, vel renibus, abscessu vel ulcere obsessis sanies ad pectus transferatur. Denique etiam probe distinguenda est phthisis à tussi valde chronica cum ejectione copiosi phlegmatis juncta, sequente tabe viriumque prostratione & calore præternaturali; quæ quidem mala autumnali & vernali tempore subjecta ad catarrhales morbos proclivia sæpe sæpius corripiunt diutiusque vexant, sed nihilo minus naturæ & artis beneficio feliciter cedunt.

§. IV.

Ne cui vero vel minima in cognoscenda phthiseos ab aliis morbis differentia supersit delinquendi occasio, operæ pretium arbitror, certa quædam signa, ex quibus vera phthisis cognosci possit ac debeat, hoc loco recensere. Placet autem ex veteribus, qui in historiis morborum conscribendis longe sæpe accuratiores esse solent recentioribus, locum *Cælii* AURELIANI, qui *lib. II. cap. XIV.* legitur, huc transferre, qui ita se habet: *Phthisica passio fit frequentius antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussicula, sive catarrho, quo pulmonum profundæ & intimæ partes lacerantur & primo levius tunc ulcerata. Sequitur ægrotantes febricula latens, quæ initium, inclinante die, accipit, atque veniente luce levigatur, adjuncta tussicula plurima initio noctis atque fine, cum sputis saniosis ac parvulis quidem, deinde autem plurimis. Iis vero, qui ex fluore sanguinis in istam veniunt passionem, primo sanguinolenta sputa efficiuntur, tum fæculenta, tum livida, vel prasina & in ultimo alba atque purulenta, dulcia vel salsa, cum voce rauca aut clangosa & difficultate spirandi atque genarum rubore, & ceteri corporis cinereo colore. Cibi fastidium sequitur & major sitis; quibusdam gravis doloris sensus est vulnerati pulmonis, ut etiam ejus fibras exspuant, pulsus debilis, durus ac dein formicularis. Sequitur præterea inflatio pedum & pejorante passione ventris efficitur fluor & phlegmata carbonibus injecta tetri sunt odoris.* Merentur dein hic adduci HIPPOCRATIS verba, quibus imminentis phthiseos signa eleganter tradit. Sunt autem in *lib. I. de morbis text.* 9. fere hæc: *Fit phthisicus, si pituita à capite in pulmonem destillat, & primum quidem ut plurimum latentes defluit tussimque tenuem exhibet, & sputum paullo amarius solito & aliquando tenuis adest calor; temporis autem progressu exulceratur pulmo & intus ulceratur à pituita inhærente & putrescente, & gravitatem exhibet pectori & dolorem acutum ante & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt. Quanto vero majus tempus progreditur, tanto magis pus sincerum ejicitur & febres acutiores fiunt & tussis fortis ac continua, & inedia vexat & tamen alvus inferne turbatur.* *Signa.*

§. V.

§. V.

Sectio anatomica phthisicorum.

Propositis itaque genuinis nostri affectus characteribus, videamus nunc, quasnam tantorum malorum caussas in dissectis phthisi defunctorum corporibus reperire liceat. Quo fine potissima, quæ mihi ex innumeris auctorum observationibus & autopsia anatomica innotuerunt momenta paucis suppeditabo. Primo autem in omnium fere, qui phthisi decedunt, pulmonibus lobum vel dextrum, vel sinistrum, vel utrumque simul pleuræ & costis, vel etiam in dorso vertebris adeo firmiter adnatum deprehendimus, ut cultro difficillime possit separari, plerumque etiam locus iste putrido sero, sive ichore scatet. Deinde in nonnullis, præsertim empyematicis, unum lobum a prægresso longo abhinc tempore pectoris morbo, penitus absorptum, alterum inflammatum fuisse observavimus, qui mortis caussam constituit. Tum quoque ut plurimum in altero pulmonum lobo vomicas, sive ulcera clausa, diversæ magnitudinis & numeri, adnotavi, quæ dissecta partim pus crassum, partim fluidum continebant. Ubi in eodem vel altero lobo, maximeque superiori ejus parte incisio facta fuit, cavitates sat amplæ pure & phlegmate, ejusdem fere generis ac coloris, quod per os antea rejectum fuit, repletæ in conspectum venerunt. Fit porro nonnunquam, ut in pulmonibus nodosis & scirrhosis ulcera serpentia, fistulosa & instar cancri vicinas partes exedentia, quæ ichor fœtidum & sanguineum recondunt, offendantur. Nec desunt exempla, ubi tubercula scirrhosa & instar acinorum dura reperiuntur, quæ materia tophacea, calculosa & putrida scatent. Postea non prætereundum esse existimo, quod cor plerumque flaccidum ejusque vasa polyposis concrementis sint infarcta, de quo phænomeno memorabilis exstat observatio in M. N. C. *Dec. II. obs.* 35. In pericardio quoque, imo non raro in ipso pectoris cavo ingens seri impuri & fœtidi diffluit copia. Quod denique ad abdominis aliasque partes attinet, vasa ut plurimum sunt exsanguia, hepar magnæ molis & pallidum, mesenterii glandulæ tumefactæ, omentum absumtum & omnis pinguedo tam internarum quam externarum partium conspectui se offert. Qui paulo curiosior plura de phthisicorum sectionibus exempla legere cupit, consulat modo M. N. C. *Dec. I. ann.* 1. *pag.* 62. 63. *item ann.* 2. *p.* 235. *ann.* 3. *pag.* 190. *Dec. II. ann.* 4. *obs.* 35. & 118. *ann.* 8. *pag.* 214. *ann.* 9. 245. *Cent. III.* & *IV. obs.* 118. *Cent. VIII. obs.* 105. *Cent. IX. obs.* 16. 26. *Cent. X. obs.* 143. VERZASCHAM *obs.* 100. LOSSIUM *obs.* 11. PAWIUM *obs.* 22. PLATERUM *lib. III. obs.* 189. 690. PEZOLDUM *obs.* 63. 64. 74. & 92.

§. VI.

Phthisin antecedunt & pulmones lædunt. 1) tubercula.

Ex hisce satis apparet, quam gravis & demum exitialis pulmonum, ceu visceris vitalis, sit læsio, quæ mortem induxerit. Nunc erit inquirendum, quænam caussæ ad tantam læsionem in exquisita phthisi contribuant. Has inter primo omnium referri debent stases scirrhosæ, substantiam pulmonum mere vasculosam, vesiculosam & membranaceam obsidentes, quæ, si invalescunt, ob continuum & reciprocum aëris transitum aliasque caussas, difficillime tolluntur. Qua de re dignus est, qui hic inseratur, locus HIPPOCRATIS, qui exstat in *lib. de intern. affect. cap. IV.* in hunc modum: *Quum pulmo sanguinem in se ipsum traxerit, aut pituitam salsam, & non rursus dimiserit, sed in ipso coacta & compacta fuerint: ab his tubercula fiunt in pulmone & suppurantur: ab initio & per totum morbum tussis acuta sicca obtinet, & rigor & febris, & dolor in pectore & in dorso incumbit, aliquando etiam in latere & erecta cervice spiratio vehemens incidit, deinde corrumpit pus & multum exspuit.* Nec possum, quin hisce HIPPOCRATIS verbis comparem fere similia ARETÆI, quæ in *lib. III. cap. VIII.* exstant; *phthisici*, inquit, *ante quam manifestis signis, præsertim sputo putrido & purulento se prodit morbus, in pulmonibus fovent tubercula, sive nodos scirrhosos, à materia viscosa lentescente atque in duritiem abeunte, & ita tabidi per plures annos vivunt, ante quam in actum corruptionis vel abscessus transeunt. Hæc si adsunt, in pulmonibus tussis sicca, valida, sonora cum acuto vel pungitivo sensu in pectore spirandique difficultate induci eum faciunt, & à profundiori aëris attractione & inspiratione angustia quædam & renisus in pectore percipitur tussisque vehementior fit, maxime etiam post validam corporis exercitationem.*

§. VII.

De hisce judicium.

Verissima quidem sunt allata *Hippocratis* & ARETÆI verba: nobis tamen nonnulla, quæ forte meliori illustrationi inserviunt, adjicere licebit. Tubercula ista materia viscida repleta plerumque initium constituunt vomicarum, quæ nil nisi diversæ magnitudinis ulcera sunt, membrana ambiente cincta. Ejusmodi vomicæ, si adhuc minores sunt, tussi interdum ejiciuntur. Quod si vero mole sua increscunt interiusque rumpuntur, abscessus inde fiunt & cavitates cum sputo purulento, copioso phlegmate mixto, & tunc vera adest phthisis. At vero, quandoque ipsi hi nodi scirrhosi, qui diutius se ita celarunt, ut præter siccam tussiculam vix ulla præbuerint indicia, ob materiam intus retentam & acrem factam in ulcus abeunt cancrosum & fistulosum serpens ac fœtidum, quod ita vicinas partes consumit & in putrilaginem convertit, ut teste FORESTO *lib. XVI. obs.* 14. & 53. asperæ arteriæ frustula ejecta, & juxta SYLVIUM *in obs. lib. II. cap. XII.* venæ pulmonalis surculi tussi excreti fuerint.

§. VIII.

2) hæmoptysis.

Verum adhuc sunt alia phthiseos initia, maximeque hæmoptysis, ubi incaute à medentibus tractatur, aut si paullo major cruoris portio est, quæ eadem amissa fuit. Tum enim facile sanguis ex pulmonum vasculis intra vesiculas aëreas extravasatur & stasi concepta putrescit, partes vicinas corrodit ac demum sinuositates efformat, vel in nodos & tubercula coit. Et profecto, si vel meam unius hac de re experientiam adducere licet, certa asseverare fide possum, dimidiam fere partem phthisicorum, qui se curæ meæ tradiderunt, ab hæmoptysi prægressa & male curata primam mali sui originem accepisse. Quibus dein quoque annumerari debet secundum veteres catarrhus salsus longo tempore pectus infestans, quem presso, ut aiunt, pede, phthisica affectio non raro excipere solet. De quo in sequentibus plura dicemus.

3) diuturnus pectoris catarrhus.

§. IX.

Origo harum caussarum ostenditur.

Jam vero non immerito quæri posse video, unde caussæ hæ jam propositæ originem suam habeant: nostra hac de re sententia hæc esto: sanguinis & humorum in vasis stagnationes, ubi firmiter iis insistunt, sicut plurimorum morborum, ita etiam phthiseos sunt genitrices. Fluida enim

quando extra motum progressivum constituta in circulum non aguntur, pristinam suam temperatam naturam mota amittunt, & valde alienam, impuram, salsamque & acrem induunt; vel etiam minima vascula nimium opplendo obstructiones, indurationes atque scirrhescentias efficiunt. Has vero perniciosas sanguinis & humorum in pulmonum vasculis stagnationes non aliunde fieri deprehendimus, ac si fluida in nimia copia & cum impetu ad partem, per se valde languidam & a tono dejectam compulsa congeruntur, ut, quantum venæ ab arteriis receperunt, non possint reddere.

§. X.

Causæ mediatæ sunt dispositio hæreditaria.

Verum quamplurimæ dantur caussæ, quæ pernicialem sanguinis & humorum in pulmonibus stagnationem inducere & ad phthisin remote conferre valent. Inter quas præcipua debetur animadversio hæreditariæ dispositioni, qua liberi a parentibus phthisicis progeniti, data occasione, in eandem labem incurrunt facillime. Consentientem hac in re habemus tum experientiam, fidissimam rerum testem, tum auctores probatissimos. Ex his audiamus saltim doctissimum FERNELIUM, qui in *patholog. lib. 5. cap. X.* hæc eleganter prodit: *qui tabida de stirpe sati sunt, quasi hæreditario jure omnes necessario tabe marcescunt; hocque malum sæpius vidimus in ejusmodi familiis ordine grassari.* Et ratio quoque in promtu est. Etenim, quum illa a parentibus accepta ad morbos proclivitas potissimum in prava partium solidarum conformatione, sive tali fibrarum ac vasorum laxitate consistat, qua humores appulsi non debito modo ac nisu ulterius possunt promoveri; in aprico est, cur ii, quorum pulmones natura debiles existunt & flaccidi, præ ceteris in varios pectoris morbos maximeque phthisin sint propensi. Quibus dein, teste gravissimo HIPPOCRATE, adhuc ii debent adnumerari, qui pectus a natura depressum & angustum obtinent, qui scapulas instar alarum prominentes, costasque in thorace protuberantes habent, nec non, qui oblongi colli vel etiam gibbosi sunt.

§. XI.

Temperamentum sanguineo-cholericum in juvenibus.

Deinceps certa constat experientia, & vel solius HIPPOCRATIS comprobatur testimonio *aph. IX. Sect. V.* homines, qui habitus corporis gracilioris ac tenerioris, staturæ proceræ atque ætate juvenes sunt, à XVIII. ad XXXV. ætatis annum hæmoptysi æque ac phthisi valde esse obnoxios, vix aliam ob rationem, quam quod in hacce ætate vasa sint teneriora longeque facilius, quam quidem in provectioribus, expansa dissolvantur. Utplurimum vero omniumque facillime hæmoptyica & phthisica accidit affectio viris & juvenibus, qui temperamento præditi sanguineo-cholerico facile animo commoventur & in pueritia frequentes narium hæmorrhagias perpessi sunt, præsertim si nimio motu incalescunt. Tum enim sanguis magna in copia & impetuosius ad superiora & pectus compulsus per minima arteriæ ac venæ pulmonalis vascula libero itinere ad cor redire nequit; unde ramorum majorum à subsistente sanguine nimiæ expansiones, disruptiones & denique extravasationes fiant necesse est.

§. XII.

Diæta perversa.

Ex diæta perversa caussam hic præbet antecedentem intempestivus potuum spirituosorum usus. Quod quidem non adeo difficili indiget probatione, quum satis cuique spectatum sit, in regionibus vitiferis sicut omnes pectoris morbos, ita maxime hæmoptysin ac phthisin longe esse frequentiores, quam in aliis. Hinc etiam HOEFERUS *in Hercule med. lib. I. cap. III.* rectissime arguit, phthisicam affectionem in Austria inferiori non aliam ob caussam endemie grassari & tam innumeros rapere, quam ob vini generosioris, præsertim matutino tempore, abusum.

§. XIII.

Ad pectoris catarrhum disponit sanguinis serosi congestio.

Progredimur nunc ad eas caussas considerandas, quæ salsi humoris in pectore decubitum procurant, quem antiquissimi medicorum promiscue ex capite deduxerunt, quasi passim ab eo humoris in pectus delapsus fieret. Sed non satis perspicuum & in experientia fundatum est hocce judicium. Multo magis nimia sanguinis serosi ad pectus, præcipue vero ad fauces totumque canalem asperæ arteriæ, quæ tunica glandulosa interna obsita est, congestio accusanda videtur; idque eo magis in subjectis serosioribus & gravedini, coryzæ crebrisque catarrhis per omnem ætatem obnoxiis. Quod si enim plus sanguinis & seri ad glandulosas partes per arterias appellitur, quam per vasa venosa potest regredi, ingens serosi laticis contingit secretio, qui copia increscens, admisso aere frigido, coagulatur & tandem magna sæpe copia ejicitur. Procedente tempore & malo diutius perseverante, accedentibus adhuc aliis caussis, ut cruditatibus ex prava diæta & digestionis vitio collectis, transpiratione impedita, vel profundo animi mœrore &c. serum induit naturam salsam & corrosivam, adeoque successu temporis vesiculas pulmonales & vasa tenerrima corrodit.

§. XIV.

Aer humidus & frigidus.

Ex dictis & adductis jam facili negotio poterit perspici, quantopere rigidi & septentrionales venti ac tempestates pluviosæ, nebulosæ ac frigidæ, quæ tonum vasorum pulmonalium relaxando, sordes in iis accumulant, tabidis ac phthisicis sint infensæ, ut propterea *aphor.* HIPPOCRATIS X. Sect. III. veritati omnino æstimemus consentaneum, qui autumnum expressis verbis tabidis declarat noxium. Et profecto, si ullo in morbo ingignendo magna aëris est potentia, est sane in pectoris affectionibus, maximeque phthisi; unde etiam TULPIUS *in obs. med. lib. II. cap. X.* caussam, quod in Hollandia tam frequentes sint vomicæ & phthises, locis uliginosis & aëri continuis vaporibus putridis referto tribuit rectissime.

§. XV.

Ad phthisin contribuunt morbi prægressi, ut variolæ & morbilli.

Transimus nunc ad eos morbos inquirendos, qui ad phthisin disponere solent: inter hos vero primo loco referri debent variolæ. Hinc ego perplures novi pueros & adolescentes, qui superata variolosa febre, variis subinde pectoris molestiis per multos annos durantibus, ut tussi sicca, sensu doloris acuto, spirandi difficultate, tabe & lenta febre infestati, &, accedente demum abscessu, mortui fuerunt, quos inter præsertim serenissimum Saxoniæ Principem referre lugemus. Eadem fere scena luditur post morbillos. Nam in hisce exanthematicis affectibus magna seri peccat acrimonia, quæ non modo in principio horum morborum nervosis pulmonum membranis firmius inhærens tussim siccam eamque sat molestam concitat, verum etiam, expulsione materiæ ad

corporis

corporis fuperficiem facta, infignem in hoc vifcere debilitatem relinquit. Jam fi ægroti forte maturius, quam quidem materia vitiofa omnis tranfpiravit, liberiori, maximeque vernali & autumnali aëri fefe exponunt; perfacile evenit, ut reftitans malæ indolis materia ad interiora recedens utplurimum pulmones debiles petat, irritet, exulceret. De quo legi meretur *Thomas* BARTHOLINUS *Cent. IV. hiftor.* 43. & MICHAELIS *in praxi clinica part.* 1. *lib. III. cap. V.*

§. XVI.

Alia efflorefcentia & externa vitia male tractata.

Neque plane infolens & ab experientia alienum eft, ex aliis pariter cutis efflorefcentiis, ut fcabie, gutta rofacea, maculis fcorbuticis & purpura & retro pulfis phthificam labem fæpius fuiffe fubortam. Quod idem fieri obfervamus poft fuppreffos copiofos fudores, poft intempeftive tractata capitis vel pedum ulcera, vel etiam poft fonticulos præmature confolidatos. Nec defunt exempla, quæ etiam ab eryfipelate, doloribufque podagricis & arthriticis repreffis, & incautius tractaris phthificam affectionem docent prognatam. Etenim, quum acris & cauftica materia hac ratione intus retinetur & per venas ad fanguinem reforbetur, fit inde, ut ad nervofas eafque tenerrimas pulmonum membranas delata firmius ipfis inhæreat eafque irritando conftringat; unde vafa coarctata obftruantur & demum corrodantur neceffe eft. Memini quoque, à curato tumore fcirrhofo fub axillis & pone aures phthificam affectionem inductam, ut nihil denique dicam de frequenti phthifeos ab hæmorrhoidibus vel menfibus fuppreffis generatione.

§. XVII.

Nimia hæmorrhagia.

Denique non prætermittendum effe arbitror, dari exempla, licet non adeo frequenter obvia, quæ optime nos convincunt, phthificam tabem, præter fupra dictam hæmoptyfin etiam ab aliis fortioribus hæmorrhagiis commode in nonnullis poffe induci. Quod quidem potiffimum valet de ejufmodi fubjectis, quæ vel per nativitatem, vel ob contractam ab aliis cauffis pulmonum atoniam ad hunc morbum difpofita exiftunt. Cui affertioni fanam quoque rationem habemus fuffragantem, quæ non minus fuperabundantem, quam deficientem fanguinis copiam ftafibus producendis nos docet aptiffimam. Unde videant, qui phthifeos proximam cauffam in fola plethora repofitam fentiunt, quantum fibi & experientiæ contradicant.

§. XVIII.

Phthifis an contagiofa?

Singularis fupereft quæftio, quæ in utramque partem à medicis agitatur, utrum phthifis fit contagiofa? Ego vero neutiquam vereor hoc afferere, vel faltim eo reftringere, ut ejufmodi miafma, fi non ad phthifin inducendam, tamen, fi difpofitio jam adfit, ad promovendam exiftimem idoneum. Nam mirabilis certe & valde multiplicativæ indolis eft omnis materia ulcerofa & corrupta, ita prorfus, ut plurimi morbi maligni & per contagium graffantes, quales funt fcabies, lepra, variolæ, ulcera antiqua fordida, in pefte carbunculi, imo quoque dyfenteria &c. exinde deducendi veniant. Neque tamen tam malignam noftri miafmatis naturam effe cenfeo, ut è longinquo & fubitaneo quafi impetu homines inficiat, fed tum demum, fi quando propinquius & continuo cum phthificis converfentur. Confirmant nos in tali judicio ferendo celeberrimi in arte medica viri. Ita RIVERIUS *Cent.* 1. *obf.* 99. notabilem refert cafum ancillæ, quæ per contagium heræ fuæ, cui diu octuque miniftraverat, in phthifin incidit, & *Cent. IV. obf.* 92. mentionem injicit puellæ, quæ à forore, phthifico cuidam mammas præbente phthifin incurrit. Aliud exemplum nobis affert SCHENCKIUS, qui *in obf. lib. II. obf.* 133. memorat, ita contagiofa effe confirmatiorum phthificorum fputa, ut medicus illa olfaciens factus inde fit phthificus. De quo etiam confuli poteft obfervatio de phthifi è contagio in M. N. C. *Cent. IX. obf.* 26. defcripta.

§. XIX.

Phthifis inveterata curati non admittit.

Progrediendum nunc eft, ad prognofin noftri mali fuppeditandam. Veram phthifin inter graves & curatu difficillimos morbos vel primo loco effe collocandam, non modo in vulgus tot triftibus exemplis cognitum exftat, verum etiam à medicis longa experientia eft comprobatum. Ipfe HIPPOCRATES *lib.* 1. *de morb. Sect. II.* ita judicat: *tabes cum fiunt, neceffitatem habent, ut interimant.* Cui affentitur GALENUS *lib. IV. de loc. affect. cap. VIII. & V. method. med. cap. I. & VIII.* & CELSUS *lib. III. cap.* 22. *quod fi vera phthifis eft*, inquit, *inter initia protinus occurrere neceffarium eft, nec facile hic morbus, cum inveteravit, evincitur.* Ex recentioribus de infigni phthifin fanandi difficultate videatur FORESTUS *obferv.* 45. *lib. XVI.* & *Rodericus* à FONSECA *Tom. I. confult.* 56. & *Tom. II. confult.* 48. nec non *Timæus* à GULDENKLEE *in epift. lib. III. ep.* 2. ubi hæc habet: *ingenue fateor, in tota mea praxi, quam* 37. *annis exerceo, neminem ex iis, qui ulcere pulmonum affecti fuerunt, integræ fanitati reftituere potui, etiamfi nihil intentatum reliquerim, quod ad curationem hujus mali ullo modo facere poterat, neque ab aliis celeberrimis medicis quempiam reftitutum vidi.*

§. XX.

Sed incipiens.

Verum enim vero, licet phthifeos curatio fit difficillima, imo, fi ad tantum faftigium pervenerit, ut a vulgo quoque fignis manifeftis cognofcatur, fupra omnem humanam artem pofita; nolim tamen facile idem de omni, præfertim in incunabulis quafi fuis adhuc hærente prædicare. Namque plura mihi cognita funt exempla eorum, qui à vulnere pulmonibus inflicto, vel a præcedente hæmoptyfi & ruptione vaforum minimorum, nec non poft pleuritidem & peripneumoniam pectoris abfceffu & vomicis laborarunt, fed nihilo minus tempeftiva medicatione à malo fuo penitus fuerunt liberati. Pari ratione mihi & aliis obfervare licuit, perplures a phthificis parentibus genitos, qui pectus interius depreffum & fcapulas inftar alarum prominentes habuerunt, qui ad iram valde proclives fanguinem in pueritia ex naribus, citra ullam cauffam externam, frequentius ftillarunt, falfafque ad fauces & pectus defluxiones cum tuffi ficca & ferina, æftivo etiam tempore infeftante, paffi funt carnemque mirum amiferunt & non longe poft paftum calorem volarum perceperunt, florido adhuc genarum colore exiftente, in integrum congrua medicina & diæta fuiffe reftitutos. Imo denique pulmonum abfceffus, ubi ingeoti in copia pus album, æquale & unius coloris fuit ejectum, reliqua tamen pulmonum fubftantia nondum corrupta, nec fcirrhofis indurationibus, vel fiftulis ulcerofis obfeffa, neque cordis & pulmonum vafa concretis polypofis infarcta fuerunt, convenienti methodo tam diætetica quam pharmaceutica feliciter vidi fanatos. Id quod inoumeris aliis exem-

exemplis confirmare possemus, si ad longius excurrendum tempus nobis suppeteret.

§. XXI.

Cur tam raro fiat, exponitur.

Jam prævideo, quid objici mihi hic posset: scilicet, qui fiat, ut tam raro phthisi, vel tantum incipienti obtingat curatio. At vero, quæ id multo sæpius prohibent, variæ dantur caussæ, quas inter hæc mihi potissima esse videtur, quod non satis evidentia signa diagnostica semper suppetant, quibus de veræ phthiseos præsentia ejusque genuinis caussis certiores reddamur. Quam in rem egregia sunt verba FERNELII, qui in *patholog. lib. 5. cap. X. latens abscessus*, inquit, *seu vomica, vitium inprimis abditum, sæpe nec laboranti, nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, caussamque interitus nesciens intus gerit sub pectore: non pauci tamen inopinato è vivis horæ quadrante erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis caussa comparuit, quam repentina vomicæ in pulmonibus disruptio, qua per suffocationem sit vita exstincta. Omnibus tamen sic affectis nullo non tempore ante, quam vomica rumperetur, adfuit cruenta cum tussi exscreatio, corporis gravitas, pectoris levis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes raro caret. Sed hæc signa aliis quoque affectibus communia sunt.* Præter hæc vero de admodum difficili phthiseos diagnosi plenius nos convincere possunt frequentes medicorum, etiam sæpe clarissimorum, circa eandem errores. Ita enim complures phthisici habentur, qui tussi chronica cum catarrhali defluxione affecti materiam paullo crassiorem, coloris ex albo viridis rejiciunt, aut qui tussim stomachalem hypochondriacam ex vitiosa primarum viarum saburra ad pulmones delabente subortam diutius experiuntur. Fit quoque, ut asthma humidum, præsertim ubi post suppressas hæmorrhoidum vel mensium excretiones, factamque inde in dispositis humorum ad pectus regurgitationem & congestionem ortum sumserit, pro phthisica affectione non raro venditetur. Nec denique obscurum esse poterit, lentam febrem cum tussi & repentina corporis extenuatione & colliquativis sudoribus junctam, quæ arthritide, podagra vel scorbuto affectis nonnunquam supervenit, ad phthisin sæpissime referri, cum tamen nulla in pulmonibus continui solutio reperiatur. His vero ita constitutis, quum tam anceps, tamque difficilis veræ tabis pulmonalis sit cognitio; facile poterit colligi, quam incerta sit curatio, quæ illi debet esse superstructa.

§. XXII.

Quod ulterius ostenditur.

Sed accedit adhuc alia non minoris momenti caussa, quæ phthiseos & inde subortæ hecticæ sanationem impedit: quod scilicet perpauci medentum sint, qui idoneis ad hoc negotium pertinentibus medicamentis recte & circumspecte uti norunt. Nam si ullo in morbo, certe in phthisi curanda, ob tantam remediorum contraindicationem medici opus est prudentia. Postulat enim phthisis laxantia & humectantia, postulat leniora traumatica & adstringentia, imo postulat nonnunquam blanda anodyna &c. quæ nisi debita cautione justoque tempore & exacta circumstantiarum habita ratione adhibentur, longe gravius malum efficiunt, tantum abest, ut levaminis quicquam afferant.

§. XXIII.

Prognosis funesta.

Præmissis hisce generalioribus ad prognosin spectantibus, nunc de eventu morbi nostri tam salutari quam perniciali, pauca erunt subjungenda. Sciendum itaque, spem in angusto esse positam, si hecticus calor magis magisque increscit & pulsus etiam primo mane fertur citatior, si caro cum viribus consumitur, neque hæ aliquo modo per somnum reficiuntur. Quæ quidem mala plerumque eveniunt, si, quo plus puris adest, eo minus expectoratur. Tum enim acrius illud fit & fœdius carbonibusque injectum tetro odore nares ferit, & eo magis quoque febris augetur. Si porro accedit summa spirationis cum metu suffocationis difficultas; si ægri in eo latere, ubi læsio lobi est, non possunt jacere; si odorem cadaverosum ex ore spirant, si vox raucida, sudores colliquativi, diarrhœa & pedum cum dolore quandoque juncta intumescentia superveniunt, capillique defluunt, mortem in propinquo esse certissimum est. Quodsi denique expectoratio prorsus supprimitur, ægri sensim paullatimque, maxime sub situ capitis elatiori, mentis satis compotes, spiritum emittunt.

§. XXIV.

Prognosis salutaris.

Contra vero meliora sunt speranda, si vires adhuc constant & respiratio est liberior, si appetentia ciborum ac digestio salva, si sputum, quod ejicitur, album & æquale est, nec febris hectica urget. Major tamen sanationis spes apparet, si æger est boni corporis habitus, si pectus habet amplum, hæreditaria deest dispositio, & si calor fit mitior alvusque compacta deponit. Hac enim ratione phthisici, præsertim convenienti diætæ & medicamentorum usu adjuti per longos annos vitam sæpe possunt protrahere: quam in rem magni momenti sunt verba WILLISII, quæ *lib. de medicament. operat. Sect. 1. cap. VI. de tabe seu phthisi* in hunc modum prodidit: *Accedit interdum*, inquit, *foveam quandam, aut forsan binas in pulmonibus efformari easque circum circa parietes callosos obtinere, ita ut materies ibi collecta in massam sanguineam minime transferatur, sed quotidie tota, copia licet ingenti expectoretur. Taliter affecti, quasi tantummodo fontanellam in pulmone haberent, sputum etsi multum & crassum, imo flavum & quasi purulentum omni mane, aliquantulum in toto die rejiciunt, tamen alias satis sani degunt, bene respirant, comedunt & dormiunt, εὐφόρως, aut saltem bono corporis habitu perstans & non raro persanescunt. Hinc nonnulli dicuntur phthisin per 30-40. annos habuisse & morbum eum usque ad vitæ terminum, haud proinde abbreviatum, protraxisse.* Et profecto notabile est circa pulmonum ulcera, quod salvis reliquis visceribus sine notabili corporis contabescentia per plures annos possint durare. De quo videri potest KERKRINGIUS *in spicilegio anatom. obs. 72.* & BARTHOLINUS *Cent. II. hist.* 14. Nec adeo conceptu est difficile. Uti enim natura interdum vitiosa excrementa per ulcus extremarum partium, vel etiam artificiale, ut fontanellam insigni cum emolumento expellit; ita cur idem non possit locum quandoque habere in pulmonum ulceribus, equidem non video.

§. XXV.

Signa convalescentiæ.

Sed demum non parum periti medici interest, specialiora illa, quæ phthisicorum convalescentiam manifestant, signa probe nosse. Hæc quidem optime tradita legimus apud ARETÆUM *lib. III. cap.* 1. quare digna censemus, quæ huc transferamus: *Si vertantur in melius phthisi laborantes, tussis longior & rarior fit, plura excernuntur*

nuntur saniosa sputa & humidiora, multa per ventrem aquea exturbantur, urina copiosa excernitur, licet nondum quicquam in ea subsidat, vox sonantior clariorque redditur, somni longiores, quantum satis est, efficiuntur, praecordia remittuntur, dolor interdum ad scapulas in remissione transit, anhelitus rarus, lenis, sed cum vocis asperitate fit: & ita sane mortem effugiunt.

CURATIO.

§. I.

Methodus phthisi medendi triplex, curativa, mitigativa & praeservativa. Pro diversa mali phthisici statu atque conditione tam ratione temporis & caussarum, quam respectu virium aegrotantis medendi methodus & apta remediorum appropriatorum applicatio multum omnino differt. Nobis eam in curativam, in mitigativam & praeservativam dispescere placet. Prior locum habet, ubi talis caussarum status & circumstantiarum ratio est, ut spes restitutionis in integrum affulgeat & idoneus medicamentorum usus sanationem adhuc promittat. Mitigativa vero ea est, ubi tanta vis morbi est, ut ejus expugnatio nec ab optimis remediis sit obtinenda, sed in id potius debeat incumbi, ut urgentia symptomata mitigando pejoraque ac funesta avertendo vitam ad longius tempus prolongemus. Tertia denique praeservatoria sicut in universum ad morbos graves praecavendos omnium est optima, facillima & securissima; ita etiam in nostro affectu, ubi adhuc est in incunabilis, principem suo merito locum tuetur.

§. II.

Curativa ubi locum habeat. Accedimus jam ad methodum medendi curativam. Haec locum maxime invenit, ubi à vomica rupta abscessus apertus oritur & magna puris ejicitur copia, quod saepissime evenit post pleuritidem & peripneumoniam male terminatam, post haemoptysin & vulnera pulmonibus inflicta, salva reliqua pulmonali substantia, eaque nec erosa, nec scirrhosa. Quo in casu nec rectius nec melius datur praesidium, quam lactis cura decenter usurpata, qua ego perplures phthisicos, in cymba charontis quasi haerentes sanatos pristinaeque redditos valetudini novi. Nam si ullum est remedium, quod non heri aut nudius tertius natum, vel quatuor tantum experimentis comprobatum, sed quod triginta seculorum omniumque inter omnes nationes medicorum jugi & constanti experientia saluberrimum & praeclari in phthisi curanda usus est deprehensum, certe est lac & cum hoc prudenter instituta curatio, de qua utilia quaedam hoc loco tradere operae erit pretium.

§. III.

Lactis usus vetustissimus est. Et primo quidem ut certiores fiamus, lactis usum esse vetustissimum & primis mox temporibus, quo salutari arti majus statuere pretium coeperunt homines, ab optimis medicis, ceu summum phthiseos remedium esse commendatum, è re erit, certa, quae id comprobent, testimonia ex veterum monumentis in medium afferre. Primus itaque, qui lacti plurimum in sanando tribuit, suo jure dicendus est HIPPOCRATES, quem postea secutus est GALENUS, qui multus est in commendando lactis ad phthisin usu, & *lib. V. meth. med. cap.* 12. mentionem injicit loci, quem vocat Stabias, aeris puritate, pecudum pabulo & lactis ibi emulcti salubritate celeberrimi, ad quem frequentissime confluxerit, ad sanitatem recuperandam elumbis phthisicorum cohors; non secus, ac nostris temporibus ad acidulas & thermas, recuperandae per aquas sanitatis gratia, convenire quotannis aegri solent. Qui mos & curandi methodus, teste *Andrea* BACCIO, Romanorum doctissimo medico, etiam ante centum annos in Italia viguit. Nam *lib. IV. de thermis* egregius hic auctor ita scribit: *Neapolitani medici pro ultimo refugio aegros phthisicos, & qui sanguinem exspuunt, vel ejusmodi thoracis ulcera & alia vitia patiuntur, ad Tabeas mittunt, cum successu adeo salubri, ut sint, qui totam in iis degant vitam.*

§. IV.

Est quoque inter veteres eosque peritissimos medicos ARETAEUS, qui *lib. VII. de morb. chron.* non dubitavit asserere, phthisicos, si multum lactis potent, nullo alio egere auxilio. Praecipue vero huc referri debet TRALLIANUS, qui in omnibus prope pectoris morbis lactis usum in suis de re medica libris summopere suadet. Ita memorabilis exstat locus in *lib. VII. pag.* 309. ita se habens: *quod si corpus totum, alimentum non sentiens contabescere manifesto inceperit, neque thorax multum puris contineat, etiam solum lac ipsis dari debet, & asininum omnia alia antecellit, quod probe purgat.* Alio loco commemorat: *aegre spirantes asinino lacte ad unos subinde conspexi, quum opportune esset datum: omnia enim, quae pulmonum cavernis infixa sunt, rejectione reddis morigera.* Et de haemoptysi loc. cit. pag. 304. haec habet: *omnes haemoptyici lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accommodum ipsis ac utile, quam lac & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt.* Porro addit: *novi quendam, qui cum toto anno lac bibisset & comedisset, & à vino abstinuisset, ab haemoptysi & puris sputo liberatus fuit, ut nec postea in phthisin inciderit.* *Quod ulti- mus ostendit.*

§. V.

Verum enim vero, demonstrandum etiam à priori est, quare lac tam celebre tamque incomparabile in pectoris morbis sit praesidium. Primum vero scire licet, lac nec unius esse generis, nec ejusdem quoad omnia virtutis, sed pro diversitate animantium, & pabuli peculiares quasdam possidere facultates, quae seorsim sunt expendendae. Primo omnium se nobis offert lac asininum, quod summo in pretio semper à veteribus habitum fuit, multumque habet seri dulcis, sed parum terreae caseosae & pinguioris substantiae, quare nec facile coagulatur & ad conficiendum caseum & butyrum minus aptum existit. Serum ejus abstergentem & laxantem, humectantem & acrimoniam temperantem possidet facultatem. Hoc sequitur caprillum, quod non tam serosum est, quam asininum, neque tam bene laxat & abstergit, sed consistentiae est crassioris; & quia frondibus arborum, quae aliquid resinosi continent, vescuntur caprae, ad consolidationem partium suppuratarum plurimum valet. Lac bubulum pinguius est, multumque terrae, sed minus seri habet; unde etiam multum ex eo butyri & casei confici solet. Habet virtutem temperantem, nutrientem & consolidantem. Humanum lac ad usum medicum prae aliis videtur praestantissimum. Nam dulcissimum omnium est, ejusque nutriendi vis insignis abunde apparet in infantibus. Differt vero etiam lactis virtus pro diversitate pabuli & herbarum, quibus animantia vescuntur. Hinc lac vernale salubre *Lactis virtus pro diversitate animantium examinatur.*

admodum eſt, quia tunc vegetabilia multis ſuccis temperatis turgent, cum contra hibernum, quia tum animalia fœno & ſtramine veſcuntur, minus ſalubritatis habeat.

§. VI.

In pectoris morbus. Hiſce expoſitis facile nunc judicatur, lac ideo in omni pectoris affectu & tabeſcentia univerſale remedium dici & haberi poſſe, quod omnibus medendi indicationibus ſatisfaciat. Primo enim, ad acrimoniam humorum, quæ irritationis, vehementioris tuſſis & corroſionis præcipua cauſſa eſt, inſigniter temperandam, mitigandam & demulcendam, lacte, præcipue vaccino nihil deprehendimus efficacius. Nam uti veneni corroſivi arſenicalis vim noxiam infringere valet; ita multo magis ſpicula ſalium corporis noſtri involvere poterit atque obtundere. Ubi porro ſcopus & intentio eſt, viſcidos & craſſos humores detergendi, ulcera purgandi, alvum laxandi urinamque movendi & humorum affluxum à partibus affectis divertendi, aſininum reliquis omnibus, propter copioſum ſerum dulce abſtergens, erit præferendum. Ubi virtus conſolidandi & conglutinandi ſauciatas partes expetitur, caprillum ſatisfaciet. Ad partes vero tabe conſumtas nutriendas & ad vires deperditas reſtaurandas, nec ſalubrius nec valentius datur humano lacte, præſertim, quando ex mammis mulierum, nullo accedente aëre, quo ſpirituoſum elementum avolat, hauriatur. Quam in rem memorabile eſt, quod doctiſſimus WEPFERUS in *epiſt. ad Verzaſcham* ſcribit. *Certe divini quid tam in humano, quam aſinino lacte latet, quod antehac nunquam credidiſſem, niſi id ſenſibus comperiſſem. Vidi his meis oculis, quaſi novos homines inde factos fuiſſe. Nam legitimo ejus uſu habitum firmiorem, colorem nitidiorem & vires robuſtiores plurimi acquiſiverunt.*

§. VII.

Uſus ſeri lactis. Sed non modo in lacte, verum etiam in ejus ſero, ſi rite paratum fuerit, magna & efficax, imo interdum potentior ad chronicas pulmonum & aliorum viſcerum paſſiones ſanandas virtus reſidet, quam in lacte ipſo. Nam, ſi vaſculorum in viſceribus obſtructiones, quæ fere initium dant longis morbis, reſerandæ ſunt atque expediendæ, ſi lenti ac tenaces humores diſſolvendi, ſi emunctoria aperta ſervanda & partes calore torridæ ſunt humectandæ, ſerum lactis, ex quocunque animali ſit petitum, ipſi lacti anteferri debet. Legi de hoc argumento fuſius poteſt noſtra *diſſertatio de mirabili ſeri lactis virtute.*

§. VIII.

Lactis uſus in recto adhibitione conſiſtit. Ex hiſce adductis clare liquet, non modo in pectoris affectibus, ſed etiam in difficillimis morbis ſanandis non ſine ratione, ſed conſentiente experientia ab antiquiſſimis & peritioribus noſtri temporis medicis lac maximi ſemper habitum fuiſſe. Totum vero arcanum in recto & prudenti ejus uſu ad morbos tum curandos tum mitigandos, unice conſiſtit. Quodſi enim quis & alimentis & medicamentis minus recte uti callet, plus detrimenti affert quam emolumenti. Quam regulam ii inprimis ex recentioribus tenere debent, qui, neſcio ex qua cauſſa vel quo affectu, lactis uſum medicum penitus rejicere, damnare & infamare omnibus viribus contendunt.

§. IX.

Lactis vir- Quamvis vero per ſe ſatis eximius ſit uſus lactis ejuſque ſeri ad multas indicationes in phthiſicos *tus augetur pabulo medicato.* curatione adornanda abſolvendas; negari tamen minime poteſt, ſalutarem ejus energiam pro diverſo ſcopo obtinendo diverſis modis & rationibus ſecundari poſſe & exaltari: quod ſequentibus demonſtratum dabimus. Et primo quidem, lactis vis mirum intenditur ac vere medicinalis redditur, ſi animalibus, quorum lacte fruimur, pabulum medendi ſcopo accommodatum & quodammodo medicatum exhibemus. Etenim, à diverſa alimenti, quo animalia & homines veſcuntur, indole, lac etiam, quod præbent, differentem acquirere facultatem, non eſt quod dubitemus, præſertim quum vel quotidiano conſtet exemplo, medicamentum purgans nutrici oblatum, per lac quoque infanti ſugenti communicari. Laudandi igitur ſunt antiquiores artis noſtræ antiſtites, qui, ut lac meliorem obtineat efficaciam, aſinis vel capris inter pabulum ejuſmodi obtulerunt herbas, quæ ad morbum, quem curandum ſuſceperunt, virtute apprime ſpecifica ſplenduerunt. Hinc eſt, quod GALENUS *loc. cit.* memorat, herbas in Stabiis naſcentes, quales ſunt gramen, polygonum, meliſſophyllum, rubus, hedera, cytiſus, lentiſcus &c. lac animantium, ſi hiſce veſcantur, efficere ſalubrerrimum. Quem eximium morem & nos uſque eo felici cum ſucceſſu ſequuti, quando partis affectæ abſterſionem, vel depurationem moliti ſumus, hordeum, ſcabioſam, ſcordium, chærefolium, arnicam, hyſſopum, veronicam, marrub. album cum pabulo miſceri juſſimus; ſi vero conſolidandi fuit intentio, plantaginis ſpecies, hederam terreſtrem, agrimoniam, milleſolium, ſaniculam, conſolidam majorem, pulmonariam &c. paſcui loco objicienda curavimus.

§. X.

Verum, adhuc ſunt alii modi lactis virtutem *Administratione aquarum ſalubrium.* medicamentoſam pro varia intentione augendi, ſcilicet per varias & appropriatas admixtiones, quas inter præcipue eminet miſcela lactis cum aquis mineralibus; de qua ego, ſine omni oſtentationis nota, vere aſſerere poſſum, quod primus fuerim, qui ipſam in Germania introduxi. Nam quum ante triginta & plures abhinc annos aquarum ſalubrium, in noſtris regionibus ſcaturientium, tam calidarum, quam frigidarum ingredientia encheireſi chymica ſcrutatus nullum ſal acidum & vere vitriolicum, ſed potius alcalicum & medium, cum ſubtiliori terra & tenuioribus martis particulis in ipſis deprehenderim, experimentum feci, lac cum ejuſmodi aquis remiſcendi, idque tam felici cum ſucceſſu, ut exinde in compluribus chronicis, maximeque pulmonum affectibus vel tollendis vel leniendis tam admirabiles viderim effectus, qui nec à ſolo lacte, nec à thermis vel acidulis ſeorſim adhibitis potuiſſent exſpectari. Unde mirandum, imo plane dolendum eſt, plurimos antea fuiſſe & adhuc eſſe, qui in phthiſi & pulmonum exulceratione acidulas exiſtimant nocentiſſimas, eaſque nec per ſe, nec cum lacte mixtas adhibere audent. Duos tantum ante noſtram ætatem excipimus celeberrimi nominis medicos, quorum alter ex majoribus eſt *Raymundus Joannes* FORTIS, qui Cent. II. Conſil. 20. 27. 28. 30. & maxime 34. acidularum uſum commendat, dum *adveniente* inquit, *tempore, quo aqua acidula in valle ſolis enaſcentur opportunæ ſunt, quæ pulmonum ulceribus ſaluberrimæ ac præſtantiſſimæ à nobis quandoque fuerunt expertæ, ad eaſdem tanquam ad unicam ſacram anchoram confugiendum conſulimus, cui remedio, ſi malum non ceſſerit, minus*

nus decoctis, lacti aliisque ejusdem, facultatis cessurum fore arbitramur. Alter ex recentioribus est MORTONIUS, qui medicatas aquas in pulmonum morbis salubres esse perhibet, *phthisiol. p. m.* 68. si pulmones tumoribus steatomatosis cum calore miti hectico obsessi sunt, *atque hoc pacto*, scribit, *plurimos phthisicos multos annos harum aquarum usu, cum appetitus & virium restitutione, caloris hectici & tussis minoratione, atque majori respirationis libertate restitutos & sine ulla recidivatione sanos redditos vidi.*

§. XI.

Quænam acidulæ hic sint proficuæ.

Ego autem licet in morbis, qui ex pulmonum substantia soluta, præsertim graviori pendent, non facile aquas minerales, quæ validioris indolis sunt, suaserim; multiplici tamen experientia confirmatus testor, illas ipsas, quæ mitiorem obtinent genium saleque alcalino valde turgent, (ut sunt fontes Selterani vel Carolinæ thermæ,) cum lacte sive asinino sive caprillo decenti proportione mixtas non modo in tussi chronica rebelli, cum dolore thoracis compressorio, spirandi angustia, lento calore & tabe juncta, verum etiam in profunda pulmonum suppuratione & vera phthisi exoptatissimum præstitisse levamen. Hac enim ratione ad lentam, viscidam materiam dissolvendam, ad obstructiones capillarium vasorum reserandas, & ulcera detergenda ac depuranda lac majorem & præstabiliorem acquirit virtutem. Multo vero magis lactis cum aquis mineralibus potus indicatur, quando hæc pulmonum vitia ab affectione hypochondriaca, scorbutica, arthritica, vel etiam calculosa, quod non raro evenit, foventur. Plura de connubio illo lactis & aquarum saluberrimo legi possunt in dissertatione, quam ex professo de hac materia conscripsi.

§. XII.

Lac misceri posse cum aliis remediis secundum veteres.

Fuit autem hæc methodus, lac per varias admixtiones corrigendi jam priscis medicorum cognita atque consueta. Hinc plura in HIPPOCRATIS, TRALLIANI, AETII & ARETÆI monumentis consignata exstant exempla, ubi lac aquæ permixtum phthisi laborantibus præceperunt, vel etiam inprimis hydromel lacti additum exhibuerunt, cui miram *Hippocrates* tribuit efficaciam, dum *lib. II. de diæta* illud ipsum pulmonem emollire, tussim sedare, sputum educere & urinam movere perhibet. Hæc dum meditamur, insignis occurrit locus apud Cl. SPONIUM *in aphorism. novis Sect. V. aph.* 99. qui non modo externum & vulnerarium, verum etiam internum aquæ calcis usum in impetigine & lepra curanda summis effert encomiis, atque dein miscelam hujus aquæ cum lacte egregie commendat, his verbis: *Quin imo*, inquit, *quod magis mirum, in ulceribus internis, diarrhœa, dysenteria &c. hæc aqua cum lacte, aut sero lactis pota mira præstat, ut ex Dno de Closure, celeberrimo inter Santones & Vascones practico addidici.* Nec ego facile hanc methodum improbarem, siquidem in dysenteria cum intestinorum exulceratione juncta lac cum fonte Selterano mixtum incomparabilis semper deprehenderim efficaciæ.

§. XIII.

Cum infusis & decoctis.

Sed ulterius progrediamur, ac quibusnam aliis remediis lac commode possit jungi inquiramus. Ad pulmonum vitia graviora in proprie sic dicta phthisi emendanda infusa & decocta ex herbis vulnerariis & pectoralibus confecta non modo a medicis, sed etiam à vulgo omni tempore summo in pretio habita fuisse, res in artis exercitio notissima est. Herbæ autem, quæ huic usui potissimum accommodatæ laudantur, sunt speciatim consolida major cum radice, consolida saracenica, tussilago, plantago acuta, pulmonaria maculosa, sanicula, scolopendrium, scabiosa, veronica, agrimonia, hedera terrestris, marrubium album, millefolium cum summitat. hypericum cum floribus, flores rosar. & id genus alia, quæ vel cum cerevisia, vel cum aqua, adjectis ficubus, melle, semineque fœniculi & anisi stellati coquuntur. Neque desunt exempla, quæ insigni cum phthisicorum emolumento hæc ipsa adhibita testantur, quum si simplex saltem abscessus vel ulcus, sine induratione scirthosa, sine concretione polyposa adsit, multum utique ad partes læsas consolidandas possint conferre. Nihilo minus non inficiandum est, ejusmodi decocta non raro propter vim suam adstringentem magno fuisse damno; maxime ubi duris tuberculis pulmones inter initia sunt obsessi, vel si quando ad hæmoptysin intempestive sistendam adhibentur. Sanguis enim extravasatus hac ratione facile subit coagulum, minimaque vascula obstruuntur, ut hinc longe major sanguinis & humorum in pulmonibus fiat stagnatio, ad producendam veram phthisin aptissima. Quod in periculum ne incurramus, ejusmodi infusa vel decocta cum portione vel æquali vel dimidia lactis miscere præstat, unde vis eorum adstringens ex parte infringitur & simul acrimoniæ humorum temperandæ prospicitur utilissime.

§. XIV.

Cum laxantibus.

Quod si deinceps primæ viæ ab humorum vitiosorum colluvie sunt repurgandæ, folia sennæ, rhabarbarum & manna cum lacte vel solo, vel aquato & acidulis temperatioribus diluto, vel etiam cum sero lactis commode possunt infundi leniterque decoqui, quum alias phthisici, maxime si sensibilioris sunt naturæ, facile a purgantibus, etiam mitioribus lædantur. Vidi quoque, ubi inprimis luxurians acidæ saburræ in primis viis progenies fuit, magnesiam, quæ nonnisi subtilissimus calcis vivæ elutriatus flos est, ad drachmam unam vel duas cum aliquot lactis caprini unciis datam egregie alvum subduxisse.

§. XV.

Cum anodynis & diureticis.

Ad tussim ferinam omnesque vires cum somno eripientem demulcendam, ad acrimoniam temperandam partesque constrictas relaxandas veteres olim insigni cum utilitate diacodia, quorum præcipua ex succis & semine papaveris sunt composita, adhibuerunt, recentiores vero massas pilularum de cynoglossa & de styrace, quæ justa & refractiori dosi propinata fructu suo non destituuntur, præscribere solent. Nihilo tamen minus hæc singula magis proficiunt, quando cum haustu lactis circa somni tempus offeruntur. Expedit quoque nonnunquam, ubi magnus humorum ad pectus affluxus & major in tussi diuturna & phthisica corruptio metuenda est, ad divertendum humorum impetum, quæ urinam cient remedia modeste in usum trahere. Cui scopo itidem lac & ejus serum in usum potest vocari ejusque vis diuretica aliquo modo augeri, si cum seminibus selleri, petroselini, dauci cretici, milii solis, violarum &c. invicem probe conquassatis infusum porrigitur.

§. XVI.

[illegible] cum balsam.

Præter jam dicta supersunt adhuc alia remedia in læsione pulmonū phthisica tam ad depurationem,

 quam

mis pectoralibus. quam ad conſolidationem ſumme proficua. Quo nomine maxime ſplendent & efferuntur balſama ſic dicta pectoralia & vulneraria; quorum licet in medicorum libris multæ ac variæ exſtant formulæ, nobis tamen probatiſſimas tantum & à peritiſſimis in arte viris inventas hic recenſere placet. Primum vero locum merito obtinet celebratiſſimum illud MEUBOMII, Profeſſoris medici experientiſſimi, balſamum, quod ita componitur: Recipe olei hyperici antiqui uncias duas, ſpermatis ceti drachmas ſex, terebinth. Venet. puriſſ. drachm. tres, ſanguin. dracon. drachmam unam, laudani opiati grana ſex. M. detur à drachma una ad duas. Nec minoris efficaciæ eſſe deprehendi, quod in hunc modum paratur: Recipe ol. amygd. dulc. uncias duas, florum ſulph. à calce viva ſublimat. drachm. duas. Coque leni calore. Adde balſami de Copaiva drachm. unam, ſperm. ceti, ceræ flavæ ana unc. dimidiam, extracti croci drachmam dimidiam, ol. aniſi, fœnicull, macis ana guttas X. Quibus ſuccedit tertium hac ratione conficiendum: Recipe mellis optimi Pruſſici, diacodii Montani ana unciam unam, eſſentiæ myrrhæ aquoſæ & inſpiſſatæ unciam dimidiam, flor. ſulphuris, extracti ſummitat. millefol. drachmas duas, croci liquidi drachmam dimidiam, ol. macis, lign. ſaſſafr. ana gutt. VIII. Hæcce nobiliſſimæ virtutis balſama, quando iis utendi indicatio eſt, non meliori vehiculo, quam cum lacte aſinino, caprino, vel vaccino, convenienti quantitate poſſunt exhiberi.

§. XVII.

Mitigativa methodus requirit lacticinia & pulv. temperantes.

His ita excuſſis, quæ ad methodum medendi curativam pertinere viſa ſunt, accedimus jam ad curam palliativam ſeu mitigativam, qua phthiſi affectos a gravioribus & vitæ infeſtis accidentibus immunes reddere, ipſiſque vitam, licet valetudinariam diutius protrahere allaboramus. Hocce curationis genus in iis potiſſimum locum invenit, ubi intenſior carnemque & vires ſenſim depaſcens calor urget, qui plerumque ob materiæ purulentæ cum ſanguine mixtionem accedere ſolet, qua vitalis cruor inquinatus per motum inteſtinum ebullit, acriorque & ſalſior evadit. Ad reſtinguendum igitur hunc æſtum & acrimoniam humorum temperandam, remedium non datur lacte præſtantius, tumque lac vel aſininum, vel humanum convenienti doſi & ſub juſta diæta exhibitum omne abſolvit punctum. Eodem quoque fine emulſiones, quæ ſemina IV. frigida maj. papav. albi, decoctum hordei, vel C. C. aquam roſarum, lilior. convallium, ceraſorum nigror. julepum roſar. &c. habent, frequentius poſſunt propinari. Horum lacticiniorum virtus mirum adjuvatur, ſi cum pulveribus temperantibus nitroſis, quorum magna, etiam in incipiente hectica, vis eſt, exhibentur. Poſſunt autem hi pulveres in hunc modum componi: Recipe matris perlar. lap. cancror. ana drachmas duas, nitri purif. drachm. unam, olei deſtill. macis gutt. IV. M. detur ad drachmam unam.

§. XVIII.

Balnea aquæ dulcis.

Nec, ad mitigandam ſymptomatum atrociam, negligenda ſunt balnea aquæ dulcis cum decenti quantitate lactis vaccini & nitri purif. portione remixta, quorum beneficio partes ſtrictæ, tenſæ & aridæ humectantur & relaxantur, tuſſiſque, calor ac ſomnus placidiores redduntur. Quamobrem etiam in ipſa curativa methodo nonnunquam locum habere poſſunt aptiſſimum.

§. XIX.

Infuſa & decocta.

Ubi calloſo & inveterato ulcere pulmo eſt obſitus ac quotidie ſputum pure mixtum, non ſine notabili corporis viriumque decremento ejicitur, unice providendum eſt, ut acrem ſalſamque ſanguinis & humorum dyſcraſiam depurando, ulteriorem pulmonum exulcerationem avertamus; quo fine temperatiora infuſa, quæ ex hedera terreſtri, herba coſti, chærefolii, veronicæ, ſcabioſæ, tuſſilaginis & pulmonariæ optime conficiuntur, ſummam merentur commendationem. Sed ut crebrius & ſatis longo tempore adhibeantur neceſſe eſt. In ſubjectis ſeroſioribus & catarrhis obnoxiis ubi à magna humoris impuri ac ſeroſi ad pulmones decumbentis colluvie malum inductum & ſuſtentatum fuerit, ad inhibendam majorem ad pectus congeſtionem pro potu ordinario decoctum radicis chinæ & ligni ſantali rubri cum paſſulis, quod ab auctoribus ſummopere laudatur, cum bonis ægrorum rebus poterit ſubſtitui.

§. XX.

Saccharum roſaceum.

Tandem quoque in tali rerum ſtatu curandum eſt, ut tonum pulmonum, quantum quidem fieri poteſt, conſervemus. Cui ſcopo obtinendo ſaccharum roſaceum cum præſcripto decocto ſæpius aſſumtum inſigniter velificatur; quod ſimplex remedii genus non modo olim Arabum doctiſſimi medici, & inter hos maxime AVICENNA maximopere commendarunt, verum etiam recentiorum nonnulli vel ſolum ad phthiſin tollendam & mitigandam æſtimant idoneum. *Vid.* ZACUTUS LUSITANUS *in praxi admir.* lib. I. obſ. 139. & M. N. C. *Dec. II. ann. obſ.* 19. & SYLVATICUS *in conſil.*

§. XXI.

Præſervatoria ubi adhibenda.

Tranſimus nunc ad curam præſervatoriam, cujus ratio in eo conſiſtit, ut truculentum hunc morbum ab iis, qui vel natura, ætate, corporiſque habitu, vel ex commiſſis in diæta erroribus ad ipſum proclives exiſtunt, tempeſtive occurrendo cauſſis, avertamus, aut ubi jam adſit quædam in pulmonibus læſio, eam convenienti remediorum uſu vel plane tollamus, vel ne ulterius progrediatur, impediamus. Jam vero ſuperiori loco abunde ſatis evictum cenſeo, in ſubjectis, temperamento ſanguineo-cholerico, corporiſque habitu graciliori præditis, ab anno ætatis XVIII. ad XXXVI. phthiſin, ſeu ſputum purulentum cum magna tuſſi & ſpirandi anguſtia junctum ex hæmoptyſi non modo plerumque naſci, verum etiam frequentius repetere; quare præcipuus medici labor eſſe debet, ut cruenta hæc dejectio, ceu graviſſima & ſontica cauſſa perite omnibusque modis abigatur, vel ita ſaltem moderetur, ne exinde ad phthiſin fiat tranſitus.

§. XXII.

Hæmoptyſis tractanda V. Sione.

Ad quod quidem ex voto exſequendum præter maturam & ſufficientem, imo nonnunquam repetitam ſanguinis miſſionem, nec certius nec ſecurius datur remedium. Qua in re conſentientem habeo omni tempore experientiam & peritiſſimorum medicorum auctoritatem. Sufficiat tantummodo ex celeberrimi noſtri ævi medicorum BOERHAVII, *praxi medica*, quam, ipſo invito, anonymus quidam edidit, dignum attentione locum hic inſerere, qui ita ſe habet: *Si quis hominem ex phthiſica familia natum velit curare, tunc ſumma ope eſt annitendum, ne hæmoptoen accipiat, ſi hoc efficies, tunc curabis, aliter non. Hinc circa*

deci-

decimum septimum annum vena sectio bis terve instituenda, simul vectiones adhibendæ sunt & in hac curatione usque ad vigesimum quintum annum continuandum. Nota mihi fuit familia, ubi pater materque & omnes liberi phthisi mortui sunt, unico filio superstite, quem hac ratione curavi; & jam plus quam 50. *annos natus vivit, & phthiseos tempus secundum Hippocratem supervixit, nullaque mala signa habet.*

§. XXIV.

In remediis temperantibus.

Præter sanguinis missionem in rerum non naturalium usu summa tenenda est moderatio; quare ut ejusmodi ægroti à vehementiori animi corporisque commotione, potu spirituoso, & omnibus, quæ sanguinem ullo modo in orgasmum abripere valent, probe abstineant, necesse est. Et quum ab hæmoptysi per medicamenta, quæ validiori adstringendi facultate pollent, imprudenter tractata prona ad phthisin via sit, illa ipsa cane pejus & angue esse fugienda per se liquet. Convenit tunc magis lac cum aqua pura mixtum pro potu adhibere, leniora ex manna & foliis sennæ laxantia, & pulveres sanguinis ebullitionem compescentes ex conchis, matre perlar. lap. cancror. & nitro in usum vocare hisque singulis decocta vel infusa superius descripta apte subjungere.

§. XXV.

Diæta à Celso præscripta.

Nihil vero est, quod corpus à vera phthisi immune reddere, vel incipienti magis possit occurrere, quam recta vivendi ratio, quam optime inter veteres præscripsit disertissimus CELSUS, qui in *lib. III. cap.* 22. hæc habet: *Inter initia protinus occurrere necessarium. Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cæli mutatione, sic, ut densius, quam id est, ex quo discedit æger, petatur; ideoque aptissime in Alexandriam ex Italia itur. Si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus dimovendum est, tum à negotiis abstinendum est, omnibusque rebus, quæ sollicitare animum possunt, somno indulgendum, cavendæ destillationes, ne si quid cura levaret, exasperetur; & ob id vitanda cruditas, simulque sol & frigus. Os obtegendum, fauces velandæ, tussicula suis remediis finienda. Eoque tempore bibenda aqua, lac quoque recte dari potest.*

§. XXVI.

Aër in usus.

Recte omnino CELSUS in regimine diætetico præscribendo potissimum urger motum corporis & aëris selectum. Cum quo fere conciliat experientissimus Angliæ Medicus Sydenhamius, qui equitatione se multos à phthisi præservasse & liberasse testatur. Neque parum interesse putat, quo quis aëre utatur, dum *phthisici*, inquit, *ruri versantes ab aëre longe melius sanantur, quam urbani: nam aër valde purgat pulmones, & plus quam ullum remedium curat.* Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, ob quas caussas præcipue fiat, ut in Belgio & Anglia tam innumeri phthisi pereant & horum dimidia fere pars ex hæmoptysi in truculentum hunc morbum incidat. Nam certe non modo crassior victus hic accusandus venit, quum ejusmodi gentes meracissimos cibos, multam carnem & pisces marinos cum spiritu vini confectos assumunt; unde chylus & sanguis ingenerantur crudus, qui in pulmonibus facile stagnans ad phthisin disponit; verum etiam, omniumque maxime aër impurus & carbonum fumo valde refertus huc debet referri, quo bronchiales glandulæ & membranæ cum extremis & capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis exsiccantur & hinc successu temporis vitalis hujus visceris tabescentia inducitur. Eandem noxam inferunt tempestates frigidæ & venti aquilonares, qui nunquam fere non pulmonibus, maximeque senum & ad phthisin proclivium sunt infensissimi, ita prorsus, ut non exigua pars hominum inde succumbat. Nihil vero pejus est, quam adversus ejusmodi ventum vel ambulando, vel currendo, vel alio quocunque modo se acrius movere. Non raro enim hac ratione homines, imo & animantia, ut equos, in pulmonum abscessus incidisse memini.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautio necessaria est ob remediorum contraindicationem.

Si ullus est morbus, qui non modo accuratam diætæ observationem, sed præcipue circumspectum ac providum remediorum postulat usum, certe truculentus iste pectoris affectus phthisis est; in qua se tanta sæpe medenti medicamentorum adhibendorum objicit contraindicatio, ut, nisi omnibus probe consideratis, facile possit errare juvandoque nocere. Ita ad expectorationem promovendam requiruntur bechica dulcia, pinguia, syrupi, incrassantia & mellita, quorum tamen immodico usu non modo tonum pulmonum, sed & ipsius ventriculi destruimus, adeoque copiam cruditatum & majorem humorum in pectore decubitum arcessimus. Calor lentus exsiccans desiderat diluentia, humida ipsamque lactis potationem, quæ vero in tussi humida affluxum humorum, quibus pectus obsitum est, adaugent. Ulcera dein sordida putrida postulant balsamica resinosa, cujus generis sunt myrrha, terebinthina veneta, balsamum de Copaiva, Peruvianum aliaque balsama consolidantia vulneraria, quæ tamen motum intestinum & calorem augendo detrimentum afferre solent.

§. II.

Quod amplius illustratur.

Si ulterius progrediendo dispicimus, eandem difficultatem deprehendimus in molestiis istis ac pæne convulsivis, quæ in tussi ferina diuturna ab humorum acrimonia concitantur, pectoris commotionibus. Hæ ipsæ enim anodynis, papaveraceis, oleosis & somniferis volunt levari, quæ tamen paullo frequentius adhibita vires mirum prosternunt. Excesa, dissoluta & aperta pulmonum vasculosa substantia vulnerariis & leniter adstringentibus debet consolidari; ast humores extravasatos, qui excerni deberent, quum intus retinent atque expectorationem supprimunt, corruptionem magis adaugent. Ulcera quoque si quis velit ad consolidationem perducere, affluxum humorum debet impedire, quod tum vulnerariis & lignorum decoctis, tum pulveribus ex bolo armena, terra sigillata, hæmatitide &c. compositis perficitur; si quando vero tophi, tubercula, & indurationes adsunt, ut hæc majora sumant incrementa, efficiet. Ad calorem hecticum compescendum, nihil est utilius, nihil efficacius pulveribus nitrosis. Sed nec hi omni tempore exoptatum præstant effectum, dum alvum facile irritant, systalticamque ventriculi & intestinorum vim imminuunt. Lactis denique cura eximium in hisce affectibus affert levamen. Nihilo minus tamen in statu plethorico & juvenili, ubi phthisis incipiens & multa acida

acidæ cruditatis progenies cum lenta febre est, ipsam sæpe observavi nocentissimam.

§. III.

Cautela circa V. S. nem & purgantia.

Sanguinis per venam sectam missio sicut in phthisi incipiente & ad hanc præcavendam, in juvenili ætate, est utilissima; ita scopo curativo, ubi per morbum & calorem vires valde consumtæ sunt, minus quadrat; nisi forte ad unciam tantum unicam aut dimidiam pro ventilatione sanguinis admittatur. Purgantia paullo validiora, ut aloetica, scammoniata, helleborata, multo magis emetica; tum vires infringendo, tum temperatum humidum educendo, mirum in modum nocent. Hinc ubi humores à pectore derivandi leniterque per alvum evacuandi indicatio est, hoc fine mannata, tamarindinata & quæ ex rhabarbaro, agarico & sennæ foliis consiunt laxantia, omnium sunt commodissima. Quodsi vero nimiæ humorum copiæ imminuendæ parva dosi data non sufficiunt, aut si humores nimis crassi & viscidi, qui minima vascula obstruunt, resolvendi & educendi sunt, pilulæ de succino Cratonis, aut quæ ex gummi ammoniaco, croco, mercurio dulc. extracto rhabarb. aloes &c. conficiuntur, aptissime possunt substitui.

§. IV.

Circa motum.

Motus & corporis exercitatio, maximeque equitatio à peritissimis tum pristinæ tum nostræ ætatis medicis in hectica & phthisi curanda mirum laudatur. Sed inter initia morbi & ubi ætas juvenilis corporisque habitus plethoricus est, hæmoptysin sæpe revocando plus mali arcessit. Neque etiam utilis est, ubi ingens pulmonum læsio & vomicarum præsentia metuenda est: nimio enim corporis motu, qui curru & equo absolvitur, quam facile funesta inducitur inflammatio. Longe tamen aliter res se habet cum tabe hypochondriaca, in qua moderata sæpiusque repetita corporis exercitia locum inveniunt aptissimum.

§. V.

Circa aërem.

Aër quo temperatior, quo purior & serenior est, eo magis phthisicis deprehenditur proficuus. Quodsi itaque nimis humida ejus intemperies est, quæ relaxato & ab infarctu tumido pulmonum visceri mirum quantum nocet; convenit omnino, atmosphæram corpus ambientem per suffimigia ex mastiche & succino particulis balsamicis imbuere, vel per myrrham electam in ore detentam & saliva solutam aërem inspiratum balsamicum reddere.

§. VI.

Circa curam phthiseos à catarrho &c.

Quum sæpius à catarrho salso, vel acri quadam caustica materia ex aliis locis ad pulmones per metastasin translata exulcerationis phthisicæ fiat initium, ad affluxum hinc derivandum & evacuandum, tutus non minus quam utilis esse poterit caustici usus, quo inter scapulas & in cervice adhibito imminentem phthisin feliciter sublatam legimus apud RIVERIUM *in obs. Cent. II. obs.* 61. 78. *Cent. obs.* 92. *&* SCHENCKIUM *obs.* 56.

§. VII.

Circa curam lactis & aquarum mineralium.

Ad curam cum lacte vel solo, vel aquis mineralibus nupto secure & efficaciter instituendam, sequentes necessario tenendæ sunt cautiones:

I. Considerare debet inquiri, an ventriculus ejusmodi polleat robore, ut digerere iterumque expellere hoc medicamenti genus possit.

II. Consultum est, ut ante, quam ipse potatio suscipiatur, prima regio à viscidorum & acidorum humorum colluvie probe depuretur. Ad quod quidem perficiendum commodissimum est, infusum laxans mannatum stimulo tartareo exaltatum propinare.

III. Præstat primis diebus lac vel asininum vel humanum mane hora VI. aut VII. & à meridie hora V. ad sex vel octo uncias haurire, & dein per gradus ad copiam paullo liberaliorem adscendere.

IV. Quando per sex vel octo dies æger potationi indulsit, remedium leniter laxans & collectas interea sordes blande educens est interponendum, idque quovis sexto die repetendum.

V. Pro potu vinum & cerevisia exulet & potius ptisana ex hordeo, C. C. & corticibus citri eligatur. A cibis quoque, qui concoctu sunt difficiles & pravos ingenerant succos, serio est abstinendum; contra vero juscula ex testudinibus, cancris fluviatilibus, carne vitulina & gallina cum herb. lactuc. & cichor. hortensi confecta eximiæ sunt utilitatis.

VI. Denique ad vim ventriculi concoctricem, quæ semper fere languet, promovendam elixir quoddam balsamicum pectorale & stomachicum, quod myrrham electam, crocum, nucistam, cortices aurant. trifolium fibrinum & radicem glycyrrhizæ habet, inter epulas assumere expediet.

§. VIII.

Circa sudores colliquativos.

Io nimiis & colliquativis sudoribus, qui in phthisi & hectica vires mirum exhauriunt, præter serum lactis & emulsiones, species de hyacintho, si cum refracta portione nitri & dimidio laudani opiati grano pro dosi miscentur, eximium afferunt solamen. Quodsi vero à vehementia tussis, qua valde exagitatur sanguinis & humorum massa, nimia sudoris contingit profusio, lene & correctum opium, quale est massa pilular. de styrace, vel Wildeganssii cum pulvere temperante optime datur, utpote quod tussim sedando sudorem compescit. Si vero præter tussim colliquans massæ sanguineæ æstus sudoris caussa existit, clarissimi viri MORTONIUS & PITCARNIUS corticem peruvianum cum grano laudani opiati præscribere non verentur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tussis phthisica cum corporis tabe fragis herà tensibus subinde lictur sanata.

Studiosus viginti quinque annorum, natione Frisus, teneri & macilenti corporis, ob inordinatum vitæ genus, maximeque frequentiores à vino & spiritu vini crapulas ac detestandum venereis abusum, vernali superioris anni tempore incidebat in tussim, cum febre catarrhali, tam vehementem & continuam, ut omni somno privatus vires mirum amiserit. Tussim siccam excipiebat valde humida, qua ingentem lenti & viscidi phlegmatis, variegati coloris, rejiciebat copiam. Aderat simul magna pectoris angustia cum spirandi difficultate, atque invalescens febrilis æstus non modo carnem penitus absumebat, ut instar sceleti æger appareret, verum etiam vires ita prorsus enervabat, ut movendi potentia, imo ipsi sensus imminui viderentur. Plures ex medi-

medicorum numero consuluit, qui pectoralibus, analepticis, sero lactis & pulveribus temperantibus nitrosis tanti morbi pertinaciam oppugnarunt & nihil penitus, quod levamen ullo modo ferre posset, intentatum reliquerunt: sed quum ex omnium sententia nihil spei ad salutem reliquum videretur, evenit, ut fragis hortensibus vescendi appetitu flagraret. Adsumsit ex permissione nostra quædam & succum suxit ac deglutivit, idque crebrius repetiit, nihil inde turbarum in prima regione, sed vires potius quodammodo relevatas sentiens. Quod quum animadverterem, diutius horum fructuum usum protrahere jussi. Paruit æger consilio & per diem magnam quantitatem cum appetentia devoravit. Et en! prodigio similis conspiciebatur effectus. Elapsis enim tribus hebdomadibus quum pro quindecim imperialibus æger comedisset, vires, quæ antea prorsus dejectæ erant, magis magisque se erigebant, ardens calor defervescebat, noctes erant placidiores, tussis mitior, respiratio faciliòr & sic contra spem omnium eveniebat, ut intra duorum mensium spatium optime convalesceret.

Epicrisis.

Instar miraculi certe hæc cura in hac urbe habita fuit, quum ceteris, etiam probatissimis remediis, nihil juvantibus à fructibus, succo refrigerante turgidis natura optimum levamen acceperit. Ex quo discimus, latitare interdum in vegetabilibus & fructibus specificam quandam adversus graves & diuturnos morbos efficaciam, ita, ut esu malorum chinensium satis diu continuato pertinacem icterum sublatum, & largiori malorum persicorum usu affectionem melancholicam noverim sedatam. Temperati quippe & fermentescibiles ejusmodi succi egregia pravam humorum dyscrasiam immutandi vi pollent.

Observatio II.

Tussis phthisica in juvene curata.

Studiosus Hallensis viginti & aliquot annorum, qui per annum, & quod excurrit, otio, veneri & Baccho multum litaverat, à parentibus ad justam temeritatis pœnam luendam in carcerem traditur. Sed inde ira valde commotus non multo post affligitur truculentis imi ventris torminibus & spasmis, pereunte simul ciborum appetentia. Accedebat tussis sicca convulsiva, quæ noctu maxime infestans omnem fere somnum adimebat. Jungebantur ægra spiratio & incendium, carnem cum viribus mirum consumens. Sub tali rerum statu, quum æger omnia fere medicamina respueret, pro potu ordinario ptisanam ex hordeo & C. C. parat in & mane ac vesperi serum lactis acidulum, adjectis cancrorum lapidibus temperatum, cum syrupo papaveris albi assumendum commendavi. Tussin siccam succedebat valde humida, qua miram phlegmatis purulenti cum striis sanguineis mixti reddebat copiam, tantaque spirandi angustia vexabatur, ut in momenta suffocatio instare videretur. Ordinavi igitur lac asininum mane & vesperi ad libram unam & ultra bibendum; & ut alternis diebus mane pinguedinis caninæ recentis uncia dimidia, circa decubitum vero pulvere temperante cum duobus massæ pilularum de styrace granis maritato uteretur, suasor fui; unde æstus paullo mitior, somnusque placidior fieri cœpit. Absoluta post aliquot hebdomades hac lactis cura accessimus ad decoctorum, ex speciebus vulnerariis & pectoralibus concinnatorum usum, qualia composuimus ex herbis veronicæ, scabiosæ, saniculæ, agrimon. hederæ terrestr. scolopendr. plantag. acut. quas invicem cum cerevisia secundaria, adjectis ficubus & melle, decoqui jussimus. Inter alimenta præcipue lac cum amylo & oryza mixtum, nec non placentas ex farina triticea tenuissima, lacte, butyro & vitello ovi cum passulis minoribus & concisis pomis Borsdorffianis confectas commendavi. Quorum remediorum ope, absoluto duorum mensium spatio, integre convaluit.

Epicrisis.

Plura mihi in memoriam incidunt exempla juvenum, qui ex immoderato vini & spiritus vini usu in phthisicam affectionem prolapsi ejusmodi remediis, contra spem omnium pristinæ sanitati fuerunt restituti. Nec adeo obscura est hujus rei ratio. Etenim in juvenili & vegeta adhuc ætate, ubi, reliquis visceribus salvis, humores à nimio spirituosorum potu valde exagitati per externam refrigerationem, aut alium affectum in pectus decumbentem subsistunt, indeque inflammationem & abscessum formant; omnino temperantia & consolidantia remedia plus salutis afferre solent, quam ubi abdominis viscera obstructione aliove vitio laborant, vel ipsi pulmones à longo tempore labem contraxerunt, vel etiam concretionibus polyposis sunt referti.

Observatio III.

Phthisis incipiens à materia ulcerosa retrocedente.

Vir quadraginta annorum, sanguineus, ad iram valde proclivis, olim militiæ mobilique & inordinato vitæ generi deditus, nunc in otio & quiete vivens, neglecta, cui antea fueverat, venæ sectione, varia ad fluxum hæmorrhoidalem sensit molimina; qui cum minus succederet, venæ sedales cruore inibi stagnante fartæ cum dolore & ardore valde intumuerunt. Accersitus chirurgus huncce tumorem externe corrosivis tractavit remediis; unde ulcus prodiit mali moris fistulosum, quod latius serpendo, vicinas partes exedit, nostrumque per annum & ultra pessimis cruciavit incommodis. Consulti itaque sunt alii rei medicæ & chirurgicæ magis periti, qui per sectionem & remedia convenientia interna consolidationem ulceris procurarunt. Sed elapso mensis spatio vehementi æger corripiebatur tussi, qua ingravescente non modo multam & viscidæ & purulentæ materiæ exspuebat quantitatem, verum etiam quæ adsumebat alimenta, ob vehementem ventriculi irritationem, fere omnia reddere cogebatur. Aderat simul magna spirandi difficultas; corpus, quod antea sat pingue & robustum erat, tabe consumi, vires cum appetitu prosterni & alvus supra modum fluida fieri incipiebant. Medicamentis contra hæc mala præscriptis nihil proficientibus, ego tandem vocatus ægrum accessi; & quum pulsum non adeo celerem, nec calorem, nisi post iracundiæ affectum, in quem vel levissima data caussa facile incidebat, magnum deprehenderem, sequentem ingressus sum medendi methodum.

1) Pro potu ordinario commendavi decoctum ex radice chinæ, sarsaparillæ, scorzoneræ, ligno sassafras & herbis saniculæ, pulmonar. & marrub. albi, additis passulis & ficubus, conflatum.

2) Ad sedandum vomitum & ventriculum roboran-

roborandum exhibui elixirium nostrum viscerale, cum dimidia liquoris anodyni mineralis & essentiæ corticum aurant. portione remixtum.

3) Cremor hordei cum amygdalis dulcibus, vitello ovi & saccharo cando, adjecto quandoque olei amygdalarum dulcium cochleari, aut pinguedinis caninæ recentis portione, sæpius fuit oblatus.

4) Bolum armeniæ cum extracto millefolii & florum chamomill. vulgar. æquali pondere in pilularum formam redactum circa horam decubitus, singulis fere diebus, ad drachmam unam assumere suasi.

5) Fonticuli utrique brachio fuerunt inusti, qui magnam ichoris fœtidi quotidie fundebant copiam. Nec denique sanguinem è vena tali tusa parciori quantitate detrahere neglewimus.

Quibus remediis intra sex circiter hebdomadum spatium id per Dei gratiam consequuti sumus, ut æger à molestiis, quæ antea valde urgebant, symptomatibus liberatus, pristinæ integritati fuerit redditus.

Epicrisis.

Phthisica hæc affectio à metastasi, seu, ut *Hippocrati* dicendi mos fuit, palindrome, tum sanguinis per hæmorrhoides exitum non invenientis, tum materiæ ulcerosæ ob fistulam consolidatam intus retentæ suam traxisse originem videtur. Neque ignotum, sed in re medica satis obvium est, ab antiquis ulceribus fistulosis, & fonticulis quoque præmature consolidatis, à tumoribus glandularum scirrhosis, ut colli & parotidum resolutis, à gutta rosacea, scabie & aliis cutis defœdationibus per topica imprudenter cohibitis, materiam vitiosam excrementitiam, per metastasin ad mollem & spongiosam pulmonum substantiam translatam ibi per moram ulcus formasse. Quæ cum ita sint, ad derivandum ejusmodi decubitum haud sine ratione fonticulos brachiis admovere jussimus, & reliquam curationem non validis, & humores multum exagitantibus remediis, sed potius lenissimis temperantibus, demulcentibus & roborantibus perficiendam judicavimus.

OBSERVATIO IV.

Phthisis incipiens ab hæmoptysi per adstringentia tractata.

Fœmina viginti annos nata, de molesto sinistri hypochondrii dolore, alvo adstrictiori & contumaci tussi humida diu conquesta incidit ante biennium, prægressa fortiori corporis commotione, in hæmoptysin, ad quam sedandam ipsi a medicis pariter ac vulgo varia & sine dubio adstrictivæ indolis oblata fuerunt remedia. Cessavit fluxus, nec postea rediit, sed simul menstrua purgatio, quæ satis antea liberalis fuit, emansit, & tum protinus angusta cum pectoris oppressione & insigni virium decremento successit spiratio. Ante anni spatium. molesta eaque continua tussi elidebatur materia purulenta, cum striis sanguineis & muco viscido sat copioso mixta, corpus magis magisque ob depressum ciborum appetentiam contabescebat, virium indies major erat lapsus, augebatur calor, pulsuumque à sumto cibo celeritas. In tam miserabili statu posita a me petiit consilium ægra. Ego itaque curam lactis asinini cum tertia parte fontis Selterani mixti, & crebriorem sacchari rosacei usum per mensem & ultra continuandum suasi, interposito circa vesperam pulvere temperante ex conchis præparatis, lapidibus cancrorum succo citri imbutis & pauxillo nitri composito, quem cum emulsione seminum IV. frigidorum assumere debuit. Cerevisiam quoque pro potu interdixi, & denique ad ventilationem sanguinis parciorem venæ sectionem circa solstitia & æquinoctia commendavi. Qua methodo probe observata, quum insigne virium allevamentum perciperet ægra, per litteras mihi magnas egit gratias pro consilio & auxilio, non sine fructu suppeditato.

Epicrisis.

Si ullo in morbo medici perversa medicamentorum applicatione miseris ægrotantibus multum afferunt damni, certe in nimiis sanguinis excretionibus per adstringentia id fieri certissimum est, ut ideo non modo de adstrictivis validioribus præpostere usurpatis, verum etiam de mitioribus, quæ innocentis alias indolis sunt, vulnerariis & pulmonariis, imo ipso Peruviano cortice tristes quotidie casus attentiori medico in artis exercitio observare liceat. Et hinc nihil prope frequentius occurrit, quam quod ab hæmoptysi, per ejusmodi adstringentia perperam tractata phthisica affectio suam trahat originem, de quo quidem optime præmissa morbi historia convincere nos poterit. Quod vero si incidit, statim inter initia morbi, quæ potissimum in humoris corrupti & putrefacti stagnatione vasculorumque pulmonalium infarctu consistunt, succurrendum est; quo sine nec securius nec præsentius datur remedium asinino lacte, cum fonte Selterano, vel Carolinis thermis ad dimidiam vel tertiam partem permixto: cujus remedii ope obstructiones & stagnationes dissolvuntur, acres & salsi humores temperantur, ac denique per alvum & urinam educuntur utilissime. Præter hæc vero quum simplicissimum hocce remedium laudabili exsuccas partes nutriendi vi polleat, nihil dubii est, quin simul viribus insigne accedat augmentum. Nec quidquam exinde detrimenti in corpus redundat, si modo secundum regulas, quas supra præscripsimus, rite usurpetur.

OBSERVATIO V.

Singularis casus de subitanea pulmonum corruptione.

Ego, quum non ita pridem in aula vicina Martisburgensi versarer, a doctissimo Archiatro Dno Claudeto relatum audivi singularem casum, qui ita se habet. Vir aliquot supra triginta ann a natus, boni & pleni corporis habitus, robustæ naturæ & integra semper valetudine gavisus, ante duos circiter annos in dextro thoracis latere dolorem persensit pressorium cum spirandi quadam angustia, maxime sub ascensu scalarum, junctam, nihilo minus amplissi[illegible], quo fungebatur, munus aulicum sine ulla molestia obiit. Sed accidit, ut in natalitiis Principis a frigido potu in corpus saltando commotum & calefactum liberalius immisso protinus de insigni corporis viriumque languore conquestus per universum corpus horrorem tantamque pectoris compressionem perciperet, quæ omnem spirationem adimere videbatur. Sequebatur postea intensus febrilis calor & ingens cum tremore arctuum tussiendi conatus, sed sine omni expectoratione; noctes transigebat æger insomnes & elapsis septem diebus suffocatus animam exspirabat. Corpus dissecandum jussit Dux Serenissimus, & ecce pinguedine, quæ duos pollices latitudine æquabat, totum corpus erat obductum. Omentum apparebat multa

multa pinguedine instructum & reliqua imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas, renes sana erant & integra. Aperto pectoris cavo primo omnium in conspectum veniebat pericardium, quod præter multam pinguedinem nihil ostendebat præternaturale. Incisione facta in dextrum cordis ventriculum conspiciebatur concrementum crassioris substantiæ polyposum, quod in venam cavam tam adscendentem quam descendentem protensum harum capacitatem valde arctabat. Inspectis pulmonibus lobus dexter, qui costis veris arctissime accretus difficillime poterat separari, materiæ innatabat fœtidæ & purulentæ, libras propemodum duas pondere æquantis, in qua complures corruptæ pleuræ partes hinc inde hærebant dispersæ. Diaphragma quoque in superiori parte ab incumbente putrida materia valde corrosum & sinister pulmonum lobus, qui adspectu sanus adparebat, cultro dissectus totus materia corrupta purulenta erat refertus.

Epicrisis.

Licet morbus, quo vir generosissimus periit, non proprie ad phthisin referri possit; eum tamen in hunc finem potissimum hoc loco inserere lubuit, ut evidenter adpareat, quam brevi tempore & quam facile vitale pulmonum viscus in sano & integro corpore possit lædi atque lethaliter corrumpi. Caussam tam atrocis & subitaneæ catastrophes jure meritoque rejiciendam puto in subitam inflammationem, quæ in corpore plethorico & vasis cordis majoribus polypo obsessis liberiorenique sanguini motum prohibentibus per potum frigidum calenti corpori ingurgitatum inducta in magnum abscessum degeneravit, qui cessante expectoratione celeriter increscens totamque pulmonum substantiam depascens brevi spatio vitales exstinxit motus.

OBSERVATIO VI.

Tabes pulmonalis superveniente febre lenta sublata.

Studiosus juris viginti quatuor annos habens, corporis tenerioris ac strictioris, staturæ mediocris, ex liberaliori vini potu & paullo vehementiori corporis sub pilæ lusu exercitatione incidit ante biennium in hæmoptoen crebrius recurrentem; Sedata hac sanguinis rejectione, dolorem in pectore pressorium cum spirandi angustia corporisque marcore retinuit. Sequebatur postea immanis tussis circa decubitum maxime, ob molestam muci in laryngem destillationem, infestans, qua magnam sputi mucosi & quandoque purulenti reddebat copiam. Interim adhuc salva gaudebat appetentia, nec quidquam à sumtis cibis molestiæ, nisi quandoque, quum mediocritatis regulam neglexerat, pressorium in ventriculi regione dolorem sentiebat. Non multo post accidit, ut ob contumeliosam cum commilitone contentionem gravi percelleretur iracundia, unde mox in pejus conversis omnibus, de ciborum fastidio, majori præcordiorum anxietate & somno inquieto conquerebatur. His tandem, prævia horripilatione, jungebatur febris continua, tantaque spirandi & expectorandi difficultas, quæ, omnem adimendo spiritum, perpetuam minabatur suffocationem. Adhibebantur optima, quæ in hoc casu commendari solent, remedia, sed in cassum datis omnibus, æger brevi post animam efflabat. Dissecto cadavere mesenterium, omentum omnesque reliquæ interiores partes pinguedine fere carebant. Ventriculus cum duodeno rubicundis maculis erat obsessus & pulmones, qui bruni erant coloris, pleuræ fere undiquaque & in utroque latere tenacissime adnati inveniebantur. Dexter pulmonum lobus scirrhosis tuberculis & parvis vomicis obsessus sanguineque extravasato repletus videbatur. In sinistro conspiciebatur cavitas, contenta materia purulenta turgida; cujus quantitas non minoris æstimari posse videbatur, quam quinque unciarum. Denique dextrum cordis ventriculum occupabat polypus, ramum sat magnum in arteriam pulmonalem emittens.

Epicrisis.

Quod hic juvenis diu admodum ab hæmoptysi sibi ingentem pulmonum labem, quæ sine dubio in scirrhosis tuberculis posita fuit, contraxerit & nihilo minus sua subire munia rite potuerit, non adeo mirandum est; quum per experientiam abunde constet, magnas tenerrimo huic visceri læsiones induci & tamen vitam ad seros usque annos nonnunquam posse protrahi. Interim discimus ex hoc casu, ad vitia pulmonum exacerbanda & inflammationem lethalemque abscessum ingenerandum nihil fere potentius esse, præter febrem, vel acutam, vel intermittentem & inprimis vehementem animi commotionem. Quare quibus pectore laborantibus longius vivere volupe est, commendandum arbitror, ut ab omni tum animi tum corporis excessu abstinendo moderatissime vivant.

OBSERVATIO VII.

Phthisis hæreditaria à febre tertiana consummata reddita.

Honesta viginti sex annorum fœmina, à parentibus phthisi demortuis progenita, quarto puerperio exacto in violentam incidit tussim cum serosis defluxionibus ultra dimidium anni graviter infestantem. Quatuor abhinc mensibus febre correpta fuit tertiana male morata, quæ spasmodicis pedum sub frigore & declinatione tractionibus copiosisque sudoribus mirum fatigavit. Varia hinc inde præscripta medicamina quum nihil tulerunt opis, tandem ad corticis chinæ in electuario usum perventum est. Conquievit inde febris, sed longe graviora accesserunt pathemata; siquidem glandulæ colli intumuerunt, dolores pungitivi & pressorii in sinistro pectoris latere, cui ægre incumbebat ægra, cum anxia spiratione & calore vespertino cœperunt ingravescere, menstrua purgatio imminui viriumque robur magis labefactari. Ego igitur in consilium adscitus non dubitavi ratione & experientia suffultus, præmissa ventris per potionem mannatam expurgatione, præscribere usum acidularum Egranarum cum tertia lactis caprini vel asinini parte remixtarum, quas tepefactas per integrum mensem mane ad mensuram unam, sub convenienti diætæ regimine, bibere jussi. Pro potu ordinario decoctum radicis chinæ cum passulis & inter epulas, ad stomachum roborandum, elixir nostrum balsamicum viscerale sumendum; lateri vero thoracis sinistro dolenti glandulisque colli tumidis imponendum suasi sequens emplastrum: Recipe gummi bdellii, myrrhæ, sagapeni, gummi animæ, singulorum unciam dimidiam, sperm. ceti, ceræ ana unciam unam cum dimidia, flor. sulph. drachmas duas, pulv. croci drachm. dimidiam, olei anisi, camphoræ ana drachm. unam. M. f. l. a. Emplastrum. Neque vero spem fefellit hæcce curatio; quippe qua finita insigne symptomatum levamen percepit ægra, tantum quod

quod in integrum, ob inordinatum mensium successum non fuerit restituta. Suasi igitur, ut elæosaccharum myrrharum in frequentiorem usum ducat, quod ita paratur: myrrhæ optimæ uncia una ex libra una aquæ, adjecta salis tartari drachma una, coquitur; quod remanet a coctione, est magma gummoso-resinosum temperatius, myrrhæ saporem & odorem adhuc referens, cujus drachma una cum uncia una sacchari canariensis mixta vel singulis diebus, vel quam maxime circa instantem mensium periodum cum infuso Thee vel Coffee sumitur utilissime. Est enim hoc remedii genus & pectori & utero amicum, atque à me per aliquot annos summa cum euphoria sæpius commendatum.

Epicrisis.

Ex phthisicis parentibus natæ fœminæ nisi à puerperio exactam diætæ habent rationem & sibi ab aëre frigido animique affectibus cavent, perfacile, si præsertim lochia non rite fluxerunt, latentem resuscitare morbum solent; quod & ante aliquot annos in persona Serenissima annotare mihi licuit. Deio io naturali ad phthisin dispositione, quid? quod in omni prava viscerum constitutione febris tertiana & biliosa, tam acuta, quam chronica superveniens mali est ominis, dum malum non modo exacerbat, sed & immedicabile reddit. Multo vero adhuc majus periculum ostendit, si adstringentibus præmature supprimitur. Tum enim plerumque mensium fluxus valde turbatur atque pervertitur, ut postea ejusmodi morbi curatio medenti multum facessat negotii, nec nisi convenientibus & generosioribus cesset remediis.

Observatio VIII.

Phthisis habitualis sine vitæ periculo.

Studiosus medicinæ industrius, qui mihi quondam a manibus fuit, viginti aliquot annos natus, temperamenti sanguineo-cholerici, ad impatientiam & iram valde proclivis, ob hæreditariam, quam a parente phthisico acceperat, dispositionem, vernali & autumnali tempore crebrius laborabat tussi, raucedine & interdum cruento, licet parciori sputo; quæ dein, inito matrimonio & physici munere obtento, ita increscebant symptomata, ut materiam purulentam sæpius rejiceret corporeque fere penitus contabesceret. Sed nihilo minus infusi herbæ veronicæ cum lacte caprino mixti & conservæ rosarum continuo usu, nec non venæ sectione ter in anno administrata per triginta adhuc annos, quæ Dei gratia est, servatus est felicissime.

Epicrisis.

Cognita mihi sunt adhuc alia exempla juvenum, qui vel a parentibus, vel ex inordinata academica vita phthisicam pulmonum dispositionem obtinuerunt similibusque correpti symptomatibus vitam satis diu protraxerunt. Ita memini Doctoris medicinæ Silesiaci, qui tali labe affectus in nostra academia, præter accuratam victus observationem, solo frequentiori infusi theiformis ex veronica & pulmonaria cum lacte temperati usu, adjectis nonnunquam olei tartari per deliqu. XX. guttulis vitam ad multos annos prolongavit. Quod vero, si evenit, indicio est, ulcera quædam aperta callositate superinducta in aliqua pulmonum parte, salva reliqua eorum substantia, latere. Quamdiu itaque per congrua remedia tum motuum & humorum temperatura conservatur, tum obstructio & inflammatio in hoc viscere avertitur, nihil metuendum periculi est. Hæc scribenti in mentem incidit summe Reverendus Theologus Helmstadiensis Calixtus junior, qui olim superstes mihi retulit, se per triginta fere annos quotidie, sine ullo respirationis detrimento exspuisse pus album fœtidum, & nihil adhibuisse præter venæ sectionem bis quovis anno iteratam & decoctum rad. chinæ & sassafras cum passulis, quo ad mensuram dimidiam continuo uteretur.

Observatio IX.

Empyema à peripneumonia extra thoracis cavitatem disruptum.

Quum Mindæ Westphalorum, ante quinquaginta & quinque annos, provincialis medici munere fungens degerem, sequens mihi obtigit notabilis casus, quem hic inserere placet: Consiliarius regius, vir floridi & sanguinei habitus, ea tempestate, quum peripneumonia popularis habebat circuitus, vehementi febre, cum sputo sanguineo & ingenti spirandi difficultate juncta corripiebatur. Decrescebat equidem morbi & febris vehementia, sed elapso mensis spatio invadebat tussis, pectoris oppressionem gravitatemque inducens, calor circa vesperam lentus affligebat, appetitus sequebatur prostratio & corpus, valde antea obesum, consumta pinguedine, mirum emaciatum apparebat. Tandem quadragesimo ab accessione febris die simul & semel cum maximo impetu tanta puris flavi ex ore ferebatur copia, ut aliquot libras pondere æquaret. Excipiebat mox respiratio facilior, unde ego accessitus miratus sum & summas divinæ benignitati gratias habendas esse edixi, quod tanti periculi abscessus non intra thoracis cavitatem ruptus & æger, ut subinde usu veniret, ob nimiam materiæ ad asperam arteriam congestionem suffocatus fuerit. Et quum vires non adeo multum dejectas deprehenderem, de salute quidem recuperanda non desperandum, ipsam tamen curationem paulo longius protrahendam esse nunciavi, quam iu hunc, qui sequitur, modum institui. Primo laxante mannato & rhabarbarino primam regionem a sordibus deplendam & dein dimidiam lactis vaccini tepefacti mensuram, instillata balsami cujusdam pectoralis drachma una, singulis diebus mane bibendam suasi. Balsamum autem ita erat confectum: Recipe olei hyperic. vetusti uncias duas, flor. sulphur. drachmas duas, coque leni calore. Colaturæ adde terebinth. venet. drachmas duas, croci drachm. dimidiam, ol. anisi, nucistæ destillat. ana guttas XII. M. Inter cibos quam maxime juscula avenacea & hordeacea cum jure carnis vitulinæ, gallinæ & cancrorum fluviatilium succo parata, & loco potus mox ptisanam, mox decoctum chinæ & herbæ pulmonar. cum passulis commendavi. Quarta a prandio hora iterandum jussi lactis tepidi usum cum electuario, quod ex conserv. rosar. unciis duabus, hæmatitidis præp. boli armen. ana drachmis duabus & conveoienti syrupi papav. albi portione compositum ad drachmas duas devorare æger debuit. Ad flatus, quibus venter fere perpetuo erat turgidus, discutiendos injici jussi clysteres emollientes & carminativos. Tandem vero, ut externis pariter succurratur remediis, pectoris tam anteriori quam posteriori parti impositum fuit emplastrum ex gummi bdellii, spermate ceti, axungia humana, ceta, flor. sulph. croco & oleo anisi conflatum. Qua methodo tan-

tantum per Dei clementiam profeci, ut intra binos menses integre vir amplissimus convaluerit & ego non exiguam inde famam in juventute mea retulerim.

Epicrisis.

Abscessum, seu empyema à peripneumonia æque ac pleuritide male progressa facile posse enasci, non modo gravissimo *Hippocratis* testimonio, sed & certa longæ experientiæ fide constat. Neque minus in eo concors est medicorum sententia, permagnum & vix medicabile hoc malum esse habendum: nam si intra thoracis cavum rumpitur ejusmodi empyema, raro evadunt ægri: si intra pulmonum substantiam contingit disruptio atque pus ad asperam arteriam magna in copia congeritur, perquam facile suffocatione jugulantur. Dei itaque & naturæ benignitati in nostro ægrotante jure meritoque est tribuendum, quod medicamina, in juvenili ætate à me commendata tam felicem habuerint successum. Ceterum quoad curandi methodum hoc potissimum debet animadverti; magnam sæpe quorundam remediorum in longis morbis sanandis esse efficaciam, si convenienti dosi, ordine, &, quod præcipuum est, satis longo tempore usurpentur. Multa enim medicamentorum varietas crebriorque mutatio tantum abest ut ægrum juvet, ut ipsum potius in deteriorem & lethalem sæpe statum præcipitet.

Observatio X.

Phthisis à nimia sanguinis jactura proveniens.

Haud ita pridem Serenissimus quidam Princeps Lutetiis Parisiorum meum supra singularem casum requisivit judicium & consilium, quem hoc loco recensere operæ arbitror pretium: illustrissimi stemmatis foemina, duo deviginti annos nata, quæ tum ob texturam corporis teneram aptamque membrorum figuram, tum ob eximiam ingenii animique alacritatem cuique se commendat intuenti, jam inde ab octavo ætatis anno multis catarrhalibus pectoris fauciumque defluxionibus, coryzam, tussim, raucedinẽ inducentibus tentata fuit, quæ licet a febre cum alvi dejectione subsecuta solutæ remiserunt, tussis tamen cum vocis quadam asperitate sæpius recrudescens pertinacius inhæsit. Decimum supergressa annum crebra multaque saltatione, nulla tamen subsequente aut lassitudine, aut anhela spiratione, corpus strenue exercuit. Quindecim annos habenti exire primum recto ordine cœperunt muliebres purgationes, quæ non multo post, initis matrimonii legibus, ipsi gravidæ substiterunt, & quum octimestre absolvisset gestationis tempus, primo noni mensis die parturire cœpit enormi conatu, per duodecim horas durante; ad quem allevandum quater medici detrahi jusserunt sanguinem: & sic tandem infans prodiit enecatus. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nihilo minus decimo a partu die sollicitabatur tussi sicca, cum enormi capitis dolore æstuque febrili stipata, qua parcam pituitæ non adeo viscidæ exscreabat copiam, remanente oris quadam ariditate febreque quotidie recurrente. Hæc contra mala varia remedia nihil tulerunt levaminis, ut potius lentescens ille viresque & carnosam corporis substantiam depascens calor, qui à pastu major fit, cum largo sudore quotidie affligat, nec non tussiculosa pectoris concussio, cum crebra pituitæ ad puris indolem nunc accedentis exscreatione vehementer urgeat; licet ceterum respiratio sine raucedine facilis sit, alvique beneficium optime semper constet.

Epicrisis cum consilio.

Exhibet hic casus exemplar veræ phthiseos, seu pulmonum exulcerationis, cum febre lenta ad hecticam inclinante: id quod multa validaque tussis, crebrior mucidæ cum pure mixtæ materiæ rejectio, sudores colliquativi, rabida corporis viriumque consumtio, æstus volaticus & pulsus à sumtis cibis celerior testatum faciunt luculentissime. Quod si autem hujus mali veram prosequamur originem, dubitare non licet, illud ipsum à nimia sanguinis, ob crebriores venæ sectiones, jactura proxime esse deducendum. Etenim hac ratione humorum per omnes corporis, maximeque excretionibus inservientes partes mirum fuit turbatus; unde non modo vitalis ille cruor naturali temperie sua immutatus ac serosior factus formandis hinc inde stagnationibus opportunissimus exstitit, verum etiam pulmonibus à perpessis catarrhis crebriorique tussi jam antea debilitatis eo facilius labem inducere potuit. Digna enim est, quæ probe teneatur observatio, phthisin æque facile à nimia sanguinis abundantia oriri prudentique ejusdẽ per venæ sectionẽ imminutione averti, ac a boni cruoris defectu ejusque inconsulta detractione, maxime in corporibus tenera & vasorum & fibrarum constitutione præditis, posse generari; quale quid in puerperis à nimio lochiorum fluxu exhaustis sæpe iterumque observare mihi licuit. In prognosi nostri mali suppeditanda statim in ancipiti rem esse prædixi, nihilo minus curationem, si ipsi adhuc locus superesset, in hunc modum putavi instituendam. Primo consului, ut lac asininum ad tertiam partem cum Selterana, vel alia ejusmodi principio alcalino imbuta aqua remixtum quaret de die ad octo unciarum pondus bibatur. Quod si vero harum aquarum desset copia, seri lactis dulcis libram medicam, addita nitri purificati & salis tartari portione, mane & à meridie potandam commendavi. Deinceps hora quarta vespertina & ante decubitum adsumi debuit pulvis, sequentis compositionis: Recipe cornu cervi sine igne præparati, mandib. lucii piscis, boli armen. spec. de hyacintho, nitri purif. solutionis oculor. cancr. succin. præp. ana drachmam unam. M. F. pulvis, div. in XII. partes. Tandem commendata fuit recta vivendi ratio, ut nimirum ægra lectissimis ex carne caponis elixa ac vitulina paratis utatur jusculis, quibus herbæ plantaginis acutæ, scabios. pulmonar. maculosæ, agrimoniæ, hederæ terrestr. card. bened. cum cancris fluviatilibus contusis inter decoquendum fuerint adjectæ. Et quum magna vis in potu sita sit, ab omni alio abstinere & pro potu ordinario hoc sanguinem purificans decoctum eligere consultum duxi: Rec. cornu cervi raspati, rad. scorzoneræ, chinæ, singulorum uncias IV. rasuræ lign. santali rubri, rad. cichorei ana unciam unam cum dimidia. Concisa d. f. species, quarum duæ unciæ in tribus aquæ mensuris per tres horæ quadrantes coquendæ.

Et hæc fuerunt, quæ proponenda duxi remedia. Sed non multo post nunciatum mihi fuit, illustrissimam ægrotam, ante consilii mei adventum placide exspirasse.

Observatio XI.

Observatio

Circa generaliorem affectionis phthisicæ tra-

circa corporis obesitatem ad pectoris morbos dispositionem.

ctationem utilem hoc loco inserere placet observationem; quod videlicet in longævo artis exercitio annotaverim, homines proceræ admodum staturæ, vegetos & robustos, in optimo ætatis flore constitutos pessimis istis, qui ex pulmonum labe nascuntur ægritudinibus, quales sunt hæmoptysis, asthma, tussis chronica & convulsiva, empyema, febres petipneumonicæ & pleuriticæ ipsaque phthisis & hectica, frequentius esse obnoxios, & apertis eorum post mortem cadaveribus plerumque concretiones polyposas in cordis cavitatibus atque pulmonum vasis deprehendi. Caussas tam peculiaris phænomeni si paullo curatius inquirimus, has observamus potissimas. In celsis ejusmodi corporibus, testante pulsu debiliori & tardiori, sanguinis progressus atque circuitus nunquam fere non tardior est ac impeditior, quam in personis mediocri statura præditis; quippe tum difficilis admodum est sanguinis ex inferioribus & tam remotis à corde partibus, propter perpendicularem situm, ad pectus & caput adscensus: gravia enim, per leges motuum, natura deorsum tendunt & guttæ sanguinis retardantur ab aliis, in quas illidunt. Accedit dein, quod procera hæcce corpora plerumque sint pinguiora & ad subeundos strenuos labores minus apta vitæque desidi magis dedita; unde circulari humorum motu retardato, ut spissiores & crassiores evadant succi necesse est. Jam, si forte talismodi ad ostentationem nati homines paullo vehementius & diutius, e. g. armis bellicis exercentur, massa sanguinis & humorum, ob validiorem musculorum motum, magno cum impetu ad cor & pulmones compellitur, & quum æquali tenore ac nisu per minima pulmonum vascula non possit ferri, fiunt inde omnino humorum in vasis stagnationes, fiunt distensiones, disruptiones & extravasationes, quæ ad recensitos pectoris morbos aditum parant amplissimum. Ob eandem quoque stagnationem accidit, ut secedentes solidæ & crassiores sanguinis partes invicem coëant temporisque progressu in majorem compactæ molem vasorum alveis arctissime adhærescant & hac ratione æquabilem sanguinis per cor & pulmonum viscus circuitum impediendo, morbosas istas pectoris affectiones magis obfirment contumacioresque reddant.

Epicrisis.

Quanto difficilior est morborum, qui firmam in pulmonibus sedem & caussam obtinent, sanatio; tanto facilior & tutior est ab hisce præservatio. Igitur præter ea, quæ jam superiori capite hoc fine commendata sunt, suadeo 1) ut proceri ejusmodi homines a vita motus experte abstinendo corpus perpetuo exerceant; hac tamen observata cautela, ne motum paullo validiorem & nimis laboriosum instituant. Namque hæc major motus species sicut in morbis, qui à viscerum, maximeque hepatis prava constitutione & impeditiori sanguinis per ipsa circuitu proficiscuntur, summum tam præservandi quam curandi scopo fert auxilium; ita econtrario pulmonibus & morbis abhinc prodeuntibus valde est infensa, ut usque eo non modo ad hos ingignendos, verum etiam exacerbandos multum conferat momenti; 2) ut misso omni potu spirituosiori, ut spiritu vini & cerevisia crassiori, potum tenuiorem, eumque nec nimis calidum, nec nimis frigidum assumant, nec in victu cibis nutrientibus plus justo indulgeant; 3) ut circa æquinoctialia tempora secta vena redundantem sanguinis copiam imminuendam curent; 4) ut sibi caveant, ne post longiorem quietem motionem vehementius & repemino quasi initio insinuant; quod autem si fecerint, mox infusum veronicæ & florum bellidis in largiori quantitate hauriant. Et hæc est facilis & genuina gravissimos & fere immedicabiles hos morbos mature avertendi methodus, quam rite adhibitam non sine fructu fore confido.

Observatio XII.

Observationes circa aquarum mineralium usum.

Pervulgata est opinio, iis plerumque omnibus, qui viscera non habent integra, maximeque gravem in pulmonibus læsionem foventes phthisica passione laborant, aquarum mineralium usum esse infensissimum. At vero hoc assertum non universale, sed cum grano salis esse intelligendum, ego quidem multiplici edoctus experientia bona adseverare fide possum. Novi enim nonnullos, qui ulcere pulmonum, sine febrili tamen æstu, affecti insignem purulentæ & ichorosæ materiæ quotidie rejecerunt copiam & a moderato Carolinarum usu, ob liberiorem inde redditam perspirationem facilioremque materiæ vitiosæ expuitionem, ob ciborum adpetitum totiusque corporis vigorem restauratum optime habuerunt, licet in totum sanitati non fuerint restituti. Nec dissimili ratione novi alios, qui tussi valde humida & pertinaci per aliquot annorum decursum graviter afflicti, frustra datis omnibus alias expertis contra tussim remediis, a Carolinis cum justo regimine potatis egregie sunt allevati, aut a molestissimo hoc affectu penitus liberati. Ita mihi in memoriam venit fœmina generosa, temperamenti sanguineo phlegmatici, laxiorisque corporis habitus, quæ ex inordinato vitæ genere & potissimum immoderata ciborum incongruorum adpetentia, ante octo circiter annos, in tussim incidit valde contumacem humidam, qua per multos annos laborioso ac vehementi pectoris non minus quam abdominis conatu ingentem viscidi phlegmatis, varii coloris, per vices ejecit quantitatem, quæ intra nycthemeron collectim integram adæquabat libram. Jungebatur simul, absque tamen febrili calore, angusta spiratio corporisque universi languor, cum pallore faciei multaque & crebriori vomitione. Hæc contra mala quum ab omnibus, quæ magna in copia devoraverat, medicaminibus, nihil retulerit levaminis, ego consultus prudentem & moderatum Carolinarum usum suasi. Renuebant quidem consilio tum medici tum ægrotantis amici; malo autem ingravescente ægra per excelsos montes salutares hos fontes sponte adiit, eosque per mensem & ultra secundum methodum à me præscriptam bibit, tam felici successu, ut non modo tussis vehementia cum nimia muci viscidi ejectione remiserit, verum somnus etiam placidior & respiratio liberior reddita inde fuerit. Sequenti anno eandem curam non minori fructu iteravit; & licet malum exinde non prorsus cessaverit, longe tamen mitius factum fuisse ægra mihi læta nuntiavit.

Epicrisis.

Id omnino firmissimum & in experientia satis fundatum esse largior, morbos, qui ob nimiam viscerum, maximeque pulmonum læsionem, ob æstum febrilem & præsentem virium lapsum lethales habendi sunt, a potu fontium salubrium

minus

minus sanari, sed potius ad funestum perduci exitum. Tali enim ratione ob stagnationem & extravasationem aquarum in corrupto viscere magnamque in eodem continui solutionem longe major infertur putredo. Id quod eo magis evenit, ubi humor vel in cerebro, vel in thoracis & abdominis cavitate extra vasa effunditur, vel etiam polyposa in cordis & pulmonum vasis hærent concrementa, quæ liberum fluidorum circuitum impediunt. Contra vero, ubi non tanta viscerum læsio humorumque corruptio, quæ ex viribus dijudicari debet, nec febrilis calor adest, optime sane hæ aquæ, dum aperientem, abstersivam, viscidosque humores per omnia emunctoria, & præcipue per alvum evacuantem ac simul roborantem possident virtutem, fructum ferunt præstantissimum. Sed ut convenienti regimine, ordine ac dosi adhibeantur, necesse est.

Plures de phthisi observationes reperire licet in *Consult. & Respons. med. Sect. II. casu LXXV. LXXVIII. LXXIX. XCIX. & C.*

CAPUT XII.

De cachexia icterica.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio icteri. Quamvis plures sint cachexiæ, sive depravati corporis habitus species, nobis tamen jam jam de ea speciatim agere animus est, quæ flavescente & nigricante corporis colore sese prodit, & icteri, seu morbi arquati & regii nomine in scholis medicis insignitur, nihilque aliud est, quam vitiatus & corruptus sanguinis & humorum, ab admixta bile excrementitia, propter vitium in biliferis ductibus, flatus, functiones universi corporis multum lædens cutimque externam flavo vel livido colore deturpans.

§. II.

Signa icteri. Signa, quibus se manifestat hic morbus, sunt præcipue sequentia: Primo in tunica oculi albuginea flavedo conspicitur, qua demum universa cutis imbuitur; urina crassa & obscure rubra mingitur, linteamina instar croci tingens, fæces vero alvinæ coloris sunt pallidi. In pejori statu saliva quoque flava exspuitur & omnia adsumta saporis sunt amaricantis. Præterea affecti de sensu quodam violentæ stricturæ, pressionis & tensionis in dextro hypochondrio, neque minus de angustia circa præcordia, respirandi difficultate, totiusque corporis conqueruntur lassitudine.

§. III.

Historia morbi ab Aretæo tradita. Longe adhuc prolixius & accuratius hujus morbi historia & progressus à medicorum antiquissimis, maximeque ARETÆO *in lib. III. cap. XV.* describitur, sequentem in modum: *Icterus universi habitus ægritudo est, & membrorum singula indicia apparent, perspicua vero sunt & ea, qua in albissimis oculis cernuntur & frontis secundum tempora color flavus exquisitior efflorescit. Quicunque nigro arquato laborant, in his ater color viridi commixtus apparet. Iidem frigent, imbecilli, desides, tristes atque demissi animo sunt, teterrimum odorem exhalant, gustatum amarum habent, spiritum non facile ducunt, in ventriculo morsus percipiunt, alvi excrementa perracea, subnigra, arida sunt, ægreque descendunt; urina valde colorata est, ad nigrius vergens. Ad hæc cruditate laborant, cibum detestantur, vigilant, mœrent, melancholia agitantur, at in albiore arquato color est ex albo & viridi temperatus; mente sunt hilariores, cibos accipere primo eos piget, sed ubi cœperunt, naviter comedunt, faciliu quam priores concoquunt; alvi purgamenta sunt alba, arida, cretacea, lotium reddunt croceum. In utrisque corpus omne pruriginosum est, calor in naribus exiguus & mordax percipitur, gustatus amarorum non amarus, lingua enim bile fusa non sentit, dulcium vero amarus. Si nullius visceris calefactio fuerit evidens, sine noxa est, sed diuturnior. Si perseveraverit & viscus inflammatione vexatum fuerit, in aquam intercutem desinit, multi & sine aqua intercute sudore colliquativo intereunt.* Ex quibus adductis evidenter elucescere arbitror, singulas fere corporis functiones in morbo hoc præter naturam affici. Neque ratio è longinquo erit repetenda. Nam sicuti sanus & vegetus functionum status à temperata & laudabili sanguinis & humorum crasi quam maxime dependet & sustentatur; ita è contrario si hæc ipsa ab impuris & pro majori vel minori gradu corruptis humoribus vitiatur, non mirum est, actiones inde corporis nostri tum vitales, tum naturales & animales plus minus accipere detrimenti.

§. IV.

Multo vero magis de bilis excrementitiæ singulari partes tam fluidas quam solidas immutandi efficacia convincere nos possunt variæ de eadem apud auctores observationes. Ita sanguis è vena icterici emissus spuma & consistentia flavus adparet, teste *Theodoro* ZWINGERO, qui in ictericis quandoque ne guttulam quidem unicam rubicundi & floridi cruoris deprehendisse, sed sanguinem per venæ sectionem curiositatis gratia emissum flavæ jumentorum urinæ similem non sine mentis stupore observasse scribit. Imo *in fœmina quadam*, inquit, *summe icterica conspeximus sanguinem & urinam, quam crassam emisit, sibi invicem simillimam fuisse, post 15. vero dies, quibus icterus integre propemodum discussus fuit, sanguinem ad aliquot uncias extractum maxime rubicundum ac floridum exstitisse.* *Observationes circa sanguinem & consistentiam viscerum.* Neque viscera & intestina, ut pulmones & ventriculus naturalem colorem retinent, sed æque ac pinguedo & membranæ flavedine plus minus saturata tinguntur. Qua de re consuli possunt *Zacutus* LUSITANUS *in praxi admirabili lib. III.* PAISENIUS in M. N C. *ann. 4. obs.* 194. & THONNERUS, qui *in observat. lib. III. de ictero obs.* 1. mentionem injicit cardinalis cujusdam Romani, ictero defuncti, cujus singula membra flava invenit. Insuper quoque ossa flavedine imbuta & arte quasi tincta in puero ex matre icterica nato deprehendit KERKRINGIUS *in spicileg. anatom.* cui symbolum suum addit DOLÆUS *in Encyclopad. medica lib. III. cap. VIII.* ubi in viro quadragenario, ictero demortuo, omnia tum abdominis tum thoracis viscera & ipsum cerebrum cum ossibus & cartilaginibus icterica tinctura i. e. flava adfecta Hanoviæ vidit. Notatu præterea dignissimum est, quod GALENUS & SEXTUS EMPIRICUS scribunt, ictericos ob oculorum colorem fla-

flavedine infectum omnia objecta flava intueri. De cujus observatinnis fide MERCURIALIS *in prælect. Bononiensibus* valde dubitavit, quia nec Celsus, nec Cælius Aurelianus, nec Aetius, nec Avicenna hujus sympmmatis mentionem fecerint. Nos tamen bina exempla in ætate virili constitutis observasse testamur.

§. V.

Differentia morbi icterici. Deinceps ad veram morbi icterici indolem accuratius dignoscendam & ad meliorem exinde ratione caussarum, eventus & curationis dijudicanonem formandam hæc monenda esse ducimus, quod multum hic affectus, per quem speciatim icterum flavum intelligimus, inter se differat. Namque constanti experientia comprobatum deprehendimus, alium valde esse contumacem ac diuturnum & difficulter admodum medicamentis expugnari, alium brevi tempore cessare & remediis facile cedere; alium dein perpetuo inhærere, alium tantum statis reverti periodis & certas modo horas perdurare atque etiam in quibusdam esse anniversarium. Datur præterea icterus vel idiopathicus, vel symptomaticus. Illius quidem caussa altius visceribus, maxime hepati, inhærescit; hic vero aliis morbis superveniens nonnunquam colicæ convulsivæ bystericæ, cardialgiæ & passioni iliacæ, vomitioni & purgationi post validius adsumtum emeticum aut purgans medicamentum jungitur. Est quoque criticus, qui interdum salutis in febribus acutis præbet indicium, interdum pejorem statum præsagit, quod fieri solet, quando inflammationi ventriculi jungitur, vel hæc icterum sequitur. Postremo iogens omnino inter icterum flavum & nigrum tam ratione caussæ, quam periculi notanda occurrit differentia, utpote in hoc longe gravior humorum corruptio & viscerum læsio, quam in illo debet suspicari.

§. VI.

Caussa proxima icteri. Præmissis sic potioribus, quæ ad morbi historiam pertinent momentis, dispiciendum nunc erit de veris nostri mali & symptomatum caussis. Jam vero unanimis medicorum sententia est, in ictero tantum non semper hepar præter naturam esse affectum: videamus igitur, quomodo hæc læsio ad malum nostrum contribuat. Quod si autem perpendamus, nobilissimum hepatis viscus a natura in hunc potissimum finem tanta ductuum varietate & copia instructum esse, ut sulphureum, adustum & cum lympha viscida quasi alcalisatum, quod bilis nomine venit, à sanguinis & humorum massa secernat, secretum per peculiares canales ad duodenum, ad promovendam ibi digestionem, deferat; facile intelligimus, impedito vel prorsus intercepto bilis ad intestina itinere, hujus ad vasa lymphatica ipsumque sanguinem fieri regurgitationem, adeoque proximam & principalem icteri adesse caussam. Et quum tali ratione serum & succus nutritius bile inficiuntur, explicatu facillimum est, cur color cutis in flavum mutetur, nutritio virium capiat & urinæ crassæ atque rufo tinctæ colore mingantur; neque minus inde patet ratio, cur non flavo colore per alvum prodeant excrementa, cur digestio ciborum langueat & multa circa primam regionem percipiantur incommoda.

§. VII.

Sed paullo altius & specialius erit inquirendum, quænam sub tanta ictericorum differentia, quam supra monstravimus, præcipuæ in hepate partes ac viæ præter naturam affici soleant & a quibusnam caussis vitio laborent. Has ipsas vero vel in vitio materiæ, vasa obstruentis, vel in motibus spasmodicis, vasa coarctantibus in universum positas esse quisque theoriæ medicæ gnarus facile poterit dijudicare. Utriusque igitur status peculiarem instituamus disquisitionem. *Hepatis læsio duplici modo inducitur.*

§. VIII.

Et primo quidem, spasmos ictero sæpenumero præbere originem, in experientia omnino fundatum est. Quandocunque enim, quod sæpius accidit, subito icterus invadit, brevique tempore terminatus per periodos iterum recurrit, tunc sane nec in materia peccante, nec in vasorum obstructione & infarctu, sed potius in spastica ductus cholodochi, qui tunica valde sensibili nervosa præditus est, constrictione caussa residere videtur. Quam ob rem deprehendimus, à vehementiori ira, qua nihil ad inducendum icterum potentius est, neque minus a corrosivis & drasticis tam purgantibus quam vomitum cientibus remediis, vel ab ipsa bile in cholera, cardialgia & principio febrium biliosarum, icterum subinde oriri, quippe quæ omnia rite invicem comparata de spasmodica ductuum biliferorum agitatione testantur luculentissime. Ut nihil denique dicamus de anatomicis eorum, qui ictero perierunt, sectionibus, in quibus nonnunquam ne minimam quidem à calculosa, vel mucida & viscosa materia obstructionem in ductibus, qui bilem ad duodenum vehunt, reperire licet. *1) à spasmis.*

§. IX.

Progredimur ad alteram caussam, vasorum obstructionem, de qua quidem eo minus dubitare licebit, quo frequentiori constat observatione, cystidem felleam non raro insignis magnitudinis calculis esse repletam. Quod itidem valet de reliquis ductibus hepaticis & inprimis cholodocho, qui non modo calculis magnitudine, figura & colore inter se diversis, verum etiam gypsea, tophacea & viscosa materia sæpenumero inveniuntur obsessi, ita tamen, ut quo illa magis mollis ac solubilis est, eo sympmmata leviora subsequantur. De quo consuli merentur M. N. C. *ann. 1. obs. 44.* & BONETUS *in sepulchreto lib. III. Sect. VIII. obs. 36.* *2] ab obstructione ductuum hepaticorum & vesiculæ felleæ.*

§. X.

At vero, non semper à calculis vias biliarias infarcientibus icterus solet induci. Ita ETTMULLERUS *in praxi Part. II. pag.* 54. confirmat, dissectam fuisse mulierem, ex cujus vesicula fellis plures lapides majores minoresque fuissent collecti, quæ tamen ab ictero libera mansisset. Cui adjungendum esse censeo, quod Cl. Lipsiensium Professor D. Petermannus in vetula Torgensi præter 17. lapides nihil ferme succi biliosi in cystide fellea deprehenderit, cum tamen icterici mali prorsus expers fuerit. *Vid. ejus dissert. de scrutinio icteri ex calculo vesica fellea.* Quæ cum ita sint, reddenda à nobis est hujus phænomeni ratio, quæ nostro quidem judicio haud dubie inde erit petenda. Quam diu calculus in vesica *Calculi, quando icteri caussa sint.*

fellea

fellea non movetur, sed quietus jacet, non secus ac calculus in renum tubulis nullas creat molestias. Simul vero ac è loco suo deturbatus ad ductum cysticum propellitur, ibi hærens vehementi distensione atrocem dolorem & spasmum, qui totum ductuum biliariorum systema in consensum trahit, progignit & sic morbum nostrum graviaque cum ea complicata symptomata producit; quæ dein, excluso per alvum calculo, ut à nobis sæpius observatum est, ex toto quiescunt.

§. XI.

Calculorum signa. Sunt vero quædam signa haud fallacia, quæ calculorum in ductibus biliariis indicant præsentiam, qualia potissimum sunt gravis & lancinatorius in hypochondrio dextro circa scrobiculum cordis dolor, constanter cum aliquali remissione affligens, cum summa præcordiorum anxietate, spirandi angustia, pectoris compressione, nausea & nonnunquam ipso vomitu, alvi constipatione, inquietudine & vigiliis junctus. Quibus accedit, quod ejusmodi ægrotantes non erecti, sed dorso flexo incurvati incedere possint.

§. XII.

3) ab obstructione ductuum bilem secernentium. Verum enim vero, non tantum à bile in ductibus biliariis concreta, verum etiam si materia tenax, viscida biliosa minimos ductus secretioni bilis dicatos infarcit, icterus progignitur. Hoc enim si incidit, non ad ductus biliarios, sed per distenta vasa lymphatica bilis cum lympha ad sanguinem deferatur necesse est. Quam in rem digna est, quæ annotetur observatio *Jacobi* CAMENICENI *in epist. ad Matthiolum pag.* 184. qui vidit hepatis venas in parte ejus cava prius quam in communem illum caudicem portæ desinunt, obstructas lapillis eas distendentes, foras nigris, intus flavescentibus. Quorsum & illud referendum est, quod de glandulis arteriæ hepaticæ & fellis ductui ad intestina tendenti adjacentibus apud BORELLUM *pag.* 326. legitur, quarum mole & tumore hic ita comprimebatur, ut vix aliquo conatu instrumentis tenuissimis esset transitus; quin imo ab excrescentiis carneis compressionem aut occlusionem cholodochi caussati CABRULGUS *obs. chir.* X. & MECKERN *obs. chirurg.* 43. annotarunt: & ab omnimoda ejus exsiccatione & obstructione omnem viam intercipiente icterum suborum in cardinali quodam Florentino post mortem se vidisse perhibet ARGENTERIUS *in lib. IV. aph. Hipp.* quamvis hæ observationes sint rariores.

§. XIII.

Caussa mediata sunt plethora. His ita deductis, deveniendum jam est ad caussas mediatas inquirendas, quæ ictericæ cachexiæ potissimum velificantur. Ex quibus præcipua se nobis offert plethora, seu major sanguinis & humorum, quam natura ferre potest, copia. Quod quidem non adeo mirum videri debet. Etenim quum per hepatis viscus etiam in statu naturali ob venam portæ, impulsu sufficienti destitutam, languidior est circularis motus, fit omnino, ut accedente plethorico statu sanguis spissior & viscidior facilius inibi stagnet minimaque vasa obstruat. Unde etiam fieri observamus, in cachexia leucophlegmatica, in scirrho & induratione hepatis, ob deficientem partium biliosarum separationem, cutis colorem ex flavo viridescentem adparere. Nec quidquam superest dubii, quin pessimæ indolis icterus, quem nigrum appellant, ingentem & fere immedicabilem hepatis labem magnamque humoris biliosi corruptionem pro caussa & fundamento agnoscat.

§. XIV.

Perversa diæta. Ex diætæ vitio caussam ictero præbent antecedentem cibi dispepti, quales sunt pisi, fabæ, lentes, caseus &c. utpote qui ob rudiorem crassioremque texturam suam, maxime si magna ingerantur copia, difficilius digeruntur sanguinemque ingenerant spissum ac impurum. Huc quoque referendi sunt ex potulentis vina acida, austera, cerevisiæ acescentes & aquæ, quæ argillosas & tophaceas secum vehunt particulas; quæ tamen omnia longe pejorem exserunt effectum, si vita accesserit sedentaria ac somnolenta. Nihil vero tam potenter ad morbos ex hepatis vitio oriundos confert, quam immoderatus vini generosi & præsertim adusti abusus, unde chylus, & lympha nutritia coagulantur bilique magna & sanitati summe infensa inducitur dyscrasia. Præterea ad malum vitæ regimen pertinent quoque animi affectus, ex quibus præter iram, quam jam supra inter præcipuas nostri mali caussas retulimus, mirum quantum valet longior tristitia, quæ dum sanguini crasso ingignendo & abhinc prodeunti tardiori ejusdem circuitui apprime velificatur, ad icterum chronicum & contumacem aut producendum, aut revocandum exsistit aptissima.

§. XV.

Progressi morbi. Denique etiam non raro ex aliis morbis prægressis icterus suos repetit natales. Hinc febres intermittentes per remedia adstringentia intempestive suppressas sæpenumero icterum sequi, præter experientiam testatur RAMAZINUS, qui a tali febre, per corticis chinæ usum perperam cohibita icterum subortum in libris suis annotavit. Neque rarum, sed in praxi medica satis obvium est, a mensibus vel hæmorrhoidibus obstructis vel retardatis icterum enasci.

§. XVI.

Prognosis. Transitus nunc fiat ad suppeditandam prognosin, quæ medico ad existimationem aucupandam debet esse commendatissima. Hæc vero, prout ipsa subjecta respectu ætatis, corporis habitus, roboris & naturæ differunt, vel prout caussæ vel atrociores vel miniores sunt, tam ratione durationis quam eventus multum omnino differt. Quando enim hoc malum juniores invadit homines & simplex tantum ac solitarium est, non cum alio morbo, ut quartana, malo hypochondriaco, vel obstructione ex hepatis scirrho complicatum, nec adeo longum tempus duravit, convenientibus remediis tam diæteticis, quam pharmaceuticis tolli potest facillime. Quod si vero sæpius post curam, colore flavo in nigriorem vergente, recidivat & indurationem hepatis junctam habet, funesti ut plurimum est eventus, quia vel in hecticam, vel hæmorrhagiam enormem terminatur. Si à vehementiori iracundiæ affectu, vel a purgante & emetico drastico, ob spasmodicam intestinorum ductuumque biliferorum stricturam icterus oboritur, commodæ medicinæ in tempore adhibitæ facile cedit. Difficiliorem vero admittit sanationem, si aut longiori tristitia fovetur, aut si cor-

corpus à morbo antea perpesso valde debilitatum invadit.

§. XVII.

Prognosis. Qui febri jungitur icterus, sæpius illius criticam affert solutionem. Ita in praxi aliquoties annotandi occasio fuit, febres, quæ cum spasmis imi ventris, vomituque bilioso & intensiori æstu stipatæ in corporibus hypochondriacis, prævia iracundia suscitantur, ictero superveniente feliciter fuisse terminatas, quod jam olim confirmavit HIPPOCRATES, qui *lib. IV. aph. 64. quibuscunque*, inquit, *per febres die septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto icterus incidit, bonum & salutare est, nisi dextrum hypochondrium obduruerit.* Haud dissimili ratione icterus in febribus intermittentibus, inprimis sub paroxysmi initio exortus nullum portendit malum: nam illo finito & hic ipse evanescit. Qui vero inflammationi hepatis, vel duodeni aut ventriculi accedit icterus, in ancipiti ægrum esse significat. Sæpe etiam gravidas circa ultimum gestationis tempus adoritur, qui tamen tempestiva sanguinis missione facile supprimitur. Calculus in cystide fellea contentus, si insignis est magnitudinis, adeo ut totam ferme vesiculam oppleat, caussa sæpe est icteri gravissimorumque symptomatum, quorum potissima sunt, dolor ardens circa scrobiculum cordis in latere dextro, tormina circa idem latus sævissima, nausea, vomitus, lipothymiæ, respirandi difficultas cum lurido faciei aspectu. Quæ vero si incidunt, periculosus morbi status est, qui tandem in alcitem definit lethalem. Hinc etiam aliquoties in iis, qui hisce symptomatibus defuncti sunt, dissectis totam vesiculam felleam calculis vidi refertam & circumjacentes partes, ut colon & fundum ventriculi, flavo colore contaminatas, atque exterius, ob bilis forte acrioris per poros cysticos transsudationem corrosas. Pari quoque ratione asthmati convulsivo, quod plerumque hydropem tam thoracis, quam abdominis post se trahit mortiferam, sæpissime caussam præbet vesicæ felleæ a subsistentibus copiosis concrementis calculosis repletio.

§. XVIII.

Prognosis icteri nigri. Ad nigredinem vergens icterus ob magnam eamque malignam, quæ fixæ, terrestris & acido-corrosivæ indolis est, humorum corruptionem lethalia us plurimum infert symptomata, nec curari ullo, aut nisi summo negotio potest. Talis infestus quam maxime est senibus, & facile in marasmum, in cachexiam, tumores œdematosos, erysipelas malignum, sphacelum, vel etiam in molestas degenerat hæmorrhagias.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Prima indicatio in ictero a spasmo suborto. In curatione icteri prudenter & circumspecte adornanda primo statim caussarum, corporum, & temporis aliarumque circumstantiarum haberi debet ratio; siquidem pro singulorum diversitate, illa ipsa etiam aliam atque aliam postulat methodum. Quod si enim, uti sæpius ab ira, a validiori medicamentum, aut veneno adsumto, vel per consensum ex colica spasmodica hæmorrhoidali & hysterica evenire solet, icterus subito corpus invaserit & adhuc recens est; à vehementiori ductuum biliariorum per hepatis penetralia dispersorum strictura illum oriri, vero est simillimum, atque tum medicus primam indicationem exsequi studeat: nimirum, ut tensæ & constrictæ partes relaxentur, adeoque bilis tam secretio suspensa, quam ejus ad intestina descensus impeditus naturali restituatur libertati, atque demum, ut bilis acrimonia, quæ spasmorum genetrix est, mitigetur ac contemperetur.

§. II.

Dictis scopis obtinendis egregie inserviunt emulsiones, quales ex seminibus IV. frigidis maj. papaveris, & cannabis &c. quod ob sulphur vaporosum, quo præ aliis imbutum est, præcipue a SYLVIO commendatur, cum aquis sedativa virtute præditis, ut florum tiliæ, acaciæ, primul. veris, lilior. convall. chamomill. vulg. millefolii, cerasorum nigrorum, addita syrupi papav. albi portione, commode possunt parari. Egregiæ porro & expertæ hoc fine virtutis est liquor noster anodynus, si cum aliquot olei macis destillati guttulis, vel in affectibus colicis & hystericis cum essentia castorei, croci & laudano opiato Sydenhamii maritetur. Ad mitigandam vero humorum acrimoniam pulveres absorbentes leniter nitrosi, qui ex lapidum cancror. conch. matris perlar. pulveris Marchion. ana drachma una, succini præp. nitri puris. ana drachma dimidia, olei macis gutt. IV. confieri possunt, operæ faciunt pretium, quibus pro circumstantiarum ratione aliquot extracti castorei, vel croci grana sunt admiscenda. Vehiculi loco inservire potest serum lactis & lac purum aqua dilutum, vel emulsio amygdalina, vel etiam decoctum avenaceum cum uno alterove olei amygdalarum dulcium cochleari permixtum. *Huic quæ inserviunt medicamenta interna.*

§. III.

Externa quoque anodyna & paregorica præcordiali regioni tepide apposita insigne ferunt levamen; quo fine commendanda est vesica floribus sambuci, chamomillæ vulg. millefolii, salviæ &c. ex lacte coctis repleta, vel si hæc molesta videatur, epithema ex theriaca, oleo nucis moschatæ expresso, spermateque ceti æquali pondere mixtis, & pauxillo croci ac camphoræ compositum scrobiculo cordis applicari potest utilissime; idque eo magis, ubi cardialgia, seu gravis ventriculi spasmus cum nimia vomitione jungitur. Nec spernendæ efficaciæ sunt enemata ex speciebus paregoricis cum lacte coctis & sufficienti pinguedinis vel olei chamomillæ cocti quantitate confecta, utpote quæ, ceu balneum internum, partes spasmo dolorifico correptas fovent leniuntque insigniter. *Quænam externa.*

§. IV.

Eadem quoque methodo iisdemque uti remediis expedit, ubi pertinax icteritia cum funestis spasmis ex calculis ductui cystico aut cholodocho firmiter impactis enascitur. Atque tum non minorem præstant effectum, quam quidem exserere solent, si calculus renum uretheribus inhærens gravissima in circumjacentibus nervosis partibus parit symptomata, quibus propter spasmum relaxatum sublatis, natura sæpe suis solius viribus utens ejusmodi obstaculum ex illis angustiis deturbat felicissime. *Eadem prosunt ad spasmos ex calculo sedandos.*

§. V.

Et hæc sunt potissima, quæ ictero, ex spasmodica ductuum biliariorum strictura suborto, faci- *Indicationes curat. ovis in illo.*

ri ab obstructione orto, faciliusque transeunti satisfaciunt remedia; videamus nunc, quaenam io contumaciori saepiusque recidivante malo, quod vasorum hepatis obstructioni debetur, ineunda sit medendi via. Vix aliae autem sunt indicationes, quam ut 1) ductuum biliariorum obstructiones à biliosa, viscida & terrestri cretacea amurca invicem concreta provenientes dissolvantur, atque hac ratione liberior bilis ad duodenum cursus, ad rite peragendum chylificationis negotium, restituatur; 2) ut vasa bilis secretoria à sanguine tenaci, viscido infarcta convenientibus remediis referentur, quo succum biliosum ad ductus biliarios libere transmittant. Denique 3) ut valde retardatus ac impeditus sanguinis circuitus, qui obstructionum concretionumque constituit fundamentum, per totam vasculosam hepatis substantiam naturalis reddatur & aequabilis.

§. VI.

His satisfaciunt decocta & apozemata. Hisce indicationibus explendis, mea quidem sententia commode inservient, quae recensebimus, remediorum genera. Et ex his longe eminent decocta, seu apozemata, quae ex speciebus, specifica quadam humores viscidos resolvendi & occlusas hepatis vias aperiendi facultate gaudentibus adparantur, cujus generis sunt radices quinque aperientes & curcumae, si ex aqua coctae, vel etiam in syrupum, qui in pharmacopaeis prostat, redactae assumuntur. Spectant huc quoque herbae lactiferae, ut lactuca, scorzonera, taraxicum, tragopogon, sonchus, endivium, hieracium &c. quae si cum aqua decoquuntur, aut si succus recens cum sero lactis vel asinino lacte offertur, eximiam praestant opem. Idem tenendum esse arbitror de succo graminis recentis. Hinc celeberrimi Bataviae medici SYLVIUS & BOERHAAVIUS de vaccis & bovibus referunt, quod eorum hepar hiberno tempore, quum foeno & stramine vescerentur, calculis esset refertum, qui aestate, quum recenti gramine pro pabulo uterentur, amplius non apparerent: dubio procul, quod succis harum herbarum solutis hepar a viscidis & coagulatis humoribus optime repurgatur. Nos itaque ictericis decoctum radicis graminis, eryngii, cichorei, foeniculi &c. pro potu ordinario insigni cum fructu commendavimus saepissime.

§. VII.

Aquae minerales. Tum vero nullum est, quod in omnibus hepatis morbis, adeoque etiam in ictericia curanda, praestentiorem, certiorem acefficaciorem virtutem praestet remedium, quam aquae minerales tam frigidae quam calidae, sub convenienti regimine potatae, utpote quae tum ob aquarum subtilium, principio elastico spirituoso imbutarum copiam, tum ob sal medium, quo turgent, minerale, in lentis humoribus dissolvendis, in oppilatione vasorum reseranda omnisque generis excretionibus promovendis magnam habent potentiam. Et profecto si dicere velimus quod res est, raro admodum, vel prorsus non icterus recidivans & chronicus sine convenienti fontium salutarium usu, quales praecipue sunt acidulae Egranae, Spadanae, Schwalbacenses & thermae Carolinae, ex voto poterit sanari.

§. VIII.

Salia media & rhabarbarina. Nec insuper habenda sunt salia neutra sive medii generis, quae ob insignem aperitivam, detersivam & tam per diuresin quam per alvum leniter evacuantem virtutem inter medicamenta adversus icterum proficua specialem merentur commendationem; ex quorum censu sunt terra foliata tartari, tartarus tartarisatus, sal polychrestum, arcanum duplicatum, nitrum purificatum & antimoniatum, solutio ocul. cancr. cum succo citri, tartarus vitriolatus & borrax &c. Huc pertinent etiam salia ex aquis mineralibus, Egranis, Carolinis, Sedlicensibus & Epsonensibus elicita; quorum vis mirum intenditur, si cum sufficienti quantitate aquae, seri lactis, vel appropriati decocti longiori paullo tempore adhibentur. Nec praeterire licet rhabarbatum, quod in hepatis affectibus ad humores dissolvendos & corrigendos specificae & spectatissimae est virtutis, sive in substantia cum dictis salibus remixtum, sive cum herbis supra laudatis in vino infusum, sive in tincturam & essentiam cum terra foliata tartari redactum propinetur.

§. IX.

Ultima indicatio postulat roborantia. Ultima denique medentis debet esse intentio, ut tonus vasorum hepatis debilitatus atque dejectus, qui obstructionum & concretionum caussa existit, remediis blande roborantibus & tonicis restituatur. Quod quidem martialia, eaque praesertim liquida, ut tinctura martis pomata, cydoniata, Ludoviciana, aperitiva Zwölfferi, nec non peruvianus & cascarillae cortex, in pulvere vel in decocto oblatus, optime praestant. Quo scopo etiam acidulae pyrmontanae, quae martiali elemento prae ceteris imbutae sunt, laudem merentur eximiam.

CAUTELAE ET OBSERVATIONES PRACTICAE.

§. I.

Cautela circa emetica. Emetica in ictero saepe sunt indicatissima & praesentissimam ferunt opem; saepe vero deprehenduntur summe perniciosa, quando videlicet ex ira vehementiori, vel ex spasmo ventriculi & cardialgia, vel à colica spasmodica ortum morbus duxerit, vel etiam si ductui cystico inhaerescens calculus graviores circa praecordia effecerit anxietates. Quod si vero iisdem utendi indicatio est, leniora, qualia ex radice Ipecacuanhae cum uno grano tartari emetici conficiuntur, in usum vocare praestat, quae dein, ubi amurca biliosa, in duodeno subsistens & ductus cholodochi orificium claudens bilis transitum impedit, vel ubi materia tenax biliosa, non adeo concreta, sed mobilis ductus oblidet hepaticos, hanc ipsam evacuando, opitulantur utilissime. Ea enim emeticorum vis est atque indoles, ut in ductus biliferos, qui ex tunicis valde nervosis conflatae sunt, operationem suam diffundant &, eorum systolen augendo, humores vitiosos egregie exturbent.

§. II.

Circa purgantia. Validiora purgantia ideo quod spasmos adaugent, motus sanguinis exagitant & vires enervant, nunquam non in nostro malo observantur noxia; hinc suo jam tempore HIPPOCRATES *lib. de ratione victus in acutis* ictericos inter eos retulit, quos non purgare oportet: *nam periculo*, inquit, *expones & nihil juvabis.* Et *libr. de affect. Sect. V.* ubi curationem morbi regii tradit, purgantium mentionem injicit in hunc modum: *corpus balneis calidis extrin-*

trinsecus emolliendum, alvus vero & vesica madefacienda. Morbus autem fit cum bilis commota sub cutim vertitur. Quæ si noverit vir idiota, non similiter in incurabiles morbos inciderit. Solent enim morbi ex parvis occasionibus magni ac diuturni fieri. Et quæ quidem ad cibos aut potiones spectant vel sorbitiones, vel medicamenta, quæ doloris gratia exhibentur, ea omnia sine periculo admoventur, si juxta præscriptum adhibueris. Quæ vera pharmaca purgant bilem aut pituitam, in his periculum constituitur & culpæ medensibus imputantur. Ex quo præclaro loco clare apparere arbitror, *Hippocratem* abusum medicamentorum, quæ bilem infra cutem ferunt, ut sunt purgantia, penitus in ictero damnasse & medicos, qui imprudenter iisdem utuntur, idiotas & mortis caussam recte omnino habuisse. Neque minus graphicis verbis summam, quæ ex purgantibus cholagogis in ictericos redundat, noxam describit CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. cap. V. Vitandam probamus*, ait, *frequentem & variam medicaminum potationem, quæ fel deducere promittuntur, sive ventriflua: etenim sitis extenditur & cibi fastidium duplicatur & corporis fortitudo imminuitur, & cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fit; quod facere videmus eos, qui sæpissime ac jugiter absynthium, aloën & colocynthidem dari probaverunt.*

§. 111.

Circa sudorifera & balnea. Sudorifera, præsertim nimis calida & volatilia, quæ expansivo sulphure suo intestinum humorum motum exagitant, penitus a cura sunt excludenda, utpote biliosi humores, qui viscidæ sunt consistentiæ, per angustos subcutaneos meatus non transmittuntur, sed rectius omnino per hepatis colatorium & renale cribrum volunt expurgari. Neque minus caute procedendum est cum balneis nimis calidis, in ipso morbi statu ac paroxysmo adhibendis. Neque obscura est hujus rei ratio. Etenim, quum obstructi sint pori cutanei, icterici oon facile sudant, sed nimius calor, sanguinem exagitando & humores acriores reddendo, vasculorum sanguiferorum in aliis locis coocitat rupturam. Contra vero tepida & temperatiora, quæ ex aqua fluviatili cum surfure triticeo & lacte fiunt balnea, si spasmorum circa primam regionem urget vehementia, securius possunt admitti. Possunt quoque sine omni noxa, si morbus io declinatione cutisque emunctorium patulum est, ad flavum colorem penitus detergendum, paullo calidiora cum herbis emollientibus & detersivis parata adhiberi utilissime.

§. IV.

Circa medicamenta amara. Medicamentis amaricantibus, quæ ex radice gentianæ, trifolii fibrini, centaurio minor. absynth. carduo bened. &c. præparari solent, magnæ in ictero sanando ab auctoribus hinc inde tribuuntur laudes. Verum hæc ipsa plus sæpe detrimenti, quam emolumenti afferre, multiplici edoctus experientia testor. Equidem videtur eorum usus ob hanc rationem utilis, quod defectum bilis supplendo, ciborum digestionem & excretionem faciliteat. Nihilo tamen minus, quum una cum chylo ad sanguinem transeant, sulphureas biliosas impuritates coacervando, malum sæpe pertinacius reddunt. Si quid vero ab iisdem in primis viis sperandum est utilitatis, tum maxime id fieri deprehendimus, quando impuras sordes per alvum, quæ valde obstipata est, expurgant. Namque nec bilis, nec alia amara temperaturæ humorum vitalium sunt amica, sed simul cum stercoribus debent excerni; & ob hanc rationem rhabarbarum magni est faciendum, imo & amara supra commemorata in infusis cum vino possunt concedi, si cum purgantibus lenioribus, ut rhabarbaro, foliis sennæ, agarico & salibus tartareis combinentur.

§. V.

Circa mercurialia. Quoniam in utroque ictero summa humorum peccat impuritas seu cacochymia, ex mercurio parata medicamina, quæ alias à nonnullis commendantur medicis, sunt infensissima. Unde à mercurio dulci, in mitiori etiam dosi sub pilularum forma exhibito gingivarum intumescentiam cum summo oris fœtore, nec non cardialgicas anxietates cum appetitus viriumque prostratione originem sumsisse oovi. Mercurius enim non modo cum acidis, verum etiam, & multo magis cum alcalinis salibus mixtus valde corrosivam & venenatam induit naturam.

§. VI.

Circa venæ sectionem. Venæ sectiones præservandi potius, quam curandi fine habent locum. Nimia enim sanguinis redundantia circularem fluidorum motum, qui in hepate semper tardior est, magis imminuendo, ad morbos hepatis ingignendos multum omnino contribuit. Neque tamen morbo jam præsente & plethora urgente, ad graviora symptomata avertenda, penitus dissuadenda est sanguinis ventilatio, ut ipsa potius magnum polliceatur fructum, si à suppresso mensium vel hæmorrhoidum fluxu malum subortum aut sustentatum fuerit. Quod itidem valet, si quando post quinquagesimum annum, quo menses solenniter cessare solent, fœminæ hoc morbo corripiantur.

§. VII.

Circa externa. Circa topica notare convenit, quod hæc ipsa hepatis regioni applicata insignem sanguinis & humorum per ductus hepaticos circuitum adjuvandi vim habeant, adeoque ad auspicaciorem nostri affectus curationem permultum conferant. Ego hoc fine sæpius optato cum fructu usus sum cataplasmatibus, vel sacculis herba absynthii, marrubii, menthæ, & floribus chamomill. rom. & vulg. repletis & ex vino rhenano coctis, vel etiam emplastro saponato Barbette bene camphorato, aut diachylo simplici cum croco remixto.

§. VIII.

Circa alimenta. Sed in affectu nostro persanando alimentorum quoque summa habenda est ratio, probeque dispiciendum, an ægri natura iisdem ferendis par sit, utpote non omnibus omnia conveniunt. Quod quidem potissimum observamus circa potum. Alii enim serum lactis, alii solam aquam fontanam, vel cum cremore tartari & saccharo, vel etiam vino rhenano & succo citri mixtam, alii cerevisiam pro potu cum fructu sumunt, cum contra alii hæc omnia respuant. De vino autem in genere tenendum suadeo, quod modice debeat dari; siquidem omne spirituosum plus nocet quam prodest. Inter cibos quam maxime sunt removendæ carnes infumatæ, pisces, placentæ & cum butyro frixa, nec non omnia leguminosa, exceptis fructibus aquosis, ut sunt

cera-

cerasa, ribes, cucumeres, pruna cocta, &c. qui ut plurimum innocentis sunt usus.

§. IX.

Diæta ad præservationem utilis.

Ad præservationem mali & avertendam recidivam aëris mutationes, peregrinationes, ac sufficiens corporis exercitatio omne ferunt punctum; quibus largior congrui potus usus animique tranquillitas utilissime potest subjungi. Hinc nota mihi sunt exempla eorum, qui his omnibus prudenter adhibitis icteritiam pertinacem fugarunt felicissime; sicut contra diuturna experientia satis habeo comprobatum, vitæ sedentariæ & potibus spirituosis addictos, ut & eos, qui post motum fortiorem frigidum ingurgitarunt potum, & diuturno mœrore fatigati sunt, non modo affectioni nostræ valde esse obnoxios, verum etiam difficile admodum ab ea penitus liberati. Denique non incongruum videtur, quam CELSUS *lib. III. cap. XXIV.* in usum commendavit vivendi rationem subnectere: *Per omne tempus*, inquit, *utendum est exercitatione, frictione, balneo, lecto etiam & conclavi cultiore, clauso loco, ut & ludis, lascivia, aliis, per quæ mens exhilaretur. Ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque quod digerat, super præcordia datum prodest.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Icterus à colica biliosa spasmodica.

Fœmina triginta annorum, macilentæ & sanguineo-cholericæ constitutionis, in iram valde proclivis, ob vitam sedentariam & varios in diæta commissos errores per trimestre spatium uteri purgationem non experta, corripiebatur haud ita pridem dolore in hypogastrica regione tam acuto, ut corpus erigere vix valeret. Sequebatur dein diarrhœa biliosa, quam sedatam mox excipiebat cardialgia, cum faciei pallore & crebrioribus stipata lipothymiis. Aliquot dies post universum corpus flavescente contaminabatur colore; urinæ secedebant crassæ & croceæ, feces albescentes, & circa scrobiculum cordis continuo urgebat dolor pungitivus atque pressorius. Sub tali rerum statu meum ægra requirebat consilium. Ego igitur omnem curationis scopum eo dirigendum ratus, ut spasticæ stricturæ relaxentur, sequentem inii medendi methodum. Primo ordinavi mixturam antispasmodicam, ex liquoris nostri anodyni, essentiæ croci, castorei, corticum aurantior. æquali portione & aliquot olei macis guttulis compositam, de qua tertia quavis hora XXX. guttas cum pulvere præcipitante nitroso ex aqua liliorum convall. adsumere jussi. Exterius regioni ventriculi & hepatis imponendos suasi sacculos, qui flores chamomillæ roman. crocum & flores macis continebant, ex lacte coctos. Dein circa tertium diem, ad expurgandam ab imputis sordibus primam regionem, propinavi pulverem ex rhabarbari selecti scrupulis duobus, cremoris tartari scrupulo uno & nitri puris. granis sex confectum; pro potu vero ordinario duas partes aquæ cum una lactis parte remixtas commendavi. Quibus per aliquod tempus rite usurpatis, dolores quidem & spasmi penitus quiescebant; attamen quum mensium negotium in ordinem redire renuebat, suasor fui, ut elixirium nostrum viscerale & circa instans menstruum tempus pilulæ nostræ balsamicæ in frequentiorem ducantur usum.

Epicrisis.

Icterum frequens colicæ biliosæ spasmodicæ esse symptoma, pluribus mihi exemplis cognitum est; cujus caussam non æque facile in bilis acrimoniam in intestinorum volumine hærentem, quam potius in sanguinem biliosum, in intestinorum tenuium nervosis admodum tunicis stagnantem puto rejiciendam. Spasmus inde concitatus tantæ sæpe potentiæ est, ut non solum nerveas stomachi membranas, sed & totum ductuum biliosorum systema in consensum rapiendo, vehementi strictura afficiat. Qui ejusmodi colicæ succedere solet alvi fluxus, boni ut plurimum ominis est, neque ideo facile sistendus; alioquin motus spastici sursum vergentes malum longe reddunt deterius. Multo magis in tali colica, cum ictero juncta accommodatum purgans insignis est usus. Ita ROLFINCKIUS *in dissert. de tartaro* contra Mercatum, qui in hoc casu purgandum esse negabat, præcipue commendat jalappam, cujus innocentem usum vel suo ipsius exemplo satis comprobat, dum colica, & hinc ictero sæpe correptus pulverem ejusmodi purgantem non sine fructu adhibuisse testatur. Ceterum ex præfata morbi historia intelligere licet, fœminas cholericas, remanente mensium fluxu, corporisque refrigeratione & vita sedentaria accedente, semper fere graviores incurrere dolores & spasmos, ad quorum recidivam præscindendam præcipua medici debet esse intentio, ut muliebres per uterum purgationes pristinæ restituat integritati.

OBSERVATIO II.

Icterus ex obstructione hepatis.

Vir quinquaginta annorum, consiliarius intimus Hannoveranus, temperamento præditus sanguineo, animoque mobiliori, lautæ & vinosæ diætæ adsuetus, nunquam venæ sectionem passus, incidit post usum aquarum Schwalbacensium, quas neglecta accuratiori diæta biberat, in gravem diarrhœam, cum tetro oris fœtore & truculentis intestinorum doloribus stipatam. Pessimis hisce symptomatibus sedatis in scenam prodibant dolores cardialgici, qui per totum dorsi tractum usque ad scapulam protensi per periodos multam figebant crucem; appetitu tamen somnoque integris permanentibus. Accedebant dein ictericæ passionis indicia, quæ flavo cutis colore, urina crassa & obscure bruna, linteamina croceo colore tingente, nec non fæcibus albis, abunde se manifestabant. Tentarunt equidem medici ad tollenda hæc mala plurima remediorum genera, sed irrito plane effectu: nihil enim profecerunt decocta aperientia, nihil purgantia, nihil martialia & amaricantia, tantopere alias commendata. Tandem ego consultus suasi usum acidularum Pyrmontensium, quæ ad mensuram & ultra quotidie potæ, interposito stomachicorum amaricantium & pilularum polychrestarum usu, & caussam & morbum cum symptomatibus sustulerunt felicissime. Hoc tamen notabile videtur circa hunc ægrum, quod sub potu harum aquarum salubrium urina, quæ alias tenuis & limpida mingi solet, croceo imbuta colore secesserit, neque prius evanuerit, quam affectu & flavescente cutis colore penitus sublatis.

Epi-

Epicrisis.

1) Facile, credo, medicinæ peritus perspiciet, huncce affectum firmam habuisse sedem in hepatis ejusque ductuum obstructione & sic ex liberiori bilis per hosce ductus ad duodenum transitu intercepto fuisse prognatum. Dolor acutus cum magna anxietate cardialgica, nec non gravativa lateris pressio vix aliunde suam duxerunt originem, quam à bile, quæ ex stagnatione in ductibus & vesicula fellea acrior reddita per tenues, præsertim vesiculæ tunicas transsudavit ipsasque ventriculi & intestinorum membranas valde sensibiles arrodendo, ad spasticas concitavit stricturas. Transsudare autem bilem ex cystide fellea posse, testatur anatome, qua non semel, sed aliquoties bilem instar guttularum dextræ ventriculi parti, vel colo inhærentem, basque partes penetranti flavo colore tinctas annotasse memini.

2) caussa quoque hujus affectus quærenda erit in nimia ductuum biliariorum, maxime cholidochi, à bile copiosius inibi stagnante distensione; etenim quum nervosis hisce partibus proptet ramum intercostalem & vagum magna cum orificii ventriculi, diaphragmate & ipso œsophago intercedit conspiratio, non mirum est, si altera harum partium præter naturam affecta & omnes consentientes reliquæ simili malo affligantur. Oris fœtor accessisse videtur, quod forte ob bilis balsamicæ defectum putrilago reliquiis chymi fuit inducta. Sæpe etiam impurior & excrementitia in narium & faucium peristromate hærens lympha tetrum ejusmodi odorem exhalat, uti quidem videmus in cachexia & scorbuto affectis.

3) docet hic casus quam optime, non dari potentius, nec efficacius ad inveteratas obstructiones, in quibuscunque partibus debellandas præsidium, ipso aquarum salubrium usu, quæ & copia aquæ, & activo minerali principio instructæ occlusos tubulos aperiunt, atque hinc omnibus aliis pervulgatis & è re pharmaceutica desumtis remediis præferendæ sunt longissime. Sed necesse est, ut conveniens accedat vitæ regimen, quo neglecto, contrarius sæpe effectus sequitur, quod exemplo fontium Schwalbacensium satis evictum arbitror.

Observatio III.

Icterus in gravida à plethora. Generosissima Consiliarii aulici uxor, juvencula, formosæ admodum faciei, teneræque & sanguineæ complexionis, utero primum gravis, incidit octavo gestationis mense in icterum, qui, excluso dein fœtu, per totum puerperii tempus duravit. Non multo post denuo concepit utero, & licet venam bis secandam præbuerit, aliquot tamen ante partum diebus eandem labem incurrit, qua nihil obstante iterum fecundo partu incolumem peperit filium. At vero, quum nunc pertinacius, quam quidem antea hoc malum inhæreret, maritus à me petiit, ut ipsi succurrerem consilio, ne rursus gravida tam molesto affectu tentaretur. Ego tum in vitæ victusque rationem inquirens deprehendi, generosissimam hanc fœminam vitæ sine labore desidi, diætæ vinosæ & somno nimis indulgere, ejusque loci cerevisiam bibere valde nutrientem, ac plerumque alvum habere obstructam. Unde caussam mali in nimia sanguinis redundantia repositam arbitratus suasor sui, ut loco potus ordinarii aquam potaret vino dilutam, atque uterum gestans tam circa tertium vel quartum mensem, quam circa septimum & nonum sanguinem è vena secta detrahendum curet; alvum vero, si impigra & obstructa esset, passulis rhabarbarinis reseraret. Quibus probe observatis peperit adhuc diversis temporibus tres liberos ab icteri accessione libera.

Epicrisis.

Ictericam hanc passionẽ à sola plethora, quæ sub tali vivendi genere in gravidis valde increscit, productam fuisse, nihil est dubii. Nullum enim viscus à nimia sanguinis copia plus labis contrahit, præter hepar, in quo uti secundum naturam paullo difficilior & lentior est sanguinis circulatio; ita hæc sub plethorico statu magis impeditur: & quum tali ratione sanguis a fordibus biliosis minus rite depuretur, sed propter coagulatam bilem reliqua ad sanguinis massam deferatur, icterus generatur facillime. Interim discimus, venæ sectionem præsentissimum & optimum adversus icterum a plethora esse remedium, quam in nostro casu eo magis utilem prospexi, quod meminerim, ægrotantis matrem, insigniter plethoricam, ante decennium graviditatis tempore quartana correptam, iterata venæ sectione, frustra datis aliis medicamentis, feliciter fuisse sanatam.

Observatio IV.

Icterus à metastasi sori impuri ad hepar pregnantis. Fœmina sexaginta annorum, habitus corporis phlegmatici, per integrum fere annum rheumaticos dolores in humeto dextro experta fuit, qui quum duobus abhinc mensibus, relicta priori sede, dextrum sub costis spuriis occupabant hypochondrium, sequebatur in his locis vehemens pressorius & constrictivus dolor, per sex hebdomades tanta vehementia infestans, ut ægra inde nec sternutare, nec bene respirare posset. Urina simul secedebat crassa, turbida & saturato bruno colore tincta; facies apparebat livida & subviridis. Non multo post vehemens ille dolor simul & semel exspirabat, è contrario autem ægra interne in affecto latere percipiebat sensum explosionis, à quo os ingenti suffundebatur amarore, ut fauces bile infectas omnesque, quos adsumebat cibos amaro sapore existimaret imbutas. Sumto itaque ex consilio medici emetico, tribus vomitionibus bilem rejiciebat copiosissimam, & non multo post feces, quæ prius albidæ erant, colore flavo rursus per alvum secedebant. Interim semper adhuc conquerirur ægra de oris amaritie & siccitate, de appetitus prostratione & quod urina, quæ colorem brunum jam amisit, mingatur adhuc turbida. Nullum assumit liquorem præter vinum, quod ipsi solum amaro sapore vacare videtur, totum autem corpus marcore indies magis magisque conficitur, pulsus fertur debilis & frequens, & faciei color pallidus permanet atque flavus.

Epicrisis cum responso.

Recte omnino hic affectus, qui nunc in marasmum lentamque febrem inclinat, originem sumsisse statuitur ab humoribus, ex humero dextro per metastasin ad dextrum hypochondrii latus ipsumque hepatis viscus delatis. Neque dubitandum, quin humores viscidi, crassi ad has

pa:

partes delapsi obstructiones ductuum hepaticorum effecerint; quibus forte apertis non modo sonus quidam, *wie ein Knall in Leibe*, obortus, verum etiam, ob copiosam bilis in ventriculum & duodenum effusionem, vomitiones cum continua oris amaritie concitatae fuerunt. Ipsa enim bilis tam firmiter palati, oesophagi & linguae adhaeret tunicis, ut facta commotione, particulae ejus acriores nervorum papillulis insinuatae amarum ejusmodi saporem facile inducant. Quum vero acidi liquores, ut vinum, egregia sulphureas, biliosas & acres partes infringendi vi polleant, non mirum est, si nostra aegrota maxime iisdem delectetur. In curatione eo potissimum respiciendum existimavimus, ut nimia bilis acrimonia temperetur alvique beneficium conservetur. Quo fine commendavimus primo temperatius decoctum, quod cum vini & spiritus nitri dulcis portione remixtum pro potu ordinario adhiberi debuit. Dein praescripsimus pulverem, qui rhabarbarum, lapides cancrorum & nitrum continebat. Haec tria enim ad bilis acrimoniam, in sinu ventriculi & duodeni haerentem temperandam leniterque & sine molestia evacuandam praesentissimae sunt efficaciae. Discimus praeterea ex hac morbi historia, quod etiam per metastasin humor in corporis aliqua parte stagnans ad alia loca, maximeque viscera dimoveri, ipsisque insignem possit noxam affricare. Hinc non ignota nobis sunt exempla, ubi tumor oedematosus medicamento quodam repellente acido, vel etiam per terrorem aut paroxysmum febrilem ad interiora repulsus ventriculi hepatisque regionem occupavit, ibique dolores, vomitus, anorexiam, flatulentiam, ardorem & demum veram excitavit icteritiam; quae tamen omnia disparuere symptomata, si tumor pristinum locum occupavit.

Observatio IV.

Icterus gravior cum saliva flava exspuitione.

Vir litteratus, consiliarii munere fungens, annorum triginta septem, corporis macilentioris, loco vini in prandio spiritum vini tenuemque cerevisiam bibens, post praegressum diuturnum moerorem, accedente simul vita sedentaria, in lentam incidebat febrem, cum plenaria adpetitus prostratione & icteritio corporis colore stipatam. Nihil varia hinc inde data proficiebant remedia, ut potius malum inde pertinacius fieri videretur; donec tandem lenius vomitorium, ex tartari emetici grano uno & pulveris Ipecacuanhae granis XV. compositum & bis assumtum integram reddebat valetudinem. Aliquot annos post icterica hac passione longe affligebatur gravius; siquidem nunc salivam exspuebat flavescentem, & de sapore omnium, quae assumebat, amaricante valde conquerebatur. Alvus raro, nisi clysteribus vel suppositoriis admonita reddebat excrementa, quae instar argillae erant compacta, & urina quoque mingebatur bruna, sedimentum deponens crassum atque copiosum. Circa curationem hujus mali maxime erat notabile, quod omnia, expertae alias virtutis remedia, qualia sunt rhabarbarina, pilulae polychrestae balsamicae, antispasmodica & sedativa, essentiae & extracta amaricantia, nec non infusa aperitiva, magnam praecordiorum anxietatem, nauseam & vomendi conatum, imo nonnunquam ipsum vomitum concitarent. Unicum, quod ferre poterat, medicamentum erat sal aperitivum, ex sale Carolinarum, nitro purif. solutione ocul. canct. & tartaro vitriolato constans, quod cum sufficiente potu, quem aqua pura fontana cum quarta parte vini & pauxillo succi citri remixta praebebat, parca sed crebriori dosi assumebat. Insuper quoque externe cataplasma ex herba absynthii, scordii, floribus chamomillae, & semine cymini in vino coctis regioni hepatis applicare, idque refrigeratum crebrius iterare jussi. Et sic binis mensibus elapsis, sponte soluta alvo ingens excrementorum siccorum, cretacei coloris, per quatuor dies secedebat cumulus; unde sensim paullatimque feces albae reddebantur flavae, color cutis naturalis cum appetitu redibat & aeger, quae Dei gratia erat, pristinam recuperabat sanitatem.

Epicrisis.

Docet inprimis hic casus, quantum aegrotantium naturae quoad usum & operationem medicamentorum differre inter se soleant, ita prorsus, ut quae aliis insigniter conferunt, aliis mirum saepe noceant: quod quidem in morbis chronicis, ubi ventriculus est sensibilis magnaque vitiosorum humorum colluvie scatet, frequentius experiri mihi licuit. Cura in hoc aegrotante, quae salibus & sufficienti congrui potus usu fuit peracta, omnino optimum tulit levamen, quod vicariam quasi opem aquarum mineralium praestitit. Externa vero cataplasmata & fotus in pertinacibus ejusmodi morbis sanandis nunquam non observavi proficua & saepe cum praesentanea mali remissione usurpata; siquidem non modo urina inde dilutior facta, sed & faeces alvinae in flavas mutatae plenariam convalescentiae spem pollicebantur, quum contra iisdem sepositis morbus mox pristinam induebat indolem. Scybala demum dura & cretaceae consistentiae fuisse dejecta, meo quidem judicio, ab acido lymphae gastricae & succi pancreatici, sub bilis defectu valde exsuperante, quo adsumta ex parte fuerunt coagulata, recte venit deducendum.

Observatio V.

Icterus paroxysmum febrilem excipiens.

Foemina quadraginta annos nata, succi sanguinisque plena gravi per aliquot tempus moerore, ob filii unici obitum, affecta in enormem incidit uteri haemorrhagiam, qua sedata corripiebatur paroxysmo febrili, cum frigore artuumque rigore & vehementi vomitione stipato. Jungebatur simul altero die icterus, unde mox color cutis commutabatur in flavum, urinae secedebant turbidae & opacae, stercora alba. Remittebat equidem per intervalla hoc malum; quoties tamen vel ob praegressam animi commotionem, vel ob intempestivum acidorum & lacticiniorum usum novi accedebant insultus febriles, protinus icterus cum omnibus revertebatur symptomatibus; donec tandem post multas iterationes sponte terminatus per anni spatium silebat. Tum vero inopinato eadem ludebatur fabula: siquidem praecedente febre cum vomitu & pungitivo in regione dorsali dolore auriginosus color in conspectum denuo prodibat, qui intra biduum quidem evanescebat, sed, quod notabile erat, singulis hebdomadibus circa diem solis, statum veluti tempus servando, recedens per integrum fere annum inhaerebat pertinacissime. Hinc ego consultus thermas Carolinas, subjuncto subinde & interposito elixirii balsamici & pilularum balsamicarum usu, sub convenienti regimine bis in anno potandas suasi, tam exoptato cum successu, ut aegra inde feliciter restituta nunc a tetro malo libera degat.

Epicrisis.

Illud maxime omnium in præfato casu debet animadverti, quod statis temporibus per annuum prope spatium, febrili horrore præcedente, icterus productus & paucorum intervallo dierum terminatus fuerit. Cujus quidem peculiaris effectus non adeo facilis videtur ratio. Nos tamen in genere genesin hujus mali ita concipiendam arbitramur. Primo quidem omnium spastica ductuum biliariorum strictura, quæ naturale bilis ad duodenum iter impedit; vel prorsus sufflaminat, recte debet accusari; quæ si diutius durat sæpiusque recurrit, effici omnino solet, ut viscidiores atque terrestres bilis partes ob moram invicem coeuntes primum in molliores, dein in duriores vasa bilifera obsidentes abeant concretiones, quas transfluens in hepate rursus secreta bilis continua partium viscosarum adpositione temporis successu adauget. Et quum hac ratione ipsa quoque bilis acrior evadit, non mirum est, si a sufficienti ejusdem in duodeno stato tempore collecta copia nova spasmis suggeritur materia; qui tanto facilius celeriusque, inverso canalium biliosorum motu, bilem in vasa lymphatica effundunt, quanto major a subsistente intus tenaci materia vasorum adest angustatio. Ex qua proposita theoria liquido patere arbitror, ad talem spasmodicum crebriusque recurrentem icterum curandum, nonnisi præsentissimæ efficaciæ remedia, quæ altius penetrando, humores crassos resolvunt, vasorum minimorum obstructiones abstergendo expediunt, atque naturo sanguinis per hepar circuitum restituunt, in usum esse vocanda. Ex omnibus vero vix ullum datur certius, & præstantius, quam thermæ Carolinæ, quæ sub convenienti diæta & interposito utilium medicamentorum usu potatæ ob sal, quod vehunt, abstersivum ad infarctus reserandos impurasque sordes per alvum & urinam eliminandas longe sunt aptissimæ. Unde simul in propatulo esse judico, cur, memorante CELSO *lib. III. cap. XXX.* ASCLEPIADES aquam salsam purgationis caussa in ictero curando per biduum bibere jusserit, atque vinum græcum salsum ad ventris solutionem conservandam commendaverit.

OBSERVATIO VI.

Icterus flavus in nigrum transmutatus lethalis.

Vir quidam quadragenarius, ob inordinatum vitæ genus multosque in Baccho & venere excessus jam longo abhinc tempore doloribus arthriticis & cardialgicis obnoxius incidit ab iracunda animi commotione in icterum, pessimis stipatum symptomatibus. Infestabant quippe per intervalla atrocissima circa dextrum ventriculi orificium atque pylorum tormina; jungebatur sudor frigidus, inappetentia, summaque inquietudo, sine celeriori tamen arteriarum pulsatione. Hinc in consilium accersebantur plures iique satis periti medici; neque vero prohibere poterant, quo minus hæc mala per satis longum tempus crebris recidérent accessionibus. Tandem aurigo sensim paullatimque declinabat in icterum nigrum. Ordinabat itaque medicus balneum per aliquot dies continuandum; quod vero quum fortasse adhiberetur calidius; tanta subinde morbus capiebat incrementa, ut æger longe truculentiora ventris tormina cum spasmo vesicæ, per noctem potissimum infestante, magnaque ischuria & continuo desidendi stimulo experiri deberet. Sequebatur hinc indies major corporis extenuatio & ingens virium languor, qui demum cum extremorum refrigeratione ingravescens ægrum diuturniori vitæ usura omnino privabat. Corpus ita exanimatum tradebatur mihi sectioni, qua instituta nullam nec in partibus externis, neque internis reperiebam pinguedinem & admodum parcam sanguinis in venis copiam. Intestina flatibus erant distenta bruníque coloris; vesica urinaria naturali longe conspiciebatur crassior & punctis nigricantibus referta. Hepar exploratum ad tactum inveniebatur, durum & colore ex flavo viridescente imbutum; vesicula autem fellea nigra, humore viscido instar picis nigræ repleta, ductus cysticus prorsus angustatus. Denique duodenum cum dextro ventriculi orificio & intestino colo obscure flavo colore tincta & exteriore parte corrosa videbantur.

Epicrisis.

1) Icterum flavum, nisi provida excipiatur medicatione, in corporibus cacochymicis, ubi eximia succorum est depravatio, perfacile in atrophiam icterumque nigrum transmigrare, ut plurimum lethalem, compluribus proh! dolor exemplis evictum habeo. Progressu enim temporis, nisi bonus & laudabilis, sed crudus potius & acidus ad sanguinem transfertur succus chylosus, ex bile flava fit nigra & corrosiva, à qua non modo coloris flavi in lividum mutatio, verum etiam acutissimi ventris dolores cum spasmo vesicæ admodum dolorifico juncti debent derivari. Nihil autem profecto ad exacerbandam ejusmodi humorum acrimoniam est potentius, præter validius calidum, vel oretenus adsumtum vel exterius adplicatum. Hinc ego à balneis fervidius justo adhibitis in ictericia nigra, præter effrenem ac lethalem gingivarum hæmorrhagiam, cujus supra mentionem fecimus, enormem quoque diarrhoeam & in fœmina mictionem cruentam vici productam.

2) Cystis fellea humore tenaci farta clare subindicat, quanta particularum in sanguine sulphurearum atque biliosarum à naturali crasi fuerit deflexio, quam veteres, licet observationibus minus suffulti non inepte atram, & multorum rebellium morborum caussam, dicere consueverunt. Nec dubitare licet, quin à bilis, in fellea cystide firmiter inclusæ, acriori & subtiliori parte, per poros transsudante & vicinas partes arrodente truculenta illa circa scrobiculum cordis pathemata speciatim fuerint concitata. De quo conferri possunt SIALPARTUS *van der* WIEL *Cent. I. observ.* 47. TULPIUS *obs. lib.* 2. *cap.* 27. & M. N. C. dec. I. ann. III. obs. 100.

OBSERVATIO VII.

Icterus chronicus sæpe recidivans.

Per litteras ante annum opem meam requisivit vir quidam Serenissimo Principi à consiliis, cujus uxor aurigine sæpius recurrente diu afflicta nullis hactenus remediis ad pristinam reduci sanitatem potuit. Ipsa autem quadraginta & duos annos nata, staturæ mediocris corporisque multo sanguine turgidi, vitæ sedentariæ & victui crassiori dedita illibatam semper præ se tulit valetudinem. Verum, elapso abhinc decennio, quum sub ipso mensium fluxu prægelida hyeme aliquot milliarium iter conficiens corpus nimium refrigerasset, menstrua per uterum purgatio, quæ à primo eruptionis tempore semper recte se habuit, mirum quantum cœpit immutari, atque

mox

mox parcior, mox copiosior, mox per plures, mox per pauciores secessit dies, nullumque servando ordinem modo anticipavit, modo postposuit. Quare varia suborta fuerunt pathemata; quibus ante biennium accessit ipsa icterica passio, quæ convenienti quidem remediorum ope remisit, sed post anni dimidium denuo invasit, & abhinc singulis fere mensibus circa consuetum menstruum tempus inopinato rediit, absque ullis sui adventus indiciis. Novissimam vero accessionem hæc præcesserunt signa: sensit ægra vehementes in dorso & inter scapulas dolorea cum præcordiorum anxietate & alvi obstructione, in quam etiam extra paroxysmum valde erat proclivis. Exceperunt vomitus, & tum flavus in universo corpore prodiit color. Ego igitur ut satisfacerem mariti precibus, ad hocce malum præcavendum hac usus sum medendi methodo. Primo omnium, ratione diætæ commendavi sufficientem corporis exercitationem & ut ægra, a cibis fumo induratis atque salitis abstinendo, juscula cum radice graminis, cichorei, asparagi &c. cocta; pro potu vero ordinario decoctum radicis chinæ & sarsaparillæ sedulo adsumeret. Dein ex medicamentis ad alvum apertam servandam suasi passulas rhabarbarinas, interposito salis nostri aperitivi ad drachmam unam usu, alternis diebus capiendas. Tum inter epulas elixir nostrum viscerale balsamicum & circa tempus, quo paroxysmus invadere consuevit, elixir quoddam antispasmodicum, quod liquorem anodynum mineralem, essentiam croci, castorei & succini habebat, ter in die capiendum obtuli. Denique, ubi dolores urgerent cum spasmis & flatibus, clysma emolliens & carminativum ano injiciendum & circa instantem mensium periodum pilulas nostras balsamicas alternis diebus sumendas curavi. Quibus, benedicente Numine, effectum est, ut malum primo tarius accederet, & postea a cura vernali cum fonte Selterano recte instituta penitus cessaret.

Epicrisis.

Varia sunt, quæ ex hoc casu annotari merentur momenta, quorum potissima recensebimus:

1) Egregie docemur, fœminas sub menstrua purgatione, a frigoris vehementia cohibita perfacile, nisi mox accommodata succurratur medicina, in statum valetudinarium conjici posse; ex quo difficulter admodum emergunt.

2) Intelligimus, ab irregulari mensium successu, concurrente simul ex diætæ vitio plethora, generari spasmos, qui naturalem bilis ad intestina cursum sufflaminando, icterum sæpenumero producunt; & quum circa mensium tempus in ejusmodi subjectis semper solent esse vehementiores, non mirandum arbitror, cur tum temporis novæ mali factæ fuerint accessiones.

3) Confirmamur, morbos ejusmodi chronicos remediorum tam diæteticorum quam pharmaceuticorum usu omnino vinci posse & superari, sed ut convenienti dosi, tempore & ordine adhibeantur necesse est.

Observatio VIII.

Icterus febri biliosæ junctus. Puer duodecim annorum, à largiori uvarum acidarum esu febre corripiebatur biliosa, cui adjungebatur icterus, cum tumore circa hepatis regionem subduro & ingenti præcordiorum anxietate ac inquietudine stipatus. Urina simul reddebatur atramento similis, & feces alvinæ per integros tres dies secedebant nigrescentes. Hinc ego vocatus dedi pulveres absorbentes leniterque nitrosos, cum rhabarbaro mixtos, quos parva sed iterata dosi offerre jussi. Pro potu commendavi lac ebutyratum; & exterius dextro hypochondrii lateri apponendum suasi cataplasma supra descriptum; quorum remediorum usu egregie demum convaluit.

Epicrisis.

Quæ recensuimus mala jure meritoque à perversa uvarum comestione sunt deducenda. Nihil enim infantibus majores creare molestias potest, quam fructus immaturi & acidi, in copia adsumti, eo quod non modo alvum adstrictiorem bilemque corrosivam reddunt, verum etiam chylum & lympham coagulando, visceribus sanguineis obstructiones inferunt, quæ si in hepate contingunt, prona ad icterum via patet. Et hinc est, quod etiam ob pomorum acidorum usum icterum observaverit RHODIUS *Cent. III. obs. XIX.*

2) Ego quoque non raro icterum à vermibus vidi subnatum, concurrente simul febre vaga. Tum vero infusum rhabarbari cum passulis, interposito pulvere salino, ex tartaro vitriolato, nitro & cornu cervi usto egregiam commodat operam. Quod si vero

3) icterus, sicut in nostro casu, febri jungitur & pulsuum adest celeritas cum siti orisque ardore, lac ebutyratum, præsertim mense Maii, præsentissimæ est efficaciæ, quod jam olim SIMON PAULI *in botan. quadripart. pag.* 30. in tali casu summopere commendavit.

Plura de ictero exempla reperire licet in Responsf. ac Consult. medicin. Sect. III. Casu XVII. XIX. LVII. & CXIX. Speciatim vero de doloribus & spasmis à calculo felleo ortis vid. Med. System. Tom. IV. P. II. Sect. II. Cap. III.

CAPUT XIII.

De cachexia & chlorosi.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

DE cachexia acturi in limine statim hujus disquisitionis monendum esse ducimus, quod sub hac voce pravum & subtumidum corporis habitum, cum fœdo cutis colore junctum intelligamus; qui à vitiosi seri abundantia viscerumque tono dejecto oriundus singulas corporis functiones perturbat & labefactat insigniter. *Cachexia definitio.*

§. II.

Veræ & essentiales morbi cachectici notæ hæ sunt potissimæ: color cutis pallidus cum virore albicans & flavescens; corpus, paullo plenius & tumidius, tactu frigidum & molle adparens, neque minus infirmum & grave cum vacillatione crurum & anhelitu, præsertim sub adscensu scalarum difficili, pedum intumescentia ac inflatio, mentis torpor, animus deses, somnus gravis, palpebrarum intumescentia, pulsus tardus & mollis, urina alba & turbida. *Signa essentialia.*

§. III.

Historia morbi à Cæl. Aureliano tradita.

Equidem cachexiæ nomen HIPPOCRATI ignotum fuiſſe videtur; ejuſdem tamen non adeo obſcura mentio & expoſitio ſub morbis lienis *lib. de intern. affection.* paragrapho 34. & 35. legitur. Omnium optime vero à CÆLIO AURELIANO & ARETÆO ſpecialibus & propriis ſignis hæc morbi ſpecies, cum ſubjunctis cauſſis, delineatur. Quare pretium erit operæ, quæ de iis prodiderunt, huc adponere. Primo CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. Cap. VI.* hæc profert: *cachexia, ſive malus corporis habitus naſcitur intemperantia ægrotantis, vel curatione mala medicantis, aut poſt ægritudinem tardæ reſumtionis cauſſa, item ex purgantibus ſæpiſſime datis, vel ex ſaxea duritie hepatis, aut lienis; vel ex fluxu hæmorrhoidum longiſſimi temporis, item ex febribus longo tempore corpus afficientibus, aut materia purulenta collectionibus, aut vomitu poſt veſpertinos cibos, & his ſimilibus. Eſt autem ipſa quoque paſſio ſæpiſſime hydropis antecedens cauſſa aut macularum in ſuperficie corporis; ſequitur cachecticos pallor ſubalbidus, aliquando etiam plumbeus color, debilitate tardus ac piger corporis motus cum inflatione inani, aliquibus etiam ventris fluor cum febricula in plurimis latente, quæ circa veſperam magis augetur; pulſus creber ac tenſus, cibi faſtidium & vini major appetentia, urina fellea & extenſio venarum.*

§. IV.

Ab Aretæo deſcripta.

Dein ARETÆUS *lib. I. cap. XVI.* hunc morbum ita deſcribit: *cachecticos ſequitur corporis gravitas, pallor ſubinde repetens, venter flatibus refertus, oculi concavi, ſomni graves, torporem afferentes; flatibus pedes intumeſcunt. In ventre ac in omni corpore caloris imbecillitas eſt, ad omne opus abjectus & proſtratus animus; ſudor pruriginoſus, tarde ſpiritum ducunt, arteriarum motus languidi, debiles ac frequentes ſunt. Extrahitur morbus in multum tempus; inteſtinorum difficultas adeſt continua. Alimenti elaboratio ad coctionem pertinens debilis admodum atque invalida eſt. Labis hujus cauſſa ſunt: hæmorrhoidum ſuppreſſio & conſuetorum vomituum retentio & ab exercitationibus quies, & ab ingentibus laboribus otium.*

§. V.

Cachexia in virginibus dicitur chloroſis.

Quem in genere cachexiam dicunt morbum, is in virginibus, quæ nondum menſes expertæ ſunt, aut ſi ipſi inordinati & parciores fluunt, chloroſis denominatur, itemque morbus virgineus & febris alba; de qua maxime agit HIPPOCRATES *libr. de virginum morbis*, nihilque aliud, quam cachexiæ ſpecies eſt, iiſdem, quibus cachexia, ſignis ſeſe prodens: facies enim eſt pallida, interdum ſubflava, labiorum inſolitus pallor, oculorum ſubſiſtentia, palpebrarum livor, ingens membrorum laſſitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas & ad movendum inertia, adpetitus dejectio, cum nauſea & vomitu, ſomnus turbulentus, pulſus languidior; urina citra colorem mingitur valde aquea in progreſſu turbida. Accedunt frequentiſſime, præſertim ſub ſcalarum adſcenſu, reſpirandi difficultas, cordis tremor & palpitatio, intumeſcentia & inflatio pedum. Sæpius quoque junguntur pathemata cardialgica cum intercurrentibus capitis doloribus & animi deliquiis.

§. VI.

Cauſſa proxima.

Quod cauſſam noſtri morbi ejuſque accidentium proximam attinet, hæc ipſa quidem conſiſtere videtur in nimia ſanguinis impuri & humorum viſcidorum ac minus ſpirituoſorum abundantia, ob naturalem tonum, vigorem & robur partium ſolidarum, maximeque viſcerum chylificationi, ſanguificationi & depurationi inſervienium valde labefactatum in corpore collecta. Etenim ob partium fibroſarum & vaſculoſarum atoniam lentior & tardior fit ſanguinis circuitus, & hinc ſecretionum æque ac excretionum negotium ſaluberrimum imminuitur; unde ſordes excrementitiæ, viſcidæ, bilioſæ, ſalſæ & feroſæ, quæ in hepatis & renum colatorio ſecerni & foras ejici debent, maxima ex parte retentæ impurum plane ac intemperatum reddunt ſanguinis ſerum & ſuccum nutritium. Temporis ſucceſſu fibræ motrices illius ſubcutanei cribri æque ſuo naturali privantur robore; quare hæ ſordes minus rite & feliciter per cutis colatorium colari poſſunt ac rejici; unde in corpore reticulari, cuticulam & cutim intercedente, à tincto ſero pallidus, ſubviridis & flaveſcens color cum aliquali corporis intumeſcentia ſuboritur, ipſaque nutritio penitus depravatur. Et quoniam ſub tam depravato ſanguinis & humorum ſtatu ſubtiliſſimum illud ac tenuiſſimum cerebri & nervorum fluidum, quod veteribus naturæ, recentioribus ſpirituum animalium nomine veniens fibris ſolidis vigorem & vim elaſticam conciliat & functionibus quoque animalibus præeſt, non amplius à ſanguine & lympha probe temperata & pura, ſed multis aquoſis, viſcidis & vappidis contaminata ſordibus nutritur ac ſuſtentatur; conſequens omnino eſt, ut illud ipſum inſignem contrahat labem ejuſque vis ac energia tam in animalium quam vitalium actionum negotio mirum quantum labaſcat & imminuatur. Unde non mirum videri debet, ſi ingens corporis gravitas & languor, adpetitus proſtratio, ad ſomnum & ſoporem proclivitas, animi triſtitia ſenſuumque torpor ſimul juncta infeſtant.

§. VII.

Cauſſa mediata ſunt: habitus corporis ſpongioſus.

Ad tantam vero ſanguinis & humorum dyſcraſiam & quæ abhinc proxime emergit, cachexiam maxime omnium viam pandit habitus corporis à natura valde laxus & ſpongioſus, qui in fibrarum motricium mollitie, vaſorum exilitate & copia tendinumque tenuitate conſiſtit. Quare etiam ſequiorem ſexum præ virili omneſque eos, qui ſanguineæ & phlegmaticæ ſunt complexionis, præ aliis noſtro morbo valde obſervamus obnoxios. Nam ejuſmodi corporis ſtatus & habitus ad ſanguinem & ſerum in majori copia generandum admodum eſt idoneus; & quia ſanguis in hiſce ſubjectis circulatur tardius, evadit ſpiſſior, lentior & ad exiguos excretoriorum, maximeque hepatis canaliculos obſtruendos magis aptus.

§. VIII.

Vita ſedentaria & intemperantia in victu.

Otioſum quoque vitæ genus & plenaria à laboribus conſuetiſque exercitationibus quies & remiſſio, non modo experientia, ſed etiam ARETÆO *loc. cit.* teſte, recte cauſſis adnumeratur procatarcticis, eo quod ad humorum copiam, impuritatem, tardiorem circulum, ſtagnationem viſcerumque tam ſanguificationi quam depurationi dicatorum obſtructiones permultum confert. Quæ quidem mala eo magis incidunt, ſi

major

major ciborum, præsertim inflantium, viscidorum, bellariorum, acidorum & qui difficilius dissolvuntur, est adpetentia, quam natura debilis & viribus exhausta ferre, digerere & in utilem probeque temperatum succum chylosum potest convertere; unde ingens cruditatum acidarum æque ac viscidarum est proventus, quæ dein primum impuritatis in massa humorum fundamentum existunt. Valet enim omnino commune illud proverbium: vitium primæ concoctionis, quæ fit in primis viis, non facile corrigitur in secunda, quæ in visceribus sanguificationi & depurationi inservientibus peragitur, multo minus in tertia, quæ actu nutritionis absolvitur.

§. IX.

Potus. Potus quoque, circa quem varii committuntur errores, varie ad nostrum affectum tam in sexu sequiori quam nobiliori disponit. Fœminæ enim ut plurimum parum adsumunt potulentorum, ita ut sæpius vix semel intra unius diei dimensum bibant: per quotidianas autem, quæ in corpore fiunt, excretiones multum à massa sanguinis & humorum decedit fluidi; quod nisi restituitur, necessario humores evadunt spissiores & ad liberiorem per minima vascula circuitum minus apti; ad infarctus contra & oppilationes, quæ nostri mali caussa existunt, magis idonei. Nostro jam tempore largior potus Coffee nimis concentrati usus in sexu sequiori præcipua existit caussa chloroseos, præsertim quando fœminæ, vitæ nimis otiosæ deditæ, & quæ adstrictioris sunt alvi, ipsum cum multo saccharo quotidie bibunt. Tali enim ratione spissior jam existens sanguis multis sulphureis, adustis & oleosis imbuitur particulis; quarum nisi sufficiens cum ipsa bile per hepatis ductus excretorios fit separatio, & qualitas & color lymphæ immutetur necesse est. Neque ex alio fonte derivanda videtur ratio, quod purpuræ scorbuticæ hac hominum ætate sint familiarissimæ. In sexu vero nobiliori peccatur quam maxime nimia potus spirituosi, vinosi & consistentioris cerevisiæ abundantia, utpote quæ non satis liquidos & tenues humores reddunt vitales, sed potius, eorum coagulum inducendo, ad nostrum morbum permultum conferunt momenti.

§. X.

Aëris intemperies. Neque minorem in nostro malo ingenerando obtinet potentiam prava aëris, maximeque frigida & humida intemperies, dum externam corporis superficiem aut constringendo aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet. Hinc etiam observamus, sub atmosphæra nebulosa & turbida diutius persistente & ventis simul ex occidente flantibus, itemque tempore vernali & autumnali, aut si quis in locis valde humidis, paludosis humilioribusque conclavibus commoretur, vel dormiat, frequentem morbi cachectici esse proventum.

§. XI.

Animi pathemata. Aditum quoque ad nostri affectus genesin animi faciunt pathemata, quarum ea est vis atque potentia, ut proxime in partes nervosas, maxime omnium vero in ventriculum & universum intestinorum canalem mere nervosum & membranaceum agendo, motum harum partium peristalticum functionemque naturalem valde imminuant & labefactent. Nocent vero quam maxime & ad invehendam cachexiam & chlorosin admodum disponunt gravis terror, diuturnus mœror & suppressa iracundia, eo quod excretiones sanguinis criticas per menses ac hæmorrhoides vel nimis augent, vel retardant & cohibent.

§. XII.

Enim vero, & certa ac frequens observatio, *Sanguinis excretiones imminutæ.* & probatissimorum medicorum auctoritas confirmat, quod nimis imminutæ alias salutares & criticæ sanguinis superflui per uterum & anum expurgationes non modo cachexiæ & in fœminis chloroseos, verum etiam aliarum gravissimarum & pæne incurabilium passionum præcipuæ caussæ existant. Nam quandocunque sanguis consuetum exitum per ordinarias has vias, vel ob spasmos, vel ob nimium crassorum humorum infarctum non habet, stagnat, vitiatur, corrumpitur & ad vasa regurgitat majora & viscera; quorum tonum, ac functionem vitiando varia & gravia pathemata in remotis etiam partibus sæpius excitat. Morbus ille, virgineus, qui indigitatur & circa pubertatis tempus virgines viro jam maturas frequenter infestat, unice ab impedita hac expurgatione sua mutuatur incunabula. Id quod perpulchre explicat *Joannes* LANGIUS *in Epist. medicin. lib. I. ep. XXI.* his verbis: *id temporis natura duce sanguis menstruus ad matricis loculos & venas ab hepate defluit: qui quum ob illarum angusta oscula, quæ nondum patuerunt, viscosis quoque & crudis humoribus obstructa & denique ob sanguinis crassitiem erumpere non possit: tum rursus per venæ cavæ majorisque arteriæ propagines ad cor, hepar, diaphragma & præcordiorum venas regurgitat: capiti quoque bona pars impertitur & circa viscera accidentia gravia parit, dyspnœam, tremulum cordis palmum, hypochondriorum inflationem, stomachi fastidium, cardialgiam.* Sed eadem mala non tantum virgines & juvenculas, sed & conjugatas, quin imo seniores eo corripiunt tempore, quo fluxus mensium secundum naturæ ordinem solet cessare, vel ubi ille ex quacunque alia caussa fuerit suffaminatus. Nec dissimili ratione in sexu nobiliori consuetus hæmorrhoidalis fluxus suppressus, qui robur ac tonum partium dejiciendo, vasa pravorum succorum copia implet, ad affectum cachecticum concurrit.

§. XIII.

Verum enim vero, nihil quoque frequentius *Sanguinis excretiones nimiæ.* evenit, quam ut post enormes & fere incompescibiles, sive per uterum sive per venas sedis hæmorrhagias, nec non per graves vulnerationes, chronici & rigidi sic dicti valdeque pertinaces morbi, quales sunt cachexia, leucophlegmatia, anasarca, œdemata pedum, vel etiam atrophia, cum summo virium languore, enascantur. Sicut enim omnes partium functiones, ubi secundum naturæ ordinem fieri debent, à convenienti sanguinis probe temperati copia ejusque libero per omnes canales progressu & circulo sustentantur, & inde robur ac vigorem suum accipiunt: ita necesse est, ut, exhausto pæne vitali ejusmodi fluido, ingens partium & viscerum fiat imbecillitas, & ingens functionum præstandarum læsio ac imminutio. Maxime omnium vero ventriculus cum adnexo intestinorum canali suos patitur manes, quippe cujus atonia & imbecillitas imminutam quoque concoctionem & ob corrupta alimenta multas parit cruditates, quæ in venas & habitum corporis transeuntes non modo vitiosam efficiunt nutritionem, sed & ipsa viscera sanguificationi humorumque

rumque depurationi dicata, ut sunt hepar, lien, renes, &c. insigniter lædunt, & quo minus munere suo rite fungi possint, prohibent. Accedit & illud, quod deficiente justa sanguinis & humorum copia minima & capillaria vasa, maximeque ea, quæ tum secretioni utilium, tum excretioni inutilium succorum inserviunt, non aperta maneant, concidant & angustentur, adeoque longe magis suo defraudentur munere; unde iogens impuritatum origo.

§. XIV.

Morbi tragressi & perversa curatiomes. Nec aliam subesse puto rationem, quam nimiam boni & laudabilis sanguinis jacturam, quod ii potissimum, qui à longis morbis, maximeque à febribus & dysenteria nondum plenius convaluerunt, sed adhuc imbecilles plus ciborum ingerunt, quam languida ventriculi actio digerere potest & in bonum succum transmutare, cachexiæ admodum sint expositi. Quod mali, experientia teste & antiquissimis medicorum consentientibus, & illis frequentius evenit, qui per pravas & imprudentes morborum curationes, quales cum fortioribus purgantibus, vel etiam adstringentibus ad nimias hæmorrhagias, & paroxysmos febrium supprimendos instituere solent, nimis sunt debilitati. Etenim, pessimæ omnino indolis ista sunt medicamina, quæ vires, in quibus omnis naturæ energia residet, nimium exhauriunt: qualem censum jure prope suo subeunt drastica evacuantia, & quæ minimos tum inutilibus excernendis tum humoribus depurandis dicatos canales constringunt & obstipant remedia, quibus imperiti medici non modo nostrum affectum, sed & alios plures eosque lethales morbos accersunt sæpissime.

§. XV.

Differentia cachexiæ ab aliis morbis. Quoniam nostrum affectum cum aliis morbis multum intercedit affinitatis, operæ erit pretium, ut enodemus, in quantum illis accedat, & in quantum discrepet. Primo itaque sciendum est, cachexiam a chlorosi & fluore albo quoad essentialem morbi indolem minus differre, sed tantum quoad sexum & subjectum, sive sedem caussæ, quæ in nobiliori sexu in ventriculo & hepate, in sequiori vero in his & utero simul quærenda est, aliqua ex parte discrepare. Neque minorem cachexia cum cacochymia alit convenientiam; siquidem hæc æque ac illa ingentem impurorum in vasis supponit præsentiam, tantum quod magis ab intemperantia & primæ digestionis vitio, quam à prava reliquorum viscerum naturalium constitutione enascatur; unde ex majori cacochymiæ gradu, qui in nutritione depravata consistit, ad cachexiam demum fit transitus. Deinceps & illud probe observandum est, quod non omnis fœdus & pallidus faciei adspectus pro essentiali cachexiæ charactere haberi debeat, utpote qui ab omni graviori morbo sæpissime remanet, & vel ex collecta vitiosorum humorum in primis viis colluvie, vel ab iracundiæ affectu suppresso, vel à spasmo ventriculi oritur, sed convenientibus remediis facile cedit. Multum quoque cognationis cachexia habet cum ictero. In utroque enim affectu nutritio est depravata, faciei & cutis color luridus, virium languor, mentis torpor, viscerumque & ventriculi magna atonia & læsio; nihilo tamen minus in eo ponenda erit differentia, quod in ictero à sola bile ex biliferis ductibus, vel obstructis, vel spasmodice constrictis, per vasa lymphatica ad sanguinis massam regurgitante hæc mala origines sumant, quum contra in cachexia ventriculus, lieo, hepar renesque simul graviter afficiantur, adeoque hæc gravior & rebellior sit, ita prorsus, ut, nisi curetur, in icterum nigrum transeat. Differt quoque affectus noster ab anasarca & leucophlegmatia, utpote in his major partium inferiorum observatur inflatio atque durities & post impressionem digitorum foveæ relinquuntur; quod in cachexia, nisi jam proxime ad horum affectuum gradum accesserit, minus contingit. Neque dein negligenda est, quæ cachexiam & atrophiam intercedit differentia. Equidem in utroque morbo magna partium fluidarum peccat impuritas, viscerum atonia & nutritionis vitium; ast in atrophia corpus extenuatum indies magis magisque contabescit, & nulla prorsus adest nutritio, quæ tamen in nostro affectu vitiosa est & copiosior; unde corpus plerumque ampliorem habet molem. Denique etiam discrepat cachexia à scorbuto. Nam in omni quidem scorbuto est cachexia & vix reparabilis humorum dyscrasia, ex variis doloribus, exulcerationibus cutisque defœdationibus conspicua, quæ vero in cachexia nondum ad tantum pervenit gradum. Quod si vero hæc junguntur accidentia, dici solet cachexia scorbutica.

§. XVI.

Quoad prognosin nostri mali id tenendum esse arbitror, quod cachectici pro varietate ætatis, temperamenti & vitæ generis multum omnino inter se discrepent, & pro majori vel minori humorum viscerumque labe faciliorem vel difficiliorem recipiant sanationem. Ita, si ætatem respicimus, senes præ juvenibus, eo quod ipsa senectus cachexiæ species est, nostro affectu longe gravius afficiuntur; imo non raro exinde in atrophiam & marasmum incidunt. Dein, quæ subito nascitur cachexia, uti fere ob intemperantiam pravamque ciborum digestionem post longos morbos evenit, facilius tollitur, quam quæ ex viscerum vitio hepatisque vel lienis scirrhosa obstructione paullatim succrescit. Hinc etiam ubi viridescens & in nigrum vergens color adparet, qui plerumque latentis viscerum læsionis, ob corruptæ bilis admixtionem, indicium præbet, majus periculum subest, quam ubi pallidus tantum color, qui solam phlegmatis abundantiam subindicat, cutim occupaverit. Præter hæc sciendum quo diutius malum inhæsit, quo major jungitur spirandi difficultas, hypochondriorum tensio atque durities, & quo magis vires labascunt, ut syncope quoque intercurrat, eo plus reformidandum esse periculi. Neque facilem curationem admittit, ubi ex hæmorrhoidum fluxu vel prægresso, vel sæpius recurrente malum fuerit suborium. Nullus insuper datur morbus, qui tam facile in hydropem tam anasarcam quam ascitem, in atrophiam & ipsam quoque hecticam inclinat, quam ipsa cachexia, præsertim nisi mox ab initio convenientibus succurratur remediis. Chlorosis denique, si modo non negligitur, non adeo periculosa est, neque ad longum tempus durat, sed vel matura mensium restitutione solvitur, vel in juvenculis virginibus solo conjugio feliciter curatur. Mulieres vero, quæ diutius chlorosi laborarunt, aut steriles fiunt, aut morbosam ac debilem edunt prolem. *Prognosis.*

CURA.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Expositis itaque & pervestigatis nostri affectus caussis, ordinis postulat ratio, ut iisdem submovendis aptam & accommodatam inveniamus medendi methodum, quæ, nostra quidem sententia, sequentibus absolvitur indicationibus. Primo quidem eo respiciendum ducimus, ut sanguis & humores crudi, spissi & impuri corrigantur & per congrua emunctoria è corpore ejiciantur; horum vero loco subtilis chyli, sanguinis & humorum promoveatur generatio. Dein, ut reseratis viscerum minimorumque vasorum oppilationibus liber & æquabilis sanguinis per omnes corporis tam externas quam internas partes restituatur circuitus, & denique, ut nimis dejectus ventriculi & intestinorum viscerumque tonus roboretur.

§. II.

Quæ humorum correctioni & evacuationi inserviant?

Primum itaque, antequam ad humorum pravorum respiciatur correctionem, opera medico danda est, ut fontem præcludat, ex quo ejusmodi humoribus majus accedit incrementum. Fontem hunc constituit ventriculus cum adnexo intestinorum canale, ex quo cruditates prodeunt viscidæ, mucidæ, acidæ, quæ per incidentia digestiva corrigi & ad mobilitatem debent præparari, quo eo commodius possint eliminari. Huic scopo quam maxime commoda sunt salia sic dicta neutra, cujus generis sunt; tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, solutio oculorum cancri cum succo citri, terra foliata tartari, sal polychrestum, sal Carolinarum, Egranarum, tartarus tartarisatus, sal absynthii, quæ cum sufficienti aquæ vehiculo soluta oportet exhibere. Hæc quippe si repetita, vel majori præbentur dosi, præter effectum incidentem & resolventem, alvum quoque movent & sordes efficaciter educunt. Quod si vero non suffecerint, post ejusmodi præparationem evacuantia subjungenda veniunt, quæ ex myrrha, gummi ammoniaco, extracto rhabarbari, absynthii, panchymagogi Crollii, cinnabari, succino & sale succini, sumtis ad drachmam dimidiam æqualibus partibus parantur. Ex scrupulo uno possunt formari pilulæ viginti, totidemque adsumi. Spectant huc etiam præ omnibus aliis nostræ pilulæ balsamicæ, quæ tonum & robur ventriculi labefactatum simul egregie restituunt & confortant; vel etiam in forma liquida infusum vinosum apparari potest ex radice pimpinellæ, armoraceæ, cichorei, rhabarbaro, agarico, corticibus aurantiorum recentibus, summitatibus centaurii minoris, cremore tartari & passulis minoribus, quod quotidie in aurora per dies decem sufficienti quantitate erit hauriendum. Neque minorem spondet efficaciam aqua Sedlicensis ad libram dimidiam cum syrupo florum persicorum, vel cichorei cum rhabarbaro, aut rosarum solutivo ad unciam unam alternis diebus per vices potata. Si vero alvi nimia est strictura, consultius est, per leniter evacuantem potionem mannatam, quam mannæ electæ unciæ duæ, cremoris tartari drachma una, rhabarbari & nitri purificati drachma dimidia, in aquæ fontanæ unciis octo soluta constituunt, sordes educere.

§. III.

Obstructiones quomodo reseranda.

Expurgatis sic probe primis viis, operam navare oportet medicum, ut totam humorum massam puriorem & fluidiorem reddat, atque infarctos emunctoriorum canaliculos aperiat, quo eo melior sanguinis & seri fiat depuratio. Cui scopo obtinendo inserviunt decocta, ex radice sarsaparillæ, chinæ, scorzoneræ, cichorei, rasura ligni sassafras & cinamomo parata, quæ diluriora potui ordinario possunt dari, concentrata vero mane in lecto ad perspirationem liberiorem promovendam adsumi. Juvabit quoque interdum mane in lecto sudorem exspectare, qui elicitur, si essentia succini & pimpinellæ cum tinctura antimonii & liquore cornu cervi æquali pondere sumta ad quadraginta guttas ex decocto calido propinatur. Nec incongruum erit, pro re nata ad diuresin ciendam tincturæ tartari drachmam unam cum decocto interponere.

§. IV.

Ventriculi habenda est ratio.

Maxime omnium vero ventriculi habenda est ratio, cujus tono roborando aptissima sunt elixiria sic dicta stomachica; quæ inter eminent, elixir Michaelis stomachale in B. Parentis mei thesauro pharmaceutico descriptum, nostrum balsamicum in notis ad Poterium propositum, sal volatile oleosum cum tinctura tartari remixtum, elixir stomachale ex essentia gentianæ rubræ & corticum aurantiorum recentium, nec non elixir balsamicum ex extracto centaurii minoris, cardui benedicti, absynthii, gentianæ, myrrha, succino, croco, corticibus aurantiorum recentium sine menstruo spirituoso cum tenui salis tartari lixivio paratum. Quæ medicamenta, maxime si inter epulas, vel statim à cibis sumtis offeruntur, non modo ad alimentorum digestionem blandamque chyli spiritualscentiam conciliandam, verum etiam ad naturalem & balsamicam humorum temperiem restituendam viscerumque tonum roborandum, magnæ miræque sunt efficaciæ; sed ut paullo diuturnior usus accedat, necesse est.

§. V.

Aquarum mineralium usus.

Quod si hisce remediis morbus rebellis cedere nolit, ad aquas minerales, quarum eximius in cachexia tam virili quam fœminina usus est, deveniendum erit. Omnibus tamen hoc fine longe præferendas esse puto acidulas Pyrmontanas; quibus ego non semel sed sæpius chlorosin, ex mensium obstructione enatam, in corporibus etiam adspectu tenerioribus curatam novi. Ejusdem cum hisce virtutis sunt fontes Spadani, utpote ambo subtilissimo martiali elemento imbuti non modo spissos humores fluxiles & mobiles reddunt, atque obstructos emunctoriorum meatus reserant, sed & tonum ac robur viscerum augendo, sanguinis per universum corpus circuitum egregie promovent.

§. VI.

Martialium usus.

Præter jam recensitas aquas medicatas, martiali principio turgidas, alia quoque medicamenta martialia cum salinis & balsamicis maritata commodeque exhibita non inepte pro specificis & efficacissimis ad cachexiam & chlorosin sanandam habentur remediis. Utut vero variæ prostent martis compositiones chymicæ æque ac pharmaceuticæ, nulla tamen magis se mihi commendare videtur, quam crocus ejus subtilissimus, qui non ex chalybis, sed solius ferri, quod copiosius phlogiston recondit, cruda limatura, aqua pluviali conspersa & calori solari exposita conficitur. Præstat

tamen hoc medicamentum cum aliis accommodatis remediis permiscere. Hinc ego radicem pimpinellæ, ari, cinamomum acutum, sal tartari & saccharum, quæ insignem in humoribus incidendis præstant effectum, adjicere solitus sum, tam felici eventu, ut inde virgines, quæ chlorosi cum enormi capitis dolore aliisque symptomatibus stipata diu laborarunt, feliciter restitutas viderim. In forma liquida tincturæ martis pomata, cydoniata & cum succo citri parata, præsertim vero Zwolfferiana reliquis omnibus palmam præripiunt. Egregie tamen horum medicaminum intenditur efficacia, si cum sufficienti decocti supra descripti quantitate, vel etiam cum jusculis, quibus radices aperitivæ graminis, cichorei, petroselini, asparagi, fœniculi &c. incocta fuerunt, exhibentur.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa V. Sionem in cachexia ab excretionibus sanguineis suppressis. Si ullo in morbo, certe in cachexia apprime necessarium est, ut, quam primum fieri potest, malo occurratur; alias gravis metus est, ne, si curatio tardior accedat, in atrophiam, scorbutum & hydropem æger præcipitetur. Quod si igitur cachexia ob consuetam sanguinis excretionem suppressam corpus occupavit, operam dare medicum oportet, ut ipsa commodis remediis revocetur. Quo fine, nisi vires ex longiori mali persistentia enervatæ id prohibent, venam secare sanguinemque in parciori quantitate, sed iteratis vicibus, e. g. per triduum, detrahere juvabit. Quod auxilii genus jam olim ab HIPPOCRATE *in lib. de morb. mulier.* §. 3. commendatur, & iis potissimum saluti est, quibus solennis per uterum purgatio deficit. Inimicissima contra iis est venæ sectio, qui mole vitiosorum humorum turgidi parum sanguinis intra venas fovent.

§. II.

Circa usum thermarum Carolinarum. Præter dictam venæ sectionem prudenter institutam corporisque purgationem in cachexia ex mensium vel hæmorrhoidum obstructione suborta magna quoque vis residet in thermis Carolinis, quarum convenienti interno usu talismodi excretiones diu suppressas ego revocatas novi. Sed cavendum ab illis est, ubi morbus ex nimio hæmorrhoidum vel mensium profluvio originem traxit.

§. III.

Circa balnea. Sanguine in mensibus suppressis decenter detracto viscerumque obstructionibus per aquas minerales vel medicamina martialia remotis, fluxus nonnunquam sponte sequitur. Quod vero sin minus evenit, necesse est, ut ægræ per horæ circiter spatium immittantur balneo tepidiori, quod ex herba matricariæ, melissæ, artemisiæ, pulegii, sabinæ, floribus chamomillæ romanæ, salviæ, baccis lauri &c. apparatum ad stagnantes humores dissolvendos, mucidamque & tenacem seri materiam per uteri ostiola expurgandam sæpius deprehendi utilissimum.

§. IV.

Circa medicamenta validiora. Cachectici nunquam violentis tractandi sunt medicamentis; quem in finem sedulo fugienda sunt omnia validiora purgantia, sudorifera & balnea quoque calidiora, per quæ sæpe perniciosæ pravorum humorum ad nobiliores partes fiunt metastases.

§. V.

Circa martialia. Quoad modum utendi martialibus scire licet, quod 1) eorum efficacia per sufficientem corporis motum & exercitationem debeat promoveri, 2) cura ad dies decem & quindecim ita continuari, ut tertio vel quarto die lene purgans remedium, uti sunt pastulæ rhabarbarinæ interponatur, 3) quod sufficiens & diluens potus cum exacto vitæ victusque regimine simul in usum vocetur.

§. VI.

Conjugium in sananda chlorosi. Observavimus una cum HIPPOCRATE & PLATERO *in praxi* cap. XIV. virginibus pallidis ac morbosis, si nubant & viris jungantur, interdum prima nocte menses fuisse eruptos & in ordinem redactos, cum colore vivido & insigni incolumitate subsequuta; quapropter matrimonium ceu summum in hoc casu remedium commendare licebit.

§. VII.

Cautela circa tumores pedum. Pedes frigidi & tumidi in hoc morbo probe tecti & in moderato calore sunt servandi. Involvantur quoque linteis arcte constrictis, ut laxitas emendetur & promtior humorum ad cor fiat recursus. Quod si vero nimium intumescunt, sacculi calidi ex milio, furfuribus & sale confecti sunt imponendi. Circa pediluvia notandum, quod ipsa locum non habeant, ubi tumor jam invaluit, sed tum præter jam dicta rectius adhibentur frictiones cum linteis asperioribus calidis instituendæ.

§. VIII.

Diæta ratio. Quod denique diætam tam præservatoriam attinet quam curatoriam, aër frigido-humidus, nec non conclavia paullo decliviora, vaporosis humoribus repleta, pro somno capiendo sunt infensissima. Inter cibos autem eos potissimum, qui difficilius solvuntur, quales sunt fructus horæi, acidi, lacticinia &c. omni vitare modo oportet. Nocet quoque aqua sola pro potu sumta, quam ideo vino bonæ notæ Rhenano & Mosellano diluere præstat. In genere vero notandum, quod cachexiæ morbus a nimia ciborum comestorum copia sæpius oriatur & sustentetur; quare abstinentia & cura per inediam omnium pharmacorum vim in tali casu superat longissime.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cachexia à diuturno mœrore. Vir sacerdotali munere fungens, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, victui crassiori & cerevisiæ consistentioris potui adsuetus, per viginti annorum decursum singulis fere mensibus cum euphoria cruentas habuit sedes. At quum duobus abhinc annis ob detestandum filiæ patratum stuprum diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, salutaris hæc excretio hæmorrhoidalis sensim sensimque imminutior facta penitus demum substitit; unde appetentia ciborum periit, facies antea florida mutata fuit in flavescentem & flaccidam, pedes intumuerunt, difficiliusque nunc respirare cœpit. Consuluit itaque rei pharmaceuticæ peritum, qui vinum laxans singulis diebus mane per mensem & ultra bibendum obtulit, à quo sex septemve vicibus quotidie alvum deposuit. Potui ptisanam,

&

& ex cibis sola juscula avenacea in largiori copia haurienda commendavit, nec irrito effectu; utpote non modo tumor pedum cum reliquis symptomatibus ex voto remisit, verum etiam respiratio facilior inde facta fuit: nisi quod consuetus hæmorrhoidum fluxus in ordinem nondum redierit. Non multo post derepente æger in vehementes circa regionem lumbarem incidit dolores, cum urinæ multo sabulo refertæ secessione junctos, qui usque dum sæpius recurrendo misere nostrum cruciarunt. Ante anni vero quadrantem tumor utrumque pedem, maximeque sinistrum cum difficiliori anhelitu denuo occupabat: flatus simul sinistrum hypochondrii latus mirum distendebant & sæpius calculosæ concretiones, præcipue post esum unius alteriusve taleoli raphani rusticani sale conditi, cum urina excernebantur. Ego igitur consultus, quum vasa sanguine admodum turgida deprehenderem, ob pedes nimium tumidos venam in brachio secandam & loco cerevisiæ crassioris ptisanam ex hordeo, rasuta cornu cervi & corticibus citri bibendam suasi. Dein singulis diebus mane salis aperitivi, ex polychresto thermarum Carolinarum & nitri crystallisati æquali portione compositi drachmam unam in libra dimidia aquæ solvendam dedi tenueque jusculum superbibere, & alternis diebus circa horam decubitus pilularum nostrarum balsamicarum no. X. devorare jussi. Denique ad flatus discutiendos essentiam corticum aurantiorum liquori anodyno nuptam cum elixirio viscerali alternatim in prandio sumendam obtuli, esum raphani rusticani interdixi, ipsumque potius plantis pedum imponendum commendavi. Et sic intra mensis spatium, remittentibus sensim symptomatibus, fluxus hæmorrhoidum rediit saluberrimus, & jam melius æger habere cœpit.

Epicrisis.

Dilucide omnino ex præfata morbi historia adparet, quantam in universa motuum & functionum naturalium œconomia pervertenda gravique & chronico morbo per fluxus critici suppressionem arcessendo gravior & diutius inhærens animi affectus obtineat potentiam. Deinceps ut ut a vino laxante, singulis diebus per mensem cum abstinentia adhibito status cachecticus fuerit sublatus, mirum tamen non est, hunc non ita multo post rediisse, quum hæmorrhoidalis fluxus, a quo originem ipse traxit, nondum in ordinem fuerit redactus. Symptomatum complicatorum, me quidem judice, talis reddenda erit ratio: a suppressis hæmorrhoidibus ingens in intestinis crassis suborta est inflatio, quæ vasa iliaca & emulgentia simul comprimendo, tum pedum intumescentiæ, tum calculorum in renibus concretioni materiam & occasionem præbuit largissimam. In curatione mali prudenter adornanda eo præcipue respiciendum duximus, ut liberior sanguinis per intestina & vasa adjacentia compressa restituatur circuitus; quo scopo non modo venam, ob pedes tumidos, in brachio tundendam, verum etiam reliqua commendavimus medicamina.

Observatio II.

Cachexia ab inordinata vita & gravi mœrore.

Vir generosissimus, aliquot supra quinquaginta annos natus, fluxum hæmorrhoidalem nunquam expertus, in aula per plures annos strenuis vini, non optimæ semper notæ, interfuit compotationibus corpusque subinde venando sub varia tempestatis mutatione multum fatigavit; sed nihilo minus, admissa bis in anno venæ sectione, bene habuit. Ante annuum vero tempus, quum Principis excideret clementia, animum mox totum mœrori dedit; unde appetitus sequuta est prostratio, cum anxio circa scrobiculum cordis dolore acriter sæpius convellente. Jungebantur dein corporis macies & difficilis, præcipue sub adscensu scalarum, respiratio, molestæ hypochondriorum inflationes cum virium insigni decremento, colore faciei lurido & aliquali pedum intumescentia. Pulsus diurno tempore ferebatur tardus ac debilis, nunquam tamen intermittens, & circa vesperam paullo celerior cum levioribus æstus interni indiciis. Hinc ego consultus suasi, ut bis de die elixirium viscerale, liquori anodyno nuptum, & ante decubitum sal nostrum aperitivum & temperans adsumeret. Loco potus Theæ mane bibendum commendavi infusum theiforme; & quum pro potu decoctum ventriculus non ferre videretur, potum cerevisiæ Lœbeginensis permisi. Denique cataplasma ex floribus chamomillæ roman. macis & caryophyllis aromaticis in vino coctis, regioni stomachi sæpius tepide adplicandum & pedes tumidos surfuribus triticeis calefactis crebrius immittendos jussi, tam salutari effectu, ut intra trium mensium decursum major convalescentiæ spes appareret; siquidem pedes sub continuo madore & larga muci crassi ac viscidi per urinam secessione sensim sensimque detumescebant, appetitus erat vegetior, respiratio facilior, somnusque & pulsus magis naturalis. Ceterum circa hanc morbi historiam probe notari meretur, quod per præteritam hyemem generosissimus ægrotus multis vexatus fuerit catarrhalibus ad pectus defluxionibus, suffocationem non raro minitantibus, præsertim quum medicus ordinarius in tali paroxysmo venam in brachio secandam jusserit. Exspiravit tamen præfocationis metus a frequentiori clysterum in anum injectione.

Epicrisis.

Viri hujus generosissimi aulici valde inordinatum vitæ genus a longo inde tempore mihi perspectum sæpiusque æstimanti admirationi fuit, quod a morbosa afflictione ipse liber tamdiu permanserit; attamen quum ab ineunte fere ætate eidem adsueverit, consuetudo in alteram quasi naturam videtur conversa. Nota enim mihi sunt perplura ejusmodi exempla, ubi viri aulæ innutriti, sine notabili sanitatis detrimento diu vitam egerunt incolumem, donec tandem, ob infestum fortunæ casum, diuturno mœrore vel graviori animi perturbatione affecti, tota natura simul & semel cum omnibus functionibus succumbente, confestim in statum cachecticum, vix ulla medicina reparabilem conjecti sunt: ut usque eo clare pateat, quantam animi pathemata habeant potentiam, cacochymiam vitiosam diu latentem in actum deducendi, & in pessimum valetudinis statum convertendi. Curationem quod attinet, quum in nostro ægroto, ætate non adeo multum provecto propter continuam corporis exercitationem nec duriorem, vel firmiorem in visceribus obstructionem, nec polyposam in majoribus ramis concretionem suspicarer, ipsumque corpus non adeo pingue, sed bene transpirabile deprehenderem, convalescentiæ spem promisi, si modo vir generosiss. per aliquot menses strictam cum patientia & obedientia diætam servare accommo-

accommodatisque uti vellet remediis. Nec conceptam spem fefellit eventus; siquidem sub critica materiæ viscidæ per urinam evacuatione, quæ in statu cachectico-hydropico semper boni est ominis, symptomata remiserunt, & æger successu temporis integræ sanitati fuit restitutus.

Observatio III.

Cachexia desperata ab inordinata diæta.

Vir in quadragesimo ætatis anno constitutus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, texturæ firmioris, qui a primis juventutis annis comessationibus & poculis diligenter interfuit, maximeque spirituum vini magna in copia hausit; vix ephebus factus copulam iniit conjugalem veneremque strenue exercuit, nihilo minus præter ventriculi flatulentiam & febriles insultus incommoda valetudinis nulla unquam sensit. Ante aliquod vero tempus diuturniori afflictus mœrore subito incurrit difficilem respirationem cum magna virium jactura, pedumque sensim intumescentium vacillatione junctam. Succedit subtumidus habitus, faciei pallor, & æstus circa vesperam volaticus, cum insigni oris ariditate & siti stipatus. Præter hæc continui adsunt vomendi conatus ipsique vomitus, quibus tam esculenta, quam potulenta rejicere debet: alvus est aperta, sed flatibus distenta, urina secedit pauca & rubra, sedimentum deponens sat copiosum. Ego sub tam confuso rerum statu de recuperanda valetudine plane desperavi; ut tamen æger levamen quoddam acciperet & ad aliquod adhuc tempus vivus servaretur, ab usu medicamentorum abstinere, aërem mutare, & moderata diæta cum animi tranquillitate uti commendavi.

Epicrisis.

Hanc morbi historiam eo potissimum fine hic inserere placet, ut dilucide appareat, qua ratione per inordinatum vitæ genus natura debilitari & ad graves morbos, qui non statim se exserunt, sed succedentibus demum annis, præsertim graviori animi affectu accedente emergunt, disponi possit. Deinceps sciendum, sub tali corrupto morbi statu tantaque naturæ imbecillitate vix ullam medicamentis, etiam præstantioribus, superesse locum, sed omne, quod medicus tentare & efficere potest, id temperatis & lenioribus diæteticis debere perfici, quippe quæ optimum ejusmodi ægrotantibus dant levamentum. Graviter itaque errant ii medici, qui adversus tam fonticum morbum multis & validioribus remediis pugnandum esse sibi persuadent.

Observatio IV.

Cachexia à male curata quartana lethalis.

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, constitutionis sanguineo-phlegmaticæ animique tranquillioris, lucubrationibus cum vita sedentaria junctis admodum deditus & inde a multis jam annis defluxionibus catarrhalibus & rheumatismis cum latente febricula obnoxius, incidit autumnali tempore in febrem quartanam, quæ post sex septemve accessiones electuario quodam ex china chinæ confecto discussa, sed post aliquod tempus bis reversa eodem medicamento promte debellata fuit. In hujus vero locum successit corporis totius languor, appetitus prostratio, ingens à sumtis cibis præcordiorum compressio, somnus paucus ac turbulentus & insigne virium decrementum; quibus demum supervenit cum palpitatione cordis & pulsu intermittente dyspnœa, sub corporis motione & adscensu scalarum molestissima, nec non pedum intumescentia. Quum itaque uxor anxie meum efflagitaret auxilium, ego morbi caussa, quam præcedentem quartanam esse augurabar, & ægrotantis natura probe perspecta, difficilem mox curatu morbum judicavi; suasi tamen, ut præparato prius bene corpore fontes Egranos tepefactos cum congruis tam roborantibus visceralibus, quam laxantibus medicamentis biberet, ob aëris mutationem peregrinationem institueret, &, quam rarius antea adhibuerat, sanguinis detractionem, singulis anni quadrantibus admitteret. Sed hisce minus rite observatis, quum alius medicus sine horum remediorum ope levamen promitteret, æger non multo post in pejorem statum conjectus, viribus decrescentibus & lipothymiis subinde intercurrentibus, demum succubuit.

Epicrisis.

Medicamenta febrifuga, quæ inter merito cortex Peruvianus primas tenet, si minus circumspecte sed intempestive, non attenta ægrotantis natura morbique caussa, nec justa temporis, ordinis ac doseos ratione habita propinantur, in pessimum valetudinis statum, & juniores quidem in hypochondriacum, provectiores in cachecticum & hydropicum affectum facile posse conjicere, ego compluribus testari possum exemplis. Hæc quippe medicamina, quæ adstringendo potissimum vim suam exserunt, segnioris naturæ subjectis, præsertim in quartana ante sufficientem caussæ morbificæ correctionem oblata, minimos viscerum meatus, qui sanguinis & seri depurationi serviunt, occludendo, visceribus non modo vitiosam inferunt labem, sed & naturalem humorum crasin penitus deturbant, ut subito inde, nisi cito succurratur remediis, irreparabilis status cachecticus in scenam prodeat. In hoc nostro casu suspecta mihi fuit cordis palpitatio, pulsuumque intermissio cum respirandi difficultate, sub paullo validiori corporis motu ingravescens; quæ symptomata concretionis polyposæ indicium mihi sæpius dederunt certissimum; unde etiam prognosticon non adeo auspicatum circa hunc affectum proferre potui.

Observatio V.

Desperata cachexia à duplici caussa oborta.

Vir triginta annorum, laxioris & pinguioris corporis habitus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, qui hactenus crudo victui largiorique cerevisiæ crassioris potui adsuetus vitam egit sedentariam; autumnali quondam tempore, quum sub frigidiori aëre nudo capite diutius stetisset, febre corripiebatur continua, in qua ob urgentem sitim & aquam & cerevisiam secundariam magna bibebat copia. Convalescebat quidem, sed post aliquot hebdomades afficiebatur profluvio sanguinis ex utraque nare valde immodico & per duodecim fere horas durante. Adhibebantur venæ sectio & alia hoc fine utilissima remedia, sed sine effectu; donec tandem, superveniente lipothymia fluxus sponte cessabat. At vero brevi post facies antea rubicunda & florida suffundebatur pallore, oculi apparebant concavi, pedes semper frigidi & subtumidi a tactu digitorum retinebant foveam, appetitus cum viribus mirum languebat & difficilis sub levi motu aderat respiratio; quæ mala æger expugnaturus meam requirebat opem.

Epicrisis

Epicrisis cum curatione.

Ex variis subinde caussis statum enasci cachecticum, attenta observatione & experientia abunde satis intelligimus. Equidem principalis & proxima hujus mali caussa in vigore & robore solidorum, quo circulantur & depurantur fluida, deperdito consistit; attamen quæ huic principaliori progignendæ serviunt mediatæ & occasionales caussæ non unius ejusdemque sunt generis. In nostro casu vires solidarum partium destruxisse videtur, tum potus in febre & extra ipsam immodice adsumtus, tum nimia sanguinis per effrenem hæmorrhagiam amissio. Non semel enim sed sæpius experiri mihi licuit, homines phlegmaticos & obesiores, qui strenui sunt potatores, in hæmorrhagias & quandoque etiam in paralyticos affectus longe incurrere facilius, quam quidem eos, qui calidioris & sicrioris sunt temperaturæ, vix aliam ob rationem, quam quod à nimia seri copia facile infarctus fiunt viscerum sanguineorum, qui liberiorem sanguinis circuitum intercipiendo, ejusmodi congestiones & metastases sanguineas efficiunt. Et inde quoque fieri observamus, ut procera ejusmodi subjecta a nimia ciborum & cerevisiæ ingurgitatione progressu temporis macie valde extenuentur & demum sub plenaria virium & appetitus prostratione in atrophiam lethalem incidant. Si curationem respicimus, frustranea omnis est medicina, nisi in tempore hi heluones sibi temperant. Optimam tamen locant operam rhabarbarina & elixiria blanda stomachica, digestionem roborantia, quorum compositionem jam supra in ipsa curativa methodo docuimus.

Observatio VI.

Chlorosis à suppressione mensium. Duodeviginti annos nata virgo generosa, cui ante biennium exire primum recto ordine cœperunt menstrua, sed non multo post, quum iterato fluxu panem butyraceum calidum lacque frigidum adsumsisset, substiterunt, varias abhinc incurrit rectæ valetudinis læsiones; quales potissimum sunt, pedum gravitas, movendi impotentia, dolor circa præcordia post sumtum cibum pressorius & constringens, tantaque spirandi difficultas, ut vix per scalas adscendere valeret. Alvus præterea est adstrictior & flatibus, sinistrum præcipue latus distendentibus, turgida, facies pallida, pedes sunt tumidi & gelidissimi, pulsus arteriarum in manibus debiles, circa collum contra vehementiores; conjunctis simul per intervalla capitis doloribus atrocissimis. Ut igitur promoveretur, quæ usque huc suppressa fuerat mensium fluxio, adhibita quidem sunt, cum repetitis in pede venæ sectionibus, medicamina varii generis euporista, sed nullum ab omnibus misera tulit levamen. Neque ferre poterat pediluvia, quamvis temperatiora; quippe quorum usum mox cordis palpitatio, & leviuscula animi defectio insequi videbatur. Quare ut tandem a tantis liberetur malis, meum ægrotantis mater imploravit auxilium, & ut curam vernalem præscriberem vehementer à me petiit. Ego itaque suasor fui, ut primo omnium pedes ægra in perpetuo servaret calore & præmissis eorundem cum panno asperiori frictionibus, è vena tusa sex minimum cruoris uncias emitteret; post hæc vero per decem dies singulo mane hauriat nodulum, talis compositionis: Rec. rad. Zedoariæ, aristoloch. rotundæ, vincetoxici, ana unciam dimidiam, herbæ melissæ manip. unum, flor. cheiri pugill. quatuor, rhabarb. drachmas sex, folior. sennæ sine stipit. limat. martis, ana drachmas tres, cinnamomi, anisi stellati ana drachmas duas, cremor. tartari unciam dimidiam, passular. minor. uncias tres. C. D. S. species pro una & dimidia vini mensura. Dein elixirium nostrum viscerale ad sexaginta guttas in prandio assumendum obtuli, & denique ut loco cerevisiæ secundariæ, cui hactenus adsueverat, cerevisiam bene coctam & lupulatam biberet, corpusque, quantum fieri posset, motu & labore sæpius exerceret, commendavi.

Epicrisis.

Non semel sed frequentius per id temporis longinquum spatium, quo morborum curationibus vacavi, annotare mihi licuit, à solo pane ex siligine vel tritico cum vel sine butyro inter ipsum menstruum fluxum largiori in copia calide comesto pertinacem mensium suppressionem una cum doloribus circa scrobiculum cordis pressoriis alüsque pessimis symptomatibus fuisse inductam. Cujus quidem peculiaris effectus hæc videtur ratio, quod ob deficientem digestionem & dissolutionem multæ in prima regione vitiosæ cruditates & inde spasticæ stricturæ fuerint concitatæ, quæ ad totum excretionis salutiferæ negotium pervertendum sunt validissimæ; ut adeo discere liceat, quam caute & provide non modo circa cibos, sed & circa omnium rerum non naturalium usum, fœminæ, præsertim juniores & sensibiliores sub ipsa menstrua purgatione gerere sese debeant. Deinceps & illud dignum est, quod ex præfata morbi historia observetur, pediluvia, alias plane innoxia, & salutaris in ejusmodi casibus effectus nisi præmissa venæ sectione & pedum, qui plerumque frigidi sunt, fomentatione aut frictione, neque calida, neque tepida esse administranda: cutis enim stricturam augendo, majorem sanguinis ad præcordia reditum inferunt. Denique, ubi a propositis remediis fluxus non revertatur, rectum thermarum Carolinarum usum tam internum quam externum suasi, utpote quæ salutares aquæ ad menses in juvenculis substistentes revocandos nunquam non deprehenduntur utilissimæ.

Observatio VII.

Chlorosis cum menstr. hectica. Virgo nobilis, viginti quatuor annorum, sanguineo-cholerica, à primis adolescentiæ annis valde inordinatum habuit menstruorum successum; siquidem mox per duos menses sanguis plane nullus, mox admodum parca prodiit copia. Jam vero dimidia pars anni præteriit, quum omnis fluxus exspiravit: unde mille malorum origo. Incidit enim optima virgo in chlorosin, sive malum corporis habitum, ex pallido & sublivido faciei colore satis conspicuum, jam anhelose respirat, languore totius corporis, maximeque pedum gravativo afficitur, ciborum fastidio pressa, quæ adsumit alimenta, vomitu rejicit, totumque corpus, exsolutis prope viribus, indies magis marcore consumitur. Hæc mala expugnaturus medicus, vomitoriis, laxantibus & calidis pellentibus emmenagogis hactenus morbum aggredi fategit, venamque brachii sinistri tundendam curavit, sed tantum abfuit, ut levaminis quicquam attulerit, ut potius rebus in pejus ruentibus, nunc permolesta tussis ægram diu noctuque exerceret, & febri-

febriculosa intemperies cum frigore & insequenti aestu, insignem plantis pedum & volis manuum ardorem inducente, aliquoties de die, praesertim circa noctem, invadat. Anum praeterea obsident haemorrhoides coecae & tumidae, quae tanto ardore ac dolore furiunt, ut somnum prope omnem eripiant. In tam misero rerum statu posita virgo generosa petiit à me majorem in modum, ut ipsi consilio & auxilio succurrerem. Unde ego precibus annuens consilium dedi, ut praemissis per aliquot dies pediluviis, venam in pede secandam, & aliquot cruoris uncias detrahendas curet. Dein ad sanguinis circuitum aequabiliorem reddendum tussimque demulcendam praescripsi infusum theiforme, quo mane in lecto ad aliquot patellas epoto corpus ad lenem sudorem proliciendum disponere debuit. Posthaec ut ventriculi quoque digestio promoveatur, & cruditates acido-viscidae corrigantur, elixirium obtuli stomachale balsamicum & loco potus ordinarii decoctum temperatum adsumendum. Ad calorem hecticum internum refrenandum propinavi pulveres leniter nitrosos, item succum citri vel aurantior. cum corallIis & matre perlarum infractum, circa tempus somni ex aquis sedativa virtute imbutis, ut cerasor. nigror. melissae, flor. tiliae, primulae veris, &c. addita spiritus nitri dulcis & syrupi balsamici portione, capiendum. Denique quum generosam virginem ad irae adfectum valde proclivem deprehenderem, ab iis omnibus summo studio abstinere consului, quae animi tranquillitatem ullo modo possent turbare. Et haec sunt quae in praesenti morbi statu accommodata duxi remedia. Quo tamen specialius prospiciatur saluberrimo mensium negotio, nisi aquis medicatis, hoc fine utilissimis utendi copia daretur, circa eam temporis periodum, qua alias ferri consuevit menstrua per uterum purgatio, remedia, quae specifica quadam menses leniter ciendi virtute pollent, adhibenda putavi. E quorum numero praecipue eminent martialia cum aromaticis & balsamicis probe mixta. Ego itaque à longo abhinc tempore summo cum fructu alternis diebus adhibere solitus sum pilulas nostras polychrestas cum pulvere martiali tenuissimo remixtas, itemque tincturam succini probe alcoholisatam & minus spirituosam, frequentius potui inditam. Nec contemnendum pollicentur effectum frictiones in partibus inferioribus circa pubem, ilia, dorsum & pedes cum pannis calidis, praemissa harum partium cum unguento ex oleo liliorum alborum, vel axungia humana, oleo lavendulae & juniperi conflato inunctione, institutae saepiusque iteratae.

Epicrisis.

Quae aegram nostram excruciant symptomata, unice à critica illa & saluberrima sanguinis menstrui excretione suppressa sua ducunt incunabula. Deficiente enim vel prorsus intercepta talismodi consueta fluxione ingentem sanguinis & humorum massa contrahit dyscrasiam & impuritatem, ut nec nutritioni, nec partium corporis nostri functionibus vitalibus & animalibus praeesse amplius possit. Quod si itaque à pessimis his malis afflictas foeminas liberare debet medicus, opus maxime omnium est, ut sanguinis utilissima excretio naturali restituatur integritati humorumque massa ab impuris sordibus liberetur; quod tamen non ita facile, ut primo quidem intuitu putatur, perficitur, sed magna adhibenda est cautio, ne imprudenti bonorum remediorum adplicatione malum deterius reddamus, gravioraque arcessamus symptomata. Exemplo nobis luculento esse poterit perversa medici in praesenti casu curatio, utpote qui ante quam obstructa & angustata uteri oscula reserata humoresque fluxiles & ad excretiones apti facti fuerunt ingentem fluidis per emetica, purgantia, venae sectionem in brachio & emmenagoga, quae ex myrrha, croco, aloë & baccis lauri confecta reperi, fluidis introduxit motum, ut adeo non mirum esse debeat, si omnibus in pejorem statum conversis, molestissima tussis cum spirandi angustia & hectico calore juncta successerit.

Observatio VIII.

Rara observatio de peculiari urinae vaccarum in cachexia virtute.

Equidem non possum, quin candide hoc loco recenseam publicique juris faciam singularem plane & in libris medicorum haud facile obviam morbi cachectici, sive simplicis, sive cum incipiente hydrope juncti & quacunque ex caussa suborti curationem, quae cum urina vaccarum recenter excepta & loco aquarum mineralium per mensem & ultra singulis diebus mane ad mensuram dimidiam vel unam pota, felici admodum successu instituitur. Viginti jam & quinque effluxere anni, quum mihi, ad valetudinem Potentissimi Regis Prussiae tuendam, Berolini degenti primum de peculiari hac cura constitit. Retulit quippe mihi virgo, quae liberorum informationi vacabat, Gallica, esse ibi foeminam itidem natione Gallam, quae hac methodo vernali & aestivo tempore complures, maxime foeminini sexus, ex mensium obstructione & post puerperium chlorosi & cachexia laborantes, omnibus remediorum generibus nihil proficientibus, pristinae restituisset sanitati, & ipsa, quae haec mihi narrabat, sancta fide adseverabat, se ante annum misere afflictam eadem curatione integram recuperasse sanitatem. Ego hinc paullo magis de nova hac & prorsus mirabili medendi methodo sollicitus veritatem percontando eruere diutius institi. Adduxit itaque, me postulante, praefata virgo plures numero foeminas, quae narrato prius morboso suo statu itidem constanter adserebant, semet ipsas, hausta mane extra urbem in pascua ultra mensis spatium vaccarum urina feliciter fuisse sanatas, & exserere hoc remedii genus suam tam per alvum, quam urinam operationem, qua ciborum adpetentia paene emortua cum viribus mirum resuscitaretur. Tum ego urinae insignem quantitatem mihi adportari jussi & cum ea, quae sequuntur, feci experimenta: bona ejus parte in vasis stanneis super carbones lento calore inspissata, post multos emissos vapores deprehendebam magma flavescens, quod gustu exploratum instar bilis amaricans erat & salsum; affundebam spiritum vini rectificatum, & en! mox color extrahebatur flavescens; sal remanebat viscositati immixtum, quod mediae erat naturae & in aqua solutum saporis terrae foliatae tartari non absimilis. Unde collegi, praeclaram hujus remedii virtutem à sale essentiali herbarum, quibus aestivo tempore haec animantia vescuntur, esse deducendam; cujus ope non modo viscerum oppilationes reserarentur, sed & vitiosorum humorum per urinam & alvum promoveretur excretio, ut ideo nihil dubii sit, quin adversus complures morbos medicina sit efficacissima. Posthaec hujus remedii usum adhuc commendavi aliquibus, chronicis passionibus afflictis; attamen, quum foetidam hanc medicinam, nausea inde correpti, respuebant, plura circa ejus virtutes tentamina

instituere non potui. Interim, quum sub tractanda hac materia rursus in mentem mihi venerit, curioso lectori reticere nolui, hnc tantum commonefaciens, nisi ob squalidum fœtorem sola urina sine nausea in usum duci potest, melius fortasse poterit, quando sal ejus, facta evaporatione remanens & in aqua solutum offertur; quod vero, an eundem præstet effectum, aliis experiundum relinquo.

Observatio IX.

Cachexia in fœmina, aquis Lauchstadiensibus sanata.

Fœmina procera & gracilis, viginti & aliquot annorum semper largum & regularem habuit mensium successum. Accidit autem aliquando, ut, dum menstrua fluerent, vehementi percelleretur terrore; unde mox salutaris hæc excretio suppressa per longum tempus remansit. Varia hinc ingruebant valetudinis incommoda: lassitudo enim & gravitas membrorum cum lurido faciei adspectu subsequebatur, parum cibi sumebatur, pedes intumescebant, caput lancinante dolore satis vehementi quotidie fere afficiebatur, respiratio erat difficilior & febricula quædam non continua sed erratica, quæ nullam servabat periodum, cum magna siti per intervalla invadebat. Ego igitur in consilium adscitus, pulsum in manibus deprehendi valde languidum, qui contra satis vehemens & fortis erat circa collum & tempora; unde brachii venam secandam jussi & sanguinis valde fibrosi educebatur copia. Postea commendavi aquas Lauchstadienses, una cum balneo tepido circa vesperam adhibendo, & elixirii nostri visceralis usu bibendas. Integras tres septimanas durabat hæcce curatio, præmissa & interposita, ad sordes evacuandas, essentia rhabarbari cum tinctura tartari parata, vel etiam pulvere rhabarbarino cum cremore tartari confecto. Et optime res processerunt: melius enim ægra adpetebat, paullatimque vires recipiebat, respiratione simul reddita faciliori. Redibant quoque menses circa statum tempus, sed tantum viscidus instar loturæ carnis liquor parciori effluebat copia; qui tamen essentia succini, myrrhæ & croci successu temporis desinebat & sanguis naturalis reddebatur.

Epicrisis.

Fontes Lauchstadienses aquam vehunt puram & subtiliorem, sulphurei odoris, croco martis tenuissimo imbutam; quæ hinc etiam ab injectione gallarum mox purpureum & postea atrum induit colorem. Scripsi olim de viribus & proprietatibus horum fontium, quorum ego inventor sum, integrum tractatum, & certa adseverare fide possum, iisdem loco balnei decenter adhibitis atrocissimos dolores, membrorumque contractiones, cum malo ischiadico fuisse sublatas. Interne pariter eximii sunt usus; siquidem cum debito regimine, & sufficienti corporis motu potatæ febres chronicas, asthma & fœminarum quoque chlorosin fugarunt felicissime. Equidem multi, etiam celebriores nostri temporis medici, ex marte præparata remedia in morbis, ubi viscerum oppilationes & infarctus suspiciendi sunt, propter vim majorem adstrictivam solent reformidare, & inter medicamina infida minusque tuta referre, quum contra alii, iique non minoris eruditionis & famæ viri, illa ipsa non modo secura & innoxia celebrent, sed & instar panaceæ in hypochondriaco & cachectico malo summe commendent. Verum, ut meam interponam sententiam, nihil ex martialibus damni pertimescendum arbitror, dum modo cum vehiculo satis largo & diluto sumatur & corporis simul jungatur exercitatio. Multo vero minus periculi alunt ipsi fontes, qui tenue martiale principium recondunt, & tenuissimum illud phlogiston elementum ex terræ sinubus imbibunt; quod quidem in dictis Lauchstadiensibus facile deprehenditur, quando hæ aquæ diutius in vasis majoribus stagnant. Tum enim crocum deponunt flavum, qui cum æquali salis ammoniaci portione sublimatus flores dat instar croci subtilissimos, fortem & gratum odorem spirantes; ex quibus cum spiritu vini rectificatissimo tinctura martis flavescens, magni usus, extrahitur pulcherrima.

Venæ sectionem quod in brachio celebrandam suaserim, hæ me impulerunt caussæ. Nascuntur præcipue hi morbi a nimia sanguinis abundantia, qua universus humorum circuitus & cum eo salutares excretiones retardantur. Quum itaque viderim, in hac ægrota brachii venas sanguine esse turgidas & respirationem, ob sanguinem ad pectus congestum, difficiliorem, in superiis partibus, quia inferiores id ipsum prohibebant, venam aperiri jussi; maxime quum meminerim, jam olim *Hippocratem* in statu cachectico & hydropico venæ sectionem lib. de diæta acutor. his verbis commendasse. *Si difficulter spiraverit hydropicus (anasarcoideus) & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.*

Observatio X.

Status cachecticus perperam tractatus.

Dum hæc scribo, incidit in manus peculiaris de tumore pedum œdematoso retropulso casus, quem cum benevolo lectore communicare operæ existimo pretium. Est scilicet virgo generosa, viginti annos nata, habitu corporis laxiori animoque sensibiliori prædita, quæ ante annum pedum laboravit œdemate; ad quod abigendum quum ex medici consilio cerussam exterius applicasset & pediluvia quoque cum thermis Hirschbergensibus per sex hebdomades adhibuisset, evanuit quidem tumor, sed in ejus locum circa instans mensium tempus atrocissimi capitis & dorsi dolores cordisque anxietates cum insigni pedum frigore corporisque universi languore junctæ succeslerunt: quæ pessima symptomata redeunte menstrua periodo ita ingravescebant, ut ægra motibus spasmodicis agitari & præ nimia pectoris constrictione asthmate convulsivo affligi videretur. Advocatus medicus venæ sectionem commendabat, quæ tamen ob nimiam vasorum exilitatem & constrictionem in pede celebrari minus poterat, sed in pollice ejus instituti debebat; unde sanguinis valde spissi & fere congrumati larga exprimebatur potius, quam effluebat copia. Tum quidem per tempus mitiores videbantur accessiones, sed non multo post, prævia levi iracundia, malum redibat ferocius & nunc instar febris, aliquot de die recurrendo, certos format paroxysmos, qui visu sunt horrendi: namque generosa insomnis quasi perterrita vehementer expavescit, oculi clauduntur, loquendi potentia perit, brachia manusque attolluntur, jactantur, variisque modis distrahuntur, dentibus stridet, spiritum instar morientium frigidum emittit, pedes refrigescunt, labia rigore concussa tremunt & colore livido adparent, totumque corpus hinc inde agitatur & mox antrorsum, mox retrorsum movetur. Tandem elapso

horæ ſpatio hæc omnia remittunt, remanentibus præcordiorum angore, cephalalgia, inquietudine & laſſitudine. Ceterum notandum, alvum plerumque eſſe pigram & vix ſemel intra tres quatuorve dies deponi, menſiumque negotium conſueto tempore rite ſuccedere. Medicus ordinarius latentem purpuram tantorum malorum cauſſam reputans hactenus pulveres ſolares & ſic dictos nigros Halenſes cum eſſentia dulci concentrata magna in copia obtulit, ſed ſine omni effectu. Alius igitur arceſſitur medicinæ peritus, qui liquorem anodynum interne dedit & externe membra balſamo vitæ inungi juſſit cum inſigni mali levamine. Sed quum prior his ſepoſitis medicamina ſolaria denuo adhiberet, mox priſtina ingruebant ſymptomata.

Epicriſis cum conſilio.

Præfata morbi hiſtoria licet ſtrictius ſumta ad præſentem tractationem minus pertinere videatur, feraciſſima tamen eſt cautionum utiliſſimarum, quæ optime nos admonent, quam caute tumor cachecticus externis remediis debeat tractari, niſi ægrotantes in grave præcipitare periculum velimus. Dignum autem inprimis eſt, quod probe animadvertatur, imprudenti balneorum, maxime nimis calidorum uſu tumorem pedum evanuiſſe longeque pejora acceſſiſſe ſymptomata; quod mihi quidem ſæpiſſime in praxi annotare licuit. Etenim ſerum illud acre & impurum, quod in pedibus ſtagnat, ubi inducta ipſis ſtrictura, a venis reſorptum ad partes nobiliores pellitur, has ipſas præter naturam afficiendo, ad ſpaſmodicas ſollicitat agitationes, quæ in noſtra ægrota miras luſerunt tragœdias.

Quam curandi ſcopo medicus adhibuit venæ ſectionem, præſervationis loco debuiſſet adminiſtrare. Interim plenius exinde de ſumma infernarum partium conſtrictione convincimur, quæ tanta ſuit, ut phlebotomo locum vix reliquerit. Quod porro attinet curationem per concentratiora medicamina, quæ in parciſſima doſi data magnam edunt efficaciam, ut fere ſunt pulveres ſolares & ejuſdem farinæ alia remedia, hæc jure meritoque videtur taxanda. Nihil enim eſt deterius, quam cutis ſpiraculis occluſis alvoque obſtructa, calidioribus maſſamque humorum exagitantibus medicamentis uti, & quod noxium in corpore hæret, ad ejus peripheriam cum impetu propellere velle. Qua perverſa methodo nihil profecto aliud efficitur, quam ut anxietates augeantur ſingulaque exacerbentur ſymptomata. Multo magis tum eam oportet eſſe medentis intentionem, ut in paroxyſmo violentos motus ſopias & quæ huic extra paroxyſmum occaſionem præbent cauſſas apte præſcindas. Quo ſcopo præter clyſteres emollientes & oleoſos, pulveres leniter antiſpaſmodici nitroſi & cinnabarini, nec non liquor noſter anodynus cum eſſentia caſtorei maritatus, qui ſpecifica quadam effrenes motus compeſcendi efficacia pollet, ſummam merentur commendationem. Neque ſua laude carent remedia externa, quæ inter eminent olea nervina rutæ, lavendulæ, majoranæ, nuciſtæ &c. admixtione axungiarum temperata & in linimenti formam redacta ſpinæque dorſi, nuchæ & pectori inuncta. Quo etiam pertinent frictiones pedum, ad ſpaſmos eorum relaxandos frigusque debellandum.

Plures caſus legantur in Reſponſis & *Conſult. noſtris medicin. Sect. III. Caſ. LXI. uſque ad LXV.* item *Sect. IV. Caſ. CLXXXII.*

CAPUT XIV.

De hydrope.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

CAchexiam proximum eſſe ad hydropem gradum, conſtans antiquiſſimorum medicorum fuit adſertio, qui inde in ſuis de re medica monumentis poſt cachexiam ſtatim de hydrope agere conſueverunt. Nullus autem ex omnibus utriusque affectus conſenſum rectius agnovit, ipſo ARETÆO, qui *lib. IV. cap. I.* hæc egregia profert: *hydrops in viſcere primario delteſcens totum corpus in malum habitum convertit, nullaque eſt pars noxa carens. Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropem nuncupamus; quandoquidem neque ibi vitium eſt, ſed quum morbum conſequitur tumor, inflatio, coloris fœditas, iſte in aquam colliquans habitus hydrops eſt & appellatur. Nam tametſi nonnunquam foras ſponte aqua prorumpit, aut aliquis præcordia reſcindens effundit, adhuc in ſede ſua permanet hydrops. Princeps itaque cauſſa malus habitus eſt, ſive cachexia.* Quibus verbis optimus hic ex antiquiſſimis auctor clariſſime innuit, morbum primarium eſſe malum corporis habitum, cujus ſymptoma potius & effectus ſit tumor aquoſus; eo quod hoc ceſſante morbus nihilo minus permaneret. Et in ſequentibus ita pergit: *Anaſarca laborantes colore ex atro viridique permixto infecti ſunt, obſcuraſque & nigras venas habent.* Quæ ſigna admodum etiam communia ſunt cachexia adfectis. Accedit deinceps & hoc, quod ab iiſdem cauſſis, quæ malum ingenerant cachecticum, quas ex CÆLIO AURELIANO in ſuperiori capite deſcripſimus, hydrops quoque originem ducat, id quod auctores confirmant, ipſaque experientia, optima rerum magiſtra, abunde ſatis corroborat. *Principium hydropis eſt cachexia.*

§. II.

Quum itaque cachexiæ morbus cum hydrope tam arctam habeat affinitatem, ut iſte hujus cauſſa ac fundamentum recte dici poſſit ac debeat, non poſſumus, quin omnibus rite comparatis, in ſpecialiori hydropis notione ſuppeditanda, ipſum valde depravatum corporis, quoad omnes partes & functiones ſuas, habitum dicamus, cum inſigni & præternaturali humoris ſeroſi, aut in toto corpore, aut in certis ejuſdem cavitatibus, ſtagnatione & collectione conjunctum. *Hydropis definitio.*

§. III.

Functiones noſtri corporis tam vitales, quam naturales & animales in hydrope valde eſſe vitiatas atque læſas, ſigna, quibus ſeſe prodit truculentus hic morbus, & quæ optime collegit ARETÆUS *loc. cit.* teſtatum faciunt luculentiſſime: *Omnibus*, inquit, *ineſt pallor, ſpirationis difficultas, tuſſis; diverſis temporibus ſegnes ſunt, pigritia multa, à cibo abalienatio: & ſi aliquid adſumant, quamvis modicum & flatu carens, nihilo minus valde inflantur, diſtenſiones patiuntur, citra madorem eorum corpus eſt, idcirco neque in balneis ſudore madeſcunt. Præterea albidi ſunt & effœminati; ſomni ſunt graves, torpentes, breves, animi deliquium, circa minima quæque ſollicitudo, vivendi cupiditas.* *Signa.*

§. IV.

§. IV.

Hydropis species sunt: Equidem hydrops à primis fere artis nostræ rudimentis in tres species, anasarcam, ascitem & tympanitidem divisus atque anasarca dictus fuit, quando totum corpus tumore obsessum est, ascites, ubi abdomen turget & intra ejus cavitatem stagnans lympha viscera inundat, tympanites, ubi abdomen non molle, ut digitorum vestigia imprimi possint, sed valde inflatum ac durum comparet; ipse tamen ARETÆUS quartam addit & inter anasarcam ac leucophlegmatiam aliquam constituit differentiam, existimans in utraque hac hydropis specie tumidam quidem faciem & brachia esse, & in leucophlegmatia, ubi pituita redundaret, non minus quam in anasarca omne corpus impleri, atque partes tam superiores quam inferiores cum ipsis mammis intumescere, quod in illis potissimum contingeret, qui juvenes robusti in ætatis prospera fortuna consisterent: at in hydrope, anasarca dicto, carnem in succum saniosum quasi colliquescere, qualis a membris graviter contusis effunditur. Dein quoque leucophlegmatiam minorem hydropis speciem eamque faciliorem habendam esse statuit, quoniam variæ ejus tollendæ sint prosperæ occasiones, ut sudoris, lotii excretione, aut alvi nonnunquam copioso effluvio; quum contra in reliquis speciebus, præsertim si mixtæ sint, medicus totum hominem permutare debeat, si ipsas curare velit. Qua peculiari & eximia in praxi medica usus differentia illud maxime discriminis hic auctor indicasse videtur, in leucophlegmatia quidem perinde ac in anasarca aquam copiose inter cutem stagnare, sed in hoc sanguinem simul, quo carnes nutriuntur, valde esse corruptum, adeoque virium longe subesse gravius. Multo vero adhuc evidentius elegantem hanc distinctionem in eodem capite describit hunc in modum: *aqua inter cutem nonnunquam à copioso frigido potu continuo provenit, quum præ nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit, postea humidum in peritonæum delatum sit, atque inde in ventribus calor refrigeratus fuerit. Deinde in ilia guttæ effluunt, quæ prius in aërem versæ per transpirationem discutiebantur. Id igitur si inuidit, facilior est hujus morbi curatio, ante quam viscus aliquod, aut totus homo adfectus sit.*

1) leucophlegmatia & anasarca.

§. V.

De hisce speciebus judicium. Quod si meam profiteri licet sententiam, ego tei veritate & experientia convictus non possum non ARETÆO adsentiri, quod leucophlegmatia levior sit species, facilioremque recipiat sanationem quam anasarca. Equidem illa communiter à nostri ævi medicis cum hac solet confundi; quum tamen jam à CÆLIO AURELIANO sæpiusque laudato ARETÆO aqua intercus vocetur, quoniam inter ipsas pinguedinis cellulas aqua collecta stagnat & hinc colorem pallidum inducit: quum è contrario in anasarca, sive hyposarca, ob majorem sanguinis quam in ipsa leucophlegmatia corruptionem, color carnis & cutis magis depravatus & ex atro viridescens adpareat, manifesto indicio, quæ sanguificationi humorumque depurationi inserviunt viscera, ut sunt pulmones, hepar & renes, nimiæ laxitatis vel infarctus vitio laborare, & ad functiones secundum naturam peragendas minus esse idoneas. Quando itaque leucophlegmatia cum anasarca juncta est, jam gravior hydropis species emergit, quum leucophlegmatia initium, anasarca vero augmentum præbeat.

§. VI.

2) ascites. Longe vero deterior & prope insanabilis ea hydropis species est, quæ ascites vocatur, cujus signa optime notavit ARETÆUS, dum loc. cit. *in illibus*, inquit, *tumorem, in pedibus inflationem videre licet, facies, brachia, & reliqua exilia cernuntur: intumescunt testes, præputium & totus colis ob inæqualitatem tumoris tortuosus est. In corporis ad alterutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit, fluctuantisque liquoris sonitus exauditur.* Ex quibus colligi licet, ingentem lymphæ ob vasa lymphatica vel hydatides disruptas esse extravasationem viscerumque inundationem, qua hæc ipsa temporis successu in plenariam abeunt corruptionem.

§. VII.

3) tympanites. Quoad illam speciem, quæ tympanitis, itemque hydrops siccus appellari solet, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmæ percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, eam symptoma potius anasarcæ & ascitis, quam certam hydropis speciem esse dicendam. Hæc vero si jungitur, ut fere plerumque in ascite evenit, pessimum & incurabilem denotat statum, qui vel à flatibus intra intestina coercitis, vel a vapore, ex aqua in abdomine extravasata exhalato oriundus abdominis musculos ita a tono suo dejicit, ut penitus elanguescant.

§. VIII.

Historia morbi. Ut autem plenius adhuc rectiusque de gravissimi nostri morbi natura indoleque pateat, operæ erit pretium, ejusdem initia pariter ac incrementa cum symptomatibus rite exponere, quæ ita se habent. Primo tumor occupat pedes, qui succedente tempore ad femora, inguina, ilia, abdomen & ad scrobiculum usque cordis pertingit. Interdum venter aqua turgidus ita prominet, ut pedes vix cerni queant & abdominis ruptura sit metuenda. Progressu temporis aqua in scrotum quoque descendit, illudque sæpe ad capitis magnitudinem inflat. Neque scrotum solum, verum ipse etiam penis cum præputio ita intumescit, ut intorqueatur lotiique excretioni injiciatur remora. Ubi manifesto deprehenditur, aquam, quæ penem distendit, ex vicina inguinis regione cutim inter & carnem penis sese insinuare; contra vero, quæ scrotum in tumorem elevat, plerumque ex abdomine per peritonæi processus delabi. Aliquando tamen etiam, maxime in leucophlegmatia & anasarca laborantibus evenit, ut aquosus humor in partibus circa inguina collectus sub communibus testiculorum integumentis se inferens tumoris in scroto caussa existat, abdomine aqua prorsus vacuo. Neque tamen in omnibus hydropicis scrotum tumorem concipit, sed quosdam eorum sine omni ejus intumescentia demortuos novi. In fœminis inguina similiter tumida, fiunt, & ipsa uteri vagina ab aqua sæpe elongatur, ut procidat. Dein commune hydropicorum symptoma est dyspnoea, quæ post vehementiorem corporis motum & noctu potissimum exacerbatur, ob facilem aquæ abdominalis sub situ decliviori adscensum, suffocationis metum subinde minatur; unde, si liberius respirare miseri volunt, corpus mox elevare & in lecto potius erecti sedere, quam decumbere coguntur. Mitum quoque vexat tussis, sicca ut plurimum & nonnisi inane sussiendi desiderium inentiens, dum acris falsaque

lympha, in universo corpore peccans laryngis præsertim & bronchiorum fibrillas membranaceas stimulat, irritat, convellit.

§. IX.

Continuata morbi historia. Posthæc notabile est, in anasarca urinam mingi tenuem & albam, in ascite paucam & crassam, cum copioso sedimento rubro lateritio. Potui quoque urinæ quantitas inter initia hydropis ut plurimum respondet, alvus laxa est & ciborum adpetentia bona; quæ tamen omnia ingravescente malo deficiunt. Urget præterea inexhausta & clamosa sitis, de qua recte cecinit Poëta: *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* Jungitur autem hæc nimia potandi cupiditas ob has potissimum rationes: tum quod salivalis latex ob glandulas salivales obstructas deficiens fauces aridas irrorare amplius non potest, tum quod ea, quæ adfluit saliva viscida salsaque est, & ab æstu febrili mox exsiccatur. Febris enim in pejori morbi statu nunquam fere non adjungitur lenta atque continua, ex pulsu, qui parvus fertur & crebrior, satis conspicua, quæ carnem supernarum partium una cum viribus sensim paullatimque depascens mortem denique procurat. Deinceps in anasarca æque ac ascite insignis sæpe pruritus in partibus pedum membranaceis percipitur & pedes quoque maculis lividis & vesiculis observantur obsiti, ex quibus apertis serum effluit sua acredine partes rodens, vel etiam inflammans, unde non raro prodeunt mali moris ulcera, quæ teste *Hippocrate* lib. VI. aph. VIII. difficulter sanescunt & consolidantur; utpote adfluxus acris seri major est ac copiosior, quam ut remediis lenientibus & exsiccantibus possit mitigari. Atque huic speciei hydropis præcipue adsociatur febris, quæ ab inflammatione intestinorum, præsertim per drastica remedia inducta, originem trahit, cui horror demum & rigor superveniens sphacelosæ & funestæ viscerum corruptionis præbet indicium.

§. X.

Sectio anatomica hydrope demortuorum. His ita expositis progrediendum nunc erit ad ea, quæ sectio hydrope demortuorum nobis sistit perlustranda. Et primo quidem, quod hepatis viscus attinet, ex M. N. C. & BONETI *sepulchreto* aliisque anatomicorum libris constat, illud plerumque morbidum fuisse repertum, & nunc quidem pallidum & fere exsangue, nunc tumidum & atrum, tensum, scirrhosum hydatidibusque repletum, cum vesicula fellis, materiam aut aqueam & minus amaram, aut spissam & in calculos concretam continente. Speciatim vero hepar in junioribus in globum quasi contractum & induratum, ut sub cultri incisione strepitum ediderit, & in tympanitide aridum & instar corii corrugati torrefactum se annotasse referunt HORSTIUS *lib. III. obs.* 9. & TULPIUS *lib. II. cap.* 36. Licet contra varia apud RUYSCHIUM *in observat.* & BONETUM *in lib. cit.* prostent exempla, ubi hoc viscus sine omni labe adparuit sanum: quod itidem RIVERIUS *in observat. communicat. IV.* testari videtur, qui in hydropico quodam, hepate satis bene constituto, solum lienem reperit corruptum & totam fere ipsius substantiam bili atræ similem. Dein, quoad reliqua viscera notandum occurrit, omentum in dissectis ascite defunctis ut plurimum inveniri corruptum & sphacelatum, vel plane extenuatum & absumtum, pancreas scirrhosum, & mesenterium, ob vesicas, quibus interius obsideri solet, aqua repletas & glandulas ad fabæ magnitudinem tumefactas, in magnam molem excretum, qua de re notabilis casus exstat apud TULPIUM *lib. IV. cap.* 35. Neque intestina cum ventriculo relinquuntur immunia, sed ista observavi inflammata, siderata & corrosa. In tympanitide ipsa æque ac abdominis cavum multis flatibus vidi turgida, quales observationes etiam commemorarunt *Felix* PLATERUS *lib. III. prax. cap. III. obs.* 50. & HERCULES SAXONIA *in prælect. pract. part. II. cap.* 27. De ventriculo autem notatu dignum est phænomenon, quod interior ejus tunica nodis globosis, parvas avellanas magnitudine adæquantibus tota sit obsita, qui nihil aliud esse videntur, quam exiguæ illæ in statu naturali miliares vel annulares glandulæ, quæ alias tunicæ huic villosæ eo latere, quo nerveæ adnexa est, interspersæ cernuntur.

§. XI.

Continuatae sectionis historia. Neque tantum imi ventris viscera male sunt adfecta, verum etiam observatione quam maxime dignum est, quod frequentissime in hydrope, sive sit abdominis, sive pectoris, cor, præsertim quoad dextri ventriculi capacitatem ingentis & plane mirificæ deprehendatur magnitudinis, ita ut ego in duobus subjectis illud instar bovini conspexerim. Qua de re consuli etiam possunt M.N.C. *Dec. I. ann. V. obs.* 64. item BARTHOLINUS *Cent. II. histor.* 66. Deinde si meam ipsius experientiam licet proferre, ego plena fide testari possum, omnes fere, quos secandos curavi hydropicos, præter viscera male constituta polyposa in corde ejusque vasis habuisse concreta. Id quod etiam plures aliorum observationes confirmant, ex quibus memoratu digna est, quæ in M. N. C. *Dec. II. ann. V. obs.* 66. descripta legitur, ubi in anasarca demortuo intestina, omentum, pancreas, hepar, & lien sine omni vitio fuerunt visa; in dextro autem cordis ventriculo polypus inventus, qualis etiam venam cavam & arteriam pulmonalem occupavit, ut ideo æger superstes de ruptura cordis in dextro latere conquerendi caussam habuerit gravissimam. Et eadem Acta *Cent. IX. obs.* 50. referunt anatomen hydropicæ, in cujus dextro cordis ventriculo polypus ad quadrantem ulnæ partem longus & in arteriam pulmonalem protensus fuit annotatus: ut silentio prætercam complura alia, quæ de eadem re *Cent. III. obs.* 117. *Cent. VIII. obs.* 41. item *Dec. II. ann. VI. obs.* 73. leguntur exempla; hoc tantum adjiciens, ubi cordis vasa polyposis concretionibus fuere repleta, ibi plerumque ingentem seri in thoracis cavitate effusi observari copiam.

§. XII.

Observatio circa constitutionem aquarum. Quod ad serum intra cavitates collectum attinet, hoc ratione copiæ, coloris & consistentiæ solet esse diversum. Interdum enim instar aquæ valde est dilutum, spissiusculum tamen & igni impositum in gelatinam concrescit, interdum flavum & loturæ carnis non absimile. Quantitatem si dispicimus, hæc itidem pro corporis amplitudine morbique diuturnitate admodum est diversa; siquidem quandoque triginta, quandoque sexaginta, imo centum adæquat libras. Continetur autem hujus aquæ plurima pars in cavitate abdominis, vel intra peritonæum & musculos abdominis; nonnunquam tamen etiam in duplicatura peritonæi formato ibi sacco inclusam eam contineri fidem faciunt observationes, quas inter notabilis est Cl. Littris, quæ in *Memoires de l'Academie des sciences à Paris ann.* 1707. legitur.

§. XIII.

§. XIII.

Ratio tumoris hydropici.

Explicatis sic satis dilucide phænomenis, quæ in dissectis hydrope demortuis solent observari, sequitur jam, ut dispiciamus, quænam sint præcipuæ & proximæ inundationis aquarum in gravissimo hoc morbo caussæ. Equidem veteres, quibus naturalis machinæ nostræ constitutio hydraulica, inque primis circularis humorum progressus fuit incognitus, læsam in hepate male adfecto sanguificationem & sanguinis in aquam conversionem accusarunt; nostro autem tempore, quo structura corporis humani motuumque vitalium œconomia clarius fuit detecta, longe rectius hæ caussæ possunt demonstrari. Vix autem melior tumoris hydropici caussa, me judice, poterit allegari, quam circularis sanguinis per venas motus & progressus valde difficilis, tardus & variis ex caussis præpeditus. Quam quidem adsertionem experimentum a Clar. anatomico LOWERO primum, quod scin, institutum comprobat clarissime. Hic enim in vivo animali venam aliquam majorem filo constrixit idque vinculum per horam reliquit & protinus tumorem œdematosum in illa parte, qua rami ad venam excurrunt, animadvertit. Simile quid conspicitur, quando ad enormes hæmorrhagias sistendas instrumentum venas valde comprimens, quod nomine Tourniquet venit, adplicatur. Quod si enim diutius relinquitur, in tumorem successive pars attollitur. Huc quoque illud pertinet experimentum, quum in homine mortuo vena subclavia, v. g. manus dextræ, fortiter constringitur & postea cum siphone in venam manus apertam rubicundus, paullo spissior liquor injicitur. Namque tum brachium intumescit, eoque aperto observamus in cellulas pinguedinosas sub cute miram ejus penetrasse copiam, vix aliam ob caussam, quam quod propter positum obstaculum liquor injectus venas, quæ per adiposum panniculum transeunt, nimium distenderit, atque tandem per earum poros extravasatus fuerit.

§. XIV.

Quæ amplius exponitur.

Enimvero nullus dubito quin ex dictis experimentis abunde satis pateat, nimiæ corporis in hydrope intumescentiæ & separationis seri a sanguine ejusque intra cavitates & interstitia stagnationis veram caussam esse retardatum sanguinis, per venas maxime, transitum. Attamen longe adhuc clarius adserti hujus patebit veritas, si perpendere velimus, quam facile & expeditum sit, ut sanguis in suo per venarum systema circuitu sistatur; idque potissimum has ob rationes. Nam primo sanguinis per venas regressus à partibus inferioribus ad superiores, ob situm perpendicularem, secundum naturæ ordinem multis modis est tardior, quam in arteriis; unde etiam fit, ut venæ non modo numerum, sed etiam diametrum arteriarum longe multumque superent. Deinde venarum tunicæ non tanta vi systaltica & motrice elastica præditæ sunt quam arteriæ. Quibus demum accedit, quod venæ tenerioribus valdeque porosis instructæ sint tunicis, per quas tenue liquidum facile potest transire. Quod si itaque accidit, ut ob nimiam serosi humoris in corpore humano copiam tonus & robur vasorum, maximeque venarum propter nimiam distensionem magis infringatur atque debilitetur; non potest non per universum corpus vitalis sanguinis circulus, qui omnibus functionibus præest, easque in integritate conservat, valde languescere atque imminui; quod etiam ex pulsu, qui rarus, mollis ac debilis est, aperte cognoscitur. Et ex hoc fundamento non modo præternaturalis intumescentiæ, sed reliquorum quoque cum hydrope complicatorum symptomatum, ut lassitudinis, gravitatis corporis, pigritiæ, nec non salutarium per cutim, renes, & alvum excretionum imminutarum vera deducenda venit ratio.

§. XV.

Ratio symptomatum in pectore.

At vero, præter hæc perpetuum fere omnis hydropis accidens est ingens spirandi difficultas, suffocationis metum subinde incutiens, quæ itidem vix aliam agnoscit caussam, quam quod ob vim cordis & vasorum imminutam systalticam sanguis viscido sero refertus per minimas & angustissimas arteriæ & venæ pulmonalis ramificationes non satis libere, nec sufficienter possit transmitti; unde in illis stagnat & facta ad cordis dextrum ventriculum regurgitatione miras parit anxietates. Et quum præcipua pulmonis functio in eo consistat, ut, si per minima & copiosissima vesiculosæ ejus substantiæ vascula sanguis trajicitur, lympha & chylus cum ejus partibus intime misceantur aërisque subtiliori elastica imbuantur substantia, ut inde spirituosus, fluidus & ad conciliandas corpori vires idoneus evadat cruor vitalis; recte omnino colligitur, difficiliorem sanguinis per pulmones progressum gravium accidentium esse caussam. Nam læditur exinde universum sanguificationis negotium & loco sanguinis floridi, fluidi ac temperati vasa copioso sero repleantur & infarciantur necesse est. Longe vero deterior status est, ubi jam polyposæ concretiones vasis pulmonum & cordis majoribus inhærent. Hac enim ratione non modo sanguis per cordis & pulmonum meatus in cursu suo præpeditur, ibique stagnans varia parit incommoda, verum etiam in totius venæ cavæ systemate omnibusque partibus, ad quas hæc vena pertingit, subsistere incipit; unde ingens liquidi serosi contingit secessio. Quo difficilius autem est, ejusmodi altius corpori impactum repagulum artis ope tollere, eo facilius est judicatu, eam hydropis speciem, quæ tali fundamento nititur, pessimæ esse indolis difficillimæque sanationis.

§. XVI.

Ascitis genesis dependet ab hepatis vitio.

Hæc de leucophlegmatiæ & anasarcæ generatione dicta sunto. Quod vero ad genesin ascitis attinet, ego confidenter adserere haud dubitaverim, hepar maxime in hac hydropis specie præter naturam esse affectum & male constitutum, utpote quum in nullo æque viscere ac in hoc ipso tam difficilis est sanguinis progressus ac circulatio. Et licet succussoria hepatis a diaphragmate sub respirationis actu commotio, ipsumque robur tunicarum, quibus venam portæ instructam esse ex anatome novimus, sanguinis cursum haud leviter videatur adjuvare; nihilo tamen minus, quando cruor lentescens adpellitur, dicta vena portæ, & pulsu & valvulis destituta, eundem per innumeros venæ cavæ canaliculos difficulter transmittit; unde haud levis ad stagnationem & infarctum fit dispositio. Cui si accedit ob patciorem potum, vitam sedentariam, ingesta liberalius acida & vini spiritus abusum, aut propter hæmorrhagias vel febres per adstringentia præpostere curatas sanguinis & lymphæ

lentor ac redundantia, vel etiam ob multas animi ægritudines morbosque prægressos ipsius hepatis ejusque vasorum atonia; vasa utique certo certius infarciuntur &c, sublata proportione ad motum, sanguis segniter trajectus hinc inde in canalium alveis stagnat ejusque aquosa pars secreta lymphatica vasa, magna in copia ibi sita, implet. Porro etiam lentescentis lymphæ præternaturalis spissitudo ejus per hepar circuitum modo leviorem modo graviorem remoratur. Quod si autem paullo spissior à sanguine secedens lympha in hepate obhæresfcit, &c, dissipata fluidiore parte, ad majorem crassitudinis gradum redigitur, tunicæ vitalis illius visceris crassescunt & indurantur tandemque in scirrhum abeunt, ita tamen, ut indurano magis intimiora occupet, scirrhus vero in exteriori parte membranacea vasisque extimis obhæreſcat. Præcipuam itaque ascitidis sedem esse hepar, cadaverum sectiones supra adductæ satis faciunt demonstratum.

§. XVII.

Et reliquorum abdominis viscerum labe. Verum enim vero, præter hepar reliqua abdominis viscera non sunt ab omni labe remota. Lien enim sæpe extra ordinem magnus, atro sanguine refertus & scirrhosa membrana obductus, RIVERIO, SCHENCKIO, FORESTO & autopsia teste invenitur. Pancreas, secundum RONDELETIUM atque PEIERUM *in observ. anatom.* in omnibus fere hydropicis dissectis durum & scirrhosum, quin interdum totum absumtum deprehenditur. Omentum putridum & emaciatum, glandulæ mesenterii, intestinorum, duodeni & ventriculi præter naturam constitutæ, tumidæ & induratæ conspiciuntur. Quod si igitur meam de hisce phænomenis sententiam proferre licet, ego quidem arbitror, hæc abdominis jam relata viscera labem suam ac vitium simili modo à præternaturali hepatis constitutione & impedito sanguinis per ejus vasa circuitu unice contrahere; idque potissimum propter intimiorem horum vasorum consensum & communionem. Etenim notum ex anatomicis est, omnem sanguinem, qui ex ventriculo, fistula intestinali, mesenterio, pancreate, omento & liene regreditur, in venam portæ abire & hac mediante per mere vasculosum hepatis viscus ad venam cavam ipsumque cor transmitti debere. Quod si itaque ibi progressivus & orbicularis motus sistitur, necesse omnino est, ut sanguis ad dicta abdominis viscera regurgitans ibi stagnationem, infarctum, scirrhescentiam & corruptionem causetur.

§. XVIII.

Hydropis uteri genesis. Quoniam per uteri, maximeque spermatica vasa, quæ in varios cincinnos, pampinos vitium æmulantes, contortos implicatosque divaricantur, difficilior & valde tardus est sanguinis regressus, adeoque longissimum ad vitalem cordis fontem iter; fit omnino, ut in utero & connexis ipsi partibus, tubis nempe & ovariis, copiosæ interdum fieri inundationes & tumores aquosi oriantur. Nunquam enim citius & promtius fluida & aquosa pars a sanguine secedit, quam ubi lentior minusque expeditus ejus per viscera transitus est, quemadmodum id clare patet in hepate; & ob hanc etiam caussam non facile ouverosiora, quam in hepatis ac uteri substantia & adjacentibus ei partibus vasa reperies lymphatica, quæ a largiori decubitu & adfluxu lymphæ distenta, magnas in vesicas, quæ hydatides Græcis dicuntur, explicantur, quibus demum disruptis nonnunquam subito hydrops gignitur & mira fieri quantitas effusa cavitatem abdominis occupat. Ita permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit SALMUTHUS *cent. I. obs.* 38. & in hysterica fœmina gravida dissecta PECHLINUS *obs.* 19. In cornubus ac tubis uteri ingentem aquæ copiam nonnunquam colligi, fidem facit TULPIUS *observat. l. IV. obs.* 45. exemplo fœminæ, quæ in utroque uteri cornu novem circiter aquæ purisque libras inclusas innumeris vesicis gestavit. Plura ejusmodi exempla vide apud SCHENCKIUM *l. III. obs.* 6. 7. & ROLFINCKIUM *de organ. genital. cap.* 20. nec non SYDENHAM *de hydrope.* Eandem quoque in rem apprime facit HARDERI observatio, perhibentis: in fœmina rustica repertum esse non solum ovarium sinistrum aquæ subsalsæ & fœtentis libris duabus oppletum, sed etiam annexam eidem tubam Fallopianam notabili hydatide obsessam. Et nosmet ipsi ante viginti annos ex gtavi in hypogastricam regionem lapsu annotavimus in quadragenaria suboriam ibi intumescentiam cum dolore tensivo, quam aquæ limpidæ largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodiens excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium continuavit, ita, ut quotidie minimum libra una efflueret, donec ægra, incassum adhibitis variis medicaminum generibus, tabe lentaque febre penitus confecta obdormisceret.

§. XIX.

Hydropis frequens genesis in gravidis. Neque etiam adeo insolens sed aliquoties à me observatum est, sub ingravidatione simul occultari hydropem; & hinc fit, ut sæpius medici in dijudicanda graviditate fallantur. Vidimus vero ejusmodi fœminas gravidas hydrope simul laborantes post partum copiosioris effluxu servatas; alias autem interiisse, humore scilicet in cavum abdominis jam effuso. Inprimis memoratu dignum est, quod PLATERUS *lib. III. observat. p.* 620. prodidit de muliere quadam, quæ, quoties uterum gessit, toties detenta fuit ascite. Et hanc ob caussam quoque in ea versamur sententia; hydropicos rumores in fœminis plus ex uteri, quam hepatis & viscerum, quæ cum hepate habent connexionem, vitio subnasci; & facilius quoque persanari, quam ubi hepar primario adfectum est, en quod liberior & apertus sero stagnanti per uteri ostia patet exitus.

§. XX.

Caussæ procatarcticæ sunt: naturalis dispositio. Quod attinet ad caussas procatarcticas, animadvertimus, hydropicæ adfectioni, tam pectoris quam abdominis, præ omnibus maxime esse obnoxios homines procetæ staturæ. In his enim sicut ob longius sanguinis à pedibus ad cor iter & situm perpendicularem ordinario valde tardus & lentus sanguinis est progressus; ita ille ob caussas accedentes perfacile redditur difficilior; unde etiam fit, ut polyposa coocreta cum hydrope pectoris & anasarca in proceris ejusmodi corporibus, his morbis demortuis crebrius reperiantur. Præterea quoque nostro malo admodum sunt subjecti habitu corporis molli, spongioso, minusque firmis instructo fibris præditi, in quibus aquea eminet substantia & quos phlegmaticos vocamus, vel sanguineo-phlegmaticos.

Huc

Huc dein & illi spectant, qui corporis sunt obesi, & in tenera juventute catarrhosis defluxionibus saepius fuerunt affecti, nec non qui tumoribus oedematosis frequentius solent corripi. Ratione aetatis senes, in quibus ob elaterem vasorum dejectum excretiones non rite succedunt, & lympha majorem contrahit lentorem ac spissitudinem, hydropicis tumoribus frequenter subjiciuntur. Respectu vitae generis, ob vitam sedentariam, sartores, sutores, rextores, & ob aërem, qui fibrarum vigorem imminuit, vaporosum, balneatores, piscatores, fullones & lotrices in hydropem prae aliis sunt proclives. Regiones quoque & loca, quibus inhabitamus, merito huc debent referri; qua de caussa in locis palustribus & maritimis plures reperiuntur hydropici, quam in locis mediterraneis, uti quidem in Hollandia, vitio tum aëris tum aquae, fieri animadvertimus.

§. XXI.

Inconvenientes cibus & potus.

Ut autem locus aliquis, qui antea talis non fuit, dein ad hydropem ingignendum aptior fiat, ex accidenti contingere potest, mutata scilicet victus ratione, quod de Anglia egregie ostendit LISTERUS *de hydrope*. Cibus enim & potus inconveniens ad hydropis genesin multum omnino conferunt. Ex cibis autem crassi, crudi, viscidi & dulces, vel sola nimia voracitas, in iis potissimum, qui parum se movent, viam ad hunc morbum pandunt paratissimam. Frequentius tamen a potu, si quantitate vel qualitate peccat, hydropis malum suboritur; unde eos, qui potulenta, in quibus modice adsumtis nihil alias noxae inest, magna in copia ingerunt, non raro annorum decursu, nisi naturae robur viscerumque integritas id prohibet, hydropicos fieri conspicimus: id quod copiosius haustae cerevisiae non satis defaecatae, recentes, maxime quae ex tritico fiunt & vulgo *Breyhahn* dicuntur, abunde satis confirmant. Nullum autem potus genus, confitente quotidiana experientia, tam nocivum est, quam spiritus vini, & illius aemulus ex frumento paratus. Hinc ego non possum, quin ex eo confectas & aromatibus acuatas aquas vitae vulgo dictas, praesertim si jejuno ingurgitantur ventriculo, aquas mortis jure meritoque censeam. Denique nihil tam subito & intra paucos dies nostrum ingenerare morbum valet, quam potus frigidus post insignem corporis incalescentiam in copia haustus, ut usque eo ARETAEUS *lib. IV. de signis & caussis diuturn. morbor. recte prodiderit: aqua inter cutem non nunquam à copioso frigidae potu provenit, quum prae nimia siti quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit.* Et hinc quoque est, quod SYLVIUS *in tract. de morb. epidem.* annotaverit, in ardore ac siti febrili a potu copiosius ingurgitato intra duos tresve dies hydropem fuisse excitatum. Longe vero gravior noxa pertimescenda est ab aquis palustribus stagnantibus, pro potu adsumtis, quas jam tum HIPPOCRATES inter caussas hydropis retulit. Et exinde simul petenda venit ratio, quare, uti supra diximus, in locis paludosis & maritimis frequentior hydropis fit proventus. Neque vero hic excludendus est intempestivus aquarum mineralium tam calidarum quam frigidarum sine convenienti regimine usus, de quo mihi permulta eaque tragica exempla in praxi observare licuit.

§. XXII.

Animi pathemata.

Ex omnibus vero iis, quae sicut ad alias chronicas passiones, ita etiam maxime ad hydropem conferre solent, principem fere locum obtinent animi pathemata, praesertim vero diuturnus animi moeror & angor, cui tanta inest vis atque potentia, ut, visceribus fibrisque motricibus omnem vigorem, tonum ac robur subtrahendo, languidum sanguinis circulum & excretionum suppressionem producat. Nec minor est efficacia vehementis irae, maxime si cibus, vel potus copiosus frigidus desuper ingeratur. Sequitur enim presso, ut aiunt, pede ingens praecordiorum constrictio & anxietas, color cachecticus, ciborum inappetentia, spirandi difficultas & successu temporis ipse hydrops, quem plus vice simplici successisse novimus. Caussa tantorum malorum haec esse videtur: vehementiori hac animi commotione ventriculus cum duodeno & adnexis biliariis ductibus valide & spasmodice constringitur; unde non modo succi biliosi & pancreatici ad bonam digestionem promovendam secretio impeditur, verum etiam copiosiori cibo ac potu adsumto multi ingenerantur flatus, qui alvinam excretionem sistunt totumque sanguinis circulum inaequalem reddunt.

§. XXIII.

Excretiones suppressae & nimiae.

Nihil insuper magis ad genesin hydropis contribuit, quam consuetae & criticae evacuationis, ut in foeminis per menses, per lochia, in viris per haemorrhoides suppressio. Vid. HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 12. Ita Trajanus imperator, ex retentione haemorrhoidum ascitus factus & curatus, sed recidivam passus mortuus legitur apud DIOCASSIUM. Pari quoque ratione, enormes sanguinis sive per vulnera, sive per nares, uterum, aut venas sedis profusiones ad hoc malum valde disponere, quotidiana fere experientia comperimus. Nam in sanguine incomparabilis latitat vitae thesaurus: quo nimium detracto minima & secretoria & excretoria vasa contrivent & angustantur; hinc nec bonus generatur sanguis, nec unissimum secernitur liquidum cerebri & nervorum, unde solidarum partium imbecillitas; neque inutile & impurum, quod in corpore est, foras ejicitur, unde magna impuritatum coacervatur colluvies. Minime tamen ita simpliciter statuendum volo, ac si omnis largior sanguinis evacuatio hydropicum adfectum producat, sed ubi in corporibus aliae adhuc caussae accedunt, facile eum oriri arbitror. Ita quosdam ab obstructione viscerum scorbuto & cachexia laborantes valdeque acri & impuro sanguine fartos post frequentes & enormes haemorrhagias in aquosum hunc morbum incidisse novi; certe non ob solam illam haemorrhagiam, sed ob malum corporis propter obstructiones dispositionem atque humorum dyscrasiam. Immodica quoque in dysenteria excretio saepius hydropis foecunda mater est, quare HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 43. adserit: *quicunque difficultate intestinorum corripiuntur, eos supervenienie longa dysenteria aqua intercus excipit & moriuntur.*

§. XXIV.

Perversa curationes.

Imperitiores quoque medici praepostera morborum curatione caussae hujus mali non raro evadunt; quando videlicet immodicas sanguinis

vel aliorum humorum excretiones desubito adstringentibus, opiatis, vel narcoticis sistunt ac reprimunt. Idem malum incidit, si intermittentes febres, præsertim quartanas, quæ plerumque fixam suam in hepate obtinent sedem, ante sublatam obstructionem vel decentem caussæ febrilis correctionem, nimis cito & intempestive specificis suis, ad quæ etiam cortex chinæ pertinet, reprimunt. Facile enim hi morbi in cachexiam & hydropem desinunt; quod jam tum HIPPOCRATES & GALENUS indigitarunt. In his vero septentrionalibus locis id mali, experientia teste, frequentius contingit: quod etiam post febres epidemicas in nostra urbe & circumjacentibus locis grassantes sæpissime ortum observavi, maxime in plebejis, qui convenientibus remediis & medicis fuerunt destituti. Idem quandoque in iis evenit, qui in acutis febribus, ad restinguendum æstum & sitim, nimium potum ingurgitarunt, nec per diuresin vel diaphoresin satis reddiderunt. Ex mercuriali porro salivatione imprudenter tractata sanguinem in serum colliquescere & tono parcium motricium deperdito tumores succedere hydropicos, non rarum est. Nec denique ex censu caussarum excludenda puto fortiora purgantia, quibus non modo viscerum tonus destruitur, sed vires quoque nimia seri per triginta vel plures in uno die dejectiones amissione mirum labascunt & loco sanguinis probe temperati nonnisi humores crudi in venis progignuntur.

§. XXV.

Scabies, arthritis, podagra & pedum œdemata repulsa.

Neque silentio prætereundum est, à scabie, arthritide, vel podagra retrocedente, aut incongruis medicamentis retropulsa, nec non ab antiquis ulceribus & fonticulis subito consolidatis hydropem tum pectoris tum ascitem sæpius prognasci. Quid? quod a tumore pedum œdematoso, quacunque de caussa intra corpus represso, præcedente gravi pectoris oppressione & anxietate id mali inductum observavimus. Namque serum illud spissum & vappidum, quod in pedibus stagnavit, dum inducta ipsis strictura sursum repellitur, à venis sanguiferis receptum ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo cum reliqua humorum massa in arteriam pulmonalem ejusque ramulos pulsum hos tanta copia replet, quæ, comprimendo simul vesiculas pulmonales, irruenti aëri resistit, ejusque ingressum, ad propellendum per venas sanguinem sufficientem remoratur. Ergo regurgitat sanguis ad dextrum cordis ventriculum eumque distendendo summam cum spirandi difficultate parit anxietatem. Quum itaque hac ratione sanguinis per pulmones cursus valde fit tardus ac impeditus, non modo serum per poros in cavitate pectoris & per vasa lymphatica, quæ in pulmonibus abundatissima sunt, secedit & extravasatur, verum etiam inde sanguinis progressus in toto venæ cavæ systemate quadantenus sistitur ac retardatur, ut ideo non mirum esse debeat, quare in inferioribus quoque partibus ingentes seri contingant stagnationes & extravasationes.

§. XXVI.

Differentia hydropis à reliquis tumoribus œdematosis.

Hisce quoad ætiologiam accuratius paullo consideratis atque perspectis, ordine jam sequitur, ut, ad recte instituendam curationem, hydropem ab aliis tumoribus aquosis probe discernamus. Primum itaque hydrops non debet confundi cum tumoribus pedum œdematosis, utpote qui in sanis etiam, molliori & spongiosiori carne instructis vitæque sedentariæ deditis sine omni periculo contingunt. Ejusmodi tumores œdematosi fœminis etiam, dum utero gerunt, valde sunt familiares, sed cum fœtus exclusione sponte cessant, neque ullam medicinam exspectant. Fiunt videlicet ob insigniter dilatatum uterum, qui venam cavam inter lumborum vertebras collocatam comprimit, ut sanguis consueta libertate adsurgere nequeat. Neque insolitum est, à solis flatibus, intestina valde distendentibus ob compressionem vasorum iliacorum tumores in partibus infernis prognasci, qui restituto intestinorum robore & flatibus expulsis ex facili remittunt. Videmus quoque, à nimis diuturna & tensoria sub longiori equitatione femorum compressione, ob interceptum liberum sanguinis circuitum, pedum tumores interdum suboriri.

§. XXVII.

A gravidarum intumescentia.

Dein quoque probe observandum est, ne ascitieæ mulieres cum gravidis confundantur. Discerni vero ab invicem facile possunt: namque in gravidis color faciei vividus est, abdominisque tumor inæqualis & sursum ad præcordia vergens. In hydropicis autem inferior pars abdominis intumescit, tumor æqualis est, mammæque detumescunt. In hisce porro sitis juncta est, in gestatione vero minus. Denique in asciticis fluctuatio sentitur in abdomine &, quo se vertunt, ægri, eo aqua collabitur. Tandem motus infantis in utero, qui circa vigesimam septimam septimanam contingit, omnem tollit dubitationem. Neque vero inficiandum est, in gravidis quandoque simul oriri leucophlegmaticum tumorem, qui tum præsertim accedit, si gemellos gestant & nimium plethoricæ ab omni sanguinis detractione abstinent.

§. XXVIII.

Ab hydrope polypo cordis juncto.

Postremo adhuc illud, quod meretur attendi, occurrit, cum cordis polypo interdum pedum & femorum tumores conjungi sine præsente anasarca vel ascite. Id quod dignoscitur ex summa compressione pectoris, pulsu intermittente & inæquali atque intercurrente, præsertim post animi affectum aut vehementiorem motum, suffocationis metu. Interea non negandum est, concurrentibus aliis caussis verum hydropem succedere.

§. XXIX.

Differentia veri & spurii ascitis.

Differentia quoque notabilis est, inter verum & spurium ascitem. Hic vocatur, ubi aqua in abdominis cavitate non continetur, sed in membranis, quasi in sacco peritonæi inclusa hæret; hinc etiam dicitur hydrops saccatus. Qua de re vide M. N. C. *Dec. II. ann. VIII. obs.* 23. item Dom. LITTRIS *loc. cit.* Consuli quoque potest dissertatio sub præsidio Clar. D. ALBERTI habita *de hydrope saccato, per lapsum in abdomen curato.* Contra vero in ascite intra ipsam abdominis pectorisque cavitatem aqua stagnat extravasata.

§. XXX.

Prognosis.

Quod attinet ad ipsam prognosin & morbi eventum, de hoc audiendus est ARETÆUS, qui *lib. cit.* adserit: *omnes quidem species hydropis pravæ, inter ipsas vero leucophlegmatia mitior, diffi-*

difficilis flatuosa, difficilior anasarca, ascites certe periculosissima; & quando ascites cum tympanitide miscetur, magni etiam est periculi. Deinde in universum dicere possumus, asciten, si invaluerit & ex morbis aliis, in quibus jam tum viscera sunt corrupta, aut corrumpuntur, prodieris, & ubi à vasis lymphaticis vel hydatidibus disruptis extravasata est, atque superiora cum siti marcescunt urinæque paucæ & valde rubræ cum sedimento minguntur, omnino esse incurabilem. Contra vero eum hydropem cum HIPPOCRATE sanabilem asserimus, in quo viscera quidem infarcta, sed non scirrhosa, nec corrupta sunt & æger adpetit, nec male respirat, urinas miogit tenues, sique ætas est juvenilis. Quando etiam hydrops, præsertim leucophlegmatia & anasarca, in plethoricis ex asthmate subnascitur, vel à nimio potu in febribus & à largiori ciborum adpetentia post ipsas exantlatas, vel etiam post enormes hæmorrhagias suboritur, spes omnino sanationis superest, si tempestive convenientibus succurramus remediis.

§. XXXI.

Tussis quando asciti supervenit, nihil boni portendit, quod suo jam tempore HIPPOCRATES recte notavit *Sect. VI. aph.* 35. & *VII. aph.* 47. Non tamen de tussi ista leviori, quæ etiam inter initia plerumque adparet, hoc intellectum volumus. Malum itidem signum est, si cibi adpetitus cum viribus plane perit, sitis augetur, multum liquidi adsumitur & parum per urinam redditur: neque boni sunt omnis horrores febriles cum ardore interno in asciticis supervenientes, sed plerumque funestum prænunciant exitum. Pernicialis quoque hæmorrhagia per pulmones sive sedis venas ascici superveniens esse solet, nec melioris ominis est, si erysipelas cum febre in cruribus erumpit, cui HIPPOCRATES etiam *lib. VII. epidem.* adsentitur. Qui præterea recidivat hydrops ascites, difficulter admodum, & secunda vice vix unquam curatur: quod tamen aliter prorsus se habet cum anasarca, qui si periodicus est, non tantum periculi portendit, quam statarius. Ceterum vero notari meretur, ex nostro morbo non facile quenquam mori, nisi qui in corde vel vasis pulmonalibus gerit polypos, vel in hepate scirrhum, vel glandulas in mesenterio habet tumefactas, vel etiam, si fœminas respicimus, uterum scirrhosum atque corruptum.

§. XXXII.

Hydropis solutio. Solvitur interdum citra artem solius naturæ beneficio hydrops, dum aqua sibi viam & exitum per pedes pandit, vel etiam per ruptum umbilicum aut alibi apertum abdomen. Ab HIPPOCRATE *in Coac.* annotatum legimus, diarrhœam in hydrope incipiente esse salutarem. Et mihi quoque nota sunt ejusmodi exempla, ubi per longiorem diarrhœam, effluente pura ex alvo aqua morbus feliciter fuit solutus. Contra vero, si in consummato & inveterato hydrope, visceribusque jam corruptis supervenit diarrhœa, spes in angusto posita est. Denique adhuc notabile est, quod FERNELIUS *Patholog. lib. VI.* de muliere habet, cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine congestus per uterum sponte fuit profusus, ut omnis moles biduo subsideret, & quum proximo mense denuo succreverit, stato tempore totus iterum effluxit.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Prius quam truculento hydropis morbo manus adhibet auxiliatrices medicus, probe debet respicere, an curationem adhuc recipiat, an plane sit insanabilis. Hoc si animadvertit, consultum erit, a tali cura se retrahere potius, quam famam periclitari, aut minime hanc ipsam provido prognostico firmare atque munire. Ipsa autem genuina medendi ratio in eo consistit, ut primo aquam, quæ intra cutim & cavitates collecta stagnat, evacuemus, & dein caussam, ob quam accumulata est & adhuc quotidie accumulatur, penite tollamus. *Indicationes curatoriæ.* Equidem aquarum evacuatio parum admodum ad curationem videtur conferre, nisi caussa, cujus effectus est aquarum extravasatio, removeatur: illa enim nondum sublata nova subinde moles aquarum brevi tempore renascitur. Verum enim vero, quoniam medicamentorum, abigendæ huic caussæ idoneorum vis atque energia ab aquarum copia mirum quantum infringitur & viscera quoque ac partes, ubi stagnant, temporis successu valde læduntur & corrumpuntur; eo omnino adlaborandum est, ut a nimia colluvie corpus liberemus.

§. II.

Ad quem scopum obtinendum, nisi ipsa natura, vel per largam diarrhœam, vel per humoris ex pedibus effluxum id præstet, dehberandum est, num arte chirurgica per paracentesio commode & sine periculo id fieri possit. *Paracenthesis utilitas in educenda aqua.* Qua de re egregius extlat locus apud CELSUM *lib. III. cap.* 21. qui ita se habet: *Erasistrato,* inquit, *displicuit per paracentesin curandi via, quia frustra aqua emittitur, quæ vitiato hepate subinde nascitur. Sed primo non unius hujus visceris hoc vitium est. Nam & splene affecto, & in totius corporis male habitu fit: deinde, ut inde cœperit, tamen aqua nisi emittitur, quæ contra naturam subsistit, & jecinori, & ceteris interioribus partibus nocet. Conveniique corpus nihilo minus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed medicinæ locum facit, quam intus inclusus humor impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint, sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quique ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt.*

§. III.

Nostra de paracentesi hæc esto sententia: Quum in principio morbi viscera adhuc sint bene constituta & excessiva aquarum mole totum abdomen turget, ut sæpe fit in leucophlegmatia cum & sine anasarca juncta, nec sine periculo aqua purgante potest educi, tum eam, si modo æger ferre velit, institui posse arbitror, *De hac operatione tum de scarificatione judicium.* si modo provide & cum certis cautelis, quas B. BRUNNERUS in M. N. C. *Dec. II. ann. VIII.* tradidit, administretur. Hic enim clarissimi nominis medicus *loc. cit.* ad putredinem seri, in abdomine contenti avertendam, quæ ab aëre admisso post paracentesin facile contingit, injectionem tincturæ ex myrrha & aloe cum spiritu vini

vini camphorati suadet. *Nec est*, inquit, *quod hanc reformidemus in abdomine: temperatur enim aqua intus contenta, tolerant hanc tendines atque nervi, nam in eane spiritum terebinthinæ, ardentiorem adhuc, intestinis inflammatis felici cum successu adhibui. Nec dubito, quin, si ulla arte aut ingenio hæc lymphæ fermentatio in abdomine & inflammatio impediri posset, paracentesis in majorem dignitatem adsereretur, eaque præstari posset, quæ aliis impossibilia visa fuerint. Exantlata enim abdominis palude, vasa lymphatica vel rupta, vel exesa facilius persanarentur.* In hydrope peritonæi sine omni periculo administratur, & fere absolute necessaria est hæc operatio. In ascite etiam desperato & incurabili eandem non ad curationem, sed ad suffocationis periculum abigendum, ut æger in vita adhuc conservetur, institutam novi. Ceterum ex fonte chirurgico jure adhuc repetere licet scarificationes, per quas in pedibus & scroto decenter institutas humorem in anasarca copiose stagnantem feliciter sæpe evocatum vidi. Sed præcavenda omni modo est corruptio.

§. IV.

Purgantia ad aquas educendas proficua.

At vero, ubi in anasarca vel leucophlegmatia copia aquarum per medicamenta cum euphoria est educenda, id omnium maxime per purgantia paullo fortiora, in principio morbi, sufficienti dosi & debito cum regimine exhibita debet præstari. Dispiciamus igitur, quænam hoc fine medicis usui hactenus fuerint. Primo autem loco occurrit elaterium, quod à veteribus æque ac recentioribus, ad educendas aquas, mirifice laudatur. Ita DIOSCORIDES *lib. IV. c. 151.* de eodem tale fert judicium: *elaterium confert hydropicis, extrahendo aquositatem mirabiliter sine nocumento, & non est stomacho nocivum.* Cui adsentitur AVICENNA, CELSUS, *Alexander* MASSARIAS & postea quoque *Jacobus* BONTIUS, HERCULES SAXON. *Joannes* HEURNIUS, *Gabriel* FALLOPIUS *de medicinal. aquis pag.* 55. REISNERUS *obs. medic. pag.* 167. & HENRICUS ab HEER, qui invicem hoc remedii genus mirifice extollunt. Ex Anglis pariter LISTERUS & SYDENHAM *in tractat. de hydrope* idem omnibus aliis purgantibus longe præferunt & hic ita scribit: *elaterium, sive fæcula cucumeris agrestis potenter, in permodica quantitate, vires suas exserit in conturbanda alvo & fæcibus cum serosis & aquosis humoribus copiose egerendis.* Post elaterium gummi guttæ seu de Peru ab uno circiter sæculo, si ad aquam ejiciendam ad scrupulum dimidium, vel grana XII. propinetur, valde cœpit celebrari. Extractum esulæ maxime æstimatur à RULANDO & succus iridis nostratis, nec non corticis medii sambuci inter polychresta & magnæ efficaciæ hydragoga non modo à medicis, sed etiam à vulgo cum laude refertur.

§. V.

Eorum operandi modus.

Quod ad ipsam operationem horum medicamentorum attinet, sciendum est, quod acri, volatili caustico principio, nervosas ventriculi partes vellicando, agant & hinc vomitum in sanis vehementer cieant. In hydropicis autem æque ac emetica ex antimonio parata per alvum magis quam per vomitum operantur, forte quod nervosæ ventriculi & intestinorum tunicæ ab aqua stagnante nimis sint flaccidæ & relaxatæ. Unde simul luculenter adparet, ad ingentem aquarum molem ex universo corpore per alvum exturbandam leniora & mitiora prorsus non sufficere, sed talia omnino requiri, quæ subtili quodam & penetrante sale suo nervosarum & musculosarum partium systema, maximeque ventriculum & intestina stimulando insignem aquæ copiam eliminandi vim possident; quæ inter purgantia modo allata ipsaque vomitoria primas tenent, si pro diversitate naturæ corporis, plus minus sensibilis, convenienti dosi exhibentur. Nam certe non pauca dantur exempla eorum, qui post triginta & plures dejectiones excessiva hydragogi dosi integre convaluerunt.

§. VI.

Formulæ purgantium.

Possunt vero ex fortioribus hisce purgantibus, vel etiam emeticis variæ concinnari formulæ, quibus ipse hactenus in praxi usus sum insigni cum fructu e. g. Rec. elaterii, extract. hellebori nigri, absynthii, cent. min. mercurii dulc. singulorum drachmam unam, extract. croci grana duodecim. M. fiant cum balsamo Peruv. pilulæ ex drachma dimidia no. XX. mane sumendæ. Vel etiam infusum potest parari purgans in hunc modum: Rec. corticis medii sambuci, rad. bryon. iridis nostrat. fibrar. hellebor. nigri rhabarb. Alexandr. rad. gentian. rubræ, vincetox. levistici, cortic. aurantiorum recent. ana unciam semis, summitat. centaur. minor. pugill. quatuor, caryophyll. drachmas tres, tartari tartarisati unciam unam. Fiant species cum duabus mensuris vini infundendæ & ad sextam partem pro dosi bis in septimana bibendæ.

§. VII.

Enematum & mitiorum purgantium usus.

Præter purgantia ore adsumta, clysmata quoque ad educendas aquas mirabilem obtinent efficaciam, quæ ex radice asari, cort. medio sambuci, rad. irid. nostr. summitat. centaurii min. flor. sambuci, seminibus IV. carminativis cum vino & aqua, addito oleo chamomill. vulgaris & drachmis duabus salis Epsoniensis possunt parari. Neque in omnibus hydropicis omnique tempore opus est, drasticis remediis aquarum evacuationem moliri, sed mitiora interdum ac leniora in majori paullo dosi exhibere consultum est, quæ eundem sæpe longeque tutiorem præstant effectum. Etenim non semel sed aliquoties tribus unciis mannæ electæ cum duabus folior. sennæ & cremoris tartari drachmis in aqua fontana leniter solutis & intra dimidium horæ epotis, plus quam decem libras aquarum cum euphoria exturbatas vidi. Pulvis quoque mechoacannæ albæ ad drachmam unam vel duas cum vel sine cremore tartari inter securiora hydragoga jure debet referri. Neque minorem promeretur laudem rhabarbarum sive in substantia datum, sive in essentiam cum terra foliata tartari redactum. Quam in rem notabilis est historia, quam ex observatione MONTANI *Adolphus* OTTO *in epistola* SCHULZII posteritati reliquit. Meminit scilicet viri cujusdam, qui quum ventre, pedibus totoque corpore insperate intumuisset, rhabarbari continuo usu a drachmis ad uncias usque, subducto sero plene convaluit.

§. VIII.

Diureticorum usus.

Post sufficientem per alvum evacuationem diuretica, quæ simul virtute attenuante & viscidos humores dissolvente gaudent, in usum sunt vocanda. Splendent hac virtute præcipue salia aqua-

aquarum medicinalium, Egranarum, Carolinarum & Sedlicensium in Bohemia, quæ in liberaliori paullo dosi oblata non modo egregiam aquas stagnantes evacuantem, sed simul etiam aperientem & diureticam possident efficaciam. Quo nomine pariter laudanda veniunt salia neutra, ut tartarus tartarisatus & vi riolatus, terra foliata tartari, sal polychrestum, nitrum antimoniatum, solutio ocul. cancr. quæ cum cremore tartari fit, sal fuccini volatile cum oleo tartari per deliquium in sal medium redactum; ante omnia vero nitrum ipsum purificatum, vel quod majoris adhuc efficaciæ est, nitrum ex miscela spiritus nitri & olei tartari per deliquium regeneratum; quæ omnia ob eximiam, qua pollent, in obstructionibus viscerum dissolvendis & tubulis renum urinosis reserandis virtutem insigniter merentur commendari. Sed quod bene notandum, hæc omnia sub larga liquidi quantitate adsumi debent.

§. IX.

Quænam amplius prosint diuretica?

Præter hæc vero in diuresi movenda non minorem pollicentur fructum salia herbarum per incinerationem parata, ut absynthii, cardui benedicti, vel solum sal tartari probe calcinatum, liquor nitri fixi atque filicum Glauberi &c. quæ paullo largiori dosi sumta in tumoribus œdematosis expugnandis mirabilem sæpius effectum præstitisse novi. Spectant huc quoque liquor nitri dulcis, liquor noster anodynus mineralis, clyssus antimonii, spiritus tartari & tinctura antimonii acris; quæ liquida medicamina vel sola, vel etiam cum dictis salibus pro circumstantiarum ratione mixta dari possunt utilissime.

§. X.

Quo cum vehiculo sint sumenda.

Plurimum tamen refert, quo quis vehiculo utatur in dictis remediis adsumendis. Hinc salia laudata neutra longe præstantiorem edunt effectum, si magis cum sero lactis, vel aqua petroselini, fragorum, vel etiam vino Mosellano, quod insigne est diureticum, quam cum alio potus genere sumuntur. Ego quoque non sine insigni ægrotantium levamine decoctum ex radicibus quinque aperientibus, rad. eryngii, ononydis, semine dauci, selleri, baccis juniperi & alkekengi præscribere hactenus consuevi, quod simul potui ordinario potuit substitui.

§. XI.

Usus sudoriferorum.

Sudorifera ubi corpus totum colluvie aquarum scatet & subcutaneum emunctorium clausum & constrictum est, parum merentur laudis. Nam hydropici difficulter ad sudorem disponuntur; & si regimine externo nimis calido vel volatilibus sudoriferis cogantur, metus est, ne inflammatio cum febre, vel etiam metastasis fiat ad ipsum cor vel cerebrum, ut suffocatio aut adfectus soporosus & apoplecticus sequatur, procuretur: quæ observatio circa balnea etiam laconica, quæ cum spiritu vini fiunt, probe meretur attendi. Quod si vero ab ingenti humorum copia tam per purgantia, quam diuretica corpus fuerit liberatum ipsaque natura ad liberiorem transpirationem ac sudorem vergit, tum quidem non validiora, sed temperatiora diaphoretica, qualia sunt mixtura simplex, liquor mineralis cum refracta dosi spiritus bezoard. Bussii mixtus, tinctura antimonii selectior, vel pulveres ex cerussa antimonii, sale cardui bened. nitro purif. sive per se, sive cum rob sambuci vel ebuli mixti laudabili effectu minime destituuntur, maxime si horum usum cum prudentia crebrius repetamus, vel eorum vires fotu ex vino calido, præsertim Hungarico cum linteis applicato adjuvemus.

§. XII.

Remedia externorum.

Laudatis itaque internis evacuantibus ad auspicaciorem effectum consequendum externa debent conjungi, quæ in nostro adfectu, si unquam in alio operam præstant laudatissimam. Etenim quum in habitu corporis extimo sub cute, ubi copiosi & effœti humores subsistunt, partiumque solidarum tonum & robur prorsus enervant, mali fomes latitet, ipsa sana dictitat ratio, extrinsecus sub varia forma admota remedia, quæ vi sua roborante, balsamica & resolvente humores stagnantes non modo attenuant &, ut in vasorum poros recipi possint, aptos reddunt, sed & putredini resistunt, tonumque & robur relaxatis partibus restituunt, ad hosce humores per congrua emunctoria è corpore exterminandos plurimum omnino conferre. Et si meam adponere experientiam licet, ego accommodatis ejusmodi subsidiis externis effectum sæpe longe præstantiorem facilioremque, quam ab ipsis internis vidi consequutum. Quæ vero huic scopo & indicationi egregie inserviunt, sunt: radices levistici, iridis, squillæ, cyclaminis, folia ebuli, herba scordii, cardui bened. absynthii, flores utriusque chamomillæ, sambuci, baccæ lauri, juniperi, semina carvi, cumini &c. ex quibus sacculi vel epithemata possunt parari & ex vino, aceto vini & aqua calcis vivæ cocta abdomini, pedibus, & scroto calide imponi, sique refrixerint, reiterari. Atque talismodi epithemata aliis sub alia forma adhibitis externis, ut emplastris & unguentis, me quidem arbitro, longe multumque sunt præferenda.

§. XIII.

Roborantia quæ ad recidivam præcavendam conferunt.

Equidem recensita jam remedia tam interna quam externa ad subigendum rebellem hydropis morbum omnino sunt præstantissima; attamen sola omne curationis negotium nondum absolvunt, sed ad caussas hydropis radicitus tollendas adhuc ea requiruntur præsidia, quæ, ne aqua facile regeneretur, & recidiva fiat, prohibent. Hisce itaque generosis evacuantibus subjungere oportet roborantia; quandoquidem & viscerum, & vasorum partiumque fibrosarum vis tonica systaltica dejecta principalis circuitus sanguinis & lymphæ per vasa impediti & hinc stagnationis caussa & ratio existit. Quare hæc remedia, si ulla alia, ad graves ejusmodi passiones earumque recidivas avertendas virtute pollent eximia. Quo nomine commendamus ex materia medica radices pimpinellæ, vincetoxici, ari, Zedoar. extract. absynth. gentian. rubr. cardui bened. scordii, centaur. min. cort. Peruvianum, cascarillæ, capparum, myrrham, succinum, cinamomum, quando ex hisce cum menstruo tenui & vino Hungarico essentia vel elixirium paratur, quod pro re nata etiam cum liquore martiali, ut tinctura mart. Zwölfferi potest misceri & continuato usu convenientique dosi propinari; utpote hoc medicamentum non modo ventriculum & intestina, sed & hepar, pulmones & lien, quæ tum chylificationi tum sanguificationi inserviunt, corroborat, atque salutares excretiones, si impeditæ, vel retardatæ fuerint, promovet utilissime.

CAU-

CAUTELÆ.

§. I.

Num venæ sectio in hydrope prosit?

Quæstio est non minoris momenti, num venæ sectio etiam in tumoribus hydropicis locum habere possit? Dubium videtur, quia corpus plus ingenti seri, quam sanguinis copia est repletum, partesque solidæ omni vigore ac robore sunt destitutæ, atque præterea apud auctores, præsertim recentiores, vix legitur, venæ sectionem in ipsa curatione profuisse; nihilo tamen minus apud antiquissimus medicinæ parentes, ipsumque HIPPOCRATEM multa exstant loca, ubi summa cum laude mentio fit venæ sectionis in cura hydropis administrandæ. Ita HIPPOCRATES *de diæta acutar.* hæc habet: *Si hydropicus difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.* Et eruditissimus *Jacob* SPONIUS valde notabilem *in aphorismis novis Sect. V.* §. 87. observationem subjungit: *Vidimus*, inquit, *hydropem viginti curatum venæ sectionibus, qui ab exhibitis hydragogis & diureticis, cujusvis generis, magis ac magis intumuerat.* Et ALEXANDER TRALLIANUS pluribus verbis de ea ita disserit: *hydropem anasarcam per venæ sectionem curare quandoque opus est. Si jecur non solum, sed & lien ac ventriculus tumorem ac duritiem habeat, confidenter educ per exiguas missiones sanguinem, tantoque id magis, si vires non prohibeant, & copia sanguinis in venis manifesta, & ægrotus in flore ætatis constitutus sit, nec tempus anni magnum frigus afferat.* Paullus vero AEGINETA *lib. III. cap.* 48. de curatione hydropis agens paullo clarius, sed cum data conditione id confirmat, dum ait: *curantes initium facimus in anasarca ab evacuatione per venæ sectionem, maxime si ob hæmorrhoidum, aut menstrua purgationis suppressionem conflata fuerit affectio.* Atque nos etiam, multiplici edocti experientia, in hisce omnino consensum addimus: in leucophlegmatia & anasarca, si status adsit plethoricus, atque ab asthmate sangineo hæc mala præcipuam duxerint originem, venæ sectionem magnum ad curationem momentum afferre. Negamus vero, in ascite hydrope & tympanite id fine periculo fieri posse, dum etiam ipse TRALLIANUS in loco allegato sub finem addit, phlebotomiam in ascite & tympanitide penitus esse excludendam.

§. II.

Cautela circa purgantia.

Quemadmodum in leucophlegmatia & anasarca, ad colluviem seri copiosi exturbandam, validiore medicina purgante, majori etiam sub dosi administrata interdum uti necesse est; ita in ascite nihil drasticis periculosius est, utpote quibus, quod per crebriorem experientiam mihi compertum est, desubito inflammatio intestinorum sphacelosa & mortifera, quam anatome detexit, excitatur. Id vero circa fortiorum purgantium usum serio monendum existimo, quod in principio quidem locum inveniant, dum vires adhuc constant, sed quod non crebrius, & nisi interjectis sex septemve diebus sint repetenda, atque interea vires medicamentis & cibis, laudabilem succum præbentibus roborandæ. Præstat tamen a drasticis illis remediis, ut gummi guttæ, elaterio, colocynthide, helleboro, &c. quæ colliquativam quandam viribusque adversam facultatem, quam natura debilis & sensibilior stomachus ferre minus potest, recondunt, interdum plane abstinere & potius in eorum locum purgantia cum emeticis lenioribus mixta propinare, quæ vel in forma pilulari, vel infusi exhibita similem laudabilem, longeque tutiorem exserunt effectum.

§. III.

Curatio hydropis in scorbuticis.

Quum scorbutica humorum dyscrasia adfecti perfacile in tumorem incidant hydropicum, tum medicamentis, quæ etiam specifica adversus hydropem virtute prædita esse creduntur, sic dicta antiscorbutica, ut radix armoraceæ, raphani rusticani, nasturtii aquatici & hortensis, nec non cochleariæ succus multum sunt præponenda, maxime quando cum sero lactis, vel decocto betæ rubræ, liberaliori paullo & repetita dosi adsumantur. Vidi enim simplicibus hisce remediis sæpissime plebejos à tumoribus hydropicis integre sanatos, mirifica quotidie per vias urinarias copiosi seri educta quantitate.

§. IV.

Squillæ usus in hydrope cum asthmate juncto.

Pulvis squillæ & ejus acetum à veteribus, GALENO, CÆLIO AURELIANO, CELSO & aliis maximi semper in hoc morbo fuit æstimatum, præsertim ubi asthma ad suffocationis fere metum concurrit. Et secundum meam quoque experientiam bona testari fide possum, perplures misere afflictos inopinatum inde & vix sperandum accepisse levamen. Namque hæc radix fale suo penetrante acerrimo instructa stomacho & aliarum nervosarum partium tunicis sese insinuans motum ipsis ac vigorem, stimulando, restituit, humorumque circulum retardatum insigniter adjuvat. Quod dosin attinet, potest ad grana sex vel octo cum eadem quantitate radicis pimpinellæ vel ari misceri & additis aliquot nitri granis, cum vehiculo calido exhiberi.

§. V.

Quæ prosint in tympanitide.

In tympanitide magnus & summe proficuus est usus clysterum, ex speciebus carminativis confectorum. Observavimus quoque in hac passione pilulas purgantes cum anodyois maritatas, ut sunt massæ pilularum Starckii, Wildegansii & quæ ex extracto hellebori nigri, mercurio dulci, sagapeno, opoponace, asa fœtida &c. concinnatæ sunt, insignem attulisse fructum. Præter hæc vero exterius in hoc adfectu inunctio totius ventris cum oleo philosophorum, vel oleo camphoræ cum oleo amygdalarum dulcium parato instituta, & per aliquot dies continuata levamen quoddam præstat.

§. VI.

Ascites desperatus quomodo tractandus.

In malo ascitico, ubi viscera valde sunt affecta & spes sanitatis recuperandæ pertenuis ostenditur, lenioribus laxantibus & roborantibus unice agendum est. Cui usui inserviunt pilulæ polychrestæ ad mentem Beccheri paratæ, & interposita semper salis aperitivi dosi propinatæ. Qua methodo, nisi res omnino conclamata est, miseri vel curantur, vel certe diutius conservantur. Majorem tamen spem & opem eadem hæc medicamenta anasarca laborantibus promittunt.

§. VII.

§. VII.

Cautela circa sistendas hæmorrhagias.

Incidit interdum, ut hydropici per hæmorrhoides, vel per nares vel etiam fœminæ per menses ingentem sanguinis profusionem, non sine virium notabili decremento & periculo patiantur; quo casu nihil absurdius & ineptius est, quam narcoticis, ut massa pilular. de cynoglossa, vel aliis stypticis ad eam comprimendam uti. Nam augentur inde viscerum obstructiones, quæ has fluxiones immodicas progignunt, & virium major fit defectio.

§. VIII.

Curatio mali à perversa salivatione orti.

Oritur interdum post perperam institutam salivationem hydropica labes, atque tum decoctis, quæ lignum guajacum, sassafras, radicem lapathi acuti, lignum quernum, argentum vivum & antimonium, in petia ligatum ingrediuntur, debet expugnari.

§. IX.

Cautela circa tumores scroti.

Quando scrotum vel ex hydrocele, vel ex delapsu aquarum ex abdomine magna humorum copia turget, adeo ut valde situm in lecto & movendi potentiam impediat, paracentesin multi commendant, quæ tamen parum juvat, ut potius nonnunquam plus incommodi creet, nec sine periculo supervenientis sphaceli suscipiatur. Et quia humor intra membranas testium satis viscidus hæret, ejus effluxus plerumque parcior esse solet. Præstat in tali casu externis cataplasmatibus discutientibus, quorum catalogum supra recensuimus, inhærere & curam moliri. Horum enim ope sudor sæpe aquosus elicitur summo cum levamine.

§. X.

Pedum ulcera quomodo tractanda.

Quando ipsa natura, optima medicatrix, sponte suas sibi quærens vias cutis poros vel in pede, vel in abdomine aperit, per quos non sine notabili tumoris subsidentia dies noctesque multum seri profunditur; cavendum maximopere est, ne corruptio accedat, quam per epithemata, quæ superiori loco præscripsimus, frequentius adhibita debemus prohibere. Interne vero tum temporis cum elixiriis roborantibus balsamicis natura juvanda, corruptio internarum partium avertenda, viresque conservandæ sunt.

§. XI.

Methodus curandi ab Hippocrate tradita.

HIPPOCRATES *lib. VI. epidem.* hanc curam hydropicis proponit: *Hydrope laborantem convenit exercitationibus defatigari, sudare, panem edere, parum bibere, vino albo, nec multo somno uti, & purgantia adsumere, quibus aqua & phlegma vacuetur.* Utilissima hæc curandi methodus potissimum de prima hydropis specie, leucophlegmatia, intelligenda venit, in quam perfacile ii, qui morbos longos & immodicas hæmorrhagias perpessi corpus nimio cibo vel potu replent, incurrunt. Hisce commendat exercitia, quibus corpus evadit magis transpirabile; deinde sudorem, quo pars copiosi seri avolat, tum panem, qui non serosum, sed laudabilem chylum gignit: prodest etiam potus abstinentia, tum quia *crescit indulgens sibi dirus hydrops, nec sitim pellit, nisi caussa morbi fugerit venis*, tum quia aucto per sitim calore superfluæ humiditates dissipantur. Neque infrequentes sunt historiæ hydropicorum, qui sola potus abstinentia per annum integrum convaluere omnino. Vinum album urinas movet, somnus humiditates auget; hydragoga vero medicamenta sacra hujus morbi anchora sunt, quia nimium humidum auferunt.

§. XII.

Curatio mali à flatulentia orti.

Quum ex flatulentia primarum viarum, præsertim in hypochondriacis, tumores œdematosi, qui initium hydropis constituunt, facile gignantur, expedit tunc non purgantibus, sed enematibus sedulo uti, quæ ex speciebus carminativis & roborantibus, ut baccis lauri, juniperi, herba rutæ, majoranæ, folii ebuli, flor. chamomill. vulg. & rom. & seminibus quatuor carminativis, ex aqua vel lacte coctis cum decenti olei anethi & chamomill. cocti quantitate optime conficiuntur. Eadem methodo feliciter sæpe usi sumus, ubi ex retropulsa, vel intus retenta materia podagrica spasmi & flatus in intestinis initium tumoris hydropici machinantur.

§. XIII.

Curatio mali à suppressis excretionibus sanguineis.

Sequior sexus longe fere magis, quam virilis tumoribus hydropicis est obnoxius, si deficit vel suppressa ad tempus remanet, vel ante quinquagesimum annum plane cessat menstrua per uterum purgatio: quod iis potissimum evenit fœminis, quæ otio, somno & vitæ sedentariæ nimium indulgent, vel sollicitudine & mœstu diutius afficiuntur. Juvat tali in casu tum ad præservationem, tum ad curationem sanguinem mittere, corpus movere, peregrinari & locum mutare. Quæ si nihil proficiunt, aquis mineralibus tam interne quam externe uti convenit, quæ etiam in suppressis hæmorrhoidibus in viris, ad eas revocandas, magno sunt præsidio & auxilio.

§. XIV.

Curatio œdematum in pedibus.

Quod ad curationem œdematum in pedibus attinet, ea provide est adornanda. Permulta enim eaque tristia novimus exempla, quæ eam perverso modo institutam pessime cessisse testantur. Nam si adstringentibus, sive cataplasmatibus tractantur ejusmodi tumores, detumescunt quidem pedes, sed intus serosus latex per metastasin repellitur & ad pulmones delatus catarrhum efficit suffocativum funestum. Longe securius est pannis calidis, vel saccis arena aut furfuribus calidis repletis eos fovere, ut in perpetua serventur transpiratione. Neque inutile est, fascia latiori moderate adstricta partes tumentes convolvere, ita ut ab extremo partis incipiatur & usque ad tumoris finem inducatur. Sunt nonnulli, qui scarificationem, vel etiam profundiorem incisionem cum CELSO suadent, qui eam his verbis præcipit: *incidendum quoque super talum, quatuor fere digitis ex parte interiore est: quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipsos tumores incidere aliis plagis oportet.* At vero, me quidem judice, tale quid provide & prævia prudenti deliberatione debet fieri; nunquam vero in ascite, vel scorbutica humorum dyscrasia laborantibus moliri. Facile enim supervenit sphacelus & propter nimis laxam carnem & aquosum affluxum difficulter ejusmodi vulnera consolidantur.

§. XV.

Regula Celsi de eventu mali cognoscendo.

Ultimo loco, ut de eventu mali certiores fiamus, juvabit omnino tenere auream regulam CELSI, quæ his verbis comprehenditur: *Commodum est, lino quotidie ventrem metiri, & qua comprehendit alvus, notam imponere: postero quoque die vide-*

videre, plenius corpus fit, an extenuetur. Id enim quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & potionem ejus, & urinam. Nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundæ valetudinis spes est.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hydrops anasarca cum tympanitide junctus, sanatus.

Fœmina triginta annorum, sanguinea habitu corporis spongioso & succulento prædita, quæ semper largiora habuit menstrua & aliquot cum enormi hæmorrhagia & multis polyposis concrementis ejectis perpessa est abortus; imminenti quondam mensium fluxu vehementi corripitur terrore; unde ille mox suppressus varia attulit incommoda. Siquidem nunc optima fœmina de ingenti corporis lassitudine, inappetentia, præcordiorum anxietate cum languida pulsuum celeritate pedumque intumescentia cœpit conqueri. His demum malis jungebatur valde difficilis & anhelosa respiratio, ipse tumor ad femora usque ipsumque abdomen, quod tactu durum & tensum erat, adscendebat, cibi adsumti in flatus resoluti multas creabant anxietates, sitis intendebatur &, increscente spirandi difficultate, ægra in lecto erecta sedere & ob suffocationis metum liberam captare auram per fenestras debebat. Varia hinc inde remedia tam emmenagoga, quam purgantia & diuretica nihil ferebant opis. Tandem vero ex pedibus sponte apertis quotidie larga aquæ effluebat copia, unde abdominis tumor mirum subinde decrescebat. Ego hinc ad putredinem arcendam pedibus exterius adplicare jussi sacculos semine milii, anethi, carvi, baccis lauri & juniperi, herba absinthii, scordii, flor. chamomill. repletos & in vino rubro coctos. Interne singulis IV. diebus obtuli decoctum mannatum cum tartaro emetico acuatum sub tali formula: Rec. Mann. el. uncias duas, aquæ flor. acaciæ uncias V. terræ foliat. tartari drachmam unam. Coque & solve leni calore. Adde tartari emetici grana tria solut. ol. de cedro gutt. IV. essentiæ cortic. aurant. gentian. rubræ ana guttas XL. M. quo medicamento mira aquarum quantitas summa cum euphoria, sine torminibus & virium prostratione fuit educta. Præterea elixir nostrum balsamicum cum vino Hungarico ter de die sumendum suasi. Et hac ratione post aliquot hebdomades, tumore & duritie successive evanescentibus, appetentia cum viribus rediit, pulsus simul factus est naturalis faciesque reddita coloratior. Denique circa illud tempus, quo menses ex utero ferri consueverunt, venam in pede secandam curavi, & en! altero die post ipsi menses prodierunt & tam misere afflicta fœmina exoptatissimam recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

Sistit hic casus exemplum hydropis, qui ex mensium, vel in viris ex hæmorrhoidum fluxu cohibito, salvis adhuc & sine induratione, obstructione vel scirrhescentia visceribus, subito solet enasci. Subortus autem à talis modi causis hydrops facilius, quam quidem alius potest sanari, si metuendæ viscerum, ob diuturnam humorum extravasatorum stasin, corruptioni aptis occurrere remediis festinamus. Longe autem felicius succedit sanationis negotium, si sponte à natura in pedibus fit apertio. Nam copia humorum extravasatorum sublata relictæ adhuc in corpore aquæ facili negotio à medicamentis digerentibus & evacuantibus vinci possunt & excerni. Ego vero, si mitioribus res peragenda est, ad sufficientem & tutam humorum evacuationem vix convenientius & efficacius reperi medicamentum, quam quod ex majori mannæ portione & aliquot tartari emetici granis concinnatur. Dici enim vix potest, quantam hoc remedium educat aquæ quantitatem, sine omni turba & vomitu, qui rarius in hydropicis per emetica solet cieri. Præter hæc notabile in hoc casu occurrit, quod frustra tentetur mensium repente suppressorum revocatio in iis corporibus, quæ à diuturniori animi affectu & nimia humorum vitiosorum stagnatione omne partium robur perdiderunt. Multo magis eo respicere debet medicus, ut prius effectus morbosos removeat &, viribus quodammodo resumtis ciborumque adpetentia restituta, circa illud tempus, quo menses fluere sueverunt, vel sanguinis missione in pede, vel pilulis balsamicis refracta dosi aloeticis & crocatis naturam ad mensium negotium leniter stimulet.

OBSERVATIO II.

Leucophlegmatia, a febre quartana male tractata.

Militiæ præfectus, quinquagenarius, corpore valde robustus, ob varios in victu & potu excessus autumnali tempore in febrem incidit quartanam, qua quum per mensem & ultra laboraverat, hujus molestiæ pertæsus per quatuor dies larga in quantitate decoctum adsumsit valde chinatum; unde febris quidem evanuit, sed non multo post, prægressa corporis refrigeratione ciborumque concoctu difficilium intemperantia, pedes cum abdomine cœperunt intumescere, vires imminui & respiratio valde difficilis reddi. Ego consultus curam hoc modo institui: Primo sal quoddam aperitivum, quod sal tartari & Carolinarum, nitrumque purificatum habebat, ad drachmam unam in aliquot unciis aquæ & vini solutum bis de die, ut mane & hora quarta pomeridiana, sumendum obtuli. Dein in prandio elixir nostrum viscerale, & ante decubiturn undecim pilulas balsamicas deglutiendas dedi. Denique pro potu ordinario decoctum sarsaparill. cum tertia vini Mosellani parte remixtum præscripsi, tam felici eventu, ut intra mensis spatium integre miser convaluerit.

Epicrisis.

A nullo morbo præcedente crebrius hydrops nascitur, quam ex febre quartana perperam curata: quod suo jam tempore GALENUS *lib. III. de locis affect.* & disertissimus CELSUS sat luculenter prodiderunt. Etenim, quum sedes tum quartanæ tum hydropis in ipso hepate, ut jam veterum tulit opinio, præcipue debeat collocari, evidenter adparet, quando hæc febris nimis præcipitanter & antequam obstructio in hepate vel per ipsam febrem, quæ optima est medicina, vel per congrua remedia naturam adjuvantia, satis expedita fuit, cohibetur, perfacile recidivam febris, aut alium longe graviorem morbum, qualis hydrops est, succedere. Idque eo magis evenit, si forte ob nimiam ciborum adpetentiam, corpore adhuc debili, multi crudi spissique generantur humores, qui ad hepatis infarctum denuo augendum mirum quantum conferunt. Equidem in longinquo artis exercitio complures ejusmodi casus, ubi ex quartana imprudenter suppressa vel novi insultus febriles vel anasarca hydrops prodierunt, adnotavi, sed nulla alia quam supra proposita methodo, quæ unice ad ob-

obstructiones viscerum tollendas & excretiones restituendas directa est, curam institui & benedicente Numine feliciter perfeci.

OBSERVATIO III.

Leucophlegmatia ab abortu inducta. Fœmina generosa, triginta annos nata, succulenti & formosi habitus, tertio mense gravida abortiendo incredibilem sanguinis in magna frusta coagulati, quem molam dicunt obstetrices, ejecit copiam; unde mirum in modum debilitata, vires quidem ex parte resumsit, sed quum crescente siti nimia erat in potu, exactis binis mensibus ad faciem usque à pedibus valde intumuit, anxie spiravit & de summa totius corporis gravitate lotiique retentione conquesta fuit. Consuluit itaque medicum, qui grana decem elaterii in forma pilularum præscripsit, unde mira colluviei serosæ per quindecim fere sedes educta fuit quantitas cum insigni tumoris decremento. Interpositis postea per sex circiter dies medicamentis stomachicis, quæ ex extracto absynthii & cent. minor. spiritu nitri dulci, tartari, & essentia cortic. aurant. & cascarillæ constabant, eadem dosi pristinum subjungebatur purgans; quo iterum magna seri exturbabatur copia. Tum vero ter singulis diebus tob ebuli ad unciam dimidiam fuit oblatum, & pro potu ordinario vinum Mosellanum cum fontibus Dœnnsteinensibus adsumtum, & sic brevi post urina secedebat liberior, totumque corpus, quod antea siccum erat, leni suffundebatur madore: ita ut intra sex hebdomadum decursum ægra pristinæ redderetur integritati.

Epicrisis.

A nimiis hæmorrhagiis per caussam tam internam quam externam inductis, vel a sola crebriori sanguinis è vena secta detractione tumorem concitari hydropicum, plane non novum, sed in experientia satis obvium est. Sanguine enim notabiliter imminuto vasa minima tam secretoria quam excretoria collabuntur, & nec utiles ad motum sustinendum humores, ut cetebri fluidum, secernuntur, nec inutiles per organa excretoria rite separantur. Unde residua sanguinis portio non modo in crasi sua valde immutatur, sed & in motu ac cursu suo impeditur; ut inde perfacile seri contingat secessio. Quod vero si incidit, non statim hydrops emergit anasarca & ascites, sed in principio solum leucophlegmatia corpus solet occupare, quæ ex abundantia seri inter panniculum adiposum, ob motuum vitalium imbecillitatem, stagnante suam ducit originem. Et hæc hydropis species ex facili potest curari, si modo medicamentis, sale quodam subtili volatili vim suam exserentibus mature succurramus. Hæc quippe non modo in tunicas vasorum motrices agendo, tonum ac robur ipsis restituum, sed & glandulosas intestinorum partes stimulando, stagnantis seri colluviem per alvum ejiciunt utilissime. Qua virtute præ cæteris pollet elaterium, a medico cum bonis ægrotæ rebus oblatum; in cujus laudes, jam supra satis expositas, tedire nolo.

OBSERVATIO IV.

Fœmina cachectico-hydropica curata. Illustris fœmina XL. annorum, succi sanguinisque plena, & semper largiorem mensium fluxum experta, quinquennio abhinc autumno incidit in dysenteriam, tunc temporis epidemice grassantem, sub qua cum sævis ventris torminibus cruentas habuit dejectiones. Per mensem & ultra hoc malo conflictata convaluit quidem, sed abhinc vires recipere vix potuit; appetentia ciborum erat fere nulla, potulentorum nimia, abdomen flatibus valde turgidum, alvus, quæ antea rite respondebat, nunc constrictior, cum languida pulsuum celeritate. Inter hæc quum adhuc id haberet infortunii, ut ob inopinatum triuni filiorum obitum magno adficeretur mœrore, accidit, ut increscente virium defectione & coloris pallidi in lividum conversione, universum corpus, maximeque pedes & hypogastrica regio valde intumesceret. Ad hunc tumorem accedebant summa spirandi difficultas & ad leviorem motum cordis palpitationes, mensium copiosus & aquosus fluxus, urinæque tenuis secessio. Consulti sunt plures medici, qui per acriora purgantia, martialia & calidiora diuretica curationem tentarunt, sed irrita omni opera ægram hydrope pectoris lethali laborantem existimantes derelictam habuerunt. Tandem & ego consultur hanc inii methodum. Primo singulis diebus ante decubitum decem pilularum balsamicarum & alternis diebus mane drachmam unam salis digestivi, quod terræ foliat. tartari, oculor. cancr. arcani duplicati æquale pondus cum dimidia nitri purificati portione habebat, ex aqua & vino sumere & infusum theiforme superbibere jussi. His ita per decem dies adhibitis radicem mechoacann. alb. ad drachm. unam cum rad. ipecacuannæ granis XV. & nitri purificat. gran. X. subjunxi; quo medicamine mira aquosi liquoris, sanguine parum tincti quantitas per uterum excreta & alvus simul ad decem sedes stimulata fuit. Elapsis quatuordecim diebus idem remedium iteravi, interponendo elixirium meum viscerale balsamicum, bis de die ex aqua fœniculi & meliss. citratæ vinos. capiendum. Et sic convalescentiæ spes adparebat exoptatissima; siquidem abdomen non modo detumescebat, sed & respiratio erat liberior, facies vividior & adpetitus cum viribus vegetior; unde ego medicamentis balsamicis continuandum ratus, elixirium præscripsi ex tinctura tartari, essent. gentian. rubræ, succini, & additis aliquot olei carminativi guttulis compositum; circa instans vero mensium tempus pilulas nostras balsamicas dedi, quibus ingens aquæ & viscidi humoris copia fuit expurgata. Adpropinquante vere loco acidularum & thermarum per mensis spatium in villa rurali mane adsumta fuit tinctura martis pomata, desuper bibendo mensuram fere unam brodii medicinalis, in quo herba nasturtii aquat. rad. asparagi, fœniculi, petroselini, apii, addita cremoris tartari portione, erant decocta. Absoluta hac cura elixirium nostrum balsamicum & interdum ex rhabarbaro & passulis cum cremore tartari laxans ægra adhibuit, & sic intra biennium restituta jam integerrime vivit.

Epicrisis.

Varia sunt in præfata morbi historia, quæ probe merentur adnotari, quorum potissima sunt:

1) quod malum dysentericum, nisi finito morbo tonus & motus ventriculi ac intestinorum peristalticus convenienti medicina roboretur, perfacile graviorem, ut hypochondriacum & cachectico-hydropicum excitare adfectum possit. Tono quippe & robore harum partium destructo, non modo ciborum digestio & chyli boni gene-

generatio, sed & sordium per alvum excernendarum secessio multum vacillat, adeoque ad spasmos & flatulentias, gravium symptomatum genitrices, intestinorum canalis disponitur.

2) quod hydropicum malum longe facilius in fœminis ob uterum & mensium negotium, quam in nobiliori sexu producatur. Nam propter difficiliorem sanguinis per uteri venas, in semet ipsas valde implicatas regressum non modo vasa uterina sanguine facile infarciuntur, multumque serositatis ibi deponitur, sed & in toto corpore humorum circuitus languescit & retardatur, adeoque ad cachexiam hydropicam fit transitus. Qui tali vero fundamento nititur hydrops, curatu est facilior, quam ex hepatis vitio enatus. Longe enim expeditius est, obstructa uteri vasa reserare, sanguinisque impeditum motum promovere, & collectas ibi serositates expurgare, quam hepar obstructum & induratum emollire, & sanguinis per ejus vasa circuitum in ordinem redigere. Cujus rei luculento esse testimonio potest felicissima collectæ humiditatis in nostra ægrota per uterum evacuatio, à medicamentis digestivis leniterque stimulantibus adjuta, quam ego non semel, sed sæpius in fœminis cachecticis & leucophlegmatia laborantibus observandi occasionem habui.

3) probe notandus est saluberrimus tincturæ martis pomatæ cum brodio carnis medicinali usus. In genere tamen notari velim, martialia in forma liquida & temperato acidulo menstruo parata majori cachecticis fœminis quam viris esse præsidio. Hæ enim ob laxiorem & spongiosiorem, quo præ nobiliori sexu gaudent, texturam ejusmodi roborans & subadstringens medicamentum optime ferunt.

Observatio V.

Hydrops ascites à frigido potu in cachectico.

Juvenis viginti annorum generosus, habitu corporis spongioso præditus vitæque sedentariæ addictus à prima statim infantia ex scabie retropulsa insigni pedum abdominisque intumescentia cum lividis maculis in cute hinc inde efflorescentibus laboravit. Academiam ingressus valetudinis emendandæ caussa exercitium commendabatur pugillatorium, à quo vehementer aliquando calefactus, quum largiorem frigidæ cerevisiæ haustum infunderet, mox pessime habebat. Languor enim universi corporis cum tussi valida & respirandi angustia sequebatur, aquosus pedum tumor increscebat, tantaque subinde capiebat incrementa, ut non modo scrotum, sed totum quoque abdomen occuparet & ad ruptionis usque metum distenderet. Præterea, quod notabile erat, à nimia scroti inflatione retrahebatur mentum; & præputium instar vesicæ inflatum urinæ excretionem, quæ communiter in hydrope parcior esse solet, retardabat, pedes frigidissimi nec ignitis tegulis ad calorem naturalem poterant reduci; adpetitus tamen adhuc modice constabat. Præter varii generis medicamenta consilium inibant medici de scroto aperiendo, ex quo cum lanceta aperto ingens aquæ profluebat copia, unde scrotum quidem cum abdomine diminutum, somnus quietior & vires quodammodo refectæ videbantur, pedum vero tumor æque ac molestum tussiendi conamen perseverabat. Sanato hoc ulcere pristina ludebatur tragœdia: namque abdomen cum scroto denuo in magnam increscebat molem. Rursus itaque cutis in membro virili incidebatur & plus quam X. seri educebantur libræ. Hoc pariter vulnere consolidato vires iterum cum adpetitu vigere ventrisque tumor remittere videbatur. At vero quum patiens, ob summum domum revertendi desiderium, ingenti angeretur mœrore, accidebat, ut prævio horrore & succedente æstu erysipelas in pede erumperet, cui depellendo vix ulla par erat medicina. Dolor enim & tumor inflammatorius mox totum corripiebat pedem & circa quintum diem lividæ, cum interspersis magnis vesiculis, emergebant maculæ, pulsus ferebatur debilis & celer, sitis urgebat fere inexhausta, noctes erant insomnes, alvus præter modum fluida, urina alba & clara, tandemque viribus consumtis æger placide exspirabat. Corpore post mortem dissecto intra abdominis musculos & pinguedinem magna observabatur aquæ quantitas; in cavo vero abdominis mensuræ quatuor, in thorace mensurâ dimidia, in pericardio quatuor circiter unciæ fluitabant aquæ limpidissimæ. Hepar & lien, insolitæ magnitudinis & coloris pallido-albicantis, reperiebantur durissima, sanguine pæne omni destituta, qui tamen superstat in hepate sanguis ex globulis instar milii solis duris videbatur compositus. Bilis erat pauca & instar glutinis compacta, bruni coloris. Vasa venosa valde extensa parum continebant sanguinis, loturæ carnis non absimilis. Duplicatura peritonæi, quæ uretheres & vasa spermatica, ipsamque vesicam continet, copiosis hydatidibus erat obsessa, ex quibus discissis magna aquæ profluebat copia. Pulmones denique erant fere exsangues & candidi, in corde vasa coronaria valde inflata. Dissectis pedibus membrana, sub qua adeps reconditur, aqua turgescebat, & quum perventum erat ad membranam, quæ musculis superflernitur, ea instar vesicæ aqua repletæ adparebat, factaque dissectione aquæ instar rivi effundebantur & glutinosa materia tragacantham referens conspiciebatur.

Epicrisis.

Ex hac memorabili morbi historia plura notatu digna in usum medicum possunt elici;

1) extraordinaria vasorum venosorum magnitudo sanguinis circuitum per venas indicat impeditiorem & valde retardatum, à quo etiam derivandum est, ut vasa lymphatica, ob lymphæ a sanguine secessionem ampliata tandem disrupta fuerint.

2) induratio illa viscerum malum ostendit incurabile, quam dudum jam optimus juvenis intus absconditam recondidisse videtur. Quare non mirum est, à pluribus abhinc annis eum cachexia laborasse, quam tumores pedum œdematosi & maculæ in cute flavæ & lividæ commonstrant luculentissime.

3) peculiarem meretur animadversionem, quod exigua sanguinis in vasis & visceribus reperta fuerit quantitas, maximeque hepar, lien & renes omni fere rubedine adparuerint exuta: cujus rei ratio exinde venit deducenda. In tali statu cachectico-hydropico, ob segniorem sanguinis progressum, sanguificationis actio, seu chyli in sanguinem conversio mirum quantum læsa est ac depravata; hinc omnes, qui ingeruntur cibi in serum potius, quam sanguinem solent transmutari. Et inde quoque fit, ut sanguis hydropicorum è vena emissus nunquam non copioso sero sit refertus.

Obser-

Observatio VI.

Hydrops symptomaticus.

Vir quinquaginra annorum, lautiori diætæ vitæque sedentariæ addictus & lacticinia cum fructibus acidis horæis in deliciis habens, prægresso diuturniori mœrore incidit in cachecticum corporis habitum, ex colore faciei lurido, sublivido & ad flavedinem inclinante satis conspicuum; unde ciborum appetentia, satis antea vegeta una cum viribus valde concidebat, flatus & borborygmi in abdomine, ob segniorem alvum, miras creabant molestias, respiratio cum præcordiorum anxietate reddebatur difficillima, ut per intervalla morti proximus æger haberetur, &, quod maximum erat, pulsus micabat debilis, nonnunquam intermittens, plerumque inæqualis. His tandem malis jungebatur icteritius faciei color cum majori pectoris angustia pedumque intumescentia, quæ altius subinde adscendendo ipsa demum femora & scrotum obsidebat. Multa à variis medicis adhibita medicamina nihil afferebant levaminis. In consilium itaque adsciscebatur alius cura hydropis famigeratus medicus, qui extractum elaterii & enulæ ad drachmam unam cum jusculo calido aliquoties propinabat; unde ἄνω καὶ κάτω fortiter expurgabatur ingens viscidi copia, & decrescente pedum abdominisque tumore læta convalescentiæ spes affulgebat. Nihilo tamen minus quum anxia præcordiorum oppressio aucta potius quam diminuta & vires cum adpetitu magis inde prostratæ viderentur, ego cum aliis adstantibus medicis validius illud cisharticum seponere & nonoisi temperata balsamica & roborantia adsumere suasi, donec omnibus in pejus ruentibus æger diem obiret supremum. Cadavere aperto in abdomine pariter ac thorace magna seri extravasati conspiciebatur copia. In cordis & pulmonum vasis delitescebant concrementa polyposa, ex dextro cordis ventriculo per arteriæ pulmonalis ramos dispersa. Fellea cystis calculo, tres minimum drachmas adæquante multisque minoribus lapillis erat referta. Totum vero hepar cum liene atro sanguine irivenichatur infarctum valdeque flaccidum & reliqua vasa venosa omni fere sanguine privata.

Epicrisis.

Docet inprimis hic casus, quomodo ex præcedentibus & ad unam quasi conspirantibus caussis hydropis fiat generatio. Siquidem habitus corporis spongiosus, acidorum & lactis abusus, animi mœror & vita laboris expers ejus sunt naturæ ac indolis, ut spirituascentiam sanguinis imminuendo, humores valde glutinosos ingenerent, qui ad vasculorum obstructiones, concretionesque polyposas & calculosas materiam subministrant largissimam. Videtur autem hydrops in præsenti casu magis symptomaticus, qui obstructionem hepatis & spasmos præcordiales, ob calculum in cystide fellea & polypum in corde atque pulmonibus contentum, inductus excepit. Anxietates enim & spasticæ præcordiorum stricturæ, multo magis vero concreta ista fibrosa, pulmonum vasa replentia liberiorem sanguinis circuitum non modo in pectoris regione, ubi sedem fixam habent, sed per reliquas quoque remotiores partes impediunt; unde ob tardiorem ejus circuitum serum in vasa lymphatica secedit, & in porosum habitum effunditur. Quod si vero polyposa ejusmodi repagula hydropicorum tumorum caussæ existunt, facile est judicatu, cum hæc ipsa nulla expugnari arte queant, morbum fieri insanabilem. Videmus hinc purgantium, præsertim validiorum usum positis hisce circumstantiis magis esse noxium quam proficuum: quandoquidem hæc, validissime in genus nervosum agendo, anxietates & spasmos in præcordiis sævientes adaugent, ut inde non possint non vires cum appetitu magis prosterni. Nos in genere ita judicamus, longe consultius esse, hos morbos tempestive avertere, quam, ubi increverunt, iis curandis multam operam impendere frustraneam.

Observatio VII.

Hydrops pectoris lethalis.

Vir triginta annorum, complexionis sanguineæ, qui adolescentiæ annos inordinato vitæ genere transegit maximeque spirituosos potus magna in copia ingurgitavit, militiæ deditus corpus quondam vehementi exponebat frigori, quod quum pectus potissimum occuparet, brevi post de stabili & fixo sinistri lateris dolore, spirandique difficultate conquerebatur. Mutato vitæ genere, quum à vita valde laboriosa ad quietam transiret, non modo dolores & præcordiorum anxietates, sed tussis quoque & spirandi angustia tanta cum vehementia ingravescebant, ut per fenestras nonnunquam liberiorem anhelare aërem debuerit. Accedebat dein pedis & femoris sinistri intumescentia, quæ scrotum simul valde distendebat, alvus & appetitus satis bene constabant, & urina mingebatur flavescentis coloris tenuis. Tandem cum data occasione in nimium effusus risum pectus vehementius commoveret, mox de summa spirationis angustia conquerens in horas suffocari videbatur & sub debili & inæquali arteriarum pulsatione per validam tussim ejiciebat sputum sanguine leviter tinctum; & demum viribus penitus dejectis tertio die post animam efflabat. In sectione cadaveris totum abdomen conspiciebatur integrum, in thoracis autem cavitate in sinistro latere mira aquarum fluctuabat quantitas, quæ ad septem propemodum libras accedebat. Cordis vasa concreta alba instar calami scriptorii continebant, pulmones erant depressi ac collapsi, & arteria pulmonalis, polypo intus referta, visui se offerebat nigra & sphacelata, fœtidum spirans odorem. Penitius deinceps inspecta thoracis cavitate in dorso variæ se objiciebant membranæ & cuticulæ dilaceratæ, à vertebris & costis thoracis separatæ, quæ non obscure indicabant, magnum hic delituisse saccum membranaceum aqua repletum, qui disruptus tantam aquæ copiam in thoracem effuderit, ipsamque mortem acceleraverit.

Epicrisis.

Mortuus est hic æger hydrope thoracis, quo orthopnœa vexari, ut recte monet Baglivus, qui non nisi erecta cervice spirare, nec in lecto, ob suffocationis metum stabilem invenire locum possunt, plerumque laborant. Sed memorabile in nostro casu videtur, quod hydrops fuerit saccatus, & aqua extravasata sacco membranaceo ex pleura à costis separata producto inclusa, quæ dolorem fixum peperit, liberamque pulmonum expansionem, præsertim sub diaphragmatis à ventriculo inflato compressione, impedivit. Postquam vero, tumore per risum rupto, serum in tanta copia effluxit, ut pulmones inundaverit,

non

non potuit fieri, quin denegata horum expansione, sanguinis circuitus plane fuerit interceptus, & strangulatione quasi æger interemtus. Quod vero ex aspera arteria serum sanguinolentum tussi fuerit rejectum, hæc videtur ratio, quia sanguis per arteriam pulmonalem in pulmones reductus, & regressu suo impeditus, cum impetu ad tunicam asperæ arteriæ glandulosam confluxit, ibique inflammationem excitavit. Quod dein pedum intumescentiam attinet, sciendum est, hanc fere inseparabile hydropis pectoris esse symptoma. Si denique curationem truculenti hujus mali attendere velimus, nihil dubii est, quin in ejusmodi casu paracentesis cum fructu possit institui; si modo ægrotus hancce admittere operationem non recuset: præsertim quum jam olim Hippocrates eandem in hydrope pectoris commendaverit.

Observatio VIII.

Asthma hydropicum funestum.

Annus est, & quod excurrit, quum vir in summa dignitate constitutus, asthmatico-hydropicus, sexagesimum ætatis annum supergressus, meum postularet judicium de transmissa totius morbi historia, quæ hæc continebat momenta. In adolescentia vir generosus multum sæpe cruoris è naribus fundere suevit, & cum academicam ingressus vitam, litterarum studiis & lucubrationibus in multam noctem productis, neglecto corporis motu plus justo indulsisset; adfectionem incidit hypochondriacam cum hæmorrhoidibus cœcis junctam; ad quam mitigandam aquas Wildungenses & Schwalbacenses aliquoties cum fructu potavit. Ante duodecim vero annos medicus fontes Pyrmontanos bibere jussit; enimvero ab horum usu mox redierunt hæmorrhoides cœcæ valde furentes, quæ tandem applicatione hirudinum in ulcus fistulosum transierunt. Post hæc per aliquot annos anxietatibus cardialgicis, & asthmaticis pectoris oppressionibus per intervalla fuit obnoxius, quibus duobus abhinc annis dolores podagrici & nephritici cum pertinaci ischuria stipati accesserunt. Nunc dimidium effluxit anni, ex quo prævia iracundia adfectus asthmaticus cum summa præcordiorum anxietate graviter invaluit, & pedum primo, mox femorum & scroti, totiusque abdominis tumor successit. Consuluit itaque medicum, qui infusum purgans exhibuit per sex dies bibendum; unde, magna seri colluvie excreta, inferiores quidem partes detumescere coeperunt, sed remanente asthmate, licet remissiori non multo post in sinistro thoracis latere dolor obortus est cum sputo cruento punctorius, ipseque tumor recrudescens pristina loca repetiit; unde urina secessit parcior, & spirandi difficultas cum somno pauco & perpetuo pleuritico dolore denuo increbuit. Hæc morbi fuit historia, qua attente perlecta singulisque probe pensitatis responsum dedi: quod asthma, hæmoptoe, pleuritis, & ipse tumor hydropicus pulmoni male adfecto, & vel obstructo, vel polypis obsesso suam debeat originem. Quod si enim sanguis ex uno cordis ventriculo ad alterum minus liberum habet transitum, aliter fieri non potest, quam ut in dextro ventriculo & toto venæ cavæ systemate ejus cursus sistatur ac retardetur; hinc stagnat & serum secedens substantiam porosam & cavitates intrat. Pulmones vero, me judice, vix aliunde suam contraxerunt labem, quam à sanguine per spasmos & flatus intestinorum, qui hypochondriacis, podagricis & nephriticis valde familiares sunt, ad pectus nimium congesto. Neque de nihilo est, polyposam in pulmonibus concretionem suspicari, utut de pulsu, qui in tali casu plerumque intermittens & inæqualis est, nihil relatum mihi fuerit. Sæpius enim iterumque in asthmate cum dolore punctorio & sputo cruento juncto polypos in thorace adnotavi. Et hac ratione ductus mox tristem morbi eventum judicavi, qui etiam inopinato post venam in brachio sectam secutus est.

Epicrisis.

Hypochondriaci, maxime hæmorrhoidarii, nisi se præcipitare in graviores & funestas adfectiones velint, exquisite præcepta servare diætetica & potissimum à vehementibus animi motibus abstinere, atque paucis, sed fidis uti remediis debent. Id quod tanto magis necessarium est, si forte doloribus nephriticis, arthriticis & podagricis conflictantur, ne materia morbosa, ad superficiem corporis salutari motu propulsa ad interiora reprimatur. Persacile enim hac ratione asthma succedit hydropicum lethale, atque tum asthma ut plurimum primarius est adfectus, cui hydrops ut symptoma adsociatur: unde præcipua medentis cura ad caussam asthmatis removendam dirigi debet. Multum itaque peccant ii, qui solam curandi intentionem ad tumorem abigendum dirigentes hydragogis fortioribus aquas educere moliuntur: qua perversa methodo inflammationes intestinorum lethales possunt arcessere, præsertim si hæc ipsa cardialgia & spasmis, à materia podagrica repulsa jam fuerint adfecta. Tali in casu antispasmodica cum diaphoreticis mixta, vel etiam V. Sio, aut clysteres pernicialibus ejusmodi symptomatibus avertendis valde sunt idonea. Denique id probe tenendum est, ne facile in asthmaticis, si polyposi quidpiam subest, ut ex variis signis judicare licet, vena in brachio secetur, multo minus si largiori quantitate nec interrupto flumine sanguis mittatur. Cor enim coagulo jam infarctum sanguinis affluxu sufficiente destitutum quam facile ex toto systolen amittit, ut syncope lethalis inde emergat, qualia exempla non pauca in recenti memoria teneo.

Observatio IX.

Asthma cum hydrope anasarca junctum.

Vir illustrissimus, quadraginta & aliquot annos natus, mediæ staturæ, habituque corporis spongiosiori & temperamento sanguineo præditus, qui a prima adolescentia integro virium & adpetitus vigore gavisus, in militaribus exercitiis cum defatigantibus corporis motionibus junctis, quotidie fere summam quæsivit voluptatem; ante quinque vel sex annos ob lautiorem diætam vinique spirituosioris & cerevisiæ triticeæ valde nutrientem potum præter modum cœpit pinguescere, terque quaterve in anno leviori rheumatismo, mox manus, mox pedes pererrante tum maxime temporis corripi, quum frigida & humida regnabat aëris intemperies. Huic dein superveniebant adhuc alia, eaque longe graviora mala. Nam pedes occupabat tumor, & in pectore spirationis difficultas per intervalla pessime affligebat; quæ non parum capiebat incrementi, quum a nimia ciborum variorum adpetentia abdomen flatibus distentum liberiorem

dia-

diaphtagmatis descensum sæpe impediret, ita prorsus, ut illustrissimus ægrotans in lecto non decumbere, sed erecto potius corpore somnum capere per aliquot annos debuerit. Sopor quoque interdiu non raro per horæ dimidium & ultra invadebat inopinatus atque tam gravis, ut excitari vix posset. Præterea nullam in omni vita toleraverat sanguinis per nares vel sedales venas fluxionem, quam deficientem ex parte compensare medicus studebat venæ sectione bis in anno instituta, quæ vero quum in pedibus, qui tumore continuo erant obsiti, administraretur, parumque inde sanguinis efflueret, nihil hac methodo proficiebatur. Nam vanus erat timor, ob quem medicus, ne forsan periculi plenam suffocationem arcesseret, venam in brachio secare dubitabat. Multo magis justa metuendi erat ratio, ne tumor aquosus in corpore adeo plethorico, & faciei colore ad nigredinem vergente, magis ac magis increscerer; quod etiam brevi post insequebatur. Etenim mox totum corpus æqualiter intumescebat, & quod pessimum erat, consueti manuum & pedum dolores rheumatici nunc sub tempestate frigidiori vel plane non adparebant, vel mox remittebant. Quum is esset depravatus valetudinis status, & indies spiratio difficilior ad suffocationis metum appareret, ego pariter in consilium vocatus, hunc morbum asthma cum hydrope anasarca junctum, & a nimia sanguinis abundantia, qua cor cum pulmonibus pæne oppressum erat, inductum judicabam. Quam medicus ordinarius ante meum accessum in brachio admiserat venæ sectionem & laudabam & approbabam, consultum fore ratus, ut aliquoties pro re nata iteretur: & iterabatur quoque cum insigni spirandi levamine pulsuumque augmento. Accuratiori instituto examine, cui interetant adhuc alii peritissimi medici, ex certis & evidentioribus signis viscera nec obstructa, nec scirrhosa, sed integra, nec intra pectoris abdominisque cavitatem serum extravasatum, nec pulmones polypis obsessi deprehendebantur: & quum sub modica ciborum adpetentia alvus satis bene responderet, abstinuimus ab omnibus fortioribus hydtagogis & diureticis, & potius injuncto accuratiori vitæ regimine medicamenta dedimus balsamica amara, stomachica & carminativa, totetpotius subinde salibus detersivis & pilulis temperate roborantibus. Potui præscripsimus cerevisiam insigniter diureticam, & ad discutiendos flatus ano clysteres carminativos frequentius injiciendos curavimus. Hæc inter uno vel altero mense transacto natura, optima gravissimorum morborum medicatrix, sponte sibi exitum parans copiosas in pedibus excitabat vesiculas, è quibus cum febrili quodam motu & redeunte podagrico insultu ingens aquæ expellebatur copia. Et sic tandem Illustrissimus æget melius respirare, quietiorem somnum capere, urinam, quæ antea parcior fluebat, magis reddere, & refumtis viribus penitus convalescere incipiebat, ut nunc, quæ Dei gratia est, ab omni malo immunis sanus degat.

Epicrisis.

1) Permultum interest, ut medicus in cura gravioris & sontici morbi prudenter adornanda veram caussam primamque scrutetur originem, quæ in hoc nostro casu nimia fuit sanguinis abundantia, & exinde orta in visceribus nobilioribus & extimis partibus stagnatio; unde simul asthma & ex hoc hydrops fuit enatus, qui facile potuisset averti, si è vena brachii tuta tempestive conveniens sanguinis detracta fuisset quantitas. Minime enim à tali venæ sectione, in brachio instituta metuenda est major sanguinis ad superiores partes attractio, & ex hac orunda suffocatio; ut hæc ipsa potius certo avertatur, si nimia, quæ jam adest, plethora imminuitur: quod suo jam tempore optime præcepit HIPPOCRATES, eo loco, quem in cautelis §. I. allegavimus.

2) Luculenter edocemur, in maximis morbis vincendis lenissima & fere simplicissima temedia optimum ferre levamen, si modo satis diu continuantur. Quod si enim in nostro casu ad educendas è corpore aquas fortiora purgantia & diuretica adhibuissemus, facile perniciali induci potuisset intestinorum inflammatio, quam ego quidem non raro in anasarca & ascite laborantibus vidi. Longe itaque consultius fuit, præter justam & sufficientem sanguinis missionem ejusmodi remedia, quæ discutiendis flatibus & tono intestinorum roborando idonea sunt, in usum vocare. Etenim, primarius morbus fuit asthma, cujus effectus seu symptoma hydrops debet haberi, & quoniam asthma à nimia sanguinis abundantia & congestione ad thoracem partesque superiores, neque minus a flatibus ex primarum viarum cruditatibus originem traxit, facile intelligitur, quare adhibita remedia omne in curatione absolverint punctum.

Plura de hydrope exempla reperire licet in responsis & consult. medicinal. *Sect. III. casu LVI. & LXVII. usque LXXI.*

CAPUT XV.

De flatulentia ventriculi & intestinorum, & affectione tympanitica.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

IN nulla corporis humani parte tantas molestias creant flatus, (qui nil sunt, nisi vapores halituosi, expansiva elastica vi præditi,) quam in ventriculi & intestinorum cavitate, ubi velut in carcere inclusi, hosce canales ex tunicis mere musculosis & nerveis, quæ motu & sensu gaudent, conflatos, remittente ipsarum tono, non sine dolore & anxietate vehementer distendunt, &, ut multum inde omnis generis functiones lædantur, efficiunt. *Flatulentia quid sit?*

§. II.

Si speciatim ventriculus à flatibus incarceratis supra modum expanditur, gravissima oriuntur symptomata, qualia sunt summæ circa præcordia anxietates cum valde difficili & ægra spiratione, pectoris oppressione, inquietudine extremorumque frigore & ingenti virium collapsu. Inter hæc facies cum adspectu lurido contracta est, & interdum cum difficili deglutitione faucium urgent constrictio, cordis palpitatio, phlogoses, scotomia, vertigo & hujus generis alia. Cognoscitur autem flatulenta hæc adfectio ex intumescentia, quæ circa cordis scrobiculum versus latus dextrum satis sæpe ad tactum manifesta est, nec non ex crebra & vehemen- *Symptomata quæ ventriculi inflationem comitantur.*

mentiori eructatione, qua notabiliter symptomata mitescunt.

§. III.

Ratio horum symptomatum.

Quod vero vehementem ventriculi inflationem tam sæva excipiant symptomata, hæ sunt præcipuæ caussæ. Notum quippe ex anatomicis est, quod ventriculus pars sit valde nervosa, & quod octavi & paris intercostalis rami inter tunicam ipsius nerveam copiose dispergantur, qui quum ad omnes corporis nervosas sensuque & motu præditas partes excurrant; non mirum esse debet, si propter eximiam hanc, quæ partes invicem intercedit, communionem, in omnibus fere reliquis corporis partibus sensibilioribus tam diræ oriantur afflictiones. Quæ dein comitatur difficilis & anxia spiratio, itidem à ventriculi expansione inducitur, qua diaphragmatis alternus expansorius & constrictorius motus, à quo inter alia respirationis pendet negotium, impeditur: & quum hac ratione cavitas thoracis simul coarctetur, pulmones non rite possunt explicari; unde liberior sanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum transitus remoratur.

§. IV.

Species flatulentiæ intestinorum.

Flatulentæ ejusmodi distensioni præter ventriculum, tota intestinalis fistula, quæ ex ejusdem generis tunicis, nervorumque & sanguineorum vasorum ramificationibus, ut ipse ventriculus constat, obnoxia est. Quod si vero totus intestinorum tam crassorum quam tenuium canalis à flatibus violenter expanditur, non tantum tumor totius abdominis, sed dolor quoque, maxime circa umbilicum, ubi tenuium sedes est, fat gravis cum pertinaci alvi strictura, inquietudine, anxietate, extremorumque refrigeratione, & virium lapsu conjunctus oboritur, atque tum adfectus dicitur colica flatulenta. Quando hæc flatulentia non est transitoria, sed in longum tempus, menses, vel annos protrahitur, tumor abdominis durus instar tympani sonum edens tympanites vocatur & malum portendit vix ulla medicina sanabile, præsertim si asciten, superiorumque partium marcorem habet comitem.

§. V.

Caussa materialis.

Quod attinet ad caussam morbosæ ejusmodi flatulentiæ proximam, hæc utique duplicis esse generis recte statuitur. Altera materialis, quæ in flatuum facili & copioso proventu residet, debetur ingestis, quæ præ aliis tenacis, mucidæ & pronæ ad inducendos flatus consistentiæ sunt; quæ inter merito oleracea, raphanacea, legumina, pisa, fabas, pisces marinos exsiccatos & fructus horæos, omniaque fermentescibilia, dulcia, mellita, cerevisias triticeas & farinacea quoque triticea, pulticulas, præsertim è milio paratas, pinguia ovilla & vervecina, maxime si his frigidus superingeritur potus, referimus. Scire tamen licet, incongrua ejusmodi ingesta tam sicca quam fluida longe majorem inferre noxam, si in magna quantitate fuerint adsumta.

§. VI.

Caussa formalis.

Altera, quæ formalis dicitur, perniciatis flatulentiæ caussa in insigni motus peristaltici debilitate, quæ ab impedito liquidi nervei & sanguinis arteriosi in intestina influxu dependet, quærenda est. Quemadmodum enim iste motus, si recte & secundum naturæ ordinem se habet, non modo vaporibus, qui semper ob humidum in intestinis contentum præsto sunt, resistit, sed eos ipsos etiam per totum tractum sine omni molestia propellit; ita è contrario, si propter nimiam roboris ac toni intestinorum remissionem, & membranarum inde ortam flacciditatem vacillat, huic muneri vix amplius præest. Præter hæc quoque ingesta, ante quam ad intestina ferantur, diutius in ventriculo subsistunt, & in vapores resolvuntur; unde in vicino duodeno & jejuno, ob acrimoniam, particularis oboritur spasmus, qui dextrum ventriculi orificium sive pylorum, & per consensum etiam sinistrum constringit, ut inde vapores non habeant exitum, sed inclusi vim suam elasticam in nervosas ventriculi tunicas vehementer exerceant. Cui distensioni quando natura majori liquidi nervei adfluxu occurrit, restituta ad tempus vi tonica renitente, flatus magno cum impetu per superiora erumpunt.

§. VII.

Caussæ remotæ sunt, temperamentum ætas &c.

Quæ cum ita sint, judicatu est facillimum, quicquid ad motus peristaltici depravationem contribuit, illud pariter ad flatulentiam producendam esse aptissimum; unde evidenter patet ratio, quare homines, qui habitus corporis sunt laxioris, & spongiosioris, ut & phlegmatici, sexu fœminæ & ætate senes atque infantes esse solent, ad inflationis malum valde sint proclives. Et quoniam liberior vaporum, qui continuo in intestinis progignuntur, transpiratio sub inordinato intestinorum motu constrictorio & dilatatorio valde impeditur, multumque inde incommodi infertur; facile poterit intelligi, quare ab insolita & nuda abdominis artuumque refrigeratione, vel pedum super frigido pavimento incessu, manuumque in aquam frigidam immersione, vel etiam à potu gelido, æstivo tempore corpori sudanti ingurgitato, tam frequens colicæ flatulentæ & torminum imi ventris sit proventus. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut eximiam intestinorum tonum debilitandi potentiam obtineant.

§. VIII.

Morbi progressus.

Sunt vero adhuc aliæ, majoris momenti caussæ, quæ robur nobilissimarum istarum partium destruendo, nostrum morbum producunt. Attenta enim observatione discimus, periculosas abdominis inflationes iis quam maxime contingere, qui a præcedente morbo, v. g. dysenteria, febre acuta & variolosa, aut diuturna intermittente, vel etiam ob nimias sanguinis profusiones, sive per vulnerationes, ac hæmorrhoides, sive in fœminis per abortum, per partum, aut extra ipsum per lochia & menses ingentem virium lapsum liquidique nervorum spirituosi elastici & sanguinis depauperationem passi sunt; idque eo magis si, posthabita virium ratione, plus ciborum ingerunt. Et inde perspicue potrit colligi, quid statuendum sit, si, ut sæpissime in morbis periculosis & acutis evenit, circa tempora critica molestæ præcordiorum distensiones cum borborygm s & flatuum in imo ventre fluctuatione percipiantur. Ut plurimum enim mortis indicium præbent, tum quod extremum virium lapsum indicant, tum vero maxime, quod ad penitus suffiaminandam respirationem multum omnium valeant: quæ abdominis inflationes post mortem, ob plenariam roboris destructionem ab internis tam potulentis quam medi-

medicamentis ſemper fere auctiores evadunt, ut, ne rumpatur abdomen, pondere rerum incumbentium comprimendum ſit.

§. VIII.

Spaſmi primarum viarum.

Simili quoque ratione per attentam experientiam innoteſcit, atroces diuriuſque perſeverantes in primis viis ſpaſmos inteſtinorum atoniam & flacciditatem motuſque periſtaltici imbecillitatem, & ex hac demum vehementes inflationes ſubſequi. Hinc colicam ſpaſmodicam frequenter excipit flatulenta; quæ, niſi rite tractetur, ſed ad dolores mitigandos potiones anodynæ offerantur, perfacile in paralyſin tranſit. In cujus rei illuſtrationem notatu digna celeberr. WEPFERI experimenta, quæ in tractatu *de cicuta aquatica* ad effectus venenorum demonſtrandos attulit, multum conferre arbitror. Etenim ab arſenico canibus ingeſto graviſſimas vomitiones & ſpaſticas ventriculi contractiones, poſt has vero, flacceſcente ventriculo vehemantes ejus diſtenſiones flatulentas obſervavit. Id quod etiam clariſſime in oculos incurrit, quum à ſumto veneno corroſivo, quod atrocibus ſpaſmis operatur, demortuis totum inteſtinorum volumen, ſectione abdominis facta, propter flatus impetuoſe erumpat, ut vix in locum ſuum reduci poſſit. Ex quibus probe conſideratis clarius nunc poterit intelligi, acriora purgantia & emetica, dyſenterias quoque, nec non colicas ſpaſmodicas & hæmorrhoidales ordinario ingentem primarum viarum imbecillitatem relinquere, quæ moleſtæ abdominis inflationi cauſſam præbet aptiſſimam.

§. X.

Spaſmi & flatus ſimul quando contingant?

Verum enim vero, non raro evenit, ut ſpaſmi & flatus ſimul inteſtinorum canalem obſideant, quorum illi tunicas conſtringunt, hi vero in inteſtinorum cavitate contenti vehementem & contrariam expanſionem moliuntur. Id quod potiſſimum fieri ſolet, quando materia flatulenta acrimonia quadam bilioſa imbuta eſt, quale quid animadvertere licet in infantibus lactantibus, qui horrendis torminibus & borborygmis, extrorſum etiam per violentas exploſiones ſe manifeſtantibus, valde cruciantur & fæces deponunt ab acido arrodente admixto virides, quæ lintea tenuiora inſtar aquæ fortis exedunt. Idem obſervamus, ubi materia tenax, mucida cum vitellina bile, vulgo dicunt *Eier gebacktes*, commixta ejicitur. Sæpe etiam lentores mucidi, quos infantes è tuſſi humida mucilaginoſa ſurſum propulſos deglutiendo ventriculo & inteſtinis obtrudunt, in culpam veniunt, è quibus flatus copioſiores cum torminibus excitantur.

§. XI.

Flatulentiæ & ſpaſmi particulares.

De flatulentiis, quæ totum inteſtinorum tractum æquali niſu diſtendunt, hactenus diximus, ſequitur jam, ut de particularibus iſtis inflationibus & ſpaſmis, qui certam tantummodo inteſtini partem occupant, quædam, quæ in attentiori praxi conſideratione digna ſunt, proferamus. Scire autem licet morboſos ejuſmodi effectus in hypochondriacis vel fœminis hyſtericis potiſſimum contingere, ubi e. g. ventriculus ſine inteſtinorum expanſione inflatus eſt: quod plerumque fit, cum ſpaſmus in duodeno vel principio jejuni exiſtit. Inteſtinum quoque ileon citra inflationem ventriculi aut craſſorum inteſtinorum in verminoſis infantibus, vel hernioſis cum exquiſitis doloribus juxta umbilicum ſæpe valde expanſum deprehenditur, & in hypochondriacis hæmorrhoidariis, ubi inteſtinum rectum & inferior pars coli ob ſanguinem ſtagnantem, ejuſque denegatum per venas ſedis effluxum a ſpaſmis violenter anguſtatur atque conſtringitur, ſuperior pars inteſtini coli, maximeque ejus flexura in hypochondrio ſiniſtro & circa regionem lumbarem vehementer expanditur; unde dolor emergit preſſorius, quem lieni vulgo, ſed perperam adſcribunt. Fit quoque interdum, ut flexura coli in dextro hypochondrio circa hepatis & ventriculi regionem valde elevetur, multumque creet moleſtiæ; cujus cauſſa, ut ego arbitror, in principio coli, quod circa confinia oſſis ilei, valvulæ coli & inteſtini cœci ſitum eſt, reſidet, eo quod convenienti tono ac robore ſyſtaltico, quo ſurſum pelluntur excrementa, deſtitutum eorum copia infarcitur, quæ ingentem flatuum materiam ſuppeditat. Neque tantum ſpaſtica ſtrictura & ſubſequens inflatio, quæ tranſitoria eſt, certam inteſtini portionem occupat, graviſſimorumque ſymptomatum cauſſa exiſtit, verum etiam præternaturalis quædam anguſtia, durities, aut occaleſcentia ex variis cauſſis contracta, certam inteſtini partem obſidet, & totum inteſtinorum motum periſtalticum pervertendo ſæviſſimis ſymptomatibus cauſſam ſubminiſtrat, quæ nonniſi per anatomen defunctorum in conſpectum venit. De quo ſingulari & in praxi utiliſſimo argumento celeberr. Lipſiæ Profeſſor WALTHERUS eruditam *de inteſtinorum anguſtia* edidit diſſertationem.

§. XII.

Tympanitidis ſigna.

Accedimus jam ad diſquiſitionem illius adfectus flatulenti, in quo totius abdominis inflatio non tranſitoria, ſed ſtataria & continua eſt, quæ tympanitidis nomine venit, quem CELSUS *lib. III. cap.* 21. ita deſcribit, *quod ſit tumor ventris vehementer intenti cum crebro ex motu flatuum ſono.* Hic morbus hiſce ſe phænomenis & ſignis manifeſtat: Plerumque poſt dolorem & tenſionem circa regionem lumbarem ſiniſtram, alvique conſtipationem venter vehementer diſtenditur, flatus ac ructus per ſuperiora violenter per vices extruduntur, pulſus eſt inæqualis & adpetitus dejectus, ſed ſitis increſcit, circa præcordia & umbilicum tenſivus dolor, rodens & punctorius cum æſtu quodam obſervatur. Sæpe etiam urinæ adeſt cum compreſſione ſtillicidium. Tumor etiam, ſi æger ſupinus jacet, nunquam ſubſidet atque in neutrum latus æger poteſt decumbere.

§. XIII.

Cauſſa proxima.

Hujus continuæ, valde moleſtæ & periculoſæ ventriculi ac inteſtinorum inflationis cauſſam non ſine ratione WILLISIUS, BAGLIVUS, aliique recentiores in ſpaſtica tunicarum inteſtinalium ſtrictura repoſuerunt, utpote qua diutius inhærente, pori & meatus inteſtinorum, per quos vapores tranſpirant, anguſtantur & obſtruuntur, ut poſtea intus retenti vi ſua elaſtica propter admixtum aërem tam violentam inteſtinorum diſtenſionem efficiant. Et quod genuina hujus mali cauſſa in tali ſtrictura ſpasmodica jure quærenda ſit, non obſcure HIPPOCRATES *lib. IV. aph.* 11. his verbis ſubindicare videtur: *quibus tormina adſunt, & circa umbilicum cruciatus & lumborum dolor, qui neque à medicamento,*

mento, nec aliter solvitur, in tympanitidem, sive hydropem siccum firmatur.

§. XIV.

Tympanitis non semper cum ascite jungitur.

Hic adfectus communiter pro specie hydropis a veteribus æque ac recentioribus habetur, quia sæpe ceu symptoma, præsertim asciti admiscetur, cum tamen morbus sit plane peculiaris & sine ulla aquæ extravasatione in abdomine contingat. Ita DOLÆUS *in Encyclopæd. lib. III. cap. IX. pag.* 157. refert, se in puellæ tympaniticæ novem annorum demortuæ abdomine ne guttulam quidem seri vel aquæ observasse. Atque in *M. N. C. Decur. I. ann. 2. obs.* 85. recensetur anatomia pueri tympanitide demortui, cujus ventriculus mirum distentus nihil præter flatus, & aliquid viscidi humoris continuit, intestina autem omnia tam pellucida transparuerunt, ut etiam multis in locis compuncta statim conciderint, ne guttula quidem aquæ in illis adparente. Pari ratione VALESIUS *comment. in lib. IV. Hippocrat. de victus rat. in acut.* & COLLADUS *adversariorum l. II. c. XL.* ex aperto simili cadavere nihil notatu dignum aquæ exiisse, sed crasso exspirante flatu totum repente ventrem detumuisse annotarunt. Notatu quoque digna sunt, quæ PLATERUS *obs.* 53. *p.* 616. de puero tympanitico mortuo refert, ubi intestina tantopere distenta apparuerunt, ut femoris crassitiem certis in locis adæquare viderentur, atque ex compressione disrupta stercus magno impetu profunderent. Aliis autem locis adeo fuerunt convoluta, contorta & inflexa, ut nec excrementis nec flatibus deorsum pateret via, & simul vermibus oblongis quam plurimis repleta.

§. XV.

Subjecta tympanitidi.

Hæc inflatio tympanitica sexui fœminino citra hydropem quam maxime est familiaris, præsertim post puerperium, quando lochiorum fluxus non rite successit, vel ipse ab admisso frigore animique adfectu cohibitus omnino fuit. Idem contingit, quando non rite deligato & compresso post partum abdomine error in diæta fuerit commissus, nec prima regio tempore puerperii a sordibus sufficienter expurgata. Tum enim non raro mulieres durum & inflatum abdomen cum magna molestia, spirandi difficultate & anxietate, alvique pertinaci adstrictione satis diu gerere solent. Eadem symptomata post partum laboriosum, si secundinæ non ex toto secesserunt, sed pars quædam remansit, aut si ab earum imprudenti extractione utero inducta fuit læsio, non semel sed sæpius observavimus. Quandoque etiam post abortum, si imprudens accedit medicatio, ejusmodi tympaniticæ adfectiones eveniunt; quarum caussam & originem in perverso & turbato per uterum, & dein per intestinorum tractum sanguinis circuitu reponendam esse existimamus. Quod si enim ob vitium utero inhærens naturalis sanguinis cursus, vel ejus critica excretio non rite & libere succedit, ob subsequentem stagnationem per consensum etiam liber sanguinis per viscera abdominis, speciatim vero per intestina transitus impeditur, ubi portio vel sanguinis vel seri subsistens eorum fibras teneriores & sensibiliores distorquet, constringit, easque duriores & tensiores reddit, ut dein libera vaporum in intestinis contentorum perspiratio minus recte fieri possit. Quod vero si incidit, flatuum proventus magis productum & effectus, quam caussa tympanitidis esse solet.

§. XVI.

Quod ulterius explicatur.

Ejusmodi tumores abdominis distensivos in infantibus & pueris, præsertim si vermibus laborant, item post variolarum vel morbillorum morbum frequentius observare licet: cui malo nisi in tempore accommodata succurritur medicina, partes superiores marcescunt & hectico superveniente calore ægri intereunt. Maxime vero propter addephagiam, ubi ventriculus & ejus tonus imbecillior existit, pueri & infantes in grandes ejusmodi tumores incidunt, quorum variæ existunt caussæ: dum videlicet variolas & morbillos, vel etiam continuam febrem, ob vires valde suppressas, liquidumque spirituosum nimis exhaustum, ingens motus peristaltici subsequitur imbecillitas, & ob insignem sanguinis & humorum à morbo contractam dyscrasiam tunicæ intestinorum & peritonæi a sero acri spastica vellicantur strictura, quæ flatuum exitum prohibet; perfacile evenit, ut hic morbus producatur. Quandoque glandularum mesaraicarum & vasorum lacteorum est infarctus, qui succum chylosum non transmittens sordes in primis viis accumulat, quæ ex parte in flatus resolvuntur, ex parte vero per alvum exturbantur.

§. XVII.

Tympanitis asciti sæpe jungitur ob bilis vitium.

At vero non tantum fœminæ hystericæ, & qui ætate sunt pueri vel infantes ob vermium colluviem & exantlatos difficiles morbos, tympaniticæ huic passioni sunt obnoxii, sed & ii potissimum in eandem incurrunt, qui ad hydropem asciten inclinant; cujus quidem rei hæc mihi videtur præcipua caussa, quod in ejusmodi corporibus, ubi viscera abdominis, præsertim hepar, minus rite suo funguntur munere, succus quoque biliosus nec in quantitate, nec in temperie recte sit constitutus, ideoque suis, quas in digestionis negotio exserere debet, viribus privatus. Repetendum enim hoc loco ex physiologicis est, bilem genuinam atque naturalem esse medicinam præservatricem: neque enim solum propter principium, quo pollet, alcalino-sulphureum & saponiforme, quo intimiorem alimentorum solutionem & digestionem promovet, insigniter prodest, verum etiam propter amaritiem temperate sulphuream atque balsamicam, blande stimulando & intestinorum tunicas roborando, motum peristalticum sartum tectumque servat: quo perverso & vitiato tota motuum vitalium œconomia, una cum salutaribus excretionibus, ut fere videmus in hypochondriacis, turbatur atque pervertitur.

§. XVIII.

Singularis casus de bilis effusione, quo id confirmatur.

In illustrationem & confirmationem hujus sententiæ non possum hic silentio præterire singularem & prorsus raram observationem, quæ *in Transact. philos. Societat. Reg. Londinensis ann.* 1330. *no.* 414. legitur. Acceperat nimirum miles vulnus, ex quo post varia symptomata septimo die mortuus est. In ejus cadavere nulla penitus læsio ullius partis internæ, excepta sola vesica fellea, inventa fuit, utpote quæ in fundo leviter perforata, ob effusionem bilis omnimodam, collapsa & flaccida deprehensa est. Nullius visceris inflammatio vel levissima adparuit, canalis tamen intestinorum valde inflatus atque extensus, & colore flavo à bile effusa, abdomen inundante, tinctus observatus, vulnus etiam externum siccum, tumore vacuum fuit, nec durante vita ullum inflammationis

tionis signum habuit, ut sane mirum sit, quo pacto ex vulnere adeo levi, uti videtur, tam brevi temporis spatio, absque febri aliisque gravioribus symptomatibus, fauciatus interierit.

§. XIX.

Singularia in eodem annotata symptomata.

Inter symptomata notatu digna in isto vulnerato annotata, primo omnium referri meretur inflatio abdominis, quæ statim ab accepta plaga sequuta est, & talis absque notabili incremento & decremento permansit, & post mortem etiamnum adparuit, qua homo ascitici vel tympanitici faciem retulit. Nihilo tamen minus, præsente hac canalis alimentorum distensione, inflationis abdominis caussa, nullum ructum nec flatum per superiora aut inferiora reddere potuit. Quamvis etiam alimenta liquida ac potum in sufficienti quantitate adsumserit, alvus tamen officio suo per omnem morbi decursum nec semel satisfecit, nec fortissimis purgantibus ac clysteribus adplicatis ullo pacto moveri potuit. Urinam paucam, flavam & quasi croco tinctam, omni sedimento destitutam reddidit. Nihil tamen caloris febrilis in toto ejus corpore observare licuit, sicut nec pulsus citatus fuit, sed potius æqualis ac fortis, usque ad vitæ diem penultimum, quo inæqualis redditus est, duravit. Lingua etiam non dura, scabra aut nigra, qualis in febribus, præcipue inflammatoriis quandoque conspicitur, arida tamen ob defectum salivæ fuit. Utut quoque idem per illud tempus, parum & saltem aliquando per semihorulam dormitaverit, neque etiam opii usu ad somnum disponi potuerit, tamen nullum in illo, vel minimum delirii indicium adparuit. Atque sic iste absque ullis gravioribus symptomatibus, si singultum levemque vomendi conatum, pridie ante obitum accedentem, excipias, exspiravit.

§. XX.

Consectaria exinde deducta.

Et hæc est peculiaris illius casus cum symptomatibus descriptio. Liceat jam nobis nonnulla, ad scopum nostrum utilissima, exinde elicere. Præcipue vero docemur, quantum non interrupta bilis laudabilis secretio ad sanitatem conservandam præstet utilitatis, & quid quantumve econtrario ejus defectus aut vitia ad gravissimos morbos, maximeque tympanitidem, contribuant. Etenim in hoc nostro casu a nulla alia caussa, quam ab effusione atque totali bilis defectu deducenda est, quæ vulnus excepit, canalis alimentaris inflatio, qua hic ipse ultra sphæram elasticitatis extensus, tonum suum motumque peristalticum omnino amisit. Hoc autem deperdito non modo naturalis chyli per vasa lactea transitus impeditus, verum etiam reliquæ in aliis visceribus secretiones labefactatæ tandemque sufflaminatæ fuerunt omnino. Unde non potuit non ultimum omnium mors brevi post insequi.

§. XXI.

Prognosis funesta.

Quod attinet ad prognosin, merito tympanites valde periculosus habetur affectus, quo ægros sæpius mori, quam servari videas. Hinc ingenue non minus quam vere fatetur doctissimus PUERARIUS, se nullum unquam tympaniticum convalescentem vidisse. Vid. *addit. ad Burnetti thesaur. med. tom. II. Lib. VIII.* quia pertinacem meatuum constipationem flatuumque incarcerationem vix dissolubilem, & gravem partium distensionem cum atonia significat. Quando morbo chronico, ut hydropi jungitur vel supervenit tympaniticus affectus, vix ullam admittit curationem, eo quod valida intestinorum ac musculorum abdominis distensio sanguinis per viscera progressum, vasa venosa comprimendo, valde difficilem imbecilliioremque reddit, atque excretiones per alvum & sudorem magis sufflaminat. Tympanites simplex si inveterascit, nec cito curatur in fœminis & infantibus, in molestissimum chronicum malum transit & tandem ad interitum ducit.

§. XXII.

Prognosis salutaris.

Contra vero abdominis distensio, quæ colicæ flatulentæ nomen habet in se & sua natura non multum alit periculi, atque facilem admittit sanationem, quando tonus intestinorum deperditus per convenientia tam interna quam externa remedia restituitur. Quod si vero spasmodici quidpiam ad flatus excitandos concurrerit, ut in fœminis, quibus menses non rite fluunt, vel in iis, qui ex calculo in uretheribus, vel in ductibus biliariis hærente laborant, fieri solet, aut si pathemata spasmodica hæmorrhuidalibus molimínibus superveniunt, tunc utique paullo difficilior est curatio, quia tum remediorum vis & operatio partim spasmis sedandis, partim atoniæ tollendæ debet esse dicata, quæ tamen inter se contrariare videtur.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Clysterum usus in flatulentia.

In affectu ventriculi & intestinorum flatulento curando nil prius habere debet medicus, quam ut flatibus per inferiora promoveatur exitus, materiaque tenax viscida, quæ flatuum proventui velificatur, attenuetur & per alvum leniter educatur. Quo fine primo omnium in usum vocare decet enemata, quæ tam derivandi quam discutiendi & evacuandi prædita sunt efficacia; cujus generis sunt, quæ ex herba hyssopi vel hormini, floribus chamomill. vulg. & roman. summitat. millefolii, baccis juniperi & seminibus carminativis majoribus &c. cum jusculo carnis vitulinæ & decenti salis gemmæ, ammoniaci, aut Ebsonienfis & olei chamomill. cocti portione optime possunt parari. Sed notari meretur, vix unum alterumve clysterem allevando malo sufficere, sed eorum usum crebrius esse repetendum.

§. II.

Quænam conferant laxantia.

Hisce dein interponenda & subjungenda sunt laxantia, virtute simul carminativa & quodammodo anodyna instructa. Quo nomine commendare licet pilulas balsamicas ad Beccheri, Stahlii & nostram methodum confectas, vel si natura paullo robustior & inflatio tympanitica fuerit, duas partes extracti panchymagogi Crollii cum una parte massæ pilularum Wildegansii, Starckii vel de styrace ex aqua carminativa minus spirituosa offerre soleo.

§. III.

Roborantia in forma pulveris.

Posthæc ordine sequuntur medicamenta, quæ principio temperate balsamico & volatili oleoso aromatico constant & vulgo carminativa dicuntur, quorum tamen operandi ratio non ita dabet explicari, ac si sale suo volatili subtili materiam flatuum tantum resolvant tenuioremque reddant, sed potius, quod tonum tunicarum intestinalium

eo-

eorumque systolen vigorando prohibeant, ne flatus subsistant, sed è sede sua dimoti per tubum intestinalem facilius extrudentur, aut ne novus subinde flatuum fiat proventus, impediant. Etenim, quoniam destructus ventriculi & intestinorum motus peristalticus principalis flatulentiæ causa existit, ea omnino, quæ eximia has partes roborandi efficacia pollent remedia in nostro morbo sunt indicatissima. Splendent vero maxime ejusmodi virtute & ob insignem sæpiusque comprobatam utilitatem eminentiorem merentur laudem primo pulveres ex radicis ari, zedoar. pimpinell. albæ, salis digestivi Sylvii, vel tartari vitriolati, seminis cymini, summitat. centaur. min. cort. aurant. exsiccat. ana drachma una, olei chamomill. veri, vel de cedro aut cort. aurant. gunis VI. compositi, quibus, si suspicio adsit acidi in primis viis copiose stabulantis, commode adduntur oculi cancrorum.

§. IV.

In forma liquida. Huc quoque deinceps referenda sunt in forma liquida sequentia medicamenta, quorum prius sit mixtura ex essentiis carminativis conflata, eximii usus: Recipe essent. cort. aurant. zedoar. carminativæ Wedelii, singulorum unciam dimidiam, spiritus nitri dulcis vel liquoris nostri anodyni, spiritus de tribus ana drachmas duas M. D. ad XL. guttas. Alterum medicamentum constituit potio, cujus hæc esto formula: Recipe aquæ carminativæ Dorncrellii, chamomill. vulg. zedoar. cum vino ana unciam unam, spiritus nitri dulc. drachmam unam, olei carvi puri guttas VIII. cum sacchari drachmis duabus subactas M. D. S. Potio zu 2. *Löffel voll.*

§. V.

Quæ vero sint externa. Nec denique negligenda sunt externa remedia, quæ inter commendanda sunt linimenta toti epigastricæ regioni inungenda. Horum præcipua ingredientia sunto oleum chamomillæ & rutæ coctum, oleum nucistæ & balsamus Peruvianus, quibus admisceantur olea juniperi, carvi, anisi vel cymini. Instar omnium vero esse poterit balsamum nostrum liquidum, vinæ dictum, quod cum tribus partibus aquæ reginæ Hungariæ remixtum ventrique inunctum vel cum linteo calido impositum summæ deprehendi efficaciæ.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa calidiora medicamenta. Si flatulenta abdominis distensio partim à spastica tunicarum intestinalium strictura diuturna, partim a præternaturali earundem tensione atque durine proficiscitur, atque hæc ipsa a stagnatione humorum & acrimonia biliosa fovetur, cautissime cum carminativis calidioribus, aromaticis, volatilibus & sulphureis, qualia sunt olea destillata æetherea carvi, juniperi &c. mercanduim est, siquidem hæc flatuum elaterem & turgescentiam humorum augendo, tumorem reddunt contumaciorem & symptomata longe sæpe periculosiora, ut æstum præternaturalem cum ingenti siti, anxietate & summa spirandi difficultate arcessunt. Et hinc est, quod Fienus *lib. de flatibus cap.* 21. mentionem fecerit mulierculæ, tympanite misere afflictæ, quæ ulu electuarii admodum calidi, quod discussioni flatuum præscripserat medicus, in novum tantumque incidit tumorem, ut totum inde pectus mirum in modum fuerit distensum & paullo post misera supremum diem obierit. Quam in rem etiam egregia sunt verba Helmontii, quæ *lib. de flatibus* continentur. *Si ventositates*, inquit, *in nobis sunt vapores aut exhalationes, certe major dolorum atque flatuum excitatio & distensio partium sequetur, adhibitis calidis, eo quod vapores augeri est necesse & cruciatus ac distensiones multiplicari.*

§. II.

Circa purgantia. Purgantia omnia, non exclusis etiam sennatis & valde aloeticis omni modo fugienda esse suadeo, quia magis intestina exsiccant, & fibras tensas, constrictas durioresque reddunt. Multo vero majorem noxam non sine periculo adferunt, si quis repetita eorum dosi flatus promovere velit. Commendanda potius sunt mannata cum cremore tartari in sero lactis, vel fonte Sedlicensi soluta, non omissis enematibus emollientibus & blande discutientibus.

§. III.

Quæ profint in statu plethorico hæmorrhoidali. Ubi spasmi flatuum fœcundæ genitrices sunt, quod sæpe fit in statu plethorico hæmorrhoidali in juvenili & virili ætate, nitrosa cum salibus detersivis & refrigerantibus juncta securissima sunt. Prosunt quoque spiritus nitri dulcis, liquor noster mineralis, succus citri cum sale absynthii, oleum amygdalarum dulc. emulsiones ex seminibus IV. frigidis, massæ pilular. Sylvii & Starckii, imo quandoque etiam confert venæ sectio. Hinc *Carol. de la* Font Academiæ Avenionensis Professor in *dissert. de hydrope tympanite* exemplum adfert curati a se tympanitici ope tincturæ rosarum, aliquot spiritus vitrioli guttulis impraegnatæ, & julepo ex aqua portulacæ, cichorei, nymphææ, syrupo de nymphea, de papavere, sale prunellæ & spiritu sulphuris confecti, interposito subinde usu emulsionis temperantis, vel decocti hordei cum syrup. de limonia & sale prunellæ, ac opiatæ ex crystallo minerali, lapidibus cancrorum, vitrioloque martis cum conserva rosarum compositæ.

§. IV.

Curatio mali ex uteri vitio. Ex uteri vitio post partum laboriosum, puerperium, aut abortum mensiumque irregularem fluxum, si ejusmodi graves & contumaces abdominis distensiones accidunt, certe pilulæ ad imitationem Becheri ex extractis amaris & gummatibus resinosis temperatioribus cum refracta aloës portione præparatæ convenienique ordine & dosi exhibitæ incomparabilē exserunt efficaciam. Idem valet etiam de elixiriis temperate balsamicis ex iisdem speciebus paratis, quippe quæ, dum blanda sua fulphurea balsamica virtute tonum & robur ventriculi & intestinorum deperditum restituunt, mirum effectum, præsertim ubi bilis deficiens & biliosa est, præstant, modo non nimia dosi adhibeantur: nam natura iisdem adsuescit & successu temporis etiam in certis intestinorum partibus, exsiccando tunicas intestinales, hinc inde præternaturales angustias pariunt, & funesta sæpe symptomata post se trahunt.

§. V.

Circa clysteres. Magnum certe clysteres præstant usum tam in accessione & præsentia mali, quam extra illud tempus, ad ejus incursum avertendum. At vero si spasmus in intestinis tenuibus lævit, non sufficiunt clysteres, sed tunc suadenda sunt mannata,

cassia, sal Anglicanum, Sedlicense, item serum lactis caprini cum cremore tartari vel tartaro vitriolato paratum. Thermarum quoque & acidularum providus usus in hypochondriacis non est spernendus, sed magnam potius promittit opem.

§. VI.

Arena externè. Inter externa in vehementi abdominis inflatione fomenta sicca & maxime omnium arenam in igne vel sole siccatam ceu magnum præsidium habuerunt antiquiores medici. Hinc varia exstant loca, ubi eandem commendarunt. Vid. CELSUS *lib. III. cap. XXI.* & PLINIUS *histor. natural. Lib. XXI. cap. VI. arena littorum maris*, inquit, *præcipue tenuis & sole candens in medicina est siccandis corporibus hydropicorum.* Nec aliter sentit *Cælius* AURELIANUS, qui *lib. III. tardarum passionum cap. VIII.* ex arena littoris, sole ignita torrenda hydropicorum corpora statuit. Nostris temporibus ut multa alia, quibus veteres felici cum successu utebantur, arenatio in desuetudinem venit: neque tamen adeo negligenda videtur. Arena enim calida non modo compressione, quam mole sua efficit, intumescentiam cohibet, sed & calore sicco humores pravos inter cutem stagnantes attenuat, ut succis per vasa sua itus reditusque restituatur: imo cutis quoque spiracula aperiuntur & transpiratio adjuvatur. Vulgare nostro tempore experimentum est, avenas calidas & exsiccatas in sacculo regioni ventriculi & umbilici imponere, eo quod vim habeant dissolvendi & discutiendi utilissimam. Præter hæc vero emplastrum de sapone bene camphoratum & cum oleo hyoscyami malaxatum in flatuosa abdominis distensione non sine insigni levamine applicatum novi. Cui virtute parum cedit galbanetum ventri impositum.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Flatulentia cum intestinorum doloribus à vermibus. Quæ vigesimum ætatis annum supergressa est virgo generosa, tenerioris texturæ & faciei admodum pallidæ, jam per biennium parciori & irregulari mensium fluxu adflicta graviter subinde de doloribus circa umbilicum tensivis, abdominis inflationibus, & præcordiorum anxietatibus cum insigni lassitudine & adpetitus prostratione conquesta fuit. His brevi abhinc tempore jungebatur febricula vaga, circa vesperam maxime adfligens, urina instar seri lactis mingebatur turbida & pallida, atque virium tanta succedebat prostratio, ut lipothymiæ sæpius accederent. Qui consulebatur medicus, ad menses solum respiciens fortiora obtulit emmenagoga, sed tantum aberat, ut levaminis quidquam sequeretur, ut potius insigne symptomatum augmentum ægra perciperet. Ego tandem in consilium adhibitus, ante anni circiter dimidium aliquot ascarides per alvum excretas comperiebam; unde verminosam colluviem pro genuina caussa habendam ratus primo essentiam ordinabam tanaceti & santonici cum liquore anodyno æquali portione remixtam, & serum lactis mane per aliquot hebdomades bibendum. Tum vero præscribebam pilulas ex gummi ammoniaco, aloe rosata, rhabarbaro, mercurio dulci & croco, interpositis subinde pulveribus digestivis. Et sic, ingenti putridæ & fœtentis pituitæ copia cum aliquot necatorum vermium frustis exturbata, pessima ægrotantis symptomata sensim sensimque evanescebant. Nihilo tamen secius remanebat magna ventris debilitas & ad flatus generandos dispositio, ad quam debellandam essentiam corticum aurant. & carminativam Wedelii cum spiritu nitri dulci inter prandium commendabam, tam felici eventu, ut ægra ab omnibus malis liberata nunc integerrime vivat.

Epicrisis.

Docet inprimis hic casus, quantum medici intersit, veram morbi caussam & originem probe nosse; qua ignorata non modo remedia eidem removendæ opposita nihil juvant, verum etiam, quod pessimum est, plus noxæ afferunt. Fuisse autem in nostro casu vermes præcipue accusandos, testis est ipse morbi eventus. Nec adeo difficile est, ex hac caussa rationalem symptomatum suppeditare ætiologiam. Etenim, quum iniqui isti hospites in intestino ileo potissimum sedem suam habeant, facile ibi morsu dolores efficiunt, passioni iliacæ non absimiles, unde flatus exitu suo per inferiora præclusi superiorum intestinorum tractus occupant, eosque distendunt & ita divellunt, ut continui quasi solutionem moliantur. Et quum hac ratione ingens his partibus inducatur atonia, non mirum esse debet, cur materiali etiam caussa sublata remediis stomachicis, non secus ac in iliacis sanatis, per longum adhuc tempus, ad tonum restituendum, insistere consultum sit.

OBSERVATIO II.

Femina triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, à matre progenita, quæ per viginti & plures annos molesta laboravit flatulentia, jam per triennium sine omni dolore & incommodo, salvoque mensium fluxu, gravi abdominis distensione adfecta fuit, quæ, accedente vita deside & concurrentibus variis animi perturbationibus, septem abhinc mensibus multum increvit & vehementes ventris dolores, spirandi angustiam, alvique obstructionem cum mensium imminuto fluxu comites habuit. Hæc contra mala medicus pugnavit carminativis, aperientibus & eximiæ virtutis roborantibus, sed in eodem statu morbus permansit, somnus tamen & adpetitus bene semper constitit. Non multo post, ob errorem in diæta commissum, optima femina febrem incidit tertianam, per septem hebdomades durantem; unde viribus cum somno & adpetitu dejectis pedes intumuerunt & inflatio abdominis adaucta cum aliquali fluctuatione ad manus percussum instar tympani sonum edidit. Elapso mensis spatio materia grysea purulenta, omnis expers odoris, cum intermixtis sanguinis striis, præcedente leviusculo horrore, per aliquot dies in notabili quantitate per uterum excernebatur; quo facto levamen quidem misera percipiebat in utroque hypochondrio, sed non modo pedum tumor perseverabat, sed abdominis quoque ita subinde invalescebat, ut in lecto decubitum impediret. Aberat tamen, quod bene sperare licebat, sitis, aberat febris & nimia virium depressio, aberat quoque, quod alias adesse solet, ciborum fastidium, sed modice potius adpetitus constabat. Præterea urina mingebatur *Inflatio tympanitica cum materia purulenta ex utero effluente.*

flava cum nubecula alba, fæces ſecedebant duræ, menſium plenaria erat ſuppreſſio, & inſignis dolor cum tumore anum occupabat.

Epicriſis cum Conſilio.

Non omnis, præſertim in ſequiori ſexu, abdominis expanſio pro inflatione inteſtinorum tympanitica habenda eſt, ſed incidunt ſæpe caſus, ubi poſt puerperium, aut laborioſum partum, mole pinguedinis aucta abdominiſque muſculis craſſioribus redditis, abdomen valde tumidum obſervatur. Nam frequenter obvium eſt, per violentos & diu perſeverantes ſpaſmos in partu ſanguinem ad partes molliores minuſque reſiſtentes, quid? quod ad ipſum collum & ejus glandulas copioſius delatum vaſa ibi nimis dilatare & ſtagnationes efficere, ut ſtrumæ quoque haud raro inde enaſcantur. Fit tamen nonnunquam, ut etiam inflatio inteſtinorum tympanitica, uti in præſenti caſu, diuturno abdominis tumori ſuperveniat, quæ procul dubio propter craſſam diætam vitamque ſedentariam inducta, & dein retardato menſium fluxu poſt tertianam febrem ita adaucta fuit, ut ordinarius medicus verum aſciten hydropem adeſſe judicaverit. Ego tamen potius morbi augmentum adſcripſi antifebrilibus, quibus forſan nimis cito febris fuit ſuppreſſa. Increvit enim inde infarctus in utero, a quo demum abſceſſus ibi formatus & magna materiæ gryſeæ, nullius odoris, copia excreta fuit, quæ optatum ſymptomatum levamentum attulit. Quapropter præcipua curationis fuit intentio, ordinarium ſanguinis per hepar & uterum curſum reſtituere: quo fine fontem Egranum tepefactum, interpoſitis pilulis balſamicis, ad mentem Beccheri confectis, & elixiriis ſtomachicis, per aliquot hebdomades cum recto regimine bibere juſſi. Et quoniam clyſteres carminativos in ejuſmodi caſibus nunquam fere non utiles deprehenderim, crebriorem eorum uſum ſummopere commendavi & cataplaſmata ex herbis, floribus & ſeminibus carminativis, ex vino coctis regioni pubis imponenda ſuaſi. Denique roborandi fine elixirium ex eſſentia ſuccini, corticum aurant. zedoar. & liquore anodyno, æquali ad pondus omnium proportione ſumto, præſcripſi & ſic curam feliciter perfeci.

Observatio III.

Flatulentia abdominis ab adſtringentibus inducta.

Virgo generoſa, viginti & aliquot annos nata, conſtitutionis tenerioris, vaſis tamen ſat amplis prædita, quæ menſium fluxum ultra annum ſat largiter & ſupra naturæ modum experta habitum obtinuit cachecticum & poſtea loco ſanguinis ſinceri & puri humorem per uterum ejecit valde aquoſum & mucidum; ex imperiti junioris medici conſilio per quatuordecim dies balneum Lauchſtadienſe, adjecta ſemper aluminis portione, adhibuit. Subſtitit quidem inde fluxus, ſed non multo poſt incidit in ſatis grandem ventris tumorem, cum ſenſibili duritie in dextro inguinis latere, ſumma anxietate, pectoris oppreſſione totiuſque corporis languore conjunctum. Ego in conſilium vocatus curationem ita inſtitui. Circa tempus ſomni obtuli doſin ſalis noſtri aperitivi, poſtero vero die mane pilularum balſamicarum, noſtræ præparationis no. XIV. & circa prandium elixirii noſtri viſceralis centum guttas, idque per quatuor continuos dies. Poſtea ordinavi balneum circa veſperam adhibendum, quod ſequentes habuit ſpecies: recipe herbæ majoranæ, ſalviæ, matricariæ, menthæ, artemiſiæ, roſmarini, florum chamomill. rom. & ſimplicis ſingulorum manipulos duos, baccarum lauri, juniperi ana unciam unam. Includantur ſacculo & in aqua leniter coquantur. Huic balneo inſideat ægra per horam, & ſacculus inter hæc imponatur ventri maximeque regioni inguinali. Conſumtis iterum lavando quatuor diebus, priſtina rurſus methodo ægra per ſequens quatriduum mane pilulas balſamicas & inter prandendum elixirium ſumſit viſcerale, atque ſimul veſperi balnei uſum continuavit. Quorum remediorum ope mira colluviei glutinoſæ & viſcidæ ex utero promanavit quantitas & remittentibus flatulentis ſymptomatibus exoptata rediit integritas.

Epicriſis.

A præpoſtero balneorum adſtringentium uſu peſſimorum ſymptomatum productam fuiſſe ſyndromen, extra omnem quidem poſitum eſt controverſiam; placet tamen in meliorem hujus rei confirmationem ſimilem fere caſum allegare Galeni, qui de *prægnot. ad poſthum.* eleganter prodidit, uxori Boëthi, fluore albo laboranti ex adſtringentium uſu ventrem ita intumuiſſe, ut utero gerentis ſuſpicionem ſubierit. Plures ejuſmodi ſat memorabiles obſervationes exſtant in M. N. C. *ann. II. Dec. I. obſ. XXVI.* & *ann. VI. obſ.* 103. quæ dignæ ſunt, ut probe annotentur. Subſiſtunt enim hac ratione non modo in uteri, verum etiam in partium ipſi vicinarum vaſis humores excernendi, atque mora viſcidiores tenacioreſque redditi, intercipiendo liberum ſanguinis circulum variaſque congeſtiones & impetuoſos motus ad certas partes efficiendo, omnes corporis functiones valde turbant & ſymptomata accerſunt graviſſima. Omnis itaque opera & cura medentis in eo maxime eſt dirigenda, ut diſſoluta fluxiorique reddita tenaci obſtruente materia, ejus per uterum exitus promoveatur. Cui ſcopo obtinendo præſcripta noſtra methodo remedia egregie inſervierunt.

Observatio IV.

Singularis inteſtini coli flatulentia.

Juvenis viginti annorum, temperamenti phlegmatici, craſſiori diætæ & ſedentariæ vitæ addictus, vehementem dextri lateris dolorem, ex imo abdomine ad ſuperiora adſcendentem, præſertim a cibis, quos in deliciis habebat, flatulentis, ultra anni ſpatium perſenſit, multaque ad eum compeſcendum adhibuit ſine effectu remedia. Ego conſultus, omnibus rite exploratis in regione inguinali, dextri lateris, circa os ilei tumorem annotavi ſat magnum; unde conſilium dedi, ut huic loco emplaſtrum imponeret ex terebinthina veneta, maſtiche, cera & balſamo Peruviano conflatum, idque bis in hebdomade renovaret. Intra prandium dedi elixir meum viſcerale balſamicum cum eſſentia zedoariæ & liquore anodyno minerali remixtum & pilulas balſamicas bis intra ſeptimanam ſumendas ſuaſi. Et hac ratione intra duos menſes inflatio iſta detumuit, tandemque penitus æger convaluit.

Epicriſis.

Nihil dubii eſt, quin in præſenti affectu inteſtinum

num colon in ea parte, ubi à cœco prodiens magnis vasis, membranisque & nervis robustioribus eo fine instructum est, ut excrementis sursum pellendis capax sit, atonia laborasse; qua factum est, ut fæces retentæ diuturniori mora in flatus se explicaverint, qui reliquam coli portionem, ad hepatis viscus anfractuoso ductu procedentem ita inflarunt, ut exterius quoque tumorem observare licuerit. Quod vero si incidit, ea omnino remedia adhibere consultum est, quæ flatus & accumulatas in intestinis sordes blande evacuandi & simul roborandi virtute pollent. Quo nomine pilulæ nostræ balsamicæ & ad eandem methodum paratæ aliæ cum elixiriis remperatis stomachicis insignem merentur commendationem. Sed interna hæc medicamina externis debent secundari, à quibus non exiguum felicis curationis pendet momentum, ita prorsus, ut his sepositis supervacaneus sæpe fit omnium, etiam optimorum internorum usus.

Observatio V.

Colica flatulenta cum salivatione rara & singulari.

Judæus sexaginta & aliquot annorum, bene alias valens & robustus, per biennium ob varios fortunæ infestos casus animo perturbatus male habuit. Nam subinde de flatulenta abdominis & hypochondriorum distensione, alvo adstricta, somno inquieto, & languente appetitu conquerebatur, urinam per intervalla turbidam & sabulosam cum ardore mingens. Hic cum caussam coram judice amitteret, gravi animi adfectu commotus, mox in brumali gelu iter conficiebat plurium milliarium; quo fiebat, ut domum reversus summa præcordiorum anxietate, pectoris oppressione, dolore circa cordis scrobiculum tensivo, insigni totius corporis languore, nausea & subinde vomitionibus vehementer corriperetur. Qui primo accersebatur medicus, audacter curam adgrediebatur essentiis stomachicis & carminativis, sed mirum inde singula increscebant symptomata. Quum itaque meum æger postularet consilium, ego caussam horum malorum curatius inquirens, in primo intestino, quod duodenum vocatur, ipsoque pyloro vitium latitare exinde argumentabar, quia continuo æger querebatur, quod ingesta, præsertim solidioris consistentiæ, ob angustiam, quæ transitum impediret, difficulter descenderent, & inde ad superiora cum anxietate & vomendi conatu fieret tegurgitatio. Præterea abdomen flatibus valde erat turgidum, alvus adstricta, somnus paucus & interruptus, tantaque virium & corporis languescentia cum faucium ariditate aderat, ut non parum periculi in tam sontico adfectu & ætate jam provectiori suspicarer. His ita constitutis ægrotanti potionibus analepticis, jusculis cum cancris fluviatilibus & radicibus aperientibus decoctis, pulveribusque leniter nitrosis prospiciebam, & clysteribus emollientibus ventrem apertum servare expediebam, eo quod solventia medicamina dejectæ vires non admittebant. Et en! non parum inde levaminis percipiebat. At vero, quum per quatuor menses hisce malis conflictatus nondum restitutum se penitus videret, alius vocabatur medicus, qui per medicamentum, quod & sudorem proliceret & spasmum sisteret, certissimam promittebat opem. Erat autem hoc ita compositum: recipe cinnabaris, antimonii diaphoretici ana drachmas tres, salis volatilis cornu cervi, croci, castorei ana drachmam unam, misce dividatur in octo doses & singulis quatuor horis una sumatur. Sed à quatuor sumtis anxietates invalescebant, & largus subsequebatur salivæ fluxus. Inspectis faucibus illæ totæ aphthis ardentibus & dolentibus erant refertæ. Durabat hæc salivatio, nullis allevanda remediis usque ad mortem, quæ tertia septimana ab adsumto remedio accedebat.

Epicrisis.

Quod si veram hujus mali pessimorumque symptomatum originem scrutari velimus, certe vix aliam, quam vehementem iracundiæ adfectum corporisque refrigerationem deprehendere licet. Tali enim ratione obortus in duodeno spasmus adnexum pylorum vehementer constrinxit, & ita angustavit, ut nullus prope flatibus è ventriculo pateret exitus; unde hic supra modum distentus ingenti præcordiorum anxietati, inquietudini & reliquis symptomatibus ansam præbuit largissimam. Nec dubitandum, quin intempestivus medicaminum calidiorum usus anxietates permultum adauxerit, utpote quæ occlusis excretoriis viis semper magis obsunt, quam prosunt. Cæterum dignus est, qui probe annotetur peculiaris plane pulveris oblati effectus, quem ego, pharmacopæi errorem accusandum ratus, vix credidissem, nisi facta inquisitione hunc omni culpa vacuum deprehendissem. Sat graves igitur erant rationes, quæ mihi fidem facciebant, tam largam salivationem in corpore, vehementibus spasmis ab effusa bile exagitato, soli cinnabari, in largiori dosi præscriptæ & per admixtum sal volatile cornu cervi ad majorem activitatis gradum adactæ esse adscribendam, ut inde discere omnino liceat, quod sinistri sæpe effectus ab optimo alias medicamento præter spem ac opinionem nostram proveniant.

Observatio VI.

Passio flatulenta cum borborygmis.

Vir triginta annorum, sacerdotali munere fungens, tribus abhinc annis, quum in academia degens Belgica cibis uteretur crassioribus & piscibus marinis, neglectoque potu & sufficienti corporis exercitatione, litterarum studiis cum profundis meditationibus junctis plus justo incumberet, graves primum sensit ventriculi & intestinorum inflationes, murmura, flatuumque & aquarum in abdomine fluctuationes satis sonoras, quas plerumque à prandio & adsumto Theæ vel cerevisiæ potu sub vita motus experte augebantur. Idem observabat, quando profundioribus meditationibus mentem defatigabat, cum contra à suscepta exercitatione & ructuum per os explosione insigne mali perciperet levamentum. Præterea alvus plerumque bene respondebat; ciborum tamen adpetentia languebat, caput vertigine & aurium susurru tentabatur, facies erat pallida, totumque corpus marcore conficiebatur. His malis debellandis varia æger oppofuerat remedia, sed omnibus nihil proficientibus, meam tandem implorabat opem. Consilium igitur dedi, ut primo omnium è vena pedis tusa sex minimum cruoris uncias detrahendas curet & aliquot diebus interjectis, ad primam regionem a cruditatibus viscidis, flatuum genitricibus repurgandam, per tres dies fontem Sedlicensem duarum librarum pondere pro dosi biberet. Paruit

æger confilio & inde melius habere cœpit. Ad malum itaque penitus fubmovendum bis in feptimana primam regionem à vifcidis cruditatibus beneficio pilularum balfamicarum liberandam & elixir noftrum balfamicum per fat longum tempus fumendum fuafi. Denique, quum ad curationem tam molefti affectus accuratum vitæ regimen plurimum conferat, frequentiorem corporis exercitationem, & ut æger à nimiis meditationibus, ac cibis, qui difficilioris funt folutionis, infumatis, pifcibus marinis, fructibus leguminofis & fermentationem facile fubeuntibus, omnibufque lacticiniis fe abftineret, commendavi.

Epicrifis.

Licet hæc flatulentia effectus magis & fymptoma fit mali hypochondriaci, quam primarius morbus, ideoque huc ftrictim non pertinere videatur, difcere tamen poteft attentus medicus, quantum, fi non omne, ad morbi flatulenti generationem contribuat motus inteftinorum periftaltici imbecillitas, variis ex cauffis inducta; quas inter in præfenti ægroto præcipue referre decet intenfiores mentis labores, per multas noctes productos: utpote nimia mentis fatigatio eximiam habet potentiam canalem iftum, qui digeftioni præeft, nerveum & valde fenfibilem debilitandi; quod eo magis accidit, fi vita motus expers & ciborum duriorum ac flatulentorum ufus accefferit. Quoad curationem fcire licet, quod fontes medicati tam thermales quam frigidi borborygmos & murmura ventris fæpe augeant, præfertim fi non alvum fufficienter ducant, nec urinam moveant, ut funt Wildungenfes & Selterani &c. Tum enim ob languidiorem motum periftalticum facile ftagnant, & atoniam augent. Confultius itaque duxi, fontem Sedlicenfem, interpofitis & fubjunctis balfamicis ftomachicis medicamentis, commendare.

CAPUT XVI.

De cachexia uterina, five fluore albo.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Fluor albus, quid fit?

QUi fluoris albi nomine in fcholis medicorum venit adfectus fœminafque fumme moleftat & cruciat, malum eft cachecticum, quod in inordinato humoris impuri, mucidi, plerumque albi ex muliebribus effluxu, cum magno incommodo functionumque naturalium læfione juncto confiftit.

§. II.

Quænam fubjecta præcipue invadat.

Huic fluxui quamvis ætas plerumque confiftens fit obnoxia, minime tamen declivior eft excludenda, id quod fuo jam tempore optime annotavit HIPPOCRATES *lib. II. de morbis mulierum.* At vero dantur etiam obfervationes, utut rariores, quæ teftantur, puellas teneriores, vix fex feptemve annos natas hunc fluorem fuiffe perpeffas. Qua de re confulantur FERNELIUS *lib. VI. Pathol. cap. XVI.* RODERICUS à CASTRO *lib. I. morb. mulier. cap. XIV.* & *Acta Hafnienf. Vol. I. obf. 83.* Frequentius vero evenit & incipit hic fluxus circa annum decimum tertium vel quartum, quo tempore feminis menftrua erumpere folent. Nec maritatæ tam intra, quam extra graviditatis ftatum ab eo funt immunes. Novimus enim gravidas toto geftationis tempore eidem obnoxias. Quod fi denique habitum corporis refpicimus, experientia tefte, feminas & nervis & fibris minus folidis, fed laxioribus & natura, ut aiunt, ferofiori præditas præ aliis huic malo obfervamus fubjectas.

§. III.

Quare dicitur inordinatus.

Inordinatus dicitur fluxus, quia non certam fervat temporis periodum; fiquidem aliis continuus eft & quotidianus, in aliis per intervalla repetens bis terve in menfe accidit; licet fint exempla, ubi etiam periodice & ftato quafi tempore venit. Dein in nonnullis menftruum fluxum modo præcedit, modo comitatur, modo fequitur, vel etiam intermedio tempore prodit; quin imo in graviori ftatu ipforum menfium loco oritur & ne illis quidem, quibus menftruorum tempus fecundum naturæ ordinem præteriit, ut vetulis, parcit.

§. IV.

Quoad colorem & confiftentiam differt.

Variat hic fluor quoad colorem & confiftentiam, quod optime demonftravit PLATERUS *in prax. tom. III. p. 670. In hoc fluore*, inquit, *humor interdum ferofus copiofe plerumque, nunc limpidus fine morfu, nunc acris vel falfus, alias flavefcens, virefcens, aut nigricans nonnihil, aliquando & faniofus, interdum inodorus, alias fœtidus ei copulatur. Huic pituitofus etiam mifcetur, aliquantum glutinofus, inodorus & frigidus, pauciore, vel eadem, aut etiam majore quam ferum quantitate.*

§. V.

Eft vel moderatus vel immoderatus.

Huic fluori, fi moderate fe habeat, nulla alia graviora fuperveniunt accidentia, atque tam mulieres quam virgines multis fæpe menfibus vel etiam annis fine noxa eundem perferre folent. Quod fi vero immoderatior fit, tum malus corporis habitus feu cachexia eum comitatur; unde non modo infignis oritur corporis languor & functionum imbecillitas, fed & pruritus, mordicatio & ardor in pudendo & circa illud divexant. Tum quoque in plerifque mulieribus permagnum, in aliquibus tamen nullum in conceptu fentitur impedimentum; atque fi fœteat materia, turpitudo hæc non modo ipfis feminis moleftiam, fed maritis quoque faftidium, ut ab ipfarum confortio abftineant, parere folet.

§. VI.

A cachexia parum differt fi increfcit.

Quod nofter adfectus multum cum cachexia alat affinitatis, eleganter oftendit HIPPOCRATES *lib. II. de morb. mulierum* §. 9. *fluxus*, inquit, *albus fluit velus alba afini urina & in facie funt tumores albi & partes ambæ fub oculis tument & hydropiformes ac non valde bona fpecie præditi funt oculi & color corporis albidus, & venter imus tumidus & in cruribus tumores laxi, & fi prefferis digito notæ imprimuntur & ftomachi morfus percipiunt, dum jejunæ fuerint vel etiam vomuerint velus acidam aquam & fi acclivem locum proce-*

procedunt, anhelatio corripit, crurum perfrigeratio, genuum impotentia, uterus præter rationem aperitur & ad osculum procidit gravis. Tales difficile est à morbo liberare. Minime hæc *Hippocratis* adserta de fluore albo, moderato, incipiente, sed potius de pertinaci chronico, qui primam caussam & fontem suum in malo & tam quoad solidas quam fluidas partes depravato corporis habitu, præcipue omnium vero in magna ventriculi imbecillitate habet, sunt intelligenda. Nam quia fluidum illud chylosum & lymphaticum temperatum subtile, quod solidis partibus vires & robur conciliat, nimium simul per vias uteri devias decedit, fieri omnino non potest, quin virtus solida & systaltica cordis & arteriarum, atque peristaltica ventriculi & intestinorum imminuatur; unde languor & magna virium prostratio sequitur, & vi digestrice ventriculi deperdita, crudi & viscidi succi in massam sanguinis delati atque accumulati nutritionem non modo & pulchritudinem faciei vitiant, sed & animi vigorem demunt, & tristitiam inducunt.

§. VII.

Sedes mali est uterus.

Sedes hujus mali omnino est uterus, cujus anatomicam fabricam, & potissimam vasorum structuram accuratiori paulo consideratione dignam existimo. Et primo quidem tenendum est, nullam in universo corpore partem tam numerosa vasorum copia instructam esse, quam ipsum uterum. Ex his enim primæ sunt arteriæ & venæ spermaticæ, quæ ovaria contingunt, ac in fundum uteri copiosissimis ramificationibus feruntur. Deinde rami arteriæ & venæ hypogastricæ ad partem mediam & inferiorem uteri, nec non ad vaginam excurrunt. Hæc largissime per uteri corpus disseminata sanguifera vasa, mirum tortuoso ac serpentino quasi flexu discurrunt. Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri per anastomoses connexio, quod in plurimas cellulas, mutuo communicantes diversæ magnitudinis canalium alvei desinant, & cellulas ovalis figuræ forment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam & fungosam reddunt. Notandum insuper est, quod non modo hypogastricæ venæ, quæ sanguinem revehunt, dimidio majorem capacitatem obtineant, quam arteriæ hypogastricæ, verum etiam, quod venæ sic dictæ spermaticæ non recto, sed anfractuoso admodum & in orbem quasi recurvo ductu porrigantur, ita prorsus, ut si easdem extricare, earumque longitudinem supputare velimus, aliquot ulnas æquarent, arteriasque spermaticas longe superarent.

§. VIII.

Ratio formalis.

Ex plane peculiari jam exposita vasorum uteri structura luculenter patet, tarde utique ac segniter per venas has, præsertim valvulis destitutas, sanguinis cursum & circulum succedere, ut adeo ex hac theoria anatomica, ceu fundamento, & mensium fluxus, & vitia omnia, quæ ex utero mulieribus contingunt, commode possint explicari. Qua propter nunc etiam exinde perspicua erit ratio, quare virgines æque ac conjugatæ tam frequenti tamque diuturno & molestissimo seri, variæ consistentiæ, variique coloris ex utero & ejus vagina profluvio divexentur. Nam quia tonus & motus uteri, qui æquabili fibrarum ejus constrictione & remissione continetur, tam facile læditur, debilitatur & dejicitur, prætereaque tardus admodum per circumflexa, & in serpentinos ductus porrecta uterina vasa sanguinis & humorum cursus, imo lentior quoque sanguinis per venas, valvulis destitutas regressus est; perfacile utique non solum infarctus & stagnationes sanguinis ac seri in matrice oboriuntur, sed ipse etiam serosus & lymphaticus humor, segniori progressu lentescens, tandem exitum sibi parat, ac per passim in utero & vagina obvia orificia effunditur. Communis quidem plurimorum auctorum est sententia: ex lacunis GRAAFII, sive foveis, circa urethram conspicuis, & parvis ibi consistentibus glandulis, humorem hunc excerni, at in his lacunis nullum, quod setam admittat, foramen facile reperire licet, sed potius ad utrumque latus orificii, & per totam vaginæ substantiam lacunæ apparent plures, quæ quam facile setæ ad digiti dimidium aditum concedunt, earumque ductus pressi liquorem, semini haud dissimilem plorant. Vid. Cel. HEISTERI *compend. anat. pag.* 81. *&* 82.

§. IX.

Ex quibus viis in utero fluxus proveniat.

Verum enim vero, utut relaxatæ hæ glandulæ stillare possint humorem paulo copiosiorem; neutiquam tamen hæ ipsæ unicam & genuinam fluoris albi sedem constituunt, sed longe plures dantur meatus, è quibus materia fluoris albi, nec non liquoris serosi impuri, in puerperis, cum & post lochiorum fluxum manantis, ortum trahit. Et licet RUYSCHIUS glandulas in utero unquam visas esse, aut demonstrari posse neget, nullum tamen dubium est, quin ex istis ostiolis, quæ sub mensium fluxu sanguinem fundunt, serum etiam exitum moliri possit. Perquam enim notatu digna est Cel. FANTONI *anat. C. H.* pag. 186. observatio, qua fidem facit, quod flatus per venas uteri in cavum matricis & vaginæ, ac vicissim ex hoc in venas adigi possit atque transmitti. Deinde etiam teste GRAAFIO & HORNIO, pori & foraminula in cervice uteri conspiciuntur. Neque prætereunda sunt quæ VERHEYEN *in Anat. C. H. cap.* 33. *c. f. tab. XVII. fig.* 2-3. prodidit, quod scilicet in utero, in aqua macerato, & per aliquod temporis spatium in blando calore detento, in interiori non modo vaginæ superficie, plurima corpuscula globosa, & alibi quidem racematim ipsi inhærentia, alibi vero per eam disseminata, sed in inferiori quoque parte cavitatis uteri, similia corpuscula viderit, eademque pro glandulis, seroso-pituitosi humoris secretioni inservientibus non immerito habenda esse existimet.

§. X.

Confirmatio.

Nil itaque est dubii, quin per eadem vasa, vias & poros fluxus materiæ mucidæ contingat, è quibus ipse menstruus sanguis fertur. Atque hujus adserti evidens argumentum est, quod mensibus suppressis fluor albus in quibusdam loco horum superveniens observetur. Quod autem revera loco sanguinis albus liquor, unde etiam nomen morbus obtinet, proveniat, ea de re elegantem observationem habet SEVERINUS PINÆUS *de notis virginitat. lib. I. problem. III.* qui in dissectis cadaveribus virginum & mulierum uteri profluvio albo, dum viverent, laborantium, licet ob alium morbum extinctarum, humorem limpidissimum in utero invenit, ex cavitate ejusdem guttatim in sinum pudoris stillantem, in quo candorem, ut calcem aqua dissolutam

solutam dixisses, acquirebat, forsan ab aëre frigido admisso particulis serosis se interponente, non excluso tamen acore, a glandulis uteri forsitan profecto.

§. XI.

Caussæ mediatæ, quæ materiam fluxui suppeditant.

Quum igitur caussa fluoris albi proxima recte in tono fibrarum & vasorum uteri destructo & circulatione sanguinis per ejus vasa impeditiori, qua serum à sanguine sequestratur, reponenda sit, sequitur jam, ut dispiciamus, quænam ex caussis mediatis remotioribus ad constituendam hanc proximam causam conspirent atque concurrant. Jam vero a nulla re magis, quam ab aëre frigido & humido tonus fibrarum relaxatur; hinc facile patet ratio, quare tempore autumnali & in locis frigidis ac humidis, paludosis, humilioribus, vappidis, quæ aër purus & septentrionalis flatu suo non satis purgare potest, hic morbus inter fœminas præcipue dominetur, & cur, teste SYLVIO *in praxi lib. III. cap. IV.* in Belgio longe frequentior sit quam alibi, maxime si error in cibo & potu accesserit. Nam omnes illi cibi, qui ob viscositatem minus resolubilem digestioni minus obsecundant, ut sunt leguminosa, lacticinia, farinacea, nimis dulcia, item ex cibis marinis cochleæ, ostreæ, pisces palustres, neque minus fructus horæi in copia adsumti, omnia acida, acetaria, dum chylum progenerant glutinosum & crudum, qui ad assimilationem & nutritionem plane inidoneus est, hunc fluxum multum fovent & augent. Idque eo magis accidit, si nimia voracitas in puellis vel etiam infantibus accedat. Deinde quoque experientia firma & fere quotidiana observamus, mulieres quæ otio, vitæ sedentariæ, & somno nimis indulgent, longe facilius sibi hæcce incommoda accersere, quam illas, quæ labore & motu corpus firmant. Quamobrem etiam agrestes minus expositæ sunt huic fluxui quam urbanæ, quæ ob motum & laborem constantiori fruuntur sanitate.

§. XII.

Quod amplius ostenditur.

Ceterum quoque id sciendum est, eas mulieres, quibus per nares mucosæ destillationes frequentiores fuerunt, si supprimuntur, facta metastasi ad uterum, humoris albi ex utero emanationi valde esse obnoxias. Maxime omnium vero id evenit, quando fluxus menstruus recto ordine & decenti quantitate non succedit. Nam ab eo tempore confestim incipit vacillare sanitas, vasa impuris humoribus implentur & principium fit cachexiæ.

§. XIII.

Causa mediata, quæ uterum ad fluxum disponunt.

Exposuimus jam eas caussas, quæ crudorum humorum abundantiam corpori ingenerant & materiam molestissimo huic fluxui suppeditant. Nunc etiam ad eas considerandas progredimur, quæ ipsum uterum, ceu veram hujus mali sedem ad illum disponunt. Cujus generis præcipue ea sunt, quæ nimium relaxando vasa & fibras uteri, ipsum robur tonicum adimunt: quo vacillante & deficiente sanguinis & humorum massa per vasa tot copiosa & convoluta lentiori & impeditiori cursu feratur necesse est, unde quam facile fit fieri viscidi per poros uteri secessio. Hinc etiam observamus, in maritatis partus laboriosos, à quibus magna utero conciliatur imbecillitas, frequentes abortiones, secundinarum improvidas & violentas post partum avulsiones sæpissime primam huic malo originem & caussam suppeditasse. Simili ratione observatum a nobis est, quod eæ feminæ, quæ immodicæ mensium fluxioni sæpius obnoxiæ sunt & quæ molas per abortum excernunt, eodem fluxu frequentius laborare. Namque hæc omnia nimiam indicant vasorum distensionem & relaxationem, quæ, nisi mature & tempestive convenientibus roborantibus remediis tollatur & vasorum tonus reparetur, procedente tempore difficili admodum negotio restituitur.

§. XIV.

Differentia fluoris albi à mensibus decoloribus & fluxu contagioso.

Plurimum vero refert, tum ad eventum morbi recte dijudicandum, tum ad rite instituendam ejus curationem, nostrum affectum ab aliis similibus uteri fluoribus, cum quibus quandam alit convenientiam, recte discernere. Primum itaque non confundi debet cum mensibus decoloribus, quibus mulieres, præsertim juniores sæpe sunt obnoxiæ; & licet ii sint vitiosi, exacte tamen suam servant periodum, quum contra fluor albus non modo substantia & colore sit diversus, sed & promiscue & sine ordine feratur & cum inordinatis vel etiam nimium fluentibus mensibus jungatur. Tum quoque multum interest, album fluorem à virulenta gonorrhœa, quæ ab impuro coitu contracta est, distinguere: quippe miasma venereum non prostatas solum glandulosas, verum etiam vaginam uteri cum insigni dolore & molestia exulcerat, & viros, qui coeunt, contagio inficit. Deinde copia fluxus venerei longe minor est, quam in fluore albo, tanto vero actior cum intenso ardore & dolore juncta, & cum menses fluunt & urina fertur, permanet, quum fluor albus vel menses antecedat vel sequatur. Hinc clar. BAGLIVUS *in prax. medic. lib. II. cap. VIII.* §. 3. infallibile tales morbos ab invicem distinguendi dedit signum: *Pete*, dicit, *à muliere, an tempore mensium fluor ille albæ materiæ adsit, si dicat quod sic, significato eidem, quod morbus, à quo divexatur, sit gonorrhœa gallica; si vero durante menstruatione fluor albus evanescat & eadem finita denuo regrediatur, pro certo habeas, mulierem fluore albo uterino laborare.*

§. XV.

Gonorrhœa virulenta muliebris signa.

Neque vero omnis saniosa materia pro gonorrhœa virulenta & contagiosa habenda est. Nam interdum, quamvis rarius, abscessus & ulcera in fœminis sterilibus gignuntur, quæ sine contagio sunt. Potest hac de re legi CLASIUS *in observ. medicis rarioribus obs. IV. & V. de ulcere musculorum uteri vaginæ vicinorum & utero purulento.* Deinceps quoque non omnis erosio & exulceratio certum gonorrhœæ purulentæ præbet signum; siquidem in fluore albo, & magis adhuc in scorbuticis, seri vitium eo acrimoniæ provehi potest, ut vicinas partes exedat atque exulceret, sed hæc exulceratio magis est superficialis & cum insigni pruritu juncta, facilioremque admittit sanationem. Verum, ut omnis error in dijudicando evitetur, consultum duco per mulierculas, quæ omnes circumstantias accurate debent examinare, in veritatem inquirere.

§. XVI.

Prognosis.

Denique ut etiam prognostica quædam subjiciamus, statuimus, fluorem album, si moderatus, si recens atque ex caussa externa subortus sit, non adeo multum in recessu habere, atque in

in fanis alioquin fœminis, aut virginibus per plures menfes fine fymptomatum atrocia procedere. Nihilo minus tamen tarditate fua fexui delicatiori & munditiei dedito valde eft incommodus & tædiofus, eo quod colorem faciei rofeum cum tempore inde amittunt, nonnullæ valde inde triftantur & melancholicæ fiunt, quia maritis & fponfis exofæ evadunt. Alia vero eft ratio fluoris albi, qui ex fumma ventriculi imbecillitate & malo corporis habitu oriundus nimium invaluit, aut alios graves morbos fubfequitur, quippe qui, omnes partium functiones lædendo, ingentem in univerfo corpore mutationem inducit; oritur enim non raro fumma macies cum lenta febre & fterilitas quoque inde emergit, uti jam dudum docuit HIPPOCRATES *fect. V. aph. XLII. quæ præhumidos habent uteros, gravidari nequeunt; exftinguitur enim in ipfis genitura.* Et *lib. de fterilitate: fi uteri lubrici fuerint, mulier non concipit, femen enim foras elabi finunt.* Deinceps ex fluore albo diutius laborantes facile & frequenter pariuntur abortum, quia laxato nimium uteri tono conceptus non fatis firmas radices agere poteft, fed affidua illuvie corrumpitur & foras ejicitur. Sequitur quoque ex hoc malo non raro uteri procidentia.

CURATIO.

§. I.

Caufa difficilioris curationis. Quum valde pertinax fit, fi radices egerit malum, & difficilis admodum curationis, ita prorfus, ut inter medicorum fcandala non immerito referri debeat; non abs re fed operæ erit pretium, tam difficilis fanationis cauffas paullo accuratius inquirere. Ex quibus prima mihi videtur, quod medici proximam hujus morbi cauffam in fola tantum impuritate & nimia feri colluvie conftituant, quum tamen potius ad uteri virium, ubi mali fedes eft, ejufque vaforum deftructum tonum refpicere deberent, non omiffis iis remediis, quæ fordes expurgant. At certe præftantiffimis toborantibus & magno negotio opus eft, ad naturalem & valde deperditum utero vigorem reparandum, idque ob ingentem vaforum inter fe complicatorum copiam & hinc dependentem fegniorem fanguinis per ipfa tranfitum, quo vafa & glandulæ tumis relaxatæ tono fuo deftituuntur. Dein inter cauffas difficilioris fanationis & illud referendum effe puto, quod medici plerumque vel prorfus non, vel faltim levi admodum cura ad primam mali originem, quæ in fumma ventriculi imbecillitate refidet, refpiciant. Quod fi enim digeftio ciborum minus rite fuccedit, ptavi accedunt fucci ad fanguinem, & eupepta quoque in biliofam vel pituitofam amurcam convertuntur, quæ faftidiofum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quafi melleæ, vel acoris & nidoris fenfum ingignunt. Nifi itaque in prima ftatim regione vitium corrigitur, fruftranea funt, quæ ad fanguinem depurandum & humores vitiofos exterminandos adhibentur remedia. Nec denique ex cauffis ægræ fanationis omittendum eft, quod per naturam fuam mulieres ita fint comparatæ, ut rarius diæteticis medicorum præceptis obediant, fed ad ingenium fuum viventes iis omnibus, quæ ad fluxum hunc protitandum facere poffunt, uti funt vita defes, fructuum dulcium, acidorum, farinaceorum & infufi quoque Coffee abufus, potio parcior & fomnus longior, ventris & inferiorum partium refrigeratio, fumus calidus ex ignitis carbonibus hiemali tempore in naturalia admiffus, nec non potus frigidus corpori æftuanti ingurgitatus, &c. nimium indulgeant: utpote quæ omnia fanitati fint infefta; longe tamen majorem noxam eo tempore adferunt, quo jam uterus labem quandam, v. g. per partum, abortum vel alium graviorem morbum perpeffum contraxit.

§. II.

Indicationes curatoria. Quod ad generales & curatorias attinet indicationes, qua ratione iftæ fint expediendæ, paucis explicabo. Ante omnia prima regio, & univerfum corpus à nimia feri colluvie per congrua evacuantia & folennia naturæ emunctoria eft liberandum. Deinde tonus & robur uteri deperditum præftantiffimis tam internis, quam externis remediis debet reftitui, quo facilior & expeditior fanguinis & humorum per ejus vafa fiat progreffus, & inde moleftæ pravorum humorum ftagnationea ac fecceffiones pororumque & glandularum relaxationes tollantur, ac ulteriores avertantur. Pofthæc ventriculi habenda eft ratio, quo boni fucci ad fanguinem ferantur, qui vitiofos corrigant & bonos laudabilefque amiffos reftituant. Denique, fi malum gravius eft & fimul cachecticum, opera danda eft, ut tota fanguinis & humorum maffa in meliorem reducatur temperiem, excretiones naturales promoveantur & vifceribus priftinum fuum robur ac naturalis reddatur functio.

§. III.

Optime profunt rhabarbarina fub varia forma exhibita. Primo itaque ftudendum eft, ut primæ viæ à fordibus excrementitiis repurgentur: quod tamen non per remedia valide commoventia ac purgantia, fed potius per benigna & mitiora, quæ repetita doſi data per epicrafin operantur, debet præftari. Atque in eo confentientes habeo peritiores artis noftræ antiftites, è quorum numero vel unicum allegaffe fufficiat, doctiffimum RIVERIUM, qui *cent. III. obf.* 82. teftatur, fe fruftra tentatis aliis remediis, in ptifana laxante certum ac fidum inveniffe auxilium, eaque fola per menfem integrum ufurpata mulierem diuturno fluore albo laborantem fanaffe; quod medicamentum *in praxi lib. XV. cap. IV.* rurfus valde commendat. Ex omnibus vero laxantibus in hoc morbo proficuis certe eminent rhabarbarina, eo quod præter laxantem, etiam blande balfamicam & amaricantem recondunt virtutem, qua acidum vitiofum corrigit partefque fimul dejectas egregie roborat. At vero ne feligatur rhabarbarum leve & cariofum, fed, quod optimum eft, folidum, fincere moneo. Poteft hoc medicamentum cum aliis appropriatis commode temifceri & vel in forma pulveris, vel infufi & decocti, vel etiam in extractum & effentiam redactum exhiberi. Pulvis ita componitur: recipe rhabarbari optimi drachmam dimidiam, terræ foliatæ tartari grana XII. M. detur pro una dofi. Infufum utiliffimum hoc modo eft præparandum: recipe rhabarbari opt. drachmas fex, radicis zedoariæ, ariftoloch. rotundæ, pimpinellæ, cort. aurantior. ana drachmas tres, feminis dauci, anifi ftellati, falis tartari ana drachmam unam & dimidiam. M. F. fpecies pro una vini menfura. Extractum optime ingreditur pilulas, quæ laxantem & roborantem exferunt virtutem, fi ita conficiuntur: Sumatur extracti rhabarbari, aloes rofatæ, gummi

 galbani,

galbani, myrrhæ elect. gummi hederæ, ſandaracæ, extracti ariſtoloch. rotundæ, ſuccioi portione anatica drachma una. Fiant cum eſſentia balſami Peruviani pilulæ ex ſcrupulo uno, no. XX.

§. IV.

Quæ conferant, ſi cachexia complicatur?

Quando cachexia urget & ventriculi magna adeſt imbecillitas viſcerumque laxitas, nunquam non præſtantiſſimæ deprehendi efficaciæ, quæ ſequuntur medicamina: Recipe croci martis tenuiſſimi, ſive antimonii martialis cachectici, fœculæ ari, ſalis abſynthii, ſolution. oculor. cancr. ſingulorum drachmam unam, corticis caſcarillæ, ſuccini, cinnabaris, ana drachmam dimidiam, olei ligni ſaſſafras guttas VI. M. F. pulvis, qui ad drachmam unam cum aqua vino diluta mane poteſt exhiberi, cujus tamen operatio longe conſpectior erit, ſi infuſum Theiforme, ex herba meliſſæ, menthæ, urticæ mortuæ, ſalviæ, ſemine dauci & aniſo ſtellato paratum ſuperbibatur. Poſt hæc ad robur uteri reſtituendum, neque minus ad amurcam diſſolvendam & exturbandam longe utiliſſimum erit hocce remedium: recipe eſſentiæ ſuccini, ligni aloes, tincturæ antimonii acris, liquoris noſtri mineralis, ſpiritus cornu cervi ana unciam dimidiam, quod ad guttas L. pro re nata cum infuſo Theiformi, vel vino diluto poteſt aſſumi.

§. V.

Quæ proſint externe?

Hactenus dicta certe ſunt pulcherrima & appropriata adverſus noſtrum malum medicamina, ſed opus etiam eſt, ut externis eorum virtus ſecundetur, quæ inter diuturno uſu comprobata laudem merentur balnea, cum ſpeciebus roborantibus, nervinis, ſale oleoſo volatili refertis, præparata, quarum cenſum ſubeunt herba majoranæ, ſatureiæ, thymi, meliſſæ, calaminthæ, matricariæ, abrotani, origani, roriſmarini, hyſſopi, flores chamomillæ romanæ, baccæ lauri, juniperi, &c. quæ includi debent ſacculo & per horæ dimidium in aqua leniter decoqui. Talis ſacculus dein, dum ægra balneo inſidet, regioni uterinæ eſt imponendus. Nec extra balneum inconſultum eſt, ſacculos ejuſmodi tenuiores, in vino rubro leoiter decoctos per noctem inguinali regioni applicare. Præterea quoque laudem externe merentur ſuffimigia, quæ ex tacamahaca, maſtiche, ſuccino, benzoe & thure confici & ad uterum admitti commode poſſunt.

§. VI.

Diæta.

Quod ad diætam attinet, ſub hac cura pauco, tenui & eupepto cibo opus eſt, abſtinendo ab omnibus carnibus, præſertim durioribus, pinguibus, infumatis, piſcibus marinis, neque minus à leguminoſis, acidis & dulcibus, lacticiniis, farinaceis, & aſſatæ carnes præferri debent elixis. Pro potu ordinario commendamus decoctum ex radice chinæ, ligno ſaſſafras, ſantalo rubro & flavo, ligno leniſco & cinamomo. Vinum etiam bonum Hungaricum moderate inter cibos ſumtum coctionis imbecillitati ſuccurrit utiliſſime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Circa adſtringentia.

In fluore albo, ſive ſimplici, ſive virulento, vel etiam in menſibus decoloribus, adſtringentibus tam internis quam externis nihil pernicioſius eſt; ſiquidem inde materia ſeroſa in utero ejuſque vaſis retenta in maſſam ſæpius valde tenacem concreſcit, qua non modo excretio hæc impeditur, ſed ingens quoque & ad tactum durus tumor in regione pubis non raro ſubnaſcitur, qui, niſi cito ſuccurratur, nunquam fere non gravia accerſit accidentia. Vidimus enim exinde lentas febres cum atrophia, phthiſin, purpuracea exanthemata, tumores tympaniticos, & erodentes in faucibus defluxiones uvulam & amygdalas peſſime adficientes, nec non uteri ſcirrhos, apoſtemata & exulcerationes pæne inſanabiles.

§. II.

Circa peſſos & clyſmata uterina.

Peſſi ſive clyſmata uterina ſicuti ab antiquitate ipſoque *Hippocrate* in mulierum adfectibus magno in pretio habita & in frequentiorem uſum tracta fuerunt; ita mirum videtur, noſtro tempore eorum uſum in praxi medica penitus evanuiſſe; cum tamen in certis caſibus & maxime, ubi ſubſtantia uteri læſa eſt, non ſine inſigni fructu eadem uſurpari experientia doceat. Vidimus enim in fluore albo inveterato, qui difficulter alias ſanabilis eſt, nec non in abſceſſibus & exulcerationibus peculiarem plane effectum. Nam ſicuti gonorrhœa tam benigna quam maligna in viris non facile, ſi inveteravit, ſine injectionibus ſanari poteſt; ita etiam in fluore albo neceſſe eſt, ut ad partem graviter adfectam & læſam medicamenti accommodati virtus proxime accedat. In genere vero illud notandum arbitror, quod tales injectiones non ſimul ac ſemel & magna in quantitate, ſed crebrius & in refracta portione ad unciam ſcilicet unam vel duas adhiberi debeant. Vitanda autem ſunt omnia ſalſa, acria, nimis pinguia & lubricantia.

§. III.

Circa thermas Carolinas.

Thermæ Carolinæ utut in cachecticis deſideratiſſimam ferant opem, nihilo tamen ſecius ubi ſubſtantia uteri nimium læſa eſt, & nimia ſeri fit profuſio, multo vero magis, ſi fluor eſt venereus & exulceratio præſens & cum urina multum glutinis, quod fundum petit, cum dolore ſecedit, caute cum ipſis, ſive interne ſive externe adhibeantur, mercandum eſt. Utpote hæ aquæ propter calcariam ſubtiliorem, qua pollent, terram, externe valde conſtringunt, interne vero, ſi corruptio adſit, relaxatis & exeſis partibus ob nimiam copiam nocent. Melioris conditionis ſunt fontes, martiali principio imbuti, ut Lauchſtadienſes & Freyenwaldenſes, qui cum herbis nervinis decocti, ad ſerum ſuperfluum per tranſpirationem educendum, & affluxum ab utero avertendum, efficaciæ ſunt præſtantiſſimæ.

§. IV.

Circa venæ ſectionem.

Sæpius obſervavi à menſtruo fluxu per duos treſve menſes non ex graviditate, ſed aliis cauſſis retento ingentem ſanguinis profuſionem obortam fuiſſe, quam poſtea fluor albus excepit. Quare ad utrumque malum præcavendum venæ ſectio, expenſis prius omnibus circumſtantiis, adminiſtrata eſt utiliſſima. Namque uteri vaſa à nimia ſanguinis copia diſtenta ſuum amittunt tonum ac robur, ut ſolennes ibi fiant ſtagnationes non tam facile removendæ.

§. V.

§. V.

Circa balnea.

Balnea tam sicca quam humida ante convenientem corrigentium, roborantium & evacuantium usum adhibita tantum non semper majori solent esse detrimento quam emolumento. Nam impuros humores, nimium commovendo, ex ignobiliori sede ad nobiliorem sæpe non sine ingenti periculo appellunt. Balnea sicca sive laconica, si à superfluo & excrementitio humido corpus prius probe liberatum fuerit, in fœminis phlegmaticis usum omnino habent laudatissimum, dum externo calore, sudorem eliciendo, partibus ob excretam nimiam humiditatem relaxatis pristinum tonum ex voto restituunt.

§. VI.

Quæ prosint, si ventriculus cruditatibus scateat.

Si ventriculus, ut sæpe incidit, ingenti cruditatum sentina scatet, cum fructu iteratis vicibus offeruntur blanda emetica, ex quibus radix ipecacuanhæ, quæ leniter roborat, & perspirationem adjuvat, omnibus reliquis est præferenda. Nec suo fructu destituitur elixir nostrum viscerale cum essentia cascarillæ remixtum & inter cibos adsumtum.

§. VII.

Circa suffumigia observatio.

In inveterato fluore albo, si quid adhuc, cura finita, de fluido ex genitalibus exstillat, præter jam dicta exrema & interna, suffitus ex olibano, tacamahaca, mastiche & succino merentur laudari, quæ viæ ad uterum tendenti, commodo instrumento sunt applicanda: quodammodo enim relaxatas glandulas roborant.

§. VIII.

Cautela circa curationem mali in fœminis scorbuticis, venereis &c.

Quandocunque fœminæ scorbuticæ, imo venereæ, vel quæ crebrius purpuram rubram patiuntur, hac fluxione perniciosa corripiuntur, abstinendum omnino est à calidioribus purgantibus & balneis, sed mitissime sunt primis temporibus tractandæ diaphoreticis fixioribus, & ejusmodi medicamentis, quæ corruptioni lymphæ maxime obsistunt. Ego igitur tali in casu cum fructu adhibui pulverem nostrum bezoardicum cum uno alterove sulphuris antimonii nostri grano maritatum, atque simul decoctum præscripsi, quod solet in lue venerea ex lignis & radicibus sanguinem depurantibus, addito antimonio crudo, comparari. Et si corpus per mensem & ultra ita fuerit præparatum, interna pariter ac externa cum meliori fructu pro sanatione possunt adhiberi.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Fluor albus cum aliis malis complicatus.

Pervenerunt haud ita pridem ad me doctissimæ celeberrimi Parisini medici & Archiatri Regii litteræ, quæ accuratam morbi nostri cum mille aliis malis complicati exponebant historiam, quam non possum non integre huc transcribere. Nobilissima matrona annos XXXV. nata, partium omnium symmetria rite constituta, latoque satis pectore, sed à patre genita, qui phthisicus interiit, ætatis anno XX. veneream luem à marito contraxit, unde, brevi interposito temporis spatio, hydrargyrosi rite administrata optime convaluit. Quinto vel sexto anno post ex peripneumonia graviter ægrotavit, quæ in suppuratum versa est, & per anacatharsin feliciter expurgata. Inde tamen quinque circiter abhinc annis variis cœpit morbosis symptomatis conflictari, quæ nunc sigillatim recensenda veniunt, sed paucis, nam ut vulgari fertur axiomate, *intelligenti pauca.*

I. Laborat ægrotans ventriculi imbecillitate tam varia & sibi jam parum constante, ut modo rite appetat, & rite concoquat: modo appetat debilius, & ignavius quoque concoquat: plerumque appetat quidem satis bene, sed tam male concoquat, ut cibaria, etiam eupepta, in biliosam amurcam, vel in pituitosos mucos, quod ad maximam partem, convertantur. Alvus aliquando satis libera, pigrior aliquando. Interdum nulla anxietate premitur stomachus, sæpius vero aliquot post pastum horis inassueto pondere, quod ad cardialgiam proxime accedit, gravatur, & ægra fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ sensum experitur: numquam vero, vel rarissime saltem, acorem nidoremve ullum empyreumaticum.

II. Interdum, sed maxime dum instant catamenia, laborat ægra dolore in ovario dextro, dextroque uteri latere, qui non raro ad muliebria usque extenditur, sed subobscure, & qui sævit præsertim si ægrota erecto corporis trunco aliquamdiu pedibus insistat, maxime statim à pastu. Ceterum menstrua & ea, qua par est quantitate, & stato, quo debent, tempore solent utplurimum profluere, quanquam contigerit non semel, ut tardius segniusque manaverint. Apparet interdum fluor albus nec copia multus, nec colore aut acrimonia ullo modo vitiosus, qui menstruorum eruptionem antecedit vel subsequitur, sed quo nec erosionis, nec caloris ullus in muliebribus sensus inducitur. Matrona de qua quæstio est, peperit olim semel atque iterum ante contractam luem veneream, sed parturitio fausta, partusque vitales fuere, atque optima sanitate etiamnum fruuntur.

III. Quod nunc potissimum est, & de quo peritiam tuam postulamus, Vir illustr. en paucis accipe. Aegrotans ab eo tempore, quo ex peripneumonia graviter decubuit, solita erat interdum è pulmone & ex illo pulmonis loco, ubi peripneumonia sedem habuit, exscreando mane emittere, ter aut quater in mense, sputum unum vel alterum, spissum, rotundum, cineritii coloris, aquæ præponderans, sed non graveolens. Jam vero circiter ab uno mense derepente & absque sensibili quavis causa, tussiendo sputa aliquot ejecit sanguinea, seu potius pituitosa sanguine vivido & rutilante imbuta, vel striatim intersperſa, quæ larga venæ sectione in brachio, bis intra horas sex repetita, celerrime & felicissime cohibita sunt. Inde neque febre ulla, neque ullo spirandi labore, neque ulla omnino tussi ægra tentata fuit, sed jam ab aliquot diebus queritur se experiri quendam doloris obscuri sensum in superiore & dextra thoracis parte, è regione tertiæ vel quartæ costarum superiorum, scilicet in eodem loco, ubi olim latuit abscessus, in quem peripneumoniam degenerem fuisse supra dictum est. Ab eo vero tempore matutinis horis, ubi primum expergiscitur, unum alterumve sputum educit è pulmone, facillimo quidem nisu & fere sine tussi, sed quod plerumque cineritii, grisei, subfulvi coloris est, aquæ præponderat, læve est & spissum,

&c.

& ad puris concocti naturam videtur paullo nimis accedere, si revera purulentum non sit. Ceterum ægrota febre, tussi, dyspnoea omnino vacat, & in utrumque latus perinde jacet sine noxa, etiam in situ corporis plane horisontali, qui nobili matronæ connaturalis est. Notari autem velim ægrotam, ante brevem illam hæmoptoen, qua laboravit semel, ut modo dictum est, lacte vaccino per duos aut tres menses usam fuisse semel in die: initio quidem solo, vel cum admixta aqua communi, sed minus feliciter, utpote quod ventriculo noxam inferebat: postea vero cum aqua Spadana ad medias partes addita, unde ventriculus melius quidem habuit, sed menstruorum fluxus tardior parciorque evasit, atque tussis quædam sicca & quasi convulsiva & hysterica per duos menses ægrotam pertinaciter cruciavit. Porro non omittendum censeo, tot tamque variis morbosis symptomatibus, insultus quosdam hystericos, sed leviores, quos *vaporosos* vocant, interdum superadjici, maxime dum instant catamenia, aut à stata periodo paullo diutius cessant, quo tempore ægrota de quadam pectoris angustia quasi spasmodica, de distractione mediastini & de continua ad tussiendum propensione queri solet. Demum quamquam ægrota medicis præscriptis obsequium non deneget, stomachus, sive natura, sive ex antiquo vivendi more, in concoquendis cibis ita varius ille est atque mutabilis, ut qui uno die proficere visi sunt, noceant sequente, unde evenit, ut habenæ diætæ severioris interdum remittendæ sint: siquidem experientia compertum est, quod & ab Hippocrate dictum tenes, cibos ab ægrotante avide expetitos felicius, promtius & minore tumultu confici, utcunque paulo magis dyspepti videantur, quam qui concoctu faciliores esse censentur, si eos ægrotæ palatum respuat. Est tamen modus indulgentiæ nostræ, sunt certi denique fines, intra quos ægrota, nec reluctans, sese contineri facile patitur.

Responsio Consultatoria.

Est omnino hæc adfectio inter graves, diuturnas, curatuque difficiliores & eventu ancipites referenda. Totus enim corporis habitus tam quoad solidas & fluidas partes, quam quoad functiones vitiatus videtur. Pulmones in dextro latere cavitatem recondunt ulcerosam callositate obductam, quæ ex peripneumonia ante sex annos contracta, temporisque successu ita adaucta videtur, ut timor sit, ne in majorem corruptionem & febrilem hecticum calorem ex facili transeat. In uteri quoque dextra regione non exigua delitescit labes & obstructio, quæ ingravescens mensium pariter negotium in ordine magis turbat, unde fluoris albi & pathematum spasmodicorum, seu hysterico-hypochondriacorum origo, quæ, dum totum nervosarum partium systema in consensum rapiunt, quantas in œconomia motuum vitalium excitent turbas, res artis perito non obscura, sed satis clara ac evidens est. Foventur autem & augentur singula hæc mala, ut ego quidem arbitror, à vitiosa ventriculi & primarum viarum imbecillitate pravaque alimentorum digestione, qua fieri solet, ut loco chyli probe temperati & subtilioris, qui materiam boni sanguinis, lymphæ nutritiæ & tenuissimi cerebri atque nervorum fluidi suppeditat, succi crudi, lenti & viscidi ad sanguinem delati minima emunctoriorum vascula, per quæ optime fit chyli & sanguinis depuratio, obstruant; unde ortus mali cachectici, quo primario Illustrissima nostra laborat. Quod si itaque adhuc spes recuperandæ sanitatis, vel mitigandæ adversæ valetudinis superest, meo quidem judicio, initium curationis moliri oportet à restituendo ventriculi & primarum viarum robore ciborumque digestione promovenda. Ad quem scopum obtinendum primo omnium exquisita diætæ vel accuratioris vitæ regiminis habenda erit ratio. Sicut enim apud fœminas, quæ molliori & sensibiliori præditæ constitutione desidiæ, somno variique generis edulis & animi adfectibus indulgent, mali cachectici, hysterici & hypochondriaci facilis fit proventus; ita etiam, nisi hæc omnia, quæ caussam morbo dederunt antecedentem, rite submoveantur, supervacanea est omnis reliqua per medicamenta curatio. Quod ad ipsa remedia attinet, quæ nostræ ægrotanti existimem proficua, primo omnium suaderem, ut prima regio à sentina & illuvie vitiosorum humorum per lene & benignum emeticum expurgetur, exhibendo videlicet, prout ventriculus magis vel minus sensibilis est, scrupulum unum, vel grana XXIV. radicis ipecacuanhæ. Hæc quippe radix sine omni noxa ventriculi & duodeni cavitatem à sordibus inibi hærentibus, quæ instar fermenti chylum inficiunt & contaminant, liberat, perspirationem simul egregie adjuvat, tonumque & robur ipsis partibus conciliat, ideoque pro circumstantiarum ratione bis vel ter tertio die potest iterari. Subjungenda postea sunt temperata balsamica, quæ digestionis negotium promovendo tonum ventriculi corroborant. Quo fine in usum trahi potest elixirium, quod ex cort. aurantiorum recent. uncia dimidia, extracti absynthii, gentianæ rubræ, cascarill. myrrhæ elect. ana drachma una, salis tartari drachmis tribus cum aquæ menthæ unciis octo compositum, vel solum vel cum quarta parte spiritus nitri dulcis aut liquoris nostri anodyni remixtum ad LXXX. vel C. guttas intra prandium & quatuor horas post cum potu ordinario potest exhiberi. Hoc enim medicamentum valde temperatum stomacho, pectori & utero est amicum, nec ullam in sanguine excitat commotionem, sed ut ejus usus per longum tempus continuetur necesse est. Posthæc commendarem, ut alternis diebus circa lecti introitum numero decem offerantur pilulæ, hujus compositionis: Rec. extracti rhabarbari, zedoar. myrrhæ, succini ana drachmam unam, extracti castorei scrupulum unum. M. F. cum essentia balf. peruviani pilulæ ex scrupulo uno no. XX. Postero die mane drachma dimidia pulveris leniter aperitivi ex lap. cancror. irid. florent. ana drachmis duabus, solutione ocul. cancr. cum succo citri, salis polychresti, nitri purif. ana drachma una conflati cum fructu erit sumenda, desuper bibendo infusum Theiforme, quod ex herba veron. melissæ, pulmonar. maculos. & aniso stellato potest componi. Pro potu ordinario, cujus summa est in diuturnis adfectionibus sanandis efficacia, suaderem decoctum radicis chinæ & sarsaparill. cum passulis, addita in fine coctionis cinamomi portione acuatum & cum pauxillo vini, inter cibos potissimum remiscendum. Cæterum moderationem in sanguine mittendo plurimum commendo. Vidi ex relatione ad præcavendam hæmoptoen, intra sex horarum spatium bis largiter è vena tusa sanguinem detractum; nollem

nollem tamen in nostris regionibus, ubi sanguis non adeo ebullit, id imitari. Nam in sanguine, nisi nimium exundet, virium latet thesaurus; qui si supra modum subtrahitur, minima viscerum concidunt & angustantur; unde non modo utilium succorum secretio & inutilium excretio imminuitur, sed & vis digestrix & tonica ventriculi & intestinorum mirum labefactatur, ut periculum sit, ne status cachecticus inde plus increscat, quam decrescat. Idem sentiendum velim in hoc morbi statu de cura lactis, quæ licet, si præsertim cum aquis mineralibus instituatur, in pectoris adfectibus egregio sit solamini, in nostra tamen ægrota ventriculum magis debilitare, mensiumque negotium retardare, quam proficere videtur. Et hæc sunt quæ circa Illustrissimæ personæ curationem vernalem proponere placuit.

Observatio II.

Fluor albus à mensium retentione.

Illustri loco nata femina, triginta annorum, constitutionis tenerioris, in loco degens mari vicino, vitæque sedentariæ & cibis durioribus, ut piscibus marinis, præsertim ostreis, adsueta, per annum fere, parcum & inordinatum mensium fluxum experta, jam albo tentatur fluore molestissimo, facies incipit pallescere, corpus marcescit & animus quoque ad tristitiam & metum nunc longe magis, quam antea pronus horrenda sibi fingit pericula, maxime quando matris, eodem adfectu olim detentæ, subit recordatio. Ne itaque malum majora sumat incrementa, meam ægra imploravit opem.

Epicrisis cum consilio.

Ventriculi imbecillitati & pravæ ciborum digestioni ego præcipue omnium in hoc casu succurrendum ratus, primo blandiori emetico, radice videlicet ipecacuanhæ ad drachmam dimidiam cum decem tartari vitriolati granis bis in septimana exhibita primam regionem à vitiosorum humorum saburra expurgandam suasi. Dein singulis hebdomadibus pilulas nostras balsamicas cum extracto rhabarbari mixtas capiendas commendavi, intermedio vero tempore vinum stomachale, egregiæ virtutis ad tres quatuorve uncias mane hauriendum imperavi, cujus hæc erat compositio: recipe radicis zedoar. calami aromatici, enulæ ana unciam semis, herbæ absynthii, rorismarini, marrubii albi, menthæ, salviæ, centaurii min. singulorum manip. unum, baccar. juniperi unciam unam. Concisa contusa infundantur in vini Canariensis mensura una & dimidia, calidoque loco reponantur. Colentur usus tempore & per mensem hæc cura continuetur, addito monito, ut corpus moderato motu frequentius exerceatur & cibi capiantur eupepti, abstinendo à victu duro & crassiori, cui oleracea, lacticinia, farinacea & acida jure debent adnumerari. Et hac medendi methodo ego affectum hunc recentem ex mala digestione ortum, nisi jam in cachexiam degeneraverit, in aliquot feminis sanavi felicissime.

Observatio III.

Fluor albus post crebriorem abortum.

Femina, triginta & aliquot annorum, macilenta, post abortum tertia vice passum, per annum & ultra fluore albo correpta fuit satis molesto, mensibus inordinate & interdum largiter profluentibus. Ordinavi pilulas, quales in curatione præscripsimus, balsamicas, circa tempus decubitus per triduum devorandas, desuper bibendo postero die mane vinum laxativum uterinum ad tres circiter uncias. Iisdem diebus immittendam jussi ægram balneo aquæ dulcis cum herbis roborantibus, facculo inclusis decocta temporeque insessus facculum hunc inguinali regioni imponendum. Interjecto trium dierum intervallo pristinam curam per totidem dies repetendam suasi; idque rursus tertia vice, hac tamen cautela, ut sub quavis cura novæ herbæ pro balneo sumantur. Denique uterum thure, mastiche & succino incensis commendavi suffumigandum, rectamque vitæ rationem per longum adhuc tempus continuandam injunxi. Qua methodo, quum non modo per alvum, sed per uterum quoque ingens humorum sentina fuerit expurgata, optima hæc femina, sicut plures aliæ pertinaci & molestissimo hoc adfectu laborantes, pristinam recuperavit sanitatem.

Epicrisis.

Quando auspicato succedere contumacis fluoris albi curatio debet, non satis est primam regionem & universum corpus a colluvie seri vitiosi liberare, sed omnium maxime uteri habenda est ratio, ut is ipse nimis relaxatus & humorum viscidorum copia fartus roboretur, quod per balnea jam laudata, herbis nervinis & aromaticis efficacia reddita expediri potest commodissime. Et quoniam plerumque sterilitas vitiosam ejusmodi uteri fluxionem comitatur, eadem hac methodo hæc ipsa potest tolli & exoptata fœcunditas reddi.

Observatio IV.

Fluor albus cum statu cachectico atrophico.

Illustris matrona viginti septem annorum, constitutionis valde teneræ & temperamenti sanguineo-phlegmatici, ante novem circiter annos post puerperium, lochiis cessantibus, molesto albæ viscidæque materiæ ex genitalibus profluvio cœpit laborare: quod inter initia, cum parum exinde perceperit incommodi, non adeo multum æstimavit. At vero invalescente hoc malo, cum multa alia accederent symptomata, plures consuluit medicinæ peritos, quorum quidem ope se levatam paululum vidit, penitus tamen liberari nunquam potuit. Jam brevi abhinc tempore fluxus tanta sumsit incrementa, ut non modo copiosior ex genitalibus feratur, sed &, mensibus durantibus, non cesset: unde vires valde decrescunt, atque pedum tanta est imbecillitas, ut vix viginti passus sine ingenti virium defectione progredi ægra possit. His accedit summa cutis sensibilitas; siquidem sub quavis fere aëris mutatione subito corripitur rheumatismo, cum cephalalgia, doloribus odontalgicis & faciei erysipelate stipato. Haud ita pridem, accepto tristi de subita propinqui morte nuncio, vis morbi ita invaluit, ut nec extra lectum esse, nec somnum capere possit. Imo nunc quoque, per intervalla, quod pessimum est, frigus accedit, extremorumque tremor ac animi deliquium. Tam misere itaque adflicta ægrotans, meum requisivit per doctissimum medicum consilium.

Epicrisis cum Consilio.

In præsenti hoc casu non tam ad fluorem album, quam potius ad ejus effectum seu statum cachectico-atrophicum summamque virium prostrationem respiciendum existimavi. Quam difficile autem sit, in tam depravato-temporisque diuturnitate confirmato adfectu convenienti medicina succurrere, abunde satis notum est. Si qua tamen recuperandæ salutis spes superest, ita curationem suscipiendam esse edixi. Primo omnium, injuncto accuratiori vitæ regimine, usum elixirii nostri visceralis cum cibo bis de die ad LXXX. guttas commendavi. Dein curam præscripsi fontis Selterani cum tertia parte lactis asinini remixti, exhibendo per mensis spatium singulis diebus mane mensuram dimidiam & ultra. Omni triduo, ad moderandum fluorem uterinum circa decubitum dari jussi no. XI. pilularum balsamicarum; exterius vero succurrendum duxi suffimigio, & epithema ex aceto florum sambuci cum aqua reginæ Hungariæ æquali portione remixto, inguinali regioni applicandum suasi.

OBSERVATIO V.

Fluor albus à laborioso partu. Femina viginti annos nata, constitutionis quoad corpus tenerioris, quoad animum valde sensibilis, cibis dulcibus, fructibusque horæis & lacticiniis nimium indulgens vitamque amans sedentariam, à primis adolescentiæ annis perpetuo fere viscidi muci per nares stillicidio laboravit. In conjugio primum gravida partu functa est admodum laborioso, idque propter paullo vehementiorem secundinarum extractionem, & inde obortum dolorem valde acutum. Neque dein lochiorum fluxus, ut debuit, successit, sed omnino fere substitit; unde febrem incidit optima mulier valde acutam, a qua tamen brevi post convaluit. Retinuit vero ab infelici hoc puerperio magnam uteri atoniam, & perpetuum seri ferri albicantis & putridi ex sinu ejus profluvium, quod post mensium effluxum semper infestat gravius. His accedunt adhuc aliæ rectæ valetudinis læsiones: nam a frigore admisso, vel flatulento cibo adsumto, aut à levi quadam animi commotione, dolore lumborum adficitur valde gravativo, macilenta in dies magis redditur, & vesperi inferiores pedum partes tumidæ conspiciuntur. Durarunt singula hæc mala per integros sex menses, quare ne his pejora adhuc eveniant, meum maritus efflagitavit consilium.

Epicrisis.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod humoris serosi ex muliebribus profluxio violentum partum & vehementiorem secundinæ evulsionem exceperit, quale quid mihi in arte exercitio annotare licuit sæpissime. Namque tali ratione non exigua utero inducitur læsio & atonia, quæ plerumque majorem sanguinis affluxum & decubitum post se trahit, quo fit, ut serum per poros & meatus nimis patulos secedat, & copiose nonnunquam ex pudendis promanet. Augetur vero hic fluxus circa tempus mensium, quia tunc majori nisu & copia sanguis ad uterum confluit, à quo major ejus relaxatio sequatur necesse est. Dolor lumborum, qui fere individuus diuturnioris albi profluvii comes est, sanguinis stagnationi & distensioni vasorum tam spermaticorum quam hypogastricorum, quæ sanguinem ad uterum vehunt & revehunt, debet adsignari. Namque difficiliori reddito sanguinis per uteri venas regressu, is ipse in vasis adducentibus accumulatur, eademque nimium distendendo partes adjacentes nervosas comprimit, unde doloris sensus. Quod curationem attinet, consilium dedi, ut per tres continuos dies pilularum mearum balsamicarum no. XV. circa decubitum, postero die vero mane dosis pulveris salino-nitrosi sumatur, idque aliquoties, interpositis semper aliquot diebus, repetatur. Pro potu præscripsi decoctum mastichinum cum pauxillo cinnamomi acuatum & inter cibos cum vino remixtum. Ad uterum roborandum exterius commendavi suffimigia ex sandaraca, mastiche, benzoe & cinnabari vulgari confecta, sæpiusque inguinali regioni imponendos suasi sacculos herbis nervinis repletos & ex vino rubro coctos; interne vero eodem fine balsamum nostrum vitæ cum tinctura tartari æquali portione remixtum cum infuso theiformi mane exhibere jussi. Quæ methodus, subjuncto simul accuratiori vitæ regimine, opem attulit exoptatissimam.

OBSERVATIO VI.

Fluor albus ex inordinato mensium fluxu. Generosa femina, viginti & aliquot annorum, temperamento prædita cholerico-melancholico, cui à primis pubertatis annis menses fluxerunt parciores & decolores, ante dimidium fere anni circa menstruam periodum sat copioso muci albi ex muliebribus vexatur profluvio; unde mille malorum circa id temporis origo. Nam subinde gravis capitis dolor affligit & exquisitum refrigerationis sensum, *als wenn ein Stück Eis auf den Kopf läge*, inducit. Flatus hypochondria moleste distendunt, alvus est adstricta, urina secedit pallida, transpiratio fere nulla est, & circa vesperam horror invadit febrilis: extrema frigent, appetitus languet omnesque artus lassitudo & gravitas occupat. Ad expugnanda hæc mala varia ægrotans adhibuit remedia, quæ tamen, neglecto vitæ regimine, parum vel nihil attulerunt levaminis. Ego igitur consultus primo omnium accuratam diætam injunxi, & ut ægra à cibis crassioribus, quos in deliciis habebat, sedulo abstineat, jusculisque utatur tenuioribus cum radice cichorei, petroselini, asparagi, graminis &c. decoctis; ad meliorem autem digestionem promovendam obtuli elixirium nostrum viscerale inter cibos adsumendum. Dein ad primas vias a cruditatibus & sordibus repurgandas, flatusque discutiendos clysteres emollientes & carminativos crebrius ano injici, & pilulas balsamicas ad Becheri mentem confectas, ter in septimana circa decubitum adsumere jussi. Post harum usum sequenti die mane præscripsi pulverem ex lapidibus cancror. nitro depurato, tartaro vitriolato, solutione oculorum cancri componendum, desuper bibendo vascula quædam infusi theiformis ex melissa turcica & citri corticibus constati. Potus loco ordinavi fontem Selteranum cum tertia parte vini Rhenani remixtum, & circa instans mensium tempus pilulas balsamicas reiterare imperavi. Exterius succurrendum duxi suffimigiis, & sacculis roborantibus inguinali regioni applicandis, nec non venæ sectione ter in anno celebranda.

Epicrisis.

Epicrisis.

Sistit hic casus fluorem album cum adfectu hypochondriaco-hysterico complicatum, de quo copiosus flatuum in abdomine proventus, pertinax alvi obstructio, ciborum fastidium, extremorum refrigeratio, totius corporis languor, crebriores capitis dolores cum horrore febrili abunde satis testantur. Originem suam singula hæc mala mutuari videntur a mensium fluxu valde inordinato, & quoad colorem vitiato, cui in ordinem redigendo omnis impendendus est medentis labor. Docemur præterea ex hac morbi historia, quantum intersit, ut medicus conveniens vitæ victusque regimen præscribat, ita prorsus, ut hoc neglecto, frustranea sit omnis reliqua vel pretiosissima medicina.

Plura hinc inde legantur in Consult. & responsis nostris medicinal.

CAPUT XVII.

De gonorrhœa benigna & virulenta.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Gonorrhœa definitio. INter morbos ex atonia partium solidarum oriundos, referri adhuc jure meritoque debet gonorrhœa, quæ nihil aliud est, nisi involuntarium seminis & liquoris semini analogi ex genitalibus stillicidium, à nimia vasorum semen adservantium partiumque adjacentium glandulosarum laxitate dependens.

§. II.

Differentia à pollutione. Differt gonorrhœa à pollutione, in qua per intervalla vel breviora vel longiora modo seminis puri, modo cum sero chyloso mixti notabilis, ad unam vel duas drachmas accedens quantitas noctu cum insomniis venereis & voluptate, interdiu ex pulchrarum fœminarum adspectu, vel post equitationem, ob nimiam vesicularum seminalium vel glandularum prostatarum laxitatem leniemque irritationem simul & semel ejicitur.

§. III.

Species ejus vel benigna, vel minus talis. Gonorrhœa est vel benigna, vel maligna. Hæc dicitur, si cum ardore, colore vario & exulceratione liquidum guttatim prodit, & plerumque in cacochymicis, scorbuticis, vel etiam calculosis cum emissione urinæ dolorifica, ob acrimoniam, est conjunctum. Illa vero, seu benigna adesse dicitur, quando sine dolore, ardore, aut excoriatione liquidi æqualiter tincti & albicantis fit profluxus. Atque hæc species cum fluore albo mulierum, magnam alit convenientiam, utpote qui itidem nihil aliud est, quam materiæ chylosæ, ope glandulosæ substantiæ uteri sequestratæ excretio. Quam in rem legi meretur MASSARIAS, qui *lib. IV. p. 267. ego*, inquit, *sentio, medicos frequenter hallucinari, qui opinantur, ægrotos profusione seminis laborare, cum magis aliorum excrementorum fluxione laborent. Siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluvium multos annos perdurare, ex quo, profluente semine, necessarium foret, illos ad extremam maciem & corporis consumtionem deduci, sicut illis solet contingere, qui immoderato coitu utuntur, quod tamen non videmus illis evenire.*

§. IV.

At vero, non modo ea gonorrhœæ species, de qua *Massaria* sermo est, diutius protrahitur, sed & de reliquis plura notatu digna exstant exempla eorum, qui per multos annos utroque genitalium fluore laborarunt, Vid. BARTHOLINUS *historia XXXVI. cent. II.* ubi de viro *Bergonensi, & Anat. lib. I. cap. XXIII. p. 234. de Batavino* mentionem facit, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam, an benignam vel malignam. Manserat utcrque cœtera sanus, nisi quod prior ossibus vix hæreret.

§. V.

Gonorrhœa virulenta symptomata. Datur etiam gonorrhœa virulenta, quæ à contagio venereo suos reperit natales, eosque potissimum adficit, qui turpissima libidine incensi scorta sequuntur. Atque talis fluxus purulenta variique coloris & consistentiæ materia, nec non summa virium imbecillitate se manifestat. Junguntur quoque, nisi cito occurratur, sat magni testium & glandularum inguinalium tumores, ulcera glandis & præputii inflammatoria, & membri dolorifica incurvatio: quid? quod urina mingitur multis referta filamentis, quæ quasi vermiculos septræsentant. Si ingravescit malum vel inveteraverit, vel minus rite tractatum fuerit, miasma abit per vasa lymphatica ad sanguinem & fluidum tenuissimum sanguinis inquinat; unde venereæ luis prodeunt indicia, qualia sunt lancinantes capitis artuumque dolores, noctu potissimum exacerbati, faucium ulcera, ossium nasi exesio, pustulæ in glandulis, cancri naturam æmulantes, macies universi corporis cum faciei pallore, oculis concavis, rophis quoque & hujus generis aliis.

§. VI.

Historia curationis descripta. Hæc sunt generalia, quæ malignum hunc fluxum comitantur & excipiunt symptomata, accuratiorem tamen ejus historiam sequentibus tradere juvabit. Breve tempus post tam infelicem coitum fluxus leviter incipit, & dein tertio, quarto & sequentibus diebus ingravescit. Glans & mine tenuiori incipit madere, postea alba quadam obducitur colluvie, & maculæ in indusio seperiuntur. Inter initia color materiæ profluentis est albicans, qui, si fluxus paullatim largior emanat, in flavum, & demum in viridem mutatur. Quando urina emittitur, primo in glande, tum in radice urethræ, demum per totum canalem dolor percipitur ardens & fere intolerabilis. Interdum continuus urget mingendi conatus, interdum mictio valde impeditur, & pene supprimitur, sine dubio ob molestissimam penis tensionem, quæ nocte ut plurimum cum magno cruciatu & duritie ingravescit, & tanta est, ut penis exinde incurvetur. Præterea insignis ad venerem est stimulus, ut vix a coitu sibi laborantes temperare possint, & ulcera quoque,

ut supra dictum est, non raro in glande & præputio latitant fœdissima.

§. VII.

Sedes gonorrhœa virilis.

Quod sedem affectam attinet, audiamus, quid de ea sentiant auctores. GRÆFIUS in tractatu *de virorum organis generationi dicatis*, ipsam in prostatis collocandam existimat. VESALIUS *lib. V. anat. cap. XXI.* de suspenso quodam & Patavii dissecto, qui ante suspendium involuntario seminis fluxu laboraverat, refert, habuisse eum omnes meatus, atque eos potissimum, qui ex testibus in deferentis semen vasis revolutiones pertingunt, apertos ac valde laxos, ideoque hos ipsos accusandos putat. Nos tamen sat gravibus inducti rationibus statuimus, veram sedem in urethræ tunica, copiosis glandulis, à COUPERO & LITTRIO detectis obsita, esse reponendam; licet non negandum sit, si profundius malum, ut in gonorrhœa virulenta, proserpit, prostatas simul & vesiculas seminales contagio adfici. Id quod abunde satis testantur anatomicæ sectiones eorum, qui per vitam suam tali fluxu diutius laborarunt. In his enim prostatas callosas, scirrhosas & exulceratas nonnunquam fuisse observatas abunde constat.

§. VIII.

Et muliebrem.

In fœminis infectis ulcuscula proveniunt in glandoso corpore, sive in eo loco, ubi lacunæ circum & in meatus urinarii exitu collocantur, erumpunt. Testis est GRÆFIUS in tractatu *de mulierum organis generationi dicatis*, qui in cadavere mulieris hoc vitio inquinatæ dissecto, corpus glandosum, sive prostatas urethræ circumpositas, utero ejusque vagina innoxiis, male adfectas offendit. Et hinc patet ratio, quare fœminæ, ut multa testantur exempla, fœtum in utero gerere possint insontem & tali labe prorsus non infectum. Aliter tamen sentit PALMARIUS, qui in libro *de lue venerea* cap. IX. vesicæ collum adducit, ideo, quod ex ulcere cervicis vesicæ, à gonorrhœa curata residuo per totam vitam purulenta stillaverit materia, parum ab ea dissimilis, quæ in diuturna gonorrhœa à prostatis ex urethra ferri solet. Cæterum notandum est, in mulieribus hoc malum non ita sævire ac in viris, siquidem fœminas infectas diu vivere sinit, cum viros contra, nisi curetur, ad lethum ducat.

§. IX.

Caussa gonorrhϾ virulentæ & ejus symptomatum.

Caussa gonorrhœæ virulentæ utique est miasma, ex impuro coitu cum fœmina vel gonorrhœa maligna, vel lue venerea infecta ad viri genitalia, & postea per poros ad lympham vel liquorem seminalem translatum, cujus crasin mixtionemque naturalem plane destruit & dissolvit, partim causticam ac erodentem, partim putredinosam indolem inducendo, unde dolores, ardores, tumores, inflammationes & exulcerationes genitalium suam mutuantur originem. Nam ita fere procedit hujus miasmatis multiplicatio, ut ab initio tantummodo glans inficiatur, dum contagium per poros apertos in coitu se insinuat, dein, nisi accommodata succurritur medicina, ad urethræ glandulas, tum ad prostatas porosas, demum ad ipsas vesiculas proserpit seminales. Si lympha infecta per lymphatica vasa, quæ COUPERUS a præputio ad inguina abeuntia demonstravit, glandulis communicatur inguinalibus, tum bubo fit venereus, sive tumor durus lentus sensimque indolens: si vero gonorrhœa profundior est, & circa isthmum urethræ, ubi seminales vesiculæ semen effundere solent, inflammatio oritur, tum hæc vascula à tumore comprimuntur, & semen ad has vesiculas deduci nequit; unde testium tumor.

§. X.

Caussa gonorrhœa benigna.

In caussa gonorrhœæ benignæ adsignanda, tum ipsius genitalis liquidi, tum vasorum seminalium toni, qui plerumque dejectus est, habenda est ratio. Et primo quidem, quod semen attinet, attentiori observatione cognitum perspectumque habemus, vel ob nimiam ejus abundantiam in subjectis plenis & in cœlibatu laute viventibus, vel ob ejus acrimoniam in subjectis cacochymicis, scorbuticis & arthriticis hunc fluxum non raro contingere. Deinceps, si ad labefactatum organorum seminalium tonum respicimus, hanc utique a nemine in dubium vocari arbitror; siquidem ea omnia, quæ insignem hæc vasa debilitandi potentiam obtinent momenta, quorum potissima sunt nimiæ seminis, sive per pollutiones, sive per crebriores coitus, vel fœdam manustuprationem & gonorrhœam virulentam prægressam profusiones, ad gonorrhœam benignam etiam valde disponunt, idque eo magis in hominibus, qui temperamenti sunt phlegmatici & natura debiliores.

§. XI.

Prognosis utriusque gonorrhœa.

Progrediendum nunc erit ad suppeditandam gonorrhœæ tam virulentæ quam benignæ prognosin. Utraque, si convenientibus tractatur remediis, brevi tollitur; cum contra, si invalescit & gravioribus stipatur symptomatibus, difficilius sanetur, & non modo viros reddat steriles, sed & progressu temporis ad cachexiam & hecticam tabem laborantes ducat. Speciatim vero de virulenta ita scire licet: quo major est infectionis gradus, eo gravior quoque ista est & rebellior; raro tamen luem veneream post se trahit, nisi incongrue per medicamenta sudorifera & adstringentia vel externe vel interne adhibita fluxus cohibeatur. Hoc enim suppresso mox bubones, scroti & testiculorum tumores, carunculæ urethram obsidentes, & alia pessima symptomata cum ipsa venerea lue superveniunt. Ipse fluxus quo facilius procedit, eo mitiora sunt symptomata: pessimum contra est, si parce nimis exstillat, & urina cum summo fœtore mingitur flavescens & viridis. Denique inter certa mitigati & in melius conversi mali signa referimus, si dolorifica membri erecti constrictio & exquisitissimus sub mictione ardoris sensus in urethra minuitur, depressus antea vigor redire incipit, & ipsa facies antea pallida vividior redditur. Curatæ vero gonorrhœæ indicium est, si liquoris limpidi ac tenuis, albumen ovi referentis una alterave guttula compressione penis evocatur. Gonorrhœa benigna sicut plerumque diutius protrahitur, medentique multum facessit negotii; ita eo magis medicinæ resistit, si, ut sæpissime evenire solet, gonorrhœam virulentam excipit. Differt tamen perinde ac homines differunt, quos invadit, ita e. g. eos longe diutius vexat, qui temperamento sunt phlegmatico, & catarrhalibus defluxionibus, alvique fluxibus in pueritia fuerunt obnoxii. Hi enim

enim dum natura fibras obtinent laxiores, judicatu facillimum est, si qua parte atonia laborant, hanc longe esse graviorem, quam quidem in iis, qui fibris robustioribus sunt prædit.

CURATIO.

§. I.

Caussæ difficilis sanationis gonorrhœa benignæ.

Quum gonorrhœa tam benigna quam virulenta ratione caussarum valde inter se differant, differentem quoque postulant medendi methodum. Utramque igitur seorsim expendamus, ordiendo a curatione benignæ. Hanc autem admodum esse arduam & laboriosam, in prognosi jam ostendimus: neque nos aliam hujus difficultatis caussam agnoscimus, quam quod in hoc morbo ad partes adfectas nimis debilitatas & a tono suo dejectas, maxime in subjectis magna pravorum succorum colluvie scatentibus & dyscrasia scorbutica infectis, non secus quam ad fonticulum ex universo corpore humorum impurorum fiat adfluxus. Accedit adhuc, quod generationi inservientes partes, quæ in nostro adfectu morbose adfliguntur, ex meris fere nervis nervosisque tunicis sint conflatæ, ad quas remediorum energia, experientia teste, penetrat difficillime.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Absolvitur autem pertinacis hujus mali curatio his fere indicationibus. Primo opus est, ut convenientibus laxantibus copia impuri seri, si in corpore abundat, evacuetur, & a parte adfecta derivetur. Dein ut partes nimis relaxatæ & flaccidæ accommodatis tam internis quam externis roborantibus medicamentis confortentur.

§. III.

Primam indicationem explens laxantia.

Primæ indicationi satisfaciunt, quæ per epicrasin operantur laxantia: quo nomine commendari merentur pilulæ balsamicæ Becheri, & ad ejus mentem confectæ Stahlii & nostræ, quæ non modo alvum ducendi, sed & egregie roborandi possident efficaciam. Præterea utilissimum sæpe deprehendi infusum laxans, ex sequentibus speciebus compositum. Recipe rhabarbari Alex. unciam unam, radicis vincetoxici, pimpinellæ, rasuræ ligni sassafras ana unciam dimidiam, fol. sennæ, agarici trochiscati, fibrarum hellebori nigri singulorum drachmas tres, cardamomi, cinamomi, ana drachmas duas, passularum minor. uncias tres, tartari crudi unciam dimidiam. M. C. C. D. S. Species, cum duabus vini Rhenani mensuris infundendæ. Dosis sit quarta pars mensuræ.

§. IV.

Quæ alteri indicationi satisfaciant.

Huic infuso per octo dierum spatium mane adsumto, ad explendam alteram indicationem, subjungendus est pulvis hic utilissimus: recipe ossis sepiæ unciam unam, cotall. rubr. succini, spec. de hyacintho, corr. chaccarill. ana drachmas duas. M. F. pulvis, cujus dosis ad drachmam unam mane & circa noctem cum decocto cremoris hordei amygdalino sumi potest. Eodem quoque tempore exterius regioni pubis & perinæi, maxime per noctem adplicandum suadeo sequens epithema: recipe herbæ melissæ, menthæ, basil. flor. rosar. rubr. balaust. ana manip. unum, cort. granat. caryophyllorum, nucistæ, cardamomi, mastichis ana unciam dimidiam. M. F. species, quæ sacculo inclusæ in vino Gallico rubro coquendæ.

§. V.

Diæteratio.

Cum his invicem conjungendum est accuratum regimen diæteticum, quod ita debet institui. Primo omnium abstinendum est ab omnibus cibis valde piperatis, aromaticis, salitis, leguminosis & inflantibus, nec non ab immoderatiori vini & cerevisiæ potu. Evitetur quoque frequentior cum feminino sexu conversatio, evitetur veneris exercitium & fortior corporis motus, præsertim qui curru fit vel equo. E contrario vero inter cibos commendanda sunt juscula avenacea cum vitello ovi, amygdalis & pistaceis præparata & in emulsionem redacta, quorum magna est ad acrimoniam lymphæ salsæ demulcendam efficacia. Convenit quoque pro potu adsumere serum lactis dulce, vel decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, santalo rubro, rasura ligni sassafras, glycyrrhiza & passulis conflatum.

§. VI.

Balneorum usus.

Quod si hæc minus sufficiunt, ego ad malum, præsertim inveteratum tollendum, post horum usum cum fructu hactenus commendare solitus sum balnea ex speciebus nervinis & roborantibus composita, quales sunt abrotanum, majorana, menthæ, hyssopus, origanum, serpillum, rosmarinum & hujus censûs alia. Post balneum æger lecto se comminat, lenem exspectando sudorem. Nec sine auspicato successu aliquoties usus sum fontibus Lauchstadiensibus, balnei loco per aliquot septimanas adhibitis, utpote quæ propter tenuissimum, quem in sinu fovent, martis crocum insignem relaxatas partes taborandi possident virtutem.

§. VII.

Quæ proficiunt in pollutione.

Eadem curandi methodus locum invenit aptissimum in largioribus & valde debilitantibus pollutionibus cohibendis, modo hæc observetur cautio, quod purgantia tarius offerantur, siquidem, si alvum molientibus opus est, sola rhabarbarina & passulata sufficiunt. Præter allata vero remedia in tali casu externe regioni lumbari, seu potius spinæ dorsali circa lumbos adplicandum suadeo sequens emplastrum: recipe emplastri spermatis ranar. uncias duas, sacchari saturni, aluminis usti ana drachmas duas, camphoræ, olei ligni Rhodii ana drachmam dimidiam. M. D. Porro quoque singularem plane effectum in pertinaci hoc morbo annotavi a convenienti balneorum frigidorum usu, modo corpus probe prius fuerit præparatum, nec plethora, cacochymia aut nimia virium dejectio adsint, quæ id prohibeant. Bis autem in die, mane & hora quarta vespertina insessus fieri potest per horæ dimidium in aquam puram fluviatilem, vel, quod melius est, in Lauchstadiensem, quo peracto in lectum paullisper calefactum se recipere & aliquot infusi theiformis vascula bibere juvabit. Et mirum profecto est, quomodo non modo totum corpus inde roboretur, sed &, transpiratione interdum ad sudorem usque aucta, optime humorum a parte affecta fiat derivatio.

§. VIII.

Indicationes curatoriæ gonorrhœæ virulentæ.

Quod ad gonorrhœæ virulentæ medendi methodum attinet, hæc ipsa quidem in principio, si rite instituatur, non adeo difficilis est. Quod si vero malum, uti sæpissime evenit, ab empiricis chirurgis perversa methodo per adstringentia tractatum, curandum nobis traditur, magno labore multoque negotio opus est, ita prorsus, ut luem universalem, quam talem fluxum radicitus exstirpare facilius sit. Genuina autem gravem hunc adfectum sanandi ratio, me judice, in eo versatur, ut primo omnium susceptum in genitalia virus venereum, quod partim acris causticæ, partim putredinosæ indolis est, celerrime è corpore expellatur. Dein, quando jam à virulenta materia relaxaræ, erosæ vel ulceratæ fuerint, femini tam conservando quam excernendo dicatæ partes, mundificentur, consolidentur & roborentur, adeoque liberior humorum adfluxus præpediatur.

§. IX.

Quænam profint à coitu impuro ad præservationem mali.

Quum itaque primum & præcipuum medentis negotium eo dirigi debeat, ut qua fieri potest, celeritate veneni intus suscepti expulsione corpus ab effectibus perniciosis præservetur, consultum omnino arbitror, mox primis a suspecto & contagioso coitu diebus alexipharmacum cum sudorifero regimine exhibere: quo scopo commendari meretur essentia ex spiritu Cornu C. succini & essent. bezoardicæ æquali portione conflata, quæ singulis diebus mane ad sexaginta guttulas cum infuso scordii, scabiosæ & galegæ potest sumi, exspectando postea per horam in lecto sudorem. Neque minorem pollicetur fructum pulvis diaphoreticus ita componendus, recipe pulveris bezoardici Anglicani vel nostri drachmas duas, bezoardici mineral. reguli antimonii medicinalis ana drachmam dimidiam, nitri grana XV. camphoræ grana IV. M.F. pulvis, dividatur in VI. doses, quarum una circa somni tempus per tres quatuorve dies capiatur. Exterius vero ad discutiendum insidens genitalibus virus commendare soleo aquam d'arquebusade cum essentia fuccini & spiritu vini camphorato vigoratam, in qua linteum maceratum tepide membro, regioni pubis ac perinæi, etiam sub ipsa diaphoresi potest applicari.

§. X.

Curatio gonorrhœæ per purgantia.

Quod si vero jam altius venenum radices egerit, seque intimius insinuando, involuntarium seminis fluxum cum ardore, dolore & exulceratione effecerit, præcipuus esse debet labor, ut ejiciatur, corpusque per appropriata & tam materiæ virulentæ correctioni, quam exstirpationi dicata remedia ab impuris sordibus liberetur. Atque horum remediorum censum recte subeunt purgantia, quorum primarium ingrediens esse debet mercurius dulcis, qui peculiari & specifica sua, qua pollet, virtute in acrimonia ulcerosa caustica temperanda, evacuanda & viscositate resolvenda, reliquis omnibus palmam reddit dubiam. Optime autem cum extracto rhabarbari, & in subjectis serosioribus cum extracto panchymagogi Crollii æquali portione remisceri atque in pilularem formam cum balsamo de Copaiva vel Peruviano potest redigi, dando pro dosi alternis diebus scrupulum unum vel drachmam dimidiam, donec ardor imminuatur, materiæque profluentis subflavus & viridescens color reminat. Eodem fine eximiam merentur laudem, quæ sequuntur pilulæ: recipe gummi ammoniaci depurati, sagapeni, extracti hellebori nigri, trochiscorum alhandal, mercurii dulcis, resinæ ligni guajaci, balsami de Copaiva, singulorum drachmam unam. M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno no. XX. quæ per tres dies mane, vel circa noctem possunt deglutiri. Tum per binos dies, maxime in subjectis phlegmaticis alexipharmaca superius memorata, ea, qua diximus, methodo exhibere, postea rursus per triduum pilulas adsumere & sudorem movere, idque tertia vice repetere juvabit.

§. XI.

Per balsamica sub-adstringentia.

Post sufficientem impurorum humorum è corpore evacuationem remedia subjungi debent, quæ blanda balsamica virtute exsiccant, consolidant, & nimis relaxatas seminales partes roborando, fluxum cohibent. Hæc inter jure suo ac merito referri merentur terebinthina cocta, mastix, succinum, myrrha, opobalsamum, rhabarbarum, bolus armena, antimonium diaphoreticum, terra catechu, hæmatites, & antimonium martiale cachecticum, quæ invicem in formam pilularum secundum artis præcepta possunt redigi. Instar autem omnium esse poterit hæc formula, qua ego hactenus insigni cum fructu uti consuevi: recipe terebinthinæ Ven. succini, mastichis, extracti rhabarbari, cascarill. ana drachmas duas, balsami de Copaiva, resinæ ligni guajaci ana drachmam unam. M. F. ex drachma dimidia pilulæ no. XX. quæ per decem pluresve dies circa noctem cum emulsione temperante sumantur, superbibendo postero die mane infusum theiforme ex veronica, mentha, melissa, millefolio & consolida saracenica conflatum, vel etiam decoctum, cujus ingredientia sint radix chinæ, sarsaparillæ, glycyrrhizæ, cichorei & antimonium crudum in petia ligatum. Nec excludenda hoc loco venit mixtura, quæ ad fluxum seminalem moderandum & compescendum præstantissimæ est virtutis, & ita componitur: recipe tincturæ antimonii acris, essentiæ ligni guajaci, succini, ligni aloes ana unciam unam, tincturæ hæmatit. seu liquoris martialis, qui ex capite mortuo florum salis ammoniac. martialium paratur, drachmam unam M. & fit inde essentia nigricantis coloris, quæ pari ratione, alvo prius sufficienter expurgata, bis in die ad XL. guttas sumi potest.

§. XII.

Externorum usus.

Verum enim vero, nisi usum remediorum internorum externis quoque secundemus, incassum laborabimus. Hæc ipsa vero pro symptomatum ratione longe differunt. Ita ad dolorem & ardorem in genitalibus temperandum, vel etiam bubonem, qui sæpe jungitur, suppurandum, præclari usus sunt cataplasmata, quæ ex speciebus demulcentibus & emollientibus, ut radice liliorum alborum, althææ, flor. chamomillæ, sambuci, verbasci, semine fœnu græci, cymini, anethi, hyoscyami &c. ex lacte vel decocto avenaceo coctis possunt parari calideque crebrius imponi. Ad exulceratas urethræ partes mundificandas & relaxatas roborandas summæ utilitatis sunt injectiones ex mercurii dulcis drachmis duabus in-

infusi theiformis saturati libra dimidia ad horæ quadrantem decoquenda. Quod si vero magna est erosio, lac cum melle despumato, addito decocto myrrhæ ex aqua, ope siphonis injicitur utilissime.

§. XIII.

Diæta conveniens. Ultimo loco multum quoque interest, ut medicus rectam & accommodatam vivendi rationem præscribat, atque ægrus inprimis a cibis aromatisatis, duris & nimis nutrientibus, nec non à cerevisiæ & vini potu, vehementiori corporis exercitatione, animi adfectibus & mulierum consortio abstinere jubeat; alioquin malum adhuc præsens non modo difficulter evellitur, verum etiam, si curationem jam receperit, ex facili repullulat. Inter cibos itaque juscula tenuiota cum endivia, acetosa, lactuca & cichoreo alterata, & pro potu ordinario decoctum glycyrthizæ cum hordeo, vel serum lactis commendare juvabit. Nec laude sua carent emulsiones ex amygdalis dulcibus, seminibus IV. frigidis majoribus, & papavere albo cum decocto Cornu C. diluto confectæ & pro potu adsumtæ, quibus commodissime adduntur nitrum purif. nec non pulveres leniter diaphoretici ex Cornu C. usto, antimonio diaphoretico sive ceruisa antimonii parandi. Hac enim ratione actimonia humorum temperatur, partiumque genitalium ardor & dolor, si urget, consopitur efficacissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Cautela circa purgantia, balsamica & diuretica in fluxu benigno. In gonorrhœa benigna maxime omnium acriora purgantia & illa, quæ mercurialia ingrediuntur, cautius sunt adhibenda, quod itidem valet de balsamicis fortioribus & diureticis; siquidem humores magis commovendo & ad partes genitales debilitataa appellendo, effluxum materiæ augent. Multo vero magis hæc singula exulent in subjectis sanguineis & cholericis, quibus longe gravius nocent. Haud aliter sentiendum est de adstringentibus, quæ nunquam sine præmissa sufficienti humorum correctione in usum debent vocari, nisi mali moris gonorrhœam, maxime in iis, qui magna humorum impuritate scatent, proritare velimus.

§. II.

Circa V. sionem & curam per inediam. Venæ sectio & cura per inediam, quæ potu victuque tenui & exsiccante absolvitur, in plethoricis pinguis & spongiosi habitus lauteque viventibus inter morbi initia locum inveniunt aptissimum, cum contra, si fluxus diuturnitate corpus debilitatum nimis fuerit, omitti prorsus debeant; siquidem virea magis exhauriendo sæpe cachexiam, tabem dorsalem cum hectica febre vel impotentiam virilem inducunt.

§. III.

Temperamentorum & humorum ratio habenda est in gonorrhœa maligna. In curanda gonorrhœa maligna attendere maxime medicus debet ipsam ægrotantis constitutionem. Plurimum namque refert, num laborans complexionis sit cholericæ & sanguineæ aut phlegmaticæ, & an naturæ sit robustioris vel imbecillis ac teneræ. Neque minus probe inquirere oportet, qualia humorum sit conditio. Hæc enim prout differt, variat quoque ratione symptomatum adfectio. Ita si corpus offendit cacochymicum & ex improba victus ratione vel alio gliscente morbo ut scabie, purpura scorbutica, vel adfectu hypochondriaco detentum: tunc utique deteriora curatuque difficiliora pertimescenda sunt symptomata.

§. IV.

Cautela circa curationem cholericorum. Si calidioris sensibiliorisque indolis homines pernitialis hæc fluxio corripit, ab omnibus calidioribus, purgantibus, sudoriferis, diureticis, decoctis lignorum, ut guajaci, acrioribus, essentiis balsami Peruviani & opobalsami, maxime in principio fluxus, abstinere debemus. Novi enim præpostero, & sine convenienti corporis præparatione, instituto illorum usu, vitiosum humorem retentum, fluxumque suppressum, sed loco hujus bubones excitatos, & non modo circa genitalia, sed in facie quoque pustulas ulcerosas pessimi moris excitatas.

§. V.

Circa curationem phlegmaticorum. Qui segniorem & phlegmaticam obtinent temperaturam, in his, præmissa sufficienti corporis expurgatione, roborantibus & leniter spirituosis gonorrhœam incipientem perfecte curatam & hostile virus expulsum memini. Atque hoc fine nonnunquam per aquam vitæ in parciori, sed sæpius repetita, dosi exhibitam potiri licuit, qualis ita paratur: recipe herbæ menthæ manipulos tres, terebinthinæ venetæ unciam unam, balsami Peruviani unciam dimidiam, destillentur cum vini Rhenani mensuris tribus. Dosis sit uncia una ad duas. Cui etiam commode substituitur hæc formula: recipe aquæ rosarum spiritus vini rectificati ana mensuram dimidiam, julepi rosarum uncias duas, balsami nostri vitæ guttas 50. M.

§. VI.

Circa adstringentia. Quamdiu materia profluens fœtida est & subviridis, nunquam danda sunt adstringentia; nam ubi intempestive & nimis cito fluxus iisdem supprimitur, aut decocta lignorum validiora cum regimine sudorifero offeruntur, venenum transit in seminis & lymphæ massam, unde symptomata lui venereæ propria resultant. At vero ex nullo prope adstringentis facultatis remedio major redundat noxa, quam à saccharo saturni interne, ut empiricorum mos est, sinistre oblato. Vidi enim colicam convulsivam, appetitus prostrationem alvique pertinacissimam obstipationem inde inductam. Idem quoque valet de injectionibus adstringentibus, quæ, nisi fluxu impuro correcto, numquam debent adhiberi.

§. VII.

Circa diuretica. Inter medicamenta urinæ fluxum promoventia pessime, ut arbitror, a quibusdam referuntur canthatides & parata ex iis essentia, siquidem viis urinariis admodum sunt infensæ, facileque perniciosas renum & vesicæ inflammationes cum mictu cruento, nisi convenientibus succurramus remediis, ciere valent.

§. VIII.

Circa Venæ sectionem.

Venæ sectiones in curatione gonorrhoeæ virulentæ raro exiguntur, & in sensibilioribus, quibus facile materiæ sordidæ contingit suppressio, magis obsunt, quam prosunt; attamen si corpus sanguine turget & juvenile est, ad mitiganda symptomata sine noxa concedi possunt.

§. IX.

Quid faciendum si fluxus sistitur.

A variis subinde causis evenit, ut materia parcior ex pene effluat, & mox pustulæ in corpore hinc inde adpareant. Tum vero loca affecta humectare, fotu, balneis & cataplasmatibus relaxare, atque purgantibus materiam deorsum ducere consultum erit. Juvant quoque eodem fine injectiones lactis dulcis, & decocti avenæ cum oleo amygdalarum dulcium remixti, à quibus ego fluxum sæpius iterumque revocatum scio.

§. X.

Gonorrhœa inveterata raro per salivationem curatur, sed sæpe per Carolinas.

Mirum certe est, quod gonorrhœa per salivationem tolli non possit; crebrior enim usus & experientia satis docet, pessima venerea ulcera, quæ in universo corpore radicantur, hacce curatione fuisse sanata, sed gonorrhoeam remansisse. Ex profecto molestissima hæc fluxio, si male tractata & inveterata fuerit, rarius ad frugem reducitur, sed per totam sæpe vitam laborantes comitatur. Latitant quippe nonnunquam in glandulis prostatis tam majoribus, quam minoribus scirrhosa & fistulosa ulcera, quæ radicitus tollere difficillimum est. Nihilo tamen minus aliquoties exoptatissimum reperi auxilium in usu thermarum Carolinarum interno, quæ, licet alias provide in gonorrhœa recenti sint usurpandæ, eo quod debiles partes magis relaxando, majorem materiæ adfluxum efficiunt; in inveterato tamen malo, dum insigni vasorum obstructiones tollendi, diuque latentes, incarceratos & duros tumores resolvendi efficacia pollent, cum fructu dari possunt. Sed ut minori quantitate, adhibitis simul in & post curam roborantibus balsamicis internis & injectionibus, bibantur suadeo.

§. XI.

Quæ prosint in urethræ exulcerationi.

Quando urethra, cujus tunica media valde glandulosa, non modo exulcerata, sed & nimis relaxata est, & fungosæ substantiæ quidpiam adhæret, ex qua postea prodeunt urinam valde remorantes carunculæ, solam essentiam opobalsami cum spiritu vini extractam, item balsamum nostrum vitæ, cum tribus partibus l'eau d'arquebusade dilutum aliquoties de die fausto cum successu injiciendum curavi. Enimvero tali injectione sat vehemens in membro excitatur ardor, qui tamen sensim paullatimque remittit.

in carunculis tollendis.

Speciatim vero de carunculis, quæ nonnisi species verrucarum sunt, tenendum arbitror, quod pulvere quodam erodente, aut ferro candente optime tollantur. Sed hæc operatio peritam postulat manum, ne forte tali ignito instrumento vicina pars lædatur.

§. XII.

Cautela circa penis ulcera.

Ad mundificanda glandis & penis ulcera sequens epithema præstantis erit efficaciæ: recipe aquæ calcis vivæ cum aqua rosarum dilutæ uncias duas, l'eau d'arquebusade unciam unam, sacchari saturni grana X. mercurii præcipitati albi grana VIII. M. Contra ubi simul consolidandi intentio est, balsamum sulphuris antimoniatum & terebinthinatum cum unguento digestivo remixtum commendari meretur.

§. XIII.

Circa bubones.

Bubones, si junguntur, quantum fieri potest emplastro emolliente Agricolæ cum oleo hyoscyami & sapone malaxato sunt maturandi. Cui scopo etiam emplastrum Barbette saponatum & cum pauxillo oleo hyoscyami subactum egregie inservit.

§. XIV.

Circa tumores scroti & testium.

Quando scrotum cum testiculis in magnum tumorem agitur, succurrendum est fomentis calidis, sive admissione vaporum ex decoctione herbarum & florum emollientium cum lacte facta prodeuntium: qua methodo tempestive adhibita tumor mollitur, ut dein emplastra resolventia majori cum emolumento adplicari possint.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Gonorrhœa benigna chronica.

Flagitavit haud ita pridem opem meam vir triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, qui cum per crebras manustuprationes magnam sibi contraxisset vasorum seminalium atoniam, gonorrhœam incidit benignam, per quatuor annos sub alvinarum sordium excretione lotiique emissione moleste infestantem. Ad sistendum hunc fluxum aliquoties sumsit oleum terebinthinæ, unde fluxus quidem cessabat; tantum autem aberat, ut pristinum genitalibus robur & stimulus ad coitum restitueretur, ut potius hic penitus supprimeretur. Nec ullis per quatriennium remediis poterat revocari, usque tandem naturæ vigore cibisque eupeptis pollutiones nocturnæ cum leni quodam stimulo & penis erectione redirent. Sed non multo post pristina ludebatur scena, & materia seminis analoga sub alvi & vesicæ exoneratione rursus è pene profluebat, idque nunc per integros quinque annos. Ego igitur consultus primo omnium suasi, ut æger, seposita omni cerevisia, decoctum ex rad. scorzoner. chinæ, acetos. rasura ligni santali rubri, flavi, aloes, lentisci &c. mane calidum, dein frigidum biberet, atque in victu carnes tantum assatas & ex his confecta tenuiora juscula adsumeret vinique rubri Gallici, pontac dicti, haustum cum elixirii ex essentia corticum aurant. tinctura tartari & pauxillo olei macis conflati XL. guttulis inter cibos caperet. Ad alvum apertam servandam commendavi mala Borsdorffiensia cum passulis cocta & prunellas; ante decubitum vero pulverem obtuli sequentem: rec. succini præp. drachmam unam, nitri purif. drachmam dimidiam, terræ catechu, corticis cascarillæ ana grana XII. M.F. pulvis div. in doses IV. Demum quoque regioni pubis per noctem calide imponendum suasi sacculum foliis myrthi, lauri, flor. chamomill. roman. rosar. mastiche & succino repletos & ex vino rubro co-

coctos. Nec dubito, quin æger egregium inde percepturus sit levamen.

Epicrisis.

Intempestive in nostro casu adhibitum fuit oleum terebinthinæ. Equidem tali remedio fluxus ad tempus sistitur, sed ex facili redit, ac sæpe graviora accedunt symptomata. In curatione rite instituenda ego maxime omnium respexi ad ægrotantis naturam corporisque habitum, qui quum valde esset obesus, tenuiorem victum seu curam per inediam præscribere consultum putavi. Nisi enim commode subtrahatur morbi pabulum, parum vel nihil proficitur. Posthæc vero eo annitendum duxi, ut partes seminales nimis relaxatæ & à tono suo dejectæ roborentur, id quod tutissime perficitur remediis tam internis, quam externis supra commemoratis.

Observatio II.

Gonorrhœa virulenta in benignam mutata. Vir triginta annorum, constitutionis sanguineæ, habitu corporis spongioso præditus, post celebratum cum impura coitum, malignum seminis cum dolore, ardore ac molestia membri & perinæi tensione junctum incidit profluvium. Chirurgus in consilium adhibitus essentiam balsami de Copaiva sat larga obtulit quantitate, indeque effecit, ut non modo copiosius materiæ purulentæ cum sanguine mixtæ, sed & ipsius puri sanguinis ex urethra succederet stillicidium. In tali rerum statu venæ sectionem in manu administravi, & ad alvum ducendam pilulas ex panchymagogo Crollii & mercurio dulci cōfectas adhibere jussit, quo fiebat, ut sanguinis quidem fluxio cessaret, urina vero semper sabulosa, & liquor ex genitalibus albicans per longum temporis spatium promanaret. Ego tandem consultus decoctum præscripsi temperatius bibendum, & sacculos ex speciebus roborantibus nervinis repletos in vino rubro decoctos regioni pubis & perinæi crebrius adplicare, & ad relaxatas partes roborandas balsamum nostrum vitæ cum tribus partibus l'eau d'arquebusade dilutum injicere imperavi, tam felici eventu, ut brevi post relicta illa liquoris albicantis ex genitalibus fluxio evanesceret.

Epicrisis.

Sistit hic casus gonorrhœam virulentam in benignam desinentem, uti quidem ex liquoris albidi minus purulenti profluvio deprehendere licet. Difficulter admodum ejusmodi gonorrhœa simplex à maligna residua, si invaluit, curatur: quare ut tempestive medicus manum auxiliatricem adferat necesse est. Cæterum taxari omnino meretur perversa chirurgi in tractando hoc ægro methodus, dum ad virus venereum è corpore cito eliminandum inter initia morbi mox calidiora præbuit remedia, quibus, præsente jam fluxu, nihil datur perniciosius. Hac enim ratione virulenta materia in sanguinis & lymphæ massam invehitur, longeque subtilior redditur, ut facilis inde ad ipsam luem veneream fiat transitus.

Observatio III.

Gonorrhœa valde chro- Vir quinquaginta annorum, temperamenti cholerico-melancholici, in primis juventutis annis gonorrhœa laboravit virulenta, quæ aliquoties siluit, iterumque recruduit. Aliquando tamen mercurialibus & terebinthinaceis prorsus fuit sublata, sed aliquod tempus post in utroque inguinum latere prodierunt bubones. His iterum intra tres menses sublatis in cervice, cubitorum articulis, & in ani ossiusque sacri confiniis effloruerunt maculæ lividæ & squamosæ, quæ, accedente calore, intolerabilem excitarunt pruritum & ardorem. *nica sæpe recidivans.* Petiit itaque Carolinas, easque balnei loco adhibuit, sed inde in gonorrhœam incidit simplicem, tam pertinacem, ut nullis hactenus remediis tolli potuerit; siquidem à mitioribus injectionibus materia profluens reddita est sordidior, à fortioribus copiosior & sanguinolenta. Post varia adhibita remedia fluxus quidem remisit, sed brevi temporis spatio iterum rediit, denuoque fuit expugnatus. A quo tempore mox in inguine æger dolorem percepit tractorium & pressorium, cui se adsociavit febriculosa intemperies & simul cum urina, quæ plerumque cum ardente dolore redditur, alba viscidaque materia proliciur; majori tamen quantitate, si corpus movet, quam si in quiete continet.

Epicrisis.

Ex præfata morbi historia plura in usum nostrum depromere possumus.

1. Perquam notatu dignum est, quod fluxus seminalis crebriores patiatur recidivas, ita prorsus, ut exactis aliquot annis reverti possit. Ratio inde petenda venit, quod ratius proh! dolor hoc vitium radicitus tollatur, sed ante convenientem evacuationem sanguinisque depurationem adstringentibus tractetur. Qua methodo fluxio quidem ad tempus compescitur, sed materia vitiosa circa loca adfecta intus retinetur, unde novi mali fomes perpetuo in corpore latitat.

2) Accedit, quod in nonnullis subjectis gonorrhœa perperam curata partium seminis secretioni vacantium magnam post se relinquat infirmitatem, quæ postea facile ab impurorum humorum copia, à balneis nimisque refrigerantibus, vel corpus humectantibus & alio modo debilitantibus, imo ex morbo vel ætate invalescit, ut hinc ejusmodi involuntarium seminis profluvium vel in extrema etiam ætate non raro contingat.

3) Non dubitandum, quin in nostro hoc casu crebriores injectiones, sicuti omnia topica imprudenter applicata, fuerint perniciosissimæ. Etenim prius per convenientia interna remedia humorum vitiosorum correctioni, evacuationi & à loco affecto derivationi prospicere debet medicus, quam ad externa progreditur; alioquin damnum infert vix ulla medicina reparabile.

Observatio IV.

Qui viginti annos habet juvenis generosus ex impuro coitu sibi saniosum ex genitalibus contraxit profluvium, ad quod abigendum chirurgum consuluit, qui præter purgantia fatuminis, ut tinctura antiphthisica Grammanni & pulvere quodam ex corallis, osse sepiæ, succino, terra sigillata & magisterio saturni composito fluxum com- *Ex gonorrhœa fœtorniis male tractata symptomata.*

compeſcere tentavit; & ſubſtitit quoque, ſed mox æger acerbiſſimis adſligebatur ventris torminibus, ut humi ſerpere, & corpus miris ſubinde modis torquere cogeretur; alvus ſimul erat conſtrictiſſima & perpetuus, ſed irritus ad vomendum conatus. Intermittebant quidem ſingula hæc mala per aliquot horas, ſed ſtatis quaſi periodis eadem vehementia revertebantur. Ego igitur in conſilium adſcitus, clyſteres infundere juſſi mere oleoſos, ægrum in balneum deſcendere & fomenta abdomini applicare ſuaſi. Interius vero decoctum mannatum & rhabarbarinum cum oleo amygdalarum dulcium per vices adſumendum obtuli. Alvo ſic aperta, flatibus diſcuſſis, ingentique ſordium expurgata copia, ſingula quidem remittebant ſymptomata, ſed, quod memorabile eſt, moleſtus ſeminis fluxus redibat.

Epicriſis.

1) Sæviſſima illa, quæ enumeravimus ſymptomata non aliunde arceſſenda ſunt, quam a temerario medicamentorum ſaturninorum uſu, quorum tanta vis eſt ac vehementia, ut teneras ventriculi & inteſtinorum membranas nerveas ſpaſtice criſpando ac conſtringendo, motum & tonum periſtalticum plane invertant, adeoque efficiant, ut ſanguis intra ſenſibiles inteſtinorum tunicas ſubſiſtens roſiones, inflammationes & ſpaſmos concitet atrociſſimos.

2) Illud adhuc notandum venit, quod ſedatis iſtis inteſtinorum ſpaſmis, alvoque reſerata, ſeminis profluvium redierit, aperto indicio, per conſenſum quaſi & ſola generis nervoſi conſtrictione talem fluxum antea fuiſſe cohibitum.

Observatio V.

Coronidis loco adhuc commemorare placet, quod non raro miaſma venereum, niſi tempeſtive avertatur, ipſam veſicam afficiat ejuſque tunicas internas arrodendo, non modo dolorem & ſpaſmum inibi excitet intolerabilem fere, ſed & dyſuriam inducat, unde urina cum copioſo ſedimento purulento, quod in fundo conſpicitur, emittitur. Neque renes omnino ſunt immunes, ſed quandoque magnam contrahunt labem, ut chyloſa & nutritia materia ſimul cum urina ſecernatur; & ſi incrementa ſumit talis exulceratio, febris accedit lenta & hectica, dolor capitis artuumque exquiſitiſſimus, virium jactura, vigilia & ipſa denique mors. Quod ſi vero incidunt hæc mala, tuta & utiliſſima deprehendi primo infuſa herbarum vulneraria, qualia ex veronica, agrimonia, urtica mort. mentha, meliſſa, floribus hyperici, ficubus &c. optime conficiuntur. Dein pro potu præſcripſi decocta temperatiora & quandoque tincturam tartari vel antimonii minus acrem cum balſamo de Copaiva permixtam, nec non pulveres ex oſſe ſepiæ, ſemine lycopodii, coralliis & aliquot nitri purif. & cinnabaris granis compoſitos cum emulſione ſeminum IV. frigid. obtuli. Nec demum omittendas duxi injectiones, quæ ex aqua d'arquebuſade cum aqua calcis vivæ, plantaginis, ſpermat. ranar. optime conficiuntur. Omnium tamen remediorum vires longiſſime ſuperant aquæ Spadanæ, jam olim ab Henrico ab Heer in tali caſu valde commendatæ, ſi per aliquod tempus cum debito regimine adhibentur. *Obſervatio circa læſiones veſicæ in gonorrhœa inveterata.*

Plures notabiles obſervationes occurrunt in Conſult. medicinal. *Sect. III. caſu XLIV. uſque CII.*

FRIDE-

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ,
TOMI QUARTI,

QUO

SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA, & huic ſuperſtructa ſolida Therapia cum medendi methodo,

CAUTELIS CLINICIS, ET MORBORUM ENARRATIONIBUS ADJUNCTA EPICRISI, EXHIBENTUR.

PARS QUINTA,

DOCTRINAM MORBORUM AC VITIORUM EXTERNAS potiſſimum partes affligentium perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

PRÆFATIO.

EN! exhibeo jam Tibi, B. L. octavum medicinæ ſyſtematicæ tomum, in quo vitiorum externam corporis ſuperficiem adfligentium rationalem pathologiam, ſolidamque huic ſuperſtructam therapiam ex genuinis principiis medico-chirurgicis perſpicue traditam invenies. Nam mihi cum prudentioribus omnis ævi medicis rata ſemper ac firma fuit ſententia, nobiliſſimam eamque vetuſtiſſimam artis ſalutaris partem, quæ chirurgica nominatur & ſaluberrima externis humani corporis languoribus medendi præcepta tradit, medico cum laude res ſuas peragenti ſcitu eſſe ſumme neceſſariam, ſine cujus notitia neminem puto vel ſatis occurrere, vel rite mederi omnibus morbis poſſe. Equidem non ignoro, & olim fuiſſe, & adhuc eſſe ex medicis plurimos, qui, artem illam, quæ manu ſanat, remediorumque externorum pro vario ſcopo applicationem docet, ad diſciplinam medicam directe pertinere negant; at vero hi certe non intelligunt, totum hominem tum quoad internas, tum etiam externas partes medicinæ objectum eſſe, tamque mirabilem has ipſas intercedere harmoniam, ut vitium, quod extrinſecus conſpicitur, ex interioribus ſæpiſſime oboriatur, partiumque externarum læſio è contrario internas facile vitioſe adficiat. Accedit, quod vitia, quæ externis infeſta partibus manualem operam exigunt, plerumque etiam interioribus communia ſint, ut fere in inflammationibus, tumoribus, apoſtematibus, ſcirrhis, exulcerationibus, humorumque extravaſationibus videre licet, quibus certe non ſola internorum medela, ſed maxime etiam prudenti externorum ope ſuccurrere expedit; quæ tamen pro diverſa corporum natura, pro cauſarum morbi, aliarumque circumſtantiarum differentia mirum in modum variat, maximamque prudentiam requirit. Unde ſatis elucet, nec medicinam à chirurgia, nec ſaniorem chirurgiam à medicina, principiis anatomico-phyſicis & mechanicis fundata tuto poſſe ſejungi. Quæ quum ita ſint, rectiſſime admodumque præclare judicarunt veteres, qui ex familia Aeſculapii ortos arte medica imbuendos primo omnium chirurgiæ præcepta docuerunt, ipſique in ſuis de re medica monumentis ſummum ſtatuerunt pretium. Neque vero ſolum antiquiſſimis temporibus, ſed noſtra etiam ætate à prudentioribus magno præ ceteris honore adficiuntur illi medici, qui paullo accuratiori anatomes ſcientia inſtructi, rem medicam apte cum chirurgia conjungunt; licet pauci ſint, qui egregiæ huic arti addiſcendæ tempus operamque navent.

Et quam immenſum ſalutis diſpendium in univerſum genus humanum redundaret, niſi medicus chirurgicæ artis probe gnarus, rerumque in ea obviarum peritus eſſet? Etenim, quum in noſtris potiſſimum regionibus plurimi eorum, qui chirurgiam de inſtituto tractant, omnemque eidem induſtriam impendunt, pernicioſos committant errores, maxime ſane de ſalute rerum publicarum ſervanda deſperandum eſt, niſi prudens medicus hancce craſſam chirurgorum inſcitiam conſilio adjuvare, & multa damna modeſtiori admonitione præcavere ſatagat. Accedit, quod pertinaciores partium externarum læſiones difficilem, vel nullam plane recipiant ſanationem, niſi convenienti interno remediorum uſu perite ſuccurratur; cujus tamen chirurgi plerumque ignari ægrum non modo nihil juvant, ſed etiam in majus periculum ſæpiſſime præcipitant. Id quod omnino exinde derivandum eſſe arbitror, quia chirurgiæ ſcientia ut plurimum vulgari, empirica & minus rationali methodo tractatur, minimeque penſi habetur, an illam exercens ex anatomes ſtudio partium externarum, ut oſſium, muſculorum, nervorum, tendinum, membranarum, glandularum, & vaſorum ſtructuram, ſitum & connexionem didicerit, an doctrinam de ſanguinis circulo, de viribus, de robore partium, de nutritione &c. calleat, nec ne: quum tamen hæc omnia ſcitu neceſſaria ſint, plurimumque inſerviant, ut quis de externis læſionibus remediorumque tam uſu quam noxa eo melius ferre judicium poſſit. Summa igitur gratia habenda eſt Potentiſſimo Pruſſiæ Regi, Domino meo longe clementiſſimo, qui non modo boni publici promovendi cauſa, ſed etiam tuendæ militum valetudinis gratia collegium anatomicum chirurgico-medicum multis

multis sumtibus constituit, eidemque Professores in re medica & chirurgica peritissimos præposuit, ut artis chirurgicæ studiosos in rebus anatomicis & rationali morbos tam externos, quam internos sanandi methodo, quantum ad chirurgi officium spectant, omni diligentia instruant atque exerceant. Neque minorem meretur laudem eximius Gallicæ nationis ardor, quo illa instigata non modo omnem movet lapidem, nullisque parcit sumtibus in chirurgia plenius perficienda, ejusque cultoribus erudiendis, verum etiam minime veretur, limatiora medicorum extraneorum scripta in vernaculam convertere, ut inde chirurgiæ dediti saniora hauriant principia.

Hinc ego non sine insigni animi voluptate comperi, Lutetiæ Parisiorum & scriptis meis tale statui pretium, ut digna haberentur, quæ in vernaculam à clarissimo D. D. BRUYHIERIO traducta impensis meritissimi bibliopolæ BRIASSON publici juris fierent, omnibusque latinæ linguæ ignaris utilitatem adferrent. Vidi jam primum medicinæ systematicæ tomum gallice redditum & accurate impressum: & forte etiam reliquæ partes sequuntur, maxime quum hoc suum propositum ipse mihi auctor per litteras indicaverit.

Sed ut redeamus, quo digressi sumus, quemlibet sane abunde convictum spero, quam necessaria quamque proficua sit medicinæ cum chirurgia conjunctio, ita quidem, ut nec medicum sine chirurgia, neque chirurgum sine solidioribus medicinæ principiis medentis munere rite fungi posse. Ideoque in præsenti hoc octavo tomo res maxime ad chirurgiam pertinentes rationali methodo exponere allaboravi, ea spe fore, ut rei medicæ dediti diligenti hujus operis lectione & usu fructum percipiant non pœnitendum, quem ego toto pectore voveo, opto, & apprecor.

CONSPECTUS
CAPITUM,

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

DE SCORBUTO EJUSQUE VERA Indole.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Scorbuti nominis falsa acceptio.

Corbuti nomen tam late nostris temporibus patet adeoque familiare est, ut quævis fere chronica passio, si qua ipsi impuritas jungitur, scorbutica adpelletur; hinc nihil in praxi medica est solennius, nihil usitatius, quam ut cachexia, arthritis, dispnœa, paralysis, erysipelas, colica, atrophia, rheumatismus, purpura aliæque plures hujus generis adfectiones inter scorbuticas numerentur. Quid? quod mos adeo invaluit, ut hodie medici imperitiores, si quando ex certis signis neque morbum nec caussam ejus rite possunt cognoscere, statim scorbutum prætendant, & pro caussa scorbuticam acrimoniam accusem. Deinceps non raro accidit, ut adfectus quidam sæpe plane singularis, cui portentosa spastico-convulsiva junguntur symptomata, in artis exercitio occurrat; & tum usu receptum est, ut illam vel ad fascinum, vel ad malum scorbuticum rejiciant. Horum sententiæ plane adversantur alii nostro tempore non adeo incelebres medici, qui hunc morbum, quem scorbutum nominamus, vel plane negant, vel tantum pro exacerbatione mali hypochondriaci & hysterici venditant; qua in re tamen, uti ex infra dicendis elucescet, admodum falluntur.

§. II.

Definitio realis.

Scorbutus proprie sic dictus est magna functionum universi corporis læsio à summa sanguinis & succorum vitalium dyscrasia & corruptione, ob ingens diætæ aërisque vitium, proficiscens, locis maritimis & septentrionalibus ut & militibus in castris viventibus admodum familiaris, curationis valde difficilis.

§. III.

Signa essentialia.

Hic adfectus, qui gravibus admodumque variis symptomatibus est stipatus, in partibus præcipue externis suam manifestat indolem: nam si imminet, lassitudo spontanea totum corpus occupat, & crurum pedumque gravitas cum movendi impotentia subsequitur. Deinde color faciei a naturali rubedine recedit, ichor cum sanguine mixtus ex gingivis fluit, quarum carnem relaxat & ad dentium usque radices consumit, ut illorum utrobique fiat vacillatio: in cruribus porro emergunt maculæ, diversæ figuræ, magnitudinis ac coloris, quæ sæpius in ulcera mali moris desinunt: increscente malo dolores lancinantes, vagi vel fixi cum movendi quadam impotentia vel convulsiva strictura, artus invadere solent.

§. IV.

Veteribus plane non incognitum fuit scorbutum.

Veteribus etiam hunc morbum non plane fuisse incognitum, haud obscure ex HIPPOCRATE elucet, qui *lib. de internis adfectibus* §. 34. nostrum adfectum sub splenis morbo describit, quo laborantes hæc pati dicuntur: *venter inflatur, postea splen intumescit & durus est, & dolores acuti in splenem incidunt, color faciei mutatur & fit niger, pallidus, malicorii speciem referens, gingivæ male olent, à dentibus discedunt & ex tibiis ulcera erumpunt, velut pustulæ nocturnæ, membra insuper attenuantur & stercus non secedit.* Idem PLINIUS *in histor. nat. lib. XXV. cap.* 3. perbelle confirmat perhibens: *quod in Germani Cæsaris exercitu citra Rhenum & vitiosi & medicati fontis aquæ potu vi malefica conspurcata duo novi exierint morbi, quorum alter putridum oris male olentis vitium, quod στομακάκη adpellabant, quo intra biennium omnes dentes decidebant, alter qui nervos crurum adeo oblædebat, ut compagines in genubus dissolverentur & crura vellicaret, quod ob id σκελοτύρβην à cruribus adpellarunt.*

§. V.

Completa morbi historia cum symptomatum enarratione, quæ se exserunt I) in abdomine.

Ut vero eo clarius peculiaris hujus morbi genius innotescat, consultum nobis visum est, integram hujus luis historiam cum omnibus gravibus symptomatibus prætexere, ita quidem, ut juxta singulas partes, quas dirus hic morbus occupare graviterque adfligere solet, progredientes, de abdomine initium dicendi faciamus. De ventriculi quidem gravitate & dolore non adeo frequenter ægri conqueruntur, aliquando tamen nausea, vomitu & cardialgia adficiuntur. Appetitus in quibusdam valde est dejectus, in aliis præter naturam auctus. Contrarium autem valet de siti, siquidem appetitus humidi fere nul-

lus eſt : ructus frequenter emergunt acidi, amari, nidoroſi & fœtidi cum impetu læpe erumpentes : in ventriculo & inteſtinis rugitus & murmura frequentius ſentiuntur : alvus eſt multis valde laxa, aliis contra valde adſtricta, ita, ut fæces nimis aridæ vix poſſint emitti : in quibuſdam podex quaſi introrſum trahitur, ut nihil commode, vel tantum cum molimine maximo immitti poſſit. Præterea in abdomine valde notabiles ſunt dolores, qui vocantur colici, longe tamen aliter, quam vulgares comparati : ſunt etiim lancinantes, acutiſſimi, intolerabiles fere, ut parum abſit, quin manum ſibi adſecti inſerant ; & ab iis doloribus hic morbus etiam *Scharbock* nominatur. Neque tunc adeſt, ut in aliis doloribus, tumor ventris à flatibus diſtenti, ſed introrſum potius rapitur umbilicus, ut pugna manus in cavitatem imponi poſſit, diuque durat nec medicamentis vel fomentis facile cedit, idque tandem peculiare habet, ut frequenter in paralyſin deſinat.

§. VI.

2] in pectore. Jam progredimur ad ea, quæ in pectore præter naturæ ordinem ſe offerunt, inter quæ occurrit ægra ſpirandi facultas, quæ frequentius oritur vel exacerbatur ſub nimio corporis motu. Hanc perſæpe comitatur anxietas, quam ſub diaphragmate, in medio hypochondriorum ſpatio, ubi cartilago enſiformis ſitum habet, ægri percipiunt, & quæ ipſos non niſi erectos reſpirare ſinit. Facilis autem ex hoc adſectu lapſus eſt ad hydropem, ſubſequente prius crurum & dein abdominis tumore, præſertim ſi vehementiora eaque draſtica purgantia fuerint adhibita. Præter reſpirandi difficultatem in thorace dolor lateris nunc ſiniſtri nunc dextri, modo verſus dorſum, modo verſus ſternum & ipſo in ſterno percipitur, qui tamen non debet confundi cum pleuritide vera, ubi dolor eſt continuus & punctorius cum ſebre, tuſſi continua & ſputo colorato; quod minus obſervatur in pleuritide ſcorbutica, ubi dolor quidem eſt acutiſſimus, non vero continuus, ſed per intervalla rediens : neque adeſt ſebris neque ſitis, nec difficilis extra dolorem ſpiratio urget. Præter hæc pulſus parvus & inæqualis, plane contrarius eſt illi, qui in vera pleuritide occurrit : tuſſis aliquando nulla vel non adeo moleſta eſt, ſique adeſt, non tam vitio thoracis, quam potius a materia in glandulas faucium deſtillante evenit. Recte itaque hoc malum pleuritis ſpuria ſcorbutica adpellari poteſt, facileque a vero pleuritidis morbo diſtinguitur, quod diutius quam ille inhæret. Deinceps palpitatio cordis non infrequens ſcorbuticis malum eſt. Accedunt quoque ſæpius pectoris anguſtiæ & animi defectiones, quas ægri, dum a lecto ſurgere conantur, præter omnem fere externam cauſam patiuntur : in eo tamen hæc mentis deliquia ab aliis videntur recedere, quod pulſus ſub ipſis major fortiorque obſervetur, qui in aliis contra parvis & interceptis micat ictibus. Præterea in thorace, quia œſophagus ibi ſitus eſt, aliud adhuc ſymptoma incidit : conqueruntur etiam frequenter ægri ſcorbutici, totam gulam eorum eſſe obſtructam, & hærere ibi aliquid inſtar pali, quod remoraretur, quo minus ſolida vel liquida adſumta poſſent tranſcendere, ut inde, ſi quidquam deglutiendum ſit, in ſuffocationis verſarentur periculo.

§. VII.

Miſſo thorace progredimur nunc ad collum, fauces, ipſumque caput, ubi iterum varia occurrunt ſymptomata, & primo quidem ſalivatio, quæ valde frequens ſcorbuticorum ſymptoma eſt. Dein gingivæ in hoc malo valde laborant, quæ inter initia ſunt tumidæ & vel leviter contrectatæ ſanguinem fundunt ſeroſum : ſæpe etiam caro ibi luxurians copioſe excreſcit, cui tandem fœtor accedit moleſtiſſimus. Sub gingivis ita male adſectis dentes in ſuis alveolis vacillare incipiunt, ita nonnunquam, ut eximi poſſint. Dolor quoque dentium frequens adeſt, & ille quidem præter manifeſtam cauſam; in eo tamen ab alia differt odontalgia, quod ſubito recedat facileque recurrat. Capitis dolores ſæpe adſunt immanes, ut plurimum vagi, raro fixi, qui ſuas circa veſperam potiſſimum habent periodos, ſed oborto noctu ſudore deſinunt. Vertigo quoque & ſcotomiæ aliquando eveniunt, ſomnolentia per intervalla incidit : cum contra alii vigiliis torquentur & per plures ſeptimanas vigilantes non debilitantur, uti febricitantibus accidit. Solet etiam aliquando gravis triſtitia, aliquando plane delirium ſine cauſa accedere, in eo vero à ceteris deliriis diſferre, ut plane inordinate & præter juſtas cauſas invadat. *3] in capite, collo & faucibus.*

§. VIII.

Facto nunc tranſitu ad partes externas, convulſiones, dolores, ac ſpaſmos in iis obvenientes conſideramus. Convulſiones ſunt frequentes ad poplitem, aliquando etiam talos trahunt, & hinc inde immanes fiunt contractiones, quæ etiam non raro in articulis permanent. In Germania inferiori dicunt, *die Krübel Kranckheit*, quem adſectum egregie deſcripſit GREGORIUS HORSTIUS. Frequenter etiam contingunt paralyſes, præſertim in cruribus, poſt graves inteſtinorum ſpaſmos ; ubi ſtupor præcedens imminentis mali initium eſt : differunt vero ab ordinaria paralyſi, quæ ſenſim fit & diu durat, omnemque motum tollit ; ſcorbutica vero ſubito accedit, ſubitoque recedit, motum adhuc ex parte relinquens, præſertim ſi in lecto adflicti ſe contineant. Porro ingens laſſitudo omnes artus citra manifeſtam cauſam occupat : conqueruntur etiam ſcorbutici nonnulli de dolore vermiculari, quem ita exprimunt, *als vvenn vvas lebendiges darmnen vväre*, aliquando obtuſus tenſivus dolor ipſas oſſium medullas occupat, qui oſteocopus adpellari ſolet. Alii atrociſſimos experiuntur dolores pungentes, lancinantes, non ſecus ac ſi pars ab altera divelleretur. Vagi plerumque ſunt hi dolores & nunc ex alia parte in aliam ſe transferunt, ſed mox iterum derelinquunt ; unde etiam arthritidis vagæ nomen habent : aliquando fixum locum videntur figere in pectore, ubi pleuritidis metus. *4] in partibus externis.*

§. IX.

In cruribus potiſſimum dolores oboriuntur, circa talos etiam & plantas pedum : aliquando in digitorum extremis, in coxendice, genu, dorſo, lumbis & nucha, & differunt in eo ab arthritide vera, quia non circa articulos tantum, ſed etiam in carne circa membranas vagantur. Præterea obſervantur copioſi ſudores, inprimis noctu moleſti & conſumentes, (dicunt *der ſchvvindende Scharbock*) ſanguinis quoque profuſio- *Præſertim in cruribus.*

fusiones aliquando ex naribus contingunt & difficulter sistuntur. Maculæ præter hæc oriuntur, quæ nunc majores, nunc minores, culicum morsibus similes, præcipue rubicundæ, deinde purpureæ & sublividæ, tandem nigræ evadunt. Majores interdum integram tibiam implent, late se extendentes, frequenter quoque in cruribus, collo & pectore apparent, evanescunt autem modo, modo iterum erumpunt. Aliquando etiam tumores & tubercula in corporis partibus oboriuntur, pedes œdematosus tumor occupat, fiunt quoque exulcerationes hac ratione: primo pars admodum dolet, deinde abscedit cuticula, non aliter, ac si fervente aqua pars esset superfusa, profluit serum & tunc intensissime pars dolet; sed vix unquam verum pus ibi notatur, alias etiam ulcera profunda observantur sicca, quæ nullum pus vel saniem fundunt & facile in gangrænam abeunt. Gangrænæ etiam frequentes sunt scorbuticis, potissimum in pedum digitis, quæ in eo ab aliis differunt, quod sine causa manifesta & inflammatione invadant lenteque serpant & tarde jugulent. Hæc præcipua ac potissima sunt scorbuti signa & hoc morbo afflictorum symptomata, quæ quidem non in omnibus similiter & omnia observantur, sed in nonnullis horum adsunt plura in aliis pauciora, in aliis majora & iterum in aliis minora, longius vel brevius tempus durantia.

§. X.

Causa scorbuti proxima consistit in summa succorum vitalium corruptione.

Postquam igitur integram & completam affectus nostri historiam cum omnibus fere & singulis, quæ complicari solet, symptomatibus recensuimus, proximum nunc est, ut paulo exquisitius dispiciamus, à quibus causis tam proxima, quam remotioribus, tanquam à fonte, atrox hic morbus cum pravis suis effectibus proveniat atque promanet; idque maxime hanc ob rationem, quia tam præservationis quam curationis momentum, veris morbi causis cognitis, unice innititur. Nos vero diri istius morbi continentem & proximam causam in summa succorum vitalium impuritate, vitæque & sanitati infensissima corruptione, jam supra in definitione reposuimus; attamen cum minus adhuc determinatum sit, in quonam labes illa potissimum consistat, vel quomodo oriatur, pravamque indolem suam exserat, operæ erit pretium, ut hoc ipsum accuratiori disquisitione eruamus.

§. XI.

Quomodo generetur.

Rectam corporis nostri valetudinem, sive functionum ejus tam naturalium quam vitalium & animalium integritatem à laudabili humorum vitalium, sanguinis, succi lymphatici, nutritii & nervorum fluidi temperie, mixtione ac crasi eorumque libero & æquabili in omnes corporis partes influxu & circuitu dependere, res in physiologicis certa est & extra omnem dubitationem posita. Verum enim vero, quum debita temperies ac puritas in eo maxime consistat, ut partes subtiliores, & mobiliores, aqueæ æthereæ, elasticæ, blande sulphureæ, cum gelatinosis & tenuioribus mucidis debita proportione inter se mixtæ & unitæ sint; crassiores vero, glutinosiores & terrestres variique generis salinæ, tartareæ, alcalino-sulphureæ sive biliosæ & superfluæ aquosæ & pingues per congrua, à provida natura constituta colatoria & emunctoria, ut fere sunt perspirabilis cutis, hepar, renes, intestina, tunicæ glandulosæ faucium, nasi & bronchiorum, rite eliminentur; judicatu est facillimum, tum fluidorum vitalium impuritatem, sive Græcorum loquendi idiomate, cacochymiam oriri, quando particulæ terrestres, tenaces, sulphureæ atque salinæ in corpore intus retentæ præ dulcibus ac temperatis prædominium obtinent. Hoc loco autem scire expedit, impuram in hoc morbo sanguinis dyscrasiam non semper unius ejusdemque esse generis, sed pro diversa excrementitiarum particularum indole permultum differre & varia quoque inducere symptomata. In quibusdam enim subjectis fluida materia valde viscida fixa terrestris salina acida, in aliis biliosa salino alcalino-sulphurea scatet ac dominatur; hinc etiam auctores scorbutum vel à caussa frigida vel a calida derivare solent: nos tertiam adhuc speciem addimus, quæ a fluidorum vappescente & in putridam corruptionem vergente dispositione derivanda est, & hæc utique pejoris indolis ac naturæ reperitur.

§. XII.

Corruptionis putridæ præsentia in scorbuto evincitur.

Putrida corruptio & vappidus humorum status vel eo ipso satis evincitur, quia scorbutus per contagium sæpe propagatur, & adfectiones omnes, quæ contagio inficiunt, putridas exhalationes pro causa & fundamento agnoscunt, quæ altius penetrando, instar seminii seu fermenti humores jam dispositos, præsertim pingues inquinant & in suam convertunt naturam. Unde non mirum esse debet, quod a solo fœtore cadaverum, scorbuto exstinctorum ortum hujus mali annotaverit SENNERTUS *cap. I. & IV. de scorbuto*, & fonticas exhalationum scorbuticarum noxas graphice depinxerit CASPARUS HOFFMANNUS *de febribus cap. LVII. Si quis*, inquit, *statim à morbo exstinctus fuerit, nihil periculi subest, sed postquam putredo cadaveris succedere solet, procul hinc abesse debent sodales, nisi eadem velint labe contaminari.* Et quid multa? ingens illa, quæ sponte oritur lassitudo, artuum languor ac impotentia, magna virium ad lypothymiam usque prostratio, pulsus arteriarum debiles ac languidi, pessimi sudoris & urinæ fœtores, & tam facilis tamque prompta partium extremarum sine prægressa externa causa, sphacelatio, satis clare ac manifeste summam sanguinis, & succi nutritii corruptelam patefaciunt.

§. XIII.

Caussa mediata consistit in fluidi à solido secessione.

Verum enim vero, ad genuinam symptomatum scorbuticis inhærentium caussam explicandam, non depravata solum planeque aliena humorum indoles sufficit, sed aliud adhuc momentum, videlicet destructa elementi fluidi cum solido in sanguine unio requiritur, quam ex pluribus cum scorbuto conjunctis phænomenis non obscure licet colligere. Maxime vero omnium hanc fluidi à solido, eoque graviori elemento separationem inter alia satis docere possunt fluxiones sanguinis aquosi, quæ per nares, gingivas & alvum contingere solent; neque minus, quod in partibus extremis, ut facie, labiis ac cruribus, vasorum oscula nonnunquam se aperiant, & sanguineum laticem fundant. His demum accedunt salivationes, urinæ & sudores copiosi, scorbuticis frequentissimi, qui nimiam seri à sanguine crassiori secessionem similiter abunde declarant; cum contra dolores vagi ac inconstantes ex una in alteram partem transeuntes, insignem seri impuri tenuitatem & subtilem acrimoniam produnt. Siquidem tenuis & acris humor ex vasculis se-

lis sepositus, à parte ad partem facillime ac celeriter transfertur, quod quidem præcipue in arthritide vaga scorbutica evenire deprehendimus; quo etiam præcordiorum angustiæ, spasmodicæ orificiorum ventriculi & diaphragmatis constrictiones, dolores intestinorum lancinantes, & similes in pectore sævientes, qui pleuritidis spuriæ nomine veniunt, ac denique pruritus & exulcerationes jure debent referri. Lentorem denique & crassitiem humoris scorbutici, ex tumoribus, doloribus fixis, artuum lassitudine, horrore, stupore animadvertere licet: & abhinc etiam palpitationes cordis, syncopes, carus & lethargus, pulsus debilis & parvus, tristitia, melancholia, polyposæ concretiones, majoribus pulmonum & cordis vasis inhærentes, adfectiones paralyticæ, tumor & incrementum subitum corporis, hepatis & lienis magnitudo, ut & tubercula in variis partibus &c. sunt derivanda.

§. XIV.

Quod probatur.

Præterea destructam solidi cum fluido unionem intimam, quæ ad circuitum per minima vasa & viscera summe necessaria est, sanguis per venam incisam emissus, qui ut plurimum grumosus, niger, gravis ac crassus est, supernatante insimul copiosa aqua, mali odoris & saporis, ad sensum demonstrat. Vidimus non raro, è pedibus sanguinem in aquam immissum brevi tempore in fibrosa concrementa compactum, in aliis in patina collectum non ita multo post crasso tenacissimoque glutine fuisse obductum. In quibusdam vero loco sanguinis crassi, valde tenue, coccinei coloris & acris saporis serum, nulla crassiore nigra substantia in fundo vasis relicta, effluxisse, non sine admiratione conspeximus.

§. XV.

Sedes hujusque mali non est primario in liene.

His ita, quæ mali nostri caussam concernunt, clare expositis, non immerito in quæstionem venit, quænam potissimum viscera in nostro morbo sint adfecta, & quæ præcipua mali sedes sit habenda. Verum enim vero, quum hac de re auctores in diversas abeant sententias, expendendum videtur, quæ ex his veritati magis congruant, quæ minus. Veteres quidem, inter quos HIPPOCRATES agmen ducit, lienem maxime, utpote succi melancholici & atrabilarii sedem accusabant; sed accuratiori recentiorum per anatomen inquisitione constat, non tam in liene, quam potius in hepate sedem hujus mali esse constituendam. Ita SENNERTUS *lib. III. med. pract. Sect. II. cap.* 2. in cadavere scorbuto exstincti aperto, omentum fere totum putridum & corruptum, in liene vero nihil, quod tantum ad sensum culpari potuisset, deprehendit. FORESTUS *lib. XX. observ. schol.* 2. in quodam Hollandiæ Præside magis hepar, quam lienem adfectum fuisse, diligenter annotavit. Sic etiam REUSNERUS *exercit. IV. de scorbuto*, viri cujusdam hepar corruptum, callosum & ad depurationem sanguinis ineptum vidit, lienem vero magnitudine & colore cum hepate sano certantem. Imo HORSTIUS *Tr. de scorbuto Sect. II.* §. 8. scorbuticum quendam vidisse commemorat, cui jecur totum interius atque exterius scirrhosum erat, nec quicquam vasorum vel sanguinis exhibebat; lien vero triplo major, quam secundum naturam esse solet, optimeque sanus conspiciebatur, parenchyma jecoris colore sui rubeo, nec non substantia carnosa referens. Et WILLISIUS post plurium scorbuticorum cadaverum dissectionem multoties observavit: hepar aut cystidem felleam fuisse in culpa. Invenit enim in nonnullis hepar prorsus exsangue & instar uberis vaccini exsuccum, in aliis veficam biliariam prorsus vacuam & inanem, in aliis lapidibus obsitam, in aliis amurca maxime amarescente repletam, lienem vero optime validum ac sanum.

§. XVI.

Sed omnia fere viscera & emunctoria læsa sunt.

Si nostram hac de re sententiam interponere licet, non dubitamus adserere, omnia viscera & emunctoria, quæ fluidorum depurationi inserviunt, labe quadam ac vitio esse adfecta, dum à lentiori sanguinis progressu, minima eorum vascula ac meatus perfacile nimium infarciuntur, à viscida amurca obstruuntur, & demum plane indurantur. Speciatim vero universale illud ac solenne universi corporis emunctorium, cutis, per quod tenues excrementitii succi exhalant, non sine ratione maximam pati labem videtur: neque viscera in abdomine sita sanguinea, ad quæ vena portæ pertingit, ut hepar, lien, mesenterium, omentum &c. ab omni labe & culpa sunt immunia, eo quod hepar partibus impuris, salsis, sulphureis & in alcalinam naturam vergentibus, secernendis dicatum est; lien vero ad intimam fluidi cum solido mixtionem præcipuum confert momentum: quare harum omnium partium læsio inprimis in scorbuto attendenda est. Ceterum probe notari velim, observationibus anatomico-practicis non penitus esse in nostro adfectu fidendum, quia rarissime scorbutici demortui, sed quando jam in hydropem, atrophiam, hecticam, morbum nigrum, vel sphacelum internum delapsi sunt, cultro anatomico subjiciuntur.

§. XVII.

Ventriculus ejusque digestio.

Quod vero noster adfectus tam diuturnus ac contumax sit, ut appropriatis etiam & efficacibus præsidiis valde resistat, id mea quidem sententia inde deducendum est, quod digestionis & chylificationis officina, sub qua ventriculum cum intestinis intelligimus, non recte se habeat, sed valde læsa sit. Sicuti enim à succi menstrui, salivalis, gastrici & pancreatici temperie leniterque spirituosa indole, & sufficienti influxu, intima alimentorum dissolutio & succi boni, subdulcis, chylosi, præparatio & extractio unice pendet; ita dum per impuritatem sanguinis vitiati menstruales illi succi à temperata indole plane deflectunt, non nisi crudum, viscidum & acidum chylum producunt, qui ad sanguinem accedens ejus intemperiem ac impuritatem magis adhuc intendit, auget, pravoque fomento sustentat.

§. XVIII.

Causæ non naturales.

Hactenus mali scorbutici ejusque symptomatum, continentem & proximam causam veramque sedem, & quomodo vires ubique diffundat, perspeximus; proximum nunc est, ut, unde causæ hæ morbi internæ suam nanciscantur originem, investigemus: idque optime fieri confido, quando ad causas istas externas non naturales a medicis appellatas, quibus quotidie ad vitam opus habemus, animum mentemque advertamus. Ita primo omnium nos docet experientia, scorbuticum malum quam maxime certis regionibus & populis, præsertim septentrionalibus & maritimis, ut Cymbriis, Norwegis, Seelandis,

Fri-

Frisiis, Ditmarsis, Belgis, Suecis &c. asse proprium ac valde familiare. Cujus rei causa in catholico isto, seu universali fluido aëreo-æthereo est quærenda, quod exhalationibus impuris, putridis, falsis, nimiumque aqueis refertum, vi sua elastica & expansiva, a qua vigor, tonus & robur solidorum, eorumque vis motrix systaltica dependet, multum privatur. Quapropter etiam in aliis climatibus, ad meridiem vergentibus, loca lacustria, uliginosa, humilia, ubi facile inundationes & aquarum, delapsum non habentium stagnationes, item nebulæ frequenter contingunt, ad progignendum eundem morbum sunt aptissima; certe non aliam ob causam, quam quod aër, multis exhalationibus humidisque vaporibus repletus, fibras motrices valde relaxando, humorum circuitum cum naturalibus se- & excretionibus valde retardet atque imminuat.

1] Aëris vitium.

§. XIX.

Sicut vero secundum HIPPOCRATIS effatum *lib. de flatibus* non ab aëre solum, sed ab ingestis etiam morbi proveniunt; ita experientia edocti cognoscimus, victum inprimis durum & falsum, qui ex carnibus taurinis, porcinis & anoosiorum animantium compactioribus, multoque sale conditis & fumo induratis, neque minus ex piscibus, præsertim marinis exsiccatis & salitis constat, variisque gentibus mari & septentrioni proximis, familiaris est, ad nostrum morbum plurimum conferre momenti. Quo etiam legumina crassioris texturæ, in locis præsertim humidioribus & uliginosis progerminata, panis grossior, durus, & ex secali, tempore pluvio collecto, confectus, item qui situm contraxit, jure debent referri. Ex potulentis aquæ crudæ, duræ, graves, salsæ & stagnantes, ad quotidianum potum usurpatæ, vel si cerevisiæ ex illis coctæ, lupulo non bene conditæ, vel acidæ & fæculentæ redditæ fuerunt, nostro malo ingenerando plurimum velificantur. Hæc omnia tamen longe majori sunt nocumento, si vita iners, deses omnisque fere laboris & exercitationis expers conjungitur. Sic enim vitalis fluidorum circuitus & abhinc pendentes se- & excretiones valde retardantur, sanguinique crassities & spissitudo inducitur.

2] Ingesta prava. *3] Otium.*

§. XX.

Porro animadvertimus, corpora spongiosi & laxioris habitus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, quæ exilitate ac copia vasorum multaque pinguedine prædita sunt, præ siccioribus macilentis, strictioris complexionis, quæ vasa majoris diametri habent, scorbuticæ corruptioni esse obnoxia; hanc potissimum ob caussam, quod in illis tardior & lentior humorum circuitus, impeditiorque excretionum fit successus & succi pingues aquosi quam promte, miasmate quodam accedente, in putredinosam abeant corruptionem. Præterea & illud observamus, quod fœminæ præ viris, urbani præ rusticis, eruditi præ plebeiis, qui laboribus fatigari pravos humores in corpore accumulatos per transpirationem expellunt, ad luem hanc magis sint dispositi.

4] Temperamentum, sexus, & vitæ genus.

§. XXI.

Maxime vero omnium ad corrumpendam sanguinis massam, motusque œconomiæ corporis nostri pervertendos, & excretiones, quæ per cutim, alvum & urinam fiunt, supprimendas, consuetæ sanguinis evacuationes, in fœminis per menses, in viris per hæmorrhoides imminutæ, magnam in nostro adfectu obtinent potentiam. Huc quoque pertinent mulieres steriles cum illis, quibus menstrua sponte propter ætatem subsistunt, & omnes, qui consuetas sanguinis missiones, sive scarificando, sive venam incidendo, olim susceptas, penitus omittunt: siquidem inde humores in corpore valde cumulari, libere per omnia vasa circulari nequeunt, sed hinc inde stagnantes, impuritatem contrahunt; unde scorbuti origo. Quantum vero suppressæ sanguinis excretiones, ad scorbutum conferunt, tantum è contrario nimiæ, quæ per nares, uterum, hæmorrhoides & in puerperis per lochia contingunt, sanguinei laticis profusiones, testibus probatissimis SALOMONE ALBERTI, EUGALENO & WILLISIO, ad genesin nostri mali contribuunt. Nimia enim sanguinis jactura, perinde ac nimia ejus abundantia, humorum stagnationi & corruptioni ansam præbet largissimam.

5] Excretiones suppressæ ... & nimiæ.

§. XXII.

Ratione ætatis vel maxime huic morbo noxii sunt senes; quippe morbi ipsis familiares, multum cum scorbuto convenientiæ alunt, ideo quod ex impura, salina & viscida sanguinis & humorum crasi suam mutuantur originem. Neque hoc dijudicatu est difficile: siquidem sub invalescente ætate, minima vasa, per quæ potissimum fordium inutilium excretiones fiunt, partes nutriuntur, & lympha quoque cum sanguine intime miscetur, arescere, coarctari & angustari incipiunt; unde suo persungi munere nequeunt, totaque sanguinis massa successu temporis impura redditur.

6] Ætas.

§. XXIII.

Insuper ad classem causarum remotarum maxime ea, quæ vires labefactant & motus vitales se- & excretorios minuunt, referri debent. Sunt autem præsertim hoc in numero graves animi, per anxiam curam, tristitiam & mœrorem diuturnum, inductæ perturbationes. Sic EUGALENUS *Tr. de scorbuto p. 3. obs. XV.* constanter prædicere ausus est, eos facile omnes, quos cum crassiori victus ratione diuturnior mœror exercuit, ad scorbuticum malum esse proclives. Cui adsentitur WILLISIUS, qui nonnullos, fortuito timore perculsos, scorbuticos evasisse, observavit. Magnam enim hæc animi pathemata obtinent potentiam in solidorum robore infringendo, & sanguinis circuitu, qui inde pendet, remorando; unde humores tardius circumacti, spissi, ad trajiciendum minima vascula inepti & tandem impuri evadunt; unde facillimus ad scorbutum transitus.

7] Graves animi affectus.

§. XXIV.

Uti vero nimium otium, quod supra demonstravimus: ita etiam si excessus in motu committitur, ut vel nimis violenter instituatur, vel diutius justo continuetur, damno esse solet. Tali enim ratione, purissima ac subtilissima succi sanguinei, nutritii & nervosi pars dissipatur & exhauritur, ut facilius postea humores alienam & corruptam indolem, præsertim accessu contagii, induere possint. Reprobandus vero quam maxime est, intempestivus & intensior corporis à pastu motus, quo videlicet succus chylosus, nondum satis recte digestus, in sanguinem nimis cito rapitur, unde omnia facile mala, quæ à digestione male

8] Motus corporis nimius.

male peracta, crudoque & rudi chylo provenire, supra innuimus, certo certius propullulant. Sapienter itaque GALENUS *lib. II. de sanitate tuenda cap.* 2. præcipit: *non debet, cum administratur exercitium, crudi incoctique cibi aut succi multitudo vel in ventriculo vel in vasis contineri, unde periculum sit, ne prius, quam per maturam coctionem utilis sit, in omnes animales partes rapiatur.*

§. XXV.

9] *Morbi prægressi.* Nihil præterea facilius, nihil promtius ad scorbutum disponit, quam ubi morbus aliquis non ita diu prægressus, quamcunque labem, vel minimum sui vestigium, sive sanguini & succo alimentari, sive alicui ex visceribus præcipuis impressum reliquit. Hinc nihil in arte est frequentius, quam quod febribus tam continuis, quam intermittentibus, inopportune suppressis, vel si ægri adhuc debiles statim alimentis se obruunt, scorbutus à tergo succedat. Ratio in proclivi est: succi enim vitales per febrile incendium subtiliori & sulphurea sui parte, debitaque spirituascentia orbati, ægre suum circuitum absolvunt; unde miasma a pristino morbo relictum facile alienam contrahit indolem. Ut multas hac de re observationes, quæ omnes morborum in producendo scorbuto potentiam confirmant, silentio prætereamus, commemorare tantum hoc loco placet consensum, quem hypochondriaca adfectio cum scorbuto habere solet: siquidem hic illam sæpissime aut comitatur aut excipit; unde medicorum quidam decepti, nullam inter utrumque morbum differentiam admittere voluerunt.

§. XXVI.

10] *Vita militaris in castris.* Genus quoque vitæ interdum huic malo caussam præbet antecedentem. Sic maxime nautas eodem corripi observamus, qui longis & diuturnis navigationibus detenti non nisi humido aëre circumdantur, simulque crasso, salso ac duro victu se nimis onerant. Morbus noster deinceps etiam non raro est castrensis, eam maxime ob rationem, quod milites in castris degentes nulla diætæ victusque ratione habita aquas stagnantes & potus genera sæpenumero corrupta, cibos crudos & interdum semiputridos, panem situ obductum & lardum rancidum ingerunt, corpora impuro humido, præsertim per noctem frigido exponunt aeri, nimiisque vigiliis, excubiis, ac inedia defatigantur ac vires prosternunt. Qua de re exstat insignis locus apud OLAUM MAGNUM *lib. de regionibus septentrionalibus XVI. cap.* 51. qui huc transcribi meretur: *ex cibis*, inquit, *piscibus, carne, sale & suffitu maceratis, esculentis frigidis & crudis, ac pane non probe pisto, morbus ille horrendus castrensis & à vulgo Scherbock dictus incrudescit, quo fauces & gingivæ putrescunt, ventriculus diris cruciatibus torquetur, dentes stupent & vacillant. &c.* HOECHSTETERUS pariter *obs. med. decad. VII. cas. X. p.* 162. de scorbuto, tanquam militari morbo, in media Germaniæ parte olim grassato, longam recenset observationem, cujus præcipua momenta huc allegare lubet: Postquam Rex Sueciæ anno 1634. urbem imperialem Augustam Vindelicorum armis suis subjecerat, milites in civium ædes locati febrem militarem ardentem malignam cum delirio & petechiis junctam, quâ etiam milites cæsarei laborarunt, in urbem intulerunt, ut ingens inde multitudo succubuerit. Hoc vero morbo circa brumam remittente, plurimi civium de lassitudine, gravitate & ambulandi impotentia conquerebantur: neque poterant stare erecti ob crura rigida, dura, & dolorosa, quibusdam intumescentia, quibusdam contabescentia. Qui sicciotis naturæ erant, illis tendines, nervi ac musculi crurum sursum trahebantur, ut flecti non possent, interdum cum acuto dolore, interdum sine eo: quidam in lecto cubantes se volvere, non tamen pedes extendere valebant. Plurimi ex his, circa finem hiemis 1634. algidum, fatis cesserunt. In plurimis ea erat pedum infirmitas, ut iisdem inniti non possent, licet aliquem in lecto motum haberent. Maculæ autem omnibus fere erant communes, quæ multifariam coloratæ primo instar lentium rubræ, dein cæruleæ, tandem lividæ in artubus apparebant, tanta interdum latitudine, ut maximam cruris partem occuparent. Junioribus gingivæ laxo ac flaccido luxuriabant tumore, quo fortius tacto ac fricato sanguis niger ac fœtens effluebat simulque fœtor oris ac masticationis defectus aderat. Leucophlegmatia, ascites, tympanites, atrophia, diarrhœa, icterus accedens mortem inferebat: aerem siccum ægrotantes non bene ferre poterant, propter sanguinis ebullitionem, hinc etiam nimius motus ipsis erat noxius.

§. XXVII.

Proposita jam mali scorbutici historia, ejusque signis & caussis in liquidum deductis, facillimum erit, hunc morbum ab aliis, quibuscum ratione symptomatum & impuræ dyscrasiæ multum habet commercii, ad evitandam confusionem, distinguere. Equidem probe scio, plures & ante nos fuisse, & nostra adhuc ætate esse medicos, qui scorbutum eundem esse morbum perhibent, quem HIPPOCRATES *libr. de intern. adfect.* nomine ilei cruenti describit; siquidem in hoc adfectu, perinde ac in scorbuto, ingens ex ore fœtor exhalat, gingivæ a dentibus abscedunt, sanguis è naribus manat, imo ulcera quandoque ex cruribus pullulant, horumque alia sanescunt, alia graviora fiunt: at vero, quum de maculis, quibus se hodie intuentium oculis scorbutus repræsentat, altum apud HIPPOCRATEM sit silentium, & ipse quoque, volvulo cruento laborantes, ad ambulandum ac laborandum promtos expeditosque esse dixerit: cum tamen in scorbuticis languor, gravitas, frigus & crurum ad movendum impotentia adsit, ego vix possum induci, quin ita sentientibus fidem adjungam. Sunt dein nonnulli, qui scorbutum ad icterum nigrum referunt, quia in hoc os fœtet, gingivæ exeduntur, multumque sanguinis stillant, ulcera ægrius cicatricem sumunt, & in ægris quoque ad laborem tarditas, languor & difficillima sanatio observatur. Utut vero non negandum sit, quod ambo hi morbi, ob summam humorum corruptionem, insignem habeant convenientiam, in eo tamen videtur quædam intercedere differentia, quod in ictero nigro, secus ac in scorbuto, color faciei totiusque corporis niger appareat, stercora porracea secedant, saporis amarities adsit, nullaque febris, nullaque contagii vis observetur. Cui demum accedit, quod in ictero hepar potissimum adfectum sit; cum contra in scorbuto eadem fere in omnibus visceribus labes delitescat, maximeque systema nervosarum partium spasmis & dolori-

Differentia.

Ab ileo cruento Hippocratis.

ab ictero nigro.

bus

bus lancinantibus peſſime affligatur: quod tamen in ictero minus contingit.

§. XXVIII.

A malo hypochondriaco & melancholico.

Facile porro à malo hypochondriaco & melancholico ſcorbutus diſtinguitur, licet non raro junctus cum ipſo prodeat. Equidem in dicto affectu ob tonum viſcerum deſtructum & tardiorem ſanguinis ſpiſſioris circuitum impuritas quædam & humorum corruptio adeſt, neque minus ex ſtaſi humorum dolores & ſpaſmi viſuntur; aſt maſſa ſanguinea non tam putrida eſt & corrupta, nec tam multis & acribus ſalibus imbuta: unde etiam non modo contagii vis deficit, ſed & maculæ, ulcera putrida, gingivæ relaxatæ & ſanguinolentæ, ſumma corporis ac artuum laſſitudo, imo virium ad lipothymiam uſque defectio, ceu conſueta ſcorbuticorum ſymptomata, plane deſunt. Denique lues ſcorbutica ratione corruptionis, quæ ſolidas æque ac fluidas partes exedit, ob maculas quoque, dolores & ulcera, imo ob contagii virus multum cum venerea habet affinitatis, nihilo minus tamen permultum intereſt, ut utrumque adfectum probe diſcernamus, quia alioquin in praxin damnum redundat graviſſimum. Probe itaque tenendum arbitror, luem veneream non niſi contagio naſci, ſcorbutum vero ex aëris, aquarum & diætæ vitio, rerumque non naturalium abuſu oriri & inde certis regionibus certiſque climatibus eſſe proprium. Porro ſcorbutus gingivas magis occupat denteſque reddit catioſos, lues autem venerea magis tonſillis, uvulæ, naribus, oſſibuſque palati, exulceratione & eroſione eſt infeſta. Urina ſcorbuticorum eſt craſſa, colorata, ſalibus lixivioſis turgida; in lue autem venerea minus eſt colorata, turbida cum limoſo ſedimento. Tandem in ſcorbuto ſpaſmi & dolores magis ſunt vagi, in lue venerea magis fixi, oſſibus inhærentes, qui tamen noctu ſub lecto ingraveſcunt.

A lue venerea.

§. XXIX.

A purpura rubra chronica.

Cum nullo vero morbo noſter adfectus plus habet adfinitatis, quam cum purpura rubra chronica, quæ febris ut plurimum expers, adeoque hodie familiaris eſt, ut etiam κατ' ἐξοχὴν ſcorbutica appelletur, maxime, cum pariter ac ipſe ſcorbutus non exiguam humorum impuritatem pro cauſa & fundamento agnoſcat. In eo tamen à ſcorbuto differt, quod in hac puſtulæ, ſemen milii amplitudine æquantes numeroſiſſimæ cum corrugatione, aſperitudine & ariditate cutis, intercurrente, præſertim inter initia, horripilatione, pruritu, æſtu & pectoris quadam anguſtia, effloreſcant, quæ peculiarem fœtorem cum largo ſæpius ſudore ſpargunt; quale quid in ſcorbuticis ita annotare non licet. Deinceps nullum aliud exanthema, inprimis in ſenſibilioris naturæ hominibus, tam inſtabile eſt, quam purpuraceum, utpote quod mox compater, mox iterum retrocedit, nihil ſæpe incommodi, niſi aliquam pectoris oppreſſionem fauciumque raucedinem relinquens, quæ tamen ſymptomata regimine convenienti adhibito facile iterum remittunt.

§. XXX.

A cachexia.

Inter morbos cum ſcorbuto multum ſimilitudinis habentes, jure quoque numerari debet cachexia, quæ à noſtri ævi medicis plerumque ſcorbutica appellari ſolet. At vero, quo pateſiat, quantum hos morbos intercedat diſcriminis, ſcire licet, cachexiam neque contagio propagari, neque populariter graſſari, nec gingivis adeo eſſe infenſam, nec denique maculis corpus deturpare; quæ omnia tamen in vero ſcorbuto tantum fere non ſemper contingunt. Imo demum ipſa cauſa materialis in ſcorbuto aliter eſt comparata, quam in cachexia: in hac enim ſeri magis tenuis, quam glutinoſi & acris delinquit copia; unde etiam externum corporis habitum valde relaxatum, flaccidum & tumidum obſervamus.

§. XXXI.

Conſtituta ſic noſtri morbi ab aliis ſibi cognatis differentia; ſequitur jam, ut indicemus, quomodo de ejus eventu & curatione firmum & prudens ferre judicium poſſimus. Et primo quidem in genere notare licet, ſcorbutum ex iis eſſe adfectionibus, quæ nec ſubito ægrum invadunt, nec ſubito eum deſerunt, ſed teſtudineo quaſi gradu procedentes, ad mitigationem æque ac curationem multo tempore exactaque victus ratione opus habent. Unde etiam fit, ut noſter adfectus, ſi vel levis error committitur, facile recrudeſcat, præſertim ſi à parentibus, hæreditario quaſi jure, ad liberos deſcendit; & tum raro etiam tollitur radicitus. Idem quoque contingit, ſi inveteratum eſt malum, ſi corpus ſenile, vel à prægreſſis morbis valde debilitatum & exhauſtum, invadit; tunc enim ſenſim ad hydropem, atrophiam, paralyſin, convulſiones, carum, lethargum, apoplexiam, ſphacelationem extremorum, aliaque lethalia mala viam ſternit. Aliter contra res ſe habet, ſi malum eſt incipiens, ætas juvenilis, habitus corporis ſtrictior, & origo ejus à contagio: tum quippe curatu eſt facilius, maxime, ſi ejus fomes per menſes, hæmorrhoides aus diarrhœam criticam ſubtrahatur. Facilius quoque ſanationem recipit, ſi locus mutatur & ex inſalubribus maritimis, ſeptentrionalibus, ad meridionales plagas fit tranſitus. Porro quando hypochondriaci, cachectici & gonorrhœæ virulentæ implicitî, in ſymptomata incidunt ſcorbutica, cura quidem difficillima, ſed non pro ſumme deſperata habenda eſt. Res notatu perquam digna eſt, quod, licet homines in regionibus ſeptentrionalibus valde ſint robuſti; nihilo tamen minus ex hoc morbo laborantes ægrius convaleſcant. Cujus rei rationem adferre videtur aphoriſmus HIPPOCRATIS (XXX.) à SPONIO allegatus, qui hic eſt; *quibus corpus male tranſpirat, ii robuſtiores ſunt, & minus ægrotant; ſi vero ægrotant, difficilius reſtituuntur.* Etenim in populis regiones ſeptentrionales inhabitantibus, quotum cutis à nimio frigore craſſa, denſa & conſtricta eſt, portio ſanguinis ſubtilior & ſpirituoſa, retinetur, nec tam copioſe & liberaliter exhalat, unde populi ejuſmodi regionum ſunt robuſtiores. Quandocunque vero hi homines ægrotant, difficilius à morbis, qui per tranſpirationem ſanari debent, ob cutem valde denſam & conſtrictam, convaleſcunt.

Prognoſis.

§. XXXII.

In ſpecie vero notandum eſt, quod tumores, in partibus ſubito erumpentes & brevi evaneſcentes, ſæpius indicent paralyſin; ventris vero tormina & continuæ circa umbilicum contorſiones, vel ſphacelationem inteſtinorum & ſubitam mortem in ſenibus, vel tympanitem poſt ſe trahant. Maculæ, quo magis ad colorem nigrum ver-

Prognoſis ſpecialis de tumoribus & ulceribus ſcorbuticis.

vergunt, eo pejoris funt indolis, fique in ulcera abeunt, difficillimæ fiunt curationis, ut potius in corruptionem fphacelofam fæpiffime definant. Peffimum quoque eft, fi gingivæ & adjacentes partes exulceratæ carnem ad offa abfumunt & abfceffum in mandibula formant.

§. XXXIII.

.. in morbis fcorbutica dyfcrafia provenientibus.

Morbi, qui ex fcorbutica humorum dyfcrafia proveniunt, ut fere funt paralyfis, purpura chronica, cachexia &c. facile recidivant, ita quidem, ut nunc fingulis annis, nunc ex longiori intervallo, pro victus ratione, pro regimine aliifque circumftantiis recrudefcant; & fi demum ipfis vifceribus, vel partibus nervofis labes eft impreffa, hæc non tam facile tollitur: humor enim fcorbuticus, qui fermenti ac feminii naturam æmulatur, fanguinique & fucco nutritio profundius inhæret, ægerrime expellitur.

§. XXXIV.

S. oftenditur difficilis fit curationis.

Ulterius quoque notatu perquam dignum eft, quod ordinario & hypochondriaci & fcorbutici rarius priftinæ fanitati reftituantur; idque maxime hanc ob rationem, quia rarius medicis obediunt regulifque diæteticis ægrius fe fubmittunt, fed per medicamenta cito curari cupiunt: unde fit, ut fubinde ab uno remedio ad aliud, ab uno medico ad alterum tranfeuntes malum ipfi deterius reddant, præfertim fi natura remediis adfueta, medicamentorum, vel etiam optimorum virtutem eludit. Huc accedit, quod perpauci fint medici, qui rebelles hos morbos congruis remediis, convenienti ordine, methodo, & dofi adhibendis, recte tractare didicerunt. Plerumque enim heroica adhibent medicamina; cum tamen inftar regulæ generalioris fcire liceat, fcorbutum, inter chronicos facile graviffimum, non validis & fortioribus, fed leniffimis & fimpliciffimis tractandum effe remediis.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoria & præfervat. via, ad quas obtinendas facit.

Hactenus de fcorbuti origine, indole & eventu fatis videmur differuiffe, noftrum nunc erit oftendere, qua ratione atrox hic morbus commode poffit averti tutoque fanari. Sicut autem duplex hic fcopus in nullo facile morbo obtinetur, nifi ad arcendas & tollendas ejus caufas tam proximas, quam remotas omnem intentionem omnemque remediorum energiam dirigamus: ita quoque vix melior fcorbutum tum præfervandi tum curandi datur methodus, quam quæ removendis ejus caufis eft dicata. Hæ ipfæ vero quum in perverfo rerum non naturalium, maximeque aeris ufu, unice fint quærendæ; fiquidem nemo unquam, nifi ab aliis fit infectus, fcorbuto laborabit, qui non graves in diæta vitæque regimine errores commiferit: per fe patet, ante omnia diætam rite effe inftituendam, fi caufas fcorbuti fubtrahere velimus. Quod autem ut recte perficiatur, regulas nonnullas diæteticas præfcribere ex ufu erit.

§. II.

Aëris mutatio.

Maxime omnium habenda eft ratio, ut qui ad fcorbutum difpofiti, vel eodem jam adfecti funt, aërem, in quo morbus prognafcitur aut fovetur, permutent: quod fieri poteft, fi a locis infalubribus, ubi aëris fluidum impurum, vapidum, minufque elafticum & pravis exhalationibus & copiofis nebulis refertum eft, fecedendo ad falubriora fe conferant. Spectat huc aphorismus omni encomio digniffimus HIPPOCRATIS *Lib. VI. epidem.* expreffus & à SPONIO *pag.* 278. citatus, ubi regionis mutatio in omnibus fere morbis longis utiliffima dicitur. Et experientia quoque infignem hanc utilitatem adhuc magis confirmat, qua cognofcimus, quod ii omnes, qui in locis ad fcorbutum ingenerandum aptis nati & diutius educati fuerunt, longe melius fe habeant, fi mutata priori ftatione, loca falubriora, quæ aërem vehunt purum, fubtilem & magis temperatum, inhabitant. Neque facile hac in re accuratiores videmus obfervatores, quam Italos, qui pro valetudine tuenda aliud æftate, aliud autumno, aliud hieme, domicilium fibi eligunt. Sed Germani, & inter hos ipfi etiam principes, de aëris puritate parum folliciti, fæpe ex locis falubribus in infalubria concedunt, ibique diu morantes morbofam corporis difpofitionem fibi contrahunt. Cuique igitur fcorbutico jure commendari debent locis aërisque mutationes, feu itinera ex regionibus feptentrionalibus in meridionales, maximeque Italiam, Galliam &c. fufcipienda. Quod fi vero peregrinandi & locorum impuritatem evitandi commoda deeft occafio, arte aëris fluidum eft emendandum, quod ligno juniperi in camino combufto, vel fuffimigio fuccini, carbonibus ignitis injecti, optime poteft perfici.

§. III.

Victus conveniens.

Quoad victum inprimis vitentur cibi difficilioris concoctionis duri, ut funt carnes annofiores, infumatæ, falfæ & quæ rancorem contraxerunt, pifces marini exficcati, atque illi cibi, qui auftera & adftringentis funt facultatis. Fugiant quoque fcorbutici carnes pinguiores & quæ ad putredinem inclinant, itemque dulcia, quæ pro diverfitate fuccorum in primis viis ftabulantium vel acefcunt, vel lentore contrahunt, vifcerumque infarctus augent. Alia tamen ratio eft cum paffulis minoribus, quæ ob blandam cum fubtili acido dulcedinem laxant, emolliunt & acrimoniam humorum temperant. Si quid vero præ omnibus reliquis magnam meretur commendationem, certe eft accommodata a pleniori victu abftinentia, feu magna in cibis fumendis moderatio, præfertim in fubjectis voracioribus, pinguibus & fanguineo-phlegmaticis; ideo quod nimia ciborum ingluvies fœcunda plerumque fit pravorum fuccorum matrix.

§. IV.

Potus conveniens.

Ex potulentis ad noftri morbi genefin præfertim aquæ graves, ftagnantes, facile putrefcentes, turbidæ conferunt; quare aquæ potius puræ, leves, nec falfedine, nec calcareo terreftri elemento imbutæ, in quibus facile cibi coquuntur, ad potum debent eligi, & ex his cerevifiæ coqui. Dici enim vix poteft, quantum in locis feptentrionem fpectantibus noceant cerevifiæ, ex infalubribus aquis confectæ neque fatis coctæ, nec lupulo fatis conditæ; quæ, dum facile acefcunt & fæculentæ evadunt, per minimos vifcerum & excretoriorum meatus difficulter tranfeunt, magnamque infuper flatuum copiam ingenerant,

tant. Vina quoque austera, quæ multum acidi in recessu fovent, omni modo vitare oportet; contra vero fragrantia & subtili spiritu animata, moderate sumta, insignem merentur commendationem. Splendent autem hac inprimis virtute vinum Hungaricum genuinum & minus adulteratum, item vinum Rhenanum bonæ notæ vetustum, quod adhuc majoris fit efficaciæ, si absynthii, cochleariæ, & enulæ essentia vel extracto impragnatum cum moderamine interdum bibatur.

§. V.

Motus corporis. Quoniam simul nimium otium seu deses sine labore vita, nimiusque somnus, experientia teste, permultum affectus nostri genesi patrocinantur, certe nec efficacius, nec certius ad eundem tam præservandum quam curandum exstat remedium, præter sufficientem motum corporisque exercitationem. Etenim, quum continua cordis systole & reciproca diaphragmatis ac thoracis actio, qua mediante simul circulus sanguinis per viscera abdominis egregie promovetur, unice vitalem fluidorum & solidorum motum sustentat ac moderatur; hunc vero corporis exercitatio, sub qua, motu musculorum aucto, contenta in ipsis fluida propelluntur, mirum quantum adjuvat: non iniquum facturus sum, si corporis motum, universale illud præsidium & remedium appello, quod naturalem fluidorum mixtionem & solidorum structuram conservat, sanguinis & humorum cursum promovet, purum ab impuro separat, adeoque omnis generis morbos, ipsumque scorbutum arcet. Consentientem hac in re habemus HIPPOCRATEM, qui *lib. II. de diæta* hæc prodidit: *otium humectat & corpus debilitat, labor vero siccat & corpus roborat.* Cujus aphorismi ratio per se satis liquida est, & nostram de motus in scorbuto utilitate sententiam non parum confirmat. Nam ab otio omnino tardior fit sanguinis circuitus; unde humidum superfluum non sufficienter per excretoria eliminatum, fibrosas nerveasque partes relaxat: cum è contrario a labore nimiæ humiditates dissipantur; quibus expulsis tensio solidorum increscit, majusque corpori robur accedit. *- & reliqua res noxia.* Neque minus omnia, quæ vires imminuunt, sanguinisque progressum tardiorem ac debiliorem efficiunt, ut sere sunt nimiæ vigiliæ, profundæ meditationes, intempestivæ studiorum caussa susceptæ lucubrationes, nimia veneris exercitia & crebrior ebrietas, inque primis immoderati animi adfectus, ut diuturnior tristitia ac metus, cane pejus & angue sunt fugienda.

§. VI.

Indicationes curatoria speciales. Et hæc sunt præcipua in vitæ victusque regimine tenenda momenta, quibus jam alia leniora & tutiora remedia subjungere placet, quæ caussis mali scorbutici tam proximis quam mediatis removendis magis accommodata huc usque deprehendimus. Jam vero in superioribus abunde satis evictum est, sæva illa, quæ scorbutum comitari solent, symptomata, ab ingenti sanguinis dyscrasia sordiumque recrementitiarum in sanguine & reliquis succis vitalibus accumulatione; hanc vero à tardiori sanguinis circulo & vasorum capillarium in visceribus & emunctoriis infarctu vel obstructione dependere. Quapropter appropriata huic malo tollendo remedia eo debent dirigi, ut humores impuros salsos, acres, sulphureos diluant ac temperent, tenaces, viscidos dissolvant, occlusos viscerum & colatoriorum meatus reserent, totumque partium nervosarum ac musculosarum systema valde debilitatum corroborent. Tali enim ratione liberior & expeditior fluidorum per omnes partes minutissimosque canales circuitus, & abhinc pendens intima fluidi cum solido mixtio, blandaque succorum vitalium temperies obtinetur quam optime.

§. VII.

Summam humorum dyscrasiam à medicis, qui data opera de scorbuto scripsere, duplicis generis statui supra jam diximus; singuli tamen in eo conveniunt, ut pro salsedinis morbosæ diversitate diversa quoque medicamenta alterantia & temperantia, quæ partim acido immutando, partim sali volatili sulphureo contemperando & causticæ acrimoniæ demulcendæ inserviant, præscribenda existiment. *Quibus unica saltem methodus medendi sufficit, qua obtinetur* Quantumvis vero allegatam salium differentiam lubenter largiar, valde tamen ridicula mihi videtur tam diversa & anxie excogitata eorundem correctio: siquidem demonstratum dabo, tantum unicam, eamque tutissimam & experientiæ magis conformem esse methodum salia morbosa cujuscunque generis cicurandi, quæ videlicet per convenientia fluida obtinetur; utpote hæc cuicunque sali temperando & corrigendo respondent abundeque sufficiunt.

§. VIII.

Hac autem virtute inprimis splendet aqua simplex, levis & pura, quæ genuinum omnium salium dissolvens ac menstruum jure dici meretur, in quam, si debito cum regimine debitaque quantitate adsumitur, particulæ cujuscunque generis salinæ, in sanguine & succis oberrantes, promte ac facile se immergunt, ut inde perbelle diluantur, mitigentur, corrigantur. *per aquam simplicem puram.* Sed præter temperantem, qua pollet aqua, virtutem, adhuc aliam in malo scorbutico exserit efficaciam, dum tenacium viscidorumque humorum coagulum dissolvit, atque exilia vasa & colatoria ab impacta viscida materia infarcta & obstructa liberat. Longe tamen præstantior hæc aquæ attributa facultas esse deprehenditur, si quando aquæ puræ, leves ac subtiliores insuper adhuc principio quodam vel spiritu minerali & convenienti salis neutrius vel volatilis, vel fixi alcalini copia sunt imprægnatæ, uti de varii generis acidulis vel thermis, & nominatim quidem de famigeratissimis Carolinis, Egranis, Selteranis, Wildungensibus, Emsensibus &c. huc usque observare licuit. *per fontes soterios.* Hæ enim communi aqua multo activiores expeditius per exilissimos canalium alveos trajiciuntur, colatoria promtius subeunt, ideoque in obstructionibus reserandis sordibusque excrementitiis eliminandis excellentiorem præstant energiam. Quæ cum ita sint, nullus dubito adserere, in fontibus soteriis universale scorbuticæ adfectionis præsidium esse constituendum, maxime cum longa & constans experientia me in hac sententia adhuc magis confirmat; utpote qui jam per triginta & plures annos non modo ad pertinaces chronicas, maximeque hypochondriacas & hystericas passiones, cum scorbutica quadam impuritate junctas persanandas, verum etiam ad scorbutum jam confirmatum evellendum, mineralibus aquis tam frigidis quam calidis summo cum ægrotantium emolumento

uſus ſum. Longe tamen certior ac præſtantior ſubſequitur effectus, ſi harum aquarum virtus accuratiori vitæ victuſque regimine, & appropriatis medicamentis antiſcorbuticis ac balſamicis adjuvetur, & aliquoties talis curatio repetatur.

§. IX.

Per Lauchſtadienſes. Quandocunque vero copia, locus & occaſio fontibus his medicatis utendi deficit, ſola aqua fontana, puriore & leviore, cura noſtri affectus feliciter poterit inſtitui. Magna enim in refractariis morbis debellandis aquarum eſt efficacia, ſi modo ſint puriores vel ſubtili, martialis prosapiæ, elemento imbutæ; id quod cum primis feliciſſimæ & ſcorbuti & aliorum rebellium morborum per fontem Lauchſtadienſem, duobus milliaribus Hala diſtantem quotannis inſtitutæ curationes luculenter poſſunt oſtendere. Continent hæ aquæ ſubtiliorem martis crocum, quo tonus fibrarum motricium univerſi corporis relaxatus egregie roboratur, & hac ratione ſanguinis per univerſum corpus ejuſque minima vaſcula circuitus una cum ſalutaribus excretionibus egregie promovetur; idque tanto magis, ſi non tantum interne, ſed etiam externe hæ aquæ adhibentur. Unde ſimul edocemur, quod antiqui ævi medici, & inter hos potiſſimum CELSUS *lib. II. cap. IX.* & SCRIBONIUS LARGUS *cap. XXXII.* ad lienes magnos & affectus, qui inde oriuntur, coercendos, potum aquæ, in qua candens ferrum ſubinde exſtinctum fuerit, non ſine ratione tantopere commendaverint.

§. X.

Convenit etiam lac, vel ſolum. At vero præter aquas minerales in corrigenda ſcorbutica acrimonia ſe inſtar ſummi gerit remedii lac animantium & præcipue aſininum, quod etiam antiquiſſimi medicinæ antiſtites, HIPPOCRATES, GALENUS, ARETÆUS, CELSUS, in ſuis ſcriptis ad varias chronicas maximeque ab acrimonia oriundas paſſiones vincendas miris encomiis extulerunt ac laudarunt. Neque deſunt ex recentioribus peritiſſimi medici, qui idem confirmant, & in ſcorbutica lue lac, præcipue aſininum, vel ſerum lactis bubuli aut caprini, ceu ſumme ſpecificum & appropriatum remedium commendant. Qua de re DRAWITZIUS, BALTHAS. BRUNNERUS, EUGALENUS, WIERUS, SALOM. ALBERTI, MATTH. MARTINI, qui perite de hoc noſtro affectu ſcripſerunt, legi poſſunt; utpote qui ad unum fere omnes candide fatentur, ſola diæta lactea, vel ſero lactis antiſcorbuticarum herbarum ſucco permixto & diutius uſurpato, ſe plus in ſcorbuto ejuſque ſymptomatibus mitigandis præſtitiſſe, quam omnibus fere aliis auxiliorum generibus: imo etiam moleſtiſſimo hoc malo tabeſcentes plus virium inde hauſiſſe, quam ex optimis roborantibus. Neque hujus effectus ratio conceptu eſt difficilis. Sicut enim ſæva illa ſcorbuticorum pathemata, ut ſunt lancinantes & ſpaſtici artuum dolores partiumque externarum eroſiones & exulcerationes, non niſi humorum ſummæ dyſcraſiæ & negotio excretionum naturalium, quæ per cutim, alvum, hepar fiunt, imminuto, neque minus obſtructioni vaſorum originem debent; ita certe ad meatus occluſos reſerandos, tenaces humores diſſolvendos & acres ſalſos contemperandos nihil aptius eſt diluentibus, demulcentibus & fluxiles humores ad tranſpirationem aptos reddentibus: inter quæ utique lac aſininum, quod reliquis dulcius eſt, vel lactis caprini aut vaccini ſerum principem merentur locum, præſertim quando herbæ antiſcorbuticæ, ut cochlearia & naſturtium aquaticum, quæ, præter ſal volatile, amarum elementum fovent, cum eo infunduntur vel leniter decoquuntur.

§. XI.

Quandocunque vero cum diatheſi ſcorbutica viſcerum infarctus & cachexia, vel affectio hypochondriaca & purpura, quod ſæpiſſime fit, conjungitur, tunc melius ſuccedit curatio, ſi lac cum aquis mineralibus acidulis, tam mitioribus, ut Selteranis, Wildungenſibus & Tœnſteinenſibus, quam etiam cum fortioribus, ut ſunt Pyrmontanæ, Egranæ, miſcetur & hac ratione ſub debito vitæ & victus regimine bibitur, de qua cura ſaluberrima diſſertatio noſtra *de connubio aquarum mineralium cum lacte* conferri poteſt. *Vel cum fontibus medicatis permixtum.*

§. XII.

Verum enim vero, præter hæc recenſita auxiliorum genera, commemoranda etiam ſunt quædam ex pharmaceutico fonte deſumta & inprimis ſpecifica ſic dicta antiſcorbutica: in quorum numerum non immerito veniunt, cochlearia & omnes naſturtii tam hortenſis, quam aquatici ſpecies, beccabunga, raphanus ruſticanus, rad. armoraciæ, ſinapi & hujus generis alia, quæ ſubtiliſſimo principio ſalino-ſulphureo referta, intima corporis penetrant, & fluidis pariter ac ſolidis partibus vitiatis ingentem mutationem inferunt; ſiquidem tenaces viſcoſos humores diſſolvunt, fixos acidos exaltant, ſubtilioreſque reddunt, & ſolidis nimium relaxatis tonum, vigorem ac motum reſtituendo, vappeſcentem corruptionem a corpore arcent. Variæ autem ex his ſimplicibus præparationes proſtant & in uſu ſunt. Quidam enim aquas ex his deſtillant, quidam ſpiritus per fermentationem aut abſtractionem inde parant. Alii iterum ex recentibus conciſis & madefactis ſuccos exprimunt, quos vel per ſe cochleatim, vel debito cum vehiculo, ut eſt ſerum lactis, propinant; alii ipſos cum alimentis miſcent & juſculis ac brodiis carnis incoquunt, vel cereviliis in fermentatione adjiciunt, imo etiam cum ſaccharo conſervas ex iis conficiunt; prout nempe diverſa circumſtantiarum ratio requirit, quam judicioſus medicus data occaſione debet attendere. *Specifica ſic dicta antiſcorbutica commendantur.*

§. XIII.

Sequuntur jam alia magnificæ famæ adverſus ſcorbutum remediorum genera, de quibus judicium noſtrum exponere placet. Atque hujus generis ſunt ex amaris maxime radices gentian. cichor., herbæ ſcord. card. bened. abſynth. cent. min. triſol. aquat., ex balſamicis & roborantibus baccæ juniperi, ſummitates abietis & pini, cort. winter. caſcatill. chinæ, capparum, herbæ ſcolopend. veron. marub. alb. epithymum, radices enul. zedoar. ari &c. ex gummatibus ammoniacum, ſagapenum, galbanum, ex lignis ſaſſafras, guajacum, aloes &c. quæ ſi vel in ſubſtantia, vel melius in infuſo & decocto, aut etiam in eſſentiam vel elixiria redacta, congruo tempore, ordine ac doſi uſurpantur, vires ad mitiganda ſymptomata morbumque debellandum exſerunt inſignes; utpote principio, quo gaudent activo, blande ſulphureo, balſamico, circuitum ſanguinis depreſſum excitant, & intemperiem viſcidam & acidam quam optime corrigunt. *Amara roborantia.*

§. XIV.

§. XIV.

Emollientia & dolores sopientia. Hæcce excipiunt alia, quæ in nostro affectu non minus utiliter adhiberi solent remedia. Et hæc ejus sunt naturæ ac indolis, ut partim principio blande sulphureo vaporoso, partim emolliente ac temperante virtute spasmis ac doloribus leniendis & sopiendis inserviant: quo nomine à quibusdam auctoribus axungiæ animantium recentes, præsertim humana, canina, medullæ ossium, cremor lactis, oleum amygd. dulc. sine igne, sperma ceti, castoreum, asa fœtida, extractum millefolii, chamomillæ vulgaris, theriaca cœlestis, diascordium Fracastorii, crocus, lumbrici terrestres, rasura dentis hippopotami, ungulæ alcis &c. commendantur, ex quibus varia in forma liquida præparari & cum fructu pro diversa morbi, corporis ægrotantis & temporis ratione usurpari possunt.

§. XV.

Evacuantia. Diximus hactenus de scorbuti curatione, quatenus per ea remedia, quæ humores crassos attenuant & incidunt, acres salsius contemperant, meatus obstructos aperiunt & relaxatas partes roborant, debet institui. Jam operæ erit pretium, ut etiam de evacuantibus, quorum plane nulla facta est mentio, nostram depromamus sententiam; idque eo magis, quia ab excretionibus naturalibus, quæ per alvum, urinam & transpirationem, per uterum quoque & venas hæmorrhoidales fiunt, imminutis, vel prorsus suppressis primam nostri mali originem derivavimus. *Venæ sectio & scarificatio.* Quod primo itaque loco ad sanguinis missionem attinet, quæ per venarum brachii vel pedis incisionem, per scarificationem aut hirudinum adpositionem perficitur, experientia duce asserimus, summa cum cautione & prudentia hoc evacuationis remedium esse administrandum, omnesque circumstantias probe ponderandas. Si enim status est plethoricus, morbus recens, corpus juvenile, & in viris a fluxu hæmorrhoidali, in feminis a menstruali cessante vel suppresso originem ducit, utique peritus medicus congruis in locis sanguinem detrahere tuto poterit. Quod si vero, ut in mali progressu sæpe accidit, seri magis impuri & corrupti peccat copia, tum certe emissio sanguinis, præsertim in paullo largiori copia instituta, vires labefactando, plus damni quam emolumenti afferet. Si vero quædam minuendi sanguinis indicatio adest, & potissimum dolores, tumores variæque partium defœdationes talem deplerionem urgent, tutissime hæc obtineri poterit, quando sæpius, sed non adeo copiose, vel rectius adhuc per scarificationem sanguis detrahitur: quæ methodus, sicut tutissima est; ita nobis in curandis morbis gravioribus admodum semper placuit.

§. XVI.

Laxantia. Quod attinet ad alia evacuationum genera & quidem purgantia, de his nostra cum aliis peritioribus medicis hæc est sententia, quod omnibus validioribus exclusis, levissima tantum in usum vocare deceat, cujus census sunt rad. polypod. fol. sennæ, agaricus, rhabarbarum, manna &c. quæ cum speciebus antea recensitis antiscorbuticis debito modo commixta, & per infusum, aut lenem decoctionem usurpata, noxios humores ex primis viis blande & per epicrasin educendo, opem omnino præstant utilissimam. Quo pertinent etiam pilulæ polychrestæ balsamicæ secundum exemplar Becherianarum, ex aloe bene depurata, extracto rhabarbari, herbarum amaratum, & temperatioribus balsamicis ingredientibus paratæ debitoque tempore cum vel sine interpolatis pulveribus absorbentibus & salibus digestivis usurpatæ. *Diuretica.* Idem tenendum arbitror de diureticis, quorum fortiora propter nimiam seri evacuationem in cura penitus repudiare oportet; seligenda vero sunt, quæ leniter viscidos & tartareos humores educunt: quo nomine decoctum rad. V. aperientium, præsertim petroselini, selleri, fœniculi, asparagi, quæ etiam ab antiquioribus medicis, HIPPOCRATE & ARETÆO adhibita sunt, commendari merentur. *Diaphoretica.* Idem valet de *diaphoreticis*, quorum optima sunt, quæ transpirationis vias aperiunt flexilesque reddunt, & sanguinem ac humores ad superficiem corporis movent; rejectis iis, quæ humores fortiter commovendo & exagitando per nimium sudorem serum cum viribus nimis subtrahunt. Commodissima igitur sunt sic dicta diapnoica, quæ transpirationem leniter promovent, cujus generis sunt, liquor bezoard. Bussii, cum spiritu nitri d. spir. tartari, mixtura simplex, spiritus C. C. succinatus cum tribus partibus liquoris anodyni mineralis & spiritus cochleariæ permixtus, flores sulphuris, æthiops mineralis, infusum herbæ thee, veronicæ, cardui bened. scordii, florum sambuci, antimonium diaphoreticum, cerussa antimonii, C. C. sine igne, C. C. ustum, succinum, bezoard. mineral., regulus antimonii medicinalis, cinnab. nativa & antimonii; ex compositis vero pulvis Anglicanus, LUDOVICI, bezoardicus noster, quibus interdum pro circumstantiarum ratione dimidium vel quarta pars grani camphoræ potest addi.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa specifica sic dicta antiscorbutica. His igitur, quæ ad generalem curandi methodum pertinent, expositis, reliquum est, ut specialiorem & certis individuis propriam cum necessariis cautelis subjungamus. In scorbuto sic dicto calido, qui sub constitutione cholerica, diæta vinosa & ætate juvenili vigens, ingentem particularum biliosarum & sulphurearum in massa sanguinea abundantiam supponit, specifica antiscorbutica, sale sulphureo volatili turgida, præcipue cochlearia & ejus spiritus, aliaque volatilia oleosa summa cum cautione offerri debent. Etenim quum salium in sanguine impuro spicula acuendo inque concitatiorem motum agitando, symptomatum exacerbationem efficiant, capitis artuumque dolores, anxietates ac lienis inflationes accersunt, ideoque magis obsunt, quam prosunt. Quod si vero cum acidis, ut sunt acetosella, succus citri, aurantiorum, berberum, granatorum &c. ad temperiem rediguntur, tutius exhiberi possunt. Ita conserva cochleariæ, cum æquali parte conservæ acetosæ mixta & bis vel ter in die, superbibendo aquam antiscorbuticam, adsumta egregium præstat effectum, maxime si in calidis & biliosis subjectis humectans diæta, quæ ex lacticiniis, emulsionibus amygdalinis, hordei & avenæ decoctis, brodiis gallinarum cum lactuca, endivia, acetosa, nasturtio &c. paratis constat, simul conjungatur, & remedia vesicam & alvum leniter subducentia interponantur. Notandum tamen in genere hoc loco venit, quod cura cum antiscorbuticis herbis & earum

ſuccis ſive per ſe, ſive cum vehiculo convenienti mixtis inſtituta ſatis diu continuari debeat.

§. II.

Circa eadem remedia in certis individuis.

Quando in ſcorbuto ſalia muriatica peccant, ſicuti fit in iis, qui carnibus ſale conditis fumoque induratis copioſe veſcuntur, & ulcera exedentia, fœtorem oris, gingivas putridas urinamque ſalſam & craſſam habent, uti maxime in diu navigantibus obſervamus, tum ſerum lactis largius & ſatis diu hauſtum, nec non poma citria, chinenſia, item fructus horæi multum præſtant utilitatis; cum è contrario ſpirituoſa & antiſcorbutica volatilia damno eſſe ſoleant.

§. III.

Circa carminativa & calidiora remedia.

Crudeles ſæpenumero dolores in abdomine lancinantes, in pectore oppreſſorii ſæviunt, qui minime carminativis, vel calidioribus medicamentis debent tractari; ſed juvat tantum liquorem noſtrum anodynum, vel elixir antiſpaſmodicum, ex dicto liquore, eſſentia croci & caſtorei compoſitum convenienti doſi per vices adſumere. Præter hæc vero brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium & ſpermate ceti adſumta, ſerum lactis cum radice altheæ floribus papav. rhœados & lumbricis terreſtribus coctum, decocta avenacea, & clyſteres emollientes ex lacte addito croco & pauxillo caſtorei, omne abſolvunt punctum. Non minori opus eſt cautione, ſi, ut ſæpe fit, ſpontaneæ adſunt evacuationes e. g. diarrhœæ; utpote quæ leniter tractatæ magno plerumque ſunt levamini, cum contra præmature cohibitæ anxietates cardialgicas, torminoſas hypochondriorum inflationes, viſcerumque infarctus poſt ſe relinquant.

§. IV.

Circa opiata.

Opiata nonniſi purgantibus, vel alexipharmacis correcta, ad immanes dolores ſedandos vigiliaſque placandas, exigua quantitate & tantum bis vel ter exhibere licet, eo potiſſimum fine, ut vires conſerventur, quas, ceſſantibus doloribus, ægri melius recipiunt morboque vincendo ſic pares fiunt.

§. V.

Circa topica.

Topica in doloribus, exulcerationibus & maculis plus ſæpe nocent, quam proſunt; quod quidem potiſſimum animadvertere licet in arthritide vaga, ubi externa ſine diſcrimine applicata, materiam vitioſam ad interiora maximeque nervoſas partes repellendo, graviſſima ſæpe ſymptomata, ut in capite vertiginem, auditus difficultatem, in pectore ſpirandi anguſtiam, in ſtomacho cardialgias, in inteſtinis ſæviſſima tormina, imo nonnunquam horrendas artuum convulſiones, producunt. Præſtat itaque à topicis tum penitus abſtinere, & affectas partes linteis calidis involutas in æquali tantum tranſpiratu ſervare. Quod ſi tamen nihilo minus ulcera cruſtoſa nigra externam poſcunt medelam, imitandus eſt EUGALENUS, qui prudenter monuit, ut, omiſſis omnibus acrioribus, leniora ſolum, quæ ex vitello ovi, myrrha, olibano, croco, oleo roſarum, balſamo Peruviano &c. parantur, in

& ſcarificationem.

uſum ducamus. Scorbuticis quoque, ſi jam nimia & ad corruptionem tendens humorum impuritas adeſt, magna cum cautione ſcarificatio imperanda eſt, ob gangrænæ metum, quæ aqua calcis vivæ cum ſpiritu vini camphorato & ſale ammoniaco exaltata optime poteſt averti.

§. VI.

Circa tumores & inflammationes.

Ubi ſumma humorum adeſt corruptio, tumores & inflammationes quam facile in ulcera abeunt rebellia, quæ non parum negotii & moleſtiarum medentibus & ægrotantibus faceſſunt. Ubi corpus ſiccum & ſenſibile eſt, ob dolores & ſpaſmos facile fiunt febres carnem vireſque conſumentes; ubi ſpongioſum phlegmaticum & pingue, in putridam humores corruptionem deſinunt, quæ inſtar ſphaceli ſerpit & progreſſu temporis ſummam, imo funeſtam virium proſtrationem producit. Quapropter prudens medicus non tantum appropriatis & convenientibus externis, ſed potiſſimum internis ſanguinem depurantibus, & putredini reſiſtentibus remediis prudenter debet ſuccurrere. Cavere quoque & medicus & chirurgus debet, ne nimis cito & mature tumores inflammatorios ante ſufficientem ſuppurationem aperiat: cito enim in pinguibus & humidis putrida naſcitur corruptio.

§. VII.

Circa gingivas putridas & ſanguinolentas conſolidandas & depurandas.

Ad gingivas putridas & ſanguinolentas tam depurandas & conſolidandas, quam ad dentes vacillantes firmandos, nihil reperi præſentius, balſamo vitæ noſtræ compoſitionis, ſi hujus una pars cum tribus partibus ſyrupi aurantiorum remixta gingivis illinatur. Hoc autem deficiente eſſentia ſuccini, myrrhæ, ſpiritus vini camphoratus & ſpiritus ſalis dulcis cum melle commode poſſunt ſubſtitui. Lenior quoque ſcarificatio in tali caſu ſæpe prodeſt, ut inde materiæ intus contentæ ichoroſæ paretur exitus: nec opera luditur, ſi in tumore gingivarum ſanguinolento, unguentum ægyptiacum cum melle roſato & ſpiritu cochlear. remixtum, vel gummi laccæ & ſpiritus cochlear. externe applicantur. Interne vero decoctum raphani ruſticani ex lacte, vel cereviſia cum ſtrobulis pini cocta uſum afferunt deſideratiſſimum.

§. VIII.

Balneorum uſus.

Quando mitigatis ſymptomatibus morbus jam inclinare & à ferocia ſua videtur remittere, *Matthæus* MARTINI *Tractatu de morbis meſenterii* apprime utilia cenſet balnea aquæ dulcis pluvialis; quæ diutius, & quidem ex admonitione FERNELII *obſervat.* 44. per decendium & ultra continuare jubet. Neque facile reprobare audeo ſaluberrimum hujus viri conſilium, præſertim cum de proficuo balneorum in ſcorbuto uſu certiorem me reddit Clariſſimi VOLCKAMMERI *Senioris obſervatio in Decur. II. ann. VI. M. N. C.* reperiunda, ubi vir hypochondriaco-ſcorbuticus balneo ex aquâ dulci, cum herbis emollientibus decocta parato, maneque & veſperi adhibito, poſt triduum ad ſe rediiſſe & vires recepiſſe dicitur. Aquæ vero balnei, graviſſime fœtenti innatavit ſaburra nigricans craſſa cum acredine, quæ indies majora ſumſit incrementa. Ad tumores duros & dolorificos pedum crurumque emolliendos ac diſcutiendos balneum ex herbis antiſcorbuticis beccabung. naſturt. cochleariæ à ſucci expreſſione relictis, ut & ex ſummitatibus abietis & pini paratum crebriuſque adhibitum ſumme proficuum deprehendi.

§. IX.

Circa balnea tam artificialia quam naturalia.

Ego vero hoc unicum tantum habeo, quod circa uſum balneorum tam naturalium, quam artificialium moneam, ne primo unquam adhibeantur, ſi

si jam putrida quædam humorum corruptio in partibus externis conspicitur; dein, ne justo calidiora sint & corpus ad multum sudorem disponant. Sequuntur enim exinde, presso quasi pede, summa artuum lassitudo, sitis intensa, cordis palpitationes & cephalalgiæ; quibus si quis per potum frigidiorem aliaque refrigerantia succurrere velit, periculum est, ne tonus ventriculi & intestinorum mirifice inde destruatur.

§. X.

Commendatur parcior in hoc affectu medicamentorum usus.

Multi scorbuto detenti, scribit MARTINI *loc. cit.* durante curationis tempore, parum vel medicum tantum sentiunt emolumenti, dimissis vero medicis & medicamentis, sanantur: natura enim ex medela debilis reddita, recuperatis post curationem viribus, ad morbum vincendum magis valet. Quod quidem monitum suo jam tempore antiquiores medici probe agnoverunt & ceu utilissimum monitum in variis morbis tollendis commendarunt. Unde AETIUS *lib. II. serm. 2. cap. III.* & RHASES per tres interdum septimanas a medicina abstinendum suadent, ARETÆUS vero, cedentibus medicis, multos morbos sanari asserit. Quam insignem observationem ego ipse sæpius in multis chronicis affectionibus, præsertim vero in hypochondriaco & scorbutico malo depellendo certissimam deprehendi. Valet enim & semper valebit elegantissimum CELSI dictterium: *optima interdum medicina est, medicamento non uti.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Singularis scorbuti pustularis species.

Fœmina honesta quinquagenaria, sanguinis & pinguedinis plena, naturæ sensibilioris & ad iram proclivis, sub vitæ genere immobili victum duriorem salsum, ut sunt carnes & pisces infumati, nec non fructus horæos, quos jam mane ingerebat, admodum habebat in deliciis. Potus erat cerevisia valde saturata, plerumque fæculenta; cujus noxam avertere cogitabat vino acido, cum sacchari portione remixto: somnum habebat largiorem, sed turbulentum, & animum magna affectuum intemperie perpetuisque fere curis distractum. Menstruæ purgationes jam à trigesimo quarto anno cessarant, a quo tempore singulis annis venæ sectionem admisit, jam vero per triennium omisit, unde varia eaque graviora experta est pathemata, qualia sunt ingens præcordiorum anxietas, spiratio ægerrima, continui ructus cum impetu interdum ex ore erumpentes, & phlogoses post pastum faciem infestantes. Præter hæc de acuto dolore & ardore circa præcordia, noctu potissimum conquerebatur: maculæ quoque flavæ hinc inde in corpore dispersæ & præcipue in facie & hypochondrio dextro conspicuæ cum languore totius corporis apparebant, imo demum pedes tumor cum dolore intolerabili occupabat. Enimvero contra hunc affectum varia præscripta sunt remedia, ut ex volatilibus, spiritus cochleariæ, sal volatile Sylvii, liquor C. C. succinatus, interpolatus quoque fuit usus apozematum, ex leniter evacuantibus & sanguinem depurantibus confectorum, à quorum usu quodammodo melius habuit, ut surgere de lecto & ad consueta redire negotia potuerit, remanente tantum insigni manuum pedumque stupore. At quum anno sequente mense Februario sub austrina & pluviosa cœli tempestate, vini emulati potui supra modum fere indulgeret, non ita multo post sub mammis & axillis pustulæ erumpebant ardore & pruritu molestæ, quæ successive coeuntes concrescebant, cutem arrodebant & exulcerationes cum fœda putredine efficiebant. Hisce jungebatur febris, quæ circa vesperam aucta novam pustularum eruptionem, continuam sitim, somni defectum, pulsuum celeritatem & frequentiam, saturate rubicundum urinæ colorem, pertinacem alvi adstrictionem, & cruciatus propter ardorem intolerabiles fere inducebat. Pustularum aliæ, magnitudinem ovi gallinacei, vel tenui intestini inflati æquantes cum sibilo quasi flatu, (ut exprimebat ægra) è corpore erumpebant, totæ erant transparentes & instar illarum, quæ per ambustionem excitantur, aqua repletæ; unde etiam acu vel forcipe apertæ insignem ichoris putridi ex viridi luridi, cutim substratam arrodentis fundebant copiam: aliæ contra minores subobscuri nigri videbantur coloris. Sedem habebant vagam: siquidem non modo thoracem, abdomen & artus, sed faciem quoque, imo nasi & faucium interiora obsidebant. Medicus consultus nihil quidem, quod ad impuritatem humorum emendandam, ad viscidos & salsos humores temperandos, & dolores leniendos conferre potuisset, omisit, pustulas quoque, quæ circa vesperam quotidie prodierant, postero die mane aperiendas, iisque pulverem exsiccantem, ex lapide calaminari, tutia, C. C. usto & mastiche compositum inspergendum curavit, sed impedire non potuit, quin novæ singulis diebus pustulæ, non quidem in pristinis, sed vicinis locis rursus protuberassent; donec tandem post mensis decursum, vi morbi defervescente, omnia in melius convertebantur & ægra lentim paulatimque convalescebat. Per æstatem, quæ sequebatur, bene valebat, præter quod scabies humida manus infestaret. At vero, quum palato rursus nimium indulgens fructibus horæis se nimium replebat, nec ab iracundiæ affectu sibi temperabat, denuo febrilis recurrebat æstus, sub quo, ut antea, à vespera ad mediam usque noctem pustulæ cum magno ardore molestissimoque pruritu emergebant. Per medicamenta temperantia, acidula, diluentia leniaque diapnoica & anodyna denuo ægra per dimidium fere anni se à molestissimo hoc adfectu liberam videbat, donec tandem ira iterum commota, cui frigidum potum superingesserat, pristinam accersebat tragœdiam.

Epicrisis.

Morbus hic pustularis rarissimus omnino paulo accuratiorem meretur evolutionem. Si ex veteribus GALENUM, CELSUM, & AVICENNAM, qui quam optime fœdas cutis exulcerationes pustularumque species descripserunt, consulimus, apparet, vesicas illas magnas, in nostra ægra phlyctænas esse nominandas, quibus deinceps vesiculæ minores nigricantes, epinictides se intermiscuerunt. Ante omnia vero probe notandum est, humorem illum aquosum, qui insigni quantitate ex vesicis stillabat, mox in gelatinam concrevisse, cujus portio cochleari indita, admoto leniori ignis calore in offam albam instar albuminis ovi cocti coibat; unde patet, illum ipsum ex sero salso excrementitio cum nutritia lympha commixto constitisse. Idem contingit cum humore, qui ex vesicis post adustionem vel cantharidum applicationem fundi solet. Quemadmodum vero

vero ab igne, vel sale cantharidum acerrimo dissoluta cutis vascula talem humorem fundunt; ita quoque salia corrosivæ indolis, in corpore humano ex vitioso victu enata & febrili æstu ad habitum corporis propulsa, rodendo ac lancinando fibras ac vascula, eadem phænomena excitare possunt. Quod circa vesperam præcipue paroxysmus redierit, hæc videtur ratio, quia omnes morbi, qui à salinæ acri materia foventur, ut catarrhales febres, magis de noctu, quam de die infestant, quoniam tunc minus expedita, sed valde tarda ac lenta sanguinis ad exteriora est progressio & perspiratio difficilior. Surrexit vero malum ad usum vini enulati, quia hæc radix acri volatili sulphureo elemento imbuta fortiter sanguinem commovet, & ad superficiem propellit; hinc etiam inter sudorifera & alexipharmaca principem sibi locum vendicat. Primam huic malo originem præbuit mala diæta; utpote in qualitate & quantitate tam esculentorum quam poculentorum graves commissi sunt errores. Quo magis enim a dulci & temperata indole alimenta decedunt, eo impurior & minus naturæ congruus chylus, qui sanguinis materia est, conficitur; quo vero sanguis crassior est atque impurior, eo majori cum difficultate per debita colatoria, præsertim sub deficiente corporis motu & exercitatione animique pathematum intemperantia depuratur. Accedit in præsenti hoc casu, quod anno trigesimo quarto menses jam emanserint; unde mox presso pede primo nimia humorum in vasis accumulatio, & hanc postea cacochymia sequuta est, præsertim cum consueta venæ sectio fuerit omissa. Recte enim scribit PRIMEROSIUS *lib. III. de morb. mulier. cap. V. pag.* 176. *Mirum non est, mulieres, quibus in juventute menstrua suppressa fuerunt, tandem, si prava victus ratio accesserit, ætate ingravescente scorbuto affici.* Crebrior hujus affectionis recursus, me judice, non aliunde, quam a prava diæta debet deduci, quod fit, quando morbus ejusque caussa, quæ in hoc casu in vitio viscerum maxime sita, non integre fuit sublata & ægri istis rebus, à quibus morbus originem sumsit, quas inter prava victus ratio potissimum valet, rursus inhærent. Inprimis vero nostræ ægrotæ infensa admodum fuit, malumque de novo produxit impetuosus iracundiæ affectus. Hic enim primò per se sanguinem intensissime commovet, & febrilem quasi accessionem efficit, quæ cum magna vi humores ad exteriora propellit: dein sub ira ordinario biliosus humor magis commovetur, magnaque copia in intestina effunditur; unde inclinatio ad vomitum, oris amarities, nausea, constrictio sub scrobiculo cordis, & alia mala proveniunt. Si vero deinceps vitiosa bilis ipsi sanguini admiscetur, naturalem ejus crasin, quæ temperata esse debet, vehementer inquinat, & in fermentum quasi ac seminium morbosum convertit. Quod ad curandi methodum attinet, recte medicus à fortioribus, sive per sudorem, sive per alvum & urinam evacuantibus abstinuit, sed lenioribus tantum usus est remediis, quæ turbas non movent, nec malum exacerbant. Ego in ejusmodi casibus præmissa, si vasa turgeant, venæ sectione & præmissis lenioribus laxantibus sanguinemque depurantibus, summo cum fructu commendavi potum aquarum mineralium vel cum, vel sine lacte, conjuncta simul accurata diætæ victusque ratione, & elixir balsamico temperato post pastum sumto instituendum. Quod si vero occasio ejusmodi aquis utendi defuit, serum lactis caprini acidulatum, cum succo herbarum antiscorbuticarum mixtum & exaltatum ad mensem & ultra substituere jussi. Quod ad externa attinet, si vesiculæ fuerint apertæ, linimentum, quod alias contra ambusta celebratur & ex oleo lini, albumine ovorum, croco, cerussa & pauxillo sacchari saturni compositum est, provide applicari potest. Probe enim hoc loco notanda est cautela, inspersionem pulveris exsiccantis ex bolis & terreis confecti in talismodi cutis erosæ affectibus non semper adeo tutum ac fidum relinquere effectum, partim ob id, quod, gelatinoso illo succo glutinis in formam compacto, transpirationem penitus impediat, partim etiam, quod à tergo effluenti materiæ nullum permittat exitum; unde hæc conclusa & mora pejor reddita, ulterius serpendo subnexas partes corrodit.

OBSERVATIO II.

Fœmina triginta annorum vegeta, sanguine & succis plena, per longum abhinc tempus vitam egit sedentariam, & largiori ciborum, valde nutrientium fructuumque horæorum comestione admodum est delectata; nihil tamen unquam molestiæ inde persentiens. Interea quum aliquando graviori, eoque diuturno afficeretur mœrore, mox mensium fluxus, satis alioquin copiosus, succedebat parcior, noctes ducebantur insomnes, & inopinato in cruribus maculæ, instar manus latæ emergebant cœruleæ, imo paulo post universi corporis superficies pustulis suffundebatur rubicundis, sanguinem & acre serum stillantibus. Præter hæc, tota cutis squamosa supra modum erat sensibilis, adeo ut vel a levissimo auræ frigidioris afflatu summæ perciperentur anxietates, cum contra paulo calidius regimen ingentem excitabat pruritum. In artubus quoque noctu exquisiti sæviebant dolores, sub sudore plerumque ingravescentes: urina ad livorem & nigredinem accedens secedebat crassissima, ex ore fœtor exhalabat vix tolerabilis, & caro gingivarum relaxata putridoque squalore obsita nonnunquam sanguinem fundebat nigrum pessimeque olentem. Ego itaque in consilium adhibitus primo præscripsi decoctum ex radice chinæ, sarsaparill. rasura lign. sassafras, herba veron. & scordii confectum, cujus largam ægra copiam singulis diebus mane cum salis volatilis oleosi guttis sexaginta debuit adsumere, lenemque postea sudorem in lecto exspectare: ubi tamen ceu peculiare phænomenon attendendum est, quod a salis volatilis usu per duos tantum dies continuato, urina turbida cum sedimento mox in limpidam croceam fuerit mutata & postea, eodem medicamento vel parcius dato, vel plane seposito, statim turbulenta urinæ crassities redierit. Quæ cum animadverterem, hanc medicinam bis vel ter in die suasi repetendam, & interdum hujus loco spiritum salis & vitrioli dulcem substituendum. Ante decubitum ordinavi pulverem ex lapidib. cancror., cerussa antimonii, succino, cascarilla, nitro & cinnabari compositum, & bis in hebdomade pilulis polychrestis balsamicis, mercurio dulci remixtis alvinas sordes evacuandas statui. Nec me frustrata est hæc medendi methodus. Siquidem ægrota per mensem his medicamentis usa, subjuncto balneo, pristinæ sanitati ex voto fuit reddita.

Scorbutus pustularis in plethorica à nimio mœrore.

Epicrisis.

Præsens hic affectus scorburi pustularis nomen jure

jure meretur, optimeque teſtatum reddit, quanta ſanguinis impuritas ſaliumque excrementitiorum copia in atroci hoc morbo generetur; utpote non modo puſtulæ ulceroſæ, ſed & craſſa urinæ conſiſtentia omniaque reliqua ſymptomata exinde ſunt derivanda. Cauſa tam eximiæ ſanguinis dyſcraſiæ in impeditiori ſanguinis circuitu unice eſt reponenda, quem in noſtro quidem caſu præter plethoram, ſub victu opiparo & ſedentaria vita accumulatam, longior animi triſtitia induxit, quæ præ ceteris remorandæ ſanguinis circulationi & naturalibus ſordium inutilium ſe-& excretionibus ſupprimendis admodum velificatur: unde dein non poteſt non tanta humorum maſſa vappida corruptaque fieri, tantaque ſymptomatum ſyndrome adornari. Tam facilis autem & intra menſis ſpatium peracta hujus morbi ſanatio activiori naturæ robori, quo ægra pollebat, eſt tribuenda: ſemper enim facilius ſubjecta valentiora, in quibus motuum vigor adeſt, quam imbecilliora morbos tolerant & ſuperant. Ceterum attentione digna eſt ſalis volatilis oleoſi in acceleranda curatione energia, quam per urinæ mutationem præſtitit. Ita autem, me judice hujus effectus ratio videtur explicanda. In omni ſcorbutico malo naturalis ſanguinis ſpirituaſcentia, ab inteſtino ejus motu dependens, nimis eſt depreſſa; quam cum ejuſmodi medicamentum inſigniter erigit, putredinemque imminentem prohibet; non mirum eſſe debet, cur in depellenda lue ſcorbutica tam excellenter ſe gerat. Hinc quoque in aprico eſſe credo, ea omnia in ſcorbuto utiliſſima eſſe remedia, quæ ſale volatili turgida, ſanguini vigorem deperditum reſtituendo, putredinem arcent, ut fere ſunt ſic dicta antiſcorbutica, & nominatim cochlear. naſturt. beccab. rad. armoraciæ & hujus generis plura alia.

Observatio III.

Rheumatiſmus ſcorbuticus in ſene.

Vir ſexaginta annorum, conſtitutionis ſanguineæ, habitus corporis ſtrictioris, qui vitæ addictus ſedentariæ ſalſam duramque diætam valde habuit in deliciis, & externi caloris impatiens hactenus in locis degit frigidioribus, bis quotannis circa æquinoctia, licet non penitus omiſſa venæ ſectione, immodicam è naribus defluxionem, uſque ad animi interdum deliquium, per aliquot annos paſſus eſt. Superiori vero autumno, cum venti borealis regnabat intemperies, in nucha doloribus corripiebatur rheumaticis; quare medicus conſultus mixturam ordinabat diaphoreticam, ex tinctura antimonii tartariſata & ſpiritu C. C. ſuccinato compoſitam, quam non modo circa decubitum, ſed mane etiam in lecto, ad ſudorem movendum, pondere L. guttarum per aliquot dies propinabat; unde ſat larga ſudoris promanabat copia. Ad alvum, quæ adſtricta erat, aperiendam, pilulas Ruffi ad drachmam dimidiam pro doſi circa ſomni tempus tertio quovis die exhibebat. Non multo tamen poſt dolor iſte rheumaticus, in dorſum & hypochondria delapſus multas creabat flatulentias, & in pectore non minus, quam in dorſo multæ efflorescebant puſtulæ, acre ſerum fundentes; imo ſudor quoque, qui per noctem manabat, tam acris erat indolis, ut ipſam cutim non parum arroderet. His ita conſtitutis æger meam poſtulabat opem. Suaſi itaque, ut ſepoſita medicina ſudorifera, omiſſiſque pilulis purgantibus, ſerum lactis acidulum, cancrorum lapidibus correctum mane ad menſuram dimidiam calide, & à meridie eadem quantitate frigide biberet, circa ſomni autem tempus emulſionem, ex ſeminibus IV. frigidis, ſemineque papaveris cum aqua florum ſambuci, tiliæ, ceraſorum nigrorum, addita pulveris leniter diaphoretici & nitroſi portione, confectam ſumeret. Loco potus ordinarii commendavi decoctum ex rad. ſcorzoneræ, chinæ & raſura C. C. cum paſſulis; ad alvum vero leniter ducendam ſemel vel bis in hebdomade mannæ electæ uncias duas in ſero lactis capiendas & pro ventriculi robore firmando elixir meum viſcerale ad guttas LXX. poſt prandium adſumendum propinavi. Quibus omnibus per aliquod tempus continuatis optime convaluit.

Epicriſis.

Senex hic fuit plethoricus; & quoniam vitæ ſedentariæ nimium indulſit frigidoque aeri libentius, quam calidiori corpus non adeo bene veſtibus munitum obtulit, & cibis inſuper durioribus ſalſis ſtomachum obruit, tranſpiratio fuit impedita & humores ſpiſſiores redditi ſalſedineque imbuti rheumaticos procrearunt dolores; ſub quibus ordinario cutis magis ſolet conſtringi & liberior tranſpirationis ſucceſſus cohiberi. Poſtea vero, quum frequentiori validioris ſudoriferi uſu humores craſſi ac ſalſi nimium fuerunt commoti, acrimonia ſalina magis increvit, & intenſior facta puſtulas & eroſiones in cute excitavit; quod quidem in ætate ſenili, quæ ad impuritatem ſalino-ſcorbuticam præ ceteris omnibus proclivior exiſtit, facilius fieri potuit. Merito itaque juniores medici exinde hanc ſibi regulam practicam debent elicere: morbos ſeniles, qui potiſſimum ab humore viſcido ſalſo, & languentibus excretionibus proveniunt, minime fortioribus ſudoriferis vel purgantibus eſſe tractandos, ſed rectius longe ac tutius, ſi ventriculi robur id permittat, ſero lactis & decoctis temperantibus, non omiſſa ſufficienti corporis exercitatione, perſanandos.

Observatio IV.

Varia ſymptomata ſcorbutica cum metu fiſtulæ in ano.

Vir in cœlibatu vivens litteratus, quadraginta annorum, victui adſuetus opiparo, cereviſiæque conſiſtentiori, jam per viginti & plures annos de ardente totius corporis pruritu, de vertigine, membrorum laſſitudine, ſomno inquieto, prava ciborum digeſtione, de ſudore, minimum etiam corporis motum ſubſequente, ut & de exanthematibus purpuraceis, præſertim circa anum conſpicuis conqueſtus eſt. Interim quum aliquando nimio vini potui indulſiſſet, non modo omnia, quæ dicta ſunt, mala exaſperavit, ſed ſibi majora adhuc contraxit incommoda, ex quibus allegaſſe ſufficiat tubercula ani dolorifica, quæ ſub alvi exoneratione, ſordibus alvinis exitum præcludentes graviſſimas creabant moleſtias. His itaque ſuperandis ſuo ipſius auſu è vena pedis tuſa ingentem ſanguinis miſit copiam, idque hac methodo obtinuit, ut tumores iſti ſenſim paullatimque evaneſcerent. Aliquod vero tempus poſt cum denuo ſanguinem in venis cumulaſſet, non tantum ani ſphincterem, tactu mollem nova obſidebant tubercula, ſed & dolor tenſivus ac preſſorius circa oſſis ſacri regionem valde infeſtabat. In hoc rerum ſtatu quum inani mul-

multorum medicorum auſu ſe ſibi ipſe conſulere coactum videret, ex ſcriptis meis diæteticis, quæ diligens legebat, id cepit conſilii, ut omni vino & cerevifia ſepoſitis, miſſiſque in victu ſalſis & acidis cibis, aquam puram fontanam biberet. Qun conſilio per longius temporis ſpatium adhibito id commodi ſibi præſtitit æger, ut intra ſex menſium decurſum ab omnibus, quæ nominavimus, ſymptomatibus liber evaſerit; præter quod moleſtus ille pruritus, anique mollities & tumor cum æſtu & dolore preſſorio circa os ſacrum adhuc nonnunquam invaderet. Metu itaque fiſtulæ adductus meam implorabat opem; quam ego hocce ferebam conſilio, ut potum aquæ communis continuaret, interdum aquis mineralibus, vel ſero lactis uteretur, biſque vel ter in anno veoam pedis ſecandam præbeat & per menſes aliquot elixirii mei viſceralis uſum ſibi poſt prandium commendatum habeat. Quo inteſtini recti vitio ſuccurreretur, ſequentem aquam, quæ ad partem adfectam eluendam & a putredine defendendam præclari ſolet eſſe effectus, commendavi: Recipe myrrhæ elect. drachmas duas: coque leniter in aquæ ſpermatis ranar. unciis quatuor: colaturæ adde ſacchari ſaturni, lapidis medicamentoſi Crollii ana drachmam dimidiam. D. Et quum in ejuſmodi caſibus ſæpe eximio cum fructu præſcripſerim unguentum ex olei vitell. ovorum, unguenti de linaria ana uncia una, tutiæ præp. plumbi uſti ana drachma una, olei hyoſcyami guttis XV. conflatum, non dubitavi id ipſum pariter huic ægroto commendare, ut eodem partem indolentem ſæpe oblineret. Nec me fruſtrata eſt hæc methodus; ſiquidem inde ægrotus egregium ſenſit levamen, neque amplius de plena convaleſcentia deſperat.

Epicriſis.

Præſentem ægrotum inter ſcorbuticos eſſe numerandum, ex variis, quibus jam per decennium obnoxius fuit, pathematibus licet argumentari; utpote quæ ſingula ſcorbutico-ſalinam & viſcidam humorum diatheſin ſatis ſuperque produnt. Peculiare tamen & non omnibus ſimiliter proprium ſymptoma habendum eſt venarum hæmorrhoidalium intumeſcentia, quam ſibi æger lauto multumque ſanguinis ingenerante victu, vita ob litterarum ſtudia ſedentaria & omiſſis ſanguinis abundantis evacuationibus ſine dubio contraxit. Quod ſi enim à pleniori victu ſanguis ſubinde magis magiſque accumulatur, non poteſt non ſub motus defectu & languidiori excretionum ſucceſſu ſpiſſior evadere longeque difficilius per totum corpus, maxime vero per imi ventris viſcera circumagi; unde non modo in his, ſed etiam potiſſimum in vaſis hæmorrhoidalibus, ob difficiliorem a perpendiculo regreſſum, ſtagnat & denegato ibi exitu tubercula producit, quæ certo providam tam externam, quam internam poſtulant opem. Illam optime præſtant remedia a nobis ſupra præſcripta; hanc vero à diluentibus & acrimoniam ſanguinis temperantibus perbene licet exſpectare. Et profecto miranda eſt ſolius aquæ communis, vel minerali principio imbutæ in tali malo effectus, ut ideo veritati conſentanea deprehendantur, quæ ſuperiori §o. VIII. curationis de aqua excellentiſſimo ſcorbuticorum remedio fuſius docuimus.

Observatio V.

Vir generoſus, quadraginta annorum, habitus corporis carnoſi ac robuſti, temperamenti ad melancholicum accedentis, ante quindecim circiter annos Roſtochii ſtudiorum cauſa degens, ob diætam inſuetam & paulo craſſiorem, autumno in febrem incidit tertianam pertinaciorem; qua demum curara quum ad priſtinum vitæ genus, diætam nempe ſalſam & duriorem revertebatur, pathematibus hypochondriacis & conaminibus hæmorrhoidalibus, tempus & ordinem non ſervantibus correptus fuit. Mutato deinde vitæ genere ſedentario in magis mobile, diu ab iſtis moleſtiis vixit immunis, præterquam quod per vernum & autumnale tempus catarrhali faucium defluxione & tuſſi humida laboraverit. Quum vero aliquod tempus poſt vitæ motus experti animique affectibus, præſertim iræ plus juſto indulſiſſet, nec venam, uti alias ſueverat, tundere curaſſet, factum eſt, ut gravibus ſymptomatibus, ingenti languore & laſſitudine, doloribus artuum gravativis, nucham maxime noctu infeſtantibus, alvo adſtricta, quæ vix tertio die ſuum exſequebatur officium, plenaria adpetitus proſtratione, oris ſiccitate, vertiginoſa capitis debilitate, auriumque tinnitu adficeretur. *Affectio hypochondriaco-ſcorbutica cum variis ſymptomatibus.* Inter hæc pulſus erat languidus ac durus, urina pauca & rubicunda, & ſudor de noctu largiſſimus, fere colliquativus cum ingenti fœtore profundebatur. His accedebat memorabilis acerbi & quaſi ardentis doloris ſpecies, qui certum tantum locum, groſſi magnitudine circumſcriptum in lingua occupabat, certiſque intervallis, maxime ſi dolor in nucha ſilebar, ſuam habebat exacerbationem, ut ideo æger coactus anxie multorum medicorum imploraret opem, qui plerumque calidioribus ſtomachicis, acrioribus purgantibus, pulveribus nitroſis & diaphoreticis, a quibus ſemper largus manabat ſudor, ut & decoctis temperantibus & venæ brachii inciſione dirum hunc morbum oppugnabant quidem, ſed plane non mitigabant. Ego igitur in conſilium ſimul adhibitus ſuaſor fui, ut æger circa vernale tempus, corpore prius per infuſum mannatum a ſordibus purgato, fontem Selteranum mane ad menſuras prope duas, inter cibos vero pro potu ordinario ad menſuram dimidiam cum quarta vini Rhenani parte remixtam per aliquot ſeptimanas biberet, ſingulis diebus aliquot horas ante vel poſt paſtum ſub clementi cœlo motum corporis equitando inſtitueret, circa ſomni tempus pulverem præcipitantem leniter nitroſum, & inter prandium elixir meum balſamicum, cum ſpiritu cochleariæ ſaturato animatum ad LXXX. guttas adſumeret. Nec me fefellit hæc leniſſima curandi ratio, ut potius hiſce remediis per ſex circiter hebdomades adhibitis generoſus æger ab omnibus iſtis gravioribus ſymptomatibus ſenſim paullatimque fuerit liberatus.

Epicriſis.

Plura ſunt, quæ ex præfata morbi hiſtoria in uſum practicum poſſunt converti, quorum præcipua hic recenſere operæ erit pretium:

1) luculenter apparet, ex febre intermittente, vel alio quocunque morbo convaleſcentes, ſi poſthabitis bonæ diætæ regulis ſtatim majorem ciborum copiam ingerunt, in alios chronicos adfectus facile incidere. Ratio hæc eſſe videtur: quod

quod robore ventriculi & intestinorum destructo viribusque a pristino morbo consumtis nimia alimentorum copia non rite potest subigi & in bonum chylum converti; unde ingens cruditatum fit proventus, qui dein novis morbis & ingignendis & alendis causam materiemque suppeditat largissimam.

2) Addiscere licet, quod hypochondriaca adfectio in juventute contracta diu quidem silere, accedente tamen perversa diæta, vita motus experte, affectuumque intemperantia facilius possit resuscitari, quam quidem in iis, qui tali morbo nunquam laborarunt.

3) Illud quoque notatu dignum est momentum, quod rebellis scorbuticus morbus tam brevi temporis spatio tanta ceperit incrementa viresque adeo prostraverit, ut omnes fere functiones corporis inde læsæ apparuerint. Quod quidem in præsenti ægroto conceptu non adeo est difficile, cum sub statu corporis plethorico, excretionibus per alvum & cutim suppressis & continua adfectuum intemperie fieri aliter non potuit, quam ut tota sanguinis & humorum massa in dyscrasiam & impuritatem, sordibus excrementitiis salino-viscidis refertam brevi degeneraverit. Denique

4) & hoc observari meretur, quod scorbutica, acris causticæ indolis materia sæpenumero tantum certam corporis regionem, uti in præsenti casu certam linguæ partem, occupet vehementiusque affligat, non aliter, sicut fieri nonnunquam animadvertimus, quod in nonnullis molestus doloris, ardoris aut frigoris sensus definitam capitis portionem, e. g. sinciput, occiput, tempora &c. reliquis salvis infestet, vel etiam in oculis, nucha, tibiis suam exerceat tyrannidem. Ubi tamen perite & fundata ratione moneo, quod in ejusmodi doloribus topica, cujuscunque etiam sint generis, parum efficiant, imo potius obsint; nisi prius interius massa humorum sit correcta, & sanguinis cursu ad emunctoria, præsertim vero ad cutis cribrum restituto, corpus ab impuris succis liberatum: quod optime per corporis exercitationem, debitum aquarum mineralium usum, aliisque temperationibus remediis perbelle obtinetur.

Observatio VI.

Salivatio symptomatica scorbutica.

Vir quadraginta annos natus, habitu corporis spongiolo, qui apprime sanguinis & succorum accumulationi faver, donatus, ex loco, quo vini & cerevisiæ potui adsueverat cibisque crassioribus & fumo induratis usus fuerat, ad nos circa hiemem se contulit. Adpropinquante vere doloribus infestabatur rheumaticis cum febre junctis, quibus successu temporis appetitus prostratio, sputum copiosum, ardor & dolor in faucibus, tumor & pustulæ indolentes in lingua, quæ sponte apertæ carnem exedebant & cavitatem ibi ulcerosam efformabant, sese adsociarunt. Ad graviora hæc symptomata profliganda medicus interne sanguinem depurantia & exterius linimentum, ex spiritu vini, myrrha, mastiche, radice tormentillæ & mercurio præcipitato compositum, nec non pilulas mercuriales eo cum effectu ordinabat, ut brevi post non modo ulcus linguæ profundius serperet, sed & ingens pituitæ, pessime olentis copia ex ore sordido nigrisque dentibus obsito dies noctesque effunderetur; quæ omnia ægrum adeo cruciabant, ut nec solidi quicquam deglutire, nec loqui, nec etiam somnum capere valeret. Alius simul consulebatur medicus, qui non minus lignorum decoctis, lenioribus purgantibus, theriacalibus, sulphuratis, balsamicis & subadstringentibus tam internis quam externis vim morbi frangere conabatur: sed irrita erant omnia, ut potius non tantum per quatuor fere menses idem permaneret status, sed & postea omnia in pejus ruerent symptomata. Somnus enim aderat plane nullus, febris & anxietas præcordialis noctu majora sumebant incrementa viriumque robur magis magisque labascebat. Præterea urina per totum morbi decursum pauca erat & rubicunda cum sedimento laterini coloris, &, quod memoratu dignum est, si ulcus linguæ sub balsamicorum usu melius videbatur, mitiorque pituitæ per os fiebat ejectio, non modo præcordiorum anxietas, sed & dolor sinistri lateris, ubi ulcus erat, augebatur; cum contra, manante iterum materia sordida, interdum cum sanguine mixta, leniora apparebant symptomata. Materiæ ex lingua ejectæ permagna erat quantitas: siquidem circa finem morbi intra aliquot horas plus quam mensura exspuebatur. Nec denique reticendum est, quod demum in sinistro latere circa aurem glandula parotis cum dolore ac insigni duritie intumuerit; unde aucta indies virium dejectione auctoque febrili æstu miser ægrotus a morbo superatus aliquot hebdomades post diem obiit supremum.

Epicrisis.

In præsenti hoc casu inter alia notari meretur ulcerosa linguæ corruptio, quæ rarius quidem in libris medicorum occurrit, à me tamen sæpius iterumque observata est in ejusmodi hominibus, qui scorbutica humorum dyscrasia infecti dentes vacillantes, gingivas erosas cruentasque habuerunt, & inter masticandum inopinato quodam morsu linguam vel leviter lacerarunt. In his enim sicut ordinario sanguinis & humorum impetus ad caput præcipue est directus; ita hic, accedente quadam causa externa, facile potest augeri & sic certæ parti, e. g. linguæ haud leve vitium affricari: quod si quis vero tum mercurialia vel interne velit propinare, vel externe affectæ parti applicare, oleum camino plus addet, quam detrahet. Nam regulæ instar practicæ tenendum esse arbitror, mercurialis prosapiæ medicamenta, utcunque etiam præparata & adhibita in scorbuto tantum non semper maximo esse nocumento. Longe vero certius graviusque nocere solent in vitiis dentium & linguæ scorbuticis, quia sanguinis & lymphæ ad has partes affluxum, qui per se satis magnus est, augendo, plerumque malum gravissimum & vix ulla medicina superandum accersunt; idque eo magis, quoniam certa experientiæ fide constat, quod omnia linguæ, ceu partis spongiolæ continuoque salivæ affluxu madidæ ulcera difficilioris sint curationis, dum ibi exsiccantia & abstergentia penitus fere sua privantur energia. Quæ omnia igitur quum in præsentem ceciderint ægrotum, mirum esse non debet, cur morbo ferendo & vincendo impar factus animam efflaverit.

Observatio VII.

Scorbutus [illegible]

Vir quinquaginta annorum illustrissimus, habitus corporis spongiosi valdeque obesi, vitam agens

maxime infenſus. agens ſub lauta pleniorique diæta non tam ſedentariam, quam curis graviſſimis moleſtam, ante aliquot abhinc annos primum ſcorbuticis vexari cœpit pathematibus, ita ut gingivæ tumidæ ex facili ſanguinem funderent, dentes maxillæ ſiniſtræ vacillarent, & æger, quod notabile, farinæ linguam inſperſæ ſenſationem, præſertim poſt pinguium eſum perciperet, quæ loquelam quodammodo intercipere videbatur. Ad hæc igitur mala tollenda varia extrinſecus roborantia, adſtringentia & corruptioni reſiſtentia, ex internis vero decocta antiſcorbutica ſunt commendata; unde tumor quidem cum ſanguinis profluvio evanuit, ex dentibus vero vacillantibus materia quædam alba, ibidem collecta paullatim promanavit. Non ita multo poſt recurrit cruenta gingivarum ſiniſtri lateris intumeſcentia, & abſceſſus in anteriori maxillæ ſuperioris inciſore formatus ichoroſam fudit materiam, quæ cohibita ad maxillam dextram ſerpſit, ibique tumorem & dentium relaxationem induxit. His ita conſtitutis medici iterum externis roborantibus, balſamicis, & interne ſero lactis, cum cremore tartari & herbarum antiſcorbuticarum ſuccis parato moleſta hæc ſymptomata profligare contenderunt; nihilo tamen ſecius faſtidioſum materiæ viſcidæ, odore deſtitutæ ſtillicidium continuavit: quare ego conſultus, ſingulis probe ponderatis intellexi, fruſtraneum fore omne curationis negotium, niſi morbi fomes, quem in corpore hoc plethorico ciborum valde nutrientium uſus ſubminiſtrabat, perite ſubtraheretur. Suaſor itaque fui, ut illuſtriſſimus æger per menſem & ultra cura per abſtinentiam ſive inediam hoc modo uteretur: præmiſſa venæ ſectione, alvique ſordibus per infuſum vinoſum, ex rhabarbaro, radice ari, pimpinell. cichorei, agarico trochiſcato, corticibus aurant. & paſſulis confectum leniter evacuatis, in refracta portione carnes magis aſſatas, quam coctas panemque bis coctum debuit comedere, juſcula pinguiora aliaque nutrientia vitare, & potui ordinario decoctum ex raſura ligni ſaſſafras, lentiſci, rad. cichorei & pauxillo cinamomi ſubſtituere, idemque mane, ad lenem ſudorem movendum, calide in lecto haurire. Ad robur ventriculo conciliandum & bonum chylum ingenerandum commendavi elixir meum viſcerale balſamicum, finita menſa cum vino capiendum; externe vero conſultum duxi, ut à chirurgo artis perito dens affectus eradicaretur, & ad putredinem arcendam liquamen myrrhæ cum brodio cort. aurantiorum gingivis illineretur. Dentium vacillantium confirmationi proſpectum fuit eſſentia terræ catechu, cum eſſent. balſami Peruviani brodioque auran. permixta; & ut impetus humorum ad ſuperiora prohiberetur ſanguiniſque æqualis circuitus per caput promoveretur, ſpiritu nervino collum & tempora inungenda curavi. De eventu autem morbi hæc ſcire expediet. Evulſione dentis non opus fuiſſe comperi, ſed leniori tantum gingivarum ſcarificatione ordinatiſque remediis ex voto ægrum convaluiſſe.

Epicriſis.

Scorbutus hic modo fuit incipiens, & à nimia ſanguinis & ſuccorum abundantia, ſub pleno lautoque victu accumulata origioem duxit. Quod ſi enim homines ſanguineo phlegmatici, ſeu laxiori fibrarum ac vaſorum textura præditi multos nutrieotes cibos ingerunt, non poteſt non inde ſanguinis copia valde augeri, quæ vaſa ſupra modum diſtendendo, hæc imbecilliora reddit, debitoque fluida propellendi robore privat: unde ſanguinis ſpiſſitudo, & dein ſub languidiori excretionum ſucceſſu ejus impuritas; ex hac vero ipſa ſcorbutica lues oritur facillime. Si quis itaque ſcorbuto, a tali cauſa ſuborto, præſertim vero ſymptomaticæ gingivarum affectioni in præſenti hoc caſu recte velit ſuccurrere, parum profecto medicamentis internis, multoque minus externis proficiet, niſi ſuperabundantem ſuccorum copiam ſubtrahere, totumque fibrarum ſyſtema relaxatum roborare ſatagat: quod quidem in ejuſmodi ſubjectis ſanguineis & ſpongioſo corporis habitu donatis non ſolis ſanguinis miſſionibus, ſed melius longe tutiuſque curatione per inediam, quam ſupra docuimus, poteſt perfici. Hac enim per aliquod temporis ſpatium rite adhibita, ſuperflui humores exſiccantur & diſſipantur, fibræ nimis relaxatæ & a tono ſuo dejectæ roborantur & ad majorem conſtrictionem animantur, adeoque omnes ſe- & excretiones, cum naturalibus corporis functionibus ſuæ reſtituuntur integritati. Et certe, ſi dicere licet quod res eſt, ego in diuturno & nunc quinquaginta annos ſuperante artis exercitio ſumme rebellium nullaque medicina domandorum affectuum curationes per Dei gratiam ſola hac methodo diætetica abſolvi, imo præſertim peſſimi moris ulcera, fruſtra alias adhibitis tam internis quam externis remediis, ad ſanationem perduxi, ut ideo ſæpe valde miratus ſim, cur hæc eximia, licet domeſtica curandi methodus tam parvi a medicis habeatur, imo fere prorſus negligatur. Sed ita eſt, proh! dolor perverſa mortalium indoles, ut neglectis diæteticis paratuque facilioribus remediis ſola pretioſa & magnas laudes ſonantia medicamenta ſtulta cupiditate inhient.

OBSERVATIO VIII.

Haud ita pridem miles XXVI. annorum, corporis gracilioris ac proceri, facie pallidus, qui jam per quinquennium ulceribus pedum ſcorbuticis laboraverat, à militiæ præfecto ad me mittebatur, ut ſibi meum & conſilium & auxilium expeteret. *Ulcera ſcorbutica.* Ego itaque ſingulis, quæ ad morbi originem veramque indolem cognoſcendam pertinent, probe examinatis, deprehendebam, ab impuritate ſanguinis ſcorbutica omnia hactenus mala ortum incrementumque ſumſiſſe, & a longo abhinc tempore uſque eo duraſſe. Ulcera enim adhuc duo in malleolo pedis dextri erant aperta, in ſiniſtro autem pede cicatrices & bruni coloris maculæ ſatis latæ, ab ulceribus jam conſolidatis relictæ, conſpiciebantur, quæ valde dolebant, miſerumque ægrotum, de magna totius corporis laſſitudine, membrorum gravitate & vagis doloribus jam conquerentem mirum cruciabant. Medicamenta hactenus adhibita erant fere ſola externa, internis aut omiſſis, aut cum debito vitæ regimine non diu ſatis continuatis: quare ego cum ſanguinem depurantibus curationem inſtituendam ratus commendabam, ut impoſterum accuratiori vitæ victuſque ratione habita, corpus aliquot horas ante vel poſt prandium eundo aut equitando moveret, loco potus ordinarii decoctum ex raſura ligni ſaſſafras unciis quatuor, rad. glycyrrhizæ & cichorei ana uncia una confectum larga in quantitate tam calide, quam frigide biberet, & interpoſitu nonnunquam leniori laxante,

cibis,

cibis, quos parciori manu adſumere debebat, herbas antiſcorbuticas, ut ſunt cochlearia & naſturtium, inter coquendum adjiceret. Ex medicamentorum claſſe nihil obtuli, præter elixir proprietatis, cum menſtruo aquoſo paratum, debitaque ſpiritus cochleariæ, oleo probe eſſentificati portione remixtum, cujus LXXX. guttas ter in die capiebat. Externe ad ulcera adhuc manantia mundificanda & conſolidanda oleum vitell. ovorum, eſſentiæ ſuccini & myrrhæ nuptum commendabam, ſuperimpoſito emplaſtro Barbette ſaponato & camphorato, quod etiam alteri pedi applicandum curabam; & quidem hæc omnia tam felici ſucceſſu, ut poſt duorum menſium ſpatium æger me reviſens, non ſolum colore melior, viribuſque & corpore robuſtior videretur, ſed & ulcera ex voto ſanata fuerint.

Epicriſis.

Docet inprimis hæc morbi hiſtoria, quam parum in ſcorbuto curando ejuſque ſymptomatibus, uti ſunt ulcera, ſanandis externa remedia efficiant; niſi ſimul probe obſervatis vitæ victuſque regulis appropriata & correctioni humorum dicata interna conjungantur. Splendent autem hac inprimis virtute medicamenta ſic dicta antiſcorbutica, quæ ſale volatili ſulphureo turgida omnis generis excretiones promovent & amiſſum ſanguini balſamum reſtituendo, univerſam fluidorum maſſam egregie corrigunt, ut poſtea natura, vel paucis externis adjuta ſponte ejuſmodi ulcera perſanet. Deinde ex tam facili & intra breve tempus abſoluta curatione addiſcere licet, quantum medicus arte ſua poſſit præſtare, ſi ægros dictis obedientes, ætate juvenes firmiorique naturæ robore donatos obtinuerit, & quanta è contrario ſint impedimenta, ſi in pertinaces & ad genium ſuum viventes inciderit.

Plures obſervationes legi poſſunt in conſultat. & reſponſis med. *Sect. III. caſu CXIII. CXXIX CXLVII. CXLVIII. CXLIX. CLVIII. uſque CLVI.*

CAPUT II.

De ſphacelo à cauſa potiſſimum interna ejuſque curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Instituti ratio exponitur. NUllus affectus atrocior & crudelior, quam ſphacelus eſt, ubi nobis viventibus integræ corporis partes, ſubito putreſcentes moriuntur: eſtque hujus morbi tam ſæva & infeſta indoles, ut, ubi ſemel nidum ſuum elegit, pertinaciſſime inhæreat, & non tantum partem, cui inſider, mortificet, ſed citato pede progrediens primum vicinas partes corrumpat, mox totam machinam deſtruat vitaque privet. Quum vero pro diverſitate corporum & individuorum, pro varietate cauſarum, quæ vel externæ vel internæ ſunt, pro genii ſui magis vel minus maligni indole & ſymptomatum concurſu permultum variet, ſuoſque gradus habeat, tum neque eadem ſemper auxilia, neque eandem medendi tationem locum invenire poſſe in aprico eſt. Siquidem longe alia medendi via deſideratur, ubi a cauſa interna, ſeu prava humorum indole ac corruptione naſcitur, alia, quando humoribus integris, a violentia externa originem ducit. De utroque hoc loco agere conſtituimus.

§. II.

Definimus vero ſphacelum, quod ſit putredinoſa corruptio partis in corpore vivo, qua non modo ejus textura & ſtructura cum uſu & functione plane deſtruitur, ſed & reſtitutio in priſtinum ſtatum nunquam exſpectanda eſt. *Definitio.*

§. III.

Neque tantum partes externas muſculoſas, tendinoſas & nervoſas hic vitæ inſenſiſſimus morbus aggreditur, ſed potiſſimum etiam partes internas corporum, chronico diuturno, vel etiam brevi acuto affectu laborantium affligit, & lethiferum in ipſis effectum producit. Poſtquam enim noſtro tempore laudabilis ille diſſecandi corpora morbo exſtinctorum mos obtinuit, proxima interitus cauſa nunquam fere non in corruptione ſphaceloſa partis & viſceris cujuſdam principalis obſervatur, & conſpectui datur: quemadmodum in diſſertatione *de cauſa mortis in morbis* id ipſum fuſiore tractatione perſecuti ſumus. *Sphacelus corripit partes internas*

§. IV.

Occupat vero hoc malum frequentius partes externas, ſanguinis vivido influxu deſtitutas, tendinoſas, nervoſas & corporis extrema, ut manuum pedumque digitos, item ſcrotum, præſertim ſi corpora longiori morbo ſint emaciata, vel ſenio confecta. Frequentius quoque prehendit cachecticos, hydropicos, paralyticos, & ſcorbuticos, &c. qui ſanguinem impurum, partibuſque ſulphureo balſamicis orbatum, & humores ad corruptionem & vappeſcentiam pronos in vaſis alunt. Imo etiam facile ad oſſa tranſit, quæ fœtidiſſima ſæpius putrilagine conſumit, quando videlicer virulenta partium circumdatarum ſanies putriduſque ichor ad eorum intima penetrat. *… & externas.*

§. V.

Variis vero modis ſphacelus externis in partibus ſe manifeſtat, ita ut naturali colore & calore earum pereunte tactu frigidæ evadant, color rubicundus in lividum & nigrum ſucceſſu temporis mutetur, & in parte quoque proxima ambiente florida & vivida conſtitutio pereat, inque pallorem tranſeat. Maxime vero omnium in portione ſpecialiſſime affecta ſenſus tactus perit, ut nec profundas ſcarificationes nec inciſiones ægri ſentiant. Accedit porro ipſius partis tumida elevatio, quæ etiam in proxime ambientem partem ſe diffundit, eamque tumore afficit. Præterea, portio corrupta in diffluentem diſſolvitur putredinem, ſuamque conſiſtentiam plane amittit cum gravi & cadaveroſo fœtore nares feriente; quæ corruptio mox ulterius ſubito ſerpit, & partes circumjacentes ſimili labe inficit. Et quandocunque in parte ejuſmodi ſphacelata ſcarificatio, quam, uti dictum eſt, non ſentiunt ægroti, inſtituitur, ex vulnuſculis inflictis non ſincerus ſanguis, ſed ichoroſus cruentus humor, ob ſanguinem ibi ſubſiſtentem coagulatum *Sphaceli ſigna.*

tum effluit, cum stigmatibus nigris inter vulnuscula adparentibus.

§. VI.

Differentia à gangræna.

Quomodo vero sphacelus à gangræna differat, quibusque signis uterque affectus, multum inter se cognatus dignosci debeat, è re utique fore duco, ut paucis delibemus atque eruamus. Gangræna est extremus inflammationis gradus, quam, nisi rupta omni mora præsentissimas feramus suppetias, mox sequitur & comitatur partis corruptio, sive sphacelus. Hæc autem gangrænam in inflammata parte præsentem prænuntiant: quando coloris floridum, quod in inflammatione adfuit, exstinguitur, deinde dolor & pulsus arteriarum, ægro antea valde sensibilis, finita oondum morbida dispositione remittit; pars antea dura & renitens mollis fit, colore livida, sensu destituta, & cutis a carne facile sejungitur; sique digitis premitur, in profundum cedit, nec postea resiliendo revertitur: imo pustulæ quoque & vesicæ copiosæ in partis superficie apparent, quæ apertæ laticem acrem fundunt, nigredinemque subtus recondunt.

§. VII.

—oritur à causa interna & externa.

Verum enim vero, sphacelatio duplici modo, vel ex præcedente gangræna, vel sine ea nascitur. Illa plerumque a causa externa manifesta & violenta originem habet, videlicet a strictiori partis ligatura, dum sanguis post ligaturam non invenit libere remeandi vias, vel a vehementiori partis contusione, vel à læsione tendinis & nervi, & hinc orta dolorum atrocia: quod accidere solet sanis, vegetis, in vigore ætatis constitutis, sanguineque & viribus plenis. Atque hic sphacelus maxime acutus est, &, nisi mature convenientibus remediis succurratur, hominem celeriter è medio tollit. Altera sphaceli species, quæ potissimum à causa interna oritur, præter opinionem sponte emergit, maximeque familiaris est, ut supra innuimus, cachecticis, senibus, scorbuticis, quorum vasa humoribus in putridam corruptionem pronis scatent. Et hoc malum magis est chronicum, non celeriter vitam destruens, sed aliquoties satis diu affligit lentoque gradu interficit. CORNELIUS CELSUS *lib. V. cap. XXVI.* hanc sphaceli speciem caucri nomine, sed latius patente, describit, ita ut erysipelas, si in ulcus tendit, simul complectatur, adeoque diserte de ejus causis & genesi loquitur, ut clarissime pateat, non alium eum proposuisse, quam qui in corpore mali habitus sponte provenit.

§. VIII.

—causa proxima est sanguinis prava constitutio.

Hisce discussis sequitur, ut, quomodo dirum hoc vitium in partibus externis suboriatur, dispiciamus ac clare demonstremus. Jam satis, ut arbitror, ex physiologicis compertum est, uti totius corporis, sic quoque cujusvis partis vitam, vigorem, & à præsentanea corruptione præservationem omniumque functionum integritatem ab humorum vitalium libero & æquabili circuitus successu dependere. Tamdiu enim pars est viva & à corruptione immunis, quamdiu adhuc sanguineus latex singula ejus vasa & vascula æqualiter perluit. Sic paralyticorum membra, utut sensu & motu voluntario privata adhuc tameo vita frui dicuntur, quoniam vitalis adhuc purpura per illa ipsa fertur & per circulum revolvitur. Proinde uti mors totius corporis; ita etiam certæ cujusdam partis mortificatio à cessante & destructo sanguinis circulo dependet. Hoc enim sublato, crasis sanguinis & mixtio naturalis perit, fluidum à solido separatur, & ob moram particulæ sulphureæ mobiles subtiliores avolant, motuque intestino fermentativo unio varii generis partium dissolvitur; unde fœdissima emergit putrilago. Quando enim progressivus sanguinis motus desinit, protinus fluidum aereo-æthereum in sanguine contentum, pariter atque externum incumbens calore suo motum alienum internum seu intestinum inducit, qui texturam & vinculum, quo inter se gaudent partes, destruit; quoniam circularis ille motus utique præcipuum est naturæ instrumentum, quo corpus à putredine servatur, quo varii generis elementa sanguinem constituentia in intima mixtione & unione continentur. Quum vero liber ille fluidarum partium motus à solidorum firmitate, robore & vi cordis & vasorum systaltica elastica, cujus beneficio fluidæ impelluntur, propelluntur, progrediuntur, unice dependeat; hæc autem solidorum vis naturalis & motrix à sanguinis & succi nervosi bene constituti per minima vasa influxu sustenetur: facile patet, caussam sphacelationis, si à causa ioterna sit, potissimum in sanguine ejusque prava constitutione esse quærendam.

§. IX.

In quonam hæc consistat, ostenditur.

Io quonam vero laudabilis succorum vitalium ad vitam & sanitatem custodiendam necessaria constitutio consistat, jam breviter perquirendum erit. Sanguinem esse humorem non homogeneum, sed ex varii generis particulis, subtilioribus & crassioribus, terrestribus & aqueis, salinoque sulphureis oleosis pinguibus conflatum, &, si rite vitalibus præesse functionibus debeat, ad dulcem blandamque temperiem per intimam harum partium unionem redigi debere extra omnem dubitationis aleam positum esse existimo. Quod si igitur sanguis satis fluidus est, ut per subtilissimos canales se- & excretorios libere possit trajici, & a superfluis elementis separari, sanitas corporis comparatur, sive omnes partium ejus functiones integræ salvæque manent; ubi vero è contrario crassiores, mucidæ prædominium obtinent, tum per minima vascula libere non permeate, id est nec satis influere, nec satis effluere potest: unde subsistit, minima vasa obstruit, & alienam plane indolem acquirit, quod maxime fit io otiosis, senibus, cachecticis & scorbuticis, qua ratione facilis ad sphacelum fit dispositio & transitus.

§. X.

Causæ occasionales.

Quodcunque itaque sanguinem in minimis vasis coagulat, ejusque motum ac progressum impedit, id ad genesin sphaceli multum confert, apparet. Unde etiam videmus, quod a combustione modo graviori per ignem facta sanguis coagulatus haud infrequenter materiam sphaceli proximam suppeditet, vix aliam ob rationem, quam quod nimius ignis calor sanguinem coagulet ejusque fluxilitatem demat. Non dissimili modo ab intensiori gelu tempore hiberno in corporis extremitatibus diras, ejusmodi coagulationes & sphacelationes evenire videmus. Perquam enim notum est, sanguinem è vena missum brevi tempore à frigore in coagulum abire; sicut pariter haud facile quonquam fugiet,

per

per frigora irioera facientibus pedes, manus, nares, aures emori. Inprimis vero frigus partibus eryſipelate affectis, vel alia ex cauſa æſtuantibus infeſtum eſſe deprehenditur. Ita exemplum in EPHEMERID. *Dec. II. ann. III. p.* 145. item apud *Gregor.* HORSTIUM exſtat, quod manus febre ardente laborantis, in aquam frigidam demiſſa ſphacelata fuerit retracta. Idem fieri obſervamus à graviori vulneratione & contuſione, cum ſanguis extra vaſa poſitus & in potis retentus perfacile ſtagnat & reſolvitur. Qua de re plura exempla *Wilh. Fabricius* HILDANUS *libro de gangræna & ſphacelo* notavit.

§. XI.

Quæ cum mediatis amplius recenſentur. Tonum etiam fibrarum motricium ab humido nimis relaxatum & vivida vegetaque ſyſtole deſtitutum ad ſtagnationem & corruptionem ſanguinis ſphaceloſam multum facere, paralytici, cachectici, hydropici &c. ſatis abundeque reſtatum faciunt: quo etiam referre oportet præpoſteras eryſipelate & inflammatione affectarum partium curationes per cataplaſmata, emplaſtra refrigerantia, conſtringentia, vel nimis relaxantia pinguedinoſa. Quod vero ſcorbutici & ſenes, quorum ſanguis & humores cum ſcorbuticorum ſanguine multum habet affinitatis & ſimilitudinis, tam facile & citra cauſam externam præcedentem ad atrox hoc malum diſpoſiti ſint, ex jam adductis facile quiſquam poterit colligere; utpote eorum ſanguis & lympha ad ſpiſſitudinem & coagulum, præ ætate juniorum, facile inclinat, dum mobilioribus, benignioribus & balſamicis ſpirituoſis particulis orbatus, mucidus, craſſus, lentus & iners relinquitur: cui ſi poſtea accedit vel externum frigus, vel mœror animi, terror aut metus, vel etiam aër humido-frigidus, & aliud quodcunque externum relaxans, ut balnèum, ſubito & præter omnium opinionem diſpoſitio ad ſphacelum emergit. Neque omittenda eſt in ſenibus, præſertim ſcorbuticis ſiccior ac rigidior & vaſorum & fibrarum textura, dum interſtitia & pori magis coarctantur, ut non modo ſanguis & lympha difficilius per ea tranſeant, ſed & tonus partium ſolidarum, ob deficientem fluidi nervoſi & ſanguinei influxum, valde debilitetur; multo vero magis in extremitatibus pedum, ubi muſculoſæ partes minores & plures tendinoſæ ſunt, per quas ordinario ſanguis propter gravitatem deſcendens difficilius circumvolvitur.

§. XII.

Cauſæ non-naturales. Proximum jam eſt, ut etiam diſpiciamus, quomodo immoderatus & imprudens rerum nonnaturalium uſus ad ſphaceli productionem concurrere poſſit. Ex harum cenſu principem fere locum aër, multis effluviis vappidis & humidis refertus, & vi elaſtica orbatus ſibi vendicat, qualis eſt in locis humidioribus, habitationibus profundis, mari & fluviis, ſive paludibus propinquis, qui in genere omnium partium ſolidorum tonum ac robur relaxat, tranſpirationemque impedit, ut per cuius ſpiracula ſubtiliores putidæ ſalino-ſulphureæ partes non poſſint exhalare. Ex ciborum genere huc inprimis pertinent omnia, exceſſivis qualitatibus prædita, ut fere ſuor nimis dulcia, acida, ſalſa, fumo indurata, vel etiam nimis pinguia. Ex potulentis huc ſpectant vina acida, vel etiam nimius ſpiritus vini abuſus, quo fluidum temperatum ſubtile diſſipatur, craſſioribus partibus, quæ facile in coagulum abeunt, relictis.

Ex quo ſimul ratio patet, quare rebelles chronicæ paſſiones, ut ſcorbutus, hydrops, cachexia, & ſphacelus iſtis in locis, ubi familiariſſimus ſpiritus vini & liquorum ſpirituoſorum potus eſt, ſint frequentiſſimæ. Hiſce quando accedit imbecillior natura, quæ ſecundum CELSUM omnibus morbis patet, maximeque ſenibus communis eſt, item nimium otium, vel anxia animi cura, quæ omnem corpori & animo vigorem eripit; tum utique feneſtra ad tales morbos graviſſimos aperitur. Denique notabile eſt, ſæpius citra ullam cauſam externam occaſionalem, etiam ſine tumore & rubore conſpicuo, ſine febre præcedente, dolorem immaniſſimum oboriri & funeſtum ſphacelum ſubſequi, ut FERNELIUS *de abditis rerum cauſis lib. II. cap.* 15. teſtatur. Ita quoque HORSTIUS *lib. IX. obſ.* 25. animadvertit, ſphacelum in corpore cacochymico vi purgantis fortioris eſſe introductum.

§. XIII.

Prognoſtica licet ipſi tractationi hinc & inde ſint intermixta, placet tamen pauca ſpecialiora addere. Maxime autem omnium in prognoſi ferenda ad ipſum individuum ægrotans eſt reſpiciendum; quod ſi juvenile & activum eſt, majorem ſanationis ſpem promittit, quam ſegne, tardum & ſenile: & licet in juvenibus corruptio ſphaceloſa, præſertim ſi ex gangræna præcedente oborta fuerit, celeriores vehementioreſque faciat progreſſus, quam in ſenibus, ob majorem particularum tam ſulphurearum mobilium, quam humidarum ad putredinem aptiſſimarum copiam; tamen annotandum eſt, quod corruptæ partis à ſana ſeparatio, debitaque ſuppuratio ſub convenientium remediorum uſu in junioribus ob ſanguinem, quem præ ſenibus alunt, fluxiliorem & puriorem, & ob majus virium motuumque vitalium robur facilius ſuccedat. In genere vero notandum velim, quod nulla unquam portionis actu corruptæ exſpectanda ſit reſtitutio, ſed potius partis ſphacelatæ à ſana ſeceſſio deſideranda, quam in ſenilibus corporibus naturæ beneficio vix unquam contigiſſe memini. Ceterum, ſi gangræna vel ſphacelus ab extra provenit, longe citius & felicius ſanationem recipit, nec tam citato pede progreditur, dum ſanguis & humores balſamo ſuo genuino, quod putredinem arcet, adhuc ſcatent; ſecus autem fieri ſolet, ſi ab interna cauſa malum dependet, ubi longe periculoſior eſt ſtatus, nec tam brevi tempore humores poſſunt emendari. *Prognoſis.*

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Quum in omni morborum genere prudentis ſuoque officio ſatagentis medici ſit, ut pro ipſa conditione & diverſo morbi ſtatu convenientia adhibeat remedia, tum profecto in ſphacelo ſanando id ipſum obſervatu neceſſarium eſſe arbitror. Alia enim medendi via ineunda eſt, ſi totum membrum ſit emortuum, alia ſi para tantum necroſi laboret. Illud ſi incidit, amputatio unicum eſt remedium; hoc vero ubi evenit, ea adhibere decet medicamenta, quæ ſanguinem benignum reddunt, obſtructiones removent, & laudabilem ſanguinis influxum & refluxum in partem corruptioni proximam promovent, ut hac ratione quod ſanum eſt defendatur, emortuum facile ſeparetur, & laudabile pus, *Indicationes curatoriæ.*

quod optimum convaleſcentiæ ſignum præbet, generetur.

§. II.

Quænam externa putredinem arceant?

Quod ſi igitur indicium eſt, deſtructorium motum in affectis partibus vigere ulteriusque ſerpere, prima medici intentio eſſe debet, ut violentum hunc & naturæ infenſiſſimum motum, mortem & putredinem inducentem ſiſtat: quod quidem optime perficitur deobſtruentibus, balſamico roborante ſulphure & ſale penetrantiori inſtructis, utpote quæ ſanguini liberiorem curſum, partibus debitam tranſpirationem & materiæ ætheræ ſanguini incluſæ liberrimum itum reditumque concedunt, ut hac ratione putredo arceatur, & quod emortuum eſt, ſejungatur. Huic ſcopo ex voto ſatisfaciunt omnia ſale volatili oleoſo, acidum deſtruente imbuta vegetabilia, ut ruta, ſalvia, angelica, leviſticum, flores ſambuci, baccæ juniperi & ſalia volatilia urinoſa vel oleoſa, maximeque reſina illa ſubtiliſſima & penetrantiſſima camphora: quo etiam ſpectant ſale quodam alcalino fixo amaro imbuta, uti ſcordium, carduus benedictus, ariſtolochia rotunda, aloe, centaurium minus, abſynthium, item oleo balſamico turgida, ut myrrha, thus, maſtix, balſamum peruvianum; vel denique inciſoria vi agentia, ut ſal ammoniacum, lapis medicamentoſus Crollii, vitriolum martis & veneris, aqua calcis vivæ, cineres clavellati, vinum, ejuſque ſpiritus.

§. III.

Ex his paranda formula.

Poſſunt ex dictis apparari cataplaſmata & fotus, crebriuſque calide applicari, quæ partim incidendo & tonum partis roborando, partim putredinem arcendo, divinam afferunt opem. Mihi vero quaſi inſtar omnium hactenus in uſu fuerunt duo remedia, quorum primum ita ſe habet: Rec. rad. angelicæ, leviſtici, ana unciam unam, herbæ ſcordii, rutæ, cardui bened. ſalviæ ana manipul. I. myrrhæ, maſtich. ana drachm. ſex, ſalis ammon. unciam unam ſemis, virid. æris drachm. ſemis, alum. uſti drachm. III. Hæc invicem conciſa & contuſa coque in aquæ calcis vivæ, vini Franconici & ſpiritus vini camphorati partibus æqualibus. Alterum eſt ſolutio florum ſalis ammoniaci vitriolatorum in ſpiritu vini non rectificato, adjecta debita quantitate camphoræ. *Scarificationum uſus.* Quod ſi autem malum profundius in carnoſis partibus lateat, prius inſtitui debent ſcarificationes, ut non modo ſanguis in coagulum condenſatus & corruptus è membro laborante evacuetur, verum etiam, ut medicamenti vis ad ipſam labem propius pertingat. Et profecto inanis eſt nonnullorum metus, qui aëris acceſſum ad putrefactionem accelerandam contribuere exiſtimant; cum tamen facile poſſit cohiberi, ſi ſatis mature debitis adminiculis affectæ parti proſpiciatur.

§. IV.

Alexipharmaca interna conjungenda.

Hæcce remedia ſæpe præſtantiſſimam tulerunt opem, maxime ſi internis alexipharmacis & diaphoreticis, quæ ſanguinis mixturam in craſi & motu ſuo ſervant, liberumque tranſpirationis ſucceſſum adjuvant, rite fuerint ſecundata: cujus energiæ quam maxime eſſe deprehenduntur, liquor cornu cervi ſuccinatus, tinctura bezoardica media & volatilis, diaſcordium liquidum, ſpiritus bezoardicus Buſſii, eſſentia theriacalis, theriaca cœleſtis, & omnia ſalia volatilia oleoſa. Singula tamen hactenus enumerata interna remedia multis paraſangis antecellit, certiſſimoque effectu ceu euporiſton ſatis ſe comprobavit hæc quæ ſequitur formula. Accipe vini Rhenani optimi libram unam, ſucci cancrorum recentis uncias tres, theriacæ drachmas duas, lapidum cancrorum drachmas tres: blando calore hæc miſceantur & pro duplici doſi bibat ægrotans, obſervando ſimul debitum ac temperatum ſudoris regimen. Præterea ex alexipharmacis, noſtro ſcopo inſervientibus maxime eminent nitrum & camphora, quæ, ſi ita combinantur, ut ad drachmam unam nitri ſcrupulus dimidius camphoræ addatur, excellentiſſimum exſerunt effectum. Nitrum enim, ſanguinem & ſerum fluxile reddit, humorumque acredinem & febrilem æſtum temperando, balſamum ſanguinis conſervat; camphora vero effluviis ſuis tenuiſſimis ſalium morboſorum & particularum obſtruentium exhalationem promovet quam optime. Hæc tamen circa uſum horum remediorum tenenda velim, ut primo in paulo largiori & repetita doſi offerantur, quia præſens periculum præſentaneam ſanguinis emendationem urget; deinde ut, ſi à cauſa interna malum ſuccreverit, plus ipſis, quam externis omnibus fides habeatur.

§. V.

Separationis corrupti à ſano varii modi.

Hac methodo qui aggreditur gangrænam & ſphacelum, feliciter in ejus ſanatione procedit, & vel ulteriorem mali progreſſum impediet, vel partem putredine jam tactam, naturæ beneficio concurrente, reſtituet. Sanguine enim tam internis quam externis jam benigniori reddito, natura loco carnis emortuæ novam carnem progenerat: modo obſervetur, ut reſtituta jam in parte gangrænoſa ſanguinis circulatione, illud quod emortuum aut corruptum eſt, maxime ſi grandis ſit molis carneæque ſubſtantiæ, ope chirurgica prudenter ſeparetur & amoveatur. Varii autem varios ſeparationis modos in chirurgicis æque ac medicis libris oſtenderunt, quorum mentionem injicere juvabit. Nonnulli cauſticis corroſivis eandem peragere tentant, & ſcarificatione profundiori inter ſanam & mortuam partem facta pulverem ex arſenico inſpergunt, vel illum cum unguento ægyptiaco ſubactum applicant. Alii, ut POLEGRINUS, medicus Gallus, cujus meminit *Charas in pharmacop. reg. pag.* 293. butyrum antimonii cum corroſivo ſublimato remixtum in uſum trahunt; alii id oleo vitrioli vel ſalis, uti FABER *in chirurg. ſpagyr. pag.* 172. præſtare conantur, alii iterum actuali cauterio infectam partem inurunt. Denique recentiorum plurimi corruptum membrum enſe reſcindendum putant, ne pars ſincera trahatur, & ideo novacula, vel alio inſtrumento inciſorio quicquid peccat & corruptum eſt reſecant. At vero, ſi omnibus penſitatis, proferre debeam, quid ſentiam, ego certe poſtremum ſeparandi modum reliquis longe præferendum, maximeque adhibendum ſuadeo, ſi caro muſculoſa altius fuerit infecta. Hoc enim non modo totum illud, quod peccat, citius tollitur, ſed recidiva quoque egregie avertitur: ut taceam denique triſtia exempla, ubi cauſtica illa virulenta, ut arſenicum & mercurius ſublimatus, externe applicata penetranti acrimonia ſua in nervorum ſyſtemate ſæviſſima eaque funeſta concitarunt ſymptomata.

§. VI.

§. VI.

Quæ ante operationem ad facilitandam illam faciant.

Quod si igitur gangræna late proserpens contagio suo funus partis & inde corporis minatur, totumque membrum occupavit & enecavit, unicum & securissimum, licet miserum & crudele est remedium amputatio, seu exstirpatio partis. Quicquid enim ad vitam revocari nequit, optime a viva parte separatur, præsertim quum dubia spes desperata salute melior, longeque consultius sit, partem hominis, quam totum hominem funeri dare. Quo vero plenius de ipso resecandi modo constet; operæ pretium erit, ut, quæ ante, sub & post operationem observanda sint, breviter strictimque moneamus. Primo itaque, ut ordine procedamus, in quæstionem venit: quænam remedia ad facilitandam operationem interna propinari debeant; ubi sciendum est, desideratissimam afferre opem sic dicta confortantia, spirituosa analeptica, quæ blandis sulphureis partibus foeta vigorem sanguini & cordi addunt: qua virtute inprimis splendent aqua cinnamomi cum vino Hispanico confecta, aqua flor. aurantiorum, lilior. convallium alborum, rosarum, essentia ambræ, syrupus balsami Peruviani, spiritus volatilis oleosus cum oleo cort. citri recenti & cardamomi essentificatus; quæ invicem vel per se, vel cum vino Rhenano bono haustu exhibita egregie roborant. Confert quoque tali in casu commendare juscula bonæ notæ refectoria ex vino, jusculo carnis, vitello ovi, succo citri, saccharo & cinnamomo parata: multo vero certior erit effectus, si hæc analeptica cum alexipharmacis supra dictis commixta in convenienti dosi propinentur.

§. VII.

Operationis descriptio.

Ipsam sectionem quod attinet, implorato summi Numinis auxilio, ante omnia chirurgus prudens, pius, expertus & qui omnia ad hoc opus necessaria instrumenta in promtu habet, eligendus est. Dein detineatur patiens vel imponatur in scamnum conveniens, & chirurgus trahat cutem, musculos & carnem fortiter versus sanas partes, ut operatione peracta ossi denudato iterum obduci queant. Postea vinculo valido &, ne facile relaxetur, satis forti, non tamen adeo lato constringenda est cutis, partim ut atrox dolor in exstirpatione præcaveatur, partim ut enormis hæmorrhagia, quæ presso pede discissionem ampliorum vasorum subsequitur, impediatur. Et quamvis primum vincula non sine gravi dolore injiciantur, postmodum tamen omnes cruciatus, qui ex sectione oriuntur, leniunt & obtundunt, ut vix ullus doloris sensus percipiatur. Alii malunt, ut duo robustiores viri, præcipue in partibus carnosioribus fortiter manibus constringant. Locus, ubi applicatur ligatura, sit aliquot, vel duos tantum transversos digitos supra partem abscindendam, ne secta carne ligatura decidat. Prius autem quam sectio peragitur, filum atramento tinctum circumligandum est loco incidendo, qui ad minimum quatuor digitos transversos esse debet supra carnem emortuam atque corruptam; postea cultro falcato satis acuto cutis & caro musculosa ad os usque una sectione est separanda: quo peracto protinus musculi ab osse tam foras, quam intrinsecus, satis amplo tamen spatio sunt sejungendi, quo locus detur serræ, quæ satis acuta, ossibus a periostio bene purgatis applicanda & primo fibula, deinde tibia est abscindenda cito satis ac tuto, agilique dexteritate octo vel novem tractibus, hac adhibita cautela, ne nimio motu & concussione ægroto sæva obveniant mala. Et ubi in pede operatio suscipitur, pes bene est extendendus, ita tamen, ut paulatim ad intra inflexus teneatur, quo ambo ossa æqualiter serra possint præscindi.

§. VIII.

Quibus sanguis sisti debeat?

Peracta sectione, sanguinis profluvium sistendum, quod variis modis chirurgi præstare solent. Nonnulli, uti PARÆUS *in chirurg. lib. 1. cap. 20. & 22.* tenacula vel volsella vasa apprehendunt, acu transfigunt & obducto filo deligant; quoniam tamen arteriæ post sectionem breviores fiunt, & intra carnem se occultant, forcipe non commode possunt teneri, & ad deligationem extrahi: deinde cum ligaturæ arteriarum tempus & moram, quam ægri imbecillitas atque defectio raro permittit, requirunt, imo ipsum vinculum, quod ad sanguinis fluxum cohibendum fortiter stringi debet, quandoque arteriæ tunicas dissecat, tutius est, à tali modo abstinere. Nonnulli cauterio actuali, seu ferro ignito carnem adurentes fibras vasorum crispant & constringunt, sicque remoram sanguini injiciunt: quod quidem remedium improbare videtur HORNIUS *in microtechne*, quia tali cauterisatione crusta gignitur, quæ postea decidens novo sanguinis fluori ansam præbet; attamen, quoniam facillimum & securum est, in illis casibus, ubi mora periculum minatur, vel remedia styptica non ad manus sunt, item ubi corrupti quidpiam remanserit, omnino potest adhiberi. Alii stypticis tam solidis, quam liquidis, uti sunt vitriolum cyprium, solutio vitrioli albi, liquor stypticus Danicus ex alumine, vitriolo, oleo vitrioli & aceto paratus, item pulvis stypticus HILDANI &c. sanguinem compescere student: quam methodum etiam nos inprimis laudamus, eodemque fine potissimum & instar omnium caput mortuum vitrioli probe exustum ex mente HEURNII *in commentar. ad* HIPPOCRATIS *aphorism.* commendamus. Quod si autem compositum desideraretur, ita poterit confici: Rec. boli armen. uncias quatuor, sanguin. dracon., aluminis, terræ sigillatæ ana unciam unam semis, nuc. cupressæ, gallar. ana unciam unam, capit. mortui vitrioli uncias duas. M. F. pulvis. Ex liquidis, quæ facilius penetrando sanguini coagulum inducunt, omnibus palmam reddit dubiam liquor martis, quem oleum martis dicunt, quod ex capite mortuo florum salis ammoniaci martialium, aëri libero exposito per deliquescentiam emergit, & quovis styptico est præsentius. Imo quoque in levioribus læsionibus solus spiritus vini omni phlegmate orbatus locum invenire poterit. Modus autem applicandi styptica hic est. Turundæ insignes ex lino discerpto confectæ albumine ovi conquassato madefiunt & pulvere styptico consperguntur, vel liquori styptico immersæ ipsis vasis applicantur, quæ prout amplitudine differunt, diversas quoque magnitudine turundas exigunt.

§. IX.

Alii sanguinem sistendi & consolidandi modi.

Sedato sanguinis fluxu opus est, ut vincula stupefactiva removeantur, cutis remittenda, quæ os & bonam partem læsionis, imo nonnunquam totam contegit: dum enim pelle ista vasa conteguntur, partim & fluens sistitur sanguis, partim & consolidatio promovetur. Hoc fine Venetorum lictores, teste *Bartholom.* MAGGIO, qui facinoroso homini manum abscindere de-

debent, pellem ad superiora trahunt, post amputationem vero illico laxant & diligenter circa juncturam consuunt, vulnerique ventrem gallinæ morientis adhibent. Quod quidem à GALENI sententia *lib. 5. method.* non abhorret, ubi *sanguinis fluxum ex propria cutis superpositione refrenari* perhibet. In Belgio hic modus admodum est familiaris & multiplici usu comprobatus: nimirum tibia secta musculus gastrocnemius, vel ejus portio adhuc salva non abscinditur, sed à reliqua parte separatur, qua deinde membrum sauciatum obvolvitur, & sic brevi tempore sanatio absolvitur. Imposito postea pulvinari linteo albumine madefacto ad replendam cavitatem, vesica bubula satis fortis & aquæ calidæ prius immersa toti trunco obducitur, donec hæmorrhagiæ metus transiverit. Tertio vel quarto die remota ligatura iterum pulvis stypticus cum albumine mixtus imponendus, operaque danda est, ut indurata & inglutinata emolliantur & eschara decidat: ad quod egregie facit digestivum ex melle, terebinth. pulv. aristoloch. irid. florent. thure & spiritu vini paratum. Eschara delapsa vel filo vulneris os latis futuris constringendum, vel per emplastra cutis attrahenda: Luxurians & spongiosa caro coercenda est insperso pulvere radicis ireos & aluminis usti. Tandem cicatrix emplastro diapalmæ, item de cerussa, nec non unguento desiccante rubro inducenda est.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa scarificationes. Quod si ad meliorem remediorum externorum in gangræna operationem scarificationum, est indicatio, cavendum est, ne ipsæ in partibus tendinosis, manuum pedumque digitis, vel ubi maximus adhuc æstus cum rubore conspicitur, instituantur. Sed longe felicius id fit in partibus carnosis jam corruptis, vel corruptioni proximis: in his enim scarificationes, vel etiam profundiores commode inveniunt locum. Et sane mirandum est, post scarificationem peractam in partibus valde tumentibus illico detumescentiam sensibilem cum flatuum emissione deprehendi, luculento indicio, non tantum infarctum humorem, sed & expansivam elasticam vim grandiores hos tumores gignere.

§. II.

Circa interna si scorbutus &c. concurrit. Varia à nobis commendata sunt interna alexipharmaca & diaphoretica, quæ in malo, præsertim à causa interna orto mitigando non parum præstant utilitatis. Si quando vero simul scorbutica labes concurrit, specifica admisceantur antiscorbutica; & si lues gallica originem malo & sustentationem suppeditet, remedia huic morbo accommodata in usum trahere expediet.

§. III.

Circa amputationem quæ consideranda. Prius quam amputatio membrorum sphacelo infectorum suscipitur, varia probe consideranda erunt momenta. Ante omnia vero deliberandum est, an sine vitæ periculo exstirpatio partis fieri queat? Quod si enim tales partes sphacelus adoritur, quæ aut non commode deligari possunt, aut amplioribus arteriis & venis instructæ magnam sanguinis viriumque sub sectione faciunt profusionem, satius intermittitur. Deinde examinandum est, an vires ægri consentiant? Vires enim, quæ vitæ conservatrices sunt, merito in subsidium vocari debent, quia metus, terror, dolor, hæmorrhagia, adhuc majorem earum inferunt jacturam. Ubi itaque vires ex vehementia morbi jam succumbunt, pulsus arteriarum debiles micant, & defectio animi jam præsens, vel metuenda est, ibi cautissime cum auxilio hoc crudeli mercari oportet.

§. IV.

Plurimi ex vulgo chirurgorum & medicorum ad præcavendos dolores in operatione metuendos opiata, vel in dupla dosi propinant, sed iniquo sane ausu pessimoque effectu. *Circa opiata.* Nam ordinaria opiatorum remedia non modo atrociam dolorum vix avertunt, uti sæpenumero observare mihi licuit, verum etiam, si in excessiva quantitate offeruntur, metum injiciunt, ne sopitos ligatosque spiritus somnus sequatur sempiternus. Deinde opiata, dum sulphure suo vaporoso liquidi nervorum tenuissimi activitatem & elaterem obtundunt, vires destruunt, &, quo minus venenum gangrænosum foras propelli possit, efficiunt. Idem tenendum arbitror circa usum opii post operationem peractam, de cujus noxa HORSTIUS *lib. IX. obs. 20.* notabile, sed tragicum refert exemplum. Quæ cum ita sint, nos in utroque casu usum narcoticorum penitus damnamus, longeque rectius ac securius remedia supra præscripta analeptica temperata commendamus.

§. V.

Circa locum, in quo operatio celebranda sit, variæ inter auctores vigent controversiæ. *Circa locum, ubi operatio instituenda.* Multi in articulo amputationem instituere suadent, quoniam ibi nec hæmorrhagia metuenda, nec ossium fit nudatio. Verum enim vero, non desunt prægnantes rationes, quæ contrarium magis suadent. In articulis enim ossium junctura non tam promte invenitur, nec cicatrix facile inducitur; imo etiam malum non semper in articulo, sed sæpius in medio membri hæret, ideoque tam altam resectionem raro poscit. Aliter autem res sese habet, si digiti articulus est rescindendus, quod optime in juncturis, & quidem forcipe peragendum est. Porro, altera oritur quæstio, utrum in parte sana, an emortua operari liceat? Nonnulli quidem, uti sunt GALENUS *lib. 2. de curandi rat. cap. 9.* VIGO *lib. IV. chir. cap. 7.* FALLOPIUS & AQUAPENDENS &c. in emortua parte, qua sanam partem vicinam attingit, id fieri debere contendunt, & ita incidendum membrum sanum statuunt, ut aliquid corrupti remaneat, quia tunc minor dolor & minor quoque hæmorrhagia pertimescenda esset. At vero, consilium hoc periculosum videtur, quoniam malum illud, quod relinquitur, ex facili se multiplicat, sensim obrepit & ulterius inficit. Rectius itaque judicat, sibique peritissimorum chirurgorum adsensum conciliavit CELSUS *lib. VII. cap. 34.* in hunc modum: *inter sanam vitiatamque partem incidenda scalpello caro usque ad os est, sic ut neque contra ipsum articulum id fiat, & potius ex sana parte aliquid excindatur, quam de ægra aliquid relinquatur.* Regula tamen exceptionem patitur in tibia; in qua si sphacelus sit supra malleolos, prope genu præcisio est facienda: quod enim relinquitur frustum, nullum usum, sed magnum potius incommodum ægro affert, dum ligneo crure ipso utendum sit, & pars otiosa in posteriora vergat.

In

In brachio tantum conservetur, quantum commode alligandæ & aptandæ manui ex metallo confectæ sufficit. In pedum manuumque digitis, ut diximus, in articulo id ipsum fieri debet, ubi nervi & tendines incisi sursum attrahuntur & carne obteguntur.

§. VI.

Circa operationem ipsam.

Ad feliciorem operationis successum hæc observandæ sunt cautelæ. Primo omnium chirurgus debet cavere, ne exponendo instrumenta, timorem ægroto incutiat: novi enim plures panico quasi terrore sic correptos & pœne exanimatos. Deinde, nec vacuo stomacho, nec nimis repleto aggredienda res est; quoniam ille sæpe molestam accersit syncopen, hic sæpe causa est, ut cibus propter agitationem corrumpatur: tutius tamen suscipitur horis matutinis quam pomeridianis. Postea, denudatæ partes & ossa non diu aëri sunt exponenda, ne hic conglutinationem impediat, & corruptionem nigredinemque ossi inducat. Neque minus post operationem insistendum est remediis internis refocillantibus & alexipharmacis temperatioribus: quo nomine inprimis mixturam, quæ ex vino, oculis cancr. aqua cinnamomi, melissæ, cort. citri, nucistæ & paucis theriacæ cœlestis granis constat, commendare lubet. Denique ad crustæ, vel medicamentis, vel ignito ferro inductæ à carne resolutionem non properandum est, ne inde profluvium sanguinis denuo prorumpat. Quum autem putredo cessaverit, nec amplius sanguinis profusio metuenda fuerit, ea, quæ crustam detrahunt, applicanda sunt. Et ubi post crustæ casum, adhuc inflammatio adest, unguentum diapompholygos, omissis omnibus calidis & acrioribus, adhibere convenit.

§. VII.

Circa symptomatum tractationem.

Tandem de symptomatibus operationem subsequentibus, qualia sunt syncope, hæmorrhagia, febris inflammatoria cum phrenitide, delirio, & de novo gangræna & sphacelus, pauca adjicere expedit. Syncope, quæ potissimum timori & terrori, nimiæque sanguinis profusioni debetur, vel in sphacelo à causa interna nato propter malignitatem, liquidum nervorum tenuissimum inquinantem oritur, & sæpe sudorem frigidum fœtidumque comitem habet, analeptica & alia excitantia requirit, quorum seriem longius hic recensere supervacaneum erit. Si hæmorrhagiæ, ut facile fit, de novo repetunt, videndum est, ne æger multum se commoveat, sternutet, vociferetur, tussiat, aut corpus culcitris multum oneret, vel aliis sanguinem commoventibus utatur; imo quoque ipsi dormienti semper vigilans adsit minister, qui cuncta observet. Neque tamen semper necesse est, ut ad talem hæmorrhagiam supprimendam prior admoveatur adparatus, sed tantum aqua frigida inspersa, stuppis cum pulveribus stypticis &c, si vires id permittunt, venæ sectione in parte opposita tentandum est, an cohiberi possit. Illud autem maxime meretur observationem, non solum post graviores membrorum contusiones, verum etiam post illorum amputationem frequentem narium contingere hæmorrhagiam; quæ, me judice, à sanguinis circulatione, ex arteriis in venas non rite procedente derivanda est. Magna enim arteria vel amputata, vel parte ejus ligata & obstructa, necessario sanguis, qui partem emortuam & detruncatam transiret, & per venam reverteretur, ad alias partes per arterias magno cum impetu ruit & qua data apertura effluit. Hinc optime annotavit HILDANUS *lib. de dysent. cap.* I. quod sanguinea dysenteria in iis, quibus membrum aliquod abscissum est, ex eadem causa proveniat. Febris inflammatoria, quæ propter sanguinis & seri stasin & corruptionem omnibus graviter vulneratis jungi solet, iis remediis debet tractari, quæ suo loco cum debitis cautelis in medicina hac systematica indicavimus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Sphacelus in pede à causa interna.

Vir generosissimus LI. annorum, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, qui juventutem vitæ militari addictus inter multas molestias, labores, varietatesque in castris præcipue Hungaricis ita consumseras, ut nullo incommodo valetudinis affligeretur; quum abdicato illo vitæ genere, canonicatu sat pingui, licet in loco paludinoso gaudens, commodius viveret, incepit arthritide laborare, ad quam accepisse dispositionem à parentibus videtur. In victu delectabatur fumo induratis & salsa muria conditis, nec non supra modum dulcibus. Vino multum antea usus nunc videbatur non carere posse: imo etiam veneris usu, animique affectuum intemperantia excedebat. Mature confugiebat ad usum fontium, bibitque Carolinas calidas & Toeplicense balneum adhibuit. Accidit autem 1715. ut eo ipse tempore pedem ligno allideret, leviterque vulneraret. Contemnebatur læsio. Sed altero die, cum ex loco calidiori ad humidum concederet, febrilia symptomata emicabant, vulnus inflammabatur, mox sphacelo obsidebatur. Parebat tamen tunc morbus auxiliis, ut post septimum mensem vulnus persanaretur. Anno sequente 1716. vir illustris per plures menses catarrhis, ventriculi debilitate, soda, intestinorum inflationibus & variis capitis molestiis vexatus tandem ad fontis Egrani usum accedebat. Potaverat jam octo diebus sine incommodo. Sed quum tibialia aliquando detraheret servus, illud madere deprehendebat. Pes examinabatur, qui inter digitum quartum & quintum levem quandam erosionem prodebat, sine ullo dolore. Post aliquot dies totus quartus digitus à colore naturali descivebat. Advocatus chirurgus, post multa adhibita, officula sine sensu eximebat, tandem totum digitum, tanquam emortuum exstirpabat. Serpebat corruptio sub tota planta ad calcem: accedebat febris vulneraria vehemens & glandularum inguinalium tumor. Tali rerum statu consilium expetebatur nostrum; mittebatur consilium, quo interna & externa præsidia ostendebantur. Sed ipsemet æger celerrime se huc è Variscorum finibus advehendum curabat, ut propius ipsi adsisterem. Adventabat satis misero statu, febri valde vexatus, viribus autem omnino fractis, appetitu amisso, somno fere nullo. Alvus diu clausa clystere subducebatur, unde meliuscule haberi cœpit. Adhibebantur duo periti chirurgi, qui ex præscripto meo adhibebant remedia externa. Ipsemet pugnavi internis, quibus vires sustentarentur & humores depurarentur. Diæta recte constituebatur: in prandio optimi vini Hungarici, vel veteris Rhenani portiuncula præbebatur, post cœnam essentia auranrio-

tum ex corticibus recentibus parata. Mane infuſo utebatur theiformi, in quo decem guttas balſami noſtri liquidi, quod etiam inter prandium offerebatur, capiebat. Subinde præbebatur pulvis bezoardicus nitroſus cum cinnabaris pauxillo remixtus, ſæpe etiam pilulæ noſtræ balſamicæ exhibebantur. Mirum quam cadaveroſum odorem primis his diebus exſpitabat æger, quoties vel leviter inſudabat. Glandulis inguinalibus imponebatur emplaſtrum ex cepis aſſis, veneto ſapone, farina fœni Græci, cera, reſina.

Pedis ulcus tale erat, quum adveniret. A digito quarto pedis dextri per plantam excurrebat cavitas ad talum protenſa. Circa utrumque malleolum rubor erat, jam ad livorem tendens, juncto non magno tumore. Gangrænam lentam & ſegniorem, non podagræ, ut ægrotus putabat ſignificationem hanc fuiſſe, poſt aliquot dies cognoſcebatur, quippe ſphacelus maniſeſtis ſignis ſeſe prodebat, ut inciſione corruptæ partis opus eſſet. Inciſus locus replebatur carptis linteis imbutis liquore ex ſpiritu vini puriſſimo, cum cujus uncia una duæ drachmæ olei caryophyllorum puri & genuini erant mixtæ. Hoc uno præſidio externo poſt aliquot dies omnino auferebatur putredinis progreſſus, & corruptum blande facileque ſecedebat. Quum ſeceſſio illa facta eſſet, magnitudo diffuſæ prius corruptionis demum cognoſcebatur, quæ ſuper malleolos ad palmæ longitudinem adſcenderat, ſic ut facile poſſet anterior manus inter tendinem magnum, qui chorda Achillis audit, & oſſa tibiæ intrudi. Seceſſerant enim præter cutem tendines multorum muſculorum per hanc regionem progreſſi, ut peronæi tam antici, quam poſtici, nervi etiam multi, quorum aliquis, in quo corruptio ad ſuperiora ſerpebat, non ſine dolore excidi in ſana parte debebat. Planta, quoniam ſubter eam cavitas decurrebat, inciſione longa uſque ad digiti quarti locum debebat incidi, ut mundificantia melius poſſent adhiberi. Oſſa ſic ſatis libera manſerant, præter partem calcanei, quæ aliquid paſſa erat, & ſatis tarde cariem ſuam demittebat.

Quum corruptio jam conſtitiſſet & emendata eſſet, prædicto liquori adjiciebatur balſamus Peruvianus; tandemque ad extracta vulnetaria & myrrhæ ſuccinique eſſentias veniebatur. Sed caro, quæ primum enaſcebatur, hebes erat, donec proventus ejus ex illis partibus, quorum nervi remanſerant, ad claudendum tandem magnum hoc ulcus feliciter & ex voto ſuccedebat. Atque ſic vir ille plene convaluit, ut non ſolum pedibus ſuis inſiſtere, ſed deambulare, quin ſcalas adſcendere valeret. Atque hoc ſtatu per triennium duravit; ubi factum eſt, ut incommoda tempeſtate moleſtum iter ſuſciperet, & in priſtinum malum, cui nunc lethalia ſymptomata accedebant, relaberetur.

Epicriſis.

Affectus ille gravis, quo æger afflictus fuit, ſpecies ſphaceli chronici eſt, qui Celso cancri nomine venit, & à cauſa potiſſimum interna ſuam petit originem. Videamus jam, quænam in generoſo patiente ad hujus geneſin multum contulerint. Deprehendimus autem, ipſum inter ſtrenuos militiæ labores commode degiſſe; hoc autem vitæ genere in quietius mutato, arthriticis infeſtatum eſſe cruciatibus, cum pancratice cœpit vivere, & ob appetentiam vegetiorem alimenta non modo copioſiora, ſed & temperiei humorum incongrua, nimis dulcia, ſalſa, acida, fumo indurata, adſumſit, & vinum quoque meracum copioſius ingeſſit. Maximum autem pondus attulerunt animi graviores & diutius affligentes perturbationes, quarum impetu nihil valentius eſt, ad motuum vitalium œconomiam turbandam, ad digeſtionis & chylificationis negotium pervertendum, & ad ſanguinis & humorum maſſam corrumpendam. Nec aëris vitium reticeri debet, qui illo loco, ubi vir generoſus à multis annis domicilium fixit, copioſis aquis, lentiſſime decurrentibus & multis ſpatiis per totum annum ſtagnantibus cinctus eſt. Doloribus arthriticis, ad quos diſpoſitionem à parentibus accepit, fuit correptus, quia debilitate generis nervoſi nativa quaſi laboravit. Aquarum mineralium uſu magis læſus, quam adjutus fuit, forſan intempeſtivo & non ſatis circumſpecto uſu. Plura enim novimus exempla, ubi quidam vel natura, vel morbo aliaque cauſa, ut ſenio debilitati, non ſub debita præparatione, aut non conveniente regimine mineralibus fontibus uſi fuerunt, & gravem noxam, imo artuum ſphacelationem incurrerunt. Nam aquarum multo potu ſpirituoſæ in ſanguine partes, quæ pauciores jam ſunt, diſſipantur: unde vi ſyſtaltica motrice, quæ fluida debet impellere & in circulum agere, imminuta ſtagnationes humorum, quæ in corruptionem abeunt, in remotis maxime partibus, ubi fluidorum progreſſio ſemper tardius procedit, contingunt. Noſtri ægri pes leviter vulnerabatur cum modica contuſione, & poſtero die, ubi movebatur corpus cœlo ſereno & æſtuoſo ad locum humidum, horror febrilis cum ſubſequente calore inſigni corripiebat: qualis febris ſpecies ad eryſipelaceam referri debet, quæ arthriticis & podagricis valde eſt frequens atque ſolennis, & juxta Celsum *lib. V. cap. 26.* magis pernicioſa, ſi levi vulnerationi ſupervenit. Teſtatur enim de copia materiæ peccantis, quæ hunc motum febrilem excitat: quam etiam exinde judicare poſſumus, quia patiens catarrhis, imbecillitate ventriculi, ſoda, flatulentiis & variis caput adfligentibus malis per aliquot continuos menſes fuit afflictus, antequam ultimo ad fontium uſum pergeret & loco ſperatæ ſanitatis tantam calamitatem reportaret. Hanc febrem eryſipelaceam utroque tempore paſſus eſt generoſus ægrotus; ſed in poſteriore morbo inſignis rubedo fuit in utroque latere cruris inferioris. Gangrænam hanc fuiſſe, eventus docuit, ſed admodum ſegnem & lentam, qualis à cauſa interna, ex ingenti humorum impuritate, ſine ſenſibili dolore, oriri ſolet. Hujus generis exempla videri poſſunt apud Dodonæum *medicinal. obſerv. 30. 33. & 37.* His à *Dodonæo* notatis adjicere poſſumus Eugaleni obſervationes, qui *pag.* 125. in medium affert ſenem ſupra ſeptuagenarium, longa mœſtitia conſumtum, in quo vulneratio pedis ſimul ac ſemel à puſtula levi incipiebat ſine præcedente dolore, inflammatione vel febre, & per duodecim hebdomades ſerpendo tandem interfecit. Apud eundem auctorem videre licet plures hiſtorias eorum, qui ulcera gangrænoſa & ſenſim emorientia ſine dolore habuerunt. Quod etiam Paul. Barbette *in ſua chirurgia* annotavit, ubi recte meminit, ſi ex ſcorbuto ſphacelus poſt maculas ſubnigras oriatur, partis ſtuporem & tandem mortificationem ſine ullo dolore

lore ſuccedere. Denique quod in noſtro ægro corruptio longius ad vicinas partes diffuſa fuerit, id mea quidem ſententia factum eſt, quod nervi ac tendines copioſius in extrema pedis parte concurrunt, qui ſubtiliſſimo fluido, quod a cerebro ad ipſos influit, orbati, quam facile labem ulterius ſerpentem ſuſcipiunt.

In curatione allaboratum fuit, ne gangrænoſa corruptio ulterius propagaretur, ſed id quod jam corruptum, à ſano diſcederet. Erat ad compeſcendam putredinem celeri & efficaci auxilio opus, quod ex voto attulit ſpiritus vini optime rectificatus, balſamica & longe penetrante virtute olei caryophyllorum non adulterari imbutus. Interne ex medicamentis roborantibus, putredini reſiſtentibus, & quæ ſimul transpirationem promovent, ad meliorem externorum operationem balſamum noſtrum liquidum, ex præſtantiſſimis & puris oleis nervinis cephalicis, cum ſpirituoſo vehiculo maritatis conſtans, fuit exhibitum; quod medicamentum nervoſo generi amiciſſimum viribuſque roborandis aptiſſimum corruptioni humorum ulteriori non modo reſiſtit, ſed & circulationem ſanguinis, ſub qua ſordium putridarum mediante tranſpiratione fit excretio, promtiorem efficit. Haud diſſimili virtute etiam bezoardici pulveres, qui ex diaphoreticis fixis cum refracta doſi nitri & camphoræ remixtis conflati ſunt, ſplendere ſolent. Ex alimentis pauciora oblata ſunt, ſed digeſtu & in chylum redactu facillima: impura enim corpora quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Conceſſus etiam fuit vini Rhenani generoſi veteris ad vires collapſas reſtituendas hauſtus. Pulchre enim Celsus *lib. V. cap.* 26. de præſenti affectu monuit: *præcipue in hoc caſu petendum non à medicamentis ſolum, ſed etiam à victus ratione præſidium eſt.* Præter hæc, locus ſphacelatus à mortua carne & reliquis corruptis partibus eodem externo remedio liberatus eſt, quo putredinis vis fuit infracta; niſi quod balſamo Peruviano & aliquibus extractis vulnerariis fuerit temperatum eo fine, ut leniora hæc & ex parte emollientia fibrarum ſemi corruptarum reſolutionem & ſeparationem adjuvarent. Neque illud reticendum, ſed potius ceu ſingulare commemorandum eſt, carnem, quæ nova regenerata eſt, ſenſu omni penitus caruiſſe; quod aliunde vix derivandum eſt, quam quod nervi huc decurrentes & ſenſum facientes, vi putredinis exciderint: quale quid vero non ſemper accidit, ſiquidem exemplo paralyſeos nervi poſſunt affici, vel à violenta vulneratione conſcindi, & tamen pars adhuc vita & aliquali ſanitate frui. Quam in rem notatu dignus eſt caſus, qui in *Ephemerid. N. C. dec. II. A. VIII. obſ.* 171. de puero refertur, cui, prævia totius corporis laſſitudine, defectu virium & capitis dolore, capilli primo defluxerunt, mox futuræ cranii oſſium à ſe diſceſſerunt, tandem ad reliquam corporis omnem compagem putredo proſerpſit; inter hæc tamen eſculentorum & potulentorum appetentia cum alvi excretione bene conſtitit, ſine dubio, quia prægrandes ad ſtomachum abeuntes nervi difficilius à munere ſuo ceſſant. Tandem quod tribus annis elapſis malum redierit tandemque corpori jam nimis exhauſto lethum intulerit, non adeo mirandum eſſe arbitror; quoniam partes corporis debilitatæ facilius, quam ſanæ, data occaſione vitium contrahunt. Quod quidem axioma ſi unquam, certe de partibus gangræna & ſphacelo tactis valet; unde ego plures à diris his affectibus reſtitutos, tandem iiſdem mortuos eſſe animadverti.

Observatio II.

Vir ſexaginta annorum, obeſus ſanguineque & ſuccis valde turgidus, ob robuſtiorem corporis conſtitutionem, nunquam fere graviter per omnem ætatem ægrotavit; niſi quod jam per aliquot annos à vita nimis ſedentaria vinique Rhenani largiori potu varia expertus fuerit pathemata hypochondriaca, quibus abigendis aliquoties thermis uſus eſt Carolinis, venamque ſecandam præbuit. Interim cum neglecta per biennium thermarum potatione omiſſaque venæ ſectione, præter ſpem omnium a ſuo, quo fungebatur, officio removeretur, gravi inde terrore ac mœrore diu affectus in pollice pedis dextri puſtulam accepit rubram & dolentem, quam parum attendens barbitonſori oſtendit, qui præter ſolum emplaſtrum, loco dolenti apponendum nihil prorſus adhibuit. Hic vero cum altero die rediens totam partem affectam nigro colore tinctam & ſuperne veſicula obductam invenit, hacque diſciſſa carnem ſubjacentem doloris plane expertem deprehendit, dato emplaſtro cataplaſma ſuperimpoſuit, ſed ſine effectu. Acceſſitus poſtea medicus aliuſque chirurgus, varia applicuerunt remedia, quæ tamen ulteriorem ſphaceloſæ corruptionis progreſſum prohibere non potuerunt, ut potius corruptela, ulterius ſerpendo, non modo totum pollicem, ſed & reliquos pedis digitos eadem labe infecerit, omnique ſenſu & motu privaverit. Rebus itaque tam miſere conſtitutis duos exſciderunt digitos, partique mortuæ unguenta illinerunt digeſtiva, ea ſpe, ut facta ſuppuratione eo melius mortua à vivis poſſint ſeparari; partibus vero adjacentibus præter ſpirituoſa impoſuerunt cataplaſmata; ſed ne his quidem omnibus quidquam præſtiterunt. Tandem & ego in re tam ardua & periculi pleniſſima adſcitus primo omnium digitis emortuis a parte ſana reſecatis non affectæ tantum parti, ſed toti pedi immediate applicandum curavi hoc epithema ſpirituoſum; Rec. ſpiritus vini rectif. unc. duas, camphoræ drachmas duas, eſſent. ſcordii, myrrhæ, ſpiritus ſalis ammon. anarica portione drachmas tres, florum ſalis ammon. martial. drachmam unam. Huic ſuperadditum fuit emplaſtrum opodeldoch & cataplaſma, cujus parandi modum ſupra in ipſa medendi methodo præſcripſimus. Ex internis remediis commendavi pulveres diaphoretico-nitroſos, camphora remixtos, nec non mixturam analepticam putredini reſiſtentem, quam pariter ſuperiori loco innuimus, per vices hauriendam; idque tam felici ſucceſſu, ut ſecuta fuerit ſuppuratio, optimum in ſphacelo ſignum. Nihilo tamen minus, quum remotis hiſce remediis, me inſcio alia fuerint ſubſtituta, accidit proh dolor, ut aucta debilitate & anxietate, gravique terrore ſuperveniente, æger animam non multo poſt exſpiraverit.

Sphacelus à dimoerore ortus.

Epicriſis.

Plerumque cacochymici & ſenes, qui multum vitioſi ſanguinis in venis alunt, præ reliquis omnibus ad ſphaceloſam labem ſunt diſpoſiti, præſertim ſi diuturno afficiantur mœrore; quo nihil ad motum ſanguinis, per ſe jam lan-

guidum retardandum, ejuſque corruptivam ſtaſin inducendam, eſt potentius. Deinceps ſingularem meretur animadverſionem, quod ſphacelatio, in extremis etiam partibus oborta mox totum corpus graviſſime lædat, notabilemque virium defectionem cum anxietate & inquietudine inducat, ita prorſus, ut ſimile quid a gravioribus vulnerationibus, læſionibus vel exulcerationibus exſpectare vix liceat. Cujus phænomeni ratio in eo videtur repoſita, quod putredo naturæ infenſiſſima in inſtanti quaſi ſuam communicet energiam cum ſanguine, qui ubi jam ex aliis cauſſis eſt vitiatus, perfacile inde penitus inquinatur, ſuoque motu inteſtino ulterius deſtituitur. Præterea quoque addiſcere inde licet, partem demortuam ea, qua fieri poteſt, celeritate, à ſana eſſe removendam, ſanguiniſque progreſſum in parte affecta remediis tam internis, quam externis ſpirituoſis, balſamicis & volatilibus procurandam. Etenim, cum fluidorum progreſſivus motus, à quo vita & ſanitas pendet, unicus ſit, qui tetram putrilaginem à corpore arcet, in proclivi eſt, nihil prius eſſe debere medico, quam ut hic vitalis motus rite promoveatur. Denique inſignis virium languor, quem ſtatim in principio morbi annotare licuit, non obſcure indicat, corruptionem ſphaceloſam, ſimul in quibuſdam viſceribus internis delituiſſe occultam, quale exemplum non ita pridem in viro habui, cujus hepar ſub ſectione ſphaceloſum, & inſtar picis nigerrimum deprehendi.

Observatio III.

Sphacelatio digiti gangræna ſupervenienti.

Vir ſexagenarius, temperamenti melancholici, qui ob genus vitæ ſedentarium & largam ciborum craſſiorum comeſtionem ſæpe moleſta alvi adſtrictione laborabat, menſi lima quondam hieme iter aliquot milliarium faciebat; quo peracto præter omnem exſpectationem de nocte in ultimo digiti minimi articulo crudeliſſimo dolore cum rubore ac tumore juncto corripiebatur. Adſociabat ſe febris cum calore intenſiſſimo viriumque præcipiti lapſu, & brevi tumor totum occupabat brachium, quod mox nigreſcebat. Articulus, ubi dolor exordium ſumſerat, examinatus omni ſenſu privatus deprehendebatur; hinc forcipe ejus amputatio erat peragenda. Ne autem peſtifera labes ulterius ſerperet & ſimilis emoriendi neceſſitas adnexis etiam partibus immineret, toti brachio calide duplicatis linteis ſpiritus vini camphoratus & urina humana, in qua ſufficiens ſalis ammoniaci & vitrioli quantitas ſoluta erat, diligenter fuit applicata. Interne crebrius exhibebatur nitrum præparatum cum camphora, & tinctura bezoardica cum ſpiritu cornu cervi & nitri remixta. Nec denique potiones analepticæ confortantes ex aquis deſtillatis & pulveribus cordialibus omittebantur; idque per Dei gratiam hiſce remediis obtinebatur, ut intra quatuor ſeptimanas æger ſanitati plenarie reſtitueretur.

Epicriſis.

1) Docet inprimis hic caſus, quam facile gangrænoſa & ſphaceloſa partis corporis corruptio oriri poſſit, ſi ab aëris ambientis frigore minimi ejus tubuli & canales conſtricti ſanguinem craſſum & acrem, ab inordinata victus ratione accumulatum intus coercent & libere permeare non ſinunt. Quod enim ſi accidit, non poteſt non ſanguis ibi ſubſiſtens coagulari, &, niſi rurſus in circularem motum redigatur, parti, cui fixus inhæret, tetram putrilaginem cum plenaria vitæ abolitione inducere.

2) Dein etiam hac morbi hiſtoria confirmamur, ſenibus maxime tales ſanguinis & humorum ſtagnationes eſſe familiares, qui ob plenum craſſumque victum & exercitationem corporis omiſſam multis impuris, viſcidis & difficulter mobilibus ſuccis ſcatent. Neque minus partes extremæ tendinoſæ præ aliis ad talem labem concipiendam ſunt diſpoſitæ, quia in ipſis, ceu à corde remotiſſimis plerumque tardior ſolet eſſe fluidorum circuitus. Quod autem febris jungatur, hæc videtur eſſe ratio, quoniam particulæ malignæ indolis putridæ à venis vaſculisque lymphaticis reſorptæ, cum ſanguine communicantur, cujus totam maſſam inquinant &, niſi cito remediis, ſordium malignarum exſpirationem promoventibus internis ſuccurramus, in eundem putredinoſum motum conjiciunt.

3) Digiti articulum, tanquam partem emortuam & vivis non amplius adnumerandam reſecandum curavimus, ne putredo ad proximas regiones pertingat. Et notabile eſt, ipſam naturam emortui a vivo & ſano ſeparationem indicare, quod non modo exinde apparet, quod circulus ruber exquiſiti ſeoſus inter ſanam atque mortuam carnem, & materia albicans puris ſpiſſioris inſtar emergat, verum etiam integra ſæpius membra, quod mirabile videtur, a corpore ſejungantur. Sic integrum brachium, ſine vitæ periculo, ſolius naturæ beneficio ſeparatum legitur in Thom. Bartholini *hiſtor. anatom.* 69. *cent.* 1. & 5. *hiſtor.* 63. item in Cattier *obſerv.* 13. Memorabilis quoque eſt caſus, cujus mentionem facit Nicol. Tulpius *lib.* 4. *obſerv.* 51. de conſule ſeptuagenario, qui tibia laboravit adeo corrupta, ut medicus & chirurgus ejus exſtirpationem, ceu unicum vitam conſervandi remedium commendaverint: quibus tamen monitis cum parere negavit vir imperio adſuetus, ſed miſere perire maluit; factum eſt, ut tendinibus ac nervis ob diuturnam moram ab acri pure eroſis, totus pes vitiatus ſedibus ſuis exciderit, & æger vitam reportaverit.

Observatio IV.

Sphacelus muſculorum glutæorum in paralytico.

Militiæ præfectus, quadraginta & aliquot annorum, robuſtus in inferiori ſpinalis medullæ parte globulo plumbeo percuſſus quoad truncum ventremque inferiorem, ut & pedes totus reddebatur paralyticus, omnique ſenſu & motu privatus. Non adeo multo poſt muſculi ani ſat vaſti glutæi, quibus nullus inerat ſenſus, ad magnam ſuperficiem corripiebantur putredine, colore nigricante & cadaveroſo fœtore. Latiſſime ſerpente hac putredinis labe commendabatur carnis omnis emortuæ exciſio, & aliquot hujus carnis libræ ſine ullo dolore uſque ad oſſis acetabulum excidebantur; dumque caro florida appareret, ab aëris acceſſu probe defendebatur ſtuphis linimento balſamico imbutis, quod ex terebinthina, myrrha, maſtiche, olibano, balſamo Peruviano, oleo lumbricorum terreſtrium & ſpiritu vini camphorato conſtabat. Interne exhibebantur remedia putredini reſiſtentia, & maxima admiratione dignum erat, quod ingens hæc cavitas intra quinque hebdomadum ſpatium tota iterum carne fuerit recluſa.

Epicri-

Epicrisis.

Quæ in noftro ægroto contigit fphacelofa mufculorum glutæorum corruptio, non aliunde eft derivanda, quam quod influxus liquidi nervorum tenuiffimi in has partes fuerit interceptus. Caufam tam inopinatæ in corpore fano cataftrophes præbuit vulnus fclopetarium, quod inferiorem medullæ fpinalis regionem valde læfit, & denegato ibi liberiori fpirituum motu paralyfin induxit, quæ fe ad omnes partes, à læfa hac portione excurrentes extendit, ipfasque fimili movendi impotentia affecit. Quæ cum ita fint, jam plenius confirmantur, quæ fupra de paralyticis diximus, quos propter impeditiorem fluidi aëreo-ætherei motum præ ceteris ad fphacelationis labem difpofitos pronunciavimus. Ceterum, & hoc momentum ex præfata morbi hiftoria in ufum phyfiologicum ducere poffumus, ut videamus, quam neceffaria fit, ad fanguinis circuitum promovendum tetramque putrilaginem à vivo corpore avertendam, debita & non interrupta tenuiffimi hujus fluidi cum fanguineo latice mixtio; ut ideo ftoliditatis fe fatis accufent, qui activiffimum hoc fluidum vel in dubium vocare audent, vel parum ipfi activitatis & ad vitales motus fuftinendos utilitatis tribuere folent.

CAPUT III.

De purpura præfertim chronica fcorbuti fobole.

§. I.

Purpuræ defcriptio. QUæ noftro tempore paffim graffatur purpura, nihil aliud eft, quam mali fcorbutici progenies, cum exanthematum, peculiaris plane indolis, eruptione in fuperficie corporis fe manifeftans, interdum cum febre fatis acute & maligne, interdum fine ea longiori tempore & benigniori modo functiones corporis noftri pervertens.

§. II.

.. differentia ab aliis exanthematibus. Purpura quum peculiaris exanthematum fpecies fit, operæ omnino pretium exiftimamus, differentiam illam, qua ab aliis exanthematibus diftat & diftingui debet, primo omnium indicare. Characteres vero proprii quafi & effentiales purpuræ funt fequentes. Primo papulæ quæ efflorefcunt, cum corrugatione, afperdine & ariditate cutis junctæ funt. Deinceps nullum exanthema tam mobilis eft naturæ, ut tam crebro & tam celeriter ad interiora relabatur, & interpofita mora denuo prodeat, quam hoc purpuraceum: neque ullum tam crebro, intercurrente mox æftu, mox refrigerio, mox pruritu & punctura in corpore fe prodit, quam purpura. Ceterum, omnes exanthematum fpecies, in omnibus æque corporis regionibus & tractibus in confpectum prodeunt; purpura vero potiffimum in collo, pectore, dorfo & manibus fe manifeftat, rariffime partes inferiores occupans: quibus peculiaribus notis à variolis, morbillis, petechiis, maculis fcorbuticis, rofaliis, febre urticata, herpete, fcabie, phlyctene, impetigine &c. difcernitur facillime.

§. III.

Efflorefcentiæ in purpura multum etiam inter fe ratione magnitudinis, figuræ & coloris differunt. Papulæ enim, quæ prodeunt, quandoque rubro, quandoque albo colore tinctæ funt; unde purpura diftingui folet in rubram & albam. Illa veficulas habet magis vel minus latas, quæ liquorem continent: alba vero nullas habet veficulas, fed nodulos profunde in cute hærentes, milii figuram referentes, ad tactum afperos, humore fpiffiufculo, quafi purulento infarctos; unde purpura alba miliaris dicitur. *.. differentia exanthematum inter fe.*

§. IV.

Præterea, purpura magis vel minus benigna & maligna obfervatur. Maligna eft affectio magis acuta, cum febre continua & naturæ admodum infenfis fymptomatibus juncta: benigna vero diutius fine febre durat, & non adeo vitæ infeftis fe manifeftat fymptomatibus, atque his potiffimum notis incedit & progreditur. Præcedit levis horripilatio, quam fubfequitur corporis exæftuatio, cum languore vitiumque interdum apud imbecilliores ad lipothymiam ufque dejectione. Præcordia ftringuntur & pectus angitur, adfunt alta fufpiria, anxietates, inquietudines, vigiliæ, vel fomnus mirum laboriofus & interturbatus. Aeftus & compunctorius fenfus in dorfo percipitur, alternante frigoris, horroris & caloris intra cutim affectione, in vola manuum maxime fenfili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur, & lac è mammis reforbetur ac ftillare ceffat. His fuccedit cutis afperitas & inftar anferinæ corrugatio, exfurgentibus innumeris papulis, five albis, five rubris, five utriufque fibi invicem appofitis, milii femen figura & exiguitate referentibus, quæ primum collum, deinde pectus & dorfum, ac poftea brachia & manus occupant & obfident. Et his fumma in cute efflorefcentibus, graviora illa ante eruptionem pathemata, inprimis præcordiorum anxietas, cardialgia fyncoptica, inquietudo, pectoris compreffio, cum ægra fpiratione, admodum mitigantur: pulfus, qui antea durior, contractior & celerior erat, nunc mollius, liberius & remiffius manum vibrat, animo vigor plane depreffus & dejectus redit, arida cutis madefcit, & alvus antehac tam duriter compreffa, ut nec flatibus tranfitus pateret, laxatur, & non folum hos, fed nonnunquam etiam ftercora, fponte protrudit. *.. divifio in malignam & benignam; atque hujus hiftoria.*

§. V.

Notabilis hæc fymptomatum remiffio, fi in purpura, tam rubra, quam alba, vel utroque fimul confpicua, poft eruptionem conftanter perdurat, veficulæ fenfim fenfimque explicantur ichore foetido plenæ, neque ftationem fuam deferunt & retrocedunt, utina quoque magis faturata prodit, & fudor fingularis & confueti in exanthematico hoc morbo foetoris erumpit, fanguinis etiam per lochia fluxus redit, lac mammas repetit, alvus vel fponte, vel clyftere infufo, aut fuppofitorio admoto, fæces vel flatus reddit, & intra feptem vel plurium adhuc dierum decurfum, cum infigni extremorum pruritu, puftulæ difparent & æger fenfim fenfimque ad fanitatem redit. Hæc enim omnia fubindicant, non adeo enormi ægrum detineri imbecillitate, fed ineffe adhuc folidis partibus motricem *.. & prognofis.*

cem energiam motuumque vigorem, neque universam sanguinis & humorum lymphaticorum temperiem destructam esse; ut adeo, hanc ob caussam materia hostilis peregrina jugiter & æquabiliter à vitalium humorum consortio separetur, & ex interioribus ad exteriora ablegetur.

§. VI.

… malignæ indoles & decursus.

Contra, aliter res sese habet in purpura maligna, ubi efflorescentiis sufficienter comparentibus, pulsus servat præternaturalem celeritatem, nec somnus redit, nec inquietudo sedatur, nec respiratio liberius succedit. Dein quoque ut plurimum nimiæ fieri per sudores fiunt profusiones, qui, si statim sub initium & per totum morbi decursum copiosius manant, virium colliquationem & cutis quasi paralyticam resolutionem subindicant. Ejusdem quoque notæ sunt urinæ pallidæ, tenues & copiosæ, vel continuus ad mingendum stimulus, nec non si urina ante coloratior & crassior reddita, subito limpida, tenuis & pallida prodit, ob spasticam renum & viarum urinariarum stricturam.

§. VII.

Qui ulterius ostenditur.

Præter hæc infausto omine persæpe accidit, ut pustulæ purpuraceæ modo appareant, modo dispareant, ipsorumque symptomatum atrocia eodem semper infestet gradu: quæ omnia robur naturæ prostratum, vires deperditas & magni istius nerveo-tendinosi ac porosi emunctorii, quo universa sanguinis & humorum massa repurgatur, cuis tonum destructum esse testantur, ut ea propter ejus extima nervea sensibilior portio, mox spasmo contrahatur & crispetur, mox rursus laxetur & explicetur. Longe vero deterioris indicii est, si materia relapsa interioribus firmius inhærescit, omnique ad superficiem corporis expulsioni obsistit; quo fit, ut acerbiora reddantur symptomata, pectoris cum suspitiis oppressio imendatur, virium prostratio increscat, præcordiorum cum inquietudine anxietas augeatur, & omnia in pejus ruant; unde etiam omnes qui purpura decedunt, ob eam intro repulsam & inde ortum malorum & pathematum augmentum pereant. Nam licet ante eruptionem purpuræ, materia illam gignens sit valde malignæ & perniciallis indolis; attamen, si semel a sanguinis massa separata, & extra vitale consortium constituta fuit, ipsa illa mora, longe deteriorem naturam induit; sique ad partes vitæ inservientes, maxime motrices & sensu exquisito præditas, redit, operationes veneni æmulas patrat. Quare, sicuti in omnibus exanthematibus, ut petechiis, variolis & morbillis, gutta rosacea, scabie, tinea capitis, nec non podagra, arthritide &c. materia quædam, vitali corporis conservationi inimica, ad extrema semel propulsa longe vehementiorem efficit symptomatum insultum, si interiora repetit & vitalibus succis denuo permiscetur; ita ejusdem nocivæ & perniciallis facultatis esse receptas in corporis penetralia, purpura disparente, sordes, ipsa experientia luculenter testatur.

§. VIII.

Mortis indicium in purpura.

Funestum denique eventum mortemque haud longius abesse hæc nunciant: si firmissime intus obhærescente materia deleteria, interiora ardent & extrema rigida strictura detenta, copioso frigido sudore perfunduntur; aut si vicissim extrema æstuant, & in abdomine notabilis refrigerationis sensus percipitur: si porro tendines subsultant, facies comparet Hippocratica, virium defectus crescit, indignabunda desperatio animum turbat, arteriæ duriter, inæqualiter & tremulo motu micant. Hæc enim si contingunt, sæpius brevi post æger lethali lipothymia succumbit.

§. IX.

Purpuræ symptomatica indoles & decursus.

Quamvis vero purpura cum, vel sine febre, sæpe numero primarius & idiopathicus morbus sit; non raro tamen, ut symptoma, aliis, & maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, non sine discrimine complicatur. Non novum enim, sed admodum familiare est, quod purpura rubra & alba, vel utraque simul, variolis, morbillis, synochis putridis, ardentibus, petechialibus quoque & petechizantibus aliisque epidemicis in declinatione accedat, & novam febrem cum diris symptomatum tormentis inducat: ita ut in vado propemodum positis acute febrientibus, mox ex improviso horror, cum summa angustia, inquietudine, insomniis, æstu & intensa virium prostratione oboriatur, purpura demum in superioribus sparsim efflorescente; quæ tamen, vires a priori morbo jam fractas penitus extinguendo, ægrum plerumque jugulat. Inprimis sæpius a nobis observatum est, purpuram hanc symptomaticam funestam fuisse juvenibus acuta laborantibus iis, qui antehac intemperantius vixerant, largiori & quotidiano potui indulserant, venereo exercitio vires consumserant, & peregrinam humoribus crasin & diathesin induxerant, nec non si sub ipsius morbi decursu alvus occlusa, per aliquot dies purgamenta retinuerat, aut inconsulta medicatione, refrigerantia & acidulata, ut julapia & potiones, in nimia oblata fuerant copia. Ceterum, non tantum inclinantibus morbis acutis purpura sese adjungit, sed sæpius etiam ab initio & primis diebus purpuracei exanthematis quidpiam, cum aspredine, in variolis maxime & morbillis, prodit, & rarissime quidem cum bona & auspicata morbi successione. Siquidem non una aut simplici, sed varii generis excrementitia & exanthematica materia refertam esse vitalium humorum massam, indicium hoc præbet prorsus indubitatum. Denique etiam catarrhalibus febribus, cum tussi & spirandi angustia, subinde in infantibus sese associat purpura, vomitu vel etiam alvi fluxu stipata; quam, si inclinat morbus, pedum & quandoque abdominis intumescentia, cum, vel sine aridura superiorum partium, excipit, & ipsa, prout in locis montanis superioris silvæ Hercyniæ tractus observatum est, tandem sudoribus, vel sponte obortis, vel arte elicitis, ex toto cedit atque abigitur.

§. X.

Rubra sæpe fit chronica.

Licet porro rubra purpura semper ab initio cum febrili quadam commotione ingruat, & semper vesperascente cælo gravius infestet; attamen longius procedente tempore, febris cum pulsuum frequentia exspirat, symptomata complacantur, ipseque morbus benigniorem induit naturam. Quare si in principio imprudentiori medicatione excipitur, & corpus valde impurum, sive cacochymicum offendit, ad plures sæpe menses, non quidem sine insigni molestia & pathematum novo subinde recursu, perseverat,

verat, neque tamen funestum facile sortitur eventum.

§. XI.

Causa materialis utriusque purpuræ generatim indicatur.

Purpuram scorbuti esse progeniem, supra quidem innuimus; longe tamen clarius hæc elucescet veritas, si utriusque purpuræ causam materialem, quæ pariter ac in ipso scorbuto sanguinis dyscrasia nititur, consideratius perpendimus. Nos autem in illa designanda a vero non abludere videmur, si dixerimus: purpuram & rubram, à sero impuro salso, acri, sulphureo, excrementitio; albam vero & acutam miliarem, à lympha & succo nutritio ad acido-vappidam putridam naturam accedente, suboriri. Diversæ enim naturæ & discrepantis indolis ambo hi corporis nostri succi sunt. Videlicet serum dicitur, admixtus ille sanguini humor, qui plurimis salinis ac mucidis partibus, per innumera emunctoria & colatoria, tum segregandis, tum eliminandis, refertus, consistentiæ tantisper spissioris ac varii coloris est atque saporis. Lympha autem est pellucidus, insipidus & purus liquor, cujus subtilior pars fluidi cerebri, medullæ spinalis & nervorum, nec non liquoris genitalis materiam præbet; gelatinosa vero solidis omnis generis partibus in nutrimentum cedit, & tenuior aquea per lymphatica vasa ministerio valvularum & glandularum conglobatarum, ad fontem purpuræ vitalis, cor, regreditur, ibique cum partibus sanguinis dulcioribus aereo elasticis rursus nuptus & quasi de novo animatus, una cum illo quoquoversus amandatur, suisque inservit usibus. Hinc deficientibus his a naturali sua indole, quilibet illorum peculiarem suscipit corruptionem, ex qua differens postmodum morbi emergit genius, diversa symptomatum vehementia, & majus vel minus periculum.

§. XII.

1) Causa material. purp. albæ specialiter ostenditur.

Quod vero in purpura alba, lympha acore infecta sit, plura sunt, quæ id confirmant. Inprimis redundans in lymphæ & sanguinis massa acidum, ex nimia seri secessione huic morbo solenni, & tantum non essentiali, dilucide patescit. Ea enim acidi vis atque facultas est, ut sanguini infinuatum, ejus partes crassiores in coagulum mittat ac seri secessum faciat, quo fit, ut sudores largissimi erumpant, urinæ tenues & copiosæ fluant, vel etiam salivationes, aut aquosæ per alvum dejectiones, oboriantur.

§. XIII.

Purpura alba cur puerperis infesta & plerumque maligna.

His suppositis, nostrum jam erit, ut clarius exponamus, quam ob caussam purpura alba maxime puerperis infesta, & plerumque maligna sit. Quemadmodum vero in genere omnes ii, qui lymphaticos & aquosos humores redundantius in corpore alunt, uti sunt fœminarum plurimæ, acidæ potius patent humorum vappescentiæ, quam salino-sulphureæ corruptioni, & hanc ob rationem purpuram potissimum albam nanciscuntur: ita de miliaris hujus febris in puerperis frequentia hanc ex vero interponendam esse sententiam putamus. Scilicet, in gravidarum utero, sanguinis tam progressus, quam regressus, ob nimium eo appulsum & vasorum distensionem, valde languidus, tardus & difficilis est; unde subsistente ibi diutius sanguine, lymphaticus humor, in vasa ipsi vehendo dicata, magna copia secedit, & in horum diverticulis quasi incarceratus hærens, ex longiori mora vappescit, corrumpitur & acorem contrahit, partibus subtilioribus spirituosis, quæ optimæ mixtionis sunt conservatrices, avolantibus. Quandocunque igitur enixo fœtu uterus concidit, iterumque coarctatur, neque squalidus lymphaticus humor cum sanguine fæculento effunditur & expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die motu febrili, Germanis, *das Milch - Fieber*, in vasa majora is reprimitur ipsique cordi infunditur, ex quo, maligni instar fermenti, per corpus diffunditur & serpit, totamque sanguinis & lymphæ, tam nutritiæ, quam nervorum, massam inficit atque inquinat.

§. XIV.

Rubra in puerperis tam maligna non est.

Si vero impuritas & dyscrasia seri & sanguinis salsa acris sulphurea peccat, symptomata non adeo exitialia urgent, sed efflorescentiæ magis sunt chronicæ, facies inflata & coloratior, oculi scintillantes, major pruritus, ardor & punctura in cute est, neque tanta inquietudo & anxietas spirandique angustia affligit, & major salutis spes affulget; nisi demum ipsi alba superveniat, vel rubra in albam mutetur, quod sæpiuscule ex malo regimine, vel medicatione perversa, vel etiam accedentibus gravioribus animi affectibus, contingit, dum superabundans lympha corrumpitur, & tandem sub ipsa febre & intestina calida partium motione, spirituosæ, tenues, sulphureæ partes avolant, relictis crassioribus acetosis vappidis.

§. XV.

2) Causa materialis purpuræ chronicæ speciatim tractatur.

Ulterius, si paullo propius spectemus originem & indolem materiæ, quæ purpuram facit minus periculosam; eandem potissimum à partibus salino sulphureis acribus seri, quod non per emunctoria, maxime cutis colatorium, ejicitur, sed remanet & deteriorem naturam calido motu intestino induit, derivandam esse censemus: idque plures ob rationes. Id enim experientia, optima rerum magistra subinde docuit, quod chronica purpura maxime eos invadere soleat, qui sanguinis impuri copiam alunt, ut scorbuticos, senes, fœminas, quæ menstrui, & viros, qui hæmorrhoidalis fluxus defectu laborant, diæta salsa, vinosa, cerevisiis crassioribus & tabaci fumo delectantur, & habitu corporis laxiore præditi, vitam agunt motus expertem. Deinde caussa mali hujus ut plurimum est perspiratio subito cohibita & cum ea repressæ sordes, sive ab aura frigidiori poros comprimente, sive a potu nimis refrigerato, aut repentino incusso terrore. Nam nota sunt nobis exempla, quod ingesta corpori, nimio sudore diffluenti, frigido intemperantius haustu, tandem gravissimorum subsequentium symptomatum choragium in eruptionem purpuratam exierit. Novimus etiam plures, qui exæstuatum prius in lecto, vel solis sub initere ardore, aut etiam sicco in cafis salariis balneo, corpus auræ frigidiori, ex boreali plaga spiranti exposuerant, eadem tentati sunt. Et ipsa quoque algida & borealis aëris constitutio, diutius regnans & perspirationis actum sufflaminans, in caussa est, quod tam crebro & facile hoc malum recidiver, & inprimis post solstitium hiemale frequentius repetat, præsertim mense Januario ac Februario, & de novo corpus infestet. Quanta enim algidæ & ex septentrione spirantis auræ facultas sit, ad excretiones etiam præternaturales per eximum cor-

corporis corticem succedentes, intercipiendas & reprimendas, notabili admodum exemplo confirmat *Laz.* Riverius *obs. LIII.* memorans: quod puer afflictus fuerit impetigine, ichorosam materiam sudante, succedente vero boreali constitutione, suppressam esse fœdam illam materiam, & in pulmonem conversam, asthma excitasse, idque desiisse recurrente constitutione australi.

§. XVI.

Et effectu remediorum confirmatur.

Nil vero luculentius peccantem salino-sulphuream in purpura minus acuta substantiam prodit, quam quod medicamenta, quæ salium spicula involvunt ac temperant, qua virtute splendent serum lactis, lac caprillum & asininum, cum aqua Selterana mixtum, nec non decocta temperantia, loco potus ordinarii usurpata, exoptatissimam in purpurea hac labe spondeant medelam & utramque in ejus persanatione absolvant paginam. Et vicissim, quod huic purpuræ, licet omnis periculi sit expers, si nimio calore externo, vel internis calefacientibus aut volatilibus pharmacis excipiatur, eodem modo ac scabiei, pustulis ulcerosis & aliis cutis defœdationibus, ex prava & falsa acri humorum diathesi provenientibus, doloris, ardoris & pruritus augmentum accedat, & non raro sitis ac febris accendantur: eo quod salia his acriora reddita, altius sese in cutis fibrillas insinuant, easque lancinant & vellicant.

§. XVII.

In chronica major peccat salina acrimonia, quam in alba.

Accedit, quod chronicum hoc exanthema longe majori pruritu & ardore stipatum atque molestum sit, quam album cum rubro mixtum: id quod certe nonnisi salinis & acribus, sensibilem cutis substantiam pungentibus particulis tribui poterit. Eandem porro salinam humorum acrimoniam conspectius arguunt, hæc, quæ multiplici experientia comperta habemus. Videlicet sæpius observavimus, quod aquæ salutares dulces, salini elementi & purgantis facultatis expertes, ut sunt nostræ Lauchstadienses, a purpura habituali detentis potæ, insigniter alvum vacuent, & primis diebus, sex, vel octo quotidie sedes moveant, materia secedente tam acri, ut anum etiam arrodat, quum elapsis aliquot diebus, gradatim purgans effectus exspiret, neque si insequenti anno potatio repetatur, alvum dejiciens operatio eandem subsequatur. Neque reticendum nobis videtur, quod in purpura contumaci chronica scorbutica, post usum lactis vel aquarum mineralium temperatarum, non sine insigni emolumento balneum ex aqua dulci pluviali suaserimus; ita ut hoc aliquoties admisso, omnis punctura, omnis pruritus, omnis ardor in cute demeretur & efflorescentiæ disparerent: indubio testimonio, contemperata interius humorum acredine, & evocatis per relaxatos in balneo poros, quæ sub cute obhærescebant, acribus recrementis, ipsum morbum abactum esse & persanatum.

§. XVIII.

Ratio, cur purpura crebro recurrat.

Nunc vero reddenda erit ratio, quare nullum exanthema sanatum, tam facile & tam crebro revertatur, quam rubra purpura, sic dicta scorbutica. Duplex autem nobis videtur subesse caussa: tum quod cutis tonus in hoc morbo valde lædatur & destruatur, tum etiam, quod purpuræ sæpius repetentis subjectum & sedes sint glandulæ conglobatæ. Quemadmodum enim cutis universale omnium humorum emunctorium præbet, & ad sanitatem tuendam usus est longe præstantissimi: ita, maxima etiam certe est noxa, quæ viriata hac officina, in valetudinem redundat. Facile tamen virium patitur, & plura sunt, quæ labem ipsi inferre possunt. Nam instratum hoc corpori integumentum, non solum ex filamentis extremitatum nervorum sensibilioribus, componitur, sed etiam ob implantata extrema arteriolarum, subtiliorem exhalabilem materiam vehentium oscula, totum tubulosum & poris pervium est: eaque propter, tam quoad suos tubulos & poros, quam quoad substantiam suam, non tantum subtiliori dilatationis & constrictionis motu ac tono, verum exquisitiori etiam sensu pollet. Hinc quo major cutis est sensibilitas, eo facilius etiam injuriis afficì & vigens in illa motus perverti potest. Inprimis ad aëris frigidi borealis, vel australis humidi calidi allapsum, facile alteratur, constringitur nempe vel relaxatur, & verum hygrometron microcosmicum constituit. Externæ quoque caussæ, quæ lædunt, pungunt, vel scindunt, aut acrimonia rodente præditæ sunt, nec non medicamenta acriora, nimis calefacientia, refrigerantia, pinguia & invíscantia, naturalem hujus integumenti tonum interpolandi, quin plane subvertendi, eximia pollent facultate. Mutato vero hoc & destructo, non potest non graviter simul lædi, saluberrima per hujus colatorii ostiola succedens perspirationis excretio.

§. XIX.

Quomodo cutis conformatio læsa confe ras.

Quod si itaque aliquoties compages & conformatio cutis vasculosa & fibrosa læsa, & tonus ejusdem, cujus beneficio materia recrementitia foras per exhalationem dimittitur, bonique succi revehuntur, fuerit dirutus: prava utique dispositio & imbecillitas fibrillis inducitur, & firmius insinuatur, ut deinde quam facile impuri humores eo adducti, rursus debili huic parti impingantur ibique subsistant. Et certe quam pertinaciter præternaturalis ejusmodi ad stagnationes dispositio cuti insidere soleat, & quam ægre submoveatur, luculenter testatur gutta rosacea, quippe quæ, læsa pariter gravius, copioso deposito ichore, & depravata tenera & tubulosa cutis in facie textura, difficulter sanationem admittit & funditus exstirpatur. Quare quum frequentiori purpuræ ad cutim accessu, ejus tonus, motus, robur & textura canaliculosa admodum immutetur & corrumpatur; non mirum est, si collecta ibi de novo excrementitia materia, idem morbus iterato producatur & purpura efflorescat.

§. XX.

Subjecta purpuræ sunt mammæ serosa.

His igitur expositis, quæ ad demonstrandam utriusque purpuræ caussam materialem necessaria visa sunt; proximum jam est, ut, quæ remote ad ejus generationem conferunt, explicemus: quod quidem non melius fieri posse confido, ac si subjecta purpuræ considerantes simul ostendamus, a quibus caussis huic morbo fiant obnoxia. Primo autem notari velim loco, quod ii, qui sero plus abundant, quam sanguine, ut infantes & fœminæ, quæ spongiosum gerunt habitum & temperamentum sic dictum phlegmaticum obtinent, purpuræ, præsertim diuturnæ, quam maxime sunt obnoxii: ita tamen, ut quo magis

magis exundantes serosi hi humores à puritate & blanda sua natura ac temperata schesi discedant & sorditie conspurcatæ sint, eo difficilioris quoque sanationis, eoque magis ancipitis successus morbus exsurgat.

§. XXI.

Fœminæ sensibiliores & quocunque modo debilitatæ.

Deinde, experientia compertum habemus, imbecillioris maxime & sensibilioris naturæ fœminas, nec non quæ vires, ob graves animi ægritudines, inprimis diuturnum mœrorem, attriverunt, vel cum nimis prodigis sanguinis, sub abortu aut mensium excessu, profluviis effuderunt, vel etiam præcedente quodam diu affligente morbo perdiderunt, purpuræ tam chronicæ, quam acutæ & febri miliari malignæ, esse expositas. Nam in infirmis & debilibus ejusmodi corporibus, lymphatici, blandi, nutritivi humores, perquam facile alienam indolem & spurcitiem contrahunt; eo quod labefactato solidorum robore, lentius progreditur fluidorum cursus, & impedito legitimo secretionum & excretionum successu, cruditatum & sordium in corpore sentina gignitur & coacervatur.

§. XXII.

Præsertim puerperæ divites ex diæta vitio.

Maxime omnium vero puerperis, febris, miliari purpura stipata, nostris potissimum in oris familiaris & sæpius funesta est. Erumpit hæc ipsa tertio plerumque à puerperio die, quo febris lactea prodire solet, interdum tamen septimo, quandoque etiam decimo quarto demum die, invadit. Quod si igitur hujus ortum & caussas pervestigatius paullo scrutari velimus, nullæ prorsus prætermittendæ erunt circumstantiæ, quo illarum beneficio, ad intimam ejus naturam & veram genesin pernoscendam pervenire possimus. Jam vero constanti & attenta observatione in propatulo est, fœminas pauperes, rusticas, minus delicatas, & quæ corpus motu ac laboribus crebrius exercent, in puerperio hac febre non affici: contra divites, teneras, sedentariæ vitæ, somno, luxui & lautiori diætæ deditas, nec non quæ paullo sensibilioris naturæ, & in animi ex affectuum intemperantia commotiones proniores sunt, perquam facile post partum in purpuram incidere. Præterea ad veritatem quam maxime accedere videtur, quod lautus & pollucibilis victus, qui rejectis durioribus paullo & salitis alimentorum generibus & obsoniis, leves cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermentescibilia, horæos fructus & nonnisi palato accepta & potulenta admittit, nec non aër minus sincerus, vapidus multisque sordidis & putridis halitibus, ex paludosis circumjectis stagnis in auram evectis, refertus atque corruptus, una cum aquarum impuritate & squalore, uti omnium morborum, ita maxime hujus generationi, ejusque malignitati inducendæ, multum velificentur. Et ex his fontibus petenda utique erit ratio, quare apud nos purpuratus hic morbus potissimum exclusus sit Lipsiæ, quæ situm depressiorem, & ob adjacentium paludum compluvia, aërem minus salubrem obtinet, civesque molliter ac delicate viventes alit: in Anglia vero primum visus sit Londini, ubi eadem vivendi ratio invaluit, eademque cœli & aëris conditio regnat. Neque dubium est, quin fœminæ, eodem vitæ genere alibi etiam fruentes, & in locis non adeo salubribus degentes, frequentem & malignam etiam hanc febrem experiantur.

§. XXIII.

Gravidæ nonnullæ concurrente diæta vitio.

Observavimus porro, gravidas, quæ alvi sunt adstrictioris & sub sedentario vitæ genere, neque medio gestationis tempore, neque ultimis mensibus, nimiam vasorum plenitudinem sanguinis detractione minuunt, in puerperio constitutas, graviter semper decumbere, & purpurea hac labe infestari. Quemadmodum enim prægnantes fere omnes, semper exundantem sanguinis copiam alunt, & ob canalium distensionem tonique in iis relaxationem, lentius procedente sanguinis & humorum cursu, parcius quoque facta superfluorum & sordium per secretioni & excretioni dicatas officinas secessione, successive succos contrahunt & colligunt impuros: ita certe, si alimentorum minus congruorum usus accedit, & elementa, ad vires tuendas & valetudinem sustentandam necessaria, vitium habent & temerata corpus subeunt, longe major corruptela inducitur & imis penetralibus insinuatur, quæ apertius postmodum sanitatem oppugnat, & lethales nonnunquam morbos parit.

§. XXIV.

Puerperæ; si lochia non rite succedunt.

Deinde purpura, inprimis miliari solenniter tentantur puerperæ, si primis a partu diebus lochiorum fluxus non rite succedit, sed vel prorsus deficit & cohibetur, vel parcius manat, vel justo citius desinit, vel plane terrore, aut admisso liberius frigore, protinus sistitur atque supprimitur. Nam in gravidis, ob sanguinis & humorum redundantiam, uteri vasculosa valde & cellulosa compages mirifice expanditur, & facta congestione, oppletur, ut sanguis tardius & difficilius ibi circumagatur, neque penitus in alimoniam fœtus absumtus, in vasis uterinis stagnet, crassus & fœculentus evadat, donec tandem excluso partu, vasis, quibus utero adhæret placenta, lochiorum fluxu cruor effundatur & evacuetur. Quod si itaque vel ex ipsius sanguinis vitio, vel vigoris naturæ defectu, corruptus hic cruor non sufficienter expurgatur, sed inverso motu, in vasa majora & nobiliora viscera, cor, pulmones & cerebrum transit ac resorbetur; neutiquam certe mirum est, si inde febres cum magna seri impuritate & corruptione, qualis nostra est, stipatæ, oboriantur, aliaque gravissima illis complicata pathemata suscitentur.

§. XXV.

Generatim fœminæ magis quam viri, ob mensium.

Constantis præterea in praxi medica observationis est, fœminas longe gravius & frequentius laborare purpura tum chronica tum acuta, quam viros, propter mensium negotium. Jure enim uterus potissimus hujus mali fons dici meretur, qui DEMOCRITO teste, *ep. de nat. hum. ad Hippocrat.* mille ærumnarum mulieri auctor est: illudque rarissime fœminis accidit, si menstruus sanguinis fluxus ad calculum, sufficienti quantitate expeditur, & per legitimum tempus durat; sin vero minus, frequentissime eodem afficiuntur. Hinc attenta etiam experientia patet, diutius cum eodem conflictari, quæ ob provectiorem ætatem, aut alias ob caussas, mensium plane non experiuntur profluvium. Quin imo, si in junioribus tributum hoc lunare male ad calculum, aut parcius solvitur, accedentibus præsertim aliis caussis, purpura plerumque latitat, quæ demum sub variorum symptomatum choragio in conspectum venit.

§. XXVI.

Feminæ fluore albo laborantes.

Neque femel, fed multoties certe, experientia edocti fumus, mulieres, fluore albo obnoxias, hoc parcius ftillante, vel per imprudentes medicationes compreffo & cohibito, purpura fuiffe correptas, eaque curata, fluxum ex pudoris finu repetiiffe, fuccedente, ipfo fublato, rurfus purpura. Ut adeo vel ex hifce dilucide patefcat, exanthematicum hunc morbum lymphæ effe progeniem, neque mirum fit, quod noftro ævo, quo hic fluor fœminis longe familiarior, quam antea eft, purpura quoque frequentius eafdem attentet.

§. XXVII.

Corpora, quæ fanguinis abundantiam & defectum, vel animi affectus habent.

Et quamvis immodica fanguinis redundantia, in iis, quibus per menfium, vel hæmorrhoidum fluxum eadem non diminuitur, neque per confuetas fanguinis miffiones exantlatur, ad generationem, chronicæ præfertim purpuræ, multum conferat: attamen enata etiam ex boni fanguinis penuria copiofi feri impuritas, ad producendam eandem plurimum omnino valet. Id profecto crebriori obfervatu compertum habemus, quod ab inconfulta & immoderata fanguinis per venam fectam detractione, vel largiffima ejus cum abortu profufione, interveniente præfertim gravi terroris aut iræ affectu, extremorum refrigerationes, animi deliquia, ventriculi cum anxietate inflationes, pectoris oppreffio & alternativus frigoris & æftus in cortice corporis fenfus, fuerint fuborta, quæ comparente tertio vel quarto poft die purpureo exanthemate, iterum conquievere & mitigata funt. Nihil enim tonum, vim & robur folidis partibus æque fuffuratur & adimit, nihil tam promte fluidis, jam tum impuris, virulentam naturam inducit & ingenerat, quam animi turbæ, inprimis diuturnus angor & longius extracta mœftitia. Quare, fi utero gerentes, vel hyftericis pathematibus afflictæ, aut menftrui fluxus irregulari fucceffu laborantes, enormi afficiuntur triftitia, haud fallax purpuræ, in puerperio deterioris futuræ indicium, inde poterit defumi. Imo, benignioris & mitioris ingenii purpura, in corpore imbecilliori & animi affectibus crebrius perculfo, perquam facile malignitatem induit fummamque inteitat perniciem. Quid? quod plurimis exemplis confirmatum afferimus, viros fedentariæ vitæ nimium addictos & literarum ftudiis intemperantius invigilantes, accedente tantum pertinaciori animi mœrore, purpuram contraxiffe & per diuturnum tempus cum eodem effe conflictatos.

§. XXVIII.

Et intemperato aere fruuntur; unde purpura datur epidemica.

Accedit temerata aëris, cujus ufura homo continuo eget, nec non inordinata tempeftatum conftitutio, quæ omnino ad hujus mali generationem multum confert. Nam ficuti fluidi illius catholici, aëreo-ætherei magna vis atque poteftas, ad fluidiffimi nervorum ac membranarum fucci omniumque humorum fchefin ac crafin pervertendam, mira etiam ad tonum cutis & faluberrimam perfpirationis excretionem modificandam & alterandam, facultas eft: ita, quod ex illius impuritate epidemice graffantes progignantur morbi, & ipfa quoque purpura, plus vel minus maligna exfurgat, non eft quod dubitemus. Plures jam elapfi funt anni, quum Saxoniam inferiorem purpura epidemice pervagaretur, & cum catarrhali febre juncta, infantes maxime infeftaret, quæ originem fuerat fortita ex antecedente diuturna nebulofa & pluviofa temporum conditione, quam frigidior ex orientali & boreali plaga fpirans aura exceperat: prout pluribus memoratur in docta BOETTIGERI *de purpura rubra epidemica*, Helmftadii habita differtatione. Simili ratione M. N. C. *Dec. I. An. VI. pag.* 145. fidem faciunt, quod infequente mollem & nimbofam hiemem vere, purpura maligna exorta, per totam æftatem populares habuerit circuitus, & infantibus maxime folennis fuerit atque funefta. Aëris quoque minus puri & variis alienis, activæ indolis exhalationibus referti conftitutio in cauffa eft, quod nonnulla præ aliis loca hunc morbum facilius & generent & pertinacius foveant. Sic plurima animo obverfantur exempla eorum, qui, purpura in noftra hac urbe correpti, & in loca alia falubriora profecti, fanitatem recuperarunt; fimul ac vero huc redierunt, & aliquandiu hic commorati funt, in priorem morbum reciderunt. Hinc etiam præcipua ducenda videtur ratio, quare menfes Martius & Aprilis, catarrhalibus, exanthematicis & purpuraceis febribus proferendis tantopere faveant; fiquidem decurrentibus his, cœlum plerumque gravius, afperum & mutabile incumbit, & atmofphæra tetris, è compluviis à nive difcuffis elevatis exhalationibus, inquinata eft atque oppleta.

§. XXIX.

Purpura cur demum ante aliquot luftra prodierit?

Hactenus purpuræ fubjecta & caufas perpendimus potiffimas, quæ, in chronica præfertim, cum caufis fcorbutum ingenerantibus admodum conveniunt. Peccat enim fimiliter in fcorbuto fanguinis dyfcrafia acris, falfa, fulphurea, tantum quod in purpura magis fit exaltata & fubtilior reddita: conferunt ad ejus generationem habitus corporis laxior, diuturnæ animi ægritudines, atque naturales fe- & excretiones impeditæ; conferunt aëris intemperies vappida, loca humida & declivia, cibi incongrui, duri, fanguinisque tum defectus tum redundantia, & hujus generis alia. Quæ vero quum ita fint, hic difficilis oritur quæftio, cur purpura, præfentibus omnibus, quæ ad ejus generationem faciunt caufis, ante aliquot demum luftra producta fit. In qua quidem re tam perplexa decidenda aperte fateor: communis mali, communem etiam effe cauffam. Jam vero in fuperioribus latius deduximus, in purpura chronica peccare maxime impuri falfi, excrementitii feri, in miliari lymphæ putridæ, vappidæ, acidæ copiam, & hanc materiam tam acidam, quam acrem falinam, in fanguine contentam, motu inteftino calido longe pejorem indolem nancifci, ut partes nervofas gravius lædat, follicitet, ac tandem cum gravibus fymptomatibus febris expulfiva gignatur. Neceffarium igitur eft, ut oculos circumferamus, num in diæta, & victu, qui humoribus vitalibus tam materiam, quam temperiem ac intemperiem fuppeditat, quidpiam in plurimis Germaniæ locis admiffum fit, quod ante quadraginta, & quod excurrit, annos ignotum fuit. Id vero, ut aperte loquamur, eft ille fere univerfalis ufus, feu potius abufus potuum calidorum, inque primis exotici coffee. Adeo enim in patria noftra hujus potulentus invaluit, ut quafi coffee-mania ubivis ferme regnare videatur, quum præfertim fœminæ, nobilioris æque ac vilioris fortis, quotidianò illum habeant, & non folum mane, fed etiam poft meridiem, domi & foris convenientes, eundem cupide forbilleat, quin inurbanum reputent, invifentes

hag

hac potione non ad ſaturitatem uſque expletas dimittere. Et annotamus certe, quod ex eo tempore, quo ſorbitio hujus potus adeo in conſuetudinem abiit, nec non iis in locis, ubi frequentioris uſus eſt, plus etiam purpura regnarit & increverit.

§. XXX.

Objectio refellitur. Verum enim vero, licet hæc obſervatio experientiæ ſuffragio adeo ſubnixa ſit, ut in dubium vocari nequeat; aſſerti tamen noſtri veritatem tantiſper labefactare videtur: quod in regionibus Aſiaticis, præcalidis, tritiſſimi & pervulgati uſus ſit hic potus, purpureo tamen morbo ibi locorum plane ſilente. Sed ſpecioſa hæc prima fronte objectio facillime dilui poterit, ſi quis curatius perpendet, longe aliam his in locis eſſe victus rationem, quam in noſtris oris, eorumque incolas neque cibis craſſioribus & durioribus, neque ſalitis uti, cœlum quoque multo eſſe tractabilius & calidius & tranſpirationem copioſius & expeditius ſuccedere, neque, quod maximum eſt, inquinamentum ſcorbuticum corporibus inſidere, ſed ignotam prorſus ibi eſſe hanc luem. Scorbuticam enim impuram humorum diatheſin, inter cauſſas purpuræ geneſi miniſtrantes connumerandam eſſe, vel exinde dilucEſcit, quod iis in locis, ubi ſcorbutus familiaris eſt, ut in Anglia, Belgio, Suecia, & noſtris quoque regionibus, purpura vigeat, & hinc etiam purpura ſcorbutica habitualis dicatur. Quin imo notatu perquam dignum eſt, quod ubi jam graſſatur purpura chronica & incolas affligit, dolores illi ſcorbutici lancinantes artuum, ulcera cacoethea, putridæ & ſanguinolentæ gingivæ, maculæque latæ & cæruleæ, quæ omnia & ſingula propria & eſſentialia ſcorbuti ſunt ſymptomata, rarius, vel non in tanta frequentia & ſævitia amplius obſerventur, uti pluribus infra docebimus.

§. XXXI.

Quomodo ad purpura geneſin conferant excretiones alvi obitæ. Quemadmodum itaque hæc, quæ in aliis plagis & climatibus, nec non ſub alio plane vitæ genere & corporum conſtitutione, contingunt, ad noſtrates nullo modo transferri & accommodari queunt: ita certe longe clarius hæc omnia patebunt, ſi ipſum generationis modum, ex hoc fonte derivatum, exponemus. Notiſſimum autem eſt, quod omnis generis impuritates excrementitiæ, ex univerſa ſanguinis & humorum maſſa, inprimis bilioſæ, latices fermeneſcibiles ſalivalis naturæ, ex glandulis pancreaticis duodeni & inteſtinorum, ſtillantes, nec non humores mucidi, in inteſtinis maxime craſſis a ſanguine ſecreti, ad inteſtina prolabantur. Conſtat porro, quod in anfractuoſo hoc canali fœculentiæ, ex eduliis varii ſæpe generis, incongruis acidis, fermeneſcibilibus, ſemi corruptis, è mari deſumtis, confluant & concurrant, & quod denique hæc omnia commixta & collecta, ut purgamenta, per ani ſeceſſum exturbari, neque rurſus humoribus vitalibus, tanquam plane incongrua & infeſta commiſceri debeant. Quæcunque igitur hanc recrementitiarum & valde pernicialium ſordium per alvum excretionem impediunt, & ut hæc rurſus ſanguinis maſſam ſubeant, efficiunt; omni procul dubio ad ingentem ſanguini impuritatem inducendam faciunt, invehendo ipſi ejuſmodi potiſſimum ſordes, quæ ad cutis emunctorium una cum illo propelli quidem, non tamen ut ſudoris materia prompte diſſlari poſſunt, ſed ob acrem indolem ſenſibilem hanc officinam deſtruunt, ibique obhæreſcentes, maculas ſive puſtulas protrudunt. Etenim quotidianæ obſervationis eſt, quod in cachecticis & ſcorbuticis, ſi alvus adſtringitur, puſtulæ, gutta roſacea & ulceroſæ cutis defœdationes oboriantur: nec non, quod alvina excretione in ardentibus & acutis febribus ſuppreſſa, purpura ſequatur; quum contra, qui in harum declinatione criticum alvi fluxum experiuntur, exitiali hoc exanthemate non corripiantur.

§. XXXII.

Quomodo calidi potus noceant, cum primæ viæ ſint. Jam vero, ſi ulterius rationes ſubducimus, multiplici pariter conſtat experientia, omnem calide aſſumtum potum, thee æque ac coffee, in pleriſque alvum, dum tranſpirationem auget & ſudorem pellit, ſupprimere: quin imo nimias alvi dejectiones ſudoriferis, cum regimine accommodo datis, & potu calido infuſi cujuſdam, compeſci. Hinc, ſi illi, qui in prima corporis regione magnam impuritatum & cruditatum alvo ejiciendarum ſentinam gerunt, & frequentius ac largius potibus calidis herbæ thee & coffee utuntur, haud mirum eſt, quod ſordes bilioſæ ſalino-ſulphureæ, calore plus attenuatæ, & de novo aqueo humore ſolutæ, per vaſa lactea & lymphatica, quæ paſſim etiam craſſis inteſtinis implantantur, ad maſſam humorum vitalium redeant, & pejore ob moram & commixtionem indole imbuta, nec non facultate nocendi aucta, peregrinam & valde pernicioſam intemperiem omnibus humoribus inducant & latius diffundant; niſi in corpore perſpirabili, veſtibus probe tecto & ſub aëre temperate calido, per poroſum & tubuloſum cutis cribrum ſtatim ſufficienti exhalatione diſpellantur & abigantur. Ex quo certum id elicimus conſectarium, quod omnibus, ſive ſequioris, ſive nobilioris ſexus, quibus ſub potu infuſorum calidorum, præſertim coffee, alvus non ſolvitur, ſed obſtipatur, cutis etiam ob varias cauſſas ſordes non emittit, is non tantum ſit noxius, ſed maxime etiam diſponat ad geneſin purpuræ, præſertim ſi jam prava humorum & ſcorbutica adſit diatheſis, vel etiam affectus animi, inprimis diuturnus mœror, & iracundia, quæ ſordium bilioſarum in primis viis accumulationi inprimis favet, accedant. Ex adverſo calidus hic potus plane innoxius, imo ſalutaris eſt iis, quibus alvum fluidam & mollem reddit, & qui corpus ad perſpirationem obtinent diſpoſitum. Ac in his ad varii generis impuritates collectas, foras ejiciendas, ſymbolum ſuum utique confert.

§. XXXIII.

Quod clarius demonſtratur. Tacemus jam, ipſas fabas coffee, ſub alio cœlo & in alio ſolo prognatas, etiam peregrini quidpiam, & quod naturali temperiei ac mixtioni blandæ in noſtris oris non adeo accommodum eſt, cuſtodire, & ſub aduſtione, præſertim ſi more apud pleroſque recepto fortius inſtituitur, ſalini volatilis & ſulphuris empyreumatici aliquid ſuſcipere, quod nervoſarum partium tono ac motui eſt inimicum, quo fit, ut in quibuſdam tremorem manuum & anxietatem pariat: idque eo magis, quando largiori fabarum nimis uſtarum portione aqua non imbuitur, ſed prope inſpiſſatur. Prætermittimus etiam, multum ſacchari cum hoc potu aſſumi, quod in inteſtinis obhæreſcens, neque mox per ani ſeceſſum ejectum, fermenteſcit & cruditates mucoſas acidas auget. Id potius ex omnibus his collective ſumtis clariſſi-

me elucescere speramus, neutiquam esse mirandum, quod sub inconsueto alias, jam vero communi abusu frequentissime assumti potus coffee, ipsa naturalis & nativa mixtio & crasis partium sanguinem constituentium multum immutetur, & nova plane ac alia ingignatur, qua cum sanguine in utero materno in infantes transfusa, ipsius purpurati morbi semina & ad illum dispositio, jam latius propagentur & dispergantur.

§. XXXIV.

Caussa, qua ante potum coffeè consuetum Lipsiæ purpura prodierit.

Et quamvis allatæ à nobis sententiæ, de luis purpureæ origine, refragari videatur, quod teste WELSCHIO *dissert. de purpura Lips.* jam ante sexaginta annos hic morbus Lipsiæ innotuerit, quo tempore potus theé & coffeé ignotus adhuc fuit & inusitatus: eadem tamen neutiquam exinde evertitur, quum asseramus, potus calidos, inque primis fabarum coffeé, non tam materialiter, quam potius formaliter ad genesin purpuræ concurrere, dum videlicet ob crebriorem ex ipsis confecti & calide assumti potus usum, impuritates primarum viarum, alvo adstrictiore reddita, ipsi sanguini insinuantur. Deinceps, si paullo curatius victum, diætam & regimen, quibus fœminis gravidis & puerperis, Lipsiæ degentibus, illo qui purpura exorta est tempore, uti moris fuit: omnia ita comparata fuisse luculenter patet, ut morbus hic optimo jure inde deduci possit. Noto enim notius est, quod tamen citra injuriam florentissimæ & inclutæ hujus urbis incolarum dictum volumus & intellectum, fœminas eam inhabitantes, voluptatibus admodum obsequi, desidiosam agere vitam, somno longius indulgere, & quotidie fere dulcibus, horæis, farinaceis, cum butyro & saccharo frixis, cibis uti, alvi esse adstrictioris & copiosas sub ingravidatione colligere impuritates, easque ob caussam fluore etiam albo frequentissime divexari. Pessima præterea consuetudine receptum tum erat, ut puerperas non solum arctius lecto adstringerent, sed etiam conclavibus calidis macerarent, primisque puerperii diebus juscula & potum nonnisi fervida iis exhiberent, neque tamen alvum, per multos dies adstrictam, clystere, vel laxante solvere, neque etiam lochiis subsistentibus sanguinem evocare auderent. Et certe, si quis hæc omnia probe expendet & conferet cum iis, quæ in superioribus fusius exsequuti sumus, habebit utique caussam, quare in hac urbe ante usum potus coffeé, hoc exanthematum genus fuerit exclusum. Id quod experientia etiam postmodum luculenter confirmavit. Postea quam enim nocumenta dedered cumenta, & abrogato æstuoso puerperarum regimine, laxantia & venæ sectiones admittunt, longe minor ibi est hujus exanthematis proventus, minus ejus periculum, minorque inter puerperas strages. Quamvis igitur potus coffeé non incusari possit, quod Lipsiæ purpuram genuerit: id tamen nullo poterit negari modo, quod per aliquot annorum decursum, hujus tantum urbis pomœriis inclusus fuerit morbus, & introducto potus coffeé usu, demum alibi exortus, ita, ut quo magis ille in consuetudinem abiret, & pluribus locis inveheretur, eo majora quoque incrementa hic sumeret & latissime se diffunderet: quinimo, quod singulare plane & antea non animadversum est, plerumque acutis sese associaret febribus.

§. XXXV.

Exemplum de purpura scorbuticum excipiente post usum coffee.

Satis itaque arbitror me demonstrasse, qua ratione calidi potus ad purpuræ genesin, seu scorbuti in purpuram conversionem fecerint. Toti autem negotio singularem accendet lucem, quæ sequitur observatio. Hæc nostra civitas Hala tam ob situm, quem obtinet, decliviorem & aquarum præterlabentium, ex parte stagnantium, effluvia, quam potissimum ob salinas, ingentem continuo copiam vaporum aqueorum emittentes, humida circumdatur atmosphæra; unde è longinquo adspicienti se tota repræsentat nebulosa. Et hinc caussa videtur deducenda, cur a remotissimis jam temporibus scorbuticum malum hic jam alias egerit radices, ita ut cives arthritide vaga, quam scorbuticam dicunt, doloribus colicis, tumoribus & maculis scorbuticis, aliisque scorbuto propriis symptomatibus, quales præcipue varii gingivarum affectus esse solent, frequentissime laboraverint. Didici hæc partim adhuc juvenis à beate defuncto D. Parente meo, partim ab aliis medicis, morborum curationi hic loci vacantibus, qui vix ullum præscripserunt medicamentum, quod non unum alterumve ingrediens scorbuto oppositum recepetit; imo ego ipse postea in ægrotos, qui se curæ meæ tradiderunt, sæpe incidi, ubi propter scorbuticam humorum diathesin antiscorbuticis pugnare necesse fuit, atque hæc in curando prope omne absolverunt punctum. Quamprimum vero civium plurimi calidiores potus in deliciis habere, & præsertim Caffemania laborare cœperunt, sensim paullatimque, scorbuto disparente, purpura tam maligna, quam benigna chronica hinc inde apparuit, & inter initia, ubi veram hujus morbi indolem paucissimi intelligebant, ingentem edidit stragem. Neque vero hoc loco solum talia contigisse memini, sed posthæc etiam Ostfrisiæ, aliisque regionibus, scorbuto olim infestatis similia ab eadem caussa evenisse comperi: ut adeo de scorbuto, purpuræ origine minus dubitandum sit.

§. XXXVI.

Purpura loco scorbuti proveniens pendet à peculiari diæta.

Præterea, hodie ad crebriorem purpuræ loco scorbuti proventum præcipue suum confert symbolum peculiaris vivendi ratio, sive talis ciborum selectus, quo majores nostri vel prorsus non, vel moderatius tantum usi fuerunt. Nostra enim ætate, ubi proh! dolor hominum plurimi desidiæ lasciviæque dediti nihil fere aliud cogitant, nihil agunt, nisi ut gulæ blandiantur, quotidie nova ciborum genera artificiose excogitantur. Imo vero, ne iis quidem sunt contenti, quæ fertilissimum patriæ solum suppeditat, sed ad illa maxime stulta cupiditate feruntur, quæ extimæ Indorum oræ & famosa naufragiis maria ad nos mittunt. Equidem suas cuique delicias libenter largior, neque cibos exoticos rejicere audeo; sed id tantum ceu noxium reprehendo, quod plerique cibi hodie subacidi leniterque pungentis esse debeant saporis, & ideo multo sale, multisque aromatibus, allio, cepis, pipere & fungorum generibus præparentur. Sic enim parata alimenta, suavem linguæ acrimoniam imprimendo, efficiunt, ut comedentes partim ultra satietatem iisdem se repleant, indeque magnam crudorum humorum copiam, non secus ac scorbutici a crassioribus cibis, colligant, partim majorem sanguinis effervescentiam sibi contrahant, quæ largiori partium salino-sulphurearum

rum generationi admodum patrocinatur, ut dein perfacile, concurrentibus aliis causis, purpura excludatur. Accedit adhuc, quod hodierno ævo frequentior sit vinorum spirituosorum, quam antea, potus, qui adeo invaluit, ut parum superfit, quin apud nonnullos tota sanguinis massa in vinum convertatur.

§. XXXVII.

... & abusu pilularum aloeticarum.

Atque huic nimiæ in cibo & potu luxuriæ tribuendum est, quod hodie variæ sanguinis profusiones valde sint familiares, & inprimis hæmorrhoidalis fluxus jam pluribus contingat: quare nonnulli medicorum seducti, omnium morborum chronicorum originem, in fœminis à mensibus non rite fluentibus, in viris ab hæmorrhoidibus impeditis, deducendam esse autumant, ideoque, si tales morbi ingruunt, ad salutares has excretiones promovendas & in ordinem redigendas omnem curandi methodum dirigunt, ac præsertim pilulas ad exemplar Becherianarum concinnatas, quas aloe, licet in refracta dosi ingreditur, frequentius, imo alternis diebus propinant. At vero, ut taceam, hancce hypothesin veritati minus esse consentaneam, ego certe adserere non dubito, quod crebrior harum pilularum usus, qui sub aliis circumstantiis alioque tempore valde securus est, ad purpuræ genesin in nonnullis permultum confetat. Quod si enim ad sanguinis, præsertim per hæmorrhoides, excretionem nulla a natura est propensio; non potest non fieri, ut inde massa sanguinea valde exagitetur, commoveatur, &, aucto intestino motu, major particularum salino-sulphurearum copia extricetur, quæ purpuræ causam suppeditat materialem. Brevi, jam omnia adsunt momenta, quæ contentas in sanguine partes salinas & sulphureas accumulant, acriores reddunt, & altius in cutis fibrillas adigunt: unde non mirum, quod salinus ille morbus scorbutus, mutata indole sua, in alienum plane morbum, qualis purpura est, degeneraverit.

§. XXXVIII.

Prognosis purpuræ chronicæ.

Prognostica utriusque purpuræ jam supra, ubi integra morbi historia suppeditata fuit, intermiscuimus, placet tamen speciatim de purpura chronica pauca subjungere. Hæc autem, quia febre non stipatur, nisi plane præpostera medicatione corrumpatur, periculum non intentat: molestissimum tamen malum est, renitens, difficilis sanationis, & quod mire torquere & fatigare solet & medicos & ægros. Si enim minera purpuræ fixam in partibus solidis imisque penetralibus collocavit sedem, non facile corpus deserit, sed intus remanens, nec ad habitum corporis propulsa, graves ingignit afflictiones. Si vero nimis impetuose expellitur, sæva rursus imminent mala. Id autem maxime accidit iis, qui imbecillum genus nervosum obtinent, & in spasticas stricturas, quibus sanguinis & humorum æquabilis cursus impeditur, proni sunt; quo fit, ut sanguis impurus abundans, modo ad caput, modo ad pectus, modo in articulos, impetuose, nec minus periculose congeratur, & sævorum pathematum scena adornetur. Quod si enim ad caput impetus vergit, cephalalgiæ, aurium tinnitus, memoriæ debilitas, aphonia, imo quandoque furores, insaniæ, insultus apoplectici & lethargus ab intus retenta materia purpuracea oboriuntur. Si ad pulmonum & sensibiles diaphragmatis membranas fertur, asthmata sequuntur spasmodica, nec non punctorii & lancinantes in pectore dolores. Si ventriculi membranis incumbit, summæ anxietates præcordiorum & cardialgiæ exsurgunt. Si intestina occupat, tormina & inflationes hypochondriorum cum molestissimo ardoris sensu affligunt. Si ad artus diffunditur, sævis iisdem tractionibus & lancinationibus corripiuntur. Et si denique maligna materia tendinea & nervea ossis coxendicis ligamenta obsidet, malum excluditur ischiadicum. Hæc autem omnia, sævissima licet symptomata, vehementiam suam ponunt & infestare cessant, simul ac materia acris caustica ad habitum corporis propulsa iterum fuerit & ablegata.

METHODUS MEDENDI.

§. I.

Præservatio requisita

Quod ad præservationem attinet, nihil certe utilius & præstabilius in purpura, tam chronica, quam acuta miliari, ad declinandum ejus recursum nobis innotuit, quam primo ex fonte diætetico abstinentia ab omni cerevisiarum genere, quippe quæ, plane non accommodæ sunt huic morbo. Nulla enim ex illarum censu est, quæ, si vetus, acorem non contrahat & nimis spirituosa fiat, vel si recens, fœculenta non sit, & fermentativa, vel etiam, quæ non crassiores & mucidas nutritivas partes vehat: omnia tamen hæc & singula, minus apta sunt, quin officiant, obtinendæ sanguinis & lymphæ depurationi, in qua omnis & præservationis & curationis cardo vertitur. Hinc calidis & æstivis temporibus, temperatarum acidularum, ut Selteranarum & Wildungensium, cum pauxillo vini remixtarum, usum suasimus. Brumali vero tempore, nec non iis, quibus aquas ejusmodi medicatas comparare non fuit integrum, imperavimus, ut vel puram aquam fontanam biberent, vel decocta conficerent, ex radice scorzoneræ, sarsaparillæ & cichorii, ratiura cornu cervi & hordeo mundo, addito pauxillo seminis fœniculi, sumendo ad aquæ mensuram dimidiam specierum unciam, iisdemque potus ordinarii vice uterentur, ac si fors ferret, interdum vinum adderent. Nonnullis tamen etiam propter consuetudinem cerevisiam tenuem & bene defœcatam concessimus.

1] convenientem potum.

§. II.

2] motum corporis & convenientem victus rationem.

Deinde, in purpura chronica injunximus motum corporis per instituta itinera & mutationem aeris, ex locis depressioribus in excelsiora commeando, animi oblectationem & tranquillitatem, abactis curis & omissis profundis cogitationibus ac meditationibus. Porro serio interdiximus omnia ea, quæ alvum adstringunt, quæ transpirationem sufflaminant, & nimium sanguinis ingenerant, reprobato simul largo carnium, inprimis suillæ, esu, & prohibitis cibis largiter aromatisatis & piperatis, nostris, *Speisen von hohen gout.* Denique, ut æstivis mensibus cura ex mero lacte asinino, vel sero lactis bubuli & caprilli instituetetur jussimus, aut per mensem, vel sex hebdomades, Selteranæ, cum tripla parte lactis bubuli, vel caprilli remixtæ, in peregrino loco, interposito ex dulci, vel nostri Lauchstadiensis fontis aqua, balneo, potarentur, idque si altius radices malum egisset,

3] curam cum lacte & aquis mineralibus.

per triennium repeteretur. Viris etiam quibusdam habitioribus usum Sedlicensis aquæ præcepimus, ex cujus non adeo liberali dosi septem vel octo diebus vernali & autumnali tempore admisso potu, minera morbi per alvum exturbata est. Multis quoque chronica, scorbutica, & habituali purpura detentis, ut aquam Lauchstadiensem biberent mandavimus, qua, ut supra meminimus, sordes affatim evacuatæ sunt, continuato tamdiu ejus potu, donec alvinæ dejectiones cessarent.

§. III.

4] qua in ordinem redigunt fluxum mensium.

Quum vero purpura chronica, qua fœminæ subinde contumacius laborant, in vitio uteri & inordinato mensium successu fundamentum habeat repositum, ut ille in ordinem rediret, præcipua etiam nostra fuit intentio. Suasimus hunc in finem, præter ea, quæ jam dicta sunt, pulveres rhabarbarinos, & elixir nostrum viscerale quotidie una cum pediluviis, aliquot ante eruptionem dies adhibendis. Si vero spasticæ, ut plerumque fieri solet, suberant stricturæ, & inflatione ventriculi, anxietatibus præcordiorum, doloribus dorsi &c. se prodebant, antispasmodicis usi fuimus, quibus annumeramus pulverem Marchionis cum tantillo nitri, & cinnabaris, & grano uno, vel altero castorei & extracti croci remixtum, nec non liquorem anodynum mineralem, essentiæ croci, castorei & liquori bezoardico nuptum, adornato simul ex aqua dulci & lacte balneo. Ad ipsum denique mensium fluxum eliciendum, propinavimus essentiam succini minus spirituosam, cum liquore alcalino extractam, & sic etiam hoc sustulimus vitium. Porro, ad præservationem purpuræ chronicæ, in viris plethoricis & fluxu hæmorrhoidali non affectis, scarificationes & venarum incisiones, ad imminuendam nimiam sanguinis & humorum copiam multum faciunt, nec non iterata alvi apertio; quæ commodissime procurari poterit manna soluta, utpote quæ omnibus ex salsa acrimonia morbis obortis dicata est, addito simul stimulo salino, cujus generis est terra foliata tartari. Novimus etiam, quod sæpissime nocturnos sudores, quibus in purpuram proclives mirifice torquebantur, feliciter discussserimus crebriori alvi solutione, clementiorum laxantium, ut passularum, rhabarbari, terræ foliatæ tartari, aut cremoris tartari ope provocata. Sed hæc de præservatione.

& hæmorrhoidum.

§. IV.

Curativa methodus postulat 1] temperatum regimen cum lenioribus diaphoreticis.

Ipsam purpuræ chronicæ curam facili & explicita ratione sic adornavimus. Præcepimus primo omnium, ut mox ab initio morbi, ægri in non nimis æstuoso lecto & conclavi, sed moderatissimo calore detinerentur &, quantum fieri posset, è lecto se subducerent: & hac ratione molestissimos sudores averti posse deprehendimus. Deinde, præter memoratum ad potum ordinarium decoctum, nihil ex medicamentorum classe magis ex usu fuisse testamur, quam pulverem diaphoreticum nervinum, ex cornu cervi usto, it. sine igne parato, lapidibus, sive chelis cancrorum, matre perlarum, succino, nitro purificato & cinnabari confectum. Præstabilem etiam fuisse animadvertimus liquoris anodyni mineralis virtutem, ita ut duobus his remediis, vel simul congrua dosi, vel quolibet illorum seorsim, pro variarum circumstantiarum dispositione, assumtis, rejectis omnibus aliis medicaminibus, quantumvis dilaudatis, felicissime purpuram tam chronicam, quam etiam acutam superaverimus, ægris fortunante Deo brevi sanitati redditis.

§. V.

Quænam in statu graviditatis ad præservandum prosint?

Progredimur ad præservationem & therapiam illius purpuræ, plerumque pejoris notæ, quæ puerperis, vel sub initium, vel medium puerperii tempus, accidere solet. Hujus caussas & originem superius jam eruimus, & ex incongruo gravidarum regimine, nec non admissis in diæta erroribus derivavimus; ideoque ad hæc avertenda & removenda curam dirigendam esse facile patet. Quod si igitur puerperas à periculoso hoc symptomate immunes præstare velimus, ne sub graviditate humorum copia, multo minus impuritas, ex stagnatione illorum circa uterum oriunda increscat, neque generi nervoso imbecillitas inducatur, primaria utique erit intentio; quæ nulla alia perfici poterit ratione, quam ut, si sanguine copiosiore corpus turget, is detrahatur, instituta frequenti, ter vel quater, non adeo larga tamen, in superioribus venæ sectione. Deinceps abstinendum est ab otio, diuturniori somno, animi turbis & eduliis dulcibus, fermentescibilibus, farinaceis, quin potius cibis boni succi, & potu salubri, nec nimis parco, utendum, corpus motu moderate exercendum & alvinæ excretionis successus, magis tamen alimentis, quam medicamentis, promovendus, exhibendo etiam passulas rhabarbarinas, cum, vel sine manna paratas, quippe quæ, gravidis apprime conveniunt & ex usu sunt. Et quum imi ventris refrigeratio utero gerentibus insigniter noceat, & ad graves ægritudines ingenerandas sit aptissima, semper iis auctor fui, ut inferiora arctius, adversus aëris frigidioris accessum integumentis muniant, eamque ob caussam braccas optimo cum successu gestandas suasi. Ad præscindendas quoque nocivas humorum circa uterum stases, magnopere expedit, ut abdomen nonnunquam, præsertim post medium gestationis tempus, prope fornacem calidam, embryonum balsamo, vel vino Rhenano, aut Hungarico vetustiori & generosiori calefacto, instillatis aliquot balsami nostri vitalis guttis, inungatur & perfricetur. Et hæc summa cura tenenda sunt fœminis gestationis tempore.

§. VI.

Quænam ante & post partum consideranda sint?

Jam etiam dispiciemus: quænam ante & post partum & primis statim puerperii diebus studiose servanda sint, ne in graves ægritudines & purpuram, sive diuturnam, sive acutam, incidant puerperæ. Quum itaque multum ad hunc affectum producendum & fœminas debilitandas imprudens parturientium tractatio faciat, dum ante legitimum tempus summis conatibus & laboribus, plane intempestive fœtus expulsio urgetur, propinatis etiam hunc in finem spirituosis & calidioribus medicaminibus: exquisitum ut in omnibus teneatur moderamen serio monemus, ne vires nimium frangantur, neque per extremos istos labores, calidaque suggesta analeptica, tota humorum & sanguinis massa mirifice commoveatur, exagitetur & simul fœculenti illi & impuri, qui circa uterum stabulantur humores, in validiorem motum abripiantur, sed potius lochiorum fluxus, & aliæ excretiones legitime expediantur, nec magna ad morbos fiat dispositio.

§. VII.

§. VII.

Purpura quomodo tractanda præservandi fine.

Excluso autem fœtu, & pacatis post exantlatos partus labores iterum secundo post die omnibus, necessarium ac utile est, ut collectus ingravidationis tempore impurus, quo uterus adhuc turget, sanguis, evacuetur, & humores vitales à contracta cacochymia liberentur. Quare omnis generis excretiones, maxime vero alvina, & quæ per cutis colatorium succedit, sedato nisu, non impetuose, sed successive promovendæ sunt: id quod accommode & perutiliter his poterit obtineri & perfici subsidiis. Evitetur summo studio nimius lecti & hypocausti calor, & potus quoque nec calidior, nec nimis perfrigeratus, sed tepidus præbeatur. Abigantur omnes animi turbæ, & absit maxime terror ac tristitia. Alternis diebus deglutiantur quater pilulæ balsamicæ & roborantes, qua virtute nobiles sunt Becherianæ, Stahlianæ & nostræ: quippe quæ, non solum multas impuritates alvo ejiciunt, sed etiam lochiorum fluxum promovent & diaphoresin eliciunt. Quod si vero sub initium nondum omnia sunt complacata, sed citatior pulsus cum interiorum æstu animadvertitur, amicum harum pilularum institui poterit connubium cum pulvere præcipitante absorbente, qui pro dosi grana quatuor vel quinque nitri habet. Tum maximopere conducit, ut cum jusculis tenuioribus, non nimis substantificis, ea assumantur, quæ spasmos leniunt, sanguinem grumosum coagulatum resolvunt, & simul etiam liberiorem sordium cum perspiratione diffiationem procurant: quo nomine laudem merentur, sperma ceti, oleum amygdalarum dulcium, infusum florum sambuci, chamomillæ, summitatum millefolii theiforme, essentia corticum aurantiorum temperatior, juncta croci essentia, liquor noster anodynus mineralis, nec non pulveres bezoardici, diaphoretici, cum aqua analeptica propinandi. Inprimis etiam mixtura ex aquis analepticis & diapnoicis, cum aceto destillato & lapidibus cancrorum, nec non syrupo acetositatis citri confecta juvat, quæ in stagnante & congrumato sanguine resolvendo eximii usus est.

§. VIII.

Et si purpura imminet.

Hisce exacte observatis, non facile gravis & funestus morbus puerperas aggredietur, neque etiam metuendus erit purpuræ insultus. Quod si autem his neglectui datis tantopere increvit seri & lymphæ corruptio, ut purpuracea febris, sive rubra, sive alba, immineat, aut jam urgeat, hac sæpe sæpius probata & experta utimur methodo. Injuncto æquali, placido ac temperatissimo ratione caloris regimine, puerperis purpura jam decumbentibus summopere commendamus decoctum avenaceum, (*die Haber-Grütze*) cum, vel sine infuso florum chamomillæ vulgaris, cujus efficaciam longe præstantissimam deprehendimus. Alvum in maligna & alba non facile stimulantibus sollicitamus, neque etiam clystere admonemus. Mutationem quoque integumentorum & indusiorum, quantum fieri potest, interdicimus, & suademus potius, ut jam trita ad fornacem calidam probe siccata, & fumigata injiciantur & induantur. Multo magis dissuademus erectiorem situm, vel ut è lecto surgant ægræ; eo quod facile incidunt in animi deliquium, & motu humorum ad interiora converso, exanthemata disparent, pessimaque ingruunt symptomata: id quod latius ex observatione mea expositum est in *dissert. de situ erecto in morbis periculosis valde noxio.*

§. IX.

Si jam erupit.

Ex medicamentorum classe, pulveres bezoardicos, temperatos, quibus nonnunquam croci vel castorei momentum adjicimus, repetitis vicibus ad scrupulum, vel drachmam dimidiam exhibemus, eorumque usum subinde liquoris anodyni mineralis dosi interpolamus, cujus nobilissima est facultas spasmos complacandi, motum intestinum calidum sedandi, & acrimoniam humorum demulcendi. Si vero ob varias causas antecedentes purpuræ retrocessio metuenda, vel hæc jam fuerit facta, admiscemus liquori anodyno, quartam partem liquoris bezoardici ad mentem Bussii parati, & in *observat. nostris physico-chymicis. Lib. II. observ.* 28. descripti: quæ mixtura egregie diaphoresin movet & materiam peccantem ad exteriora agit. Ad reficiendas demum vires, enormiter plerumque prostratas, in purpura alba majorem in modum commendamus potionem analepticam, ex aqua melissæ, corticum citri, florum liliorum convallium, primulæ veris, acaciæ, liliorum alborum & cinamomi cydoniata, addita sufficienti quantitate matris perlarum & man. Christ. perl. nec non instillatis aliquot spiritus nitri dulcis guttis: quo cum eadem, tanquam accommodo vehiculo, pulveres exhibeantur, vel ipsa seorsim ad cochlear aliquoties sumatur.

§. X.

Quid faciendum si lochia subsistunt?

Quum vero sæpissime contingat, ut lochia in febre lactea vel purpurea subsistant, & sanguinis raptu ad caput facto, lethalia oboriantur symptomata, in quæstionem cadit: an, si lochia plane non, vel non sufficienter fluunt, si febris est, si purpura imminet, venæ sectio tuto & utiliter admitti possit? Verum enim vero, quia hoc argumentum, jam in *diss. de venæ sectionis prudenti administrat.* fusius excussi, & momentosis rationibus docui, quod venæ sectio non solum in febribus exanthematicis, sed comparentibus etiam jam efflorescentiis nonnunquam summopere proficua sit, allata ibi huc non transcribemus. Id tamen sancte affirmare possumus, quod solius venæ sectionis, pro circumstantiarum ratione largioris, vel in pede, vel manu, instituræ ope, proximas jam morti puerperas, & spasticis stricturis, quibus sanguis impetuose ad cor & cerebrum urgebatur, detentas, ab orci faucibus revocaverimus, & præsentaneam opem attulerimus. Atque adeo haud immerito, si suppressis lochiis laborantes puerperæ decedunt, mortis causam in venæ sectionis neglectum rejiciendam esse putamus. Neque desunt ex clarissimorum auctorum numero, qui nostræ sententiæ calculum adjiciunt, è quibus nominasse sufficiat Willisium *de febb. cap. XVI.* Welschium *de purpura Lips.* Rolfinckium *libr. de ord. & meth. consult. lib. IV. sect. II. cap. 6.*

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

In utraque purpura nocet frigus.

In utraque purpura, sive benigna, sive maligna, nihil tam perniciosum, & ad mali caus-

sam augendam, symptomatum & morbi vehementiam exacerbandam, & ex benigno morbo malignum reddendum, tam aptum & expeditum est, quam excessus in frigore & calore: siquidem si ullus alius, certe hic morbus, nec refrigerationem, nec nimium æstum perfert, sed in utroque exquisitum moderamen exposcit; ut hinc conclave, ubi æger decumbit, & aër in eo, æquali semper temperamento sint instruenda & custodienda. Quod si enim paullo frigidiuscula aura ad habitum cutis liberius accedit, vel tantum manus, antea sub lecto in temperato calore & udore detentæ, exporriguntur, illico inhorrescentia & perfrigerium universum tangit corpus, & pustulæ, subsequente magna anxietate magnoque languore, evanescunt: id quod eo facilius eoque majori cum pernicie contingit, quo magis cubiculum antea nimis æstuosum, vel corpus stragulorum apparatu arctius tectum & tantum non obrutum fuit. Similiter in omnibus, maxime vero purpuraceis his exanthematibus, nihil, præsertim in ipsius morbi vigore, damnosius est, quam inæqualis & crebrius immutatus caloris, in hypocausto gradus: eo quod subitanea calidi in frigidum & frigidi in calidum mutatio, nerveo-sensibilem cutis substantiam gravissime afficit, ejusque tonum, robur & motum mirifice variat & perturbat, ut pustulæ neque in conspectum prodire, neque, si demum sparsim comparuerint, firmam servare queant stationem.

§. II.

2] *nimis calidum regimen.* Porro sontico admodum damno purpura laborantes mactat, immodicus cubiculi, & hypocausti calor, nec non suscitatus per potum fervidius assumtum, aut medicamenta calidiora, æstus: quandoquidem exagitatis sic, jugi præsertim ardore, omnibus, vires non solum franguntur, & porosa cutis substantia nimis adaperta & hiante, humidi major, quam par erat, difflatur atque exhalat copia, sed ipsa etiam morbida materia, per inductum intestinum calidum motum, intensiorem subtilitatem, penetrantiam & acrimoniam suscipit, ut pruritus, ardor atque anxietas insigniter invalescant, tantum abest, ut complacentur & imminuantur. Hinc complurics animadvertimus, manifesto damno & ancipiti pathematum augmento affectos esse ægros, si infusum herbæ thee, aut aliud ad ejus similitudinem paratum, calidius, & quidem larga in copia sorbillarunt, vel etiam cibum & potum fervidum ingesserunt.

§. III.

3] *medicamenta calefacientia alexipharmaca &c.* Multo vero minus interne calefacientia, vinum, liquores spirituosos, pharmaca sudorifera & expellentia, essentias & tincturas bezoardicas, alexipharmacas hic morbus ferre potest, sed potius ex illorum usu semper augetur magisque accenditur. Vidimus certe, mitioris alias ingenii purpuram chronicam, febris & vehementiæ symptomatum prorsus expertem, admisso externus nimio æstu, & antiscorbuticorum, nec non decoctorum sic dictorum purificantium, injuncto simul ad sudorem eliciendum arctiori regimine, usu, in malignam fuisse conversam, adeo ut febrilis postmodum calor, cum ciborum fastidio, virium languore somnique defectu, ægrum periculose affligeret. Et in genere id quoque pro comperto est, purpuram, quo citius & impetuosius, per medicamenta & calidum regimen expellitur, eo facilius & levissima de caussa evanescere & interiora repetere.

§. IV.

Præterea, in purpuraceo hoc cutis vitio, omnes per ani secessum factæ liberaliores evacuationes, admodum sunt nocivæ. Tam exquisitus enim hujus morbi est genius, ut alvum, nec nimis duram & constrictam, nec nimis fluxilem, multo minus arte elicitas purgationes, admittat. Hinc, si alvus diutius officii obliviscitur, cohibita ad habitum corporis vergunt purgamenta, biliosæ, mucosæ & fermentescibiles scoriæ, quæ per hepar, pancreas & glandulosas intestinorum tunicas separari alvoque debebant ejici, ad cutis colatorium convertuntur, vel in longo illo & anfractuoso intestinorum canali collectæ & invicem commixtæ, mora magis corrumpuntur, & postea ad sanguinem cum succis chylosis & alimentosis advectæ, liberale morbi & materiæ morbificæ pabulum ac nutrimentum præbent. Quare, nisi alvinæ cum aliis excretionibus revocentur & in ordinem redigantur, ipse morbus rarius perfecte sanescit, sed aut crebrius recrudescit, aut diutius extrahitur. 4] *liberaliores & suppressæ alvi evacuationes.*

§. V.

Contra vero, summo etiam cavendum est studio, ne acriori stimulo excretionum successus proritetur & urgeatur, eamque ob caussam cujuscunque generis, mitissima etiam emetica, omnia purgantia & laxantia, licet virulentia prorsus destituta, salina quoque, sunt vitanda. Neque etiam semper tutum est clystere alvum admonere, vel suppositorium admovere, præsertim ante eruptionem exanthematum & paullo post eandem. Etenim exstimulatis hoc modo interioribus, omnis fluidorum, qui ad corporis peripheriam tendit motus, illico invertitur, perspiratio suffaminatur, cutis pori coarctantur & efflorescentiæ evanescunt: interiora vero languore opprimuntur, ventriculus nausea corripitur, ejus subversio oritur, intestina torminibus & ardore torquentur & præcordia angore stringuntur & excruciantur. Ut adeo pateat, summa cum cautione & provida circumspectione, ad alvi apertionem hoc in morbo esse descendendum. *Quæ ideo providè moderandæ & revocandæ.*

§. VI.

Multum denique ad periculosum purpuræ retrocessum facit intempestiva & inconsulta sanguinis missio. Nam plurimum certe refert, sicuti in omni exanthematum genere, ita maxime etiam hoc, sanguinem in convenienti quantitate, proportione & ad superficiem corporis accessu, ita moderari, ne ipse vel nimium exundet, vel deficiat. Utrumque periculum alit. Si quantitate excedit, ob spasticas partium stricturas, congestiones in loca nobiliora summopere perniciales sunt metuendæ. Si vero defectu peccat, ad exilissima cutis vascula & sudoris secretioni dicata organa appulsus urgeri nequit; & vitiosa materia per capillare hoc cribrum minus recte secerni & transmitti potest, sed summo cum discrimine in interioribus corporis penetralibus immota obhærescit. Quare vix majus hoc in morbo metuendum est periculum, quam si ab imperito medico inconsiderato sanguis exantlatur. Vidimus nosmet ipsi, tam infeliciter ali- 5] *intempestiva sanguinis missio.*

aliquoties cessisse quorundam ausum, qui in purpura chronica, qua hypochondriaci, spasticis pathematibus obnoxii, laborabant, venæ sectionem in pede largius instituendam suaserant, ut exanthematibus subito disparentibus, apoplecticus irrueret insultus. Novimus quoque, admissa illa, sævissimas subsequutas esse artuum tractiones & convulsivos partium motus, & parum abfuisse, quin ægri letho afficerentur.

§. VII.

Vesicatoriorum usus in utraque purpura.

Inter auxilia chirurgica miliari febri opponenda referuntur adhuc à quibusdam vesicatoria, si acida corrupta lympha peccat, quo eadem his mediantibus extrahatur, & fibræ delassatæ nerveæ simul excitentur & ad contractionem sollicitentur. Inprimis HAMILTON *de febre miliari*, eadem scapulis iterato apposita mirifice dilaudat, ita *pag.* 450. *Sydenhami* rationes subducens: *ad serositatem minuendam optime respondent vesicatoria. Materia enim morbifica ex aliqua parte eorum ope diminuta, natura reliquam, via sibi consueta, facilius amandare potest: tantum abest, ut pustularum eruptionem impediant.* At vero, licet id remedii genus non adeo incongruum esse videatur, ingenue tamen fatemur, nos nunquam eo esse usos, sed enumeratis præsidiis & auxiliis, purpuram adspirante Deo expugnasse, ideoque aliis, ut periculum faciant linquimus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Purpura chronica post nimium hæmorrhoidum fluxum tandem lethalis.

Vir illustris, quinquagenarius, temperamenti sanguinei, à longo hinc inde tempore animi pariter ac corporis constante vigore gavisus est. Aetate autem sensim ad senium vergente, quum prætermisso, quod alias consueverat, motus exercitio; cibis alimentosis multumque aromatisatis, ut & largiori vini generosioris haustu magnam sanguinis abundantiam accumulatat, neque hanc per venam sectam imminuerat; ipsa benigna natura, per hæmorrhoidum fluxum salutariter excitatum, à tanta machinæ obsutura mole se liberare annisa fuit, eventu adeo secundo, ut à multis postea annis ab incommodis satis immunis degeret: donec aliquando post longius iter sub frigido hiemali cœlo institutum, cæcas, quas appellitant, hæmorrhoides acceperit, quæ ante discussionem multas crearunt molestias. Circa æquinoctium vernale ejusdem anni, hæmorrhoidalis non modo effusior & per tres fere menses durans rediit fluxus, sed & varia se adsociarunt incommoda; siquidem vir illustris appetitus imminutione, acri & salsa oculorum defluxione afficiebatur, constrictivum in pectore & abdomine sensum, nec non pressorium in osse sacro dolorem cum stimulo ad matulam percipiebat, qui lumbarem quoque regionem & pedem affligebat. Ego tum temporis in consilium accitus primo venam in brachio secandam suasi, dein curam cum fonte Spadano vel Selterano sub-exacto diætæ regimine instituendam commendavi; postea vero crebriorem corporis exercitationem, abstinentiam a vino Hungarico, & liquoris mei anodyni cum pulvere præcipitante ex aqua usum injunxi. Et optime quoque cessit curatio. Sed annus effluxit, quum Februario mense, in febrem incideret noster, catarrhali primum æmulam. Appetitus aderat prostratio, sitis & æstus intensior, vomitus quoque & alta suspiria, præcordiorum anxietates, cum respiratione difficili, cardialgiæ & compunctorius sensus, alternante frigoris & caloris sensu, pulsuque durius & celerius micante. Hæc intuens ego mox purpuram augurabar; & en! successit cutis asperitas, prodeuntibus innumeris pustulis rubris, milii semen figura referentibus: unde bezoardicum pulverem circa somni tempus, vomitui vero obviam eundi gratia liquorem anodynum mineralem cum balsamo vitæ maritatum, & pro potu serum lactis dulce propinabam. Sic sedabantur quidem molestæ afflictionum turmæ, & purpura decidebat, sed tanta in cute ad purpuraceum hoc exanthema remanebat dispositio, ut continuo fere sub corporis quadam incalescentia maculæ efflorescerent, & æger per totum æstatis & hiemis insequutæ decursum purpura cum insigni pruritu juncta laboraret; præsertim quum plus justo appetitui ciborum incongruorum indulgerer, vinique plus justam quantitatem adsumeret. Circa vernum tempus, redeunte vomitu, anxietate, aliisque gravioribus symptomatibus, purpura copiosior in locis quoque insconsuetis comparebat, & hæmorrhoidales venæ denuo sat largam sanguinis fundebant copiam. Crura hinc circa talos intumescebant, & maculæ disparebant, crustam, qualis in scabie ferina sicca conspicitur, relinquentes. Ventriculus pituitosam quandoque materiam, quam fauces quoque stillabant, ejiciebat, somnus aderat multus, sed parum reficiens, pulsus mane frequens & validus, vesperi debilis micabat, urina crassa rubicundo-bruni coloris mittebatur, imo omnia in summa erant perturbatione. Ut auxilium ferremus ægro, potus loco mox cerevisia Duchsteinensis, quam appetebat, cum gelatina cornu cervi permixta, mox gallinarum juscula cum radicibus cocta, quandoque etiam sarsaparillæ decoctum, usurpata fuere; ex medicamentis vero essentia stomachica liquori anodyno nupta, post meridiem pulvis absorbens cum pulvere cascarillæ permixtus, & vesperi bezoardicus pulvis offerebantur. His & analepticis interpositis nihil proficientibus excrementa fœtido secedebant odore, virium prostratio augebatur, & febris tandem inflammatoria corpus summe emaciatum ita affligebat, ut ægrotans illustris morbi vehementiæ victrices dare manus debuerit. Peracta post mortem sectione, panniculus adiposus, una cum renibus, intestinis tenuibus & vesica urinaria, inflammatione correpta comparebant, lien putredine exesus, ita ut tactu in liquamen fatisceret; ventriculus flatibus distentus; vasa gastrica sanguine crasso infarcta; diaphragmatis sinistrum latus corruptum conspiciebatur. Pulmones inflammatione obsessi, colorem ex atro cœruleum induerant. Pericardium liquore carebat, cor flaccidum multo atro sanguine turgebat. Glandulas mesenterii scirrhus infestarat. Hepatis gibbosa pars maculam inflammatoriam ostendebat, cujus vesicula fellea bile erat repleta.

Epicrisis.

Sistit hic casus purpuram scorbuticam, eamque chronicam & exitu lethalem, cujus generandi modum, decursum atque eventum paucis jam ad ductum historiæ morbi perpendere juvabit. Vir Illustris tum ob diætam lautiorem, tum

ob

ob conſuetam corporis exercitationem omiſſam in corpore nimiam ſanguinis coacervavit copiam; quæ per convenientem venæ ſectionem non diminuta ægrius per canales potuit circumagi: unde poſtea, ſalutaribus ſe- & excretionibus, quæ in ſenili ætate per ſe languent, cohibitis, tota ſanguinis & humorum maſſa a partibus excrementitiis minus rite depurata labem contraxit ſcorbuticam. Jam inſigne attuliſſet emolumentum multaque mala præſcidiſſet bonus hæmorrhoidalis fluxionis ſucceſſus, niſi ipſe Dn. ægrotus frigore imprudentius corpori admiſſo eundem ſuppreſſiſſet, quo ſanguis verſus interiora magis coactus in vaſis meſentericis ſe accumulavit, &, denegato per hæmorrhoides exitu, eodemque victus genere perſiſtente, ibidem ſtagnavit; donec tandem calore vernali expanſus vaſa' cum impetu diſrupit, & efferatius per tres prope menſes promanavit. Nos itaque, ſedata hac enormiori hæmorrhagia, primo omnium eo reſpeximus, ut fortaſſe obſtructi viſcerum tubuli reſerarentur, quod debito fontis Sekerani, vel Spadani uſu præſtandum allaboravimus. At vero, quum æger appetitui denuo plus juſto inhærens novæ ſanguinis accumulationi, ejuſque in imi ventris viſceribus ſtagnationi anſam præbuerit, factum eſt, ut impuris ſordibus ſalino-ſulphureis non ſegregatis, ipſa purpuracea materia ingeneraretur, quæ nervoſis primum membranis inſidens ſpaſmum excitavit febrilem, cujus ope ipſa purpura ad habitum corporis protruſa, omniaque quietiora ſunt reddita. Redeunte poſtea hæmorrhoidum fluxu effuſiori, vires jam antea debilitatæ omnino magis ſunt depreſſæ: unde vi cordis & arteriarum ſyſtaltica imminuta, non modo materia morbifica ad corporis corticem non amplius potuit propelli, ſed & ſanguis tenax & acris in minimis & capillaribus illis, lienis & pulmonum vaſculis ſtaſin inflammatoriam, omniaque huic communia ſymptomata excitavit; ut adeo non mirum eſſe debeat, cur poſt mortem variæ partes inflammatione ſphaceloque obſeſſæ comparuerint.

Observatio II.

Purpura chronica foedia & aquis mineral. ſanata.

Fœmina quadraginta annorum, nunquam puerpera, habitus corporis valde repleti, pinguis & ſpongioſi, alvo ſtrictiori vitæque ſedentariæ adſueta, admodum ſemper pleno & inordinato victui, conſiſtentiori cereviſiæ nimioque Caffee potui indulſit: parum tamen moleſtiæ inde percipiens; uſque dum terrore aliquando perculſa menſes primo per dimidium fere anni plane amiſit, poſtea vero parciores experta ſuit. Ab hoc enim tempore ſæpe inſignem corporis gravitatem, tuſſiculoſam pectoris concuſſionem cum cutis quadam prurigine ſenſit. Hæc invicem mala ad vernum uſque tempus durabant, ubi præmiſſa venæ ſectione in pede motibus corripiebatur febrilibus, catarrhales, tum temporis graſſantes æmulantibus. Remedia ordinabantur huic ſtatui accommodata; potus tenuis, & clyſtere quoque alvus clauſa reſerabatur. Sed en! improviſo ſine prægreſſis gravioribus ſymptomatibus in pectoris ambitu maculæ emergebant purpureæ, quæ ſub pulveris leniter bezoardici, cum extracti caſtorei pauxillo remixti uſu, in dorſo quoque, & brachiis copioſe efflorefcebant. Mitigabantur tum omnia ſymptomata, & ſenſim maculæ hinc & inde evaneſcere videbantur, quarum tamen novæ mox recedebant. Tam pertinaciter itaque inhærente hoc exanthemate, à quo tamen præter pruritum pectoriſque oppreſſiones, refrigerationem maxime ſubſequentes nihil patiebatur, ego curam ſuaſi tenuem & exſiccantem hac ratione inſtituendam: ut præmiſſa venæ ſectione, alvinaque regione per potionem mannatam, bis repetitam repurgata, per unum alterumve menſem ægra à nutriente victu ſe abſtinens pane bis cocto, & carne magis aſſata in refracta quantitate veſceretur, potui decoctum rad. ſarſaparill. chinæ & cort. ligni ſaſſafras in largiori copia ſubſtitueret, & ad robur ventriculi conſervandum temperatum medicamentum ſtomachicum adhiberet; finita autem hac cura, ſcarificatione admiſſa, ſerum lactis dulce tam mane, quam à meridie biberet. Paruit ægra conſilio, & mirum erat, quantum corporis mole decreverat, quantumque levaminis reportaverat, ita ut per autumni & hiemis decurſum a purpura ejuſque moleſtiis parum affligeretur, præſertim quum ſalubres diætæ regulas exactius obſervaret. Adpropinquante vere commendabam fontem Egranum per decem dies, & poſtea Selteranum tam ſine, quam cum lacte remixtum per tres hebdomades bibendum, hiſque finitis balneum Lauchſtadienſe externe adhibendum: unde menſium fluxus antea parcior juſtam ſervavit quantitatem, & ægra a malis ſuis liberata jam exoptata fruitur valetudine.

Epicriſis.

1) Fœmina, cujus morbum expoſuimus, ob vitam otioſam, pinguemque diætam ſtatum ſibi contraxit plethoricum, ſub quo, vel levioribus cauſis, ut terrore accedentibus, ſalutaris menſium fluxus, ob nimiam vaſorum repletionem fluidaque propellendi impotentiam facile cohibetur: quo cohibito non poteſt non ſanguis & lympha impuritate imbui, & nimio potus Coffee uſu alvique conſtipatione concurrente, purpuræ proventus ingenerari; ſicut hoc ſupra ſatis oſtendimus.

2) Annotandum eſt, quod homines ſpongioſa carne multaque pinguedine præditi, qui multum ſeroſi ſanguinis alunt, præ ceteris ad exanthematicum hunc affectum ſint proclives, ideo quod ſerum, per excretionem cutaneam non ſatis depuratum facile vappeſcentem acrimoniam induit. His vero ſubjectis nihil convenientius eſt, ad purpuram in prima, ut aiunt, herba ſuffocandam, quam accommodata cura per inediam, qua ſuperflua pinguedo, quæ remoram ſanguinis circulo depuratorio poſuit, ſubtrahitur, & nimis relaxatus cutis tonus, qui in purpura tantum non læditur, roboratur, ut hic dein longe minus ſordium per tranſpirationem eliminandarum retentioni & accumulationi faveat.

3) Aquas ſalubres commendavimus, ut reliqua etiam ſe- & excretionis organa ſuæ reſtituantur integritati, maximeque ille ſequiori ſexu ſaluberrimus menſium fluxus in ordinem redigatur: quo fine etiam balneum Lauchſtadienſe ſubjungendum ſuaſimus, quod tum in vaſis uteri flaccidis roborandis, ſanguiniſque fluxu promovendo, tum in cutis tono ſimul reſtituendo, eximiam præſtat utilitatem.

Obser-

Observatio III.

Purpura chronica ictero & hydropi symptomatica.

Vir aliquot supra quadraginta annos natus, sanguinis & succi plenus, jam olim vigesimn ætatis anno a vita sedentaria multisque ad seram noctem protractis lucubrationibus malum passus est hypochondriacum, cum aliqua ad hæmorrhoidalem fluxum dispositione, qui succedente tempore sæpius quidem apparuit, certas tamen statasque periodos nuoquam servavit. Trigesimo quinto ætatis anno in febrem incidit tertianam, qua brevi curata purpura corripiebatur scorbutica: unde fonte usus est Pyrmontano, idque inde obtinuit, ut purpura mitigaretur, penitus vero non evanesceret. Quum quadragenario proximus admoveretur officio, quod non modo vitam postulabat sedentariam, sed crebriores quoque animum commovendi occasiones præbebat, prægresso quondam iracundiæ affectu, doloribus corripiebatur colicis cum vomendi conatu, pectorisque angustia junctis, quibus compositis icterus prodibat, pedes intumescebant, & maculæ purpureæ, plus quam antea unquam, emergebant, hæmorrhoidibus nunc prorsus silentibus. Remittente colore flavo, pedum tumor nihilo minus una cum purpura persistebat: quare denuo aquæ Pyrmontanæ adhibebantur, sed sine levamine, ut potius purpura eadem permanente, tumor pedum altius adscendens simul scrotum & inguina occuparet. Ego consultus rem in ancipiti positam ratus, sequentia proposui. Primum, abrogam cerevisiæ potu decoctum aperirivum substituendum jussi hujus compositionis: Recipe rad. V. aperientium ana unciam, sarsaparill. glyzyrrh. cichorei ana unciam dimidiam C. D. S. species, quarum uncia una & dimidia in tribus aquæ mensuris decoquenda, addito in fine pauxillo cinamomi. Dein, quovis tertio die pilularum balsamicarum XIV. propinandas & bis in die scrupulos duos pulveris, ex solut. ocul. cancror. arcani duplicat. nitri purif. tartari vitriolat. ana drachmis duabus, rad. ari, salis absynthii, cinnab. ana drachma compositi capiendos commendavi. Ut ventriculo prospiceretur, præscripsi elixir balsamicum temperatum ad 80. guttas in prandio sumendum, ex extracti centaur. min. gent. rubr. card. bened. rhabarb. terræ foliatæ tartari ana drachma, in aquæ menthæ unciis quatuor leni calore solutis. In diæta suasi juscula carnium tenuiora cum rad. petroselini, selleri, taraxaci, gramin. & cichorei decocta crebriusque adsumenda. Externe vero ad dolorem pressorium, qui in hepatis regione percipiebatur, mitigandum cataplasma, ex comis absynthii, flor. chamomill. roman. & vulgar. sambuci in vino & aqua calcis vivæ coctis imponere, idemque scroto applicare. Mitigabant quidem hæc omnia symptomatum vehementiam, & aliquando inter ipsorum usum motus incidebant febriles, cum nova purpuræ protrusione, sed natura jam nimis imbecillis tandem succubuit.

Epicrisis.

Ferax est hic casus utilissimarum observationum, quarum prima est, quod purpura primum post febrem effloruerit, cujus phænomeni ratio ita mihi reddenda videtur: sine dubio febris intempestive curata labem quandam in abdominis visceribus, sanguinis depurationi servientibus, maxime vero in liene & hepate reliquit: unde his forte infarctis sanguis à partibus sulphureis non rite depuratus purpuræ materiam suppeditavit. Imo ab eadem causa, seu à circulo sanguinis per hæc viscera impedito derivandus est tumor pedum insignis, qui tantum non omnibus, visceris cujusdam sanguinei obstructione laborantibus solet esse familiaris. Icterus in nostro ægroto suam sumsit originem tum ab infarctu hepatis, quem dolor in hac regione pressorius inter alia edocebat, tum a spasmodica ductuum biliariorum sub ira strictura. Intercepto enim bilis ad intestina cursu, hæc ad sanguinem refusa largiorem materiæ purpuraceæ copiam ingeneravit, quæ causa fuit, ut post icterum rubræ miliares pustulæ copiosius in cute effloruerint; luculenm indicio, sulphureæ indolis materiam in purpura peccare, ideoque hanc ipsam variis à bilis vitio oriundis morbis symptomatice jungi. In curatione rite adornanda omnem medicamentorum energiam eo direximus, ut tenaci viscida amurca obsessi viscerum tubuli recluderentur, & sanguinis cum acri bile mixti intemperies immutetur; quibus peractis purpura, ceu symptoma, sponte evanuisset. Quoniam tamen vis morbi tantum jam invaluerat, ut virtutem omnium, vel efficacissimorum remediorum superaret, factum est proh! dolor, ut morbo tandem superatus æger succubuerit.

Observatio IV.

Purpura ab inordinatam diætam chronica.

Honesta hujus loci fœmina, tenera ac macilenta, quinquaginta & aliquot annos nata, naturæ sensibilioris animique ad excandescentiam proclivis, per octo circiter annos semel vel bis in anno purpura corripi suevit chronica, ita ut nonnunquam per unius, vel duorum mensium spatium eadem laboraverit. Enimvero, quoties novus imminebat insultus, per intervalla alia atque alia jungebantur symptomata, ut fere sunt virium imbecillitas, capitis dolor cum aurium tinnitu, anxietas præcordiorum cum spirandi difficultate, somnus paucus ac interruptus, pulsuum cum celeritate juncta debilitas, alternans cum frigore æstus, & insignis extremorum pruritus. Quamprimum vero materia purpuracea cum aspredine cutis & papulis ab interioribus ad exteriora erat propulsa, invicem ista placabantur symptomata, quandoque tamen, licet mitius, repetebant. Liberata fuit nostra a singulis hactenus paroxysmis, beneficio temporis simul concurrente, datis leoioribus bezoardicis & analepticis, quorum illa ex pulvere Marchionis, cornu cervi usto, philosoph. præparato, antimonio diaphoretico, nitro, cinnabari & pauxillo camphoræ, in pulverem redactis constabant; hæc autem ex aquis melissæ, cerasor. nigr. florum tiliæ, sambuci, lilior. convallium, flor. rosarum, cioamomi sine vino, matre perlar. & syrupo acetositatis citri, in potionem mixtis conficiebantur. Potus loco commendabatur ptisana ex hordeo mundo, rasura cornu cervi, rad. scorzoner. & cichorei confecta, blandusque lecti calor serio injungebatur, ne forte aere frigido ad corpus admisso curationis negotium turbaretur. Præservandi fine venæ sectionem bis vel ter in anno admisit, mediocri tantum sanguinis portione evacuata, fontem quoque Selteranum cum tertia parte lactis caprini mixtum non sine successu bibit; nihilo minus tamen inregre ab hoc morbo nondum convaluit, sed sæpius recidivam

pa-

patitur, præsertim quum iracundia cum animi angore juncta, ob res domesticas ad vota non succedentes, crebro afficitur.

Epicrisis.

Dici vix potest, quam difficulter feminium purpuraceum, diutius paulo altiusque succis vitalibus insinuatum, penitus eradicetur; utpote valde multiplicativæ est indolis, si tantum minimæ ejus reliquiæ in corpore remaneant: maxime vero id ipsum in numero pluribus ægrotantibus, præsertim mulieribus, post sanguinis excretiones cessantes contingere observavi. Causam difficilioris sanationis potissimum inordinatis animi affectibus & perverso vitæ generi tribuo, quod post morbum curatum plerumque eligunt. Quandocunque tamen ægroti hoc morbo affecti locum & aërem quandoque mutant & regimini se accuratiori submittentes semel vel bis in anno aquis Selteranis vel Egranis, lacti nuptis utuntur, terque minimum venæ sectionem, &, si paulo habitioris sunt corporis, scarificationem admittunt, equidem scio plures à chronico hoc affectu prorsus liberatos.

OBSERVATIO V.

Purpura chronica in femina sen.

Matrona hujus urbis honesta, sextum supra septuagesimum attigit annum, & jet aliquot annorum decursum crebro affecta fuit purpura, ut dicunt chronica, cum consuetis symptomatibus juncta; à qua tamen intra duos vel tres menses ex voto semper convaluit. At vero, quum septuagesimo sexto ætatis anno prope exacto, denuo eodem corriperetur morbo, nonnisi de insigni virium prostratione somnique defectu conquesta pejus quam antea unquam decubuit. Purpura enim mox apparebat, mox retrocedebat, donec ægra subito animi deliquio correpta animam placide efflabat.

Epicrisis.

Non mirum est, purpuram illam esse graviorem longeque difficilioris sanationis, quæ annis obsitos senes, quam quæ homines in ætatis flore constitutos, firmiorique naturæ robore adhuc donatos invadit. Ipsa enim senectus, ob excretiones per transpirationem & alvum languidiores, non modo scorbutico-salinam & viscidam succorum vitalium diathesin ingenerat, sed etiam propter vires sensim paullatimque decrescentes sanguinis depurationi, materiæque morbificæ ad habitum corporis propulsioni amplius non sufficit. Quare intellectu est facillimum, cur præsens demum ægrota, senectute invalescente, purpura obierit.

OBSERVATIO VI.

Purpura habitualis acetariorum, & aromatum usu sustentata.

Novi medicum, celebris nominis, temperamenti cholerici, qui per plures annos purpura laboravit chronica, cum magno pruritu, nocte præsertim auctiori, conjuncta, ita tamen ut suo, quo fungebatur, officio commode præesse potuerit. Vitæ genus, quod adhibebat, tale erat: à multis retro annis inter cibos insigni piperis & zingiberis leviter contusi copia utebatur, & in cœna quotidie fere acetarium, ex lactuca, sale & aceto constatum, (vulgo *Sallat*) comedebat; præter hæc vero exactiori quoad cibum & potum diætæ studens, bis vel ter in anno sanguinem ex vena pedis tusa mittendum curabat. Inter hæc nihilo minus ad insignem pervenerat ætatem; sed sex supra septuaginta annos emensus subito apoplexia cum paralysi correptus, post novem dierum intervallum; prostratis omnino viribus, animam exspiravit.

Epicrisis.

Vir erat corporis robusti, macilentioris ac nervosi; alias, si laxioris fuisset habitus imbecilliorisque naturæ, profecto à victu acido pariter atque à calidis & acribus aromatibus graviorem sanitatis labem sibi contraxisset. Equidem plures, imo ex medicis nonnulli in ea versantur opinione, aromata illa acriora, ut piper & zingiber, quia oleo, si destillantur, subtili carent, sanguinem minus calefacere, sed crudorum humorum concoctionem adjuvando, digestioni insigniter succurrere. Verum enim vero, licet id sano sensu possit concedi, minime tamen est inficiandum, quod acriores horum aromatum partes, cum chylo ad sanguinem delatæ, insignem humoribus acrimoniam inducere possint. Quod quidem eo ipso satis superque potest demonstrari, quoniam, ut sæpius expertus sum, à cibis ejusmodi aromatisatis, inque primis piperatis, ii qui fonticulos gerunt, nunquam fere non molestam in eo loco sensationem cum pruritu percipiant, quæ acrimoniam cum sanguine communicatam satis, ut arbitror, testatam faciunt.

OBSERVATIO VII.

Purpura post usum Carolinarum orta.

Vir generosus quadraginta& aliquot annorum, habitu corporis spongioso succique pleno, & temperamento sanguineo præditus, à prima juventute lautæ diætæ innutritus sæpe ad ebrietatem usque pocula hausit vinosa; unde tempestive arthritide laborare cœpit vaga: ad quam præcavendam aliquando ex medici consilio thermis utebatur Carolinis, quæ quidem interno usu nihil procreabant incommodi, sed bis adhibito balneo evenebat, ut universum corpus maculis pustulisque obsideretur purpureis, quæ intolerabilem, omnemque fere somnum eripientem excitabant pruritum, appetentia prope penitus destructa. Omittebatur igitur omnis tam in-quam externus Carolinarum usus; at quum paulo post vir generosus circa vesperam se auræ exponeret frigidiori, per integros tres dies gravioribus ventris torminibus vexabatur, quibus per anodyna sedatis, inopinato in notabilem abdominis pedumque tumorem incidebat, qui per exactam victus rationem, medicamenta diaphoretica, leniterque roborantia sensim paullatimque abigebatur, licet prohiberi non poterat, quin postea crebrius purpura laboraverit chronica.

Epicrisis.

Docemur ex hac morbi historia & progressu, quanta prudentia, quantaque circumspectione subjecta impuris succis scatentia fontibus calidis, præsertim per balneum uti debeant. Longe hinc tutius satiusque fuisset, si vir generosus, loco thermarum, temperatiores potasset acidulas, quæ melius per alvum & urinam, quam fortiora calida per cutim impuras salino-sulphureas sordes educunt.

2) Di-

2) Discere inde licet, quantum noxæ afferat frigidior aura, improvide cuti admissa, maxime tali in casu, ubi natura materiam corpori infestam cum impetu ad superficiem corporis nititur propellere. Facta enim ad interiores, easque nobilissimas partes metastasi, non modo miserrimi intestinorum cruciatus, sed sæpe lethalia oriuntur symptomata, ut tragica exempla plurima ostendunt.

3) Notabile hoc loco est, quod spasmos abdominis & intestinorum per anodyna sedatos secuta fuerit insignis harum partium atonia, quæ inflationem peperit: unde facillimum est intellectu, qua ratione subito inductæ per medicamenta mutationes magnis pathematibus causam præbere possint.

Observatio VIII.

Purpura chronica accedente alba lethalis.

Vir quadraginta & quinque annorum sanguineus, natura sensibiliori habituque corporis spongioso donatus, lauto & quieto vivendi generi adsuetus, sæpe non solum fluxum expertus est hæmorrhoidalem, & cœcis, ut aiunt, hæmorrhoidibus fuit vexatus, verum etiam per octo fere annos purpura laboravit chronica rubente, cum insigni cutis pruritu, circa vernum maxime tempus infestante. Sensim paullatimque decrescente hac purpura, ultra biennium perferendæ erant dolorificæ artuum tensiones, quæ mox in brachiis, mox in pedibus ipsaque dorsi regione gravissime sævientes, plerumque tumorem in brachiis & circa pedum malleolos, cum insigni nonnunquam rubore & dolore junctum relinquebant. Et talis morbi erat facies usque ad pristinum mensem, ubi ægro necessarium suscipiendum erat iter; sub quo quum nimio se frigori exposuerat, domum inde reversus ab omni statim dolore & tumore liberatus in febrem incidebat acutam, cum colliquativo eoque fœtidissimo sudore, quem mox purpura sequebatur alba cum pustulis elevatioribus, a collo usque ad pedes protensis. Vires erant dejectæ ad nonum usque diem, ubi omnia videbantur mitiora. Sed quum æger è lecto surgeret, purpura mox retrocedente summæ oriebantur anxietates, deliria, summa virium prostratio cum spirandi difficultate, convulsivi motus, & ipsa denique mors.

Epicrisis.

Admodum varius est hujus morbi decursus magnusque ægritudinum, se invicem excipientium quasi cumulus, quæ omnes ad summam machinæ perniciem, mortem tendebant. Primo adfuit hæmorrhoidum fluxus, isque inordinatus & cum molesta venarum hæmorrhoidalium intumescentia alternans, sub quo plerumque difficilior solet esse sanguinis per abdominis viscera, maximeque per hepatis & lienis substantiam circuitus: unde paullatim labascente salutari secretionis & excretionis negotio facile humorum impuritas, & inde apud nonnullos ipsa purpura progignitur, quæ, sicut in præsente ægroto, diu potest inhærere, nec facile periculum minatur, nisi perversis curationibus aliisque erroribus turbetur. Deinde prodierunt arthritici dolores, qui vix aliam habent causam, quam quod materia purpuracea ad cutem parcius propulsa sensibiles articulorum membranas obsederit, vellicaverit & ad spasmos sollicitaverit. Tum quoque tumor & rubor in brachiis pedibusque apparuit: quod quidem non mirum esse debet, quoniam observationum fide satis constat, quod in partibus spasmo infestatis, post illum compositum plerumque atonia relinquatur, quæ sanguinis & humorum accumulationi, stagnationi, adeoque etiam tumori ansam præbet. Tum quoque æger ex frigoris damno in febrem incidit, cum maxima sudoris profusione stipatam, quæ virium robur mirum in modum exhausit, ut postea sub circulo sanguinis languidiori lympha facile corruptione & vappescentia potuerit inquinari; unde purpuræ albæ origo. Tandem notabilis est subitanea morbi in pessimum statum mutatio; quæ, me judice, egressui è lecto tribuenda est. Dici enim vix potest, quantum in morbis sic dictis lymphaticis, ubi virium ingens adest prostratio, nocere soleat erectus corporis & capitis tam in lecto, quam extra ipsum situs; sicut in dissertatione nostra hac de re olim habita pluribus exemplis ostendimus & confirmavimus. Tali enim ratione ob debilem cordis pulsum minor sanguinis copia ad caput propellitur, & facile lypothymia incidit, sub qua omnes motus ad interiora convertuntur, ipsaque materia per cutim excernenda retropellitur; unde deliria, convulsiones, sphacelationes & mors.

Qui plures desiderant observationes, adeant consultationes nostras medicas, ubi casu CXCI. CXCII. & sequ. multa notatu digna exempla recensentur.

CAPUT IV.

De lue venerea.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De origine luis venereæ judicium.

Luem sic dictam veneream, in India occidentali endemiam, eo demum tempore in Europam esse advectam & per singulas ejus regiones disseminatam, quum Christophorus Columbus Insulam Hispaniolam anno 1492. detexit, communis auctorum, qui de pestifero hoc morbo scripserunt, ut *Roderici* Diaci *Hispalensis lib. de morbo venereo*, *Nicolai* Monardes *lib. de simpl. med. ex novo orbe allatis* est opinio. Licet vero certa experientiæ fide satis constet, perniciosam hanc luem primo in Hispania, tum in Italia & Gallia, postea vero in ipsa Germania per contagium, à coitu cum fœminis impuris susceptum, fuisse propagatam; sunt tamen nonnulli auctores, atque inter hos præcipue Minadous *lib. de virulentia venerea cap. XXIV. Nicolaus de* Blegny *chirurgus Parisiensis in lib. l'art de guerir la maladie venerienne*, & *Joh. Baptista* Synibaldus *de geneanthropia lib. IX. tract. 2.* qui existimant, morbum hunc citra ullum contagii virus in altero sexu posse oriri, si fœmina cum pluribus viris rem haberet, semperque esse grassatam apud scortatores infames. Tum enim ex diversi seminis stagnatione & corruptione virulenti nascerentur humores, qui primum fœminam, deinde viros, denuo concumbentes inquinarent contaminarentque. Et quamvis hanc sententiam vero valde similem penitus non rejiciendam existimemus, sed potius, ex hac causa morbum

lui Americanæ ſimilem, generari poſſe concedamus; negari tamen minime poterit, quin allata ex America contagio majoribus ſtipata ſit ſymptomatibus, longeque vehementius & malignius, quam malum ex vaga ſcortatione ortum ſæviat, ita ut non per coitum ſolum, verum etiam per contactum, e. g. manuum ſudore madidarum, per oſcula, & in lactantibus per affrictum mamillæ & papillæ, imo per pocula quoque & veſtes, cum aliis poſſit communicari, multoque plures interdum annos, ante quam labem ſuam exſerat, in corpore latere.

§. II.

Definitio.

Eſt autem hæc lues dyſcraſia humorum omnium, maximeque ſeroſo-lymphaticorum, maligna & putredinoſa, à miaſmate venereo, per contagium intus ſuſcepto oborta. His vero ſignis & ſymptomatibus prodit ac progreditur hic morbus.

Hiſtoria morbi & ſymptomatum in toto corpore.

Qui ex impuro veneris uſu eundem ſibi contraxerunt, contagii vim maxime & primum experiuntur in pudendis, ubi inflammationes, tumores, dolores & ardores, exulcerationes, humorumque profluvia oriuntur. Poſtea vis veneni ſe diffundens primo vicinis & contiguis partibus, dein quoque remotioribus labem inurit. Quamprimum enim peſſima iſta & multiplicativæ indolis inquinamenta in ſuccos vitales, lympham & ſanguinem transferuntur, omnes tum fluidæ tum ſolidæ corporis partes, ob corruptionem inductam, peſſundantur. Ita languor & laſſitudo totum corpus occupat, vires notabiliter decreſcunt, humano orbata adſpectu facies maculis & puſtulis, modo latioribus, modo minoribus, in fronte præſertim defœdatur, variique generis tubercula ſicca & humida, furfuracea ſeu ſquamoſa, colore tamen & magnitudine, ſecundum locorum differentiam diverſa, in toto corporis ambitu hinc & inde erumpunt; partes omnes nutrimento deſtitutæ emarceſcunt; in partibus, ex carne & pinguedine conflatis laxioribus ulcera generantur maligna, ad oſſa uſque ſerpentia; in articulis inſignes ſentiuntur cruciatus, arthriticos æmulantes; in mediis artubus circa perioſtia & in ipſo oſſium meditullio dolores graſſantur oſteocopi vix tolerandi, noctuque invaleſcentes; imo ſæpiſſime tophi & gummata, abſceſſus & caries in oſſibus proveniunt, horumque ſubſtantiam & lamellarum compagem ita peſſundant, ut ſoluto partium nexu plane eroſa dilabantur. Præter hæc, pili quoque ſubinde defluunt, collique, inguinum & axillarum glandulæ, ob lymphæ, ſeminio morboſo contaminatæ ſtagnationem, tumores contrahunt, qui vel in ſcirrhum, vel in ulcera, ſi negligantur, degenerant. Quid? quod ex his denuo ſexcenta alia prodeunt mala, ut luem hanc non morbum, ſed morborum iliadem pronuntiare fas ſit.

§. III.

–ſpeciatim in capite

In nulla vero corporis parte virulenti hujus fermenti effectus magis fiunt conſpicui, quam in ipſo capite. Nam præter immanes, qui ibidem noctu maxime ſæviunt dolores, genæ, ſupercilia pilis nudantur, puſtulæ & tubercula labiis, ori, palato innaſcuntur, quæ in ulcera cacoëthea abeunt; gingivæ aphthis & ulceribus obſitæ dentes vacillantes & carioſos efficiunt, planeque ex alveolis ſui[illegible]mittunt; uvula, tonſillæ, totumque faucium periſtroma ardent, dolent, inflammantur & ulcere exeduntur, oſſa narium ſpongioſa, carie infecta, abſumuntur, & vomere, à quo ſuſtentantur, privata corruunt, fornice naſi depreſſo: unde ſimul putridus ex ore ſpiritus exhalat, & magna vocis ac loquelæ depravatio cum inſanabili raucedine obſervatur. Neque aures & oculi a tali labe manent immunes, ſed hi exterius dolore, rubore, pruritu & lippitudine tentantur, interius vero, humoribus obfuſcatis, ſplendore & viſus acumine privantur, imo nonnunquam ſuppurantur. Aures moleſto afficiuntur tinnitu & exquiſito doloris ſenſu, & quoad internam ſui ſubſtantiam exulcerantur, tetraque carie exeduntur. Imo ſæpenumero cranii oſſa arroduntur tophisque & gummatibus deformantur, cujus rei teſtem citamus Rhodium *cent. I. obſ.* 33. qui in ruſtico, lue venerea laborante in dura matre tria candida annotavit gummata.

§. IV.

Signa diſſerunt ſecundum ſubjecta & morbi gradus.

Et hæc ſunt præcipua peſtiferæ hujus luis ſymptomata, quæ, quantum totam corporis humani machinam omniumque ejus partium functiones in utroque ſexu poſſint lædere, imminuere, & penitus tandem abolere, facile quisquam ex dictis colliget. Nolumus autem prolixiores eſſe in notis morbi eſſentialibus ſecundum ſingulas ejus periodos & diverſos gradus conſiderandis, quia otium nobis fecit celeberrimus Sydenhamius; qui in eleganti ſua *de lue vener.* epiſtola accuratam morbi naſcentis, adulti & ſeneſcentis tradidit hiſtoriam, optimeque ibidem docuit, qua ratione hoc teterrimum mali genus inter initia prodeat, & poſtea, altius corpori inſinuatum latiusque diffuſum diſſitas etiam partes afficiat, labefacter, pervertat. Hoc tamen non poſſum, quin paucis, ad meliorem rei intelligentiam, commemorem, non omnia hactenus allata ſigna ſimiliter in omnibus hac lue laborantibus deprehendi, ſed quædam in his, alia in aliis annotari; neque ideo temere ex quibuſdam tantum, ſed ex pluribus ſimul ſumtis de morbi præſentia eſſe judicandum. Nemo enim facile pudendorum tumores, exulceratiooes aliasque labes, inter initia apparentes ſtatim pro ipſa lue, quam potius pro luis principio venditabit; ſiquidem, ſi recte tractata tempeſtive curantur, luem nunquam ingeneraot.

§. V.

Luis vener. differentia à ſcorbuto.

Equidem his ſignis facile luem veneream dignoſci poſſe confido; nihilo minus tamen de morbis, quibuscum aliquam habere convenientiam videtur, pauca addere juvabit. Inter hos præcipuum obtinet locum ſcorbutus, qui perinde ac venerea lues languorem torporemque corporis, dolores vagos & fixos, noctu auctiores, nervorum contractiones, puſtulas, tumores duros, variasque tam oris, quam ipſius penis, ut Eugalenus *lib. de ſcorbuto* teſtis eſt, exulcerationes comites habet; ut nihil ideo mirandum ſit, cur Charleton *lib. I. de ſcorbuto cap. IV.* tantam inter ſcorbuticum & venereum malum analogiam intercedere prodiderit, ut communia quædam utrique morbo ſint ſymptomata, à medico etiam peritiſſimo, in locis maxime ſeptentrionalibus & maritimis, Dania, Suecia, Batavia, difficulter diſtinguenda. Quod ſi igitur duo hi morbi in uno loco ſimul graſſantur, attenta opus eſt diligentia, ut ad rectum judicium revocentur omnia: ſunt enim certi omnino characteres, quibus arte periti puſtulas, ſerpigines & ulcera venerea, cancri naturam æmulantia, ab impuritatibus ſcorbuticis

ticis possunt discernere, qui tamen facilius discuntur, quam docentur. Interim EUGALENUS hanc tradit differentiam, quod in venereis cauterio apertis materia pinguis, lardo insumato similis; in scorbuticis vero non ita reperiatur. Accedit, quod maculæ scorbuticæ raro efflorescant, nisi prius gingivis exulceratis tibiisque livore nigrescentibus, quæ similiter in lue nostra aliter se habent. Præterea, ulcera scorbutica tota plerumque livent, cum venerea contra in ambitu rubra sint, colorem ex albo cinereum in ima cavitate referentes. Quod vero speciatim ad exulcerationes oris scorbuticas attinet, hæ primum gingivas, tum fauces & tonsillas, lento tamen progressu, afficiunt; venereæ autem primum fauces ejusque partes, & demum gingivas occupare solent.

§. VI.

– & aliis morbis

Pariter quoque providendum est, ne herpetem, impetiginem, aliaque cutis ulcuscula statim ad luis occultæ virus referamus, sed probe prius, an cetera consentiant signa, disquiramus. In eo autem maxime hæc cutis vitia a venereis differunt, quod semel facta eruptione corporis inquietudo & lassitudo desinant, quod tantam dolorum atrociam minime junctam habeant, nec demum noctu, si auctiorem a lecti calore pruritum excipias, adeo invalescant. Eadem cautio adhibenda est circa tophos, nodos & ganglia, quæ certe non a solo veneno venereo, sed quam maxime etiam a quacunque violenta nervosarum partium tensione ac vellicatione, uti post veros arthriticos dolores interdum videmus, proveniunt: nisi itaque alia signa adsint, quæ pondus & fiduciam addant, nunquam temere de venerea lue suspicandum est. Neque tandem sine adhibito discrimine omnes glandularum tumores pro venereis æstimari debent, quia illi multoties sine ulla clam latentis venerei fermenti suspicione in variis corporis partibus visuntur; sicut ex solis strumis animadvertere licet. Omnium tamen maxime medicus, ne in judicando hallucinetur, in quibuscunque morbis, lui nostri analogis respicere debet ad vitam ægrotantis anteactam, quæ si luxuriosa fuit, & in lasciva fœminarum blandientium turba transacta, sæpe non contemnendum virulentiæ latentis præbet testimonium, maxime ubi reliqua consentiant. Neque minus ægri, præsente jam suspicione, curiose sunt explorandi, annun suscepti contagii modum norint, & ut suas tantum suspiciones medico detegant amice hortandi; licet plerique vel pudore, vel timore periculi originem morbi & progressum dissimulent, noluntque, si ætatem jam maturiorem adsecuti sint, juventutis errores relegere. Si qui autem a concepto per coitum veneno se quondam gonorrhœam, penis exulcerationes, aliaque genitalium vitia habuisse profiteantur, qua ratione his malis occursum fuerit, disquirendum est; unde facile judicium poterit formari.

§. VII.

Causa est contagium

Nunc ad causam luis venereæ considerandam progrediamur. Hæc autem quum in Europæa orbis parte, uti §. I. innuimus, soli contagio & miasmati morbifico, ab ægris ad sanos dimanante tribuenda sit; paucis nunc perpendamus, quo principio hoc perniciosissimum & subtilissimæ indolis virus suam in corpus nostrum violentiam exserat. Jam in eo quidem auctores conveniunt, ut his maxime modis virulentiam veneream ab infectis in corpus sanum admitti statuant, cum vel per frictionis motum sive contactum sugendo, osculando & lactando, poris partium insinuatur, vel exhalando, instar halitus, vicinis partibus inspiratur, vel, quod plerumque fit, per coitum, ex alterutra concumbentis parte impurum communicatur; sed in specifica hujus contagii natura ejusque agendi modo determinandis adhuc toto, ut aiunt, cœlo differunt. Alii ab acrimonia acri rodente & coagulante; alii à sale alcalino corrosivo; alii a specifica quadam acrimonia exitiales derivare effectus contendunt. Sed hæc dicendo nihil reapse dicunt, quia ipsos effectus, seu producta veneni pro ipsius causa declarant. Et profecto, si meam interponere licet sententiam, equidem solicitum hoc scrutamen supervacaneum esse arbitror. Nam plura sunt in rerum natura, tenuissimæ indolis admodumque parvæ molis, quorum intima natura ac crasis, & ab hac immediate dependens vis agendi, mirosque effectus, in sensus incurrentes producendi, captum nostrum & intelligentiam plane superant. Videmus hoc in contagio pestis, morbo variolarum, lepra, scabie maligna, morsu canis rabidi, & hujus generis aliis; ubi veram veneni peccantis causam & indolem exacte demonstrare nunquam hactenus licuit. Sufficiat igitur medendi scopo, ut tantum perniciosis veneni effectibus resistendo impediamus, quo minus suam in corpore humano potentiam exserant; præsertim quum in rebus altioribus ignorantiam profiteri consultius sit, quam aliquid adserere, quod satis probari nequeat.

tres modi infectionis

Veneni natura difficulter cognoscitur

§. VIII.

Fernelii assensus & ulterior probatio.

Placuit mihi hac de re quam maxime FERNELII prudens limatiusque judicium: *hoc in morbo, (venereo)* inquit, *aliisque venenatis plurimos videas captiosa, eaque admodum mani, ratione falli, quod, dum vident symptomata, hæc omnia cum humoris cujuspiam (acidi, acris) vitio insultare, nihil præter humorem acidum inesse putant, nihil magis animo concipiunt, neque acriori animi acie perscrutantur, num aliud quidpiam in humore subsit, in quo præcipua affectionis causa subsistat: quale procul dubio si sensu non cernimus, potest certa ratione ac intelligentia comprehendi, alioquin in maxima rerum ignoratione versamur.* Accedit, si abstrusas istas & specificas agendi vires contagii multiplicativi ad manifestas qualitates, v.g. ad acrimoniam acidam, salsam, vel alcalinam transferre velimus, quod multos postea errores in ipsa remediorum applicatione commissuri essemus. Minime enim difficile esset humorum, cujuscunque etiam generis, acrimoniam per appropriata remedia tollere; quod tamen in nostro affectu veritati minus respondet. Eaque propter etiam ii multum mihi hallucinari videntur, qui argentum vivum, quod specificum hujus morbi antidotum est, elemento alcalinæ naturæ penetrantissimo suam in acido peccante domando virtutem exserere autumant.

§. IX.

De veneni indole auctoris judicium.

Ne tamen omnia ad hanc rem pertinentia silentio prætermittere videar, non abs re fore confido, si meam de ejusmodi venenis penetrantioribus, mole quidem tenuissimis, sed virtute activissimis sententiam declarem. Sufficienti itaque ratione inductus longaque experientia confirmatus adsero, veneni contagiosi indolem in tenuissi-

mo fluido sulphureo, sive phlogisto æthereo & fermentativo principio consistere, quod ulterius diffusum reliquos corporis humani succos eadem labe contaminat. Et sane plura sunt momenta, ex quibus hanc proprietatem conjecturis non ineptis licet colligere. Nam primo, exploratissima inter physicos æque ac medicos res est, fluidum sulphureo-æthereum, seu oleosum, si ullum aliud, stupenda ratione posse dividi, dissipari & multiplicari; sicut in corporibus eodem instructis, ut Zibetho, moscho, ipsoque sulphuris fumo videre licet, quorum minima tantum molecula ita potest diffundi, ut innumeris aliis corporibus eundem odorem imprimat. Deinde, si ad virus respicimus venereum, hoc ita est comparatum, ut per plures menses, imo annos occultum latere possit, ante quam perniciem corpori intendat: quod certe fieri non posset, si alius esset naturæ, sanguinique & lymphæ inhæreret, quoniam in his circulatione continua perfacile explicaretur. Rectius itaque esse statuitur sulphureæ & oleosæ naturæ fermentum, quod pinguedini involutum difficilius extricatur, nec tam promte cum aliis succis commiscetur. Confirmat hanc meam conjecturam ipsa contagii propagatio. Sive enim per cutis poros contagiosa labes cum corpore sano communicetur, certe non aliunde nisi in humorem pinguem, sub cuticula latentem infunditur; sive per impurum concubitum inferatur, perinde membranis pudendorum pinguiusculis, vel seminali lymphæ, quæ similiter partibus constat oleosis insinuatur, donec tandem mediantibus his succis, ceu pingui vehiculo, ad lympham & sanguinem advehitur, totamque humorum massam inquinat, inficit, contaminat.

§. X.

Quod variis argumentis confirmatur. Hæc nostra sententia firmius adhuc stabilitur, si ad alios à suscepto miasmate productos morbos, ut fere sunt pestis, variolæ, morbilli, petechiæ &c. animum mentemque advertamus, quorum materia similiter putridæ sulphureæ est indolis, diuque viscositati pinguedinosæ involuta, tanquam in latibulo, potest hærere; donec aliquando à compedibus suis liberata in motum fermentationis multiplicativum ab aliis causis deducatur, succisque vitalibus eandem labem inferat. Et quid dicendum est, si tetros veneni venerei effectus, qui per putredinosam humorum corruptionem se manifestant, considerate attendimus. nonne ipsos a sulphureæ indolis principio, pinguedini insidente, derivare velimus. Siquidem abunde satis experientiæ fide constat, pinguia corpora facilius longe, quam alia in actum putredinosum conjici. Ita ego quosdam in imo ventre sauciatos novi, quorum omentum multa pinguedine obsitum, & ex vulnere protensum brevi tempore in teterrimam abiit putrilaginem, ut fœtoris spurcitiem vix ferre potuerint adstantes. Nobiscum fere eandem fovit sententiam celeberrimus Boerhaavius, vir ob eximia in rem medicam merita nunquam satis lugendus, qui in *diatriba de lue venerea* habet sequentia, illustrationis ergo adducenda: *virus venereum*, inquit, *est in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem, quam adiposum panniculum veteres, hodierni & cellulosam membranam vocant, ita ut contagiosa labes per poros epidermidis ingressa trans cutis vascula usque ad cellulas membranæ adiposæ pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiscuerit se, calore, motu, mora, assiduo magis magisque incendatur, cutim & cuticulam superpositas rodat, corrumpat, interimque sub his circumfusas per ambitum cellulas oleosas contaminet, unde semper latior plaga in panniculo adiposo corrupto reperitur, quam supra in cute superposita perdita & exesa est.*

§. XI.

& Boerhaavii sententia stabilitur Hactenus à Boerhaavio allata egregie satis comprobant, membranam adiposam non modo præcipuum seminii venerei receptaculum constituere, verum etiam, infecto jam sanguine morboque vigente, eandem præcipue affici, sicut ex variis tosionibus externis ulceribusque depascentibus videre licet. Longe vero clarius rei elucescet veritas, si audire velimus, quæ interpositis nonnullis idem gravissimus auctor disserit: *adiposa*, inquit, *membrana quasi suppurante, musculi nudati vividissimi pulcherrimique apparent, ulcera solam tantum pinguem tunicam depascuntur, nec cuti nocent, nisi quatenus consumtis vasis cuti suppositis, hæc ipsa quoque perit.* Nam mollis est hæcce membrana laxique contextus, & perpetuo irrigatur succo adiposo, qui tardissime circulatur, & diutius ibi subsistit: unde fit, ut, si qualicunque vitio corrumpatur, facile labem concipiat celerem latiusque serpentem, illæsis subjectis musculis & cute superposita intacta, forsasse quod hæ partes firmioris sint texturæ, ideoque imminenti corruptelæ valentius possint resistere.

§. XII.

Prognosis Accedimus nunc ad eventum nostri morbi prænunciandum. Quum vero medicus nulla re magis, quam prognosi inepta suam amittere existimationem possit, in hac certe ferenda magno opus est judicio, magnaque deliberatione, ne semitam empyricorum premamus, qui, ubi leve luis principium est, magnum portendunt periculum, & ægrotos violentis prorsus curationibus, imo rectius carnificinis subjiciunt, vel ubi magna infectio plenaque periculi res est, arcanis suis curationem promittunt facillimam. Debet autem diversa luis gravitas, & ab hac pendens eventus plus minus periculosus ex sequentibus quam maxime æstimari. Primo omnium subjectum inspiciatur patiens, quod si juvenile vel virile est, ac *secundum subjecta* temperamento pollet sanguineo beneque valente, facilius tolerabit morbum, quam quidem cholerici, pituitosi minusque bene valentes, ut infantes, pueri, senes. Exceptionem tamen patitur regula in fœminis, quæ licet viris longe imbecilliores sint, plerumque tamen cum morbo facilius, quam illi colluctantur, quamdiu menstruum tributum solvunt. Melius quoque succedit curatio vernali & æstivo, quam autumnali & hiemali tempore, melius in locis calidioribus & meridionalibus, quam in humidis septentrionalibus, sub australi tempestate constitutis: unde multi ex Germania in Galliam concedentes facilius a malo liberantur, non quod in Gallia omnes præstantiores essent medici, sed potissimum, quod ibidem regnans temperata cœli temperies curationi quam maxime favet. Deinde per se cuique patet, luem incipientem facilius recipere sanationem, quam quæ diutius inhærendo jam altiores egit radices. Neque tamen unquam desperandum, aut lue inveterata laborantes plane deserendi sunt, sed remedio mitiori nihil proficiente ad fortius progrediendum, & contra a fortioribus interdum ad leniora, juxta ægri constitutionem, transeundum est; qua ratione insperata sæpe salus obtinetur, uti egre-

egregium proſtat exemplum apud FERNELIUM cap. XV. in Dominis de Meſieres.

§. XIII.

… ſecundum gradus morbi. Ne tamen artifex in cognoſcendo morbi exitu decipiatur, reſpiciendi ſunt diverſi morbi gradus, ſive ſymptomatum complicatorum vehementia, uti jam pridem tulit uſus. Sciendum itaque, quod, qui in primo tantum gradu, ceu in limine conſtituti gonorrhœa virulenta, fluore albo maligno, bubonibus, teſtium tumore, & inde ortis capitis artuumque doloribus nocturnis vexantur, adeoque virium in fluidis tantum habent, facile ad ſanitatem reducantur. In ſecundo gradu, ſub quo penis & faucium ulcera, puſtulæ & furunculi per totum corpus diffuſi, quos variolas magnas dicunt, aliaque ulcera externa comprehenduntur, & ubi jam ſolidæ corporis partes labe quadam afficiuntur, curatio quidem admittitur, ſed longe difficilior eſt, niſi aliæ eam circumſtantiæ, ut vitæ genus, vires ægrotantis & morbi complicati plane prohibeant. Maximus, isque tertius gradus, qui cariem oſſium, profundiorem palati, oſſiumque naſi & pulmonum exulcerationem, comites habet, vitæ minatur periculum, & concepta ſalutis ſpes merito evaneſcit. Quo enim nobiliores ſunt partes, quæ corrumpuntur, & quo magis muniis ad vitam neceſſariis deſtinatæ, eo gravius eſt a lue periculum; quod ſimiliter dicendum eſt de partibus quibusvis aliis, quæ remediis parum obviæ ferro, ſi opus eſt, exſcindi nequeunt. Pari ratione, ſi corpus laborantis impurum ſit, & ſcorbuticis infectum humoribus, aut viſcera quædam præcipua, ut pulmones, lien, hepar, uterus corrupta, conclamata ſunt prope omnia, quia tum temporis heroicum ſalivationis remedium tuto adhiberi vix poteſt: unde fit, ut morbus per ſe non ſemper lethalis vitam multiplici ratione auſſetat. Nonnulli enim, qui ſimul ſcorbuto & viſcerum imi ventris corruptela laborant, hydrope, nonnulli, quorum pulmonibus ulceroſa inſidet labes, phthiſi & hectica conſumuntur; quidam alii, quorum oſſa ichor venenatus carie erodit, cruciatu intolerabili pereunt, quidam ſphacelo, cancro palati & uteri extinguuntur, putridumque & lacerum cadaver tandem abjicitur, pabulum ſane ingratum, & vix vermibus jucundum.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoria. Quoniam in hoc diro admodumque difficili morbo univerſa ſanguinis & lymphæ maſſa à malignæ indolis miaſmate ſeu fermento plane alienam & naturæ prorſus adverſam, putridam, vappeſcentem ac viſcidam induit craſin, à qua, ceu à fonte omnium in hoc affectu evenientium ſymptomatum ratio unice petenda eſt, certe ad cauſam hanc principaliorem removendam vix melior excogitari poteſt indicatio, quam ut tota corruptorum humorum maſſa ex univerſo corpore & minimis ejus vaſculis aeque & receſſibus per omnia emunctoria foras expellatur. Ita enim futurum eſt, ut graviſſima illa ſymptomata, qualia ſunt glandularum ſe- & excretoriarum obſtructiones, oſſium omniumque partium ſolidarum inflammationes & exulcerationes, tanquam effectus cauſæ ſponte conquieſcant & removeantur. Duo vero uſque eo innotuerunt modi, quorum beneficio tota humorum inquinatorum colluvies ex intimis partium ſolidarum latibulis ejici & expurgari poſſit, videlicet per largiorem paulloque diutius durantem ſudorem, & per copioſum, debito tempore inſtitutum ſalivæ profluvium: quare de utroque modo pauca commemorabimus.

§. II.

Quod ad priorem curandi methodum, quæ per ſudorifera abſolvitur, attinet, monendum hoc loco eſt, quod non omnis generis remedia ſudorem pellentia huic ſcopo apta ſint & idonea, ſed ea requirantur, quæ non tantum meatus cutis excretorios aperiunt, humores viſcidos diluunt, reſolvunt ac digerunt, ſed maxime etiam, motum vaſorum cordis & glandularum ſyſtalticum augendo & intendendo efficiunt, ut humores ibi reſidentes valde tenaces & corrupti in motum & progreſſum cieantur, commodeque ex imis partium latifundiis excutiantur. Quo nomine, ob ſpecificam virtutem, primum celebratiſſima ſunt lignum & cortex guajaci, radices chinæ & ſarſaparillæ, lignum & cortex ſaſſafras &c. ſi paratum ex iis decoctum ſudoris eliciendi fine uſurpetur. Hæc inter vero quam maxime eminet guajacum cum cortice ſuo, quo ipſi etiam Americani luis curationem inſtituunt optimeque abſolvunt, eo quod illud ſubtili quodam, acri & reſinoſo gaudet principio, quale omnino requiritur ad irritationem ſolidorum præſtandam. Sic enim ex hoc ligno per ſpiritum vini rectificatiſſimum tartariſatum paratur eſſentia valde reſinoſa, quæ cum dimidia ſpiritus tartari parte mixta, calidoque cum vehiculo exhibita ſudorem efficaciter movet. Longe autem frequentioris tutiorisque uſus eſt decoctio ligni & corticis ex aqua ita inſtituta, ut ejus uncia in tribus aquæ libris medicis per horæ ſpatium decoquatur: qua ratione tantum ſubtilis reſinoſa & balſamica extrahitur portio, craſſiori reſinæ ſubſtantia relicta. Siquidem idem decoctum ad ſiccitatem leni evaporationi commiſſum pulverem relinquit bruni coloris, odoris & ſaporis opobalſamum æmulantis, acrimoniæ tam penetrantis, ut vel dimidii grani portio naribus ſuſcepta, vehementem movendo ſternutationem, mucoſitatem ex narium finibus, ſi quid aliud, potenter ſine incommodo excutiat. *Curatio per ſudorem, cum guajaci decocto.*

§. III.

Ex qua operatione ſatis licet colligere, decoctum guajacinum debita quantitate debitoque tempore interne ſumtum principio ſuo acri ſubtili balſamico inertes ad motus fibras & tunicas vaſorum ac glandularum nerveas ſtimulando, humorum & lymphæ progreſſum, aucta & intenſiori reddita virtute ſyſtaltica, egregie promovere. Commode autem tale decoctum pro circumſtantiarum ratione ad menſem unum, duos vel tres mane in lecto, lenem poſtea ſudorem exſpectando, calide bibitur, tam felici ſæpe eventu, ut ego hoc ſolo plures, phlegmatico temperamento habituque corporis ſpongioſo præditos a peritiſſimis in arte viris ſanatos ſciam. Nonnulli etiam, ad nimiam humorum tenacitatem eo melius diſſolvendam, idem decoctum cum balneo laconico, quod cum ſpiritu vini accenſo paratur, uſurpare ſuadent; neque ideo taxandi videntur, ſi modo debitam cautionem juſtamque circumſpectionem adhibeant. *Modus adhibendi guaiacum.*

§. IV.

Quod ſi vero ſunt teneriora, macilentiora ſenſibilioriſque naturæ ſubjecta, decoctum hoc guaja- *1] cum temperatioribus decoctis.*

Nn 3 ci,

ci, ob majorem, quem in humoribus excitat motum & ebullitionem, non congruum semper est remedium ad luem exstirpandam, sed tum præferenda sunt decocta, quæ ligna & radices temperatiores ingrediuntur, cujus generis sunt radices sarsaparillæ, chinæ, lignum sassafras, & ex nostris regionibus lignum juniperi, radix cichorei, saponariæ, bardanæ, glycyrrhizæ, & alia, quæ in formulam redacta medicinalem, oleo tartari per deliquium, ad meliorem extractionem, possunt imbui; siquidem hoc sal quasi clavis est, qua firmior, resinosa & viscosa lignorum compages recluditur. Longe vero præstantior horum decoctorum in debellando malo est effectus, quando antimonium crudum in petia ligatum in coctione additur, vel etiam, ut quorundam mos fert, argentum vivum adjicitur. Atque tum eædem species & decocto saturatiori mane bibendo, & loco potus ordinarii hauriendo inserviunt, ita tamen, ut si hic finis intenditur, in tripla majori aquæ quantitate decoctio instituatur, additis pro re nata passulis minoribus, &, suavioris conciliandi saporis gratia, cinamomi pauxillo adjecto.

§. V.

Formulæ decoctorum. Ad meliorem mentis nostræ evolutionem præscribere placet unam alteramve decoctorum formulam: Recipiantur rasuræ ligni guajaci unciæ quatuor, corticis ejusdem uncia una, radicum sarsaparillæ, chinæ ana libra dimidia, cichorei, glycyrrhizæ ana unciæ duæ, salis tartari uncia dimidia. C. C. D. S. species, quarum uncia una & semis cum duabus drachmis antimonii crudi in petia ligati in tribus aquæ mensuris coquenda, & facta colatura tertia mensuræ pars, ad sudorem pellendum haurienda. Relictis à coctione speciebus, additisque passularum minorum duabus vel tribus unciis aquæ tenuis affunde mensuras tres, fiat per horam decoctio in vase clauso: cola. D. S. pro potu ordinario. Si quis vero decoctum paulo temperatioris desideraret virtutis, sumat modo rad. sarsaparill. libram dimidiam, chinæ, scorzonetæ singulorum uncias quatuor, cichorei, glycyrrhizæ ana uncias binas, cort. ligni sassafr. unciam unam, salis tartari drachmas tres, eademque specierum & aquæ quantitate, sicut in priori, instituat decoctionem.

§. VI.

3) cum aliis sudoriferis. Residet profecto in convenienti horum decoctorum usu magnum auxilium, magnumque in principio morbi vincendo præsidium. Ubi vero jam altius inhæret malum, temporisque diuturnitate obfirmatum fuerit, & jam fluidis æque ac solidis partibus infectis misera pessimorum symptomatum syndrome adornatur, eadem non adeo semper medentum exspectationi & ægrotantium votis respondere experimur, sed postulat morbi gravitas, præsertim in locis septentrionalibus & majori frigori obnoxiis, ut virtus illorum discutiens & resolvens additis efficacioribus remediis augeatur. Quod quidem nostra methodo auspicatissime perficitur, si cum ejusmodi decoctis medicamentum ex minerali regno petitum, quod mercurialis vel antimonialis est prosapiæ, debita dosi offeratur. Atque hoc nomine & virtute commendatissima sunt æthiops mineralis, vel sulphur antimonii auratum, ex lixivio scoriarum reguli antimonii cum solutione auri præcipitatum, quod ad tria quatuorve grana sumtum, ad impuritates omnis generis è sanguine eluendas, remedium est potentissimum. Huc quoque pertinent tinctura antimonii acris, vel sal antimonii sulphureum ex scoriis reguli simplicis arte paratum vel etiam pulveres, ex duabus partibus cerussæ antimonii & una parte cinnabaris ejusdem confecti: quæ singula, cum decoctis superioribus debito regimine sudorifero exhibita humores viscidos, tubulorum minimis impactos fortiter colliquant, dissolvunt, & tam per subcutaneum, quam renale cribrum copiose educunt.

§. VII.

Regula in adhibendis decoctis observanda. Verum enim vero, ut cura hæc sudorifera optatissimo gaudeat effectu, opus esse reor, ut corpus ad eam sine noxa perferendam bene prius præparetur. Quo fine primo omnium necesse est, ut, urgente plethora, conveniens sanguinis quantitas per venæ sectionem detrahatur; deinde, ut prima regio, totumque corpus a vitiosorum humorum saburra per alvum depleatur. Quoniam tamen obtinendo huic scopo non omnia sine discrimine laxantia & purgantia, sed tantum selectiora nonnulla, eaque magis appropriata inserviunt, scire licet, hunc censum maxime subire gummata resinosa, uti sunt gummi ammoniacum, sagapenum, opoponax, galbanum &c. quæ cum extracto rhabarbari, hellebori nigri & mercurio dulci roborata, mediante essentia ligni guajaci, vel balsami Peruviani in formam pilularem possunt redigi, sumendo pro dosi drachmam dimidiam. Peracta cum hisce pilulis, ter vel quater circa alterum diem sumtis, purgatione, auspicanda est cura sudorifera, & simul idoneum diætæ regimen servandum: cujus ratio in eo præcipue continetur, ut victu exquisito tenui utentes ægri panem bis coctum, moderatam carnis assatæ portionem cum passulis exacinatis, & tenuiora carnis vitulinæ, vel gallinarum juscula cum lactuca, endivia, asparago, Selleri &c. decocta comedant; ceteroquin vero, quantum fieri potest, sibi temperent, quo minus pinguibus, carnibus elixis, piscibus, lacticiniis & farinaceis multum inhæreant.

§. VIII.

Cura salivatoria perficitur mercurio, & quidem Altera luis venereæ curatio, quæ mediante salivatione perficitur, locum tum invenit, quum malum altius infixum nec stricta diæta, nec cura jam laudata sudorifera evelli potest, quia tunc utique alia, majoris efficaciæ remedia & quæ morbis giganteis debentur, heroïca in usum arcessenda sunt. Huc spectant medicamenta ex argento vivo parata, quæ revera specificum rebellis hujus luis antidotum suppeditant, eo quod præter mercurium in universa rerum natura nec certius neque efficacius detur remedium, quod subtilitate sua tenerrima, penitius in intimos corporis recessus penetrando, tenacem, viscidum & in tubulis quasi coagulatum humorem tam potenter resolvat fluxilemque reddat, & ad congruum emunctorium, palati & faucium glandulas, ad faciendam ibi excretionem, propellat.

§. IX.

vel suffimigiis & inunctione mercurii. Prostant autem varii, mercurium ad salivationem adhibendi modi, quos breviter strictimque indicabimus. Veteres per suffimenta, mercurium

curium in vapores resolvendo, curationem morbi peragere contenderunt, sed minus commode, quia crassi densique hi vapores nervoso generi sunt inimici. Tutior, isque frequentior est usus per unguenta, quibus argentum vivum probe subactum corpori applicare soleot. Atque hæc methodus in Gallia maxime hactenus obtinuit, & à chirurgis ibidem degentibus hac potissimum ratione instituitur: unguentum rosatum & pomatum, æquali ad unciam portione sumtum cum uncia mercurii vivi, in sufficiente quantitate terebinthinæ exstincti intime miscetur, additis pro lubitu olei lavendulæ guttis decem, & dimidia balsami Peruviani drachma: quo unguento juncturæ pedûque malleoli & genua quoque, si opus est, matutino tempore & ventriculo a cibis vacuo ad fornacem per tres quatuorve dies probe inunguntur, donec salivæ sequatur profluvium; non omisso interea decocti lignorum temperatioris usu.

§. X.

vel usu mercurii externo. Sunt dein ex medicis & chirurgis peritioribus nonnulli, qui salivationis cura per inunctionem seposita in rebelliori malo tutiorem existimant modum, per mercurialia interne sumta salivæ fluxum promovendi, atque hac methodo utuntur. Mercurii dulcis rite parati quatuor vel quinque grana, cum antimonii diaphoretici & cancrorum lapidum eadem quantitate in pulverem redacta cum conserva rosarum in jusculo avenaceo, vel infuso theiformi propinant, augendo circa alterum diem mercurii dosin ad duo vel tria grana, & paullatim ita adscendendo, donec ad drachmam dimidiam perventum sit, & salivæ fluxus oriatur, qui in nonnullis, præsertim sensibilioribus, septimo, in aliis nono vel undecimo die incipit. Quod si vero in corporibus natura segnioribus, torpidioribus & phlegmaticis non ex voto succedit operatio, tum per aliquot dierum spatium subjungitur externa mercurii inunctio; unde saliva tam largo prodit flumine, ut sæpe ad duas vel tres mensuras ejus accedat quantitas. Tum vero abstinendum est ab ulteriori tam interno quam externo mercurialium usu, nihilque, salivæ fluxu rite procedente, innovandum, sed potius curandum est, ut abacto omni frigore æger in temperate calido ferveetur regimine, quod peragendæ huic curæ accommodatissimum est; sicut etiam ideo æquabilem veris temperiem quam maxime eidem favere deprehendimus. Deinde fructus vitentur horæi, ne diarrhœa excitetur, potus sumatur nunquam frigidus, neque bibantur cerevisiæ, multo minus spirituosa, sed potus loco decoctum radicis chinæ, scorzoneræ, & glycyrrhizæ cum passulis adhibeatur. Atque hæc salivatio per duas vel tres circiter hebdomades tamdiu est continuanda, donec clara & limpida ex ore saliva profluat, nec amplius molestissimus oris fœtor observetur.

§. XI.

Præparatio ad salivationem. At vero, quum multum omnino referat, ut corpus ad generosam salivationis curam rite præparetur, primo omnium hoc fine sanguinis missio in plethoricis instituenda & corrigentibus remediis humorum impuritas emendanda est: cui usui præter decocta temperatiora diluentia & pulveres absorbentes leniter diaphoreticos, præcipue inserviunt laxantia supra præscripta, ut iisdem superfluæ serosæ sordes ex habitu corporis exterminentur.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

In omni venereæ luis curatione rite instruenda nunquam certe non corporum laborantium habenda est ratio, ita ut debiles, pueros & mulieres, præsertim gravidas, à robustis & valentioribus discernendo videamus, quæ utrisque pro diversa corporis constitutione conveniat sanatio. Nec minori opus est cautione, ut malum recens & inveteratum multisque gravioribus stipatum symptomatibus distinguamus: siquidem diversus morbi gradus, diversam requirit curationem, eamque vel remediis mitioribus, vel vehementioribus perficiendam. Atque utilissima hæc monita nisi exacte observentur, periculum est, ne vel ægrotos sine ope miseros a nobis dimittamus, vel in majorem præcipitemus perniciem. *Cautela circa differentiam subjectorum.*

§. II.

Speciatim vero heroica salivationis cura, nisi recte administretur, funestum sortitur eventum: quare multæ sunt cautiones tam ante ejus usum, quam sub ipsa cura observandæ. Quando igitur lues in corpus incidit cacochymicum & scorbuticum, observatio paullo subtilior adhibenda est, ante quam salivationem intendamus. Quod si enim impura ejusmodi corpora mercurialibus velimus tractare, ipsisque salivam movere, longe deteriora fiunt symptomata, quia mercurius salibus adsociatus valde rodentem acquirit facultatem. Tutius itaque in hunc modum procedere juvabit: evacuatis prius cum laxante mannato & rhabarbarino primis viis, serum lactis dulce cum succis herbarum antiscorbuticarum, cochleariæ, fumariæ, beccabungæ, nasturtii aquatici impraegnatum, vel etiam decoctum lignorum temperatius cum lacte mixtum per integri mensis decursum bibatur; & postea demum ad decocta lignorum sudorifera, vel etiam, si necessitas urget, ad mercurialia deveniatur. Similis cautela adhibenda est in iis, qui ex viris ad affectiones spasmodico-hypochondriacas, ex fœminis ad passiones hystericas, sive ex utroque sexu ad estrenes sanguinis congestiones, ejusdemque per nares, hæmorrhoides & pulmones evacuationes sunt dispositi, quibus omnibus sola salivatio nunquam conducit. Multo vero minus in illis debet suscipi, qui viscera qualicunque labe affecta habent, quia metus est, ne auctis inde obstructionibus ad lethum ducantur ægri. *...circa salivationem in corporibus scorbuticis.*

§. III.

Deinde, corpora sicca & macilentiora non adeo bene ferre solent mercurialia: quapropter insigne stratagema est, ut humores prius fluxiles reddamus, fibrasque rigidiores & ad spasticas stricturas proclives relaxemus: quod optimo consilio perficitur per balnea aquæ dulcis temperata, duas vel tres ante salivationem hebdomades una cum decoctis lenioribus adhibenda. Atque his præmissis optime blandeque sæpe agere vidimus mercurialia. *...in subjectis macilentioribus.*

§. IV.

Dira quandoque sunt, quæ curationi mercuriali adsociantur symptomata, ut dentium nigrescentium a nimia gingivarum relaxatione inducta vacillatio, linguæ fauciumque intumescentia cum masticatione & deglutitione difficili, ap- *Circa symptomata sub salivatione.*

petitus prostratio, somnus ob salivæ fluxum, noctu etiam durantem valde interruptus, & notabilis virium defectio: quæ omnia partim ab impetuosa salivalis laticis profusione validoque fieri ab extremis & infernis partibus ad fauces impulsu, partim vero ab imminuto alvi & urinæ fluxu proveniunt. Quapropter, si nimium urget & vires plane destruit salivæ profluvium, humorum motum ad inferiora derivare juvat per pediluvia dextre adhibita, per clysteres, per laxantia mannata & rhabarbarina, vel, si hæc non sufficiunt, per pilulas nostras balsamicas cum extracto panchymagogo Crollii interdum acuatas, vel etiam per pulverem rhabarbari, cum diagrydio sulphurato vigoratum, & cum syrupo cichor. cum rhabarb. in electuarium redactum, quod simul roborandis gingivis egregie inservit. Neque tum laude sua carent infusa theiformia, ex veronica, scabiosa, floribus sambuci & salviæ parata crebriusque oblata, quia iisdem humorum motus ad extimam corporis superficiem dirigitur, & saluberrimum transpirationis negotium perbelle promovetur.

§. V.

Circa oris vitia & dentium lapsum.

Præter hæc interna derivantia quod speciatim attinet ad externa, in oris fauciumque vitiis sub ptyalismo evenientibus, applicanda opportunissime adhibentur gargarismata, ex speciebus purificantibus leniterque constringentibus composita, quarum præcipuæ sunt baccæ & folia myrthi, flores balaustiorum, rosarum rubrarum, herba menthæ, melissæ, cortex cascarillæ, mastix &c. quæ in aqua flor. sambuci, plantaginis, vel vino rubro decocta siphonis ope possunt injici, iisdemque os sæpius collui. Ad nimiam vero gingivarum laxitatem dentiumque lapsum præcavendum essentia terræ catechu, tinctura laccæ Mynsichti, vel balsamum nostrum vitæ cum syrupo granatorum, vel aurantiorum mixtum, carnique gingivarum crebrius admotum, egregiam præstant opem.

§. VI.

Circa dolores intestinorum & vigilias.

Incidit sæpius, ut mercurialia pro salivatione cienda propinata dolores excitent intestinorum admodum feroces: quare tum protinus danda sunt theriacalia, ut theriacæ cœlestis aliquot grana cum emulsione amygdalarum dulcium & uncia dimidia syrupi diacodii. Atque ejusmodi emulsiones cum aquis antispasmodicis paratæ, & cum syrupo papav. albi edulcoratæ commodum etiam habent locum, quando nimia & assidua vigilia auxilium urget, quia tali in casu fortiora dare hypnotica nunquam securum est, sed leniora tantum hæc sufficiunt.

§. VII.

Cautela post salivationem.

Ipsa salivationis cura nonnunquam ad triginta & sex dies, imo longius protrahenda est; quibus exactis nihilo minus sæpe ægri certam mercurii dulcis dosin omni septimana debent sumere, & se diutius adhuc ab acribus, pinguibusque cibis abstinere. Et quum plerique peracta salivatione sint famelici, omniaque velint ingurgitare, nimiam quoque ciborum abundantiam vitare decet ægros, quia instar infantum sunt considerandi. Etenim, quoniam vetus sanguis fere omnis per salivæ fluxum, mercurialium ope excitatum, fuit eductus; sanguis & succi benigni nunc denuo sunt substituendi, quod per alimenta pauca, eupepta & euchyma perficitur, simulque tali ratione recidiva præcavetur. Sunt quoque, finita salivatione, mutanda vestimenta, quoniam haud raro fomes venenatus non penitus exstinctus quasi in cineribus latitat, qui novos postea tumultus suscitare valet. Quam in rem legendus est HILDANUS *centur. V. observat.* 115. ubi præstantissimus hic auctor etiam alias salutares suppeditat cautelas, circa salivationis operationem observatu necessarias, inprimis, quod ante eam tophi ossium sint emolliendi, caries tollenda, ulceraque, quantum fieri potest, mundificanda.

§. VIII.

Circa narium & palati ulcera.

Virus venereum quam facile sese adsociat ossiculis narium spongiosis, & palati quoque ossibus firmiter inhærescens partes has teneriores vehementer corrodit, exedit, & in fragmenta putredine dissolvit. Quo in casu mercurialis salivatio parum sola proficit, sed potius intra nares cum siphone fieri debent injectiones liquorum putredini resistentium, ex aqua d'arquebulade, essentia succini, myrrhæ, balsami Peruviani, additis aliquot olei caryophyllorum guttulis, compositorum; quibus mirabile certe levamen exesis hisce partibus afferri solet. Quando enim non cito satis teterrima ista putredo sistitur, ossa palati exulcerantur & carie ita exeduntur, ut foramina fiant, quibus adsumta, præsertim potulenta per nares regeruntur.

§. IX.

Circa exostoses & caries ossium.

Exostoses & caries ossium non semper per mercurium certo curantur, sed melius sæpe per guajaci decoctum, in magna quantitate, ad aliquot mensuras in die haustum. Externa vero ope ut simul subveniamus, caries ossis & nigredo primum est abradenda, dein pulvis euphorbii inspergendus, vel loco hujus aliquot olei guajaci, caryophyllorum, vel cinamomi non adulterati guttulæ cum gossypio applicandæ. In occulta autem carie juvat carnem, quæ cariosum locum contegit, putrescentem vel scalpello, vel cathæreticis separare, ut os oculis remediisque adhibendis pateat.

§. X.

Circa tophos.

Non raro accidit, ut ipsa ossium compages, præsertim tibiarum, à suscepto intus virulento humore in tumorem attollatur, atque in dura abeat tubercula, quæ, quia inde sensibilis periostii membrana rumpitur, vehementer dolent. Atque tum pariter externis succurrere decet, ex quorum numero emplastrum Vigonis cum mercurio, vel emplastrum manus Dei, seu miraculosum, debita additione mercurii vivi & balsami sulphuris terebinthinati, sive juniperini vigoratum, ob eximiam opem summam merentur commendationem. Quo etiam spectat emplastrum emolliens Agricolæ in chirurgia ejus parva descriptum.

§. XI.

Ratio morborum in ossibus.

Enimvero, mirum forte cuipiam esse posset, ipsa quoque ossa, ceu corpora sensus expertia & tam solida, ut ferro vix findi possint, hac in lue graves læsiones, tumores, inflammationes & apostemata, imo dolores fere intolerabiles pati. At vero, quia ossa nutriuntur, crescunt & augmenta sumunt, omnino influxum recipiunt humoris nutritii lymphatici tenuis: unde non mirandum est, cur etiam putredine & apostemate infici possint. Quandocunque enim acres ichores

res in offium poris coacervantur, acredine fua illa corrodunt, non fecus ac teredo vermis lignum folet perforare. Hanc ulcerum offium affectionem AVICENNA, unus ex præcipuis medicorum antiftitibus, ventofitatem fpinæ appellavit, & ita exoriri docuit, quando ichoris putridi, in offium cavernis accumulati pars groffior in tubera & tophos concrefceret, altera fubtilior fua acrimonia offa & panniculos ejus arroderet atque diftenderet, quorum panniculorum ope offa dolerent & quafi terebra perforari viderentur. Quod vero noctu præfertim atrociores hujus morbi dolores ofteocopi ingravefcant, id ea ratione fieri arbitror, quia fole occiduo, ob motum fluidi ætherei lentiorem, humores magis fiunt vifcidi ac tenaces; lecti vero calore actes corrodentes fubtiliores partes magis in motum cientur, ut membranulas, tendines & nervos graviter vellicent, & vapofo flatu diftendant.

§. XII.

cautela circa puftulas

Puftulæ venereæ in fronte & mento efflorefcentes, fanienique & ichorem putridum acrem fundentes difficulter tolluntur & confolidantur, nifi veneno venereo probe retufo, omnique fymptomatum ferocia refrænata. Neque etiam linimentis, unguentis & emplaftris femper cedunt, fed ab applicatione unguenti digeftivi, ex vitello ovi, myrrha & terebinthina Veneta parati, & cum æquali portione balfami noftri vitæ remixti fingularem vidi effectum confolidantem.

§. XIII.

circa vitia pudendorum fub falivatione.

Gonorrhœa virulenta albique fluoris ex mulierum pudendis ftillicidium mercurialibus non fiftuntur. Urgent tamen nonnunquam auxilium; quo fine præter ea, quæ fuo loco in capite de gonorrhœa innuimus, injectiones tam in uterum quam in urethram immiffæ profunt; quales ex aqua calcis vivæ fecunda, cum aqua rofarum vel fambuci facta, & cum aqua d'arquebufade mixta poffunt confici, quibus in gonorrhœa nonnunquam facchari faturni pauxillum poteft addi. Neque tumores teftium falivatione proprie curantur, nifi fimul idoneis fuccurramus externis remediis, quæ in fotibus & vaporibus, ex herbis & floribus emollientibus in lacte coctis partique affectæ admiffis, nec non emplaftro Vigonis cum mercurio potiffimum confiftere debent.

§. XIV.

Curatio luis cum mercurio fine falivatione.

Reftat autem peculiaris medendi methodus, quæ, fi internam fpectemus opem, non modo jam dictis genitalium adfectibus, quando nec cura fudorifera nec mercurialis fufficit, egregie opitulatur, verum etiam in debellandis aliis hujus morbi fymptomatibus, ut fere funt putrida offium fquamoforum corruptio, polypus & ozæna, peffimam ftillans faniem, minime prodeffe folet. Hæc enim mala tam pertinaciter inhærent, ut curationem omnino fingularem pofcant, quæ noftra methodo & experientia per medicamenta quidem mercurialia, fed eadem valde correcta & virtute diaphoretica exaltata, fine largiori falivæ ad aliquot hebdomades durante profluvio perficitur. Jam fere triginta elapfi funt anni, quum ego differtationem de morbis rebellibus chronicis fine falivatione curandis confcripfi, ibidemque docui, qua ratione mercurius intima auri vel ftanni admixtione diaphoreticus reddi poffit. Siquidem hæc metalla fingulari quadam & quafi propria pollent efficacia, penetrantem mercurii volatilem, partibusque nervofis infenfam mercurii indolem cicurandi & ita temperandi, ut ne ad intimam membranarum compagem penetrent, fed tantum vim vaforum fyftalticam augendo, circuitum fanguinis & lymphæ intendant, quo mediante ad ambitum corporis cutifque fpiracula vitiofi humores ducuntur & inde evacuantur.

§. XV.

Ejus præparatio & ufus.

De ipfo autem præparandi modo fcire licet, quod alter mercurius diaphoreticus ex amalgamate mercurii & ftanni, ita conficiatur, ut defuper abftracta aqua forti edulcoratio cum aqua fiat, alter vero ex commixtione mercurii, auri, & æquali portione reguli antimonii, defuper abftracta aqua regis, indemque facta edulcoratione, præparetur. Atque cum medicamento hoc diaphoretico, auri inprimis combinatione præparato curatio non fruftranea ita inftitui debet: primo pilulis mercurialibus fupra defcriptis aliquoties alvus eft folvenda, deinde, humectato prius corpore per balneum, ex aqua fluviatili furfuribusque triticeis paratum & aliquot dies adhibitum, mane & vefperi mercurius ille cum antimonio diaphoretico, vel in conferva rofarum, vel in forma pilularum ad fcrupulum unum per aliquot dierum fpatium offeratur, poftero die mane fuperbibendo decoctum lignorum temperatum cum regimine diaphoretico. Tutior tamen eft hæc medendi methodus, fi peracta ciborum digeftione circa horam pomeridianam quintam vel fextam æger quotidie per menfem in balneum defcendat & cubitum iturus medicamentum dicto modo fumat: qua ratione non raro tam exoptatus obtinetur effectus, ut aliis dein curationibus internis non femper opus fit, ad peftiferum illud virus ex corpore eliminandum; fi modo ægri fimul rectum conjungant victum, debitamque potuum temperatiorum copiam, quam fat magnam effe decet, adhibeant.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Lues venerea ex gonorrhœa male tractata.

Vir quadraginta annorum, ficcæ temperaturæ corporisque macilentioris, jam dum a multis annis, ob victum durum & falfum, non modo fcorbuticam humorum diathefin fibi contraxit, verum etiam elapfo nunc biennio poft concubitum cum impura fœmina celebratum gonorrhœam incidit virulentam, quæ adftringentibus & terebinthinaceis tractata feliciter quidem fubftitit, fed acerbum capitis dolorem, noctu plerumque auctiorem, cum alvo ftrictiore & arida reliquit. Confulebatur chirurgus, qui primo quidem lignorum decocta cum regimine diaphoretico potanda commendabat, fed brevi poft, nihil his proficientibus, mercurialia in exceffiva dofi ad drachmam dimidiam per aliquot dies propinabat: unde tam copiofæ alvi dejectiones excitabantur, ut ingens virium jactura vitæ periculum minaretur. Refectis paullatim viribus alvique fluxu ceffante, capitis dolores nihilo minus magnam figebant crucem; unde cura per artuum inunctionem falivatoria inftituebatur; qua nondum penitus finita quum æger diætæ ftrictioris impatiens parum fentiret levaminis, adibat medicos, qui decocta lignorum fudorifera diligenter commendabant; à quo-

quorum usu mox in universo corporis ambitu maculæ prodibant rubicundæ, ob ardorem & pruritum molestæ. Varia hoc fine dabantur refrigerantia & nitrosa, idque inde obtinebatur, ut maculis ad tempus disparentibus, tantum levis cutis ardor remaneret. At vero, redeuntibus non adeo multo post maculis, dolores capitis & artuum lancinatorii, somnum plane turbantes plusquam antea unquam ægrum afficiebant; alvus plerumque adstricta nonnisi dura & pauca dimittebat scybala; imo in ipso abdomine, flatulentis turgido tormina sæviebant spastica cum urinæ difficultate & ardore juncta. Tandem pedum tumor insignis accedebat: quare æger de vita sollicitus meam postulabat opem.

Epicrisis cum consilio.

Pessime sibi consulunt, qui lascivo veneris stimulo perciti eidem promiscue illicito ausu indulgent, atque sic non modo totum corpus enervant, verum etiam cum scortis impuris coeuntes idem in se malum derivant. Exemplo sit præsens ægrotus, qui ob vagam libidinem primum molesto liquoris seminalis stillicidio laboravit, & hoc demum cohibito acerba luis venereæ symptomata expertus est. Deinde reprehendi meretur iniqua chirurgi methodus, quam in sanando ægro audacius justo adhibuit. Nam quum corpus siccum & macilentum per balnea prius & decocta debuisset humectare, statim mercurialia in nimia dosi propinando, totum curationis opus pessundavit. Quod si enim hæc medicamenta vel minus rite præparata, vel in immoderatiori dosi exhibita fuerint, nec salutares diætæ regulæ observatæ; mirifice plerumque tonus & robur solidarum, inprimis nervosarum partium, quas inter ventriculus & intestina primas tenent, labefactatur, ut postea multa opera multoque tempore opus sit, si omnes naturæ motus a regula deflectentes in ordinem redigere, suæque restituere integritati velimus: unde discere licet, quod perversa luis venereæ curatio valde difficilem, imo prorsus dubiam reddat perfectam mali sanationem. Si quando obveniunt ejusmodi ægri malis curationibus corrupti, caveat sibi medicus prudens, ne eosdem sine habito respectu sanandos recipiat, quia sæpe oleum & operam cum fama perdit. Verum enim vero, quum penitus deserere ægros sæpe religioni sit, id maxime agendum est, ut serio injuncta strictiori diæta noxios humores per sudorem elicere studeamus, subjectis in fine roborantibus. Quo nomine commendare licet sal volatile cornu cervi, & spiritum cornu cervi succinatum cum spiritu tartari, camphora & croco mixtum, qui cum decocto lignorum temperato, quod etiam ordinario potui inservire potest, exhibitus potenter sudorem pellit, præsertim si regimen in lecto diaphoreticum accesserit. Cavendum tamen summopere est, ne excessu peccetur: quare per aliquot tantum dies sudare, postea quiescere & corpus bonis succis reficere, idque aliquoties alternatim repetere juvabit. Inter hæc danda est opera, ut alvus, quæ plerumque clausa est, aperta servetur: quem finem tum per clysteres emollientes & oleosos, tum etiam per rhabarbarum, mannam & sennæ folia, stipitibus denudata, imo in nonnullis per sola alimenta lubricantia, ut sunt prunellæ, poma Borsdorffiensia cocta, & passulæ tam minores quam majores exacinatæ, obtinere licet.

Observatio II.

Puerum, duodecim annorum, jam ante biennium gravis & lancinatorius artuum dolor afflixerat noctu tam vehemens, ut somnum capere vix potuerit. Non multo post serosa, salsa & acris, cum dolore & ardore juncta defluxio interiorem narium substantiam occupabat, quam parentes pro coryza habentes negligebant; donec auctis doloribus humoris mox lenti & viscidi, mox viridescentis & sanguine tincti sequebatur effluxio, ad quam abigendam chirurgum advocabant, qui ad demulcendam humorum acrimoniam non modo mucilaginem naribus attrahendam præscribebat, sed & pulveres siccantes ex bolis confectos, cum aqua solani & rosarum mixtos siphonis ope naribus infundebat. At vero, fœtidissima illa narium corruptio ita invalescebat, ut materia altius serpens non tantum narium concamerationes, sed faucium quoque ossa ichore putrido & plus minus sanguinolento, depasceret: siquidem innumeris fragmentis osseisque squamulis quotidie exemtis ossa turbinata & cartilagines fere omnes intra anni spatium consumebantur. Adjungebatur medicus, qui probata medendi methodo, à chirurgo hactenus adhibita, nihil omnino, præter medicamenta quædam sanguinem depurantia propinabat, sed sine ullo meliori effectu; ut potius sub horum usu os palati carie exesum sat lato foramine hiaret, & dentes aliquot cariosi ex superiori maxilla exciderent. Exterius quoque in facie prope nares tumor emergebat, pereunte simul omni odoris & tactus sensu, ut nihil prope a stilo, profundius naribus immisso perciperetur. Inter hæc puer graviter conquerebatur de doloribus osteocopis, qui somnum fere omnem, ciborum appetentiam, viriumque robur abigebant; & jam eo res devenerat, ut & medicus & chirurgus malum desperatum, nullâque ope sanandum pronuntiarent. Quare parens perterritus ad me confugit; unde ego ineptissima hac curatione, quæ refrigerantibus absolvebatur, reprobata, ad putredinem ulteriorem avertendam remedium summe efficax præscribebam, ex olei caryophyllorum non adulterati, balsamique Peruviani æquali portione compositum, quod sæpius de die cum linteo carpto narium cavitati intrudebatur. Dein quoque decoctum agrimoniæ, saniculæ, millefolii &c. cum tinctura myrrhæ, vel aqua sclopetaria imprægnatum spiritu attrahendum, vel siphone infundendum præcipiebam, ut inde narium interiora eo melius eluerentur. Quoniam tamen cetera, quæ jungebantur symptomata, simul internam postulare opem videbantur, eandem hac ratione ferendam judicabam. Præmissa leniori alvi laxatione, mercurium diaphoreticum solarem cum conserva rosarum subactum ad tria grana alternis diebus mane offerri jussi, superbibendo decoctum lignorum, lenemque postea sudorem in lecto exspectando. Inter cibos & ante somnum obtuli elixirium balsamicum, quod chylificationi sanguinisque depurationi egregie inserviebat. Neque demum temperata decocta, in potus locum haurienda, nec balnea vesperrino tempore adhibenda omisimus, idque adspirante gratia divina obtinuimus, ut non modo sensim paullatimque sordida narium ulcera persanarentur, sed & dolorificæ artuum lancinationes cum reliquis symptomatibus feliciter expirarent, miserque antea adfectus æger exacto mensis spatio

Venerea nasi & faucium corruptio.

iterum

iterum suis fungi actionibus valeret, nihil sentiens molestiæ, præter quod loquelæ impedimentum remaneret, quale immedicabile erat infortunium, fortique ideo animo ferendum.

Epicrisis.

Mirum forte videbitur, qua ratione puer tam insons venerisque expers in gravissimum luis venereæ adfectum inciderit. Sed mirari desinent, qui secum perpendent, optimum hunc puerum cum patris famulo intimius esse versatum, qui virulenta gonorrhœa, bubonibus, aliisque malis diu laboraverat; unde concludere licet, per contagium ipsi venereum virus fuisse inspiratum. Non enim novum, sed satis compertum est, tenuissimum tale miasma ab uno in multos alios ita posse transplantari, ut singuli fiant eadem labe contaminati; uti hic loci notabile prostat exemplum, quum tota quædam familia à sola nutrice infecta mediante contagio fuit inquinata. Maxime vero omnium, teneriora infantum corpora ad suscipiendam hanc labem sunt disposita, fine dubio, quod rarior & laxior ipsorum textura expeditius, quam densior & compactior virulentiam admittat: quare, si ullos alios, certe infantes & pueros ab infectorum sodalitio arcere debemus, ne contagii participes evadant. Si curationem spectamus, me judice temeraria ista & imprudens fuit, quam chirurgus & medicus susceperunt, medicatio; siquidem nihil magis, quam topica refrigerantia sæviriam morbi potuisset augere; cum contra, si statim ab initio efficax remedium fuisset oppositum, nunquam æger in tantam incidisset perniciem. Quandoquidem ut in omnibus gravioribus malis, ita maxime in sævissimo luis venereæ affectu multum interest, ut in tempore veniendo sat potentem medelam afferamus.

Observatio III.

Lues venerea male initio pro scorbuto habita.

Juvenis viginti & aliquot annorum, temperamento præditus sanguineo-phlegmatico habituque corporis spongioso, variis genitalium affectibus, ut gonorrhœa maligna, penisque exulceratione sat diu conflictatus aliquando ingentem corporis languorem percipiebat, quem vox rauca, & insignes capitis, tibiarum & brachiorum dolores, nocturno tempore cœloque nebuloso ingravescentes excipiebant. Post adsumtum cochleariæ spiritum, cum spiritu Cornu cervi combinatum non modo dolorum atrocia augebatur, sed pustulæ quoque per faciem reliquamque cutim sparsæ adparebant, saniem gradatim intus colligentes. In naribus ardor, siccitas & pruritus sentiebatur, succedente corrupti fœtidique ichoris sanguine tincti excretione: faucium interiora & glandulæ, quas ob similitudinem amygdalas dicunt, fœtidis ardentibus obsidebantur ulcusculis: in ossibus prodibant tubercula, & jam plurima venereæ luis signa aderant. Duo in consilium adhibebantur medici, qui hujus morbi primordia à scorbuto derivantes martialia, lignorum decocta, purgantia, magnamque antiscorbuticorum farraginem initio propinabant; donec accedente narium & faucium erosione de luis venereæ præsentia edocti pilulis gummosis mercurialibus contra eandem pugnabant. Sed parum his proficientibus mercurius præcipitatus bene elotus cum theriaca offerebatur, ad ptyalismum excitandum; unde tam immanes vomitus pectorisque anxietates oboriebantur, quæ nisi calidi lactis potu temperari haud poterant. Dabantur itaque ex nostro consilio decocta tam saturatiora, ex speciebus alexipharmacis conflata una cum tinctura antimonii acri, ad sudorem eliciendum mane capienda, quam secundaria temperata, potus loco haurienda, circa lecti vero ingressum cinnabarina in largiori dosi cum resina guajaci & sale volatili viperarum commixta offerebantur. Syncipiti deraso cruribusque & brachiis famnsum illud Vigonis emplastrum, aucta mercurii quantitate, camphora & balsamo de Peru vigoratum imponebatur, & subinde balneum adhibebatur Laconicum. Quibus remediis per duos menses continuatis, adjuvante Deo, æger sine ulla salivatione & mercurialium usu exoptatæ restituebatur sanitati; nisi quod membrum scirrho cancriformi obsitum adhuc aliquam postulare medelam videretur, quam externo linimento, ex aqua calcis vivæ & sambuci, spiritu vini camphorato, saccharo saturni & mercurio præcipitato albo parato ex voto præstitimus.

Epicrisis.

Docet inprimis hæc morbi historia, quod incipiens lues in iis locis, ubi frequentior scorbuti progenies est, sæpe fucum nffundat vel oculatissimis; præsertim si hoc morbi genere tentantur viri, qui famam sine labe obtinent, & sanctiore vitæ instituto superbiunt, vel quorum vitam ante actam perquirere verecundiæ habendum est. Facilis tamen morbi erit cognitio, si præter ea, quæ superiori §. IV. curationis innuimus, hæc probe attenduntur: in scorbutico affectu raro in capite, fronte & ossibus tubercula dura valde dolentia prodire, neque raucedinem tam diuturnam adesse, neque etiam ossa narium spongiosa, sicut in lue venerea, occupari. Et profecto, permultum tam ad prognosin rite formandam, quam ad curationem recte instituendam refert, ut veram utriusque morbi indolem exacte cognoscamus. Sicut enim venerea lue infecti antiscorbutica raro impune ferunt; ita contra scorbutici à mercurialibus, in quibus genuinum luis antidotum residet, plerumque graviter læduntur. Quare non mirum esse debet, quod à cochleariæ spiritu in nostro ægroto mox pustulæ copiosiores efflorueriint. Præterea, id quam maxime ex hoc casu ad usum nostrum convertere licebit, quod in mercurialibus propinandis admodum caute debeamus procedere, & ab usu eorum statim abstinere, quam primum imi ventris tormina & vomitus succedere videntur. Ita enim variat luis indoles in diversis subjectis, ut interdum non aliis, nisi mercurialibus remediis cedere velit, interdum vero eadem plane respuat, & solis decoctis sudoriferis interpositisque laxantibus, præsertim inter initia expugnari sinat.

Observatio IV.

Lues venerea cum [illegible] complicata.

Nobilis quidam marti & veneri strenue deditus, viginti & sex annos natus, post immanes pedum, capitis, omniumque artuum dolores, in crure utroque tuberculis obsidebatur squamosis & pruriginosis. Commendabantur aquæ salsæ, quibus per duo de viginti dies epotis infinita ascaridum copia per alvum primo exterminabatur, & mox venereæ pustulæ non modo in facie, sed in manibus quoque & pedibus expellebantur; unde sepositis his aquis mercuriale remedium, ex conserva rosarum, theriaca & tur-

turpetho minerali compositum offerebatur, quo ter adsumto magna oriebatur diarrhoea & vomitio cum ingenti virium jactura. Lactis quidem & diascordii Fracastorii usu dejectiones illæ feliciter cohibebantur, sed dolores ac pustulæ fixius inhærebant. Quare denuo dabatur electuarium modo dictum, eo quidem effectu, ut sat larga promoveretur salivatio, cum oris fauciumque exulceratione, teterrimum foetorem spirante. Gargarisma alioquin efficacissimum ulteriorem ulcerum progressum vix poterat retardare, ut potius hæc latius serpendo interiora faucium depascerent, dentesque male hærentes ex alveolis suis deturbarent. Tandem ad decocta lignorum temperatiora, quæ etiam papaveracea habebant, deveniebatur, quibus in maxima quotidie copia adsumtis, simulque laxantibus, ad divertendum salivæ fluxum, interpositis æger tandem Dei gratia exoptatæ reddebatur sanitati.

Epicrisis.

Exhibet hic casus plura, tum ad penitius cognoscendam morbi indolem, tum ad curam rite instruendam necessaria, quæ jam paucis expendere lubet. Inprimis autem notatu perquam dignum est, quod verminosa progenies lubentissime morbo nostro adsocietur, non aliam ob causam, quam quia ex putredinosa humorum corruptione, quæ in venerea lue admodum graviter peccat, seminium illud verminosum facile generatur. Jam quidem ad ingratos hosce hospites ex intestinorum latebris ejiciendos, aquis salsis nihil est præsentius. At vero, sicut salsedo, seu rectius salsa humorum acrimonia venereum virus in scorbuticis corporibus valde acuit atque exasperat; ita etiam in præsenti ægroto aquæ salsæ potus minime fuit utilis, sed potius noxius: siquidem inde non modo pustulæ magis rodentes sunt expulsæ, sed postea quoque, mercuriali remedio superingesto, copiosæ per os & alvum dejectiones cum summa virium atonia excitatæ. Ea enim medicamentorum, ex hydrargyro paratorum est indoles, ut salium connubium minus amice ineant, sed facile corrosivam & virulentam adsumant naturam: quare omnes scorbutici, & quorum prima regio salsis & acidis scatet succis, serio cavere debent mercurialia, nisi sævissima incurrere velint symptomata. Quod tandem ad plenariam hujus mali sanationem attinet, rectissime hæc decoctis humectantibus & papaveraceis, magna in copia haustis fuit peracta; siquidem hæcce remedia rodentem humorum acrimoniam demulcendo, & per congrua emunctoria expellendo, non modo symptomatum atrociam egregie mitigarunt, sed causam quoque sustulerunt felicissime.

Observatio V.

Phthisis venerea. Vir triginta annorum, constitutionis tenerioris & macilentæ, per sat longum temporis spatium de magna virium imbecillitate corporisque ad motum subeundum impotentia, de tussi, respirandi difficultate, & acerbis artuum ipsorumque ossium cruciatibus, noctu præsertim auctioribus conquerebatur, pituitam ex ore ejiciens copiosam & mucidam. Satis cito consulebatur medicus, qui phthisicam pulmonum labem suspiciens præmissa venæ sectione multa pectoralia, decocta ex lignis temperatioribus cum anodynis mixta, laxantia quoque & alia demulcentia propinabat, sed sine ullo subsequente lætiori effectu. Accedente demum molestissima raucedine, pluribusque pustulis ulcerosis in facie & capite efflorescentibus, primum venereæ malignitatis indicium aderat; & facta inquisitione deprehendebatur, ægrum jam per triennium gonorrhoea, a scorto infami contracta laborasse, eamque demum cohibitam virulentiæ vestigia in sanguinis & humorum massa reliquisse. Quod quum animadverteretur, ad exstirpandum hoc virus mercurius dulcificatus ad aliquot grana cum rosarum conserva per aliquot dies, interposito largiori decoctorum usu, offerebatur; unde quidem alvi fluxus proritabatur sat copiosus, hoc autem per convenientia remedia sedato, sua sponte ptyalismus quatuor hebdomadum subsequebatur, quem secundum vires ægrotantis ita moderare studebamus, ut sensim paullatimque graviora illa cum metu phthiseos stipata symptomata feliciter exspirarent, ægro plenissime restituto.

Epicrisis.

1) Ex præfata morbi historia paulo clarius elucescit, reliquias gonorrhoeæ, præsertim male curatæ, diutius in sanguine posse hospitari, admodumque varium morbi schema exhibere, antequam a medico cognoscatur. Si quando igitur in artis exercitio talis medenti morbus obvenit, cujus originem & generandi modum non satis valet perspicere, juvat omnino ad luis venereæ virus animum mentemque interdum advertere, præsertim si symptomata quædam huic morbo communia adsint, quæ suspicionem pariant. Quod ubi minus observatur, metus est, ne ea adhibeamus remedia, quæ causæ morbi adversa miseros ægrotos in majus præcipitant periculum.

2) Discimus, mercurium dulcem, in minori etiam dosi oblatum, sæpe effectum edere præstantissimum, idque eo magis, si serum adsit copiosum & fluxile, quod perfacile in motum cietur. Quoniam vero de interna humorum constitutione ac crasi non satis adeo certe & determinate judicare medico licet, semper minori mercurii dosi salivationis curam inchoare, & per gradus ad majorem ascendere, quam statim inter initia fortiori impetu uti, præstat. Accedit magna naturarum, ratione roboris & imbecillitatis, differentia, quæ sicut omnium medicamentorum; ita etiam mercurialium diversam requirit dosin, eamque, ut tutius procedamus, initio semper minorem. Luculento possunt esse testimonio vel sola purgantia, quæ in magna etiam portione exhibita, nonnullos parum commovent, alios è contrario ita enervant, ut inde gravissime, vel cum vitæ periculo ægrotent.

Observatio VI.

Juvenis viginti annorum, sanus & vegetus, ex impuro concubitu gonorrhoeam incidebat virulentam, quam parum æstimans non modo illicita venere, sed & aliis in diæta commissis erroribus ita depravabat, ut exacto quatuor mensium spatio tumoribus inguinum, quos bubones dicunt, cancrosis penis ulceribus, & variis tam penem quam anum obsidentibus afficeretur condylomatibus. Adhibebantur remedia gonorrhoeæ dicata, & aperto bubone æger per decem integras hebdomades decocto utebatur purificante, quod tum potus loco, tum mane in lecto calide sub regi- *Varia luis venereæ symptomata cum pertinaci colli tumore.*

regimine diaphoretico, una cum tinctura antimonii acri, essentia pimpinellæ & succini bibere debebat. Præter hæc, quinto quovis die dabantur pilulæ mercurio dulci vigoratæ; & hac quidem ratione condylomata sensim marcescebant, ulcerosa cancriformia & bubo consolidabantur: sed neglecto accuratiori vitæ regimine æger per totum corporis ambitum scabie suffundebatur venerea, quæ cum molestissimis brachiorum pedumque cruciatibus, & nocturno capitis dolore stipata magnam figebat crucem. Jungebatur simul tumor glandularum colli sat pertinax, fauces ulcusculis obsidebantur ardentibus & dolentibus, ipsique oculi lippitudine deformati rodentem & acrem fundebant lympham. Unicum itaque auxilium, præter decocta radicum & lignorum tam saturatiora, quam temperata, in salivatione videbatur repositum, quam ita instituendam curavimus, ut a tribus mercurii dulcis granis cum lapidibus cancrorum oblatis ad scrupulum prope unum paullatim adscendendo, ptyalismus quinque hebdomadum excitaretur tam copiosus, qui per priores tres septimanas intra nychthemeron tres vel quatuor mensuras æquabat. Saliva, ut fieri solet, ejiciebatur viscida eaque fœtidissima, donec magis magisque limpidior & fœtoris expers proflueret, & subjunctis in fine laxantibus orisque collutionibus cum gargarismate, quod radicem tormentill. flores rosarum rubr. herbam salviæ, folia myrthi & rob diamoron, papaverisque rhœados habebat, penitus cessaret. His ex voto peractis pustulæ venereæ evanescebant, & lancinantes capitis artuumque dolores exspirabant, remanente oculorum lippitudine, & insigni glandularum colli tumore, quem frustra adhibitis per unum alterumve mensem externis discutientibus & emollientibus tandem scalpello incidere consultum ducebamus; unde primo gryssea, dein purulenta effluebat materia. Ad vulnus inflictum a sordibus repurgandum commendavimus essentiam myrrhæ & aloes cum balsamo Peruviano adplicandam, imposito exterius emplastro Barbette saponato & bene camphorato, cum oleo hyoscyami malaxato: qua methodo interjectis aliquot hebdomadibus æger a molestissimo hoc affectu liberatus nunc exoptata gaudet valetudine.

Epicrisis.

Fidem prope omnem superare videtur, qua ratione nuper ægrotus tantam symptomatum, se una quasi serie excipientium catervam sine vitæ periculo perferre potuerit. Sed me judice, vera hujus rei ratio derivanda est a validiori ægrotantis natura, quæ non modo graviora rectæ valetudinis incommoda facilius toleravit, verum etiam medicamentorum energiam insigniter adjuvit, ut opinione celerius sanitas fuerit recuperata. Interim ex diri hujus morbi decursu & feliciori eventu addiscere licet, multa sæpe in arte medica evenire salutaria, quæ desperata habueramus, admodumque felicem esse illum medicum, cujus curæ ægroti robustiores & necessariis ad morbum superandum viribus instructi commendantur.

Observatio VII.

Tumor testium pertinacissimus.

Juvenis erat viginti annorum, qui, ut ipse prætexebat, ex pollutionibus nocturnis, vel, ut rectius augurari licet, ex impuro amplexu sat magnum accipiebat tumorem testiculi dextri, cum rubore & dolore stiparum. Dissimulabat primo æger non levi sui damno hoc mali genus, sed accedentibus in scroti ambitu octo ulcusculis superficialibus, fœtidum ichorem plorantibus, virum chirurgiæ peritissimum consulebat, qui, peracta corporis cum pilulis mercurialibus aliquoties sumtis purgatione, decocta ordinabat saturatiora, cum trictura antimonii acri mane calide haurienda; externe vero cataplasmata ex speciebus resolventibus & emollientibus parata in lacte cocta crebrius applicanda, tam felici successu, ut intra quatuordecim dies non modo testiculus magnitudine decresceret, sed & ulcuscula, scrotum obsidentia ex voto consolidarentur, relicta tantum aliqua durie & intumescentia, quam emplastro de ranis cum quadruplo mercurii mixto sensim paullatimque abigebat. Elapsis aliquot mensibus hic molestus testiculi tumor redibat, quem alius chirurgus variis tam externis quam internis remediis per sex hebdomades sanare tentaverat; sed ausu plane frustraneo. Siquidem jam tumor mirum expansus in peripheria aliquot ulnas æquabat, & vasa utriusque lateris spermatica ad duos pollices inflata conspiciebantur. Ego consultus tumorem probe visitabam, qui speciem herniæ, quam sarcocelen nominant, referebat; unde mox pristinum chirurgum, arte sua non incelebrem accersendum curabam, qui ex meo consilio interne decoctum anti-venereum bene saturatum, exterius sacculos discutientes, probe camphoratos in forma sicca adhibebat, cum insigni ægrotantis levamine & tumoris diminutione. At vero, quum mali pertinacia mitioribus hisce remediis penitus cedere renueret, non abs re fore putabam lenem salivationem cum mercurio excitandam. Quo fine præmissa purgatione, per quinque dies plantæ pedum & testiculi cum unguento mercuriali fortiter illinebantur: & en! sexto die prodibat saliva, cujus fluxus per mensem ita moderabatur, ut non tantum vasa seminalia ad naturalem crassitiem redirent, verum etiam testiculorum tumor remitteret. Ne tamen in loco hoc debilitato facile nova fieret humorum stagnatio, & ut tumoris reliquiæ penitus abigerentur, suasor eram, ut emplastrum Barbette saponatum & bene camphoratum per tempus adhuc gestaretur. Atque hac ratione æger a vexatissimo hoc malo imposterum liber remansit.

Epicrisis.

Mirum profecto est, quantum testiculus sic dictus venereus & medenti & ægrotanti facessat negotii, si in tales inciderit, qui magna viscidorum, & difficulter mobilium succorum copia scatent. Sicut autem varia celerioris sanationis sunt impedimenta; ita, me judice, hæc præcipua sunt, quæ ex ipsa partis structura pendent. Tam enim angusti sunt, & in ductus mirum contortos & anfractuosos abeunt innumeri testiculorum canaliculos, ut nonnisi tenuissimam & delibatissimam lymphæ partem, quæ seminis nomine insignitur, secernere possint. Quam primum vero a succo crassiori distenduntur, amisso robore suo facile scirrhosam labem contrahunt, quæ postea difficulter curatur; maxime cum ob decliviorem testiculorum situm valde difficilis sit humorum regressus, qui per se nunquam fere non varii generis stagnationibus ansam præbet largissimam. Si curationem spectamus,

discere inde licet, quod sæpe pryalismus, maxime per mercurii inunctionem excitatus insignem hos tumores discutiendi habeat potentiam: imo interdum à sola scroti cum mercuriali unguento inunctione ego tales tumores feliciter scio discussos, quos nec validissima alia remedia, nec ipse mercurius interne datus unquam potuissent resolvere. Hæc scribenti in memoriam incidit casus, ubi raucedinem veneream, cum tumore glandularum colli complicatam sola inunctio plantarum pedum mercurialis ex voto sustulit, postquam antea innumera remediorum genera irrito effectu fuerunt adhibita.

CAPUT V.

De pustulosis & pruriginosis varii generis affectibus cutis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Institutio.

QUum ordinis ratio postulet, ut nunc de pustulosis & pruriginosis cutaneis adfectionibus dicamus, quæ pruritu, dolore, ardore, inflammatione & exulceratione, variique generis symptomatibus molestæ, à fero impuro acri, inter vascula exhalantia & nerveo tendinosas cutis fibrillas stagnante, easque erodente oriuntur; statim in limine hujus tractationis monendum esse ducimus, singula hæc cutis vitia pro diversa materiæ peccantis acrimonia, & pro different e subcutaneæ læsionis gradu, admodum varia fortiri nomina; dum scabies humida & sicca, ferina & maligna, venerea, psora, serpigo, lepra & impetigo, elephantiasis, herpes miliaris & exedens, tinea capitis, gutta rosacea &c. denominantur, quæ jam breviter strictimque explicabimus.

§. II.

Descriptio scabiei benignæ.

Mitissimus harum adfectionum gradus est benigna tam humida, quam sicca scabies, quæ in artubus potissimum inter initia proveniens sensim paullatimque ad reliquas corporis partes, capite tantum excepto, transmigrat. In humida quidem, quæ infantibus maxime & pueris, sanguineo-phlegmaticis & habitu corporis spongioso prædītis infesta est, pustulæ magis humore turgent sanioso purulento, atque major jungitur inflammatio, quæ ex circulo ambiente rubicundo manifesta in suppurationem abit: quo etiam ulcuscula illa capitis manantia, sive achores infantum, jure debent referri. In sicca autem, quam potissimum macilenti, senes, & qui temperamento pollent melancholico-cholerico, experiuntur, minoris molis pustulæ, pauco ichore seroso sunt refertæ, quæ tenuissimas nervorum fibrillas sub cuticula irritando, ardorem & pruritum inferunt fere intolerabilem.

§. III.

Impetigo.

Sicca scabies quando squamosa atque crustosa est, & post cuticulæ, vel escharæ abrasionem stigmata sub cute cruenta relinquens, accedente calore dolorificum & vix tolerandum adfert pruritum, & difficillime sanatur, vel sanata ex facili revertitur, impetigo appellatur, sive scabies ferina, germ. *die Raute*, quæ scorbuticis maxime & cacochymia serosa laborantibus est familiaris, & si in majori est gradu, psora leprosa vocatur: de quo adfectu legi potest BARBETTE *in sua chirurgia lib.* I. *cap.* VIII. & *Wepferus observ.* 214. Atque in pessimo hoc morbo caput etiam sæpissime male adficitur, crustaque circum circa obducitur, ne facie quidem, labris, manibus exceptis. Præterea, tota cutis ulcerosa saniem profundit serosam corrosivam, cuticula abscedit continuo, ut frusta arida sine negotio detrahantur, cute subjecta obscure rubra, madorem acrem plorante; unde fœtor adest, & ægri ciborum valde appetentes de intensa siti conqueruntur.

§. IV.

Scabies maligna venerea.

Quod si hæc scabiei species gonorrhœam, bubones aliaque genitalium vitia excipiens non modo universum corpus, sed potissimum etiam faciem occupat, atque nodos & tophos in variis corporis partibus comites habet, & si dolores, qui sociantur, rodentes, terebrantes, & acres quasi morsus inducentes noctu exacerbantur, venerea dicitur & maligna.

§. V.

Herpetis miliaris.

Herpes miliaris, dum serpendo se propagat, nonnullis serpigo audit, & cutis tantum superficiem certis in locis, ut sunt pedes, femora, manus, scrotum, perinæum &c. occupans, multas exiguas in cute eminentias, seu pustulas parvas pruriginosas, milii seminis magnitudinem adæquantes sine humiditate excitat, quæ squamulis depositis evanescunt quidem, sed certis temporum periodis facile in iisdem locis recurrunt. Interdum quoque caput ipsum à tali herpete infestatur; sicut testis est HELWIGIUS *in observ. physico-medicis obs.* 38. Referri huc debet porriginis species, senibus maxime familiaris, quæ sine pustulis & papulis pruritu fere intolerabili cutim occupat, & perpetuum scalptum cum digitorum unguibus expetit: quandoque etiam pubem scrotumque seorsim obsidet, interdum intestini recti exitum, præsertim quando hæmorrhoides vitio ætatis, aut errore quodam cessare incipiunt.

§. VI.

Et exedentis.

Herpes exedens, qui absolute herpes ab HIPPOCRATE, a CELSO autem lib. V. cap. 28. sacer ignis nominatur, nec erysipelati ulceroso dissimilis est, totam cutim ad suppositam usque carnem ulcere exedit, & in squamas nunc crassiores, nunc tenuiores, maxime etiam circa pilosas capitis partes resolvit; evanescens autem duros in membro adfecto tumores relinquit.

§. VII.

Zona ignea.

Quando autem herpes mali moris pectus speciatim & præcordia occupat cum cardialgia, calore præternaturali, pruritu, cutis inflammatione & dolorifica exulceratione, pustulisque parvis & lucidis instar cinguli ad manus latitudinem in pectore dispersis, adfectus vocatur Zona ignea. Vid. *Marcus Aurel.* SEVERINI *lib. IV. de abscessibus cap. IX. Nicol.* TULPIUS *lib. III.* SCHULZIUS, *ann. III. Ephem. obs. IV.* qui lethalem vidit, & *Jo.* LANGIUS, qui ex ulcere cruris intempestive consolidato subortam annotavit.

§. VIII.

§. VIII.

– elephantiasi.

Scabies crustosa & squamosa, quæ pedes maxime ad genua usque invadit, elephantiasis nomine a quibusdam insignitur, dum pedes instar saccorum tumidi sunt, super quos crustæ sat latæ eminent, quæ abrasæ stigmata relinquunt rubiginosa, pruritu & ingenti vellicatione molesta, spissumque humorem fundentia, qui mox in novas squamas & crustas condensatur. Vera autem lepra Arabum, sive elephantiasis Græcorum morbus longe magis abominabilis est, cujus descriptionem optime tradidit ARETÆUS *lib. IV. cap. XIII.* & CELSUS *lib. III. cap. XXV.* in hunc modum: *ignotus autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant; isque longis annumeratur. Quo totum corpus efficitur ita, ut ossa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet, & rubedo earum paullatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit; os, suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit.*

§. IX.

– morbi Lazari

A scabie & lepra plane differt adfectus iste ulcerosus, dum videlicet ulcera sordida musculosas potissimum partes, ut dorsum, brachia, femora, suras, lumbos occupantia, putridam plorant saniem, & mox in altero membro recrudescunt, mox in altero adolescunt, multos sæpe annos durando. Atque tale morbi genus plebeiis, mendicis, & infimæ sortis hominibus, qui impuro vitæ genere utuntur, inprimis solet esse familiare, & vulgo dicitur *Wurmschaden*; quo morbo etiam Lazarum laborasse multi ex medicis criticis adserunt. Sæpius etiam complicantur vermes, qui ulceribus insigni multitudine innidulantur, ut nullis fere remediis deleri queant.

§. X.

Cutis affectus contagiosi sunt.

Omnes hi subcutanei pustulosi adfectus contagio maxime serpunt & inficiunt; ideoque facile per concubitum, per lectos, per indulia, fœdo pingui sudore imbuta, maxime vero omnium per pelles animalium & vestimenta ex lana contexta, (*wollene Tücher und Strümpfe*) propagantur. Lana enim aptissimum est medium, quod ob raritatem laxam atque porosam impuras istas exhalantes particulas potest absorbere & diutius retinere, ne mox in auras dispergantur. Sicut enim odores, a quocunque etiam fragrante emissi, linteaminibus, chirothecis & vestibus diu inhærent; ita quoque in morbis contagiosis, ut peste, variolis, morbillis, petechiis &c. effluvia putrida, quæ fermenti vicem obtinent, rebus istis porosis, præsertim ex lana confectis, altius sese insinuando, per longum temporis intervallum sæpe delitescunt, prius quam infectionis potentiam exserant.

§. XI.

Cutis adfectuum sedes.

Sedem morborum hactenus enumeratorum in tubulosa & ex variis fibris contexta cutis compage, quæ universale corporis emunctorium est, constituendam esse, vel ipsi sensus satis evincunt. Verum enim vero, ut specialius nostram mentem determinemus, nos in hac firmiori sumus sententia, membranam cutis pinguedinosam præcipuam esse sedem ac locum, ubi fomes materiæ impuræ & corruptæ primario residet, quæ, dum per cutis poros & tubulos exhalantes libere transpirare nequit, diutius ibi subsistit, & per longiorem hanc moram acrior reddita nerveas cutis fibrillas rodendo, pungendo & inflammando, varias pustulas & papulas ingenerat. Nulla enim in universo corpore, sive solida sive fluida pars est, quæ fœtidum vappidumque humorem, salva sua crasi, diutius possit retinere, & occultare, ante quam motu fermentativo per vitiosam quandam aeris constitutionem ex tricis illis & latebris exsolvatur & protrudatur, quam ipsa pinguedo, in qua, ut ego quidem arbitror, variolarum & morbillorum, purpuræ & luis venereæ, aliorumque similium adfectuum seminia per longum tempus abscondita latent. Accedit, quod teste observationum fide, corpora pinguedine multum referta non modo diutius & gravius cum hisce cutis morbis conflictentur, verum etiam iisdem sanatis facilius in pristinam labem recurrant, aperto indicio, in ipsa pinguedine mali fomitem delitescere.

§. XII.

– subjecta

Quod si subjecta harum cutis adfectionum consideramus, infantes maxime & pueri, ut variolis, morbillis, achoribus capitis & omnis generis cutis defœdationibus; ita etiam inprimis scabiosis & pustulosis adfectibus sunt obnoxii, non tantum propter mollem & spongiosam solidarum partium substantiam, & imbecilliorem transpirationem, sed potissimum hanc ob rationem, quia ob desidem mulierum gravidarum vitam & digestionis imbecillitatem, succi, quibus adhuc in utero nutriuntur infantes, minus sunt temperati, sed impuri: unde non mirum est, tenera etiam infantum corpora sordibus conspurcari, & superfluis vitiosis redundare humoribus; qui quum longo post tempore ex adversa aeris constitutione, vel virtute seminii contagiosi, aliisque ex caussis in motum fermentativum adiguntur, innumera mala cient, atque inprimis externas corporis partes variis exanthematibus deturpant.

§. XIII.

– a variolis & morbillis non sunt liberi.

Hæc scribenti in memoriam venit communis illa traditio, achores, tineamque capitis & scabiem infantes & pueros a morbillis & variolis præservare, vel minimum, ut mitiori succedant gradu, efficere. Verum enim vero, si desideraretur, ego multa contraria possem allegare exempla puerorum, tam scabie, quam aliis ulcerosis cutis vitiis laborantium, qui a molestissimis hisce morbis non ita pridem liberati in variolas confluentes & morbillos mali moris inciderunt: ex quo non adeo obscure licet concludere, quemvis ex pustularibus his morbis peculiarem & quasi specificam vitiosæ & corruptivæ materiæ habere indolem, quæ sub peculiari pinguedinis involucro delitescit.

§. XIV.

Differentia cutis specierum venit à textura cutis secundum ætatis diversa.

Jam reddenda erit ratio, qui fiat, ut cutis vitia in variis subjectis adeo multum inter se varient. Sed id magna ex parte, quantum ego quidem assequi possum, a diversa ætatis periodo derivandum est. Etenim, quoniam textura cutis ratione ætatis valde immutatur, dum alia in puerili

& juvenili, alia in virili & senili esse solet: inde etiam efficitur, ut pustulosi illi, qui cutem diversimode adfligunt, morbi aliam atque aliam naturam & genium induant, variisque modis sese exserant. Ex physiologicis enim pro certo adsumendum est, in puerili & juvenili corpore plures in cute canaliculos esse minimos, copiosiora etiam in ejus superficie poros & foraminula hiantia, quam in adultis & aetate crescente, ubi tubuli magis angustantur, coalescunt & solidescunt. Ita in senibus interstitia membranarum cellulosa ut in toto corpore, ita praecipue inter cutim & subjectas partes humore pingui minus replentur, sed rugae seniles formantur: unde ob pinguedinis defectum vascula exhalantia & pori cutis contorquentur, curvantur, comprimuntur. Quibus suppositis, jam facile reddi poterit ratio, cur in senili aetate scabies sicca, serpigines cum intolerabili pruritu, herpes miliaris &c. praecipue sint familiares; contra vero in infantibus & pueris sanguineo-pituitosis & obesis, ob seri & pinguedinis copiam, magis tales adfectiones, quae multum saniei fundunt, proveniant. Accedit & hoc, quod in juvenili aetate & corporibus junioribus, sanguinei maxime temperamenti, sanguis cum pinguibus, chylosis & nutritiviis partibus intime mixtus sit; atque hac ratione materiam & alimentum non modo sanis corporibus, sed etiam erosis & corruptis largius praebeat, quam in senibus scorbuticis & cacochymicis, quorum sanguis multis particulis salino-sulphureis & viscidis lentescentibus solet esse repletus.

§. XV.

Cutis adfectus certa aetate certas partes occupant.

Deinde ut sciamus, quam ob rem in certis locis certa prodeant exanthemata, & in aliis superiora, in aliis truncum magis & inferiora petant; silentio non praetermittendum esse arbitror, uti plures alios morbos, sic quoque pravas cutis passiones solemni fere modo, & quasi microcosmica lege secundum aetatis differentiam partes invadere. Ita observamus, in infantili & puerili aetate favos, achores, tineam capitis, ophthalmias purulentas, epiphoras & serpigines squamosas in fronte & mento prodeuntes, admodum esse frequentes; in juvenili & virili aetatis periodo scabiem, herpetem, aliaque vitia inprimis manus, brachia, dorsum occupare; & decrescente demum aetatis vigore, seu ingruente senio pruritum in ano, in scroto & perinaeo sentiri, atque psoram, lepram & elephantiasin cum erysipelate pedes ulcerosos reddere. Nolumus in praesentiarum notatu digni hujus phaenomeni rationes fusius persequi, sed B. L. ad dissertationem nostram de *aetatis mutatione, morborum causa & remedio* dimittimus, ubi hanc ad rem pertinentia satis dilucide explicavimus.

§. XVI.

Materiae peccantis diversitas unde?

Tum quoque non sine fructu disquirendum est, unde veniat, ut in diversis subjectis ipse vitiosus humor, qui pruriginosos & pustulosos cutis morbos sustinet, tum acrimonia, tum glutinositate & reliqua sua consistentia mirum in modum differat. At vero, me judice, hujus rei ratio similiter à diversa cutis, ejusque toni constitutione dependet. Hinc, ubi spongiosus, mollis & rarus cutis habitus, ut in sanguineis est, major ichoris, saniei & materiae purulentae quantitas in vesiculis collecta conspicitur, quae exsiccata in squamas & crustas abit. Siquidem duplicis naturae humor in cute continetur & secernitur; alter mucosus, qui in spongiosis cellulis corporis reticulari, cuniculae immediate suppositi intercluditur; alter sebaceus, qui ex cutaneis vasculis lacunisque sensim emittitur. Quando igitur nervosae fibrillae, quibus cuticula cuti jungitur, ab humore acri lancinantur & eroduntur, laxata epidermis in vesiculas minores sero salso repletas inflatur, quae postea in ulcuscula dehiscunt. Aliter vero res evenire solet in cholericis, compactiori corporis habitu praeditis, & senibus, qui scabie magis sicca, aliisque pustulis & papulis, vel nulla, vel exigua humiditate plenis adficiuntur; & hi quidem propter largam humoris lentescentis progeniem & tubulorum cutis angustiam, à depresso naturae robore inductam, quod non modo omnium functionum segnitie, sed & praecipue pulsus tarditate ac debilitate, quae tardiorem sanguinis & humorum circuitum demonstrat, abunde satis se exserit.

§. XVII.

Causa proxima est serum viscidum & acre.

His itaque expositis, quae ad generaliorem cutis morborum tractationem pertinere visa sunt; proximum nunc est, ut specialius de veris caussis agamus. Vera autem, proxima & immediata horum malorum causa nulla alia est, quam serum impurum, viscidum & acre, quod in tenuissimis cutis tubulis stagnando, nerveasque fibrillas lancinando, & levem ibi inflammationem producendo, varias rosiones, pustulas & exulcerationes, efficere, adeoque singulos istos cutaneos morbos cum omnibus hactenus enumeratis symptomatibus, excitare valet. Quam violentae autem & virulentae indolis sit corrupta illa sub cute stagnans materia, vel ex eo satis perspicue apparet, quod omnes fere gravissimi & lethales tam chronici, quam acuti morbi, iique potissimum in systemate nervosarum partium radicati materia ejusmodi virulenta ad habitum corporis propulsa possint solvi, & eadem contra ad interiora repulsa excitari.

§. XVIII.

Quod exemplis docetur.

Docet hanc veritatem ipsa experientia. Sic enim innumerae prostant observationes auctorum fide dignissimorum, quae asthma spasmodicum, arthritidem, podagram, & alia plura mala per solam scabiem soluta, eademque ex scabie suppressa oborta commemorant. Ita febrem continuam, coecitatem & epilepsiam tali ratione productam testatur SENNERTUS *in paralipom. pag.* 176. & SEBIZIUS annotavit foeminam scabie laborantem, quae cingulo adhibito tam enormem linguae tumorem experta est, ut haec extra fauces propensa cum metu gangraenae vix ad justam redigi quantitatem potuerit. HAGENDORNIUS *cent. I. histor. IX. & M. N. C. dec. I. ann. II. obs.* 213. suffocationem a scabie retropulsa ortam docuerunt, & *cent. II.* mentionem injiciunt scabiei scorbuticae, mercuriali unguento tractatae, quae in arthritidem desiit, & alio tempore guttae quoque serenae causa extitit. AMATUS LUSITANUS *curat. med. cent. II. curat. XXXIII.* memor est juvenis, qui, quum scabie, universum corpus occupante foedaretur, ex unguento cui arsenicum mixtum erat, se illevit, & in aurora lecto decumbens mortuus a domesticis inventus est. Alterum novit, qui ob similem inunctionem in insaniam devenit, & in alio tubercula quaedam dicit exorta curatu difficillima. Neque omittenda sunt, quae HOECHSTETTERUS *Dec. VIII. observat.*

observat. habet: *Sartor*, inquit, *juvenis scabiosus utitur unguento aliquo mercuriato, non purgato prius corpore, quo malities intro in corpus rejecta pedes ambos à coxendice resolvit, ut immobiles instar paralyticorum deprehenderentur. Solvitur alvus, dantur humores pravas præparantia, sed nil his adjutus convellitur & stertentem efflat spiritum.* Et idem auctor *Dec. VIII. casu II.* a temeraria pustulosarum adfectionum curatione febres nothas & malignas prodiisse refert.

§. XIX.

Et ulterius probatur. Neque minus ego in sensibilioribus subjectis à perverso exsiccantium topicorum usu in cutaneis morbis dyspnœam, phthisin appetitus prostrationem, & summas præcordiorum anxietates observavi, imo quoque hydropem anasarcam, & scroti tumores inde subortos novi. Præter hæc vero, nostram de materiæ peccantis qualitate viscida & acri sententiam melius adhuc confirmat sola venarum in ejusmodi morbis suscepta sectio, qua sanguis tam viscidus & in coagulum quasi densatus deprehenditur, ut vix possit separari. Idem luculentissime docet notatu digna observatio de effectu retropulsæ scabiei noxio, quam celeberrimus hujus nostræ Academiæ Professor SCHULZIUS *Vol. I* A. N. C. inseruit. Homo videlicet vitam sedentariam a multis annis egerat, scabie humida graviter & diu vexatus, qua externi remedii usu simul ac semel liberatus mentis mox vacillationem experiebatur: postea sensit, quum nullo studio scabies revocari potuerit, motus hemiplecticos, convulsivos & sopores. Secto cadavere peritonæum valde crassum cum omento agglutinatum fœdis atro-cæruleis & lividis striis totum repletum offendit, tæterrimum odorem de se spargens. Intestina flatibus distenta & crebris cœruleis exanthematibus referta deprehendit, & ventriculum, hepar, lienem, intestinum colon & duodenum adeo coalita in massam unam, ut nullam eorum partem sine cultro aut dilaceratione distrahere potuerit. Lien magna crassitie & duritie erat, folliculus felleus crassus & viscido humore repletus, instar solutionis guttæ gummi saturatioris.

§. XX.

Causæ mediatæ. Nihil itaque dubii est, quin in cutaneis pathematibus ingens seri glutinosi & tenacis impuri & corrupti abundet copia. At vero, si caussas mediatas & remotas, ad ejus generationem contribuentes paullo curatius velimus indagare, primo statim se nobis offert robur solidorum debilitatum & ad satis vegetam contractionem non sufficiens: quo imminuto, sanguinis circulatio, & ab ea pendens se- & excretio superfluorum humorum decrescit, partes fluidæ cum solidis non satis invicem miscentur & attenuantur, sed successu temporis multum a pristina blanda temperie secedunt. Accedit, quod sub tali imminuto sanguinis motu structura organorum & viscerum tam sanguificationi quam bonorum succorum secretioni destinatorum, ut sunt hepar & lien, mirum in modum depravetur: unde vasis & viis angustioribus redditis, particulæ acres, salsæ, sulphureæ & viscidæ minus rite segregatæ ipsam sanguinis mixtionem ingrediuntur, eamque impura diathesi, quæ largam nostris morbis materiam suppeditat, inficiunt, contaminant, corrumpunt. Atque ideo etiam fieri deprehendimus ut hypochondriaci, scorbutici & cachectici, qui simili sanguinis & viscerum labe laborant, in varia externæ cutis vitia incurrant. Quæ singula quum non tam facile possint emendari & ad pristinam conditionem revocari, simul in aprico est ratio, quare non modo impeditus sit labor, ejusmodi adfectus, si temporis longinquitate altas radices egerint, penitus tollere, verum etiam cur semel curati ex facile recrudescendo pristinam adornent tragœdiam.

§. XXI.

Caussa remotæ sunt: sanguinis excretiones suppressæ. Ad tam gravem vero & sonticam partium solidarum, ipsorumque viscerum in nonnullis depravationem variæ concurrunt caussæ; ex quibus agmen ducunt suppressæ sanguinis in nobiliori sexu per hæmorrhoides, in sequiori per menses, in juvenili ætate per nares excretiones, nec non omissæ in plethoricis subjectis consuetæ venæ sectiones. Etenim, quum sub tali rerum statu, præsertim si lautum vivendi genus accesserit, increscens sanguinis & humorum copia tardiorem circulationem, & impeditam succorum vitalium depurationem efficiat, non potest non inde sanguis sensim paullatimque impuritatibus variis repleri. *... aer humidus & vappidus* Id quod eo magis solet accidere, ubi salubeterrimum transpirationis negotium ab aëre frigido, humido & vappido, noxiisque vaporibus repleto retardatur: quare etiam homines demissis & vappidis domiciliis inhabitantes, paludibus & locis aquarum inundationi obnoxiis accolentes, item carceribus inclusi, & populi ad frigido-humidam septentrionis axem spectantes, præ omnibus aliis tam crebro scabie & reliquis cutis deturpationibus tentantur. Nec aliud quidquam, quam humida & inæqualis aeris constitutio, quæ vere & autumno regnat, in culpa est, quod his anni conversionibus hi cutis adfectus præsertim prodeant, vel recrudescant; & quod certis temporibus majorem pruritum ardoremque excitent: sicut M. N. C. *Dec. III. ann. IX. obs.* 205. tale quid crescente luna factum esse commemorant. Atmosphæra enim, seu ambiens nos aer cutis tonum, & inde pendentem transpirationis successum vel constringendo, vel relaxando mirifice moderatur, & sicut bonus, purus & elasticus aer intimam boni sanguinis crasin conservat; ita impurus & vappidus contrarium plane effectum exserit. Qua de re optime olim cecinit elegantissimus poeta, LUCRETIUS *lib. VI. vers.* 1110.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in Media neque præterea
usquam.

§. XXII.

... subitaneæ aeris & diætæ mutationes. Nihil quoque solennius est, quam quod subitaneæ aeris mutationes, & susceptæ ex puriori leviorique aere ad densiorem transmigrationes varia cutis male adfectæ pathemata inducant; licet non negandum sit, quod etiam ciborum, aquarum & cerevisiarum mutatio, quæ aliam sanguini schesin inducendo, novas particulas, easque forte colatoriorum diametris minus respondentes ingenerat, suum conferat symbolum. Hinc ego plures scio, qui ex Gallia & regionibus trans Rhenum sitis, aliisque locis vitiferis, subtiliori aere donatis, ad nostras oras, ubi duriorem & rigidiorem atmosphæram habuerunt, profecti, exactis aliquot mensibus scabie sunt correpti. Rectissime igitur LUCRETIUS *loc. cit.*

multorum morborum originem ab aëris mutatione derivat, his verbis:

Inde aliis alius locus est inimicus
Partibus ac membris varius concinnat id aer:
Proinde, ubi se cælum, quod nobis forte alienum
Commovet, atque aer inimicus serpere cœpit
Ut nebula ac nubes paullatimque repit & omne
Qua graditur conturbat & immutare coactat.

§. XXIII.

...mala ciborum incongruorum digestio

Præter hæc, inter causas remotiores numerari debet mala alimentorum digestio, quæ fit, dum vel boni cibi in nimia quantitate devorantur, vel incongrui, ut fere sunt carnes salsæ, infumatæ, suillæ & porcinæ, nimis pingues, dulcia, fructus horæi, ut pisa, fabæ &c. adsumuntur: quo etiam varia potus genera, inprimis vina acida, cerevisiæ austeræ, & ipsæ aquæ impuræ pertinent. Tali enim ratione non possunt non multæ cruditates viscidæ, salsæ & acres in primis viis accumulari, quæ in sanguinem delatæ non satis intime miscentur & digeruntur, nec per colatoria, inprimis per cutis cribrum satis depurantur: unde sanguis, ob difficiliorem circuitum, cacochymicus redditur. Idque eo magis evenit, si præter animi pathemata, ut tristitiam & anxiam sollicitudinem, quæ magnam in remorando & incrassando sanguine potentiam obtinent, etiam vita deses & sedentaria conjungitur: quare etiam textores & sartores fœda scabie manuum, imo crurum & tibiarum crustosa cum facie pallida & corpore subtumido, ob vitæ genus agreste & motus omissionem, frequentius laborant.

...animi pathemata & vitæ genus

§. XXIV.

Prognosis

Prognosis, quam nunc paucis expendere volumus, secundum adfectuum varietatem ipsa variat. Et primo quidem sciendum est, semper facilioris esse sanationis scabiem per contagium communicatam, quæ superficialiter tantum inhærens non adeo profunde cutim occupat, quam illam, quæ ex indigena sanguinis & humorum dyscrasia originem sumsit. Melior quoque & levior esse solet humida scabies, eaque præsertim non adeo diffusa, quam sicca pruriginosa: siquidem hæc dies noctesque intolerabili fere pruritu ægrotantes fatigat, & somnum interrumpendo vires debilitat. Patientia itaque injungenda est, quoniam tanta impuritas laticis serosi, acris & lixiviosi non tam subito temperari, dilui, corrigi & blande educi potest. Deinde, omnes externi habitus adfectiones adhuc recentes faciliorem recipiunt sanationem, quam quidem inveteratæ, temporisque diuturnitate & ægrorum incuria confirmatæ: eædemque iterum faciliori negotio in junioribus, ob liberiorem transpirationem, quam in ætate provectioribus sanantur; utpote qui, CELSI effato, longis morbis quam maxime patent. Quæ ex interna viscerum labe oriuntur cutis vitia, non modo difficilius, & nonnisi sublata visceris corruptela tolluntur, sed facile quoque renovantur & repullulant; imo nonnunquam in hecticam & hydropem degenerant. Unde facile judicare licet, quale ferendum sit præsagium, si tales morbi post febres intermittentes, variolas, morbillos & luem veneream invadunt. Tum quoque omnes subcutanei adfectus sunt pertinaciores, si in partibus musculosis & pinguedinosis dorsi, brachii &c. parvi noduli ad modum glandularum exterius invisibiles interius palpabiles, instar cicerum, fabarum & pisorum observantur, luculento indicio: quod non tam glandulæ cutis induratæ, sed quod humor viscosus in membranis & cellulis pinguedinosis stagnans causam præbeat. Speciatim vero de elephantiasi, quæ fere maximus externorum morborum gradus est, ARETÆUS *lib. VIII. cap. XIII.* sequentem fert prognosin: *Omnia conferre simul oportet medicamenta, & victus rationem & ferramenta & ignem. Hæcque si novo & orienti affectui adhibueris, sanationis spes affulget. Sin ad summum sua creationis adscendat, in visceribusque stabilis sedeat, insuper & in faciem invadat, tunc de ægri salute spes omnino abscissa est.* Quandocunque herpetem miliarem, caput infestantem cum odontalgiis cephalalgia & catarrhosis defluxionibus morbilli vel variolæ sequuntur, res non sine periculo est; & interdum post mortem spatium in vertice morbosum, denigratum & sphacelatum inventum fuisse novimus. Lepra omni tempore valde contagiosa fuit habita; ideoque leprosos ab hominum consortio segregandos, & ex urbibus ad extera loca relegandos censuerunt medici. Ego autem aliquoties, & nuper modo litteratum vidi, qui veris leprosis symptomatibus adfectus per annum & ultra cum suis domesticis sine horum noxa versatus est. Aliter vero res sese habet in Græcia, ubi hoc morbi genus longe magis est contagiosum: & perplacet mihi ideo AETIUS, qui *lib. XIII. cap. XXV.* ita scribit: *non absurdum fuit, puerorum gignendorum gratia per rariora intervalla coire; neque in totum contagiosa successiones hujus adfectionis in omnibus fiunt.*

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Veterum medicorum in dignoscendis & curandis morbis solertia.

Quod ad rectam & securam medendi methodum attinet, sciendum omnino est, antiquissimos artis nostræ antistites in pluribus cutis adfectibus tam rite dignoscendis, quam persanandis fuisse præstantissimos; idque eo magis, quum duo præcipua mala, lepra & elephantiasis, quæ maximum quasi gradum morborum cutim infestantium constituunt, in ipsorum regionibus frequentius obvenerint, commodamque præbuerint occasionem, non tantum speciales horum malorum characteres penitius cognoscendi, sed & veras remediorum vires melius explorandi, ut nobis jam facile sit, inde ad minores gradus, levioresque cutis morborum species concludere. Ex omnibus autem quam maxime mihi placet, & inprimis nostro inservire scopo videtur accuratissimus ille observator, ARETÆUS, qui in aureis suis de re medica monumentis multa notatu dignissima habet. Quid enim elegantius potest excogitari, quam illa *lib. IV. cap. XIII.* inserta elephantiasis descriptio, ubi tam graphice & ad vivum quasi horrendæ hujus pestis indolem atque decursum depingit, ut clarissime eluceat, totam sanguinis & humorum massam prorsus esse viscidam, tenacem & fere coagulatam, omnemque spiritualcentiam succorum vitalium penitus depressam, ut inde cohibitis salutaribus se- & excretionibus totus homo tenacibus, acribus & corruptis humoribus scateat.

§. II.

§. II.

Elephantiasis curatio secundum Aretaeum.

Atque his caussis abigendis hanc egregiam proponit medendi methodum: praemissis sanguinis missionibus, lac cum quinta aquae parte mixtum, ad alvum molliendam, potui dandum, & veratrum, sub quo helleborum album intelligit, alternis diebus vere & autumno offerendum suadet. Dein, ceu specifica magno in pretio habet dentis elephanti rasuram cum vino dandam, carnemque viperarum vel in pastillos redactam, vel cum squilla & jusculo coctam; imo omnia medicamenta ex viperis parata summopere laudat. Inter externa ea commendat, quae detergunt & tumores resolvunt, & sapone sordes in balneo abluendas suadet, vel etiam balneum, cui lapathum acutum & sulphur incoctum fuerit, ceu summum detergens praescribit. Ad tumores axungiam leonis & ursi, aequis portionibus cum sale alcalino mixtam; ad acres vero fluxiones mitigandas & exulcerationes leniendas decoctum foeni graeci & hordei, oleumque rosarum, tum abstergendi, tum madefaciendi fine proponit: & si carnes liveant, prius, quo locus succulentus reddatur, scarificandum jubet. Inter cibos, quos simplices, boni succi & concoctu faciles esse decet, decoctum brassicae cum cumini liquamine, in coena staphylinum, sive daucum Germanicum, ex marinis ostreas, ex piscibus saxatiles, ex avibus perdices & columbas, ex fructibus horaeos & vina dulcia &c. summopere commendat. Neque minus rationem habendam statuit in somno, vigiliis & locis ad domicilium deligendis, aeque ac in corporis exercitiis, quae per cursus, per vocem & varias corporis conversiones instituere, & citra lassitudinem congruenter intendere jubet. Nec denique reticendum est, ARETAEUM albi hellebori vires in hoc morbo non satis posse dilaudare: siquidem illum omnium purgantium efficacissimum dicit potentia & qualitate non vitiosa, qui per exiguam portionem & modicam dosin vetustorum morborum omnium, radicibus firmis inhaerentium, unicum esset remedium, & ex difficili respiratione facilem, ex pallido vultu floridum efficeret.

§. III.

... & Celsum.

Curationem non dissimilem, profligandae elephantiasi opportunam proponit CELSUS *lib. III. cap. 25. Protinus inter initia sanguis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter solvi. Adhibenda tum, quanta sustineri potest, media est, paulum deinde vires reficiendae & ducenda alvus: postkaec, ubi corpus levatum est, utendum est exercitatione, praecipueque cursu, sudor primum labore ipsius corporis, deinde etiam siccis sudationibus evocandus, frictio adhibenda, moderandumque inter haec, ut vires conserventur, balneum rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus. Vinum praeterquam primis diebus recte datur. Corpus contrita plantago, & illita, tueri optime videtur.*

§. IV.

Indicationes curatoriae.

Ex hisce omnibus probe expensis trutinatisque optime judicare licet, totam medendi methodum omnesque remediorum facultates eo debere collineare & quasi conspirare, ut corruptorum, glutinosorum, & acrium humorum massa per sufficientem sanguinis missionem & inediam, per purgationes tam leniores, ut lac est, quam per fortiores, ut helleborum, è corpore detrahatur; deinde, ut congruis alimentis debitaque victus ratione boni & naturae amici succi ingenerentur, & denique, ut externis quoque remediis detersivis, consolidantibus & exsiccantibus partes à doloribus, tumoribus, pruritu & ulceribus liberentur. Atque profecto eximiae laudeque dignae sunt hae curandi intentiones, pariter ac propositae iisdem medelae: quare non abs re fore confido, si veterum insistentes vestigiis non modo elephantiam curare, sed ex hujus quoque curatione minores cutaneos morbos, ut scabiem, herpetem, guttam rosaceam &c. sanare discimus. Quoniam tamen singuli hi affectus exanthematici, ulcerosi & pruriginosi ratione locorum, corporum & temperamentorum, nec non ratione habitus corporis & vitae generis multum inter se differunt, atque erudito hoc seculo ars nostra salutaris efficacioribus instructa est remediis; optime nobis consulturi sumus, quando veterum curandi methodum certis limitationibus & nonnullis in nostro climate annotatis cautelis includimus atque perficimus.

§. V.

Usus V. Sionis in cutis affectibus.

Et primo quidem, quod attinet ad pravos humores per varias sanguinis detractiones minuendos, tenendum est, copiam sanguinis venae sectione evacuandi pro differenti ejus redundantia secundum aetates, vires & consuetudines, aestimandam esse. Neque senibus, qui aut ventilationibus sanguinis artificialibus, aut naturalibus adsueverunt, ejusmodi diminutiones penitus sunt dissuadendae: siquidem cognita nobis sunt exempla senum tam virorum quam mulierum, jam supra octogesimum annum natorum, quibus insigni cum fructu in variis cutis morbis vena fuit incisa, vel naturales sanguinis excretiones per fluxum haemorrhoidalem cum levamine revocatae. Quod si vero subjecta sunt pinguia corporisque habitu spongiosiori praedita, ubi plerumque ingens venarum copia & exilitas deprehenditur, praesentius ego tutiusque esse observavi, sanguinis & humorum massam per scarificationes, convenienti tempore institutas diminuere, praesertim quando vires, ob morbi diuturnitatem cibique inappetentiam depressae parciorem desiderarunt depletionem. Neque hoc remedii genus semper sufficit, ubi hypochondriaci & haemorrhoidalibus adfecti molestiis ejusmodi morbos incurrunt. Sed tum temporis debitam sanguinis vacuationem per sanguisugas ano applicandas tentare & moliri praestat.

... scarificationis

... sanguisugarum

§. VI.

Cura per inediam.

Interdum evenit, ut corpora nonnulla, in quibus plethora magis serosa peccat, quam sanguinea, copiosam sanguinis missionem aegerrime ferant. Quare tum aliud inire decet consilium, &, si nimia alimentorum voracitas, ut saepissime fit, primam mali caussam & originem dedit, curam per abstinentiam commendare, optimisque regulis adornare. In eo autem quam maxime utilissimae hujus curae consistit methodus, ut aegri ab omnibus carnibus pinguibus, elixis & glutinosis, ut sunt porcinae & bovinae, à lacticiniis, omnibusque inflantibus & multum alimoniae praebentibus abstinendo, carnibus magis assatis & levioribus, ut sunt avium, perdicum, gallorum, columbarum &c. paneque bis cocto utantur, interpositis nonnunquam, ad alvi lubricitatem conservandam, uvis majoribus

passis, prunis Damascenis coctis, pomis Borstdorffianis, & hujus generis aliis lubricantibus. Quoniam tamen nocere solet quævis subitanea victus mutatio, ita instituenda erit hæc inediæ medela, ut ne simul ac semel, sed paullatim potius, & quasi per gradus ægri à pleniori victu ad tenuem & parciorem descendentes huic sensim sine damno adsuefiant, eamque pro circumstantiarum ratione per aliquot dies, vel septimanas continuent. Quod monitum haud minus necesse est cura finita, ne subito ad plenum victum denuo adscendamus.

§. VII.

— requirit decocta

Præter hæc, sub toto hujus curæ decursu cerevisiarum potus, alias familiaris debet removeri, substitutis in potus locum sat larga & sufficiente quantitate decoctis, quæ species humorum depurationi & edulcorationi inservientes, succisque superfluis exsiccandis & solidis partibus roborandis accommodatæ ingrediuntur, ut sunt temperatiores quædam expertæ virtutis & familiarissimi usus radices, chinæ, sarsaparillæ, lapathi acuti, scorzoneræ, cichorei, glycyrrhizæ, polypodii, cortices ligni sassafras, cascarillæ, cinamomi, viscus quercinus, rasura ligni sassafras, santali rubri, & plura hujus generis alia, quæ pro varia intentione inter se mixta in aqua pura ita decoqui possunt, ut ad specierum unciam unam libræ duæ, sive mensura aquæ recipiatur.

§. VIII.

— & laxantia

Sed non parum quoque expedit, ad hanc curam feliciter auspicandam, & perficiendam, ut prius prima regio à vitiosorum humorum colluvie per leniter purgantia liberetur: id quod similiter aliquoties tam durante, quam finita hac curatione repetendum est. Quo fine optime potiri licet per remedia blande evacuantia, quorum censum merito subeunt infusa cum aqua & vino facta, quæ ex manna, rhabarbaro, foliis sennæ, cremore tartari, sale catarctico amaro, cassia, herbis fumariæ, epithymi, radice cichorei, polypodii &c. optime possunt parari.

§. IX.

Refractarius morbi flatus postulat purgantia.

Quod si vero invalescens & refractarius morbi status malignitatis suspicionem injiciat, vel in quibusdam emaciantem curam respuere videatur, operæ omnino pretium est, tam ex purgantium, quam ex diaphoreticorum sanguinemque depurantium classe validiora & efficaciora in usum ducere remedia, ut tenaces vitiosique humores, quibus ipsi viscerum meatus infarcti sunt, & continuum morbo pabulum suppeditatur, eo melius ac citius tam per alvum, quam per omnia corporis emunctoria ejiciantur. Jam quidem antiquissimi medicinæ parentes, HIPPOCRATES, ARETÆUS, GALENUS & alii, ex purgantibus validissima, maximeque helleborum tam album, quam nigrum, colocynthidem & scammonium mirifice hoc fine laudarunt. At vero, quum nostris temporibus efficacia quidem, sed tutiora sint cognita, non immerito illis dimissis radicem & resinam jalappæ, extractum hellebori nigri, elaterium cum mercurio dulci, vel æthiope minerali permixtum, gummi ammoniacum, & ex compositis extractum panchymagogum Crollii in pilulari forma commendamus; vel si pulveris forma magis arridet, hic ex aliquot granis resinæ jalappæ cum totidem granis amygdalarum dulcium subactis, & cum æquali mercurii dulcis portione remixtis, addita simul una & altera olei macis, vel ligni sassafras gutta opportune potest parari.

§. X.

— & sudorifera

Ex classe eorum, quæ solidas partes ad motum excretorium stimulando, paullo potentius humores tenaces colliquant, omnibus aliis præferendum est lignum guajacum cum cortice suo; quod sicut recto usu sæpissime lui venereæ penitus eradicandæ vel solum sufficit: ita etiam in subcutaneis adfectibus, qui adhuc mitioris sunt naturæ, evellendis non contemnendum est remedium. Præter hoc vero inprimis huc referenda sunt medicamenta ex mineralium regno petita, è quibus eminent tinctura antimonii tartarisata & acris, regulus antimonii medicinalis, sulphur antimonii Glauberiana, vel nostra correctum methodo, cinnabarina, &c, si venereæ malignitatis suspicio subest, antimonium crudum per coctionem usurpatum: quæ remedia in convenienti dosi & matutino tempore cum decoctis purificantibus in lecto potandis exhibita, vel aliis diaphoreticis adjecta præstantissimam ferunt operam, dum lympham commovendo, obstructiones in angustissimis glandularum tubulis existentes referant, adeoque sanguinem & lympham egregio effectu depurant.

§. XI.

— in nonnullis mercurialia

Licet vero propositæ hæ ad depurandam sanguinis & humorum massam curationes magnæ sint efficaciæ, & excellentis virtutis; supperunt tamen casus & exempla, ut in elephantiasi & venerea scabie videmus, ubi altius infixa veneratæ indolis caussa parum inde commodi & emolumenti reperitur, sed validiori adhuc remedio opus est, quo præter argentum vivum & parata ex eodem medicamina, si vires ægri consentiant, nullum datur potentius, ad pertinacissimos externi habitus morbos vincendos ac debellandos. Siquidem subtiles ejus particulæ intima vasorum penetralia subeundo & penetrando, impactos iisdem humores viscosos corrigunt, extricant, dissolvunt, & aucta fibrarum in toto corpore vi systaltica, per omnis generis emunctoria, alvum, sudorem, & præcipue per glandulas & ductus salivales, mediante salivæ copiosiori fluxu ejiciunt. Atque hac solenni & quasi universali evacuatione solet contingere, ut omnis impurorum humorum saburra brevi tempore, licet cum molestia quadam eliminetur, toto inde corpore repurgato & quasi renato.

§. XII.

Modus adhibendi mercurialia.

Sunt autem varii à medicis hactenus propositi mercurium adhibendi modi, quos jam paucis perlustrabimus. Ita sunt alii, qui ex mercurio vivo cum unguento pomadino probe subacto, additis floribus sulphuris & camphora unguentum conficiunt, quocum articuli, malleoli, genua, cubiti ipsæque pedum plantæ, ad salivationem movendam, fortiter fricantur. Alii vero tutiorem & meliorem eligunt usum internum, dum præparato prius per alterantia, temperantia & evacuantia corpore, mercurius dulcis rite præparatus cum dupla quantitate lapidum cancrorum & antimonii diaphoretici permixtus à granis tribus vel quatuor ad scrupulum usque, indies paullatim adscendendo, offertur: unde fat largus salivæ fluxus proritatur, quem sub debito

debito regimine & cautelis, interpositis simul decoctis sanguinem depurantibus, per unam alteramve septimanam perferre decet. Huc quoque ex mercurialium familia scopo alterante & diaphoretico spectant mercurius solaris & jovialis, cujus aliquot grana cum rosarum conserva remixta per hebdomades nonnullas matutino tempore cum fructu degluriuntur, superbibendo postea in lecto sub diaphoretico regimine decocti libram circiter unam. Sed sciendum est, ut singulæ hæ curationis species aerem probe temperatum & diætam parcam, tenuem, omniumque carnium pinguium, coctarum vel acidorum expertem desiderent.

§. XIII.

Lactis cura quando necessaria?

Non raro autem incidit, ut longe mitius leniusque procedendum fit, & neque purgantia, neque copiosæ sanguinis missiones, neque decocta cum exsiccante diæta, nec ipsa mercurialia tuto admitti queant. Quando enim ætas est infantilis vel senilis, corporisque & virium robur debilitatum, vel nervorum systema nimia sensibilitate præditum; item si corpus magis exsuccum & macilentum, quam pingue & laxum deprehenditur, vel si humorum acrimonia & mordacitas magis, quam crassities & viscida tenacitas delinquit, tum prorsus alia in medendo via ineunda est; atque in tali morbi statu non solum antiquissimi, sed omnes etiam sapientiores nostri ævi medici lacticinia, & inprimis lac asininum, serum lactis bubuli & caprini, lac cum aqua mixtum non satis laudibus possunt extollere. Ita præter HIPPOCRATEM, CELSUM & ARETÆUM, qui insignem lacti virtutem in scriptis suis tribuunt, maxime DIOSCORIDES *lib. II. cap.* 75. curam cum lacte convenienter institutam utilissimam censet in superficiei corporis molesta prurigine, in maculis & facto ibi vitiosorum humorum decubitu: seorsim vero *lib. citato* serum lactis ad cutaneos adfectus his verbis commendat: *datur* (lactis serum) *iis, quibus sine vehementia dejectiones molimur adversus lepram, elephantiasin & efflorescentias per totum corporis habitum erumpentes.* Et profecto, eximiæ sunt hujus diætetici remedii vires: siquidem non tantum crassos, viscidos & ferme coagulatos humores diluit & fluxiles reddit, meatus viscerum obstructos reserat, & acrem humorum salsedinem contemperando partes sicciores humectat constrictasque relaxat, verum etiam per urinam & alvum noxios humores placide educit, expellit, evacuat.

§. XIV.

— quomodo sit instituenda.

Quoniam tamen non parum interest, ut tum quantitas, tum justum tempus bibendi lactis ejusque seri determinetur, optime nobis consulemus, si veteres in eo duces eligamus & sequamur. Ex his autem princeps & quasi antesignanus est ipse HIPPOCRATES, qui in *lib. epidem. VII.* lac asininum, vel lactis, inprimis caprini serum per plures dies bibere præcipit: & *lib. IX. de intern. adfect.* lac per quadraginta & quinque dies, tertia aquæ mulsæ parte addita se propinasse refert. Serum lactis per menses & ultra adsumi posse, testes sunt gravissimi SYLVATICUS atque RIVERIUS, qui eodem in gravissimis adfectibus ad XII. XX. & XL. dies summo cum emolumento usi, plurimi sunt in commendando ejus potu. Nec aliter sentit doctissimus HUGENIUS *epistol. & consultat. medic. Tom. II. lib.* 1. qui ad magnum & antiquum totius corporis pruritum mitigandum seri lactis in majori quantitate potum ita suadet: *qui exiguam illius quantitatem potant, frustrantur fine alterationis & expurgationis. Sit quantitas usque ad libras octo & ultra.* Ex *lib. citat. tom. I. lib. XII. epist.* 1. se consuevisse adserit serum hoc dare, quemadmodum aquas solerent medicatas offerre. Ita e. g. primo die exhibet libras sex cum syrupi rosarum solutivi unciis tribus, sequenti die simplex dat serum, & dosin successive augendo usque ad libras IX. vel X. per viginti continuos dies pergit.

§. XV.

Usus lactis cum aquis medicatis mixti.

Quandocunque exanthematici hi morbi à lue scorbutica vel hypochondriaca adfectione, ut pluries evenit, foventur & sustentantur, longe major obtinebitur fructus, quando jam memorata lactis cura ita instituitur, ut ipsa complicatis hisce malis allevandis simul dicata & idonea sit. Quem finem vix melius licet obtinere, ac si aquæ medicatæ, inque primis acidulæ temperatiores, elemento spirituoso & salino turgidæ, quales sunt Selteranæ, Toensteinenses, Wildungenses, vel etiam Egranæ, cum dimidia vel tertia lactis parte remixtæ sub exacto vitæ victusque regimine, & præmissis pariter ac interpositis evacuantibus aliisque medicamentis bibuntur.

§. XVI.

— cum herbis purificantibus coctis.

Quod si vero harum aquarum deest copia, eodem fine saluberrimum est, si cum ipso lacte vel ejus sero, tam dulci, quam acidulo herbæ sanguinem depurantes dictisque vitiis specialiter dicatæ decoquuntur, cujus generis maxime sunt: fumaria, epithymum, cuscuta, melissa, scolopendrium, trifolium fibrinum, beccabunga, taraxacum, borrago, endivia, cichoreum & ejus radix, aliaque plura, quæ partim sale volatili penetrantiori instructa humores viscidos incidunt & dissolvunt, impuros depurant ac debitum sanguini balsamum restituunt, partim principio amaro balsamico languenti ventriculi digestioni succurrendo, ad boni sanguinis regenerationem egregie faciunt. Neque idcirco ii spe sua frustrantur, qui, præparato prius corpore, succi ex modo dictis herbis recentibus & contusis expressi unciam unam, aut plus cum sero lactis per aliquot septimanas propinant.

§. XVII.

Viperarum cura.

Demum, inter optima graviorum cutis adfectionum auxilia refertur etiam viperarum cura, quæ tam apud venerandam antiquitatem, quam apud recentiores medicos est celeberrima, ideoque minime à nobis prætermittenda. Enimvero penes HIPPOCRATEM, si scripta ejus evolvimus, nullus, quod scio, reperitur locus, quo viperarum usus adstrui possit; verum ARETÆUS, GALENUS, AETIUS, & ex Arabibus RHASES & AVICENNA, horum animalium virtutes in lepra, elephantiasi, & omnibus à maligna impuritate proficiscentibus cutis vitiis sanandis non satis possunt deprædicare: quin imo mirabilem totius corporis renovationem inde promittunt. Celebris ille Neronis archiater, ANDROMACHUS trochiscos è vipera paratos pro principali theriacæ suæ, ceu summi alexiterii remedii ingrediente constituit: & hos omnes secuti præstantissimi Italiæ, Galliæ & Germaniæ

medici,

medici, MERCURIALIS, QUERCETANUS, SOLENANDER, BALLONIUS &c. similiter viperis magnas tribuerunt laudes; donec *Julius* PALMARIUS, constantinus medicus Parisiensis *lib. de morb. contagios. cap. IX.* veterum in hoc genere promissa & anilem credulitatem acriter perstrinxit, addito in testimonium *Joanne* FERNELIO, qui asseruit: medicamentis ex vipera more veterum adparatis, elephantiasi laborantibus adhibitis nullum subsecutum suisse salutarem effectum, cum neque viscerum constitutio hoc modo melior facta, nec verrucosa rubera, nec increscens cutis deformitas fuerit emendata, sed omnia potius symptomata exasperata. Nihilo tamen minus & fuerunt, & adhuc sunt ex modernis plurimi, iique clarissimi medici, qui veteribus & longæ famæ fidem habentes, peculiarem & quasi specificam contra cutaneas defœdationes virtutem in viperis, & paratis ex iisdem decoctis vel juscukis delitescere sibi persuadent; eaque propter viperas, magno sæpius sumtu ex Italia conquisitas variis modis, ut pulvere, trochiscis, jusculis, vel etiam in forma salis volatilis chymice extracti sub spe optatissimi effectus propinant.

§. XVIII.

De eodem judicium.

Ut vero libere & ingenue hac de re meam profitear sententiam: nihil certe solidi, quod operæ pretium faceret, auxilii ab hisce viperinis medicamentis in impuritatibus sanguinis corrigendis peti & exspectari posse, firmiter ego ob plurimas observationes, prægnantibus etiam rationibus confirmatas credo. Neque ulla in tot veterum æque ac recentiorum scriptis accurata & completa occurrit observatio, ex qua quis specificas & dictis morbis directe oppositas viperarum virtutes certo cognoscere & adserere possit; maxime cum alia plerumque medicamenta admixta, vel simul in usum vocata fuerint, quæ effectum valde dubium reddunt. Ita mihi plurima cognita sunt exempla, ubi in atrophia, phthisi, psora leprosa, scabie, tinea capitis, aliisque hujus generis malis varia ex viperis confecta medicamenta vel nihil præstiterunt, vel si quid boni præstitum fuit, id potius aliis admixtis ingredientibus, & conjunctim datis medicamentis in acceptis referri debuit. Si quis itaque effectus salutaris a viperis provenit, certe non alius est, quam qui a reliquis omnibus animantium partibus siccatis, gelatinoso quodam, blande sulphureo & vaporoso succo præditis, exspectari potest: unde excessiva viperarum encomia exigui sunt valoris, quia solo auctoritatis præjudicio nituntur. De medicamentis viperinis legi merentur notatu dignissimæ ZWOELFFERI animadversiones *in pharmacopœam Augustanam pag. 211.*

METHODUS MEDENDI SPECIALIS CUM CAUTELIS.

§. I.

Cura differt secundum causarum diversitatem.

Quoniam admodum diversa est naturarum & humorum peccantium constitutio, differre quoque solet ipsa horum adfectuum curatio. Ne igitur in quocunque delinquamus, præcipue omnium causæ, quæ induxerunt malum, probe sunt inquirendæ & distinguendæ. Ita, si ob nimiam voracitatem vitamque desident humorum abundantia in culpa est, abstinentia & exercitio ante omnia opus est; si crudi, viscidi humores, sub temperamento maxime phlegmatico caussam suppeditant, evacuantia per alvum, mediante infuso vinoso proficient subjungendo illa, quæ transpirationem leniter movent; si corpus est plethoricum, & ab omissa sanguinis missione, vel critica sanguinis fluxione cohibita ejusmodi fœdæ cutis asperitates & exulcerationes oriuntur, initium curationis a sanguinis per venæ sectionem vel cucurbitulas detractione facere, eaque subjungere remedia oportet, quæ salutares has excretiones convenienter revocant; si corpus est juvenile, macilentum, & cholericæ complexionis, plurimum proficient, ceteris paribus, diluentia, acrimoniam temperantia & depascentem æstum refrigerantia, ut sunt serum lactis, acidulæ cum lacte, nitrosa & per alvum evacuandi scopo potiones mannatæ; si viscerum & ventriculi imbecillitas regenerationi succorum impurorum favere animadvertitur, ventriculum roborantia, quæ digestionem adjuvant, insignem ferent opem. Quod si autem prohibita insensilis per poros transpiratio & tubulorum cutis obstructio causa mali præcipua est, infusis theiformibus, leniter diaphoreticis & frictionibus recludere occlusos pororum hiatus medicum decet.

§. II.

Cautela circa exanthemata critica.

Quando per scabiem & cutis varia exanthemata chronicæ & difficiles ægritudines, tanquam per crisin terminantur, maximopere cavendum est ab omnis generis evacuantibus per alvum, urinam, imo quoque à sanguinis missione, ne ex habitu corporis ad interiora materia virulenta retrahatur. Elegans hanc in rem locus extat in *Joann.* LANGII *epist. XVI. Tom. I. Ego scabiem*, inquit, *& crurum œdemata cum post aliarum febrium, tum præcipue quartanæ febris crisin oborta sponte exolescere citra omne medicamentorum subsidium plus centies vidi. Quod si tum phlebotomia facta fuisset, aut pharmacum exhibitum, ingens fuisset periculum, ne per eas venas, per quas materia morbi expulsa fuerit, prorsus ad interna viscera retraheretur.*

§. III.

Expulsio exanthematum promoveatur diaphoreticis.

Atque utilissima hæc cautio similiter necessaria est, quando natura exanthematum propulsionem salutari modo instituendam molitur, nec sola eidem perficiendæ sufficiens videtur. Si quis enim tum temporis talia vult propinare, quæ impuritates, ad cutim amandandas retinent, vel retroagunt, ut fere sunt paullo largiores sanguinis missiones, quævis purgantia, adstringentia, & in languidioribus subjectis refrigerantia, inque primis nitrosa in majori sæpiusque repetita dosi oblata, pessime sane ægrotantium saluti consulet, morbumque benignum in malignum iniquo ausu convertet. Multo magis tum excitandæ sunt naturæ in expellendis impuritatibus vires, & leniter diapnoicis succurrendum, quæ activo quodam sulphureo principio, systalticam fibrosarum nervearumque partium actionem intendendo, celeriorem humorum cursum efficiunt, eumque ad extimam corporis superficiem dirigunt, ut hac ratione excrementitiæ sordes per cuticularem exhalationem è corporis sphæra eliminentur. Atque hanc sibi viam ipsa natura, quam in medendo ducem sequi debemus, eligit; sicut non modo ex spontaneis & in largissima

gissima sæpius copia profluentibus sudoribus, verum etiam exinde satis concludere licet, quod multa habeamus exempla, quæ testantur: scabiem aliaque cutis vitia, si præsertim a contagio, vel ex aliis morbi præcedentis reliquiis, ut febribus intermittentibus & continuis, podagra, colica convulsiva, asthmate &c. originem sumserunt, sponte subortis vel arte excitatis sudoribus fuisse sublata.

§. IV.

Diaphoretica hoc fine proficua.

Splendent autem diapnoica virtute, sanguinemque & humores simul fluxiliores reddunt infusa theiformia, ex herbis scordii, veronicæ, scabiosæ, fumariæ, cardui benedicti, floribus sambuci, radice pimpinellæ & lapathi acuti confecta; quæ largiori in copia hausta in promovenda materiæ malignæ expulsione egregie se gerunt. Huc quoque ex compositis spectant, dictisque infusis vel jungi, vel interponi possunt, mixtura simplex, liquor noster anodynus mineralis cum spiritu bezoardico Bussii & cornu cervi succinato ad tertiam partem remixtus; vel etiam pulveres diaphoretici, ex antimonio diaphoretico, cerussa antimonii, & huic analoga materia Krugneri perlata, additis in refracta dosi antimonio crudo, regulo antimonii medicinali, sulphure stillititio & ejus floribus, cinnabari, æthiope minerali, & hujus census aliis, quorum supra jam in ipsa curativa methodo §. X. mentionem fecimus. Atque tales pulveres vespertino tempore, sicut liquida spirituosa matutino, vel ex aqua, vel ex vehiculo aquæ flor. sambuci, cardui benedicti, fumariæ, scabiosæ &c. possunt propinari.

§. V.

Hic jungantur & interponantur decocta & laxantia.

Ipsi quidem curationi sociari & interpolari debent medicamenta diapnoica, sed sola non sufficiunt; atque curatio positive diaphoretica, præsertim in sicrioribus subjectis, tantum abest, ut ad salutem quidpiam præstet; ut potius malum exacerbet, & ex simplici prurigine pustulosum affectum cum pruritus incremento producat. Quæ cum ita sint, necessitas omnino postulare videtur, ut non modo appropriatos potus, quales sunt in cholericis corporibus decocta temperatoria & lacticinia, in phlegmaticis laxioribus saturatiora decocta, in sufficiente quaotitate haurienda ordinemus; verum etiam remedia primarum viarum saburram evacuantia, & simul viscidiatem seri ac lympha incidentia, ut sunt pilulæ mercurio dulci vigoratæ, vel in debilioribus leniora infusa laxantia præscribamus, eademque post sex vel octo dierum intervallum semper repetamus. Infantibus autem & pueris scabie vexatis speciatim commendandum est hocce purgans: Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulcis grana octo, syrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas, aquæ fumariæ unciam dimidiam. M. F. haustus, qui pro ætatis ratione offerendus.

§. VI.

Nimius pruritus quomodo tractandus.

Sæpe pruritus, maxime si lignorum decocta & sudorifera accedunt, ad lypothimiam usque augetur, quia ichorosi halitus & salia subtilissima acria horum ope ad habitum corporis majori in copia propelluntur. Quod vero si incidit, merito abstinendum est ab omnibus exagitantibus, & potius lac cum aquis herbarum antiscorbuticarum, ut nasturtii aquatici & fumariæ mixtum, serum lactis vel solum, vel virtute herbarum alterantium imprægnatum, nitrosa, emulsiones, & balnea aquæ dulcis debent administrari.

§. VII.

In retrocessione exanthematum quid faciendum.

Scabies & aliæ cutis defœdationes si ante tempus recedunt, vel externis sulphuratis, mercurialibus, refrigerantibus tractantur, mox pessimorum symptomatum syndrome solet adornari. In quo casu præter ea, quæ superiori loco expellendi fine commendavimus, optime se gerit mercurius dulcis, alterante magis scopo, quam laxante datus, nec non flores sulphuris ad octo, vel decem grana cum absorbente quodam propinatæ; hac tamen adhibita cautela, ut sub mercurii exhibitione sulphuris usum omittamus: ab utroque autem abstineamus, si febrilis quidpiam, ut sæpe fit, concurrit.

§. VIII.

Mercurialium usus prudenter instituendus.

Licet mercurius specifice quasi fermentescentem scabiosorum adfectuum indolem evertat, & frustra sæpe auxilium ab aliis remediis speretur, nisi id per mercurialia interna obtineatur; salivatio tamen in morbis his exanthematicis omni cautione suscipienda & tractanda est, præsertim si corpora sunt cachectica atque scorbutica, in quibus ipsa instituitur. Nisi enim præmissa fuerit debita humorum correctio & præparatio, salivæ fluxus non modo impeditius succedit cum faucium inflammatione dentiumque casu & denigratione, verum etiam vomitus, ventris tormina, cardialgiæ, diarrhoeæ, dyspnoeæ, aliaque plura accedunt incommoda. Quoniam autem nunquam fere non huic medicationi tonsillarum fauciumque intumescentia, gingivarum relaxatio & difficilis deglutitio junguntur; fauces præcipue lenientibus ac tonicis gargarismatibus sunt præmuniendæ, corpus in perpetua diapnoe est conservandum, ex medicamentis omnia calida & acriora diuretica sunt fugienda, & demum in diætæ victusque regimine frigoris accessus, potus frigidus, omnia acida, salsa & cruda alimenta, quantum fieri potest, evitanda. Præterea limationi opus est judicio, ne ultra individui salivantis vires medicatio protrahatur, neve ex altera vel medici, vel ægrotantis parte effectus prodeat insufficiens, atque fermentum remaneat, quod novum morbi pabulum suppeditet. Quo igitur in utroque casu tuto procedamus, probe debemus considerare molem corporis, temperamentum, durationem morbi, materiæ morbosæ quantitatem, symptomatumque gravitatem.

§. IX.

An infantibus prosit, disquiritur.

Infantibus quidem absorbentia fixiora, laxantia & depurantia tutius adhibentur, quia iisdem nervosum genus debilius esse solet, quam quod mercurialia impune ferre queat; tamen, si dicta mitiora remedia nihil juvant, & scabies maligni est genii, mercurialia etiam sine noxa oblata memini, modo grana mercurii annorum numero attemperentur, & debitum regimen, quod rarius stricte observatur, potest injungi.

§. X.

Curatio zonæ & aliorum similium.

Si herpes præcordia invadit instar zonæ, quod sæpius in hypochondriacis & arthriticis evenit, imo in omni zonæ & herpetis genere, speciatim diaphoretica fixioris indolis, cum aquis diapnoicis præsidium sunt eximium; ceteris tamen remediis non penitus omissis. Eadem quoque

locum

locum obtinent in pertinacibus ulceribus & abscessibus internis: siquidem hac ratione vitiosi & acres humores commode alterantur, temperantur, & blande educuntur.

§. XI.

Externa in variis adfectibus proficua.

Neque topica sunt prætereunda, quorum conveniens usus in perfecte sanandis cutis defœdationibus & ulcerationibus plurimum confert emolumenti. Quoniam vero diversi adfectus alia atque alia postulant remedia, breviter jam strictimque præcipua denominabimus. Quando pustulæ humidæ ulceraque manantia exsiccationem, & ob nimiam meatuum cutis laxitatem lenem constrictionem expetunt, sulphur vivum stillitium, quod exigua tantum mole inunctum cutim coarctando, ulteriorem excrementorum cutis proventum impedit, ideoque ab antiquissimis, AETII, ABETÆI & ORIBASII temporibus commendationem sibi comparavit, omne prope absolvit punctum, si in oleo lini, aut axungia porcina dissolutum, debitaque quantitate cerussæ & tutiæ in unguenti massam redactum adhibetur: licet quoque, ad nimiam humiditatem absumendam, unguentum de alabastro cum tutia mixtum non minorem præstet utilitatem. Si dolor, rubor, ardor & pruritus juncta sunt, unguentum de cerussa, quod ex solutione lithargyrii cum aceto acri confecta, cerussa, pinguedine porcina conflatur, omnibus aliis videtur præferendum; maxime si eidem flores sulphuris, & aliquot guttulæ olei ligni Rhodii, jucunditatis conciliandæ gratia, adjiciuntur. Ad scabiem siccam & valde dolorificam emolliendam & temperandam, mucilago medii corticis tiliæ cum aqua rosarum extracta, vel etiam cum oleo lini, cerussa & pauxillo croci, ad imitationem diachyli simplicis in emplastrum redacta, mirabilem exserit efficaciam. Quod si autem ulcuscula profundiora purificanda sunt & consolidanda, dictis unguentis addi potest oleum juniperi & lauri destillatum, vel balsamum sulphuris cum iisdem oleis & æthiope minerali remixtus adhiberi. Denique non negligendum est unguentum cosmeticum, in omnibus cutis adfectibus finita curatione utilissimum, cujus parandi modum infra in observat. VII. docuimus. Præter hæc vero, huc etiam referri merentur non nullæ antiquiorum medicorum non ineptæ curationes, atque inprimis HIPPOCRATIS qui *lib. epid. II.* ad impetiginem & lepram aquam calcis commendat, quam autem ex monito SPONII ita temperatam esse decet, ut ne magis ulceret. Neque minus mihi semper placuit *Sylvatici* methodus, *cent. 1. consf. 22. 23.* reperiunda, ubi ille post usum seri lactis caprini, cum succo citri per XV. dies, ad libras duas quotidie sumti, externe unguentum ex sulphure, nitro, mercurio & oleo amygdalarum dulcium confectum maximopere laudat.

§. XII.

Tineæ capitis curatio.

Quod speciatim attinet ad capitis tineam externa ope sublevandam, præmissis universalibus cacochymiam respicientibus, sequens unguentum magnæ solet esse efficaciæ. Recipiantur olei vitellor. ovorum uncia una, pulveris pyrii, tabaci, florum sulphuris, anatica portione drachmæ duæ, essentiæ benzoes & balsami Peruviani ana uncia dimidia. M. F. unguentum, post cujus inunctionem per aliquot dies continuatam caput lavandum est decocto, quod ex æqualibus partibus vini & lixivii cum scordio, aristolochia rotunda, musco terrestri, floribus lavendulæ & myrrha coctis potest apparari. His nihil proficientibus, nonnulli interne mercurialia porrigunt, externe mitram ex pice navali & balsamo de copaiva conflatam capiti imponunt, sicque totum capillitium detrahunt, consolidationem postea cum oleo vitellor. ovor. peragentes. Quando tamen violenta hæc curatio tuto admitti possit, aliis experiundum relinquo, hoc tantum commonefaciens, quod desperatum ejusmodi remedium, nisi in desperatis casibus nunquam sit adhibendum.

§. XIII.

Balneorum usus.

Inter externa recensenda etiam sunt balnea, tam naturalia, quam artificialia, quæ ex sola aqua dulci, cum radicibus helenii, enulæ, lapathi, herbis fumariæ, scabiosæ, saponariæ &c. decocta, peropportune parantur, atque in psora leprosa & elephantiasi, præmissis internis sanguinem purificantibus, tum ad cutis tonum roborandum, tum ad impuras & squamosas sordes abluendas, insigni cum fructu adhibentur. Nec minorem merentur commendationem balnea, ex scoriis metallicis martialibus & venereis confecta, quarum illæ de terreo-salina & sulphurea martis substantia participant; hæ vero sulphure multo & sale vitriolico turgidæ sunt, adeoque in roborando partium fibrosarum tono insignem exserunt efficaciam. Atque ex hoc fundamento maxime sese probarunt ejusmodi balnea in morbis cutaneis, à nimia spissitudine & corruptione humorum seroso-lymphaticorum oriundis, quales sunt: scabies, serpigo, herpes & achores &c. sicut hac de re nonnulla exstant exempla in dissertatione sub præsidio meo habita de *balneorum artificialium ex scoriis metallicis usu medico*: ubi herpetem malignum pag. 13. scabiem pag. 18. & lepram pag. 20. iisdem sublata diversis exemplis comprobavi. Imo demum huc merito ducenda sunt balnea aquæ dulcis fluviatilis cum furfuribus decoctæ, debitaque lactis recentis admixtione temperatæ, quæ præsertim in scabie sicca, omnibusque adfectibus cum insigni cutis asperidine junctis, & speciatim quidem in molestissimo senum pruritu auxilium ferunt præstantissimum.

§. XIV.

Cautela circa externorum usum observanda.

Quum nullum prorsus medicamentum, nisi recto usu juvet, plurimumque in omni curatione rite perficienda intersit, quo ordine & quo tempore remedia administrentur, utilissimus erit labor, si genuinam methodum jam allegatis topicis utendi cum debitis cautelis suppeditemus. Probe itaque sciendum est, remedia externa semper in postremis esse collocanda, & nunquam applicanda, nisi tota sanguinis & humorum massa viscida, acris, corrupta debitis internis corrigentibus ac depurantibus ad blandiorem temperiem fuerit redacta. Neque facile sub usu externorum negligere prorsus decet interna, præsertim diaphoretica, sed hæc potius eo fine sunt continuanda, ut quæ forte intus remanserint impuritates expellantur. Quæ utilissima monita sin flocci penduntur & minus observantur, mille oriuntur mala, prioribus longe majora, & sæpe cum vitæ periculo conjuncta. Ita crebrius annotare mihi licuit, particularem scabiem, quæ specialia quædam loca, v. g. manus, pedes, nucham & faciem occupavit, præpostera methodo per linimenta consolidationem

consolidantia suppressam graves nervosi generis adfectiones, ut spasmos cynicos, epilepticos, passionem iliacam, febres inflammatorias cum deliriis, cardialgias, asthmata, & hydropicos rumores excitasse, quæ vix aliis modis, quam revertente priori morbo quieverunt. Huc etiam referendi sunt casus medicinæ meæ consultatoriæ inserti, ubi *Cent. I. casu XXVIII.* male curatam scabiem hæmoptyseos & epilepsiæ causam attuli, & *cent. I. casu IX.* in epicrisi ad vertiginem contulisse demonstravi. Majori vero & certiori damno plerumque adhibentur unguenta mercurialia. Mirifice quidem mox post inunctionem aliquot dierum, paucis tantum in locis tendinosis & nervosis instituta evanescunt exanthemata, quia sine dubio fibrillares & nerveæ cutis partes à medicamento hoc activiori stricturam quandam patiuntur, qua particulæ humoris vitiosi è tubulis subcutaneis partim expelluntur, partim ad interiora repelluntur. At vero, si corpus non sufficienter antea ab impuris sordibus fuerit depuratum, transpiratio imminuitur, & vis materiæ morbificæ impetuose ad interiora, maximeque ad partes nerveo tendinosas convertitur; unde præter alia mala, arthritidem fixam subortam novimus.

§. XV.

Gutta rosacea indoles.

Superest adhuc peculiaris cutis depravationum species, cujus facienda erit mentio. Nominatur illa gutta rosacea, quæ nihil aliud est, quam faciei defœdatio & decoloratio cum rubedine, squamulis, & interdum pustulis tuberculisque inæqualibus juncta, a sero sanguineo plus minus impuro, copiosius ad vasa capillaria faciei advecto enata. Sunt autem variæ guttæ species, quarum levissima est, si tantum naturali major rubedo circa nasum, in fronte, vel certis locis faciei observatur; pejor, si in squamulas abit, pessima, quæ pustulis & tuberculis est obsita. Atque hi diversi gradus a differente causa in variis subjectis dependent. Siquidem non omnis gutta rosacea pravos & impuros succos, quos natura singulari beneficio ad partes extremas summamque cutim faciei amandet, pro causa agnoscit, sed potius in nonnullis à turgescentia & distensione vasculorum minimorum capillarium, vel etiam lateralium, quæ nullam alias lympham coloratam vehunt, derivari debet. Aliter vero res sese habet, si causa hujus exanthematis in materia subtili activa acri quærenda est; quæ quo volatilior est, eo plus penetrat in nervosarum membranarum texturam, inque iis corporibus, quæ generis nervosi debilitate & scorbutica sanguinis diathesi laborant, longe majorem exercet tyrannidem.

§. XVI.

— & curatio, tam interna

Levior hujus mali indoles in subjectis sanis, vegetis, nullaque fontica impuritatis labe infectis leviorem quoque & minus sollicitam postulat curationem; sed in iis plerumque a majori sanguinis ebullientis ad superiora motu proveniens sæpe solis temperantibus, diluentibus & derivantibus feliciter tollitur. Longe vero pertinacius scorbuticis inhæret corporibus, in quibus sine remediis sanguinem purificantibus nihil mitigatur. Ego igitur in ejusmodi casibus optimo cum successu ordinavi sequentem potionem per aliquot hebdomades adsumendam. Recipe aquæ fumariæ, beccabungæ, nasturtii aquatici, acetosæ, ana libram unam, seri lactis caprini libras tres, arcani duplicati drachmas tres, nitri depurati drachmam unam. M. D.S. potio cujus libra una mane & à meridie, si consentiat ventriculus, haurienda. Aliis eodem depurandi fine præscripsi sequentes species: capiantur herbæ fumariæ, scolopendrii, scabiosæ ana manipulus unus, rad. cichorei uncia una, corticis capparum uncia semis. C. D.S. species, quarum uncia una in duabus seri lactis caprini mensuris decoquenda, & inde, facta colatura, quantum lubet, bibendum. Evacuandi scopo semel vel bis in septimana cum dicto medicamento drachmas duas infundere jussi harum specierum: Recipe polypodii unciam dimidiam, rhabarb. optimi drachmas duas, agarici trochiscati, mechoacann. alb. ana drachmam unam, nitri purif. arcani duplicati, semin. fœniculi ana drachmam dimidiam. C. D.

§. XVII.

— quam externa cum cautela.

Neque præter hæc, in succulentioribus maxime subjectis, scarificationes in nucha, scapulis, dorso instituendas, neque temperata pediluvia ex aqua fluviatili cum surfuribus decocta omisimus, in potus locum substituendo ptisanam temperantem, vel solam aquam fontanam cum cornu cervi usto indito depuratam, vel cum farina triticea, vulgo *Stercke* decoctam, saccharoque & citri corticibus palato accommodatam. Facto demum, his omnibus præmissis & reliquis consentientibus, ad externa transitu, ego sequens epithema instar omnium inveni præstantissimum. Rec. aquæ spermat. ranar. flor. sambuci, fabarum anarica portione uncias binas, aquæ d'arquebusade unciam unam, magister. saturni drachmas duas, sacchari saturni scrupulos duos, vitrioli Cyprei grana VIII. M. D. Maxima vero cautio debet adhiberi in omnibus topicis applicandis. Docuit enim proh! dolor experientia, perversum earum usum in subjectis impuris & sensibilioribus pessima subsequuta fuisse symptomata. Sic ego inde ophthalmias, cardialgias, & a solo epithemate ex aqua spermat. ranarum, mucilagine sem. cydon., succo citri & floribus sulphuris conflato hemicraniam observavi. Vid. *consult. medicin.* mearum *cent. I. casus* 163.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Affectus pustularis pruriginosus.

Vir quidam ætatis consistentis, tribus abhinc mensibus, medio hieme, sub nuptialibus festivitatibus, saltando corpus insigniter commovit, atque postridie aëri frigido, humidoque diu exposuit. Hinc eadem adhuc vespera catarrhali faucium adfectione infestatus, elapso triduo podagra prehenditur, satis miti, & post dierum quatuordecim decursum evanescente. Sub hac ex improviso, dolore quodam circa dorsi spinam in latere sinistro noctu corripitur: quem locum, cum expergefactus leviter inflammatum conspiceret, linteisque calefactis foveri curaret, obsidebant pustulæ cum insigni dolore. Sequenti nocte à spina dorsi per sinistrum abdomen erumpebant efflorescentiæ, instar lichenum: tumque sequebantur pustulæ, in majores sensim vesicas coeuntes; quæ ob insignem, quem inferebant, pungentem dolorem, dissecatæ serum plorabant lividum. Nullus in externa cute adparuit tumor; molesta autem intus vexabat sensatio, ponderis cujusdam, cutem inter ac musculos innati, quod ad levem contactum acutissimas exhibebat pun-

cturas; atque jungebantur alvi segnities, perpetuæque vigiliæ.

Oppugnabat hæc symptomata medicinis leniter diaphoreticis, antispasmodicis, externe cataplasmatibus ex herbis emollientibus, quæ ingentem excitabant pruritum; & frictiones per calidiora lintea, dolores relinquebant, quales acus cuti inferunt: spirituosa vero prorsus exasperabant malum. Mane loco infusi herbæ Theebois, decoctum radicis chinæ, sarsaparillæ, pimpinellæ, hermodactylorum, atque ligni sassafras potabat; & ex hoc ter quotidie triginta guttas elixirii nervino-stomachici, quod essentiam corticum aurantiorum, cascarillæ, gentianæ rubræ, liquoremque anodynum habuit, adsumebat. Quibus votis nondum respondentibus, novissime dolenti regioni adplicabat emplastrum diachylon compositum diaphoreticum, cum spermate ceti, castoreo, camphora, atque croco subactum; quod loci istius sudorem, majoremque pruritum movebat, mox vero insigne levamen inferebat. Interim quum in dicto sinistro latere adhuc præsto sit locus, qui tensivum, & ad quemvis contactum, pungentem refert dolorem: ad hunc penitus expugnandum, salubre anhelat consilium.

Consultatio.

Singularis, quo cum per aliquot menses, vir spectatissimus conflictatur affectus, non alius est, quam pustularis scorbuticus, a dyscrasia humorum, salsis, acribus, impurisque sordibus refertorum originem trahens. Hanc in sanguinis massa jam diu delituisse, vero est simillimum; quum autem æger sub memoratis nuptiis, gulæ forsan nimium indulsit, dein corpus vehementiori saltatione exagitavit, ac brevi post sub frigido diutius versatus aere, salutarem perturbavit transpirationem; commovit utique, ac quasi suscitavit silentem hactenus hostem.

Unde catarrhales primum faucium adfectiones, ac podagricos pedum dolores expertus; his per metastasin ad dorsi spinam retrocedentibus, in molestum illum, quo adhuc laborat, pustularem pruriginosumque incidit morbum.

Quum vero istæ efflorescentiæ, salutari plane consilio, ad cutis superficiem sint compulsæ: eo respicere decet medentem, ut naturæ ductum sequutus, iis potissimum utatur remediis, quæ integram sanguinis ac humorum massam depurandi, salsaque scorbutica attemperandi, ad exitum disponendi, & per alvum cutimque è corpore proscribendi virtute pollent. Quo quidem fine in hisce casibus pro potu ordinario præscribere suevi decoctum, ex radice scorzoneræ, sarsaparillæ, liquiritiæ, rasura cornu cervi, semineque fœniculi paratum. Deinceps, bis quavis hebdomade corpus infuso mannato, rhabarbarino, cremori tartari nupto purgari; reliquis diebus mane liquorem meum anodynum, cujus tres partes cum una spiritus bezoardici Bussii, vel tinctura bezoardica sint remixtæ; vesperi vero, ad promovendam transpirationem, pulverem diaphoretico cinnabarinum adhiberi curo. Non minus iis, quorum ventriculus fert, potum seri lactis cum insigni fructu commendare soleo. Ex topicis emplastrum Barbette camphoratum, cum oleo hyoscyami subactum, vel solus spiritus vini, leviter rectificatus, partique dolenti inunctus, egregium adferre observantur adjumentum. Quibus remediis, per aliquot hebdomades continuatis, si perseveretur hæc molesta adfectio; excellentissimum in totum corpus inde resultabit emolumentum.

OBSERVATIO II.

Juvenis viginti & aliquot annorum, habitus corporis spongiosi, qui lacte & saccharo conditis valde semper delectatus, æstate quondam maxima in copia fructus ingessit horæos, sub insequentem autumnum, postquam præsertim cum scabioso in uno decubuit lecto, magno afficitur pruritu, & pustulis indies magis efflorescentibus, quæ de nocte multum creabant molestiæ, & intra unius septimanæ spatium per totum corpus diffusæ saniem æque copiosam atque acrem stillabant. Medicus consultus ad depellenda hæcce incommoda vehemens præscribebat purgans per singulos dies sumendum, cujus quidem usu ultra sexaginta ferme sedes intra triduum provocatæ vires nimirum exhauriebant, sed simul mirabili spectaculo omnis prope scabies disparebat, pustulis egregie exsiccatis. Quæ perfecta videbatur sanitas non multo post denuo labascebat, dum æger omni adpetitu & somno destitutus in interioribus insignem experiebatur ardorem, cum maxima debilitate pulsuumque celeritate junctum. Dabantur itaque ex meo consilio medicamenta blande diaphoretica, maxime autem nitrum cum camphora & antimonio diaphoretico mixtum, substituto in potus locum decocto cornu cervi calido. Qua methodo id efficiebatur, ut intensissimis hisce symptomatibus evanescentibus denuo nova prodibant cutis excrementa, quæ postea per decoctum veronicæ in copia haustum, pulveribus leniter absorbentibus & temperantibus, unguento sulphurato & balneo perfecte sanabantur.

Scabies vehementior præmature repulsa & feliciter curata.

Epicrisis.

1) Docet inprimis hæc morbi historia, quod scabies sit contagiosa, facileque possit cum illis corporibus communicari, quæ jam sanguinis quadam dyscrasia, ob perversam victus rationem, laborant. Frequentissimus autem hujus morbi proventus in autumno solet contingere, quia sub hoc anni tempore turbulento, & quoad tempestates inconstanti perfacile salubertimum transpirationis negotium impeditur, magnaque sordium excrementitiarum copia in sanguine accumulatur.

2) Notare licet, vehementem alvi purgationem retropellere posse scabiem, dum sic humorum motu ad peripheriam corporis imminuto, cutisque colatorio spasmodice quasi constricto, salia caustica indolis acria per sudorem non amplius eliminantur, sed retenta & intus rejecta facile febriles motus suscitant. Equidem non nego, in scabie omnibusque subcutaneis adfectibus primam regionem a biliosa amurca esse repurgandum, sed ut remediis per epicrasin & paullatim agentibus, uti sunt infusa vinosa, id fiat, etiam atque etiam moneo.

OBSERVATIO III.

Fœmina tenerrimæ constitutionis, biliosa & viginti annos nata, tempore adhuc frigido ad acidulas Pyrmontanas profecta, iisdem per quatuordecim dies sub cœlo frigido & humido sine ulla valetudinis noxa utitur. Domum autem reversa elapsis aliquot hebdomadibus maximo totius cor-

Scabies post usum acidularum frigidum & prohibitam transpirationem oborta.

corporis pruritu exercitabatur, quem inopinato sat multæ pustularum efflorescentiæ in manibus, cum tumore & dolore inflammatorio sequebantur, quæ succedente tempore ingentem saniei copiam stillabant. Consultus vir chirurgiæ peritus pulvere exsiccante, ex tutia, creta & cerussa composito manus perpetuo ichore madidas diligenter conspergebat. At vero, loco sperati salutaris effectus tussis oriebatur vehementissima cum summa præcordiorum anxietate, & in ipsis muliebribus, quæ valde intumescebant, ægra intensissimum sentiebat pruritum. Ego igitur in consilium adhibitus, quum singula hæc mala à materiæ peccantis in corpus repulsione enata facile augurabar, remoto pulvere siccante, tincturam antimonii tartarisatam cum infuso radicis enulæ, quod fortiter expellit, quotidie adsumendam commendabam; ad tumorem autem dolorificum in pudendis abigendum, emplastrum emolliens cum pauxillo camphoræ mixtum ordinabam. Nec spem fefellit hæc curandi ratio: siquidem tussi inde composita, reliquisque symptomatibus sublatis, rursus in partibus extremis plurimæ efflorescebant pustulæ, quæ postea decenti corporis purgatione, subjunctisque in fine unguentis sulphuratis & balneis ex voto decidebant, pristino cuti nitore per unguentum nostrum cosmeticum reddito.

Epicrisis.

Quæ præsentem ægrotam graviter vexavit scabies ex intempestivo acidulatum usu suam duxit originem. Quod si enim aquæ ejusmodi frigidæ sub frigido humida aëris constitutione in copia hauriuntur, non potest non inde liberior transpirationis successus suspendi, atque magna impuritatum salinarum & excrementitiarum copia colligi, quæ deinde, calidiori aëre accedente, cum impetu ad extremam corporis superficiem expelluntur, ubi stasi sua inflammationem & varii generis exulcerationes producunt. Jam æquum justumque fuisset, naturæ in expellendis & corrigendis his fordibus interna ope succurrere. At vero, quum chirurgus ex ternis siccantibus materiam corpori infensam retroegerit, non mirum est, pessima suborta esse mala, quæ nisi revocatis exanthematibus, & acri materia denuo expulsa, abigi non poterant.

OBSERVATIO IV.

Scabies maligna cum tuberculis in crure. Accidit aliquando hic loci, ut tota domus scabie inficeretur maligna, quæ tamen inprimis maritum in pedibus æque ac manibus miserrime divexabat. Erat ille quadragenarius, constitutionis gracilis & macilentæ, temperamento præditus cholerico, paululumque ad melancholiam inclinaore; victu delectabatur duriore, potu consistentiori, studiisque nimis intentus vitam agebat sedentariam: quamobrem non poterat non sanguinem generare spissiorem, & deinceps scabie infectus aliis longe gravius & diutius decumbere. Manus enim & pedes innumeris obsidebantur pustulis, quæ pruritu fere intolerabiles per plures septimanas impediebant, quo minus pedibus incedere, vel manibus quidquam prehendere valeret. Enimvero, ad submovenda hæc mala venam secandam præbuit, pilulis aliquoties ventrem purgavit, sudavit, & balnea adhibuit, sed fine ullo constantiori effectu; ut potius scabiosæ illæ pustulæ, quæ membra derelinquere videbantur, brevi post pleniori redirent agmine. Ego quum primum advocarer, Catolinatum usum suadebam; hoc vero consilio neglecto, sequenti ratione ægrum divina gratia restitui. Primo omnium præscribebam pilulas hujus compositionis: Recipe extracti panchymagog. Crollii, gummi ammon. mercurii dulcis, cinnabaris nativæ præp. singulorum drachmam dimidiam, sulphuris antimonii aurati, salis succini ana grana decem, olei ligni sassafras gutt. X. M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno numero XX. quarum duodecim singulis tribus diebus mane capiebantur, superhausto & interposito infuso veronicæ calido. Inde mitigabatur quidem pruritus & pustularum plurimæ exsiccatæ squamulas deponebant, sed novæ subinde propullulabant; &, quod notabile erat, in brachiis non minus, ac in pedibus duri & insignis magnitudinis nodi, sub cute delitescentes conspiciebantur, qui glandulas tumefactas referebant. Quæ quum animadverterem, malum difficulter sanatum iri edixi, nisi grandioribus his tumoribus simul sublatis; eoque fine unguentum illinendum nodis commendabam, quod balsamum sulphuris antimoniatum cum mercurio vivo subactum recipiebat. Interne priora continuabantur remedia, & en! simplici hac methodo, cui in fine balnea subjungebamus, id per Dei gratiam obtinuimus, ut æger a molestissimo hoc adfectu liberatus integræ redderetur sanitati.

Epicrisis.

Non raro in artis exercitio observare licet, quod non modo scabies, sed & alia externa cutis vitia valde sint rebellia, omniumque remediorum vim penitus eludant. Quod vero si evenit, non obscurum solet esse indicium, magnam lymphæ subesse impuritatem & viscidatem, quæ obstructiones glandularum vel subcutanearum, vel meseraicarum, ipsorumque viscerum pro causa agnoscit, in quarum partium alterutra fermentum quasi resider, quod diuturnos hosce adfectus alit atque sustentat. Cujus rei plenissimam faciunt fidem observationes corporum, vel lepra, vel aliis pertinacissimis morbis demortuorum, ubi glandulas, præsertim meseraicas valde magnas & tumefactas persæpe inveni. Quæ cum ita sint, in usum practicum hæc eximia redundat cautela: omnem frustraneam esse sanguinis depurationem, quantumvis alias probatam, nisi id medicus perficere satagat, ut penetrantioribus ex minerali regno petitis remediis obstructas glandularum minimorumque tubulorum vias referet atque recludat.

OBSERVATIO V.

Vir consistentis ætatis gente Judæus, habitu corporis macilento incedens, jam per septem ferme annos scabie sicca laboravit cum pruritu per totum corpus molestissimo, eoque de noctu mirum in modum adaucto. *Scabies sicca pertinacissima.* Nihil hactenus profecerant fortes purgationes vel sæpius repetitæ, nihil scarificationes & venæ sectiones, nihil demum sudorifera, utut ingenti in copia devorata, magnoque ubivis pretio à plurimis medicis coemta. Multo magis sanitatis loco res eo devenerat, ut se æger vera lepra adfectum, & ad mortem usque miserrimum crederet. Tandem vero veniebar ad me supplex, ut suæ miseriæ medicamentorum ope finem facerem, quem alias solam mortem esse allaturam crediderit. Ego igitur, singu-

lis probe æstimatis, facile augurabar, tum perversam & nimis liberalem vivendi rationem, tum iniquas medicorum curationes, quas potissimum calidioribus medicamentis & decoctis ligni guajaci exsiccantibus susceperant, hactenus exoptatum morbi exitum retardasse. Quare ego leniori procedendum via ratus præcipue omnium in diætæ victusque regimine cibos duros, salsos, acres removendos præcipiebam, commendata in potus locum ptisana ex rasura cornu cervi & radice scorzoneræ confecta. Deinde, ad sanguinem diluendum & purificandum commendabam serum lactis caprini per mensem & ultra mane calide bibendum; vel hujus loco sequens decoctum substituendum: Rec. radicis altheæ unciam unam, rasuræ cornu cervi uncias duas, herbæ veronicæ, malvæ, hederæ terrestr. ana manipul. unum, florum sambuci pugill. IV. semin. cydon. papav. albi ana unciam semis. C. D. Atque hujus decocti mensuram unam & dimidiam æger quotidie calide hausit, lenem postea sudorem in lecto mane exspectando. Ad alvum apertam servandam potio dabatur mannata, quæ semel in hebdomade hauriebatur: unde intra mensis spatium non modo pruritus mitigabatur, sed pustulæ quoque siccæ sensim paullatimque evanescerent, maxime cum balneis aquæ dulcis temperatioribus, atque balsamo sulphuris amygdalino externam simul opem præstabamus.

Epicrisis.

Judæi propter genus vitæ sordidum, pauciorem potum & multum tabaci fumum; imo, quod maximum est, propter allii inter cibos comestionem facile scabie sicca tentantur, quæ licet per se satis molesta, semper tamen majorem exercet tyrannidem in subjectis macilentioribus, quale præsens fuit ægrotus. In curatione rite peragenda cane pejus & angue fugienda sunt calida volatilia & serum magis defraudantia, ut fere sunt essentiæ calidæ & decocta ligni guajaci; quibus non modo symptomata mirum augentur, sed malum quoque pertinacissimum redditur. Multo magis ea in usum debent proponi, quæ spicula acria involvendo impediunt, quo minus ipsa in partes sensibiles tam violenter possint agere, & spasticam quasi cutis constrictionem inferendo, sordium impurarum & salinarum exhalationem remorari. Verum enim vero, ut eo clarius patescat, quantum damni sicut ex omnibus calidioribus & acribus medicamentis; ita quam maxime ex decocto guajacino in corpora scabiosorum redundet, allegare atque huc transcribere placet singularem & dignissimam notatu observationem, quam *Henricus* ab HEER *in observat. med. pag.* 200. suppeditavit. *Anno* 1608. *venit ad me juvenis temperamento cholericus, lacerrima, & altis rimis pervia per totum corpus cute, non aliter, quam si clatris ferreis acutissimis, cannabis aut lini instar, pexus fuisset. Credebam illum lepra à me judicium, vel consilium petiturum, illo enim leprosiorem per omnem vitam vidi neminem. Re ab initio examinata, invenio illum apud septem chirurgos, guajaci decoctum septies, qualibet vice, ad dies quadraginta potasse, eumque initio parum mali haberet, tam longo guajacinæ sicbus potu, tantum non perfectam lepram incurrisse. Sæpe etiam observavi melancholicos, nimio guajaci usu elephantiacos factos.* Tum quoque paucis interjectis curam suppeditat in hunc modum: *jubeo illum quotidie mane sumta sesqui drachma crystalli montanæ præparati cum succis fol. nymphææ, ribes & berberorum, superbibere seri lactis, cum tantillo salis prunellæ, quantum posset. Deinde in stramineo lectulo, sub altissimo molendino jacentem, stillicidium ex alto in hepatis regionem cadens excipere aquæ gelidissimæ, neque motu, neque solaribus radiis calefactæ. Hoc cum mane & sesqui hora ante cœnam, aliquot dies fecisset, sanissimus & pulcherrimus est factus.* Et profecto, si dicere licet, quod res est, nihil perniciosius potest excogitari, quam subjectis cholericis, macilentis & scabie sicca laborantibus decocta guajacina propinare. Causam si quis quærat, in promtu est. Etenim, quum exoticum hoc lignum abundanti, eoque subtili resinoso & acerrimo sale, quod etiam vehementem movet sternutationem, præ aliis scateat, judicatu facillimum esse arbitror, hoc ipsum fibras corporis, per se jam rigidas adhuc magis intendere, & una cum sudore, quem plerumque largiter movet, bonos succos effundere, qui tum viribus sustentandis, tum acribus salium spiculis contemperandis inservire deberent.

OBSERVATIO VI.

Vir quadraginta & novem annorum, temperamento sanguineo-melancholico, habitu corporis spongioso & animo mobiliori præditus, qui præter defluxiones catarrhales levioremque tussim, in juventute perpessam, sub vita sedentaria & moderatiori diæta nulla fontica valetudinis incommoda senserat, inopinato scabie corripiebatur saniosa, quæ ita simul ac semel increscebat, ut totum corpus madore sanioso ferme diffluerет, novoque quotidie indusio opus esset, ad nimiam humiditatem exsiccandam. Præter hæc vero, oris fœtor aderat intolerabilis fere, & ab admissa frigidiori aura mox summæ percipiebantur angustiæ. Ad nos itaque confugiens uxor ejus sequens reportavit consilium. Primo omnium præscripsi infusum, quod sequitur laxans, cujus unciæ aliquot per triduum tam mane quam vesperi bibebantur. Rec. rad. cichorei, pimpinellæ ana drachmas tres, herbæ cuscutæ, epithymi, fumariæ ana manip. unum, fol. sennæ sine stipit. rhabarbari el. ana unciam dimidiam, mannæ el. unciam unam, salis amari Sedlicensis drachmas sex, cardamomi scrupulos duos. C. D. S. species, quæ cum mensura aquæ fervidæ per noctem infundantur, factaque dein expressione, cum æquali portione vini boni Mosellani remisceantur. Deinceps ordinavi pulverem diaphoretico-absorbentem, ex lapid. cancror., antimonio diaphoretico, conchis præp., succino, floribus sulphuris & nitro compositum, una cum infuso theiformi, quod herbas scabiosæ, veronicæ, heder. terrestr. rad. cichorei & glycyrrhizæ recipiebat. Pro potu ordinario adsumebatur decoctum rad. chinæ cum passulis; idque hac methodo exactis duobus mensibus obtinebatur, ut multum à ferocia sua adfectus remitteret. Ad plenariam igitur sanationem, quam æger cum suis anxie anhelabat, præstandam exterius commendavi unguentum, ex unguento lithargyrii, flor. sulphuris & mercurio vivo conflatum, carpis manuum adplicandum; neque tamen alvi purgatione, neque diaphoreticis sub ejus usu penitus omissis. Et sic læto omnino eveniebat, ut fœda scabies sensim paullatimque exsiccaretur, & æger ex voto sanatus ab eo tempore optime sibi constaret, omniumque morborum expers plures supra sexaginta annos attingeret. *Scabies climacterica.*

Epi-

Epicrisis.

Perquam notatu dignum est, quod adfectus hic pustulosus anno climacterico septenario septimo contigerit: eamque ob rem non inepte climacterica scabies appellari mereatur. Licet vero annorum climactericorum in corpus humanum potentia non adeo sit cognita atque explicita, ut vera ejus ratio cuique pateat; nihilo minus tamen negari minime poterit, his ætatum periodis multa notatu digna in machina nostra accidere, & varios inprimis actus depuratorios a natura institui, quæ, si superantur, ad sanam & longiorem vitam multum conferunt momenti. Sic enim copiosa prostant exempla: sub his climactericis annis diarrhoeas, sudores chronicos, scabies tam siccas quam humidas, hæmorrhoidalem fluxum, aliasque plures excretiones fuisse excitatas, quæ prudenter moderatæ plenam sæpe & perfectam valetudinem attulerunt. Quod si vero saluberrima ejusmodi crisis in corpore oboritur, circumspecta sane methodo opus est, ut ne ullo modo naturam in operationibus suis, ad bonum finem tendentibus turbemus, ac forte violentis vel repellentibus remediis perniciem sanitati intendamus, quæ nulla unquam ope in melius potest converti. Sicut autem temperata corrigentia & evacuantia in tali rerum statu optima & securissima sunt remedia; ita è contrario nihil potest esse perniciosius, nihil pestilentius, quam externa unguenta, ex sulphure & argento vivo nimis cito & intempestive adhibere; quibus materia vitiosa foras propellenda ad interiora convertitur, variique generis mala arcessuntur, ex quibus eluctari, vel nunquam prorsus, vel difficillime licet.

Observatio VII.

Scabies epidemica. Anno post millesimum septingentesimum decimo sexto, ob æstatem valde humidam & frigidam, à medio Augusti mensis ad finem usque octobris innumeri fere cujuscunque sexus & ætatis homines in hac nostra civitate, aliisque vicinis locis, præsertim Islebiæ, non modo scabie, sed & aliis subcutaneis adfectibus, tum epidemice grassantibus insolito plane more corripiebantur; hoc tantum discrimine, quod siccioris temperaturæ subjecta scabie potissimum pruriginosa & serpiginosa, spongiosi vero habitus corpora humida potius adfligerentur, atque in multis, ubi malignam induebat faciem, duri sub cute noduli & glandularum, præsertim axillarium tumores jungerentur. Neque etiam pueri, qui vix ante menses aliquot variolosum superaverant morbum, immunes relinquebantur, sed ipsorum alii profundiores, difficillimæque sanationis exulcerationes ad periostium usque experiebantur, alii erysipelate capitis & faciei adfecti, post hujus curationem scabiosi fiebant, malo ab humero ad manuum carpum serpente. Præter hæc vero, quod notabile est, plerique his malis laborantes, ciborum erant avidissimi. Curatio ita maxime fuit instituta & ex voto peracta. Primo omnium natu majoribus infusum vel potio præscribebatur temperate laxans; pueris autem hoc, quod sequitur, purgans: Recipe pulveris Cornachini scrupulum unum, mercurii dulc. gran. unum, syrupi cichorei cum rhabarbaro drachmas duas. M. D. Expurgatis hac ratione primis viis, vespertino tempore pulvis dabatur diaphoreticus, qui ex tribus partibus pulveris bezoardici nostri, vel ad Ludovici mentem confecti, & ex una parte æthiopis mineralis constabat, mane autem infusum theiforme, ex herba veronicæ, scabiosæ, fumar. florib. sambuci, rad. glycyrrhizæ & cortice ligni sassafras sorbillari debebat. Mensis circiter spatio inter hæc exacto plurimis inunctiones præcipiebam artuum & ligamentorum cum linimento quodam exsiccante, ex unguento pomato, æthiope minerali & saturni saccharo composito. Tandem quoque, ut aspredo cutis & rigiditas in illis locis, ubi pustulæ stigmata & deformes sui notas reliquerant, tolleretur, vividusque & naturalis corpori color redderetur, sequens unguentum cosmeticum, quod ego in omnibus cutis vitiis, ad cutis inæqualitates removendas, curatione finita utilissimum deprehendi, ad fornacem calidam illinendum commendabam: Recipe pinguedinis omenti vitulini, aquæ post hujus coctionem innatantis unciam unam, spermatis ceti, ceræ albæ ana unciam dimidiam, balsami de copaiva drachmam unam, olei ligni Rhodii guttas X. M. & per triturationem in mortario cum aqua rosarum fiat unguentum. D.

Epicrisis.

Omnia pustularum genera frequentius autumnali & vernali proveniunt tempore, ob atmosphæram frigido-humidam & subitaneas aëris mutationes, quæ virtuti elasticæ fibrarum, pororum, omniumque meatuum valde inimicæ saluberrimum transpirationis opus facile cohibent: unde ex retentis istis sordibus impuris, salinis, & de novo coeuntibus, tanquam ex fonte pustulosi cutis morbi propullulant. Multo vero magis particulæ ejusmodi excrementitiæ in succis vitalibus accumulantur hieme frigido-humida; quando ob prægressam calidiorem tempestatem perspiratio fuit intensior. Tum quoque infantes præcipue vermibus solent laborare, quoniam autumnali tempore per fructus horæos in copia comestos magnam succorum viscidorum & acidorum colluviem in primis viis collegerunt, quæ postea, majorem ciborum adpetentiam excitando, corruptionem humorum magis magisque promovet. Atque tantum refert, anni temporum constitutiones bene intelligere: quare optandum esset, ut medici ad præternaturales tempestates magis attenti aëris & ventorum mutationes per barometra & thermometra diligentius observarent: qua ratione futurum esset, ut multi graviores & epidemice grassantes morbi promtius possent prævideri, congruaque diæta & paucorum remediorum ope in tempore averti.

Observatio VIII.

Vir illustrissimo loco natus, septuagenario major, habitus corporis macilentioris & vasculosi, qui à primis juventutis annis diætæ vinosæ addictus, quotidie tres vel quatuor vini mensuras potaverat; omnem prope vitam, exceptis levioribus, quas catarrhales dicunt molestiis, integra gavisus est valetudine, maxime cum corpus strenue semper exerceret, sanguinemque ter vel quater in anno detrahendum curaret. At vero, quum superato septuagesimo ætatis anno decrescens virium robur vix amplius fortiori corporis exercitatione sufficeret, sed vita magis sedentaria eligenda esset, persæpe dolorem in hypo- *Affectus cutis lepram Arabum amulans.*

 chon-

chondrio sinistro gravativum percepit, cum respiratione difficiliori; quæ tamen mala œdematoso pedum tumore accedente exspirarunt. Commendabatur itaque acidularum Egranarum potus, debito cum regimine vernali tempore instituendus, quo per aliquot dies adsumto mox pedum tumor increscebat, & exactis sub hac cura quatuordecim diebus ad genua usque adscendebat: jungebatur simul pruritus, & ex poris hiantibus ichor viscidus magna in copia promanabat. Omisso acidularum potu nihilo minus pedes instar saccorum tumidi manebant, humorem continuo stillantes tenacissimum, qui in squamas & crustas sat latas coibat, super quas pustulæ rubiginosæ eminebant. Posthæc, in femore quoque & brachiis pustulæ oriebantur valde pruriginosæ, & rodentes, quæ scalptu cum digitis cutim lacerabant. Ceterum appetentia ciborum integra, spiratio facilis & mentis vigor satis bene constabant. Durabat morbi vehementia per dimidium fere anni, & hæc, quæ sequitur, instituebatur curatio. Interne dabantur laxantia mannata & rhabarbarina, jusscula ex carne vitulina & gallinacea, cum viperarum carne, radicibus cichorei, scorzoneræ, herba chærefol. endiviæ, & borraginis decocta: in potus locum substituebatur decoctum rad. chinæ, sarsæparillæ, polypodii, glycyrrhizæ & cichorei cum passulis & pauxillo corticis ligni sassafras: nec serum lactis cum succis fumariæ, nasturtii aquatici & beccabungæ alteratum omittebatur. Ex medicamentorum classe singulis diebus mane tinctura antimonii acris cum essentia pimpinellæ & scordii remixta; circa noctem vero pulvis præcipitans nitrosus ex aqua offerebatur. Ad externam medelam quod attinet, hanc ipsam quidem initio ferebamus epithemate, quod aquæ calcis vivæ unciam unam, aquæ flor. sambuci, plantaginis & spermatis ranar. anatica portione libram unam habebat, superposito dein emplastro diachylo simplici cum mucilagine medii corticis tiliæ remixto. Tum quoque lintea, decocto hujus corticis aquoso immersa insigni cum fructu applicabantur, & escharæ sequenti illinebantur unguento: Rec. lithargyrii libram dimidiam, aceti acerrimi libram unam, nitri purificati unciam unam. Coque per horam, facta dein colatura fiat cum sufficiente quantitate olei lilior. alb. cerussæ, tutiæ, æthiopis mineral. olei tartari per deliqu. & ligni Rhodii in mortario unguentum D. His tam interne quam externe adhibitis toti corpori pristina redibat mundities, & serenissimus æger per longius temporis spatium egregia fruebatur valetudine. Verum enim vero, quum strictioris diætæ impatiens non modo cibis plus justo se repleret, sed vinum quoque sub vita motus experte largius hauriret, factum est proh! dolor, ut sequente hieme frigido humida maximam sentiret virium prostrationem, urinam redderet copiosam, albam & turbidam, & pereunte ciborum appetentia, insigni hypochondrii sinistri dolore, tumidis labiis, vertigine aliisque capitis molestiis vexaretur. Neque tamen illustrissimus gravioribus his malis succumbebat, sed denuo convalescens ad veris usque initium spiritum protrahebat, ubi luctu adfectus domestico in profundum decidebat soporem, qui cum loquelæ omniumque tam internorum, quam externorum sensuum abolitione junctus septimo post invasionem die in mortem terminabatur. Secto corpore id notatu dignum erat momentum, quod lien insignis magnitudinis valde inflatus, turgidus, & liquamine atro-sanguineo repletus fuerit inventus.

Epicrisis.

Quum ego ad plurimas serenissimorum Principum aulas evocatus sæpe consilio & auxilio prodesse debui, peropportunam habui occasionem, pancraticam vivendi rationem penitius cognoscendi, atque varias colligendi observationes, quæ summorum virorum diætam & valetudinis statum accuratius declarant. Id autem quam maxime annotare mihi licuit: complures, inordinatæ licet diætæ crebrisque vini cõpotationibus adsuetos constanti sanitatis fructu gavisos esse, quamdiu corpus motu exercuerint; invalescente vero senio, vel aliis de causis ad vitam magis sedentariã redactos, mox varia valetudinis incommoda, & maxime quidem vertiginem, visus imbecillitatem, apoplexias, pectoris angustias, appetitus prostrationem, molestos hypochondrii, inprimis sinistri dolores, imo arthritidem & œdematosos pedum tumores incurrisse, sectisque post mortem corporibus lienem plerumque ita se repræsentasse, qualem supra docuimus. Ratio in proclivi est. Quamdiu enim sufficienti motu & exercitatione succi vitales æqualiter per corpus distribuuntur, & saluberrimum se- & excretionum negotium in ordine servatur; tamdiu perversæ diætæ noxa facile avertitur, nec statim morbi, in humorum stagnationibus fundati ingruunt. Quamprimum vero, mutato vitæ genere mobili in immobile, pristina lauta vinosaque diæta continuatur, non possunt sane non, circulo sanguinis retardato, visceribusque sensim infarctis, graviora inde mala & fonticæ valetudinis læsiones in corpus redundare.

Ceterum morbus, quo serenissimus noster laboravit, lepram Arabum æmulare videtur; & notabile est, quod lien tam magnus fuerit repertus: unde nos recte in sententia nostra confirmamur, pertinaciores & valde rebelles externæ cutis adfectiones nunquam fere non nobilioris cujusdam visceris læsionem pro causa & fundamento agnoscere.

Observatio IX.

Serpiginis species in scroto.

Vir quadraginta annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, diætæ addictus crassiori, & in loco septentrionem versus spectante aere utens humido, vappido & scorbuti generationi apprime favente, ante annum & quod excurrit in itinere comprehensus lecto incubuit, in quo forte scabiosus contagii sui miasma reliquerat: unde non multo post in scroto ingentem percepit pruritum, quem quum digitorum scalptu mitigare voluit, levis intumescentia & tædiosum materiæ humidæ, colore albidæ ex poris stillicidium exceperunt. Vocatus medicus atque chirurgus sacculos herbis discutientibus repletos & in vino rubro coctos applicuerunt; unde tumor quidem remisit & humiditas siccata fuit, sed non modo pruritus idem permansit, verum etiam per periodos, modo longiores modo breviores, acerbi & pungitivi accesserunt dolores. His ita constitutis ordinatæ sunt purgationes alternis diebus repetendæ, data decocta larga in quantitate haurienda, & exterius epithemata ex calcis aqua adhibita, sed sine omni salubriori effectu; ut potius siccato & repulso scroti exanthemate, nunc in lumbis ac pedibus pustulæ minimæ effloruerint, quæ ingenti pruritu maximam crearunt molestiam. Tandem & meum implorabatur consilium; unde ego primo omnium, quod ad diætæ

victus-

victusque regimen pertinet, missis salsis, acribus, acidis & pinguibus alimentis, leves & concoctu faciles cibos, in refracta tamen portione adsumere, loco cerevisiæ consistentioris, vini & spiritus vini decoctum sadicis sarsaparill. cichorei & glycyrrhizæ in copia haurire, & insuper corpus eundo, curru & equo vehendo, aliisque exercitiis movere ægrum jussi. Præter hæc vero, circa æquinoctium, quod instabat, vernales scarificationes suasi in dorso, brachiis ac pedibus instituendas, tumque per mensem & ultra curam, quæ sequitur suscipiendam. Bibebatur scilicet singulis diebus mane serum lactis dulce, vel aqua calcis cum lacte temperata, sumendo simul in prandio ad vim ventriculi concoctricem adjuvandam octoginta guttas elixirii nostri visceralis, & circa noctem alternis diebus, ad ebullitionem sanguinis compouendam, pulveris absorbentis nitrosi scrupulos circiter duos. Inter hæc semel vel bis in hebdomade prima regio laxante pulvere, qui rhabarbar. el. drachmam dimidiam, cremor. tartari scrupulum unum habebat, repurgabatur, & demum finita hac cura loci adfecti unguento illinebantur, cujus nobis usus est in omnibus ejusmodi cutis vitiis exsiccandis, præmissis præmittendis frequentissimus: Rec. unguenti de lithargyr. unciam unam, flor. sulph. drachmas duas, ol. hyoscyam. drachmam unam. M. F. unguentum D. Atque hac ratione ægrum divina annuente gratia sanitati restituimus.

Epicrisis.

1) Præsens ægrotus scorbutica sanguinis & humorum dyscrasia laborat, quam sibi procul dubio victu duro, vita sedentaria & aëris vappidi usura contraxisse videtur. Nam ea est harum rerum indoles, ut sanguinem spissum, viscidum, & ad liberiorem per omnes partes circulationem ineptum ingenerent; unde deinceps facillime succorum inutilium excretiones retardantur, multæque sordes impuræ, salsæ & acres accumulantur, quæ proximam cutis adfectuum causam constituunt, maxime si contagiosa quædam infectio, ut in præsenti hoc casu accesserit.

2) Merito taxandus est medici pariter atque chirurgi in curanda scroti serpigine error, dum iniquo plane ausu ea adhibuerunt remedia, quæ obstipatis cutis poris, liberum materiæ acris exhalationem impediverunt; ut ideo non mirum esse debeat, cur deinde non tantum major prurigo, majorque partis adfectæ durities subsequutæ, verum etiam, cur facta materiæ ad alia loca metastasi, tam lumbi quam pedes pustulosis excrescentiis defœdati fuerint. Longe itaque melius longeque tutius est, inter initia statim ea præscribere medicamenta, quæ sanitati infensam humorum spissitudinem diluunt, acrimoniam temperant, & obstructos cutis poros reserando, malignitatis eliminationem promovent. Quorum ex numero in iis, qui ferre possunt, lacticinia eminent, sive etiam aqua calcis vivæ cum lacte temperata, cui jam ab HIPPOCRATE & optimo ipsius interprete, Sponio eximia in diluendis & depurandis humoribus virtus tribuitur.

Vid. consultat. med. Sect. IV. casu CXXII. CXXIII. &c.

CAPUT VI.

De omnis generis ulceribus tam benignis quam malignis præsertim cancrosis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Dixi in priori capite de illis vitiis, quæ summam cutis superficiem potissimum occupant, variique generis pustulis, pruritu & inflammatione molestis exasperant, erodunt, exulcerant. Nunc ad ea veniam, quæ profundius serpendo, ipsas partes cuti subjacentes male adficiunt, & ulcerum nomine a medicis insigniri solent. Sunt autem ulcera: partium solidarum cum cavitate quadam minori, ichorem tenuem, salsum & acrem fundente, dissolutiones & erosiones, a sero extravasato & corrupto originem ducentes. *Ulcerum definitio.*

§. II.

Differunt ulcera ab abscessibus, dum in hisce major, quam in illis deprehenditur cavitas, atque non tam sanies aquosa, salsa & acris, quam potius pus laudabile bene coctum à sanguine in partibus musculosis stagnante & mora corrupto gignitur; licet negari minime poterit, ulcera sæpe ex apostemaribus oriri, quæ in principio meri fuerunt abscessus. Discrepat quoque verum ulcus à tetra ossium carie. Hæc enim ossa tantum, illud molliores corporis partes invadit; quamvis in eo convenire videantur, quod utrumque malum materia corrodente putrida exesionem corruptionemque partis adfectæ inferat. *— differentia ab abscessibus — et ossium carie*

§. III.

Veram tam abscessuum quam ulcerum sedem omnes humani corporis partes laxæ & molles, sive internæ, sive externæ constituunt. Siquidem, testantibus auctorum fide dignissimorum observationibus, non modo in capite, facie, naribus, labiis, uvula, faucibus, thorace, mammis, dorso, inguine & pedibus; verum etiam in hepate, ventriculo, utero, intestino recto, pulmonibus, renibus, vesica, mesenterio & pancreate, imo ipso in cerebro, cujus mollissima tenerrimaque textura est, varii generis exulcerationes progignuntur: etiamsi probe tenendum sit, alteram præ altera partem ad ulcera citius suscipienda magis esse dispositam, quale quid præsertim in locis, ob plurium canalium concursum succulentioribus, inguinum, abdominis, ani, uteri &c. animadvertere licet. *— sedes*

§. IV.

Ulcera inter se ipsa discrepant: quam differentiam paucis juvabit exponere. Sic alia in profundum abeunt, ut sunt fistulosa & sinuosa, alia in latitudinem serpunt, & dicuntur serpiginosa, alia vero æqualitatem servant. Deinceps, alia sunt benigna, alia maligna; & illa quidem, quæ pus non adeo fœtidum & corruptum, sed magis album & sincerum fundunt, remediisque facilius obtemperant: hæc vero, quæ ichorem acrem, tenuem, lividique coloris fœtidum alunt, & partes conterminas depascendo, non tantum pinguedi- *— differentia inter se*

nem & carneas fibras, sed tendines quoque cum ossibus aggrediuntur. Atque horum fere singula curatu sunt difficillima, & Græcorum loquendi idiomate phagedæna, dysepulotica, chironia & cacoethea appellantur. Pessimi igitur moris ulceribus adnumerari debent cancrosa, ex partium glandulosarum tumore livido, ramulisque veoarum insignibus stipato conspicua, qui apertus celerrime proserpit, partesque vicinas & substratas putredinosa corruptione depascit, sinus formans & foveas, cum oris labiisque turgidis, duris, & intolerabili fœtore tetrique coloris materia junctis. Malæ quoque indolis esse solent cariosa, ubi ossa incipiunt corrumpi & ita exedi, ac si vermibus fuissent erosa: id quod & nigredo & difficillima ossium coalitio luculenter satis declarant. Referri huc etiam debent fistulosa, ex variis sinubus, sive canalibus callosis, indoleotibus composita, & orificiis sæpius arctis, præduris & callosis cincta, quæ si cicatrice interdum obducuntur, materia copiosa acris, alias quærendo vias, novo plerumque orificio foras prorumpit. Sed de his in sequenti capite sigillatim.

§. V.

– causa formalis est putredo

Causa ulcerum proxima & formalis à plerisque hodierni etiam ævi medicis acidæ corrosivæ esse naturæ statuitur. At vero, quum in sanguine purum acidum nunquam detur, neque ullum ulcus, sive sit exedens cancrosum vel cariosum, absorbentibus, quæ acidum facillime tollunt, sanari possit, nec denique fœtor acidi præsentiam subindicet: veritati magis consentanea illorum videtur sententia, qui omnis in ulceribus exesionis causam non tam salinæ admixtæ acrimoniæ, sed potius formali humoris putredini adscribunt. Ea enim vis est ac potentia putredinis, ut non modo intestino motu texturam & unionem solidorum plane dissolvat ac destruat, particulisque sulphureis à terrearum partium vinculo secedenn bus fœtorem excitet teterrimum, verum etiam mitifice sese multiplicando, humores & partes solidas accedentes eadem putredinis labe inficiat, contaminet, corrumpat.

§. VI.

– quod argumentis docetur

Verum enim vero, quum putredo, motu intestino fermentativo, fœcunda salium & sulphuris genitrix sit, minime certe peregrinam salino-sulphuream indolem in ulceribus sinuosis excludimus: odor enim, pruritus & celerrima sanæ partis corrosio ejusmodi salino sulphureum & acre principium clarissime demonstrant. Tum quoque in putredine vera latet ratio, cur ulcera difficilis sint curationis, ossiumque caries, si semel radices egerit, multo labore longissimoque tempore exterminari vix queat; cum tamen, si simplex tantum acidus & corrosivus humor veram ulcerum causam perficeret, is facili negotio posset corrigi penitusque inverti. Secus autem fieri observamus in putredine, quæ, si semel in corpore sive animali, sive vegetabili fixam occupaverit sedem, ægerrime excutitur, sed ulterius serpendo se propagat, nisi corruptæ a sana parte exscissio instituatur. Et quid multa, vel sola ulcerum curatio de putredinis præsentia nos plenius potest convincere. Hæc enim quum medicamentis balsamicis & sale volatili oleoso subtili turgidis, quæ exstinguendæ putredini accommodatissima sunt remedia, quam optime perficitur, facile potest judicari, putredinosæ esse indolis materiam, quæ in ulceribus peccat, tantarumque molestiarum causam suppeditat. Verum enim vero, quum eadem sit sphaceli atque ulcerum ratio, & in utroque morbo putredo accusari videatur; non immerito in quæstionem venit, quomodo ulcus à sphacelo possit distingui. Nos itaque fundatis adducti rationibus in sphaceln magis putridam sanguinis corruptionem, quæ propter copiosum alcali celerrime se propagat; in ulceribus autem serosi potius laticis corruptionem, qui ob salsedinem, quo scæt, non tam subito in putrefactionem ruit, accusandam esse censemus, nec quenquam facile delicturum esse confidimus, si hanc in discernendo cautionem adhibuerit.

Discrimen sphaceli ab ulceribus.

§. VII.

– causa mediata

Sequitur jam, ut causas, quæ putredinem hanc ulcerosam in corpore suscitant, dispiciamus. Jam vero certissima docet experientia, ulcera sæpius à prægressis abscessibus, vel vulneribus perperam curatis suam mutuari originem. Atque hoc fieri maxime deprehendimus, si vel apostemata non mature aperiuntur, vel si vulnera profunda a sordibus non rite purgata nimis cito cicatrice obducuntur. Tum enim materia purulenta intus retenta in fœtidam abit putrilaginem, & sinuositates formando, cum viciniis partibus similem labem communicat. Neque minus ex inflammata quadam parte frequenter apostemata & ulcera gignuntur. Sic enim in artis exercitio non raro solet contingere, ut interna phlegmone pulmonum & pleuræ in empyema, inflammatio pancreatis, renum, vesicæ, intestini recti & uteri, in ulcera mali moris transeat. Eodem modo externe ab erysipelate scorbutico, unctuosis male tractato ulcera oriri jam olim Hippocrates *sect. VII. aphor. L. & lib. epidem. VI. sect. III. §. 35.* eleganter docuit. In partibus quoque glandulosis tumores duri scirrhosi, vehementer dolentes, inveterati, vel male tractati, propter sanguinem nimis viscidum, frigidum & ad discussionem ineptum successu temporis exulcerantur, & tum perfacile, nisi prudentis medici opera accedat, in pessimæ indolis ulcera fistulosa & cancrosa degenerant. Cujus quidem rei testes sunt luculentissimi mammæ, parotides, glandulæ subaxillares, maxillares & colli, musculo mastoideo instratæ & substratæ, nec non glandulæ inguinales, quæ ex copiosis & angustissimis canaliculis tam sanguineis, quam excretoriis, folliculisque membranaceis contextæ, ob stagnantem & coagulatum inibi humorem, duritiem induunt, & in scirrhum abeunt, qui perfacile inflammatur, & post inflammationem malignum ulcus relinquit. Accedit demum violenta partium contusio, quam presso ut aiunt pede, humorum sequitur stagnatio, inflammatio & ad putredinem propensio: quam ob rem etiam in extremis maxime partibus, ut manibus & pedibus, a graviori quadam contusione frequentes, easque periculi plenas ulcerationes deprehendere licet.

§. VIII.

– viscerum labes & morbi prægressi

Utut vero ulcera violentam plerumque externam causam prægressam habeant; nihilo minus tamen a causa etiam interna, seu vitiosa humorum viscerumque labe suam ducunt originem. Sic Galenus *lib. IV. de compos. med. secm. XX.* lienem & jecur male affectum vitiosi humoris in ulceribus genuinam esse causam judicat, & perite addit: his antea provisis ad consolidandum ulcus veniendum esse. Neque hujus rei ratio

ratio è longinquo erit repetenda. Etenim, quando impedito sanguinis per hepar & lienem circuitu, sordes excrementitiæ non satis à massa sanguinea segregantur, non possunt certe non maxime in omnes humores impuritates redundare; quæ dein per stagnationem, in subjectis præsertim languidis, facile ad majorem corruptionis gradum evehuntur. Atque ideo etiam fieri observamus, quod hypochondriaci, mensium vel hæmorrhoidum suppressione laborantes, cachectici, scorbutici, hydropici & hectica tabidi, qui talem viscerum corruptelam intus plerumque alunt, præ aliis ad ulcerum generationem sint dispositi. Quo etiam illi debent referri, qui post variolas, morbillos, febres & inflammationes ulcera externarum partium cariosa dysepulotica, internarum partium apostematoda experiri solent; vix aliam ob causam, quam quod consumta sanguinis parte balsamica, tenui & nutritia, reliquus ctuor difficilius circumagitur, ideoque facile in ellœtam ac putridam abit diathesin; licet non raro usu veniat, ut a prægresso morbo in sanguine materiæ relicta sit copia, quæ tanta posthæc mala excitare valet.

§. IX.

.. tempe-ramentum, ætas, victus &c.

Præter hæc vero, ætas juvenilis, infantilis & senilis, habitus corporis laxus, spongiosus seu copiosis & exilioribus vasis donatus, temperamentum sanguineo-phlegmaticum, intemperantia in victu, aër squalidus & humidus, & vita laboris expers &c. mirum in modum ulcerum generationi velificari solent. Horum enim omnium ea est indoles atque potentia, ut sanguinem copiosum, &, ob languidiores excretiones impurum, multaque humiditate præditum ingenerent: qua ratione non potest fere non accidere, ut exinde tardior, segnior & impeditior sanguinis succedat circuitus, qui omnis cacochymiæ & impuritatis mater est fœcundissima; sicut è contrario vegetior sanguinis circulus omnes heterogeneas partes à mixtione animali procul arcet, putredinemque egregie avertit.

§. X.

.. contagium.

Denique causis ulcerum remotis jure etiam accenseri debet contagium, cujus beneficio plurimæ exulcerationes in sana corpora transferuntur. Enimvero, existimare quis posset, annon ulcera infectionis contagiosa sint expertia: at vero, quod ipsa perfacile, accedente immediato contactu, sui indolem propagent atque multiplicent, non modo innumeris confirmatur exemplis, verum etiam vel unice ex comparatione morborum, qui eandem cum ipsis originem agnoscunt, elucere potest. Non enim rarum, sed in artis exercitio frequenter obvium est, phthisin, scorbutum, luem veneream, scabiem, variolas &c. per familiare consortium & immediatum contactum in alios derivari; & SEVERINUS *tract. de vipera pag. 350.* mirabilem refert historiam puellæ, osculo corpora inficientis, ut plures adhuc alios notatu dignos casus silentio prætereamus. Neque adeo obscura est hujus phænomeni ratio. Etenim, quum omne contagium a sola putredine proveniat, omnesque morbi, qui putredinem ulcerosam junctam habent, contagiosi habendi sint; nihil certe dubii est, quin etiam ulcera, quæ putredinosi quid intus alunt, contagio inficere, aliisque corporibus vapore exhalante teterrimo similem interstinum motum imprimere possint.

§. XI.

Descriptio canceri occulti.

Provisis omnibus, quæ ad universa ulcerum genera pertinere visa sunt, jam ad singularum explicationes transeam. Ex his autem præcipua sunt, & quam maxime medicam desiderant considerationem, ulcera cancriformia sive cancri, qui nihil aliud sunt, quam tumores scirrhosi duri, in putridam corrosivam corruptionem partis solidæ, quam occupant, abeuntes, & plerumque lethales. Ita vero oriri & succrescere solet cancer: Primo nodulus sentitur duriusculus satis exiguus, vix pisi, aut avellanæ nucis magnitudinem superans, qui tamen ob spasticam fibrarum adjacentium nervearum stricturam subinde puncturas, ardentes & lancinantes dolores, per intervalla recrudescentes, inferre solet, satisque diu in hoc statu persistere potest; donec majori humoris viscidi & impuri accessu, factaque ibi collectione, canaliculi obstruuntur, & demum nimium infarcti rumpuntur. Unde tumor non solum in ingentem sæpius molem attollitur, sed & sanguine in vasis coagulato per cutim transparente, colorem prorsus lividum & plumbeum induit, vasaque circumjacentia in varicosam turgescentiam explicantur. Quæ omnia si ita fiunt certisque signis deprehenduntur, cancer adesse dicitur occultus. Quod si vero, vel propter improvidam emollientium & acrium irritantium applicationem, vel ob majorem massæ sanguineæ orgasmum, major tenuium humorum affluxus proritatur, & hoc modo coagulum spissum & acido-corrosivum nimio humido dissolutum fermentationem concipit putredinosam, tunc utique circumjacentes, & dein etiam profundius sitæ partes sub atrocium dolorum concursu putrida corruptione depascuntur, saniesque & ichor subcruentus fœtidissimi ac vere cadaverosi odoris funditur; imo quandoque larga sanguinis sinceri ex vasis erosis contingit emanatio. Atque talia ulcera cancri exulcerati nomine insigniuntur.

.. & aperti

§. XII.

Cancri symptomata.

Quo majores vires cancer hic exulceratus recipit, & quo magis corruptio increscit, eo pejora accedunt symptomata, ut fere sunt: hectica febris cum insigni corporis extenuatione, ciborum fastidium, summa virium prostratio, inquietudo, assiduæ vigiliæ & anxietates, imo demum crebriora animi deliquia. Etenim, vaporibus putridis per poros & vasa venosa resorptis fluidum tam sanguineum, quam nervosum tenuissimum & purissimum inficitur, adeoque tonus, robur & vis partium solidarum systaltica mirifice labefactatur.

§. XIII.

Cur mammas fœminarum præcipue invadat?

Occupant præcipue pessima hæc ulcera mammas fœminarum, quæ ex copiosis sanguiferis, lactiferis, lymphaticis & valde angustis canaliculis, in spiras & plicas coalitis contextæ sunt; ubi quam facillime sive humor sanguineus, sive lacteus & lymphaticus stagnare, colligi, & infixus manens summam acrimoniam & putredinem concipere potest. Siquidem sanguis motu suo privatus in angustis meatibus non aliam, quam sphaceloso-putredinosam alcalinæ indolis corruptionem induit; lac vero & lympha subsistens in corruptionem potius acidam & corrodentem abit: quæ dum putredini quodammodo sesistit, fieri solet, ut non tam subito, sed per eximiam sæpe moram putrida consumtio serpat, partesque vicinas

tus erodat, & exulceret. Neque vero tantum mammæ, sed etiam quæcunque aliæ, copiosis vasculis instructæ, glandulosæ & fibroso-nerveæ partes, ut facies, labia, genæ, nasus, oculi, lingua, gingivæ, membrum virile & uterus, tam extrinsecus quam intrinsecus ejusmodi tumoribus malignisque ulceribus tentantur, quæ tamen magis inter excrescentias & carcinomata corrosiva exedentia referri debent.

§. XIV.

Causæ sunt: hæmorrhoidum & mensium suppressiones.

Hactenus generalem cancri historiam describsisse sufficiat. Verum enim vero, quum omnis cancer in principio verus fuerit scirrhus, seu partium glandulosarum tumor præternaturalis, durus, asper & doloris expers; videamus primum, quænam causæ ad hujus generationem, sive ad materiæ in locis glandulosis stagnationem, spissitudinem & coagulationem contribuant, & deinde, quæ scirrhosam duritiem in ulcus convertant. Ad primum quod attinet, crebriori constat experientia, quod fœminæ potissimum, quibus menstrua circa quinquagesimum ætatis annum deficiunt, vel quæ spasmodicis hypochondriaco-hystericis pathematibus laborant, facillime diris istis tumoribus adficiantur: id quod similiter evenire solet virginibus & mulieribus, etiam nondum adeo adultis, si quando diuturna mensium suppressione ægrotant, neque minus iis subjectis, quæ fluxui hæmorrhoidali adsueta, hujus defectum sentiunt. Quod si enim sanguis huc derivatus non excerni amplius potest, ad alias partes regurgitat, & deinceps ob languidiorem motum spissior factus, variaque ad loca glandulis obsita depositus, facile scirrhum in utroque sexu producit.

§. XV.

-- diuturna mœstitia, & terror

Maxime autem omnium tale quid contingere deprehendimus, si diuturnus mœror & acerba tristitia, vel etiam terror inopinato excitatus concurrit; quoniam nihil fere magis, quam graviora hæc animi pathemata sanguinem crassum, &, ob transpirationem aliasque excretiones cohibitas, simul impurum ingenerare valet. Et hinc est, quod multi longa tristitia confecti scirrhos in pancreate, mesenterio & hepate habeant, atque fœminarum plurimæ ex repentino terrore, circa mensium fluxum oborto scirrhosa mammarum tubercula retineant: quale quid etiam in mulieribus ubera præbentibus observare mihi licuit, sine dubio, quia lac per terrorem repulsum & in ductibus lactiferis accumulatum stagnando spissum subiit coagulum, & scirrhum procreavit, cujus certa signa sæpe non prius, quam desinente menstruorum fluxu se manifestarunt.

§. XVI.

-- victus & potus inconveniens

Pertinet huc quoque victus durus, austerus & salsus, ut sunt carnes fumo induratæ & multum salitæ, pisces marini, lentes, pisa, fabæ, acetaria, ut & potus parcus & consistentior, cum omnibus reliquis, quæ crudum ingenerando chylum, sanguinis massam lentore & spissitudine inficiunt.

-- vita sedentaria

Longe vero major inde noxa redundat, quando sedentaria & expers laboris vita accesserit: unde fieri observamus, ut virgines vestales & cœnobiis inclusæ, ob vitam desidem facile mensium suppressionem & cachexiam; abhinc vero non raro in scirrhos, inprimis mammarum, incidant. Aliquid tamen simul temperaturæ hominis in hoc casu tribuendum est, quæ si melancholica

-- temperamentum

est, & succi in corpore viscidi minusque temperati foveantur; major semper & certior metus est scirrhi, quam in aliis, quorum succi satis sunt fluidi & in justa temperie constituti.

§. XVII.

-- hæreditaria dispositio

Neque præterea in tumoribus glandularum ingenerandis parum sibi vendicat ipsa hæreditaria dispositio, quæ sicut morbos in vitio solidorum fundatos perfacile ex parentibus in liberos traduci; ita quoque plures ad scirrhosam labem facilius suscipiendam reddit proclives: quod quidem plurimis exemplis familiarum, certa ætate scirrhum & cancrum incidentium probare possemus, si latius excurrere instituti ferret ratio. Si quid vero denique ex omni causarum serie ad frequentem horum tumorum generationem contribuit, sunt profecto externæ violentiæ, per contusionem, compressionem, lapsum, puncturam, vel aliam quamcunque vim illatæ. Sic enim novi fœminas, quæ inter jocos cum marito à sola fortiori mammarum contrectatione loco jucunditatis perpetuum morbum & luctum reportarunt. Sub tali enim contusione, utut leviori, vascula minima quasi rumpuntur, & humor folliculis glandulosis inclusus comprimitur, moraque diuturniori spissescit, & in duram massam abit; unde scirrhi origo.

-- externæ violentiæ

§. XVIII.

Cancri aperti causa est inflammatio

Quæ scirrhum in ulcus cancrosum convertunt causæ, iterum variæ sunt, & quidem ex his nonnullæ, quas jam attulimus. Tum autem cancer oriri solet, quando scirrhus, qui colore albus est, fit rubicundus, cum dolore lacerante & fumine urente, ac si ferrum candefactum per partem duceretur. Quod enim si accidit, indicio est, scirrhi inflammationem fieri in margine, & vasis per ipsum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem. Dein tumor fit cineritius & lividus, & vasa sanguinea varicosa atro sanguine turgida intra cutim & pinguedinem apparent. Demum talis tumor aperitur & labia acquirit prætumida, aspera, retorrida, dura & inæqualia, saniem fundens putridam tetri odoris atque tam acrem, ut adjacentes partes & lintea exedat, quasi essent combusta. Unde facillimum judicatu est, quod inter causas cancrum inducentes primo omnium referenda sit inflammatio, & ad hanc quæ conferunt causæ, scirrhum quoque in cancrum possint convertere. Ex harum vero numero sunt: sanguinis, ob deficientes menses & hæmorrhoides major ad partem debilem adsectam regurgitatio, nimius animi & corporis motus; ex alimentis dura, salsa, acria, alliacea, aromata, piperata, fructus acidi, acerbi, austeri & immaturi copiosius comesti, item quæ alvum constringunt; ex potulentis spirituosa, ut vinum & spiritus vini, ad ebrietatem usque hausta; ex medicamentis internis omnia exagitantia tam sudorifera, quam fortiora purgantia, ex externis omnia caustica, vesicantia, humectantia & emollientia; & ex reliquo vitæ regimine aër frigidus borealis, improvide laboranti parti admissus. Namque hæc omnia ita sunt comparata, ut humorum motum ad partem scirrhosam magis determinando, facile inflammationem, quæ proxima veri cancri causa est, excitent atque accendant.

Inflammationis causæ.

§. XIX.

§. XIX.

Qua omnibus re... consummantur. Longe vero citius longeque certius scirrhi in cancrum fit mutatio, si ægroti sunt cachectici, vel ad talem provecti ætatem, quæ impuris & terrestribus succis in corpore progignendis favet: quoniam sub tali corporis dispositione indies malum augetur, tantum abest, ut medicamentis obediens quicquam de ferocia sua remittat. Contrarium vero contingit in euchymis, seu bonos humores habentibus, in quibus cancer occultus per plures annos tolerari potest, si modo omnia motum sanguinis nimis augentia provide caveantur. Ita TULPIUS recenset exemplum fœminæ, quæ per plurimos annos in sinistra mamma durum & inæquale gessit carcinoma, sine ulcere, sine ulla graviori noxa; donec tandem increscente post tot annos dolore & pruritu malum hactenus quietum a medicamento erodente per empyricum applicato in carcinoma ulceratum brevi degeneraverit, cum labiis inversis, crusta cinerea, sinu deformi, tubere inæquali, colore livido, sanie cadaverosa, acerbissimo dolore, vigiliis, animi deliquiis, aliisque conclamati cancri notis. Præter hæc, notatu dignum est momentum, quod in sequiori sexu scirrhi ut plurimum non prius in cancrum inclinent, quam mensibus per ætatem terminatis, sine dubio, quia tum temporis plurimæ fœminarum fiunt cachecticæ & sanguis, qui antea salutariter excretus fuit, nunc retinetur. Quantum autem saluberrima mensium excretio in tali casu præstet commodi, inter alios testis est BALLONIUS, qui *lib. I. epid. pag.* 57. exemplum profert abbatissæ, mammarum scirrho laborantis, cui sub nimio menstruorum fluxu mammæ detumuerunt, & malum mitescere visum est, suppressis autem mensibus denuo increvit.

§. XX.

Scirrhi & cancri uteri descriptio. Quod speciatim ad malignum uteri scirrhum & cancrum attinet, hujus quoque causæ breviter erunt suppeditandæ, præmissa tamen antea diri hujus mali historia, quæ ita se habet. Primo dolor oritur in inguine continuus, qui sensim paullatimque totum hypogastrium ab osse pubis ad umbilicum usque occupat; hunc postea sequitur glandularum, circa collum uteri, & maxime orificium ejus internum considentium tumor durus, compressioni renitens, rotundus, inæqualis, qui, si contrectetur, ad ægræ sensum dolore pungitivo molestus est. Urina redditur crassa, confusa, & alvus ingestis minus respondens adstricta est. Si inflammatio accedit ulcerosa, crebra ad lipothymias, utut leviores adest propensio, materia profluit putrida, fœtida & saniosa, flavi & cineritii coloris, cum sanguine mixta, quæ adeo acris est, ut non modo uteri membranas arrodat, sed & ad intestinum rectum descendens hoc exedat, ut stercora cum fluore uterino prodeant. Ingravescente demum malo, pulsus fit magnus & celer, accedit tabida corporis consumtio, seu atrophia, jungitur febris hectica, & tandem omnium miseriarum finis, mors. Sectione post mortem instituta uterus inflammatus & sphacelatus cum infami odore deprehenditur, & perrupto utriusque pariete, in vesicam & intestinum rectum aditus sæpissime patet; unde urinæ cum fœda uteri sanie, vel cum alvi excrementis commixtio.

§. XXI.

Inter causas ad teterrimam hanc adfectionem concurrentes præcipue referri meretur diuturnum fluoris albi stillicidium, vel mensium fluxus suppressus in fœminis melancholicis, hypochondriacis, cachecticis & ætate provectioribus. Sæpe etiam talis scirrhosa uteri labes suboritur, si nimius mensium fluxus adstringentibus improvide fuerit cohibitus; unde etiam ovarium & Fallopianas tubas scirrhus occupat & sæpe sterilitatem mulierum perpetuam infert; sicut aliquot mihi cognita sunt exempla. Præcedit quoque, præsertim in puerperis, uteri inflammatio: quare in artis exercitio frequenter annotare licet, quod pars uteri inflammata, ob frigus axternum accedens, quam facile in scirrhum abeat, qui dein exulceratus cancer uteri fit insanabilis. Idem quoque malum experiuntur mulieres post exantlatum difficiliorem partum, quo uteri, ejus colli & vaginæ parietes nimis compressi persacile duritiem contrahunt, quam successu temporis verus cancer sequitur. *& causas*

§. XXII.

His ita expositis, quæ ad ulcerum cujuscunque generis generandi modum pertineot, sequitur jam, ut in prognosi ferenda proprias notas explicem, quæ vel spem, vel metum injiciant. Hoc autem in genere notari velim, omnia illa ulcera, quæ in articulis, capitibus musculorum, malleolis, tibiis, partibusque tendinosis & nervosis tam pedum quam manuum oriuntur, temporisque diuturnitate vel in fistulas, vel cariem & consumtionem totius partis abierunt, nullius, aut difficillimæ esse sanationis; quoniam ob doloris acerbitatem in ejusmodi locis nec secare, nec canales ampliare licet, sed partem adfectam abscindere præstat, si quando æger talem operationem sustinere & velit & possit. Pariter quoque in lingua difficillimæ sunt sanationis ulcera, ob continuum, quod jungi solet sputum viscidi & glutinosi laticis, difficilemque deglutitionem & dolorem lancinantem, qui ad aurem lateris adfecti quandoque porrigitur: unde verissime scripsit CELSUS *lib. VI. cap. XII. quæ in latere linguæ nascuntur ulcera, diutius durant.* Pessima quoque sunt aurium ulcera Præcedere hæc solent inflammationes & dolores intolerabiles fere, qui teste CELSO ad dementiam mortemque ipsam non raro præcipitant: id quod potissimum de juvenili & virili ætate, non item vero de infantili valet. Protinus itaque inter initia succurrendum est hisce ulceribus, quia, si inveterata fuerint, & putredo jam ipsa ossa infecerit, plerumque sanationi nullus superest locus. Pertinaciter quoque medelæ resiliunt ulcera, quæ narium & faucium ossa, uvulam, ossiumque capitis sinuositates, in nares se terminantes occupant, præsertim si ex luis venereæ, & scorbuti male confirmati reliquiis oriuntur, quod genus morbi Græci ozænam appellant. Plurimum vero crustas odoremque fœdissimum habent, & tenerrima ossicula per cariem in fragmenta resolvunt, quoniam ad affecta loca latentia virtus externorum minus apte potest pertingere. Demum quoque prava sunt inveterata parotidum & glandularum maxillarium ulcera: persacile enim in fistulas degenerant. *Prognosis ulcerum in genere.*

§. XXIII.

Præter hæc curatu difficillimis accenseri debent, quæ vesicæ inundulantur ulcera, & ex assiduo *Prognosis ulcerum vesicæ & ...*

peri-

perinæi dolore, crebriori, & dolorifico mictu atque sedimento urinæ sanioso graveolente cognosci solent. Aegerrime enim ad ipsa remediorum accedit virtus, & non modo liquorum iojectiones facile lædunt partes, sed & perpetuus urinæ acris affluxus consolidationem impedit. Accedit, quod vesica veterum loquendi idiomate pars frigida, seu pauci sanguinis particeps sit, ad quam nec interna quidem remedia facile possunt penetrare. Ardua identidem est intestini recti prope sphincterem ulcerum sanatio. Facile enim callosa, profunda & fistulosa fiunt; & ob continuum sordium & humiditatum adfluxum & transitum extergentium & consolidantium energia labefactatur. Ulcus quoque in urethra ex gonorrhœa natum non exigui est momenti, & nisi cito curetur, pessimæ junguntur carunculæ, quæ urinæ meatum obstruentes multum facessunt negotii. Ne tamen vesicæ & urethræ ulcera, ut facile fit, inter se confundantur, sciendum est, in hisce pus urinam præcedere, & dolorem inter omnem mictionem acerbum adesse, membrum tensum fieri, & ad infernum curvari, cum è contrario in vesicæ ulcere non tam sævus & continuus inter mejendum in urethra adsit dolor, nec pus sensim, sed cum urina excernatur, lotiumque fœteat.

§. XXV.

..ulcerum à causa interna.

Tandem in genere & axiomatis instar practici habendum est, omnia ista ulcera, quæ ex causa proveniunt interna, & magna succorum serolorum impuritate sustentantur, nunquam fere non difficilis esse sanationis. Testantur hoc ulcera senû, scorbuticorum, hydropicorum, cachexia laborantium, vel ex hæmorrhoidum & mensium defectu ægrotantium, quibus depravata & a naturali crasi longe multumque deflectens sanguinis & humorum est conditio, quam nisi quis auferat, quod tamen longum requirit tempus, incassum laborabit. Optimus medicinæ parens HIPPOCRATES sua jam ætate id ipsum satis intellexit; quare de hydropicis speciatim *Sect VI. aphor. VIII.* ita censet: *aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore ulcera non facile sanantur.* Cui adsentitur GALENUS, qui *lib. V. de atra bile* pereleganter scribit: *ubi adest calida intemperies, aut lienis vitium, maligna sunt ulcera, & difficiles curationes, quia corruptis visceribus ingens continuo impuritas succis infunditur.*

§. XXVI.

Prognosis cancri.

De cancro utroque breviter sequentia annotasse juvabit: scirrhus quo cordi est proximior, & quo majora habet vasa arteriosa, eo plus est periculi, ne in cancrum abeat; quo minor vero est, & quo minus asper, eo melior. Cancer quo deteriorem spirat odorem, & quo magis corrosivam fundit saniem, eo pejor est. Tum enim vera adest putredo. Æstimandum autem est cancri periculum ex loci, in quo residet dignitate & ad vitam necessitate. Sic enim pejus est cancrosum ulcus internum, quam externum, idque eo magis, quia intrinsecus non licet secare, nec urere, nec aliud quidquam tentare. Præterea, omnis cancer in ea parte, ubi glandulæ plures communicant, est pessimus, & facile ad aliam partem transit. Ita scimus, quod mamma una exstirpata malum ad alteram serpserit, sive axillares glandulas occupaverit. Hæmorrhagiæ quo largiores sunt, ut sæpe fit ex utero cancroso, eo celerius ægroti interimuntur; id quod similiter fit, si febris lenta & hectica accedunt, & crebriora animi fiunt deliquia, quæ mortem plerumque post se ducunt.

CURATIO.

§. I.

Curatio interna absolvitur sanguinis missione.

Qui ulcerum curationem suscepturus est medicus, primo omnium debet animadvertere, num à causa interna foveantur, & utrum plethora sive cacochymia præsens sit. Hæc enim nisi prius amoveatur, omnis externorum usus, vel exigui, vel nullius erit effectus. Quod si igitur simplex adest plethora, quæ felicem curationis successum impedire videtur, sanguinis copiam vel venæ sectione, vel in laxioribus subjectis scarificatione juvabit detrahere: sanguine enim defluente secundum HIPPOCRATEM *lib. de humoribus sect. XI. §. 7. ulcera gracilescentia, sicciora fiunt, & minora: prohibet enim hoc maxime, talia ulcera humectari.* Quin etiam in nonnullis sola fonticulorum applicatio ulcerum consolidationem permultum adjuvat, quia tali ratione ex parte seri impuri fit derivatio, ne tantus fiat humorum ad ulcera adfluxus. Quoniam tamen a consuetis sanguinis evacuationibus sive per menses, sive per hæmorrhoides suppressis ut plurimum molestæ illæ cutis & carnis defœdationes oriuntur; videndum est, ut, quantum licet, solennes istæ excretiones in ordinem reducantur. Quo fine vel venam pedis aperire, vel in viris hirudines ano adponere expedit, quarum usum jam probatum innuit AVICENNA teste *Guidone tract. VII. de phlebot. cap. 1. hirudines*, inquit, *prosunt in ulceribus malis emunctoriorum & difficilis maturationis, inque partibus, quas teneritudine veremur attingere, quales oculi sunt & nares, & gingivæ, pudenda, manus, pedes & partes denudatæ carne, ut juncturæ, & denique in pueris.* Neque dein præter hæc omittenda sunt medicamenta interna, salutares has excretiones revocantia; qua virtute inprimis pilulæ leniter aloeticæ, ad BECHERI, STAHLII & nostram methodum confectæ, splendere solent.

-fonticulis

§. II.

-evacuantibus

Tum quoque, præsertim in rheumaticis subjectis serum copiosum impurum, quod nocente suo adfluxu consolidationem moratur, per alvum debet educi: quam in rem egregia sunt verba HIPPOCRATIS *loc. cit. sect. IV. §. VI. depurgatio ventris deorsum plurimis ulceribus confert, & in vulneribus, quæ sunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in quibus corruptionis periculum est, & in his, quæ consuta sunt, & in exedentibus ac serpentibus, & in aliis inveteratis ulceribus.* Quoniam tamen non omnia promiscue pharmaca hoc fine prosunt, ea maxime in usum decet vocare, quæ balsamica & simul aperiente pollent virtute, ut fere sunt infusa vinosa, ex speciebus balsamicis & leniter laxantibus confecta, nec non pilulæ sic dictæ balsamicæ, ex extractis amaricantibus & gummatibus balsamicis paratæ, atque interdum cum mercurio dulcificato remixtæ, quæ repetito usu eximiam præstant opem. Quod si autem in ulceribus curandis purgationem vel phlebotomiam variæ prohibent circumstantiæ, magnum profecto præsidium residet in abstinentiæ, seu inediæ cura, quæ humores superabundantes minuit, impuros depurat, lentosque & viscidos dissolvendo, hos ad trajiciendum per minimos visce-

viſcerum canaliculos aptiores reddit: quam ob rem ab antiquiſſimis medicinæ temporibus ſimplex hæc curandi methodus magno in pretio fuit habita, & a nobis quoque in omni cachochymia evertenda ſummo cum fructu adhibita ſæpiſſime.

§. III.

– decoctis purificantibus,

Quando ſpeciatim ſcorbutica, ſalino-viſcida humorum dyſcraſia cauſam ulceribus & nutrimentum ſuppeditat, vel ſi peſſimæ luis venereæ reliquiæ accuſandæ ſunt, nec datur melior, neque ſecurior hiſce malis occurrendi methodus, quam per decocta ſanguinem depurantia, largiori in copia haurienda, quibus in languidioribus ſubjectis, ſi præſertim venereæ ſcintillulæ emicant, guajacum poteſt adjici, cujus ſal tenue reſinoſum cum copioſa aqua in ſanguinem delatum, fibras vaſorum animando, viſcoſos humores attenuat, & per omnis generis emunctoria egregie educit. Qua quidem in re & mea ipſius experientia, & *Nic.* MASSÆ ſubactum judicium, *in epiſt. XXIX.* prolatum, ſatis me confirmat, ubi inſignis hic auctor ita diſſerit: *decoctio ligni indici per conveniens tempus, videlicet per quadraginta dies ſumme neceſſaria eſt. Darem veſperi & mane cyathum unum aquæ primæ decoctionis; ſecundæ vero decoctionis aquam darem ante prandium & per totum diem ad libitum, etiam in nocte, ſi bibere voluerit, quoniam hoc univerſale eſt, maxime in ulcere diuturno, quod quanto plus æger biberit, tanto melius liberabitur.* Non raro autem incidit, ut in fœdiſſimis ulceribus, ex venerea maxime lue oriundis hæc decocta non ſufficiant: quare tum omnino ad potentiora tam antimonialia, quam mercurialia remedia deveniendum eſt, quibus ſine moleſto ſalivæ profluvio graviſſimi hi morbi ſanantur tutiſſime. Spectant autem ex mineralium familia huc maxime tinctura antimonii acris, regulus antimonii medicinalis, ceruſſa antimonii &c. & mercurius noſter diaphoreticus, cujus parandi & adhibendi modum ſupra jam *in cap. de lue venerea* ſatis oſtendimus.

– remediis ex mineralium familia.

§. IV.

– aqua communi & minerali.

Si quid vero ex omni internorum remediorum claſſe ad curationem ulcerum feliciter peragendam multum contribuit, eſt profecto aqua vel pura, vel ſpiritu minerali imbuta, quæ liberalius hauſta ſcorbuticæ ſanguinis impuritati emendandæ apprime quadrat, atque ideo ab HIPPOCRATE *lib. de ulcer. ſect. I. §. 8.* eximie commendatur, dum adſerit: quod modicus cibus & aqua quam maxime omnibus ulceribus conducerent, magis tamen recentioribus, quam vetuſtioribus, & ſi quod aliud ulcus inflammatum eſſet, aut inflammationem minaretur, vel ſi periculum eſſet corruptionis. Nobiliorem autem virtutem utique exſerunt in ulceribus omnibus, iiſque maxime à viſcerum quadam labe proficiſcentibus ſanandis acidulæ & thermæ, ut nominatim ſunt acidulæ Egranæ, Pyrmontanæ, Spadanæ, Selteranæ, & thermæ Carolinæ, quarum uſus in tali caſu penes omnes ſcriptores eſt decantatiſſimus, & effectus longe ſaluberrimus; ſiquidem copia & fluxilitate ſua obſtructos meatus reſerant, viſcidos & ſalſos humores diluunt, & impuritates per alvum & urinam commodiſſime eliminant. Exemplo ſit vel ſolum ulcus veſicæ, quod inter rebellia & pertinaciſſima ſolet referri, & nihilo minus fontis Spadani, vel Selterani cum lacte uſu perſæpe feliciter ſanatur.

§. V.

Inflammationis & affluxus humorum remedia externa.

Perluſtravimus hactenus ea, quæ internæ ulcerum curationi ſubveniunt; nunc, quæ extrinſecus opem ferant, diſpiciamus. Jam vero in omnibus fere ulceribus quædam occurrunt impedimenta, uti ſunt ſordities, inflammatio, humorum adfluxus, carnis excreſcentia, ſcirrhus, nimia cavitas, labiorum durities, caries, oſſis fragmenta & ſimilia, quæ prius ſunt removenda, ante quam à ſarcoticis & exſiccantibus laudabilis ſperari poſſit conſolidatio. Primo autem omnium expedit inflammationem tollere, de qua GALENUS *meth. lib. IX. cap. XII.* hæc præcipit: *Si ulcus carum junctum eſt cum inflammatione partis circumſtantis, niſi inflammationem auferes, ulcus fiet ſordidius & magis carum.* Atque tali in caſu confert interne diaphoreticum nitroſum cum aqua florum ſambuci exhibitum; extrinſecus vero parti adſectæ ſaturnina cum camphora decet admovere, quæ omnibus reliquis in tali negotio ſunt anteferenda: ſicut contra in rheumaticis ulceribus, ubi perpetuus in partem imbecillem ſeri adfluxus conſolidationi reſiſtit, faſciæ ſive ligaturæ, vino auſtero rubro imbutæ, totique membro involutæ, partem firmando & hoſtile humidum avertendo, omne abſolvunt punctum.

§. VI.

Remedia ulcus mundificantia.

Si ulcera ſunt dyſepulotica, & labia nimis tumida cum cavitate paulo majori, vinum cum lithargyrio, thure, myrrha, bolo &c. coctum excellenter ſe gerit. Quod ſi autem nimia, quæ in apoſtemate magnoque ulcere adeſt, cavitas impuris ſcatet ſordibus, quæ agglutinationem prohibent, ad mundificandum tetroſque ichores abſtergendos ſpiritus vini injectio, præſertim in putridis & ſenſus expertibus antiquis ulceribus optima eſt, cujus uſum in tali caſu efficaciſſimum deprædicat VALLERIOLA *lib. V. obſ. I.* his verbis: *miræ profecto vis eſt in detergendis ulceribus & glutinandis, præſertim nervoſarum partium, ut diuturna obſervatione nobis eſt comprobatum, quæ nihil præſtantius.* Idem quoque probatiſſimus auctor loco citato in ſinuoſis magnis ulceribus efficacem commendat injectionem, quæ quia utiliſſima, crebroque uſu à nobis explorata eſt, huc tranſcribi meretur: Rec. ligni ſancti ſubtiliſſime pulveriſati, corticis ejuſdem ana uncias duas, ariſtolochiæ longæ, centaur. min., abſynthii, agrimon. caudæ equinæ, fol. oleæ, myrthi, pimpinell. conſolid. maj. ana manipul. unum, cort. thuris, myrrhæ, ſarcocoll. ana unciam dimidiam, vini rubri libras tres, mellis deſpumati uncias quatuor. M. fiat omnium decoctio: ex cujus colatura fiat injectio in ulcus, addendo hora injectionis aquæ vitæ el. unciam unam pro qualibet vice. Quandoque etiam, ubi ingens ſordities, putredo & corruptio adfuit, ego aquam, cum viride æris decoctam, aut lixivium ſcoriarum reguli antimonii, eximiam tuliſſe opem memini. Mox enim hæc ipſa corrodunt & nigredinem inferunt, ſicut in unguento ægyptiaco animadvertere licet, quod dentibus admotum, hos protinus nigro colore inficit.

§. VII.

Remedia excreſcentiæ, cariei & ulcerum ſinuoſorum.

Ad duritiem & carnis excreſcentiam exſtirpandam, nihil adhuc præſtantius innotuit lapide infernali, & mercurii præcipitati, aluminiſque

nisque usti pulvere. Caries autem, quæ tam ossibus quam ulceribus summæ est perniciei, felicissime sæpe, licet difficillime tollitur oleo puro & minus fucato caryophyllorum, quocum aliquoties, non neglecto internorum usu, inveterata & pro insanabilibus habita narium & faucium ulcera ex voto persanavi. Mirifice enim oleum hocce æthereum putredini resistit, & subtilitate sua in minimos ossium tubulos penetrando, ulteriorem putredinis progressum impedit. Sed necesse est, ut in tempore & proxime adfectæ parti adhibeatur, si inde auspicatus obtineri velit effectus. Quod si autem admodum magni & profundi adsunt sinus, & sicut in fistulis, canaliculi occulti hinc inde distorti, tum certe res majorem exigit dexteritatem, & optimum solet esse auxilium, ut occultæ & latebrosæ hæ viæ vel discindantur & aperiantur, vel etiam opportunis turundis, amplientur, quarum omnium optima & per diuturnam experientiam probata est, ex oleo & cera assatis facta & compressa. De scirrhis autem & fistularum callositatibus in sequentibus seorsim dicetur.

§. VIII.

Sarcotica an pus moventibus præmittenda?

Remotis igitur obstaculis, quæ sanationem præpediunt, aggredienda est ipsa ulcerum occlusio & curatio, ubi statim se offert quæstio, an statim sarcoticis exsiccare, an prius pus movere conveniat. Quod si vero meam interponere licet sententiam, minime certe pro sanando ulcere protinus topicis siccantibus uti statuo; qua quidem in re inter alia plura exempla confirmat me insignis SANCTORII locus, quem *de indicantium æquilibrio lib. XV. cap. VII.* habet: *vidimus in Hungaria empiricum, qui ob hujus methodi inscitiam miserrime ulceratum hominem tractavit. Hic erat miles ulcere sordidissimo cum phlegmone correptus, empiricus utebatur exsiccantibus. Hic ulcus modo videbatur sanari, at modo sordidius & magis cavum effici, & nunquam poterat ad sanitatem pervenire. Tandem me in consilium vocavit. Novi inflammationem magis valere, quam ulcus & cavitatem, eamque alio modo non tolli quam suppurantibus. Jussi itaque, ut farinæ, lac, & pinguedines applicentur, post quorum usum brevi apparuit album pus, quod erat signum, humores esse concoctos & suppuratos.* Atque utilissima hæc cautio, in quavis ulcerum curatione merito debet attendi, purisque generatio exsiccationi præmitti, si modo caveamus, ut ne unguentis pinguibus id perficiamus, prout rectissime docet HIPPOCRATES *lib. de ulcer.* §. *IV.* qui oleum & quæcunque mollia aut oleosa medicamenta ulceribus applicare negat, nisi jam valde ad sanitatem tendant. Multo magis totum curandi negotium eo tedit, ut in ulceribus, quæ nervosas, tendinosas & membranosas partes occupant, mera balsamica adhibeamus, ex quibus eminent essentia succini, balsamus Peruvianus, sulphuris, oleum hyperici & similia, quæ vel sola, vel melle temperata omnia explent, quæ ad expeditam consolidationem contribuunt. Si vero carnosa loca patiuntur, unguentum ex terebinthina, gummi elemi, myrrha, vitello ovi & melle confectum omne absolvet punctum. Demum, ad incarnationem præstantissimum est balsamum Peruvianum; & si nimia adfuerit humiditas, terra vitrioli dulcis, oculi cancr. vel antimonium diaphoreticum inspersum in exsiccando egregie se gerunt. Neque emplastris carere possumus, ex quibus saturninum, diapompholygos, opodeldoch & stipticum maxime in præsenti negotio debent commendari.

§. IX.

Cataplasmatum usus.

Sunt quoque, præsertim chirurgorum plurimi, qui cataplasmata in sanandis ulceribus multum prodesse contendunt. At vero, quid de horum usu statuendum sit, edocere nos poterit HIPPOCRATES, qui *lib. de ulcer.* ita perite disserit: *quædam ulcera cataplasmata ferre nequeunt, magis autem recentia, quam vetustiora & quæ sunt in articulis*, & in *lib. de medico sect. X.* §. *IV.* hæc habet: *cataplasmate per ambitum ulceris utaris. Nam hic usus cataplasmatis & artificiosus est, & multum prodesse potest. Videtur enim ulcera opitulari vis eorum, quæ circumponuntur. Linteum autem conterendum est, ac emolliendum, quia partibus extra vulnus circumsitis cataplasma prodest.* Quibus divus ille senex videtur innuere, non esse hoc remedii genus proxime parti adfectæ, quam potius ad ambitum ejus adplicandum. Siquidem cataplasmata, ex herbis discutientibus, sale tenui oleoso turgidis & in vino coctis parata magnam obtinent potentiam, humores in vasis vicinis stagnantes corrigendi, & balsamica virtute ad promtiorem motum melioremque temperiem reducendi, sicut vel unice in discutiendis tumoribus licet animadvertere.

§. X.

Scirrhi & cancri curatio interna.

Aggredimur jam morbos difficillimos sanandos, scirrhum atque cancrum, qui ubi semel vires sumserunt, omnem respuentes artem ad lethum ducunt miserrimos ægrotos. In ipsis autem, si internam spectamus opem, omnia prope similiter conveniunt remedia, quæ in generali ulcerum curatione prodesse diximus. Prosunt enim decocta diluentia & sanguinem purificantia, prosunt diaphoretica & leniora laxantia, ut fere sunt potiones, quæ ex folior. sennæ s. stipit. drachma una, rhabarb. electi scrupulis duobus, cremor. tartari drachma una & dimidia, mannæ elect. uncia una & semis, invicem in aquæ commun. unciis octo solutis pro una dosi confici possunt; non exclusis demum bene præparatis mercurialibus, quæ ad lympham viscidam & acrem dissolvendam ac corrigendam posscente necessitate iam laxantibus in forma pilulari, quam sudoriferis possunt admisceri, ita tamen, ut ne corpus fortiter commoveant, sed ut tantum humores spissos & ad coagulum pronos liquefaciant: nam omnia motus augentia hic cane pejus & angue sunt fugienda.

§. XI.

Scirrhi medela externa.

Quod attinet ad usum externorum, quæ in duris & scirrhosis glandularum tumoribus, cancrosum virus in sinu foventibus, ullo modo suppetias ferre, verumque ulcus cancrosum avertere possunt; scire licet, si unquam, certe in hisce carcinomatibus ancipitis esse eventus remedia externa; utpote oleosa, pinguia & emollientia, corrosiva acria, spirituosa volatilia & camphorata, quæ alias in inflammationibus & sphacelationibus arcendis præstantissimi sunt usus, malum plerumque exasperant & citius interficiunt. Ex omnibus vero, quæ innoxia deprehendimus, eminet emplastrum Barbette saponatum, cum camphora & oleo hyoscyami malaxatum, nec non resolvens *Joannis Agricolæ*, quod in *chirurgia ejus parva* descriptam exstat. Quo etiam

perti-

pertinent emplastra & linimenta resolventia temperatiora, ab Hildano commendata, quæ neque ex nimis calidis & acribus, neque ex nimis mucilaginosis & pinguibus conflata medio quasi modo se habent, & ita parantur. Rec. gummi ammon. unciam unam, olei amygd. dulcium, lilior. alb. pingued. gallinæ ana uncias duas, succi cicutæ uncias quatuor, aceti scillitici uncias duas. Misce & digere per diem & noctem, lenissimo igne tractes, ne nimis cito succus & acetum absumantur, & spissum fiat linimentum. Sic etiam tale præscribit emplastrum: Rec. emplastri de mucilag. & meliloto anatica portione uncias duas, gummi ammon. in aceto scillitico soluti unciam unam & dimidiam. M. & si opus est, ceræ adde parum. Nonnulli etiam ad impediendum tumoris incrementum, doloremque & ardorem leniendum mirifice æstimant plumbi laminam, mercurio vivo inunctam & impositam; alii iterum fumos acidos parti scirrhosæ admittendos resolvendi fine commendant, & hujus generis plura. Si ullum vero remedium tuto & cum emolumento potest applicari, est profecto simplex cataplasma mihi in lacte cocti, pluribusque linteaminibus involuti, ut ab omni humiditate liber maneat locus adfectus. Et a domestico hoc remedio, si ter vel quater in die sub cura thermarum Carolinarum fuerit adhibitum, ego in principio tumorum cancrosorum in duabus virginibus mirum vidi effectum, quem antea nec pretiosissima summoque studio excogitata medicamenta præstare potuerant.

§. XII.

Diæta simul ratio habenda.

Singula hactenus dicta provide administrata interdum efficiunt, ut non modo inflammatio, quæ proximus ad cancrum gradus est, satis diu à scirrhis avertatur, morbusque tolerabilis fiat; verum etiam, ut materia stagnans folliculisque glandulosis impacta sæpe in principio per venas resorbeatur, & sic scirrhus vel evanescat, vel in ulcus benignum abeat. Idque eo magis potest obtineri, si diæta conveniens jungatur, quæ in eo potissimum consistit, ut in sex rebus non naturalibus justa servetur temperies; quo fine omnia debent caveri, quæ noxia esse in theoria ulcerum docuimus.

§. XIII.

Cancri aperti cura in. & externa.

Longe vero strictius servari debent duriores diætæ regulæ, quando cancer jam apertus in ulcus mali moris depascens abiit, quoniam præter accuratiorem diætam pauca sunt medicamenta, quæ sufficientem opem præstant; nisi id satagat medicus, ut pro circumstantiarum ratione supra commemorata interna præscribat. Extrinsecus vero, ubi verus multumque protuberans cancer, facta per cutim apertura, instar fungi excrescit, & à parietibus compressus ichorem fundit tenuissimum summeque rodentem, non sine fructu insperguntur antimonium diaphoreticum, cerussa antimonii, crocus martis aperitivus, & pulvis ranarum exsiccatarum, superposito emplastro diapompholygos cum saturninis, vel emplastro Barbette cum camphora & hyoscyami oleo subacto, quæ partim ichorem imbibendo exsiccant, partim scirrhosam materiam resolvunt, putredinemque arcent. Ad dolores, qui per intervalla gravissime sæviunt, leniendos, externe in locis quæ admittunt, cum insigni levamine applicatur aqua solani cum albumine ovi & sacchari saturni pauxillo conquassata, extracto simul croci, papaverisque rhœados addito. Quod si vero, ut sæpe fit, ramus vasis sanguiferi apertus largam sanguinis copiam stillat, nimiumque fluxum cohibentia exposcit, tum fortiter adstringentia hic locum minime inveniunt, sed præstat spiritum vini rectificatum adhibere, vel terram vitrioli edulcoratam, quæ ex spiritus vitrioli destillatione remanet, cum ovi albumine miscere & adponere, vel etiam sanguinem draconis, cum albumine ovi mixtum, itemque pulverem radicis consolidæ major. sauciatis vasis admovere.

§. XIV.

Exstirpatio an & quando admittenda?

Nunc peculiaris excutienda est quæstio, an scirrhus & cancer exscindi possint? Nos in ferendo judicio ita sentimus, quod omnino talis exstirpatio in certis casibus admitti debeat, quia non modo gravissimi rerum chirurgico-medicarum auctores eandem aliquoties feliciter peractam commemorant, verum etiam ex verissimo CELSI effato remedium anceps experiri præstet, quam nullum. Si quis vero scirrhum & cancrum eradicare cogitet, cogitare simul debet, an nullo alio medicamento possit mitigari, aut curari, & annon æger in pejorem statum conjiceretur, si malum exstirpandum præberet, quam si retineret. Deinde magnitudo & duratio horum adfectuum debet attendi. Parvus enim & incipiens scirrhus vel cancer operationem admittunt, magni autem & vetusti recusant. Neque minus locus debet examinari, in quibus scirrhosa labes residet. Sunt enim loca, ut præsertim inguina, uterus, nares internæ, fauces, parotides &c. quæ exstirpationem plane denegant ob arterias, venas & nervorum surculos circumsitos, sive suppositos; unde facile hæmorrhagia suscitatur lethalis. Tum quoque vires ægri decet explorare, an tali operationi sustinendæ sint suppares, & qualis interna humorum sit constitutio. Hæc enim si cacochymica est, nihil juvabit exstirpatio, quia in alia parte malum facile repullulat; sicut ego scirrhum in una mamma abscissum, postea in altera mamma & glandulis axillaribus renatum vidi. Idem valet, si scirrhus & cancer duas partes, licet inæquali magnitudine, simul occupat. Tum quippe in uno loco excisus, in altero incrementum sumit. Imo denique multum refert scire, an mobilis adhuc & liber sit scirrhus & cancer, quod cognoscitur, si digitis pressus in omnem partem potest moveri, & si cutis manu arrepta potest elevari. Quæ ubi aliter se habent, indicio est, quod jam cum aliis vasis & membranis callosis in unam coiverit massam, ideoque minime debet attingi, maxime cum ignoremus, annon magna vasa per ejus corpus divaricentur, quæ dissecta sanguinem ad mortem usque fundant.

§. XV.

Exstirpationis modi.

Varii autem hactenus innotuerunt exstirpandi modi, quorum omnium optimus videtur, qui ferro peragitur, dum scirrhus v. g. in mammis manu, vel instrumento quodam prehensus, & à corpore abstractus una sectione totus abscinditur; vel si facta transversali in crucis formam incisione ex integumentis, in quibus libere hæret, eximitur, & a membrana adiposa, cui interdum in inferiore sui parte adhærescit, separatur; quod facile fit, quando hæc nondum vitiosa est. Alii, in magno scirrho e. g. mammarum eradicando infra scirrhum furcam, vel magnas acus filis

instructas transfigunt, & tum mammam infra elevationem cultro absumunt; alii iterum, facta cruciformi in integumentis sectione, scirrhum per fila ceracea, cum duabus acubus ipsi transversim inducta elevant eo fine, ut hac tractione panniculus adiposus eo melius citiusque separetur. Reliquæ operandi methodi, quæ per partis scirrhosæ compressionem, per ligaturam, per corrosiva & ignem absolvuntur, raro inveniunt locum, nisi in minoribus scirrhis & cancris, quales e. g. in labiis oriuntur. Ita enim ab ustione & corrosivis mox eschara emergit, quæ vim Ignis vel corrosivi ulterius adhibendi in magno scirrho minuit; dein scirrhus & cancer admodum raro tam angusto prominens collo, ut ligatura possint constringi & sensim removeri: in compressione autem metus est, ne adjacentes sanæ partes simul emoriantur.

§. XVI.

Scirrhi & cancri uteri tractatio.

Maligni uteri scirrhi & cancri magis possunt præcaveri, quam curari. Prosunt autem in principio, ante quam malum vires receperit, ex consilio MAIERNE balnea aquæ dulcis cum herbis emollientibus parata & semel de die adhibita. Tum nos cum eodem auctore commendamus venarum hæmorrhoidalium in fœminis apertionem, si mensium fluxus restitui nequit, ad quem alias reparandum, præter leniora interna tali in casu usitata proficiunt pessi uterini, qui apparari possunt, si pulveres artemisiæ, gentianæ rubræ, aristolochiæ, myrrhæ, sabinæ & hellebori nigri tenui sacculo inclusi & vino malvatico humectari utero admoventur. Quo etiam referri merentur fumi, ex lixivio scoriarum antimonii in uterum excepti: quibus remediis omnibus egregia inest facultas obstructa vascula reserandi, humores tenaces minimisque tubulis inhærentes dissolvendi, ipsaque venarum oscula aperiendi, ut sanguis menstruus, vel fluor albus, quorum suppressio plerumque causam præbuit, rursus suum sortiatur exitum. In ipsa ulcerosa uteri labe, quam ex saniosæ pariter ac fœtidissimæ materiæ profluxione cognoscere licet, non tantum pudenda a rosione sunt defendenda, & à tumore, qui plerumque jungitur, liberanda per emplastrum Barbette cum flor. sulphuris vigoratum, verum etiam cum fructu suscipiuntur injectiones liquorum balsamico consolidantium hujus compositionis: Rec. aquæ d'arquebusade uncias quatuor, essent. succini, myrrhæ, balsami de copaiva, gummi elemi ana drachmas duas, mellis rosati unciam M. D.

§. XVII.

Carolinarum usus in tali casu.

Præter hæc vero, circa hanc curam probe debet attendi, quod non melior salus, quam ex thermis Carolinis in tempore potatis possit obtineri. Etenim hæ aquæ, prout innumeris constat observationibus, in uteri vitiis, à quacunque fere causa obortis divinam plane opem exserunt, dum obstructiones removendo, liberiorem sanguinis & humorum circuitum, sicut per universum corpus, ita etiam per vasculosum uteri viscus efficiunt, adeoque in impuris sordibus per omnis generis emunctoria eliminandis excellenter se gerunt. Et licet solæ non semper sufficiant, nec totum curationis opus absolvant, scire tamen licet, quod ad reliquam curationem felicius peragendam commodam sternant viam; nisi jam morbi vis ita invaluerit, ut omnem hominum medelam penitus spernat.

§. XVIII.

Tumores glandularum benigni quomodo generentur.

Coronidis loco de reliquis glandularum tumoribus & ulceribus pauca addere placet. Probe enim sciendum est, non omnes glandularum glandulosarumque partium tumores in ulcerationem abeuntes statim pro cancrosis habendos esse, sed ab iisdem in eo maxime differre, quod laudabile album, coctumque pus fundant, dolorem mitiorem minusque pungitivum habeant, neque venas circa tumorem varicosas gerant & curationem admittant. Minime tamen negari potest, quod hi tumores inter se ipsi discrepent, & plus minus benigni vel maligni æstimandi sint. Ita malignis acutis accenseri debent pestilentiales, malignis chronicis bubones, ex gonorrhoea quocunque modo suppressa, vel ex impuro coitu suborti: alii enim a prohibita transpiratione, vel dolore colico excitati inguinum tumores melioris semper indolis esse solent. Sæpe ejusmodi glandularum subaxillarium, parotidum, maxillarium & inguinalium tumores morbis præsertim acutis superveniunt, & vel cum febris symptomatumque decremento critici salutares, vel cum augmento symptomatum juncti, symptomatici esse solent: sæpe etiam sine omni febre, licet non sine febrilibus commotionibus sua sponte exsurgunt. Id quod sæpissime fieri deprehendimus in corporibus impuris cacochymicis, sive seroso-scorbuticis, si consuetæ & criticæ excretiones per menses, hæmorrhoides, sudores largiores, coryzam & rheumatismos deficiunt, item in iis, quibus ex utroque sexu erysipelas fœdaque scabies ad habitum corporis propelli desinit. Similes tumores, præsertim in parotidibus experiuntur infantes, pueri & adolescentes, succulentiores, qui coryza, vel narium hæmorrhagiis non amplius tentantur, & qui a primis annis longo tempore tinea capitis vexati fuere.

§. XIX.

Quomodo tractandi.

In curatione rite peragenda aut discussio, aut si hæc obtineri nequit, suppuratio est promovenda. Atque ideo interne conveniunt decocta sanguinem purificantia sudorifera, interpositis laxantibus cum mercurio dulci vigoratis; externe vero discutiendi fine sub ipsa sudoris exspectatione applicare expedit cataplasmata, quæ optime fiunt, ex radice sigill. salom. farina fabarum, herbis chærefol. petroselini, flor. sambuci, semine cymini, baccis lauri, juniperi, croco &c. in vino coctis. Neque usu suo caret, præmissis emollientibus & antispasmodicis, qualia sunt emplastrum de meliloto cum spermate ceti, croco, oleo hyoscyami & camphora subactum, postea demum cataplasmata discutientia adhibere, quia sic stagnans humor tenuior & mobilior factus dein per poros melius vel transpirare, vel per vasa potest refluere. Quod si vero non amplius discussionis locus est, sed propter auctam magnitudinem, dolorem, & majorem humorum affluxum, natura suppurationem molitur, hæc non melius poterit promoveri, quam per emplastrum diachylon simplex, vel cum gummatibus, vel rectius adhuc & citius per cataplasma, ex cepis sub cineribus coctis, radice lil. alb. ficubus, farina fabarum, melle, croco, vitello ovor. invicem mixtis conflatum. Quando maturus est abscessus, cito aperiatur, ne materia acris purulenta ad interiora conversa vix sanabile ulcus producat. Facta apertura purificatio ulceris & consolidatio optime perfi-

perficitur balsamo vulnerario, quod ex aloe hepatica, succino, myrrha, gummi elemi, floribus rosarum, balsamo Peruviano & de copaiva, melle, cum spiritu vini extractis, & cum oleo hyperici vetusto, paucisque guttis balsami sulphuris antimoniati, vel terebinthinati remixtis parari potest; vel etiam balsamus Arcæi, item oleum vitellorum ovorum & hyperici vetustum, in quibus myrrha soluta, vel cui terebinthina & liquidambra admixta sunt, in tali casu adhiberi possunt, superposito semper emplastro Barbette emolliente.

§. XX.

Quid profit, si curationi resistunt.

Sæpe accidit, ut propter magnam duritiem & materiæ immobilitatem tumor ad suppurationem pervenire nequeat; tum vero videndum, ne cancrosæ indolis fiat, ut maxime metuendum est in parotidibus & glandulis colli, si in cacochymicis, scorbuticis & ætate provectioribus oriuntur. Optime autem averti potest periculum, si præter remedia interna depurantia, extrinsecus emplastra ex gummis, ut est emplastrum manus Dei, vel emolliens quoddam cum oleo cornu cervi, vel tartari foetido malaxatum, item emplastrum Agricolæ ex cepis, imponuntur. Quod de parotidibus valet, valet etiam de reliquis glandularum tumoribus, si in imo delitescentes magis ad interiora vergunt, & si valde duri, renitentes & dolorifici sunt. Hi enim omnes difficilius discutiuntur & suppurantur, quam qui molliores sunt, & non adeo dolent, ut in sanguineis, sanguineo-phlegmaticis & ætate junioribus.

§. XXI.

Tumores testium quomodo curandi?

Nec denique omitti debent molesti testium tumores. Licet autem testes glandulis accenseri non possint, nihilo tamen minus, quia in eo cum glandularum fabrica conveniunt, ut ex innumeris fere capillaribus vasculis invicem convolutis contexti sint, pariter ac ipsæ glandulæ duris & scirrhosis tumoribus sunt obnoxii. Conferunt autem externe fotus ex lacte cum floribus sambuci & chamomillæ cocto affectæ parti crebrius admissi, nec non emplastra emollientia, cum floribus sulphuris, ipsoque balsamo sulphuris & mercurio præcipitato albo remixta, quæ cum internis diluentibus & purgantibus combinata eximiam resolvendi, incidendi & discutiendi præstant energiam. Plura ad hanc rem pertinentia reperire licet in capite de lue venerea.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautela circa interna in ulceribus.

Ulcera, quæ à causa præsertim interna originem & sustentationem recipiunt, curationem raro admittunt, nisi hæc convenientibus internis adjuvetur. Peccant in hoc maxime chirurgorum plurimi, qui nimis audaces utplurimum sine medico soli perarduum curationis opus aggrediuntur, & posthabitis internis sanguinem purificantibus remediis secant, urunt, ungunt, & quævis alia tentant: qua ratione non modo nihil prosunt morbumque diutius protrahunt, sed ægros quoque in majorem sæpe perniciem conjiciunt. Quod vero sicut malitiosum proboque viro indignum est; ita ego, ne quis solis externis fidens interna negligat, etiam atque etiam moneo.

§. II.

... circa consolidationem.

Ulcera cujuscunque generis in subjectis impuris minime cito debent exsiccari: his enim sæpe sanitati sunt, & non secus ac fonticuli corpus a mille aliis malis immune præstant. Qua quidem in re audiendus est SEVERINUS, *de noviss. observatis abscessibus capite XXX.* ita disserens; *singulare genus est eorum ulcerum, quæ consilio naturæ providentis parantur, quæ quoniam in nostram salutem excitata sunt, facinus esset, ipsa aut amoliri aut temere cohibere. Tametsi etiam haud criticum est illud opus; nihilo minus quia cum profectu animalis fit, amplectendum est beneficium.* Si quis vero temerario ausu consolidationem instituit, morbos sæpe pejores eosque insanabiles accersit; unde ego post talia ulcera intempestive occlusa pleuritidem, asthma, cæcitatem, vertiginem, mentis alienationem aliaque plura mala vidi subnata. Et hinc etiam est, quod inter pessimas notas & instantis mortis præsagia referri soleat, si ulcus, quod antea fluxit, siccum & vel lividum vel pallidum evadit. Hoc enim si fit, designat vim naturæ nimis depressam; qua pereunte motus & influxus sanguinis membra a corde remota deserit; unde hæc coarctantur, horrent, frigent & arida fiunt; adeoque etiam ulcera manare desinunt.

§. III.

Quid ante exstirpationem faciendum?

Si à signis supra recensitis scirrhi indicatur exstirpatio, corpus antea bene est præparandum commodo victu debitisque medicamentis, quia corpore non repurgato, facillime sanguis impurus in alio loco scirrhosam labem resuscitat. Animus quoque ægroti spe boni eventus est lactandus & prudenter firmandus ad operationem fortiter sustinendam. Quo autem vires refocillentur, porrigere decet analeptica, quæ inter eminet vinum bonæ notæ Rhenanum, cum cancrorum lapidibus & theriaca remixtum.

§. IV.

Quid post eandem?

In ipsa operatione omne morbosum est eradicandum; alioquin si quam minimum relinquatur, malum recrudescit, & ex scirrho dein cancer fit. Si quid vero præter culpam chirurgi operantis remanserit, ad radicitus exstirpandam labem pulverem mercurii præcipitati adhibere expedit, cavendo tantum, ne salivatio excitetur. Tum quoque post exstirpationem per sat longum temporis spatium interna sanguinem depurantia & reliquum seminium corrigentia cum accuratiori vivendi ratione sunt continuanda, ne pus, quod tum generatur, per venas sanguinem ingrediatur, aut si quid forte ingressum sit, denuo eluatur. Quod vero ut eo melius fiat, cavendum simul est, ne per remedia fortiter suppurantia nimia fiat puris generatio. Ceterum consolidatio, sicut in aliis ulcere fiat.

§. V.

Et si febris lenta, vel lipothymia accedunt.

In cancro patente & exulcerato si febris lenta accedit & hectica, commendari merentur ad nimium calorem refrænandum, emulsiones temperantes, lac asininum & juscula nutritiva medicamentosa, nec non gelatinæ oilium, ex rasura cornu cervi & eboris cum succo citri & vino Mosellano confectæ. Denique, si crebriora animi deliquia mortis periculum indicant, potiones analepticæ ex aquis destillatis paratæ, & modicus vini haustus cum externis refocillan-

refocillantibus languentes spiritus paullummodo suscitant.

§. VI.

Cautio circa anodyna.

Interne, si dolor cancri excessivus est, & ægri opem nimis urgent, ad hunc placandum admitti possunt leniora anodyna. Sic ego in acerbissimo uteri cancrosi dolore mitigandn, summam anodynorum ad tempus vidi efficaciam, atque inprimis potiones, ex aquis papaveris rhoeados, flor. pœon. lilior. convall. syrupo papav. alb. & paucis guttis essentiæ anodynæ præsens attulisse levamen. Qua quidem in re me confirmat experientia Riverii, qui *in praxi lib. XV.* hæc habet: *vidimus*, inquit, *mulierem cancrosa mamma laborantem, quæ singulis noctibus per quatuor menses laudani opiati grana duo vel tria innoxie & cum maximo solatio sumsit.*

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Tumor sanguineus apertus & feliciter consolidatus.

Vir generosus septuagenario major, robustæ & obesæ constitutionis, non nisi semel in anno venæ sectionem admittens, nocte aliquando in tenebris urinæ reddendæ gratia assurgens in humum prosternitur conclavis, gypsea lapide strati; unde ingenti perculsus terrore non multo post de gravi cruris dextri circa genu dolore conqueritur. Intra biduum subsequebatur tumor, qui paucorum dierum intervallo ita increscebat, ut capitis humani magnitudinem æquaret. Vocabantur auxilii ferendi causa chirurgus & medicus, qui conspectum tumorem, doloris expertem paucaque rubedine cinctum extrinsecus tractabant emplastro de sapone camphorato, desuper imposito cataplasmate, ex herbis rutæ, scordii, cardui benedicti, floribus sambuci, chamomillæ, baccis lauri, juniperi, &c. in vino coctis, & cum spiritu salis armoniaci remixtis. Interne tinctura offerebatur bezoardica camphorata & pulvis lapidum cancrorum cum vino, sed nihil inde æger sentiebat levaminis; ut potius, aucta tumoris magnitudine, totius corporis lassitudinem experiretur. Ego itaque cum re probe pensitata, cutim inter & musculos materiam extravasatam judicabam, tumorem scalpello aperiendum præcipiebam; unde purus sanguis effluebat ad libras fere duas, subsequente sero purulento sanguine tincto. Tumor detumescens facta cum filo ceraceo (*einen Wachs-Stock*) exploratione, amplitudinem cavitatemque sat magnam nactus videbatur: quare conficiendum curavi liquorem traumaticum, ex myrrha, aloë rosata, gummi elemi, tacamahaca, floribus rosarum, hyperici, millefolii & balsamo Peruviano cum spiritu vini rectificato digestis, & in essentiam redactis vulnerariam, quæ cum melle rosato remixta, ad uncias fere duas quotidie siphonis ope injiciebatur, superpositis emplastro & cataplasmate jam laudatis. Internam ferebamus opem elixirio nostro balsamico pulveribusque bezoardicis; & ad vires reficiendas, quæ cum appetentia ciborum, intercurrente sudore frigido & anxio, valde labascebant, modicus subinde haustus vini optimi Hungarici permittebatur. Vinculis postea laxatis, loco sanguinis indies magis magisque pus effluebat optimi coloris & consistentiæ, & intra quinque septimanas æger consolidato ulcere exoptatæ reddebatur sanitati.

Observatio II.

Tumor sanguineus apertus lethalis.

Non possum, quin observationem subjungam aliam, præcedenti non nisi eventu dissimilem, quæ ita se habet. Vir sexaginta annorum podagricus, vitæque sedentariæ & anxiis semper curis addictus in dextro brachio tumore corripiebatur, duro, dolorifico, lividumque colorem referente, qui frustra adhibitis varii generis externis, mutata sede, ad dextri lateris pectus circa mamillam proserpebat, exigua tantum duritie livescente in brachio relicta. Jungebantur brevi post virium & appetitus defectio, pedes tumidi & tussis cum spirandi difficultate vehementissima. Accersitus medicus atque chirurgus apertionem tumoris confidenter suadebant, quam ego ægro, cum & meum flagitaret consilium, serio dissuadebam, quoniam perscrutata ipsius constitutione morbique indole, non purulentam inibi materiam, sed potius humorem valde rodentem putridum contineri prævidebam, & externi aeris admissione internam putredinem adauctum iri augurabar. Atque eventus respondit præsagio. Medicus enim, amicum respuens consilium, me absente tumorem sat magna incisione ipse aperuit; unde loco exspectati puris, sanguis valde dilutus cum acri ichore mixtus ultra mensuram effluxit. Injecta quidem essentia myrrhæ aquosa, quæ etiam interne adsumebatur, sed altero die rursus similis promanavit materia, donec tertio die tanta successit hæmorrhagia, quæ nullo sisti auxilio poterat, sed sanguinem cum vita exhauriebat. Tumore aperto cavitas sat ampla reperiebatur sphacelo corrupta: in thorace & abdominis cavitate serum conspiciebatur collectum, & pulmo in latere sinistro putrida ac purulenta materia totus consumtus.

Epicrisis utriusque casus.

Varii generis tumores in corpore oboriuntur, quorum naturam & tractandi modum & medicus & chirurgus probe debet callere periteque distinguere. Nostri quos adduximus, dicendi sunt sanguinei, qui a stagnante sanguine enati largam hujus copiam per sectionem fundere solent. Atque in eo discerni debent ab abscessibus vel apostematibus, quæ ex præcedente inflammatione oborta pus intus fovent, ideoque minus alunt periculi. Merito autem ejusmodi tumores distingui debent in benignos & malignos. Benigni sunt, qui, sicut in priori casu observavimus, in subjectis sanis a contusione, vel alia quacunque externa causa prægressa, intra breve tempus subnascuntur, ne ullis quidem internæ inflammationis notis præcedentibus. Atque hi maxime eveniunt in sanguineis, quorum minima vasa sanguine repleta turgent, quæ vi externa dirupta brevi tempore effuso sanguine in musculorum & tunicarum interstitiis ingentem formare tumorem possunt. Nisi tum extravasato sanguini per incisionem pateat exitus, non modo hic longiori stasi corruptus & acrior factus partis læsæ consolidationem impedit, verum etiam a putrido humore per vasa resorpto, corporis viriumque debilitas & lentus hecticus calor subsequuntur. Neque in sano homine, cujus humores blanda gaudent temperie, pertimescenda est apertio, sed speranda inde potius melior salus & exoptata consolidatio; idque eo magis, si in cavitatem balsamici inji-

ciuntur

ciuntur liquores, qui non modo putredinem arcent vasculaque aperta occludunt, sed & consolidationis negotium eximie promovent. Alia vero tumorum malignorum est ratio, qui non tam in corpore puro & sano, sed in impuro, cacochymico & scorbutico, per varias antea ægritudines debilitato emergunt, neque externam læsionem, sed potius internam humorum depravationem pro causa agnoscunt, qui extravasati summamque acredinem adepti vasa & substantiam fibrarum erodunt. Accedit, quod maligni hi tumores non in instanti, sed sensim paulatimque producantur, sicut in posteriori casu animadvertere licet, ubi tumor per plures menses substitit, ante quam humore ad pectus translato mamillam occupavit, id quod utique internam substantiæ carneæ erosionem per totum brachii tractum ostendit, qui etiam corrosus, facta sectione inventus est. Enim vero, negari minime potest, quod omnes hi tumores lethales habendi sint certoque certius mortem inferant, quæ tamen eo citius accedit, si apertio acceleratur. Namque admisso aëre atmosphærico vel humorum putredo partiumque adjacentium sphacelatio promovetur, vel hæmorrhagia excitatur incompescibilis, quæ vires cum vita brevissime adimit. Quod vero si metuendum est, nulla in re magis reperire licet auxilium, quam in injectione liquoris balsamici non aquei, sed spirituosi, quo non modo sauciata vasa constringuntur, sed ulterior quoque putredinis progressus & sphacelatio ad tempus avertitur.

Observatio III.

Ulcus pessimum in collo.

Vir generosus sexagenario proximus, habitu corporis pingui & spongioso præditus, jam per decennium viduus, lautæ semper & vinosæ diætæ indulsit, nullaque fontica valetudinis incommoda, præter catarrhales defluxiones expertus est, maxime cum bis in anno circa æquinoctia venam secandam præbuerit, fontemque soterium Pyrmontanum per aliquot annos potaverit. At vero cum officii, cui admoveretur ratio posceret, ut sub vere maxime & autumno, tempestate frigido-humida & nebulosa in sylvis circa aquarum stagna commoraretur, & insuper quoque venæ sectionis strictiorisque diætæ impatiens ad genium suum inordinate viveret, accidit proh! dolor superiori anno mense Novembris, ut circa tempora supra aurem dextri lateris tumore afficeretur inflammatorio & ulceroso instar ciceris, quem dicunt furunculum, *einen Schwären*. Leve videbatur malum & vix medela dignum, sed brevi post, cum noster in convivio se cibo & potu nimium repleverat, aerisque vespertini injuriis exposuerat, tumor iste cum dolore valde increscebat, qui ante maturitatem à chirurgo apertus, ichorem fundebat sanguineum, labia recipiens subtumida & fere crustosa. Fugit me, quam sibi in medendo viam medicus æque ac chirurgus tum temporis elegerint; postea vero, cum ego consilii ferendi causa advocarer, hæc erat rerum facies: tumor ille dolorificus denuo valde auctus, jam glandulas occupabat parotides, quare ex meo consilio emplastrum imponebatur diachylon, item Barbette cum camphora oleoque hyoscyami subactum. Ex aure dextra materia promanabat saniosa, & maxillam tumore compressam æger nec poterat movere, nec solidi quicquam deglutire. Exacto triduo post aures ingens fiebat abscessus, qui denuo quidem aperiebatur; sed nihilo minus materia purulenta ad colli glandulas descendens, ibi novum formabat tumorem, qui recusata incisione sponte disruptus in ulcus abibat vere cancrosum, tamque profundum, ut ibi decurrentes nervi, arteriæ & venæ, imo denique œsophagus & aspera arteria, absumta sensim pinguedine, denudata conspicerentur. Dabantur in principio ad alvum, quæ clausa erat, ducendam, impetumque humorum à capite divertendum leniora laxantia, medicamenta sanguinem purificantia, & juscula herbarum antiscorbuticarum medicamentosa; extrinsecus vero liquores balsamici siphonis ope infundebantur. Sed omnia hæc ac singula imminentem sanguinis corruptionem avertere vix poterant, ut potius invalescente calore, siti & inquietudine, hinc & inde in toto corporis ambitu ulcuscula prodirent sublivida, ipsorumque digitorum extremitates inflammatione prehenderentur. Tandem sub insigni virium decremento, crebriores accedebant lipothymiæ, & imminens moriendi necessitas nono die omnium miseriarum exoptatum afferebat finem.

Epicrisis.

Varia in præfata morbi historia occurrunt momenta, quæ singularem merentur considerationem.

1) Si tot tantorumque in nostro ægroto malorum scrutamur originem, nullam certe aliam invenire licebit, præter scorbuticam sanguinis & humorum dyscrasiam, quam sibi procul dubio lauta & inordinata vivendi ratione, aeris frigido-humidi usura, & omissa consueta sanguinis missione contraxit. Tali enim ratione sanguis in viro, ætate jam multum provecto non solum copia & spissitudine increvit, verum etiam, cohibita transpiratione facile pravam induit diathesin, quæ deinde variis tumoribus & exulcerationibus ansam præbuit facillimam.

2) Merito reprehendenda videtur chirurgi in aperiendo primo tumore festinatio, qua proh! dolor factum est, ut ichor tenuis acrior & magis nocivus redditus vicinas partes arroserit similique labe infecerit. Id quod in subjecto senili, ac impuro in partibus multa pinguedine obsitis, ut collum est, eo citius potuit obtingere. Namque digna notatu observatio est, quod corruptio in pinguedine oborta, & à sanguine inibi stagnante illata celerrimo serpat progressu, vixque ulla possit ratione cohiberi: quare non mirum esse debet, cur etiam in præsenti ægroto subnata in pinguibus locis corruptio mox tantas sumserit vires, ut consumtis partibus suppositis, arteriæ, venæ & nervi in conspectum prodierint.

3) Notabilis est ulcusculorum in variis locis proventus, digitorumque inflammatio, quæ summam sanguinis corruptionem indicat luculentissime. Augmentum vero ipsa recepit a materia purulenta in sanguinem delata, quæ hunc tetra putrilagine inquinavit, & in motum conjecit putredinosum; unde febris, inflammatio, lipothymiæ & vitæ clausula mors.

Observatio IV.

Tumor cancrosus post puerperium.

Fœmina generosa, octo supra trigesimum annos nata, temperamenti phlegmatici, & integra semper valetudine gavisa, ante septem

 circiter

circiter annos in puerperio à nimio lochiorum fluxu varia experta fuit symptomata, maximeque hemicraniam dextri lateris, passiones hystericas, cordis palpitationes, & rheumaticas faciei artuumque defluxiones per tres fere annos ab eo tempore perferre debuit. Consuluit itaque harum pertæsa molestiarum medicastrum, qui salivationem suasit mercurialem eo effectu, ut admodum vehemens frigoris sensus, quem ne calidissimum quidem conclavis vel lecti regimen mitigare poterat, remaneret, atque molestæ artuum defluxiones, cum tumore & exulceratione junctæ ægram miserrime discruciarent. Adhibita lignorum decocta cum inedia parum tulerunt levaminis, ut potius dein in media mammæ sinistræ regione supra papillam durus accesserit tumor, qui spreta externorum ope brevi ita increvit, ut ovum anserinum magnitudine æmularetur, & innumeris venarum ramificationibus cæruleis cinctus dolores pungitivos & prope lancinantes, præsertim ab applicato emplastro de cicuta inferret. Ceterum, ægra nondum lecto affixa bene appetit, & quantum per dolores licet, animi est hilaris; præservandi autem scopo meum postulavit auxilium.

Epicrisis cum consilio.

Affectus, quo præsens laborat fœmina, tumor est cancrosus, qui non modo ex colore livido & lapidea duritie partis glandulosæ, verum etiam ex doloribus pungitivis sat clare cognoscitur. Prima hujus mali origo deducenda videtur a puerperio, ex quo plurimæ mulieres resurgunt morbosæ, si vel saluberrimæ diætæ præcepta quoad victum, regimen & animi affectus minus rite fuerunt servata, vel si lochiorum fluxus quocunque modo peccaverit. Potissimum vero in præsenti casu largissima sanguinis in partu profusio accusari debet, qua corpus debilitatum postea loco sanguinis boni ac laudabilis multas serosas & excrementitias collegit cruditates, quæ minus recte à massa sanguinis segregatæ variis subinde molestiis, & speciatim quidem rheumaticis faciei & artuum defluxionibus, glandularumque tumoribus ansam dederunt. Jam quidem hoc fine utilissima sunt lignorum decocta cum inedia, omniumque remediorum vim longissime superat tempestivus thermarum Carolinarum usus. Si quis vero in tali cacochymico corporis statu salivæ profluvium mercurialibus temere molitur, plus semper nocet, quam prodest. Etenim, cum validiora hæc medicamenta spastica partium nervosarum & glandulosarum strictura agant, fieri aliter non potest, quin spasmi, si jam in corpore sensibili & debilitato adsunt, mirum in modum augeantur: unde non modo præsentes vasculorum minimorum obstructiones confirmantur, verum etiam occlusis in cute vasculis frigoris sensus inducitur, & à cohibito transpirationis negotio majores in corpore impuritates accumulantur. Res autem quo clariorem accipiat lucem, probe meretur attendi, quod salivatio plerumque frigus partium extremarum junctum habeat, quod eo quidem fine fieri arbitror, ut per inferiorum partium stricturam lympha & saliva majori nisu ad superiora, maximeque ad glandulosam faucium compagem delata eo melius excernatur. Sæpe vero peracta etiam salivatione, si hæc vel nimia, vel intempestive adhibita fuerit, externæ partes molestu tentantur frigore, quod nisi mitigatur & ad justam redigitur temperiem, multa succedunt incommoda, quæ in præsenti etiam casu metuenda sunt, ubi durante frigore ad adfectam mammam major humorum fiet affluxus. Ego itaque in consilio ferendo primo omnium suasor & auctor fui, ut alvo, quæ sæpe similiter clausa erat, subducta extrinsecus diligentes adhibeantur frictiones, & ægra per intervalla in balneum aquæ dulcis descendat, ut sanguinis in externas partes influxus revocetur. Deinde, commendavi curam cum fonte Egrano tepido instituendam, & servandam præcepi accuratiorem diætam, vitando salsa, acria, dura & motus augentia, substituto in potus locum decocto purificante. Extrinsecus tumori duro imponendum suasi emplastrum Barbette saponatum & probe camphoratum cum hyoscyami oleo malaxatum, superposito cataplasmate ex semine milii cocto; unde abscessus benignus fiebat, qui secundum artem tractabatur.

OBSERVATIO V.

Fœmina generosa quadragenaria, temperamento cholerico sanguineo prædita, semel tantum felici partu filiam exclusit sanam & vegetam, cui ipsa mammas per annum præbuit. Ablactato infante in sinistra mamma tuberculum retinuit parvum, & avellanæ magnitudinem vix accedens, quod doloris expers per quinquennium sine molestia tulit; donec ante aliquot menses post perpessum tristitiæ affectum tumor sensim increscens per intervalla dolore adficiebatur pungente, majusque præsagiebat periculum. Chirurgus accersebatur artis probe peritus, qui tumorem durum, scabrum, & duobus in margine tuberculis cinctum extrinsecus spiritu vini camphorato & crocato, aliquoties in die applicato tractabat. Interne à medico infusum præscribebatur vinosum laxandi virtute pollens, & vespertino tempore pulveres absorbentes nitrosi offerebantur: neque decocta instar Theæ potanda, neque pilulæ leniores balsamicæ ad mensium fluxum, qui adhuc integer erat, in ordine conservandum omittebantur. Tantum vero aberat, ut vel minimum tumor ille scirrhosus magnitudine decresceret; ut potius cum tuberculis novissime obortis in unum corpus coalescens instar manus latus & longus appareret, colorem ex bruno rubicundum punctisque albidis interstinctum referret, & doloribus pungitivis per intervalla redeuntibus magnas crearet molestias. Quare ego in consilium adhibitus ægram ab omnibus tam corporis quam animi commotionibus abstinere, cibos acidos, salsos, duros & multis conditos aromatibus evitare, bis in hebdomade ad alvum laxandam pulverem rhabarbarinum sumere, & in potus locum decoctum ex rad. chin. scorzoner. & rasura ligni sassafras ana unciis tribus, rasur. ligni santali rubri & citrini ana uncia una & dimidia confectum substituere jussi. Quo vero universa sanguinis & humorum massa eo melius diluta ab impuritatibus liberaretur, serum lactis caprini cum cremore tartari paratum, succisque herbarum antiscorbuticarum cochleariæ, beccabungæ & nasturtii aquatici expressis remixtum per mensem & ultra primo mane haurire, & ventriculum juvandi gratia elixirium meum temperate balsamicum inter epulas ad octoginta guttas capiendum commendavi. Externe tumori scirrhoso, qui in perpetuo tepore conservari debebat, impo-

Cancer exulceratus.

imponendum suasi emplastrum emolliens camphoratum, superposito semine milii ex lacte cocto, duplicatisque linteis involuto, ne humiditas ad partem adfectam pertingens noxam inferret. His ita per tempus observatis mitiora videbantur omnia. At vero, brevi post in infima tumoris extremitate exiguus locus cuticula denudatus paucam plorare humiditatem videbatur, & circa instans mensium tempus prægressis phlogosibus, pectoris angustiis, partiumque internarum refrigerationibus, in ipso tumore vas aperiebatur sanguineum; unde sanguinis circiter octo profluebant unciæ, ante quam spiritu vini rectificato sisti poterat. Quæ cum animadverterem, suasor eram, ut alvus clysteribus crebro subduceretur, ad sanguinis ebullitionem sedandam pulveris temperantis, ex osse sepiæ, conchis præp. succino præp. & nitro confecti drachma circiter dimidia cum paucis liquoris anodyni guttulis ex aqua, vel emulsione temperante interdum sumeretur; circa mensium vero periodum pilulæ ad methodum BECCHERI confectæ una cum pulveribus temperantibus exhiberentur. Singula hæc tamen prohibere vix poterant, quin scirrhosa hæc excrescentia in ea parte, ubi humidum stillabat, in veram abiret putredinem, verumque ulcus cancrosum formaret; quod labiis valde tumidis ac duris præditum, brevi tempore magnam acquirebat cavitatem, magnamque materiæ ichorosæ, odore teterrimæ fundebat copiam. His accedebat, quod per periodos fat larga recurreret hæmorrhagia, quæ multum semper sanguinis exhauriens non inane minabatur periculum; maxime cum virium robur cum ciborum adpetentia magis & magis decresceret, & ambo pedes tumore obsiderentur œdematoso. His ita constitutis ego denuo consultus ad avertendum, quantum licebat, putredinis progressum, externe oleum myrrhæ per deliquium applicandum, & alternis diebus antimonium diaphoreticum ulceri inspergendum commendabam, superimposito semper emplastro Barbette saponato & probe camphorato. Interne ad vires resuscitandas ordinabam mixturam analepticam, ex aquæ cinamomi sine vino, melissæ, cort. citri sine vino, rosar. lilior. convall. cerasor. nigror. ana tica portione unciis tribus, matris perlar. drachmis duabus & syrupi acetositat. citri uncia dimidia, invicem probe mixtis paratam, & denique jusculis alimentosis, ex jusculo gallinaceo cum rasura cornu cervi decoctis, succoque citri vel aurantior. alteratis ægram reficiendam præcipiebam. Verum enim vero, conversis in pejus symptomatibus, ægra vi morbi superata succubuit, & sicut audivi, lethali syncope exstincta est.

Epicrisis.

Sistit hic casus integram cancri tam occulti, quam patentis ulceran historiam, ut eo melius inde cognosci possit, qua ratione hic corpori humano infensissimus morbus oriatur, latiusque proserpendo sese multiplicet. Primo autem omnium quoad originem notari meretur, quod hoc mali genus in illa corpora præcipue cadat, vel in iis exacerbetur, quæ longa tristitia premuntur. Nam inter decem cancro laborantes vix unum datur individuum, ubi non gravis mœstitia prægressa fuerit. Deinde plenius inde confirmamur, quod satis diu scirrhosa durities, nisi irritetur, in glandulosa parte gestari possit, ante quam periculum corpori intentet. Quam primum vero pellicula summa erosa humor tenuis & aquosus plus minus acris exsudat, jam cancer serpere incipit, atque tum caro quæ procedit, putris apparet, dolor cum calore intenditur, & oræ rubent, tument ac fere exulcerantur, venisque disruptis multum sanguinis effundunt. Ubi notabile est, quod, quo calidiora adhibentur medicamenta, eo color magis ad livorem tendat, tumorque & dolor augmenta sumat. Tandem febris jungitur, quæ paullatim cum reliquis omnibus vires sumens tot malis obrutos ægrotos interficit. In tali rerum statu cura tantum palliativa tam in-quam externa locum invenit. Interna talis est, quam supra commendavimus, vitando tam in diæta, quam in medicamentorum oblatione omnia exagitantia. Externa eo maxime absolvitur, ut partem adfectam tepide habentes medicamentum præscribamus lene, quod ulcus fordidum repurget, cavitatemque repleat; licet dolendum, quod raro, imo nunquam fere hi scopi obtineri queant. Parari autem tale medicamentum potest ex olei olivar. parte una, aceti vini & lithargyrii ana parte dimidia, sub leni ignis gradu & continua agitatione ad lithargyrii solutionem & aceti consumtionem coctis, & dein cum oleo rosarum, plumboque usto ac loto in mortario plumbeo in unguenti formam redactis, & applicatis. Expedit quoque eodem fine, nisi jam dictum medicamentum ad ima satis pertingere potest, liquorem infundere, qui ex aqua spermatis ranarum, rosarum, succi solani recenter expressi ana uncia una, mellis depurati uncia dimidia, & sacchari saturni aliquot granis confectus est, cui interdum etiam, si opus est, unguenti basilici portio addi potest. Sic sæpe humor fat multus elicitur, qui linteo multoties contorto superposito excipiendus est, ne partes adjacentes aggrediatur. Quod si vero ob orificium angustiua fordes elui nequeant, scalpello dilatatio debet institui. Ubi labia ulceris ita intumescunt, ut in iis venæ disruptæ, sicut in præsenti ægrota, multum sanguinis ad plures uncias & libram usque emittant, spiritus vini rectificatus vel solus, vel cum terra vitrioli dulci mixtus prodest, maxime si linteum multiplicatum, quod superponitur, commoda fascia satis adstringatur. Sed quid juvant omnia vel acutissime excogitata remedia, nisi ut vitam miserani tolerabilem reddant? Moriendum est abominabili hoc affectu certissime: gerunt enim eodem laborantes putredinem, quam alii post mortem demum subeunt, in corpore adhuc animato, quæ paullatim sanguinem & tenuissimum nervorum succum inquinans lacerum corpus humo tradit.

OBSERVATIO VI.

Erat hic loci fœmina, ex gente Judæa, quæ ab onere dorso imposito, indeque forsan una alteraque vertebra subluxata nimium uteri profluvium experiebatur, ita ut fere continua sanguinis profusio extra statum mensium tempus cum dolore hypogastricæ regionis circa umbilicum & matricem summas crearet molestias. Medicamentis internis adhibitis mitigabatur quidem fluxus, sed in locum ipsius fluor albus succedebat saniosus, cum ventriculi inflatione, dolore intestinorum flatulento, alvi strictura & abdominis dura instar tympani elevatione junctus. Post- *Ulcus uteri cum mola in cancri.*

Postquam varia sine effectu medicamenta per dimidium anni ægra adhibuerat, auctor eram, ut thermas adiret Carolinas, quibus per mensem & ultra sub debito regimine usa, magnam materiæ tenuioris, ac minus quam antea fœtidæ ex utero excrevit copiam, unde simul alvus aperta flatus liberius emittebat, dolores exspirabant & abdominis tumor ex voto detumescebat. Curatione hac peracta infusum theiforme, ex agrimon. consolid. saracen. salvia, melissa, millefolio, & flor. hyperici singulis diebus mane bibendum, & bis in septimana medicamento alvum ducendam commendabam. Ante omnia vero siphonis ope injiciendum curabam liquorem balsamicum & consolidantem cum melle remixtum, & extrinsecus emplastrum emolliens flor. sulphuris nuptum imponendum: qua methodo per singularem Dei gratiam pristinæ restituta sanitati denuo concepit.

Epicrisis.

Sistit hic casus uteri ulcus feliciter sanatum, quod raro contigisse exemplo arbitror. Tractavi enim plures similiter laborantes feminas, sed sine fructu, sine successu; ut potius hectica supperveniente decesserint. Interim discere inde licet, ejusmodi uteri ulcera non semper unius ejusdemque esse indolis, aliaque præ aliis esse maligniora, ut potissimum evenit, si summa humoribus cacochymia insidet, a qua tamen ægrota nostra, quæ sibi malum ab externa causa contraxit, libera adhuc fuisse videtur. Alias in curando, multo vero magis in avertendo hoc morbo summam merentur commendationem thermæ Carolinæ, quæ in obstructionibus uteri reserandis sordibusque impuris eluendis egregiam præstant energiam, sicut ego aliquoties vidi. Sed adhiberi debent in tempore, ante quam substantia uteri nimis erosa, & depascens corruptio præsens est, item si nondum febricula jungitur. Nec spernendi sunt effectus decocta vulneraria, qualia huic ægrotæ finita Carolinorum cura præscripsimus, quæ, si nimius genitalium ardor urget, cum radic. altheæ, glycyrrhizæ, pœoniæ, & aliquot papaveris capitibus possunt temperari, vel cum lacte alterata adhiberi. Externe prosunt injectiones balsamicæ & putredini resistentes; si dolor vero ardorque infestant, liquorem instar emulsionis, vel etiam lac chalybeatum tepide infundere præstat. Nec omittenda plane sunt ulcus purgantia, si hoc ita situm est, ut talia commode admittat: quo fine commendari merentur pessaria, sive linteola contorta, cum essentia quadam balsamica, ex gummi elemi, myrrha, mastiche, aloe hepat. & similibus in spiritu vini extractis madefacta.

OBSERVATIO VII.

Ulcus labii inferioris sanatum.

Vir illustri loco natus, septuaginta annorum, iracundiæ deditus & calidiori semper conclavi adsuetus, qui magni principis consiliarius complures annos vita sedentaria in consiliis dandis ac conscribendis consumserat, ex improviso per dentis acuti morsum inferiori labio illatum tuberculum sibi contrahebat durum & dolorificum, quod sensim paullatimque disruptum ulcusculum formabat non adeo bonæ indolis serpens, ichoremque purulentum fundens. Qui auxilii ferendi causa aderant medicus & chirurgus, neglecta curatione interna, solis externis curationem moliebantur, eoque fine potissimum digestivum cum balsamo de Copaiva & melle rosato mixtum adplicabant. Ego autem, cum per litteras & meum requireretur consilium, primo omnium venæ sectionem, quam vir illustris ob invalescens senium diu omiserat, in pede administrandam suasi; post hæc vero totum curationis negotium eo direxi, ut universa sanguinis & humorum massa, quæ in senili corpore, & sub vita motus experte non exigua impuritatis labe inquinata videbatur, debitis internis remediis depuraretur; idque eo magis erat necessarium, cum totus corporis ambitus instar ictericorum flavo colore defœdatus minoribus pustulis summoque pruritu vexaretur. Quare ego, præmissis & interpositis laxantibus rhabarbarinis & mannatis, decoctum ordinavi purificans, ex radice pareiræ bravæ, sarsaparillæ & chinæ cum passulis confectum, quod tum mane ad sudorem movendum calide, tum potus ordinarii loco frigide hauriri debebat; subjunctis interdum vespertino tempore pulveribus diaphoretico-cinnabarinis. Externe oleum myrrhæ per deliquium, liquidambræ nuptum commendavi, atque hæc omnia tam felici successu, ut æger intra mensem integra gauderet valetudine.

Epicrisis.

Præsens labii ulcus, à causa externa subortum, non adeo multum aluit periculi, licet non negandum sit, quod ab interna sanguinis & humorum impuritate pabulum subinde & augmentum receperit. Quare non sine fundata ratione curationem internis simul adornandam & perficiendam commendavi, ut subtracto morbi pabulo externa remedia eo liberius operari potuerint. Præter hæc sciendum est, quod ejusmodi labiorum ulcera non adeo expeditæ sint sanationis, partim quod non omnia ferunt remedia in aliis ulceribus proficua, partim quod loquendo ridendoque labia facile irritantur, ut inde non raro diductis cum dolore rimis sanguis citatur. Accedit demum, quod continuo salivalis laticis affloxu tale ulcus madefactum non adeo bene a sordibus possit repurgari; unde non potest non diutius protrahi consolidatio.

OBSERVATIO VIII.

Ulcus in mamma benignum.

Virgo erat generosa, viginti annorum macilenta, quæ ob vitæ genus sedentarium, parciorem potum & largiorem acetariorum inter cibos usum inordinato mensium fluxu & symptomatibus cum eodem conjunctis laborabat. Brevi post in altera mamma tumor exsurgebat duriusculus, qui ex parvulo incipiens sensim paulatimque increscebat. Circa ejus ambitum, quin aliquando in ipso, aliqua quasi puncta sentiebantur, quæ brachium illius lateris in doloris consensum ducendo, optimam virginem de salute valde sollicitam reddebant. Veniebat itaque ad me supplex, ut ipsi & consilio & auxilio succurrerem: unde ego peritis annuens ad sanguinis massam depurandam mensiumque fluxum, qui ultimis periodis penitus cessaverat, revocandum, thermas Carolinas cum debito regimine potandas, externe vero emplastrum emolliens camphoratum cum cataplasmate mihi imponendum commendabam. His ita per tempus adhibitis redeunte menstruo, tumor quidem detumescere

tumeſcere videbatur, ſed paulo poſt in ulcus terminabatur, quod interpoſitis internis decoctis ſanguinem depurantibus, ſubjunctoque ad catamenia in ordine ſervanda elixirio balſamico, externe balſamicis, & deinceps unguento tractabatur, quod oleum recipiebat roſaceum in mortario plumbeo, donec nigreſcebat, tritum, & cum ceruſſa & lithargyrio remixtum, ſuperpoſito emplaſtro manus Dei. Atque hac ratione ægra ſucceſſu temporis exoptatæ reddebatur ſanitati.

Epicriſis.

Variis, & mammarum quoque affectibus premuntur mulierculæ, cum menſtrua non bene reſpondent, vel ex toto ferri deſinunt, non autem illæ, quæ, quia lac præbent, à menſibus defectæ ſunt. Quod ſi enim ſanguis ſuperfluus per uterum excernendus intus retinetur, tum ipſe ad alias, maximeque ſuperiores partes regurgitans varii generis incommoda, ut in imo ventre ſpaſmos & flatus, in pectore anguſtias cum difficili reſpiratione, in capite gravitatem, vertigines, cephalalgias, imo non raro in mammis, quibus magnus cum utero conſenſus intercedit, tumores ſcirrhoſos ulceraque tam benigna quam maligna ſuſcitat. Idem tulit fatum præſens virgo, quæ ex menſium fluxu propter vitam ſedentariam, potus inopiam & acidorum comeſtionem ſuppreſſo moleſtum mammæ tumorem & ulceroſam labem obtinuit. Erat autem hoc ulcus benignæ indolis, licet in comparatione cum aliis ulceribus curatu difficilius, quod vel ex eo unice apparet, quia pus aluit & cicatricem recepit. Tantum enim abeſt, ut omnes partium glanduloſarum tumores & exulcerationes in cancrum, ſeu malignum ulcus ſemper abeant; ut potius felici omine abſceſſum ſæpe benignum faciant, curationemque admittant. Id vero potiſſimum ſolet contingere in ſubjectis ſanis, vegetis nullaque ſontica, vel tamen facile emendanda humorum dyſcraſia infectis; ſicut quidem in noſtra ægrota animadvertere licet, quæ reſtituto menſium fluxu depuratiſque paululum ſuccis alacrior reddita vim morbi felix ſuperavit.

Plures obſervationes evolvi poſſunt in obſervat. & reſponſis meis medicinalibus caſu LVIII. LIX. CIX. CLXXI. & alibi.

CAPUT VII.

De circumſpecta ulcerum fiſtuloſorum curatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inſtituti ratio. SI ulla externarum partium læſio medicis æque ac chirurgis plurimum faceſſit negotii, ſummiſque operandi difficultatibus preſſa eſt, eſt profecto ipſa fiſtularum curatio. Nam prætorquam quod hæc ulcera ſpecie valde ſint diverſa, admodumque difficile ab aliis ulceribus diſtinguantur; quam maxime etiam hoc accedit impedimentum, quod ſæpe in iis locis ſedem occupent, ubi remediis & operationi, manu peragendæ vel difficilis vel nullus plane datur acceſſus. Verum enim vero, quum frequentius hoc mali genus occurrat, plurimumque interſit, qua ratione rite cognoſcatur, & ad ſanationem perducatur; operæ facere pretium exiſtimo, ſi ſuccinctam, ſed experientia fundatam de fiſtulis doctrinam huic operi ſubjungam.

§. II.

Eſt autem fiſtula ulcus ſinuoſum, inveteratum, oblongum & circa orificia arctum, interius non minus quam exterius calloſum, doloris maxime expers. *Fiſtularum definitio.* Suum accepiſſe nomen videtur fiſtula à cavitatibus iſtis oblongis & induratis, quæ in longum reptando, aliqua ex parte cum aliis arundinum vel fiſtularum cavitatibus conveniunt; unde etiam à Græcis σύριγξ, à germanis *eine Fiſtel, einen Röhr-oder Hohl Geſchwär, ein fiſtulirter Schade* non inepte hactenus appellari conſuevit. Quo tamen eo melius adhuc de peculiari fiſtularum indole conſtet, ſcire omnino licet, fiſtulas ideo maxime ad ulcerum genera referri, quia fœdam continui ſolutionem, ſeu filamentorum, quibus ſolidæ partes conſtant, dilacerationem junctam habent, quæ deinde cavitatem, lenta, putrida & mali odoris lympha repletam progignit. Atque in eo etiam ab abſceſſibus vel alii generis ulceribus diſcrepant, quia non tam bonum coctumque pus fundunt, ſed potius ichoroſam & acrem materiem ſtillant. Verum oblongæ quoque ſunt, varioſque & multiplices ſinus formant fiſtulæ, ita quidem, ut in principio ſuo cum oris præduris, tumentibus & quaſi inverſis, arctius coeant, in profunditate ampliora fiant, & latius ſe extendant. Imo demum callus, ſeu concretum præternaturale durum & membranaceum a fiſtularum natura non debet excludi, quo ſuperficies ductuum ſinuoſorum obducitur, ipſaque mali ſanatio non parum impeditur. Licet enim quandoque oræ præduræ & calloſæ cicatrice induantur, hæc tamen denuo diſrupta ulcus facile renovat, vel etiam materia acris contenta, alias quærendo vias, per novum orificium foras prorumpit.

§. III.

Omnes fere ac ſingulas machinæ humanæ partes ſolidas invadere ſolent fiſtulæ. *Sedes* Neque enim ſolum in carnem exedendo ſæviunt, ſed glandulas quoque earumque vaſa, arterias, venas & nervos, tendines & cartilagines occupant, & acerbo ſæpius dolore commovent, ne oſſibus quidem exceptis, quorum primo tenella, dein ſolidiora putrida carie ita diſſolvunt, ut materiam peſſimi odoris fundant, difficillimamque ſanationem efficiant. Enimvero, dubitare quis poſſet, an omnes, quas enumeravimus, partes fiſtularum ſubjectum conſtituant. Sed qui altius ſecum perpendit, quod tota corporis fabrica ex meris fibris artificioſiſſime inter ſe connexis & coalitis conflata ſit, quarum prima ſtamina & filamenta prout magis vel minus craſſa, vel tenera exiſtunt, laxiuſque vel compactius cohærent, varia conſtituunt organa; facile profecto concedet, omnes ſolidas partes, quia ex uno conſtant principio fibroſo, fiſtulis poſſe adfici. Unicum tantum remanet dubium, an fiſtulæ etiam oſſa aggrediantur, quæ dura ſunt, fortiterque reſiſtunt. Sed reſpondemus, quod omnino in mali conſortium trahi poſſint oſſea corporis fulcimenta: ſiquidem plurimæ auctorum chirurgicorum obſervationes fidem faciunt, ex ulcere fiſtuloſo fragmenta oſſea fuiſſe extracta.

Imo,

Imo, ſi meam ipſius experientiam interponere licet, ego vere adſeverare poſſum, me aliquot ſimiles annotaſſe caſus, qui de fiſtularum in oſſeis partibus ſede certiores nos reddere poſſunt; quamvis libens lubenſque concedo, quod non tam in principio, quam potius in mali incremento tale quid ſoleat contingere.

§. IV.

– differentia. Differunt fiſtulæ ſecundum partes, quibus infenſæ ſunt, & in ſingulis quidem propria quædam ſigna habent, quæ annotari merentur. Hinc etiam diverſa pro partibus affectis fiſtularum fluxerunt nomina, ut habeamus lacrymales, maxillares, genæ, colli, pectoris, abdominis, ani, & ejuſdem generis alias, quas nunc ſeorſim ſpectabimus, orti à fiſtula lacrymali, cujus vera ſedes eſt ſacculus ille lacrymalis, qui in majori oculi angulo ſitus oſtium quaſi refert canalis, per quem liquor promanans a lacrymali glandula in naſi cavitatem prolabitur. Neque labe vacant partes proxime adjacentes, maximeque ſinus ethmoidales, qui in naſum producti mucoſam ibi materiam deponunt. Quo etiam ſpectat os unguis appellatum, quod totidem interdum perforatur. Namque tenue illud eſt & exile circa internum oculi angulum, ad oſtium canalis naſalis ſitum, ubi etiam poſiti ſunt rami ex arteria carotide & vena jugulari decurrentes, itemque nervi à quinto & ſexto pari emiſſi. Quandocunque igitur canales lacrymales, & ſic dictus ſaccus, una cum partibus, quæ his proxime adjacent, ulcere manante, ſinuoſo & calloſo occupantur, vera adeſt fiſtula lacrymalis, adeoque hæc commode ſimul diſtinguitur à ſimplici, quæ fiſtulam plerumque antecedit, obſtructione & ſuperficiali exulceratione viarum lacrymalium, nec non à tumore quolibet inter oculos & naſum conſpicuo, quem anchilopem dicunt, neque minus ab ægilope, ſeu anchilope verſus exteriora aperto & leviter exulcerato, nondum tamen callo obducto differt.

Deſcriptio lacrymalis

§. V.

– colli In fiſtulis maxillaribus & genæ totum tractum à glandulis parotidibus & apophyſi maſtoidea ad annulum primum arteriæ aſperæ pro ſubjecto agnoſcimus. Quo referri etiam debent præter cutem externam & pinguedinem vaſa ſanguinea, muſculi buccinatoris portio, muſculi labiorum maſſeter & biventer, qui omnes vel labiis movendis, vel motui maxillæ inferioris dicati ſunt; neque minus poſitæ ibi glandulæ cum inſignibus ductibus & vaſis ſalivalibus. Conglobatarum enim innumeræ in labiis & palato deprehenduntur, conglomeratæ autem ſunt parotides, quæ totum illud ſpatium replent, quod angulo poſteriori mandibulæ inferioris & apophyſi maſtoideæ interjicitur: imo infra quoque maxillares internæ, ſeu Warthonianæ locatæ ſunt, quæ ſi læſæ fuerint, lympham puram eamque copioſam fundunt. Neque demum inepte huc referri poſſunt dentium fiſtulæ; ſiquidem in vulgus uſque notum eſt, nullam ferme genæ fiſtulam abſque dente carioſo fieri, quo per artem extracto ſponte malum evaneſcit.

§. VI.

– maxillaris & genæ Sequitur ordine fiſtula in collo, per quod productionem thoracis, ab atlante, ſeu prima prope caput vertebra, uſque ad primam thoracis vertebram, quæ eminens dicitur, exporrectam ſignificamus. In duas autem partes, alteram anteriorem, alteram poſteriorem collum diſpeſcitur, quarum illa guttur, hæc cervix appellari ſolet. In cervice fiſtula rarius, in gutture frequentius gignitur, utpote quod præter vaſa ſanguinea jugularia & carotidalia, lymphatica ac nervoſa, œſophagum quoque & arteriam aſperam complectitur, quæ poſterior ſimiliter nonnunquam diro huic malo ſubjecta eſt, ſicut teſtis eſt MARCHETTE *in obſ. chir. obſ. XXXVII.* qui fiſtulam per duos arteriæ aſperæ annulos tranſeuntem deſcribit. Atque notandum eſt, quod interdum talis fiſtula multis ſinubus ad ipſas claviculas ſubrepat, qualem obſervationem deſcriptam legere licet apud SCULTETUM *armament. chirurg. part. II. obſ. L.* Præter hæc vero ſævum hoc morbi genus pectus quoque ſolet adfligere, quod ex triplici ſubſtantia, oſſea, cartilaginoſa & carnea eo maxime fine coalitum eſt, ut non modo cordi & pulmonibus tuendis inſerviat, ſed etiam alternæ ſui ipſius extenſioni ac compreſſioni congruenter ſufficiat. Sæpe etiam tale fiſtuloſum ulcus per pectoris cavitatem tranſiens ipſam cordis ſubſtantiam erodit & perforat, quale notabile exſtat exemplum apud MARCHETTE *l. cit. obſ. XLVII.* Neque umbilicalis ad inteſtina pertingens fiſtula rariſſima eſt, ſed jam antiquiſſimis *Hippocratis* temporibus celebrata fuit. Id quod inter alia inſignis locus, *epid. lib. VI.* reperiundus indicat, ubi mentio injicitur fiſtulæ umbilici ex vulnere ſubnatæ, ex qua per intervalla magnus prodiit lumbricus, indeque judicatum fuit, inteſtinum ſimul fiſtula eſſe tactum, ex quo perforato lumbricus ille prodierit. – pectoris

§. VII.

Reſtat adhuc exploranda illa fiſtula, quæ circa ſedem oritur, & ani fiſtula nuncupatur. Occupat hæc maxime vaſa venoſa hæmorrhoidalia, quæ anum corona quaſi cingunt, ſanguinemque per arterias allatum revehere debent. In his enim facile ſanguinis contingit ſtagnatio propter ſitum perpendicularem, ubi adſcenſus ſemper eſt difficilis. Accedit laxior inteſtini recti compages: unde ob toni debilitatem ſanguis ibi ſubſiſtens tenues vaſorum tunicas diſtendit, & incarceratus corroſivam induit naturam. Sequuntur hinc ſæpe preſſo, ut aiunt, pede hæmorrhoides cœcæ, ſeu dolorifici tumores inflammatorii, qui ſi non cito diſcutiuntur, vel a grumoſo ſanguine per ſcarificationem aut inciſionem liberantur, facillime in apoſtema abeunt, quod ſi ſcalpello inciſorio non tempeſtive aperiatur, ac deterſivis & traumaticis conſolidetur, in ulcus degenerat; unde dein ſæpe originem ſumunt fiſtuloſi ani & partium circumjacentium, ut muſculorum ipſiuſque ſphincteris ſinus. Cruor enim ſeroſus extrinſecus ſumma acredine imbutus inteſtini recti membranas, reliquaſque conterminas carnes facile perrodit atque exedit, unde fiſtulæ origo. – ani

§. VIII.

His ita perſpectis videndum eſt, quænam cauſæ horum ulcerum generationi velificentur. Ex his autem præcipuum obtinet locum, ſuccorum vitalium, maximeque lymphæ impuritas, ex improbo victu, vitioque viſcerum & emunctoriorum enata. Quod ſi enim ab incongrua diæta multæ impuritates in corpore accumulantur, & emunctoriis oppilatis ſordes excrementitiæ ſalino- Cauſa proxima fiſtularum.

salino-sulphureæ à succis vitalibus minus rite secernuntur, non tantum sanguinis & humorum massa sanitati adversam induit diathesin, verum etiam concitatiores motus & fibrarum irritationes producuntur, quibus dein peregrinæ indolis salia fortius attrita & ab involucro suo nudata majorem acredinis vim acquirunt, ut carneas fibras discindant, angustissimos glandularum aliorumque vasculorum tubulos, quibus se inserunt, arrodant, nerveasque & membranaceas partes magno cum dolore & cruciatu consumant; imo demum ipsas ossium lamellas acrimonia sua exedant atque carie depascant. Probe tamen hoc loco notari velim, sicut omne ulcus; ita etiam in principio fistulas, inflammationem partis antecedere, quæ nil nisi minimorum vasculorum à stagnante sanguine vel lympha obstructio est, cui dolor, ardor, rubor, tumor & arteriolarum distensio junguntur: unde dein corruptio & pus generatur, quod acrimonia sua partes magis corrodit, cavitatemque & sinum format.

§. IX.

Causa mediata fistulæ: diætæ errores.

Ex dictis jam facile patebit ratio, cur scorbutici, hypochondriaci, cachectici, lue venerea adfecti & alii, quibus viscera minus salva, sed infarcta vel corrupta sunt, ob succos impuros & largam sordium salino-sulphurearum progeniem tam frequenter varii generis ulceribus, ipsisque fistulis corripiantur. Neque dein minus constabit ratio, cur omnia illa, quæ ad viscidam & acrem humorum impuritatem contribuunt, ut fere sunt, aer crassus & vappidus, victus salsus & viscidus, potus parcus vel consistentior, omniumque maxime excretionum naturalium retentio vel suppressio, ulcera ejus generis non modo producant, verum etiam producta foveant. Ita non raro evenit, ut a suppressis mensibus vel hæmorrhoidibus, ob retenti sanguinis stagnationem, fistulæ uteri & circa anum prodeant, sicut exemplis docuit HILDANUS *centur. II. obs.* 61. & 75. & DOLÆUS *in encycloped. chirurg.* qui post lochiorum fluxum suppressum vidit mulierem copiosissimis, iisque fistulosis crurum ulceribus infestatam.

§. X.

a ulcera & abscessus.

Sæpissime etiam fistula natales sumit ab ulceribus præpostere tractatis, ut inter alia fistula lacrymalis ex ægilope, & ani, ex hæmorrhoidibus exulceratis docet; neque minus ab abscessibus maturis vel non satis cito, vel in loco inconvenienti sublimiori apertis, item, si non legitime depurantur. Materia enim purulenta ichorosa non satis commode educta & per moram acrior reddita partim gravitate, partim acredine, fibrillas, membranas & vascula discontinuando, sinus sibi efformat variæ figuræ ac magnitudinis, ichorosa materia repletos, & vel introrsum, vel extrorsum patulos. Maxime autem tale quid solet contingere in abscessibus & ulceribus glandularum maxillarium, parotidum, inguinalium &c. ubi, ob discissos ductus lymphaticos perpetuus est affluxus humorum, quibus nisi liber conceditur exitus, vapescunt, acredinem contrahunt, & perfacile sinus angustos, oblongos & callis obductos producunt.

§. XI.

a vulnere

Tum quoque ex vulneribus progigni solent fistulosi sinus; quod potissimum usu venit, si quis in situ curvo vel inflexo constitutus ita vulnus accepit, ut instrumentum lædens non recta, sed obliqua via transfixum fuerit. Tum enim facile cavitates formantur, quæ non satis rite à stagnantibus humoribus depuratæ callos recipiunt, & materia in alio loco decliviori prorumpit. Idem accidit, quando curationem vulneris chirurgus protrahit, quia tum non raro symptomata complicantur, quæ sanationem multis modis impediunt, fistulamque ingignunt. Sic hic locorum in filiolo quodam Gallicæ linguæ informatoris fistulam lacrymalem olim observavi, quæ originem debebat vulneri per casum ab alto excitato; unde os unguis nasale, quod valde rarum ac spongiosum est, carie perforatum medelæ nullum relinquebat locum. Spectant huc quoque remedia acria & nimis calida in ulceribus & vulneribus adhibita, quæ partim majorem humorum adfluxum et stasin producendo, partim tenues fibrillas constringendo, occasionem fistulis præbent.

a remedia acria & calida,

§. XII.

Causæ fistulæ lacrymalis,

Singulæ tamen fistulæ speciales quasdam causas habent, à quibus originem suam mutuantur. Videre hoc maxime licet in fistula ani & lacrymali. Hæc enim non semper ab externis læsionibus, vulneribus & ictibus provenit, sed sæpissime inflammationem faciei erysipelatoden, quæ simul texturam viarum lacrymalium turbavit, excipit, vel etiam ophthalmiam sequitur, quia ductus lacrymales non solum proxime cum periostio, sed & cum ipsa oculi tunica adnata cohærentes in ophthalmiis & cephalalgiis facile in consensum abripiuntur. Idem malum contingere solet post variolas, quæ meatuum in naso & palpebris orificia vel mole sua, vel ichorosa materia comprimendo, consuetam seri excretionem impediunt; unde facile obstructio, & ex hac neglecta sæpe exulceratio oritur, quæ fistulam parere potest, si ulcerosa sanies stagnans saccum lacrymalem, & quod subest, periostium erodit, novosque subinde sinus format, qui sensim callo investiuntur. Interdum etiam, ut in scorbuticis & lue venerea infectis videmus, polypi & ozæna, aliaque ulcera serpentia naribus innidulantur, quæ ductum nasalem rodendo, vel sanie ulcerosa implendo, serum lacrymale exitu prohibent; unde hoc diutius ibi subsistens has partes facile arrodit, corrumpit & exulcerat: sicut hæc omnia perdocte ostendit celeberrimus Academiæ Lipsiensis professor D. PLATNER in eleganti dissertatione de fistula lacrymali olim habita. Ad fistularum ani generationem multum plerumque facit fortior motus, equitando præsertim institutus. Siquidem hac ratione facile nimia vasorum hæmorrhoidalium distensio & apertio efficitur, quæ in ulcus desinit. Idem in sequiori sexu ciere valet gestatio fœtus, & nimius parturientium nisus, dum a venis compressis & inde retardata sanguinis per ipsas circulatione, hæmorrhoides cœcæ in nonnullis excitantur, quæ perperam curatæ sæpe principium ulcerum fistulosorum in ano constituunt. Aliæ fistulæ pro situ suo iterum alias agnoscunt causas, quas nunc, quia scopo nostro minus inservire videntur, studio prætermittimus.

a & ani

§. XIII.

Callositatis causa & indoles.

Jam etiam pauca dicenda videntur de rationibus phænomenorum, quæ fistulas assidue comitari solent. Primo autem omnium se offert callus,

seu caro indurata, indolens, ulcerisque consolidationem impediens, cujus naturam paucis evolvemus, videndo primum, quæ ad duritiem concurrant causæ. Hæc autem me judice deducenda videtur ab externi aëris accessu, qui sinus & cavitates fistularum intrans immediate fibris carneis incumbit, poros coarctat, & circulationem humorum per has partes compressas retardat, vel penitus suffaminat: unde ipsæ sensu ac motu privatæ callositatem contrahunt. Namque satis, ut arbitror, ex physiologicis constat, quamdiu per omnes corporis canaliculos & poros fluidum justa in copia fertur, tamdiu partes mollitie sua, debitaque textura gaudent; simul ac vero pori, ut ab atmosphæræ ambientis pondere fit, comprimuntur, fibrillæ, ex quibus partes conflatæ sunt, arctius conjunguntur, fluidique intus accessus impeditur, tum protinus illæ partes majorem renisum, & duritiem acquirunt. At vero, ad duritiem istam callosam in fistulis, etiam vis acidi ulcerosi coagulans permultum contribuit; quod fluidas partes coagulando in motu sistit; unde hæ sibi invicem magis ac magis appositæ callo originem & incrementum suppeditant. Præter hæc vero notabile est, quod callus sensatione careat; quod quidem exinde derivandum arbitror, quia ipse ex fibrarum lamellis firmius sibi per compressionem connexis constat, per quas nullus neque sanguinis neque aliorum succorum vitalium viget transitus, adeoque sensu & motu non potest non destitui. Denique etiam callus in fistulis omni resistit sanationi, quia materia nutritia, quæ partium ad se invicem conglutinationi inservire debet, per callosos poros non penetrare, neque fibras coadunare valet: quare nisi callo per artem remoto nulla fistularum contingit sanatio.

§. XIV.

Ratio sinuum

Sequitur jam cavernarum sinuumque obliquorum consideratio, qui a materia acri, rodente, in partium solidarum tubulis stagnante, & exitu suo præclusa proficiscuntur. Tum enim, ut supra jam meminimus, materia tam sua ipsius gravitate, quam aëris incumbentis pressura viam sibi præparat, & poros vicinæ carnis intrando, filamenta ipsius dilacerat, & quia duriora ossa, cartilagines, arterias, nervos tam subito perforare nequit, novam sibi cavernam efficit, ex qua deinde iterum novi canales prodeunt. Quod vero orificium fistularum exterius multo durius, multoque angustius sit, quam canalis inferior, non alia est ratio, quam quod materia acris ichorosa gravitate sua in profundum magis & ad latera serpens non tam facile ad orificium ulceris pertingat. Cui accedit, quod aër frigidus exterior ipsas ulceris oras plerumque tumidiores durioresque efficiat; unde orificium magis coarctatur, cui se facile viscidítates applicant, quæ materiæ saniosæ effluxum impedientes, hanc ad internas cavitates magis determinant.

— orificiorum angustia

§. XV.

Ratio materiæ variæ &c.

Præter hæc quoque pro diversitate subjectorum & partium affectarum materiæ variæ cernitur effluxus, ita fere, ut in nonnullis pus album coctum, in aliis nigricans & graveolens, in aliis tantum ichor tenuis & acris, malo odore varioque colore præditus appareat. Album coctumque pus, quod bono indicio est, plerumque in recentibus fistulis, vel eum temporis conspicitur, quando materia partes sanguineas & carneas occupaverit; albedo vero puris debetur commixtioni particularum acidarum cum gelatinosis & succi nutritii oleosis, non aliter, atque extra corpus contingere videmus, si forte acidum cum oleosa substantia misceatur, ubi mox albicans prodit color. Graveolentia, quæ jungitur, intimæ partium salino-sulphurearum combinationi, seu putredini dissolventi in acceptis ferenda est, quia indubitata experientiæ fide constat, quod ipsa putredinis labes ab ulceribus, præsertim vetustioribus, excludi minime possit. Denique consideranda venit summa materiæ effluentis acredo, quæ sæpe tanta est, ut lineamina arrodat, & vix aliunde, quam ab humorum stagnatione & corruptione progignitur. Omnes enim corporis animalis succi extra legem circulationis positi & diutius subsistentes, stagnando, plane alienam induunt crasin, maximamque acquirunt acrimoniam: unde non mirum esse debet, cur etiam in fistulis similia videamus contingere.

§. XVI.

Fistularum exploratio universalis

His ita expositis, proximum est, ut accuratius determinemus, qua ratione exploranda sit fistularum præsentia & propria cujusque indoles. Optime autem id primo efficitur, si digitis exploramus, an dura adsit productio, an illa per lineam rectam vel curvam in cute proserpat, & an paucus vel nullus doloris sensus percipiatur. Dein formam fistularem specillo, sive instrumento exploratorio inquirimus; unde facili negotio cognoscitur, quantam fistulæ faciant productionem, quamque habeant directionem sive sursum, sive deorsum, vel ad latera tendentem. Quam in rem egregia sunt, quæ protulit PARÆUS *lib. XII. cap. XXIII. multis*, inquit, *cuniculis & in labyrinthum anfractuosæ judicantur fistulæ, si non alte descendit specillum, & nihilo minus plus saniei effluit, quam tam exigui ulceris ratio ferat: an vero tortuosa sit, opus est, ut id recte cognoscamus. Præstamus autem id ipsum virgula quadam cerea vel instrumento tali, quo solet vulgus purgare suas tabaci fistulas: hæ enim ad quacunque latera se flectere & ad fistulæ figuram se accommodare possunt.* Quod vero specillo, vel instrumento exploratorio explorari jubent CELSUS atque PARÆUS, id HIPPOCRATES *lib. de fistulis* per allii recentem scapum experitur, quam ego methodum auctori suo relinquo, & illis, quibus occasio observandi favet, experiundam commendo, id tantum commonefaciens, quod præter hæc omnia de fistularum præsentia aliqua ex parte certiores fiamus, si ulcus jam diu duraverit: quæ enim annua sunt ulcera, in iis cicatrices cavas fieri necesse est.

§. XVII.

— et specialis

Speciales fistulæ iterum speciales habent notas, ex quibus cognoscuntur. Ita fistulæ lacrymalis indicium est, si circa angulum oculi internum fistulosa carunculæ exulceratio deprehenditur. Sæpius tamen sola intumescentia cum rubore conspicitur, qua compressa sanies ulcerosa aut serum acre, album & viscidum vel oculum versus vel nares prorumpit. Neque omittenda est peculiaris Anellii vias lacrymales explorandi methodus, quam specillo argenteo quod extremitates exiguis globulis munito perficere solet, cujus delineationem & usum tradidit excell. PLATNERUS. Fistulam maxillarem indicat plerumque

rumque materiæ inter manducandum & oſcitandum effluxio, præſertim ſi vaſa lymphatica jam ſint corroſa. Ani fiſtulam manifeſtant ante apertionem maxime dolores, rupto vero abſceſſu ichor exſtillat ſummi fœtoris. Si ulcus inteſtini recti ſubſtantiam tantum perforat, partibus externis intactis, ichoroſa materia per anum tam ante, quam poſt fæcum alvinarum rejectionem profunditur, prout fundus fiſtulæ, vel ſuperius, vel inferius latitat. Supra autem fundus ſolet hærere, quando ante fæcum leniter ſaltem induratarum ſeceſſionem ichoroſa actis materia expellitur; inferius autem, quando ichoris ſtillicidium excrementorum dejectionem ſequitur, vel ſi tuberculum ad rubedinem vergens exterius prope ani foramen conſpicitur, eo præſertim tempore, cum fundus ichore repletus eſt, quo effuſo tumor evaneſcit. Sin intra inteſtini tunicas fiſtula proſerpat, foramine exterius conſpicuo, dignoſcitur exploratione candelæ cereæ, vel inſtrumento accommodato; ſi hoc intra membranas urgetur, lamella digitis immiſſis & ſtylo interjacet. Inteſtinum ſi interius quoque apertura gaudeat, inſtrumentum adactum digitos proxime attingit, materiaque partim per ani foramen, partim excrementa & flatus per orificium fiſtulæ prodeunt, itemque liquor per ani foramen injectus regurgitat, & per fiſtulæ oram apertam exſtillat. Fiſtula ſphincterem ani perforans apparet, quando digiti apex ano conſtricto intruſus haud fortiter comprimitur, ſed in ampliorem valdeque dilatabilem cavitatem recipitur. Quæ vero fiſtula multis cuniculis prædita eſt, exploratur candela cerea, vel inſtrumento flexili. Præterea fiſtulæ ani partes ſæpe conterminas infeſtant: nam multoties non ſolum ad veſicam tendunt, ubi vel urina per anum prorumpit, vel ichor & excrementa cum urina proſiliunt, verum etiam in ſequiore ſexu ad uterum reptant, in quo caſu fæces cum ſanie ichoroſa per uterum egrediuntur. Quæ vero ad coxendicis vel coccygis oſſa pertingunt, difficilioris ſunt cognitionis, niſi os carie infectum, quod ex ichore graveolente & nigricante effuſo concluditur.

§. XVIII.

Prognoſis fiſtularum ratione loci.

Reſtant jam pauca de prognoſi, ſive eventu affectus noſtri dicenda. In quo quidem perficiendo primo omnium attendi meretur ſedes fiſtulæ, partiumque affectarum ſtructura. Summatim tamen adſerimus, fiſtulas ad interiora pertingentes periculi nunquam eſſe expertes, admodumque difficilem admittere ſanationem, quoniam non adeo facile à ſordibus poſſunt mundari, nec omnibus ſine diſcrimine remediis adjuvari; unde facile fit, ut pars quædam nobilior arrodatur. Sic lethalis eſt illa, cujus mentionem facit MARCHETTE *obſ. XLVII.* ubi ex vulnere oſſis ſterni fiſtula exorta ad ipſam cordis ſubſtantiam penetravit. E contrario fiſtulæ extrinſecus ſpectantes & viſui obviæ non tantum in ſanando habent diſcriminis, ſed iiſdem, ſi ſuperficiales & cutaneæ ſunt, ſæpe intra quatuordecim dierum ſpatium contingit ſanatio. Quæ ad muſculorum tendines, arterias, venas & nervos penetrant fiſtulæ, periculo non vacant; cum contra curatu faciliores ſint, quæ in mollibus carnoſiſque partibus exiſtunt: unde jam HIPPOCRATES *in Coac.* hoc tulit judicium, quod fiſtulæ, quæ in cartilaginoſis & excarnibus locis ſubnatæ multum ſaniei funderent, & carunculam in oſculo continerent, omnem fere medelam reſpuerent. Similiter etiam quæ circa articulos oriuntur fiſtulæ, ægerrime ſanantur, partim ob moleſtiſſimum ſynoviæ adfluxum, partim ob continuum harum partium motum. Hinc inſanabilia pronuntiat ulcera fiſtuloſa HILDANUS *obſ. XLVIII. cent. IV.* quæ circa juncturas mandibularum contingunt; quod tamen ita limitamus, ut ipſa potius curatu difficillima declaremus, quam ut omnem ſanationis ſpem iiſdem præſcindamus; ſiquidem nos ejuſmodi fiſtulam circa juncturas maxillarum obortam, & continuo lymphæ inter cibos maſticandos oſcitandumque adfluxu moleſtam in virgine olim feliciter ſanatam novimus. Denique difficilis, admodumque diuturna eſt illarum fiſtularum ſanatio, quæ oculi canthum, inteſtina, veſicam & canalem urinarium occupant, quoniam non tantum ſingulæ hæ partes exquiſitum habent ſenſum, verum etiam medicamentorum applicationem difficulter admittunt.

§. XIX.

... ratione aliarum circumſtantiarum.

Porro diverſa quoque naſcitur prognoſis quoad amplitudinem vel anguſtiam cavitatum. Sic enim fiſtulæ, ampliori præditæ orificio, majorem ſpem ſanationis oſtendunt, quam quæ in anguſtum coeunt. Quæ in breves deſinunt cavernas, unum quaſi ductum in alium immittentes magnam in medendo moleſtiam creant, & vix abſque manus opera medelam recipiunt. Quamdiu os carioſum & callus in fiſtula remanet, fruſtra ſperatur ſalus, quia os ſideratum ſemper partes vicinas in labis conſortium trahit. Hinc etiam fiſtulæ, à carie oſſis ſubnatæ omnem reſpuunt ſanationem, niſi prius caries fuerit ſublata: cum contra aliter res ſeſe habeat in iis, quæ ab ulceribus, abſceſſibus & vulneribus originem duxerunt, utpote quæ curationi facilius obtemperant. Præter hæc vero, permultum quoque intereſt, ut in prognoſi ferenda ſubjectorum fiſtulis laborantium rationem habeamus, quia regulæ inſtar practicæ tenendum eſt, in ſcorbuticis & cachecticis, ut omnia vulnera & ulcera, ſic etiam fiſtuloſa difficilius cicatricem recipere. Siquidem largiori ſuccorum inutilium adfluxu continuum malo pabulum ſuppeditatur, quo nondum ſubtracto, irritus eſt omnis medentis labor. Denique de accidentibus quibuſdam, in fiſtulis obviis hæc eſto prognoſis, quod, ſi e. g. lapides ex fiſtuloſis ſinibus excernuntur, ut SCHULZIUS *in ephem. N. C. anno IX. & X. obſ.* 185. annotavit, vel ſi vermes iiſdem innidulantur, ut BORELLUS *in obſ. medico-phyſic. cent. II. obſ.* 48. teſtis eſt, & ego ipſe obſervavi, item ſi hæmorrhoides per fiſtulam inteſtini recti, & menſes per fiſtulam uteri excernuntur, nunquam fere non longum requiratur tempus ad curationem ex voto perficiendam.

THESES THERAPEUTICÆ CUM CAUTELIS.

§. I.

Fiſtulæ antiquæ an conſolidandæ?

Ante quam ad ipſam fiſtulis medendi methodum nos accingimus, operæ eſſe pretium ducimus, nonnulla prælibare & excutere, quæ circa fiſtularum curationem objici à quibuſdam ſolent. Plurimi enim & medicorum & chirurgorum in dubium vocare auſi ſunt, utrum fiſtulæ antiquæ tuto conſolidari queant, & annon potius,

ſicut à fonticulis diu manantibus & occluſis major inde noxa in ægrotantes redundet? Equidem de componenda hac lite ſollicitus probe ſcio, quod ſplendidiſſima illa medicinæ ſidera, GALENUS, PARÆUS, HILDANUS, BARBETTE, *Vidus* VIDIUS, *Fabricius ab* AQUAPENDENTE, SCULTETUS, & AMMANNUS negativam ſuſtinuerint, multiſque funeſtis exemplis noxiam harum fiſtularum occluſionem comprobaverint. Verum enim vero, licet lubentiſſime concedam, quod ulcera illa antiqua & fonticuli diu geſtati, in corpore impuro ante debitam ſanguinis & humorum depurationem occluſi ſæviſſima inducere ſymptomata valeant; neminem tamen inficias ire confido, quod citra ullum ſanitatis detrimentum conſolidatio poſſit inſtitui, ſi prius internis remediis tam corrigentibus, quam evacuantibus, & aliis depurationi inſervientibus impura humorum maſſa ad meliorem, blandiorem & naturæ magis amicam reducta fuerit temperiem. Qua quidem in re pleniſſime me confirmat & fide digna peritiſſimorum medicorum, & mea ipſius experientia, quæ plurimis me exemplis docuit, citra ullam noxam, aut ſubſequentem graviorum ſymptomatum ſyndromen, ſæpe etiam ſine ſcrupuloſo internorum uſu fiſtulas etiam antiquiſſimas fuiſſe ſanatas. Multo vero magis ponderoſis inductus rationibus credo, fiſtulas neglectas & ſine curatione relictas in ingens vitæ diſcrimen ægrotantes conjicere. Exemplo ſit fiſtula lacrymalis, quæ niſi opportune tractatur, humorem oculi aqueum nutrimento ſuo privat & in perfectam denique cœcitatem deſinit. Accedit tandem, quod in fiſtularum ſinubus continua generetur acredo, quæ exedendo & corrodendo innumeros ſibi canaliculos efficit; unde ſucceſſu temporis ingens humorum corruptio, imo ipſa demum ſphacelatio produci poteſt.

§. II.

Indicationes curativæ. Ipſa ulcerum fiſtuloſorum ſanatio his maxime abſolvitur indicationibus: ut I) ſi quædam humorum dyſcraſia peccat, hæc commodis remediis corrigatur; II) ut callus & ſcirrhoſa durities, ſine cujus remotione nulla exſpectanda eſt conſtans curatio, perite tollatur; III) oſſium, ſi adeſt, caries auferatur, & denique IV) ut fiſtulæ mundentur, fibræ conglutinentur, & cavitas nova carne repleatur.

§. III.

Curatio interna. Primo quidem ſcopo, ſive debita humorum correctione optime potiri licet, ſi in id maxime incumbit prudens medicus, ut nimiam ſanguinis redundantiam vel venæ ſectione, vel in ſpongioſis pinguibuſque ſubjectis cucurbitulis cum ſcarificatione appoſitis imminuat; quod eo magis videtur neceſſarium, quia ſub plethorico corporis ſtatu non modo ſuccorum impuritas promovetur, ſed major quoque, quam par eſt, humorum adfluxus ad affectam partem proritatur. Poſthæc vero in humoribus acribus contemperandis, ſenſim per commoda emunctoria ejiciendis, & ſanguinis univerſa maſſa depuranda ſummam merentur commendationem decocta radicum, lignorum & corticum tam leniora, quam ſaturatiora, per longius temporis ſpatium haurienda, quorum integra laus & utilitas ab antiquiſſimis temporibus ad noſtram uſque ætatem ſe propagavit. Quo etiam ſpectant infuſa vulneraria, ex herbis & floribus ſic dictis vulnerariis, hederæ terreſtris, agrimoniæ, urticæ mortuæ, ſaniculæ, ſcordii, floribus chamæmeli, millefol. bellidis, rad. ariſtoloch. rotund. altheæ, raſura ligni ſaſſafras & ſimilibus confecta, quæ prioribus virtute minus cedunt. Tum quoque interponere decet leniora laxantia rhabarbarina, mannata & ſennata, vel etiam in nonnullis pilulas cum mercurio dulci vigoratas, quarum ope depurationis opus perbelle ſæpe perficitur. Nec denique omnino carere poſſumus probe paratis mercurialibus, ſi lympha inſigni peccat coagulo, & pertinaces ductuum minimorum obſtructiones adſunt, vel ſi luis venereæ ſubeſt ſuſpicio. Sed modo videndum eſt, an viſcerum imbecillitas & reliqua ægrotantis conſtitutio hæc remedia tuto admittat. Quæ alias ad internam fiſtularum curationem adhuc ſpectant, ex capite præcedenti de ulceribus poſſunt deſumi.

§. IV.

Calli ſanatio poſtulat orificii dilatationem. Secunda indicatio, quæ calloſitatem tollendam præcipit, non poteſt expleri, niſi remedia callum abſumentia immediate callis applicentur, quod tamen exterior fiſtularum anguſtia plerumque prohibet: quare primo omnium orificia debent dilatari, ut per viam magis patentem medicamenta commodius poſſint pertingere. Dilatant autem præduras & arctas horum ulcerum oras, quæ humorem imbibendo ſe latius expandunt, ut fere ſunt medulla ſambuci, ſpongia cera probe imbuta, quæ mihi videtur optima, radix conſolidæ & gentianæ in figuram pyramidalem efformata, parteque acuminata in fiſtulam intruſa. Sed proſpicere decet, ut in extractione harum turundarum cauti eamus, ne illæ forte frangantur & portionem ſui relinquant, unde ſæva & dolorifica oriri ſymptomata poſſent. Quapropter perite monet *Dominus* à SOLINGEN *in chirurg. part. II. cap. III.* turundas ex fragili materia nunquam eſſe conficiendas, eaſque filo alligandas, ne intimius ſeſe fiſtulis inſinuent.

§. V.

– medicamenta ſeptica. Dilatato, quantum ſatis eſt, orificio de ipſa calli remotione cogitare expedit, quam quidem chirurgi vel medicamentis, vel inſtrumentis præſtare ſolent. Medicamenta in iis locis adhibenda ſunt, ubi nec inciſio, nec uſtio commodum invenit locum, vel ſi recentes ſunt fiſtulæ, & callo non adeo duro & craſſo munitæ. Verum enim vero, quum varii ſint generis ſeptica eaque vel magis vel minus acria & corroſiva, quæ pro ipſa calli conditione applicare decet: unde breviter jam præcipua enarrabimus. Inter mitiora, ad tenuem recentemque callum eximendum proficua, referri maxime debet ſuccus nicotianæ, radix ari & helleborus albus, cui poſteriori ad tertium diem fiſtulæ immiſſo HOLLERIUS *in inſtitut. chirurg. libr. III.* inſignes tribuit laudes. Mediæ indolis ſunt ammoniacum, alumen uſtum, vitrum antimonii, unguentum ægyptiacum, rubrum *Felic.* WURZII, apoſtolicum, aqua viridis Hartmanni, crocus metallorum, lapis corroſivus & butyrum antimonii cum limatura martis ad temperiem redactum. Ex valentiſſimis ſunt mercurius ſublimatus, lapis infernalis, & ſimilia. Præter hæc vero huc etiam pertinent aqua à TAGAULTIO *lib. III. de ulceribus* commendata & ex mercurio ſublimato, unguento ægyptiaco, aqua plantaginis & roſar. confecta, nec non ex *Domini*

SOLIN-

SOLINGEN consilio turundæ ex pergameno liquore quodam corrosivo imbutæ. Neque reticere possum, quod sæpe mercurius sublimatus cum unguento camphorato remixtus, item emplastrum ex butyro antimonii & cera conflatum egregium præstiterint effectum. Probe tamen circa singula hæc remedia notari velim, quod liquida sint injicienda: solida autem, ut pulveres, cum unguentis in spissam formam redacta sub specie turundarum applicanda; idque tamdiu, donec callus mortificatus se à carne separet, exitumque affecter. Deinceps acria illa salina caustica in partibus membranaceis, tendinosis ac nerveis cautissime debent adhiberi, ne forte inflammatio cum dolore acerbissimo accersatur, quod similiter tenendum est de mercurialibus, quæ certe, ubi ossa adfecta sunt, magnam requirunt cautionem.

§. VI.

⊃ inprimis viride æris.

Præter dicta testat adhuc aliud remedium, in absumendo callo præstantissimum, cujus usum sæpius iterumque probatissimum inveni. Est autem illud simplicissimum viride æris, quod nulla manifesta acrimonia corrosiva imbutum nec graviorem dolorem inflammatorium, nec alia excitat symptomata, sed intra tres quatuorve dies callum durissimum non modo ita exedit, ut totus separatus extrahi queat, verum etiam acidum ulceris corrosivum egregie absumit, ut extracta callosa substantia optimum generetur pus & ex voto succedat consolidatio. Usus vero ita debet adornari: viride æris in pulverem contusum & cum liquido, vel sola saliva subactum in turundas redigitur, quæ in cavitates fistularum callosas, quantum licet intruduntur. Secus autem fit, si recepto inter chirurgos more viride æris cum unctuosis, oleosis permiscetur. Licet etiam una vice totus callus hoc remedio non possit eximi, ob obliquum & anfractuosum cuniculorum ductum, poterit tamen repetitis vicibus feliciter auferri, si modo profundius turundæ in cavernam immittantur. Sed cauta sit in locis nervosis applicatio.

§. VII.

⊃ Instrumenta.

Instrumentis quoque vel acutis, vel ignitis callositas solet tolli; & his quidem dum eschara callo inducitur & ipse mortificatur, illis e contrario, dum circulus ille callosus è medio tollitur, ut postea fibræ carneæ se iterum possint connectere. Ex acutis optima sunt cultri falcati, qui se ad tortuosam fistularum figuram facile accommodant, quale est syringotomum *Dni* SOLINGEN, modo id prudenter & circumspecte observetur, ne arteriæ vel nervi resecentur. Quomodo ignita applicanda sint, optime docuerunt SOLINGEN, VIGO, PARÆUS, SCULTETUS & alii, qui de instituto hanc curandi methodum tractarunt.

§. VIII.

Caries ossis quomodo tollenda?

Operam haud minorem requirit tertia indicatio, quæ eo tendit, ut caries ossis, si quæ adest, dematur; siquidem hac durante sanies pinguis & copiosa ex osse plorans semper novum generat ulcus, quod etsi ad cicatricem perducitur, caro tamen superveniens est flaccida, mollis & minus bona. Cognoscitur autem ossis caries, si vel nudis oculis se manifestat, vel si specillo in fundum ulceris immisso asperitas percipitur: vel exinde concluditur, si os denudatum fiat pinguius & successu temporis nigrum, post nigredinem vero hinc & inde perforatum. In tali rerum statu vel ipsi ossi immediate medicamenta debent applicari, vel si os profundius est, siphonis ope infundi. Quo nomine commendari merentur medicamenta sale volatili oleoso instructa, quæ non modo minimos tubulos, ex quibus ossa constant, penetrantia sua facile intrant, sed quoque acidum ulceris corrigunt, ut præcipue sunt oleum caryophyllorum, cochleariæ, cinnamomi, & præstantissimum omnium pulvis euphorbii. Sæpe etiam necesse est, ut prius os cariosum lima teratur, vel scalpello tamdiu radatur, donec punctula appareant rubicunda. Neque dein minus utilissime & funditus quasi cariem delere solet ferrum candens, ossi crebrius adhibitum, quod tum ratione evaporationis acidi, tum ratione alterandi acidum operari videtur, quia fœdus odor post ferri applicationem plerumque solet evanescere. Ossi autem sic denudato adspergatur pulvis mastichis, myrrhæ, aloes, rad. ireos florent. aristolochiæ, vel pulvis ad cariem *Sculteti* ex balsamicis confectus: quibus super imponi possunt filamenta carpta & dein unguentum digestivum. Si liquore opus est, optime is potest confici ex aqua calcis vivæ, aloe, myrrha, essentia euphorbii & spiritu vini camphorato. Interdum tamen accidit, ut festucæ ossa sponte sua relinquentes firmiter lateribus carneis & calli adhærescant; ubi expedit, cum instrumento chirurgico flocculis linteis obvolum, quod dicunt *ein Schraub-Eisen*, os sæpius attingere, ut illud liberum inde evadat & forcipe eximi queat.

§. IX.

Consolidatio.

Remotis itaque obstaculis cura adhibenda est, ut fistulosa cavitas repurgetur, bona carne impleatur, & cicatrice orificium obducatur, quod sponte sæpe accidit, si fibræ non adeo nimis à se distant & serum bonum nutritium præsens est, superposito tantum emplastro, tonum partis firmante & ab aeris injuria defendente. Quod si autem fistula nimis ampla est, decoctum ex vino, myrrha, aloe, floribus rosarum rubr. rad. aristolochiæ rotundæ, scordio, centaur. min. syringa sæpius injiciendum est, ad sordes plenius detergendas, putredinemque arcendam, & occlusionem promovendam. Sed tunc temporis fistulæ apertæ servari debent, quo pus exire possit, quod alias stagnando facile novos facere sinus, novumque producere callum potest. Hoc autem perficitur commodis turundis, vel canalibus argenteis, tamdiu in ulcere servatis, donec durities omnis ablata, & cavitas novis fibris ad orificium usque est repleta, quo peracto cicatrix emplastro saturnino inducitur. Ipsa carnis generatio solius quidem laudabilis materiæ nutritiæ, bonique sanguinis opus est, nihilo minus à medicamentis sarcoticis, quæ vi balsamica humidum excessivum absumunt, partes roborant, acidasque & salsas partes contemperant, insigniter adjuvatur. Qua virtute inprimis pollent balsamum Locatelli, Peruvianum, Copaivæ, gummi animæ, elemi, styrax liquida, mastix, myrrha & similia. Neque laude sua caret essentia incarnans elegantissima, quæ ex floribus rosar. rubr. hyperici, millefolio, aloe, myrrha, mastiche, gummi elemi, balsamo Peruviano cum spiritu vini digestis & cum melle remixtis, optime componitur.

§. X.

Curatio fiſtulæ lacrymalis. Jam demum, quæ de ſingulis fiſtulis, maxime de lachrymali & ani ſeorſim tenenda ſint, breviter tradam. In lachrymali nondum perfecta commode locum invenit methodus illa, à beato celeberr. STAHLIO deſcripta & ab Anello magis exculta, quæ in eo conſiſtit, ut partim ſpecillis argenteis in puncta lacrymalia immiſſis materia ſacco lachrymali impacta amoveatur, partim ut ſubtili ſyringa huic uſui idonea liquores ulcus purgantes, quas ex ſolutione ſalis neutrius cum aqua vel communi, vel deſtillata, addita aloe & myrrha conficiunt, injiciantur: qua ratione, in leviori exulceratione, ſi vel plane nulla, vel exigua tantum calloſitas adeſt, permultum proficitur, malumque deterius præcavetur. Ipſa autem operatio peragitur, ſi ægro in ſella demiſſiore collocato palpebræ ſiniſtra manu diductæ verſus canthum oculi externum retrahuntur, & dextra ſuſpenſa ſpecillum paulo incurvatum per puncta lachrymalia ſeorſim trajicitur; modo id poſt inflammationem ſuperatam, & poſt ophthalmiam correctam demum inſtituatur. Major tamen ſalus contingit, ſi abundanti ſeri lacrymalis adfluxui & tenacitati ſimul proſpicitur: quo ſcopo præter interna derivatoria & reſolventia, externe ſternutamenta, vel veſicatoria nuchæ appoſita proſunt. Si verum adeſt ulcus fiſtuloſum, ſectione eo magis opus eſt, quæ præmiſſa per laxantia, venæ ſectionem & ſimilia præparatione, & oculis per collyria defenſis in ægro demiſſius collocato mediante ſcalpello ſalcato vel ancipiti in ſemi circulum à radice naſi per medium fiſtulæ tumorem ad radicem uſque palpebræ inferioris inſtituitur, vitando, ne tendinea muſculi orbicularis particula lædatur. Poſt hæc ſcalpello obtuſo vulnus dilatetur, ſanguiniſque profluvium ſiſtatur. Neque vero ipſius lachrymalis ſacci remotio negligi debet, tranſverſim incidendo ad locum, quo ductus lachrymalis eidem inſeritur, quia alioquin deſtillantes lachrymæ denuo ſtagnantes facile corrumpuntur, & novæ fiſtulæ anſam præbent. Tum quoque vel ferro ignito, vel ſpecillo ſulcato os unguis eſt perundendum, & novus canalis formandus, qui turunda foramini immiſſa, aut tubulo argenteo inſerto apertus ſervatus lacrymis ad nares devehendis inſervit. Impoſitis remediis inflammationem & hæmorrhagiam ſedantibus callus abſumatur, vel per ejus inciſionem, vel per ſcarificationem, vel per uſtionem aliaque remedia corroſiva. Ulcere à callo & ſordibus per debitas injectiones purgato cogitandum eſt, qua ratione præſtare velimus, ut latex lachrymalis per illum ductum arte excitatum ad nares ſtillet. Quo fine cannula minor ex argento ſabrefacta, exterius clauſa novo ductui accommodatur, poſtea vero conſolidatio promovetur, & illud inſtrumentum quiete per tempus geritur. Alii vero hujus moleſtiæ pertæſi diligentiori puris per puncta lachrymalia expreſſione impedire poſſunt, quo minus pus noceat. Urgente oſſis unguis carie cauterium actuale prodeſt, cavendo per cannulam argenteam in forma nuclei olivæ adhibitam, ne oculus a ferro candente lædatur.

§. XI.

Cura ani per ligaturam & corroſiva. Ani fiſtulæ curatio peragitur vel ligatura, vel cauteriis & corroſivis, vel inciſione. Quæ ligatura fit, ita inſtituitur, ut ægri ventre inflexo cubantis femora miniſtrorum ope diducantur, & operator indicem digitum oleo amygd. dulc. inunctum intrudat, altera vero manu ſtylum vel acum flexilem ex argento optimo paratam, lino quintuplicato ad palmam longo & pilo equino circumdato, vel filo ex pilis equinis contorto munitam in fiſtulam dimittat, eamque pertundat; poſtea vero extracta acu, filoque relicto extremitates filorum extra anum pendulas deliget, ſinguliſque diebus reſtrictionem ſuſcipiat tamdiu, donec fiſtula fuerit diſciſſa, & calloſitas poterit removeri. Corroſivum medicamentum calloſo fiſtulæ ori turunda ex linteo carpto exceptum applicatur, poſtea vero alia turunda, ex ſpongia compreſſa cera imbuta ad dilatandum fiſtulæ ſinum intruditur. In fiſtula profundiori ſepticum linteo carpto tamdiu eſt admovendum, donec calloſitas abſumta, & ulcus conſolidari queat.

§. XII.

Omnium autem optima fiſtulas ſanandi ratio eſt, quæ inciſione ita perficitur. *— per inciſionem.* Ægroto commode collocato operator indicem & medium digitum, oleo lil. alb. madidum intrudit, altera manu cultrum inciſorium vagina reconditum, ſtyloque flexili argenteo præditum recipit, & hunc fiſtulæ ori immittit, donec ad fundum fiſtulæ ſinus ſtyli acies pervenerit. Hoc facto ſtyli aciem ad digitos vertit intruſos, eamque per illorum interſtitium adigendo fiſtulæ ſinum pertundit, poſtea digitorum apicibus ſtylum recurvat, & cultri aciem manubrio abſconditam altera manu detegit, cultrumque manubrio arreptam protrudit, & digitis extractionem ſtyli molientibus ſuccurrit. Stylum extractum ſequitur cultri acies, qua, cooperante utraque manu, uno ictu fiſtuloſum ulcus diſcinditur. In fiſtulis externis & in ſphincterem terminatis hanc præſtat inſtituere operationem. Chirurgus acum ex finiſſima luna paratam, ſpithamæ longitudinis conſtanti manu ſinui fiſtulæ aperto intrudit, ejuſque fundum pertundit, poſtea cuſpide recurvata acum per fiſtulam traducit, & ad ejus medium extremitates acus committit, commiſſaſque firma tenet una, altera vero manu mediante cultri inciſorii fiſtulæ partem ab extremitatibus acus compreſſam reſcindit, ut portio acui adhæreſcat. Neque demum laude ſua caret Do. BESSIERES ſecandi methodus, quæ per cultrum, acie quadantenus incurvata, dorſo rotundo & polito, collo oblongo & rotundo, inferius lato, ſuperius in mucronem ſenſim abeunte, globuloque parvo piſi magnitudinis munitum in fiſtulis externis ani ſphincterem obſidentibus peragitur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Matrona illuſtriſſima diu olim vexabatur ulcere genæ fiſtuloſo, quod omnibus fruſtra adhibitis remediis ad ſanitatem perduci non poterat. *Fiſtula genæ curata.* Ego igitur conſultus ſuſpicabar primo dentem carioſum, ſed hoc non invento, & levi tantum gingivæ tumore conſpecto, hunc protinus lanceola aperiendum curabam. Unde mox in conſpectum ſe dabant duæ feſtucæ & radices à dente olim extracto relictæ, quibus extractis demebatur ſimul longa ac rotunda membrana, fiſtuloſum ulcus externe guttulas aliquot ſanguinis fundens brevi tempore ex voto ſanabatur.

Epicriſis,

Epicriſis.

Habent id peculiare & quaſi proprium fiſtulæ genæ, ut plerumque à carioſis dentibus foveantur, quibus exemtis, ſponte ſæpe aut levi tantum medicatione adjutæ, ſaneſcunt. Idem evenit in præſenti caſu, ubi fragmenta a dente quondam evulſo relicta impediverunt, quo minus facilior feliciorque obtigerit ſanatio. Simile quid olim obſervavi in virgine, quæ fiſtula lachrymali laborabat, cujus orificium in eminentia oſſis maxillaris ad latera colli exſtans, & per medium glandulæ Warthonianæ tranſiens in dente molari extremo terminabatur, quo evulſo primum ſanguis, tum lympha exſtillabat pura, & tandem ſanatio, licet ob lymphæ fluxum difficilius, procurabatur.

OBSERVATIO II.

Fiſtula mammæ. Fœmina ex gente Judæa tumorem mammæ ſiniſtræ habebat, qui ſuppuratione facta à chirurgo aperiebatur. At vero, cum inſignes ductus lactei læſi erant, continuo fere lympha cum pure mixta chyloſa exſtillabat. Neglecta purificatione humor exedendo ingentem formabat ſinum intus leviter, ſed non adeo graviter durum, qui totam prope mammæ ſubſtantiam fiſtuloſam reddebat. Quare ego in auxilium vocatus brevem canalem argenteum orificio fiſtulæ, ad puris fluxum derivandum, immitti, & ulcus decocto, ex myrrha, aloe, flor. roſar. & vino parato aliquoties de die ſyringa injici præcipiebam, eo effectu, ut ægra ſimul internis depurantibus adjuta exoptatæ redderetur ſanitati.

Epicriſis.

Hoc quidem ulcus nondum vera fuit fiſtula, quia callo duro adhuc caruit, nihilominus in parte cordi propinquiori periculo non vacavit: Mali autem origo debetur chirurgi imperitiæ, qua commiſſum fuit, ut humor purulentus non rite eductus ſibi ſinus effecerit: ſicut plerumque fieri deprehendimus, ſi materia ichoroſa retenta per ſtagnationem majorem acquirit acredinem majoremque profundius penetrandi potentiam.

OBSERVATIO III.

Corripiebatur olim vir plebeius malo, ut putabatur, iſchiadico lateris dextri, cui nulla ſervata diæta, nulliſque adhibitis remediis ulcus ſuperveniebat, quod quinque digitis infra articulationem oſſis femoris cum coccyge apertum ingentem materiæ copiam fundebat, & neque internis, neque externis tractatum remediis in fiſtulam deſinebat, qua æger per longum temporis ſpatium ſummis cum torminibus vexatus, accedente tandem tumore ſcroti & adjacentium partium aquoſo, miſerrime moriebatur. *Fiſtula iſchiadica.* Per ſectionem cadaveris, maximeque ulceris, circa caput oſſis femoris, & ipſo capite acetabulo oſſis coccygis acerrima, caſeoſa, & tartarea materia inſigni in copia deprehendebatur, qua ligamentum illud, os femoris cum coccygis acetabulo connectens exeſum, imo, quod maximum eſt, ipſa cartilaginoſa ſubſtantia, qua hæc oſſa in articulationibus inveſtiuntur, conſumta, ipſaque oſſa ſumma carie corrupta cernebantur, luculento indicio, potentiſſimum & acerrimum ibi latitaſſe acidum. Unde ideo plenius adhuc confirmentur, quæ de ſummæ acredinis in fiſtulis præſentia ſupra commemoravimus.

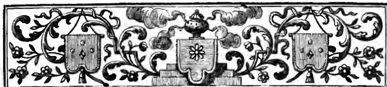
FRIDERICI

HOFFMANNI

SUPPLEMENTUM MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ.

DE

MORBIS INFANTUM PRÆCIPUIS.

CONSPECTUS
CAPITUM.

PRÆFA-

PRÆFATIO.

Uum jam in eo sit, ut in publicum prodeat hæc mea de infantum adfectibus opella, equidem contra ritus auctoribus librorum solemnes me facturum existimo, nisi antea instituti rationem brevibus exponam. Prius vero, quam ad illud perficiendum me accingo, momenta quædam notatu inprimis digna, sed neglectui plerumque habita, ob oculos ponere lubet, quæ Numinis divini singularem, circa infantes tam nascendos, quam recens natos, providentiam luculenter admodum demonstrant. Primo autem loco, ad ipsum generationis negotium respicientes obstupescimus, qui fiat, ut ex puncto quasi, seu tenuissima, rudi & incondita vesicula, per expansivam genituræ virilis virtutem fœcundata, homo prodeat, qui spiritu immortali, variisque organis sensoriis artificiosissime fabrefactis præditus maxima Dei opera in hoc universo perlustrare, indeque ad creatoris venerationem pervenire potest. Etsi vero abstrusum & à sensu nostro remotissimum formationis hominum opus penitus sibi relinquimus; summam tamen Numinis divini sapientiam vel ex eo abunde satis cognoscimus, quod omnes sexus feminini partes ita sapientissime construxerit, ut ad hominem progignendum aptissimæ sint. Nonne etenim summa admiratione dignum est, quod facta impraegnatione sanguis ille menstruus, in sanitatem mulierum antea excretus, nunc copiosior ad uterum hoc fine confluat, ut inde succus temperatus & gelatinosus, per spongiosam uteri substantiam transcolatus, mediante placenta uterina & funiculo umbilicali, ad nutriendum fœtum impendatur, donec hic ex angusto uteri ergastulo excludi, hominumque cœtui adnumerari queat. Hæc ipsa autem fœtus per partum exclusio non minorem mereri admirationem videtur, dum mense plerumque nono solari, uterus matris à mole fœtus grandioris distentus, & quasi ad spasmodicam contractionem lacessitus, aëris inspirati, musculorumque abdominis adminiculo, contentum fœtum inter anxios conatus expellere nititur. Superatis partus laboribus statim natus, nulla edoctus arte, suis ipsius viribus aërem, cujus usura in utero caruit, libere inspirat, &, quod omnem fere fidem superat, ipse sanguinis per cordis & pulmonum vasa circuitus, via aliunde directa, non amplius ex dextro cordis ventriculo per foramen ovale ac auriculam sinistram abit, sed clauso isto foraminulo talem itum reditumque eligit, qualem in adultis fieri deprehendimus. Id quod vero sicut luculentum, & plane admirabile mechanismi sublimioris documentum exhibet; ita clarissime arguit, quantus ille sit auctor atque effector, à quo hæc omnia, ceu effectus à sua causa pendent. Abscisso dein funiculo umbilicali mirandum est, quomodo hæc operatio in tenello corpusculo tam feliciter cedat, ut, si idem quis in adultis experiri velit, omnino metus sit, ne hi graviter inde luant multumque damni recipiant: ne dicam, qua ratione umbilicalia vasa sensim paulatimque tam belle coalescere possint, ut tandem verum ligamentum tendinoso-nerveum constituant, quod vix pristini status memoriam relinquit. Tum quoque ex benignissima Dei providentia hoc inprimis beneficium recens natis concessum esse videmus, quod ipsa vitalis auræ inspiratio sordium alvinarum in utero collectarum excretionem, qua nihil utilius est, aptissime promoveat. Etenim, quum per reciprocam pulmonum actionem, septique transversi & musculorum abdominis motum ipsa infimi ventris viscera paulummodo conquassantur, non potest fieri, quin etiam excrementa inibi contenta, accedente simul bilis expressæ stimulo, ad exitum disponantur. Sed longe adhuc majus divinæ providentiæ specimen se manifestat per sufficientem lactis in mammis puerperarum accumulationem, dum quippe ita sapientissime provisum est, ut sublata post editum fœtum renitentia, elasticum uteri viscus sponte angustatum redundantes humores ad mammas divertat, ubi lacteus ille chylosus liquor separatur, qui primo

mo quidem abstergente sua facultate meconii eliminationem adjuvat, postea vero alimentum teneritudini infantum apprime congruum constituit. Neque dein facile quisquam infantes ideo imperfectionis accusabit, quod caput in superiori parte patulum, quod fontanellam dicunt, in lucem adferant: siquidem hæc laxior cranii ossium cohæsio partim eo servit, ut inter angustum vaginæ uteri transitum aliqua ipsorum compressio fieri, & sine magna matris molestia partus facilitari possit, partim, ut cerebri moles, nutritione aucta, sese extendere commode valeat. Imo etiam in clamoribus, crebrisque vagitibus, quos sæpe infantes sani, nullisque doloribus stimulati edunt, magnum sanitatis latet præsidium. Quum enim tenelli, ob vacillantia membra, se ipsi loco movere nequeunt, optime profecto hac naturali corporis concussione deficientis motus noxæ avertuntur, atque fluidorum per universum corpus circuitus egregie promovetur. Si vero ætate jam paululum processerunt pueruli, quot quæso! fracturas, luxationes, aliaque subinde mala inter saltationes variosque lusus incurrerent, ut aliquando claudi, languidi, membrisque mutili rebus publicis præessent; nisi ad hæc omnia præcavenda ossa tenellis flexibilia O. M. Deus concessisset? Denique, notatu perquam dignum est, quod homo infans ceteris animantibus fere omnibus imperfectior videatur, dum ipse longe diutius parentum ministerio, quam quidem animalia eget, quæ brevi tempore sibi ipsa de alimentis prospicere, & nociva insidiantium tela propulsare valent. Verum enim vero, re altius æstimata, summum profecto beneficium ex hac apparente imperfectione elucet. Etenim, quum homo rationis particeps immensam creatoris sui potentiam, bonitatem & sapientiam ex absolutissimis operibus suis cognoscere, debitisque celebrare laudibus debeat, opus omnino est rationis cultura, ad quam difficulter admodum sine linguæ usu, ad hanc vero ægerrime sine longiori hominum, præsertim parentum consortio pervenire licet. Et quis denique singula enumerare valet, quæ à summo Numine generi humano, maximeque infantibus concessa divinam providentiam clarissime evincunt? At vero, homines sumus, ex materia ad corruptionem admodum prona conflati, quos Deus mortalitatis conscios, suoque imperio subjectos esse voluit. Quid mirum inde, si ne pusilli quidem à vitæ molestiis liberi varii generis morbos rectæque valetudinis læsiones perpeti debent; maxime quum tenera ipsorum constitutio admodum facile nocivam illarum rerum impressionem admittat, quibus ad vitam necessario opus habent. Quæ autem maxime mala teneros adficiant, præsens hoc opusculum, supplementi loco medicinæ systematicæ additum, luculentius docebit, in quo ego præcipuos infantum morbos recensere, cum causis suis explicare, rectamque & genuinam methodum suggerere allaboravi, quam hactenus in longinquo artis exercitio ad præservationem æque ac curationem idoneam maxime deprehendi. Nolui autem præter necessitatem verborum ambagibus uti, sed brevibus tantum thesibus præcipua cujusvis morbi momenta complecti, ne partim opus in majorem molem excrescat, partim, ne alio loco & tempore jam satis pertractata huc repetere videar. Adjiciendum deinceps curavi indicem rerum locupletissimum, quæ in posterioribus medicinæ systematicæ tomis continentur, ut inde commodior fiat totius operis usus. Nec demum illorum deesse petitionibus volui, quibus de vita mea plenius informari volupe fuit. Suscepit autem hunc in se laborem celeberrimus Fridericianæ nostræ Professor medicinæ & eloquentiæ D.D. SCHULTZIUS, qui notatu digniora vitæ meæ facta litteris consignata hic cum B. L. communicat. Nolit autem ideo quispiam me vanæ arrogantiæ reum existimare; utpote qui ab omni fastu laudisque inani strepitu remotissimus, nihil aliud hac vitæ meæ recensione quæro, quam ut inde lector singularem Dei providentiam, quam in moderandis mortalium rebus adhibere solet, penitius cognoscat, forteque aliquod imitandi exemplum sibi sumat. Etenim, si ullus unquam, ego certe ancipites fortunæ casus, fluxilemque rerum terrenarum indolem expertus, optime testari possum, quem Deus ordinem inter mortales servet, ut æternam nominis sui gloriam, hominumque salutem stabiliat. Utinam modo singula fini à nobis præfixo respondeant, multumque utilitatis adferant! Dabam Halæ Magdeburgicæ a. d. 1. Maii MDCCXL.

CAPUT PRIMUM

De morbis infantum in genere.

§. I.

Instituti ratio.

OT tantisque proh! dolor miseriis undiquaque cinctum est mortale hominum genus, ut pervideri nequeat, quæ cura, quæ sollicitudo & diligentia sufficere possit ad impetum tot simul & diversimode invadentium morborum avertendum, aut quis artium apparatus jam intricatas malignitate partes expedire, suæque restituere integritati valeat. Docent hanc nostram fragilitatem suo inprimis exemplo infantes recens nati, qui vix cum ejulatu miseriam hanc salutarunt, quum jam innumeris obsessi periculis de salute quotidie decernere coguntur. At vero, quo majora & frequentiora impendent pericula, eo sane minus huic teneræ & tantum non omni orbatæ præsidio ætati concessum est, remedia tollendis morbis idonea conquirere, aut mali sui conditionem & magnitudinem indicare; nisi forte miserrimo ploratu, aliisque obscuris signis aliorum misericordiam moveat. Quæ cum ita sint, quam maxime videtur medico salutis humanæ cupido convenire, ut ingenuo attentoque studio imbecillæ ætatis causam suscipiens perite disquirat, quæ mala hanc ætatem adgredi soleant, quibus signis dignosci & quasi prædici queant, qua cautione præcaveri, & demum qua arte, quibusque præsidiis debellari debeant? Atque his inductus rationibus ego post tot labores in medicina perpolienda feliciter exantlatos non potui omittere, quin etiam opusculo de infantum ægritudinibus conscribendo mentem manusque admoverem; præsertim cum ab aliis, qui in eodem studiorum genere desudarunt, multa aut intacta & non satis digesta, aut certe emendatione quadam digna relicta deprehenderim. Nec minorem mihi fructum ex hoc meo suscipiendo labore polliceor, quam quem, Deo annuente, jam ex reliquis medicinæ meæ systematicæ tomis satis abundeque conspexi: siquidem non vana, non imaginaria & falsis opinionum commentis fundata, sed vera, & tum rationi, tum experientiæ conformia proponam, quæ in artis exercitio per dimidium sæculi & ultra occupatus constanti meditatione & observatione didicisse gaudeo.

§. II.

Historia morborum infantum ex Hippocrate.

Primo autem omnium præcipui infantum morbi erunt indicandi, antequam ad causarum nexum, ex quo illi prodeunt demonstrandum, nos accingamus. In quo quidem perficiendo ducem eligere placet præstantissimum artis nostræ parentem, HIPPOCRATEM, qui ætatis morbos *lib. III. aphor. XXIV. XXV. & XXVI.* ita pro more suo eleganter & concise describit: *Qui in ætates cadunt morbi, hujusmodi fere sunt: puerulis & nuper in lucem editis aphthæ, vomitiones, tusses, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium sordes humidæ*, quibus nos ventris tormina addimus, *sunt familiares: cum jam dentire cœperint, gingivarum molesti pruritus, febres, convulsiones, diarrhϾ maximeque cum edunt caninos dentes, & iis præsertim, qui inter pueros crassissimi sunt, alvoque adstricta, eveniunt. At vero, cum ætate processerunt*, quod ab anno quarto ad decimum usque & longius intelligendum est, *tonsillarum inflammationes, vertebræ, quæ est ad occiput, introrsum luxationes, asthmata; calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, stranguriæ, strumæ & alia tubercula, præcipue vero prædicta male adficiunt.* Hæc qui altius secum reputat, facile perspiciet, cuivis infantum ætati morbos quosdam esse familiares, qui corpus aliter atque aliter adficiunt, longius vel brevius durant, & plus minus periculi præsagiunt. Siquidem mutata corporum propter ætatem textura mutatoque vivendi genere, non potest non ipsa subjectorum ad suscipiendos morbos dispositio immutari & postera ægritudinum ratio a pristina valde recedere. Quamobrem etiam, si de infantum adfectibus disserendi animus est, simul omnes ætatum periodos debemus complecti, minimeque omnium strictiori tantum sensu infantes in lucem vix editos considerare; sed provectiores etiam, qui ad decimum usque annum pervenerunt, intelligere, ne forte aliud morbi genus explicemus, aliud silentio prætereamus.

§. III.

Diagnosis.

Sic igitur ex HIPPOCRATE puerorum morbos enarravimus præcipuos, quorum nonnulli quidem per se statim patent, nonnulli autem difficilius cognoscuntur; quare proxime jam suppeditanda erit accuratior illorum diagnosis; quæ tamen adeo difficilis, abscondita & inexpedita est, ut sæpe vel oculatissimi in dijudicando hallucinentur. Neque enim pueruli ipsi ob vocis articulatæ defectum, morbi sui indolem & nocendi potentiam nobis possunt enarrare, neque ex urina vel curiosissime examinata, neque ex pulsuum ictibus, vel accuratissime observatis, neque tandem ex habitu externo, qui ut facile in pejus, ita subito in melius mutatur, firmum stabileque judicium potest desumi. Nam urinæ minimorum recte valentium perinde ac morbo quodam laborantium sæpe sunt crassæ & turbidæ, & pulsus ab innumeris fere causis potest mutari, & vel accelerari vel retardari, ut explorantibus plerumque imponat. Ne autem utraque ex parte dubius relinquatur artifex, mulierculæ adstantes, quæ curam pusillorum gerunt, probe sunt explorandæ: an infantes ejulatus edant, corpus inquieti jactitent, & vigiles diem noctemque transigant; an ructus sive acidos sive nidorosos explodant, vomendi conatus ipsosque vomitus, & quales habeant; an singultu nervorumque agitationibus convellantur, an tussi & respirandi difficultate laborent, an flatus & feces libere dimittant, quem excrementa colorem referant, quam consistentiam habeant & similia? Præter hæc vero, inquirenti medico permultum accendetur lucis, si corpus a capite ad calcem inspiciens probe examinet, an extrinsecus rubedo cujusdam partis inflammatoria, an quædam exanthematum species, aut aliud vitium

se

ſe manifeſtet; item ſi ore diducto diſquirat, num fervidum halitum tenelli emittant, fauces puſtulis obſeſſas habeant, vel gingivæ quadam intumeſcentia & phlegmone laborent. Siquidem ex his omnibus tanquam ex principiis cognitis ad incognita non obſcure licet concludere.

§. IV.

Cauſſa proxima eſt 1) debilitas & ſenſibilitas generis nervoſi.

In cauſarum ſerie explicanda à vero haud aberrabimus, ſi cauſam adfectuum infantilium formalem & materialem 1) tam in habitu corporis laxo & molliori, quam in redundante ſuccorum pituitoſorum copia admodumque delicato fibrarum & membranarum ſenſu reponimus. Etenim, quum in prima hac ætate ſolidæ partes propter molliſſimam, qua gaudent teneritudinem fluida non ſatis vegete poſſunt propellere & per tenuiſſimos canaliculorum ductus circumagere; facile inde poteſt ſanguinis & humorum circuitus retardari, & ſaluberrimum excretionum negotium cohiberi; quod ſi accidit, non tantum ſucci magis magiſque copia increſcunt, verum etiam ſpiſſi evadunt, & craſin plane alienam ſalino-acrem adſumunt. Quid vero inde? ex tali humorum plenitudine non modo fiunt ſtagnationes variæque fluidorum ſubſiſtentium corruptelæ, ſed etiam à nervorum ſubjacentium preſſione aut diſtenſione violenti concitantur ſpaſmi, quorum vehementia omnes tam ſolidæ quam fluidæ partes cum tota functionum œconomia perturbantur, & tenella infantum corpora, quæ ad recipiendas vel leviſſimas impreſſiones valde diſpoſita ſunt, in morbos & repentinos & vehementes conjiciuntur facillime. Neque adeo difficilis erit labor, ex jam allegatis phænomenis præcipuarum ægritudinum infantilium veras reddere rationes. Suppoſita enim humorum pituitoſorum abundantia & ſtagnatione, facile poteſt concipi, quam ob rem ad crebriores defluxiones catarrhales, rheumatiſmos, pectoris oppletiones, liquidas alvi dejectiones & diarrhœas, tumores glandularum, aurium ſordes humidas & ſimiles affectiones tenera ætas ſit proclivis. Suppoſita ſuccorum depravatione & acrimonia facile patet, cur frequentius aphthis, variiſque cutis exanthematibus pueruli adficiantur, & ſuppoſita demum exquiſita nervoſi generis ſenſatione, clare apparet, cur tam vehementibus partium tam internarum quam externarum torſionibus ac ſpaſmis torqueantur, ſi vel leviſſima irritationis cauſſa præceſſerit. Ita enim propter ſenſibilem fibrillarum inteſtinalium texturam in dolorifica ventris tormina, in permoleſtas ventriculi & inteſtinorum diſtenſiones, atque periculoſas anguſtias incidunt; propter facilem membranarum, cerebrum & ſpinalem medullam inveſtientium irritationem percrebro motus epilepticos & convulſivos artuum ſubſultus experiuntur; propter tenuiſſimas nervorum propagines ad pulmonum viſcus decurrentes ſæpiſſime tuſſi convulſiva & aſthmate cum ſuffocationis metu conjuncto, ac demum, ob exquiſitum tunicarum ſenſum, quæ intus ori obtenduntur, peſſimis ſymptomatibus ex dentitione difficili laborant.

§. V.

2) acidum prævalens.

Neque dein 2) in conſtituenda cauſſa materiali parum valet acidum longe multumque præpollens, cui optimus morborum infantilium interpres D. D. Harris tantum tribuit, ut omnes fere ac ſingulos adfectus teneræ ætati familiares inde deducere nullus vereatur. Et profecto in plurimis tam ex ructibus & vomitibus acidum redolentibus, quam ex fecibus poteſt ſuboleri, aut vel ex eo ſatis dijudicari, quod non modo lac, unde vivunt infantes, perfacile aceſcit & coagulum ſubit, verum etiam ipſorum ſucci, qui tenues atque lymphatici ſunt, vix magis in aliam, quam in aceſcentem diatheſin inclinant. Sicut enim paulo provectioris ætatis homines, phlegmatica temperatura prædíti, magnaque ſuccorum pituitoſorum copia turgidi, in nocivam lymphæ coagulationem præ aliis proni exiſtunt, admodumque facile in purpuram albam, quæ ejus progenies eſt, incidunt; ita eo minus dubitandum eſt, quin in infantibus acida humorum intemperies longe citius faciliuſque poſſit contingere.

§. VI.

Cauſſa remota debilitatis ſunt: diſpoſitio hæreditaria

Proxime nunc etiam cauſas inſpiciamus procatarcticas. Jam quidem, ſi debile ſolidorum robur intuemur, deprehendimus, omnes omnino infantes ex ſua ipſius natura adultis eſſe debiliores, & ſenſatione magis exquiſita prædites; nihilo minus tamen cauſæ quædam ſubeſſe debent ſpeciales, quæ præcipue ad inſignem generis nervoſi debilitatem & mobilitatem contribuant, ut in his magis, in aliis minus perverſi motus cieantur. Nihil vero, me judice, ex omni cauſarum claſſe magis huc confert, quam diſpoſitio quædam hæreditaria, à parentum alterutro in ſobolem propagata: quare ſæpiſſime uſu venire ſolet, ut a parentibus non ita bene valentibus, aut crebriori veneris uſu & rerum abſtruſarum inveſtigationa confectis, aut ſenio fractis, aut luxu corruptis infantes progignantur, qui à primo conceptionis actu infirma valetudine utuntur, ex vitia quædam connata habent, quæ nulla unquam arte aut ſolertia poſſunt removeri. Id quod niſi obſtaret, minime nos haberemus tot ubique podagricos & calculoſos, qui ſuæ miſeriæ ſolatium anxiu apud medicos fruſtra quærunt.

§. VII.

Si qua autem labes mediante generatione in teneram progeniem traducitur, à matre profecto uterum gerente hoc maximam partem fieri ſolere deprehendimus. Dici enim vix poteſt, quantum prægnantium plurimæ, niſi maximo virtutis ſtudio teneantur, in appetitus omnino depravatos pronæ ſint, quamque inanibus curis, vagis deſideriis & imaginationibus, terrore, timore, mœſtitia, iracundia, faſtu, vindictæ cupidine, aliiſque mentis motibus agitentur: unde non poteſt non ſanguinis circulus vario modo turbari atque tenerrimis & quaſi adhuc tremulis fœtus ſtaminibus inimica quædam vis imprimi. Idem mali pertimeſcendum eſt, ſi genitrices intemperantiæ deditæ multis cibis, iiſque ſæpe incongruis, ventriculum obruunt, aut potibus ſpirituoſis plethoram ſub graviditate collectam ſæpe commovent, nec tamen ejus copiam venæ ſectione detrahi patiuntur. Quo etiam illæ pertinent fœminæ, quæ motibus hyſtericis valde ſunt obnoxiæ, & peracta conceptione viros crebrius admittunt; ſiquidem frequentior coitus, nonnullorum teſtimonio, ad morboſam debilemque prolem gignendam permultum conducere creditur.

§. VIII.

§. VIII.

— debilitatio in ipso partu

In ipso etiam partus labore tenera proles sæpe infirmatur, dum aut matres segnitie sua fœtus exclusionem retardant, aut impatientia accelerant. Idem perficitur remediis calidis partum promoventibus, aut ab inconsulto obstetricum ministerio per violentam fœtus extractionem, & qualemcunque læsionem; siquidem ab improvidis istis mulierculis futuræ capitis laxe cohærentes ita sæpe comprimuntur, ut inde epilepsiæ, paralyses aliaque horrenda mala cum mortis periculo conjuncta concitentur.

§. IX.

— animi affectus in matre & prole

In infantibus utero jam exclusis perfacile etiam sensibiles nervorum fibrillæ ad anomalos motus stimulantur, si quando aut ipsi pusilli terrore quodam inopinato, ut per repentinos clamores, excitationem ex somno, item per jocosam nutricum impressionem, verbis & gestibus factam, percutiuntur; aut si lactantes pravo quodam animi affectu & maxime quidem terrore ac iracundia perturbatæ sugentibus mammas nimis cito offerunt. Hinc nihil est solennius, quam quod varii generis spasmi, nervorum vellicationes, arrosiones, ardores, torminosi intestinorum dolores & inflationes &c. presso, ut aiunt, pede excipiant, quæ se per inquietudinem, vigilias, manuum pedumque jectigationes, pavores, ejulatus, imo etiam per epilepticas convulsiones abunde satis manifestant.

§. X.

— aëris mutationes inprimis frigus

Præter hæc vero in debilitando commovendoque solidorum robore multum sibi vendicat excessiva aeris, præsertim frigidi intemperies, aut subitaneæ caloris & frigoris se invicem excipientium vicissitudines, quæ sicut natu grandioribus nervorum quadam imbecillitate laborantibus, ob transpirationem suppressam, ingentem in modum adversantur: ita longe magis infantibus, qui aeris injurias ipsi proletare nesciunt, maxima minantur damna. *— regimen nimis calidum & medicamentorum usus* Nec denique è contraria parte excludendum est nimis curiosum, calidum & delicatum tenellorum regimen, item crebrior medicamentorum sine necessitate usus. Tali enim ratione non modo infantes liberioris aeris insueti vel levissimas auras ægrius ferunt, verum etiam à medicamentis, præsertim activioribus ipsorum natura valde plerumque alteratur, & in moderandis motibus perturbatur. Et cum honoratiores præcipue ac divites pessimum hunc morem teneant, plane non mirum est, cur ipsorum liberi longe debiliores sint, longeque frequentius ægrotent, quam pauperum, his adminiculis destitutorum.

§. XI.

Hæc autem omnia non solum de pueris lactentibus valent, sed etiam eodem jure de illis intelligenda erunt, qui ætate jam paullo processerunt. Debilitato enim solidorum robore & concepta aut in utero materno, aut ex vitio nutricis ad morbos dispositione; facile judicari poterit, nec minores, nec pauciores morbos, facta etiam ablactatione, posse succedere; sicut proh! dolor innumera puerorum male afflictorum exempla docent luculentissime.

§. XII.

Caussæ ro- *mota ad acidum contribuentes ex parte lactantis*

Caussæ, quæ ad ingignendum acidi proventum conferunt, iterum variæ sunt, atque ex his etiam nonnullæ, quas jam enumeravimus. Quam maxime autem huc referre decet omnia, quæ lac aut in ipsa nutrice aut in sugentibus corrumpunt, idque crassum & impurum efficiunt, aut in coagulum prorsus condensant. Id quod ex parte nutricum variis modis potest accidere, & maxime quidem, si ipsæ, præter inordinata animi pathemata, fructus horæos, caseum, acetaria, acida, acria, & salsa copiosius ingerunt, vinaque acida & spiritum vini liberalius hauriunt. Siquidem his omnibus lac viscidum & crassum ingeneratur, quod infantibus oblatum facile acescit & non modo ad pertinaces primarum viarum & mesenterii obstructiones disponit, verum etiam calculi in vesica generationem, quæ non infrequens huic ætati est, oppido promovet: ne dicam largiori spirituosorum usu lac repente æstum concipere, & per mammas lactentibus transmissum febres ardentes posse accendere. Neque sola ciborum qualitas, sed quoque excedens ipsorum quantitas valde nocere solet; dum se nutrices cibis, quamquam optimis, supra modum saginant, vel cerevisias consistentiores easque parcius bibunt, neque tamen corpus sufficienti motu exercent, sed in alio potius otio commode vivunt: qua ratione non potest non crassior lacti consistentia conciliari, idemque salutis dispendium induci. Similem nocendi potentiam habet validum frigus, improvide mammis admissum; utpote quod lactiferos mammarum tubulos coarctando, lac ad spissitudinem haud parum disponit. Præter hæc vero lacteus ille liquor ingentem in modum alteratur & ad pravam indolem in sugentium ventriculo suscipiendam disponitur, si quando matres vel nutrices lasciviores durante lactationis tempore mariti amplexus intempestivos admittunt; aut si menstrua, quæ in gravidis & lactantibus ordinario cessant fluxu fluere incipiunt. Tum enim parvuli plerumque languidi, lacrymosi ac imbecilles fiunt, suisque gestibus satis indicare videntur, lactationem tam diu esse differendam, donec, obturato hoc fonte sanguineo, pristinus matri vigor redeat. Neque demum lac parum corrumpitur, si nutrix passionibus hystericis patet, alvo adstricta laborat, & ob spasmos ac flatus in primis viis collectos variæ sanguinis & humorum ad varias corporis partes congestiones producuntur.

§. XIII.

— ex parte infantum

Ex parte infantum multa pariter accusanda veniunt. Inprimis autem valde lædi solent, si nimium alimenti accipiunt, & quandocunque male habent, præter voluntatem mammas exhaurire debent, vel etiam si pulticulis viscidioribus plus justo infarciuntur. Quando enim infantes, tique præsertim teneri ac parvi, tantam molem in ventriculo non satis possunt subigere; hæc plerumque in acidum magma facessit, unde tonus ventriculi & intestinorum destruitur, maximaque sanitatis damna, ut fere sunt inflationes stomachi cardialgicæ, pectoris angustiæ & similia in teneram prolem derivantur. Quam in rem egregia sunt, quæ B. Ettmullerus in dissertatione, quam *valetudinarium infantile* inscribit, ex vero protulit: *lactis superflua & tantum non coacta infusione matres pueros suos nimis alendo sæpe necant, &, dum lactant, mactant. Sicut enim omnis nimia repletio, ut panis adultis, sic lactis recens natis pessima est.* Sic quoque valde pecca-

peccatur, si cibi varii & sæpe incongrui, acidi, acres, salsi, multæque carnes præter necessitatem devorantur, vel si vinum, ut pancraticus mos est, ad roborandum & ploratus componendos sæpius propinatur: siquidem hæc lacti admixta coagulationem inducendo, ventriculum valde infirmant, variosque morbos excludunt. Quo demum pertinet crebrior lactis cum nutricibus mutatio. Sicut enim adulti non æque bene mutationem potus & cibi ferre possunt; ita hoc simili ratione longeque magis de sensibilioribus infantum corporibus prædicandum esse per se liquet.

§. XIV.

Hæc omnia lactationis tempore commissa plerumque etiam in pueros ablactatos redundant, aut certe tum demum temporis vim suam sanitati adversam exserunt, maxime cum, neglectis diætæ regulis, à teneriori alimento ad crassius, ad carnis esum variaque incongrua subito transscendunt; utpote in his omnibus præcipuum morborum puerilium fundamentum residet.

§. XV.

Prognosis. In prognosi ferenda primo omnium probe tenendum esse arbitror, quod infantes, qui non à teneris, delicatis corporeque & animo morbidis parentibus, inprimis matribus geniti fuerunt, præ aliis corpore & animo firmi, vegeti atque robusti esse soleant, nec tam facile damna a rebus externis rependant, neque morbis tam cito implicentur, aut etiam impliciti felicius inde evadant. Idem fieri deprehendimus, si bene valentes non adeo bene & delicate in victu & regimine observantur, sed tempestive perferendis mutationibus successive adsuefiunt. Possunt enim consuetudine à teneris ita formari & quasi indurari, ut ne ab externis iojuriis tam facile lædantur: sicut quam maxime in infantibus rusticorum & ex infima plebe natorum videre licet, utpote qui neque sanitatis incommoda tam repente suscipiunt, neque morbis tam graviter & tam diu, quam quidem magnatum delicatuli, laborant. Tum quoque sciendum est, omnes infantum morbos, licet innumeri sint, faciliorem promittere sanationem, quam adultorum, si rite illa instituatur. Nam prout tenerrima infantum corpora à rebus adversis facillime impressionem recipiunt nocivam; ita è contrario a medicamentis & rebus naturæ amicis libentet admittunt meliorem, ut ideo tot puerorum funera deplorare non opus esset, nisi sæpe medici ipsi nocendo ista pararent. Præter hæc constantis est observationis, infantes corpulentiores & spongiosiori carne præditos, item qui lacte copioso vescuntur, aut nutricem habent succi plenam & corpulentam, præ aliis frequentius morbis adfici, maximeque rachitidi, tussi convulsivæ & aphthis esse obnoxios; cum contra macilentiores frequentius febribus & inflammationibus pateant. Qui alvi sunt fluxilioris, plerumque melius se habent, quam qui sunt adstrictæ: & demum cum convulsivi membrorum subsultus, epilepsiæ & tormina maximam infantum partem vita privent; sciendum est, pessimum indicium, si ista mala cum diuturnis vigiliis sint stipata.

CAPUT II.

De regimine recens natorum & præservatione à morbis infantilibus.

§. I.

Institutum ratio. Quicunque avertere cogitat graviores infantum morbos, præcipue omnium eo debet respicere, ut à primo nativitatis momento omnes abigat causas, quæ morbos possunt ingenerare, teneraque infantum corpuscula periculis objicere. Operæ itaque pretium fore confido, si in præsenti capite breviter strictimque doceam, quæ circa victum, regimen cæterasque res non naturales tam ex parte infantis, quam nutricis tenenda sint, ne forte imprudenti horum usu innocui infantes pessimum multorum morborum fomitem extra omnem sui culpam nimis cito suscipiant, atque prima mox ætate fundamenta valetudinis labascentis jaciant. Multo vero magis hæcce doctrina videtur necessaria, quia generalia quædam præmonenda sunt, quæ deinceps in speciali cujusvis morbi explicatione abhinc repeti & in usum converti poterunt, ne unum idemque proferre opus habeamus.

§. II.

Infans abluendus & roborandus. Quamprimum in lucem editus est fœtus, statim debet post vasorum umbilicalium ligaturam & resectionem, in balneo tepido ablui, quod vel ex sola aqua vel ex aqua & vino simul mixtis paratur, huncque simul usum præstat, ut æqualis sanguinis distributio per totum corpus promoveatur. Inter hæc quoque obstetrici commodus conceditur locus & tempus, ut, si quid a partus laboribus male conformatum in capite aut aliis corporis partibus compareat, ab eadem in melius effingatur & in naturalem formam restituatur. Quare artus omnes blande contrectando explicet, crura & pedes sæpius contrahat & expandat, ut, quid in articulis muci vel lentoris residet, dissipetur: neque minus inferiorem partus ventrem vola manus frequenter mulceat, & partes excretionibus dicatas leniter fricando ad sordium eliminationem excitet. Tum vero ante omnia dispiciendum est, an firmus, robustus & perferendis mortalium vicissitudinibus idoneus, an vero debilis ac infirmus sit partus. Id quod vel ex debili ejus voce & respiratione, vel exinde judicare licet, si ipsa mater puerpera teneræ morbidæque est constitutionis, & sub graviditatis decursu variis corporis animique ægritudinibus male fuit affecta, si agitatio fœtus in utero adhuc existentis debilior justo se manifestavit, vel si partus difficilis & ante justum pariendi tempus septimo aut octavo mense contigit. Siquidem his omnibus infantes multum infirmantur, & ad morbos redduntur proclives, dum ex sapienti Celsi effato imbecillitas omnibus morbis patet. Quod si igitur recens natus præter naturam debilis ex dictis signis concluditur, utique eundem refocillare expedit: quod optime perficitur, si more inter obstetrices recepto in vino tepido ablua-

abluatur, leniter fricetur, pectorique, dorso & vertici spiritus quidam analepticus inungatur, vel si halitus caryophyllis aromaticis, aliisque aromatibus masticatis vigoratus ori inspiretur, vel pauxillum vini Rhenani vel aquæ cinamomi infundatur.

§. II.

- decenter involvendi

At vero, quum tener quoque partus ab aëris injuriis mollibus linteis & commoda fasciarum involutione præmuniendus sit, probe cavendum est, ne ex negligentia vel ignorantia damnum inferatur, & magnorum successu temporis malorum caussa stabiliatur. Præterquam enim, quod infantes sæpe ex nimia pectoris per fasciam constrictione gibbi fiant, & tabem incurrant, vel sæpius vomant & herniosi evadant; multa etiam impeditæ circulationis incommoda vagitusque nimii ab imprudenti arctoque nimis corpus tenelli involvendi modo proveniunt.

§. III.

Meconii expurgatio mediante respiratione.

His ita observatis proximum est, ut infantes, qui ob denegatam alvi in utero exonerationem, intestina multis sordibus repleta in lucem afferunt, tempestive expurgentur, jam vero ipsi quam primum spiritum ducere aëremque ambientem pulmonibus haurire inchoant, mutua illa & crebrius repetita diaphragmatis musculorumque abdominis actione non modo ventriculum & intestina sua comprimunt, contentasque in ipsis feces ad exitum disponunt, verum etiam hoc salutari respirationis actu bilem in intestina, maximeque in duodenum urgent, quæ dein propter virtutem, qua pollet, abstergentem & stimulantem sensibiles intestinorum membranas leniter irritando ad majorem contractionem & excernendas fordes animat, ut non raro vomitibus & alvi dejectionibus sponte obortis tenacia ista recrementa ejiciantur.

- & colostro

Quod autem si minus etiam contingeret, & debilis tenellorum natura non sola sibi sufficeret, singulari divini Numinis providentia factum est, ut puerperis lac primum tenue, serosum & subdulce, quod colostri nomine insignitur, concesserit, cujus abstergens diluensque facultas melius longe ac tutius, quam sæpe selectissima evacuantia, alvum subducit. Et licet ex medicis plurimi colostrum, ceu lac impurum teneroque infantum ventriculo summe nocivum rejicere suadeant; aliter tamen ego, contraria inductus experientia, statuo, & nulla inde damna pertimescenda credo, nisi fortasse lacteus ille liquor ex impuro fonte promanet, dum puerpera vel contagio est infecta, vel jam ante partum insigni quadam sanitatis labe laboravit, vel sub duris partus laboribus convulsivis agitata fuit motibus, & adhuc male habet, vel si quando aliæ concurrunt circumstantiæ, quæ tale medicamentum à natura ipsa in mammis mulierum elaboratum interdicant.

§. IV.

- mediantibus laxantibus

Quod si autem papillulæ mammarum matris lactantis sint exiguæ, ut tener lactens easdem ore suo haud commode excipere, & non nisi vehementi attractione quidquam ex iis alimenti elicere possit, aut si essent crassæ nimis, ut ipsas capere nequeat; vel etiam si mater puerpera partum lactare recuset, aut lac in mammis non satis cito concipiat; tum omnino primis viginti quatuor horis aliis interea congruis laxantibus alvum à meconio suo liberare præstat, quam mox post partum nutrici robustæ & obesæ infantem sugendum tradere. Etenim quum lac fœminarum, quæ diu jam lactarunt, plerumque spissioris sit indolis multumque alimentosæ & pinguis substantiæ contineat, non potest non tenellus ventriculus valde eodem obrui, & inde cruditati acidæ lactisque coagulo promtissima suppeditari occasio. Sunt autem varii alvum ducendi modi. Sic enim plebs nostra tum usu, tum medicorum præceptis edocta mel cum butyro non salito vel saccharum Penidium cum oleo amygdalarum dulc. primis à partu diebus propinat. Galli ac Batavi vinum cum saccharo edulcoratum, alii alia eodem scopo haud infelici successu offerunt. Sed quia intentioni hæc non semper respondent, optime tum in parva quantitate efficaciora, ut syrupus rosar. solutivus, cichorei cum rheo, florum persicor. manna cum aliquot cremor. tartari granis in jusculo data & similia conducunt. Neque mihi illorum displicet ratio, qui eodem laxandi fine leniora suppositoria, aut, minus his quidquam efficientibus, clysteres commendant. Intestinum enim rectum in infantibus tam exquisitæ est sensationis, ut leviter saltem vellicatum feces contentas cito reddere soleat. Unde B. *Boerhaavius* in *aph. de cognoscendis & curandis morbis* §. 1347. clysma ex sero lactis saponato aut mellito recte injicere suadet.

§. V.

Enimvero sunt ex medicis nonnulli, qui meconium non tam cito expurgandum esse contendunt; quia nulla facile impuritas ante conceptam acrimoniam & nocendi aptitudinem è corpore ejicienda esset, nullaque ratione ostendi posset, quomodo hæ infantum feces, quæ per tot menses sine ulla noxa intestinis inhæsissent, statim ut noxiæ cathartico expelli deberent. *Objectio diluitur.* Et, profecto, re penitius examinata, deprehendimus, qualitatem tam acrem & venenatam meconio non inesse, ut vulgo putatur. Illud enim per tot menses in tenerrima alimentari fistula fovetur, neque tamen intestinorum inflammationem aut rosionem parit, neque ad excernendum illa irritat, nec colon, quod sua copia potissimum replet, ad cellularum elevationem valvularumque contractionem stimulat: neque etiam putredine concepta fœdas flatus & exhalationes emittit, nec calore exsiccatur, sed, ut sectiones infantum statim a partu mortuorum institutæ docent, consistentiam mellis habet & odore caret. At vero licet ipse ego præmaturam & coactam infantum purgationem jure rejiciam; aliud tamen statuendum esse arbitror, si neque infantes suo ipsius robore, neque colostri adminiculo impuras sordes a matris nutrimento residuas eliminare valent. Tunc enim omnino leni stimulante succurrere expedit, maxime cum ex segniori meconii evacuatione gravissima tormina, inquietudines, vigilias, cardialgicas passiones, hernias, pertinacissimam alvi obstructionem, motus spasticos & convulsivos aliaque symptomata originem duxisse noverim; quia sordes istæ non modo intestinorum tunicis se tenacissime insinuant & ipsa non

raro conglutinant, sed etiam concursu lactis vel optimi crasin plane alienam, eamque nocivam induunt: unde etiam mulierculatum plurimæ permotæ recens natos per viginti quatuor horas esurire, & interea mel cum butyro propinare jubent, metuentes, ne purgato nondum corpore lac in coagulum densetur.

§. VI.

Mulierum lactantium diæta.

His ita provisis commodus infantibus victus debitumque regimen ordinandum est. Merito autem lac præcipuum & quasi universale constituit alimentum, quia & cibum & potum simul suppeditat, ventriculo arridet & hoc fine ab optimo creatore tam sapienter constitutum est, ut mulieres sanæ statim post partum sufficientem ejus copiam in mammis accumulent. Quum autem vel à matre vel a nutrice, hunc in finem conducta, infantes è mammis nutriantur; eo certe à parentibus, & quibus tenellorum concredita est salus, respiciendum est, ut lac purum & temperatum generent. Id quod vix melius obtinetur, ac si lactantes fœminæ exactam diætæ rationem observant, eaque omnia fugiunt, quæ sui vestigia, vel ut sensibus abscondita, in dulci lacte relinquunt, & à notis in superiori capite ceu noxia inter caussas morborum sunt relata. Speciatim vero nutrix, si hanc eligendi necessitas postulat, sit sana, ætatis vigentis ab anno vigesimo ad trigesimum, gracilis potius quam obesa, bonis quoque moribus instructa, animi tranquillitati dedita, nec melancholica, iracunda, vel ebriosa: neque si occasio fert, primipara, nec demum lac nimis vetustum alat. Præter hæc vero similiter bona utatur diæta: & quum plerumque pauperes ac vilioris conditionis mulierculæ nutricum munere fungantur, sedulo videndum est, ne subito a pristino vivendi genere, seu victu duriori & parco ad mollem delicatum & plenum traducantur, sed paulatim potius ei adsuefiant. Si quando ipsis ob infantum inquietudinem somno per noctem satis frui non licet, eundem matutino tempore resarciant, cavendo tantum, ne nimium justo ipsi indulgeant, vitamque otiosam ac desidem agant.

§. VII.

Pericula ex nutricibus mercenariis pertimescenda.

Hæc qui secum perpendit, facile perspiciet, quantum istæ matres delinquant, quæ citra periculum vel ob humorum impuritatem & vitium debilitatem, vel alias ob causas, quas prætexunt, teneram suam progeniem nutricibus mercenariis in dubias valde manus immisericordia quadam, brutam superante, tradunt, & ne pensi quidem habent, an sanam, an cacochymicam, an bene moratam an protervam nutricem conducant. Quid igitur mirum, quod fidem faciant, innumera probatissimorum auctorum testimonia, infantes a nutricibus malo victu utentibus ulcera, scabiem, tineam capitis, crustam lacteam, aliaque cutis vitia reportare; à lue venerea infectis, eadem lue, aut ut ego observavi, pustulis & crustis contaminari, imo quoque mille aliis modis miserrime adfici. Et quum mediante lactis vehiculo & pravo consortio non tantum corporis, sed & animi vitia latius serpant, prorsus non rarum, sed frequenter proh! dolor obvium est, infantes ab optimis etiam parentibus genitos pessimis nonnunquam moribus corrumpi. Sic scio infantes admodum sitículosos è nutrice bibula: neque magnatum quorundam bibacitatem & crudelitatem multi auctores aliunde, quam à nutricibus eadem vitiorum pravitate inquinatis derivare contendunt. Egregia hanc in rem sunt verba *Wirdig* in *medic. spirit. lib.* 1. *cap.* 25. §. 6. *alieno lacte nutriti*, inquit, *ut plurimum degenerant, & ad nutricum naturam naturalisantur; ex lacte & spiritibus nutricum adsumunt naturas nutricum & mores: lacte humano cicurantur ferocissima animalia, ob spiritus temperatos, quos una cum lacte sugunt, ut contra homines ferino lacte educati ferini fiunt & feroces, ut Romuli testatur exemplum & Remi.*

§. VIII.

Quantitas sugendi lactis.

Quantitas sugendi lactis exacte determinari nequit, solent tamen mulierculæ plerumque infanti primis a partu mensibus subinde a bihorio; post tres quatuorve menses sexies aut septies, & demum bis tantum vel ter in die mammas præbere, donec anni spatium fuerit emensum. Hic tamen in genere notari velim, serio cavendum esse, ne nimis crebro & præter necessitatem mammas offerant mulierculæ, sed omni potius ratione nimis appetentes abstrahant, quia ipsi quousque bibere debeant ignorent, alias ista mala possunt suboriri, quæ in superiori capite evenire diximus.

§. IX.

Præservatio damni in lacte redundantis ex terrore.

Sæpe incidit, ut lactis temperies variis ex caussis corrumpatur: quare ne damna inde impendeant, præcavendum erit. Maxime vero omnium, ut supra diximus, lac à terrore lactantis solet vitiari; unde, ne statim a terrore mammæ offerantur, optimum terroris noxam avertendi præsidium est. Idem scire licet de iracundia: & quum labes a vehementi ira lacti insinuata post longiorem etiam moram tam lactenti, quam ipsi nutrici e. g. in mammis, varia minetur pericula, opus est ad ipsa præcavenda tempestiva lactis emulsione. Nonnunquam etiam accidit, ut vel infans ad lac è mammis sugendum impotens, vel nutrix ob morbum aliasve causas ad lactandum minus capax sit: quo in casu alia nutrimenta appropriata debent propinari, inter quæ referenda sunt serum lactis dulce, juscula hordeata, avenacea, emulsiones amygdalinæ lactiformes, vel ex crepatura hordei, addito vitello ovorum emulsioni similis mixtura & similia.

.. & iracundia

Alimenta lacti substituenda.

§. X.

Pulmentorum usus & abusus.

Eadem prosunt, & in usum duci possunt, si lac solum ad nutriendum non sufficit, licet eodem fine pro varia regionum & populorum constitutione etiam alia excogitata sunt alimenta. Maxime autem hoc scopo apud nostrates celebrantur varia pulmentorum genera, dum farina cum lacte vel aqua cocta in pultis tenacis ac glutinosi consistentiam redigitur. An vero infantes, præsertim illustrium teneriores, ob ventriculi debilitatem, cibis his viscidioribus probe resolvendis suppares sint, hoc est, de quo valde dubito; ut potius inde sæpissime viam ad viscerum, & mesenterii obstructiones sterni credam; sicut etiam HILDANUS *Cent. VI. obs.* 34. desperatam pylori obstructionem a tali pulticula observasse legitur. Multo minus debilis ventriculus tali pulticula debet valde repleri, intempestive priori alimento nondum subacto nova ejusdem quantitas denuo obtrudi,

quæ

quia hac ratione innocuam prolem multum lædi docuimus. Neque probare ago vellem perversam mulierecularum consuetudinem, dum infantibus pulmenta ore prius voluta & saliva commixta exhibere solent. Et licet hæc massa, saliva sanæ matris prægnata in chylum infantili ætati amicum facilius converti posse videatur; ego tamen vix possum adduci, ut huic opinioni penitus subscribam, his motus rationibus; quia tali masticatione non modo tenuissima pulmenti portio sugendo ablumitur, sed etiam salivæ dentiumque corruptorum vitia, quæ ob summam materiæ peregrinæ subtilitatem vix possunt percipi, facile cum teneris communicantur.

§. XI.

Post ablactationem infantum quæ observanda?

Quando sub hac diæta infantes ad talem pervenerunt habitum, ut aliis alimentis capiendis & digerendis apti videantur, quod intra anni spatium aut serius adhuc contingit, ablactari possunt. Tum vero non minus, quam antea curiose sunt observandi, ne mala antea evitata pleno nunc agmine irruant. Inprimis autem ciborum multitudo, varietas & consistentia fugienda est; siquidem cibi nimis salsi, viscidi, austeri, acidi & pingues copiosius ingesti minusque rite concocti largiorem cruditatum acido-viscidarum proventum fovent. Sic etiam æstate nocent fructus horæi, crudi & immaturi, qui plerumque in particularum suarum contextu acidum recondunt, quod fibras intestinorum irritando & spasmodice affligendo, diarrhœas, dysenterias, tormina & alia mala, adventante præsertim autumno, excitare valet. Quo demum pertinet panis non rite fermentatus, aut nimis recens, non exclusis saccharatis & dulcibus, quorum interventu chylus ex facili in viscidum abit magma, quo dein lumbrici, ventris tormina atque durities &c. invitantur.

§. XII.

Remedia præservativa lactantibus profutura.

Nunc propius quædam de præservandi methodo dicenda restant, quæ paucis explicabimus. Nihil vero ad præcavendos infantiles morbos deprehendi utilius, quam non modo nutrici, sed & tenello, paullo etiam largiori quantitate frequentius offerre infusa herbarum sanguinem edulcorantia cum aqua facta. Quem in finem non possumus non vehementer laudare infusum herbæ veronicæ, rad. scorzoneræ, liquiritiæ, seminis fœniculi & similium. Ita enim lac tenue ac fluidum redditur, quo minus angustiora vascula obstruere, sed per omnes corporis tubulos & anfractuosos glandularum ductus ferri possit liberius. Neque etiam illæ sibi male consulunt, quæ quandoque post pastum seminis fœniculi & anisi lac augentis, atque tormina infantum præcaventis portionem comedunt.

§. XIII.

Remedia lactis coagulum impedientia.

Quoniam in ventriculo & duodeno lac stagnans facile acescit, corrosivum evadit & coagulatur, sicque mille gravia excitat mala; omni profecto cura & diligentia prospiciendum est, ut lactis illa tam periculosa coagulatio præcaveatur. Cui quidem scopo egregie serviunt pulveres, qui lapides cancror. ovorum testas, radicem ireos florent. crocum, semen anisi vel ejus oleum, sperma ceti, cinnabarim & solutionem ocul. cancri recipiunt, de quibus bis vel ter in hebdomade dosis cum euphoria potest offerri. Sed quum exoptatum sanitatis infantilis negotium maxime etiam in debita & sufficiente fecum per alvum egestione versetur, & tonus ventriculi ac intestinorum conservetur, interdum quoque leniora laxantia, si opus est, sunt interponenda, quibus lactis coagulati noxæ haud parum quoque avertuntur.

§. XIV.

Noxa purgantium.

Hic vero omnia purgantia fortiora & acria, ut resinam jalappæ, scammonium, elleborum nigrum & similia, infamia & infantibus absolute noxia declaro; siquidem non modo ad tormina & alvi adstrictiones, sed & ad atrophiam & adfectus convulsivos disponunt. Ab aloe quoque ob nimium, quem excitat fervorem & ebullitionem, item a sennæ foliis abstineant infantes, quia quo plus remediis alvus ad excretionem irritatur, eo major egerendi postea difficultas alvique tensio subsequitur. Imo quoque non tantum puerulis, sed etiam nutricibus talia exhibita plurimum nocent; siquidem lacti admixta tenellos sæpe convellunt. Hinc recte SYDENHAM *epilepsia*, inquit, *puerorum primo mense sæpe aggreditur à frequentibus nimis alvi dejectionibus*, & *Galenus* sua jam ætate prudenter asseruit, quod corpora puerorum non oporteant purgantibus exsiccari, quin alioquin incremento prohiberentur. Et profecto quantum recens natorum ventriculus tener ac debilis a purgantibus lædatur, dici vix potest. Hæc enim medicamenta propter suam, qua pollent, acrimoniam fibras irritant, ventriculum & intestina ad spasmodicas constrictiones disponunt, eademque tandem suo tono ac robore privant, ut dein, turbata digestione, facili negotio lac acescat & corrumpatur.

§. XV.

Noxa mercurialium.

Ex mercurio quocunque etiam modo parata remedia, præsertim in pulvere ac paulo majori & repetita dosi infantibus lactantibus oblata, jure meritoque deleteria judicamus, partim quod gravitate sua hinc inde plicis ventriculi & œsophagi firmius adhærescunt, partim etiam, quod accessu bilis acrioris, & corrosivi acidi, vehementiorem, eamque plane corrodentem naturam induunt: unde tonus intestinorum mirifice non tantum læditur, sed ad morbos quoque ex debilitate generis nervosi & spasmis oriundos via panditur; idque eo magis, si infantibus, qui corrosivam colluviem, ex fecum vitore & torminibus judicandam, fovent, temere propinantur. Idem valet de aliis metallicis remediis, ut auro fulminante, martialibus, veneteis & antimonialibus, ut mercurio vitæ, pulvere Mouckii & similibus, quibuscum profecto cautissime agendum est, quia admodum infida & insecura sunt remedia, quæ quatenus ab humoribus in prima regione residentibus solvuntur, operationes vel mitiori, vel vehementiori modo exserunt, imo fere prorsus enecant.

§. XVI.

Noxæ ex lenientibus perperam adhibitis

At vero non sola potentiora hactenus recensita gravium malorum causam subministrant, verum etiam ipsi syrupi & pulveres nimis crebro & copiosius oblati, infantum corpuscula sæpe valde lædunt. Qua de re audiendus est *Cardanus*, qui *de malo recentium medicorum medendi usu cap. 48.*

graviter sui & nostri temporis morem de syrupis & pulveribus exhibendis ita reprobat: *error est*, inquit, *cum noviter natis, auxiliandi scopo, alii syrupos, alii pulveres, alii aliud consulunt, cum tamen constet, tam mollia membra nulla debere permutari qualitate, sive purgante, sive adstringente. Tenella enim ista membrorum compages, nihil fere innoxium, lacte excepto, recipere potest.* Temperatum quoque oleum amygdalarum dulcium cum sacharo saepe exhibitum haud penitus noxa caret, prout fidem facit *Harderus in apiario obs. med. 99.* ubi refert, infantem quendam, cui mulierculae à partu oleum amygdal. sacharo nuptum frequentius exhibuissent, torminibus fere continuis, & demum epilepsia correptum elapsis aliquot septimanis obiisse; in eoque post sectionem non solum viridia, qualia etiam vivus egesserat, excrementa fuisse inventa, sed etiam intestini ilei portionem inferiorem manifesta gangraenosi adfectam. Nec dissimile exemplum infantis ex oleo amygdal. dulc. alternis diebus dato simili morbo defuncti recenset *Weisius in dissert. de abusu purgantium in recens natis.*

CAPUT III.

De torminibus infantum & flatulentiis.

§. I.

Torminum signa

EX cunctis, quae teneros cruciant infantes, adflictionibus vehementes abdominis dolores & inflationes frequentissime occurrunt, quae his maxime signis se manifestant. Primo aegri valde inquieti huc illuc se jactitant & torquent, pedibusque calcitrant; mammas aversantur, & continuum fere ploratum edunt, venter flatibus turgidus conspicitur cum spirandi angustia: ructus interdum impetuose ex ore erumpunt, alvus plerumque est adstricta, & si deponitur, excrementa ut plurimum viscida, tenacia, plus minus colore viridi & aeruginoso tincta, mox aquae instar leviter flavescentis fluida reddit, mox vero instar albuminis ovi indurati grumosa dimittit, quod vernacula *vie Eyergebacktes* exprimunt; saepe etiam tam acria & corrosiva ejiciuntur, ut inde podex cum perpetuo tenesmo excorietur.

§. II.

— caussa proxima

Caussam immanium harum passionum proximam & continentem potissimum spasticae intestinalium membranarum, quae nervosae valdeque sensibilis naturae sunt, stricturae constituunt, quibus praesentibus & diu perseverantibus naturale robur, tonus & motus peristalticus ita labefactatur & pervertitur, ut non modo excretiones tam flatuum quam excrementorum retardentur, sed ingestorum quoque digestio, correctio & conveniens secretio impediatur. Quamvis vero hae intensiores membranarum nervosarum constrictiones & crispaturae per se valde dolorificae sint; nihilo minus, quia flatus, ceu effectus spasmorum subsequentes magnam intestinorum distensionem inducunt; fit omnino, ut omnium in toto corpore functionum oeconomia mirum in modum perturbetur.

§. III.

Caussa mediata sunt 1] animi adfectus

Caussam harum adfectionum mediatam ut plurimum graves animi commotiones per iram, terrorem, metum & tristitiam in lactantibus suppeditant, quae proxime & immediate in partes corporis nervosas, maximeque ventriculi & intestinorum, suam exserunt potentiam, dum naturalem & aequabilem ipsorum tonum, vel majori relaxatione, vel auctiori constrictione pervertunt. Et quandocunque matres, durante graviditate, fonticas istas animi perturbationes crebrius graviusque expertae sunt; infantes mox à partu & gravius & diutius diris ventris doloribus adficiuntur.

§. IV.

2] Dolores & spasmi

Sunt etiam ventris torminum & inflationum haud infrequentes caussae graves aliarum partium dolores & spasmi. Ita enim ordinario fere dentitionem infantum difficilem & dolorificam molestae abdominis flatulentiae & tormina cum excretione alvi praeternaturali & penitus immutata comitantur. Neque raro accusari debet frigus, improvide ventri pedibusque admissum, quo non modo liberior transpirationis successus impeditur, verum etiam ipsa fibrillarum nervearum textura laeditur, & ad flatus concipiendas disponitur.

3) frigus ex ternum

§. V.

4] crebrior laxantium & purgantium usus

Saepissime etiam fit, ut crebrior laxantium, multoque magis incautus purgantium usus commodam huic malo occasionem suppeditet. Idque non tantum in infantibus, sed etiam adultis observare mihi licuit; quippe qui, si quid gravativi sentientes purgantibus fuerunt tractati non modo intolerabilibus ventris doloribus sunt cruciati, verum etiam abdomen tumidum & inflatum tympaniticorum instatum saepe receperunt, ut postea sensibilis alimentorum canalis in statum naturalem vix maxima cura potuerit restitui.

§. VI.

Caussae remotae sunt 1] meconium diu retentum

Si causas intuemur remotiores, deprehendimus, torminosos intestinorum dolores saepenumero à meconio diutius retento, neque satis per colostrum vel aliud lene evacuans expurgato proficisci; utpote quod tum mora & copia accumulatum fibras intestinorum distendit & flatulentias excitat, tum a lacte superingesto acrius redditum sensibiles intestinorum membranas ad dolorificam constrictionem stimulat. Eundem subire censum videtur lac ipsum in primis viis corruptum, acescens & in grandiusculos quasi globulos coactum, quod bilis & succorum fermentescibilium admixtione caustiicam induens naturam intestina pungit, rodit, lancinat. Satis autem haec nociva secum acredo & acido-caustica indoles se manifestat non modo per viridem, quo ipsae tinctae sunt, colorem, & per valorum, quibus excipiuntur, atrosiones, verum etiam per illud maxime experimentum, quum ab olei tartari per deliquium adfusione viridis excrementorum color in flavum convertitur; ut taceamus denique, canes; qui alioquin lacteas infantum sordes lubenter absorbent, plane tum a viridibus his excretis abhorrere.

2] lac in primis viis corruptum

§. VII.

3) varia diaeta vitia. Tandem in infantibus praesertim ablactatis permultum ad dolores intestinorum spasticos contribuunt fructus horaei, mellita, nimis saccharata & alia, quibus pueruli libenter se obruunt. Facta enim inde in primis viis fermentatione, facile succi acerrimi generantur, & accedente iracundia, corporisque refrigeratione, magna fordium inutilium copia accumulatur; unde praecordiorum angustiae, vomitiones, vehementes intestinorum lancinationes; imo ipsae febres biliosae suam mutuantur originem.

§. VIII.

Prognosis. Quoad prognosin haec maxime annotanda censemus. Quo diutius atrocia intestinorum tormina saeviunt, & quo crebrius sensibilia tenellorum corpora infestant, eo solent esse graviora & periculosiora: quam facile enim febres, paralyses, asthmata, epilepticae convulsiones & alia funesta junguntur mala, quae, nisi cito convenientibus compescantur remediis, facile ad lethum miseros ducunt. Qui a verminosa colluvie proveniunt intestinorum dolores, raro feliciter cessant, nisi vermibus ipsis exturbatis. Neque in eventu praesagiendo parum interest, ut subjectorum laborantium ratio habeatur; quae si à parentibus imbecillioribus & matribus inprimis ad spasmos hystericos dispositis prognata fuerunt, metus est, ne malum & vehementius infantes torqueat, & crebrius recurrat.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Acidum corrigentia medicamenta proficua. Medico torminosos infantum cruciatus curaturo primo omnium incumbit, ut acidum primarum viarum corrosivum absorbere, corrigere & blande educere satagat. Quo fine, si malum, ut plerumque fit, à lacte corrupto & quibuscunque causis vitiato originem traxerit, quam primum necesse est, ut nutrix vel prorsus mutetur, vel serio caveat, ne tum temporis cibis flatulentis, fructibus horaeis, leguminibus, vinis, acidis, feculentis, aliisque lactis temperiem immutantibus indulgeat, quia his omnibus vel multum augetur, vel pertinacior redditur affectus. Tum quoque nutrici, si alvi adstrictione laborat, leniora prosunt laxantia, inter quae maxime recensemus rhabarbarina, si e. g. drachma dimidia extracti rhabarb. in uncia dimidia liquoris terrae foliat. tartari & aquae cinamomi soluta mane & vesperi ad LX. & plures guttas adsumitur. Neque tum minus nutricem adjuvant medicamenta carminativa, item infusa theiformia, in paulo majori quantitate hausta; utpote quae in lactis crassitie diluenda & resolvenda excellenter se gerunt. Ipsis vero infantibus, ad acidum in primis viis haerens temperandum, hic qui sequitur pulvis expertae virtutis meretur commendari, qui ex lapidum cancror. matris perlar. antimonii diaphoretici, rad. ireos florent. ana drachma dimidia, croci granis tribus, olei anisi, macis guttis duabus conficitur, & singulis bihoriis ad grana quinque vel sex in decocto cornu cervi, vel aquis antispasmodicis & analeptica virtute praeditis flor. tiliae, ceras. nigror. meliss. &c. cum paxillo diascord. Fracastorii remixtis, cum fructu propinatur.

... & infantibus salubria (margin note beside the preceding paragraph)

§. II.

Alvum ducentia. Nihil autem fere magis misere adflictos solatur, praeter clysteres, qui tum blando tepore suo spasmum intestinorum relaxant, tum etiam flatus, qui plerumque torminum caussa vel comites sunt, egregie discutiunt & evehunt. Quo fine ego laudatissimo saepe effectu applicari jussi enemata, ex herba major. flor. chamomill. seminibus carminativis cum jusculo tenui avenaceo decoctis parata, & addita olei chamomill. vel anethi cocti sufficiente quantitate, adjectisque aliquot olei anisi guttulis efficacius reddita. Interne eodem fine rhabarbarina optime conferunt, ut syrupus de cichor. cum rhabarbaro, medicamentum nutrici supra praescriptum in minori dosi oblatum, & electuarium, quod ex rhabarbari electi & lap. cancror. aequali portione cum syrupo cichorei vel rosarum solutivo subacta compositum in decocto hordei, adjecta convenienti mannae quantitate, per intervalla propinatur. Neque possum, quin hoc loco approbem valdeque laudem methodum *Heurnii*, qui *in method. ad praxin lib. II. c. 26.* adserit, se usu comperisse, a seminis anisi scrupulo uno, grosso modo comminuto, jam recens natos puerulos commodissime à viridi bile & pituita foeda purgari, simulque clamosos ventris dolores sedari, si cum primo cochleari pultis saccharatae offeratur.

§. III.

Quid vermes possint. Si vermium in intestinis nidulantium suspicio adest; ea omnino dare expedit, quae inimicis hisce hospitibus enecandis & educendis infra in peculiari capite accommodata suppeditabimus remedia.

§. III.

Remedia externa. Tandem etiam externis contra vim morbi simul pugnare expedit. Quo scopo egregie se gerunt emollientia, ut sunt flores chamomillae, sambuci, meliloti, verbasci, semen foenu graeci, anethi, crocus &c. ex lacte cocta & vel vesicae suillae indita, vel linteo excepta abdominique applicata. Nec mihi illorum displicet methodus, qui exterius ventris regionem circa umbilicum oleis destillatis cumini, carvi, anisi, foeniculi, chamomill. & similibus; oleo nucistae expresso, chamomillae cocto & axungia quadam exceptis ac temperatis iungunt.

§. IV.

Cautela circa purgantia. Quod tandem ad cautelas in hoc morbo necessarias attinet; utique consultum est, ab omnibus salsis, acribus & fortiter stimulantibus, praesertim purgantibus abstinere: admodum enim inutum est, saburram acerrimam non rite prius correctam per longum intestinorum canalem educere. Inprimis autem omnium insigni nocendi qualitate pollent, resinosa, ut resina jalappae, quae sane imprudentissime infantibus ex lacte corrupto & acri laborantibus propinatur; & licet copiam humorum aliquoties ejiciat, continuo tamen stimulo & intestinorum irritatione vehementer nocet. Multo magis purgandi intentione, quae tamen raro exposcitur, pulvis mechoacannae albae cum syrupo datus prodest, collectamque ventriculi & duodeni saburram absor-

bentibus & corrigentibus alterare, & dein mannatis, rhabarbarinis vel clysteribus educere præstat.

§. IV.

... circa tormina per consensum inducta.

Sæpenumero hæc intestinorum tormina non tam à caussa materiali primis in viis latitante, quam potius à formali, seu vehementi nervorum agitatione, e. g. à gravi in aliis membris dolore per consensum producuntur: quo in casu, remotis laxantibus, primo omnium ad spasmos & dolores sopiendos dirigenda est curatio.

§. V.

... circa clysteres

Si ullum remedii genus ob insignem, quam præstat, utilitatem meretur commendari, sunt profecto, ut supra jam innuimus, clysteres, qui immediate ad intestina pertingunt, & tam sedando quam flatus discutiendo insigniter opem ferunt, si modo attendatur indicatio, ob quam tepida hæc fomenta injicimus, ut in iis apparandis aliquem habeamus delectum. Ita enim, si excreta alvi sunt liquida instar laticis acerrima, ut non modo gravia ventris tormina, sed & podicis excoriationem inferant, prosunt clysmata ex lacte & saccharo, vel terebinthina in vitello ovi soluta, quæ acrimoniam temperando, intestini crassi & podicis rosionem avertunt. Quod si vero amurca viscida in intestinis oberrans, torminibus & flatulentiis ansam suppeditat, locum potius inveniunt enemata majori quadam resolvendi virtute prædita, quæ stimulo intestinis crassis addito efficiunt, ut qui in reliquis intestinulis hæret mucus, eo facilius postea descendat. Ita parari potest clysma ex decocti flor. chamomillæ uncia una vel duabus, additis mellis rutacei una alterave drachma, saponis veneti drachma dimidia, oleique anisi aliquot guttulis.

§. VI.

... circa sedativa.

Solent tandem mulierculæ plurimæ ejulatuum pertæsæ ad somnum in hoc morbo provocandum, varia sedativa, ut mithridatium, requiem Nicolai & alia propinare; sed pessimo plerumque ausu & effectu; nam præter multa gravia mirifica mentis hebetudo improvidum opiatorum usum solet excipere.

CAPUT IV.

De aphthis.

§. I.

Aphtharum definitio

Quæ infantum os, fauces & œsophagum obsident pustulæ cum inflammatione quadam conjunctæ, in medicorum scholis dicuntur aphthæ, & nil nisi ulcuscula sunt parva, vix milii aut cannabis semen excedentia, quæ nonnunquam, propter ardorem & dolorem, non modo inquietudines & clangosos clamores excitant, sed lactis quoque suctionem ipsamque deglutitionem valde reddunt difficilem.

§. II.

... differentia

Differunt hæc oris pustulæ ratione graduum; siquidem aliæ sunt indolentes, rubræ vel flavæ, & tantum per gingivas, linguam & buccas in superficie dispersæ, ideoque benignæ dicendæ; aliæ contra sunt lividæ, nigræ & valde dolorificæ, ad uvulam, fauces & œsophagum usque extensæ, ut sæpe totus oris ambitus exulceratus videatur. Atque harum indoles plerumque est maligna, adeo, ut carnes sæpe subjectæ profundius ad ossa usque exedantur.

§. III.

Caussa materialis proxima.

Materia, quæ aphthas excitat, omnino est acerrimæ, penetrantis & causticæ indolis, quæ in sanguine prognata, & in glandulosò faucium peristromate ope glandularum segregata tenerrimam palati carnem rodit, inflammat, exulcerat: unde pustularum & complicatorum cum ipsis symptomatum origo.

§. IV.

Caussa mediata.

Inter caussas vero mediatas, quæ ad ingignendam iam virulentam materiam disponere solent, maxime omnium referri debet lac vel in puerperis & nutricibus per incongruam victus rationem, per morbos complicatos, & turbulentos animi adfectus corruptum, vel in ipsis lactentibus variis ex causis coagulatum, & accessu bilis impurum, valdeque corrosivum redditum. Hoc enim quando cum sanguine communicatur, non potest non totam ejus massam acrimonia quadam nociva imbuere, & sicut malis pluribus alia, ita & aphthis occasionem præbere largissimam.

§. V.

Phænomeni explicatio.

Quæ cum ita sint, haud mirandum est, cur aphthæ varii generis morbis a sanguinis impuritate provenientibus vel jungi vel supervenire soleant, ut fere fit in febribus acutis & malignis, tussi, diarrhœis cholerodeis, asthmate, dentitione difficili & similibus. In febribus enim, ob nimium calorem, sanguis plerumque temperata & gelatinosa sui portione privatur, admodumque facile salso-sulphuream diathesin acquirit; in reliquis vero morbis antea nominatis acris quædam & vellicans materia peccat, quæ tussim, diarrhœas, asthmata, excitat, adeoque etiam aphthis progignendis apta nata existit.

§. VI.

... caussæ occasionales remotæ

Sæpe etiam aliæ quædam caussæ externæ ad aphtharum progeniem conferunt; & maxime quidem intermissæ faucium & linguæ abstersiones, perversa febrium & aliorum morborum per calidiora medicamenta curatio, aut si corpora infantum æstuantia frigido exponuntur aëri, qui transpirationem cohibendo, sordium salino-sulphurearum accumulationi inprimis favet. Neque hic excludenda sunt alia, quæ immediate laxiori faucium compagi vim quandam inferunt, ut fere faciunt turundæ ex linteo contorto cum mica panis vel saccharo repletæ, nec non frustula panis cerevisiæ intincta, & infanti ad sugendum oblata: quem morem non modo nostrates vilioris conditionis mulierculæ perperam sequuntur, sed *Lentilius* quoque *Ephemerid. German. Dec. III. anno 3. appendice obs.* 94. in Suevia potissimum annotavit, graviterque reprehendit. Nec sine ratione; siquidem partim fortiori horum affrictu, partim mutata salvæ temperie facile mollior oris interni cuticula arroditur, & pustulæ excitantur; quæ tamen, nisi interna humorum acrimonia concurrat, placide decurrunt, & medentibus ansam dederunt, ut aphthas vel a caussa interna, vel externa deduxerint.

§. VII.

§. VII.

Prognosis. Aphthæ per oris superficiem rarius dispersæ, indolentes, rubræ & flavescentes remediis facilius obsecundant, quam quæ totas fauces occupant, ad nigredinem vergunt, profunde exulcerant, fœtidumque odorem spargunt. Neque multum periculi alunt, si ab externa potius caussa, quam ab interna proficiscuntur, pravamque succorum diathesin pro fundamento agnoscunt; quales sunt, quæ symptomatice febribus acutis aliisque gravioribus morbis junguntur. Pessimis quoque accenseri debent, quæ magnam inflammationem, spirandi & degluriendi difficultatem junctam habent, quæ in morbis malignis funestum prænuntiant eventum, & sæpe post mortem per totum œsophagum ad ventriculum usque dispersæ sub sectione conspiciuntur.

CURATIO.

§. I.

Curatio mali ex vitio nutricis Curatio aphtharum pro ratinne causarum variat. Nam, si suspicio subest lactis vel in matre vel in nutrice corrupti, tum hoc omnino debet corrigi, quod optime perficitur, si non tantum nutriens fœmina omnia salsa, acria, spirituosa & acida, animique adfectus serio fugit, sed & remediis utitur sanguinem purificantibus & temperantibus, ut fere sunt: decocta radicum & herbarum temperatiora, diaphoretica, absorbentia, & alvum leniter subducentia, quorum a nobis jam sæpius facta est mentio.

§. II.

-- ex vitio infantis Si ipse infans mali fomitem continet, per intervalla syrupo mannato, vel cichorei cum rhabarbaro justa dosi aliquoties dato debet purgari, & iis tractari, quæ lactis coagulum impediunt, ejusque acrem intemperiem emendant, virando simul omnia, quæ aphthis ansam præbere supra docuimus. Tum vero, ad acrimoniam humorum temperandam optime prosunt decocta avenacea cum saccharo cando & oleo amygdalarum dulcium mixta & propinata, item decoctum raparum, vel dauci vulgaris subinde potus loco oblatum.

§. III.

Remedia externa. Sed quoque externis rodentem aphtharum acrimoniam placare decet, quem in finem laudem merentur linctus ex diamoro, succo granatorum & melle parati; itemque succus raparum cum vitello ovorum & saccharo subactus, vel cremor lactis cum syrupo papaveris albi, vitello ovi & tantillo nitri mixtus, & vel digitis linteo involutis, vel penicillo applicatus. Nec minorem præstat opem vitellum ovi, aqua rosarum & saccharo cando subactum, item mucilago seminis cydoniorum cum melle & pauxillo croci remixta pustulisque illita. Quæ denique ad os colluendum præscribuntur gargarismata, pusillis suadere nollem, utpote qui ad gargarisandum minus sunt apti.

§. IV.

Curatio aphtharum symptomaticarum. Quæ morbis acutis vel aliis morbis junguntur aphthæ, nunquam curantur, nisi morbo ipso, cujus symptoma sunt, vel mitigato vel penitus superato. Minime vero in acutis multis laxantibus natura in opere suo debet turbari, sed potius leniora diaphoretica & emulsiones temperantes ex seminibus IV. frigidis & papaveris pauxillo paratæ omne absolvunt punctum.

CAPUT V.

De pathematibus ex dentitione difficili.

§. I.

Noluit provida natura hominem cum dentibus nasci, sed optimo potius consilio, ad præcavendas lactantium inter sugendum molestias, providere, ut dentes sensim paullatimque succrescant; quorum prima, & jam in utero posita rudimenta initio quasi mera sunt filamenta membranacea, quæ succo nutritio repleta, in mucum inspissantur, ex muco in cartilaginem indurantur, & ex cartilagine demum in osseam firmitatem abeunt. *Dentium generatio.* Quamvis vero non unus idemque in omnibus dentitionis sit terminus, sed ipse pro subjectorum ratione differat, dum alii septimo vel nono mense, alii autem vix intra anni spatium dentes accipiant; *-- tempus eruptionis* nihilo minus tamen hic solet in eruptione ordo plerumque servari, ut dentes incisores, qui etiam risorii & lactei dicuntur, a papillarum inter sugendum affrictu præ cæteris maturentur, & in inferiori maxilla primo omnium erumpant, his deinceps canini succedant, & hos iterum molares excipiant.

§. II.

Historia dentitionis difficilis. Licet hæc dentium eruptio opus & res plane naturalis sit, infantibusque nonnullis sine ulla graviori molestia eveniat; pluribus tamen propter varia, quæ jungi solent, symptomata, ingentes creat molestias; unde dentitio difficilis suboritur, quæ non nisi tardior & dolorifica dentium per gingivas eruptio esse solet, atque his maxime signis cognoscitur: infantes calore præternaturali exardescentes pavoribus tentantur, in somno, qui inquietus est, subsiliunt, ploratibus defatigantur & vigiliis, lac ex uberibus avidius sugunt, ipsasque mammarum papillas mordent, & manus ori crebrius admovent. Tum quoque gingivæ in anteriori oris parte intumescunt, tumentes aut albicant aut rubent, saliva ad fauces copiosius destillat, ductilisque lympha ex ore sæpe pendet, & alvus vel obstruitur, vel per diarrhœam colliquescit. Imo demum his symptomatibus junguntur alia, eaque longe graviora, ut fere funt acutæ febres, motus convulsivi & epileptici, graves maxillarum torsiones & similia, quæ tamen aliter atque aliter adficiunt, prout gradu solet differre ipsa dentitionis difficultas, & subjectorum sensibilitas.

§. III.

-- causa. Causa dentitionis difficilis aliquando in dentibus ipsis, aliquando in gingivis esse deprehenditur. In illis residet, quando dentes exitum molientes vel grandiores acutioresque sunt, ut canini & oculares; vel quando segnius excrescendo, gingivas diutius rodunt, vellicant & terebrant, vel etiam quando plures simul impetuosiori motu protruduntur. In gingivis vero causa est quærenda, si ipsarum crassities firmiorque textura pertinaciter obstat, quo minus

dentes, in maxillarum loculis latentes, libere possint exitum moliri.

§. IV.

Ratio symptomatum. Quum vero à tali violenta dentium protrusione valde sensilis gingivarum caro, quæ ex variis fibris nerveis & membranis contexta est, non potest non insigniter lædi, pungi & inflammari; haud mirum esse debet, cur non tantum pruritus, calor & dolor gingivarum cum segniori dentitione conjungatur, verum etiam ob irritationis vehementiam, factamque inde systematis nervosi commotionem, pavores, subsultus, inquietudines, vigiliæ, vomitiones, asthmata, tusses, imo ipsi convulsivi & epileptici motus concitentur; idque eo magis, si infantes nativa quadam vel acquisita cerebri nervosique generis debilitate & ad spasmodicas constrictiones dispositione jam antea laboraverint, quæ dein, dolore acuto cum febre urgente, in actum deducitur, multumque augetur. Neque ex longinquo repetenda erit ratio, cur præter naturam alvus sub dentitionis difficultate vel supprimatur, vel fluida nimis exsistat. Etenim, sicut omnis vehementioris doloris, ita etiam ejus, qui ex dentibus nascitur, ea solet esse natura & indoles, ut universum corpus spasmis exagitando, simul etiam primas vias male adficiat; unde lac facile acescit & corrumpitur, indeque pendens libera alvi exoneratio aut retardatur aut nimis acceleratur.

§. V.

Prognosis. Quoad prognostica dentitionem in pueris periculosam sæpe ac funestam esse, satis proh! dolor comperimus. Graves enim & atroces isti adfectus, quos non raro aut supervenire aut jungi eidem diximus, sæpe tantam virium imbecillitatem adducunt, ut expediundæ dentitionis pugnæ infans evadat impar, & perinde reliqua symptomata majus incrementum sumant. Inprimis vero gravis dubiique eventus esse solet dentitio infantibus plethoricis & succi plenis, itemque iis, qui immodico somno velut marcent, utpote quibus malum omen adfuturæ convulsionis prænuntiat *Hippocrates lib. de dentitione.* Tum quoque idem gravissimus auctor dentientes cum tussicula tardius producere dentes, inque perforatione corpuscula laborantium magis extenuari adserit; sine dubio, quia tum per se tussis vires ad protrudendum necessarias enervat, tum etiam magnam succorum viscidorum & acrium in corpore præsentiam indicat, qui non possunt non dentientibus, gingivas vehementius irritando, graviter obesse. Similiter etiam pejus adficiuntur, qui alvo adstricta laborant, quam qui alvum laxam & fluidam sæpe deponunt; licet pariter experientia confirmatum habeamus, quod non minus hi, quam illi præ dolore in ipso febrili paroxysmo convulsi moriantur. Porro multum quoque interest nosse, an subjecta ægrotantia valde sint sensibilia & forte à parentibus iracundis genita: quod enim si ita fuerit, semper certiores sunt convulsiones, magisque dubii eventus, quamvis non omnes convulsione correpti moriantur. Denique, quo difficilius & quo longiori tempore dentes erumpunt, eo majus est periculum, ne natura nimis debilitata tandem succumbat: quæ autem divus ille senex *Hippocrates* citato loco amplius prodidit, quod febre acuta laborantes convulsionem effugiant, & hiberno tempore dentientes facilius convalescant, id aliis experiundum committo.

CURATIO.

§. I.

Qui consilio & auxilio imminentibus infantum morbis vult succurrere, primo omnium tempus dentitioni à natura dicatum, ut fere est septimus mensis, accurata computatione debet advertere, operaque laudabili ante ipsam dentitionis difficultatem infanti adesse, ut ne huic quicquam cibi vel solidioris, vel calidioris ad mandendum porrigatur, sed tenuissimus potius victus; maximeque tenuiores sorbitiones propinentur. Quum vero insigni simul auxilio esse soleat nutricis sugentis temperantia, & conveniens præceptorum diæteticorum observatio, eo sane pariter respiciendum est, ut hæc omnia calefacientia, vinum, aromata, & quæ sunt ejusmodi alia maxime fugiat, & sibi potius usum alterantium & humectantium, ipsiusque aquæ potum sedulo familiarem habeat. Neque vero hactenus dicta tantum ante molestam dentium eruptionem locum inveniunt, verum etiam sub ipsa possunt ac debent adhiberi. *Diæta ante dentitionem & sub ea tenenda*

§. II.

In ipsa curativa methodo id maxime agendum est, ut dolor & inflammatio, quæ febriculas, convulsiones & diarrhœas plerumque comites habet, placide sistatur, gingivæ laxentur & emolliantur, sicque dentium eruptio promoveatur. In quo quidem scopo obtinendo, si interna primum spectamus, præcipitantia & maxime quidem gelatinæ C. C. in potu dissolutæ, cum essentia papav. rhœados, item liquor noster anodynus mineralis, ad aliquot guttulas interdum oblatus, omnibus palmam reddunt dubiam. Neque præclaro suo usu caret mixtura crebrius exhibita, quæ ex aquæ lil. convall. flor. tiliæ, primulæ veris singulorum uncia una, pulveris Marchionis & antimon. diaph. scrupulo uno, croci granis aliquot, & syrupi de pœonia, s. papav. rhœad. drachma una, additis liquoris & spiritus salis ammoniaci paucis guttis, conflari potest. *Curatio infantis per interna*

§. III.

Sicut autem in gravibus infantum morbis nutrici sæpe, quam infanti medicamenta dare præstat; ita quoque hoc similiter observandum est in vehementioribus retardatæ dentitionis symptomatibus: quo fine ego insignem sæpe opem vidi ex medicamentis antispasmodicis nutrici oblatis, ut sunt pulveres, qui radicem pœoniæ, C. C. sine igne, unicornu fossile, succinum, castoreum & similia continent. *... nutricis per interna*

§. IV.

Nihil fere magis humorum ad superiora impetum concitat & auget, quam diuturnior alvi adstrictio, & quæ inde pendet flatuum atque spasmorum in nervoso intestinorum tractu progenies. Quamobrem nihil prius esse debet medico, nihil potius, quam ut tum infanti clysteribus emollientibus & oleosis, tum ipsi nutrici convenienti medela alvi libertatem restituat, ne forte reliqua morbi præsentis curatio a tali fontica causa retardetur vel prorsus suspendatur. *alvus aperta servanda*

§. V.

§. V.

Remedia externa

Sed externis quoque remediis ad ipsas gingivas applicatis juvare decet, quo fine ad gingivas emolliendas & relaxandas egregie confert lactis cremor, item butyrum insulsum tam solum, quam cum melle mixtum; neque minus prodest, in ipsa illa parte, ubi dens prorumpere conatur, & tumorem, dolorem & ardorem gignit, ficum per medium dissectam admovere, medullam crurum vituli, vel mucilaginem sem. cydonior. cum vitelli ovorum tantillo, aqua rosacea & syrupo violarum dissolutam, vel etiam cerebrum leporinum, quod specifice in tali casu laudari solet, adhibere: sicut pariter insigni juvandi energia pollet linimentum, ex spermate ceti, syrupo papav. albi oleo amygd. dulc. croco & nitro paratum, carnique gingivarum dolenti inunctum. Quo demum pertinet mica panis albi cum lacte cocta, additoque oleo rosar. & croco remixta, quam nonnulli, si anodyna propter dolorem & inflammationem poscuntur, mirifice commendare solent.

§. VI.

Sectio gingivarum

Quod si vero dentes erumpere plane renuant, sectione ipsis parandus est exitus, & scalpello membrana, cui extremitates dentium incumbunt, incidenda: quod ego experimentum sæpe ex voto successisse memini.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautelæ circa nonnulla medicamenta

In dentitione difficili inprimis nocent omnia calidiora, purgantia, externa quoque valde spirituosa naribus oblata, vel adstringentia gingivis inuncta, quia, dum in toto corpore motus auctiores sunt, hi facile exacerbantur, & febris, quæ frequentissimus & fere individuus doloris comes est, magis adhue accenditur. Unde simili ratione peccant matres, quæ in his morbis, cum dolore, febre & inflammatione junctis, infantes nimis calido tegimine tractant, & lectis aut conclavibus nimis calidis includunt.

§. II.

— circa alvi fluxum

Quum alvi libertas, etiam paullo major, nunquam fere non majorem facit spem sanitatis recuperandæ, nulla sane ratione tum temporis alvum roborantia vel adstringentia debent propinari. Alias enim res periculi est plenissima, & convulsiones cum aliis symptomatibus longe citius certiusque subsecutas esse recordor.

CAPUT VI.

De epilepsia & convulsionibus.

§. I.

Instituti ratio

VEram tam epilepsiæ quam convulsionum ideam jam in parte III. tomi IV. med. systemat. fusius suppeditavimus, ibique argumentis sat ponderosis evicimus, caussam morbi alterius in spasmo duræ matris; alterius in spastica membranarum medullam spinalem investientium strictura ponendam esse. Nihilo minus tamen, ut seorsim innotescat, quænam maxime causæ infantes horrendis hisce adfectibus subjiciant, quibusque remediis depelli istæ debeant; è re fore arbitror, ut, in præsenti morborum infantilium disquisitione, specialia quædam, & magis ad infantes pertinentia adjiciam.

§. II.

Epilepsiæ & convulsionum subjecta

Solent autem epilepsiæ & convulsiones teneram ætatem, quam ab anno primo ad septimum usque extendimus, præ ceteris frequentissime torquere; non aliam ob caussam, quam quod in infantibus partes nervosæ membranaceæ sensuque exquisitiori præditæ ex tenerrimis, admodumque mobilibus fibrillis sunt compositæ, quæ levissime tantum irritatæ in spasticas & irregulares commotiones conjiciuntur facillime. Quam ob rem etiam usu venire solet, ut quo tenerior & ætate minor est infans, & quo majorem à parentibus vel animi adfectibus deditis, vel eodem olim morbo adfectis, obtinuit sensibilitatem; eo etiam facilius ac vehementius tam epilepsiis quam convulsionibus corripiatur.

§. III.

— orta à matre & nutrice

Tum quoque truculenti hi adfectus facile solent accidere, si non modo matres uterum gestantes, salutares diætæ leges neglexerunt, sed etiam nutrices lactantes hystericis vel aliis nervosi generis pathematibus laborant; si acetaria, acria, fructus horæos aliaque incongrua copiosius devorant, spirituosa liberaliori manu assumunt, vel lacte copioso æque ac crasso pusillos sibi demandatos nutriunt. Neque adeo rarum, sed mihi aliquoties obvium fuit, persacile sugentes in epilepticas convulsiones easque difficulter curabiles incidere, quando nutrices vehementi animi adfectu, præsertim ira, terrore & timore percussæ mammas statim ante debitam lactis emulctionem & correctionem offerunt; aut si quando menstruas purgationes, quibus ab initio lactationis ad tempus caruerunt, denuo experiuntur.

§. IV.

— à spasmis & doloribus aliarum partium

Deinceps experientia demonstrat, nonnunquam tam comitialem, quam convulsivum morbum suboriri, si partes quædam nervosæ spasmis vel doloribus agitantur, & simul consensus lege ipsæ meningum & medullæ spinalis membranæ adficiuntur. Fieri hoc maxime deprehendimus a meconio in primis viis retento, & per moram acrius reddito; item a ventris torminibus & vermibus, sensibiles intestinorum tunicas lancinantibus, nec non à doloribus ex dentitione difficili subortis & à purgantibus fortioribus iisque præsertim crebro oblatis; siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut in subjectis sensatione paulo majori præditis facili negotio motus epileptico-convulsivos ciere valeant.

§. V.

— ab exanthematibus repulsis

Sicut illi denique pueri ab epilepsia & convulsionibus præcaventur vel liberantur, quibus favi, crusta lactea & scabies cum pustulis superveniunt; ita hisce impuritatibus improvide retropulsis sæpe sæpius hi gravissimi morbi originem debent; quod similiter valet de variolis & morbillis, quorum vel impedita eruptio & nociva retrocessio, vel improvida cura infantes numero plurimos epilepsiis & convulsionibus enecat.

§. VI.

§. VI.

Prognosis. Quæ febribus acutis, petechialibus & variolosis superveniunt convulsiones & epilepsiæ, mali sunt ominis, nec etiam periculo carent, quando ex dentitione difficili & ventris torminibus subortæ diutius adfligunt. Quibuscunque hi morbi, teste *Hippocrate sect. III. aph.* 28. & experientia, circa annum septimum non solvuntur, iis plerumque usque ad aliam ætatis periodum misere inhærent. Nec denique minus ex ipsa paroxysmorum frequentia prognosis petenda; ubi sciendum, quod quo crebriores sunt accessiones, eo magis timendum sit, ne natura demum superata succumbat.

CURATIO.

§. I.

Curatio mali à nutricum vitio. Sicut in omni morbi genere, ita non minus in nostris adfectibus tota medentis intentio ad caussas debet esse directa. Quod si itaque ex vitio nutricis per terrorem aut vehementem iracundiam commotæ malum originem repetit, sepositis omnibus spirituosis, acribus & irritantibus, ea dare expedit, quæ inordinatos & spasticos nervosi generis motus placide compescunt; ut inprimis faciunt clysteres ex emollientibus & carminativis parati, item pulveres antispasmodici, ex pulvere Marchionis, cinnabari & moschi tantillo confecti & vel soli, vel in vehiculo aquarum, sedante quadam virtute præditarum, tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, aurantiorum &c. propinati.

§. II.

— à lactis corruptione Neque parum differt curatio, quando malum a lacte in ipso infante corrupto & corrosivo reddito proficiscitur; siquidem tum pariter, præter clysteres demulcentes, egregius pulverum absorbentium cum croco, moscho vel momento extracti castorei remixtorum est usus; maxime si simul decoctum cornu cervi paulo spissius pro potu adsumatur. Quod si vero simul primæ viæ a sordibus acido-corrosivis sunt purgandæ, fieri id commode potest decocto mannato successive dato, cui aliquot guttulæ olei tartari per deliquium fitit instillatæ.

§. III.

— à lacte coagulato stagnante Quando lac crassum & copiosum mali caussam suppeditat, infans pauciori lacte alendus, & talia nutrimenta præbenda sunt, quæ illud fluidius & serosius efficiunt. Sæpe etiam in tali statu ventriculus a lacte stagnante & coagulato multum est infarctus, ubi sæpe lene emeticum extra paroxysmum oblatum prodest, quod ex tertia vel quarta grani parte tartari emetici cum syrupo violarum & aqua quadam destillata remixta componi potest.

§. IV.

— à meconio retento Meconium primis mensibus non rite expurgatum & subsistendo acrius factum, quando ansam malo porrigit, debet illud lenioribus laxantibus cum absorbentibus junctis evacuari, maxime vero per electuarium, ex syrupo cichorei cum rhabarbaro, lapidibus cancrorum & pulvere Marchionis compositum. Vermes contra per remedia ipsis accommodata sunt interficiendi & expellendi. *— & vermibus*

§. V.

— ex repulsione cutis exanthematum. Si quando epilepticum malum ex repressione scabiei, tineæ capitis, vel aliorum exanthematum suboritur; ea debent propinari, quæ materiam impuram ad habitum corporis revocandi virtute pollent; inprimis autem vesicatoria nuchæ applicata in tali casu sæpe usum præstitisse novimus. Atque hoc etiam experientia Fernelii videtur confirmatum, qui multos epilepticos per fonticulos & setacea curatos refert.

§. VI.

Cautio circa opiata & volatilia. Solent nonnulli, nec adeo incelebres medici ad vehementissimos solidorum motus placandos interdum opiata, ut massam pilularum de cynoglossa, theriacam cœlestem & alia commendare; sed quia sæpe infaustum inde vidi effectum, cum hisce cautissime mercandum esse censeo. Idem valet de volatilibus, quæ etiam extrinsecus adhibita sæpe sæpius nocent.

CAPUT VII.

De variolis & morbillis.

§. I.

Institutum. EQuidem jam in quarta medicinæ systematicæ parte, ubi de omnis generis febribus agitur, variolas atque morbillos seorsim consideravi, nihilo minus tamen de singulis pauca jam addere placet, quæ partim allata magis dilucidabunt, partim eo servient, ut totum rei negotium, quo exoptata horum adfectuum curatio absolvitur, breviter in conspectum veniat.

§. II.

Variolarum & morbillorum differentia Variolæ quidem & morbilli, si primum invadunt, ratione symptomatum valde inter se conveniunt, dum utraque morbi species cum febre accedit, exanthematica contagiosa est, epidemice grassatur, & universum corporis habitum cum aliquali cutis elevatione deformat; progrediente vero morbo differentia facile advertitur, dum in morbillis longe minor cutis elevatio apparet, pectus maxime maculis obsidetur, tussis excitatur atque totus morbi decursus mitior & benignior deprehenditur, citiusque terminatur: cum contra variolæ caput, manus & pedes potissimum occupent, maculæ in dies majores fiant, & rubræ, quæ deinceps suppurantur albescunt, exulcerantur & exsiccantur, ad quod non solum plures dies requiruntur, sed vehementiora quoque symptomata accedunt, & vestigia sæpe indelebilia in cute remanent.

§. III.

§. III.

... difficilis eruptionis signa.

Nunquam aut variolæ, aut morbilli ſine febre eveniunt, certisque temporibus plus minus benignæ vel malignæ ſunt; nihilo ſecius tamen ſi ægrius erumpunt, laborantes ut plurimum delirant, ſomnia in ſomno terrifica experiuntur, magnas pectoris anguſtias ipſiusque gutturis dolores ſentiunt, urinam albam mingunt, nihilque alvi deponunt, quia diverſis aliunde humoribus feces exſiccatæ remanent; imo ſæpe epilepticis convelluntur ſubſultibus & mortis periculo expoſiti ſunt; niſi his omnibus in melius converſis ſymptomatibus quietiores fiant, & liberior exanthematum eruptio facilius ſuccedat.

§. IV.

... ſymptomatum ratio

Symptomata cum utroque adfectu conjuncta ut plurimum a febre & abhinc pendente ſanguinis impuri ebullitione proveniunt; quam ob rem non mirum eſſe debet, cur ſanguinis curſu ad ſuperiora impetuoſius directo pectoris anxietates, tuſſes & cordis palpitationes, in capite cephalalgiæ, deliria, oculorum & faciei inflammationes, lacrymarum fluxus, raucedines, ſalivationes &c. eveniant, & præterea, propter nervorum a materia cauſtica rodente vellicationem tormina, epilepſiæ, tremores, nervorum ſubſultus & ſimilia peſſimam ludant tragoediam.

§. V.

... malignitatis & benignitatis ſigna in variolis.

Multum omnino refert, ut ſciamus, quam variolæ præferant indolem, & an malignæ, benignæ, an mediæ ſint naturæ. Peſſimæ autem ſunt, ſi depreſſæ cum foveis, vel etiam valde ardentes, acuminatæ & ſimul confluentes conſpiciuntur; ſi violaceæ, lividæ aut prorſus nigræ & vel petechiis vel purpura, præſertim alba, interſtinctæ appareant; ſi febris poſt eruptionem magna cum anhelitus difficultate permanet, & vel mictus cruentus, vel narium hæmorrhagiæ, vel cruentæ alvi dejectiones ſociantur. Peſſimæ quoque indolis ſunt, ſi in veſiculas ſero vel acri, vel ſanguinolento repletas dehiſcunt, & ad ſuppurationem tendere renuunt, aut ſi demum in lentas & hecticas febres deſinunt, malique moris ulcera & abſceſſus relinquunt. Benignas contra dijudicare licet ex remiſſiori ſymptomatum vehementia, puſtulis debito modo & tempore erumpentibus, ſuppurantibus & areſcentibus; quæ vero mediæ naturæ dicuntur variolæ, inter utrasque obtinent medium malignitatis gradum; uti nos pluribus in capite citato de variolis oſtendimus.

§. VI.

... in morbillis

Morbilli perinde gradu differunt, ſemperque mali haberi debent, ſi quando ipſis alia exanthematum genera immiſcentur, ſi tuſſis nimia, raucedo, & febris diutius durant, morboque declinante gravia remanent ſymptomata, quæ morbis chronicis anſam præbent facillimam.

§. VII.

Gradus variant ſecundum ſubjecta,

Pendent autem hi diverſi malignitatis gradus ab ipſa ſubjectorum laborantium conſtitutione & natura. Ita enim ſæpius iterumque obſervare mihi licuit, quod pueri ſucculenti ſanguineque copioſo præditi, maxime ſi à parentibus morbidis fuerint prognati, & propter victum incongruum impuros in corpore humores collegerint, ſub morboſa cœli iniquitate præ ceteris variolas & morbillos malo omine decurrentes incidere ſoleant. Etenim, quo major materiæ impuræ intus latitat copia, & quo minus naturæ robur eidem foras propellendæ ſufficit; eo etiam difficilior eſt morbus, cujus unica certe medela in decenti materiæ peregrinæ ad habitum corporis propulſione conſiſtit.

§. VIII.

... & aliæ circumſtantiæ.

Tum quoque ad augendam horum adfectuum malignitatem non parum conferre ſolent perverſum ægrotantium regimen & commiſſi in diæta errores, itemque aliæ, quæ præter morem junguntur circumſtantiæ, ut præcipue ſunt vermes, qui naturam in motibus ſalutariter inſtitutis ſæpe adeo turbant, ut omnia in pejus ruant ſymptomata, ſiquidem ego non raro ſpaſmodicas artuum tractiones, cum aphonia, ventris torminibus & nimia ſalivatione concitatas novi, quæ nunquam ſubſecutæ fuiſſent, niſi verminoſa progenies anſam ſuppeditaſſet. Sæpe etiam diarrhœæ & ſalivationes nimiæ, incongruo tempore obortæ ſtatum pejorem afferunt; licet moderatæ hæ evacuationes, ſi in principio & fine morbi critice incidunt, plus plerumque proſint, quam obſint.

§. IX.

Cauſæ mortis & prognoſis,

Qui pernicialibus his morbis pereunt, ut plurimum inflammatione partium internarum, & ſubſequente ſphacelatione, vel ſuffocatione, per anginam & catarrhum ſuffocativum moriuntur, quando acris cauſtica materia vel non ſatis expellitur, vel expulſa recedit, & in ſenſibili nervorum ſyſtemate graves ſpaſmos, imo epilepticas convulſiones excitat, quæ ſi poſt factam eruptionem aut perdurant, aut revertuntur, multum plerumque alunt periculi. Non raro in dubium mortis præbet indicium, quando materia ad partes nobiliores revertitur; unde extrema frigent, & ſubito faciei, totiuſque cutis intumeſcentia ſubſidet.

§. X.

Sectio anatomica.

Demortui cultro anatomico diſſecti perſæpe exhibent viſcera pluribus puſtulis & maculis lividis obſeſſa, vel etiam ventriculum cum inteſtinis magna copia variolarum quoad ſuperficiem conſperſum; ut ipſe ego non ſolum crebrius annotavi; ſed alii quoque auctores obſervarunt ſæpiſſime. Vid. *Kerkring. ſpicileg. obſ.* 62. *Fernel. lib. II. c. 12. de abditis rerum cauſſis.*

CURATIO.

§. I.

Curatio per diaphoretica & emulſiones.

Totus curationis cardo in eo potiſſimum vertitur ut materia acris & cauſtica temperetur,

tur, corrigatur, & à partibus internis ad externas propellatur. Quo scopo præcipuam merentur commendationem pulveres absorbentes & diaphoretici, qui acrimoniam corpori infestam in variolis & morbillis non modo contemperant, sed optimo etiam effectu eandem ad externum corporis habitum propellunt. Hi vero ex cornu cervi philosophice præparati, usti, lapidum cancror. antimon. diaphoret. ana drachma una, succini præparati, nitri purif. ana drachma dimidia, cinnab. cortic. cascarillæ ana granis octo commode possunt parari, & proetatis ratione debita dosi exhiberi. Neque tum laude sua carent emulsiones temperantes, vel dictis pulveribus interponendæ, vel cum iisdem conjunctim propinandæ, quales ex seminum cardui mariæ, frigidorum majorum, papaveris albi ana drachma una, aquæ cardui benedicti, flor. sambuci, cerasorum nigrorum, rosarum, florum tiliæ ana unciis duabus confic.ere hactenus consuevimus. Huc quoque eadem intentione pertinent decocta cornu cervi & hordei, avenacea, prisanæ hordeaceæ cum ficubus paratæ, serum lactis dulce & similia, quæ in acrimonia temperanda, & placidiori exanthematum eruptione promovenda maxime merentur laudari.

§. II.

– per alia combinata remedia. Hactenus recensitis absorbentibus, diaphoreticis & demulcentibus, si prudenter administrantur, totum curationis negotium feliciter absolvitur, nisi vel in retardata exanthematum eruptione dictis pulveribus bezoardicis tantillum myrrhæ & croci adjicere, vel parum liquoris bezoardici, ut spiritus Bussii cum liquore nostro anodyno mixtus est, propinare, vel durante suppuratione liquorem myrrhæ aquosum cum sale tartari paratum ad acrimoniam temperandam offerre velimus, quod medicamentum simul pectus, si tussis valde urget, egregie solatur.

§. III.

Curatio ventris torminum. Inter symptomata cum variolis & morbillis conjuncta inprimis referri debent torminosi intestinorum cruciatus & tenesmi, quibus vix melius possumus mederi, ac si oleum amygdalarum dulcium recenter sine igne paratum ad cochlear unum cum decocto cornu cervi, vel jusculo avenaceo subinde propinatur.

§. IV.

– raucedinis & tussis Quando raucedo cum tussiculosa pectoris concussione valde urget, optime conducit electuarium, ex oleo amygdalarum dulcium recenti, spermate ceti, syrupo violarum & croco paratum, & cum potu calido crebrius exhibitum, non exclusis decoctis avenaceis cum saccharo cando & vitello ovi parandis.

§. V.

– hæmorrhagiarum Hæmorrhagiæ si incidunt, cautissimus sit adstringentium usus; sed tantum, ad impetum sanguinis moderandum, prosunt mixturæ ex aquis antispasmodicis cum diascordio Fracastorii nuptæ, & cum pulveribus præcipitantibus leniter nitrosis oblatæ.

§. VI.

Variolæ præcipue faciem petunt, aciemque oculorum facile lædunt: quare, præservandi fine, commendari meretur lac muliebre aqua rosarum dilutum & cum modico myrrhæ & croci remixtum, vel aqua rosarum & florum sambuci cum tertia parte liquoris nostri anodyni mineralis, & momento camphoræ vigorata, oculisque applicata. *Oculorum defensio.*

§. VII.

Nihil plerumque magis a medico exposcitur, quam ut faciei nitoris & pulchritudinis conservandæ curam gerat, ne profundæ relinquantur cicatrices faciem deturpantes; quod fieri plerumque videmus, si materia acris nimis profunde cuti inhæret. Licet autem raro in totum evitari possint tædiosæ istæ cutis defœdationes; aliquid tamen petitionibus dandum, & linimentum commendandum est, quod ex axungia humana recenti, cum solutione lythargirii in aceto facta paratur; modo caveatur, ne nimis cito, sed arescentibus demum papulis adhibeatur. *Faciei pulchritudo quomodo conservanda.*

§. VIII.

Nares sæpe internæ variolis obsidentur & obstruuntur, quo minus dein liberior aeris in & exspiratio rite possit succedere; quam ob rem, si opus est, illæ commode possunt illiniri oleo amygdalarum dulcium cum oleo ligni Rhodii & tantillo camphoræ remixto: quod remedii genus locum pariter invenit, si fauces exulceratæ opem exposcunt. *Nares quibus defendendæ?*

§. IX.

Sæpe, licet omnia diligentissime observentur, in fine morbi nocivæ permanent reliquiæ, quæ peculiarem opem exposcunt. Ita si ulcera mali moris restitant, unguento de cerussa camphorato vel lythargirii sunt tractanda, vel iisdem balsamica, ex essentia succini, myrrhæ, balsamo Peruviano confecta, vel balsamum nostrum vitæ aquæ sclopetariæ nuptum injicienda. Quicquid vero mali evenit; semper continuationem cum internis purificantibus requirit. Quem in finem non modo alvus lenioribus laxantibus, ut tinctura rhabarbari, per intervalla debet subduci, & saluberrimum transpirationis negotium debito regimine infusis herbarum calidis veronicæ, scordii, scabiosæ, radic. glycyrrhizæ & sem. fœniculi, pulveribusque diaphoreticis leniter myrrhatis promoveri, verum etiam temperatis balsamicis, e. g. essentia myrrhæ aquosa & aliis, deperdita sanguinis temperies restitui. Juvat hic quoque exacta diætæ ratio, quæ in eo consistit, ut inter cibos dura, salsa, flatulenta fugiantur, potuique decoctum radicis chinæ, sarsaparillæ, glycyrrhizæ &c. substituatur. *Reliquiæ morbi quibus tollendæ?*

§. X.

Hactenus commendata interna remedia similiter præservandi scopo ex usu sunt, si quando propter inordinatam aëris constitutionem vel *Præservandi ratio.*

vel propter aliorum jam ægrotantium contagium, hæc exanthemata sunt pertimescenda. Nam multum omnino refert, ut corpus ad morbi impetum felicius sustinendum antea bene præparetur.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa regimen Si ullo in morbo accuratum vitæ regimen tenendum est, observari quam maxime debet in variolis & morbillis. Præsertim autem aeris regimen ita moderandum est, ut nec ægrotantes nimis calidis tegumentis prope fornacem cooperiamus, nec in hypocaustis humilioribus & frigidis detentos frigoris injuriæ exponamus. Utrumque enim periculosissimum est, dum altera ex parte, ob facilem internorum inflammationem & auctam materiæ peccantis acrimoniam, hæmorrhagiæ & alia mala concitantur; ex altera vero exanthematum eruptio vel retardatur, vel pustulæ retroaguntur.

§. II.

– circa diætam In principio & statu morbi carnes vitare decet, omniaque alimenta multum succi præbentia; nisi majorem accersere velimus putredinem. Vitentur quoque nimis dulcia, eaque præsertim viscida, quia humorum viscositatem augent. Id quod in morbillis similiter valet de acidis temperandi ardoris gratia cum potu datis; siquidem tussim, quæ fere individuus hujus morbi comes est, plerumque vehementiorem reddunt.

§. III.

Usus frictionum Veteres medici inter morbi initia, ad materiam hostilem à partibus internis evocandam, externe frictiones partium extremarum cum pannis calidis valde commendarunt; quod remedii genus nec ego rejicere ausim; quoniam ad meliorem cutis perspirationem haud parum conferre arbitror.

§. IV.

Cautela circa laxantia Remedia alvum ducentia magis præservandi, quam curandi scopo utilia sunt; nihilo minus tamen crebrius ego in morbi principio, si propter summam sanguinis ebullitionem humores vehementius ad caput & pectus propelluntur, clysteres ex decocto hordei, saccharo, & oleo amygdalarum dulcium paratos applicari jussi; idque inde obtinui, ut exoptata symptomatum remissio subsecuta fuerit.

CAPUT VIII.

De tabe seu atrophia infantum.

§. I.

Atrophia definitio INter morbos infantibus familiares non infimum tenet locum tabes, quæ est paulatina universi corporis consumtio cum abdominis inflatione & insigni functionum læsione plerumque conjuncta.

§. II.

– historia Incipiente malo artus tam inferiores quam superiores incipiunt flaccescere & marcescere, abdomen vero distendi, adest spiratio difficilior, lassitudo corporis, alvus modo strictior modo solutior, appetitus vagus, cibis maxime frigidis dicatus: increscente malo facies propter tempora collapsa est adspectu misera & pallida, palpebræ post somnum tument, costæ protuberant, scapulæ alarum instar prominent, cibi plerumque semidigesti excernuntur, & dolores circa umbilici regionem lancinantes sæpe percipiuntur; urina mingitur crassa modo, modo rubicunda; somnus est turbulentus & circa noctem lentus calor cum oris siccitate & siti accedit.

§. III.

Minime vero hic noster adfectus debet confundi cum gracilitate corporisque macilentia, quæ à pinguedinis defectu oriunda, sæpe unam tantum partem occupat, neque tamen totius corporis functiones lædit. Tum quoque probe debet discerni a rachitide, in qua partes quidem nonnullæ contabescunt, sed artus simul tumore, contractura, incurvatione deformantur. Dein cavendum est, ne tabes ceu primarius adfectus, pro illa tabescentia habeatur, quæ ceu symptoma aliis morbis, ut febribus, variolis, morbillis diarrhœis & lumbricis supervenit. Differt tandem vera tabes a marcore, qui à defectu lactis dependet; id quod cognosci potest ex nutricis uberibus, si flaccida sunt & lactis omnino egena, si ipsæ nutrices non bene appetunt, si infantes parum mingunt, plorant, vagiunt, sique alimento accepto, conquiescunt, & mammas cupidi arripiunt. *– differentia ab aliis morbis*

§. IV.

Qui pereunt hoc morbo, in horum sectione plerumque glandulæ mesenterii tumefactæ, scirrhosæ, vel ipsi abscessus deprehenduntur; hepar quoque & lien raro sine labe, infarctu & magnitudine aucta conspiciuntur: musculi, præsertim abdominis tam extenuati sunt, ut vix membranam referant; intestina contra valde inflata & amurca fœtida, quandoque nigra sunt referta. *– sectio anatomica*

§. V.

Caussam hujus mali proximam in succi nutritii temperati & gelatinosi defectu, vel ejusdem insufficienti ad partes solidas appositione reponimus: mediatas vero caussas in depravata alimentorum digestione, chylo impuro & crasso, ejusque denegato per vasa lactea ad ductum thoracicum & sanguinem transitu collocandas esse statuimus. Quam maxime autem hoc loco accusari etiam debet bilis defectus, vel inertia, à præternaturali hepatis constitutione inducta, ob quam non modo digestio valde læditur, sed oscula quoque tunicæ intestinorum villosæ minus rite à mucositate sua liberata chylum ægrius recipiunt & transmittunt. *– caussa proxima*

§. VI.

Caussæ remotæ & occasionales iterum variæ sunt; plerumque tamen observavimus, post perpessos varii generis morbos, ut variolas, morbillos, motus ex dentitione difficili convulsivos, & alios, gravem hanc & chronicam passionem fuisse subsecutam; præsertim quando convalescentes gulæ nimium indulgentes alimenta crassioris texturæ ut caseum, panem non rite fermentatum, farinacea, placentas, fructus quoque *– caussæ remotæ sunt prægressi morbi*

quoque horæos, cibos acidos & vina acida adfumferunt. Nihil vero, prout frequenti habemus experientia, magis nocet, quam fi infantes calefacti & fudore madidi noctu frigidum potum fæpius accipiunt, vel à fomno in lecto calentes in frigidiorem auram transferuntur. A fuppreffa enim tranfpiratione & conftrictis extremorum fubtiliffimis tubulis non modo fuccus nutritius divertitur, & à peripheria ad centrum & inferiores partes reprimitur, verum etiam prava, falfa & acri intemperie imbuitur.

– frigus

§. VII.

– omiffa lotione

Neque cum clariffimo Dno CHUDEN dubitamus adferere, infantes, nifi bene fuerint loti & à fordibus fuis mundati, ob pororum cutis occlufionem, tabem poffe incurrere: qui vero ex omiffa lotione vermiculos in cute neonatorum generari ftatuunt, quos comedones vocant, magnamque boni nutrimenti partem fubtrahere credunt, hi me eo adducere non poffunt, ut ipfis fidem penitus tribuam, quia novam hanc adfertionem fufficienti experientia nondum fatis habeo confirmatam.

§. VIII.

– perverfa medicatio

Neque inficiandum, ex præpoftero medicamentorum, præfertim terreorum, abforbentium & adftringentium, in diarrhœis, febribus intermittentibus, torminibus, variolis &c. ufu tabidos ejufmodi adfectus infantibus poffe accidere. Nam teftantur, qui corpora hoc morbo defunctorum anatomice diffecuere, fe tum in ventriculo, tum in adnexis inteftinis tenuibus cruftas quafdam folidefcentis materiæ inveniffe, quæ vix ab horum fubftantia divelli potuerunt: quod indicio eft, non modo liquoris gaftrici feparationem inde fuiffe prohibitam, fed chyli quoque colaturam, ofculis lacteorum occlufis, retardatam.

§. IX.

– difpofitio à parentibus & nutrice accepta

Tabes quoque recte ftatuitur fcorbutica, fi à parentibus impura humorum dyfcrafia laborantibus progeneratur, vel à nutricibus morbidis vel cachexia & alio fcorbutico affectu ægrotantibus lactantur. Sæpenumero etiam venerei quidpiam complicatum eft, unde atrophia tanquam effectus à caufa dependet.

§. X.

– vermes

Sæpe etiam vermes, inteftinorum voluminibus innidulantes atrophiæ cauffam conftituunt, qui non modo partem alimentorum & chyli optimam præripiunt, fed pravis quoque exhalationibus ipfum imbuunt. Notabile fane exemplum A. N. C. *vol. III. append. p.* 161. de puero atrophia defuncto & diffecto referunt, in cujus inteftinis plures vermium nodi alii majores, alii minores, interiori tunicæ villofæ tam firmiter adhærere vifi funt, ut cum eadem veluti concreti confpicerentur, nec fine læfione ipfius tunicæ feparari potuerint.

§. XI.

– prava diæta poft ablactationem.

Non raro porro infantes antea fani, & per omnia recte valentes abfque aliqua prægreffa manifefta cauffa languere, corporeque extenuari incipiunt. Atqui hoc patiuntur, quando à lacte matris vel nutricis ad folidiorem deferuntur cibum; cumque jam antea bene pedibus infiftere, fuamque corporis molem fuftentare valuerunt, nunc minus poffunt confiftere & terram attingere detrectant; fed mox genuina morbi indoles clarius fe manifeftat, quando penduli artus in fenfus incurrunt, habitufque corporis flaccidus & rugofus fit, ut in natibus maxime & femoribus confpicitur. Interea cibos fic laborantes continuo ingerunt, ut vix faturari poffint.

§. XII.

De fafcinatione judicium.

Nihil magis folenne & inter vulgus receptum eft, quam, ut plurimi, adeoque etiam medici, diutius perfeverante hoc malo, caufam in fafcinationes rejiciant. At vero, ficut hæc ludicra & inanis excufatio non obfcure indicat, hos homines, qui ad tam abfurdum ignorantiæ afylum confugiunt, nec genuinas morbi caufas cognofcere, nec commodis poffe remediis eafdem abigere; ita nos hanc judicandi rationem ineptam & medico philofopho indignam merito rejicimus.

§. XIII.

Prognofis.

Quando ab imprudenti adftringentium, nimio falinorum & abforbentium ufu malum originem fuam reperit, multum ut plurimum temporis ad curandum requirit; quod fi vero materia terreorum abforbentium jam foliditatem quafi acquifivit, fpes falutis dubia eft, & multi ante cauffæ fublationem morte præripiuntur. Quando inveteratus eft morbus, & mefenterium, hepar, lien, pancreas, renes ac pulmones jam infarcta & fcirrhofa, tunc raro aut nunquam curatur. Salutem contra promittit, fi coctione ciborum emendata, appetitus magis conftans & regularis redit, tumor abdominis decrefcit, & vires recolliguntur. Si diarrhœa adeft, & materia purulenta admodum fœtida cum fanguine mixta per anum excernitur, atque corpus infuper valde emaciatum eft, malum difficili aut nullo plane negotio poteft tolli; fiquidem diarrhœa reliquas adhuc vires confumit, & materia fœtida jam corruptionem in abdomine indicat, quam mors plerumque fatis cito excipit. Quando infarctus vel fcirrhus in exulcerationem abit, & febris fupervenit hectica, quam ex urina flammea & rubicunda, æftu ac phlogofibus poft cibum ut plurimum cognofcimus, tunc infantes certo certius fuccumbunt. Tandem fæpenumero per febres intermittentes tabem feliciter fublatam obfervationes teftantur.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Curatio per commodam diætam

Curatio multum pro differentia cauffarum differre folet, generatim tamen in ablactatis eo maxime refpiciendum eft, ut ejus generis cibi fuppeditentur, qui corpufculo languido partibufque emarcidis nutrimentum & robur addunt. Egregia hunc in finem funt jufcula ex conquaffatis gallinis & caponibus fine pinguedine & evidenti falfedine parata, item pulmenta ex pomis Borftorffianis cum vitello ovorum & faccharo confecta, quibus cinamomi, macis & vini pauxillum addi poteft.

§. II.

– jufcula aperientia

Quando ofcula vaforum lacteorum & ductus glandularum mefaraicarum ab amurca tenaci obftructionem patiuntur, brodia gallinæ veteris cum radice graminis recenti, fœniculi, petrofelini, afparagi, fellerie &c. decocta, pinguedine remota

mota sunt omnium utilissima, quibus in refracta dosi spiritus nitri dulcis vel vitrioli martis aliquot guttæ, vel solutio ocul. cancror. addantur. Sed debet per plures dies imo septimanas continuari ita, ut singulis quatuor horis elapsis, tres vel quatuor unciæ ad sorbendum offerantur.

§. III.

-- per medicamenta aperitiva

Inter medicamenta magnæ in hoc morbo efficaciæ deoppilativa præcipue etiam locum tenent liquores salini mediæ naturæ, si v. g. ex solutione oc. cancri cum succo citri, terra fol. tartari, arcano tartari cum aqua petroselini vel fœniculi parantur, & justa dosi aliquoties de die offeruntur; à quibus remediis summam & mirabilem sæpe energiam expertus sum.

§. IV.

-- per balsamica stomachica

Ad laudabilem alimentorum digestionem promovendam, præsertim ubi bilis balsamica deficit, & acidum ac viscidum prædominatur, elixir nostrum balsamicum temperatum inter cibos sumtum laudatissimum præstat effectum. Ubi vero tormina, dolores, inquietudines &c. complicantur, liquor noster anodynus mineralis, cum solutione salis tartari tenuiori mixtus & oblatus, remedium præbet optatissimi effectus.

§. V.

-- per balnea

Quando ab obstructis & infarctis tubulis subcutaneis, seu transpiratione prohibita, malum dependet, balnea ex rad. alth. filic. herbis malvæ, meliloti, flor. chamomill. & sapone Veneto, addita lactis portione parata præstantissimam opem exserunt; modo non nimis calida adhibeantur. Et observatum sæpius est, balnea iteratis vicibus primo post partum mense adhibita insigni præservandi energia pollere.

§. VI.

Externe, ad discutiendum tumorem, oleum chamomill. vel anethi coctum, & moderate camphoratum non sua laude caret.

§. VII.

Curatio tabis à nutrice contractæ

Quando ex impuro scorbutico lacte ortum traxerit ejusmodi tabes, nutrix est removenda, & serum lactis dulce, vel etiam lac asininum cum aliquot guttulis olei tartari per deliquium offerendum. Jungenda quoque infusa diluentia theiformia ex veronica, hedera terrestri, rad. glycyrrh. cichor. cum liquore ex solutione salis tartari & arcani duplicati. In ablactatis cerevisiæ semper alius diluens potus est substituendus, ipsique similiter oleum tartari per deliquium instillandum.

§. VIII.

-- ab absorbentibus orta

Si à nimio absorbentium usu adfectio oritur, infusa diluentia, junctis laxantibus ex manna, rhabarbaro, vel syrupo cichorei cum rhabarbaro proficua erunt. Juvat etiam interdum ventriculum à sordibus viscidis per pulverem ireos Florentinæ in paulo majori dosi exhibitum deplere.

§. IX.

Cautela circa purgantia

Purgantia adfectum hunc magis exasperant, & ad hecticam disponunt, præsertim si subjecta sint sensibiliora. Nam sæpe inde inflammatur ventriculus cum intestinis & post sequitur mors.

CAPUT IX.

De Rachitide.

§. I.

Rachitidis descriptio

Explicata jam tabe universali, progredimur ad particularem, quæ rachitis appellatur, & non nisi inæqualis nutritio est, qua partes aliæ debito suo nutrimento orbatæ contabescunt; aliæ plus justo nutritæ augmentum recipiunt, & cum ossium spinæque dorsi incurvatione majores fiunt.

§. II.

-- historia & decursus

Novum est morbi genus, & vix sæculo priori ad exitum properante in Anglia obortum; posthinc vero per reliquas Europæ regiones septentrionem spectantes disseminatum, quod his maxime signis se manifestat. Accedente malo circa mensem ætatis nonum, aut serius adhuc, sensim paulatimque irregularis fit plurimarum corporis partium proportio, cutis laxa, abdomen macrum, & quasi flatibus turgidum: musculi atrophia consumuntur, juncturarum contra articuli in brachiis, manibus, genu & pedibus protuberant; ossa ad sustinendum corpus minus firma & cum spina dorsi sæpe incurvata observantur: unde motus & ingressus debilis, qui sæpe in movendi impotentiam terminatur. Tum quoque arteriæ jugulares & carotides intumescunt, caput est magnum, & ob colli sustentantis flacciditatem sæpe nutans: ingenium supra ætatem acutum, pectus vero angustum & à lateribus quasi compressum cum sterno acuminato & extremis costarum nodosis. Invalescente demum malo jungitur febricula lenta, tussis, respirandi difficultas & alia, quæ plerumque ad mortem perdurant. Sed probe omnino tenendum est, quod certi dentur rachitidis gradus & durationis modi, qui non eadem in omnibus symptomata, sed in nonnullis graviora, in nonnullis leviora producunt.

§. III.

Sectio anatomica

Qui hoc morbo defunctorum dissecuerunt corpora, aliud atque aliud viscus vitale labe corruptum invenerunt; siquidem alii hepar naturale grandius, scirrhosum & diaphragmati coalitum, mesenterium glandulis induratis obsitum, & cum pancreate obstructum; alii pulmones pleuræ vel tergo adnatos, eosque vel lividos, vel vomicis refertos; alii pericardium aqua repletum se reperisse testantur. Plerique tamen, inter quos solertissimos corporum scrutatores GLISSONIUM, BONETUM & inter recentiores celeb. HEISTERUM referimus, unanimi fere consensu adserunt: principium medullæ spinalis in hoc morbo solito esse durius & obstructum, caput inter duram piamque matrem aqua perfusum, cerebrum mole majus, venas vero carotides & jugulares arteriis minores.

§. IV.

-- causa proxima

Quod si igitur his viris laude dignis fidem adjungere, nostramque ipsius experientiam interpo-

terponere licet; non possumus non caussam hujus diri adfectus proximam in impedito succi nervei in spinalem medullam vel compressam vel obstructam influxu reponere; unde necessario earum partium omnium, ut brachiorum, pedum &c. perit nutritio, quæ nervos ex spinali medulla recipiunt: contra vero illæ plus nutriuntur, quæ vias habent apertas & sufficientem succi nutritii admittunt copiam, sicut, teste anatomica experientia, in capite rachiticorum conspicimus, quod ob denegatum lymphæ nutritiæ in medullam spinalem influxum, plus nutrimenti accipit, atque ideo non solum in majorem molem excrescit, sed & faciem bene coloratam exhibet. Neque aliunde derivandum est vividum ingenii acumen, quam à cerebro & cerebello illæso, riteque suis muniis fungente; quare etiam partes, ad quas nervi inde abeunt, plerumque recte solent esse constitutæ.

§. V.

Ratio symptomatum. Facile quoque patet, cur ossa incurventur & circa epiphyses nodis deformentur. Nam quia musculi eorumque ligamenta, quibus ossibus annecti solent, minus rite in hoc adfectu nutriuntur, sed alimentum copiosius per arterias ad ossa devehitur; fieri solet, ut eorum extrema, quæ in infantibus mollioris plerumque texturæ sunt, ob minorem resistentiam distendantur, & tubercula accipiant. Quoniam vero, perseverante hac nutritione, ossa perpetuo increscunt, & musculi contra minores, brevioresque fiunt; facile omnino ipsa ossium extensio à musculis alligatis retardatur, & incurvatio contingit, idque eo magis, cum ossa in hacce ætate admodum sunt mollia & flexibilia. Nec denique distorsio spinæ dorsi aliam agnoscit caussam, quam processuum osseorum, cartilaginum, ligamentorum & musculorum vertebras dorsi connectentium flacciditatem, tonumque naturalem depravatum: quo præsente hæ partes sub corporis inclinatione latius à se invicem secedunt magisque distenduntur, quam iterum recedere, & in pristinum statum possunt restitui.

§. VI.

Caussa mediata. Caussam hujus morbi mediatam constituit viscida succorum tenacitas, qui a sanguine spisso segregati ad medullam spinalem deponuntur, ejusque meatus comprimendo vel occludendo impediunt, quo minus liquidum nervorum tenuissimum in spinæ medullam rite possit influere, & abhinc per nervos amplius dispensari.

§. VII.

Caussæ remotæ sunt diætæ errores. Ex caussis vero remotioribus ad humores inspissandos ex diætæ vitio huc fere conferunt omnia, quæ inter caussas atrophiæ in priori capite a nobis sunt relata. Quæcunque enim digestionis negotium turbant, chylumque crassum, viscidum & ad nutritionem ineptum ingenerant, suffragante experientia, huic nostro adfectui etiam velificantur.

§. VIII.

... aeris prava constitutio Si quid autem speciatim ad ingenerandum hoc malum potens existit, est profecto aer, qui teneros ambit, frigidus, nebulosus, variisque exhalationibus peregrinis refertus; qui partim cutis tonum debilitando, sordes pituitosas in corpore retinet, partim pulmones relaxando impedit, quo minus in hoc viscere intima sanguinis mixtio, ejusque per totum corpus distributio rite possit succedere. Luculentum hujus rei testimonium illustre totius Angliæ emporium exhibet Londinum, quod non tantum propter maris circumfluentis exhalationes, sed etiam propter minerales quasdam ex carbonibus fossilibus emissas particulas inprimis rachitidi producendæ & sustentandæ idoneum deprehenditur. Neque ideo mirum esse debet, cur ex eadem caussa in locis paludosis & maritimis, itemque vere & autumno frequentior hujus mali sit proventus; & cur hic Halæ, quæ tam ob salæ præterlabentis & salinarum effluvia, quam ob sulphureum carbonum fossilium fumum atmosphæra valde humida cingitur, tam multi pueri rachitici se nobis sanandos offerant.

§. IX.

Neque dubitarem adserere, quod ad faciliorem humorum in medulla spinali stagnationem multum contribuat prava quarundam mulierculacularum consuetudo, qua infantes pallio involutos sæpe diu noctuque brachiis gestant, & non modo spinam dorsi in situ incurvato diutius retinent, sed pedes etiam inæqualiter flectunt; unde non tantum gibbera & pedes vari producuntur, sed & nostro morbo occasio datur aptissima. Quod similiter fieri deprehendimus, quando teneri ex improvido ictu vel lapsu externam vim & spinæ torsionem patiuntur, quare etiam gibbosi facile fiunt rachitici. *... externa violentia.*

§. X.

Morbos quoque prægressos ad tabem non minus quam rachitidem disponere nihil dubii est; ex omnibus tamen ii præcipue huc concurrunt, qui humorum ad medullam spinalem decubitum efficiendo, liberum fluidi tenuissimi itum reditumque suspendere valent. Ita in artis exercitio non raro solet occurrere, quod hanc ob caussam post variolas non rite tractatas, item post scabiem crustamque lacteam & capitis tineam retropulsam dirus hic adfectus originem receperit. *... morbi prægressi*

§. XI.

Morbus invalescens si super quintum ætatis annum aut diutius inhæret, difficulter curatur, & corpus plerumque languidum ac deforme juventuti tradit, & nisi accedentibus juventutis annis, ubi totum corpus maximam patitur mutationem, penitus tollitur, per totam vitam nullam sanationis spem admittit. Nec minorem habet difficultatem sanatio, si per hæreditariam dispositionem fuit inductus, aut mox primis à nativitate mensibus obortus. Denique si phthisis cum hectica febre, hydropicus tumor, asthma vel diarrhoeæ superveniunt, spes in angusto est posita. Quæ vero ab aeris aut victus vitio oritur rachitis, aut variolas, scabiem, aliasque cutis efflorescentias subsequas habet, nec à tanta ossium incurvatione & motus impotentia comitatur, faciliorem recipit medelam. *Prognosis.*

CURA-

CURATIO.

§. I.

Curatio per laxantia & emetica.

Quum humores viscidi, lenti & pituitosi ad spinalem medullam depositi caussam & fomitem rachitidi præbeant: primo omnium eo respiciendum est, ut lentor succorum resolvatur, obstructiones reserentur, & liber fluidorum motus per totum corpus promoveatur. Quo fine ante omnia, ad fomitem mali, qui in primis viis residet, præscindendum, conferunt leniora laxantia, non omissis, si opus est & tenera infantum constitutio admittit, lenioribus emeticis, ex radicis ipecacuanhæ aliquot granis cum saccharo & aqua cinamomi sine vino datis, aut cum syrupo in electuarium redactis. Siquidem hac ratione non modo sordes viscidæ, in ventriculo & intestinis collectæ, perbelle educuntur, sed etiam, addito hoc stimulo, debita humorum resolutio & tubulorum obstructorum reclusio egregie obtinetur; si modo caveatur, ne talia stimulantia in subjectis jam valde exhaustis, & magna viscerum labe vel pertinaci mesenterii obstructione laborantibus adhibeantur; quia tum potius ea commendare expedit, quæ inter medicamenta deoppilativa & reserantia in superiori capite de atrophia retulimus.

§. II.

– per resolventia.

Hactenus dictis commode possunt interponi alia leniter resolventia, ut fere sunt diaphoretica, tinctura tartari, antimonii acris, & cinnabarina, mercurialibus in hoc casu anteponenda, quæ partim per cutim, partim per urinam serosas impuritates evehendo, insigniter juvant, maxime si cum iosusis sanguinem diluentibus & purificantibus adhibeantur.

§. III.

– per externa.

Speciatim vero ad obstructionem medullæ spinalis reserandam & liberum fluidi nervei influxum restituendum à variis auctoribus frictiones cum linteis calidis in spina dorsi brachiis, pedibusque instituendæ, item suffimigia ex thure, succino, mastiche, olibano &c. commendantur. Si quid vero, mea ipsius experientia, commendationem meretur, sunt profecto balnea aquæ dulcis, cum herbis nervinis, majoranæ, lavendulæ, serpilli, rorismarini, chamomillæ, melissæ &c. decoctæ; quibus si laborantes crebrius immittuntur, & postea linimenta nervina, ex axungiæ humanæ, olei nucistæ expressi ana uncia dimidia, balsami Peruviani drachma una, olei rutæ, lavendulæ, caryophyllorum ana guttis XXX. composita una cum frictionibus spinæ dorsi & artuum adhibentur, sæpe tam exoptatus sequitur effectus, ut ego plures inde viderim mirum sublevatos, & tandem, cæteris paribus, ex voto restitutos.

§. IV.

– per diætam.

Ante omnia vero simul conjungendum accommodatum vitæ victusque regimen, quod in eo consistit, ut pueri, remotis omnibus flatulentis, concoctu difficilibus, & viscidis, crebrius jusculla gallinarum & vitulorum tenuia cum radicibus aperientibus, asparagi, fœniculi, cichorei, apii, sellerie, petroselini & cancris fluviatilibus contusis decocta assumant, & ventriculi roborandi gratia temperata elixiria stomachica, ut nostrum viscerale est, inter cibos capiant. Tum quoque potus offeratur tenuis, & durante lactatione lac bonum satisque dilutum, conjuncto convenienti & ætati accommodato motu, qualis vectura est, ut corpus segne paulum modo excitetur. Alvi libertas si deficit, leni promoveatur laxante vel clystere. Et si demum prava nutricis dispositio malum vel induxerit, vel sustentet, huic similiter ea exhibeantur medicamenta, quæ infantibus in minori dosi propinanda commendavimus.

§. V.

– per ligacula.

Nec denique reticendum est, ad spinam dorsi incurvatam & membra diversimode distorta commendabilem esse ligaculorum & thoracum applicationem, si modo caveatur, ne loco auxilii vim inferamus, & infantes ex uno vitio in alterum sæpe gravius præcipitentur.

CAPUT X.

De Vermibus.

§. I.

Vermium definitio.

VErmes sunt animalcula viva variæ figuræ, structuræ & magnitudinis, quæ ex semino seu occulo insecti cujusdam cum alimentis assumti in cavo intestinorum nascuntur, & putrido quodam corrupto succo increscunt, corporisque universi functiones mirum in modum labefactant & lædunt.

§. II.

– subjecta.

Quamvis nulla hominum ætas ab exitialibus hisce hospitibus plane sit libera, maxime omnium tamen infantilis & puerilis, hoc est ab ablactatione ad decimum quartum annum iisdem obnoxia est; quapropter etiam inter morbos infantiles de lumbricis tractatio præcipue meretur institui.

§. III.

– tres species 1) rotunda.

Variæ lumbricorum species, ipsa experientia teste, in corpore humano observantur, quæ potissimum à medicis tam veteribus, quam recentioribus in numero tres dispescuntur. Primo se offerunt rotundi, qui etiam teretes, Germanice *Spuhlwürmer* vocantur, & magnitudine, quæ vix spithamam æquat, ab aliis se distinguunt, maximeque sedem suam in tenuibus superioribus jejuni & ilei occupant; unde interdum ad ventriculum progressi oretenus prodeunt, vel vomitu ejiciuntur. Atque hi fere sunt, qui teste HILDANO *cap.* 1. *obs.* 57. pueris maxime innascuntur, & magno nonnunquam numero in globum quasi conglomerati ileo firmiter inhærent, cujus membranas persæpe ore suo acuto perrodunt, atque rependo in abdominis cavitatem penetrant.

§. IV.

2) lati.

Altera vermium species est eorum, qui ob figuram suam instar fasciarum latam, lati & tæniæ appellantur, admodumque longi sunt, ut duos, imo decem interdum pedes mensura excedant, & à PLATERO in adultioribus quadraginta pedes longi observati sint. *vid.* M. N. C. *anno* III. *obs.* 29. BARTHOLINUS *Histor. anatom. Cent.* III. *obs.* 14. Hi plerumque totum intestinorum tractum, præcipue vero ileon, occupant, & raro sine cauda & capite conspiciuntur; siquidem

siquidem non toti, sed frustulatim per ramenta, cucurbitæ vel cucumerum semen referentia, prodire solent, quæ interpretante SPIGELIO *cap. XV.* nihil aliud sunt, quam nodus lumbricorum medius crassus, à lateralibus & membranaceis suis appendicibus, putredine jam absumtis superstes.

§. V.

β) Ascarides

Tertiam lumbricorum speciem constituunt ascarides, seu vermes parvi, exigui, graciles, Germanice *Maden*, qui intestinis crassis maximeque recto innidulantes, hoc plerumque graviter cum tenesmo & molesto ad desidendum stimulo rodunt, vellicant & incredibili sæpe copia cum excrementis exeunt.

§. VI.

– signa

Vermium in intestinis præsentia cognoscitur, si pueri in somno pavent & excitati ab eo trepidant, si narium adsunt pruritus, oris fœtor, sitis, salivæ fluxus, facies intercurrentibus phlogosibus pallida, extremorum frigus, urina turbida, ventris inflatio, appetitus modo nimius modo dejectus, irregularis alvi apertura & similia. Verum enim vero, cum signa hactenus recensita aliis etiam morbis sint communia: nullum sane melius nullumque certius datur criterium, ac si vermes ipsi per alvum prodeuntes sui præsentiam indicant.

§. VII.

– symptomata

Symptomata verminosis familiaria pro ratione partium, ubi sedem peregrini hospites obtinent, admodum plerumque variant; sæpe tamen gravissima sunt: siquidem nonnunquam tam horrendæ artuum convulsiones excitantur, ut incantamenti suspicio non raro plebeiis incutiatur. Potissimum vero, si in ventriculo resident, nauseam, cardialgiam, syncopen, corporis jectigationes, dentium stridorem, deliria, imo mortem denique ipsam inferunt: in intestinis tenuibus tormina, morsus circa umbilicum, famem caninam, ventris intumescentiam, & alvi fluxus concitant; in intestino autem recto molestas titillationes, rosiones fereque perpetuum tenesmum efficiunt.

§. VII.

Morbi quibus junguntur.

Vermibus sæpe junguntur febres putridæ, anomalæ, lentæ, quotidianis similes: sæpius autem infesta hæc animalcula aliis se morbis, ut variolis & morbillis, immiscent, vel iisdem superveniunt, & non tantum symptomata valde augent magnumque vitium decrementum adferunt, sed indicia quoque diagnostica & prognostica, imo ipsam curandi methodum valde reddunt difficilem.

§. VIII.

Vermium generationi faventia certa anni tempora

Certis anni temporibus, præsertim autumno, quando sub valde humida & inæquali aeris temperie, febres catarrhales, variolæ & morbilli epidemice grassantur, copiosior vermium solet esse proventus, non aliam ob rationem, quam quod tunc temporis humana corpora, ob labefactatum solidorum robur plus humiditatis inertis, viscidæ & ad corruptionem pronæ accumulant, unde seminium illud verminosum plus alimenti & sustentationis recipit. Et inde quoque ratio petenda, cur infantes, pueri & sequior sexus, si præsertim vita sedentaria & prava diætæ ratio accedunt, frequentius graviusque vermibus & inde oriundis morbis laborent, quam quidem juvenes, ætate provectiores & sexus nobilioris homines, qui majori solidorum robore, circuloque sanguinis vegetiore præditi non tam facile succos inertes & viscidos alunt.

§. IX.

– certa alimenta

Ex omnibus vero causis certa alimenta lumbricorum generationi favent, ut fere sunt ea, quæ partim copiam succorum pituitosorum & inertium ingenerant, partim insectorum ovula & seminia secum recondita in corpus invehunt; quorsum pertinent lacticinia, caseus, fructus horæi, panificia cum melle & saccharo condita, legumina, farinacea, & hujus census alia, quæ præ ceteris intus continent nociva insectorum ovula, sine quibus nulla fit in rerum natura animalculorum progenies. Comprobant hoc optime experimenta a *Francisco* REDI & MALPIGHIO solerter instituta, qui laudatissimi viri media quondam æstate res putredini subjectas, ut pisces & carnes, diversis lagenis, quarum altera fortiter clausa, altera aperta servabatur, immiserunt, & præterlapso non ita longo temporis spatio in eo vase, cujus orificium insectis & muscis patulum relictum erat, contentas res vermibus valde scatentes invenerunt: in ea vero lagena, quæ clausa erat, ne unicum quidem vermem observarunt. Similiter quoque MALPIGHIUS commemorat, se sæpius carnis frustula humo sepelivisse, in quibus tamen nunquam, licet per longum tempus in terra condita fuissent, animalcula deprehendisset. Quæ si ita sunt, ut nullus dubito, in aprico jam posita videtur ratio, cur infantes solo lacte victitantes non prius lumbricis tenentur, quam si demum alia edulia, verminoso seminio fœtida, accipiunt.

§. X.

Prognosis.

Pro diversitate corporum magis vel minus valentium & sensibilium, item pro diversa materiæ corruptæ & vermium indole, ipsa quoque differunt symptomata supra §. VII. enumerata. Sæpius tamen iterumque annotare mihi licuit, quod, si exanthematicis febribus, ut purpuræ, variolis, morbillis &c. se vermes immiscent, placidus horum morborum decursus valde plerumque perturbetur, & præter extremorum frigus, pulsus inæquales ac debiles, animique deliquia, mors sæpe ipsa accersatur: quod tamen in pueris crebrius, in ætate provectis rarius contingit. Lumbrici variegati coloris, rotundi nunquam fere non deterioris sunt notæ; siquidem ad ventriculum sæpe adscendunt, ejusque orificia lancinando, & interdum perforando, epilepticas convulsiones, suffocationis periculum, imo mortem repentinam inferunt. Tæniæ, sive longi longiores inducunt morbos, & quandoque nondum cogniti vita privant. Ascarides minus periculi alunt, quia in intestinis crassioribus, sensu non adeo acuto præditis, residentes rosionibus suis minus nocere valent. Circa meridiem & vesperam plerumque acerbiora observantur verminosorum symptomata; quoniam tum temporis animalcula nervosum intestinorum canalem à cibis vacuum morsicando fortius adgrediuntur. Vermes mortui si dejiciuntur, ob summam, quam arguunt, putredinem, periculum portendunt; nisi forte à datis medicamentis fuerint enecati & expulsi. Ex ore prorepentes lumbrici in morbis gravioribus morituros indicant ægrotantes; maxime si frequens & frigidus adsit anhelitus: neque tamen omnino mortem semper prænunciant, quia varia testantur exempla, omnis generis febres expulsione vermium fuisse solutas. Quam in rem legi merentur

M. N.

M. N. C. *Vol. III. in append. obf. IV. p. 163.* ubi febris tertiana & continua pluribus expulsis oretenus vermibus sanata legitur.

CURATIO.

§. I.

Instituti ratio

Quamvis in ingenti vitæ discrimine infantes verminosi versentur, nunquam tamen desperandum est, quandocunque pro diversitate symptomatum, naturarum & rerum circumstantium debito tempore & ordine commoda adhibentur remedia. Jam vero in nullo fere morbo tam diversa & activæ indolis medicamenta à medicis laudantur & applicantur, quam in morbis, ubi vermes vel sunt expellendi, vel enecandi; quare operæ pretium fore confido, si in præsenti de anthelminticorum natura, virtute & usu sollicitus, breviter demonstrem, quæ in iis exhibendis à medico prudentia & circumspectio sit adhibenda.

§. II.

Anthelmintica recensenda acida

Primo autem omnium inter remedia vermibus & morbis inde oriundis dicata referri solent acida, qualia sunt succus citri, aurantiorum, limonum, ribium, berberum, granatorum, phlegma & spiritus vitrioli, cremor tartari, vinum præsertim acidulum Rhenanum ipsumque tandem acetum. Quæ singula profecto eo tempore, ubi æstus & calor præternaturalis jungitur, & febriles complicantur motus, commode locum inveniunt: siquidem non modo æstum egregie temperant, sed putredini quoque, quæ semper fere comitatur, mirifice resistunt, & periculosam symptomatum malignitatem avertunt.

§. III.

amara

Anthelminticis quoque remediis amara, ut absynthium, centaurium minus, scordium, trifolium fibrinum, ruta, & multo adhuc magis, quæ simul purgante facultate pollent, ut aloe, rhabarbarum, colocynthis, & parati ex ipsa trochisci alhandal &c. accensentur. Licet vero hæc remedia vermibus non penitus sint adversa, dum non modo in rhabarbaro, & absynthio, sed in ipsa quoque vesica fellea, *teste* HILDANO *cent. I. observ.* 160. vermiculi proveniunt; minime tamen negari potest, quin amara insignem contra hæc animalcula præstent effectum: quia partim materiam crudam & viscidam, qua nutriuntur, vi sua balsamica corrigunt, & fibras intestinorum stimulando, corruptos humores una cum verminosa colluvie nonnunquam evehunt, partim vero bilis inertiam, quæ sæpe caussam vermium mediatam constituit, in pueris & subjectis humidioribus emendant.

§. IV.

oleosa

Tum quoque oleosis magna tribuitur efficacia, quæ maxime experimento *Francisci* RHEDI videtur confirmata, dum muscas & alia insecta variis liquoribus immersa in vivis permansisse refert, exceptis aliis oleo perunctis & infusis, quæ invicem mortua vitam non receperunt, licet radiis solaribus fuerint exposita. Equidem libenter concedo, hæc omnia veritati esse consona, atque etiam oleosa, ut oleum olivarum, raparum & amygdalarum dulcium, non sine fructu adhiberi: sed scire licet, minime illa eo unquam scopo posse offerri, ut vermes enecent, quia admodum magna oleorum copia requireretur, si immediate vermes, per totum intestinorum volumen dispersos, deberent exstinguere. Multo magis oleosa in gravibus à lumbricis symptomatibus ideo censerem utilia, quia sensibiles intestinorum tunicas spasmo constrictas relaxant, & mucilagine quasi oblinunt atque defendunt, ut postea acriora quædam & purgantia remedia magis secure & sine læsione exhiberi possint. Ita ego sæpius mirabili cum effectu, ad vermes enecandos & symptomata lenienda, oleum amygdalarum dulcium ad aliquot cochlearia, imo unciam unam vel duas circa lecti introitum, vel summo mane pueris præscripsi sumendum, subjungendo aliquot horas post pilulas ex extracto panchymagogo Crollii, resina jalappæ, & mercurio dulci paratas.

§. V.

salina

Eximia etiam laude, ad exturbanda noxia hæc animalcula celebrantur salina, tum quod tenerrimæ horum animalculorum structuræ infesta sunt, tum etiam eorum exitum, intestina stimulando, promovent; idque eo magis, si in sufficiente aquæ quantitate fuerint soluta. Valet id potissimum de salibus illis neutrius generis amaris, & nominatim de sale Glauberi, Epsoniensi, Sedlicensi, Egranarum & Carolinatum aquarum quæ, cum vehiculo sufficienti sumta continuato usu egregium præstant effectum, maxime si pueri & juvenes ea vermium specie, qui tæniæ & lati appellantur, laborant; quoniam hi non tam promte purgantibus, quæ spasmo agunt, quam potius per talia & fontes salinos feliciter exterminantur. Quam ob rem non sine ratione fonti Sedlicensi, qui sale amaro scatet, egregia vermes enecandi energia adscribitur, eademque virtus anthelmintica nostris salinis Halensibus a plebe tribuitur, quæ subinde largum salsæ potum pueris contra vermes propinare solet. Neque male sibi consulunt populi maritimi, qui eadem intentione marinam potant, aut, si divites sunt, aquam ex ostreis recentibus, adjecto limonum succo & pipere, ebibunt, atque sic expulsis istis bestiolis à tabe aliisque pluribus morbis infantes liberantur felicissime. Et quis denique aliis salibus, præsertim vitriolicis, suam in his morbis efficaciam antiquitus comprobatam denegabit, cum per experientiam satis superque cognitum sit, aquas Pyrmontanas, quæ de subtili martis vitriolo participant, adversus tænias vermesque turbinatos seu cucurbitinos tanto cum successu usurpari, ut ægri pluries instar incantamenti ab omnibus symptomatibus liberi evadant.

§. VI.

varia specifica

Si ullum morbi genus specifica admittit remedia, ea certe me judice in vermibus enecandis & ex corpore eliminandis locum inveniunt. Quo nomine inprimis commendanda sunt ex gummosis asa fœtida, opoponax, sagapenum, myrrha; ex herbis tanacetum, scordium, absynthium, ex radicibus bulbosis ceparum & allii genera, ex fructibus amygdalæ amaræ & ex his elicitum oleum expressum, ex seminibus semen santonici, caiputiæ & similia; quæ omnia sulphureo illo graveolenti & specifico, quem exhalant odore, vermibus inimicissimo eos vita privant. Et profecto hæc appropriata tam necessaria sunt, ut nisi convenienti dosi, aliis, jam supra memoratis, fuerint admixta, rarissime optatus respondeat effectus.

§. VII.

inprimis mercurialia

Restat vero adhuc aliud non minoris energiæ specificum ex minerali regno petitum. Est illud ipsum

ipsum argentum vivum, quod peculiari quadam proprietate his animalculis adversum vitalem istorum motum destruit; quamvis non tam accurate ex principiis mechanicis hæc operandi ratio possit deduci. Hactenus autem varii hoc anthelminticum propinandi innotuerunt modi, quos paucis consideravimus. HELMONTIUS forsan primus fuit, qui experimentum cum hoc remedio instituit, dum illud aqua vel pura, vel quadam destillata decoxit, talemque aquam subtilissimis mercurii particulis imbutam maximo cum emolumento verminosis propinavit. *Henricus* MEIBOMIUS senior alium modum secutus, vinum Rhenanum argento vivo infusum per viginti quatuor horas sine decoctione leni digestioni exposuit, & postea præsentiorem adhuc effectum vidit. Chymicis magis hactenus placuit mercurius dulcis rite præparatus, quem, pro diversa subjecti natura, ad aliquot grana cum purgante, v. g. scammonio sulphurato, resina jalappæ, extracto panchymagogi Crollii &c. in pilulis non sine laudatissimo effectu obtulerunt, vel etiam eundem musco corallino nuptum cum & sine purgante dederunt. Alii securiorem ingressi viam æthiopem mineralem ex accurata mercurii vivi & sulphuris mixtione, confectum cum saccharo, sicut HARRIS, utiliter propinarunt. Nos denique ipsum argentum vivum bene depuratum cum saccharo cando in mortario exacte miscuimus, &, præmissis præmittendis, sub accuratiori diæta longe efficacius deprehendimus; maxime si postea ægri, ut præservandi fine commendavimus, a carne, piscibus, lacticiniis, dulcibus, caseo aliisque nocivis abstinuerunt, & pro potu aquam puram, cum cornu cervi usti decoctam, substituerunt.

§. VIII.

— præparata Inter alia denique præparata multiplici experientia pilulis usi sumus sequentibus: recipe asæ fœtidæ, extracti rhabarbari, tanaceti, aloes depuratæ, myrrhæ electæ, mercurii dulcis ana scrupulum unum, extracti croci, castorei ana grana quatuor, M. f. ex scrupulo uno pilulæ numero XV. quibus pro subjectorum & ætatis ratione ad no. V. VI. VIII. datis, plures vermibus misere vexatos ex voto sanavimus. Qui à pilulis abhorrent, iis in syrupo offerantur, vel bis in die justa dosis propinetur hujus medicamenti, quod ex liquoris terræ fol. tartari uncia una, extracti rhab. tanaceti & absynthii ana drachma dimidia compositum. Nec denique minorem vidi effectum à sequenti pulvere: Rec. mechoacann. alb. sem. santonici, corallinæ, rhabarbari, mercurii dulcis, scordii, cornu cervi usti, nitri purif. ana drachmam dimidiam, camphor. gr. VI. M. f. pulvis, qui pro ratione ætatis in varias doses dispescendus, vel in electuarium redactus offerendus.

CAUTELÆ.

§. I.

Cautela circa purgantia & mercurialia Sed ut omnia recte administrentur, quasdam subjungere placet cautelas, quarum præcipua est, ut nunquam purgantia acriora, vel calidiora propinentur remedia, si febrilis calor subest, nisi hunc augere velimus. Similiter quoque à mercurialibus, omnibusque fortioribus abstinendum est, quando duodenum acri & caustica bile scatet; siquidem inde symptomata non modo exacerbata, sed intestinorum quoque inflammationes accersitas novimus.

§. II.

Ad vermes ex tenuibus intestinis exturbandos prodest ante purgantium & specificorum usum clysterem ex lacte & melle paratum ano infundere, ut bestiolæ istæ dulcedine allectæ ex loculis suis ad intestina facilius descendant. *— circa vermes tenuibus insidentes*

§. III.

Ascarides, si recto innidulantur, clysteres detergentes lactei, quibus tanacetum, allium, vel scordii folia incocta sunt, optimum præstant effectum: quod similiter etiam de illis valet, qui ex muria, cum marrubio, centaurio minori & scordio decocta additoque electuario hieræ composito a non nullis parari solent. *— circa ascarides*

§. IV.

Neque minus tum temporis enemata commodum inveniunt locum, si, quando verminosa progenies post purgationem per alvum non ejicitur, quod sæpius usu venir, si in cœco intestino nidum obtinet, quod purgans non valet attingere. *— circa vermes post purgationem relictos*

§. V.

Optime quoque dantur anthelmintica in electuario vel syrupo, qualis est cichorei cum rhabarbaro: quod optime norunt mulierculæ, quæ pueris verminosis semen santonici ad scrupulum circiter unum cum melle subactum ante lunæ vel increscentis vel decrescentis mutationes io lacte propinant; nec sine effectu, modo caveatur, ne semen illud sit cariosum. *— circa anthelminticorum oblationem*

§. VI.

Non nunquam cum internis externa utiliter possunt conjungi; quo fine laudem merentur emplastra vel epithemata epigastrii & umbilici regioni applicanda, quæ ex absynthio, felle tauri, aloe, colocynthide, succo centaurii minoris & oleo florum spicæ conflari possunt; quorsum etiam spectat unguentum de artanita cum aliis. *Externorum usus*

§. VII.

Si quid vero utile & inprimis necessarium datur monitum, est profecto hoc, quod coronidis loco adjicere lubet, ut scilicet medicus ante omnia vermium præsentiam certis signis habeat cognitam, si remedia iis vel enecandis vel exstirpandis apposita adhibere studet, ne forsan, si ægri ex alia caussa, alioque morbo ægrotant, plus noxæ quam utilitatis adferat.

CAPUT XI.

De aliis infantum morbis.

§. I.

Institutum PLacet nunc pauca de adfectibus non nullis in uno capite collectim sumsis subjicere; non quidem eo animo, ac si easdem leviores, & speciali disquisitione indignos haberemus, sed quia non tam longam & scrupulosam caussarum evolutionem postulant, admodumque pauca ex medendi methodo ad sanationem requirunt, si modo recto tempore, ordine & debito regimine adhibeantur.

§. II.

§. II.

Cardialgia signa. Primo loco se offert cardialgia, quæ se maxime per insignes pectoris angustias cum respirandi difficultate junctas, per abdominis & præcordiorum sub costis spuriis inflationes, per inquietudines & sæpe conjunctos ructus manifestat; quibus etiam non raro febriculæ & convulsiones superveniunt.

§. III.

— causa. Oritur hoc morbi genus à violenta & spastica ventriculi orificiorum strictura, & flatibus inde inclusis, qui sensibiles ventriculi membranas distendendo, summas anxietates, inquietudines, & ob impeditum diaphragmatis descensum, respirandi difficultatem cum reliquis producunt symptomatibus. Ad hanc vero caussam constituendam maxime omnium meconium non rite evacuatum, vel lac coagulatum & stagnans, vel alii etiam humores viscidi in prima regione stabulantes, & in flatus resoluti contribuunt; non exclusis demum aliis, quæ nervosas ventriculi tunicas irritando, ad spasmodicam constrictionem animare, & nocivam flatuum retentionem inducere valent.

§. IV.

— curatio per antispasmodica. Præsente paroxysmo parum lactis offeratur, & tam nutrici, quam infanti pulveres antispasmodici absorbentes cum aqua quadam carminativa propinentur, datis simul potus loco decoctis cornu cervi gelatinosis, & emulsionibus temperantibus. Quum vero debita flatuum discussio & eductio optimum in tali casu præstet auxilium, necesse est, ut per clysteres leniter carminativos & emollientes huic scopo quamprimum satisfiat. Extrinsecus quoque adhibita paregorica multum huc faciunt; quo fine inunctiones abdominis cum linimento, ex oleo chamomill. & anethi cocto, additis aliquot guttulis olei cumini, menthæ vel caryophyllorum & aliquot granis camphoræ, merentur commendari.

§. V.

— per carminativa. Alvo clysterum ope reserata, leniora carminativa prosunt; nisi febricula auctior obstet: quamobrem nutrici essentiam corticum aurantiorum, carminativam Wedelii cum liquore nostro anodyno mixtam; infanti vero æleosacharum ex aliquot guttulis olei anisi & chamomillæ veri paratum offerre expedit, superbibendo decoctum avenæ excorticatæ calidum.

§. VI.

— post paroxysmum. Extra paroxysmum ad fomitem mali subtrahendum non modo nutrix, sed infans quoque leniter debet à sordibus depleri; quod in hoc casu optime perficitur, si per intervalla ad sex, octo vel decem grana pulvis porrigitur, qui ex rhabarbari electi, lapid. cancror. ana drachma dimidia, semin. cymini gr. VI. componitur; non omissis demum remediis roborantibus stomachicis, ut est elixirium nostrum balsamicum viscerale.

§. VII.

Urinæ suppressio. Quando pueri vel nihil urinæ reddunt, vel guttatim & cum ploratu mingunt, urinæ adest suppressio, quæ horrendis sæpe cruciatibus affligit, quia tum plerumque teneri præ anxietate & inquietudine lac avidius sugunt, neque tamen ab ejus copia per mictionem se exonerare valent. Oritur hæc anxia mingendi difficultas, quando lac nutricis per crassa, acida & acria edulia est corruptum, vel si ipsa, ob potus insalubres, difficulter mingit; siquidem talis solet esse infantis urina & mictio, quales sunt ejus humores, atque ea deprehenditur humorum constitutio, qualis lacteus nutricis succus, quem nutrimenti loco, durante lactatione, ex mammis pusillus recipit.

§. VIII.

Calculi origo, & signa. Sæpe etiam causa ischuriæ est calculus in vesica obhærescens, quo facile infantes, ob largiorem succorum acidorum progeniem, laborant; maxime si per hæreditariam dispositionem à parentibus acceptam ad calculi generationem inclinant. Hæc vero caussa si subest, exinde cognoscitur; si infantes genitalia digitis scalpunt, & urina non modo guttatim ac cum gemitu emittitur, sed sabulosæ quoque particulæ simul prodeuntes in urina adservata fundum petunt. Quod si vero signa hæc omnia non sufficerent, per artificialem explorationem præsentia calculi facile poterit detegi.

§. IX.

Curatio ischuriæ per diætam & alia. In curatione id maxime curandum est, ut diæta nutricis, durante adhuc lactatione, aut ipsius infantis, si ablactatus est, emendetur: quod optime fit, si omnes cibi incongrui, & potus minus salubres serio fugiuntur. Dein vero, malum plerumque sustentatur ab impedita alvi exoneratione: quare hæc ante omnia debet promoveri; nisi impetum humorum ad vias urinarias majorem efficere velimus. Quo fine vel pastulæ rhabarbarinæ inter cibos datæ, vel clysmata ano injecta prosunt.

§. X.

— per potum. His præmissis commodus nutrici, vel etiam infanti potus est præscribendus, qui non modo diluens, sed leniter quoque diureticus est; qualis esse solet, si aqua levis cum radicibus asparagi, dauci, petroselini, graminis, fœniculi, saxifrag. cichorei decocta mane calide, & dein frigide potus loco exhibetur. Nec minor est efficacia seri lactis aciduli cum cancrorum lapidibus correcti, quod simul temperantem habet virtutem.

§. XI.

— calculi per interna. Quando à calculosis ramentis urethram obstruentibus, & sensibilem ejus tunicam irritantibus urinæ fluxus cohibetur, & horrendi dolores calculosi conciliantur, iisdem prosunt clysteres emollientes; interne vero, ad spasmum compescendum, dare convenit decoctum dialthææ Fernelii cum sapone Veneto, & oleum amygdalarum dulcium cum aliquot liquoris anodyni guttulis in decocto hordei vel avenæ calido; quibus, relaxato spasmo, subjungi possunt pulveres ex lapidibus cancrorum, testis ovorum ustis, solutione oculorum cancri, & alia urinam leniter pellentia.

§. XII.

— per externa. Extrinsecus, si dolor à calculo & ischuria valde urget, balnea quoque aquæ dulcis, cui emollientia, ut malva, radix althææ, flores chamomill. &c. incocta sunt, usum haud spernendum præstant. Neque de nihilo est, sacculos cum talibus speciebus repletos regioni pubis tepide imponere, vel eidem oleum scorpionum inungere.

§. XIII.

Morbi catarrhales unde? Maxime quoque tenera progenies, ob largam succorum pituitosorum copiam, catarrhalibus &

& serosis tentatur adfectionibus, quas inter coryzam, gravedines, raucedines, tussim, asthmata, pectoris infarctum cum roncho & sibilo, parotides, oculos & aures manantes, crustamque lacteam recensemus, & jam breviter consideratimus. Singuli hi morbi generatim in eo conveniunt, quod ut plurimum ab aeris vitio, & subitanea tempestatum mutatione, nec non à suppresso transpirationis negotio suam nanciscantur originem.

§. XIV.

Tussis & asthmatis generatio

Quod vero speciatim ad asthma & tussim, eamque ferinam & siccam attinet, sciendum est: haec vitia cum magna anhelitus difficultate & suffocationis metu non solum saepe epidemice grassari, sed inprimis etiam, experientia teste, dentitionis difficultatem comitari, si consensus lege ipsi respirationis nervi tenduntur & vellicantur. Neque raro eveniunt, à variolis & morbillis improvide tractatis, &, quando superato jam morbo, nec alvi excretio, nec insensibilis transpiratio debito modo promovetur; vel etiam, si acris quaedam excrementitia materia in erysipelate, purpura, crusta lactea &c. ad interiora fuerit repulsa. Tum enim ab humore viscido acri libenter pulmonum infarctus, & molestae nervorum pulmonalium irritationes, quae asthma & tussim concitant, produci solent. Denique, inprimis etiam haec mala solent adfligere, ob nimiam ventriculi inflationem a lacte viscido ibi copiose stagnante & diaphragmatis descensum impediente inductam; unde etiam non raro usu venit, ut vomitus vel sponte obortus, vel arte provocatus tam tussientibus, quam aegre spirantibus exoptatum ferat levamen.

§. XV.

— curatio per resolventia pectoralia

Quoad sanationem tussis & asthmatis haec maxime tenenda erunt, quod interius pulveres absorbentes cum radice iridis Florentinae, spermate ceti & saccharo cando mixti & oblati, item elixir balsamicum, ex tinctura tartari, essentia myrrhae, croci, nucistae, corticum aurantiorum & spiritu salis ammoniaci confectum, insigniter prosint. In subjectis vero siccioribus & magis sensibilibus melius adhuc elixir pectorale temperatum, ex extracti croci granis IV. aquae veronicae & hyssopi ana uncia dimidia, & syrupi papaveris albi vel de erysimo Lobelii drachmis duabus compositum, convenienti dosi propinatur.

§. XVI.

— per demulcentia

His commode interponi & subjungi possunt infusa herbarum pectoralium calida, quibus, regnante praesertim humida & frigida aeris intemperie, non modo transpiratio egregie promovetur, sed & resolutorius effectus perbelle obtinetur. Atque haec similiter conducunt, quando contumax & sicca tussis à lympha acriori laryngem irritante vel provenit, vel cum ea jungitur; maxime quando simul, ad acrimoniam demulcendam, sperma ceti in jusculo solutum propinatur, vel cum oleo amygdalarum dulcium, saccharo cando, syrupo diatheae Fernelii, croco & guttulis aliquot anisi io electuarium redactum per intervalla deglutitur.

§. XVII.

— per leniora emetica

Si quando asthma cum tussi conjunctum à cruditatibus acido-viscidis in ventriculo fluctuantibus, & inde inducta ejus inflatione dependet, cum fructu saepius datur lene emeticum, ex grano dimidio vel quarta tantum parte tartari emetici cum soluta manna paratum, aut ex granis aliquot rad. ipecacuanhae cum aqua calida, infusis & syrupo quodam addito edulcoratis: quem usum etiam quam optime clysteres praestant emollientes & carminativi, qui flatibus infra exitum parando, ad feliciorem morbi decursum haud parum contribuunt.

§. XVIII.

— & vesicatoria

Si repulsa materia acris excrementitia ansam malo suppeditat, praeter interna diaphoretica, saepe mirabilem praestant effectum leniora vesicatoria nuchae apposita. Extrinsecus vero in hisce pectoris adfectibus suppetias ferunt inunctiones cum axungia humana & spiritu salis ammoniaci vinoso institutae.

§. XIX.

Achorum, tineae &c. origo

Achores, vari & tinea, tubercula sunt ulcerosa, à vitio & corruptione seri salsi, viscidi in glandulis tubulisque subcutaneis subsistentis oriunda, & plerumque à nimia voracitate, lacte nutricis corrupto, & suppressa per frigus admissum transpiratione, suam nanciscuntur originem. Quod similiter valet de parotidibus, auribusque & oculis manantibus.

§. XX.

— curatio

Singuli hi adfectus, ut & reliquae defluxiones catarrhales, optime sanantur, si nutricibus partim infusa sanguinem & lympham diluentia ex radice liquiritiae, cortice & ligno sassafras, semineque foeniculi parata; partim pilulas de succino Cratonis cum & sine mercurio dulci, item elixir pectorale superius descriptum propinamus: infanti vero pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, iride Florent. lacte sulphuris, pauxillo croci & oleo anisi confectos; nec non laxantia, & mercurio dulci, rhabarbaro & manna conflata porrigimus. Parotides vero, praeter interna resolventia, externe emplastro diachylo simplici cum camphora remixto volunt tractari, & si tumor discuti renuit, cataplasmate emolliente ad maturitatem deduci. Sed haec sufficiant, quia jam in quarta Medic. System. parte Tomi IV. de his adfectibus fusius egimus.

§. XXI.

Singultus & vomitus causa proxima

Singultus aeque ac vomitus ex stomacho & cruditatibus in ipso coacervatis oriuntur. Quod si enim tenacior acidiorque mucus superiori ventriculi orificio firmius insidet, non modo ipse ventriculus ad contentorum depletionem, sive vomitum stimulatur, sed etiam propter consensum diaphragma quasi convellitur, & facta hujus sub inspirando contractione, singultus, subinde contumacissimus, proritatur; unde etiam non raro singultus & vomitus simul tenellos cruciare solent.

§. XXII.

— & vomitus

Evenit ut plurimum utrumque malum à nimia lactis repletione, vel ejusdem in ventriculo corruptione. Haec autem si praesto est, materia plerumque lactea vitiosi coloris malique odoris vomitu solet rejici. Saepe vero externum frigus debet accusari, vel etiam dentitio difficilis & dolorifica ansam potest suppeditare, si propter consensum diaphragma & ventri-

ventriculus in mali consortium trahitur.

§. XXIII.

— prognosis Si à copia lactis adsumti vomitus & singultus proveniunt, nihil fere periculi præsagiunt, cum jam in vulgus notum sit, vomitu in hoc casu infantes plerumque levari. Si vero lactis corruptio caussam mali constituit, pejus est, quia sæpe epilepsiæ & convulsiones accersuntur, quæ vitam haud raro auferunt.

§. XXIV.

— curatio generalis Ad rectam sanandi methodum ipsæ nos caussæ deducunt. Quod si enim lac copiose sumtum peccat, in posterum ejus quantitas debet subtrahi; si vero depravata ejus qualitas in vitio est, debitam ejus excretionem tam in nutrice, quam in infante procurare decet. Qua autem ratione hoc perficiendum velimus, iterato in hac tractatione docuimus.

§. XXV.

— & specialis Speciatim vero in utroque adfectu prodesse solent, syrupus menthæ vel betonicæ cum aliquot olei macis vel liquoris anodyni guttis datus, vel etiam aqua florum chamomillæ, millefolii, menthæ, cerasorum nigrorum cum prædicto liquore minerali oblata. Extrinsecus non modo frictiones cum pannis calidis, sed & inunctiones regionis ventriculi cum oleo anethini uncia una, menthæ drachma dimidia croci scrup. 1. vitelli ovi no. 1. egregio sunt levamini.

§. XXVI.

Alvi adstrictæ caussæ Alvus infantibus modo adstricta modo nimis soluta est. Adstrictio contingit, quando infantes nimis sunt voraces, aut ipsæ nutrices, si adhuc sugunt, victu crasso & acido, potibusque spirituosis delectantur. Licet vero ex tardiori fecum excretione non statim noxa redundet; sæpe tamen, si diutius retinentur, magnis gravibusque malis ansam suppeditant.

§. XXVII.

— sanatio Ad alvum igitur rite solvendam, eo præcipue dirigenda est intentio, ut nutrix victu levi & emolliente utatur, interpositis in cibo passulis minoribus cum rhabarbaro & saccharo in electuarium redactis, vel cum pomis Borstorffianis decoctis. Infanti vero succurritur partim syrupo cichorei rhabarbarino, cum aliquot granis mechoacannæ albæ per intervalla dato, partim clysteribus ex decocto avenaceo cum melle & butyro factis, vel ex sero lactis & sapone Veneto paratis. Neque usu caret infimi ventris circa umbilicum inunctio cum oleo amygdal. dulc. pulveri trochisc. alhandal nupto instituta.

§. XXVIII.

Diarrhœa genesis Alvi adstrictioni opposita est diarrhœa, seu nimium alvi profluvium, quod infantibus numero pluribus ab ira & perversa nutricis diæta, à transpiratione prohibita, à vitiata ciborum digestione & inde inducta bilis acrimonia evenit: unde feces varii coloris, odoris & consistentiæ, imo sæpe sanguinolentæ crebrius dejiciuntur: non alia ex caussa, quam quia intestina vel spasmo constricta contentas sordes exprimunt, vel propter atoniam sponte dimittunt. Quare sæpius usu venit, ut ejusmodi alvi dejectiones non modo graves dolores e. g. ex dentitione difficili comitentur, verum etiam atrophicis & paralyticis valde sint familiares.

§. XXIX.

Licet vero sordidum hoc malum tum infanti, tum aliis valde sit molestum, sæpeque timorem funesti eventus injiciat; minime tamen statim debet sisti; præsertim si illud bene ferant pueri, nec inquietudine, vigiliis, ventris torsione, atrophia, aliisque signis opem sibi ferendam expetant. Quod vero si accidit, primo omnium ad lac nutricis, si eodem adhuc utitur, est respiciendum, atque nutrix, si mali caussam fovet, permutanda, substituendo in potus locum ptisanam cum succo cydoniorum, vel juscula gallinacea cum oryza & milio decocta. *— tractatio respectu nutricis*

§. XXX.

Ipsi infanti laboranti pulveres ex bolo armeniæ lapid. cancror. cum aliquot granis cort. cascarillæ interne dati prosunt: quibus etiam pro circumstantiarum ratione succinum, vel tertia pars theriacæ cœlestis pro dosi potest addi. Extrinsecus autem linimentum ex olei nucistæ expressi, olei jesmini ana uncia dimidia, balsami Peruv. drachmis duabus, olei menthæ drachma 1. compositum, ventrique calide inunctum commendari meretur. *— ratione infantis*

§. XXXI.

Præter hæc vero in tali morbi statu insignis est usus clysterum ex sero lactis dulci cum milio & oryza cocto & transcolato paratorum; quæ simul tenesmum frequentissime junctum egregie solantur: licet etiam huic ipsi diutius duranti optime & quasi specifice prosint suppositoria, ex vitello ovi assato, cum croco, thure & uno grano opii conflata. *Clysterum usus*

§. XXXII.

Atque hæc sunt, quæ de morbis infantum præcipuis cum B. L. communicare volui. Deus O. M. qui non ignorat, me, præter sui gloriam, artis nostræ incrementum, & ægrotantium salutem, nihil unquam magis curæ cordique habere, hæc omnia reddat salutaria, ut suo tempore fructus ferant uberrimos. *Conclusio*

F I N I S.

BIBLIOPOLÆ LECTORI.

NNO proximè elapſo Viri Celeberrimi FRIDERICI HOFFMANNI *Opera omnia, ab ipſo Authore locupletata & paſſim correcta edidimus; hanc editionem ab omnibus Medicis deſideratam benignè acceptam fuiſſe nulli dubitamus; plura ſperare vetabat provecta Clariſſimi Viri ætas: addidit tamen Tractatui de Morbis Infantum à nobis primùm edito Obſervationes quaſdam, quas in eorum gratiam qui editionem noſtram poſſident, ſtatim prælis noſtris ſubjecimus, una cum Indice rerum locupletiſſimo, quæ in ſecundo & tertio hujuſce editionis tomis continentur: inveniet etiam B. L. Præfationem ſummi Viri in Tractatum de Morbis Infantum ſuo loco inſertam.*

OBSERVATIO I.

Varia pathemata ex dentitione difficili.

INfans erat octo circiter menſium, qui ſanus & vegetus, præter omnem ſpem & exſpectationem variis adfligebatur ſymptomatibus. Noctes enim ducebat aut plane inſomnes, aut certe inquietas, & propter crebriores corporis jactationes valde turbulentas, genæ rubebant, ardentem exſpirabat ſpiritum, digitos ori ſæpius admovebat, & præter gingivarum tumorem caloremque, vehementi tuſſi, reſpiratione difficili & æſtu interno cruciabatur: unde parentes permoti me in conſilium protinus adhibendum ſtatuebant. Ego vero, quum ſingula hæc mala à doloribus, ob difficiliorem dentium proruptionem obortis derivanda eſſe crederem; auctor eram, ut aliquoties in die ſex circiter grana pulveris Marchionis cinnabari remixti cum quinque guttulis liquoris mei anodyni ex aqua florum tiliæ, & ceraſorum nigr. offerrentur; extrinſecus autem carni gingivarum dolenti leniter anodyna ac demulcentia, ut butyrum inſulſum cum ſucco hyoſciami ſubactum, vel cremor lactis cum ſucco cancrorum fluviatilium & nitri pauxillo remixtus, inungerentur. Alvus, quæ diutius juſto clauſa fuerat, reſerabatur clyſtere emolliente oleoſo, & ad æſtum ſitimque nimiam reſtinguendam interdum emulſio quædam, ex ſemin. IV. frigidis, ſemine papaveris & aquis analepticis parata interponebatur. Nec inanis erat ſpes, quam conceperamus, ſed hac methodo per Dei auxiliantis gratiam id obtinebatur, ut aliquot denticulis è latibulis ſuis protruſis, ſenſim paulatimque ſymptomatum remitteret ferocia.

EPICRISIS.

Tanta dolorum in corpore humano vehementia eſt, ut ſi membranæ vel tenuiſſimæ quacunque de cauſa conſtringantur, extendantur vel lancinentur, ſtatim reliquæ, in conſenſum abreptæ, idem mali experiantur. Docent hoc maxime dolores, ex dentitione difficilius ſuccedente infantibus familiares, ubi ſubtiliſſimæ gingivas inveſtientes membranæ totum nervoſarum partium ſyſtema vi conſenſus adficiendo, omnes corporis functiones mirum in modum lædunt, & labefactant. Quod vero ſi incidit, prudens medicus nihil prius nihilque poſterius habere debet, quam ut mitigata dolorum ſævitia ipſam dentium eruptionem debita ratione promoveat: tiquidem ceſſantibus doloribus, omnia in melius convertuntur ſymptomata. Poterit autem hic ſcopus optime obtineri, ſi non modo remedia interna antiſpasmodica ſuperius commendata per intervalla propinantur, ſed extrinſecus quoque blande ſedantia, quæ inter etiam cerebrum gallinæ, & ex plebis conſuetudine, lardum ori immiſſum referre decet, adhibentur. Quodſi vero compactior gingivarum textura dentes in erumpendo retardet, vel plures ſimul dentes prodire moliantur, plane non reformanda eſt carnis gingivalis ope lancettæ apertio, quæ jam ſupra ſuo loco a nobis commendata eſt, admodumque ſæpe à Gallis cum fructu inſtituitur.

OBSERVATIO II.

Regimen principis dentientis.

Sereniſſimi principis filius, nunc annum & quatuor menſes natus, habitu corporis laxiori, menteque vivida & membris firmioribus præditus, à prima nativitate ad præſens uſque tempus hanc habuit diætam, & ſymptomatum diverſimode affligentium ſyndromen. Quamprimum lucem adſpexit, ſyrupus de manna & cichorei cum rhabarb. anarica portione ad drachmas duas in aqua fœniculi paulatim datus meconium per vomitum æque ac ſedes commode expurgavit. Paulo poſt, ob aliqua inquietudinis & tuſſiculæ ſigna, medicus mox priſtinum laxans, mox pulverem marchionis cum aliis abſorbentibus mixtum in pulticula dedit, mox etiam clyſma ex lacte chamæmelino cum oleo amygdalarum & ſaccharo confectum applicari juſſit; atque hæc omnia ſæpius iteravit, non omiſſis, urgente forſan ventris inflatione, & inquietudine, pulveribus contra flatus

nutrici oblatis, quæ femina anisi & fœniculi cum flavedine cort. aurantiorum & saccharo habebant. Sed quum lactans fœmina, quæ simul iracundiæ dedita, singulis mensium conversionibus muliebrem fluxum experiretur, serenissimus quoque infans menstruas quasi ægritudines perpeti debuit. Siquidem circa hoc tempus anxiis intestinorum doloribus & flatulentiis frequentissime laboravit; quamvis nec intermedium tempus ab omni molestia erat vacuum, sed fere singuli dies medentis auxilia desiderabant. Inter hæc ad octavum mensem perventum erat, ubi purpuraceæ quædam pustulæ, & insolitus gingivarum pruritus, ob accedentem forsan dentiendi periodum, denuo opem exposcere videbantur, quam etiam medicus tum infanti, tum nutrici, quæ similiter exanthematibus scorbuticis defœdabatur, pro virili præstitit. Nihilominus hæc omnia prohibere non valebant, quin mense nono, prægressis in somno pavoribus, insultus epileptico - convulsivi aliquoties accesserint, quos tamen, præter clysteres lenientes, pulveres ex lumbricis terrestribus cum absorbentibus mixti, & in aquis antispasmodicis oblati placarunt. Decimus mensis varia symptomata dentientibus familiaria, ut alvi difficultatem, ventris tormina, noctes inquietas, febriculam cum siti, inappetentiam, gingivarum ruborem & sensibilitatem &c. una secum attulit. At vero, postquam provisis omnibus, quæ necessaria videri poterant, remediis, undecimo mense duo dentes ex inferiori maxilla prorupuerant, omnia reddebantur mitiora; præsertim cum ante anni ad finem properantis exitum, superior quoque maxilla duos denticulos in conspectum daret. Circa alterius anni initium, pereunte paululum appetentia & colore faciei vivido, pone autem dextram defluxio quædam humida apparuit, & ablactatione deinceps instituta, ob mutatam victus rationem, varia iterum pathemata, ut inquietudines & spasmi internarum partium, quas convulsiones internas appellitant, accesserunt. Inprimis autem asthma cum difficili respiratione & tussicula per periodos redeunte conjunctum se adsociavit, quod plus minus urgens, & sub decubitu in latus dextrum paulummodo mitigatum usque nunc omnia medicamenta resolventia & temperantia penitus elusit. Præter hæc vero notari meretur, quod Serenissimus à prima teneritudine mucosis vomitibus & spontaneis alvi dejectionibus creberrime fuerit obnoxius, eodemque fine, ad corrigendas evacuandasque sordes, multis syrupis laxantibus, clysteribus, globulisque moschatis & aliis medicamentis tractatus. Nunc tandem, quum in eo est, ut alter dentitionis terminus appropinquet, & metus sit, ne pristina mala vel recrudescant, vel præsentia augeantur meum serenissimi parentes consilium de principiis cura imposterum rite habenda postularunt. Quod ad diætam, qua serenissimus usus est, speciatim attinet; scire licet, inter cibos maxime panem similagineum cum aqua vel jure carnis in pultis formam redactum, decocta avenæ, hordei excorticati & prunellarum, juscula carnium cum vitello ovi parata, vel cum oryza decocta, pulmones, cerebrum & carnem vituli, indeque artificiose præparatos pastillos & pulticulas, satis diligenter largiorique manu fuisse oblata; potui vero post ablactationem cerevisiam albam tenuem inserviisse, quam etiam illa adhuc durante noctu sæpius serenissimus accepisse dicitur.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Sistit hic casus integrum fere catalogum morborum, quibus subinde tenera infantum corpuscula adfici solent; & quum multa notatu digniora momenta in ipso occurrant, quæ nos ad meliorem affectuum infantilium curationem perducere possunt; operæ fore pretium confido, si ipsis explicandis aliquam operam impendam.

1) Nihil dubii est, quin Serenissimus infans naturam paulo sensibiliorem, magnamque sordium acrium & mucosarum copiam ex ipso materno utero secum in vitam adduxerit. Id quod, præter varia pathemata, statim à partu infestantia, vomitus & dejectiones alvi spontaneæ, pruriencia cutis exanthemata, aurium defluxiones humidæ, motus epileptico - convulsivi & similia indicant luculentissime. Longe autem magis hæc omnia fuerunt adaucta à lacte impuro, quod tenello nutrix iracunda, scorbutica & mensium fluxui, contra lactantium consuetudinem, obnoxia suppeditavit. Nec parum huc contulisse videtur crebrior alimentorum nutrientium oblatio, quæ impuris corporibus præ ceteris valde nocet, item nimis tempestivus cerevisiæ, præsertim nocturnus potus, cui melius aqua cum pane similagineo decocta, serum lactis dulce, aut decoctum avenaceum tenuius sive solum, sive cum anisi semine, vel amygdalis excorticatis per triturationem vigoratum substitui potuisset. Quæ vero quum neglecta fuerint, nihil mirum est, quod ad lactis in prima regione corruptionem & stagnationem una cum reliquis causis permultum contulerint; unde frequentes intestinorum spasmi, inflationes, inquietudines, anxietates & dejectiones fœtidæ suam mutuata sunt originem. Imo etiam molestus pectoris affectus exinde derivari poterit, qui sicut à decubitu in latus dextrum paulummodo remittit; ita non obscure indicat, ipsum à majori intestinorum à flatibus distensione & atonia ejus lateris proficisci.

2) Quod ad medicamenta à medicis præscripta attinet, singula quidem, dum materiæ acri corrigendæ ac temperandæ, flatibusque discutiendis & motibus blande sedandis dicata sunt, per se laudem merentur; nisi creberrimus & fere nimius illorum usus justam aliquatenus censuram incurreret; maxime quum multa laxantia & clysmata tonum intestinorum non parum debilitasse videantur. Jam vero eo respiciendum erit, ut talia in usum proponantur remedia, quæ alvi libertatem servare, debitumque intestinorum robur restituere apta sunt. Quo fine ego loco syruporum, laxandi scopo hactenus oblatorum, suaderem hoc, quod sequitur, medicamentum ad drachmam dimidiam propinandum: Rec. rhabarbari electi unciam dimidiam, terræ foliatæ tartari, salis tartari ana drachmam unam, aquæ scorzoneræ uncias tres. Fiat sub leni calore extractio & colatura. Deinde commendarem hanc formulam pulveris, qui pulveris marchion. C. C. phil. præp. succini ana drachmam dimidiam, nitri purif. scrupulum unum, cort. cascarillæ grana X. habet, de quo decem vel duodecim grana in aqua cerasorum nigror. florumque tiliæ propinentur. Imo etiam, ad flatus discutiendos, sex vel octo guttæ essentiæ corticum aurantiorum, cum tinctura tartari & liquore anodyno mixta dari poterunt: hac tantum adhibita cautela, ut ne sine necessitate crebrius offerantur. Extrinsecus linimentum, ex olei nucistæ expressi & axungiæ humanæ uncia dimidia, bals. Peruviani drachma una, olei lavendulæ, majoranæ, caryophyllorum ana guttis XX. compositum, vel solum, vel cum aqua reginæ Hungar. dilutum ventri inungere curarem. Quibus si conjungatur

gatur temperatum regimen, sufficiens motus & moderatior ciborum usus, futurum esse spero, ut natura sensim roborata vires, ad dentes è latibulis suis protrudendos necessarias recipiat, quæ prius non redibunt, quam cum motus naturales à spasmis & flatibus primarum viarum debilitari desinent.

3) Discere licet, in quam lubrico statu pretiosissima principum salus sit posita. Primo enim plerumque à parentibus tenerioribus nascuntur debiles ac infirmi, & quum omnibus facile morbis debilitas pateat, longe etiam frequentius præ ignobilioribus magnatum proles ægrotat. Accedit dein, quod nutricibus impuris, male moratis vel lascivia, vel in alto otio viventibus, tradantur, quæ varia corporis & animi vitia una cum lacte communicant. Nec culpa vacat nimis accuratum regimen, & justo subtilior sanitatis cura, qua vel minimus vagiendi conatus statim vel alimentis, vel medicamentis debet compesci, & sic natura per se jam infirma non potest non magis magisque debilitari

OBSERVATIO III.

Dentitio difficilis. Puerulus quidam semestris, à parentibus sensibilioris naturæ genitus, præter consuetudinem aliqua valetudinis labascentis indicia præ se ferre videbatur. Dentitio, quæ circa hanc ætatis periodum incidere solet, subesse putabatur, & protinus arcessebatur medicus, qui ob parvam gingivarum intumescentiam, & in superficie albedinem idem metuens, ad alvum referandam, pulverem præscribebat, ex grano dimidio resinæ jalappæ, & tribus mercurii dulcis granis cum saccharo subactis compositum. Dejiciebat quidem inde puer sex sedibus ingentem muci lactisque coagulati copiam; sed proh! dolor postea alvus non modo fortius adstricta erat, aut tantum viridia & coagulata reddebat excrementa; verum etiam continuis fere ejulatibus, inquietudine, corporis torsionibus, pavore in somno, tremuloque artuum motu & singultus quadam specie tenellus corripiebatur. Inter hæc medicus pristinum purgans remedium aliquoties repetebat, clysteres injiciendos curabat, variique generis medicamenta strenue propinabat; sed tantum aberat, ut quidquam inde levaminis adferret, ut potius tandem vehementissimi motus epileptico-convulsivi, per integrum fere nychthemeron parva interjecta remissione durantes brevissimum vitæ filum abrumperent. Causa quidem mortis dentitioni difficili & laboriosæ tribuebatur; sed parum tumoris in gingivis, plures vero aphthæ in ore & vicinis faucium partibus apparebant, & proximo ante obitum die fæces prorsus nigræ & fœtidissimæ dejiciebantur.

EPICRISIS.

Equidem nullus dubito, quin in nostro puerulo primam adversæ valetudinis causam dentitio suppeditaverit. Siquidem haud raro sub ipsa evenit, ut propter nervulorum oris vellicationem, ad intestina usque consensus lege propagatam, vel crebriores alvi dejectiones proritentur, vel nimiæ ejusdem adstrictiones affligant. Nihilominus, si quis symptomatum postea perpessorum sævitiam, funestumque mali eventum soli dentiendi difficultati adscribere vellet, graviter profecto erraret: utpote quæ magna ex parte validiori purganti, ex resina jalappæ & mercurio dulci conflato debentur. Hoc enim, non semel, sed aliquoties, puero à parentibus sensibili oblatum non modo sensibilem alimentorum canalem, sed universum quoque genus nervosum, in tenellis mobilissimum, ad spasticas constrictiones subeundas disponere omnino valuit. Eadem fuisse ratio videtur pessimarum oris pustularum, quas aphthas dicimus, quæ in nostris quidem regionibus usum medicinarum, vel eminenti quadam acrimonia, vel calorem excitanti facultate præditarum, lubenter excipiunt. Nec dubitare licet, quin fortioris cathartici rodens indoles, suscitata intestinorum phlegmone & sphacelatione, quæ ex fœtidissimo fæcum odore simul patet, mortem tandem induxerit. Jam quidem remedia alvum subducentia in morbis infantilibus reprobare non ausim, sed hoc tantum commonefacio, quod, missis omnibus acrioribus, leniora tantum in usum duci debeant. Quo fine, si propter alvum officii immemorem justo segnior fæcum excretio fit, laudem merentur interna alcalina, ut lapides cancrorum & oleum tartari per deliquium, quæ adstringens acidum, cujus generationi infantilis ætas inprimis favet, imbibendo, sal quasi medium constituunt, adeoque alvi libertatem egregie conservant. Tum quoque insigniter prosunt rhabarbarina, ut tinctura rhabarbari in substantia cum lapid. cancrorum & oleo tartari mixtum, item syrupus cichorei cum rhabarbaro, cui majoris efficaciæ causa extractum rhabarbari vel mechoacanna alba ad duo, tria, quatuor & plura grana pro diversa ætatis ratione additum; extrinsecus vero clysteres emollientes & oleosi, qui simul spasmis sedandis apti sunt, quam maxime debent commendari. Sæpe vero etiam in tali casu, si infans præsertim sensibilior est, egregie prodesse solent laxantia nutrici oblata: siquidem certissima constat experientia, illorum virtutem cum lacte communicatam etiam in lactentibus crebriores alvi dejectiones efficere.

OBSERVATIO IV.

Ventris tormina ab ira matris. Qui adhuc sugebat infans unius anni, à matre per iram valde commota mammis appositus protinus in sæva ventris tormina, & ingentes præcordiorum anxietates incidit. Siquidem continuos fere ejulatus edens ex altero latere in alterum inquietus se dejicit, pedibus calcitrat, anxie respirat, dies noctesque insomnes ducit, vel leviter consopitus pavoribus concutitur: alvus pauca, eademque tantum crassa, coagulata & viridi bile circumfusa reddit, abdomen flatibus distenditur, & singula ita sunt comparata, ut metum haud inanem convulsionum vel epilepsiæ supervenientis incutiant. Ego itaque in consilium adhibitus præscribo pulverem, ex pulv. Marchion. drachma una, specifici cephalici drachma semis, croci & castorei ana granis V. qui in octo doses divisus ter in die ex aqua flor. tiliæ & liliorum convall. sine vino præparata propinatur, interposito ad sex guttulas liquore meo anodyno, cum liquore tartari, & una alterave olei anisi guttula remixto. Neque minus, ad fæces & flatus educendos, fibrasque intestinales spasmo constrictas relaxandas, aliquoties injiciendum suadeo clysterem ita parandum: Rec. flor. tiliæ, malvæ, violar. summitat. millefolii ana pugillos duos. Coque in s. q. aquæ. Colaturæ recipe unciam unam cum dimidia, cui olei chamomillæ cocti uncia semis, pinguedinis castorei scrupulus, olei tartari per deliqu. guttæ X. admisceantur. Abdominis tandem regio subinde inungebatur oleo amygdalarum dulcium, cui oleum carvi & camphoræ pauxillum nuptum erat, atque potui prisana tam calide, quam subfrigide bibenda, item decoctum avenaceum substituebatur. Sed ut mater quoque paululum adjuta lactationi denuo apta redderetur, equidem ipsi ad com-

enmplacandos spasmos, pulverem precipitantem oitrosum cum liquore anodyno ea aqua aliquoties sumendum, sordesque biliosas cum pulvere rhabarbarino evacuandas commendabam: atque hæc omnia tam felici eventu, ut mater cum prole sua integræ restitueretur sanitati. Ne vero infanti nova pertimescenda essens mala, ablactationem tamdiu differendam precipiebam, donec pusillus, viribus sensim receptis, perferendæ victus mutationi suppar videretur.

EPICRISIS.

Summam meretur admirationem, qui fiat, ut infans incolumis & perfecte sanus à solo lacte matris atque nutricis vel iracundæ, vel terrore quodam perculsæ, in gravissimas adflictiones intestinorum spasmodicas & motus epileptico-convulsivos cum plenaria sanitatis eversione, ipsoque mortis periculo tam repente conjici queat. Tametsi vero causæ tam funestorum eventuum paulo abstrusioris sint indaginis, nec facile ullius hominis ratio adsequi valeat, quomodo vehementiores animi adfectus non solum in corpus, quod percellunt, verum etiam in aliena, quibus lac tantummodo sugendum datur, tam graviter operari queant: medico tamen sufficiat, si decenti ausilio pessimorum effectuum noxas commode propulsare noverit. Agunt enim animi adfectus instar venenorum celerrime non tam in fluida, ut in sanguinem & humores, sed potius in solidas, easque motrices corporis partes, quas subinde ad vehementissimas constrictiones spasticas animant; unde dein omnes œconomiæ vitalis motus non possunt non insigniter lædi. Quæ cum ita sint, in tali casu nihil medenti prius, nihil posterius esse debet, quam ut nimios spasmos, qui præcipue sensibilem ventriculi & intestinorum tractum afficiunt, blande componere, & turbatos solidorum motus ad temperiem reducere studeat. Id quod à nobis optime præstitum est per appropriata antispasmodica, tam interne oblata, quam extrinsecus adhibita, quorum usum ipse lætissimus mali eventus comprobavit. Præter hæc vero, peculiare adhuc phænomenon explicandum erit, cur à lacte matris iracundia tactæ statim fęces crassæ, & colore immutato, virides apparuerint. At vero, quum ea sit iræ affectus indoles, ut tonum & motum intestinorum peristalticum turbando, alvi excretionem supprimat, facile evenit, ut contenta in intestinis recrementa longiori mora acorem contrahant, bilisque admixtione corrosivam plane naturam cum virore induant. Quare tum temporis simul ad materiam acido-biliosam & corrosivam blande temperandam medentis intentio dirigitur rectissime. Ceterum, ne innocua proles à perversis nutricum adfectibus graviter luat, serio ipsis hæc commendanda est cautela, ut post sonticam animi commotionem lac nunquam, nisi mammis antea emulctis, unoque & altero die interjecto, sugendum prębeant. Nonnullæ à canibus adhuc lactentibus lac sibi exsugi patiuntur, qui etiam non raro inde moriuntur, luculentum veneni accepti testimonium relinquentes. Neque tamen mediante lactis vehiculo sola animi affectuum noxa in infantes derivatur, sed idem quoque de aliis nutricum vitiis arbitrandum esse velim. Ita enim febrem tertianam sugenti communicatam haud ita pridem vidi.

OBSERVATIO V.

Lethalia ventris tormina, cum sectionis historia. Serenissimus infans, à matre editus tenera, morbosa, & non levi sanguinis & humorum impuritate prædita, ab ipso vitæ primordio maculis purpuraceis, oculorum lippitudine, capitisque achoribus laboravit; mediocriter tamen semper valuit. At vero, quum septem prope mensibus elapsis, nutriendi munere fungens fœmina in repentinum incideret morbum, nec facile in ipsius locum alia commoda nutrix posset substitui, optimus ille princeps, à dulci lactis succo abstractus, nunc jusculis avenaceis aliisque alimentis educari debuit. Sed quæ antea cautissime evitata erant mala, pleno nunc agmine irruebant. Siquidem tenellus, ciborum appetentia dejecta, subito inquietus reddebatur, in somno, qui tamen paucus erat, pavebat, difficulter cum sibilo respirabat, immodico valdeque corrosivo alvi fluxu laborabat, tenerumque corpusculum inter altos clamores miserrime torquens adstantium misericordiam in se omnem vertebat. Quæ singula quum truculentos intestinorum dolores satis clare indicarent; nihil profecto, quod saluti esse poterat, omittebatur. Dabantur enim interne pulveres antispasmodici, leniter absorbentes, diaphoretici, ex pulvere March. C. C. usto, phil. pręparato, succino &c. confecti, quibus ad alvi fluxum moderandum cortex cascarillæ, & pro dosi tertia pars grani theriacæ cœlestis in vino prius soluti adjecta; extrinsecus autem abdomini partim sacculi roborantes in vino cocti, partim linimenta oleosa & spirituosa, & uno demum clysteres emollientes subinde applicabantur, non omisso sero lactis dulci potui substituendo. Sed inanis erat omnis medicinæ energia, & supervenientibus epileptico-convulsivis motibus optimus ille princeps in vitæ initio è vivis tollebatur. Institura post mortem anatomica sectione, intestinum colon, ubi sinistra ejus fleaura ad rectum porrigitur, ad ulnæ latitudinem valde erat constrictum & ita angustatum, ut vix tenuis stylus transire posset: in ea vero parte, quæ mesocolo adhæret, ad ventriculum usque, non obscura inflammationis prægressæ indicia se manifestabant. Reliquus intestinorum tam tenuium, quam crassorum tractus valde erat distentus, excepto ileo, cujus ambitus iisdem naturali minor conspiciebatur. Mesenterium quoque & concava hepatis regio plures inflammationis & subsequutæ sphacelationis notas offerebant, quæ similiter etiam per convexam hepatis superficiem dispersę observabantur.

EPICRISIS.

Quis est, qui non videt, intempestivam pusionis ablactationem primam querelarum omnium occasionem suppeditasse. Equidem novi infantes numero plures, ob aliquam aut matris aut nutricis imbecillitatem à lacte maturius paulo abstractos, qui nihilominus robusti sibique satis constantes permanserunt. At vero, longe aliter res sese habet cum tenerioribus, qui per infirmitatem ab utero contractam, alimentis aliis pręter blandum lactis succum digerendis minus sufficiunt. Si qua vero ablactandi necessitas urget, optime lactis vicem gerit serum lactis dulce, secundum methodum nostram elaboratum, quod fluxile satis, omnique caseosa substantia orbatum facillime à ventriculo potest subigi, sicut ego exemplis quamplurimis edoctus scio. Quod vero ad ipsam sectionis historiam attinet, scire licet, quod variæ de causa morbi commotæ fuerint lites, quam alii in naturalem intestinorum angustiam rejicere voluerunt. Sed ut paucis hac de re meam expromam sententiam, probe equidem inter causam mortis proximam, & causam morbi, quæ tandem causa mortis fit, distinguendum esse statuo. In hoc nostro casu nihil dubii est, quin mors à sphacelosa partium internarum corruptione; hæc autem à spasmodica intestinorum constrictione & flatulenta tenuium distensione immediate dependeat. Eadem fere phænomena, maximeque nimias coli contorsiones, non modo in infantibus, epilepsia, immodica alvi fluxione & convulsione demortuis, verum etiam in adultioribus, nimia sanguinis vel per vomitum, & hæmorrhoides, vel per menses & lochia fluxione laborantibus crebrius annotare mihi licuit. Brevi enim ante mortem intervallo in hisce, similibusque adfectibus sævissimæ intestinorum convulsiones & spasmi accedunt, qui altera ex parte constrictionem, ex altera vero flatulentam distensionem inducendo, sanguinem hinc inde ad stasin inflammatoriam, indeque pendentem sphacelum disponere solent. Imo à tali perturbato sanguinis circulo, nec caput & pulmones sunt immunes, sed in his quoque, variæ naturalis status læsiones & in dextro cordis ventriculo sanguinis coagulati grumi sæpe sæpius deprehenduntur; licet in pręsenti sectionis historia nulla cordis & pulmonum facta fuerit mentio. Hæc autem allegata mortis causa à causa morbi & symptomatum longissime differt, quam equidem nativæ intestinorum angustiæ, ut quidam putarunt, ideo tribuere nollem; quoniam, si hæc connata fuisset, à prima nativitate crebriores morborum insultus debuissent accedere, nec forsan optimus puellus ad ullam, licet brevissimam, ætatem potuisset pertingere. Multo magis veritati admodum consentaneum videtur, quod sanguinis & humorum dyscrasia, quæ antea purpuram, lippitudinem & achores induxit, nunc ob incongruam diętam, forteque prohibitam transpirationem, ad intestina magis conversa gravissimos ibi spasmos & inflationes produxerit; unde, suspenso circulationis æquilibrio, inflammatio, sphacelus & ipsa demum mors prognata fuerunt.

OBSERVATIO VI.

Epilepsia ex achoribus repulsis.

Bimulus quidam, sanguine & succis turgidus, jam per menses aliquot crusta lactea capitisque achoribus laboraverat, cui chirurgus quidam promtæ audaciæ pulverem cerussæ, boli armenæ & terræ vitrioli dulcis capiti inspergendum commendabat. Exsiccabantur inde quidem ulcuscula, sed infans proh! dolor languescens peneque torpidus, pavoribus in somno percellebatur, pallebat, & post levem corporis refrigerationem in universo corpore ita rigescebat, ut digitis in volam manuum collectis dentibus strideret, oculis apertis mirumque distortis vibraret, sub anxio anhelitu spumesceret, rapidisque motibus convulsus verum epileptici habitum ostentaret. Quæ quum ita agerentur, parentibus ad me anxie advolantibus consilium dabam, ut, decocto cornu cervi, hordei & glycyrrhizę in potus locum substituto, per intervalla pulverem ex bezoardicis fixioribus conflatum in aquis analepticis cum mixtura simplici leniter imbutis propinarent, alvum clysmate subducendam, totumque corpus probe fricandum curarent; his autem præmissis specifica antepileptica, e. g. pulverem ex lumbricorum terrestr. granis sex, antimonii diaphoretici & lap. cancrorum ana granis quatuor confectum subjungerent, non neglectis simul calidis spinæ dorsi & artuum inunctionibus, cum unguento ex axungia canis, & castorei, oleo nucistæ, menthæ, caryophyllorum &c. conflato instituendis. Quorum remediorum effectui Deus ita clementissime annuebat, ut hostili materia ad summam cutim denuo propulsa, innocua proles à sævissimis epilepsiæ insultibus sensim ex voto liberaretur.

EPICRISIS.

Justissimam meretur censuram hæc perversa schorum repulsio, qua sordes ulcerosæ, optimo naturæ consilio eliminandæ, versus interiora fuerunt repressæ, partibusque nervosis insidentes sævissimos ipsimos concitarunt. Equidem capitis exulcerati cum aqua sclopetaria, aliisque externis convenientibus ablutionem feliciter cessisse novi, sed probe cavendum velim, ne hoc ante debitam corporis per leniora laxantia, diaphoretica & infusa calida repurgationem suscipiatur, imo etiam cum ipso externorum usu remedia blande diaphoretica apte conjungantur; alioquin auxilii loco majorem facile noxam inducimus. Vix autem melius symptomatibus ex retrocedente cutis impuritate oriundis succurritur, quam si nocivam materiam ad corporis habitum revocare annitimur. Id quod in subjectis paulo habitioribus externa epispastica leniterque vesicantia, in teneris autem calidę frictiones, & internę pulveres bezoardici cum infusis theiformibus & diapnoico regimine dati commodissime præstant, ut deinceps remedia, specifica quadam virtute spasmos sedantia felicius adhiberi possint, inter quæ maxime mixturę, ex aquis antepilepticis, spiritu sulphurico cephalico, pulvere marchionis, liquore meo anodyno, uno moschi grano, & syrupo pœoniæ conflatæ apud infantes laudem merentur.

OBSERVATIO VII.

Convulsio ex tussi & asthmate.

Trium annorum puer, habitu corporis succulentiori præditus, à prægressa refrigeratione tussi satis vehementi corripiebatur, pectus humoribus valde tenacibus infarctum turgidumque nihil fere, aut parum muci viscidi laborioso conatu reddebat, & tandem ipsa convulsio accedens haud inanem mortis timorem incutiebat. Alius quoque ejusdem habitus puerulus, cibo aliquando nimium repletus, circa decubitum de magna pectoris angustia conquerebatur, & noctu dein expergefactus cibi quidpiam adsumti, magnamque muci viscidi quantitatem evomebat. Sed nihilominus, redeunte vomendi conatu, inter summas anxietates & suffocationis periculum nihil prope materię viscosę vomitu reddere poterat; unde convulsus miserrime habebat.

EPICRISIS.

Dicti hi affectus pro causa agnoscunt ventriculum, tenaci humorum saburra repletum atque distentum; unde nervi præcordiales vellicati spirandi angustiam cum suffocationis metu & convulsivis artuum tractionibus inducunt. Quæ vero si præsto sunt mala, vix melior datur medela, ac si viscidorum humorum colluviem per lene emeticum, in sufficienti liquidi quantitate solutum exterminare contendimus. Quo fine pro diversa ætatis ratione tertiam vel dimidiam partem grani tartari emetici, in aqua cinnamomi soluti, vel aliquot grana radicis ipecacuanhæ cum aqua calida infusa, vel etiam, ut nonnullorum mos est, oxymel squilliticum subinde propinare expedit. Nec facile in tenellis succulentioribus reformidanda est emetici oblatio, ut potius mirabiles in sanando effectus ab iisdem tempestive adhibitis sæpissime observentur, & postea remedia blande resolventia, ut pulveres ex solutionis oculorum cancri & radicis ari granis tribus, rad. ireos Florentinæ, antimonii diaphoretici & sacchari granis duobus parati, subjunctis infusis herbarum pectoralium calidis, longe prestantiorem habeant usum.

OBSERVATIO VIII.

Tabes.

Infans unius anni, nutrice usus morbosa, & ob vitam sedentariam, parciorem potum & acidorum inter cibos usum spisso crassiorique lacte replete, inopinato quondam gravibus ventris torminibus, alvi obstructione & insigni abdominis à flatibus distensione adficiebatur. Remittebat quidem malum convenienti medicina tractatum, sed ingens abdominis tumor relinquebatur, qui ad cordis usque scrobiculum, & hypochondrii latera extensus tanta duritie pollebat, ut digitis vix cederet. Inter hæc simul noctes ducebantur insomnes, alvus mox excrementa dimittebat glutinosa & coagulata, mox nimis fluida, cibos appetendi facultas fere penitus erat dejecta, bibendi contra cupiditas intensior, totumque corpus modo frigens, modo calens, in partibus tam superioribus, quam infra abdomen sitis indies magis marcescebat, imo omnia ita erant comparata, ut veram tabem satis dilucide indicarent. Ego itaque consultus suasor fui, ut primo omnium intestinorum parietes ab amurca viscida per pulverem Cornachinum ad grana sex cum syrupo cichorei & aqua fœniculi datum, liberentur; postea vero pulvis, ex æthiopis mineralis granis quatuor, conchamum citrat. granis tribus, sacchari granis sex compositus singulis diebus mane offeratur, eodemque per octiduum usurpato, pristinum laxans repetatur, & sic aliquoties alternando curatio per aliquod tempus adornetur. Præter hæc vero, potui vel decoctum ex radicibus quinque aperientibus paratum, vel serum lactis dulce, cui oleum tartari per deliquium instillatum erat, substituebatur, & ad vim ventriculi concoctricem juvandam, bilisque balsamicæ defectum explendum, inter cibos quindecim guttæ elixir mei visceralis propinabantur; extrinsecus autem abdominis durities & flatulentia oleo chamomillæ cocto & emplastro Barbette camphorato fovebantur. Atque hac ratione, maxime cum in diæta, relictis omnibus crassioribus, juscula tenuiora cum radicibus aperitivis decocta adhiberentur, puetulus sensim, licet lento gradu, à diro hoc malo citiusque imminente moriendi necessitate liberabatur.

EPICRISIS.

Tumores abdominis cum macie infantibus familiares non aliam agnoscunt causam, quam viarum, quæ chylum vehunt, à materia viscida obstructionem; unde non solum copiosi flatus, intestinorum canalem distendendo, abdomen tumidum reddunt, verum etiam, ob denegatum chyli subtilioris ad sanguinem transitum, partes corporis succo alibili defraudatæ contabescere incipiunt. Quum itaque in ejusmodi adfectibus crusta intestinorum villosa tantum non semper materia crassa & tenaci obsessa, ipsæque mesenterii glandulæ, sicut anatomicæ sectiones docent, valde tumidæ & infarctæ sint; eo omnino curantis dirigenda est intentio; ut expurgata intestinorum colluvie, talia remedia in usum proponat, quæ aliqua humores viscidos attenuandi & resolvendi energia pollent. Id quod, præter alia deoppilativa, etiam æthiops mineralis egregie prestat, utpote quem D.D. HARRIS & alii, remediis fere omnibus colliquantibus longissime anteponunt. Sed ut conveniens simul victus ratio accedat, inprimis necesse est.

OBSERVATIO IX.

Rachitidis species.

Puer octennis, à matre ad cachexiam proclivi genitus & enutritus, à primo mox ortu ossibus tenerioribus carneque spongiosiori præditus, valde languidus, facieque tumidus apparuit. Accedente dein ea ætatis periodo, qua alias infantes pedibus insistere solent, terram attingere detrectat, & licet quandoque ingrediendi aliqua potentia pollere videretur, brevi tamen iterum adeo debilitabatur, ut vix pedem movere posset. Ceterum bene appetens, dige-

digerens & egerens insigni ingenii alacritate, & statura supra ætatem magna gaudet, præsertim tamen caput inusitata fere magnitudine quasi inflatum conspicitur, ut naturalis membrorum convenientia fere penitus sublata videretur. Parentes, qui causam mali incantationi tribuebant, muumeris frustra adhibitis, à me tandem consilium expetebant, quod etiam hac ratione lubens suggerebam. Primo omnium, repurgatis primis viis, talem victus rationem præcipiebam, quæ parca, tenuis leniterque exsiccans erat, ut scilicet puerulus in parva quantitate carnes tantum assatas cum pane similagineo comederet, pro potu decocto ex rad. chinæ & rasura ligni sassafras cum passulis uteretur, mane in lecto sub decocti calidi usu leniorisque sudoris exspectatione membra pannis calidis probe fricanda daret, & demum balneum Lauchstadiense per tempus adhiberet, subjunctis post singulos usus frictionibus, annuumque inunctionibus cum tali spiritu nervino: Rec. aquæ reg. Hungar. uncias duas, saponis Veneti drachmas tres. solutis adde balsami Peruv. drachmam dimidiam, olei caryophyllorum, lavendulæ, majoranæ ana guttas XV. Quibus per aliquot menses probe observatis eveniebat, ut puer magis magisque pedibus uti disceret.

EPICRISIS.

Referri hic casus videtur inter rachiticos, ob symptomatum convenientiam. Causa mali in nimia succorum serosiorum redundantia, partiumque solidarum flacciditate ponenda est; unde membra nimis laxata debita sua firmitate agilitateque caruerunt. Similem ambulandi impotentiam sæpissime in adultioribus observavi, qui succis spissioribus prediti, intra breve temporis spatium paulo majus corporis incrementum crescendo ceperunt, ubi præter tenuem victum balnea vel naturalia vel per artem cum herbis nervinis parata eximie profuerunt; licet interdum vix prius, quam altera ætatis periodo, indeque mutata corporis totius textura, membris secte uti valuerint.

OBSERVATIO X.

Hæmorrhoides tam fluentes quam cæcæ.

Morbis quoque incongruis infantilis ætas patet, quod sequentes historiæ demonstrabunt. Trium annorum puella, facie pallida, parumque appetens, non solum inter alvi depositionem una cum fæcibus cruoris paxillum excernit, sed postea quoque tuberculum avellanæ magnitudine, tactui renitens, multumque molestiæ inter sedendum adferens in ano accipit. Quæ cum audirem, puellam ex mala ventriculi digestione, indeque ortis flatulentiis, majori sanguinis ad vasa hæmorrhoidalia congestione laborare judicabam. Quamobrem ad alvi libertatem servandam, sanguinemque purificandum præscribebam infusum theiforme, alternis diebus mane hauriendum: Rec. herbæ hederæ terrestr. manip. unum, summitat. millefolii, flor. chamomillæ vulg. papav. rhœados ana pugill. quatuor. fol. sennæ, s. stip. cremoris tartari ana drachmas duas. G. D. S. species, quarum drachma una cum mensura dimidia aquæ infundatur. Ventriculo prospiciebam elixir meo viscerali, ad viginti guttas in prandio & hora quinta vespertina dato. Denique vero tumoris causa externe linteum vino calido rubro, Pontack, impregnatum applicari jubebam; idque tam felici successu, ut brevi hæ molestiæ ex voto disparerent.

OBSERVATIO XI.

Diabetes in infante.

Hęc scribenti in memoriam venit casus de diabete symptomatica satis notabilis. Puella enim octennis, illustri stemmate orta, ingentem sordium alvinarum copiam, ob neglectam forte alvi depositionem, in intestinis accumulaverat. Accedebat dein crebrius urinæ stillicidium, cui medici, quorum non pauci consulebantur, varia traumatica aliaque adstringentia audacter opponebant, & insuper fere habito alvinæ excretionis negotio, solam tinct. rhabarbari, vel Clauderi aperitivam timidi pręscribebant. Sed aucto proh! dolor molestissimo urinæ fluxu corpus ita debilitabatur, ut superveniente demum materiæ purulentæ excretione, ęgra febre hectica consumta decederet. Aperto per cultrum anatomicum cadavere, intestina tenuia mirum erant distorta, & in utroque hypochondrii latere intestinum colon durissimis, iisque copiosissimis, scybalis repletum, ut duplo majus videretur. Ren sinister à superincumbente colo compressus naturali major, & ex parte purulento ichore refertus conspiciebatur. Unde facillimum erat judicatu, nimiam intestini coli distensionem, renis tubulis relaxatis, majorem humorum affluxum, & urinæ separationem proritasse. Quare officio defuerunt medici, qui relicta causa, solam diabeten adstringentibus tractarunt; quum tamen clysmata aliaque interna emollientia, tempestive adhibita malum exitum arcere potuissent facillime.

OBSERVATIO XII.

Convulsivi motus cum vermibus complicati.

Illustrissima puella, decem annos nata, admodumque sensibilis ac tenera, nutricem habuit valde impuram, & à prima infantia genatum rumore, oculorum lippitudine aliisque malis, à sanguinis dyscrasia obortis laboravit. Tandem priori anno sine notabili causa motus spasmodico-convulsivi cum vertigine, corporisque totius rigore & tremore mox pedes, mox brachia miserrime adficiebant, ita ut ægra, prægresso formicationis sensu, mirum labefactata aliquoties per diem in terram caderet. Varia à variis præscripta erant remedia, sed sine omni effectu. Quum vero & ego in consilium vocarer, puellam nimis voracem cibis maxime dulcibus, farinaceis & lacticiniis delectari, quandoque ventris torminibus adfligi, & olim vermium quędam signa præbuisse, comperi. Unde, mutato victu, ad primas vias vel à sordibus, vel à vermibus, si præsto essent liberandas bis in hebdomade octo vel decem horum pilularum præscripsi Rec. gummi ammon. dep. extr. tanaceti, asæ fœtidæ, boracis Vener. ana drachmam dimidiam, rhabarbari el. drachmam unam & semis aloes puriss. grana. XV. extr. croci, castorei ana grana tria, M. f. l. a. cum tereb. Venera pilulæ ex scrupulo XXX. Præter hac quovis die mane in lecto infusum nervinum, ex herbæ melissæ manip. uno, flor. chamom. vulg. tiliæ, primul. veris, salviæ, sambuci ana pugillis duobus confectum, inter corporis frictionem, blandique sudoris exspectationem bibendum offerebatur. Circa decubitum ex aqua antispasmodica pulvis temperans cum sex guttis liquoris anod. essentiæ croci & castor. nupti, & inter cibos viginti & plures guttæ elixir visceralis propinabantur. Quibus per aliquot hebdomadas usurpatis balneum nervinum, ex herbis menthæ, majoran. salv. rosmar. summitat. origani &c. cum debito regimine & unguenti nervini usu commode subjungebatur.

INDEX

INDEX LOCUPLETISSIMUS RERUM OMNIUM

in Tomis II. & III. contentarum.

Prior Numerus Tomum, alter Paginam indicat.

A.

Analeptica

in

Balbuties

B.

C.

III.

materialia

D.

E.

F.

III.

G.

syfi

I.

L.

Lues

P.

Respi-

S.

V.

epiphora

Z

F I N I S.

